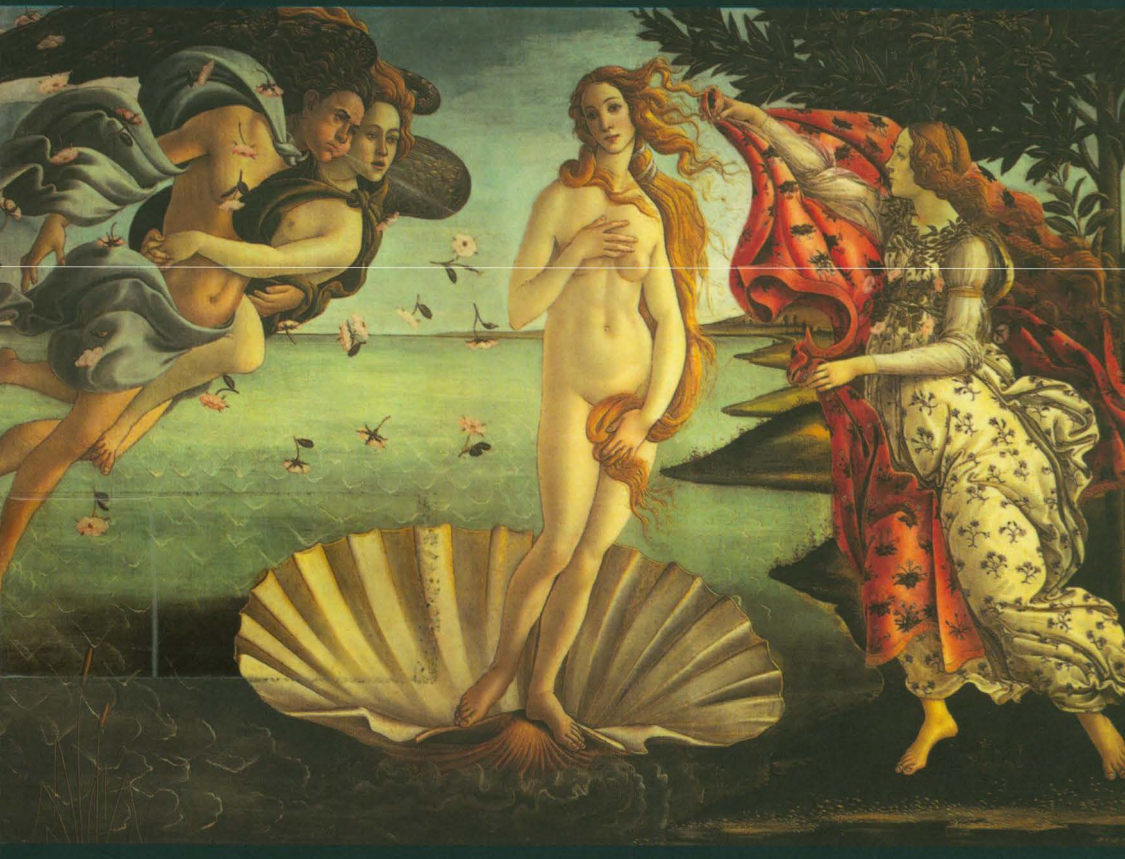
Yunan Mitleri

Tanrılar, Kahramanlar, Söylenceler

Robert Graves

SAY

Robert Graves

(d. 1895 – ö. 1985)

İrlandalı yazar Alfred Percival Graves ile Amalia Von Ranke'nin oğlu olarak Wimbledon'da doğdu. Okuldan sonra katıldığı Birinci Dünya Savaşı'nda Kraliyet Gal Tüfekli Piyade Alayı'nda yüzbaşılık görevine getirildi. Esas uğraşı şiir olan Graves'in *Seçme Şiirleri*, 20. yüzyıl Penguin Klasikleri arasında yayımlanmıştır. 1926 yılında Kahire Üniversitesi'nde bir yıl İngiliz Edebiyatı profesörü olarak görev yapmasının dışında, hayatını yazarak, çoğunlukla da tarihi romanlar yazarak kazanmıştır. Tarihi romanları arasında; *I, Claudius; Claudius The God; Sergeant Lamb of the Ninth; Count Belisarius; Wife to Mr. Milton; Proceed, Sergeant Lamb; The Golden Fleece; They Hanged My Saintly Billy; The Isles of Unwisdom* sayılabilir. Apuleius, Lukianos ve Suetonius'u Penguin Klasikleri için çeviren Graves, aynı zamanda Yunan mitolojisinin ilk modern sözlüğü olarak kabul edilen *The Greek Myths*'i (Yunan Mitleri) de hazırladı. Omar Ali-Shah'la birlikte *Ömer Hayyam'ın Rubaileri* adl eseri İngilizceye çevirdi. 1961 yılında profesör olarak Oxford Üniversitesi'ne kabul edildi ve 1971'de Oxford St. John's College'ın onur üyesi oldu.

Robert Graves

YUNAN MİTLERİ

İngilizceden Çeviren:
Uğur Akpur

say

Say Yayınları
Mihenk Taşları Dizisi

Yunan Mitleri / Robert Graves
Özgün Adı: *The Greek Myths*

Copyright © Robert Graves, 1955, 1960

Türkçe Yayın Hakları Akçalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla © Say Yayınları
Bu eserin tüm hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ISBN 978-975-468-454-4
Sertifika No: 10962

Yayın Yönetmeni: Aslı Kurtsoy Hısım
İngilizceden Çeviren: Uğur Akpur
Editör: Sinan Köseoğlu
Sayfa Düzeni: Mehmet İlhan Kaya
Kapak Tasarımı: Özlem Sarıcı

Baskı: Kurtiş Matbaası
Topkapı-İstanbul
Tel.: (0212) 613 68 94

1. baskı: Say Yayınları, 2004
2. baskı: Say Yayınları, 2010

Say Yayınları
Ankara Cad. 54/12 • TR-34410 Sirkeci-İstanbul
Telefon: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80
web: www.sayyayincilik.com
e-posta: sayyayinlari@ttmail.com

Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 54/4 • TR-34410 Sirkeci-İstanbul
Telefon: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80
e-posta: dagitim@saykitap.com
online satış: www.saykitap.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ • 11
GİRİŞ • 13

1. PELASGLARIN YARADILIŞ MİTİ • 27
2. HOMERİK ve ORFİK YARADILIŞ MİTLERİ • 31
3. OLYMPİK YARADILIŞ EFSANESİ • 33
4. İKİ FELSEFİ YARADILIŞ MİTİ • 36
5. İNSANLIĞIN BEŞ DEVRİ • 39
6. URANOS'UN KISIRLAŞTIRILMASI • 41
7. KRONOS SALTANATININ SONU • 44
8. ATHENA'NIN DOĞUŞU • 50
9. ZEUS ve METİS • 52
10. FATALAR • 55
11. APHRODİTE'NİN DOĞUŞU • 57
12. HERA ve ÇOCUKLARI • 59
13. ZEUS ve HERA • 62
14. HERMES, APOLLON, ARTEMİS ve DİONYSOS'UN DOĞUŞU • 65
15. EROS'UN DOĞUŞU • 69
16. POSEİDON • 71
17. HERMES • 76
18. APHRODİTE • 81
19. ARES • 88
20. HESTİA • 90
21. APOLLON • 92
22. ARTEMİS • 100
23. HEPHAİSTOS • 105
24. DEMETER • 108
25. ATHENA • 117
26. PAN • 123
27. DİONYSOS • 127
28. ORPHEUS • 137
29. GANYMEDES • 142
30. ZAGREUS • 145

31. YERALTI DÜNYASININ TANRILARI • 148
32. TYKHE ve NEMESİS • 154
33. DENİZİN ÇOCUKLARI • 157
34. EKHİDNA'NIN ÇOCUKLARI • 161
35. GİGANTLARIN (DEVLERİN) TANRILARA KARŞI SAVAŞI • 163
36. TYPHON • 167
37. ALOEUSOĞULLARI • 171
38. DEUKALİON TUFANI • 174
39. ATLAS ve PROMETHEUS • 180
40. EOS • 188
41. ORİON • 190
42. HELİOS • 195
43. HELLEN'İN OĞULLARI • 199
44. İON • 205
45. ALKYONE ve KEYKS • 207
46. TEREUS • 210
47. EREKHTHEUS ve EUMOLPOS • 213
48. BOREAS • 216
49. ALOPE • 219
50. ASKLEPİOS • 221
51. KÂHİNLER • 227
52. ALFABE • 233
53. DAKTYLLER • 237
54. TELKHİNLER • 241
55. EMPUSALAR • 243
56. İO • 244
57. PHORONEUS • 248
58. EUROPA ve KADMOS • 250
59. KADMOS ve HARMONİA • 255
60. BELLOS ve DANAOS KIZLARI • 258
61. LAMİA • 265
62. LEDA • 267
63. İKSİON • 270
64. ENDYMİON • 273
65. PYGMALİON ve GALATEİA • 275
66. AİAKOS • 276
67. SİSYPHOS • 281
68. SALMONEUS ve TYRO • 287
69. ALKESTİS • 291
70. ATHAMAS • 294
71. GLAUKOS'UN KISRAKLARI • 302

72. MELAMPUS • 305
73. PERSEUS • 311
74. DÜŞMAN İKİZLER • 322
75. BELLEROPHON • 332
76. ANTİOPE • 338
77. NİOBE • 342
78. KAİNİS ile KAİNEUS • 345
79. ERİGONE • 348
80. KALYDON DOMUZU • 351
81. TELAMON ve PELEUS • 358
82. ARİSTAİOS • 369
83. MİDAS • 376
84. KLEOBİS ve BİTON • 383
85. NARKİSSOS • 385
86. PHYLLİS ve KARYA • 388
87. ARİON • 390
88. MİNOS ve KARDEŞLERİ • 393
89. MİNOS'UN AŞKLARI • 402
90. PASİPHAE'NİN ÇOCUKLARI • 409
91. SKYLLA ve NİSOS • 416
92. DAİDALOS ve TALOS • 421
93. KATREUS ve ALTHAİMENES • 432
94. PANDİON'UN OĞULLARI • 435
95. THESEUS'UN DOĞUMU • 439
96. THESEUS'UN KAHRAMANLIKLARI • 445
97. THESEUS ve MEDEA • 452
98. THESEUS GİRİT'TE • 458
99. ATTİKA FEDERASYONUNUN KURULMASI • 474
100. THESEUS ve AMAZONLAR • 479
101. PHAİDRA ve HİPPOLYTOS • 484
102. LAPİTHLER ve KENTAURLAR • 490
103. THESEUS'UN TARTAROS MACERASI • 493
104. THESEUS'UN ÖLÜMÜ • 498
105. OİDİPUS • 504
106. THEBAİ'YE KARŞI YEDİLER • 514
107. EPİGONLAR • 522
108. TANTALOS • 526
109. PELOPS ve OİNOMAOS • 535
110. PELOPS'UN ÇOCUKLARI • 544
111. ATREUS ile THYESTES • 549
112. AGAMEMNON ve KLYTAİMNESTRA • 558

113. ORESTES'İN İNTİKAMI • 565
114. ORESTES'İN YARGILANMASI • 574
115. ERİNYLERİN BARIŞMASI • 582
116. İPHİGENEİA TAURİS'TE • 586
117. ORESTES'İN TAHTA GEÇİŞİ • 593
118. HERAKLES'İN DOĞUMU • 599
119. HERAKLES'İN GENÇLİĞİ • 606
120. THESPİOS'UN KIZLARI • 612
121. ERGİNOS • 615
122. HERAKLES'İN AKLINI YİTİRMESİ • 619
123. BİRİNCİ İŞ: NEMEİA ASLANI • 623
124. İKİNCİ İŞ: LERNA EJDERİ • 628
125. ÜÇÜNCÜ İŞ: KERYNEİA GEYİĞİ • 632
126. DÖRDÜNCÜ İŞ: ERYMANTHOS YABAN DOMUZU • 635
127. BEŞİNCİ İŞ: AUGEİAS'IN AHIRLARI • 639
128. ALTINCI İŞ: STYMPHALOS KUŞLARI • 643
129. YEDİNCİ İŞ: GİRİT BOĞASI • 646
130. SEKİZİNCİ İŞ: DİOMEDES'İN KISRAKLARI • 648
131. DOKUZUNCU İŞ: HİPPOLYTE'NİN KEMERİ • 651
132. ONUNCU İŞ: GERYON'UN SIĞIRLARI • 661
133. ON BİRİNCİ İŞ: HESPERİDLERİN ELMALARI • 675
134. ON İKİNCİ İŞ: KERBEROS'UN YAKALANIŞI • 684
135. İPHİTOS'UN ÖLDÜRÜLMESİ • 691
136. OMPHALE • 696
137. HESİONE • 703
138. ELİS'İN İSTİLA EDİLİŞİ • 711
139. PYLOS'UN ELE GEÇİRİLMESİ • 719
140. HYPPOKOON'UN OĞULLARI • 723
141. AUGE • 726
142. DEİANEİRA • 731
143. HERAKLES'İN TRAKHİS SERÜVENİ • 737
144. İOLE • 742
145. HERAKLES'İN TANRISAL PAYE KAZANMASI • 744
146. HERAKLES'İN ÇOCUKLARI • 752
147. LİNOS • 758
148. ARGONAUTLARIN TOPLANMASI • 763
149. LEMNOSLU KADINLAR ve KRAL KYZİKOS • 773
150. HYLAS, AMYKOS ve PHİNEUS • 778
151. SYMPLEGADES'TEN KOLKHİS'E UZANAN YOLCULUK • 784
152. KUTSAL POSTUN ELE GEÇİRİLİŞİ • 789
153. APSYRTOS'UN ÖLDÜRÜLMESİ • 795

154. ARGO'NUN YUNANİSTAN'A DÖNÜŞÜ • 800
155. PELİAS'IN ÖLÜMÜ • 807
156. MEDEİA'NIN EPHYRA'YA GELİŞİ • 811
157. MEDEİA'NIN SÜRGÜNE GÖNDERİLMESİ • 815
158. TROYA'NIN KURULUŞU • 818
159. PARİS ve HELEN • 829
160. AULİS'TE İLK TOPLANTI • 841
161. AULİS'TE İKİNCİ TOPLANTI • 855
162. SAVAŞIN DOKUZ YILI • 862
163. AKHİLLEUS'UN ÖFKESİ • 874
164. AKHİLLEUS'UN ÖLÜMÜ • 884
165. AİAS'IN DELİRMESİ • 895
166. TROYA KEHÂNETLERİ • 900
167. TAHTA AT • 906
168. TROYA'NIN YIKILIŞI • 913
169. GERİ DÖNÜŞ • 925
170. ODYSSEUS'UN YOLCULUKLARI • 936
171. ODYSSEUS'UN EVE GELİŞİ • 956

GREK DÜNYASININ HARİTASI • 965
DİZİN • 967

Hurma ağacıyla özdeşleştirilen Girit rahibesinin denetimi altında Yılın Yaşlı Boğası baltayla öldürülüyor ve Yeni Yılın buzağısı doğuyor. Yazarın koleksiyonundaki bir Orta-Minos mührü (1,5 kez büyütülmüş). Yaklaşık MÖ 1900.

Önsöz

Yunan Mitleri'nin 1958'de bir kez daha gözden geçirilmesinden bu yana, sarhoş tanrı Dionysos hakkında, bilgelik ve kabahat açısından çelişkili bir üne sahip olan Kentaurlar hakkında ve tanrıların kutsal yiyecekleri ambrosia ile kutsal içecekleri nektar hakkında bir kez daha düşündüm. Bütün bu konular birbirleriyle çok yakından alakalı, zira Kentaurlar, adına, "Ambrosia" denen sonbahar şölenleri düzenlenen Dionysos'a taparlardı. Dionysos'un Mainadlarının,* kırsal bölgede hayvanları ve çocukları parçalayarak, öfkeden çıldırmış bir halde dolaşıp, Hindistan'a yaptıkları seyahatten sonra övünürlerken, yalnızca şarap ve sarmaşıktan elde ettikleri bir çeşit içki ile kendilerinden geçip sarhoş olduklarına artık inanmıyorum. *What Food the Centaurs Ate* (Kentuarlar Hangi Yiyeceği Yerlerdi) (Steps: Cassel & Co., 1958, 319-343) adlı kitabımda özetlediğim kanıtlar, Satyrlerin (keçileri kutsal sayan kabile), Kentaurların (atları kutsal sayan kabile) ve Mainadların bu içecekleri, oldukça kuvvetli bir uyuşturucudan, benzer deyişle sarnı, amaçsız isyan, geleceği görme becerisi, erotik enerji ve olağanüstü bir kas kuvveti yaratan çiğ mantardan (*amanita muscaria*) sonra ağızlarını temizlemek için kullandıklarını akla getiriyor. Birkaç saat süren bu kendinden geçme hali yerini tam bir uyuşukluğa bırakıyor; bu, Lykurgos'un, silah olarak yalnızca bir üvendireyle, Dionysos'un muhteşem Hindistan zaferinden dönen Mainadlar ve Satyrlerden oluşan sarhoş ordusunu bozguna uğratmasını açıklayan bir olgu.

Bir Etrüsk ikonunda *amanita muscaria,* İksion'un ayaklarının dibine oyulmuştur; İksion tanrılarla birlikte "Ambrosia" yeme ayrıcalığına sahip olmuş Tesalyalı bir kahramandı. Birçok efsaneye uygun düşen teorime göre, İksion'dan doğan Kentaurlar da bu mantarı yediler. Hatta bazı tarihçiler, Viking soyundan gelen İskandinavların savaşlardan önce kendilerine cesaret ve güç vermesi için mantar yediklerini iddia eder. "Ambrosia" ile "nektar"ın sarhoş eden mantarlar olduklarına inanıyorum: Kesinlikle *amanita muscaria*, ama belki başkaları da, özellikle de kişiye zararsız ve eğlenceli sanrılar gösteren *panaiolos papilionaceus* adlı küçük, narin gübre mantarı da vardır. Bir Attika vazosunda, Kentaur Nessos'un toynakları arasında yer alandan farkı ol-

mayan bir mantar. Efsanelerde "ambrosia" ve "nektar" sadece kendileri için ayrılan tanrılar, Klasik öncesi çağın kutsal kral ve kraliçeleri olmuşlardır. Kral Tantalos'un suçu, sıradan insanları ambrosia'sını paylaşmaya davet ederek tabuyu yıkmaktı.

Yunanistan'da zamanla kutsal krallığın ya da kraliçeliğin hükmü kalmadı; o zaman ambrosia, Eleusis'e ait, Orfik ve Dionysos'la bağdaştırılan diğer Mysterionların gizli öğesi haline gelmiş gibi görünüyor. Ambrosia şölenine katılanlar, yedikleri içtikleri konusunda sessiz kalacaklarına yemin ettiler, unutulmaz görüntüler gördüler ve kendilerine ölümsüzlük vaat edildi. Daha sonra "ambrosia" olimpiyat oyunlarının birincilerine kutsal kral unvanı yerine sunulan bir ödül haline geldi. *What Food the Centaurs Ate*'de gösterdiğim gibi, bu yemeğin hazırlanışında kullanılan malzemelerin ilk harfleri bir araya getirildiğinde Yunanca "mantar" kelimesi ortaya çıkar. Aynı şekilde Klasik yazarların nektar için, Demeter'in Eleusis'te içtiği nane tadında bir içecek olan *kekion* tariflerinden yaptıkları alıntılarda da benzer şekilde mantar geçiyordu.

Meksika-Oaxaca'daki Mazatek Yerlileri'nin çok eskiden kullandıkları kutsal bir ambrosia olan ve sanrılara yol açtığı söylenen *psilocybe*'den ben de yedim; din görevlilerinin Mantar tanrısı Tlaloc'a yakardıklarını duydum ve aşkın görüntüler gördüm. Bu deneyimden sonra, bahsedilen ritüelleri keşfeden Amerikalı araştırmacı R. Gordon Wasson'la, Avrupa'daki cennet ve cehennem düşüncelerinin benzer gizemlerden kaynaklanmış olabileceği konusunda hemfikirim. Tlaloc yıldırımla ortaya çıktı; Dionysos da öyle; Mazateklerde olduğu gibi, Yunan folklorunda da, yaygın biçimde bütün dinlerde, "tanrıların yiyeceği" denen mantar da öyle. Tlaloc yılan figürü taşıyan bir taç takıyordu; Dionysos da öyle. Tlaloc'un denizin altında bir sığınağı vardı; Dionysos'un da öyle. Mainadların kurbanlarının kafalarını koparmaya yönelik vahşi geleneklerinin, simgesel olarak kutsal mantarların başlarının koparılmasıyla ilgisi olabilir; çünkü Meksika'da mantarın sapı hiçbir zaman yenmez. Argos'un kutsal kralı Perseus'un Dionysos'a tapınmaya başladığını ve Mykene'ye bölgede yetişen ve bir su akıtan zehirli mantarın adını verdiğini anlıyoruz. Tlaloc'un simgesi bir karakurbağasıydı; Argos'unki de öyle ve Tepentitla freskinde Tlaloc'un karakurbağasının ağzından bir su akar. Ancak o çağda Avrupa ve Orta Amerika kültürleri temas halinde miydi?

Bu teoriler daha fazla araştırma gerektiriyor, ben de bu nedenle bulgularımı bu baskıda metne dahil etmedim. Sorunun çözülmesine yardımcı olacak her uzman görüş büyük bir şükranla karşılanacaktır.

R. G.

* Mainadlar: Tanrı Dionysos-Bakkhos'un dinsel törenlerinde yer alan kadınlar alayı. (Ed. n.)

GİRİŞ

Ortaçağda Katolik Kilisesi'nin elçileri Büyük Britanya'ya, kutsal tarihin bütün külliyatına ek olarak, Yunan ve Latin klasiklerine dayanan bir kıta üniversite sistemini de getirdiler. Kral Arthur, Warwickli Guy, Robin Hood, Leicester'in Mavi Cadısı ve Kral Lear gibi yerel efsaneler kitleler için oldukça uygun sayılıyordu, ancak Tudorların ilk döneminde din adamları ve eğitimli sınıflar Ovidius ve Vergilius'un efsaneleriyle, Troya Savaşı'nın ortaokul ve lise düzeyindeki okullarda okutulan özetlerine çok daha sık başvuruyorlardı. Bu nedenle, 16. ve 19. yüzyıllar arasındaki resmi İngiliz edebiyatı ancak *Yunan Mitleri*'nin ışığında adamakıllı anlaşılabilse de, Klasikler son zamanlarda okullarda ve üniversitelerde o denli önemini yitirdi ki, artık eğitimli bir insanın (örneğin) Deukalion'u, Pelops'u, Daidalos'u, Oinone'yi, Laokoon'u ya da Antigone'yi bilmesi beklenmez. Bu efsanelerle ilgili bugünkü bilgiler büyük ölçüde Kingsley'nin *Heroes*'u ve Hawthorne'un *Tanglewood Tales*'i gibi peri masallarından kaynaklanır; ilk bakışta bunun pek önemi yokmuş gibi görünür, çünkü son iki bin yıl boyunca efsaneleri, kilisenin, Kutsal Kitap'ın daha büyük olan ruhani önemini vurgulamak üzere, doğal olarak küçümsediği tuhaf ve asılsız hayaller ve Yunan zekâsının çocukluğundan kalma çekici bir miras olarak bir kenara atmak moda haline gelmiştir. Fakat bu efsanelerin erken dönem Avrupa tarihi, dini ve sosyolojisiyle ilgili araştırmalardaki yerleri önemlidir.

"Chimerical" ("hayal ürünü"), "dişi keçi" anlamına gelen *khimaira* kelimesinin sıfat haline getirilmiş biçimidir. Dört bin yıl önce Khimaira bugünün herhangi bir dini veya ticari ambleminden ya da bir hanedan armasından daha tuhaf görünmüş olamaz. Sözü edilen canlı (Homeros'un kaydettiği gibi) aslan başlı, keçi vücutlu ve yılan kuyruklu, görünüş olarak karma bir hayvandı. Karkamış'taki bir Hitit tapınağının duvarlarındaki kabartma resimlerde de bir Khimaira bulunmuştur ve aynı Sphinks,[1] tek boynuzlu at vb. karma hayvanlar gibi bir takvim simgesi olmuştur: Vücudunun her parçası Cennet Kraliçesi'nin Kutsal Yılı'nın bir mevsimini temsil ediyordu; Sicilyalı Diodo-

ros'a göre, kaplumbağa kabuğundan yapılan lirinin üç teli de öyleydi. Çok eski zamanlardan kalma bu üç mevsimli yılı, Nilsson *Primitive Time Reckoning*'de (1920) irdelemektedir.

Yunan mitolojisinin geniş, düzenlenmemiş külliyatının, Girit, Mısır, Filistin, Frigya, Babil ve başka yerlerden aktarılmış bir şeyler içeren yalnızca küçük bir kısmı Khimaira ile birlikte gerçek efsane sınıfına dahil edilebilir. Gerçek efsane, halk festivallerinde de sergilenen geleneksel pandomimin kısa ve net anlatımı olarak tanımlanabilir, birçok durumda da tapınak duvarlarına, vazolara, mühürlere, çanaklara, aynalara, sandıklara, kalkanlara ve duvar örtülerine resmedildi. Khimaira ve takvim-hayvanı türdeşleri, ikonografiyle ilgili ve sözlü kayıtlarla, her bir kabilenin, klanın ya da şehrin dini kurumları için başlıca otorite ya da tüzük haline gelen bu dramatik gösterilere önemli ölçüde katılmış olmalılar. Konuları kutsal bir kraliçeliğin ya da krallığın –Yunanca konuşulan bölgelerde krallıklardan önce kraliçelikler geliyor gibi görünüyor– verimliliğini ya da istikrarını ve bunlarda koşullar gerektirdikçe yapılan değişiklikleri düzenleyen eski büyülerdi. Lukianos *Dans Üzerine* adlı makalesinde, MS 2. yüzyıla kadar sahnelenen bir dizi geleneksel pandomimi sıralar; Pausanias'ın da Delphoi'deki tapınak resimleriyle, Kypselos Sandığı yontuları tanımlaması da, bugün hiçbir izi kalmayan çok miktardaki çeşitli mitolojik kayıtların, aynı dönemde varlığını sürdürdüğünü akla getiriyor.

Gerçek efsane şunlardan ayrılmalıdır:

1. Hesiodos'un kozmogonisindeki gibi felsefi bir alegoriden.
2. Admetos'un bir aslanı ve bir erkek domuzu arabasına koşmasında olduğu gibi efsanelerin artık anlaşılmayan "etiolojik" açıklamalarından.
3. Silenos'un Atlantis'i tasvir eden anlatımındaki gibi hiciv ve parodiden.
4. Narkissos ve Ekho'nun hikâyesinde olduğu gibi duygu yüklü fabldan.
5. Arion'un yunus balığıyla macerası gibi süslü püslü hikâyelerden.
6. Kephalos ve Prokris'i anlatan hikâye gibi aşk masallarından.
7. Theseus'un Attika'yı bir Federasyon haline getirişindeki gibi politik propagandadan.
8. Eriphyle'nin kolyesinin hikâyesinde olduğu gibi ahlaki efsaneden.
9. Herakles, Pan ve Omphale'nin yatak odası farsında olduğu gibi gülünç anekdotlardan.
10. Testor ve kızlarının hikâyesindeki gibi yapmacık melodramdan.
11. *İlyada*'nın ana savında olduğu gibi kahramanlık destanlarından.
12. Odysseus'un Phaiakları ziyaretinde olduğu gibi gerçekçi kurmacadan.[2]

Bununla beraber birçok gerçek efsane unsuruna en az umut vaat eden hikâyelerde rastlanabilir ve belli bir efsanenin en bütünlüklü ya da en aydınlatıcı versiyonunu ender olarak tek bir yazar sağlayabilir, orijinal biçimi aranırken de, yazılı kaynak ne kadar eskiyse, o kadar yetkeli olması gerektiği varsayılmamalıdır. Örneğin, İskenderiyeli oyunbaz Kallimakhos, Augustus döneminin uçarı şairi Ovidius veya Bizans'ın geç döneminden yavan Tzetzes, Hesiodos ya da Yunanlı trajedi yazarlarının sunduğundan daha eski bir efsane versiyonu sunarlar. 13. yüzyıla ait *Excidium Troiae* efsaneler açısından, kısmen, *İlyada*'dan daha sağlamdır. Mitolojik ya da sahte-mitolojik bir anlatıyı düzyazıya çevirirken, her zaman isimlere, kabilelerin kökenlerine, karakterlerin yazgılarına çok dikkat edilmeli; sonra da anlatı, sonuç olarak ufak tefek öğelerinin zaman zaman anekdot olarak bütünüyle farklı bir gelişme göstermiş bir başka efsaneyle benzerlik anıştırdığı ve her ikisine de ışık tuttuğu, dramatik kalıba yeniden sokulmalıdır.

Yunan mitolojisinin incelenmesine, kuzeyden ve doğudan Ari istilacıların gelmesi öncesinde Avrupa'da hangi dini ve siyasi sistemlerin var olduğu göz önüne alınarak başlanmalıdır. Günümüze dek varlıklarını sürdürmeyi başarabilen el işlerine ve efsanelere bakarak bir yargıya varacak olursak, Neolitik Çağ'da Avrupa'nın tamamı, Suriye ve Libya'da da bilinen, pek çok ismi bulunan Ana Tanrıça'ya tapınmaya dayanan, dikkate değer bir biçimde homojen dini düşünceler sistemine sahipti.

Eski çağlarda Avrupalıların tanrıları yoktu. Ulu Tanrıça'ya ölümsüz, değişmeyen ve her şeye gücü yeten gözüyle bakılıyordu; babalık kavramı henüz dini düşünceye katılmamıştı. Ulu Tanrıça'nın âşıkları oluyordu, ama çocuklarına baba olsun diye değil, zevk için. Erkekler anaerkil topluma hükmeden kadından korkar, ona tapar ve itaat ederlerdi; Tanrıça'nın bir mağarada ya da kulübede göz kulak olduğu ocak, erkeklerin ilk sosyal merkezi, annelik de başlıca gizemleridir. Bunun içindir ki, Yunanlılar halk önündeki ilk kurbanlarını her zaman Ocak Tanrıçası Hestia'ya sundular. Tanrıça'nın Delphoi'da *omphalos* ya da kabartma göbek süsü olarak görünen, belki de en yaygın arması olan beyaz anikonik imgesi en başta, duman olmadan ateşi korumanın en kolay aracı olan sönmemiş kömürü içine alan, sıkıca paketlenmiş beyaz kül yığınını temsil etmiş olabilir. Bu imge, daha sonra, görsel olarak, altına, baharda kaldırılacak hasadı temsil eden sazdan yapılma bebeğin saklandığı, kireçle beyaza boyanmış toprak tümsekle ya da altına kralların defnedildiği, deniz kabukları, kuvars veya mermer yığınıyla özdeşleştirildi. Yalnızca Ay değil, (Yunan Hemera'ya ve İrlandalı Grainne'e bakarak bir yargıya varacak olursak) Güneş de Tanrıça'nın kutsal sembolüydü. Ancak, ilk dönem Yunan efsanelerinde, Güneş –batıl inançlara dair daha büyük bir korku yaratan, yıl biterken soluklaşmayan ve tarlalara su verip vermeme gücüne sahip olduğuna inanılan– Ay'a öncelik sağlar.

Ay'ın yeniay, dolunay ve sondördün olarak üç safhası anaerkil sistem içerisinde kadının bakire, genç kız (gelinlik çağında kadın) ve ihtiyar kadın safhalarını hatırlatıyordu. Sonra, Güneş'in yıllık seyri benzer biçimde kadının fiziksel gücünün yükselişini ve düşüşünü –ilkbahar bir bakireyi, yaz evlenme çağındaki kadını, kış ihtiyar kadını– hatırlattığından Tanrıça, hayvanların ve bitkilerin yaşamında mevsim değişiklikleriyle, böylece de sebze yılının başında sadece tomurcuk ve yaprak, sonra çiçek ve meyve üreten, sonunda da ürün vermekten vazgeçen Toprak Ana'yla özdeşleşti. Fakat kadın daha sonra bambaşka bir üçlü topluluk olarak da düşünüldü: Gökyüzünde bakire, yeryüzünde ya da denizde evlenme çağındaki kadın, yeraltında ihtiyar kadın, sırasıyla Selene, Aphrodite ve Hekate tarafından temsil edilirler. Bu mistik benzerlikler üç sayısının kutsallığını besledi ve her biri –bakire, evlenme çağındaki kadın ve ihtiyar kadın– onun kutsallığını göstermek için üçlü halde göründüğünde Ay Tanrıçası genişleyerek dokuz kişi oldu. Ona ibadet edenler üç tanrıça değil, yalnızca bir tanrıça bulunduğunu hiçbir zaman tam olarak unutmadılar; ancak Klasik Çağ'da Arkadia Stymphalos hepsinin aynı Hera adını taşıdığı geriye kalan birkaç tapınaktan biriydi.

Cinsel birleşmenin çocuk doğurmayla bağlantısı resmi olarak kabul edildiğinde –dindeki bu dönüm noktasının bir anlatımı saf Appu'nun öyküsünü (H. G. Güterbock: *Kumarbi*, 1946) anlatan Hitit efsanesinde yer alır– erkeğin dini statüsü yavaş yavaş gelişti ve rüzgârların ya da nehirlerin kadınları hamile bıraktıklarına artık inanılmaz oldu. Kabilenin başındaki Peri Kızı, göründüğü kadarıyla, genç adamlardan oluşan maiyetinden yıllık bir âşık, yılın sonunda kurban edilecek bir kral seçer; onu erotik zevklerinin bir nesnesinden ziyade bir verimlilik simgesi yapardı. Kralın fışkıran kanı ağaçlara, mahsule ve sürülere bereket getirmeye yarardı, eti de köpek, domuz ya da kısrak kılığına giren, Kraliçe'nin arkadaşı olan evlenme çağındaki kadın din görevlileri tarafından parçalanıp, çiğ çiğ yenirdi. Daha sonra, bu uygulamanın değiştirilmesiyle, kral özdeşleştirildiği Güneş'in gücü yazın azalır azalmaz ölüyordu; onun ikizi olan ya da ikizi olduğu varsayılan bir başka genç adam –İrlandacada çok eski uygun bir sözcük "veliaht"tır (*tanist*)– o zaman kış ortasında kurban edilmek ve ödül olarak, gizli anlamlar taşıyan bir yılanda yeniden vücut bulmak üzere, Kraliçe'nin âşığı olurdu. Bu hükümdar eşleri Kraliçe'nin sihirli giysilerini giyerek onun vekili olmalarına izin verildiğinde idari güce sahip olurlardı. Böylece krallık gelişti ve kralın hayatı mevsimlerin akışıyla özdeşleştirildiğinde, Güneş, erkeğin üretkenliğinin bir sembolü haline gelse de, hâlâ Ay'ın himayesi altındaydı; kralın, anaerkil evrenin hızla gelişmesinden uzun bir süre sonra, en azından teoride, Kraliçe'nin himayesi altında kalması gibi. Bu yüzden tutucu bir bölge olan Tesalya'nın büyücüleri Güneş'i, Ay adıyla, sonu gelmeyen gecenin içine hapsolmakla tehdit ederlerdi.

Bununla beraber dini meselelerde kadınların egemen oldukları zamanlarda bile, her ne kadar onlar önceki yıllarda işlevsel olarak erkeğe özgü kabul edilen "güçsüz cins" özelliklerini benimsemiş olsalar da, erkeğin kadın gözetimi altında olmadan bir iş başaramayacağını gösteren hiçbir kanıt yoktur. Erkeklere anaerkil kanunlara karşı gelmedikleri sürece, avcılıkta, balıkçılıkta, belirli yiyecekleri toplamada, hayvan sürüleri ile meşgul olup onları korumanın yanı sıra, kabile topraklarını istilacılara karşı savunmaya yardım etmede güvenilirdi. Özellikle savaş ve göç zamanlarında totem boylarına liderler seçilir ve onlara belirli yetkiler tanınırdı. Savaşta erkek komutanın kim olması gerektiğini belirleyen kurallar, farklı anaerkil yönetimlerde çeşitlilik göstermekteydi: Bu göreve genellikle kraliçenin dayısı, erkek kardeşi ya da teyzesinin oğlu seçilirdi. En ilkel kabile komutanının da kraliçenin dini otoritesinin herhangi bir suretle zarar görmemesi koşulu ile, erkekler arasında yaşanan kişisel anlaşmazlıklarda yargıçlık yetkisi vardı. Günümüze kadar ayakta kalan en ilkel anaerkil toplum Güney Hindistan'da yaşayan Nayarlardır. Bu kabilede prensesler çocuk-eşlerle evlenip hemen boşanmalarına rağmen, belirli bir statüye sahip olmayan âşıklarına çocuk doğururlar; Batı Afrika'nın birçok anaerkil kabilesinde de prensesler yabancılarla ya da sade vatandaşlarla evlenirler. Helen öncesi Yunanistan'da hükümdar ailesinin kadınları, Lokris'in Yüz Evi ile Epizephyria Lokri birer istisna olmak üzere, köleleriyle evlenmeyi olağan sayıyorlardı.

Zaman başlangıçta Ay'ın hilal safhasına göre hesaplanıyor, her önemli seremoni Ay'ın belirli bir safhasında vuku buluyordu; yaz ve kış gündönümleri tam olarak belirlenmese de, en yakın Yeniay ve Dolunay'a yaklaştırılıyordu. Yedi sayısı özel bir kutsiyet kazandı, zira kral en kısa günden sonra gelen yedinci dolunayda ölüyordu. Dikkatli bir astronomik gözlemden sonra, Güneş yılının 364 gün ve birkaç artık saatten oluştuğu kanıtlandığında bile, Güneş devrinin kısımlarından ziyade aylara –benzer deyişle, Ay evrelerine– bölünmesi gerekiyordu. Bu aylar daha sonra her biri 28 gün süren, İngilizce konuşulan dünyada hâlâ "common-law months" (geleneksel hukuk ayları) denen aylar oldu; Ay'a, normal olarak 28 günde bir âdet gören bir kadın olarak ibadet edilebileceği düşünüldüğünde, 28 kutsal bir sayıydı, ayrıca bu, aynı zamanda Ay'ın Güneş etrafındaki devrini gerçekleştirdiği gerçek zaman dilimidir. Yedi günden oluşan hafta "geleneksel ayın" bir birimiydi ve her bir günün özelliği, görünüşe göre, kutsal kralın hayatına karşılık gelen Ay'a atfedilen niteliklerden çıkarılıyordu. Bu sistem kadının Ay ile daha yakın bir şekilde ilişkilendirilmesine yol açtı ve 364 günün 28'e tam olarak bölünebilmesinden dolayı yıl içerisinde birbirini izleyen popüler festivallerin tarihlerinin saptanmasında "geleneksel aylar" belirleyici oldu. 13 aydan oluşan bu takvim Julian Takvimi'nin kabul edilişinden yaklaşık bin yıl sonra bile dini

bir gelenek olarak Avrupalı köylüler arasında varlığını sürdürdü; böylece II. Edward döneminde yaşayan Robin Hood, Bahar Bayramı'nı kutlayan bir halk türküsünde şöyle haykırabiliyordu:

Kaç neşeli ay vardır bir yılda?
On üç tane vardır, diyorum...

Bir Tudor editörü bu dizeleri "... Ama on iki tane vardır, diyorum..." olarak değiştirmiştir. Güneş'in ölüm ayının sayısı olan 13, sayı olarak, batıl inançlardaki kötü ününü hiç kaybetmemiştir. Haftanın günleri Titanların denetimi altına girmiştir: Güneş'in, Ay'ın ve bugüne dek keşfedilen, Dişil Yaratan tanrıça karşısında onlardan sorumlu olan beş gezegenin cinlerinin. Bu sistem muhtemelen, anaerkil Sümerlerde geliştirilmişti.

Böylelikle Güneş, sonbaharda uzun bir süre kısalmaya devam eden günlerin tekrar uzamaya başladığı kış gündönümünde başlayan 13 aylık safhadan geçmekteyti. Dünyanın Güneş etrafındaki dönüşünden ortaya çıkan yıldız yılının artık (fazla) günü ise, yılın son ayı olan 13. ay ile ilk ayı arasına eklenmiştir. 365 günün belki de en önemlisi olan bu gün, Nympha ya da prensesin, genellikle atıcılıkta, yarışta veya güreş oyunlarında birinci gelen kişiyi kutsal kral olarak belirlediği gün haline geldi. Ne var ki bu ilkel takvim çeşitli değişikliklere uğradı: Bazı bölgelerde artık gün, kış gündönümüne değil, ilkbaharın ilk belirtilerinin görüldüğü başka bir Yeni Yıla –ilkbaharın ilk belirtilerinin görüldüğü, Hazreti Meryem Yortusu'na denk gelen, sonbahar ekinoksu ile kış gündönümü ortasına ya da Güneş'in olgunluğa eriştiğine inanılan bahar ekinoksuna ya da yaz ortasına ya da Nil sellerinin görüldüğü Köpek Yıldızının yükseldiği aya ya da ilk yağmurların düştüğü sonbahar ekinoksuna– eklenmiş gibi gözüküyor.

Eski Yunan mitolojisi yukarıda değinilenlerden başka, hepsinden önemlisi yılda bir ya da iki kez yapılan kurban etme törenleri ile başlayıp, kralların "Bizler babalarımızdan çok daha iyiyiz!" diyerek övündükleri ve kraliçenin sonsuz bir erkek monarşisine yenik düştüğü *İlyada*'nın yazılmasıyla sona eren, kraliçe ve onun sevgilileri arasındaki karmaşık ilişkiyle de ilgilidir. Pek çok Afrika örneği bu değişimin ana safhalarını anlatır.

Yunan mitolojisinin geniş bir kısmı politikika ve din tarihidir. Bellerophontes kanatlı at Pegasos'u eğiterek Khimaera'yı öldürür. Bu efsanenin farklı bir anlatımında da Perseus havada uçar ve Pegasos'un annesi Gorgon Medusa'nın kafasını vücudundan ayırır; buna benzer bir şekilde Babilli kahraman Marduk da, Deniz Tanrıçası dişi canavar Tiamat'ı öldürür. "Yok edici-yıkıcı" anlamına gelen *Pterseus* şeklinde yazılması gereken Perseus, Profesör Kerenyi'nin ileri sürdüğüne göre alışılagelmiş bir ölüm tanrısı olmaktan ziyade, muhtemelen, MÖ 2. binyılın başlarında Küçük Asya'yı ve Yunanistan'ı is-

tila eden ve erkeğin mutlak hâkimiyetini savunan, aynı zamanda Üçlü Tanrıça'nın kudretine meydan okuyan Helenleri sembolize etmekteydi. Kanatlı at Pegasos ise yağmur yağdırma seremonilerinin yanı sıra kutsal kralın tahta çıkışını konu alan törenlerde Ay'a benzeyen toynakları ile sık sık canlandırılan bir hayvan olduğundan Ay Tanrıçası için kutsal bir canlı olarak kabul görür. Bu törenlerde kanatlar atın hızının bir göstergesi olmaktan ziyade, cenneti temsil eden sembollerdir. Jane Harrison (*Prolegomena to the Study of Greek Religion*, beşinci böl.) Medusa'nın bir zamanlar koruyucu Gorgon maskesinin altında saklanan Tanrıça'nın bizzat kendisi olduğunu, Gorgon maskesinin de gizemlerini suistimal ederek saygısızlıkta bulunanları uyarmak amacıyla takılan çirkin bir maske olduğunu belirtmektedir. Perseus Medusa'nın kafasını vücudundan ayırır: Bir başka deyişle Helenler Tanrıça'ya ait önemli yerleri istila edip, rahibelerinden Gorgon maskelerini çıkardılar ve kutsal atları aldılar, Tanrıça'nın Gorgon maskeli ve kısrak vücutlu eski bir tasviri Boiotia'da bulunmuştur. Perseus'un ikizi olan Bellerophontes'in Lykialı Khimaira'yı öldürmesi, Helenlerin eski Medusa Takvimi'ni feshederek yerine bir başka takvim geliştirdikleri anlamına gelir.

Aynı şekilde Apollon'un Python'u Delphoi'da öldürmesi ile tanrının elinden Hera'nın kendisini bir defne ağacına dönüştürmesi ile kurtulan Daphne'ye yapılan saldırı da, Akhaların Girit'in Toprak Tanrıçası'na ait olan tapınakları ele geçirişini açıklar. Bu efsane Freudçu psikologlar tarafından, bir kızın cinsel ilişkiye duyduğu içgüdüsel korkuyu sembolize etmesi nedeniyle alıntılanmıştır (özellikle irdelenmiştir), fakat Daphne dehşete kapılmış bir bakire değildir. *Daphoene*'nin ("kanlı olan") kısaltılmış formu olan Daphne, rahibeleri (olan) Mainadların keyif verici bir madde olarak defne yaprakları çiğnediği ve periyodik olarak dolunayda ortaya çıkıp gafil yolculara saldırdığı, çocukları veya yavru hayvanları parçaladığı orgiastik ruh halinde olan bir tanrıçadır; defne yaprakları potasyum siyanürü içeren bitkilerdir. Bu Mainad grubu Helenler tarafından ortadan kaldırıldı ve Daphoene'nin tapınaklarındaki varlığına sadece defne korusu tanıklık etti. Defne yaprağının çiğnenmesi, Apollon'un sonraları Delphoi'a kâhin olarak görevlendirdiği Pythia Rahibesi dışındaki herkese yasaklanmış ve bu tabu Yunanistan'da Roma çağına kadar varlığını korumuştur.

Genellikle Aiol ya da İon istilaları olarak adlandırılan ve MÖ 2. binyılda meydana gelen Helen istilaları kendilerinden sonra olan Akha ve Dor işgallerinden daha az yıkıcı olmuştur. Sonraki devirlerde Ari tanrı üçlüsüne –İndra, Mitra ve Varuna– ibadet eden silahlı küçük bir grup çoban Othrys Dağı'nı geçip Tesalya ve orta Yunanistan'ın bazı bölgelerine göç ederek buradaki halk ile kaynaşmış ve böylelikle kültürlerini yayma fırsatı bulmuştu. Bu göçmenler yerel tanrıçanın çocukları olarak bölge halkı tarafından kabul görüp

tanrıçaya kutsal krallar sundular. Bunun doğal bir sonucu olarak erkek asker aristokrasisi, yalnız Yunanistan'da değil, aynı zamanda Peloponnesos ve Atina uygarlıklarının beşiği sayılan ve Helenler tarafından uzun yıllar sömürülen Girit adasında da kadın egemen teokrasinin karşısına bir güç olarak çıkmıştır. Sonunda Yunanca tüm Ege boyunca kullanılmaya başlandı; Herodotos'un yaşadığı zamanda Helen öncesi dönemde kullanılan lisan sadece bir kâhin tarafından konuşulmaktaydı (Herodotos: viii. 134-5). Kral yeryüzünde Zeus, Poseidon ya da Apollon'un temsilcisi olarak hareket eder ve her ne kadar yüzyıllar boyu Zeus, Olympos'un yenilmez tanrısı olmaktan ziyade, sadece yarı tanrı bir varlık olarak tasvir edilmişse de kendisini bu tanrıların ilk ya da diğer adlarıyla isimlendirirdi. Tanrıların Nymphaları baştan çıkararak onlara zorla sahip olmalarını konu alan eski efsanelerin hemen hemen hepsi, Helen prenslerinin bölgenin Ay rahibeleri ile yaptıkları evlilikleri anlatır; bunlara Hera'nın şiddetli bir şekilde karşı koyması da muhafazakâr dini inançların bu uygulamalara duyduğu tepkinin bir ifadesidir.

Kutsal kralın hükümranlık süresinin azlığı can sıkıcı bir sorun halini aldığında 13 aydan oluşan sürenin, son ayında Güneş ve Ay vakitlerinin tesadüfi olarak rastlaştığı 100 Ay ayından oluşan Büyük Yıl'la değiştirilmesi kararlaştırıldı. Ne var ki tarlaların ve mahsulün hâlâ berekete ihtiyacı olduğundan, kral sahte bir ölümle tahtını *bir* günlüğüne –kutsal Güneş yılına (yıldız yılına) ait olmayan artık günde–, aynı günün sonunda ölen ve kanı bereket getirdiğine inanılan seremonilerde toprağa serpilen halefi çocuk krala (*interrex*) bırakmaya razı oldu. Bundan sonra kral ya varisini kendisine yardımcı tayin ederek Büyük Yılın tamamında hüküm sürer ya da veliahtıyla tahta dönüşümlü olarak geçer ya da Kraliçe onların ülkeyi ikiye bölerek aynı anda egemenliklerini ilan etmelerine izin verirdi. Birçok kutsal merasimde Kraliçe'nin yardımcılığına atanan Kral, Kraliçe'nin kaftanını giyer, sahte göğüsler takar, gücün sembolü olarak ondan Ay asasını ödünç alırdı, hatta Kraliçe'nin yağmur yağdırma büyüsünü bile üstlenirdi. Kral'ın temsili olarak ölümü duruma göre farklılık gösteriyordu; vahşi kadınlar tarafından parçalara ayrılabiliyor, mızrakla vurulabiliyor, balta ile derisi yüzülebiliyor, zehirli bir ok ayak topuğuna isabet edebiliyor, odun yığını içinde yakılabiliyor, denizde boğulabiliyor, kayalıklardan aşağı atılabiliyor ya da önceden tasarlanmış bir araba kazasına kurban gidebiliyordu. Fakat ne olursa olsun ölmesi gerekiyordu. Sunaklarda kurban edilen küçük çocukların yerlerini hayvanların almaya başlamasıyla yeni bir döneme geçildi ve Kral uzayan egemenlik süresinin sonunda ölümü reddetti. Ülkeyi üç eşit parçaya bölüp her biriyle varislerini ödüllendiren Kral, bir dönem daha tahta geçerdi. Kral'ın bahanesi, Güneş ve Ay vakitlerinin –19 yıl ya da 325 Ay ayı– tahmini olarak artık hesaplanmış olmasıydı. Böylelikle Büyük Yıl, daha uzun süren Daha Büyük Yıla dönüşmüş oluyordu.

Birçok efsanede belirtilen, birbirini izleyen bu dönemler boyunca, kutsal kral sosyal mevkiini, ya kraliyet evinden olan arkadaşlarıyla girdiği yarış sonucunda ya da ailedeki evlenme yaşına gelmiş kızların en genci olması (*ultimogeniture*) nedeniyle seçilen Nympha'yla (kızla) evlenerek devam ettirdi. Böylece iktidar, teorik olarak Mısır'da da olduğu gibi, anaerkil sistem içerisinde kalmış ve bunun doğal bir sonucu olarak da kutsal kral ve varisi, kraliçe soyundan gelmeyen insanlar arasından seçilmiştir, ta ki bazı cüretkâr kralların en sonunda kızı sayılan kadın mirasçı ile ensest bir ilişki yaşamaya karar vermelerine dek. Böylelikle, hükümranlığı yenilenmesi gereken kral yeni bir unvan kazanarak tahta tekrar geçmeye hak kazandı.

MÖ 13. yüzyılda meydana gelen Akha istilaları, kadın egemen yaşam tarzını önemli sayılabilecek bir ölçüde zayıflatmış ve bunun bir sonucu olarak kral kendisine biçilen süre kadar (Büyük Yıl) değil de, ömrünün sonuna dek tahtta kalmaya başlamıştır. 2. binyılın sonlarına doğru Dorların gelmesiyle de ataerkil yaşam sistemi bir kural haline geldi. Artık prens ülkesini terk ederek yabancı bir prensesle evlenmedi; bunun tam tersi, Odysseus'un Penelope'yi bu şekilde davranması için ikna etmesi gibi, prenses kocasının yanına geldi. Soy kütükleri erkeklere göre tutulmaya başlandı. Bunun yanında Sahte-Herodotos'un *Homeros'un Yaşamı* adlı eserinde bahsettiği bir Sami efsanesine göre, Apatoria'nın (Erkek Akrabalar Festivali) Kadın Akrabalar Festivali'nin yerini almasından sonra bile ritüellerde erkeklerin katılmasına izin verilmeyen ve Toprak Tanrıçası'na sunulan kurbanlardan oluşan ibadet şekline devam edildiği anlaşılmaktadır.

Daha sonra bilinen Olympos hiyerarşisi, Helen inançları ve Helen öncesi inançlar arasında varılan bir uzlaşı sonucu ortaya çıktı: Zeus ile Hera'nın birlikte başkanlık yaptığı, altı tanrı ve altı tanrıçadan oluşan Babil tarzında bir Tanrılar Konseyi'ni içeren kutsal bir aile. Ne var ki, *İlyada*'da Zeus'a karşı başta Hera olmak üzere diğer tanrıların düzenlediği bir komplo olarak anlatılan, Helen öncesi dönemde meydana gelen isyan girişiminden sonra Hera, Zeus karşısında kocasına boyun eğmek zorunda kalan bir tanrıça ya da eş şeklinde tasvir edilmeye başladı. Athena "Her Şey Tanrılar tanrısı için" diyerek açıkça babası Zeus'un tarafını tutmuş ve sonunda Dionysos Tanrılar Meclisinde erkek egemenliğini Hestia'yı eleyerek sağlamıştır. Bununla beraber azınlıkta kalsalar da tanrıçalar hiçbir zaman –Kudüs'de oldukları gibi– birliğin dışına itilmemişlerdir, zira Homeros ve Hesiodos gibi önemli yazarlar kolayca zihinlerden silinmeyecek bir şekilde "onların unvanlarını tanrılara vermiş ve sahip oldukları ayrıcalıklar ile kendilerine atfedilen şehirleri özellikle vurgulamışlardır" (Herodotos: ii. 53). Buna ilaveten her ne kadar kralın kontrolü altında kraliyet kanı taşıyan kadınların bir araya getirilmesi şeklindeki sistem bu haliyle yabancıların, kadın egemen tahta olan girişimlerinden vaz-

geçmelerine yol açmışsa da, bu gelenek Roma'da Vestal Okulu kurulduğunda, Filistin'de de Kral David kendine özel kraliyet haremini oluşturduğunda benimsenmiş, fakat Yunanistan'a hiçbir zaman ulaşmamıştır. Hükümranlığın ataerkil sistemde yönetilmesi daha fazla mitin ortaya çıkmasını engellemiş ve yaygın tarihin ışığı altında zamanla unutulacak olan tarihi söylencenin başlamasına neden olmuştur.

Herakles, Daidalos, Teiresias veya Phineus gibi savaşçıların hayatlarının konu edildiği hikâyelerin uzun yıllar varlığını koruyabilmesinin nedeni, bunların usta savaşçı isimlerinden ziyade, belli birtakım unvanlar olmasıdır. Bununla beraber, her ne kadar kronolojiyle uzlaştırmak zor olsa da, mitler, her zaman kullanıma elverişlidirler, zira, anlatımdaki anlam bozukluklarına rağmen, efsaneler o çağın gelenekleri hakkında önemli ipuçları verir. Örnek olarak, Hera'nın Aigina'ya musallat ettiği vebadan ölen halkının ardından meşe ağacından çıkan karıncaların birer insana dönüşmesini ve adayı tekrar eskisi gibi dolup taşırmalarını konu alan Aiakos'un karmaşık rüyasını anlatan hikâyeyi ele alalım. Efsanede geçen üç önemli ayrıntı –Aigina Adası'ndaki meşe ağacının Dodona'dan getirtilen meşe palamudundan yetişmesi, karıncaların Tesalya'dan gelmesi ve Kral Aiakos'un Asopus Irmağı'nın torunu olması– dikkatle incelendiğinde söz konusu tradisyonun, MÖ 2. binyılın sonlarına doğru Aigina Adası'na büyük bir göç yaşandığı şeklindeki tarihi bir olayı anlattığı açıktır.

Yunan mitolojisindeki efsanelerin biçim benzerliğine rağmen, istisnai (belirli) hikâyelerin detaylı açıklanışı, arkeologlar Yunanistan'daki kavimsel hareketlerin daha kesin bir şablonunu ve tarihlerini ortaya çıkarana dek her türlü yoruma açıktır. Bununla beraber tarihi ve antropolojik yaklaşım en mantıklı olan yoldur: Khimera, Sphinks, Gorgon, Kentaurlar, Satyrler ve benzerlerinin Jungçu kollektif bilinçdışının amaçsız icatları olduğu şeklindeki teori –ki bunun hiçbir zaman açık ve kesin bir anlamı yoktur ya da verilememiştir– göründüğü kadarıyla sağlıksızdır. Dr. Jung'un ileri sürdüğü gibi Tunç ve ilk Demir Çağları insanlığın çocukluk devirleri değildir. Örneğin Zeus'un Metis'i yuttuktan sonra kafasındaki bir yarıktan Athena'yı dünyaya getirmesi önüne geçilemeyen bir hayal ürünü olmaktan ziyade, birbirine tamamen zıt olan ya da birbirleriyle uyuşmayan en az üç farklı görüşü barındıran önemli bir teolojik dogmayı ifade eder:

1. Athena, Metis'in (partenogenez) öz kızıydı; yani Bilge Tanrıça Metis'in başında bulunduğu Triadın en genç üyesiydi.
2. Zeus Aşığı Metis'i yuttu; Akhalar Tanrıça'nın kültünü ortadan kaldırıp yerine, Baş Tanrı Zeus'u evrenin tek *hâkimi* ilan ettiler.

3. Athena Zeus'un öz kızıydı; Zeus'a ibadet eden Akhalar Athena tapınaklarının varlığını, Tanrıça'nın yaptığı kahramanlıkların Zeus'un üstün hükümranlığına atfedilmesi koşuluyla tanıdılar.

Zeus'un Metis'i yutması ve daha sonra meydana gelen olaylar, muhtemelen bir tapınağın duvarlarında grafiksel olarak tasvir edilmiştir. Semele'nin oğlu olan Dionysos'un baş tanrının baldırından tekrar dünyaya gelmesi ona erotik tanrı unvanını kazandırırken, Athena'nın Zeus'un kafasından dünyaya gelmesi de Tanrıça'ya entelektüel bir vasıf kazandırmıştır.

Bazı efsanelerin ilk bakışta şaşırtıcı ya da aldatıcı olması, genellikle mitoloğun kutsal sayılan resmi ya da teatral dini törenleri kaza eseri ya da kasıtlı olarak yanlış yorumlamasından kaynaklanan bir durumdur. Örneklerine eski inançların radikal reformunu onaylar nitelikte olan her kutsal edebi metinde rastlanabilen bu süreci kişisel olarak "ikonotropi" terimi ile adlandırıyorum. Yunan mitolojisi "ikonotropik" örneklerle doludur. Örneğin Hephaistos'un icadı olan ve kendi başlarına hareket ederek tanrılar meclisinde onlara hizmet eden üç ayaklı masalar (*İlyada*: xviii. 368) Dr. Charles Seltman'ın *Twelve Olympian Gods* adlı eserinde kurnazca ileri sürdüğü gibi, otomobillerin eski bir tasarımı değildir; bunun yanında her biri bir sacayak üzerinde bulunan Güneş diskleri (İnsan Adası'nın amblemi gibi), belirgin bir şekilde, Lemnos Adası'nda iktidarı ele almasına izin verilen "Hephaistos'un oğlunun" tahtta kaldığı üç mevsimli yılların sayısını sembolize eder. Aynı şekilde, tanrıların Thetis ile Peleus'un düğünü için bir araya geldiği ve Eris'in üç tanrıçadan en güzeline sunulmak üzere bir altın elma ortaya atarak "Paris'in Hakemliğine" başvurulduğunu konu alan efsane, Homeros ve Hesiodos'un yaşadığı tarihlere gelindiğinde unutulmuş olan eski bir ritüeli anlatır. Bu efsanenin de "ikonotropi" sürecinden geçtiği inancındayım. Efsanedeki üç tanrıça Triad'daki tek bir tanrıçayı simgeler: Athena genç kız (bakire), Aphrodite Nympha, Hera ise yaşlı kadındır, esasen Aphrodite Paris'ten elmayı almaz, bunun yerine bu kutsal meyveyi ona takdim eder. Paris'in hayatı pahasına satın alınan aşkı sembolize eden bu elma gencin, sadece kahramanların ruhlarının girmesine izin verildiği "batının elma bahçeleri" olan Elysia Ovası'na giriş kartı niteliğindedir. Kahramanlara ölümsüzlük ayrıcalığını veren "elma" Yunan mitolojisi dışında, İrlanda ve Galler mitlerinde de karşılaştığımız bir meyvedir. Hesperidelerin Herakles'e, Meryem'in Adem'e sunduğu ilahi hediye de yine bu meyvedir. İlk çağlarda kutsal koruluğun tanrıçası olan, sonraki devirlere ait mitlerde ise, tanrıların kurduğu düzene karşı gelmeye cüret ederek hadlerini aşan kralların cezalandırıcısı olan Nemesis de kahramanlara hediye etmek için elinde elmaların asılı durduğu bir dal taşır. Neolitik Çağ'ın yanı sıra Tunç Çağı'ndaki "cennet" kavramı hemen hemen

bütün yazıtlarda "meyve bahçesi" ile özdeşleştirilmiştir. Bir başka önemli ayrıntı ise "Cennet" anlamına gelen *paradise*'ın kelime karşılığının "orchard" yani "meyve bahçesi" olmasıdır.

Doğru bir mitoloji bilimi, psiko-terapistin muayene odasında değil de detaylı bir arkeoloji, tarih ve karşılaştırmalı din çalışması ile başlamalıdır. Her ne kadar Jungçular, "Efsaneler bilinç öncesi ruhu gerçek bir şekilde açığa çıkaran, bilinçdışı ruhsal olaylarla ilgili istemsiz ifadelerdir," şeklindeki tezi savunsalar da, Yunan mitolojisi içerik olarak modern karikatürlerden daha fazla gizemli değildi. Ve bu mitolojinin büyük kısmı, yazılı arşivlere, modern görünümlü kilitli kapıların yanı sıra sağlıklı bir su tesisatı döşenmiş dört katlı binalara, patentli ticari markalara, standart ölçü ve ağırlık birimlerine ve sabırlı astronomik gözlemlere dayanan bir takvime sahip olacak kadar ileri bir uygarlık düzeyine ulaşmış (Minos) Girit ile yakın politik ilişkiler kurmuş olan topraklarda biçimlenmişti.

Benim başvurduğum yol elimden geldiğince, her efsanenin az bilinen varyantlarından kaynaklanan farklı birçok anlatımlarını –ki bunlar hikâyenin yorumlanmasına ve karşılaşılabilecek soruların cevaplanmasına yardımcı olabilirler– antropolojik veya tarihi bir zemin üzerinde bir araya getirerek uyumlu söylenceler aktarmak olmuştur. Bunun birçok mitoloğun göze alamayacağı kadar iddialı ve muhtemel hatalar yapabileceğim bir çaba olduğunun da farkındayım. Burada ifade etmek istediğim bir başka ayrıntı ise, yazılı kayıtların ortaya çıkmasından çok önceleri Akdeniz insanının inandığı din ve uzun yıllar yerine getirdiği ritüellerin oldukça büyük bir kısmının tahmini birer kavramdan ibaret olmasıdır. Bununla beraber kitabın 1955'de ilk olarak yayımlanmasından sonra E. Meyrowitz'in *Akan Cosmological Drama* (Faber & Faber) adlı eserinde hemen hemen benzer dini ve toplumsal değişimlerden bahsetmesi beni eser hakkında oldukça umutlandırdı. Akanlar Libyalı Berberilerin –Helen öncesi dönemde Yunanistan'da yaşayan insanların kuzenleri olan halk– Sahra Çölü'nden güneye doğru gerçekleştirdikleri göç ve onların Nijer Nehri yerlileri (zencileri) ile Timbuktu'da yaptıkları evlilikten ortaya çıkan bir halktır. Akanlar MS 11. yüzyılda buradan daha güneye göç ederek şimdiki adıyla Gana'ya yerleştiler. Söz konusu toplumda dört farklı kült gözlemlenir. En ilkel kültte Ay'a, Libyalı Neith, Kartacalı Tanit, Kenanlı Anatha ve Yunanlı Athena ile özdeşleştirilen ulu Üçlü Tanrıça Ngame olarak ibadet edilir. Anlatıldığına göre Ngame, yalnız başına gökcisimleri yaratıp, onların cansız gövdelerinden, bir yay gibi kullandığı yeniaydan attığı sihirli oklarla hayvanlar ve insanlar yaratabilme gibi bir yetiye sahiptir. Bunun yanında, yine söylenenlere göre, Yunanlı akranı Artemis (Ay Tanrıçası) gibi öldürücü yanıyla hayatlara da son verir. Kraliyet ailesine mensup bir prensesin, buhranlı zamanlarda, Ngame'nin Ay büyüsünü yapabileceğine ve başa

geçerek göçmenlere öncülük edip onları yeni yerleşim bölgelerine götürecek bir kabile tanrısını doğurma yetisine sahip olduğuna hükmedilir. Bu kadın bu şekilde kraliçe-ana, kumandan, yargıç ve kurduğu yerleşim bölgelerinin rahibesi olma gibi birtakım unvanlar kazanır. Bu arada tanrısal varlık da kendini, her yıl yapılan avın ve tek bir cinsin kurban edilişinin yanı sıra katı bir *tabu* ile korunan, bir totem hayvanı olarak açığa çıkarmıştır ki bu aynı zamanda Atinalı Pelasgların her yıl yaptığı baykuş avını da aydınlatır niteliktedir. Kabile federasyonlarından oluşan devletler böylelikle şekillenir ve en güçlü kabile tanrısı devlet tanrısı haline gelir.[3]

İkinci kült tipi ise, bütün evreni tek eliyle yarattığını iddia eden Baba Tanrı Odomankoma'ya tapan Sudanlılar ile Akanların birleşmeleri üzerinde durur. Göründüğü kadarıyla bu insanlar erkek kabile şeflerinin yönetimi altındaydılar ve Sümerlere ait yedi günlük haftayı bir zaman ölçeği olarak benimsemişlerdi. Uzlaşmacı bir mit olarak Ngame'nin bu aşamada Odomankoma'nın cansız yaratısına (evrenine) hayat verdiği anlatılır ve her bir kabile tanrısı yedi gezegensel güçten biri haline gelir. Bu gezegensel güçler –ki bunların doğudan gelen Titan kültünün Yunanistan'a yerleştiği zamanlarda da bu ülkede var olduğu kanaatindeyim– eril ve dişil (tanrı ve tanrıça) eşleştirmeyi şekillendirir. Federasyonun kraliçesi (Ngame'nin rahibesi) her yıl, Odomankoma'yı temsil eden ve yılın sonuna doğru rahipler tarafından öldürülüp derisi yüzülen âşığıyla kutsal bir evlilik gerçekleştirir. Görünen o ki buna benzer bir pratik Yunanlılar arasında da varlığını korumuştur.

Üçüncü tip kültte, ana kraliçenin âşığı, kral unvanını kazanarak tahta geçer ve Ay'ın eril yüzünü temsil ettiğinden dolayı, özdeşleştirildiği Fenikeli Tanrı Baal Haman gibi, büyük saygı görür. Bu arada her yıl bir çocuk, sahte kral olarak gerçek kralın yerine ölür. Ana kraliçe bu aşamadan sonra idari yetkilerini bir yardımcısına (vezire) devrederek, bereket getirdiğine inanılan törenlerine yoğunlaşır.

Dördüncü tip kültte ise, görece daha az öneme sahip olan krallıkların desteğini arkasına alan kral, kendisine atfedilen Ay Tanrısı imajından sıyrılarak, kendisini Mısır efsanelerinde olduğu gibi Güneş Tanrısı ilan eder. Kral her ne kadar her yıl düzenlenen kutsal evlilik törenlerine katılsa da, Ay'ın hükümranlığından tamamen kurtulup ondan bağımsız bir nitelik kazanmıştır. Bu safhada, kadın merkezli evlilik yerini erkek merkezli evliliğe bırakır ve kabileler, Yunanistan'da olduğu gibi, ibadet etmek için kahramanlığı ile ün yapmış erkek atalara yönlendirilir. Bununla birlikte her ne kadar Güneş'e yapılan ibadet yaygın bir hal almışsa da, bu hiçbir zaman Şimşek Tanrısı ibadetini ortadan kaldırmamıştır.

Akanlar arasında, kraliyet-ritüelinin her değişimi, Cennette meydana geldiğine inanılan olayları konu alan mite eklenerek belirtilir. Böylece, eğer kral

kendisine bir elçi görevlendirmiş ve görevini bir prensesle evlendirerek perçinlemişse, Cennetteki kutsal elçiden de aynı şeyi yapmış olması istenir. Herakles'in Tanrıça Hebe ile yaptığı evliliğin ve Taş Tanrı Zeus'un habercisi olarak görevlendirilmesinin Mykene Sarayında vuku bulan benzer bir olayı, aynı şekilde Olympos'taki tanrısal ziyafetlerin de, Zeus'la özdeşleştirilen Ulu Mykene Kralı ile Argos'dan gelen Hera'nın Baş Rahibesi'nin ortaklaşa başkanlık ettiği Olympia'daki benzer kutlamaları yansıtması kuvvetle muhtemeldir.

Bu kitabın şekillenmesinde yaptıkları yardımlardan dolayı Janet Seymour-Smith ve Kenneth Gay'e, ilk birkaç bölümün prova okumasını yapan Peter ve Lalage Green'e, nadir bulunan Yunan ve Latin metinlerini Londra'dan gönderdiği için Frank Seymour-Smith'e ve ilk baskının düzeltilmesinde bana yardımcı olan arkadaşlarıma derin bir minnet duyuyorum.

R. G.
Deya, Mayorka,
İspanya

1 ***Sphinks:*** Oidipus efsanesinde adı geçen kadın yüzlü ve göğüslü, aslan ayak ve kuyruklu dişi canavar. (Çev. n.)

2 Bkz. 4, 69, 83, 84, 87, 89, 99, 106, 136, 161, 162-5, 170. bölümler.

3 Akanlar ortak bir kadın atadan geldiklerine inanan birtakım klanlara ayrılmışlardı. Hiyerarşik bir biçimde örgütlenmiş olan klanların bir araya gelerek oluşturduğu Federasyonda ise devlet tanrısı kavramı hâkimdi. (Çev. n.)

1.
PELASGLARIN YARADILIŞ MİTİ

Başlangıçta Eurynome, Her Şeyin Tanrıçası, Khaos'dan çırılçıplak ortaya çıktığında, ayaklarını basacak sağlam bir yer bulamadığından gökyüzünü denizden ayırdı ve dalgalar üzerinde bir başına dans etmeye başladı. Dans ederek güneye doğru gitti ve ardından hareket etmeye başlayan rüzgâr, yaradılışı başlatmaya vesile olacak yeni ve farklı bir görünüm aldı. Eurynome etrafta gezinirken, bu kuzey rüzgârını yakaladı, elleriyle ovaladı ve aniden onun büyük yılan Ophion olduğunu fark etti! Eurynome, şehvete kapılan Ophion o kutsal kol ve bacaklara dolanarak, onunla birleşmeyi arzulayana kadar ısınmak için çılgınca dans etti. Böylece Boreas olarak da bilinen Kuzey Rüzgârı'na bereket atfedildi; kısrakların arkalarını rüzgâra dönerek aygırların yardımı olmaksızın yavrulamaları bundandır. Eurynome de bu şekilde gebe kalmıştır.[1]

b. Daha sonra Eurynome bir güvercin kılığına girerek dalgalar üzerinde kuluçkaya yattı ve tam bu sırada "Evrensel Yumurta"yı bıraktı. Tanrıça'nın isteğiyle çatlayıp ikiye ayrılana dek yumurtanın etrafında yedi kez dolandı. Parçalanan yumurtadan çocukları yani var olan her şey ortaya çıktı: Güneş, Ay, gezegenler, yıldızlar, yaşayan canlıları, bitkileri, hayvan sürüleri, ağaçları, dağları ve nehirleriyle birlikte yeryüzü.

c. Eurynome ve Ophion evlerini, Ophion'un kendisini evrenin hâkimi olduğunu iddia ederek Eurynome'yi kızdırdığı Olympos Dağı'nda kurdular. Tanrıça bunun üzerine Ophion'u derhal cezalandırdı; ökçesiyle kafasını ezip dişlerini kırdı ve onu yeraltındaki karanlık mağaralara sürgüne gönderdi.[2]

d. Daha sonra Tanrıça Eurynome yedi gezegen yaratıp her birinin başına bir erkek bir de dişi Titan yerleştirdi: Güneş'e, Theia ve Hyperion'u; Ay'a, Atlas ve Phoibe'yi; Mars'a, Dione ve Krios'u; Merkür'e, Metis ve Koios'u; Jüpiter'e, Themis ve Eurymedon'u; Venüs'e, Thetis ve Okeanos'u ve Satürn'e de Rhea ve Kronos'u gönderdi.[3] Fakat ilk insan Pelasgların atası Pelasgos'du.

Kendisini takip edenler gibi o da Arkadya topraklarından ortaya çıktı ve diğerlerine meşe palamuduyla beslenmenin ve kulübe yapmanın yanı sıra, Euboia ve Phokis'de yaşayan fakir köylülerin hâlâ giydikleri gibi domuz derisinden giyecek yapmayı öğretti.[4]

1. Plinius: *Naturalis Historia* iv. 35 – viii. 67; Homeros: *İlyada* xx, 223.
2. Bu Helen öncesi döneme ait olan mitten Yunan edebiyatında yalnızca birkaç umut uyandıran fragman kalmıştır. Bunlardan en büyüğü Apollonius Rhodius'un *Argonautica*'sı (i. 496-505) ve Tzetzes'in *On Lycophron*'udur (1191) fakat orfik Mysterionlarda da üstü kapalı olarak yer almaktadır ve *Berossian Fragment* ve Byblius ile Damascius tarafından alıntılanan Fenike kozmogonisinde; Yahudi Yaradılış hikâyesindeki Kenan öğelerinde; Hyginus'ta (*Fabula* 197); Boiotia'nın ejderhanın dişleri efsanesinden ve erken dönem ritüel sanatında da bu mite rastlanabilir. Ortak kurbanları Peloria, tüm Pelasgların, kendisi de bir Pelor veya "devasa bir yılan" olan Ophion'dan doğduğunu öne sürmektedir.
3. Homeros: *İlyada* v. 898; Apollonius Rhodius: ii. 1232; Apollodoros: i. 1. 3; Hesiodos: *Theogonia* 113; Stephanus; Aristophanes: *Ornithes* (Kuşlar) 692; Clemens: *Nutuklar* vi. 4. 72; Proklos – Platon: *Timaios* ii. 307.
4. Pausanias: viii. 1. 2.

*

1. Eski çağlara ait bu dini sistemde henüz tanrılar ve onların yeryüzündeki temsilcileri olan rahipler yoktu, sadece tanrıçalar ve onların rahibeleri vardı. Kadın, baskın olan cinsiyet, erkek ise karşı cinsin korkuttuğu bir kurban görünümündeydi. Üreme rüzgâra, fasulye yemeye ya da kazayla bir böceğin yutulmasına atfedilen bir fenomen sayıldığından, babalık kavramı kabul görmemişti. Miras, anaerkil sistemin gerektirdiği gibi, paylaşılıyor ve yılanlar ölülerin ruhlarını yeniden hayata taşıyan canlılar olarak kabul ediliyordu. Eurynome ("çok gezen") görünen Ay kimliğiyle Tanrıça'nın unvanıydı; Sümerliler ilk çağlarda Eurynome'ye İahu ("uçan güvercin") adıyla ibadet etmişler, fakat bu unvan yıllar sonra Yaratan olarak Yehova'ya geçmiştir. Marduk'un yeni dünya düzenini başlattığı Babil Bahar Festivali'nde sembolik olarak ikiye ayırdığı canlı da bir güvercindi.

2. Boreas olarak da bilinen Ophion, Musevi ve Mısır mitolojilerinde kendisinden sık sık bahsedilen ve Akdenizlilerin eski sanat eserlerinde genellikle tanrıça ile birlikte tasvir edilen ilahi bir varlıktır. Ophion'un dişlerinden dünyaya geldiklerini iddia eden topraktan doğma Pelasglar, belki de MÖ 3500'lerde Filistin üzerinden Yunanistan'a göç eden neolitik "Boyalı Çömlek" halkıydı. Helladlar –yani Kykladlar yoluyla Anadolu'dan Yunanistan'a gelen göçmenler– bu halkı yedi yüz yıl sonra Peloponnesos'ta buldular. Ne var ki zaman içerisinde "Pelasglar" Yunanistan'da Helenlerden önce yaşayan tüm halklara verilen bir isim haline geldi. Euripides (Strabon'un alıntısı v. 2. 4) bundan dolayı Pelasgların Danaos ve elli kızının egemenliğindeki Argos'a

geldikten sonra "Danaolar" ismini benimsediğini ileri sürer. Diğer kavimlere göre çok daha fazla zevk ve şehvet düşkünü olan bu insanlara gösterilen tepki (Herodotos: vi. 137) muhtemelen Helen öncesi dönemde geniş bir coğrafyaya egemen olan ve erotik temellere dayanan bir yaşam tarzının var olduğunu açıklar. Strabon aynı metinde Atina yakınlarında yaşayan insanların, Pelargi ("leylekler") şeklinde adlandırıldıklarını söyler. Belki de Leylek bu halkın totem kuşuydu.

3. Olympos hiyerarşisinin henüz kurulmadığı dönemlerde yeryüzünün tek hâkimleri olan erkek ("efendi") ve dişi Titanların kutsal gezegensel haftanın yedi gününü yöneten tanrılar oldukları erken Babil ve Filistin astrolojisinde de karşılıkları vardı. Bunların MÖ 2. binyılın başlarında İsthmus Boğazı'na yerleşen Kenan ya da Hitit kolonisi, hatta ilk Helladlar tarafından benimsenmiş olmaları kuvvetle muhtemeldir. Bununla birlikte Titan kültünün Yunanistan'da zamanla ortadan kalkması ve yedi günden oluşan haftanın resmi takvimdeki yerini kaybetmesiyle birlikte onların sayıları, bazı yazarlar tarafından, muhtemelen Zodyak işaretlerine uyum sağlasın diye on iki olarak ifade edilmiştir. Hesiodos, Apollodoros, Stephanus, Pausanias ve daha birçok yazar tutarsız isim listeleri vermişlerdir. Babil Mitolojisi'nde haftanın gezegensel yöneticilerinden (ilahi haftanın yöneticileri), yani Samas, Sin, Nergal, Bel, Beltis ve Ninib'den, yalnızca Aşk Tanrıçası Beltis haricindekiler erkekti. Keltlerin Doğu Akdeniz'den ödünç aldığı Alman haftasına göre ise; Pazar, Salı ve Cuma günleri diğer günlerden farklı olarak erkek ve dişi Titanlar tarafından yönetilmekteydi. Aiolos'un birbirleriyle evlenen kız ve erkek çocukları ile Niobe'nin yaşadıklarını konu alan efsaneler göz önünde bulundurulduğunda bunların, tanrıçanın çıkarlarını korumak amacıyla bir erkek ve bir dişi Titan'ı eşleştirmek şeklindeki sistemin, Filistin'den Helen öncesi Yunanistan'a geldiği zamanla örtüştüğü görülür. Ne var ki kısa bir süre içerisinde "on dört" sayısı "yedi"nin yanında ikinci plana itilmiştir. Sözü edilen gezegensel güçlerden: Güneş aydınlanmayı; Ay büyüyü; Mars gelişmeyi; Merkür bilgeliği; Jüpiter kanunu; Venüs aşkı ve Satürn de barışı yönetmekteydi. Klasik Çağ Yunan astrologları, Babil astrologlarıyla temelde uyumlu görüşler öne sürmüşler ve söz konusu gezegenleri Helios, Selene, Ares, Hermes (veya Apollon), Zeus, Aphrodite ve Kronos arasında paylaştırmışlardır, ki bunların yukarıda verilen Latince karşılıkları hâlâ Fransızca, İtalyanca ve İspanyolca'da haftanın gün isimleri olarak geçmektedir.

4. Sonuç olarak, söylencesel bir ifadeyle, Zeus kendi eski kimliğini de taşıyan Titanların varlığına onları yutarak son verdi; zira, Kudüs Yahudileri, yedi kollu şamdan ve Yedi Bilgelik Sütunu ile simgelenen kurama göre, haftanın gezegensel güçlerini elinde tutan transandantal bir tanrıya ibadet etmekteydiler. Sparta'daki At Mezarı'nın yanında bulunan yedi gezegensel sü-

tun, Pausanias'ın aktardığına göre, (Pausanias: ii. 20. 9), eski devirlerin izlerini taşıyan bir tarzda süslenirdi. Aynı şekilde bunların Pelasgların getirdiği Mısır ritüelleriyle alakalı olmaları muhtemeldir (Herodotos: ii. 57). Söz konusu teoriyi ilk olarak Yahudilerin Mısırlılardan mı yoksa Mısırlıların Yahudilerden mi aldığı tam olarak bilinmemektedir. Ancak, A. B. Cook'un kitabı *Zeus*'da (*Zeus*: i. 570-576) bahsettiği Heliopolisli Zeus, nitelikleri açısından Mısırlı'dır. Burada Zeus, göğüs kısmında yedi gezegensel gücü anlatan resimlerle, arka tarafında ise genellikle Olymposluları anlatan süslerle tasvir edilmiştir. İspanya Tortosa ve Fenike'deki Byblos'da iki adet tanrının küçük bronz heykelciği bulunmuştur. Marsilya'da bulunan mermer kalıntılarda, muhtemelen astroloji biliminin mucidi olarak bilinmesinden dolayı Hermes'e ait tam boy bir figürün yanında, altı gezegene ait olan büstlere rastlanmıştır. Her ne kadar Byblos, (muhtemelen) Tortosa ve Marsilya'da gözlemlenen haftayla Roma'da karşılaşılmasa da, burada Jüpiter'in, Quintis Valerius Soranus burada Jüpiter'in transandantal bir tanrı olduğunu iddia etmiştir. Ne var ki gezegensel güçlerin hiçbir zaman resmi Olympos Kültü'nü etkilemesine izin verilmemiş, hatta bunlar tamamen Yunanistan'a yabancı kavramlar olarak görülmüştür: Aristophanes'in (*Barış* 403) Trygalos'a söylettiğine bakılırsa, Ay ve "şu alçak Güneş", Yunanistan'ı barbar Perslerin hâkimiyeti altına sokmak için hain bir plan düzenlemektedir.

5. Pausanias'ın Pelasgların ilk insanlar olduğu şeklindeki ifadesi, neolitik kültürün Arkadya'da Klasik Çağ'a dek varlığını koruduğunu gösterir.

2.
HOMERİK ve ORFİK YARADILIŞ MİTLERİ

Bazıları, bütün tanrıların ve yaşayan canlıların hepsinin dünyayı kuşatan Okeanos ırmağından doğduğunu ve Tethys'in de Okeanos'un bütün çocuklarının annesi olduğunu söyler.[1]

b. Fakat Orfikler, yaradılış mitini, Zeus'un bile korkuyla karışık saygı duyduğu bir tanrıça olan[2] siyah kanatlı Gece'ye, Rüzgâr tarafından kur yapıldığı, gümüş yumurtasını Karanlık'ın rahmine bıraktığı, yumurtadan, bazılarının Phanes dediği, Eros'un ortaya çıktığı ve evreni yarattığı şeklinde anlatırlar. Çift cinsiyetli ve altın kanatlı Eros dört başa sahip olduğundan, bazen bir boğa ya da aslan gibi kükrer, bazen bir yılan gibi ıslık çalar ve bazen de bir koç gibi melerdi. Eros'a Erikepaios ve Protogenos Phaethon[3] adını veren Gece de üçlü bir halde görünerek, onunla birlikte bir mağarada yaşardı. Bu mağaranın önünde "Her Şeyin Annesi" Rhea bet sesli davulunu çalarak insanların ilgisini Tanrıça'nın kâhinlerine çekerdi. Phanes yeryüzünü, gökyüzünü, Güneş'i ve Ay'ı yarattı fakat Üçlü Tanrıça evreni yönetmeye devam etti, ta ki asası Uranos'a geçinceye dek.[4]

1. Homeros: *İlyada* xvi. 201.
2. *A.g.e.*: xvi. 261.
3. *Orphic Fragments* 60, 61-70.
4. *A.g.e.*: 86.

*

1. Homeros'un anlattığı efsane, Tethys'in, Eurynome gibi, denizlerde hükümranlık sürdüğü ve Okeanos'un, aynı Ophion gibi, Evren'i kuşattığı kuramı üzerine kurulduğundan dolayı Pelasgların yaradılış hikâyesinin bir başka biçimidir.

2. Orfik yaradılış efsanesi, sonraları gizemli aşk doktrini ile cinsler arasındaki uygun ilişki teorilerinden etkilenen bir başka anlatımdır. Gece'nin gü-

müş yumurtası, gümüşün Ay'a ait bir metal olmasından dolayı Ay'ı sembolize eder. Erikepaios ("ocağın üzerindeki kap") gibi, aşk tanrısı Phanes ("açığa çıkaran"), Büyük Tanrıça'nın oğlu ve gürültü ile vızıldayan tanrısal bir arıdır. Arı kovanı da Altın Çağ mitini doğrulayan ideal cumhuriyet düzenini sembolize eder. Rhea'nın bed sesli davulu da, Mysterionlarda kullanılan boğa-kükremesi gibi, arıların yanlış yerlerde oğul vermesini engellemek ve her türlü kötülüğü kovmak için çalınırdı. Phaethon Protogenos'a benzer bir şekilde, Phanes, Orpheusçuların aydınlanmanın sembolü ilan ettikleri Güneş'tir. Aynı şekilde onun dört başı da dört mevsimi sembolize eden hayvanlarla ilişkilendirilmiştir. Macrobius'a göre, Colophon Kâhini, sözü edilen Phanes'i transandantal tanrı İao ile özdeşleştirir: Zeus (koç), İlkbahar; Helios (aslan), Yaz; Hades (yılan), Kış; Dionysos (boğa), Yeni Yıl.

Gece'nin asası da, ataerkil sistemin gelmesi ve yerleşmesiyle, Uranos'a geçmiştir.

3.
OLYMPİK YARADILIŞ EFSANESİ

Her şeyden önce Toprak Ana Khaos'dan ortaya çıktı ve uykusunda oğlu Uranos'u doğurdu. Dağlardan şefkatle bakarken Toprak Ana'ya, onun gizemli gözeneklerine bereketli yağmurlar yağdırdı Uranos. Ve Toprak Ana da her gözeneğe uygun olarak çimenler, ağaçlar, hayvanlar ve kuşlar doğurdu bu bereketli yağmurla. Aynı yağmur, nehirlerin akmasına, çukur yerlerin suyla dolarak göl ve denizlerin oluşmasına vesile oldu.

b. Yarı insan biçimindeki ilk çocukları Briareus, Gyges ve Kottos adlı yüz kollu devlerdi. Daha sonra sayıları üç olan, Odysseus'un çocuklarıyla Sicilya'da karşı karşıya geldiği, önceleri Trakyalı sonraları Girit ve Lykialı[1] olan demir ustaları ve devasa yapıların kurucuları vahşi tek gözlü Kykloplar dünyaya geldi.[2] İsimleri Brontes, Steropes ve Arges olan bu devlerin hayaletleri, Apollon onları Asklepios'un intikamını almak için öldürdüğünden beri volkanik dağ Etna'nın mağaralarında dolaşmaktadır.

c. Bununla beraber Libyalılar da Garamas'ın bu Yüz Kollu Devlerden daha önce doğduğunu ve dünyaya gelir gelmez Toprak Ana'ya tatlı meşe palamudu sunduğunu iddia ederler.[3]

1. Apollodoros: i. 1-2; Euripides: *Khrysippos*, alıntı Sextus Empiricus – 751; Lucretius: i. 250 ve ii. 991.
2. Homeros: *Odysseia* ix. 106-566; Apollodoros: iii. 10. 4.
3. Apollonius Rhodius: iv. 1493; Pindaros: *Fragments* 84, ed. Bergk.

*

1. Uranos'un bu ataerkil efsanesi Olympos'un dini sistemi altında resmi bir kabul görmüştür. "Gökyüzü" anlamına gelen Uranos, "İlk Baba" unvanını, Ari eril üçlü birliğinden biri olan pastoral tanrı Varuna ile özdeşleştirildiğinden dolayı almış gibi gözüküyor. Bununla beraber onun Yunanca ismi, *Ur-ana*'nın ("dağların kraliçesi", "yaz kraliçesi", "rüzgâr kraliçesi" ya da "ya-

ban öküzü kraliçesi") eril formudur. *Ur-ana* da orgiastik yaz ortası kimliğinde olan tanrıçadır. Uranos'un Toprak Ana'yla yaptığı evlilik, Kuzey Yunanistan'ın uğradığı eski Helen istilasını açıklar. Söz konusu istila, Varuna halkının tanrıları için orada bulunan yerli halkın atası olduğu şeklindeki iddiasına neden olmuştur. Bununla beraber Varuna halkı bu iddia ile tanrılarının Toprak Ana'nın oğlu olduğunu da kabullenir. Apollodoros tarafından aktarılan efsaneye ait düzeltme, Euripides (*Melanippe the Wise*, bölüm 484, ed. Nauck) ve Apollonius Rhodius'un (*Argonautica*, i 494) değindiği haliyle, Yeryüzü ve Gökyüzünün ilk önce şiddetli bir hesaplaşma sonucu birbirlerinden ayrıldıkları ve daha sonra birbirlerine aşkla tekrar bağlandıkları şeklindedir. Ölümcül kavga çok büyük bir olasılıkla, Helen istilasının neden olduğu anaerkil ve ataerkil prensipler arasındaki çatışmayı gösterir. *Gigas* ("dev") *Gyges*'in ("topraktan doğan") bir başka formudur ve devler efsanede Kuzey Yunanistan'daki dağlar ile ilişkilendirilirler. Briaeros ("güçlü") aynı zamanda Aigaion (*Ilyada* i. 403) olarak isimlendirilirdi ve onun halkı da muhtemelen, ibadet ettikleri Keçi Tanrıça Aigis'in Ege Denizi'ne ismini verdiği Libyalı-Trakyalılardı. Cottos orgiastik Cotytto'ya tapan Kottoslulara adını veren atasıydı. Eski Romalılar gibi savaşlarda yüzer kişilik gruplar halinde bulunmaları ya da dini törenlerde rahiplerinin ellişer kişilik iki gruba ayrılmaları yüzünden bu kabileler yüz kollu olarak tasvir edilirler.

2. Kykloplar muhtemelen Eski Hellad bronz ustaları loncasıdır. "Kyklops" kelime olarak "yuvarlak gözlü" anlamına gelir ve muhtemelen, alınlarına, ocaklarını tüttüren ateşin kaynağı olan Güneş onuruna, eşmerkezli daire şeklinde halka dövme yapılmıştır; Trakyalılar da dövme geleneğini Klasik Çağ'a kadar devam ettirmişlerdir. Eşmerkezli halkalar kâse, kask ve dini törenlerde kullanılan maskelerin yapımında metal ustalığının en can alıcı noktasıdır. Metal ustası, üzerinde çalıştığı düz diskin merkezi etrafında pusula ile çizilen bu halkaların yardımıyla sanatını icra ederdi. Kyklopların tek gözlü olarak betimlenmesinin bir nedeni de metal ustalarının çalışırken sıçrayan kıvılcımlardan korunmak için genellikle tek gözlerini kapatmalarıdır. Sonraki devirlerde bu yaratıkların kimlikleri giderek unutuldu ve ruhları hayali olarak mitologlar tarafından, kraterinden yükselen ateş ve dumanı açıklamak üzere, Etna Yanardağı'nın mağaralarına konuldu. Trakya, Girit ve Lykia arasında yakın bir kültürel bağlantı vardı; Kykloplar uzun yıllar buralarda yaşamış olmalılar. Eski Helen kültürü Sicilya'ya dek uzanmıştır. Bununla beraber, söz konusu iddia (ilk olarak Samuel Butler'ın öne sürdüğü gibi) Kyklopların buradaki varlığını anlatan "Odysseia"nın Sicilya versiyonuna dayandırılmış olabilir. Brontes, Steropes ve Arges ("gök gürültüsü", "şimşek" ve "aydınlık") gibi isimler yakın çağa ait bulgulardır.

3. Garamas, Fas'ın güneyindeki Djado Vahası'nda yaşayan ve daha sonra MÖ 19'da Roma generali Balbus tarafından da bozguna uğratılan Libyalı-Garamalıların atasıdır. Bu halkın Kuşi-Berber soyundan geldiği ve MS 2. yüzyılda Lemtune-Berberileri'nin egemenliği altına girdikleri söylenir. Bu halk daha sonra Yukarı Nijer'in güney kıyılarında yaşayan Zenci yerlilerle kaynaşmış ve onların dillerini benimsemiştir. Bu halk günümüzde Koromantse adıyla yalnızca bir köyde hayatlarını devam ettirmektedir. *Garamante, gara, man* ve *te* kelimelerinden türemiş olup, "Gara devleti halkı" anlamına gelir. Gara, adını Karialılara veren ve arıcılıkla ilgisi olan Tanrıça Ker ya da K're veya Kar'dır. Eski dünyanın mısırla tanışmadan önceki tek ve başlıca yiyeceği olan meşe palamudu Libya'da yetişmekteydi. Gramalılar'ın Ammon'daki yerleşimi ile Dodona'nın Kuzey Yunanistan'daki yerleşimi birleşerek dini bir topluluk oluşturdular. Sir Flinders Petrie'ye göre bu olay yaklaşık olarak MÖ 3. binyılda meydana gelmiştir. Bahsi geçen her iki yerde de bir meşe-kâhini bulunmaktaydı. Herodotos, Garamalıları barışsever, hurma ağacı yetiştiren, mısır eken ve sığır güden çok güçlü insanlar olarak anlatır.

4.
İKİ FELSEFİ YARADILIŞ MİTİ

Bazılarına göre önce "Karanlık" vardı ve Karanlık'tan Khaos ortaya çıktı. Karanlık ve Khaos'un birlikteliğinden "Gece", "Gündüz", "Yeraltı Karanlığı" (Erebos) ve "Hava" doğdu.

Gece ve Erebos'un birlikteliklerinden; Kötü Yazgı, Yaşlılık, Ölüm, Cinayet, Nefis, Uyku, Rüya, Anlaşmazlık, Yoksulluk, Sıkıntı, Düşman, Zevk, Arkadaşlık, Merhamet, Kader Tanrıları (Fatalar) ve Üç Hesperid dünyaya geldi.

Hava ve Gün'ün birlikteliğinden, Yeryüzü, Gökyüzü ve Deniz meydana geldi.

Hava ve Yeryüzü'nün birlikteliğinden, Korku, Ustalık, Öfke, Kavga, Yalan, Yemin, İntikam, Aşırılık, Çekişme, Antlaşma, Dalgınlık, Kaygı, Gurur, Savaş ve bunlarla beraber Okeanos, Metis ve diğer Titanlar; Tartaros ve Üç Eriny ya da Ceza Tanrıçaları meydana geldi.

Yeryüzü ve Tartaros'un birlikteliklerinden Devler (Gigantlar) dünyaya geldi.

b. Deniz ve Nehirleri'nin birlikteliğinden Nereus Kızları oldu. Fakat o zamana kadar ölümlü hiçbir canlı yoktu, ta ki İapetos'un oğlu Prometheus, Athena'nın izniyle, tanrılara benzeyen ilk ölümlüleri meydana getirinceye dek. Phokis'deki Panepeus'un kilinden ve suyundan yaratılan bu ölümlülere Athena'nın nefesi hayat vermiştir.[1]

c. Diğer bir grup yazar ise, bazılarının adına "Doğa" dediği ve kim olduğu tam olarak bilinmeyen, "Tanrılar Tanrısı'nın" apansız Khaos'dan var olduğunu, yeri ve göğü, suyu ve toprağı, göğün altını ve üstünü birbirinden ayırdığını ileri sürer. O, elementleri çözüp şu anki halleriyle bir düzene koydu. Yeryüzünü bölgelere ayırarak bazı yerleri sıcak, bazılarını soğuk, bazılarını ılık topraklar haline getirdi; ovalar ve dağlar yarattı ve onları çayır ve ağaçlarla giydirdi. Yeryüzünün üzerinde, kendi etrafında dönen ve yıldızlarla süslenmiş bir gökyüzü ve dört rüzgâr için görev yerleri belirledi. Ayrıca

gölleri balıklarla, yeryüzünü hayvanlarla, gökyüzünü Güneş, Ay ve beş gezegenle doldurdu. Ve son olarak, yarattığı hayvanlardan en seçkini olan ve yüzünü göğe kaldırıp Güneş'e, Ay'a, yıldızlara hayranlıkla bakan ve onlara ibadet eden insanı yarattı; tabii eğer İapetos'un oğlu Prometheus'un insan bedenini kil ve topraktan yaptığı ve insan ruhunun da ilk yaradılıştan kalma kimi başıboş kutsal elementlerce desteklendiği doğru değilse.[2]

1. Hesiodos: *Theogonia* 211-32; Hyginus: *Fabulae, Proem*: Apollodoros: i. 7. 1; Lukianos: *Prometheus e Kaukasos* 13; Pausanias: x. 4. 3.
2. Ovidius: *Metamorphoses* i.ii.

*

1. Bu felsefi mitlerden ilkinin dayandırıldığı Hesiodos'un *Theogonia* adlı eserinde, yazarın dahil etmek zorunda hissettiği Nereus Kızları, Titanlar ve Gigantlar soyutlama listesini karıştırmışlardır. Kader Tanrıçaları ve Üç Hesperidler. Üçlü Ay Tanrıçası'dır ve tanrıçanın ölümcül kimliğini temsil ederler.

2. Sadece Ovidius'da bulunan ikinci efsane ise, giriş bölümünde Tanrıça Aruru'nun ilk insan Eabini'yi bir parça kilden yaratışının anlatıldığı Babillilerin Gılgamış Destanı'ndan daha sonra yaşamış Yunanlılar tarafından kendilerine mal edilmiştir. Bununla beraber, her ne kadar Zeus yüzyıllar boyu Evrenin Hükümdarı olmuşsa da, mitologlar var olan her şeyin yaratıcısının Dişi Yaratıcı olabileceğini kabul etmek zorunda kalmışlardır. Aynı şekilde Pelasgların ya da Kenanlıların yaradılış mitinin mirasçıları olan Yahudiler aynı sıkıntıyı hissetmişlerdir; *Genesis*'de yumurta bırakmamasına rağmen su yüzeyine kuluçkaya yatan dişi bir "Tanrının Ruhu'ndan" bahsedilir ve "Tüm Canlıların Annesi" Havva'ya, her ne kadar sonsuza dek varlığı kaybolmasa da, Yılan'ın başını ezerek öldürmesi emredilir.

3. Aynı şekilde Yaradılış'ın Talmud versiyonunda da, Prometheus'un karşılığı Mişel, Âdem'i, Tüm Canlıların Anası'nın değil de, Yehova'ın emriyle topraktan şekillendirir. Yehova önce hayat nefesini verir ona ve yaratısını, daha sonra da Pandora gibi, insanlığın başına bela açan Havva'ya emanet eder.

4. Yunanlı filozoflar, bir kısmı Zeus tarafından yok edilen, geri kalanı da Deukalion Seli'ne kapılan topraktan kusurlu doğan insanlarla Prometheus insanını birbirinden ayırırlar. Buna benzer bir ayrıma *Genesis*'de (vi. 24), "Tanrının oğulları" ve bunların evlendikleri "İnsanların kızları" arasında rastlanır.

5. Gılgamış yazıtları geç döneme aittir ve çift anlamlıdır; bunlarda "Boşluğun Parıldayan Annesi" her şeyi yaratan olarak kabul edilir –"Aruru", Tanrıça'nın sahip olduğu sayısız unvandan sadece biridir– ve ana tema, yeni ataerkil düzen tarafından esas karışıklığın sebebi olarak gösterilen anaerkil ya-

şam düzenine karşı mücadeledir. Babillilerin şehir tanrısı Marduk, deniz yılanı şekline giren Tiamat'ı en sonunda öldürdükten sonra, bitkileri, toprağı, hayvanları, nehirleri, kuşları ve insanı sadece ve sadece kendisinin yarattığını haykırır. Tiamat'ı alt edip dünyayı kendisinin yarattığını iddia eden fırsatçı tanrı Marduk, Sümerlerin Ana Tanrıçası Belili'nin eril biçimi olan Bel'in evreni daha önceden yaratmış olduğuna hiç değinmez. Anaerkil yaşayış biçiminden ataerkil yaşam biçimine geçiş süreci, Mezopotamya'da da, başka yerlerde olduğu gibi, Kraliçe'nin, kendisine halkı yönetme, ismini, kaftanı ve kutsal aleti kullanma gibi, birçok haklar bahşettiği kocasının kendisine karşı çıkardığı isyanla başlamış olabilir.

5.
İNSANLIĞIN BEŞ DEVRİ

Bazıları Prometheus'un ilk insanı yarattığına ya da insanın yılan dişlerinden dünyaya geldiğine inanmaz. Bunlar, insanları Toprak Ana'nın özellikle Attika'nın[1] bereketli topraklarında, sunduğu en iyi meyveler olarak kendiliğinden doğurduğunu savunurlar. Onlara göre ilk insan henüz Ay bile yaratılmamışken Boiotia'daki Kopias Gölü'nün yakınlarında ortaya çıkan, Zeus ve Hera'nın kavgalarında Zeus'a akıl veren ve Athena henüz bir çocukken ona eğitmenlik yapan Alalkomeneus'dur.[2]

b. Altın ırk olarak adlandırılan bu insanlar, Kronos'un tebası olarak, işten ve kederden tamamen uzak, yorgunluğu tanımadan yaşıyorlardı. Sadece meşe palamudu, ağaçlardan aldıkları bal ve yabani meyveleri yiyor, koyun ve keçilerden sağdıkları sütü içerek dans edip eğleniyorlardı; ölüm onlara derin bir uykunun ötesinde fazla bir şey ifade etmiyordu. Şimdi hepsi geçmişte kaldı, fakat onların ruhları neşeli müzik notalarına ilham veren periler, şans dağıtıcıları ve adalet savunucuları olarak yaşıyorlar.

c. Altın soyunu gümüş soyu izledi. Diğerleri gibi tanrısal niteliklerle yaratılan ve ekmek yapmayı öğrenen bu soyun insanları, yüz yaşına gelseler bile annelerine karşı çıkmamak gibi kayıtsız şartsız bir itaat anlayışı içerisinde hayatlarını sürdürdüler. Kavgacı ve tamamen sorumsuz bir hayat yaşadılar ve tanrılara hiç kurban sunmadılar. Bununla beraber en azından birbirleriyle savaşmadılar. En sonunda Zeus hepsini öldürdü.

d. Gümüş soyundan sonra, dişbudak ağacından düşen meyveler gibi, yeryüzüne gelen ve tunçtan silahlara sahip olan tunç soyu, acımasız ve gaddar olmaları nedeniyle savaşa bayılırdı. "Kara Ölüm" hepsini yakalayana dek, ekmeğin yanı sıra eti de besin olarak kullanmayı öğrendiler.

e. Dördüncü soy da yine tunç soyu olarak adlandırılır. Fakat bu devirde yaşayan insanlar bir öncekine göre daha asil ve yetenekliydiler. Babaları tanrılar, anneleri ise ölümlülerdi. Thebai Surları'nda, Argonaut Seferi'nde ve

Troya Savaşı'nda yiğitçe dövüşenler bunlardı. Hayata gözlerini kapadıklarında Elis Ovaları'nda birer kahraman olarak yaşamaya devam ettiler.

f. Beşinci soy ise şimdiki demir soyudur. Ne var ki yoz, zalim, adaletsiz, muzip, şehvet düşkünü, isyankâr ve aynı zamanda hain olan bu soyun insanları dördüncü soydaki ataları kadar âlicenap değillerdi.[3]

1. Platon: *Meneksenos* 6-7.
2. Hippolytos: *Refutation of All Heresies* v. 6. 3; Eusebios: *Euaggelike Proparaskeue* (İncil'e Hazırlık) iii. 1. 3.
3. Hesiodos: *Erga kai Hemerai* (İşler ve Günler) 109-201.

*

1. Altın çağ miti her ne kadar Arı Tanrıça'ya gösterilen kavimsel itaat geleneği çerçevesinde şekillenip ortaya çıkmışsa da, tarım çağı öncesi Tanrıça'nın hükümranlığında yaşanan gaddarlık Hesiodos'un yaşadığı zamanlarda unutulup gitmiştir. O devre ait kalan tek şey, bir zamanlar insanların, arılar gibi, tam bir uyum içinde yaşadığı yönündeki inançtır. Hesiodos küçük bir çiftçiydi ve yaşadığı zor hayat onu umutsuz, karamsar ve mutsuz yapmıştı. Tarım kültürünün yerleşmesine ve savaşların sıkça meydana gelmesine rağmen, gümüş soy efsanesi, Klasik Çağ'daki Piktlerde, Karadeniz'deki Moesynoechianlarda, Galiçya ve Sirte Körfezi'ndeki bazı kabilelerde görülen ve erkek cinsinin aşağılandığı anaerkil yaşam sistemini anlatan hikâyelerle doludur. Gümüş, Ay Tanrıçası'nın metalidir. Üçüncü soyun insanları Eski Helen istilacılarıydı: yani Tanrıça ile oğlu Poseidon'un dişbudak kültünü benimseyen Tunç Çağı çobanlarıydı. Bu çağa adını veren gümüş, Ay Tanrıçası'na atfedilen bir madendir. Dördüncü soy, Mykene döneminin savaşçı krallarının, beşinci soy da demirden yapılmış silah kullanan ve Mykene medeniyetini yıkan Dorların soyudur.

Alalkomeneus ("muhafız"), Athena'nın Boiotia'daki muhafızı olarak onun unvanını taşıyan, Alalkomeneis'in eril halini yansıtan hayali bir kişiliktir (*İlyada* iv. 8). O, aynı zamanda hiçbir kadının, hatta bir tanrıçanın bile erkek yardımı olmaksızın doğru hareket edemeyeceğini, Ay'ı ve Ay Tanrıçası'nı Zeus'un yarattığını ileri süren ataerkil inanç ve ilkenin temsilcisidir.

6.
URANOS'UN KISIRLAŞTIRILMASI

Uranos, isyankâr oğulları Kyklopları, Ölüler Diyarı'nın yedi kat altına, kasvetli ve korkunç bir yer olan Tartaros'a hapsettikten sonra, Toprak Ana ile birlikte oldu ve bu birliktelikten Titanlar dünyaya geldi. Kyklopların hapsedildiği yer, dünyadan, yeryüzünün gökyüzüne olan mesafesi kadar uzak bir yerdi; öyle ki atılan bir örs oraya ulaşana kadar dokuz günlük bir yolculuk yapmak zorundaydı. Toprak (Gaia) evlatlarının bu şekilde cezalandırılmalarına üzüldü ve kocasından öç almak için Titanları Uranos'a saldırmaları için ikna etti. Parlak çelikten yaptığı tırpanı Titanların en genci ve lideri olan Kronos'a silah olarak verdi. Akşam olup Uranos uykuya dalınca acımasız Kronos tırpanla hiç acımadan onun erkeklik organını kesip sol eliyle Drepanon Burnu'nda denize attı (sol elin kullanılmasının o gün bugündür kötü şans getireceğine inanılır). Babasına tırpanı ilk attığında yere damlayan kanlardan Alekto, Megaira ve Tisiphone adında üç Eriny dünyaya geldi. Bunların tek görevi yalan yere yemin edenlerle anne ve baba katillerini takip ederek cezalandırmaktı. Damlayan kanlardan bunlardan başka Meliai denilen dişbudak ağacı Nymphaları da doğdu.

b. Titanlar daha sonra Kyklopları Tartaros'dan çıkarıp, Kronos'u evrenin hâkimi olarak ödüllendirdiler.

Ne var ki Kronos evrenin hâkimiyetini eline alır almaz onları tekrar, Yüz Kollu Canavarlarla birlikte Tartaros'a hapsetti. Bu arada kız kardeşi Rhea ile evlenerek Elis'in idaresini ele aldı.[1]

1. Hesiodos: *Theogonia* 133-187 ve 616-23; Apollodoros: i. 1. 4-5; Servius – Vergilius'un *Aeneis*'i v. 801.

*

1. Bu efsaneyi aktaran Hesiodos Kadmoslu'ydu ve Kadmoslular, muhtemelen Hitit İmparatorluğu'nun yıkılması üzerine Uranos'un kısırlaştırılması

hikâyesini de beraberlerinde getirerek Anadolu'dan göç etmişlerdi. Bununla birlikte efsanenin eski bir Hurri versiyonu bulunmuş olduğundan, bu hikâyenin bir Hitit efsanesi olmadığı açıktır. Hesiodos'un anlatımı çok büyük ihtimalle, kuzeyden gelen eski Helen istilacılarına karşı yapılan savaşta, ağırlıklı olarak Titan kültünü tercih eden orta ve güney Yunanistan'daki çok çeşitli kabileler arasındaki ittifakı yansıtır. Ne var ki bu insanlar savaşı kazanmalarına rağmen önceden özgür bıraktıkları kuzey yerlileri üzerinde egemenlik iddia edip onları buyrukları altına aldılar. Uranos'un kısırlaştırılması kaynağını eğer, günümüzde bile Galla Savaşçılarının savaşlarda düşmanlarını hadım etmek için minyatür bir çeşit tırpan taşıdıkları Doğu Afrika'daki bazı fetih geleneklerinden almışsa, bu olayın mecazi bir anlam yansıtmadığı muhakkaktır; aynı zamanda Doğu Afrika'daki dini ritüeller ile Eski Yunanistan'da yapılanlar arasında birçok benzerlikler göze çarpar.

2. Yunanlılar önceleri "Baba Zaman" *Khronos* olarak adlandırdıkları Kronos'u hep amansız tırpanıyla hatırlarlar. Bununla beraber Kronos, Apollon, Asklepios, Saturnus ve eski İngiliz tanrısı Bran gibi bir kargayla beraber resmedilir; ayrıca *kronos*, Latince'deki *cornix* ile Yunanca'daki *korone* gibi muhtemelen "karga" anlamına gelir. Karga, kutsal kralın kurban edilişinden sonra ruhuna ev sahipliği ettiği düşünülen, kehanetlerde bulunan bir kuştu.

3. Uranos'un kan damlalarından doğan Erinyler veya Fatalar, Üçlü Tanrıça'nın kendisidir; meyve bahçelerine ve tarlalara bereket getirmek amacıyla düzenlenen kralın kurban töreninde, Tanrıça'ya saygısızlık eden ziyaretçileri korkutmak için, Tanrıça'nın rahibeleri korkunç Gorgon maskeleri takarlardı. Anlaşıldığı kadarıyla balıkların üremesini sağlamak için Uranos'un erkeklik organları denize atılmıştır. Efsaneyi nakleden mitolog tarafından intikamcı Erinyler, Zeus'a Kronos'u aynı tırpanla öldürmemesini telkin eden yaratıklar olarak anlaşılmıştır; bununla beraber onların asıl görevleri babadan ziyade bir anneye ya da Ocak Tanrıçası'na sığınanlara zarar verenlerden öç almaktı.

4. Dişbudak ağacı perileri daha merhametli öç tanrıçalarıdır: Kutsal kral da, esasen yağmur yağdırma törenlerinde kullanılan dişbudak ağacına adanmıştır. Bu ağaç İskandinavya'da evrensel sihir ağacı haline gelmiştir. Buna göre Üç Nornlar veya Fatalar, insanlığın atası olduğunu iddia eden Odin'in sihirli atını yaptığı dişbudak ağacının altında adalet dağıtırlardı. Kadınlar, Libya'daki gibi, Yunanistan'da da ilk yağmur yağdırma törenlerini düzenleyenler olmalılar.

5. Volkanik cam ya da çakmaktaşı ile şekillendirilen Neolitik Çağ'a ait kemikten tırpanlar yerlerini demir ve tunçtan olanlara bırakana kadar uzun bir müddet dinsel ayinlerde kullanılmışlardır.

6. Hititler Kumarbi'nin (Kronos), Gök Tanrısı Anu'nun (Uranos) erkeklik organını ısırarak kopardığını, tohumundan bir miktar yuttuğunu ve geri ka-

lanını da Kansura Dağı'na tükürdüğünü ve bundan da bir tanrıçanın dünyaya geldiğini; bundan dolayı ondan hamile kalan Aşk Tanrısı'nın, Anu'nun erkek kardeşi Ea tarafından kendisinden kesilerek alındığını anlatırlar. Bu iki doğum, Yunanlılar tarafından birleştirilerek, Aphrodite'nin nasıl Uranos'un kesilen organlarından döllenen denizden çıktığını anlatan tek bir hikâyeye dönüştürülmüştür. Daha sonra –Dionysos'un Zeus'un baldırından tekrar dünyaya gelmesi gibi– Kumarbi de, bir boğanın çektiği savaş arabasına binen ve Anu'nun yardımına gelen diğer çocuğunu baldırından dünyaya getirmiştir. Kumarbi'nin topraktan doğan oğlu dev Ullikummi'yi öldüren silah gibi, "yeri ve göğü birbirinden ayıran bıçağa" da aynı hikâyede rastlamak mümkündür.

7.
KRONOS SALTANATININ SONU

Kronos, kutsal bitkisi meşe olan kız kardeşi Rhea ile evlendi.[1] Toprak ana ve ölmekte olan babası Uranos, oğullarından birinin bir gün Kronos'u devireceği kehanetinde bulundu. Bu nedenle her yıl Rhea'nın kendisi için doğurduğu çocuğu yuttu. İlk olarak Hestia'yı, daha sonra Demeter'i, sonra Hera'yı, daha sonra Hades'i ve en sonunda da Poseidon'u[2] yutarak varlığını tehdit edebilecek tehlikelerden kurtulmayı denedi.

b. Rhea çok öfkelendi. Üçüncü oğlu Zeus'u gece karanlığında ıssız Arkadya'daki Lykaion Dağı'nda dünyaya getirdikten[3] sonra onu Neda Nehri'nde yıkayıp Toprak Ana'ya emanet etti. Toprak Ana da onu Girit'teki Lyktos'a götürüp İda Dağı'ndaki Diktys Mağarası'nda gizledi. Kendisine bakması için de Melisseus'un kızları dişbudak perisi Adrestia ile onun kız kardeşi İo'yu ve Keçi-peri Amaltheia'yı tayin etti. Zeus burada, üvey kardeşi Keçi-Pan ile birlikte Amaltheia'nın sütünün yanı sıra balla beslendi. Zeus iyi yürekliliklerinden dolayı bu üç periye minnet duyuyordu ve Evrenin Hükümdarı olduğunda Amaltheia'nın resmini oğlak burcunun simgesi olarak yıldızların arasına yerleştirdi. Amaltheia'nın bir ineğinkini andıran boynuzunu da alıp Melisseus'un kızlarına verdi; bu boynuz ünlü Kornukopya, yani sahibinin dilediği yiyecek ve içeceklerle dolan bereket boynuzu haline geldi. Bununla beraber bazıları Zeus'un, sonraları üzerine binerek dolaştığı dişi bir domuz tarafından emzirilerek büyütüldüğünü ve göbek bağını da Knossos[5] yakınlarında Omphalion'da düşürdüğünü söylerler.

c. Bir ağaca asılı olan Zeus'un altından beşiğinin etrafında, (onu yerde, gökte ve denizde arayan Kronos'un bulamaması için) Rhea'nın oğulları silahlı Korybantlar nöbet tutuyorlardı. Kronos ağlayan bebeğin sesini uzaktan duyup onun varlığını anlamasın diye de, kılıçlarını kalkanlarına vurup bağırarak ağlama sesini bastırırlardı. Kronos'un Zeus'un varlığından haberi yoktu, zira Rhea, Zeus doğduğunda kocasına bebek yerine Arkadya'daki Thauma-

sion Dağı'ndan aldığı bir taşı kundağa sarıp vermişti. Ne var ki Kronos'un olup biteni anlaması uzun sürmedi ve hemen bebeği aramaya başladı. Fakat Zeus kendisini bir yılana ve bakıcılarını da ayıya dönüştürerek ondan kurtulmayı başardı. Yılan ve Ayı takımyıldızlarının gökyüzüne çıkarılması bu olaydan hemen sonra yaşandı.[6]

d. Zeus İda'daki çobanların arasında büyüdü, olgunluk çağına gelip başka bir mağarada yaşamaya başladıktan sonra Okeanos Irmağı kıyısında yaşayan dişi Titan Metis'le karşılaştı. Metis'in öğüdü üzerine annesi Rhea'yı ziyaret edip babasından intikam almak için ondan kendisini Kronos'un sakisi yapmasını istedi. Rhea oğlunun bu görevi almasına hemen yardımcı oldu ve ona intikam için hazırladığı kusturucu iksiri verdi. Metis de Zeus'a bu iksiri Kronos'un ballı içeceği ile karıştırmasını söyledi. Gerçekten de Kronos Rhea'nın hazırladığı bu içeceğin hepsini içer içmez, ilk olarak taşı ve sonra da Zeus'un diğer kardeşlerini kustu. Sağlıkları yerinde olan bütün kardeşler duydukları minnetten dolayı Zeus'dan, Kronos gücünü kaybettiği için, kendilerine lider olarak dev Atlas'ı seçen Titanlara karşı başlatacakları savaşta kumandanlık yapmasını istediler.[7]

e. Titanlarla yapılan savaş on yıl sürdü, fakat sonunda Toprak Ana torunu Zeus'a, Kronos'un bir zamanlar Tartaros'a gönderdiği yüz kollu canavarları serbest bırakıp onlardan yardım isterse, babasını alt edebileceği kehanetinde bulundu. Bunun üzerine Zeus gizlice, Kronos'un Kyklopları kapattığı hapishanenin bekçisi olan Kampe'nin yanına gelerek onu öldürdü ve bu dişi canavardan aldığı anahtarlarla Kykloplar ve Yüz-kollu Canavarları serbest bıraktıktan sonra onları kutsal yiyecek ve içeceklerle besleyip savaşa soktu. Bunun üzerine Kykloplar Zeus'a, saldırı silahı olarak yıldırımı; Hades'e görünmezlik miğferini ve Poseidon'a da üç dişli yabayı verdiler. Bu üç kardeş savaş planlarını hazırladılar; Hades, Poseidon Kronos'a üç dişli yabasıyla saldırıp onun dikkatini başka yere çektiğinde, karanlığa bürünüp Kronos'un silahlarını çaldı ve Zeus da gönderdiği yıldırımla babasını öldürdü. Bu arada üç Yüz Kollu Dev yerinden söktüğü kayaları geri kalan Titanlara savurdu. Diğer tanrılar da onları takip ettiler. Kronos ve Atlas'ın dışında savaşta yenilen bütün Titanlar, Atlas'ın dışında, bir daha Hellas'ı rahatsız etmemek üzere, Yüz Kollu Devlerin nöbet tuttuğu batıdaki bir İngiliz adasına sürüldüler ya da bazılarının dediği gibi Tartaros'a hapsedildiler. Titanların lideri olan Atlas ise ibret olması için Zeus tarafından dünyayı omuzlarında taşımakla cezalandırıldı; fakat dişi Titanlar, Rhea[8] ve Metis'in hatırına cezalandırılmadılar.

f. Zeus bizzat, Kronos'un kustuğu taşı Delphoi'ye koydu. Yağla takdis edilen bu yapı hâlâ varlığını korumaktadır ve eğrilmemiş yün ipler üzerinde sunulmaktadır.

g. Bazıları Poseidon'un ne yutulduğunu ne de kusulduğunu, Rhea'nın onun yerine Kronos'a bir tay verdiğini ve onu bir harada sakladığını ileri sürer.[10] Yalancılıklarıyla meşhur Giritliler de, Zeus'un aynı mağarada parlayan bir ışık ve akan kanla her yıl doğduğunu ve her yıl ölüp tekrar buraya gömüldüğünü anlatırlar.[11]

1. Kritik – Apolonius Rhodius: i. 1. 124.
2. Apollodoros: i. 1. 5; Hesiodos: *Theogonia* 453-67.
3. Polybius: xvi. 12. 6; Pausanias: viii. 38. 5.
4. Hyginus: *Poeticon Astronomicon Libri* (Göksel Varlıkların Yapısı) ii. 13; Aratos: *Phainomena* (Olaylar) 163; Hesiodos: *a.g.e.*
5. Philemon: *Pterygium Fragment* i. 1; Apollodoros: i. 1. 6; Athenaios: 375-376 a; Kallimakhos: *Hymn to Zeus* 42.
6. Hesiodos: 485; Apollodoros: i. 1. 7; Vatican Mithographer: 104; Kallimakhos: *Hymn to Zeus* 52; Lucretius: ii. 633- 9; Kritik – Aratos: v. 46; Hyginus: *Fabula* 139.
7. Hyginus: *a.g.e.*; Apollodoros: *a.g.e.*; Hesiodos: *a.g.e.*
8. Hesiodos: *a.g.e.*; Hyginus: Fabula 118; Apollodoros: i. 1. 7 – i. 2. 1; Kallimakhos: *Hymn to Zeus* 52 f.; Sicilyalı Diodoros: v. 70; Eratosthenes: *Katasterismoi* 27; Pausanias: viii. 8. 2; Plutarkhos: *Why the Oracles Are Silent?* 16.
9. Pausanias: x. 24. 5.
10. *A.g.e.*: viii. 8. 2.
11. Antoninus Liberalis: *Transformations* 19; Kallimakhos: *Hymn to Zeus* 8.

*

1. Yedinci günün dişi Titan'ı olarak Kronos'la evlenen Rhea, Güvercin ve Meşe kültünün Üçlü Tanrıçası Dione ya da Diana ile özdeşleştirilebilir. Kronos'un Latin karşılığı olan Saturnus'un taşıdığı küçük orak, bir karganın gagası şeklinde olup, ilk mısır koçanını kesmek için kullanılan ritüel tırpan gibi, 13 aydan oluşan Kutsal Yıl'ın yedinci ayında meşenin soyularak ökseotunun çıkarıldığı budamalarda kullanılırdı. Bu, kutsal Zeus-kralının kurban edilmesi için işaret verir ve Atina'da, Rhea ile birlikte bir tapınağı paylaşan Kronos'a, her yıl biçildiği tarlalarda kendisine Osiris ya da Maneros'unkine benzeyen ağıtlar yakılan Arpa Tanrısı Sabazios olarak ibadet edilirdi. Ne var ki, bu efsanelerin işaret ettiği tarihlere kadar, kutsal kralların yerlerine çocuk kurbanlar sunmasına ve böylelikle hükümranlık sürelerini yüz Yeniay döneminden oluşan bir Büyük Yıl'a kadar uzatmalarına izin veriliyordu; bundan dolayı Kronos tahtını kaybetmekten kaçınmak için kendi öz oğullarını yerken resmedilmiştir. Porphyry'nin aktardığına göre (*On Abstinence* ii. 56), Giritli Korybantlar da Kronos'a eski devirlerde çocuk kurbanlar takdim etmekteydiler.

2. Girit'te küçük bir çocuk insan kurban yerine geçerdi; Trakya'da henüz doğmuş yavru boğa; Poseidon'a tapan Aioller arasında tay; buna karşın Arkadya'nın gelişmemiş bölgelerinde ise delikanlılar, Hıristiyanlığın ilk zaman-

larında bile, hâlâ kurban edilip yenirdi. Bununla beraber Elea ritüellerinin yamyamca olup olmadığı ya da Kronos'un bir Karga-Titan olmasından dolayı kutsal sayılan kargaların öldürülen kurbanların etiyle beslenip beslenmedikleri kesin olarak bilinmemektedir.

3. Amaltheia, "körpe", isminden de anlaşılacağı gibi, bir bakire tanrıçadır; İo orgiastik ("zevk düşkünü") Nympha Tanrıça; "Kaçınılmaz Olan" anlamına gelen Adrasteia ise sonbaharın gizemli ihtiyar-kadınıdır. Üç tanrıça bir araya gelerek Ay üçlüsünü oluşturdular. Yunanlılar zamanla Adresteia'yı, öç tanrıçası haline gelen, yağmur yağdıran dişbudak ağacı Nympha'sı, Pastoral Tanrıça Nemesis ile özdeşleştirdiler. İo Argos'da sıcakta duran beyaz bir inek olarak resimlendirilmesine karşılık –Praesus'da bulunan bazı Girit madeni paraları Zeus'un İo tarafından emzirilişini gösterir– "Keçi Tepesi"nde yaşayan Amaltheia daima dişi bir keçiydi. Adrasteia ve İo'nun babası olduğu varsayılan Melisseus ("bal adam") ise, aslında, onların annesi, her yıl geleneksel olarak erkek eşini öldüren Kraliçe-arı Melissa'dır. Sicilyalı Diodoros (v. 70) ve Kallimakhos (*Hymn to Zeus* 49) arıların Zeus'u henüz bir çocukken beslediğini anlatırlar. Ancak baş tanrının üvey annesi bazen dişi bir domuzdur, çünkü bu hayvan İhtiyar tanrıçaların amblemlerinden biriydi; Sidon madeni paralarında ise, Neleus'u emziren köpeğe benzer bir şekilde, dişi köpek şeklinde resmedilmiştir. Dişi ayılar Artemis'in kutsal hayvanlarıdır; Korybantlar da onun katliamlarına katılmışlardır. Aynı şekilde Zeus'a yılan olarak Zeus Ctesius adıyla ambarların koruyucusu unvanı verilmiştir, zira yılanların bulunduğu yerlere fareler yaklaşmazlar.

4. Dini törenler boyunca, kötülükleri kovmak için mızraklarını kalkanlarına vuran Korybantlar kutsal kralın silahlı yoldaşlarıydılar. Sonraki devirlerde Yunanlıların "Saçlarını Tıraş Eden Genç Adamlar" anlamını verdikleri Korybantlar muhtemelen, Üçlü Tanrıça'nın yaygın bir unvanı olan "Ker'in sadık hizmetkârları" anlamına gelir. Herakles Kornukopya'yı Akheloos'dan almıştır. Giritli yaban-keçilerinin devasa boynuz ölçüleri hakkında fazla bilgiye sahip olmayan mitologlar, şaşılacak bir şekilde Amaltheia'ya inek boynuzu benzetmesini atfetmişlerdir.

5. İstilacı Helenler, görüldüğü kadarıyla, Titan kültünü benimseyen Helen öncesi halklara dostça yaklaştılar, ama zaman içerisinde bu dostluk yerini düşmanlığa bıraktı ve Peloponnesos'u işgal ettiler. Zeus'un Yüz Kollu Devleri kendi safına katarak Tesalyalı Titanlara karşı, başlattığı savaş, Tatian'ın *Yunanlara Hitap* adlı kitabında, birinci yüzyıl tarihçisi Thallus'dan yaptığı alıntıya göre, "Troya kuşatmasından 322 yıl önce" yani, Helen hâkimiyetinin Tesalya'da yayılmaya başladığı tahmin edilen MÖ 1505 yılında meydana gelmiştir. Söz konusu savaşta Zeus'a bağışlanan hâkimiyet, Babillilerin Yaradılış

Destanında Marduk'un Tiamat'la olan savaşında kardeşleri Lahmu ve Lahamu'nun ona yardım etmesiyle ele geçirdiği hâkimiyeti çağrıştırır.

6. *Hades, Poseidon* ve Zeus arasındaki ittifak, yaklaşık olarak MÖ 1380' lerde yapılan bir Hitit antlaşmasında karşılaştığımız Vedik eril üçlüyü –*Mitra*, Varuna ve İndra– anımsatır. Fakat bu efsanedeki üç kudretli tanrı büyük bir olasılıkla, art arda yapılan ve genel olarak İon, Aiol ve Akha kaynaklı oldukları bilinen Helen istilalarını sembolize etmektedir. Ana Tanrıça'ya ibadet eden Helen öncesi halklar ilk olarak İo'nun çocukları İonialıları asimile ettikten sonra Aiolleri eğittiler. Ne var ki Akhalara yenildiler. Meşe ve dişbudak ağacı kültlerinin kutsal kralları haline gelen Eski Helen kabile reisleri "Poseidon" ve "Zeus" unvanlarını alır ve belirlenen hükümranlık süresi sonunda ölmeye zorlanırlardı. Sözü edilen ağaçların her ikisi de yıldırımı çekme özelliğine sahip olduğundan dolayı, bütün Avrupa'da yaygın olan yağmur yağdırma ve ateş yakma seremonilerinin vazgeçilmez birer parçası haline geldiler.

7. Akhaların elde ettiği zafer, kralları kurban olarak sunma geleneğini sona erdirdi. Bu halk Zeus ve Poseidon'u birer ölümsüz olarak ilan edip, her ikisini de yıldırım –bir zamanlar Rhea tarafından kullanılan ve Mykenai ile Minos dinlerinde erkeklerin kullanmasına izin verilmeyen çift ağızlı çakmak taşı balta– ile betimlediler. Poseidon'un yıldırımı daha sonra üç çatallı mızrağa, hizmetkârları da birer denizciye dönüştürüldü. Fakat Zeus, mutlak hâkimiyetinin sembolü olan tanrısal silahı yıldırıma sahip olmaya devam etti. Bazen "Potidan" da denen Poseidon, ismini büyük olasılıkla, Potidaia şehrine adını veren Tanrıça annesinden –"İda'nın Su Tanrıçası" (İda, herhangi bir ormanlık dağdır)– almıştır. Yüz Kollu Devlerin, Uzak Batı'ya hapsedilmiş olan Titanların başına nöbetçi olarak konulmaları, çocukları arasında Magnesia Kentaurları'nda bulunan Pelasgların –*kentaur* belki de Latince bir kelime olan ve "yüz kişilik savaş takımı" anlamını taşıyan *centuria* kelimesi ile aynı kökten gelmektedir– Titan kültünü bırakmadıkları, Uzak Batı'da var olduğuna inanılan bir Cennet'e ve Atlas'ın gök kubbeyi taşıdığına inanmaya devam etikleri şeklinde yorumlanabilir.

8. Rhea ismi muhtemelen "Yeryüzü" anlamına gelen *Era*'nın farklı bir şeklidir; Tanrıça'nın en gözde kuşu güvercin, en gözde hayvanı ise dağ aslanıdır. Demeter'in ismi "Arpa-ana" anlamına gelir. Hestia da Ocak Tanrıçası'dır. Yağmur yağdırma törenlerinde kullanılan Delpoi taşı da devasa büyüklükte bir göktaşı gibi görünmektedir.

9. Diktys ve Lykaion Dağı, Baş Tanrı Zeus'a tapınılan eski alanlardı. Ateş ayini olasılıkla, hiçbir canlının gölgesinin görülmediği bir zamanda –yani yaz gündönümünün tam öğle vaktinde– Lykaion Dağı'nda yapılırdı. Buna karşı-

lık Pausanias, Etiyopya'da Güneş Yengeç burcundayken insanların gölgesi görülmemesine rağmen, bu durumun Lykaion Dağı'nda sürekli geçerli olduğunu ekler. Yazar belki de şunu ima ediyordur: Bu bölgeye giren hiç kimsenin yaşamasına izin verilmiyordu (Aratos: *Phainomena* 91) ve ölülerin de gölgesinin olmadığı iyi bilinirdi (Plutarkhos: *Greek Questions* 39). Genellikle Diktys Mağarası olarak adlandırılan Psykhro Mağarası'nın var olduğu yanlış bir aktarımdır, zira mağaranın varlığına henüz rastlanılmamıştır. Omphalion ("küçük merkez") ismi ise kehanet yapılan bir şehrin varlığını akla getirmektedir.

10. Pan'ın Titanları dehşete düşüren ani haykırışı bir deyim haline gelmiş ve İngilizce'ye "panic" (telaş) kelimesi olarak geçmiştir.

8.
ATHENA'NIN DOĞUŞU

Pelasglara göre Athena, Libya'daki Tritonis Gölü kenarında dünyaya geldi ve keçi derisinden giysiler giyen üç Libya perisi tarafından bulunup yetiştirildi.[1] Henüz küçük bir çocukken oyun arkadaşı Pallas'ın, her ikisinin de mızrak ve kalkanlarla oynadığı bir sırada, kazayla ölümüne neden oldu. Acısının bir simgesi olarak kendi isminin başına Pallas'ı ekledi. Girit üzerinden Yunanistan'a gelerek, ilk olarak Boiotia'daki Triton Nehri yakınlarında yer alan Athenalıların şehrinde konaklayıp bir süre burada yaşadı.[2]

1. Apollonius Rhodius: iv. 1310.
2. Apollodoros: iii. 12. 3; Pausanias: ix. 33. 5.

*

1. Platon, Atina şehrinin koruyucusu Athena'yı, babalığın henüz tanınmadığı çağlara ait bir destandaki Libyalı Tanrıça Neith ile özdeşleştirir. Solon'un yalnızca bir Atinalı olmasından dolayı oldukça saygı gördüğü Sais'de, Neith'in bir tapınağı vardı. (Platon: *Timaios* 5) Neith'in bakire rahibeleri görünüşe göre, Baş-rahibelik unvanı için her yıl geleneksel olarak dövüşürlerdi (Herodotos: iv. 180). Apollodoros'un aktardığı (iii. 12. 3) Athena ve Pallas arasındaki dövüşü konu alan hikâye, bir geç dönem ataerkil versiyondur: Efsanede yazar, Zeus'tan doğma ve Nehir Tanrısı Triton tarafından büyütülen Athena'nın kazayla üvey kız kardeşi ve aynı zamanda Triton'un kızı olan Pallas'ı öldürdüğünü, çünkü Pallas'ın tam Athena'ya vuracağı sırada Zeus'un kalkanını kızına siper ederek onun dikkatini dağıttığını söyler. Bununla beraber, içinde bir yılan bulunan ayrıca bir Gorgon maskesi tarafından korunan sihirli keçi-derisinden çanta olan aigis, Zeus'un Athena'nın babası olduğunu iddia etmesinden çok önceleri Tanrıça'ya aitti. Keçi derisinden yapılan önlükler Libyalı kızların geleneksel giysisiydi. Buna paralel olarak da Pallas "bakire" veya "genç" anlamına gelir. Herodotos şöyle aktarmaktadır (iv. 189): "At-

hena'nın giysileri ve aigis Yunanlılar tarafından, kenarları yılan yerine püsküllerle süslü olan aynı giysileri giyen Libyalı kadınlardan alınmıştır." Etiyopyalı kızlar hâlâ, bazen eski çağlara ait semboller olarak deniz kabuklarıyla süslenen bu kostümü giyerler. Herodotos ayrıca, Athena'nın şerefine söylenen (*İlyada* iv. 297-301) *ololu* veya *ololu* sözcüklerinin de Libya kökenli olduğunu ekler. *Tritone* "üçüncü kraliçe" anlamına gelir: Yani triadın en yaşlı üyesi –Pallas'la dövüşen, büyüyüp bir Nympha olan bakire kızın annesi– Kore-Persephone'nin Demeter'in kızı olması gibi.

2. Bulunan çömlekler, MÖ 4000'lerde Libya'dan Girit'e bir göçün yaşandığını gösterir; Yukarı ve Aşağı Mısır MÖ 3000 yıllarında Birinci Hanedanlık altında zorla birleştirildiğinde, Batı Delta'dan gelen, Tanrıça'ya tapan çok sayıdaki Libyalı mülteci görünüşe göre buraya ulaşmıştır. Birinci Minos Çağı bu olaydan hemen sonra başlamış ve bu şekilde Girit kültürü Trakya ve erken Hellad dönemi Yunanistan'ına yayılmıştır.

3. Pallas adı verilen diğer mitolojik karakterler arasında, Styx Nehri ile evlenen ve Zelos ("Şevk"), Kratos ("Güç"), Bia ("Gayret") ve Nike'nin ("Zafer") babası olan bir Titan'ın varlığına da rastlarız (Hesiodos: *Theogonia* 376 ve 383; Pausanias: vii 26. 5; Apollodoros: 2. 2-4); belki de bu Pallas, Ay Tanrıçası için kutsal olan Pelops Yunusu'nun bir alegorisiydi. Homeros bir başka Pallas'ı "Ay'ın Babası" olarak isimlendirir. (*Homeric Hymn to Hermes* 100). Üçüncü bir Pallas, esasen Tanrıça Athena'nın dövüşen rahibeleri olduğu sanılan, Theseus'un düşmanları elli Pallantidai'nin (Pallasoğulları) babası olan karakterdir. Dördüncüsü de Athena'nın babası olarak betimlenir.

9.
ZEUS ve METİS

Bazı Helenler Athena'nın, sonraları Tanrıça'ya tecavüze kalkışan, kanatlı, keçimsi bir dev olan ve Athena'nın, aigis'i yapmak ve kanatlarını kendi omuzlarına takmak için derisini yüzdükten sonra ismini aldığı Pallas adlı bir babasının olduğunu söylerler;[1] eğer aigis gerçekten, Perseus'un kafasını kestiği, sonra da Athena'nın derisini yüzdüğü Gorgon Medusa'nın derisinden yapılmamışsa.[2]

b. Bazıları da Tanrıça'nın babasının, Phthiotis'deki İton şehrinin kralı İtonos olduğunu söyler. İton'un kızı İodama geceleyin kutsal alana girdiğinde Athena kaza eseri ona Gorgon'un kafasını gösterince kız taş kesilip öldü.[3]

c. Bir diğer anlatıma göre Athena'nın babası Poseidon'dur, ama Tanrıça onu baba olarak tanımamış ve kendisini evlat olarak kabul etmesi için Zeus'a yalvarmıştı. Zeus da onun bu isteğini zevkle kabul etmişti.[4]

d. Buna karşın Athena'nın kendi rahipleri Tanrıça'nın doğumu ile ilgili olarak aşağıdaki hikâyeyi anlatırlar. Zeus, yakalanana kadar birçok şekle giren dişi Titan Metis'i, uzun bir kovalamacadan sonra yakalayıp onunla birlikte olmuş ve Metis bu birliktelikten hamile kalmıştı. Toprak Ana'nın kehanetine göre Metis'in bir kız çocuğu olacak ve Metis eğer bir daha hamile kalırsa dünyaya getireceği erkek çocuk, Kronos'un Uranos'u, Zeus'un da Kronos'u gökten indirdiği gibi, Zeus'u tahtından indirecekti. Bunun üzerine tanrılar tanrısı tatlı sözlerle baştan çıkararak ona yaklaştı ve aniden onu yuttu. Her ne kadar Zeus daha sonra, onun karnından kendisine akıl verdiğini söylese de bu, Metis'in sonu oldu. Bu olaydan bir süre sonra Zeus, Triton Gölü kenarında yürüyüş yaparken dayanılmaz bir baş ağrısına yakalandı. Bu o kadar dayanılmaz bir ağrıydı ki sanki kafası patlayacaktı ve attığı nara bütün semada yankılandı. Koşarak gelen Hermes, onun rahatsızlığının sebebini tanrısal güçleriyle hemen anladı. Hephaistos'u ya da bazılarının söylediği gibi Prometheus'u baltasını getirip Zeus'un kafasında bir yarık açmaya ikna etti. Ze-

us'un yarılan kafasından tepeden tırnağa silahlı ve doğarken yeri göğü inleten bir nara atan Athena dünyaya geldi.[5]

1. Tzetzes: *On Lycophron* 355.
2. Euripides: *Ion* 995.
3. Pausanias: ix. 34. 1.
4. Herodotos: iv. 180.
5. Hesiodos: *Theogonia* 886-900; Pindaros: *Olympian Odes* vii. 34; Apollodoros: i. 3. 6.

*

1. J. E. Harrison, haklı bir şekilde Zeus'un yarılan başından Athena'nın doğuşunu konu alan hikâyeyi "tanrıçanın anaerkil koşullarından kurtulmak için başvurulan ümitsiz teolojik bir çare" olarak betimler. Bu aynı zamanda, bilgeliğin erkeğe özgü bir ayrıcalık olduğu şeklindeki dogmatik bir dayatmadır; o zamana kadar sadece tanrıça bilgelik vasfına sahipti. Hesiodos esasen, efsanede birbiriyle çelişen üç kavramı eserinde ustalıkla bir araya getirmiştir.

1. Atinalıların "Şehir Tanrıçası" olan Athena, dördüncü gün ve bilgeliğin yanı sıra tüm ilimlerin atfedildiği, Merkür gezegeninin dişi Titan'ı, ölümsüz Metis'in, döllenmeden dünyaya getirdiği kızıydı.
2. Zeus Metis'i yuttu, ne var ki böyle yapmakla, sahip olduğu erdemleri kaybetmedi (yani Akhalar Titan kültünü yok sayarak, Metis'e ait olan tüm bilgeliği tanrıları Zeus'a atfettiler).
3. Athena Zeus'un kızıydı (bir başka deyişle, Akhalar, Atinalıları Zeus'un ataerkil bir tanrı olarak hükümranlığını tanımaya zorladılar).

Hesiodos aktardığı efsanenin ana hatlarını, birbiriyle benzeşen örneklerden almıştır: Zeus'un Nemesis'i kovalaması; Kronos'un oğullarını ve kızlarını yutması; Dionysos'un Zeus'un baldırından yeniden dünyaya gelmesi; Paris'teki Ulusal Kütüphane'de siyah desenlerle süslenmiş yağ kavanozunda resmedildiği gibi, görünüşe göre Kore'yi serbest bırakmak için, Toprak Ana'nın kafasının iki adam tarafından baltalarla yarılması buna örnek olarak gösterilebilir. Bu olayla Athena atalarını özellikle yok sayarak, Zeus'un sadık sözcüsü haline gelmiştir. Ayrıca Tanrıça'nın yeryüzünde görevlendirdiği temsilcileri de rahibeler değil rahiplerdir.

2. "Bakire" anlamına gelen Pallas ismi, Athena'ya tecavüz etme girişimi muhtemelen, Tanrıça'nın rakibiyle girdiği silahlı kavgadan sonra Athena Laphria olarak bir keçi-kral ile yaptığı törensel evliliği konu alan resimden anlaşılan kanatlı dev için uygun bir isim değildir. Libya orijinli bu keçiyle evlenme geleneği, Mayıs eğlencelerinin bir parçası olarak Kuzey Avrupa'ya yayıldı. Libyalı bir halk olan Akanlar da bir zamanlar kendi krallarının derilerini yüzmekteydiler.

3. Athena'nın Poseidon'un babalığını tanımaması, Atina kentinin yönetimindeki eski bir değişiklikle ilgilidir.

4. İtonos'un ("söğüt-adam") efsanesi, İtonluların Athena'ya Atinalılardan bile önce ibadet ettikleri şeklindeki iddialarını gündeme getirir; İtonos ismi aynı zamanda, Tanrıça'nın Phthiotis'de bir söğüt kültüne sahip olduğunu gösterir. Yehova rahiplerinin onu kovup yağmur-yağdıran söğüdün Tapınak Festivali'nde tanrılarının ağacı olduğunu iddia edene kadar Athena'nın Kudüs'teki karşılığı olan Anatha da benzer bir külte sahipti.

5. Sahibinin isteği dışında aigis'e –Libyalı kızların giydiği ve saflığın ve iffetin sembolü olan keçi-derisinden yapılmış giysi– dokunmak ölüm demekti; koruyucu Gorgon maskesinin onun üzerine konması ve yılanın da deri torba ya da kesede saklanması bu yüzdendi. Ne var ki Athena'ya ait olan aigis bir kalkan olarak tasvir edildiğinden, *White Goddess*'da (*Beyaz Tanrıça*, 279) da ifade ettiğim gibi, bence aigis içine kutsal diskin konduğu bir keseydi; aynı Palamedes'in kendi icadı olduğu söylenen alfabetik sırrını içeren torba gibi. Kutsal bir efsanenin atfedildiği Phaestos'daki meşhur küreyle orantısal olarak aynı ebatlardaki Kiril diskleri Profesör Richter'e göre Athena ve aigis'ten daha eskidir. Hesiodos ve Homeros tarafından çok dikkatli bir şekilde tasvir edilen muazzam ölçülerdeki destansı kalkanlar, görüldüğü kadarıyla, sarmal bir şerit üzerine kazınan piktografik figürlere sahipti.

6. Büyük bir olasılıkla "İo'nun yavru düvesi" anlamına gelen İodama da, bir Ay Tanrıçası'nın antik taş imgesidir. Onun bir taşa dönüştürülme hikâyesi de, Mysterionların kutsiyetine saygısızlıkta bulunmamaları için meraklı kızlara yapılan bir uyarı niteliği taşır.

7. Athena'yı sadece ve sadece Atinalıların tanrıçası olarak düşünmek bir hata olur. Tanrıça için kutsal sayılan akropolisler arasında Argos (Pausanias: ii. 24. 3), Sparta (*a.g.e.* 3. 17. 1), Troya (*Ilyada*: vi. 88), Smyrna (Strabon: iv. 1. 4), Epidauros (Pausanias: ii. 3. 5), Troizen (Pausanias: iii. 23. 10) ve Pheneus (Pausanias: ii. 38. 5) gibi yerler gösterilebilir. Bu şehirlerin hepsi Helen öncesine ait yerleşim birimleridir.

10.
FATALAR

Beyaz kaftan giyinmiş, Klotho, Lakhesis ve Atropos olarak bilinen Üç Fatalar, Erebos ve Gece'nin birlikteliğinden dünyaya geldiler. Bedensel olarak en küçük olan Atropos, en dehşet verici olanıdır.[1]

b. İnsanların hayatlarını ölçüp biçen ve Fatalara kararlarını bildiren Zeus, söylendiğine göre, Kotho'nun örekesine sarılı ve Lakhesis'in asasıyla ölçülen hayat ipi, Atropos tarafından kesilmek üzereyken istediği kişiyi kurtarabilmektedir. Aslında insanlar kendi kaderlerini gereksiz tehlikelerden uzak durarak bir ölçüye kadar kontrol edebildiklerine inanırlar. Görece genç olan tanrılar bundan dolayı Fatalara gülüp geçtiler, hatta bazı yazarlar tanrı Apollon'un arkadaşı Admetos'u ölümden kurtarmak için onları sarhoş edip kandırdığını anlatırlar.[2]

c. Bir diğer grup da, aksine, bir ara Pytho rahibesinin bir kehanetinde bildirdiği gibi, Zeus'un Fatalara tabi olduğunu ileri sürer; zira Fatalar, Zeus'un çocukları olmayıp, tanrıların bile karşı gelmeye cüret edemediği "Güçlü Kader" olarak isimlendirilen Ulu Vecibe Tanrıçası'nın kızlarıdır.[3]

d. Fatalardan sadece ikisine –Doğum ve Ölüm– Delphoi'da ibadet edilir; ayrıca Atina'da da üçünden en büyüğüne Aphrodite Urania adı da verilmiştir.[4]

1. Homeros: *İlyada* xxiv. 49; *Orphic Hymn* xxxiii; Hesiodos: *Theogonia* 217-904, *Shield of Heracles* 259.
2. Homeros: *İlyada* viii. 69 – xxii. 209; xvi. 434 ve 441-3; Vergilius: *Aeneis* x. 814; Homeros: *Odysseia* i. 34; *İlyada* ix. 411.
3. Aiskhylos: *Prometheus* 511-515; Herodotos: i. 91; Platon: *Devlet* x. 14-16; Simonides: viii. 20.
4. Pausanias: x. 24. 4 – i. 19. 2.

*

1. Bu efsane, aile ve klan işaretlerinin yeni doğmuş çocuğun kundağına işlenmesi ve böylelikle çocuğun büyüdüğünde toplumda kendine bir yer edin-

mesi geleneğine dayandırılmış gibi gözüküyor; bununla beraber *Moiralar* ya da *Fatalar, Üçlü Ay Tanrıçası*'dır; bu yüzden beyaz kaftanları ve *İsis*'de olduğu gibi, tanrıça (Ay Tanrıçası) için de kutsal sayılan ketenden ipleri vardır. Klotho "eğiren" ("saran"), Lakhesis "ölçen" ve Atropos da "kaçınılmaz ve geri dönüşü olmayan"dır. *Moira* "pay" ya da "evre" anlamına gelir ve Ay'ın da üç evresi ve üç kişisi vardır: yeniay, ilkbaharın bakire tanrıçası yılın ilk periyodunu, dolunay, yaz ayının Nympha Tanrıçası, yılın ikinci periyodunu, sondördün ise, sonbaharın Yaşlı Tanrıçası, yılın üçüncü periyodunu sembolize ederdi.

2. Zeus insan hayatının uzunluğuna karar verme hakkına ve mutlak hâkimiyete sahipmiş gibi davrandığı zaman kendisini "Fataların Lideri" olarak adlandırdı; muhtemelen Lakhesis'in ("ölçen") Delphoi'da ortadan kayboluşu bu yüzdendir. Ne var ki onun Fataların babası olduğu iddiası Aiskhylos, Herodotos ve Platon tarafından ciddiye alınmamıştır.

3. Atinalıların Aphrodite Urania'yı "Fataların en yaşlısı" olarak adlandırmalarının nedeni Tanrıça'nın, eski çağlarda yaz gündönümünde kutsal kralın kurban olarak sunulduğu Nympha Tanrıça olmasından dolayıdır. "Urania" kelime olarak "dağların kraliçesi" anlamına gelir.

II.
APHRODİTE'NİN DOĞUŞU

Şehvet Tanrıçası Aphrodite, dalgaların köpüğünden çırılçıplak ortaya çıktıktan sonra bir deniztarağı kabuğuna binerek Kythera Adası kıyılarına geldi; ancak bunun küçük bir ada olduğunu görüp önce Peloponnesos'a gitti, buradan da kendisi için hâlâ törenler düzenlenen Kıbrıs'taki Paphos'a yerleşti. Bastığı topraklarda bin bir renkte çiçekler açan Tanrıça'yı, burada Themis'in kızları Mevsimler karşıladı, giydirip süsledi.

b. Bazıları Tanrıça'nın, Kronos, Uranos'un erkeklik organını kesip denize atınca meydana gelen köpüklerden doğduğunu ileri sürer; bazıları da onun Zeus ile, Okeanos ve Deniz Nymphası Tethys'in mi yoksa, Hava ve Yer'in kızları mı olduğu tam olarak kesin olmayan Dione'nin kızı olduğunu. Ancak herkesin hemfikir olduğu konu, güvercin ve serçelerin kutsal sayıldığı Aphrodite'nin güzelliğini ışıktan aldığıdır.[1]

1. Hesiodos: *Theogonia* 188-200-353; Festus Grammaticus: iii. 2; *Homeric Hymn to Aphrodite* ii. 5; Apollodoros: i. 1. 3.

*

1. Aphrodite ("köpükten doğan"), kendisine Suriye ve Filistin'de İştar ya da Aştoroth adıyla ibadet edilen ve Khaos'dan çıkarak denizde dans ettiği anlatılan tanrıçanın benzeridir. En önemli ibadet merkezi, Tanrıça'nın orijinal beyaz anikonik imajının oldukça görkemli bir Roma tapınağının harabelerinde sergilendiği ve rahibesinin her bahar denizde yıkandıktan sonra gençleşerek yeniden ortaya çıktığı yer olan Paphos'dur.

2. Aphrodite Dione'nin kızıdır, çünkü Dione âşıkane güvercinin yuva yaptığı Dişbudak Ağacı Tanrıçası'ydı. Zeus Dione'nin Dodona'daki kâhinini ele geçirdikten sonra, Aphrodite'nin kendi kızı olduğunu iddia etmiş ve dolayısıyla Dione de Tanrıça'nın annesi haline gelmiştir. ("Themis" ve "Theseus" gibi "hazırlamak" ve "sıraya sokmak" anlamlarına gelen *tithenai*'dan tü-

reyen) "Tethys" ve "Thetis" de tıpkı Dişi Yaratıcı ve (yaşam denizde başladığı için bu adı alan) Deniz Tanrıçası gibi tanrıça adlarıdır. Güvercin ve serçeler şehvetleriyle öne çıkan canlılardı, aynı şekilde deniz ürünleri de hâlâ Akdeniz'e kıyısı olan bütün ülkelerde afrodizyak olarak bilinmektedir.

3. Kythera, Peloponnesos ile yapılan Girit ticaretinin en önemli merkeziydi. Tanrıça'ya atfedilen kültün buradan Yunanistan'a girmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Girit Tanrıçası ve deniz birbirleriyle yakından ilişkiliydi. Tanrıça'nın Knossos'taki sarayının döşemesi deniz kabuklarıyla kaplıdır. Tanrıça İdea Mağarası'nda yakuttan bir taş üzerinde, sunağının yanında anemon çiçeği ile uzanmış bir halde, bir deniz kabuğunu üflerken tasvir edilmiştir. Deniz kestanesi ve mürekkep balığı onun için kutsal olan hayvanlardı. Bir tanesi Tanrıça'nın Phaistos'daki eski tapınağında, birçokları da sonraki çağlara ait Minos mezarlarında bazıları fırınlanmış bir halde olmak üzere çok sayıda deniz kabuğu bulunmuştur.

12.
HERA ve ÇOCUKLARI

Kronos ve Rhea'nın kızı olan Hera, Samos Adası'nda ya da bazılarının dediği gibi Argos'da, dünyaya geldi ve Pelasgos'un oğlu Temenos tarafından Arkadya'da büyütüldü. Mevsimler onun bakıcıları oldular.[1] Babası Kronos'un gökten indirilmesinden sonra, ikiz kardeşi Zeus onu, birkaç kur girişiminde bulunup başarısız olduğu Girit sınırları içerisindeki Knossos'da ya da bazılarının anlattığı gibi Argolis'deki Thornax Dağı'nda (şimdiki ismi Tavus Kuşu Dağı) buldu. Hera Zeus'a ancak perişan bir tavus kuşu kılığına büründüğünde acıdı ve onu nazikçe göğsünde ısıttı. Orada Zeus gerçek kimliğine döndü ve kendisiyle evlenmeyi mecburen kabul etmesi için ona sahip oldu.[2]

b. Düğünde bütün tanrı ve tanrıçalar hediyeler sundular evlenen çifte; Toprak Ana Hera'ya düğün hediyesi olarak, sonraları Hera'nın Atlas Dağı'ndaki meyve bahçesinde Hesperidler tarafından korunacak olan, altın elmaları olan bir ağaç verdi. Zeus ve Hera, 300 yıl süren düğün gecesini Samos'da geçirdiler. Hera'nın düzenli olarak yıkandığı ve böylelikle bakireliğini tekrar kazandığı yer Argos yakınlarındaki Kanathus pınarıydı.[3]

c. Hera ve Zeus'un evliliğinden Ares, Hephaistos ve Hebe doğdu. Fakat bazılarına göre, Hera bir çiçeğe dokunduğunda Ares ve onun ikiz kız kardeşi Eris'e; bir tere otuna dokunduğunda Hebe'ye[4] ve Hephaistos'a da tek başına hamile kalmıştı. Hephastos bu mucizeye inanmayarak Hera'yı, üzerine oturanı kollarıyla saran mekanik bir sandalyeye hapsedip yalan söylemediğine dair Styx Nehri üzerine yemin etmeye zorladı. Bazıları da Hephaistos'un, Daidalos'un erkek yeğeni Talos ile Hera'nın birlikteliğinden dünyaya geldiğini ileri sürer.[5]

1. Pausanias: vii. 4. 4 – viii. 22. 2; Strabon: ix. 2. 36; Olen'den alıntılayan Pausanias ii. 13. 3.
2. Sicilyalı Diodoros: v. 72; Pausanias: ii. 36. 2 – 17. 4.
3. Kritik – Homeros *İlyada* i. 609; Pausanias: ii. 38. 2.

4. Homeros: *İlyada* iv. 441; Ovidius: *Fasti* v. 255; İlk Vatikan Mitologu: 204.
5. Servius – Vergilius; *Bucolica* iv. 62; Kinaithon – Pausanias: viii. 53. 2.

*

1. Yunanca "kadın" anlamına gelen Hera, muhtemelen Herwa ("dişi koruyucu") kelimesinden biçimlenerek ortaya çıkmıştır. O Helen öncesi dönemin "Ulu Tanrıçası'dır". Samos ve Argos Tanrıça'nın başta gelen ibadet yerleridir, fakat Arkadyalılar, kendi kültlerinin en eski ve onun topraktan doğan ataları Pelasgos'un ("eski-yaşlı") çağdaşı olduğunu iddia ederler. Hera'nın Zeus'la olan zoraki evliliği, Girit ve Mykene Yunanistan'ının –yani Giritlileştirilmiş Yunanistan'ın– fethedilmesini ve Hera'nın her iki ülke üzerindeki egemenliğini kaybetmesini anlatır. Zeus muhtemelen Hera'nın karşısına harap ve bitap halde (kirli bir halde) bir tavus kuşu olarak çıkmıştır; bu, Girit'e kaçak olarak girdikten sonra, kral muhafızlığı rütbesine erişen bazı Helenlerin sarayda komplo düzenleyerek krallığı ele geçirişini açıklar. Knossos yaklaşık olarak MÖ 1700 ve 1400'lü yıllarda, anlaşıldığı kadarıyla, Helenler tarafından iki kez yağmalanmış ve Mykene yüz yıl sonra Akhaların idaresine geçmiştir. Ramayana'daki Tanrı İndra da benzer bir şekilde bir Nympha'ya tavus kuşu kılığına girerek kur yapmıştır. Zeus Hera ile evlendikten sonra onun tavus kuşu figürlü asasını ele geçirmiştir. Tavus kuşlarını tutan Argivli çıplak bir tanrıçanın altın-yaprak figürleri, Mykene'de bulunmuştur; aynı şekilde bu kazı yerinde altın-yaprak modelinde bir tapınağa konan tavus kuşlarına da rastlanmıştır. Aya Triada'daki meşhur Girit lahdinde, bir tavus kuşu çift ağızlı bir balta üzerine konmuş halde resmedilmiştir.

2. Hebe henüz küçük bir çocukken, Olympos kültündeki tanrılara sakilik yapıyordu. Ganymedes bu işi üstlendikten sonra Tanrıça, Herakles'le evlendi. "Hephaistos", göründüğü kadarıyla, güneşsel yarıtanrı olarak kutsal kralın; amblemi yabandomuzu olan "Ares" de onun komutanının ya da veliahtının sahip olduğu bir unvandır. Her ikisi de Olympos kültünün yerleşmesiyle tanrısal isimler haline gelmiş ve sırasıyla Demir ve Savaş tanrısı rollerine girmiştir. Hikâyede adı geçen çiçeğin de gonca olma ihtimali yüksektir: Ovidius, kültü gonca ile ilişkilendirilen Tanrıça Flora'yı Hera ile özdeşleştirir. Gonca ya da alıç, yaygın Avrupa mitlerinde mucizevi bir şekilde hamile kalmakla ilişkilendirilir: Kelt edebiyatında bu çiçeğin "kız kardeşi", "Kavga"nın –Ares'in ikizi Eris– sembolü olan kara çalıdır.

3. Bir demirci olan Talos, mitoloğun Hera ile özdeşleştirdiği Daidalos'un kız kardeşi Perdiks'in ("keklik") oğlu olan Giritli bir kahramandır. Ulu Tanrıça için kutsal sayılan keklikler, keklik yürüyüşünün taklit edilerek raks edildiği Doğu Akdeniz'e ait bahar gündönümü orjilerinde önemli bir role sahiptiler. Aristoteles, Plinius ve Aelianus'un aktardığına göre, dişi kuşlar erkeklerinin sadece seslerini duyarak gebe kalırlardı. Topal (Seken) Hephaistos ile

Talos'un aynı partenogenez (kendiliğinden üreyen) karakterler olduğu anlaşılıyor; her ikisi de öfkeli rakipleri tarafından yüksekçe bir yerden --esasen tanrıça-anneleri onuruna– aşağı atılmışlardı.

4. Hera'nın Argos'daki meşhur heykeli, fildişi ve altından yapılmış bir tahtın üzerine yerleştirilmiştir; onun bir sandalyeye zincirlenmesiyle ilgili, tanrısal heykellerin "firarını önlemek için" oturtuldukları tahtlara zincirle bağlanması şeklindeki bir Yunan geleneğinden çıkmış olabilir. Tanrı ya da tanrıçasının heykelini kaybeden bir şehir ceza olarak ilahi koruyucusundan yoksun kalabilirdi. Bundan dolayı Romalılar, İmparatorluk zamanında çalıntı imgelerle dolup taşan Roma'yı tanrılar için, en kibar bir deyimle, "baştan çıkarıcı" bir hale getirmenin yollarını aramışlardır. "Mevsimler Hera'nın bakıcılarıydı" şeklindeki ifade, Hera'nın Takvim Yılı Tanrıçası olduğunu söylemenin farklı bir biçimidir. Bundan dolayı asasında tavus kuşu ve yılın ölümünü simgelemek için sol elinde olgunlaşmış nar taşır.

5. Kahraman (İng. *hero*), sözcükten de anlaşıldığı gibi, Hera'ya kurban olarak sunulan ve cansız bedeni yeraltında bulunan, ruhu ise Kuzey Rüzgârı'nın ardındaki cennetin tadını çıkarmaya giden kutsal kraldı. Kralın altın elmaları ise, Yunan ve Kelt mitlerinde onun cennete kabul edilebilmesi için gerekli olan anahtarlar niteliğindeydi.

6. Hera'nın her yıl bekâretine yeniden kavuşmak için yıkanmasına benzer olarak, Aphrodite de Paphos'da yıkanırdı; bu, Ay rahibesinin sevgilisi kutsal kralı öldürdükten sonra günahından arınmak için yaptığı bir seremoniymiş gibi gözüküyor. Hera, mahsul yılının, ilkbahar, yaz ve sonbahar (bunlar yeniay, dolunay ve son dördün olarak da sembolize edilirler) Tanrıçası olduğundan dolayı, kendisine Stymphalos'da Çocuk, Gelin ve Dul olarak ibadet edilirdi (Pausanias: vii. 22. 2).

7. Samos'daki düğün gecesi 300 yıl sürdü: Bu zaman aralığının, Samilerin kutsal yıl olarak kabul ettikleri takvimsel süreye dönüşmüş olma ihtimali yüksektir, Etruryalıların Ocak ve Şubat aylarını takvimden çıkarttıkları 30-günlük 10 aydan oluşan kutsal yıl Samilerinki ile benzerlik gösterir (Macrobius: i. 13). Her gün bir yıla uzatılmıştır. Bununla beraber mitolog burada üstü kapalı olarak, Helenlerin tek eşliliği Hera'ya tapan insanlara kabul ettirmek için 300 yıl çaba harcadığını da ima etmiş olabilir.

13.
ZEUS ve HERA

Sadece Gökyüzü'nün Babası Zeus, yıldırımı kullanabilirdi; onun etrafa korku saçan ölümcül ışığı sayesinde Olympos Dağı'ndaki bütün kavga ve tartışmaları engellerdi. Tanrılar Tanrısı aynı zamanda, göklerdeki her şeyi yönetir, kanunlar yapar, edilen yeminlere bağlı kalınmasını sağlar ve kehanetlerde bulunurdu. Annesi Rhea, bir gün şehvetinin kurbanı olacağı kehanetinde bulunarak ona evlenmeyi yasaklayınca, öfke içinde onu öldürmekle tehdit etmişti. Her ne kadar Rhea ondan kurtulmak için çabucak bir yılana dönüşmüşse de bu, kendini erkek bir yılana dönüştüren Zeus'u yıldırmadı ve annesine bir düğüm gibi sarılarak tehdidini gerçekleştirdi.[1] Zeus'un meşhur aşk serüvenleri esas bu olaydan sonra başladı. Baş tanrının Themis ile olan birlikteliğinden Mevsimler (Horalar) ve Üç Fatalar, Eurynome ile birlikteliğinden Kharitler, Mnemosyne ile birlikte olduğu dokuz gecenin sonucu olarak Müzler dünyaya geldi. Hatta bazıları Zeus'un Styx Nymphası'yla birlikteliğinden daha sonra kardeşi Hades'in zorla evlendiği Persephone'nin yani Yeraltı Kraliçesi'nin, doğduğunu ileri sürerler.[2] Dolayısıyla Zeus ne yeraltında ne de yeryüzünde güç eksikliği duyuyordu ve eşi Hera sadece bir konuda onunla eşitti: İstediği insana ya da hayvana kâhinlik yeteneğini verebiliyordu.

b. Hera ile Zeus'un kavgaları hiç bitmezdi. Sadakatsizliğinden dolayı öfkeden çılgına dönen Hera, kocasından gizli yaptığı planlarla onu çoğu kez aşağılayıp küçük düşürürdü. Bazen sırlarını Hera ile paylaşıp onun tavsiyelerini kabul etse de, hiçbir zaman eşine tamamıyla güvenmezdi. Bununla beraber Hera da onu aşağılamanın ve küçük düşürmenin sınırını iyi ayarlar, aksi halde kırbaçlanacağını hatta yıldırımlara hedef olacağını çok iyi bilirdi. Bu nedenle Herakles'in doğumunda olduğu gibi acımasız ve akla hayale gelmeyecek entrikalara başvurur, bazen de Aphrodite'nin sihirli kuşağını ödünç alarak dayanılmaz bir güzellik ve cazibeye kavuşur ve kendisini "Kronos'un doğan ilk oğlu" olarak ilan eden[4] Zeus'un gözlerini kamaştırarak onu baştan çıkarırdı.

c. Zeus'un kendini beğenmişliğinin ve hakaretlerinin dayanılmaz bir hal aldığı bir anda Hera, Poseidon, Apollon başta olmak üzere Hestia dışındaki bütün Olymposlular, o uyurken aniden etrafını sardılar. Tüm vücudunu ham deriden sırımlarla bağlayıp, kımıldayamasın diye yüz düğüm attılar. Zeus onları hemen öldürmekle tehdit etti, ancak tanrılar yıldırımı ulaşamayacağı bir yere koydular ve onun bu haline alaylı bir şekilde güldüler. Onlar zaferlerini kutlayarak Zeus'un yerine kimin geçeceğini konuşurlarken, Olympos'da meydana gelebilecek iç savaşı önceden gören Nereus Kızlarından Thetis yüz-elli Briareus'dan yardım istedi ve o da aynı anda kullandığı yüz eliyle Zeus'u saran ipleri çözdü. Kendisine karşı yapılan bu komploda Hera başı çektiği için, Zeus, ayaklarına birer örs bağlayıp altın bir kelepçeyle her iki kolundan gökyüzüne astı eşini. Korkudan titreyen tanrılardan hiçbiri yürekleri parçalayan çığlıklar atan Hera'yı kurtarmaya cesaret edemedi. En sonunda Zeus, diğer tanrıların kendisine karşı bir daha asla isyan etmeyeceklerine söz vermeleri halinde Hera'yı serbest bırakacağını söyledi. Bunun üzerine hepsi bu şartı istemeye istemeye kabul etti. Zeus, Apollon ve Poseidon'u da, ceza olarak Troya şehrini inşa ettikleri Kral Laomedon'a sadık birer hizmetkâr olarak yeryüzüne gönderdi. İsyana katılmak zorunda kalan diğer tanrıları da affetti Zeus.[5]

1. *Orphic Fragment* 58; Hesiodos: *Theogonia* 56.
2. Apollodoros: i. 3. 1-2.
3. Homeros: *İlyada* xix. 407.
4. *A.g.e.*: 547; xvi. 458; viii. 407-8; xv. 17; viii. 397-404; xiv. 197-223; xv. 166.
5. Scoliast – Homeros *İlyada* xxi. 444; Tzetzes: *On Lycophron* 34; Homeros: *İlyada* i. 399 ve xv. 18-22.

*

1. Zeus ve Hera arasındaki evlilik ilişkisi, kadınların köle olarak görüldüğü ve kehanet hariç bütün sihirli güçlerinden yoksun bırakıldığı Dor Çağı'ndaki barbarlığı yansıtır. Olymposlu tanrıların başlattığı isyanda Zeus'un hükümranlığının Thetis ve Briareus tarafından kurtarılması, büyük bir olasılıkla, Büyük Helen Kralı'na bağlı prenslerin başlattığı ve kralı neredeyse tahttan indirmek üzerelerken, Helen halkından olmayan ancak krala sadık bir grup askerin ona yardım etmesiyle başarısızlıkla sonuçlanan isyanın mitolojik anlatımıdır. Söz konusu ordu, Thetis'in halkı olan Magnesialılara bağlı ve Briareus'un evi olan Makedonya'da toplanan askerlerlerden oluşmaktaydı. Eğer olaylar bu şekilde meydana gelmişse, sözü edilen isyan Büyük Kral'ın, efsanede anlatıldığı gibi, her zaman aşağıladığı ve küçük düşürdüğü Hera'nın Baş-rahibesi tarafından başlatılmıştır.

2. Zeus'un Toprak Tanrıçası Rhea'nın ırzına geçmesi, Zeus'a ibadet eden Helenlerin tarım ve cenaze seremonilerini kontrolleri altına aldıkları anlamı-

na gelir. Rhea'nın oğluna evlenmeyi yasaklaması, o zamana kadar kadınların istedikleri insanlarla beraber olabildikleri ve tek eşliliğin bilinmediği anlamına gelir. Zeus'un, yılı 13 ayrı ay olarak düzenleyen ve yaz ve kış gündönümlerinde onu iki ayrı mevsime bölen Themis'le ("düzen") olan birlikteliğinden doğan Mevsimlerin babası oluşu da, Helenlerin takvimi kontrol altına aldıklarını açıklar. Atina'da bu mevsimler, sırasıyla "yeşerme" ve "solma" (Ölüm) anlamına gelen Thallo ve Karpo (orijinal haliyle "Karpho") adlarıyla kişileştirilmişlerdi. Ayrıca bunların tapınaklarında cinsel gücün sembolü olarak Dionysos'a atfedilen bir altar bulunmaktaydı. Bu iki tanrıya, çift başlı Güneş-kartalının kanatları üzerinde duran Aslan Tanrıça Hepta'nın ikiz yüzünü sembolize ettikleri, Hattuşaş veya Pteria'daki yontularda rastlarız.

3. Kharis ("zarafet"), Baş-rahibe sevgilisi olarak kutsal kralı seçtiğinde, tarafsız bir kimlik sergileyen Tanrıça'dır. Homeros, Pasithea ve Kale adlarındaki iki Kharit'den bahseder. Bu isimler, "bütün erkekler için güzel olan Tanrıça'nın" üç kelimeden oluşan *Pasi thea kale* isminin ayrılmasından meydana gelmiş gibi gözüküyor. Atinalıların ibadet ettiği iki Kharit, Auxo ("çoğalma") ve Hegemone ("egemenlik") Mevsimlerle özdeşleştirilmiştir. Sonraki devirlerde Üç Fatalarla –kararından dönmeyen Üçlü Tanrıça kimliğiyle– ilişkilendirilmek amacıyla üçlü olarak yani bir triad formuyla ibadet edilmiştir.

4. Esasen bir triadı oluşturan (Pausanias: ix. 19. 2) Müzler "Dağ Tanrıçaları", Üçlü Tanrıça'nın orgiastik doğasını sembolize etmekteydi. Zeus'un onların babası olduğu iddiası çok sonraki tarihlere rastlar. Hesiodos onları Toprak Ana (Yer) ve Hava'nın kızları olarak adlandırır.

14.
HERMES, APOLLON, ARTEMİS ve DİONYSOS'UN DOĞUŞU

Çapkınlığıyla ün yapan Zeus, Titan ya da tanrıların soyundan gelen birçok Nympha'yla, insanın yaradılışından sonra da sayısız ölümlüyle beraber olmuş ve bu evlilik dışı birlikteliklerinden başta dört Olymposlu tanrı olmak üzere birçok çocuk dünyaya gelmişti. Bunlardan ilki, Atlas'ın kızı olan Maia'nın Arkadya'daki Kyllene Dağı'nda bulunan bir mağarada dünyaya getirdiği Hermes'dir. Daha sonra, kendisini ve Koios ile Phoibe'nin (Parıltı) kızları olan sevgilisi Leto'yu bir bıldırcın kılığına sokarak gerçekleştirdiği birliktelikten Apollon ve Artemis dünyaya geldi;[1] ne var ki olan biteni öğrenen Hera, Leto'yu gittiği her yerde takip etmesi için Python'u görevlendirdi; bununla da yetinmeyerek, Leto'ya çocuklarını doğurması için yer verilmemesini istedi. Üzerinde güneş doğan hiçbir toprak parçasında doğum yapamayacağını anlayan Leto, Güney Rüzgârı'nın kanatlarına binerek Artemis'i doğurduğu Delos yakınlarındaki Ortygia'ya geldi. Artemis doğar doğmaz ayağa kalkıp, loğusa annesi Leto'nun dar geçitlerden geçmesine yardım etti. Apollon Kynthos Dağı'nın kuzey eteklerinde bir zeytin ve hurma ağacının arasında dokuz gün süren doğum sancılarından sonra dünyaya geldi. Doğuma kadar denizin üzerinde yüzen bir ada olan Ortygia, daha sonra denizde sabit konum aldı. Delos Adası o günden sonra kimsenin doğmasına ya da ölmesine izin verilmeyen bir yer haline geldi. O günden sonra hamile kadınlar ve yaşlılar Ortygia Adası'na götürülmeye başladı.[2]

b. Zeus'un oğlu Dionysos'un annesinin kim olduğu konusunda birçok isim ortaya atılmıştır. Bazıları annesinin Demeter ya da İo,[3] bazıları Dione olduğunu söyler, bazıları Zeus'un bir yılan kılığına girerek birlikte olduğu Persephone olduğunu, bazıları da Lethe[4] olduğunu savunur.

c. Fakat yaygın hikâye şöyledir: Bir ölümlü kılığına giren Zeus, Thebes Kralı Kadmos'un kızı Semele (Ay) ile gizli bir aşk yaşıyordu. Kıskanç Hera, yaşlı bir komşu kılığına girerek, o zaman altı aylık hamile olan Semele'ye, Zeus'un başka kadınlarla kendisini aldatmamasını istiyorsa, tanrılar tanrısını bütün parlaklığı ve ihtişamı ile görmesi gerektiğini ve onun gerçekten Zeus mu yoksa bir canavar mı olduğunu da ancak bu şekilde anlayabileceğini söyledi. Semele bu öğüde uydu ve Zeus onun ricasını geri çevirdiğinde de artık yatağına gelmemesini istedi. Buna kızan Zeus ona yıldırım ve şimşek olarak göründü ve Semele yok oldu. Ama Hermes onun altı aylık oğlunu kurtardı; onu Zeus'un baldırının iç kısmına dikti. Dionysos üç ay sonra bir yetişkin olarak doğdu dikildiği yerden. Dionysos'un "iki kez doğan" ya da "iki kapının çocuğu" olarak adlandırılması bu yüzdendir.[5]

1. Hesiodos: *Theogonia* 918; Apollodoros: i. 4. 1; Aristophanes: Ornithes (Kuşlar) 870; Servius – Vergilius *Aeneis* iii. 72.
2. *Homeric Hymn to Apollon* 14; Hyginus: *Fabula* 140; Aelianus: *Varia Historia* v. 4; Thukydides: iii. 104; Strabon: x. 5. 5.
3. Sicilyalı Diodoros: iii. 67 ve 74; iv. 4.
4. Kritik – Pindaros *Pythionikonlar* (Pythioulu Apollon'u Yücelten Şiirler) iii. 177; *Orphic Fragment* 59; Plutarkhos: *Symposiacs* vii. 5
5. Apollodoros: iii. 4. 3; Apollonius Rhodius: iv. 1137.

*

1. Zeus'un kadınlarla zorla birlikte olması, Helenlerin Tanrıça'nın kutsal tapınaklarını, Kyllene Dağı'nda olduğu gibi, istila etmelerini; evlilikleri de, meşe kültünün kutsal kralına "Zeus" unvanın verilmesi şeklindeki eski bir geleneği açıklar. Onun Maia'yla –Yaşlı-kadın kimliğiyle Yer Tanrıçası'nın bir unvanı– zorla birleşmesi sonucu dünyaya gelen oğlu Hermes de, bir tanrıdan ziyade, cinsel güç sembolü sütununa atfedilen klansal bir vasfı temsil etmekteydi. Bu tip sütunlar, Tanrıça onuruna yapılan orgiastik dansın merkezini teşkil etmekteydi.

2. Apollon'a atfedilen bir başka unvan da Ulu Tanrıça'nın bir tapınağında kendisine danışılan kâhin faredir. Apollon Smintheus (Fare-Apollon) tanrıya atfedilen eski unvanlarından biridir. Bu muhtemelen, Apollon'un neden güneş görmeyen topraklarda, yani yeraltında dünyaya gelmiş olduğunu açıklar. Fareler hastalık, aynı zamanda şifa ile de ilişkilendirilirlerdi. Helenler bundan dolayı, Apollon'a hem şifa veren bir tanrı hem de bir kâhin olarak ibadet ettiler ve onun bir dağın kuzey yamacında zeytin ve hurma ağacının altında doğduğunu ileri südüler. Helenler ayrıca, Apollon'un ikiz kız kardeşinin Doğum Tanrıçası Artemis, annesininse –Titan Phoibe ("Ay") ve Koios'un ("Zekâ") kızı– Mısır ve Filistin'de hurma ve zeytin ağacının Bereket

Tanrıçası Lat olarak bilinen Leto olduğunu –Tanrıça'nın Güney Rüzgârı'nın sırtına binerek yaptığı yolculuktan dolayı– ileri sürdüler. Tanrıça İtalya'da Latona (Kraliçe Lat) ismini aldı. Onun Hera'yla olan çatışması, Filistin'den gelen ilk göçmenler ile, farklı bir Yer Tanrıçası'na tapan yerli halk arasındaki çatışmayı sembolize eder; aynı şekilde Leto'nun beraberinde getirdiği anlaşılan fare kültü Filistin'de kurulmuştu (1 *Samuel* vi. 4 ve *İşaya* lxvi. 17). Python'un Apollon'u takibi, Yunan ve Roma evlerinde farelerin temizlenmesi için yılanların kullanılması şeklindeki geleneği çağrıştırır. Bununla beraber Apollon, aynı zamanda elmayı yiyen kutsal kralın hayaletidir de. *Apollon* ismi genel kanının aksine *apollumai* "yıkmak" kökünden değil de, *abol* "elma" kökünden türemiş olabilir.

3. Esasen orgiastik bir tanrıça olan Artemis'in kutsal hayvanı, şehvetiyle ün yapmış bıldırcındır. Kuzeye yapılan bahar göçü sırasında sürü halindeki bıldırcınların dinlenmek için Ortygia Adası'nda konakladıkları anlaşılıyor. Apollon'un doğum yeri Delos'un, o zamana kadar denizde yüzen bir ada olarak tasvir edilmesi, tanrının doğum yerinin artık resmen belirlendiği –Homeros *İlyada*'da onun Lykia'da doğduğunu (*İlyada* iv. 101) ve adının Lykogenes olduğunu savunur ve Efesliler de onun Ephesus yakınlarındaki Ortygia'da doğduğunu gururlanarak anlatırlar (Tacitus: Historiae iii. 61)– şeklindeki bir ifadenin yanlış anlaşılmasından kaynaklanmış olabilir. Boiotialı Tegyralılarla birlikte Attikalı Zosteralılar da tanrının kendi kanlarını taşıdığını savunmaktaydılar (Bizantiumlu Stephanus ya da Tegyra).

4. Dionysos, muhtemelen, ilkin Tanrıça'nın ritüel olarak kış gündönümünden sonraki 7. ayda yıldırımla hayatına son verdiği ve vücudu rahibeleri tarafından parçalanarak yenen bir çeşit kutsal kral olarak ortaya çıkmıştır. Bu, onun annelerini de açıklar: Dione, Meşe Tanrıçası, İo ve Demeter, Buğday (Bereket) Tanrıçaları ve Persephone, Ölüm Tanrıçası. Plutarkhos'un ona "Lethe'nin ("unutkanlık") oğlu Dionysos" demesi, sonraları sahip olduğu "Şarap Tanrısı" unvanıyla ilgilidir.

5. Kral Kadmos'un kızı olan Semele'nin hikâyesi, Boiotialı Helenler tarafından alınan ve kurban etme geleneğinin (kutsal kralı) sona erdiği anlamına gelen bir pratiği açıklar: Olymposlu Zeus tüm kudreti ile ortaya çıkar, ölmek üzere olan kralı kendi koruması altına alır ve Tanrıça'yı kendi yıldırımıyla öldürür. Ölümsüz bir babadan tekrar doğan Dionysos, bundan dolayı ölümsüzlük ayrıcalığını kazanır. Annesi Semele'ye, Dionysos'u sembolize eden boğanın dokuz parçaya ayrılıp kendisine kurban olarak sunulduğu, bu parçalardan birinin yakılıp geri kalanlarının ona ibadet edenler tarafından çiğ çiğ yendiği Atina'daki *Lenaia* "Vahşi Kadınlar Festivali" boyunca ibadet edilmekteydi. *Semele* çoğu zaman Selene'nin (Ay) bir formu olarak açıklanır. Do-

kuz bu tip törenlere katılan orgiastik Ay rahibelerinin geleneksel sayısıdır. Cogul'daki bir mağarada bulunan resimlerde kralın etrafında dans edenlerin, aynı zamanda Orta Çağ'da Dollü Aziz Samson'un yardımcısını öldürüp yiyenlerin sayısı da dokuzdur.

15.
EROS'UN DOĞUŞU

Bazıları evrensel-yumurtadan doğan Eros'un, onsuz diğer tanrıların yaratılmış olamayacağından dolayı ilk tanrı olduğunu ve onun Toprak Ana ve Tartaros'la yaşıt olduğunu, anne ya da babasının olmadığını, sadece Ebe Tanrıça Eilethyia'nın onun doğumunda bulunduğunu ileri sürerler.[1]

b. Diğer bir grup yazar da Eros'un annesinin Aphrodite, babasınınsa Zeus, Hermes veya Ares'den biri olduğunu ya da Batı Rüzgârı ile İris'in beraberliğinden dünyaya geldiğini iddia eder. Eros çoğu zaman altından kanatları olan, yaşlarına ya da durumlarına bakmaksızın rasgele ve nedensiz kalplere aşkın ilahi ateşini sokan meşaleleri atan haşarı bir çocuk olarak tasvir edilir.[2]

1. *Orphic Hymn* v; Aristoteles: *Metafizik* i. 4; Hesiodos: *Theogonia* 120; Meleagros: *Epigramlar* 50; Olen – Pausanias: ix. 27. 2.
2. Cicero: *De Rerum Natura* (Tanrıların Doğası Üzerine) iii. 23; Vergilius: *Ciris* 134; Alkaios – Plutarkhos: *Amatorius* 20.

*

1. Eros ("cinsel tutku") Hesiodos için basit bir soyutlamadır. Eski Yunanlılar onu, kontrol altına alınamayan cinsel arzuların düzenli bir topluma zarar getirmesinden korktuklarından dolayı, Yaşlılık ve Veba gibi, *Ker* ya da kanatlı "Bela" şeklinde resmettiler. Bununla beraber daha sonra bazı şairler onun maskaralıklarından sapık bir haz almış ve tanrı, Praksiteles zamanına kadar çok yakışıklı bir delikanlı olarak düşünülür hale gelmişti. En ünlü tapınağı, Boiotialıların kendisine cinsel güç sembolünü temsil eden bir sütun –farklı bir isim altında, çoban Hermes ya da Priapos– olarak ibadet ettikleri Thespiai'dadır. Şeceresi hakkındaki çok çeşitli hikâyeler tamamen kişisel anlatımlardır. Hermes bir fallik tanrıydı, Ares de savaş tanrısı olarak savaşçıların kadınlarındaki arzuyu artırırdı. Aphrodite'nin onun annesi ve babasının-

sa Zeus olduğu şeklindeki anlatım, güçlü cinsel isteğin ensest ilişkiyi bile doğuracağını ima eder. Tanrının Batı Rüzgârı ile Gökkuşağı'ndan dünyaya geldiğini konu alan efsane ise lirik bir düşlemden ibarettir. Doğumunda yanında bulunduğu söylenen Eileithyia yani "doğum yapan kadınlara yardıma gelen", Artemis'in bir unvanıdır; ki bu, anne sevgisi kadar güçlü hiçbir sevginin var olmadığı anlamına gelir.

2. Eros hiçbir zaman Olympos'un On İki önemli tanrısından biri olarak kabul edilmemiş ve kendisinden güvenilir bir tanrı olarak hiçbir şekilde bahsedilmemiştir.

16.
POSEİDON

Zeus, Hades ve Poseidon babaları Kronos'u gökten indirdikten sonra, gökyüzünün, denizlerin ve ıssız yeraltının efendisinin kim olacağını belirlemek için aralarında kura çektiler. Yeryüzü herkesin ortak kullanımına açık olmak üzere, kuradan Zeus Gökyüzü'nü; Hades Yeraltı'nı ve Poseidon da Deniz'i kazandı. Zeus kadar güçlü olmamakla beraber saygınlıkta onunla eşit olan Poseidon, kardeşi gibi sert ve kavgacı bir doğaya sahipti. Suların efendisi unvanını aldıktan sonra tanrı hemen, Ege açıklarındaki, Euboia'da kendine sualtında bir saray inşa etti. Sarayının geniş ahırlarında altın yeleli, gümüş toynaklı atları ile, yaklaştığı zaman en azgın fırtınaların aniden yavaşladığı, bin bir çeşit deniz yaratıklarının eşlik ettiği savaş arabası bulunurdu.[1]

Engin suların derinliğinde rahat edebilecek bir eş arayan Poseidon Nereid Thetis'e kur yapmaya başladı. Ne var ki Themis, Thetis'den doğacak erkek çocuğun babasından daha kudretli olacağı kehanetini yaptığında, Poseidon vazgeçip, genç kadının Peleus adında bir ölümlüyle evlenmesine izin verdi. Poseidon daha sonra yine bir Nereid olan Amphitrite'ye yanaştı. Poseidon'un isteklerine karşılık vermeyen kız en sonunda ondan kurtulmak için Atlas Dağları'na kaçtı. Ne var ki Poseidon ona aralarında Delphinios'un da bulunduğu elçiler gönderdi. Sonunda Delphinios'un ısrarlı yakarışlarına daha fazla dayanamayan Amphitrite, ondan evliliği ayarlamasını istedi. Poseidon Delphinios'a duyduğu minnettarlığı, onun imajını Dolphin (yunus) takımyıldızı olarak gökyüzüne yıldızlar arasına koyarak gösterdi.[2]

Amphitrite Poseidon'a, Triton, Rhode ve Benthesikyme adlarında üç çocuk verdi. Fakat ölümlüler, Nymphalar ve tanrıçalarla yaşadığı aşklarla Zeus'dan geri kalmayan Poseidon, karısında Hera'nınkine benzer kıskançlıklara yol açtı. Özellikle de onun Phorkys'in kızı Skylla'yla gizli aşkından nefret ediyordu. Bu yüzden Skylla'nın her gün yıkandığı göle sihirli otlardan hazırladığı iksiri dökerek genç kadını altı başlı ve on iki ayaklı bir yaratığa dönüştürdü.[3]

c. Poseidon'un topraklara hükmetme gibi bir hırsı da vardı. Bir keresinde üç dişli yabasını Atina'daki Akropolis'e fırlatıp deniz sularının doldurduğu bir çukur açarak Attika'da hak iddia etti; Güney Rüzgârı estiğinde aşağıdan kıyıya çarpan dalgaların sesleri burada bugün bile duyulur. Daha sonra, Kekrops'un hükümdarlığı sırasında, Athena da pınarın yanına ilk zeytin ağacını dikerek şehir üzerindeki egemenliğini daha nazik bir şekilde iddia etti. Buna öfkelenen Poseidon Tanrıça'yı teke tek dövüşe davet etti. İki Olymposlu arasında kavga tam başlamak üzereyken Zeus araya girdi ve onlara bu tartışmayı mahkemede çözmelerini emretti. Bunun üzerine Tanrı ve Tanrıça, Kekrops'un tanık olarak çağrıldığı ve Olympos'luların hepsinin hazır bulunduğu ilahi mahkemeye çıktılar. Zeus hiçbir görüş belirtmedi, diğer bütün tanrılar oylarını Poseidon'a, tanrıçaların hepsi de Athena'ya verdiler. Mahkeme en sonunda bir oy fazlasıyla, daha güzel hediyeyi verdiği için, şehrin Tanrıça'nın hakkı olduğuna karar verdi.

d. Öfkeden çılgına dönen Poseidon, Tanrıça'nın Athenai şehrinin bulunduğu Thriasia ovasını gönderdiği dev dalgalarla sular altında bıraktı. Bu şehri terk etmek zorunda kalan Tanrıça, kendi ismiyle anılacak bir başka şehir olan Atina'yı kurdu. Bununla beraber, Athena, Poseidon'un öfkesini azaltmak için Atina'daki kadınlara seçme hakkı (oy verme hakkı) vermemiş ve o günden sonra erkeklerin de annelerinin isimlerini kullanmalarını yasaklamıştır.[4]

e. Poseidon Athena'yla Troizen şehri için de anlaşmazlığa düştü. Bu tartışmada da Zeus araya girerek şehrin ikisi arasında iki eşit parçaya bölünmesini önerdi. Ancak bunu ne Hera ne de Poseidon kabul etti. Poseidon daha sonra Zeus'dan Aigina'yı, Dionysos'dan Naksos'u almaya kalktıysa da başarısız oldu. Ancak Helios ile Korinth için giriştiği mücadeleden Helios'a Akropolis'in verilmesi ile, sadece İsthmus'u almayı başardı. Kızgınlıkla, Argolis'i Hera'dan almaya çalıştı ve onların kendisine karşı önyargılı olduğunu ileri sürerek Olympos'taki tanrıların karşısına çıkmayı reddederek yeniden savaşmaya hazırlandı. Bunun üzerine Zeus sorunun çözümü için nehir tanrıları İnakhos, Kephissos ve Asterion'a başvurdu. Fakat bu tanrılar da Hera'nın lehine karar verdiler. Önceden yaptığı gibi bir şehri gönderdiği sellerle sular altında bırakması yasaklandığı için, bu kez tam tersini yaptı ve aleyhine karar veren tanrıların nehirlerine akan bütün akarsuları kuruttu. Bu ırmakların o gün bugündür yazları akmaması bundandır. Susuzluktan ölmek üzere olan bu insanların hayatta kalmaları Amymone sayesinde oldu. Danaidlerden olan bu kıza gönlünü kaptıran Poseidon onun kuraklığın ortasında daha fazla kalmasına razı olmadı ve Argive'deki Lerna nehrinin bu bölgeye devamlı akmasını sağladı.[5]

f. Poseidon'un atı yarattığı iddiası pek ciddiye alınmaz. Zira bazı yazarlar, o doğar doğmaz annesi Rhea'nın Kronos'a onun yerine yemesi için bir tay

verdiğini ileri sürerler. Aynı şekilde, tanrının dizginleri icat edip övünmesi, Athena'nın bunu çok önceleri bulup kullanmasından dolayı gerçeği pek yansıtmaz. Fakat tartışma götürmeyen bir şey varsa, o da Poseidon'un at yarışlarını ilk düzenleyen tanrı olduğudur. Belki de gözyaşları içinde kızı Persephone'yi arayan Demeter'i takip edip ona sahip olmasından dolayı atlar Poseidon için kutsal hayvanlardı. Anlatılanlara göre; günlerce süren aramadan yorgun düşen ve umudunu kaybetmenin yanı sıra, bütün tanrı ya da Titanların şehvet dolu tutkularından bıkan Demeter kendisini bir kısrağa dönüştürerek, Arkadya Onkeium'da hüküm süren Apollon'un oğlu Onkos'un sürüsüne katılıp otlamaya başladı. Ne var ki böyle yapmakla bile, bir aygır kılığına girerek kendisine zorla sahip olan Poseidon'u aldatamadı. Bu tuhaf çiftleşmeden Nympha Despoena ve vahşi at Arion dünyaya geldi. İsteği dışında olan bu birlikteliğe Demeter'in öfkesi o kadar şiddetli oldu ki, Tanrıça'ya hâlâ bundan dolayı bazı yerlerde "Kızgın Demeter" adıyla ibadet edilir.[6]

1. Homeros: *İlyada* xv. 187-93; viii. 210-11; xiii. 21-30; *Odysseia* v. 381; Apollonius Rhodius: iii. 1240.
2. Apollonius: iii. 13-5; Hyginus: *Poeticon Astronomicon Libri* ii. 17.
3. Tzetzes: *On Lycophron* 45 ve 50.
4. Herodotos: viii. 55; Apollodoros: iii. 14. 1; Pausanias: 24. 3; Augustinus: *De Civitate Dei* (Tanrı Ülkesi Hakkında) xviii. 9; Hyginus: *Fabula* 164.
5. Pausanias: ii. 30. 6; Plutarkhos: *Symposiacs* ix. 6; Pausanias: ii. 1. 6; ii. 15. 5; ii. 22. 5.
6. Pindaros: *Pythionikonlar (Pythioulu Apollon'u Yücelten Şiirler)* vi. 50; Pausanias: viii. 25. 3-5; Apollodoros: iii. 6. 8.

*

1. Thetis, Amphitrite ve Nereis birer deniz kraliçesi olarak Üçlü Ay Tanrıçası'nın farklı yerel unvanlarıdır. Denizlerin hâkimi olan Aiollerin ibadet ettiği tanrı olduğundan dolayı Poseidon, Tanrıça'ya ibadet edilen yerlerde onun kocası rolünü almıştır. Peleus Thetis'le Pelion Dağı'nda evlenmiştir. Nereis "ıslak olan" anlamına gelir ve Amphitrite ismi, birinci element yeryüzünü (toprağı) çevreleyen "üçüncü elementi" yani denizi sembolize eder. İkinci element ise havadır. Homeros'un şiirlerinde Amphitrite, sadece "deniz" anlamına gelir; Poseidon'un eşi olarak kişileştirilmez. Poseidon ile olan gönülsüz evliliği, Hera'nın Zeus'la, Persephone'nin Hades'le olan evliliklerine benzer; evlilik, erkek rahiplerin balıkçılık sektörünü kontrolleri altında tutan kadınlarla mücadesinin bir sembolüdür. Anlatılan Delphinios fablı, yunusların sadece deniz durgunken ortaya çıktığı gerçeğini anlatan duygusal bir alegoridir. Amphitrite'nin çocukları Triad'daki kendisidir: Triton, şans getiren yeniay; Rhode, hasat veya dolunay ve Benthesikyme de tehlikeli sondördündür. Ne var ki Triton daha sonraları eril bir form kazanmıştır. Ege, Euboia'nın kuytuluk Boiotia yamacında, Orkhomenos'a hizmet veren bir li-

mandı. Burası, aynı zamanda, Troya'ya karşı deniz seferine katılan askerlerin toplanıp bir araya geldiği yerdi.

2. Amphitrite'nin Skylla'dan öç alma hikâyesi, Pasiphae'nin bir başka Skylla'dan öç alışının konu edildiği hikâyeyle paralellik gösterir. Skylla, ("yırtan" ya da "köpek yavrusu") Tanrıça'nın nahoş yüzünü sembolize eder; bu özelliği ile, hem denizin engin dalgalarında hem de karada yaşayabilen köpek başlı Ölüm Tanrıçası Hekate ile de ilişkilendirilir. Knossos'da bulunan bir damga mühründe Tanrıça, Odysseus'u Messina Boğazı'nda korkuttuğu gibi, gemideki bir adamı korkuturken resmedilmiştir. Tzetzes tarafından aktarılan bu anlatımın, eski bir vazo resminden yanlış alınmış olduğu kuvvetle muhtemeldir. Sözü edilen vazonun bir tarafında Amphitrite köpek başlı bir canavarla birlikte gölün yanında durmakta, diğer tarafında ise Ölüler Diyarı'nın kapısında bekleyen köpek-başlı tanrıça triadlarının arasında boğulmuş bir halde sıkışıp kalan bir kahraman tasvir edilmektedir.

3. Poseidon'un bazı şehirler üzerinde egemenlik kurma iddiasını konu alan efsaneler politik temalar taşıyan mitlerdir. Deniz tanrısının efsanede Atina'yı sahiplenme iddiası, onu Tanrıça Athena'nın yerine bu şehrin tanrısı ilan etmek için yapılan başarısız bir girişimdir. Bununla beraber Athena'nın tanrıya karşı kazandığı zafer, ataerkil tarzdaki birtakım imtiyazlarla gölgelenmiştir: Atinalılar, Karia'da Klasik Çağ'a kadar yaygın olan Girit geleneklerini, annelerinin adlarını taşımaya son verdiklerinde terk ettiler (Herodotos: i. 173). Bu detayı aktaran Varro, iki Olymposlu için kurulan mahkemeyi, Atina'da tüm erkek ve kadınların katıldığı bir referandum şeklinde tasvir eder.

Atina'daki İon Pelasgların, Aioller tarafından bozguna uğratıldığı ve Athena'nın Zeus'a bağlı Akhalar sayesinde tekrar hükümranlığına kavuştuğu açıktır. Bu olay Athena'nın Poseidon'un babalığını reddederek, Zeus'un başından doğduğunu söylemesini de açıklar.

4. Kültür zeytininin Libya'dan ithal edilmesi, Athena efsanesinin Libya asıllı oluşunu destekler; ancak Tanrıça'nın Libya'dan getirdiği sadece bir aşı kalemi olur; zira dikili zeytin ağaçları, yabani zeytinle aşılanmadığı sürece yalnız başına kök vermez. Tanrıça'nın ağacı, MS 2. yüzyıla kadar Atina'da gösterilmekteydi. Thriasia Ovası'nın sular altında kalışı kesin zamanı belli olmayan ancak muhtemelen gerçek bir tarihi fenomendir. Meteorologların, maksimum yağışın alındığı dönem olarak hesapladığı MÖ 14. yüzyılın başlarında Arkadya'nın nehirleri hiç kurumadığı için, izleyen küçülmelerin Poseidon'un intikamlarına bağlanmış olması muhtemeldir. Helen öncesi Güneş-kültü Korinth'de de oldukça yaygındı (Pausanias: ii. 4. 7).

5. Poseidon ve Demeter'in anlatıldığı mit, Arkadya'nın Helenler tarafından istilasını sembolize eder. Demeter Phigalia'da, Helen öncesi at kültünün kısrak başlı koruyucu tanrıçası olarak resmedilmiştir. Atlar, toynakları Ay

şeklinde bir iz bıraktığından dolayı Ay için kutsal sayılırdı. Aynı şekilde Ay da bütün suların kaynağı olarak görülürdü: Pegasos'un pınarlarla ilişkilendirilmesi bu yüzdendir. İlk Helenler görece daha iri olan atları Yunanistan'a Orta Asya'dan getirdiler; bir midilli büyüklüğünde olan yerli at türleri arabalara koşulmak için uygun değildi. Görünüşe göre bu halk, savaşçı kralların yerel rahibelerle zorla evlenerek ülkesinde bir unvan kazandığı at kültünün merkezini ele geçirmiş; bu arada vahşi-kısrak orjilerini de bu şekilde ortadan kaldırmıştır. Kutsal atlar Arion ve Despoena'nın (bu Demeter'in bir unvanıdır) bu olayla Poseidon'un çocukları oldukları iddia edildi. Amymone, Danaid su kültünün merkezi olan Lerna'daki tanrıçaya atfedilen bir isim olabilir.

6. Kızgın Demeter, Kızgın Nemesis gibi, her yıl öldürücü kimliğine bürünen tanrıçanın kendisidir. Poseidon'la Demeter'in Thelpusia'da geçtiği anlatılan hikâyesi (Pausanias: viii. 42) ile Poseidon'un Boiotia'daki Tiplhusa pınarında adı verilmeyen bir Nympha ("Öfkeli") ile yaşadıklarını konu alan efsane (Homeros: *İlyada* xxiii. 346) Helenlerin gelişinden çok önceleri anlatılmaktaydı. Aynı hikâyenin bir benzerine, kendisini bir kısrağa dönüştüren Saranyu'ya Vivaswat'ın bir aygır kılığında sahip olduğunu ve bu birleşmeden kahraman (iki) Asvinlerin dünyaya geldiğini konu alan kutsal Hint yazınında rastlarız. "Demeter Erinys" büyük bir ihtimalle "Kızgın Demeter"den ziyade, "Demeter Saranyu"yu sembolize eder. Bu çatışan iki kültürün uzlaşı çabasıdır; ne var ki kızgın Pelasglara göre Demeter haksızlığa uğramış ve bu hiç değişmemiştir.

17.
HERMES

Hermes, Kyllene Dağı'nda doğduğunda annesi Maia onu kundağa sarak beşik yerine bir eleğin içine koydu, fakat Hermes görülmemiş bir çabuklukla büyüyüp delikanlılık çağına geldi ve annesi arkasını döner dönmez kundağından kurtularak, bin bir türlü macerayla dolu hayat serüvenine başladı. İlk olarak, gittiği Pieria'da Apollon'a ait sürüleri görür görmez onları çalmaya karar verdi. Çaldığı hayvanların izlerinin takip edilerek bulunabileceğinden korktuğu için hemen yerde bulduğu dişbudak ağacı kabuklarından her birine pabuçlar yaptı ve onları kamışlarla ineklerin ayaklarına bağlayıp giydirdi. Karanlık bastığında da çaldığı hayvanlarla yola çıktı. Apollon kaybolan hayvanları fark etti, fakat Hermes'in hilesi onu aldattı ve batıda Pylos ve doğuda da Onkhestos'a kadar uzanan bir araştırma yapsa da sonunda sığırlarını bulanları ödüllendireceğini söylemek zorunda kaldı. Silenos ve satyrleri, ödülü duyar duymaz, farklı yönlere dağılarak her yerde hırsızı aramaya başladılar ancak uzun süre başarı kaydedemediler. Sonunda satyrlerden bir grup Arkadya'dan geçerken, daha önceden hiç duymadıkları bir müzik sesi duydular ve Nympha Kyllene, bir mağaranın ağzından, onlara orada çok yetenekli bir çocuğun doğmuş olduğunu ve kendisinin de ona bakıcılık yaptığını anlattı: Kaplumbağa kabuğu ve öküz bağırsağından benzersiz bir müzik aleti yapmış, bununla annesini uyutmuştu.

b. "Peki öküz bağırsağını nereden buldu?" diye sordu mağaranın dışında iki öküz derisinin asılı olduğunu fark eden uyanık satyrler. "Zavallı çocuğu hırsızlıkla mı suçluyorsunuz?" diye sordu Kyllene. Bir ağız dalaşı başladı.

c. Bu sırada Apollon da, uzun-kanatlı kuşların tuhaf davranışlarını gözleyerek yaptığı kehanetle hırsızın kim olduğunu anlamıştı. Mağaraya geldi ve Maia'ya sertçe, Hermes'in çaldığı hayvanları geri vermek zorunda olduğunu söyledi. Maia kundağa sarılı ve uyuma numarası yapan çocuğu gösterdi. "Ne saçma bir suçlama!" diye bağırdı. Fakat hayvan postlarını tanıyan Apollon

kundağı aldığı gibi Olympos'a götürdü. Orada onu resmen hırsızlıkla suçlayarak, derileri de kanıt olarak sundu. Başlangıçta kendi oğlunun bir hırsız olduğunu kabul etmek Zeus'un işine gelmedi gelmesine, ama Apollon'un ısrarı karşısında Hermes de en sonunda gerçeği itiraf etti.

"Benimle gel..." dedi Hermes Apollon'a, "Böylelikle sürüne tekrar kavuşabilirsin. Sadece ikisini kesip 12 parçaya ayırdım 12 Olymposlu'ya kurban olarak sundum."

"*On iki* tanrı mı?" dedi Apollon. "On ikincisi nerede öyleyse?"

"Sadık hizmetkârınız, efendim," dedi Hermes alçakgönüllülükle. "Çok aç olmama rağmen kendi payıma düşenden fazlasını yemedim, geri kalan 11 parçayı da yaktım."

Tanrılara sunulan ilk canlı kurbanlar da Apollon'un öküzleri oluyordu böylelikle.

d. Apollon Hermes'le birlikte Kyllene Dağı'na geri döndü. Hermes burada annesini selamlayıp, kuzu postunun altına sakladığı şeyi çıkardı.

"Ne var orada?" diye sordu Apollon.

Hermes cevap olarak, yeni icat ettiği kaplumbağa kabuğundan liri göstererek, yine kendi icadı olan mızrabıyla öyle bir çaldı ki, tanrı, çalgıdan çıkan sese hayran kaldı. Kurnaz Hermes tellere büyük bir ustalıkla vuruyor, aynı zamanda Apollon'un yüceliğini, zekâsını ve cömertliğini öven şarkılar söylüyordu. Çalgının cazibesine, çıkardığı seslerin ahengine kapılan Apollon, hemen Hermes'i affetti. İki tanrı, Hermes'in bir mağarada sakladığı Pylos'a gittiler. Hermes bütün yol boyuca lirini çaldı.

"Anlaşalım!" diye bağırdı Apollon, "Bana liri verirsen geri kalan hayvanları da sana veririm," dedi Hermes'e.

Hermes de, "Kabul," diyerek cevapladı Apollon'un teklifini ve her iki tanrı oracıkta el sıkıştılar.

e. Acıkan sığırlar otlanırken, Hermes de kamıştan bir kaval yaptı ve bu kez de bir başka melodi çalmaya başladı. Bu sese de hayran kalan Apollon Hermes'e dönerek, "Anlaşalım! Eğer kavalı bana verirsen sana bunun karşılığında sürülerimi otlattığım altın değneği veririm. Böylece gelecekte bütün sürülerin ve çobanların tanrısı olursun," diye bağırdı.

"Kavalım değneğinden daha değerli," diye cevap verdi Hermes. "Ancak bana bunun yanında kehanette bulunmayı da öğretirsen, ki çok yararlı bir sanat gibi gözüküyor, istediğin şeyi veririm."

"Bunun yapamam," dedi Apollon, "Ancak benim Parnassos'da yaşayan yaşlı bakıcılarım Thrialara gidersen onlar sana çakıl taşlarına bakarak kehanette bulunmayı öğretirler."

f. Tekrar el sıkıştılar ve Apollon yanına aldığı çocuğu Olympos'a götürerek olan biten her şeyi Zeus'a anlattı. Tanrılar tanrısı Hermes'i uyararak, bun-

dan böyle başkasının sahip olduğu şeylere saygılı olmasını ve yalan söylememesini istedi ondan; fakat gülmeden de edemedi. "Pek becerikli, ağzı laf yapan ve ikna edici bir tanrısın," dedi.

Hermes'in de bir şartı vardı bütün bunları dinledikten sonra. "Beni kendi habercin yap. Bu şekilde bütün kutsal eşyalardan sorumlu olur, gerçeği tamamıyla anlatmamanın dışında asla yalan söylemem," diyerek söz verdi Zeus'a.

"Bütün bunlar senden beklenecek davranışlar değil," dedi Zeus gülümseyerek. "Bundan sonra senin görevin anlaşmalar yapmak, ticaret yapanlara kılavuzluk etmek ve dünyanın neresinde olursa olsun yolcuların özgür haklarını korumaktır," dedi. Hermes bunları kabul ettikten sonra, Zeus ona herkesin saygı duymasını emrettiği beyaz şeritli bir haberci değneği, yağmurdan korunması için başlığı ve rüzgârların yardımıyla çabuk hareket edebilmesi için de altından kanatlı sandaletler verdi. Çubuk kullanarak ateş yakmayı öğrettiği Olympos ailesine on ikinci kişi olarak hemen kabul edildi Hermes.

g. Daha sonra Thrialar, Hermes'e bir çanak suda dans eden çakıl taşlarından kehanette bulunmayı öğretti. Tanrı ayrıca, aşık oyununu icat etti ve onları kullanarak geleceği okumayı keşfetti. Hades de, altın değneğini ölenlerin gözlerine kapatarak onları nazikçe ve güzel sözlerle toplaması için Hermes'i elçi olarak görevlendirdi.[1]

h. Fatalara alfabeyi oluştururken yardım eden, notaları, astronomiyi, boks ve jimnastik gibi spor dallarını, ağırlık ve uzunluk ölçülerini (bunları bazı yazarlar Palamedes'e atfederler) ilk keşfeden de yine odur. Bunlardan başka Hermes'le, zeytin ağacının nasıl yetiştirileceğini insanlara anlatırken de karşılaşırız.[2]

i. Öte yandan bazıları Hermes'in icat ettiği lirde yedi tel olduğunu, bazıları çalgıdaki tellerin mevsimlerin sayısı ile orantılı olarak üç, diğerleri de yılın çeyrek parçalarına uyduğu gerekçesiyle dört teli olduğunu ve daha sonra Apollon'un onu yediye çıkardığını söylerler.[3]

j. Hermes'in birçok oğlu vardı. Bunların arasında; Argonautların habercisi Ekhion, hırsız Autolykos ve pastoral şiirin yaratıcısı olan Daphnis en tanınmış olanlardır. Bu Daphnis, bir Nympha olan annesi tarafından Hera Dağı'ndaki bir defne koruluğuna bırakıldığından, kendisini burada bulan çobanların büyütüp isim verdiği Sicilyalı yakışıklı bir gençti. Pan kendisine flüt çalmayı öğretti; Apollon tarafından çok sevilirdi ve müziğine hayran olan Artemis'le birlikte ava çıkardı. Zamanının çoğunu Helios'unkilerle aynı cinsten olan sürülerine bakarak geçiriyordu. Nomia diye bir Nympha kendisine asla sadakatsizlik etmeyeceğine gözlerinin üzerine yemin ettirdi. Verdiği sözü Nomia'nın düşmanı olan Khimaera onu sarhoş edip birlikte olduğu güne kadar da tuttu. Olan biteni öğrendiğinde öfkeden çılgına dönen Nomia da onu kör etti. Bir daha göremeyeceğini düşünen Daphnis, bir süre sonra kah-

rından öldü. Hermes de oğlunu öldüğü yer olan Cephalenitanum'da taşa çevirdi ve Syrakusa'da da, her yıl kurbanlar sunulan Daphnis adında bir çeşme inşa etti.[4]

1. *Homeric Hymn to Hermes* 1-543; Sophokles: *Fragments of the Trackers*; Apollodoros: iii. 10. 2.
2. Sicilyalı Diodoros: v. 75; Hyginus: *Fabula* 277; Plutarkhos: *Symposiacs* ix. 3.
3. *Homeric Hymn to Hermes* 51; Sicilyalı Diodoros: i. 16; Macrobius: *Saturnaliorum Conviviorum* i. 19; Kallimakhos: *Delos İlahisi* 253.
4. Sicilyalı Diodoros: iv. 84; Servius – Vergilius *Bucolica* v. 20; viii. 68; x. 26; Philargyrius – Vergilius *Bucolica* v. 20; Aelianus: *Varia Historia* x. 18.

*

1. Hermes'in çocukluğunu anlatan efsane, sonraki yıllarda edebi bir dille yazıldığı haliyle varlığını korumuştur. Kurnaz Mesenialıların komşularının sürülerini çalmak için yaptıkları baskınlar ve bu tip olayların bir daha olmayacağını öngören sahte anlaşmalar, mitolojik olarak, barbar Helenlerin, sonradan sahiplendikleri tanrı Apollon adına, Tunç Çağı'nda Güney ve Orta Yunanistan ile Girit'te hüküm sürmüş medeniyeti nasıl ele geçirdiklerini, sömürdüklerini ve nasıl bu şekilde medenileştiklerini anlatan efsane ile ilişkilendirilmiştir; astronomi, zeytin tarımı, müzik, ağırlık ve uzunluk ölçüleri ile boks ve jimnastik gibi spor dallarının hepsi Helen öncesi döneme aitti.

2. Hermes, Helen öncesi bereket kültünün bazı merkezlerinde, taş phalluslardan bir tanrı olarak ortaya çıkmıştır; görülmemiş bir çabuklukla büyümesini konu alan hikâye belki de Homeros'un müstehcen bir şakasıdır. Hermes aynı zamanda yine bir tanrı olarak Helen Öncesi Takvimi'nin Kutsal Çocuğu; Mısırlı Zekâ Tanrısı Thoth ve ruhları Yeraltı Dünyasına götüren Anubis'den dünyaya gelmiştir.

3. Hermes'in asasındaki beyaz şeritler, sonraları, tanrının aynı zamanda Hades'in de elçiliğini yapmasından dolayı yanlışlıkla yılanlarla, dolayısıyla da Ekhion'la ilişkilendirilmiştir. Efsanede sözü edilen Thrialar da Parnassos'un Üçlü Müzleri'dir ("Dağ Tanrıçası") ve bunların hareket halindeki çakıl taşlarına bakarak kehanette bulunma pratiği aynı zamanda Delphoi'de de sürdürülmüştür (Mythographi Graeci: *Appendix Narrationum* 67). Aşık kemiklerinden yapılan zarla fal açma geleneği ilk olarak Athena'ya atfedilmiş, (Zenobius: *Atasözleri* v. 75) ve bu zamanla yaygın hale gelmiştir; ne var ki falcılık sanatı Yunanistan ve Roma'da aristokratlara özgü bir ayrıcalık olarak kalmıştır. Apollon'un "uzun-kanatlı kuşu", çok büyük bir ihtimalle Hermes'in kutsal turnasıdır; zira, Hermes'e ibadet eden rahiplerin Pan, Müzler ve Tanrıça Athena'ya atfedilen bölgelerden sürekli geçmeleri gibi, Apollon'a ibadet eden rahipler de, eski tarihlerde edebiyatın, kehanetin ve birçok sanatın tanrısı olan Hermes'in hükümranlığındaki bölgelerden sürekli geçerlerdi.

Ateş yakmak için kullanılan ilkel yöntem fallus büyüsünü akla getirdiği için ateş-yakmanın icadı Hermes'e atfedilmiştir.*

4. Silenos ve onun oğulları satyrler, Attika dramasında işlenen geleneksel komik karakterlerdir; bunlar esasen Kuzey Yunanistanlı ilkel dağlılardır. Silenos'un bir yerli ya da Pan'ın Nymphalardan biriyle yaşadığı ilişkiden dünyaya gelen biri olduğu iddia edilir. (Nonnos: *Dionysiaka* xiv. 97; xxix. 262; Aelianus: *Varia Historia* iii. 18)

5. Daphnis'in duygusal hikâyesi, Cephalenitanum'daki fallik sütun ve Syrakusa'daki bir çeşme yakınlarında anlatılmaya başlanmıştır. Bu yapıların her biri muhtemelen, görme yetisini kaybedip ölenlerin onuruna şarkılar söylenen defne koruluğu ile çevrelenmiştir. Apollon'un, defne filizini Tempe'nin orgiastik tanrıçasından almış olması nedeniye Daphnis'i çok sevdiği söylenirdi.

* Tahta bir çubuk genişçe bir tahta parçası üzerine dik duracak şekilde yaslanır, iki elle ya da bu iş için özel olarak yapılmış bir aletle bir sağa bir sola hızla döndürülür ve bu hareket sonucu çubuğun tahta parçasına değen kısmı hem tahta parçası üzerinde küçük bir oyuk açar hem de tahta parçasını tutuşturur. (Ed. n.)

18.
APHRODİTE

Aphrodite, gördüğünde herkesin dokumacısına âşık olduğu sihirli kuşağını tanrıçalara pek ödünç vermezdi. Bunu Zeus ona, topal metal ustası Tanrı Hephaistos'la evlendiğinde düğün hediyesi olarak vermişti; fakat üç çocuğunun –Phobos, Deimos ve Harmonia– gerçek babası kavgacı, düzenbaz, sarhoş Savaş Tanrısı Ares'ti. Hephaistos, eşinin kendisini aldattığının, bir gece iki âşığın Ares'in Trakya'daki sarayında uyuyakaldığı ve Helios doğduğunda onları eğlenirken görüp bütün hikâyeyi ona anlattığı güne kadar farkında değildi.

b. Hephaistos, öfkeyle demirhanesine çekilip gümüşten bir ağ yaptı. Tanrının gizlice yatağının kancalarına taktığı bu ağ bir örümcek ağı kadar ince ancak ondan çok daha sağlamdı. Sonra her şeyden habersiz Trakya'dan henüz gelen ve gülücükler saçarak bir iş için Korinth'de kaldığını söyleyen Aphrodite'ye, "Beni affet sevgili karıcığım, en sevdiğim ada olan Lemnos Adası'na kısa bir süreliğine dinlenmeye gidiyorum," dedi. Aphrodite kocasına birlikte gitmeyi teklif bile etmedi ve o gözden kaybolur kaybolmaz hemen Ares'e haber gönderip onu yanına çağırdı. İkisi neşeyle yatağa girdi, fakat şafak vakti uyandıklarında kendilerini çırılçıplak bir vaziyette ağa sarılmış ve hareket edemez halde buldular. Yolculuğundan döndüğünde eşini âşığı ile birlikte bulan Hephaistos, bu rezilliğe tanık olsunlar diye bütün tanrıları evine çağırdı. Sonra da, düğün hediyesi olarak üvey babası Zeus'a verdiği değerli hediyeler kendisine geri verilmediği müddetçe karısını serbest bırakmayacağını ilan etti.

c. Yaşanan olaydan duydukları utanç nedeniyle sadece tanrıçalar gelmedi Hephaistos'un sarayına. Bütün tanrılar Aphrodite'nin mahcubiyetini görmek için birbirleriyle yarış ettiler. Bir ara Apollon Hermes'i dürterek, "Ares'in durumunda sen olsaydın hiç umursamazdın, değil mi, ağ filan?" diye sordu.

Hermes bundan üç kat daha fazla ağla sarılı olsa bile umursamayacağını söyleyerek buna başı üzerine yemin etti. Tabii verdiği cevapla da tanrıçaların sert bakışlarını üzerinde topladı. Bunun üzerine her iki tanrı da kahkahalarla güldü, fakat Zeus bu olaydan öylesine iğrenmişti ki, Hephaistos'un böyle bir rezalete herkesi tanık ettiği için bir aptal olduğunu söyleyerek, ne bu karı koca arasındaki kaba kavgaya karışacağını ne de düğün hediyelerini geri vereceğini bildirdi. Güzellik Tanrıçası'nın çıplak bedenini görüp ona âşık olan Poseidon, Ares'e olan kıskançlığını gizleyerek, Hephaistos'a acımış gibi gözüktü. "Zeus yardım etmeyeceğini söylediğine göre, istenen hediyeleri getirmesi için Ares'e, serbest kalışına karşılık, ben kefil oluyorum," dedi.

"Bu çok iyi olur, ancak eğer Ares yükümlülüğünü yerine getiremezse onun yerine ağa sen geçmek zorunda kalacaksın," dedi Hephaistos hüzünle.

"Aphrodite ile birlikte mi?" diye sordu Apollon gülerek.

"Ares'in verdiği sözü yerine getireceğinden eminim," dedi Poseidon asilce. "Ancak bunu yapmazsa, Aphrodite ile evlenerek borcumu ödemeye şimdiden hazırım," dedi.

Bu şekilde özgürlüğüne kavuşan Ares Trakya'ya, Aphrodite ise yıkanıp tekrar bakireliğini kazanacağı Paphos'a gitti.[1]

d. Hermes'in kendisine yaptığı iltifatları karşılıksız bırakmadı Aphrodite. Tanrıyla birlikte olduğu gecenin bir meyvesi olarak çift cinsiyetli yaratık Hermaphroditos doğdu. Aynı şekilde Poseidon'un kendisine yaptığı yardımı da ona iki oğul vererek (Rhodos, Herophilos) ödüllendirdi Güzellik Tanrıçası.[2] Tabii ki Ares kendisinden beklendiği şekilde hediyeleri geri getirmedi; tanrı, onları Zeus vermiyorsa ben neden vereyim diyerek yakasını bu işten sıyırdı. Hephaistos Aphrodite'ye hâlâ çılgınlar gibi âşık olduğundan ve ondan boşanmak gibi bir niyeti olmadığından sonunda hiç kimse ona hediyeleri getirmedi.

e. Aphrodite'nin daha sonra Dionysos ile olan birlikteliğinden, devasa üreme organlarına sahip olan Priapos dünyaya geldi; ona bu uygunsuz görünüşü veren, Aphrodite'nin herkesle yatmasına öfkelendiğinden dolayı, Hera'nın kendisiydi. Priapos, elinde daima budama bıçağı taşıyan bir bahçıvan şeklinde tasvir edilmiştir.[3]

f. Tanrılar tanrısı evlat edindiği Aphrodite'yle hiç birlikte olmamasına rağmen, bazı yazarlar bunun aksini söylerler. Anlatılanlara göre Tanrıça'nın sihirli kuşağı onu her zaman tahrik etmiş ve sonunda baş tanrı (Tanrıça'yla aşk yaşayamamanın acısıyla), onu bir ölümlüye delice âşık ederek küçük düşürmeye karar vermişti. Bu kurban İlos'un torunu olan Dardanosların Kralı yakışıklı Ankhises'di. Bir gece kral Troya'daki İda Dağı'nda bir çoban kulübesinde yatarken, güzel Tanrıça gönlünü kaptırdığı delikanlının yanına göz kamaştırıcı kırmızı bir kaftan içinde bir Phrygia prensesinin kılığına girerek

yaklaştı ve etrafında vızıltıyla uçuşan arıların eşliğinde âşığıyla, üzeri ayı ve aslan postlarıyla kaplı olan yatakta birlikte oldu. Şafak söküp Ankhises uykusundan uyandığında, Tanrıça gerçek kimliğini açıklayarak ondan kendisiyle yattığını kimseye anlatmamasını istedi. Ölümlü birinin bir tanrıçayla birlikteliğinin hemen yaşlanmak anlamına geldiğini bilen delikanlı korktu ve Aphrodite'ye hayatını bağışlaması için yalvardı. Aphrodite korkacak bir şey olmadığını ve oğullarının çok ünlü olacağını[4] söyledi. Ne var ki Ankhises birkaç gün sonra arkadaşlarıyla birlikte oturduğu içki masasında, "Aphrodite ile yatmaktansa filan kişinin kızıyla yatmayı tercih etmez misin?" sorusunu, "Her ikisi ile de yattığım için bu aptalca bir soru," diyerek cevapladı.

g. Zeus bunu duydu ve Ankhises'e bir yıldırım fırlattı. Eğer Aphrodite sihirli kuşağıyla araya girip yıldırımın yönünü başka yere çevirmemiş olsaydı, baş tanrı oracıkta öldürecekti genç adamı. Ne var ki bu şok Ankhises'i o kadar güçsüz düşürdü ki, Tanrıça'nın sevgilisi bir daha ayağa kalkamadı ve Aphrodite oğlu Aineias'ı dünyaya getirdikten sonra ona olan ilgisini kaybetti.[5]

h. Bir gün, bazılarının Asur Kralı Theias, bazılarının da Byblos Kralı Phoenix'in eşi dediği Kıbrıs Kralı Kinyras'ın karısı, kızı Smyrna'nın Aphrodite kadar, hatta ondan daha güzel olduğunu iddia edip, övünmeye başladı. Olaya öfkelenen Tanrıça da ceza olarak Smyrna'yı babasına âşık etti. Talihsiz kadın dadısının bir gece kör kütük sarhoş ettiği babasının yatağına girip onunla birlikte oldu. Daha sonra Kinyras Smyrna'nın doğmamış çocuğunun hem babası hem de büyükbabası olduğunu anladı, öfkeden deliye dönmüş bir halde, eline geçirdiği bir kılıçla kızının peşine düştü. Bir tepenin yamacında ona yetişen kral, tam kılıcını kaldıracakken o anda Aphrodite Smyrna'yı bir mürrüsafi ağacına dönüştürdü. Babasının attığı kılıç genç kıza ağaca dönüştükten sonra saplandı ve onu ikiye yardı ve yarıktan Adonis dünyaya geldi. Hatasından pişman olan Aphrodite, bebeği bir sandığa koyarak karanlık bir yerde saklamak üzere Ölüler Diyarı'nın Kraliçesi Persephone'ye emanet etti.

i. Persephone merak edip sandığı açtığında karşısında Adonis'i buldu. Çocuk o kadar sevimliydi ki onu sandıktan çıkararak sarayına götürdü. Haber Aphrodite'ye ulaştı ve Tanrıça hemen Tartaros'a gelerek Adonis'i geri almak istedi. Onu çoktan âşığı yapan Persephone buna yanaşmayınca, Aphrodite Zeus'a başvurdu. Zeus, üvey kızı Aphrodite'nin de genç adamla birlikte olmak istediğini bildiğinden, bu çirkin tartışmaya hakemlik yapmak istemedi ve onları Müz Kalliope'nin başkanlık ettiği bir alt mahkemeye gönderdi. Kalliope, Aphrodite ve Persephone'nin Adonis üzerinde eşit haklara sahip olduğuna, –Aphrodite bebeğin dünyaya gelmesini sağlamış, Persephone de onu sandıktan çıkararak hayatını kurtarmıştı– ne var ki gencin de bu iki açgözlü tanrıçanın taleplerinden uzakta kısa bir süre özgür kalması gerektiğine hükmetti. Çözüm olarak, yılı üç eşit parçaya bölerek, gencin yılın dört ayını

Aphrodite, diğer dört ayını Persephone ile ve geri kalan dört ayı da kendi istediği yerde geçirmesine karar verdi.

Ancak Aphrodite adil davranmadı: Sihirli kuşağını takarak Adonis'e düşen hisseyi de kendisine vermesi için onu ikna etti. Bununla da kalmayarak onun Yeraltı Tanrıçası'na düşen payını da kıskandı ve böylelikle mahkemede verilen kararlara uymadı.[6]

j. Bu olaya haklı olarak gücenen Persephone, Trakya'ya giderek dostu Ares'e, Aphrodite'nin Adonis adındaki bir ölümlüyü ona tercih ettiğini söyledi. "Sadece bir ölümlü," diye haykırdı Persephone, "Bir erkeğe yakışmaz bu yaptığı!" Adonis'e duyduğu kıskançlıktan dolayı, Ares hemen kendini vahşi bir domuza dönüştürdü ve Lebanon Dağı'nda avlanan genci Aphrodite'nin gözleri önünde boynuzlarını saplayarak öldürdü. Ruhu Tartaros'a giderken Adonis'in ölü bedeninden akan kanlardan dağ laleleri büyüdü. Aphrodite'nin Zeus'a olan yakarışı, onun ruhunun sadece yaz aylarında da olsa yeryüzüne geri dönmesini ve böylece bütün evrene baharın gelişini müjdelemesini sağladı. Bazı efsanelerde gencin ölümüne sebep olan domuzun bizzat Apollon'un kendisi olduğu ve Adonis'i de Aphrodite'den intikam almak için öldürdüğü anlatılır.[7]

k. Güzellik Tanrıçası bir keresinde, Adonis'i kıskandırmak için Lilybaeum'da Argonaut Butes ile birkaç gece geçirdi; bu ilişkiden sonraları Sicilya Kralı olacak Eryx dünyaya geldi. Adonis'den olan oğlu Golgos Kıbrıs'taki Golgi'nin, kızı Beroe de Trakya'daki Beroia'nın kurucuları oldular. Bazıları Tanrıça'nın oğlu Priapos'un babasının Dionysos değil de Adonis olduğunu söylerler.[8]

l. Fatalar Aphrodite'ye sadece bir ilahi görev, yani sevişme görevini vermişlerdi. Ancak Athena onu bir gün dokuma tezgâhının başında gizlice çalışırken görünce, Tanrıça, kendisine atfedilen ayrıcalıklara tecavüz edildiğini söyleyip, Aphrodite'yi bu ayrıcalıklardan vazgeçmekle tehdit edince, Aşk Tanrıçası ondan özür dileyerek bir daha böyle bir işe kalkışmadı.[9]

1. Homeros: *Odysseia* viii. 266-367.
2. Sicilyalı Diodoros: iv. 6; Kritik – Pindaros *Pythionikonlar (Pythioulu Apollon'u Yücelten Şiirler)* viii. 24.
3. Pausanias: ix. 31. 2; Kritik – Apollonius Rhodius: i. 932.
4. *Homeric Hymn to Aphrodite* 45-200; Theokritos: *İdiller* i. 105-7; Hyginus: *Fabula* 94.
5. Servius – Vergilius *Aeneis* ii. 649.
6. Apollodoros: iii. 14. 3-4; Hyginus: *Poeticon Astronomicon Libri* ii. 7, *Fabulae* 58, 164, 251; Fulgentius: *Mythologicarum* iii. 8.
7. Servius – Vergilius *Bucolica* x. 18; *Orphic Hymn* iv. 10; Ptolemaios Hephaestionos: i. 306.
8. Apollonius Rhodius: iv. 914-19; Sicilyalı Diodoros: iv. 83; Kritik – Theokritos *İdiller* xv. 100; Tzetzes: *On Lycophron* 831.
9. Hesiodos: *Theogonia* 203-4; Nonnos: *Dionysiaka* xxiv. 274-81.

*

1. Sonraki tarihlerde Helenler, Atina, Korinth, Sparta ve Thespiai'de uzun yıllar hükümranlık süren "Akdeniz'in Ulu Tanrıçası"nı, erkek egemenliği altına koyup, cinsel-orjilerini sadece zina olarak görmek suretiyle onu aşağılamışlardır. Homeros'un anlattığı hikâyede Hephaistos'un Aphrodite'yi hapsettiği ağ, esasen, Deniz Tanrıçası olarak kendisine aitti ve görünüşe göre rahibesi bu ağı bahar karnavalında giymişti; tıpkı Mayıs Festivali'nde İskandinav Tanrıçası Holle ya da Gode'nin rahibesinin giydiği gibi.

2. Priapos, Dionysos orjilerine başkanlık eden, ağaçtan yapılan ilkel fallik imajlardan ortaya çıkmıştır. Onun Adonis'in oğlu olarak gösterilmesinin nedeni, onuruna yapılan festivallerde kendisine minyatür "bahçelerin" sunulmuş olmasıdır. Armut ağacı Peloponnesos'un Ana Tanrıçası olan Hera için kutsal sayılırdı ve bundan dolayı bu ağaç Apia olarak isimlendirilmiştir.

3. Aphrodite Urania ("dağ kraliçesi") ya da Erykina ("fundalığa ait"), yazortasının Nympha Tanrıçası'dır. Tanrıça, erkek arıyı öldüren bir kraliçe arı gibi, dağın zirvesinde birlikte olduğu kutsal kralı erkeklik organını keserek öldürmüştür. Tanrıça'nın, fundalığa konan arılar ve kırmızı kaftan ile âşığıyla dağın zirvesinde birlikte oluşu bu yüzdendir; aynı, İda Dağı'nın Frigyalı Aphrodite'si olan Kybele'ye bir arı olarak ibadet edilmesi ve rahiplerinin Tanrıça'nın sevgilisi Attis'in anısına esrik bir halde kendilerini hadım etmeleri gibi. Ankhises, Yaşamdaki-Ölüm Tanrıçası ile birlikte olduktan sonra ritüel olarak yıldırımla vurulan birçok kutsal kraldan biridir. Hikâyenin ilk versiyonunda gencin öldürüldüğü, daha sonraki versiyonlarında ise, kutsal Palladium'u Roma'ya getiren ve babasını yanan Troya şehrinden kurtaran Aineias'ın hikâyesini bütünleştirmek için, onun Zeus'un gazabından kaçarak kurtulduğu anlatılmaktadır. Aphrodite'nin, kocası Osiris bir yabandomuzu kılığına giren Set tarafından hadım edilen İsis ile ilişkilendirilmesi Ankhises'den dolayıdır; "Ankhises", aslında, Adonis'le eş anlamlıdır. Kahramanın Eryks Dağı yakınlarındaki Aegesta'da bir tapınağı vardı (Halikarnassos'un Dionysios'u) ve bundan dolayı Vergilius, onun komşu şehir olan Drepanum'da öldüğünü ve sözü edilen dağda da yakıldığını anlatır (*Aeneis*: iii. 710-759, vb.). Ankhises'in diğer tapınakları da Arkadya ve Troas'da bulunmaktaydı. Aphrodite'nin Eryks Dağı'ndaki tapınağında gösterilen altın bir bal peteğinin, Sicilya'ya kaçtığı sırada Daidalos tarafından Tanrıça'ya adak olarak sunulduğu söylenir.

4. Yaşamdaki-Ölüm Tanrıçası olarak Aphrodite'ye, dillere destan güzelliği ve cazibesiyle çelişen birçok unvan verilmiştir. Atina'da Fataların En Yaşlısı ve Erinylerin kız kardeşi; bir başka yerde, Pausanias tarafından cinsel ilişkilerin çoğunun geceleri gerçekleştirilmesiyle ustalıkla ilişkilendirilmiş bir

isim olan, Melainis ("karalık"); bir başka yerde Skotia ("karanlık"); başka bir bölgede Androphonos ("insan katili"); hatta, Plutarkhos'a göre, Epitymbria ("mezarlara ait") şeklinde isimlendirilmiştir.

5. Kinyras ve Smyrna'yı konu alan efsane oldukça belirgin bir şekilde, kutsal kralın anaerkil bir toplumda geleneksel hükümranlık süresini daha da uzatmaya karar verdiği tarihsel süreci açıklar. Buna göre kral, bir sonraki dönem için kraliçe unvanını taşıyacak olan genç rahibesiyle, yani sözde kendi kızıyla evlenerek bu şekilde bir başka prensin onunla evlenip krallığı ele geçirmesine izin vermemiş oluyordu (65. 1).

6. Adonis (Fenike dilinde: *adon*, "efendi"), Suriyeli yarı tanrı Temmuz'un –Bereket Tanrısı– Yunan versiyonudur. Suriye, Küçük Asya ve Yunanistan'da tanrıçanın kutsal yılı bir zamanlar, Aslan, Keçi ve Yılan tarafından yönetilen üç parçaya ayrılmıştı (75. 2). İkinci (Orta) periyodun amblemi olan Keçi, Aşk Tanrıçası Aphrodite'yi; sonuncu periyodun amblemi olan Yılan, Ölüm Tanrıçası Persephone'yi sembolize etmekeydi. Sonuncu periyot da Doğum Tanrıçası –anlatılan efsanede Adonis üzerinde hiçbir hak iddia etmeyen Tanrıça Smyrna– için kutsaldı. Bu takvim daha sonra Yunanistan'da yerini, Sparta ve Delphoi'de olduğu gibi, ya Doğu tarzında ekinokslarla ya da Atina ve Thebes'de olduğu gibi, Kuzey tarzında gündönümleriyle ikiye ayrılan ikimevsimli yıla bırakmıştır. Bu, Dağ Tanrıçası Kalliope ile Zeus'un vardığı hükümler arasındaki farkı açıklar.

7. Temmuz birçok mitsel karakter gibi –Osiris, Arkadyalı Ankaios, Giritli Zeus, Lidyalı Carmanor ve İrlandalı kahraman Diarmuid– yabandomuzu tarafından öldürülmüştü. Bu yabandomuzu, bir zamanlar hilale benzeyen burnuyla –Persephone olarak Tanrıça'nın kendisi– bir dişi domuzmuş gibi gözüküyor; ancak yılın ikiye bölünmesiyle –aydınlık periyot kutsal kral tarafından, karanlık periyot ise veliahtı ya da rakibi tarafından yönetilmekteydi– kutsal kralın rakibi (ya da veliahtı), Set'in Osiris'i, Finn Mac Cool'un Diarmuid'i öldürdüklerinde girdiği form olan yaban-domuzu kılığı ile ortaya çıkmıştır. Temmuz öldürüldüğünde yere dökülen kanlar, kış yağmurlarından sonra Lebanon Dağı yamaçlarını kıpkırmızı yapan dağ lalelerinin bir alegorisidir. Temmuz'un onuruna yapılan bir yas festivali olan Adonia, Byblos'da her yıl bahar mevsiminde düzenlenmekteydi. Adonis'in doğduğu mürrüsafi ağacı –afrodizyak özelliği taşıması ile bilinir– ona atfedilen ritüellerin orgiastik bir niteliğe sahip olduğunu gösterir. Bu ağaçtan akan reçineler de kahramanın anısına dökülen gözyaşlarıdır (Ovidius: *Metamorphoses* x. 500). Hyginus'un Kinyras'ı Asur Kralı yapması (*Fabula* 58), Temmuz onuruna yapılan ibadetlerin, muhtemelen, ilk olarak orada başlamış olmasından kaynaklanır.

8. Aphrodite'nin oğlu Hermaphroditos, kadınsı göğüsleri ve uzun saçları

olan bir gençti. Aynı *androgyne* ya da bıyıklı kadın gibi, hermaphrodite de, akranı gibi, tuhaf fiziksel özelliklere sahipti; ancak dini anlamda her iki karakter de, anaerkil düzenden ataerkil düzene geçiş sürecinde ortaya çıkmıştır. Hermaphroditos sahte göğüsler takarak kraliçeye vekalet eden kutsal kralın kendisidir. Androgyne ataerkilleşmekten kaçınan, Helen öncesi dönemde var olmuş bir klanın anasıdır; yönetsel yetkilerini elinde tutmak ya da köle bir babadan olan çocuklarını soyluluk statüsüne sokmak için, Argos geleneklerine uygun olarak, bir takma sakal kullanır. Kıbrıslı Aphrodite gibi takma sakal kullanan tanrıçalar ile Dionysos gibi kadınsı hatlara sahip olan tanrılar, bahsedilen sosyal değişim süreci ile ilişkilendirilirler.

9. Her ne kadar ilk bakışta Harmonia ("ahenk") isminin, Ares'in Aphrodite'den doğan çocuğuna verilmiş olması oldukça tuhaf gibi gözükse de; onun sonraları savaşa giren bir toplum içerisinde ortaya çıkan büyük dayanışmayı ve sevgiyi sembolize ettiği görülür.

19.
ARES

Trakyalı Ares, sırf kendi zevki için savaş başlatmaya bayılır ve kız kardeşi Eris de etrafa yalan yanlış söylentiler yayıp, insanların kalplerine kıskançlıklar sokarak tartışmaları savaşa dönüştürürdü. Kız kardeşi gibi, Ares de, hiçbir zaman bir şehir ya da orduyu diğerinden daha fazla desteklemez, şu ya da bu tarafta savaşarak, doğası gereği, oluk oluk kan akıp insanların ölmesinden ve şehirlerin istila edilmesinden zevk alır. Eris, bir zamanlar ona gizli bir aşk duyan Aphrodite ve acımasız savaşlarda hayatını kaybeden cesur genç savaşçıların cansız bedenlerini ağırlamaktan hoşlanan aç gözlü Hades dışında, Zeus ve Hera dahil, ölümsüz akranlarının hepsi kendisinden nefret eder.

b. Ares girdiği savaşların hepsinde galip gelmemiştir. Kavgada ondan daha yetenekli olan Athena onu iki kez mağlup etmişti; bir keresinde de Aloeus'un dev oğulları tarafından alıkonmuş ve on üç ay boyunca bir tunç kapta hapsedilmişti. Hermes onu kurtardığında yarı ölü bir haldeydi. Diğer bir kavgada da Herakles onu mağlup etmiş ve tanrı dehşete kapılmış bir şekilde Olympos'a kaçarak hayatını kurtarmıştı. Davalarda genellikle davacı olarak ortaya çıkmasına rağmen yalnızca bir keresinde, Olymposlular onu Poseidon'un oğlu Halirrhotios'u kasten öldürmek suçundan yargıladıklarında davalı olarak mahkemeye çıkmıştı. Savaş tanrısı, savunmasında, Kekrops Evi'nden olan kızı Alkippe'ye zorla sahip olurken Hallirrhotios'u gördüğünü ve kızını kurtarmak için onu öldürdüğünü anlattı. Cinayete, kendisinden ve doğal olarak babasının anlattıklarını doğrulayan kızı Alkippe'den başka hiç kimse şahit olmadığından mahkeme onu beraat ettirdi. Bu, bir cinayet davasında yapılan ilk duruşmaydı ve ondan sonraki duruşmaların yapıldığı bu tepeye hâlâ taşıdığı Areiopagos[1] adı verildi.

1. Apollodoros: iii. 14. 2; Pausanias: i. 21. 7.

*

1. Atinalılar özgürlüklerini savunmak ya da buna eşdeğer inandırıcı bir sebep dışında savaştan hoşlanmazlardı ve sırf bu yüzden savaşı bir eğlence haline getiren Trakyalıları barbarlıkla suçlayıp onları küçümserlerdi.

2. Pausanias'ın cinayeti aktardığı efsanede, Hallirrhothios'un, Alkippe'ye zorla sahip olmayı başardığı anlatılır. Bununla beraber Halirrhotios, Poseidon'un; Alkippe de Kısrak Başlı Tanrıça'nın özdeşi olabilir. Anlatılan efsane aslında Poseidon'un Demeter'e zorla sahip oluşu ile Atina'nın Poseidon'a ibadet eden insanlar tarafından işgalini ve Tanrıça'nın bunlar tarafından küçük düşürülüşünü akla getirir. Ne var ki hikâye sonraları milliyetçi sebeplerden dolayı değiştirilmiş ve eski tarihlere ait bir cinayet duruşmasını konu alan efsane ile birleştirilmiştir. "Areiopagos" muhtemelen "yatıştıran Tanrıça tepesi" anlamına gelir; zira, *areia* Tanrıça Athena'nın unvanlarından biridir.

20.
HESTİA

Kudretli Olymposlular arasında hiçbir kavgaya ve olaya karışmayan tek isimdir Hestia. Tanrıların, Titanların ve daha birçoğunun kendisiyle birlikte olma isteklerine, Artemis ve Athena gibi, karşı koymuş ve onları her zaman geri çevirmiştir; çünkü Kronos'un tahttan indirilişinden sonra Apollon ve Poseidon birbirine rakip talipler olarak Tanrıça'nın önüne çıktıklarında, Hestia, sonsuza dek bir bakire olarak kalacağına Zeus'un başı üzerine yemin etmişti. Bu olayla Olympos'da barışı sağladığı için Zeus, Tanrıça'ya duyduğu minnetle, bütün festivallerde kesilen kurbanların ilkini Tanrıça'ya adayarak onu ödüllendirdi.[1]

b. Bir keresinde sarhoş Priapos tanrıların katıldığı sade bir şölende herkesin uyuduğu bir anda Tanrıça'ya tecavüz etmek istemiş ve ona tam sahip olacakken bir eşeğin anırması Hestia'yı uyandırmış, Priapos'un üzerine oturmak üzere olduğunu farkedince bir çığlık atmış ve onun gülünç bir dehşet içinde kaçmasına neden olmuştu.[2]

c. Hestia, mitolojide Ocak Tanrıçası olarak bilinir. Aynı zamanda her evde ve her şehirde, beladan kaçıp kendisine sığınanların koruyucusudur. Olympusların en dürüstü ve en iyilikseveri olan Hestia'ya, sadece ağırbaşlı olmasından değil, aynı zamanda ev yapma sanatını icat etmesinden dolayı evrensel bir bağlılık ve derin bir saygı gösterilmekteydi; kendisi için ateş o kadar kutsaldı ki, kazayla ya da yas nedeniyle sönen bir ocak, ateş-çarkı yardımıyla tekrar yakılırdı.[3]

1. *Homeric Hymn to Aphrodite* 21-30.
2. Ovidius: *Fasti* vi. 319.
3. Sicilyalı Diodoros: v. 68.

*

1. Yunan yaşamının merkezi –ailenin devletten sonra ikinci planda geldiği Sparta'da bile– aynı zamanda kutsal bir sunak olarak görülen ev ocağıydı

ve Hestia, Ocak Tanrıçası olarak, güven, mutluluk ve kutsal konukseverlik görevini temsil ediyordu. Tanrıça'ya Poseidon ve Apollon'dan gelen evlilik tekliflerinin konu edildiği efsane muhtemelen, bu üç Olymposlu'ya Delphoi'de ortak ibadet edilmesinden kaynaklanmıştır. Priapos'un Tanrıça'ya tecavüze yeltenmesini anlatan hikâye, ocağın koruması altında olan misafir kadınlara yapılacak her türlü saygısızlığa karşı uyarıcı nitelikte bir anekdottur. Şehveti sembolize eden eşek bile, Priapos'un suç eğilimini gösterir.

2. Doğu Akdeniz'de bulunan, Tanrıça'ya ait arkaik beyaz anikonik imajlar göründüğü kadarıyla, beyaz dişbudağın üzerine örtülmesiyle devamlı canlı tutulan –bu, eski devirlerde en ekonomik ve rahat ısınma şekliydi– kor halindeki odun yığınını sembolize etmektedir; ne alev alev yanan ne de duman çıkaran ateş bu haliyle klan ya da aile toplantılarının doğal merkezi haline gelmişti. Delphoi'de bu odun yığını ev dışında kullanım için kireçtaşına dönüştürülmüş ve Yunan vazo resimlerinde sık sık tasvir edilen, dünyanın varsayılan merkezini gösteren *omphalos* ya da göbek süsü haline gelmiştir. Tapınağın kalıntılarında varlığını hâlâ koruyan bu kutsal obje Toprak Tanrıçası'na ithaf edilmiş olup, yüksekliği 30 cm, çevresi de 40 cm'dir; yaklaşık olarak büyük bir odanın ısıtılması için ihtiyaç duyulan bir odun yığını şeklinde ve ebadındadır. Klasik Çağ'da Pythia'nın hizmetindeki rahip, arpa tanesi, kenevir ve defneyi bir kandil üzerinde yakarak Tanrıça'nın transa geçmesini sağlar ve daha sonra onun söylediklerini yorumlardı. Bununla beraber muhtemelen, kenevir, arpa ve defne bir zamanlar kor halindeki odun yığınına atılırdı; bu, uyuşturucu özelliğe sahip olan gazları elde etmede daha kolay ve etkili bir yoldu. Taş ya da kilden yapılmış çok sayıda üçgen veya yaprak şeklindeki kepçeler –bunlardan bazıları hâlâ büyük ateşin izlerine sahiptir– Girit ve Mykene tapınaklarında bulunmuştur. Bu aletlerin kutsal ateşi karıştırmada kullanıldıkları anlaşılmaktadır. Ateş benzerleriyle Peloponnesos, Girit ve Delos'da karşılaştığımız –bunlardan Knossos yakınlarında Zafer Papoura'daki bir anıt mezarda bulunan masanın üzerinde hâlâ kor yığını vardı– bazen kilden yapılmış ve her biri Ay'ın renkleri olan kırmızı, beyaz ve siyaha boyanmış üç ayaklı yuvarlak bir masa üzerinde yakılırdı.

21.
APOLLON

Zeus'un Leto'dan dünyaya gelen oğlu olan Apollon, yedi aylık bir çocukken sadece tanrılara özgü bir şekilde hızla büyüdü. Themis'in verdiği ambrosia ve nektarla ölümsüzlüğe erişti ve dördüncü günün sonunda Hephaistos'un kendisi için yaptığı ok ve yayı kuşandı. Doğduğu yer olan Delos'dan ayrılarak, annesinin amansız düşmanı, Python'u öldürmek için doğruca canavarın gizlendiği Parnassos Dağı'na geldi ve onu yayından çıkan oklarla ağır yaraladı. Python, eşi dişi canavar Delphyne'nin adının verildiği bir şehir olan Delphoi'deki Toprak Ana'nın tapınağına sığındı; ancak Apollon onu takip ederek, kutsal yarığın yanında öldürdü.[1]

b. Toprak Ana'nın olan biteni anlattığı Zeus, Apollon'a günahından arınması için Tempe'ye gitmesini emretmekle kalmayıp, ayrıca Python'un onuruna Pythia Oyunları'nı düzenleyip ona başkanlık da etti. Hiç istifini bozmayan Apollon, Tempe'ye gitmedi. Onun yerine kız kardeşi Artemis ile birlikte işlediği günahtan arınmak ve kendini affettirmek için Aigialaia'ya gitti. Sonra, oradan hoşlanmadığı için, Kral Karmanor'un kendisini günahlarından arındırdığı Girit'teki Tarrha'ya geldi.[2]

c. Yunanistan'a geri döndüğünde ilk işi, hiç de iyi bir şöhrete sahip olmayan, Arkadyalı, keçi ayaklı yaşlı Pan'ı bulmak oldu ve onu kendisine kehaneti öğretmesi için ikna etti. Delpoi Kâhini'ni ele geçirerek onun Pythia adlı rahibesini de kendi hizmetine soktu.

d. Apollon'un geri döndüğü haberini alan Leto, Artemis'le birlikte Delphoi'ye geldi ve kutsal bir korudaki bazı özel ayinleri yerine getirmek için çocuklarından ayrıldı. Bu sırada Tityos adlı dev, Tanrıça'nın ibadetini yarıda keserek ona tecavüz etmeye kalkıştı. Annelerinin çığlıklarını duyan iki kardeş Tityos'a meşaleye benzer yanan oklarla saldırdılar. Tityos'un babası Zeus bunu memnuniyetle sofuca bir intikam olarak değerlendirdi. Tartaros'da devin el ve ayakları yere çivilenmiş, iki akbaba durmadan karaciğerini yiyordu.[3]

e. Tanrıça Kybele'nin hizmetkârlarından Satyr Marsyas'ı da öldürdü Apollon. Efsaneye göre, günün birinde Athena erkek bir geyiğin kemiklerinden yaptığı flütü Olymposluların da bulunduğu bir şölende çaldı. Çalgıdan çıkan sesler o kadar ahenkliydi ki bütün tanrılar kendilerinden geçip, müziğe hayran kaldılar. Fakat Hera ve Aphrodite'nin ellerini ağızlarına kapatıp kendisine bakarak gülmelerine de bir anlam veremedi Athena. Bunun üzerine yalnız başına Phrygia ormanına gitti ve flütü bir derenin kenarında çalmaya başladı. Sudaki yansımasına baktığında iki tanrıçanın kendisine gülmelerinin nedenini anlaması çok uzun sürmedi. Flütü çalarken moraran suratı ve şişen yanaklarıyla o kadar çirkin ve gülünç görünüyordu ki, flütü fırlatıp attı ve bu çalgıyı alacak olana da lanet okudu.

f. Bu lanetin masum kurbanı talihsiz Marsyas oldu. Dalgın dalgın dolaşırken ayağı bir flüte takıldı, Athena'nın hatırasından esinlenen flüt, Marsyas onu eline alır almaz kendi kendine çalmaya başladı; olan bitenden habersiz olan köylüler kendisini dinledikten sonra onun bu çalgıdan çıkardığı müziği öve öve bitiremediler hatta daha da ileri gidip Apollon'un kendi liriyle bile bundan daha iyi çalamayacağını dahi söylediler. Bir ölümlünün tanrıdan bile daha iyi meziyetlere sahip olduğu dedikodusu, bir Olymposlu için katlanılamayacak bir hakaretti. Bunun üzerine Apollon Marsyas'ı yarışmaya davet etti. Kazananın kaybedene istediği cezayı verebileceği bir yarışmaydı bu. Marsyas yarışmaya razı oldu ve Apollon da Müzleri hakemlik yapmaları için görevlendirdi. Çalgıyı çalmakta delikanlının Olymposlu'dan geri kalır yanı yoktu ve bir ölümlü için de inanılmayacak derecede güzel çalıyordu. Her iki çalgıdan çıkan melodilerle kendinden geçen Müzler galibi belirleyemedi ve yarışma berabere sona erdi. Sonucu bir türlü hazmedemeyen Apollon Marsyas'a meydan okudu ve "Her kim çalgısını ters çevirip hem çalar hem de şarkı söyleyebilirse, yarışmanın galibi o olsun" dedi.

g. Bu durum bir flüt için asla geçerli olamazdı ve sonuçta Marsyas kaybetti yarışmayı. Fakat Apollon lirini ters çevirip Olympos luları ve Müzleri öven o kadar güzel şarkılar çalıp söyledi ki hakemlerin onun aleyhine karar vermesi imkânsız gibiydi. Daha sonra takındığı sevimlilik maskesini çıkardı ve bir sanatçıdan asla beklenmeyecek kadar ağır bir ceza verdi Marsyas'a. Canlı canlı derisini yüzüp zavallı ölümlüyü çam ağacına (bazıları ardıç ağacı olduğunu ileri sürerler) çiviledi. Ağacın bulunduğu yerin yanında akan nehir hâlâ Marsyas'ın* adıyla anılır.[4]

h. Daha sonra Apollon, Kral Midas'ın hakemlik ettiği bir başka yarışmada da Pan'ı alt etti. Müzik ilahı olarak tanrıların düzenlediği bütün şölenlerde yedi telli liriyle onlara unutulmaz müzik ziyafetleri sundu. Apollon'un görevlerinden bir diğeri de, bir zamanlar, tanrıların Pieria'da besledikleri sürülerine bakmaktı; ancak bu işi daha sonra Hermes'e verdi.[5]

i. Evlilikle bağlanmaya hiç yanaşmamasına rağmen birçok Nympha ve ölümlüyle ilişkisi oldu Apollon'un: Pythia ile birlikteliğinden Doros ve kardeşleri; Müz Thalia ile olan birlikteliğinden Korybantlar; Aria ile olan birlikteliğinden Miletos ve son olarak da Kyrene ile olan birlikteliğinden Aristaios dünyaya geldi.[6]

j. Apollon'un sevdalandığı Nymphalardan bir diğeri de Dryope'dir. Apollon genç kızı arkadaşları Hamadryadlarla birlikte Oita Dağı'nda babasına ait sürüleri otlatırken baştan çıkardı. Bunun için hemen kılık değiştirip bir kaplumbağaya dönüştü. Arkadaşlarıyla birlikte bu sevimli hayvanla oynamaya başlayan genç kız, kaplumbağayı göğsünün üzerine kor komaz, Apollon kendisini, Hamadryadların korkup kaçtığı tıslayan bir yılana dönüştürdü ve güzel Nympha'yla orada birlikte oldu. Bu ilişkiden, büyüdüğünde içerisinde babası için de bir tapınak inşa ettiği Oita şehrini kuran Amphissos dünyaya geldi. Annesi Dryope de bu tapınakta, Hamadryadların onu kaçırıp yerine bir kavak ağacı bıraktığı güne kadar, rahibelik yaptı.[7]

k. Apollon'un aşk serüvenleri her zaman başarıyla sonuçlanmadı. Bir keresinde Marpessa'yı baştan çıkarmaya çalışsa da genç kadın kocası İdas'a sadık kalmakta ısrar etti ve onu reddetti. Diğer bir başarısızlığı da Daphne ile birlikte olmak istediğinde yaşadı. Toprak Tanrıçası'nın rahibelerinden ve Tesalya'daki Peneios Nehri'nin kızı olan dağ Nympha'sı Daphne kabul etmedi Apollon'un isteğini. Daphne, reddedilmeyi bir türlü hazmedemeyen tanrıdan kaçarak kurtulmayı denediyse de başarılı olamadı. Attığı çığlıkları duyan Toprak Ana genç kıza acıdı ve Apollon onu tam yakalayacakken daha sonra Pasiphae ismiyle hayatını sürdüreceği Girit'e kaçırdı onu. Tanrıça Daphne'yi kaçırırken, daha sonra Apollon'un yapraklarından kendisini teselli etmek için bir taç yapacağı defne ağacını bıraktı yerine.[8]

l. Apollon'un Daphne'ye olan ilgisi, bir anlık hevesten ibaret olmadığını da eklemek gerek. Çok uzun bir süreden beri ona sevdalanmış ve genç kıza olan aşkından dolayı rakibi Oinomaos'un oğlu Leukippos'u öldürmüştü. Anlatılanlara göre, Leukippos Daphne'ye fena halde tutulmuş ve onunla birlikte olabilmek için genç bir kız kılığına girerek Nympha'nın düzenlediği festivale katılmıştı. Kehanet yoluyla bunu anlayan Apollon yanındaki herkesin gerçekten kadın olduğundan emin olması için dağ Nymphalarına soyunarak banyo yapmalarını söyledi. Leukippos'un sahtekârlığı hemen ortaya çıktı ve Nymphalar onu parçalara ayırarak öldürdüler.[9]

m. Kendisine atfedilen önemli efsanelerden biri de, sadece kendisinin değil, şair Thamyris'in de –kendi cinsiyetinden birine kur yapan ilk insan– tutulup âşık olduğu Spartalı prens Hyakinthos ile olan hikâyesidir. Thamyris gibi Apollon da hemcinsine âşık olan ilk tanrıydı. Apollon onu hiçbir zaman ciddi bir rakip olarak görmedi. Ancak var ki Thamyris haddini aşıp müzikte

Müzlerden daha iyi olduğunu iddia edince, Apollon durumu onlara anlattı. Thamyris de kendine aşırı güvenmenin bedelini gözleri, sesi ve sanatıyla ödedi. Fakat Batı Rüzgârı da Hyakinthos'tan hoşlanıyor ve onu Apollon'dan kıskanıyordu. Tanrının yakışıklı prense disk atmayı öğrettiği bir gün, Batı Rüzgârı diski havada yakaladı ve delikanlının kafasına atarak, onu öldürdü. Hyakinthos'un yere damlayan kanından, üzerinde isminin ilk harflerinin hâlâ görülebildiği, adına sümbül dediğimiz bir çiçek büyüdü.[10]

n. Apollon Zeus'un gazabına, sadece bir kez o da kardeşleriyle bir olup onu tahttan indirmeyi amaçladığı o meşhur plandan sonra uğradı. Bu, Apollon'un ünlü bir hekim olan oğlu Asklepios'un Zeus tarafından öldürüldüğü zamandı. Asklepios ölü bir insana tekrar hayat vererek Hades'i öfkelendirmiş ve Ölülerin Tanrısı Olympos'a çıkarak onu baştanrıya şikâyet etmişti. Bunun üzerine Zeus yıldırımıyla cüretkâr Asklepios'u öldürdü. Apollon da Zeus'dan intikam almak için Kyklopları öldürdü. Zeus savaşçılarını kaybettiği için öfkeden kuduruyordu ve Apollon'u sonsuza dek Tartaros'a hapsedecekti. Fakat Zeus, Leto'nun yalvarmalarına dayanamadı ve cezayı bir yıllık ağır işçiliğe indirdi. Buna göre Apollon'un Pherai Kralı Admetos'un yanına gidip onun ağıllarında çalışması gerekiyordu. Apollon, Leto'nun tavsiyesine uyarak cezaya ses çıkarmadı ve yalnızca kendisine verilen cezayı alçakgönüllülük ile yerine getirmekle kalmadı; aynı zamanda krala büyük yardımlarda bulundu.[11]

o. Dersini alan Apollon, yaptığı hataları bir kez daha tekrarlamadı. "Asla sınırı aşma!" ve "Kendini bil!" sözlerini dilinden düşürmedi. Evleri Helikon Dağı'nda olan Müzleri Delphoi'ye getirip vahşi doğalarını uysallaştırarak onların kurallı ve ağır başlı danslara katılmasını sağladı.[12]

1. Hyginus: *Fabula* 140; Apollodoros: i. 4. 1; *Homeric Hymn to Apollo* 300-306; Kritik – Apollonius Rhodius: ii. 706.
2. Aelianus: *Varia Historia* iii. 1; Plutarkhos: *Greek Questions* 12; *Why Oracles Are Silent?* 15; Pausanias: ii. 7. 7; x. 16. 3.
3. Apollodoros: i. 4. 1; Pausanias: ii. 30. 3 – x. 6. 5; Plutarkhos: *Greek Questions* 12; Hyginus: *Fabula* 55; Homeros: *Odysseia* xi. 576.; Pindaros: *Pythionikonlar (Pythioulu Apollon'u Yücelten Şiirler)* iv. 90.

* ***Marsyas:*** Bugünkü Çine Çayı ya da ansiklopedilerde geçtiği gibi Büyük Menderes'e akan Çınar Çayı. (Çev. n.)

4. Sicilyalı Diodoros: iii. 58-9; Hyginus: *Fabula* 165; Apollodoros: i. 4. 2; İkinci Vatikan Mitologu: 115; Plinius: *Naturalis Historia* xvi. 89.
5. Hyginus: *Fabula* 191; Homeros: *İlyada* i. 603.
6. Apollodoros: i. 7. 6; i. 3. 4; iii. *İo.* 3; iii. 1. 2; Pausanias: x. 17. 3.
7. Antoninus Liberalis: 32; Bizanslı Stephanos – Dryope; Ovidius: *Metamorphoses* ix. 325.
8. Apollodoros: i. 7. 9; Plutarkhos: *Agis* 9.
9. Hyginus: *Fabula* 203; Pausanias: viii. 20. 2; x. 5. 3; Parthenios: *Erotika* 15; Tzetzes: *On Lycophron* 6.

10. Homeros: *İlyada* ii. 595-600; Lukianos: *Teon Dialogoi* (Tanrıların Diyalogları) 14; Apollodoros: i. 3. 3; Pausanias: iii. 1. 3.

11. Apollodoros: iii. 10. 4; Sicilyalı Diodoros: iv. 71.

12. Homeros: *İlyada* i. 603-4; Plutarkhos: *On the Pythian Oracles* 17.

*

1. Apollon'un şeceresi oldukça karmaşıktır. Yunanlılar onun, Güney Filistin'de Lat adıyla bilinen bir tanrıça olan Leto'nun oğlu olduğunu savunur, ancak Apollon'a aynı zamanda, Hekataios'un (Sicilyalı Diodoros: ii. 47) belirgin bir şekilde İngilizlerle özdeşleştirdiği Hyperborealılar arasında da ("Kuzey Rüzgârının ardındaki insanlar") bir tanrı olarak ibadet edilmekteydi. Pindaros'a göreyse Hyperborealılar Libyalılardır (*Pythionikonlar* [Pythioulu Apollon'u Yücelten Şiirler]: x. 50-55). Kuzey-batıda Britanya ve Atina, güneydoğuda Nabatiye ve Filistin'e kadar yayılan Hyperborea kültünün merkezinin Delos olduğu anlaşılıyor. Bu kült altında bir araya gelen ülkeler arasında daimi bir ilişki özellikle göze çarpardı (Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*).

2. Apollon'a sunulan kurbanlar (Pindaros: *a.g.e.*), Hyperborealılar arasında, onun, düşmanı Set'i mağlup eden ve onuruna yapılan törenlerde yabaneşeklerinin uçurumlara sürülerek öldürüldüğü "Çocuk Horus" ile özdeşleştirilmesine neden olmuştur (Plutarkhos: *On Isis and Osiris* 30). Horus, babası Osiris'i –Üçlü Ay Tanrıçası İsis ya da Lat'ın sevgilisi olan, veliahtı tarafından yaz ve kış ortasında kurban edilen ve Horus'un bedeniyle tekrar hayata dönen kutsal kral– öldüren Set'den intikamını bu şekilde alır. Leto'nun Python tarafından takip edilişini konu alan efsane de, Set'in İsis'i takibini (yılın en sıcak 72 günü boyunca) anlatan hikâyeyle benzerlik gösterir. Hatta *Homeric Hymn to Apollo*'da Apollonius Rhodius'a dayanan çalışmada Python Typhon'la –Yunanlı Set– özdeşleştirilir. Hyperborealı Apollon, aslında, Yunanlı Horus'tur.

3. Bununla birlikte efsane politik mesajlar da içerir: Hera'nın, sırf Zeus'u kızdırmak için, kendi başına dünyaya getirdiği Python'u (*Homeric Hymn to Apollo* 305) Leto'nun başına sardığı ve Apollon'un bu canavarı öldürdükten sonra (muhtemelen eşi Delphyne'yi de öldürmüştür) Toprak Ana'nın Delphoi'deki tapınağını ele geçirdiği anlatılır; zira, Hera kâhin kimliği ile, Toprak Ana ya da Delphyne'nin bizzat kendisidir. Anlaşıldığı kadarıyla Kuzey Helenlerin bazıları, Trakyalı-Libyalılarla ittifak kurup, Yer Tanrıçası'na ibadet eden Helen öncesi halklarla savaşarak Orta Yunanistan'ı ve Tanrıça'nın önde gelen tapınaklarını ele geçirdikleri Peloponnesos'u işgal etmişlerdir. Bu insanlar Delphoi'deki kâhin yılanı –bu yılanın bir benzeri Atina'daki Erektheum'da tutulmaktaydı– öldürüp burayı kendi tanrıları Apollon Smintheus adına ele geçirdiler. Aynı Kenanlıların tanrısı Esmun gibi, Smintheus'un (Fare) amblemi şifa dağıtan bir fareydi. İşgalciler bu tanrının, müttefiklerinin

ibadet ettiği Apollon (Hyperborealı Horus) ile özdeşleştirilmesine razı oldular. Bölgede yaşayanların tepkisini azaltmak için Delphoi'de düzenli olarak, ölen kahraman Python'un onuruna oyunlar düzenlendi ve rahibesi de görevine devam etti.

4. Daima Leto'yla birlikte anılan Deloslu Ay Tanrıçası Brizo ("yatıştıran"), Azize Brigit ya da Azize Bride olarak Hristiyanlaştırılan Hyberborealı Üçlü Tanrıça Brigit ile özdeşleştirilebilir. Brigit bütün sanatların tanrıçasıydı ve Apollon onu örnek aldı. Dev Tityos'un Leto'ya yaptığı saldırı, Phokis dağlılarının istilacılara karşı başlattıkları başarısız isyan girişimini açıklar.

5. Apollon'un Pan ve Marsyas'a karşı kazandığı zaferler, Phrygia ve Arkadya'da yapılan Helen istilaları ile bunların sonucunda sözü edilen bölgelerde nefesli çalgıların yerini kırsal kesimler haricinde telli çalgılara bıraktığını anlatır. Marsyas'a verilen ceza, kutsal kralın ritüel olarak derisinin yüzülmesi –Athena'nın Pallas'ın derisini yüzerek sihirli aigisi yapması gibi– ya da bir tanrı veya yarıtanrı olarak kişileştirilen kızılağaç filizinden tüm kabuğun çoban kavalı yapmak için, tamamen soyulması ile ilişkilendirilebilir. Apollon'un, kendisine hususi olarak şeref bahşettiği Dor Yunanlıları'nın ve Miletosluların atası olduğu iddia edilmiştir. Kış gündönümü festivali dansçıları olan Korybantlar, Apollon'un Müzik Tanrısı olması nedeniyle, tanrının Müz Thalia'dan olan çocukları sayılmıştır.

6. Apollon'un, Nehir Peneios'un kızı ve Toprak Tanrıçası'nın rahibesi olan Dağ Nymphası Daphne'yi takibi, defne çiğneyen bir grup Mainad'ın ibadet ettiği Tanrıça Daphoene'nin ("kanlı olan") bulunduğu Tempe'nin Helenler tarafından istilasını tasvir eder. Bu grubun yok edilmesinden sonra –Plutarkhos'un aktardığı efsane, rahibelerin, Ay Tanrıçası'na Pasiphae adının verildiği Girit'e kaçtıkları izlenimini verir– Apollon, sonraları sadece Pythia'nın çiğnemiş olabileceği defneye sahip oldu. Daphoene Phigalia'da olduğu gibi, muhtemelen Tempe'de de kısrak başlı olarak tasvir edilmiştir; Leukippos ("beyaz at"), vahşi kadınların parçalara ayırarak öldürdükleri yerel at kültünün kutsal kralıdır; bu kadınlar işledikleri cinayetten sonra bedenlerini günahlardan arındırmak için yıkanırlardı.

7. Apollon'un Oita'da Dryope'yi baştan çıkarması, tanrının Aria'yı baştan çıkarışının yorumlanmasında olduğu gibi, belki de yöresel olarak, meşe kültünün yerini, kavağın kutsal sayıldığı (42. d) Apollon kültüne bıraktığı anlamına gelir. Kaplumbağa kılığına girmesi tanrının Hermes'den aldığı lire bir atıftır. İsminden anlaşıldığı kadarıyla Pythia da, Tanrıça'nın sonbahar kimliğini temsil eder. Marpessa'ya ("yakalayan") yönelik başarısız girişim muhtemelen, Apollon'un Sow olarak bilinen Tohum Tanrıçası'na ait olan Messenia'daki bir tapınağı ele geçirmekteki başarısızlığını yansıtır. Tanrının Pherailı Admetos'a olan kölelik derecesindeki hizmeti, Apollon'a tapan insanların,

Helen öncesi dönemde Zeus'un koruması altında olan metal ustalarını katlettikten sonra cezalandırılmaları şeklindeki tarihi bir olayla ilişkilendirilebilir.

8. İlk bakışta, sümbülün (Yunan) üzerindeki işareti (bkz. 165. j ve 2) açıklamaktan öteye gitmeyen duygusal bir masalmış gibi gözüken Hyakinthos efsanesi, aynı zamanda Narkissos olarak adlandırılan Giritli Çiçek-kahraman Hyakinthos ile alakalıdır. Narkissos Girit, Rodos, Kos, Thera ve Sparta'da yazın son ayı Hyakinthos'a adını veren ve kültü Mykenai Yunanistan'ına kadar yayılan bir kahramandır. Dorlu Apollon kahramanın türbesinin bulunduğu (Polybius: viii. 30) Tarentum'da Hyakinthos kültünü ele geçirmiştir. Bir Mykenai şehri olan Amyklae'de bir başka "Hyakinthos mezarı" Apollon saltanatının merkezi haline gelmiştir. Bu çağa kadar tanrıya ölümsüzlük ayrıcalığı atfedilmiş, Hyakinthos ise sadece bir mevsim boyunca hüküm sürmüştür: Onun bir diskle ölümü, kuzeni Akrisios'un ölümünü çağrıştırır.

9. Apollon'un oğlu Asklepios'un annesi Koronis ("karga"), muhtemelen Athena'nın unvanlarından biriydi. Ne var ki, Atinalılar Tanrıça'nın çocukları olduğunu hiçbir zaman kabul etmemiş ve efsaneyi saklı tutmuşlardır.

10. Klasik Çağ'da müzik, şiir, felsefe, astronomi, matematik, tıp ve fizik gibi sanat ve bilim dalları Apollon'un kontrolü altına girdi. Tanrı aynı zamanda barbarlığın düşmanı olarak her şeyde hoşgörünün savunucusuydu. Lirindeki yedi tel sonraki tarihlere ait Yunan alfabesindeki yedi sesli harfle ilişkilendirildi ve mistik bir anlam verilerek, tedavi amaçlı müzik için kullanıldı. En sonunda, bir Güneş mefhumu olan Çocuk Horus ile ilişkilendirildiğinden, Korinth kültü Güneş-Zeus tarafından ele geçirilen tanrıya, Güneş adıyla ibadet edildi. Kız kardeşi Artemis de haklı olarak Ay ile özdeşleştirildi.

11. Cicero, "De Natura Deorum" (Tanrıların Doğası Üzerine, iii. 23) adlı makalesinde Apollon'un, onu üç farklı karakterden, Hephaistos'un oğlu olan Apollon, Giritli Korybantların babası olan Apollon ve Arkadya yasalarını yapan Apollon'dan ayırarak, Leto'nun oğlu olduğunu anlatır.

12. Apollon'un Python'u öldürüşünü konu alan efsane, ilk başta göründüğü kadar sıradan bir hikâye değildir; zira Pythia'nın üzerinde oturduğu *omphalos* taşı, geleneksel olarak yılan kılığında tekrar dirilen ve Tanrıça'nın gelecekten haber aldığı kahramanın mezarıydı (Hesykhios – Archus's Mound; Varro: *De Lingua Latina* [Latin Dili Üzerine] vii. 17). Apollon'un Helen rahibi selefini yani kahramanı, törensel ve meşru olarak, her seferinde öldüren kutsal kralın işlevini ele geçirdi. Bu, Plutarkhos'ın *Why Oracles Are Silent?* (15) adlı eserinde anlatılan Stepteria töreniyle ispatlanmıştır. Her dokuzuncu yılda, Delphoi'de kralın yaşadığı yeri temsilen buradaki harman yerinde bir kulübe yapılır ve buraya aniden bir gece...*[anlatımın orijinalinde burada bir boşluk vardır]*... tarafından saldırılırdı. Üzeri yılın ilk meyveleriyle dolu olan masa devrilir, kulübe ateşe verilir ve meşaleciler tapınaktan arkalarına bakmaksı-

zın kaçarlardı. Daha sonra bu ritüele katılan genç, günahından arınmak için Tempe'ye gider ve buradan taç giydirilmiş ve elinde bir defne yaprağı olduğu halde zafer kazanarak geri dönerdi.

13. Kulübenin mahremiyetine topluca yapılan ani saldırı, Romulus'un yoldaşları tarafından esrarengiz bir şekilde öldürülüşünü anımsatır. Olay aynı zamanda, rahiplerin Öküz-Zeus'u çift ağızlı bir baltayla öldürüp arkalarına bakmadan kaçtıkları Atina'daki geleneksel Buphonia kurban törenini de çağrıştırır; törende rahipler daha sonra eti bir halk festivalinde yiyip öküzün tekrar dirilişini taklit ederek sahnelerler, kullandıkları baltayı da, kutsal kişi ya da eşyalara yapılan saygısızlığın görüldüğü duruşmaya getirirlerdi.

14. Knossos'da olduğu gibi, Delphoi'de de kutsal kralın hükümranlığını dokuzuncu yılın sonuna kadar sürdürmüş olduğu anlaşılıyor. Gencin Tempe'ye gittiği kesindir; zira Apollon kültü ilk olarak buradan diğer şehirlere yayılmıştı.

22.
ARTEMİS

Apollon'un kız kardeşi olan Artemis, aynı kardeşi gibi ok ve yay kuşanmış bir şekilde tasvir edilir. Tanrıça, ayrıca ölümlülere salgın hastalıklar ya da ani ölümler göndermeye ve hastalıkları iyileştirmeye muktedirdi. Aynı zamanda küçük çocukların ve yavru hayvanların da koruyucusuydu. Bununla beraber ava, özellikle geyik avına, bayılırdı Tanrıça.

b. Henüz üç yaşında bir çocukken, kızını dizlerinin üzerine oturtan Zeus, kendisinden hediye olarak ne istediğini sormuştu ona. Artemis hemen babasına isteklerini sıraladı: "Lütfen sonsuza dek bakire kalmama izin ver; Apollon'unki kadar çok isim ver; onunki gibi yay, meşale gibi yanan oklar ve yıldırım ver. Avlanabilmem için dizlerime kadar uzanan safran elbiselerle kuşat. Altmış tane, aynı yaşta deniz perisi hizmetimi görsün. Avlanmadığım zamanlarda çizmelerimi parlatmaları ve köpeklerimi doyurmaları için yirmi nehir perisi bağışla. Ve son olarak da istediğin şehirleri ver, ama çoğunlukla dağlarda yaşayacağım için bir tane şehir yeterli. Ne yazık ki, annem Leto'dan sancısız bir şekilde doğduğum için doğum sancısı çeken kadınlar beni her zaman yardıma çağıracaklar, bu yüzden Fatalar beni Doğum Tanrıçası yaptılar."[1]

c. Zeus, sakalını okşayan kızına mağrur bir gülümsemeyle bakarak, "Senin gibi çocuklarım olduğu müddetçe, artık Hera'nın girdiği kıskançlık krizlerinden korkmama gerek yok. Bunların hepsini alacaksın. Bunun yanında sana bir değil, otuz şehir ve hem karada hem de denizdeki birçok şehirden de pay vereceğim. Seni ayrıca bu şehirlerin yollarının ve limanlarının koruyucusu olarak da görevlendiriyorum," dedi.[2]

d. Artemis babasına teşekkür etti ve dizinden atlayarak, ilk olarak Girit'teki Leukos Dağı'na sonra da dokuz yaşındaki perileri almak için –anneleri de memnuniyetle izin verdi– Okeanos Nehri'ne gitti.[3] Tanrıça daha sonra Hephaistos'un davetiyle Lipara Adası'ndaki Kyklopları ziyaret etti. Bu sırada

marangozlar canla başla çalışarak Poseidon'un atları için bir yalak yapıyorlardı. Kendisine Tanrıça'nın her isteğini yerine getirmesi söylenen Brontes onu kucağına aldı; fakat onun sevgi dolu sözlerinden hoşlanmayan Tanrıça, Brontes'in göğsünden bir tutam kıl kopardı. Sırf bu yüzden herkesin uyuz olduğunu sandığı devin göğsünün bir kısmı ölene dek böyle kılsız kaldı. Nymphalar devlerin vahşi görünüşlerinden ve çalışırken çıkardıkları gürültüden korktular; eh olabilir, çünkü ne zaman küçük bir kız annesinin sözünü dinlemese, annesi onu Brontes, Arges veya Steropes ile korkuturdu. Ancak Artemis cesurca onlara Poseidon için yaptıkları işe ara vermelerini ve kendisi için gümüşten yay ve ok yaparlarsa avladığı ilk hayvanı kendilerine getireceğini söyledi.[4] Kykloplardan istediğini alan Tanrıça bu silahları kuşanarak, Pan'ın köpekleri ve onların yavrularını beslemek için avladığı bir vaşağı parçalara ayırdığı Arkadya'ya gitti. Pan Tanrıça'ya, bir aslanı canlı canlı kulübelerine getirebilecek kadar yetenekli, ikisi alaca biri de benekli olan üç kesik kulaklı av köpeğinin yanında Sparta'dan getirdiği yedi tazıyı da verdi.[5]

e. Bir av sırasında canlı yakaladığı iki çift boynuzlu geyiği evcilleştirdi ve onları altın savaş arabasına koşup Trakya'daki Haimos Dağı'nın kuzey yamacına geldi. İlk çam meşalesini Mysia Olympos'da kesti ve onu yıldırımdan kor haline gelmiş bir ağacın ateşiyle tutuşturdu. Dört okundan ikisini ağaca, diğerini vahşi bir hayvana ve sonuncusunu da adaletsizliğin kol gezdiği bir şehre attı.[6]

f. Artemis daha sonra Yunanistan'a döndü. Burada Amnisia Nymphaları onu karşılayarak geyiklerini arabadan çözüp tımarladılar. Sonra onları, Zeus'un atlarının da yayıldığı Hera'nın sihirli yoncasında otlatıp altından yalaklarda su verdiler.[7]

g. Bir keresinde Thetis'in oğlu Nehir Tanrısı Alpheios Artemis'e âşık olma cüretinde bulunmuş ve ona sahip olmak için Tanrıça'yı Yunanistan'ın bir ucundan diğerine kadar takip etmişti. Bunun üzerine Artemis Elis'teki Letrini'ye (bazıları Syrakusa yakınlarındaki Ortygia Adası'na kadar der) geldi ve burada hem kendi hem de arkadaşlarının yüzünü beyaz çamurla sıvayarak yanındakilerden ayırt edilemez hale geldi. Artemis'i hizmetkârlarından ayırt edemeyen tanrı, atılan alaylı kahkahaların ardından, girişti̇ği umutsuz takipten vazgeçti.[8]

h. Artemis yanındakilerden de kendisi gibi iffetli olmasını isterdi. Onlardan biri, Lykaon'un kızı Kallisto, Zeus tarafından baştan çıkarıldığında, Artemis onun hamile olduğunu fark etti. Artemis genç kızı bir ayıya dönüştürdü ve peşine de köpeklerini taktı. Eğer Zeus durumu fark edip, onu gökyüzüne çıkarmamış olsaydı, Kallisto yakalanıp öldürülecekti. Baş tanrı Nympha'nın imajını yıldızlar arasına koydu. Bununla beraber, bazıları bizzat

Zeus'un Kallisto'yu bir ayıya dönüştürdüğünü ve kıskanç Hera'nın onu avlaması için Artemis'i ikna ettiğini ileri sürerler. Kallisto'nun çocuğu Arkas ise kurtarıldı ve Arkadyalıların atası oldu.[9]

i. Bir keresinde de Aristaios'un oğlu Aktaion Orkhomenos yakınlarındaki bir yerde bir kayaya dayanmış dururken Artemis'in derede yıkandığını gördü ve durup izledi. Durumu fark eden Tanrıça kendisini çırılçıplak gören gencin bu durumu arkadaşlarına gururla anlatmaması için, onu bir geyiğe dönüştürdü ve elli köpeği ile birlikte geyiği parçalara ayırarak öldürdü.[10]

1. Kallimakhos: *Hymn to Artemis* 1.
2. *A.g.e.*: 26.
3. *A.g.e.*: 40.
4. *A.g.e.*: 47.
5. *A.g.e.*: 69.
6. *A.g.e.*: 110.
7. *A.g.e.*: 162.
8. Pausanias.: vi. 22. 5; Kritik – Pindaros: *Pythionikonlar* (Pythioulu Apollon'u Yücelten Şiirler) ii. 12.
9. Hyginus.: *Poeticon Astronomicon Libri* ii. 1; Apollodoros: iii. 8. 2.
10. Hyginus: *Fabula* 181; Pausanias: ix. 2. 3.

*

1. Yunanlıların Olympos ailesinden biri olarak kabul ettikleri Gümüş Yaylı Bakire, Artemis Triadının en genç üyesiydi. Ayrıca "Artemis" Üçlü Ay Tanrıçası'nın unvanından biriydi ve bundan dolayı da, arabasına koştuğu dişi geyikleri üçlü-birliğin simgesi olan yonca ile otlatma hakkına sahipti. Silahlarından biri olan gümüş yay yeniayı sembolize etmektedir. Bununla beraber Olymposlu Artemis sadece bir bakire değildi. Başka bir yerde, örneğin Efes'te, erkek eşiyle birlikte orgiastik Aphrodite olarak ikinci kimliğiyle, yani peri olarak ibadet edilirdi ve erkek geyik, hurma ağacı ile arı onun başlıca sembolleriydi. Tanrıça'nın ebelik yeteneği, ölüm okları gibi kendisinden ziyade Yaşlı-kadına aittir ve dokuz yaşındaki rahibeleri de ayın ölüm sayısının, üçün üç katı olduğunu akla getirirler. Artemis, arkaik totem topluluklarının ulu Nympha Tanrıçası olduğu anlaşılan Giritli "Vahşi Kadını" çağrıştırır. Aynı şekilde, arabasına koştuğu iri boynuzlu geyikler ve Ortygia Adası'ndaki bıldırcınlar gibi, Aktaion'un kendisini gafil avladığı ritüel banyo da, bir bakireden ziyade bir periye daha uygunmuş gibi görünüyor. Aktaion büyük bir ihtimalle, Büyük Yılın yarısı olan elli aylık hükümranlık süresinin sonunda parçalara ayrılarak öldürülen ve yılın kalan yarısında yardımcısının ya da veliahtının tahta geçtiği Helen öncesi erkek geyik kültünün kutsal kralıdır; zira, peri cinayetten önce değil de sonra yıkanmıştır. Bu ritüel gelenek İrlanda ve

Galler efsaneleriyle sayısız paralellik taşır. MS 1. yüzyılın sonlarına kadar periyodik olarak geyik derisi giyen bir erkek uzun bir kovalamacadan sonra yakalanır ve Arkadya'daki Lykaion Dağı'nda öldürülürdü. (Plutarkhos: *Greek Questions* 39) Av köpeklerinin, Kelt mitolojisindeki "cehennem köpekleri" gibi kırmızı kulaklı beyaz köpekler olmaları kuvvetle muhtemeldir. Bir başka önemli nokta ise Artemis'i kurtaran beş boynuzlu dişi bir geyiğin varlığıdır.

2. Tanrıça'nın Alpheios tarafından kovalanışını anlatan efsane, aynı tanrının umutsuzca peşine düştüğü Arethusa'nın bir pınara, kendisininse bir nehre dönüşmesini konu alan efsaneye (Pausanias: v. 72) örnek teşkil etmiş gibi gözüküyor. Alpheios miti aynı zamanda Letrini ve Ortygia'daki Artemis Alpheia rahibelerinin Beyaz Tanrıça onuruna yüzlerini alçıtaşı ya da beyaz kil ile boyamalarını açıklar. *Alphi* hem beyazlığı hem de tahıl üretimini açıklar: *Alphos* cüzzam; *alphe* kazanç; *alphiton* arpa tanesidir; *Alphito* da Beyaz Tahıl Tanrıçası'dır. Artemis'in Atina'daki meşhur heykelinin adı "Beyaz Kaşlı"ydı (Pausanias: i. 26. 4). *Artemis*'in anlamı ise belirsizdir: *Artemes*'den türediği şekliyle "sağlam bacaklı" ya da Spartalıların onu, *artao*'dan türeyen *Artamis* olarak adlandırmaları nedeniyle "parça parça kesen-doğrayan" veya, *airo* ve *themis* hecelerinden türemesi nedeniyle "yüce toplayıcı" gibi bir anlamlara gelebilir. Bütün bunlara ilaveten "themis" hecesi "su" anlamına geliyor olabilir, zira Ay bütün suların kaynağı olarak düşünülmekteydi.

3. Delos yakınlarındaki Ortygia, yani "Bıldırcın Adası" da Artemis için kutsal sayılan yerlerden birisiydi.

4. Kallisto miti, Brauronia Artemis Attika Festivali'nde dişi ayı kılığına giren iki küçük kızın ortaya çıkışını ve Artemis ile "Büyük Ayı" arasındaki geleneksel bağı açıklar. Bununla birlikte hikâyenin, Artemis'in Zeus'tan kaçmak için kendisini ilk önce bir ayıya dönüştürmesine ve daha sonra yüzünü alçıyla boyamasına rağmen, Zeus'un Tanrıça'ya tecavüz ettiğini konu alan ilk versiyonu büyük bir olasılıkla bir varsayımdan ibarettir. Artemis ilk çağlarda yıldızlara hükmederdi, ancak bu ayrıcalığını Zeus'a kaptırmıştır.

5. Bronthes'in göğsünün yolunmasının nedeni şüphelidir; Kallimakhos, olayın tasvir edildiği ve devlerin göğüs kısımlarındaki boyanın silindiği meşhur tablolara esprili bir şekilde atıfta bulunmuş olabilir.

6. "Vahşi Kadın" ya da tüm totem klanlarının koruyucusu olarak Artemis'e geleneksel bir şekilde totem hayvanları, kuşlar ve bitkilerin canlı canlı yakılması şeklinde bir tören yapılırdı ve bu kurban töreni bir Kalydon şehri olan Patrai'da Klasik Çağ'a dek devam etti (Pausanias: iv. 32. 6). Tanrıça'ya burada Artemis Laphria denmekteydi. Benzer bir başka kurban töreni de Messina'da totem-temsilcileri Kuretalar tarafından Tanrıça onuruna düzenle-

nirdi (iv. 32. 6); bir diğer ritüel de kurbanların, Tanrıça'nın tapınağının içerisindeki yapay bir ormanda asıldığı Hierapolis'de yapılmaktaydı (Lukianos: *Suriye Tanrıçası Üzerine* 41).

7. Zeytin ağacı Athena, çam ağacı da İsis ve Lat için kutsal sayılırdı. Sahibi olduğum Orta-Minos dönemine ait bir mühürde, Tanrıça bir çam ağacının yanında, çam yapraklarından yapılmış etek giydiği ve elinde bir çam fidesi olduğu halde Yeni Yıl yavru-boğasının bir hurma ağacından dünyaya gelişini izler şekilde resmedilmiştir. Ağacın diğer tarafında ise, ölmekte olan boğaya bakmaktadır; bu hayvan şüphesiz Eski Yılın kutsal boğasıdır.

23.
HEPHAİSTOS

Metal Ustası-Tanrı Hephaistos doğduğunda o kadar çelimsiz ve çirkin bir çocuktu ki, ondan iğrenen annesi Hera, böyle bir çocuğa sahip olduğu için kendisiyle alay edilip utanç duyacağını düşündüğünden, bebeği tuttuğu gibi Olympos Dağı'ndan aşağı fırlattı. Ne var ki çocuk şans eseri, Thetis ve Eurynome'nin ona hemen yardım ettiği denize düştüğünden ölümcül veya kalıcı bir yara almadı. Bu iyiliksever tanrıçalar onu alıp denizin altındaki bir mağaraya sakladılar. Bu mağarada büyüyen Hephaistos yalnızlığını metale çeşitli şekiller vererek gidermeye çalıştı. Kendisini ölümden kurtaran tanrıçalara olan minnettarlığını onlara ustalığını kullanarak yaptığı birbirinden güzel süs eşyaları ve o güne kadar eşi benzeri görülmemiş aletler hediye ederek gösterdi.[1]

Aradan geçen dokuz yıldan sonra günün birinde Hera bir şölende Thetis'in taktığı olağanüstü güzellikteki broşu görünce, "Aman tanrım, bu muhteşem mücevheri nereden buldun?" diye sordu.

Thetis önce tereddüt ettiyse de, Hera'nın giderek öfkeye dönüşen ısrarı karşısında gerçeği anlatmak zorunda kaldı. Tanrıça hiç vakit kaybetmeden oğlunu, gece gündüz yirmi körüğün çalıştığı, daha iyi bir metal fırını yaptığı Olympos'a geri götürdü, bununla da kalmayıp onun Aphrodite ile evlenmesini de sağladı.

b. Hephaistos, Hera'ya o kadar alıştı ki, kendisine başkaldıran Hera'yı elleri ve ayaklarından bağlayarak gökyüzünden aşağı sallandıran Zeus'a bile kafa tutmaya cüret etmişti. Ne var ki sessiz kalmak daha akıllıca olurdu, zira Zeus onu ikinci kez Olympos'dan aşağı attı. Hephaistos bütün gün düştü. Lemnos adında bir adaya düşerek iki bacağını kırdı ve ölümsüz olmasına rağmen, köylüler onu bulduğunda güçlükle nefes alır bir haldeydi. Daha sonra özür diledi ve tekrar Olympos'a yerleşti, yalnızca altın bastonlarla yürüyebiliyordu.[2]

c. Çirkin, sinirli ve sakat olmasına rağmen, güçlü kuvvetli biriydi Hephaistos. Olağanüstü ve eşsiz bir sanat becerisine ve yaratıcılığına sahip olan bir sanatkârdı o. Sanatında o kadar ustaydı ki, fırınında kendisine yardımcı olması için altından bir grup kadın işçi yapmıştı; bunlar konuşabiliyorlar ve tanrının verdiği en ağır işleri bile yapabiliyorlardı. Hephaistos bunlardan başka, tanrılar için düzenlenen şölenlerde kendi başlarına onlara hizmet eden ve görevleri bittikten sonra geri dönebilen altın tekerlekli ve üç ayaklı masaları da icat etmişti.[3]

1. Homeros: *İlyada* xviii. 394-409.
2. *A.g.e.*: i. 586-94.
3. *A.g.e.*: xviii. 368.

*

1. Hephaistos ve Athena, Atina'daki tapınakları paylaşmışlardır ve adı, "gündüz parlayan" (yani Güneş) anlamına gelen "*hemero–phaistos*"tan türemiş olabilir. Öte yandan, metal işçiliğini ve tüm mekanik sanatları himayesi altına alan Athena "geceleri parlayan" Ay Tanrıçası'ydı. Tunç Çağı'nda, yapılan her eşya, silah ve aracın birtakım sihirli özelliklere sahip olduğu ve onları yapanların birer büyücü oldukları düşünülmüyordu. Bundan dolayı, biri şairlere, diğeri metal ustalarına ve sonuncusu da hekimlere başkanlık eden üç kişiden oluşan Brigit Ay Üçlüsü'ne atfedilen şeyler için de bu kanı geçerlidir. Tanrıça tahttan indirildiğinde demircilik tanrılaştırılmıştır. Metal Ustası-Tanrı'nın sakatlığından dolayı sekerek yürüyüşünün Batı Afrika'dan İskandinavya'ya uzanan birçok bölgede bir gelenek halini alması, ilkel çağlardaki demir ustalarının kaçarak düşman kabilelerine katılmalarını önlemek amacıyla kasten sakat bırakılmaları nedeniyle olabilir. Bununla beraber keklik yürüyüşünü andıran bir dans aynı zamanda demir ustalığı Mysterionlarıyla bağlantılı olan erotik orjilerde icra edilmekteydi ve Hephaistos Aphrodite'yle evlendiğinden dolayı yılda bir kez, İlkbahar Festivali'nde, dans etmiş olabilir.

Metalürji Yunanistan'a ilk olarak Ege Adaları'ndan geldi. Helen öncesi döneme ait, olağanüstü güzellikteki tunç ve altın eserlerin satın alınması belki de, kâinatın yaradılışının atfedildiği Deniz Tanrıçası'nın unvanlarına sahip olan Eurynome ve Thetis'in Hephaistos'u bir Lemnia Mağarası'nda saklayıp büyütmelerini açıklar. Metal Ustası-Tanrı'nın mağarada yaşadığı dokuz yıl, onun Ay'a olan itaatinin bir göstergesidir. Hephaistos'un, Kephalos, Talos, Skiron, İphitos ve diğerleri gibi aşağı atılışı, Yunanistan'ın birçok bölgesinde kutsal kralın hükümranlık süresinin sonunda başına gelenlerle aynıdır. Altından yapılmış olan takma ayak payandalar büyük bir olasılıkla tanrının kutsal topuğunun yerden yüksekte durabileceği şekilde dizayn edilmiştir.

2. Hephaistos'un sayısı yirmi olan üç-ayaklı masaları, göründüğü kadarıyla, Hephaistos ile Aphrodite'nin evliliğini resmeden eski çağlara ait ikonların kenarlarını süsleyen Isle of Man hanedan armaları gibi, Gasterokheirelerin icat ettiği üç ayaklı Güneş diskleri olan Tirynlerle aynı kökene sahiptir. Üç-mevsimli yılları sembolize eden bu aletler aynı zamanda kralın hükümranlık süresini de göstermekteydiler; kutsal kral, Güneş ve Ay vakitlerinin tahmini olarak birbirleriyle kesiştiği yirminci yılın başlangıcında hayatını kaybetmekteydi. Birkaç yüzyıl önce keşfedilmiş olan bu süre, Atina'da ancak MÖ 5. yüzyılın sonlarına doğru resmi olarak kabul edilmiştir (*White Goddess*, 284-291). Hephaistos aynı zamanda volkanik Lipari adalarında bulunan Vulcan'ın metal fırınıyla da özdeşleştirilmiştir; zira tanrının ibadet merkezi olan Lemnos volkanik bir yer olup, Moskhylos Dağı'nın zirvesinden fışkıran volkanik doğal gaz yüzyıllar boyunca burada yanmaya devam etmiştir (Tzetzes: *On Lycophron* 227; Hesykhios – Moskhylos). Buna benzer bir diğer volkanik dağ da Piskopos Metodius'un MÖ 4. yüzyılda anlattığı ve 1801 yılına dek lavların aktif halde püskürdüğü Lykia'daki Lemnos Dağı'dır. Hephaistos'un her iki dağda da birer tapınağı bulunmaktaydı. Lemnos, (muhtemelen "püskürten kadın" anlamına gelen *leibein*'den) anaerkil yaşam felsefesinin hüküm sürdüğü bu adanın Ulu Tanrıçası'na verilen bir isimdi (Hekataios'un Bizanslı Stephanos'dan yaptığı alıntı – Lemnos).

24.
DEMETER

Her ne kadar Hasat Tanrıçası Demeter'in rahibelerinin görevi gelin ve damada evlilik sırlarını vermek olsa da, aslında Tanrıça hiç evlenmemiştir. Henüz çok gençken kendisine sevdalanan erkek kardeşi Zeus'la yaşadığı gizli aşktan Kore ve şehvetiyle tanınan İakkhos adlarında iki çocuk doğurdu.[1] Bunlardan başka Tanrıça'nın, Kadmos ve Harmonia'nın düğün töreninde âşık olduğu Titan İasios ya da İasion ile olan birlikteliğinden Plutos dünyaya geldi. Nektarın su gibi aktığı ve kalpleri alevlendirdiği bu düğünde iki âşık, diğer konuklara gözükmeden gizlice evden ayrılıp, üç-kez sürülmüş olan bir tarlada seviştiler. Geri döndüklerinde, el ve ayaklarındaki çamurdan ve davranışlarından Demeter ve İasios'un ne yaptığını anlayan Zeus, Demeter'e dokunma cüretini gösteren İasios'u bir yıldırımla öldürdü. Bununla beraber bazı yazarlar İasios'un, ağabeyi Dardanos tarafından ya da kendi atları tarafından parçalanarak öldürüldüğünü anlatırlar.[2]

b. Demeter kibar ve merhametli bir kişiliğe sahipti. Bununla beraber Tanrıça'nın gazabına uğrayan ölümlüler de az sayıda olmasına rağmen yok değildi. Bunlardan biri Tropias'ın oğlu Erysikhthon'dur. Bir gün Erysikhthon yanına aldığı yirmi adamıyla birlikte, Pelasgların Dotium'da Tanrıça'nın onuruna yetiştirdikleri koruya girme cüretinde bulundu. Hatta daha da ileri giderek, düzenleyecekleri bir şölende kullanılmak üzere inşa ettikleri yapı için gereken kütükleri buradan alacaklarını söyleyecek kadar Tanrıça'ya saygısızlık yaptılar. Demeter korunun rahibesi Nikippe'nin kılığına girerek ılımlı bir tavırla onları fikirlerinden vazgeçirmeye çalıştı. Ancak Erysikhthon ona baltasıyla vurmak üzereyken, güzel Tanrıça gerçek kimliğiyle çıktı karşısına. Ve açgözlülüğünü cezalandırıp onu sonsuz bir açlığa mahkûm etti. Gerçekten de ne kadar yerse yesin asla doymak bilmeyen ve ne kadar çok yerse o kadar zayıflayan Erysikhthon için bu ceza ölümden de beterdi. Anne ve baba, bir türlü doymak nedir bilmeyen oğullarına yiyecek bulabilmek için var güç-

leriyle yiyecek bulmaya çalışıyorlardı. Sonunda her ikisi de, Erysikhthon'un isteklerini karşılayamadılar ve onun sokaklarda çöple karnını doyurmasına seyirci kaldılar. Bir sefer de tam aksine, Zeus'un altın köpeğini çalan ve İasios'un öldürülmesinin intikamını alan Giritli Pandareos'u, asla bel ağrısı çekmemesini sağlayarak mükafatlandırdı.[3]

c. Demeter kızı Kore (bu olaydan sonra Persephone olarak anılmıştır) kendisinden alındıktan sonra bir daha gülmedi. Hades, Kore'ye âşık olmuş ve Zeus'dan onunla evlenmek için izin istemişti. Ağabeyini kırmak istemeyen Zeus, Persephone'ye çok düşkün olan Demeter'in kızının Tartaros'a gitmesine asla razı olmayacağından da emindi; bu nedenle politik bir cevap vererek, bu ricaya ne evet ne de hayır diyeceğini söyledi. Bu Hades'i, kızı bir gün kırlarda çiçek toplarken kaçırmak için cesaretlendirdi. Persephone'nin kaçırıldığı yer tam olarak bilinememesine rağmen, burası kaçırıldıktan sonra annesinin onu aramak için gittiği yerlerden biri olabilir; Sicilya'daki Enna, Attika'daki Kolonos, Hermione, Girit, Pisa, Lerna civarı, Arkadya'daki Pheneus veya Boiotia'daki Nysa ya da Tanrıça'nın umutsuz arayışında geçtiği herhangi bir yer. Bununla beraber Tanrıça'nın kendi rahiplerinin söylediği yer Eleusis'dir. Demeter tam dokuz gün dokuz gece yemeden içmeden, dinlenmeden ve hiç ara vermeden bağırarak kızını aradı durdu. Ne var ki kızını günlerce gözü yaşlı aramasına rağmen elde ettiği tek şey yaşlı Hekate'nin söyledikleriydi. Hekate ona, Persephone'nin kaçırıldığı gün genç kızın attığı çığlıkları duyduğunu, fakat sesin geldiği yere geldiğinde hiçbir iz görmediğini söylemişti.[4]

d. Onuncu gün, Onkos'un sürüsünün içinde Poseidon'la nahoş bir karşılaşmanın ardından kılık değiştirerek Eleusis'e geldi. Burada kendisini Kral Keleos ve eşi Metaneira eşine az rastlanır bir misafirperverlikle karşıladılar. Kral ve kraliçe daha sonra Tanrıça'dan, henüz doğan prens Demophon'a süt annelik yapmasını istediler. Sakat kızları İambe anlattığı komik şiirlerle Demeter'i teselli etmeye çalıştı ve Dadı Baubo Tanrıça'yı arpa suyu (haşhaş tohumu suyu) içmeye ikna etti: Fakat Demeter içkiyi içer içmez doğum sancısını andıran bir çığlık attı ve annesinin kollarına sıçrayıp onu öpen oğlu İakkhos'u doğurdu.

e. "Ne kadar pisboğazsın, ne çok içiyorsun!" dedi Tanrıça'ya Keleos'un büyük oğlu Abas, Demeter bir sürahi naneli arpa-suyunu başına diktiğinde. Demeter ona kötü bir bakış attı ve Abas bir kertenkeleye dönüştü. Fakat kendinden utandı ve prens Demophon'u ölümsüz kılarak Klelos'a bir hizmet sunmaya karar verdi. Tanrıça o gece çocuğu aldı ve onu ölümsüzlüğe kavuşturmak için ateşe tuttu. Ancak tam bu sırada Amphikython'un kızı Kraliçe Metaneira içeri girdi yaşlı kadının oğlunu ateşe atacağını sandı. Tanrıça'nın işi yarım kalmış ve ateşte kalan çocuk ölmüştü. Prensi ölümsüz yapmak için

giriştiği bu işi de bitirememişti Tanrıça. "Bu şanssız bir ev!" diyerek ölen iki çocuğunun kötü kaderine ağlamaya başladı Keleos. Krala o günden sonra Dysaules denmeye başlandı. "Sil gözyaşlarını Dysaules," dedi Demeter. "Triptolemos'la beraber soyunun devamını sağlayacak üç oğlun olacak ve Triptolemos'a sana çifte kaybını unutturacak yetenekler sunacağım."

f. Babasına ait sürüleri otlatan Triptolemos Demeter'i hemen tanıdığından ona beklediği haberi verdi. Gencin Tanrıça'ya anlattığına göre, biri sığır diğeri de domuz çobanı olan ağabeyleri Eumolpos ve Eubuleus on gün önce otlatmak için sürülerini getirdikleri çayırda, birdenbire yerin yarılıp, cehennem karası atların çektiği bir arabanın bu yarıktan dışarı büyük bir gürültü ve hızla çıktığına şahit olmuştu. Hatta Eubuleus'un domuzlarından biri de yarılan yerden içeri düşmüştü. Ne yazık ki bu korkunç arabanın sürücüsünün yüzü görünmez olduğundan onu kaçıranın kim olduğunu anlayamamıştı genç. Gördüğü tek şey, sürücünün tek eliyle feryatlar çıkaran genç bir kızı sıkı sıkıya tuttuğuydu. Eubuleus yaşadığı bu olayı daha sonra kardeşi Eumolpos'a anlatmış, o da bunu yasa yormuştu.

g. Elde ettiği bu kanıtla Tanrıça hemen Hekate'yi çağırdı. Birlikte, yaşanan her şeye tanık olan Helios'un yanına gidip, olan biteni anlatmasını istediler ondan. Gerçeği söylemekten başka çaresi kalmayan Helios Persephone'yi Hades'in kaçırdığını ve Zeus'un da buna ses çıkarmayarak göz yumduğunu anlattı onlara. Tanrılar tanrısının böyle bir suça seyirci kalmasını bir türlü hazmedemedi Tanrıça. Olympos'da kalmanın artık bir anlamı olmadığını düşündü ve yeryüzüne indi. O andan itibaren görevlerinin hiçbirini yerine getirmemeye başladı. Artık ne tarlalarda buğday yetişiyor ne meyve bahçeleri yeşeriyor ne de mahsul alınabiliyordu. Tanrıça kulaklarını büsbütün tıkamıştı ölümlülerin açlık feryatlarına. Zeus, baktı ki olacak gibi değil, utancından Tanrıça'nın yanına gidemediği için İris'i gönderdi ona elçi olarak. Ancak Demeter İris'in söylediklerini duymadı bile. Zeus bunun üzerine Olympos'luları gönderdi. Tanrılar Demeter'e Zeus'un isteklerini yerine getirmesi için bin bir türlü hediyeler sundular. Ne var ki Demeter onlara Olympos'a bir daha dönmeyeceğini söyleyip, kızı Kore geri gelene kadar toprağa bereket getirmeyeceğine yemin etti.

h. Zeus da elçisi Hermes'le Hades'e bir mesaj göndererek ona, "Eğer Kore'yi geri vermezsen, bu hepimizin sonu olur!" dedi. Yine Hermes'le yolladığı bir başka mesajla da Demeter'e, "Kızına tekrar kavuşabilirsin, dua et ki o ölüm meyvesini (nar tanesi) yememiş olsun!" diyerek haber gönderdi.

i. Persephone kaçırıldığından beri günlerce hiçbir şey yememişti. Bu duruma üzülen Hades, genç kıza dönerek, "Senin burada mutsuz olduğunu görüyorum, ayrıca annen de yeryüzünde senin için gözyaşı döküyor. Bu yüzden seni evine göndermeye karar verdim," dedi.

j. Aldığı bu haberle gözyaşları aniden kesilen genç kız, Hermes'in de yardımıyla Hades'in arabasına bindi. Ancak tam yolculuğuna başlayacakken, Hades'in bahçıvanlarından biri olan Askalaphos'un kulakları sağır eden çığlığı duyuldu: "Sevgili Kore'yi sizin bahçenizdeki ağacın birinden bir nar koparıp, yedi çekirdek yerken gözlerimle gördüm ve kızın ölüm yiyeceğinden tattığına tanıklık etmeye hazırım!" dedi tanrıya. Hades bahçıvanın söylediklerini duyar duymaz gülümsedi ve ona Hermes'in arabasının arkasına binip Olympos'a gitmesini söyledi.

k. Demeter Eleusis'de kızını sevinçle kucakladı. Ne var ki talihsiz anne kızının ölüm yiyeceğinden tattığını öğrendikten sonra daha da öfkelendi, "Artık ne Olympos'a geri döneceğim ne de lanetimi topraktan geri alacağım!" dedi. Ancak Zeus'un ricasıyla araya giren Hades'in annesi Rhea, Zeus'la birlikte Demeter'e yalvardı. Sonunda Tanrıça anlaşmaya razı oldu. Buna göre, Kore yılın üç ayını Ölüler Diyarı'nın Kraliçesi olarak Hades'le birlikte, kalan dokuz ayı da annesiyle birlikte yeryüzünde geçirecekti. Hekate de hakem olarak tarafların anlaşmanın koşullarını yerine getirip getirmediğini takip edecek, her zaman Kore'ye göz kulak olacaktı.

l. Demeter böylece evine dönmeye ikna oldu. Ayrılmadan önce de, Triptolemos, Eumolpos ve Keleos'la birlikte kızını ararken kendisine her yerde eşlik eden Pherai Kralı Diokles'e de Mysterionlarının sırlarını öğretti. Askalaphos da ettiği tanıklığın cezasını ağır ödedi. Demeter onu lâfazanlığından dolayı, çıkışına kocaman bir taş koyduğu bir mağaraya hapsetti. Herakles'in daha sonraları taşı kaldırmasıyla serbest kalan Askalaphos'u Tanrıça bu sefer de kısa-kulaklı bir baykuşa çevirdi.[5] Demeter'in ödüllendirdikleri arasında Arkadya Pheneatonları da vardı. Bu insanlar Poseidon'un tecavüzüne uğrayan Tanrıça'yı evlerinde ağırlamışlar ve ona yardım etmişlerdi. Demeter onları, yeryüzünde bulunan bütün mahsullerden vererek onurlandırdı. Fakat bu insanlardan fasulye ekmemelerini özellikle istediyse de, Kyamites onun bu buyruğuna uymadı ve cezalandırıldı. Tanrıça'nın gazabına uğrayan bu gence ait tapınak Kephissos Nehri'nin yakınlarındadır.[6]

m. Tanrıça tarım kültünü yeryüzünün her yerine yaymakla görevlendirdiği Triptolemos'a buğday tohumu, tahta bir saban ve yılanların çektiği bir araba verdi. Demeter genci insanlara tarımı öğretmek için göndermeden önce, bizzat kendisi onu Raria Ovası'nda eğitti. Bazılarının Triptolemos'a Kral Raros'un oğlu demelerinin nedeni budur. Demeter'in ödüllendirdikleri arasında kendisine Kephissos Nehri yakınlarında yardım eden Phytalos da vardır. Ona Attika'daki ilk incir ağacı fidesini vererek bu ağaçtan nasıl ürün alınabileceğini öğretti.[7]

1. Aristophanes: *Batrakhoi* (Kurbağalar) 338; *Orphic Hymn* li.
2. Homeros: *Odysseia* v. 125-8; Sicilyalı Diodoros: v. 49; Hesiodos: 969.

3. Servius – Vergilius *Aeneis* iii. 167; Hyginus: *Fabula* 250; Kallimakhos: *Hymn to Demeter* 34.; Antoninus Liberalis: *Transformations* 11.; Pausanias: x. 30. 1.
4. Hyginus: *Fabula* 146; Sicilyalı Diodoros: v. 3; Sophokles: *Oidipus epi Kolono* (Oidipus Kolonos'da) 1590; Apollodoros: i. 5. 1; Kritik – Hesiodos: *Theogonia* 914; Pausanias: vi. 21. 1 – i. 38. 5; Conon: *Narrations* 15; *Homeric Hymn to Demeter 17*
5. Apollodoros: i. 5. 1-3 ve 12; *Homeric Hymn to Demeter* 398 ve 445.
6. Pausanias: viii. 15. 1 ve i. 3 7. 3.
7. *Homeric Hymn to Demeter* 231-74; Apollodoros: i. 5. 2; *Orphic Fragment* 50; Hyginus: *Fabula* 146; Ovidius; *Metamorphoses* v. 450-563 - *Fasti* iv. 614; Nikandros: *Theriaka*; Pausanias: i. 14. 2 ve 37. 2.

*

1. Kore, Persephone ve Hekate tarımın sırlarını sadece kadınların bildiği zamanlarda, Bakire, Peri ve Yaşlı Kadından oluşan Tanrıça Üçlüsü'nün üyeleriydi. Söz konusu üçlüde Kore yeşil buğdayı, Persephone sararmış ve biçilmeye hazır başağı ve Hekate de harmanlanan buğdayı sembolize eder. Bununla beraber Tanrıça'nın bilinen genel unvanı Demeter olup, Kore'ye Persephone adının verilmesi hikâyenin büsbütün karmaşık bir hal almasına neden olmuştur. Demeter'in âşığıyla üç-kez sürülmüş bir tarlada sevişmesi, yakın bir zamana kadar Balkanlarda yapılmakta olan bir ritüeli açıklar: Buğday rahibesi ekimin yapıldığı sonbaharda bereketli ürünler almak için herkesin önünde kutsal kralla sevişir. Attika'da tarlalar ilki ilkbahar; ikincisi yaz hasadından sonra tırmıkla tam tersi yönde ve son olarak da tohum ekiminin yapıldığı sonbahar ayı olan Pyanepsion'da ilkbahardaki istikametinde olmak üzere yılda üç kez sürülmekteydi. (Hesiodos: *Erga kai Hemerai* 432–3, 460–462; Plutarkhos: *On Isis and Osiris* 69; *Against Colotes* 22)

2. Persephone ("yıkım getiren" anlamına gelen "*phero*" ve "*phonos*"dan) Atina'da Persephatta ("*ptersis*" ve "*ephapto*" yani "yıkımı onaran"); Roma'da da, muhtemelen kutsal kralın kurban edilişinden sonra Nympha'ya verilen unvan olan Proserpina ("kendisinden korkulan") ismiyle anılmıştır. "Hekate" (100) unvanı, görüldüğü kadarıyla kralın hükümranlık sürdüğü 100 Ay ayı ile 100 misli mahsulü sembolize eder. Kral atlar, yıldırım ya da veliahtı tarafından öldürülür; bu, Yunanistan'da ilkel çağlarda rastlanan en yaygın ölüm şekillerinden biridir.

3. Kore'nin Hades tarafından zorla kaçırılışı, Helen tanrı üçlülerinin Helen öncesi tanrıça üçlüleriyle ile yaptıkları zoraki evlilikleri –Zeus'un Hera'yla, Zeus veya Poseidon'un Demeter'le, Hades'in Kore'yle– anlatan mitin bir parçasını oluşturur, tıpkı İrlanda mitolojisindeki Brian, İuchar ve İucharba'nın; tanrıça üçlüsü Eire, Fodhla ve Banbha ile evlenmesi gibi. Anlatılan efsane ilkel çağlarda kadınların hâkim olduğu tarım kültünün erkekler tarafından nasıl zorla ele geçirildiğini gösterir. Buradan yola çıkarak Demeter'in insanlığa

bereket bahşetmeyi reddetmesinin, İno'nun, Athama'nın mahsulünü yok etmek için başvurduğu komployu anlatan efsanenin yalnızca başka bir versiyonu olduğu anlaşılır. Buna ilaveten, kadın kılığındaki mısır kuklalarının kışın tarlalara gömülmesini ve ilkbaharda tarlalardan çıkarıldıklarında filizlenmeye başlamasını konu alan ritüeller de Kore'nin mitine dayandırılmıştır. Helen öncesi döneme ait olan ve erkeklerin bir höyükten ya da Toprak Ana'nın kafasından Kore'yi yeryüzüne çıkarmaları temasını işleyen vazo resimlerinin bize aktardığı bu gelenek kırsal bölgelerde varlığını Klasik Çağ'a kadar sürdürmüştür.

4. Tropias'ın oğlu Erysikhthon'un hikâyesi, Yunanlılar, Latinler ve eski İrlandalılar arasında izine sık sık rastlanan kutsal ormandaki ağaçların kesilmesinin ölüm getireceği inanışını dile getiren bir efsanedir. Bununla beraber, Elizabeth döneminin "kurt" olarak adlandırdığı, hep duyulan, önlenemez açlık hissi, ağaç kesmeye verilen uygun bir ceza değildir. Erysikhthon ismi –bu aynı zamanda tarım kültünü başlatan Kral Kekrops'un oğullarından birinin taşıdığı isimdir–, "toprağı-yırtan" anlamına gelir. Bu anlam gencin esas suçunun, Athamas gibi, Demeter'in rızası olmadan tarlayı sürmeye cüret ettiğini akla getiriyor. Pandareos'un altın köpeği çalması, Akhaların tarım ritüellerinde reform yapmaya çalıştıkları zamanlarda Giritlilerin Yunanistan'ın içişlerine karıştıklarını açıklar. Yer Tanrıçası'ndan alınan bu köpek, öyle görünüyor ki, Akha Yüksek Krallığı'nın tanrıçadan bağımsız olduğunu gösteren en büyük kanıttır.

5. Hylas ("ormana ait"), Adonis, Lityerses ve Linos'a ait efsaneler, Hasat Tanrıçası'na geleneksel olarak kurban edilen kutsal kralın ya da çocuk-vekilinin ardından tutulan yası tasvir eder. Aynı varis, yılanların çektiği bir arabaya binen ve ölmesiyle birlikte bir bolluk yaşanacağını simgeleyen mısır çuvallarını taşıyan Triptolemos'un efsanesinde de ortaya çıkar. Bu genç aynı zamanda, Hades'in "Pluton" unvanını aldığı, sürülmüş tarladan doğan Plutos'un ("zenginlik") kendisidir. Triptolemos (*triptolmaios* "üç-kez sürülmüş") bundan başka, toprağı üç kez sürmeye kalkıştığı ve mısır-rahibesi ile sevişti̇ği için kutsal krala verilen bir unvan da olabilir. Demeter'in tarım kültünü öğrettiği Keleos, Diokles ve Eumolpos, Tanrıça'yı Eleusis'de onurlandıran Amphiktyon Birliği'nin –Metaneira Amphiktyon'un kızı olarak tasvir edilir– rahip başkanlarını simgelerler.

6. Bir Mykene şehri olan Eleusis'de ("meydana gelme") Boedromion ("yardıma koşma") ayı içerisinde, büyük Eleusis Mysterionları adı verilen törenler düzenlenirdi. Demeter'in kendinden geçme hali, tapınağın içerisinde erkek üreme organının şekli verilerek yapılan bir mekaniğin bir kadın çizmesinin içinde yukarı ve aşağıya doğru hareket ettirilmesiyle başlıyordu. Bu teatral oyun sembolik olarak Zeus, İasios ya da Triptolemos ile tapınağın gizli

bir yerinde sevişmesini sembolize etmekteydi. Bu, Eleusis'in "gizli bir yerde saklananın [tapınağı]" anlamına gelen *Eilythuies* kelimesinden türemiş olabileceğini akla getiriyor. Çoban kılığına giren kişiler daha sonra sevinç çığlıkları arasında girer ve beraberlerinde Brimo'nun ("kızgın olan") oğlu Brimos'u tapınağın içerisinde yapılan evliliğin bir meyvesi olarak getirir ve herkese gösterirlerdi. Brimo Demeter'in bir unvanı, Brimos ise Plutos'un özdeşiydi; ancak ona ibadet edenler tanrılarını daha çok İakkhos adıyla tanıdılar. Yüksek sesle söylenen ilahiden dolayı, *İakkhos,* Mysterionların altıncı gününde Demeter Tapınağı'ndan çıkan meşale alayı sırasında söylenen bir ilahiydi.

7. Eumolpos, çocuğu şarkı söyleyip dans ederek getiren çobanları sembolize eder. Burada Triptolemos tarlalara ekilen tohumlara su vererek onların büyümesini sağlayan Ay Tanrıçası İo'nun sadık hizmetkârı olan atlı bir çoban, Eubuleus da, tohumların tomurcuklanıp filizlenmesini sağlayan Tohum Tanrıçası Khoere veya Kerdo, Phorkis ya da Marpessa'nın hizmetindeki bir domuz çobanıdır. Eubuleus Kore'nin akıbetini açıklayan ilk kişiydi, zira Eski Avrupa efsanelerinde domuz çobanı falcı ya da büyücü anlamına gelmekteydi. Odysseus'un domuz çobanı olan Eumaios da ("gayretli arayan") *dios* ("tanrısal") olarak adlandırılmıştı. Her ne kadar Klasik Çağ'a gelindiğinde domuz çobanlarının kehanette bulunmaları uzun süre yasaklı kalmışsa da, domuzlar bir yarıktan atılarak Demeter ve Persephone onuruna kurban edilmekteydi. Tanrıça'nın Eubuleus'u eğiterek ödüllendirdiğinden bahsedilmemesi, muhtemelen Demeter'in Hasat Tanrıçası olarak kültünün Eleusis'de yasaklanmış olmasından kaynaklanır.

8. "Erken doğan çocuk" ya da "rahim" anlamına gelen "Raros", bir kral için uygun bir isim değildir. Bu ad çok büyük bir ihtimalle tohumun filizlenip yeşerdiği Hasat Tanrıçası'nın rahmini sembolize eder.

9. İambe ve Baubo, Eleusis Mysterionlarında yaşanan duygusal yoğunluğu azaltmak için söylenen ve bir kısa bir uzun vezinle yazılmış olan (İambe ölçüsü) müstehcen şarkıların kişileştirilmiş karakterleridir. Bunun yanında İambe, Demeter ve Baubo; Bakire, Peri ve Yaşlı Kadın'dan oluşan meşhur üçlüyü de oluştururlar. Yunan mitolojisindeki yaşlı bakıcılar neredeyse daima Yaşlı Kadın olarak bilinen Tanrıça'yla özdeşleştirilirler. Abas'ın bir kertenkeleye dönüştürülmesinin sebebi bu hayvanların dünyanın en sıcak ve en kurak bölgelerinde susuz bir şekilde yaşabilme becerisinden kaynaklanır. Efsane aynı zamanda, çocukların büyüklerine ve tanrılara saygı göstermesi gerektiği şeklinde ahlaki dersler içeren bir hikâye olma özelliğine de sahiptir.

10. Demeter'in Demophon'u ölümsüz biri yapma girişimini anlatan hikâye, Medeia ve Thetis mitlerini anlatan hikâyelerle paralellik taşır. Bu efsane kısmen, doğumda çocukların etrafında döndürülen kutsal ateş ya da altlarına konan kızgın bir tavayla onları kötülüklere karşı "kutsamak" amacını taşıyan

ve oldukça yaygın olan ilkel bir geleneği; kısmen de kutsal krala ithafen çocukların yakılma geleneğini –bu şekilde çocukların ölümsüzlüğe eriştiğine inanılırdı– anlatır. Demophon'un babası Keleos ise kelime olarak muhtemelen "ağaçkakan" veya "büyücü"nün yanı sıra "yakıcı" anlamına da gelir.

11. Kırmızı renkli yiyeceklerin sadece ölülerin yemeği olarak görüldüğü ilkel tabular da vardır. Narın –sekiz-yapraklı kırmızı anemon (dağ lalesi) gibi– Adonis ya da Temmuz'un kanından ortaya çıktığı ileri sürülür. Yedi nar tanesi, muhtemelen, çiftçilerin tohumların yeşermesini bekledikleri süreyi, yedi ay evresini sembolize etmektedir. Bununla beraber sözü edilen nar tanelerini yiyen Persephone esasen, İştar'ın (bu da aslında kılık değiştirmiş Sheol'dur) ruhu için gözyaşı döktüğü Temmuz'u yiyen Cehennem Tanrıçası Sheol'dur. Önceki Ölüm Tanrıçası olması nedeniyle Hera da Ölüm Dünyası'nın meyvesi olan nara sahipti.

12. Kısa kulaklı baykuş anlamına gelen *askalaphos*, uğursuzluğun habercisiydi. Lafazanlığının konu edildiği hikâye, baykuşların kasım ayında hep birlikte çığlık atarak ötmelerinin yani Persephone'nin yeryüzündeki zamanının sona erdiğinin, artık Yeraltına inerek Hades'in eşi rolüne girme vaktinin geldiğini anlatan bir fabl özelliğini taşır. Askalaphos'u daha sonra Herakles kurtarmıştır.

13. Demeter'in kendisini evinde ağırlayan ve ailesi Attika'nın en önde gelenlerinden olan Phytalos'a incir hediye etmesi belirgin bir şekilde, incir yetiştiriciliğinin –yerli bir ağacın yaban inciriyle tozlaştırılması şeklinde yapılan– tarım kültü ile aynı zaman diliminde kadın ayrıcalığından çıktığı anlamına gelir. Fasulyenin erkekler tarafından ekilmesi yasağı, tahılın ekilmesindeki tabudan daha uzun sürmüştür; zira, fasulye hayaletler ya da ruhlarla özdeşleştirilirdi. Roma'da bu bitkiler Tüm Ruhlar Festivali'nde ruhlara atılırdı. Buna göre eğer bunlardan biri yeşerip büyür ve taneleri bir kadın tarafından yenilirse, o kadının bir hayaletten hamile kaldığına inanılırdı. Pythagorasçılar sırf bu yüzden, atalarından birinin tekrar hayata dönme şansını yok etmemek için fasulyeden her zaman uzak durmuşlardır.

14. Demeter'in Yunanistan'a olan yolcululuğunu Girit üzerinden yaptığı ve Attika'daki Thorikos'da konakladığı söylenir (*Hymn to Demeter* 123). Bu mümkündür; zira Giritliler Laureion'daki gümüş madenlerinde eski çağlarda çalışmışlar ve böylece Attika'ya yerleşmişlerdi. Ayrıca, Eleusis bir Mykene yerleşim birimidir. Buna ilaveten Sicilyalı Diodoros'un anlattığına göre, Knossos'da yapılan ve katılmak isteyen herkese açık olan ritüeller Eleusis'de yapılan törenlerle benzer özelliklere sahipti. Yazarın ileri sürdüğü bir başka şey ise, Giritlilere göre söz konusu ritüeller kendi ataları tarafından icat edilmiştir. Bununla beraber Tanrıça Demeter'in orijininin Libya'da aranması gerekir.

15. Ovidius'a göre Kore'nin kaçırılmadan önce topladığı çiçekler gelincik çiçeğidir. Başlığında gelincik figürleri bulunan bir tanrıça imajı Girit Gazi'de; elinde bir demet gelincik olduğu halde resmedilen bir başka tanrıça heykeli de Palaiokastro'da toprağın içinde bulunmuştur. Mykene'deki Akropolis hazinesine ait bir altın yüzükte de, Demeter yere oturmuş bir vaziyette, yanında ayakta duran kızı Kore'ye üç tane gelincik çiçeği uzatıyorken tasvir edilmiştir. Haşhaş tohumu ekmeğe çeşni veren madde olarak da kullanılmış ve gelincik çiçeği sadece ekili arazilerde yetişmesi nedeniyle Demeter'e atfedilmiştir. Fakat Kore'nin onu toplaması ya da alması bu bitkinin bir çeşit uyutucu etkiye sahip olması ve yapısındaki kırmızı rengin ölümden sonra tekrar dirilişi sembolize etmesi nedeniyledir. Tanrıça artık yıllık uykusuna yatmak ve Yeraltına inmek üzeredir.

25.
ATHENA

Flüt, trompet, çanak-çömlek, saban, tırmık, öküzlere takılan boyunduruk, atlara takılan gem ve dizginler, savaş arabası ve gemileri icat eden Athena, insanlara sayı saymayı, yemek pişirmek, örgü örmek ve yün eğirmek gibi kadın sanatlarını da öğretti. Bir savaş tanrıçası olarak bilinmesine rağmen, Tanrıça, Ares ve Eris'in tam tersine, savaşlardan hoşlanmaz, aksine yaşanan anlaşmazlıkları adaletli bir çözüme kavuşturmak için bir savaş tanrıçasından beklenmeyecek şekilde barış için çaba sarf ederdi. Barış zamanlarında asla silah taşımaz ancak ihtiyaç duyduğunda Zeus'dan ödünç aldığı silahları kuşanırdı. Tanrıça'nın dillere destan bir merhameti vardı: Areopagos'da* görülen bir cinayet duruşmasında hâkimlerin oylarının eşit çıktığı durumlarda, Athena oyunu her zaman tutuklunun serbest kalması için kullanırdı. Bununla beraber savaş meydanında asla kaybetmezdi. Hatta, dövüş taktiklerinde ve stratejisinde ondan daha üstün meziyetlere sahip olmasından dolayı Savaş Tanrısı Ares'i bile alt ederdi. Kumandanlar bile Tanrıça'ya gelir ve ondan tavsiyeler alırdı.[1]

b. Birçok tanrı, Titan, hatta dev, Tanrıça'yla beraber olmak istemiş, fakat Athena tüm bu teklifleri geri çevirmişti. Bir keresinde Zeus'un tarafsız kalacağını bildirdiği Troya Savaşı sırasında ondan silah ödünç almak istemeyen Tanrıça, kendisine yeni silahlar yapması için Hephaistos'a başvurmuştu. Tanrı bu iş karşılığında ödeme kabul etmedi ve şakayla, bunları ancak aşk karşılığında yapacağını söyledi ona. Bu sözleri ciddiye almayan Tanrıça, Hephaistos'un kızgın metale şekil verişini izlemek için onun atölyesine gitti. Tam bu sırada tanrı aniden arkasını dönüp ona tecavüz etmeye çalıştı. Böyle kaba davranışlarına pek sık tanık olunmayan Hephaistos, aslında muzip bir şakanın kurbanıydı: Poseidon, demir tanrısına Athena'nın atölyeye gelmek üzere yolda olduğunu ve onun Tanrıça'yla birlikte aşk yaşamasına Zeus'un bile göz yumacağını ve tanrılar tanrısının bunu kendisine söylediğini anlat-

mıştı. Tanrıça kendisini Hephaistos'un ellerinden kurtardığında, tanrı onun bacağını ıslatmıştı. Athena bacağındaki bu kiri yün parçasıyla sildi ve Atina yakınlarında bir yere attı tiksinerek. Yere düşen bu tohumlar orayı ziyaret etmekte olan Toprak Ana'yı şans eseri dölledi. Hephaistos'un başarısız tecavüz girişiminden bu şekilde hamile kalan Tanrıça buna öfkelenerek çocuğun büyütülmesinde hiçbir sorumluluk kabul etmeyeceğini söyledi.

c. Athena, "Tamam öyleyse, ona kendim bakacağım" diyerek bebeği annesinden doğar doğmaz aldı ve ona Erikhthonios ismini verdi. Poseidon'un yaptığı şakanın başarıya ulaştığını görüp kendisiyle alay etmesini istemediğinden, çocuğu bir sandığın içine saklayarak onu Atinalıların Kralı Kekrops'un büyük kızı Aglauros'a verdi. Genç kıza da ona çok dikkat etmesini sıkı sıkı tembih etti.[2]

d. Aynı Erikhthonios gibi Toprak Ana'nın oğlu olan Kekrops'un –bazıları Kekrops'un Erikhthonios'un babası olduğunu ileri sürerler– bedeninin bir kısmı yılan, bir kısmı insan halindeydi ve insanlığa babalık kavramı ile ataerkil yaşam tarzını tanıştıran ilk kraldı. Attika'nın ilk kralı olan Aktaios'un kızıyla evlendi. Onun hükümdarlığı zamanında medeniyet büyük ölçüde ilerlemiş ve insanlar tek eşlilik, Attika'nın 12 yerel yönetime bölünmesiyle şekillenen bir yönetim yapısı gibi kavramlarla tanışmıştı. Aynı zamanda vahşet dolu ritüelleri de yasaklayan kralın[3] Aktaios'un kızı Agraulos ile olan evliliğinden; Aglauros, Herse ve Pandrosos adlarında üç kız çocuğu dünyaya geldi. Akropolis'de bir kral için oldukça mütevazı sayılabilecek üç odalı bir evde yaşamaktaydılar. Kızların başlarında Athena'nın kutsal sepetleri olduğu halde festivalden geri döndükleri bir gece, tanrılar tanrısının habercisi Hermes, çılgınca âşık olduğu Herse'ye olan biteni anlatması için Aglauros'a birbirinden değerli hediyeler verdi. Ne var ki Aglauros Athena'nın kendisine okuduğu lanetten dolayı kız kardeşinin mutluluğunu kıskandığından hediyeleri kabul etmesine rağmen üzerine düşen görevi yerine getirmeyerek küçük kardeşi Herse'yi ikna etmedi. Bunun üzerine tanrı öfkeyle kralın evine girdi ve Aglauros'u taşa çevirdi ve Herse'den istediğini aldı. Genç kadın Hermes'e sonraları Eos'un gözdesi Kephalos ile Eleusis Mysterionlarının ilk habercisi olan Keryks'i dünyaya getirdi. Anne Agraulos, Herse ve Pandrosos ile birlikte, taşa çevrilen kızının taşıdığı sepeti meraklarına yenilerek açmaya karar verdiler. Sandığın içinde ayakları yılan kuyruğuna benzeyen bir çocuk görür görmez de korkudan çıldırmış bir halde en başta anne Aglauros olmak üzere her üçü de kendilerini Akropolis kayalıklarından aşağı attılar.[4]

e. Athena bu felaketi duyduğunda o kadar üzüldü ki, Akropolis'in yerini sağlamlaştırmak için taşıdığı dev kayayı elinden bıraktı ve yere düşen devasa taş Lykabettos Dağı oldu. Kendisine bu haberi getiren beyaz kargayı da siyaha çevirdi ve o günden sonra kargaların Akropolis'e girmesini yasakladı.

Erikhthonios bunun üzerine, Athena'nın onu öz annesiymiş gibi şefkatle büyüttüğü Aigis'ine sığındı. Erikhthonios büyüdüğünde Athena kültünü yaydığı Atina'ya kral oldu ve insanlarına gümüşü nasıl kullanacaklarını öğretti. Dört atın çektiği arabayı insanlığa ilk o tanıştırdığı için, imajı yıldızlar arasına Auriga takımyıldızı adıyla kondu.[5]

f. Agraulos'un ölümünü anlatan bir başka ve hayli farklı hikâyeye göreyse, Agraulos, Atina'ya yapılan bir saldırıda, kehanete uyarak kendini Akropolis'den aşağı attı ve bu şekilde saldırıyı engelledi. Bu tradisyon, genç Atinalıların hepsinin silahlarını ilk kuşandıkları gün, neden Agraulos'un tapınağını ziyaret edip orada hayatlarını şehre adadıklarını açıklar.[6]

g. En az Artemis kadar alçakgönüllü olan Athena, ondan daha merhametliydi. Günlerden bir gün Teiresias onu kazayla yıkanırken görmüş, Tanrıça da bunun üzerine bir anlık öfkeyle ellerini gencin gözleri üzerine koyarak onu kör etmişti. Ne var ki daha sonra ona zihinsel görme yeteneği vererek acısını telafi etti.[7]

h. Kendisine atfedilen efsanelerin biri dışında hiçbirinde Tanrıça'nın kıskançlığa dönüşen öfkesine rastlanmaz. Efsaneye göre, Lidya'daki –erguvan rengiyle ünlü– Kolophon'un (Değirmendere, Ed. n.) prensesi olan Arakhne, dokuma ve nakış sanatında o kadar becerikliydi ki, Athena bile onunla boy ölçüşemiyordu. Prensesin, üzerinde Olymposluların aşk serüvenlerini dokuduğu bir halıya hayran kalan Tanrıça, bu şaheserde bir kusur bulabilmek için günlerce uğraştı. Ne var ki halı kusursuzdu. Öfkeyle halıyı yırtıp atan Athena, onu –en çok nefret ettiği canlı olan– bir örümceğe çevirdi. Kendisini asmaya kalkıştığı ipi de hayvanın sarılarak kurtulduğu örümcek ağına çevirdi.[8]

* ***Areopagos:*** Ağır suçları yargılamakla görevli mahkemenin kurulduğu dağ. (Çev. n.)

1. Tzetzes: *On Lycophron* 520; Hesykhios – Hippia; Servius – Vergilius *Aeneis* iv. 402; Pindaros: *Olympian Odes* xiii. 79; Livius: viii. 3; Pausanias: i. 24. 3, vb.; Homeros: *İlyada* i. 199; v. 736; v. 840-863; xxi. 391-422; Aiskhylos: *Eumenides* 753.
2. Hyginus: *Poeticon Astronomicon Libri* ii. 13; Apollodoros: iii. 14. 6; Hyginus: *Fabula* 166.
3. Pausanias: i. 5. 3; viii. 2. 1; Apollodoros: iii. 14. 1; Strabon: ix. 1. 20; Aristophanes: *Plutos* 773; Athenaios: 555c; Eustathios: *On Homer* 1156; Parian Marble: 2-4. satırlar.
4. Apollodoros: iii. 14. 3 ve 6; *Inscriptiones Graecea* xiv. 1389; Hyginus: *Fabula* 166.
5. Karystoslu Antigonos: 12; Kallimakhos: *Hekate* i. 2. 3; Philostratos: *Ta eis tan Tyanea Apollonion* (Tyanalı Apollonios'un Hayatı) vii. 24; Hyginus: *Poeticon Astronomicon Libri* ii. 13; *Fabula* 274; Apollodoros: iii. 14. 1.
6. Suidas ve Hesykhios – Agraulos; Plutarkhos: *Alkibiades* 15.
7. Kallimakhos: *The Bathing of Pallas.*
8. Ovidius: *Metamorphoses* vi. 1-145; Vergilius: *Georgica* iv. 246.

*

1. Atinalılar, tanrıçaları Athena'nın bakireliğini şehirlerinin yenilmezliğinin bir sembolü haline getirmişler; bundan dolayı da Tanrıça'nın Boreas ve

Poseidon ile olan birlikteliğini konu alan eski efsaneleri saklı tutmuşlardır. Buna ilaveten Athena'nın Lyknos ("kuzu"), Apollon ve Erikhthonios'u Hephaistos'dan dünyaya getirdiğini inkâr etmişlerdir. Aynı halk Erikhthonios ismini *erion* "yün" ya da *eris* "mücadele" ile *khthonos* "yer" kelimelerinden türetmiş ve arkaik resimlerde tasvir edilen Tanrıça'nın kalkanı arkasında gizlice etrafı gözetleyen yılan-çocuğun doğumunu anlatmak için bu efsaneyi yaratmıştır. Poseidon'un çocuğun dünyaya gelişindeki rolünün daha açık ve belirgin olduğu kuvvetle muhtemeldir; aksi halde, deniz tanrısına atfedilen dört atın çektiği arabanın Atina'ya neden Erikhthonios tarafından getirildiği merak konusudur.

2. Athena tanrıça üçlüsünü sembolize etmekteydi. Ancak ikincil kişiliği, Nympha Tanrıça, bastırılmaya başlandıktan sonra onun bu kimliğiyle alakalı olan efsaneler Aphrodite, Oreithyia ya da Alkippe'ye atfedilmiş; geriye ise Tanrıça'ya ait savaşta uzmanlaşan keçi-postu içindeki Bakire ile kâhinlere ilham veren ve aynı zamanda bütün sanatların yöneticisi olan Kocakarı kişilikleri kalmıştır. *Erikhthonios*, muhtemelen "toprağa ait"ten ziyade "fundalık arazide olan" anlamına gelen *Erekhtheus*'un farklı bir formudur; zira söylendiği gibi, Athena'ya ibadet edenler Erikhthonios'u, Kocakarı'nın isteklerini bildiren kurban edilmiş kutsal kralın ruhu ile ilişkilendirmeleri nedeniyle onu insan başlı bir yılan olarak tasvir etmişlerdir. Sözü edilen Kocakarı kimliğiyle Athena bir karga ya da bir baykuşla birlikte anılmıştır. Atina'nın eski kraliyet ailesi, Erikhthonios ve Erekhtheus'un ataları olduğunu iddia edip kendilerine Erekhtheidler adını verdiler. Erekhtheon'da kutsal saydıkları bir yılana sahip olan bu insanlar muska olarak altın yılanlar taşımaktaydı. Bununla beraber Erikhthonios, aynı zamanda, fundalıklarla örtülü dağlardan esen bereketli rüzgârın kendisiydi. Athena'nın kalkanı (ya da bir kopyası), Atina'da yeni evlenen çiftlere varlıklı bir hayat sürmeleri için takdim edilirdi (Suidas *sub* Aigis).

3. Girit'te bulunan ve olağanüstü güzelliğe sahip olan çanak-çömleklerin bir kısmının kadınlar tarafından yapıldığı ve bunların da esasen Tanrıça Athena tarafından icat edilen aletler olduğu bilinmektedir. Ancak Klasik Çağ Yunanistan'ında zanaatkârın erkek olması şarttı. Gümüşün ilk çağlarda altından daha değerli bir metal olmasının sırrı, onun diğer madenlerle karşılaştırıldığında nispeten daha sağlam olup kolay şekillenmesi ve Ay için (dolayısıyla Ay Tanrıçası Athena için) kutsal olmasıydı. Perikles'in Atina'sı üstünlüğünü Laureion'da ilk olarak Giritlilerin işlettiği zengin gümüş madenlerine borçluydu. Şehir, sattığı madenlerin karşılığında yiyecek ithal etmekteydi.

4. Kekrops'un eşinin ve kızlarının Akropolis kayalıklarından kendilerini atarak intihar etmeleri, muhtemelen Atina'nın Helenlerin istilasına uğradığı

zamanı anlatır. Bu istilada, aynı Hallirrhotios'un hikâyesinde olduğu gibi, Athena'nın rahibeleri istilacılar tarafından tek eşliliğe zorlanmış fakat kendilerine dayatılan bu buyruğu kabul etmeyerek ölmeyi tercih etmişlerdir –Atinalı gençlerin Agraulos'un tapınağında ant içmeleri bu yüzdendir. Agraulos'un ölümünü anlatan diğer hikâyeyse, daha çok Athena'nın Gizemlerine karşı gelmenin ya da ihanet etmenin doğuracağı sonuçların anlatıldığı tinsel bir anekdottur. "Agraulos", Ay Tanrıçası'nın unvanlarından biriydi; *agraulos* ve onun farklı bir yazımı (transliterasyonu) olan *aglauros* hemen hemen aynı anlama gelir: *Agraulos,* Homeros yazıtlarında çobanlar için kullanılan bir kelime, *aglauros* ise (aynı *Herse* ve *Pandrosos* gibi), çayırların ve otlakların sararan ve güçsüzleşen otlarını canlandıran çiğ tanesi (şebnem) anlamına gelir. Atinalı genç kızlar yaz-ortası dolunayının ışığında dinsel amaçlarla şebnem toplarlardı –aynı gelenek geçen yüzyıla kadar İngiltere'de de devam etmiştir. Bu festivale Hersephoria ya da "şebnem toplama" adı verilmiştir. Agraulos ya da Agraule de aslında Athena'nın sahip olduğu bir unvan olup, anlatılanlara göre Agraule'ye Kıbrıs'ta yakın zamana kadar insan kurban edilerek ibadet edilmekteydi. (Porphyrios: *Perhiz Üzerine* 30) Mykene'deki altın bir yüzükte, üç rahibenin tapınağa gidişi resmedilmiştir. Bunlardan ikisi etrafa çiy saçmakta diğeri de (ihtimal ki Agraulos), dirseğine bağlı olan bir ağaç dalı taşımaktadır. Belki de bu seremoni ilk olarak Girit'te başladı. Hermes'in Herse'yi, Aglauros'a rüşvet olarak verdiği altınlarla baştan çıkarmaya çalışması çok büyük bir ihtimalle taşa çevrilen Tanrıça Aglauros'un heykeli önünde rahibelerinin erkeklerle sevişmesini konu alan ritüellerin başlangıç noktasını teşkil eder. Adından sık sık söz edilen kutsal sepetlerin de buna benzer ritüellerde fallusu (erkek üreme organı) temsil eden yılanlar ve diğer orgiastik nesnelerle doldurulduğu kuvvetle muhtemeldir. Ay Tanrıçası'na ibadet edenler tarafından yapılan teatral sevişme ritüelleri Girit, Kıbrıs, Suriye, Küçük Asya ve Filistin'de oldukça yaygındı.

5. Athena'nın kargayı azletmesi, Olymposluların zaferlerini ilan ettikleri Kronos'un sürgün edilişini anlatan efsanenin bir başka mitsel versiyonudur –Kronos "karga" anlamına gelir. Bu zaferin başlangıç noktası da, aslında Ophion-Borealıların yarıtanrısı olan ve efsanede yanlış takdim edilen Kekrops'un hükümranlığı ele almasıdır. Karganın beyazdan siyaha çevrilmesi de Athena'nın Galli karşılığı Bran'ın kız kardeşi olan Branwen'in, "beyaz karga", konu edildiği efsaneyi çağrıştırır. Göründüğü kadarıyla Athena'ya "Koronis" unvanı verilmiştir.

6. Tanrıça'nın Arakhne'den öç aldığını anlatan hikâye, eğer Girit orijinli olan Lydio-Karia denizcileri ile Atinalılar arasındaki tarihsel ticari rekabet ile alakalı ise, ilgi çekici bir fabl olmaktan olmaktan daha farklı bir işleve sahiptir. Girit'deki Miletos'da –Karia'daki Miletos'un ana kenti ve eski çağlardaki

boyalı yünün satıldığı en büyük şehir– çok sayıdaki örümcek amblemi taşıyan damga ve mühürlerden anlaşılan o ki, bu şehir MÖ 2. binyılın başlarında tekstil endüstrisinin merkeziydi. Kısa bir süre Karadeniz ticaretini kontrol altında alan Miletoslular, Mısır'daki Naukratis'de bir *ardiye* inşa ettiler. Athena'nın, bütün bunlar göz önünde tutulduğunda, örümceği kıskanmakta hiç de haksız olmadığı anlaşılmaktadır.

7. Homeros'a ait anlatılarda birbiriyle çelişen anlatımlar hemen göze çarpar. Gemi Kataloğu'na (*İlyada* ii, 547) göre, Athena, Erekhtheus'u Atina'daki görkemli tapınağına götürür. Buna karşılık Odysseia'da (vii. 80), Tanrıça Atina'ya gider ve onun evinde kalır. Aslında gerçek olan kutsal kralın Kraliçe'ye ait olan sarayda kendisine tahsis edilmiş bir yerinin bulunduğudur. Girit'te veya Mykene Yunanistan'ında yerel tapınaklar ya da kutsal sayılan mağaralar dışında tapınaklara rastlanmazdı.

26.
PAN

Yunanistan'da On İki Olymposlu'ya hiçbir zaman dahil edilmeyen birçok güçlü tanrı ve tanrıça bulunmaktaydı. Alçakgönüllülüğü ile tanınan Pan da bunlardan biridir. Aynı Hades, Hekate ve Persephone gibi bu tanrı da, varlığının Olympos'da hoş karşılanmayacağını anlamış ve hayatının sonuna dek Arkadya'nın ovalarında yaşamıştır. Torunlarından ve onların çocuklarından oluşan Olympos'un aile hayatına uyum sağlayamayacak kadar yaşlı olan Toprak Ana da Pan ve diğerleri gibi On İkiler arasına dahil edilmemiştir.

b. Bazıları Pan'ın babasının Hermes, annesininse Dryops'un kızı Dryope ya da Oineis adındaki bir Nympha veya Hermes'in bir koç kılığına girerek birlikte olduğu Odysseus'un eşi Penelope ve son olarak da Keçi Amaltheia olduğunu söyler.[1] Anlatılanlara göre Pan dünyaya geldiğinde o kadar çirkindi ki, annesi doğurduğu bebeğin boynuzlarından, sakalından, keçilerinkine benzeyen ayaklarından ve kuyruğundan korkup kaçmış, Hermes de onu tanrıları eğlendirmesi için Olympos'a götürmüştü. Bununla beraber esasen Pan, Zeus'un süt-kardeşiydi ve dolayısıyla Hermes ya da Odysseus'un yokluğunda bütün âşıklarıyla birlikte olan ve bunun sonunda da Pan'ı doğurduğu ileri sürülen Penelope'den çok daha yaşlıydı. Bundan başka Arkadya'nın bu aykırı tanrısının Kronos ile Rhea ya da Zeus ile Hybris'in aşk serüvenlerinin meyvesi olduğu iddiası da ileri sürülmüşse de bunun doğru olması çoğu zaman çok düşük bir olasılık olarak görülmüştür.[2]

c. Pan yetiştirdiği arı, koyun ve inek sürüleri ile meşgul olduğu Arkadya'da yaşar, dağ-perilerinin eğlencelerine katılır ve avlarını bulmaları için avcılara yardım ederdi. Her şeye kayıtsız, tembel, öğle sıcaklarında daldığı uykusu kadar hiçbir şeyi sevmeyen biriydi. Uykudayken kendisini rahatsız edenler, onun bir korudan ya da mağaradan birdenbire yükselen sesiyle irkilir ve zavallıların korkudan tüyleri diken diken olurdu. Bununla beraber Arkadyalı avcılar eli boş döndükleri avlar sonrasında sanki tek sorumlu oymuş

gibi yapmadıklarını bırakmazlar ve öfkelerini tanrıya adasoğanı atarak gösterirlerdi.[3]

d. Pan, aralarında kızı İynx'in annesi olan ve Narkissos'a duyduğu aşktan dolayı Tanrıça'nın gazabına uğrayan Ekho olmak üzere sayısız periyi baştan çıkardı. Pan ayrıca Müzelere dadılık eden Eupheme ile birlikte olmuş ve Krotos'a –Zodiak Okçusu– hayat vermişti. Tanrı bunlardan başka Dionysos'un yoldaşları olan sarhoş Mainadların hepsiyle seviştiğini gururla anlatırdı.[4]

e. Pan bir keresinde de Pitys adlı bir periye sevdalanmış, fakat genç kız ondan kaçmak için kendisini bir çam ağacına dönüştürmüştü. Pan bu olaydan duyduğu üzüntüyle ağaçtan bir dal koparıp onu ölene dek başında taç olarak taşıdı. Bir başka macerasında da Syrinks'i Lykaion Dağı'ndan Ladon Nehri'ne kadar kovalamış, güzel peri burada kendisini bir kamışa çevirmişti. Diğer kamışlardan periyi ayırt edemeyen Arkadyalı tanrı da rasgele seçtiği birkaç kamışı kesip müzik aleti yaptı; kendisine ve sevdiği kadının anısına da bu çalgıya Pan flütü adını verdi. Onun aşkta kazandığı en büyük başarı Selene'yi baştan çıkarmasıydı. Pan, genç kızı elde etmek için keçi tüylerine benzeyen kıllarını, bembeyaz yünlerle saklayarak onun karşısına çıktı. Selene karşısındakinin gerçekte kim olduğundan habersiz bir şekilde onun sırtına bindi ve onunla birleşti.[5]

f. Olymposlular her ne kadar Pan'ın bayağılığından ve karşısına çıkan hemen herkesle aşk yaşamasından dolayı onu her zaman küçük görüp horlamışlarsa da, her fırsatta ondan faydalanmayı da ihmal etmemişlerdir. Apollon kehanet sanatını kandırdığı Pan'dan öğrenmiş, Hermes, onun kaybettiği flütü bularak kendi icadı olduğunu ileri sürmüş ve Apollon'a satmıştı.

g. Pan, ölümüne şahit olduğumuz tek tanrıdır. Onun ölüm haberi, Paksos Adası'ndan İtalya'ya gitmekte olan bir gemideki Thamos adlı bir denizciye verildi. Denizci İtalya'ya doğru yol alırken birdenbire ilahi bir sesin ona, "Hey Thamos orada mısın? Palodes'e ulaştığında oradaki herkese ulu tanrı Pan'ın öldüğü haberini yaymayı unutma!" dediğini duymuş ve kendisine söylenileni aynen yerine getirmişti. Tanrının ölüm haberi ulaştığı her yerde feryatlar ve ağıtlarla karşılandı.[6]

1. *Homeric Hymn to Pan* 34; Kritik – Theokritos: *İdiller* i. 3; Herodotos: ii. 145; Eratosthenes: Katasterismoi 27.
2. *Homeric Hymn to Pan*: a.g.e.; Servius – Vergilius *Georgica* i. 16; Duris – Tzetzes: *On Lycophron* 772; Apollodoros: 1. 4. 1; Kritik – Aiskhylos *Rhesus* 30.
3. Theokritos: *İdiller* i. 16; Euripides: *Rhesus* 36; Hesykhios – Agreus Theokritos: İdiller vii. 107.
4. Ovidius: *Metamorphoses* iii. 356-401; Hyginus: *Fabula* 224; *Poeticon Astronomicon Libri* ii. 27.
5. Lukianos: *Theon Dialogoi* (Tanrıların Konuşmaları) xxii. 4; Ovidius: *Metamorphoses* i. 694-712; Philargyrius– Vergilius *Georgica* iii. 392.
6. Plutarkhos: *Why Oracles Are Silent?* 17.

*

1. İsminin *paein* "otlatmak-otlamak" fiilinden türemiş olduğu kabul edilen Pan, Güneybatı Avrupa'daki büyücü kültüyle benzerlikler gösteren Arkadya'nın bereket kültünde "şeytan" ya da "dürüst insan" olarak kişileştirilmiştir. Keçi derisi giyen bu adam, Mainadların dağlarda düzenledikleri orjilerde (zevk şölenlerinde) bu kadınların seçilmiş âşığıydı. Ne var ki kendisine tanınan bu ayrıcalığı er ya da geç ölümle ödedi.

2. Pan'ın doğumunu anlatan rivayetler birbirinden oldukça farklıdır. Hermes'in düzenlenen bu orjilerin merkezindeki erkeklik organını temsil eden bir taş olarak betimlenmiş olmasından dolayı, çobanlar, tanrıları Pan'ı, ağaçlara vurarak çıkardığı sesin beklenen yaz yağmurlarını müjdelediği öne sürülen bir ağaçkakan ile Hermes'in oğlu olarak tasvir etmişlerdir. Pan'ın Oineis ile Hermes'in oğlu olduğunu anlatan efsanelerin var olduğu bilinen bir gerçektir. Bununla beraber Mainadlar esasen şaraptan ziyade diğer keyif verici maddeleri kullanmaktaydılar. Arkadyalı tanrının annesi olduğu iddia edilen Penelope'nin ismi ("yüzünü örten bir ağ ile"), Mainadların orjilerinde yüzlerine bir tür ördek olan *penelope*nin çizgilerini andıran bir çeşit savaş boyası sürdüklerini gösterir. Plutarkhos'a göre (*On the Delays of Divine Punishment* 12), Orpheus'u parçalayarak öldüren Mainadların vücutlarına kocaları tarafından ceza olarak dövme yapılmıştır. Bacakları ve kollarına ağ figürleriyle dövme yapılmış olan bir Mainad'la British Museum'da (Catalogue E. 301) sergilenmekte olan bir vazo üzerindeki resimde karşılaşırız. Hermes'in Penelope ile bir koç kılığına girerek birlikte olması –şeytani vasıflar taşıyan koç Güneybatı Avrupa büyücü kültünde en az keçi kadar yaygındır–, Penelope'nin bütün talipleriyle tek tek sevişmesi, Pan'ın Mainadların hepsiyle sevişiği iddiası, Çam Tanrıçası Pitys ya da Elate onuruna yapılan festivallerin erotik doğasıyla alakalıdır. Kendilerinden daha medeni olan komşularının açıkça küçük görüp horladığı Arkadyalı dağlılar Yunanistan'daki en ilkel toplumdu.

3. Pan'ın yarı yılan yarı insan olan oğlu, düzenlenen erotik eğlencelerde baharı müjdeleyen bir kişiliğe sahiptir. Adasoğanı bir çeşit zehir içerdiğinden dolayı –bu yüzden fare ve sıçanlara karşı etkilidir– ritüellerden önce arınma amaçlı kullanılırdı ve bitki bu yüzden kötülükleri yok eden bir sembol haline gelmiştir. (Plinius: *Naturalis Historia* xx. 39) Şölenlerin beklendiği kadar kalabalık geçmediği durumlarda, Pan'ın heykeline bu bitki atılmaktaydı.

4. Tanrının Selene'yi baştan çıkarması, genç Mayıs Kraliçesi'nin onunla yapacağı bereketli evliliğin öncesinde bir erkeğin sırtına binmesini konu alan Bahar Bayramı orjilerini çağrıştırır. Bu çağa gelindiğinde, koç kültü Arkadya'daki keçi kültünün yerini almıştı.

5. Mısırlı Thamos'un, "Ulu (büyük) Temmuz öldü!" anlamına gelen "Thamos Pan-megas Tethn-se" şeklindeki ağıtlarını "Thamos, ulu Pan öldü!" şeklinde yorumlayarak etrafa yanlış olarak aktardığı aşikârdır. Sonuç ne olursa olsun, MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısında Delphoi'de bir rahip olan Plutarkhos, Thamos'un yaşadıklarının doğruluğuna inanmış ve hikâyeyi bu şekilde aktarmıştır. Bununla beraber Pausanias bu olaydan yaklaşık 100 yıl sonra Yunanistan'da ziyaret ettiği bu bölgede Pan'a ait çok sayıda tapınak, mihrap, türbe ve tanrıya atfedilen kutsal dağların hâlâ bir hayli fazla olduğunu gözlemlemiştir.

27.
DİONYSOS

Hera'nın emriyle Titanlar, Zeus'un henüz dünyaya gelen oğlu Dionysos'u, girdiği bütün farklı kılıklara rağmen yakalayıp parçalara ayırdılar. Tanrılar bu parçaları bir kazanda kaynatırlarken çocuğun kanlarının döküldüğü yerde bir nar ağacı büyümüştü. Büyükanne Rhea, ona acıyarak etrafa savrulan parçaları bir araya getirdi ve tekrar can vererek diriltti onu. Zeus'un isteğiyle Persephone çocuğu aldı ve onu, kız elbiseleri giydirerek kızlarla büyütmeleri için Orkhomenos Kralı Athamas ve eşi İno'ya verdi. Ne var ki Hera bu sefer de oyuna gelmedi ve İno ile Athamas'a lanet okuyup onları delirtti. Kral ve kraliçe sapıklıkta o kadar ileri gittiler ki öz oğulları Learkhes'i bir geyik sanıp parçalara ayırdılar.[1]

b. Bunun üzerine Hermes, Zeus'dan aldığı emirle Dionysos'u bir oğlağa ya da bir koça dönüştürerek büyütmeleri için onu Helikon Nysa Dağı'ndaki Makris, Nysa, Erato ve Bromie adlarındaki Nymphalara emanet etti. Bu Nymphalar da Dionysos'u bir mağaraya götürerek orada balla besleyip her türlü ihtiyacını karşıladılar. Hizmetleri karşılığında daha sonra tanrılar tanrısı da onların imajlarını Hyades ismiyle yıldızlar arasına koydu. Dionysos'un şarabı icat ettiği yer, ki tanrıya esasen bu kimliğiyle ibadet edilmiştir, bu perilerin onu büyüttüğü Nysa Dağı'ydı.[2]

Ne var ki Dionysos'un bir kız çocuğu gibi giydirilip büyütülmesinden kaynaklanan kadınsı davranışları, Hera'nın delikanlılık çağına gelen gencin Zeus'un oğlu olduğunu anlamasını engelleyemedi ve Tanrıça onu delirtti. Dionysos eğitmeni Silenos, Satyrler ve Mainadlardan oluşan yoldaşlarıyla bütün dünyayı dolaştı. Mainadların silahları, *thyrsos* denilen sarmaşık ve asmadan yapılmış sopalar, uçlarına çam kozalağı takılı mızraklar, kılıçlar ve korku salan haykırışları idi. Dionysos daha sonra asma kültünü de beraberinde götürdüğü Mısır'a gitti. Şarap Tanrısı Pharos'da Kral Proteus tarafından büyük bir saygı ve misafirperverlikle karşılandı. Nil Deltası'ndaki –Pharos'un

karşısında– Libyalılarla beraber yaşayan bazı Amazon Kadınlarını, Kral Ammon'u tahttan indirip ülkeden uzaklaştıran Titanlara karşı savaşmaya ikna etti. Dionysos'un Titanları yenerek Kral Ammon'un tekrar tahta geçmesini sağladığı bu zafer, onun askeri alanda kazandığı sayısız başarılarının ilkiydi.[3]

c. Tanrının doğuya olan yolculuğu da Hindistan'a kadar uzandı. Tanrı Euphrates'e geldiğinde, kendisine eşlik eden kral Damaskos'un isyanıyla karşı karşıya kaldı ve düşmanlarını yenip onun canlı canlı derisini yüzdü. Tanrı, Tigris (Fırat ve Dicle) Nehri'ne sarmaşık ve asmalarla bir köprü inşa etti ve bu nehri babası Zeus'un gönderdiği kaplana binerek geçti. Dionysos ve beraberindekiler yolda karşılaştıkları engelleri bir bir aşarak en sonunda, insanlara asma kültünün yanı sıra büyük şehirler kurarak adalet kavramını öğrettikleri Hindistan'a ulaşıp bütün ülkeyi ele geçirmeyi başardı.[4]

d. Dionysos dönüş yolculuğunda göçebe Amazon kadınlarıyla da savaşmak zorunda kaldı. Onları Ephesos'a kadar kovaladı. Burada bir kısım Amazon, kendi soylarından gelen insanların hâlâ yaşadıkları iddia edilen Ephesos'ta Artemis Tapınağı'na sığındı. Samos'a kaçan geri kalanlarını ise Dionysos kayıklarla takip etti ve Panhaima denilen yerde onların birçoğunu öldürdü. Phloeum yakınlarında, tanrının Hindistan'dan beraberinde getirdiği ve kemikleri hâlâ sergilenmekte olan fillerin bir kısmı öldü.[5]

e. Dionysos daha sonra, büyükannesi Rhea tarafından Hera'nın gazabına uğrayarak çıldırdığı günlerde işlediği suçların günahlarından arındırılıp kirlerinden temizlendiği, Phrygia'dan Avrupa'ya geldi. Tanrıça bu ülkede torununa Mysterionlara katılma ayrıcalığını da tanıdı. Dionysos sonra Trakya'yı istila etti. Fakat beraberindekilerle tam Strymon (bugünkü Karasu, çev. n.) nehri kıyısına ulaştığında Edonialıların Kralı Lykurgos'un, üvendireyle yaptığı, vahşi saldırısına uğradı ve kendisi hariç tüm ordusu kral tarafından esir alındı. Eğer tanrı kendisini denize atarak Thetis'in mağarasına kaçmasa o da esir düşecekti. Ne var ki bu davranışa öfkelenen Rhea, ilk önce esir düşen askerleri kurtardı daha sonra da kralı delirtti. Öyle ki, kral bir gün asmaları kestiğini sanarak oğlu Dryas'ı baltasıyla paramparça etti. Yaptığı fenalığın farkına ancak cansız cesedin burnunu ve kulaklarını budadıktan sonra varabildi. Bu cinayetle bütün Trakya kuraklığa mahkûm oldu. Dionysos denizdeki mağaradan çıkarak ülkede yaşayanlara, krallarını öldürmedikleri sürece kuraklığın devam edeceğini söylediğinde Adonis halkı, Lykurgos'u Pangaion Dağı'na götürüp, kollarını ve bacaklarını vahşi atlara bağlayarak öldürdüler.[6]

f. Bu olaydan sonra Dionysos Trakya'da hiçbir sorunla karşılaşmadı. Seyahatine devam edip çok sevdiği Boiotia'ya geldi. Burada Thebes'i ziyaret ederek kadınları Kithaeron Dağı'ndaki şölenlere katılmaya davet etti. Ancak Thebes Kralı Pentheus, tanrının ahlaksız davranışlarda bulunmasına daha fazla tahammül edemedi ve onu Mainadlarla birlikte hapsetti. Ne var ki Pent-

heus da delirdi ve Dionysos'u zincire vurmak yerine azgın bir boğayı hapsetti zindana. Bunun üzerine Mainadlar tekrar kaçıp öfkeden çıldırmış bir halde yavru hayvanları parçalayarak öldürdükleri dağlara çıktılar. Pentheus onları umutsuzca durdurmak istediyse de, Mainadlar şarabın ve vecdin verdiği sarhoşlukla onu paramparça ettiler. Bu isyanın başında ise, sonunda oğlunun kafasını vücudundan ayıran, kralın annesi Agaue bulunmaktaydı.[7]

g. Orkhomenos'da Kral Minyas'ın kızları; Alkithoe, Leukippe ve Arsippe, –Aristippe ya da Arsinoe olarak da geçer– bir gün Dionysos'un düzenlediği ve özellikle davet ettiği bir şölene katılmak istemediler. Bir genç kız kılığına giren tanrı bu kızları cezalandırmak için kendisini önce bir aslana, sonra kızgın bir boğaya ve en sonunda da bir pantere dönüştürüp onları delirtti. Leukippe daha sonra –kurayla belirledikleri– oğlu Hippasus'u kesip kurban etti ve üç kız kardeş onu parçalara ayırıp yediler. Çıldırmış bir halde yuvalarını terk edip dağlarda yaşamaya ve önlerine çıkan her şeyi parçalayıp yemeye başladılar, ta ki tanrılar tanrısının habercisi Hermes onları kuşlara çevirene dek. Bununla beraber bazılarına göre bizzat Dionysos onları yarasaya dönüştürmüştür.[8] Sonraki yıllarda Hippasus'un vahşice öldürülüşü anısına "Agrionia" ("vahşete isyan") adı verilen ve her yıl düzenlenen şölenler yapılmaya başlandı. Bu şölenlerde kadın rahibeler uzun bir arayıştan sonra, Dionysos'un Müzlerle birlikte çok uzaklarda olduğuna kanaat getirirler ve daire oluşturacak şekilde oturup birbirlerine bilmeceler sorarlardı, ta ki Dionysos'un rahiplerinden biri tanrının tapınağından elinde bir kılıçla aniden ortaya çıkıp ilk yakaladığını öldürene dek.[9]

h. Bütün Boiotia halkı Dionysos'un tanrısal gücünün farkına varıp ona ibadet etmeye başladıktan sonra Dionysos Ege adalarını dolaşarak gittiği her yere zevk ve aynı zamanda korku yaydı. İkaria'ya ulaştığında bindiği geminin su aldığını ve artık daha fazla kullanılamayacağını görünce Naksos'a gitmek için Etrüsklü, (Tyrrhenoi) denizcilerden başka bir gemi kiraladı. Fakat denize açılır açılmaz yolcularının tanrısal kimliğinden habersiz onu bir köle olarak satmak için Asya'ya yönelen denizcilerin aslında birer korsan oldukları anlaşıldı. Dionysos, aniden güvertenin ortasında dalları her yanı saran bir asma çıkardı ve kürekleri de birer yılana çevirdi. Kendisini de bu arada bir aslana dönüştürmüştü. Etrafta nereden geldiği belli olmayan bir flüt sesi yankılanıyordu. Bu durum karşısında fena halde şaşırıp korkudan çıldırmış bir halde kendilerini denize atan korsanların hepsi birer yunus balığına dönüştü.[10]

i. Şarap Tanrısı bu maceralı yolculuktan sonra geldiği Naksos'da, sevgilisi Theseus tarafından terk edilip yüzüstü bırakılan dünyalar güzeli Ariadne'yi âşığının ardından gözyaşı dökerken gördü ve onunla hiç vakit kaybet-

meden evlendi. Evliliklerinden Oinopion, Thoas, Stapylos, Latromis, Euanthes ve Tauropolos dünyaya geldi. Tanrı daha sonra eşinin düğün tacını yıldızlar arasına koydu.[11]

j. Dionysos Naksos'dan sonra Argos'a geldi. Burada, önceleri kendisine karşı çıkan ve birçok yoldaşını öldüren Kral Perseus'u cezalandırdı. Bu arada aniden ülkedeki kadınlar çıldırmış bir halde yeni doğan bebeklerini çiğ çiğ yemeye başlamıştı. Perseus çok geçmeden hatasını anladı ve Dionysos onuruna ülkesinde bir tapınak inşa ederek ondan af diledi.

k. Kültünü dünyanın her yerine yaydıktan sonra Dionysos Gökyüzüne çıktı. Tanrı artık 12 Olymposlu'dan biri olarak tanrılar tanrısı Zeus'un sağ yanındaki yerini aldı. Hestia, Olympos'un en mütevazı ve şatafatsız tanrıçası, ona tanrıların sofrasındaki yerini seve seve verdi. Bu aslında, ailesinin kıskanç kavgalarından kaçıp herhangi bir Yunan şehrinde daha huzurlu olacağını bilen Tanrıça için iyi bir fırsattı. Daha sonra Dionysos Olympos'dan yeryüzüne inerek Lerna Gölü'nü geçip Tartaros'a gitti ve burada annesi Semele'yi serbest bırakması için Yeraltı dünyasının kraliçesi Persephone'ye hediye olarak bir mersin-ağacı verdi. Serbest kaldıktan sonra Semele ve oğlu Artemis'in Troizen'deki tapınağına geldiler. Ancak diğer ölülerin haksızlığa uğradıklarını düşünmelerini önlemek için Dionysos, annesini herkese hatta Olymposlulara bile Thyone olarak tanıttı. Zeus da eski âşığına, sonsuza dek rahatça yaşayabileceği bir saray inşa ettirdi. Fakat bu olay Hera'nın gözünden kaçmamasına rağmen, Tanrıça'nın elinden, kıskançlıktan deliye dönmek dışında, başka bir şey gelmedi.[12]

1. Euripides: *Bakkhai* 99-102; Onomakritos – Pausanias: viii. 37. 3; Sicilyalı diodoros: iii. 62; *Orphic Hymn* xiv. 6; İskenderiyeli Clemens: *Protreptikos pros Hellanas* (Yunanlıları Teşvik Yolunda) ii. 16.
2. Apollodoros: iii. 4. 3; Hyginus: *Fabula* 182; Theon – Aratos *Phainomena* 177; Sicilyalı Diodoros: iii. 68-69; Apollonius Rhodius: iv. 1131; Servius – Vergilius *Bucolica* vi.
3. Apollodoros: iii. 5. 1; Aiskhylos: *Edonoi, Bir Fragman*; Sicilyalı diodoros: iii. 70-71.
4. Euripides: *Bakkhai* 13; Theophilos – Plutarkhos: *On Rivers* 24; Pausanias: x. 29. 2; Sicilyalı Diodoros: ii. 38; Strabon: xi. 5. 5; Philostratos: *Ta eis tan Tyanea Apollonion* (Tyanalı Apollonios'un Hayatı) ii. 8-9; Arrhianos: *Indica* 5.
5. Pausanias: vii. 2. 4-5; Plutarkhos: *Greek Questions* 56.
6. Apollodoros: iii. 5. 1; Homeros: *İlyada* vi. 130-40.
7. Theokritos: *İdiller* xxvi.; Ovidius: *Metamorphoses* iii. 714; Euripides: *Bakkhai, passim.*
8. Ovidius: *Metamorphosis* iv. 1-40; 390-415; Antoninus Liberalis: 10; Aelianus: *Varia Historia* iii. 42; Plutarkhos: *Greek Questions* 38.
9. Plutarkhos: *a.g.e.*
10. *Homeric Hymn to Dionysus* 6; Apollodoros: iii. 5. 3; Ovidius: *Metamorphoses* iii. 577-699.
11. Kritik – Apollonius Rhodius: iii. 996; Hesiodos: *Theogonia* 947; Hyginus: *Poeticon Astronomicon* (Göksel Varlıkların Yapısı) ii. 5.
12. Apollodoros: iii. 5. 3; Pausanias: ii. 31. 2.

*

1. Dionysos'un mistik yaşamındaki ana tema, onun asma kültünü Avrupa'ya ve Asya'ya hatta Kuzey Afrika'ya kadar olan bölgeye yaymasıdır. Şarap Yunanlılar tarafından icat edilmemiş, anlaşıldığı kadarıyla ilk olarak Girit'ten fıçılarla bu ülkeye getirilmişti. Karadeniz'in güney kıyılarında yetişen yaban üzümü, buradan Filistin yoluyla tarımının yapıldığı Libya'daki Nysa Dağı'na ve Girit'e; İran üzerinden Hindistan'a, İpek Yolu'yla Tunç Çağı'nda İngiltere'ye yayılmıştır. Filistin ve Küçük Asya'daki şarap orjileri –Kenanlıların Çadır tapınak Şöleni, esasen, bir Bakkha orjisiydi– Phrygia ve Trakya'da yapılan bira festivalleri ile aynı özelliklere sahipti. Dionysos'un en büyük başarısı, şarabın gittiği her yerde diğer sarhoş edici içeceklerin yerini almasıydı. Pherekydes'e göre *Nysa* "ağaç" anlamına gelir.

2. Dionysos düzenlenen festivallerde Thyone ya da Kotytto olarak da bilinen Ay Tanrıçası Semele'ye itaat eden ve Tanrıça'ya kurban edilen biri olarak çıkar karşımıza. Onun, Akhilleus'un hikâyesini andıran bir şekilde bir kız çocuğu gibi yetiştirilip büyütülmesi, Giritlilerin erkek çocukları ergenlik dönemine kadar "karanlıkta" (*skotioi*) yani ev gibi kadınların hayatlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri yerlerde büyütmeleri geleneğini çağrıştırır. Şarap tanrısına atfedilen unvanlardan bir diğeri de "yeni tomurcuklanan ağaç" anlamına gelen *Dendrites*'di. Ağaçların aniden yeşerdiği ve bütün evrenin güçlü bir arzuyla kendinden geçtiği Bahar Festivali Dionysos'un yeniden özgür kalışını müjdelerdi. Efsanede tanrı, bir keçiye mi, bir boğaya mı, geyiğe mi yoksa bir koça mı ait olduğu tam olarak bilinmeyen bir şekilde sadece boynuzlu biri olarak tasvir edilmiştir. Bunun sebebi olarak, farklı yerlerdeki insanların onun kültünü sahiplenmeleri ve ona ibadet etmeleri gösterilir. Apollodoros'un anlatımında yer alan, Dionysos'un Hera'nın gazabından kurtulmak için henüz bir çocukken kılık değiştirdiği şeklindeki ifade –"Eriphos" ("çocuk") tanrının unvanlarından biriydi (Hesykhios *sub* Eriphos)– devasa boynuzlu vahşi bir keçi olan Dionysos-Zagreus'un Girit kültünü açıklar. "Keçinin üzüm asmalarını kemirmek ve dallarını yemekle meşhur bir hayvan" olduğu göz önünde bulundurulursa, Vergilius'un (*Georgica* ii. 380-84) Dionysos'a kurban olarak sunulan en yaygın hayvanın "keçi" olduğu yönündeki ifadesi gerçeği pek yansıtmaz. Hera'nın gazabına uğradıktan sonra deliren Athamas tarafından öldürülen Learkhos, erkek bir geyik olarak Dionysos'u sembolize eder. Şarap tanrısı Trakya'da beyaz bir boğa formundaydı. Ancak Arkadya'da Hermes onu bir koça çevirmişti; zira Arkadyalıların hepsi çobandı ve Güneş Koç burcuna onların Bahar Festivali'nde giriyordu. Onun emrine verdiği Hyadlar (Hyades, "yağmur getirenler") tanrının seremonilerini tasvir etmek için "uzun boylu", "topal", "ihtiraslı", "gürleyen (ulu)" ve "hiddetli" olanlar şeklinde tekrar isimlendirildiler. Hesiodos, (alıntı Theon tara-

fından yapılmıştır: *On Aratus* 171) Hyadların ilk isimlerinin; Phaesyle ("süzülen ışık"), Koronis ("karga"), Kleia ("meşhur"), Phaeo ("sönük") ve Eudore ("cömert") olduğunu ifade eder (Theon: *Aratos* 171). Hyginus'un bunlara verdiği isimler de hemen hemen aynıdır (*Poeticon Astronomicon ii. 21*). *Nysos* "topallayan" anlamına gelir ve görüldüğü kadarıyla dağlarda düzenlenen bira orjilerinde, kutsal kral kekliğin yürüyüşünü andıran bir şekilde dans ederdi –*Pesach* ("topallama") adı verilen Kenan Bahar Festivali'nde olduğu gibi. Fakat Dionysos'u Hermes'in emaneti olarak alan ve bebeği babasıyla birlikte büyüttüğü söylenen Makris'in, onu balla büyütmesi, Dionysos'un can yoldaşları olan Mainadların çamlardan kestikleri çubukları sarmaşıklara dolayarak yaptıkları ve *thyrsa* adını verdikleri silahlar, bize şaraptan daha önce sarhoş edici başka içkilerin de bulunduğunun ipuçlarını verir: "mead" ile tatlandırılan ve sarmaşık tohumu eklenerek yapılan ladin-birası (alaçam-birası). Mead mayalanmış (damıtılmış) baldan yapılan ve Homeros'a ait anlatımlarda sık sık karşılaştığımız Olymposlulara özgü ve ölümsüzlüğü sembolize eden "nektar"dır.

3. Şarap Tanrılığı'nın, Sabazios olarak da bilinen Şarap Tanrısı Dionysos'a sonraki çağlarda verilmiş bir unvan olduğunu ileri süren (*Prolegomena* viii) ilk yazar olan J. E. Harrison, *tragedia* kelimesinin Vergilius'un (*a.g.e.*) ifade ettiği gibi "keçi" anlamına gelen *tragos*'dan değil de, "arpa tanesi" –mayalanarak bira yapımında kullanılan ürün– anlamına gelen *tragos* kelimesinden türemiş olabileceğini iddia eder. Yazar buna ilaveten, eski çağlara ait olan vazo resimlerinde Dionysos'un yoldaşlarının keçi-adamlar değil de at-adamlar olarak resmedildiğini, tanrının üzüm-sepetinin de, başlangıçta bir file olduğunu söyler. Aslında, Libya ya da Girit keçisi daima şarapla, Helen atı da bira ve nektarla özdeşleştirilmiştir. Şarap Tanrısı Dionysos'a karşı çıkan Lykurgos, bu yüzden vahşi atlar –Kısrak Başlı Tanrıça'nın rahibeleri– tarafından parçalara ayrılmıştır. Lykurgos'un hikâyesi, Dryas'ın ("meşe") ölümünden sonra ülkenin lanetlendiği şeklinde olan ve efsaneyle paralellik taşımayan bir anlatım eklenerek karışık bir hal almıştır. Dryas geleneksel olarak öldürülen meşe-kralıydı. El ve ayaklarının süslenmesi, ruhunun koyda kalması amacıylaydı ve kutsal bir meşe ağacına yapılan saldırı ya da onu kesme ölümle cezalandırılırdı. Kotytto, onuruna Adonis Ritüelleri'nin düzenlendiği, Tanrıça'ya verilen isimdi (Strabon: x. 3. 16).

4. Dionysos'un özdeşleştirildiği Aslan, Boğa ve Yılan figürleri, üç parçaya ayrılan Takvim'in (yılın) amblemleriydi. Tanrı, kışın yılan olarak (başındaki yılan figürlü taç bu yüzdendir) dünyaya geldi; ilkbaharda aslan halini aldı ve yaz-ortasında da, bir boğa, keçi ya da erkek geyik formuna ulaştığında öldürülerek yendi. Bütün bunlar Titanlar kendisini kovaladığında tanrının girdiği kılıklardır. Anlaşıldığı kadarıyla Orkhomenoslular arasında yılan figürü

yerini bir pantere bırakmıştır. Şarap Tanrısı'nın onuruna yapılan Mysterionlar da, tanrının Mısır'a yaptığı seferden dolayı Osiris'in Mysterionlarıyla benzerlik gösterir.

5. Aynı Pentheus ve Perseus gibi, Dionysos'a Hera'nın duyduğu nefret ve gösterdiği düşmanlık, Trakya'dan Atina, Korinth, Sikyon, Delphoi ve diğer büyük şehirlere kadar yayılan şarap kültüne ve Mainadların sahip olduğu alışılmamış yaşam tarzına duyulan tepkinin mitolojik anlatımıdır. Sonuç olarak söz konusu kült MÖ 6. yüzyılın sonu, 7. yüzyılın başlarına doğru Korinth Hükümdarı Periandros, Sikyon Hükümdarı Kleisthenes, Atina Hükümdarı Peisistratos gibi zorba hükümdarlar tarafından tanınmış ve Dionysos Şenlikleri adı altında resmi kimlik kazanmıştır. Bunun üzerine Dionysos ve onun şarap kültü Gökyüzüne kabul edilmiş, –tanrı, On İki Olymposlu'dan biri olan Hestia'yı Olympos'dan MÖ 5. yüzyılın sonlarına doğru uzaklaştırmıştır– bununla beraber bazı tanrılar "sade ritüellere" devam etmişlerdir. Ancak her ne kadar, Pylos'daki Nestor Sarayı'nda yakın zamanda çözülen yazıtların birinde Dionysos'un MÖ 13. yüzyılda bile tanrısal bir kişiliğe sahip olduğu şeklindeki ifadeye rağmen, onun yarıtanrı tanımı hiçbir zaman değişmemiş ve her yıl tekrar canlanarak dışarı çıktığı öne sürülen türbesinin rahiplerin Apollon'u onun ölümsüz bir parçası olarak kabul ettikleri Delphoi'de olduğu ileri sürülmüştür. (Plutarkhos: *On İsis ve Osiris* 35) Şarap Tanrısı'nın, Hitit Rüzgâr Tanrısı'nın Kumarbi'nin kalçasından doğuşu gibi, Zeus'un baldırından dünyaya geldiğini anlatan efsane, Dionysos'un anaerkil düşünce felsefesiyle tamamen çelişen bir olguyu yansıtması bakımından önemlidir. Ritüel olarak bir erkekten dünyaya gelme teatrali Hitit kökenli olup, aynı zamanda oldukça yaygın bir Yahudi evlat edinme seremonisiydi.

6. Dionysos'un yeniay şeklindeki gemiyle Naksos'a olan yolculuğu ve seyahat esnasında korsanlarla çatışmasını konu alan efsane ile Nuh destanı, görüldüğü kadarıyla aynı ikondan esinlenilerek ortaya çıkmıştır. Nuh'un Gemisi'ndeki hayvanlar ise –aslan, yılan ve diğer canlılar– tanrının girdiği mevsimsel kılıklar olup, Dionysos esasen Deukalion'un kendisidir. Brasiai Lakonialıları'nın tanrının doğumunu aktardıkları efsanede, Kadmos'un Semele ve çocuğunu bir sandığa kapatarak nehre bıraktığı, sandığın Brasine'ye kadar sürüklenerek geldiği, Semele'nin burada hayatını kaybedip gömüldüğü ve bebeği de (Dionysos) İno'nun büyüttüğü anlatılır. (Pausanias, iii 24-3)

7. Nil Deltası'nın açığında küçük bir ada olan ve Proteus'un aynı Dionysos'unkine benzer değişimler geçirdiği Pharos, Tunç Çağı Avrupa'sının en önemli limanına sahipti. Girit, Küçük Asya, Ege Adaları, Yunanistan ve Filistinli tüccarların uğrak yeri olan bu ada bir depo gibi kullanılmıştır. Asma kültünün buradan bütün dünyaya yayılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Dionysos'un Libya seferini konu alan efsane, Garamalılara Yunanlı müttefikle-

rinin yaptığı askeri yardımı anlatıyor olabilir. Tanrının Hindistan seferi ise, hayali olarak Aleksandros'un (İskender, çev. n.) bu bölgede Hindulara karşı sarhoş bir halde verdiği mücadeleye benzetilmişse de tarihteki öncelik sırası nedeniyle, efsane daha çok şarap kültünün doğuya yayılması ile alakalıdır. Dionysos'un Rhea tarafından karşılanıp Mysterionlara kabul edilerek onurlandırıldığı yer olan Phrygia'yı ziyareti de şarap tanrısına Sabazios –ya da Bromios– adı altında yapılan Yunan ritüellerinin Phrygia kökenli olduğunu gösterir.

8. Ariadne'nin gelinlik tacı "Korona Borealis", aynı zamanda "Girit Hükümdarlık Tacı" olarak da bilinirdi. Girit'in Ay Tanrıçası olan Ariadne'nin Dionysos ile olan evliliğinden dünyaya gelen çocukları –Oinopion, Thoas, Staphylos, Tauropolos, Latromis ve Euantes– Khios, Lemnos, Trakya, Khersonesos ve civarında yaşayan Helen kabilelerinin atası olarak tarihe geçtiler. Asma kültünün Yunanistan ve Ege'ye Girit üzerinden gelmiş olmasından dolayı *–oinos* "şarap" Girit kökenli bir kelimedir– Dionysos, doğduğunda, aynı onun gibi, parçalara ayrılan Giritli Zagreus ile sık sık karıştırılmıştır.

9. Pentheus'un annesi olan Agaue, bira şölenlerini yöneten Ay Tanrıçası'nın kendisidir. Hippasos'un Nympha kimliği ile Üçlü Tanrıça'yı temsil eden üç kız kardeş tarafından parçalara ayrılması, Bahar Bayramı'nda, Rigantona'nın ("ulu kraliçe") farklı bir formu olan Rhiannon'un bir tayı –esasen kendi oğlu Pryder ("endişe")– yediği yer olan Dyffed'in Pwyll adındaki prensinin konu edildiği Galler efsanesiyle paralellik taşır. Buna benzer bir şekilde, Poseidon da babası Kronos tarafından tahttan indirilme endişesiyle bir tay kılığında yenmiştir. Bununla beraber efsanenin ilk versiyonunda Poseidon'u yutanın annesi Rhea'nın bizzat kendisi olduğunun anlatılmış olması muhtemeldir. Efsaneden anlaşılan, kısrak başlı Mainadların geleneksel olarak Sabazios, Bromius ya da bir başka isim verdikleri çocuk kurbanı parçalara ayırıp sonra da çiğ çiğ yemelerini konu alan ritüellerin, takip eden yıllarda yerini daha az vahşet içeren Dionysos ritüellerine bıraktığı şeklindedir. Söz konusu bu değişim, çocuğun yerine bir tayın kurban edilmeye başlanmasıyla dikkat çeker.

10. Dionysos'un yere dökülen kanlarından büyüyen ve olgunlaştığında bir yara gibi açılarak içerisindeki kırmızı tanelerini gösteren nar da, aynı zamanda, Temmuz-Adonis-Rimmon'un ağacı ile özdeşleştirilir. Ölümü sembolize eden bu meyveyi Tanrıça Hera veya Persephone'nin taşıması öldükten sonra yeniden hayata dönüşü sembolize eder.

11. Dionysos'un annesi Semele'yi Ölüler Diyarı'ndan yeryüzüne çıkartarak Thyone ("öfkeli kraliçe") adıyla herkesle tanıştırdığını anlatan efsane, Atina'da ilk çağlarda her yıl "Vahşi Kadınlar"a ithafen düzenlenen seremonilerin konu edildiği resimlerden çıkarılmıştır. Bu ritüellerde flüt sesleri, şar-

kılar, danslar ve sandıklardan etrafa saçılan çiçek taç yaprakları arasında bir rahip Semele'ye *omphalos*'tan, yani yapay bir höyükten dışarı çıkmasını söyler ve Tanrıça da "baharı, yani yeniden dirilişi müjdeleyen Ruh" –genç Dionysos– eşliğinde dışarı çıkıp topluluğa karışır. (Pindaros: *Fragman* 75. 3) Delphoi'de de benzer bir topraktan yeryüzüne çıkma seremonisi sadece kadınlar tarafından *Herois* ya da "kadın kahraman şöleni" adı altında düzenlenirdi. (Plutarkhos: *Greek Questions* 12; Aristophanes: *Batraklıoi* (Kurbağalar) 373-96) Artemis'in Troizen'deki tapınağında da aynı temayı konu alan ritüellere rastlanması olasıdır. Hatırlanacağı gibi Ay Tanrıçası, John Skelton'ın bahsettiği gibi üç farklı kimliğe sahipti:

Yemyeşil yapraklar içindeki Diana;
Parıldayan Luna;
Cehennemdeki Persephone.

Burada bahsedilen Semele aslında Persephone ya da Kore'nin diğer bir ismidir ve ritüellere konu olan bu çıkış sahnesi birçok eski Yunan vazosunda resmedilmiştir. Bunların bazılarında Satyrlerin kazmalarla Tanrıça'nın yeryüzüne çıkmasına yardım ettiği görülür. Onların varlığı söz konusu ritüelin Pelasg kökenli olduğunu gösterir. Bu insanların kazarak çıkardıkları şey, muhtemelen hasat mevsimi sonunda toprağa gömdükleri ve yeşermesini bekledikleri bir mısır-kuklasıdır. Bununla beraber Kore hiçbir zaman Olympos'a yani Gökyüzüne çıkmamış, Hekate'nin gözetiminde kendisine tanınan süre dolana kadar yeryüzünde annesi Demeter'le yaşamış ve daha sonra da Ölüler Diyarı'nın kraliçesi olarak Tartaros'a gitmiştir. Fakat Dionysos'un gökyüzünde bir Olymposlu olarak tanrısal kimlik kazanmasından hemen sonra, bir zamanlar tanrıça olan Semele, hayatının bir kısmını yeryüzünde, kalan kısmını da yeraltında geçirmek zorunda kalan ve bir tanrıçadan ziyade daha çok kahraman veya cesur bir karakteri andıran Kore'den ayrı tutulmuştur.

12. Üzüm fidanı (asma), kutsal ağaç yılının 10. ağacı olup, bağbozumu festivallerinin düzenlendiği Eylül ayını sembolize etmekteydi. Sarmaşık 11. ağaçtı ve Mainadların düzenledikleri şölenlerde bu bitkinin keyif veren yapraklarını çiğneyerek kendilerinden geçtikleri Ekim ayını temsil ederdi. Bu ağacın bir başka önemli yanı ise diğer dört kutsal ağaç gibi –El'in böceklerin beslendiği dikenli meşe ağacı, Phoroneus'un kızılağacı, Dionysos'un asma ve nar ağacı– kırmızı renkte bir boya vermesiydi. Bizanslı bir rahip olan Theophilus'un (Rugerus: *On Handicrafts*, 98) anlattığına göre, "şairler ve sanatçılar gizemli güçlere sahip olan sarmaşığa hayrandılar. Mart ayı geldiğinde henüz yeşermeye başlayan bir sarmaşık çubuğunun birkaç gözeneğinin çakıyla de-

linip oyulmasıyla bitkiden yapışkan sıvı akar. Bu sıvı idrarla karıştırılıp kaynatıldığında, boyamada oldukça kullanışlı ve adına 'lake' denilen kan kırmızısına benzer bir renk elde edilir". Kırmızı boya, eril bereket sembollerinin yüzleri ile (Pausanias: ii. 2. 5) kutsal krallara sürülürdü; Roma'da bu gelenek, savaşlardan galip çıkan kumandanların yüzlerini kırmızıya boyamaları şeklinde devam etmiştir. Bu efsanede muzaffer kumandan, Romalıların savaş tanrısı kişileştirmesinden önce "doğaya yeniden hayat veren Dionysos" olarak tanıdıkları ve Mart ayına adını veren Mars'ı sembolize ederdi. İngiliz krallarının günümüzde bile halkın önüne çıktıklarında yüzlerine allık sürerek daha sağlıklı ve mutlu olduklarını göstermeye çalışmaları muhtemelen bu geleneğin izlerini taşır. Bundan başka, Yunan sarmaşığının, aynı asma ve çınar yaprağı gibi beş uçlu olması, Toprak Tanrıçası Rhea'nın bu konudaki maharetini ve tartışılmaz becerisini gösterir. Bütün bunlardan farklı olarak Mersin ağacıysa sadece "ölüm ağacı" olarak bilinirdi.

28.
ORPHEUS

Trakya Kralı Oiagros ve Müz Kalliope'nin oğlu olan Orpheus, ölümlüler arasında gelmiş geçmiş en büyük şair ve müzisyenlerin en meşhuruydu. Apollon ona bir lir hediye etmiş; Müzler de çalgıyı nasıl kullanacağını ona öğretmişlerdi. O, lirini eline alıp çalmaya başladığında ağzından dökülen ezgiler, lirden çıkan olağanüstü ahenkteki müzikle birleşince, en vahşi hayvanlar bile uysallaşır, gökte uçan kuşlar onu dinlemek için durur, hatta müziğin ahengine kapılan ağaçlar ve kayalar bile sağa sola sallanarak onu selamlar ve eşlik ederlerdi. Bugün bile Trakya'daki Zone bölgesinde bu unutulmaz müzisyenin şarkılarına eşlik eden ağaçlar, Orpheus'un onları bıraktığı şekildeki figürlerini aynen korurlar.[1]

b. Orpheus Mısır'a gittikten sonra birlikte Kolkhis'e kadar gittiği ve onlara yolculuk sırasında karşılaştıkları bin bir türlü zorlukla baş edebilmeleri için lirinden çıkan ilahi seslerle yardım ettiği Argonautlara katıldı. Geri döndüğünde bazılarının adına Agriope dediği Eurydike ile evlenip Trakya'daki Kikone yerlileri arasında yaşamaya başladı.[2]

c. Bir gün Tempe yakınlarındaki Peneios Nehri vadisinde Eurydike, çiçek topladığı bir sırada kendisine tecavüz etmek isteyen Aristaios ile karşılaştı. Ne var ki genç kadın kaçarken otların arasında üzerine bastığı bir yılanın sokmasıyla hayatını kaybetti; ancak Orpheus sevgilisini tekrar geri getirebilmek ümidiyle ölümlülerin hayattayken gitmeyi göze alamadığı Tartaros'a gitti. Yolculuğunda Thesprotis'deki Aornum'a açılan geçidi kullanan müzik ilahı, Tartaros'a ulaştığında lirinden çıkan ahenkli sesler sadece Kharon, Kerberos ve Mahşerin Üç Yargıcı'nı derinden etkilemekle kalmadı aynı zamanda ruhları lanetlenerek sonsuza dek acı çekmeye mahkûm edilenlerin kederini de bir anlık bile olsa unutturdu. Hatta Ölüm Tanrısı'nın merhametsiz yüreği bile bu acıklı şarkılarla yumuşadı ve Tanrı Orpheus'un sevgilisine tekrar kavuşmasına izin verdi. Fakat Hades'in bir şartı vardı: Orpheus, Ölüler Diya-

rı'ndan yeryüzüne ulaşıp güneşe çıkana kadar kendisini takip eden sevgilisine dönüp bakmayacaktı. Eurydike Orpheus'un lirinden çıkan nağmeleri takip ederek yeryüzüne giden karanlık merdivenleri çıkmaya başladı. Orpheus güneş ışığını görür görmez eşinin hâlâ kendisini takip edip etmediğini merak edip arkasına bakınca henüz gün ışığına çıkamayan sevgilisi Eurydike'yi sonsuza dek yitirdi.[3]

d. Dionysos Trakya'yı ele geçirdiğinde Orpheus tanrıyı onurlandırmayı ihmal etmiş, bunun yerine kendisine büyük hayranlık duyan Trakyalılara, diğer kutsal gizleri öğretmiş ve onlara kötülükten uzak drumaları için vaazlar vermişti. Kendisi de her sabah erkenden çıktığı Pangaion Dağı'nın zirvesinden Apollon olarak isimlendirdiği Helios'u selamlar ve onun tanrıların en ulusu olduğunu söylerdi. Şarap Tanrısı bir anlık öfkeyle, Makedonya sınırları içerisindeki Deion'da Orpheus'a saldırmaları için Mainadları gönderdi. Kocalarının hepsinin Orpheus'un rahiplik yaptığı Apollon'un tapınağına girmelerini bekledikten sonra Mainadlar daha önceden hazırladıkları silahları alıp, tapınağa saldırdılar ve bu kutsal sığınağı ateşe verdiler. Kocalarını tek tek öldürdükten sonra, Orpheus'u yakaladılar ve onu parçalara ayırdılar. Kopardıkları kafasını da Hebros Nehri'ne (Meriç, çev. n.) fırlattılar. Nehirde sürüklenmeye başlayan kesik baştan hâlâ herkesin kanını donduracak güzellikte şarkılar etrafa yayılıyordu, ta ki azgın sular onu Lesbos Adası (Midilli, çev. n.) kıyılarına götürene dek.[4]

e. Başından beri olan biteni kalplerinde derin üzüntüyle izleyen Müzler, usta şairin parçalanan vücudunu bir araya getirip cesedini, bülbüllerin şimdilerde bir başka güzellikte şarkılar söylediği Olympos Dağı'nın eteklerindeki Leibethra'ya gömdüler. İşledikleri suçun kirinden arınmak isteyen Mainadlar, ellerindeki kanı Helikorn Nehri'nde yıkamak istediler. Fakat Nehir Tanrısı bir anda yerin altına girerek ırmağı kuruttu ve bir başka isimle –Baphyra– tekrar belirdi. Böylelikle tanrı, zalim cinayetin günahını taşımaktan kurtuldu.[5]

f. Orpheus'un, Mainadları zevke ve şehvete olan düşkünlüklerinden dolayı suçladığı ve homoseksüel ilişkiyi teşvik ettiği de anlatılır. Bunun üzerine Aphrodite en az Dionysos kadar öfkelenmiş ve onu cezalandırmıştı. Her ne kadar Olymposlular bu cinayetin günahının hâlâ temizlenmediğini düşünseler de, Dionysos Mainadları bulundukları yerde birer meşe ağacına dönüştürerek onların hayatlarını kurtardı. Bu katliamdan sağ olarak kurtulan Trakyalı erkeklerse, eşlerinin vücutlarına, rahipleri öldürdükleri belli olsun diye dövme yapmaya karar verdiler. Günümüzde bile bu geleneğin izlerine rastlamak mümkündür.[6]

g. Orpheus'un nehre düşen başı Lesbos Adası kıyılarına sürüklenerek geldiğinde, kıskanç bir yılan tarafından saldırıya uğradıktan sonra (Apollon bu

yılanı hemen bir taşa çevirdi), Dionysos için kutsal sayılan Antissa'da bir mağaraya kondu. Burada uzun zaman gelecekten haber almak isteyen birçok ziyaretçinin uğrak yeri oldu. Öyle ki, Apollon artık hiç kimsenin kendisine akıl danışmak için Delphoi, Gryneion (Çıfıtkalesi, çev. n.) ve Klaros'daki (Ahmetbeyli, çev. n.) tapınağına gitmediğini gördüğünde kesik başın yanına gelerek, "Artık işime karışmaktan vazgeç; sana ve şarkılarına yeterince tahammül ettim" dedi. Apollon'un sözleri biter bitmez Orpheus'un kafası sessizliğe gömüldü ve bir daha da konuşmadı.[7] Kesik başla birlikte Lesbos'a kadar sürüklenen lir de Apollon bir tapınağına konduktan ve yine Apollon'la Müzlerin dualarından sonra bir takımyıldızı olarak gökyüzüne kondu.[8]

h. Bu müzik ilahına atfedilen ve diğerlerinden oldukça farklı olan bir başka efsaneye göreyse Zeus onu, Mysterionlarında kutsal sırları açıkladığı için tanrısal silahı yıldırımla öldürmüştür. Zira Orpheus, Hekate'nin Aigina'da, Subterrene Demeter'in Sparta'da ve Apollon'un Trakya'daki Mysterionlarının kurucusuydu.[9]

1. Pindaros: *Pythionikon* iv. 176, Aiskhylos: *Agamemnon* 1629-30; Euripides: *Bakkhai* 561-4; Apollonius Rhodius: i. 28-31.
2. Sicilyalı Diodoros: iv. 25; Hyginus: *Fabula* 164; Athenaios: xiii. 7.
3. Hyginus: *a.g.e.*; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Pausanias: ix. 30. 3; Euripides: *Alkestis* 357.
4. Aristophanes: *Batrakhoi* (Kurbağalar) 1032; Ovidius: *Metamorphoses* xi. 1-85; Konon: *Narrations* 45.
5. Aiskhylos: *Bassarids* – Eratosthenes: *Katasterismoi* 24; Pausanias: ix. 30. 3-4.
6. Ovidius: *a.g.e.*; Plutarkhos: *On the Slowness of Divine Vengeance* 12.
7. Lukianos: *Against the Unlearned* ii; Philostratos: *Heroika* v. 704; *Ta eis tan Tyanea Apollonion* (Tyanalı Apollonios'un Hayatı) iv. 14.
8. Lukianos: *a.g.e.*; Eratosthenes: *Katasterismoi* 24; Hyginus: *Poeticon Astronomicon* ii. 7.
9. Pausanias: ix. 30. 3; ii . 30. 2; iii. 14. 5.

*

1. Orpheus'un kafasının kopartılıp nehre atıldıktan sonra bile şarkı söylemeye devam etmesi, kafası vücudundan ayrılan Kızılağaç Tanrısı Bran'ın konu edildiği efsaneyi çağrıştırır. *Mabinogion*'a göre, Bran'a ait olan kesik baş Kuzey Galler'deki Harlech'de bir kayanın üzerinde şarkı söyler dururdu; bu belki de, kızılağaç kabuklarından yapılan ve cenaze törenlerinde çalınan kavalların konu edildiği bir fabldı. Dolayısıyla eğer Orpheus "nehir kenarında bulunan" anlamına gelen *ophuroeis* kelimesinden türediyse bu, Bran'ın Yunanlı karşılığı Phoroneus ya da Kronos'un unvanlarından birine sahip olduğu anlamına gelir. Ayrıca başta Peneus olmak üzere diğer bütün "nehirlerin kenarında yetişen" kızılağaçların mitosunu da açıklar. Orpheus'un babasının ismi Oiagros ("yaban elması") da aynı kültle ilişkilendirilir. Zira, yaban elması (Fransızca = alisier) ile kızılağaç (İspanyolca = aliso), Orpheus, Kronos ve Phoroneus'un öldükten sonra ruhlarının gittiği söylenen Elis Ovası'nın He-

len öncesi kraliçesi ve aynı zamanda Nehir Tanrıçası da olan Halys'in (Alis ya da Elis) ismini taşır. Aornum, Kelt Avalon'un ("elma ağacı adası") İtalyan varyantı olan Avernus'dur.

2. Sicilyalı Diodoros'un aktardığına göre, Orpheus 13 sessiz harften oluşan eski alfabeyi kullanmaktaydı; lirini eline aldığında bütün ağaçların hareket ettiğini, vahşi hayvanların uysallaşarak kendilerini müziğin ahengine bıraktıklarını anlatan efsanenin de, belirgin bir şekilde alfabenin art arda gelen mevsimsel ağaçlarını ve onları temsil eden hayvanları anlattığı açıktır. Kutsal kral olarak Orpheus, yaz gündönümünde bir meşe korusunda yıldırımla –yani çift ağızlı bir baltayla– öldürülmüş, daha sonra da boğa veya geyik kültünden olan ve esasen Müzleri sembolize eden Mainadlar tarafından, Zagreus ya da Aktaion gibi parçalara ayrılmıştı. Klasik Çağ Yunanistan'ında dövme yapma geleneği sadece Trakya'ya özgü bir pratikti. Orpheus'un ölümünün anlatıldığı bir vazo işlemesinde, bir Mainad kolunun üzerinde küçük bir geyik dövmesi ile resmedilmiştir. Bu Orpheus, Dionysos kültü ile zıtlaşmaya girmeyen Orpheus olup, Dionysos'un kendisidir. Hatta bahsedilen bu Orpheus, lir yerine kızılağaçtan yapılan ilkel bir flütü çalan ilk kişidir. Proklos ondan şöyle söz eder:

"Dionysos'un ritüellerine başkanlık ettiğinden dolayı Orpheus, bir tanrı olarak şarap tanrısı ile benzer acılar çektiği aynı kaderi paylaşır" (*Commentary on Plato's Politics*: 398) şeklinde bahseder. Buna ilaveten Apollodoros, (i. 3. 2) Orpheus'u Dionysos Mysterionlarını kurmakla onurlandırır.

3. Güneşe "Her Şeyin Tanrısı" olarak ibadet edildiğini anlatan hikâye, anlaşıldığı kadarıyla MÖ 14. yüzyılda Kuzey Ege'ye tek tanrılı dini benimseyen kaçak Akhenaton papazları tarafından getirilmiş ve yerel kültlere aşılanmıştır; bu, Orpheus'un Mısır'a yaptığı ileri sürülen ziyareti açıklar. Bu tip inanışa ait kayıtlar, Güneş'ten, "Trakyalı atlıların sevgilisi en yaşlı alev" ve "bütün tanrıların ve her şeyin atası" olarak bahsedildiği Sophokles'in anlatımında (*Fragmanlar* 523-1017) bulunmuştur. Apollon'a tek tanrı olarak ibadet edilmesi, Trakyalı muhafazakâr köylüler tarafından ilk başlarda kabul edilmemiş ve karşı koymaları kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Ancak daha sonra Mısır kostümleri giyen ve tanrı için kutsal sayılan boğanın etini yiyen Orfik rahipler Dionysos'u yarıtanrı, ölümsüz Güneş'i de Apollon olarak adlandırmışlardır. Böylelikle "hislerin tanrısı" Dionysos'u, "bilgeliğin tanrısı" Apollon'dan ayırmışlardır. Bu, Orpheus'un kesik başının neden Dionysos'un, lirininse neden Apollon'un tapınağına konduğunu açıklar. Kesik baş ve lirin akıntıya kapılarak geldiği Lesbos Adası, lirik şiirin merkezi olarak kabul edilmektedir. Ayrıca tarihte bilinen en eski müzisyenlerden biri olan Terpandros da Antissalı'dır. Orpheus'un kafasına Lesbos'ta bir yılan tarafından yapılan saldırı, onun Antissa'ya davetsiz olarak girmesine karşı çıkan eski bir kâhinin ya da

Philostratus'un daha açık bir şekilde dile getirdiği Pytholu Apollon'un yaptığı saldırıdır.

4. Eurydike'nin yılan sokmasıyla gelen ölümü ve hemen sonra Orpheus'un onu tekrar yeryüzüne getirmek için Tartaros'da verdiği umutsuz mücadeleyi anlatan bölümle, bu efsanenin son zamanlarda anlatılmaya başlanılan versiyonlarında karşılaşırız. Bu iki tema görüldüğü kadarıyla, Orpheus'un lirinden çıkan eşsiz melodilerle Yılan Tanrıça Hekate ya da Agriope'yi ("vahşi yüz") kendinden geçirdiği ve bu yüzden Tanrıça'nın Orfik Mysterionlarına katılan diğer ruhlara birtakım ayrıcalıklar bahşettiği Tartaros'a gelişini konu alan resimler ile rahipliğini Orpheus'un yaptığı Dionysos'un, annesi Semele'yi aramak için Tartaros'a indiğini anlatan resimlerden yanlış esinlenilerek işlenmeye başlanmıştır. Eurydike'nin kendisi değil de, kendisine sunulan kurbanlar yılanlar tarafından öldürülürdü.

5. Kızılağaç kutsal ağaç yılının dördüncü ayını temsil eder ve Tanrıça Helike'nin ("söğüt") su büyüsüyle özdeşleştirilen söğüt ayından bir önceki aydır. Söğüt aynı zamanda Parnassos'dan akan ve Müzler –ilhamın Üçlü Dağ Tanrıçası– için kutsal sayılan Helikon Nehri'ne ismini vermiştir. Delphoi'deki tapınakta bulunan bir resimde (Pausanias: x. 30. 3) Orpheus'un söğüt ağacına yaslanmış ve yapraklarına dokunduğu halde resmedilmiş olması bunu destekler. Yunanistan'da kızılağaç kültü eski çağlarda bastırılmış olmasına rağmen bu kültün izlerine Klasik edebiyatta rastlamamız mümkündür: Büyücü Tanrıça Kirke'nin (Homeros: *Odysseia* v. 64 ve 239) –bu tanrıçanın ayrıca Kolkhis'de de bir söğüt koruluğunda mezarlığı vardı (Apollonius Rhodius: iii. 220-152)– ölüm adasını çevreleyen orman kızılağaç ormanıdır. Buna ek olarak Vergilius'a göre Phaethon'un kız kardeşleri birer kızılağaç çalısına dönüştürülmüştür.

6. Bütün bunlar, Orpheus'un başının vücudundan ayrılmasının sadece kızılağacın budanmasıyla ilişkilendirilen bir benzetmeden ileriye gitmediği anlamına gelmez. Kutsal bir kral kaçınılmaz bir şekilde parçalara ayrılırdı. Ayrıca Trakyalıların modern Sarawakların ataları olan İban Dayaklarınkine benzer bir geleneğe sahip oldukları muhtemeldir. Erkekler başarılı bir kafa-avından evlerine geri döndüklerinde İban kadınları bu avın pirinç tarlalarına bereket getireceğinin bir işareti olduğunu düşünüp dua ederlerdi. Avdan getirilen kafaya özenle alındığı her kucakta şarkılar söylettirilir, yas tutturulur ve sorular cevaplatılırdı, ta ki kesik baş bütün önemli olaylarda birtakım öğütler vereceği ve Bran, Eurystheus ve Adam'a ait kafalar gibi istilaları engelleyeceği tapınağına girmeyi kabul edene dek.

29.
GANYMEDES

Troya şehrine ismini veren Kral Tros'un oğlu olan Ganymedes, yaşayan ölümlülerin en güzeli olduğundan dolayı tanrılar tarafından Zeus'a saki olarak seçildi. Anlatılanlara göre aynı zamanda Ganymedes ile birlikte olmak isteyen baştanrı, kartal tüylerine gizlenerek çok arzuladığı bu genci, Troya Ovası'ndan kaçırmıştı.[1]

b. Ganymedes'in kaçırılmasından sonra Hermes, bedel olarak gencin babası Tros'a Hephaistos'un yaptığı altın bir üzüm fidanı ile iki atı tanrılar tanrısı adına hediye etti. Tanrıların habercisi ayrıca kederli babaya oğluna ölümsüzlük bahşedildiğini, onun şimdi yaşlılığın getireceği bütün kederlerden uzak bir halde gülümseyerek, altın bir kupada Gökyüzünün Efendisi'ne nektar sunduğunu da söyledi.[2]

c. Bazıları ilk olarak Eos'un Ganymedes'i kendisine metres yapmak için kaçırdığını fakat Zeus'un genci ondan aldığını ileri sürer. Böyle olunca, Hera kendisinden beklendiği gibi, bunu kendisine ve o zamana kadar tanrıların sakiliğini yapan kızı Hebe'ye karşı yapılan bir hakaret olarak görmüşse de, Ganymedes'in imajını Aquarius "su taşıyıcısı" adıyla yıldızlar arasına koyan Zeus'a bağırıp çağırmaktan başka elinden bir şey gelmemişti.[3]

1. Homeros: *İlyada* xx. 231-5; Apollodoros: iii. 12. 2; Vergilius: *Aeneis* v. 252 ; Ovidius: *Metamorphoses* x. 155.
2. Kritik – Euripides: *Orestes* 1391; Homeros: *İlyada* v. 266; *Homeric Hymn to Aphrodite* 202 – 17; Apollodoros: ii. 5. 9; Pausanias: v. 24. 1.
3. Kritik – Apollonius Rhodius: iii. 115; Vergilius: *Aeneis* i. 32; Hyginus: *Fabula* 224; Vergilius: *Georgica* iii. 304.

*

1. Ganymedes'in –ilk versiyonlardaki gibi sadece Zeus'a değil– bütün tanrılara sakilik yaptığını ve Kral Tros'a kaçırılan oğlunun bedeli olarak iki at verildiğini konu alan efsane, yeni kralın kutsal evliliği öncesinde yapmış oldu-

ğu hazırlıkları resmeden ikonun yanlış yorumlanmasından ortaya çıkmıştır. Ganymedes'in tanrılara şarap sunduğu kupa çok büyük bir ihtimalle, kralın selefinin ruhu anısına döktüğü içkiyle doluydu. Kralın karşı koyduğu seremoniyi yöneten rahip ise, çok açık bir şekilde arzulu Zeus'la karıştırılmıştır. Aynı şekilde seremonide yer alan gelin de, Laomedon'un oğlu Tithonos'un Eos tarafından kaçırıldığını anlatan mitolog tarafından Eos ile karıştırılmıştır –Euripides'in aktardığına göre (*Troades* [Troyalı Kadınlar] 822) Laomedon Ganymedes'in babasıydı. Söz konusu ikon benzer bir şekilde, bütün Olymposluların tahtlarından keyifle izledikleri Peleus'un Thetis ile olan düğününü anlatan hikâyenin de çıkış noktası olabilir. İki at ise onun sahte bir ölümden sonra kral olarak tekrar dünyaya gelmesinin ritüel enstrümanlarıdır. Kartalın Ganymedes'i zorla alıkoyduğunun ileri sürüldüğü efsane, siyah figürlerle kaplı bir Caere (Etruria) vazosunda tasvir edilmiştir: Aynı firavunların taç giyme töreni sırasında Güneş'ten gelen şahinin (Güneş şahini) yere inişi gibi, bir kartal, henüz tahta çıkan ve Zeus ismi verilen kralın bacaklarına hızla atılarak ona bahşedilen tanrısal ayrıcalıkları simgesel olarak gösterir. Bununla beraber Ganymedes'in daima genç kalacağının anlatılması, ikonda tasvir edilen kralın, Phaeton, Zagreus, Khrysippos ve diğerleri gibi tahta yalnızca bir günlüğüne geçen veliaht ya da *interrex* olduğunu akla getirir. Dolayısıyla Zeus'un kartalının gence sadece krallık ayrıcalığı bahşetmediği aynı zamanda onu Olympos'a götürdüğü söylenebilir.

2. Bir ölümlünün kartalın sırtında ya da kartal kılığıyla gökyüzüne olan yolculuğu epeyce yaygın olan dini bir imgedir. Aristophanes aynı olayı, kahramanını bir dışkı böceğinin sırtına bindirip gökyüzüne çıkartarak *Eirene*'de (Barış) karikatürize eder. Yaz ortasında veliahtı tarafından öldürülen Kelt kahramanı Lugh'un –*Mabinogion*'daki Llew Llaw– da ruhu bir kartal formunda cennete gitmişti. Aynı şekilde Babillerin ünlü kahramanı Etana da Kish'te yaptığı kutsal evlilikten hemen sonra İştar'ın cennet bahçelerine gitmek için bir kartalın sırtına binmiş fakat gökyüzüne çıktıkça daha fazla tutunamayarak denize düşmüş ve boğulmuştu. Ancak Etana'nın ölümü, İkaros da olduğu gibi alışılmış yıl-sonu kurban etme geleneğinin izlerini taşımaktan ziyade, hükümranlık süresi boyunca elde edilen bereketsiz mahsülden dolayı kendisine verilen bir cezaydı. Etana bu yolculuğa bereket getirdiğine inanılan sihirli otu bulmak için çıkar. Kahramanın hikâyesi Yılanla Kartalın –eksilen ile yükselen yıl, Kral ve Veliahtı– sonsuz mücadelesini anlatan bir kurguya sahiptir. Llew Llaw'ın (Kartal) konu edildiği efsanede de, kış gündönümünde ölmek üzere olan kahraman esrarengiz bir şekilde tekrar eski gücüne kavuşur; *Mezmurlar Kitabı*'nda (103. 5) karşılaştığımız ifadede olduğu gibi: "Bu nedenle gençliğin kartalınki gibi tazelenir."

3. Zeus ve Ganymedes'e ait bu efsane özellikle Yunanistan ve Roma'da, yetişkin bir erkeğin bir delikanlıya karşı duyduğu şiddetli arzuyu dini tema-

larla işlediği için son derece popüler hale gelmiştir. O zamana kadar erkek erkeğe ilişki tanrıçalara marjinal bir formda ibadet etmenin dışında hoş görülmeyen bir durumdu: Kybele'nin rahipleri tanrıçalarıyla ruhen bütünleşebilmek için yaptıkları ibadetlerde kendilerini hadım edip kadın elbiseleri giyerlerdi. Dolayısıyla bu tür cinsel tercihler, Sürgün'den hemen öncesine kadar Ulu Tanrıça'ya ait Tyre, Joppa, Hierapolis ve Kudüs'de (*1. Krallar* xv. 12 - *2. Krallar* xxiii. 7) bulunan tapınaklarda yalnızca ibadet amaçlı olarak kabul edilmişti. Bununla beraber Apollodoros'a göre Thamyris ile başlayan bu yeni cinsel tercih aynı zamanda ataerkil kültün, anaerkil yaşam tarzına karşı elde ettiği bir zafer olarak değerlendirilir. Buna ilaveten söz konusu mitosun Yunan felsefesine yansıması, erkeklerin kadınların yardımı olmaksızın da ayakta durabileceği ve onların yeni bir tür aşk serüvenine atıldıkları şeklinde olmuştur. Bunu en fazla işleyen yazarların başında Platon gelir. Kendisi her ne kadar homoseksüel ilişkinin doğanın dialektiğine aykırı olduğunu dile getirmiş (*Nomoi* [Yasalar] i. 8) ve Zeus ile Ganymedes'i konu alan efsaneyi "yüz karası bir Girit icadı" olarak adlandırmışsa da, (Filozof burada fikirlerini, Girit Kralı Minos'un "Zeus'un onayını aldıktan sonra" Ganymedes'i zorla kaçırıp kendine metres yaptığını ileri süren Bizanslı Stephanos'a [Harpagia] dayandırır) öğrencilerine kendi düşüncelerini yansıtmak için sözü edilen efsaneyi kullanmaktan kaçınmamıştır (*Phaidros* 79). Platoncu felsefenin geniş bir coğrafyaya yayılmasıyla Apollon ve Zeus'a ibadet edilen bütün bölgelerde, bir zamanlar erkekler üzerindeki üstünlükleri tartışılmaz olan kadınlar artık ikinci sınıf insanlar olarak kabul görmüşler, varoluş sebepleri sadece çalışmak olarak düşünülmüş ve soyun devam etmesi için gerekli olan canlılar olarak algılanmışlardır.

4. Ganymedes ismi, âşığının elinden nektar içerek serinleyen Zeus'un değil, aslında evlilik umudundaki kahramanın kendi arzularını ifade eder. Bununla beraber kelime Latince *catamitus* ile özdeşleştirilmiş ve İngilizce'ye homoseksüel ilişkide pasif erkek obje anlamına gelen "catamite" olarak geçmiştir.

5. Ganymedes'in özdeşleştirildiği takımyıldızı olan Aquarius, esasen Nil nehri kaynağında hükümranlık süren ve kulplu bir sürahiden şarap yerine su döken bir Mısır tanrısıdır (Pindaros: *Fragman* 110). Bu, Yunanlıların Nil Nehri'ni Mısırlılar kadar kutsal saymamasından kaynaklanır.

6. Takip eden çağlardaki mitologlar tarafından olağanüstü etkilere sahip bir çeşit kırmızı şarap olarak betimlenen Nektar, aslında "mead" denilen bir içecekti; aynı şekilde tanrıların lezzetli yiyeceği olan Ambrosia ise muhtemelen yağ ve dilimlenmiş meyvelerden oluşan bir çeşit yulaf lapasıydı. Buyruğu altındaki insanlar çirişotu, ebegümeci ve meşe palamudu ile kıt kanaat beslenirken, kralların tattığı yiyecek de yine ambrosia idi.

30.
ZAGREUS

Zeus, amcası Hades tarafından Yeraltına götürülmeden önce gizlice Persephone ile birlikte olmuş ve Tanrıça yaşadığı bu gizli ilişkiden Zagreus'u dünyaya getirmişti. Tanrılar tanrısı, bir zamanlar kendisine Diktys'de aynı şekilde bakıcılık yapan Rhea'nın oğulları Kuretalara ya da bazı efsanelerde ileri sürüldüğü gibi Korybantlara, çocuğu İda Mağarası'na götürmelerini ve bebeğin varlığından kimsenin haberdar olmaması için beşiğin başında silahlarını birbirine vurarak onu saklamalarını söyledi. Ne var ki Zeus'un düşmanları olan Titanlar vücutlarını alçıtaşı ile tanınmayacak bir hale gelinceye kadar boyayıp Kuretaların uyumalarını beklediler. Gece yarısında mağaraya gelip, çocuğu koni, düdük, altın elmalar, ayna, aşık kemiği ve bir top yün gibi oyuncaklarla kandırıp kaçırdılar. Zagreus Titanların saldırısına cesurca karşı koydu ve birbiri ardına farklı kılıklara girerek düşmanlarını şaşırtmaya çalıştı: Kendisini önce keçi-derisinden bir palto giyen Zeus'a, sonra yağmur yağdıran Kronos'a, sonra bir aslana, sonra bir ata, daha sonra kafasının iki yanında kocaman boynuzları olan devasa bir yılana, bir kaplana ve en sonunda da bir boğaya dönüştürdü. Tam bu sırada Titanlar onu boynuzlarından ve ayaklarından sıkıca tutarak yakaladılar ve oracıkta dişleriyle parçalayarak çiğ çiğ yediler.

b. Bu vahşi ziyafetin ancak sonuna yetişen Athena, talihsiz Zagreus'un henüz çarpmakta olan kalbini bir alçıtaşına saklayarak Titanların onu yemesini engelledi. Tanrıça daha sonra Zagreus'un ölümsüzlüğe erişmesi için hayat veren nefesini taşın içinde sakladığı kalbe üfledi. Talihsiz çocuğun kemikleri ise toplanıp Delphoi'de gömüldü. Tanrılar tanrısı oğluna yapılan bu insafsız saldırıyı gerçekleştiren Titanları yıldırımla öldürdü.[1]

1. Sicilyalı Diodoros: v. 75. 4; Nonnos: *Dionysiaka* vi. 296 ve xxvii. 228; Harpokration – Apomatton; Tzetzes: *On Lycophron* 355; Eustathios – Homeros; *İlyada* ii. 735; Firmicus Maternus: *De Errore Profanorum Religionum* (Cismani Dinlerin Hataları) vi; Euripides: *The Cretans, Fragment* 475. *Orphic Fragments* (*Kern*, 34).

*

1. Anlatılan bu efsane, Girit'te eski çağlarda yapılan geleneksel çocuk –Boğa-kral Minos'a kurban edilen veliaht– kurban etme töreni ile alakalıdır. Kralın yerine sadece bir günlüğüne geçen vekili beş mevsimi –aslan, keçi, at, yılan ve yavru boğa– tasvir eden bir dans gösterisinden sonra çiğ olarak yenirdi. Titanların çocuğu kandırmak için kullandıkları oyuncakların hepsi, bahsedilen geleneği çocuk yerine yavru boğa kurban etme şeklinde benimseyen Orpheusçu filozoflar tarafından kullanılan nesnelerdir: Düdük; içi oyulmuş bir taş ya da çömleğin bir ipin ucunda döndürülmesiyle rüzgâra benzer ses çıkaran bir aletti. Yün yumağı da *Kuretaların* –bunlar, kestikleri saçlarını Tanrıça Kar'a ithaf eden gençlerdi– ıslak alçıyla boyanmasında kullanılmış olabilir. Kuretalar aynı zamanda ibikli dansçılar ya da Korybantalar olarak da adlandırılırlardı. Zagreus'a verilen diğer hediyeler katılımcıların tanrılarıyla bütünleştikleri seremoninin doğasını anlatır niteliktedir: Külah, Titanların çocuğu onuruna kurban ettikleri Tanrıça'nın eski bir amblemi; ayna, ritüele katılanların diğer benliğini ya da ruhunu; altın elmalar, kurbanın sahte bir ölümden sonra Elysium'a kabul edilmesini sağlayan pasaportu; aşık kemikleri ise onun tanrısal güçlerini sembolize etmekteydi.

2. Birkaç yıl önce Diktys Mağarası yakınlarındaki Palaiokastro'da keşfedilen bir Girit ilahisi, toprağa, hayvan ve balık sürülerine bereket getirmek için daimonlarının önüne dans ederek gelen gençlerin en ulusu olan Kronos soyundan bir tanrıya atfedilmiştir. Jane Harrison *Themis* adlı eserinde "seni ölümsüz çocuk, Rhea'nın yanından alan silahlı bakıcıların" gizemli topluluğa kabul edilmek için teatral bir şekilde kurbanı öldürüp yiyenler olduğunu ileri sürer. Bununla beraber dünyanın birçok bölgesinde yapıldığı anlatılan bu tür sahte ölümler, anlaşıldığı kadarıyla, insan kurban etme geleneğine dayanır. Zagreus'a atfedilen takvimdeki değişimler onu sıradan bir totem mensubu olmaktan çıkarır.

3. Her ne kadar Rhea'nın yerine Athena'nın ismi kullanılmış ve çocuğun parçalara ayrılan etlerinin pişirildikten sonra değil de çiğ olarak yendiği anlatılmışsa da, Zagreus'un girdiği kılıkların sonuncusu olan ve tanrısal niteliklere sahip olmayan kaplan, onun Dionysos ile ilişkilendirilmesine neden olmuştur. Orfik rahiplerin ritüel olarak bir boğa formunda yedikleri Dionysos da benzer bir şekilde boynuzlu bir yılan –bu, tanrının dünyaya geldiğindeki görünümüydü– şeklinde tasvir edilmekteydi. Zeus'un ya da onun çocuk vekilinin Gökyüzüne keçi Amaltheia'nın postundan yapılmış bir parka ile gitmiş olmasından dolayı Zagreus, "keçi derisi giyen Zeus" unvanını aldı. "Yağmur yağdıran Kronos" ise borunun yağmur yağdırma seremonilerinde kullanıldığını gösterir. Efsanede sözü edilen Titanlar, kurban ettikleri kişinin ruhu tarafından tanınmamak için kendilerini gizleyen *Titanoi* "beyaz alçıdan

adamlar" yani Kuretalardır. İnsan kurban etme geleneğinin zaman içerisinde son bulmasıyla, Zeus tanrısal silahı olan yıldırımını yamyamlara fırlatan biri olarak kişileştirilmiş, "yedi-günlük haftanın efendileri" olan *Titanes* de (Titanlar), Zeus'a olan düşmanlıklarından dolayı *Titanoi* "beyaz alçıdan adamlar" ile karıştırılmışlardır. Bir zamanlar tanrılarının etini yiyen Orfik rahipler ise bundan sonra ne çeşit olursa olsun artık et yememişlerdir.

4. Zagreus-Dionysos aynı zamanda Güney Filistin'de de tanınmaktaydı. Ras-Shamra yazıtlarına göre Ashtar Cennetin tahtında otururken, ölülerin yiyeceğini yiyen Tanrı Baal da Yeraltında durmaktaydı. Tahta oturduğunda ayakları yere değmeyecek kadar küçük bir çocuk olan Ashtar, bir müddet sonra geri dönen Baal tarafından bir asa ile öldürülürdü. Müz Kanunları ile Ashtar onuruna yapılan inisiasyonlar yasaklanmıştır: "Çocuğu annesinin sütüyle kaynatmayın" –bu, üç kez tekrar edilen bir yasaklamadır (*Çıkış* xxiii. 19; xxxiv. 26; *Tesniye* xiv. 21).

31.
YERALTI DÜNYASININ TANRILARI

Ölümlülere ait ruhlar Okeanos Nehri boyunca sıralanmış kavak ağaçlarını takip ederek Tartaros'a ulaştığında, yakınları tarafından dillerinin altına konulan parayı, kendilerini Styx Nehri'nin karşısına taşıması için Yeraltı dünyasının en cimri cini olan Kharon'a verirlerdi. Tartaros'un batı sınırını[1] belirleyen ve herkesin nefret ettiği bu nehrin Akheron, Phlegethon, Kokytos, Aornis ve Lethe adlarını taşıyan kolları vardı. Parası olmayan ruhlar Hermes'den kaçıp gizlice Lakonia'daki Taenarus[2] ya da Thesprotia'daki Aornum geçitlerinden Tartaros'a ulaşmadıkları müddetçe sonsuza dek nehrin karşı tarafında bekler dururlardı. Kimilerinin üç, kimilerininse elli başlı dedikleri köpek Kerberos ise, Styx Nehri'nin diğer tarafında durur ve Ölüler Diyarı'ndan çıkmak isteyen ruhları ya da oraya girmek isteyen ölümlüleri avlamak için hazır beklerdi.[3]

b. Tartaros'a giden ruhların bataklığı geçtikten sonra ulaştıkları yer Çirişotu Çayırları idi. Burada kahramanlara ait ruhlar, yarasalarınkine benzeyen sesler çıkaran daha az önemli ruhlarla birlikte amaçsızca etrafta dolaşırdı. Orada, sadece Orion hayalet geyikleri avlamakla meşguldü.[4] Bununla beraber onlar uçsuz bucaksız Tartaros'a egemen olmaktansa, topraksız bir köylünün boyunduruğu altında yaşamayı tercih ederlerdi. Bu ruhların tek zevki, dudaklarına değdirdiklerinde kendilerini yaşayan birer insan olarak hissettikleri kan damlalarıydı. Çayırların ötesinde Erebos ve Hades ile Persephone'nin sarayı vardı. Bu sarayın solunda, sıradan ruhların toplu halde su içtikleri beyaz bir servi gölgesindeki Lethe Gölü bulunmaktaydı. Fakat unutulmaz kahramanlara ait ruhlar buradan değil, hiç olmazsa hayatlarının bir kısmını hatırladıkları ve böylece kendilerini diğerlerinden daha ayrıcalıklı duruma getiren akkavak [?] gölgesindeki Hafıza Gölü'nden su içerlerdi.[5] Buranın hemen yakınındaki üç yolun birleştiği yerde Minos, Rhadamanthys ve Aiakos henüz gelen ruhları günlük olarak sorgulardı. Rhadamanthys Asyalı,

Aiakos da Avrupalı ruhları yargılar, her ikisi de çözmekte başarılı olamadıkları davaları Minos'a havale ederlerdi. Verilen kararlar neticesinde ruhları üç yoldan biri bekliyordu: İşledikleri günahlarla yaptıkları iyilikler eşit olanlar geldikleri Çirişotu Çayırları'na giden yola; bedenlerini işledikleri günahlarla kirlettikleri belirlenen ruhlar işkence görecekleri Tartaros Ovaları'na giden yola; erdemli bir hayat geçirenlerin ruhları ise Elysium'un meyve bahçelerine giden yola girerlerdi.

c. Kronos tarafından yönetilen ve Hades'in hükümranlığındaki bölgenin bitişiğindeki Elysium'un girişi Hafıza Gölü'nün hemen yanındaydı. Karanlığın, soğuğun ya da karın hiç uğramadığı bu topraklar Ölüler Diyarı'na hiç benzemiyordu. Ruhlar istediklerinde yeniden doğarak yeryüzüne gidebiliyor ve ardı arkası hiçbir zaman gelmeyen şenlikler, oyunlar ve müzikle zamanlarını geçiriyorlardı. Bu ovanın hemen yanında Fortunate (Mutluluk) Adaları denilen ve üç kez yeryüzüne çıkıp her defasında da erdemli bir hayat sürmeyi başararak Elysium'a kabul edilen ruhların yaşadığı bir yer daha vardı.[6] Bazı anlatımlarda Karadeniz'de Danube Kaynağı'nın karşısında bulunan ve Leuke adı verilen bir başka Fortunate Adası'nın varlığından söz edilir. Ormanlarında vahşi ve evcil hayvanların yaşadığı söylenen bu adada Helen ve Akhilleus'un ruhları şölenler düzenler ve eğlencelere katılan kahramanlara Homeros'un şiirlerini yüksek sesle okurlardı.[7]

d. Krallığına oldukça düşkün olan acımasız Hades, sonsuz karanlığın hükmettiği bu yerden yeryüzüne nadiren çıkardı. Çıktığı zamanlar da önemli işlerinin olduğu ya da aniden çapkınlık yapıp aşk maceraları yaşamak istediği zamanlardı. Bir keresinde dört siyah atın çektiği altın savaş arabasıyla Nympha Minthe'yi kovalamış, ancak onu tam yakalayacakken Kraliçe Persephone birdenbire orada belirmiş genç kızı hoş kokulu bir naneye dönüştürmüştü. Bir başka aşk macerasında da Nympha Leuke'yi baştan çıkarmayı denemiş fakat genç kız Minthe'nin akıbetine benzer bir şekilde Hafıza Gölü yanındaki akkavağa dönüştürülmüştü.[8] Buyruğu altına giren hiçbir ruhun krallığından kaçmasına izin vermemesi ve Tartaros'a gidip sağ olarak dönmeyi başaran ve oranın nasıl bir yer olduğunu anlatan çok az sayıdaki insanın varlığından dolayı Hades, kendisinden en çok nefret edilen tanrı unvanına sahipti.

e. Hades, Olympos'ta[9] ya da yeryüzünde neler olup bittiğini asla bilmezdi. Öyle ki, arada bir ellerini toprağa vurup lanet yağdırması için kendisine yalvaran birkaç faniden aldığı yarım yamalak haberler de olmasa, yeryüzünü neredeyse tamamen unutacaktı. Kyklopların Zeus'un emriyle kendilerini serbest bırakmaları karşılığında ona hediye ettikleri görünmezlik miğferi, tanrının sahip olduğu en değerli servetiydi. Toprağın altında gizlenmiş bütün zenginlikler; mücevherler, elmaslar, yakutların hepsi onundu. Bunların

dışında, bazılarının aslında Helios'a ait olduğunu ileri sürdükleri Erytheia Adası'nda bir sığır sürüsü ve Yunanistan'da birkaç kasvetli tapınaktan başka yeryüzünde kendisine ait bir mülkü yoktu.[10]

f. Hades'in aksine Ölüler Diyarı'nın kraliçesi Persephone bulunduğu mevkiiyle hiç de bağdaşmayacak ölçüde nazik ve merhametli biriydi. Kocasına daima sadık kalmış fakat evliliğinden çocuk sahibi olmamıştı. Genellikle kocasının yanında durmaktansa, büyücülerin tanrıçası Hekate'nin yanında durmayı tercih ederdi.[11] Zeus Hekate'yi bizzat onurlandırmış, ölümlülere dilediği ayrıcalıkları verip aynı zamanda onları geri alabilmek gibi, Tanrıça'nın sahip olduğu birtakım tanrısal yetenekleri asla inkâr etmemiştir. Büyücü Tanrıça üç gövde ve üç de kafaya –aslan, köpek ve kısrak– sahip biri olarak tasvir edilirdi.[12]

g. Zeus dahil bütün Olymposlulardan yaşça daha büyük olan Tisiphone, Alekto ve Megaira adlarıyla nam salan Erinyler ya da Furialar Erebos'ta (Yeraltı Karanlığı, çev. n.) yaşardı. Onların görevleri; gençlerin yaşlılara, çocukların anne ve babalarına, ev sahiplerinin konuklarına ve kralların kendisine yalvaran güçsüzlere karşı işledikleri suçları gözlemekti. Suçlunun peşinden bütün evreni durup dinlenmeden ararlar ve yakaladıklarında kurbanlarını cezalandırırlardı. Bu yaratıklar, kafalarında saç yerine yılanlar olan, köpek başlı, kömür renginde, yarasalarınkine benzeyen kanatları ve kan çanağını andıran gözleriyle birer kocakarıydılar. Pirinç uçlu kırbaçlar taşır ve kurbanlarını bin bir türlü işkenceyle öldürürlerdi.[13] Onları isimleriyle anmak, nefretlerini kazanmak için yeterliydi. Bundan dolayı ölümlüler onlara "Merhametliler" anlamına gelen Eumenides adını vermişlerdi –Hades de aynı şekilde "Zengin Olan" anlamına gelen Pluton ya da Pluto olarak isimlendirilmişti.

1. Pausanias: x. 28. 1.
2. Apollodoros: ii. 5. 2; Strabon: viii. 5. 1.
3. Homeros: *İlyada* viii. 368; Hesiodos: *Theogonia* 311; Apollodoros: *a.g.e.*; Euripides: *Herakles*, 24.
4. Homeros: *Odysseia* xi. 539; xi. 572-5; xi. 487-91.
5. *Petelia Orphic Tablet.*
6. Platon: *Gorgias* 168; Pindaros: *Olympian Odes* ii. 68-80; Hesiodos: *Erga kai Hemerai* (İşler ve Günler) 167.
7. Pausanias: iii. 19. 11; Philostratus: *Heroika* x. 32-40.
8. Strabon: viii. 3. 14; Servius – Vergilius *Bucolica* vii. 61.
9. Homeros: *İlyada* ix. 158-9; xx. 61.
10. Homeros: *İlyada* ix. 567; Apollodoros: ii. 5. 10; Kritik – Pindaros *Isthmian Odes* vi. 32.
11. Apollonius Rhodius: iii. 529; Ovidius: *Metamorphoses* xiv. 405; Kritik – Theokritos *İdiller* ii. 12.
12. Hesiodos: *Theogonia* 411-52.
13. Apollodoros: i. 1. 4; Homeros: *İlyada* ix. 453-7; xv. 204; xix. 259; *Odysseia* ii. 135 - xvii. 475; Aiskhylos: *Eumenides* 835 – *Libation Bearers* 290 – 924; Euripides: *Orestes* 317; *Orphic Hymn* 1 xviii. 5.

*

1. Mitologlar, Yunanistan'ın ilkel kabilelerine özgü öteki dünya kavramının birbirleriyle çelişen görüşlerini bir araya getirip bağdaştırmak için oldukça fazla çaba sarf etmişlerdir. Eski çağlara ait olan inançlarından biri, yeraltı mağaraları ya da mezarlarda yaşayan ruhların buralarda yılan, fare ya da yarasa formuna girdikleri ancak insan formunda bir daha dünyaya gelemeyecekleri şeklindeydi. Bir diğer inanış, kutsal sayılan kralların ruhlarının, bedenlerinin gömülü olduğu adalarda görülebilir bir şekilde yürüdüğüydü. Üçüncü bir inanışa göre ruhlar fasulye, fındık veya balıkların bedenlerine giriyorlar bunların kadınlar (muhtemel anneleri) tarafından yenmesiyle tekrar dünyaya geliyorlardı. Dördüncü bir inanış şekli ruhların bedenlerinden ayrıldıktan sonra Güneş'in hiç doğmadığı Uzak Kuzey'e gittikleri ve yalnızca bereket getiren rüzgârlar olarak eğer başarabilirlerse, geri döndüklerini savunur. Diğer bir inanışa göre de ruhlar, Güneş'in okyanus üzerinde battığı ve ülkelerine çok uzak olan, fakat kendilerininkinden çok da farklı olmayan göksel bir dünyaya gitmekteydiler. Altıncı inanış da, ruhların dünyadaki yaşamlarına göre cezalandırıldığı üzerinde yoğunlaşmıştır. Son olarak da bu inanışa Orphikler, birtakım sihirli formüllerle belirli aşamaya kadar kontrol edilebilen bir süreç olduğunu iddia ettikleri, ruh göçü teorilerini (metempsychosis) eklerler.

2. Persephone ve Hekate, Helen öncesi döneme ait ölümden sonra tekrar hayata dönüş umudunu, Hades ise bir Helen kavramı olan ölümün kaçınılmazlığını sembolize ederdi. Kanlı geçmişine rağmen Kronos, kutsal bir kral olmanın kendisine sağladığı ayrıcalıkla Elysium'un eşsiz zevklerini diğer ruhlarla beraber paylaşmıştır. Buna benzer bir ayrıcalığa da Menelaos'da rastlarız (*Odysseia* iv. 561). Bu kahramanın ruhunun cennete konmasının sebebi, hayattayken gösterdiği kahramanlıklardan veya yüreklilikten ziyade, Spartalıların Ay Tanrıçası'nın rahibesi Helen ile evlenmiş olmasındandır. Homeros anlatımlarında yalnızca *leimon* ("çayır") kelimesi yerine anılan *asphodelos* sıfatı, muhtemelen "cesetlere ait küllerin atılmadığı vadide" (*a* = olumsuzluk eki, *spodos* = "kül", *elos* = "vadi") anlamına gelir –bir başka deyişle, cansız bedeni yakılan kahramanın ruhu; ayrıca meşe-palamudu yiyen Arkadyalıların dışında sözü edilen ruhlara sunulan çirişotu kökleri ve tohumları, buğdayın varlığından önce Yunanistan'da başlıca besin kaynağıydı. Çirişotu (Asphodel), susuz adalarda bile yetişen bir bitkidir ve ruhlar, tanrılar gibi, yiyeceklerinde oldukça tutucudurlar. Anlaşıldığı kadarıyla Elysium, ikisi de Hint-Avrupa dil grubuna ait *abol* ("elma") kelime kökünden türemiş olan Arthurluların kullandığı "Avalon" ve Latince "Avernus" ya da "Avolnus" gibi, kelime olarak "elma diyarı" anlamına gelir; *alisier* yaban elmasını karşılayan eski bir Gal sözcüğüdür.

3. Yunanlı Kerberos, ölümlülere ait ruhları toplayarak Yeraltına götüren Libyalı Ölüm Tanrıçası Nephthys'in köpek-başlı oğlu Anubis ile özdeşleştirilir. Kısmen Libya kökenli olan Avrupa folklorunda lanetlenmiş olan ruhlar, etrafa korku saçarak havlayan bir köpek sürüsü –bu köpekler Annwm, Herne, Arthur veya Gabriel'e aitti– tarafından Kuzey Cehennemi'ne sürülürdü. Bu efsanenin, yaban kazlarının yaz mevsiminde yavrulamak için Kuzey Kutbu'na yaptıkları uzun ve gürültülü yolculuklardan esinlenilerek ortaya çıktığı açıktır. Kerberos, önceki efsanelerde, Aktaion'u parçalayan hayalet köpeklere benzer bir biçimde elli-başlı olarak betimlenmiş, ancak daha sonra metresi Hekate gibi üç-başlı olarak anlatılmaya başlanmıştır.

4. Son dönem mitologları tarafından Tartaros'a konulan ve suyunun zehirli olduğu öne sürülen Styx ("nefret edilen") Arkadya'da bulunan küçük bir ırmaktır. Akheron "keder nehri" ve Kokytos "feryat" gibi isimler ölümün ıstırabını tasvir etme amacıyla kullanılmışlardır. Aornis ("ıssız") de muhtemelen, İtalyanca bir kelime olan Avernus'un yanlış tercümesinden ortaya çıkmıştır. Lethe "unutkanlık", Erebos ise "örtülü-maskeli" anlamına gelir. Phlegethon ("yakma"), ölü yakma geleneğine yapılan bir referans olmanın yanı sıra belki de günahkârların lavlara atılarak yakılması teorisine atıfta bulunur. Tartaros, Helen öncesi döneme ait bir sözcük olan ve Batı'da bulunan yer isimlerinde sıkça karşılaştığımız *tar* kelimesinin art arda kullanılmasından meydana gelmiştir. Bahsedilen yerlerin Batı'da olması, cehennem ıstırabının geç ulaşacağını gösterir.

5. Karakavak Ölüm Tanrıçası için, akkavak, yani tellikavak ise Tekrar Diriliş Tanrıçası olan Persephone veya Cehennem'e meydan okuyan Herakles için kutsaldı; MÖ 4. yüzyıla ait olan Mezopotamya kalıntılarında akkavak dallarının betimlendiği altın başlıklar bulunmuştur. Orfik tabletlerde Hafıza Gölü'nün yanındaki ağaç isimlendirilmemiştir; bununla beraber bahsedilen ağaç muhtemelen Leuke'nin dönüştürüldüğü akkavak ya da Bilgeliği sembolize eden ceviz ağacıdır. Çürümeye karşı dayanıklı olan beyaz-servi ağacının tahtaları sandık ve tabut yapımında kullanılmaktaydı.

6. Yeryüzünde kendisine ait pek bir şey bulunmayan Hades, Elis'deki Menthe Dağı eteklerinde bir tapınağa sahipti. Onun Nympha Minthe ile yaşadığı aşk macerasını konu alan efsane, muhtemelen nane ile birlikte biberiye ve mersin ağacının çürümenin verdiği ağır kokuyu ortadan kaldırmak için kullanıldığı cenaze seremonilerinden esinlenerek ortaya çıkmıştır. Demeter'in Eleusis'de içtiği arpa-suyu da (haşhaş tohumu) nane ile tatlandırılmıştı. "Kızıl topraklar" anlamına gelen Erytheia'nın –Güneş'in (Helios) battığı yer olarak bilindiğinden– Güneş sığırları Hades'e atfedilmişse de, Ölüm Tanrısı efsanede daha çok Kronos ya da Geryon şeklinde adlandırılmıştır.

7. Hesiodos'un anlattığı Hekate, Gök'te, Yer'de ve Tartaros'da egemenliğini ilan eden ilk Üçlü Tanrıça'dır. Bununla beraber Helenler Tanrıça'ya, özellikle üç yolun kesiştiği yerlerde yapılan gizli kara büyü ritüellerinde ibadet edilinceye kadar onun, yaratıcı güçlerinden çok, yıkıcı ve yok edici vasıflarını vurgulamışlardır. Hekate'nin ölümlülerin isteklerini yerine getirme ayrıcalığının Zeus tarafından yadsınmaması, herkese korku salan Tesalyalı büyücülere yapılan bir övgüdür. Tanrıça'ya atfedilen aslan, köpek ve at şeklindeki kafalar belirgin bir şekilde eski devirlere ait üç-parçaya ayrılan yılı sembolize etmektedir. Aynı zamanda Kerberos'un kafasında da tasvir edilmiş olan köpek, Köpek-yıldızı Sirius'un kendisidir.

8. Hekate'nin varlığıyla neredeyse özdeşleştirilen Erinyler, yasakların çiğnenmesinden sonra duyulan vicdan azabı olarak kişileştirilmişlerdir; ilk devirlerde sadece anneye karşı yapılan saygısızlığın, şiddetin ve itaatsizliğin cezalandırıcıları konumundaydılar. Düşkünler ve konuklar, Ocak Tanrıçası Hestia'nın koruması altındaydı ve onlara yapılan her türlü kötü davranış Tanrıça'ya yapılmış bir saygısızlık olarak kabul edilirdi.

9. Karadeniz'in en büyük adası olan Leuke Adası, günümüzde Romanyalılara ait ağaçsız bir ceza kolonisidir.

32.
TYKHE ve NEMESİS

Tykhe, Zeus'un bütün ölümlülerin hayatları boyunca sahip olacakları şans ve servetin dağıtıcılığı görevini verdiği kızıdır. Talih Tanrıçası, bereket boynuzundan aldığı talih ve şansı ölümlülerin bazısına bahşediyor, diğerlerini ise sahip oldukları her şeyden mahrum bırakıyordu. Elindeki topla insanlara dağıttıklarının adil olması gerekmiyordu, zira bir aşağı bir yukarı giden top insanları tamamen şans eseri seçiyordu. Ancak dağıttığı talihten payına düşeni aldıktan sonra, servetlerine güvenerek ne tanrılarına kurbanlar sunan ne de yoksulları doyuran ölümlüler karşılarında Tanrıça Nemesis'i bulurlardı.[1] Evi Attika'daki Ramnus'da olan Nemesis, bir elinde elma yaprağı diğerinde ise bir çark taşır ve geyik resimleriyle süslenmiş gümüş bir taç giyerdi. Boynundan aşağı sarkan kırbaçlara da sahip olan Tanrıça, Okeanos'un kızıydı ve aynı zamanda Aşk Tanrıçası Aphrodite gibi eşsiz bir güzelliğe sahipti.

b. Bazıları Zeus'un bir zamanlar Nemesis'e sevdalandığını ve Tanrıça'yı baştan çıkarmak için onu hem karada hem de denizde takip ettiğini anlatırlar. Buna göre tanrılar tanrısına yakalanmamak için sürekli kılık değiştiren Nemesis sonunda bir kuğu kılığına girerek kendisine sahip olan Zeus'a teslim oldu ve bu birliktelikten doğan yumurtadan, Troya Savaşı'nın başlamasına neden olan güzel Helen dünyaya geldi.[2]

1. Pindaros: *Olympian Odes* xii. 1-2; Herodotos: i. 34 ve iii. 40; Apollonius Rhodius: iv. 1042-3; Sophokles: *Philoktetes* 518.
2. Pausanias: i. 33. 3; Homeros *Kypria* – Athenaios 334 b; Apollodoros: iii. 10. 7.

*

1. Tykhe ("talih"), Dike ve Aidos gibi (sırasıyla Doğa Kanunu ya da Adaletin ve Utancın kişileştirilmiş halleri) ilkçağ filozofları tarafından ortaya atılan ancak gerçekte var olmayan bir tanrıçadır. Bunun aksine, Tykhe'yi kont-

rol ederek ölçüsüzlüğe karşı koyan Nemesis ("adil kanun") Yaşamdaki Ölüm Nympha Tanrıçası'dır. Tanrıça'nın bir elinde taşıdığı çarka –esasen Güneş-yılını sembolize etmektedir– Latin karşılığı Fortuna'nın (*vortumna* "yılı [zamanı] döndüren kadın") adı verilmiştir. Çarkın yarıya kadar döndürülmesi ihtişamının doruğuna ulaşan kutsal kral için ölüm vaktinin geldiğini birdirir; Tanrıça'nın başlığındaki Aktaion geyiklerinin varlığı bunu destekler. Çarkın devrini tamamladığı an da, kralın geri dönerek kendisini tahttan indiren rakibinden öç aldığı zamandır. Tanrıça'nın göğsünde resmedilen kırbaç, eski çağlarda ekinlere ve ağaçlara bereket getirmek için yapılan kamçılama ritüellerinde kullanılırdı. Nemesis'in elinde tuttuğu elma yaprağı ise, kutsal kralın ruhunun Elysium'a girebilmesi için gerekli olan anahtarı sembolize eder.

2. Zeus'un âşığı olarak bahsedilen Nemesis bu efsanede, kendinden çok emin ve kibirli insanlardan tanrısal öç alan felsefi bir kavramdan ziyade, esasen ismi genellikle Leda olan Nympha Tanrıça'dır. Helen öncesi döneme ait mitte, Tanrıça kendisinden kurtulmak için mevsimsel dönüşümlerle, fakat her defasında benzer değişimlerle önüne çıktığı kutsal kralı yaz gündönümünde esir eden ilahi güçtür. Helen mitinde ise, roller tamamen değişmiştir: Bu kez Tanrıça, Zeus ile Metis ya da Peleus ile Thetis'in konu edildiği efsanelerde olduğu gibi, kılık değiştirerek kaçmaya çalışır fakat kral sonunda yakalayarak ona sahip olur. Kaçınılmaz olan mevsimsel değişikliklerse çok büyük bir ihtimalle, Nemesis'in sahip olduğu çark parmakları üzerinde belirtilmiş olmalıdır; ne var ki Homeros'un *Kypria* adlı eserinde sadece bir balık ve "çeşitli hayvanların" varlığından bahsedilmektedir. "Leda", Zeus'dan ziyade Pyhton'un gittiği her yerde takip ettiği Leto ya da Latona'nın bir başka formudur. Kuğular beyaz tüylerinin yanı sıra, sürü halinde uçtuklarında aldıkları V şekliyle dişiliği sembolize ettiklerinden, ayrıca yaz-ortasında yumurtlamak için gittikleri kuzeydeki bilinmeyen ülkeye beraberlerinde kutsal kralın ruhunu da götürdüklerine inanıldığından dolayı Tanrıça için kutsal sayılırlardı. (Euripides: *Iphigeneia he en Taurois* [İphigenia Tauris'te] 1095)

3. Soyut-ilahi bir varlık olarak görülen Nemesis'e Rhamnus'da ibadet edilmekteydi. Pausanias'ın anlatımına göre, İranlı kumandan, Attika'yı fethetmesi şerefine bu şehirde beyaz mermerden bir anıt yaptırmaya başlamış, fakat donanmasının Salamis yakınlarında bozguna uğradığı haberini aldıktan sonra, bu düşüncesinden vazgeçmek zorunda kalmıştı. Anıt yapımında kullanılmak üzere hazırlanan mermer de, yerel Nympha Tanrıça Nemesis'e atfedilen bir taş imajı haline gelmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla bu olayla beraber Tanrıça'ya atfedilen geleneksel ölüm seremonisinin "adaleti yasalaştırma" kavramı yerini, "Tanrısal öç" nosyonuna bırakmıştır; zira Homeros'a göre *Nemesis* sonuçta, bedelin ya da görevin gereğince yerine getirileceğine işaret eden insani bir duyguydu. Bununla beraber Nympha Tanrıça Nemesis, Ze-

us'un bakıcılığını da üstlenen dişbudak ağacı Nympha'sı Adrasteia ("kaçınılmaz olan") (Strabon: xxiii. *1. 13)* ile de özdeşleştirilmiştir. Uranos'un yere damlayan kanlarından dünyaya geldiklerinden dolayı dişbudak ağacı Nymphaları ile Erinylerin birbirlerinin kız kardeşleri oldukları göz önünde bulundurulursa bu, Tanrıça Nemesis'in yaradılış ya da dünyaya gelme amacının neden tamamen öç alma üzerine odaklandığını gözler önüne serer. Dişbudak ağacı Tanrıça'nın girdiği mevsimsel değişikliklerden biri olup, bu dönem aynı zamanda yıldırımların çarptığı ve kuzuların doğduğu kutsal yılın üçüncü ayı ile ilişkilendirildiğinden dolayı Nemesis'in çoban hizmetkârları için de ayrı bir öneme sahiptir.

4. Nemesis, taşıdığı elma yaprağı ile bir Nympha Tanrıça olarak, aynı zamanda Erinylerin kız kardeşi olan ve denizden-doğan Aphrodite ile özdeşleştirildiğinden dolayı Okeanos'un kızı unvanını almıştır.

33.
DENİZİN ÇOCUKLARI

Deniz Tanrıçası Thetis'in sadık ve iyiliksever hizmetkârları olan elli-Nereidler (Nereus Kızları), farklı kılıklara girebilme ayrıcalığına sahip deniz ihtiyarlarından biri olan Nereus ile Nympha Doris'in çocukları olan deniz kızlarıdır.[1]

b. Ladon, Ekhidna ve Libya'da yaşayan Üç Gorgonlar ile Üç Graialar –bazıları bu listeye Hesperidleri de ekler– bir diğer deniz ihtiyarı Phorkys ve Keto'nun çocukları olan Phorkidler de Nereidlerin kuzenleridir. Adları Stheino, Euryale ve Medusa olan Gorgonlar bir zamanlar güzellikleri ile nam salmışlardı. Ne var ki Poseidon'la bir gece birlikte olan Medusa, aşk yeri olarak Athena'nın tapınaklarından birini seçince Tanrıça onu fal taşına benzeyen gözleri, ağzından dışarı sarkan dili, kocaman dişleriyle pençeleri olan ve baktığında insanları taşa çeviren bir canavara dönüştürdü. Sonunda Perseus'un bu canavarın kafasını koparıp öldürmesi ve onun Poseidon'dan olan çocukları Khrysaor ve Pegasos'un dünyaya gelmesiyle, Athena Medusa'nın başını kalkanına bağladı; ancak bazı efsanelerde Tanrıça'nın Medusa'nın derisini yüzdüğü ve kalkanını bundan yaptığı söylenir.[2]

c. İsimleri Enyo, Pemphredo ve Deino olan Graialar, beyaz yüzlü ve kuğu görünümlüdür. Doğuştan beyaz saçlı olan bu kız kardeşlerin üçü sadece bir diş ve bir göze sahipti.[3] (Bu organlara hangisinin ihtiyacı olursa onu diğerinden alır ve kullanırdı. Çev. n.)

d. Hesperarethusa, Aigle ve Erythie adlarıyla tanınan Hesperidler, Toprak Ana'nın Hera'ya verdiği uzak-batıdaki meyve bahçelerinde yaşarlardı. Bazılarının Gece'nin kızları, bazılarının Hesperos'un kızı Hesperis'in, diğerlerininse Atlas'ın kızları olduğunu öne sürdüğü bu Nymphalar söyledikleri şarkılarla da eşsiz bir üne sahiptiler.[4]

e. Vücudunun bir yarısı kadın, diğer yarısı yılan şeklinde bir canavar olarak tasvir edilen Ekhidna, uyuduğu bir sırada Yüz-gözlü Argus tarafından

öldürülmeden önce Arimalılarla beraber uçsuz bucaksız bir mağarada yaşıyordu. Burada kocası Typhon'la birlikteliğinden doğan ve yeryüzünü kana bulayan canavar-çocuklarını büyütüyor ve yakaladığı insanları mağarasında çiğ çiğ yiyordu.[5]

f. İnsanlara özgü konuşma ayrıcalığıyla ödüllendirilen Ladon devasa bir yılan görünümündeydi. Herakles'in onu okuyla öldürdüğü güne kadar bu yaratık Hesperidlerin altın elmalarının başında nöbet tutmaktaydı.[6]

g. Nereus, Phorkys, Thaumas, Eurybia ve Keto, Toprak Ana ile Pontos'un (denizin kişileştirilmiş eril hali, çev. n.) birlikteliğinden dünyaya gelmişlerdi; bundan dolayı Nereid ve Phorkidler, kendilerinin Harpyalar ile kuzen olduklarını iddia ederler. Bunlar, suçluları yakalayarak cezalandırılmaları için Erinylere teslim eden ve Girit'te bir mağarada yaşayan okyanus Nympha'sı Elektra ile beyaz saçlı ve çevik-kanatlı Thaumas'ın kızlarıydı.[7]

1. Homeros: *İlyada* xviii. 36; Apollodoros: i. 2. 7.
2. Hesiodos: *Theogonia* 270 ve 333; Apollodoros: ii. 4. 3; Ovidius: *Metamorphoses* iv. 792-802; Kritik – Apollonius Rhodius iv. 1399; Euripides: *Ion* 989.
3. Hesiodos: *Theogonia* 270-4; Apollodoros: ii. 4. 2.
4. Hesiodos: *Theogonia* 215, 518; Sicilyalı Diodoros: iv. 27. 2; Euripides: *Herakles* 394.
5. Homeros: *İlyada* ii. 783; Hesiodos: *Theogonia* 295; Apollodoros: ii. 1. 2.
6. Hesiodos: *Theogonia* 333-5; Apollonius Rhodius: iv. 1397; Apollodoros: ii. 5. 11.
7. Apollodoros: i. 2. 6; Hesiodos: *Theogonia* 265-9; Homeros: *Odysseia* xx. 77-8; Apollonius Rhodius: ii. 298-9.

*

1. Görüldüğü kadarıyla Ay Tanrıçası'na atfedilen unvanlardan Eurynome ("sınırsız hükümranlık" ya da "sınırsız gezen"), yeryüzünde ve gökyüzünde; Eurybia ("sınırsız güç"), bütün denizlerde; Eurydike ("sınırsız adalet") Yeraltı Dünyası'nda hükümranlık süren ve tanrıçaya bağlı olan sadık yöneticilerdir. Yılan zehri ile öldürüldükleri anlaşılan erkek kurbanlar Eurydike'ye sunulurdu. Ekhidna'nın Yüz-gözlü Argos tarafından öldürülmesi, büyük bir ihtimalle Yılan Tanrıça'nın Argive kültünde hâkimiyetini yitirdiğini anlamına gelir. Elma ağacına sarılı olan Ekhidna'nın erkek kardeşi Ladon cenneti ziyaret eden bir yılan-kâhindir.

2. Eurybia'nın sahip olduğu deniz-unvanları arasında Thetis ("düzenleyen") ya da diğer biçimi Tethys; İbrani Rahab veya Babilli Tiamat ile özdeşleştirilen deniz canavarı Keto ile ıslak elementin sembolü olan Nereis sayılabilir. Elektra, eski çağlarda ekonomik olarak yüksek değere sahip olan kehribarın yaratıcısı; Thaumas, kusursuz; Doris de cömert olandır. İsmini Nereis'den alan ve "deniz ihtiyarı" Nereus –diğer adıyla Proteus ("ilk insan")– görüldüğü kadarıyla kıyıdaki bir adaya defnedilen kutsal bir kâhin kraldır. Nereus eski çağlara ait olan vazo resimlerinde balık kuyruklu ve vücudundan

bir aslan, geyik ve bir de engerekli yılan çıkan biri olarak tasvir edilmiştir. Proteus'un *Odysseia*'da, kutsal kralın doğumundan ölümüne kadar geçirdiği mevsimleri sembolize eden benzer kılıklara girdiği anlatılır.

3. Elli Nereidler anlaşıldığı kadarıyla, balık avının bereketli geçmesi için büyü ritüelleri düzenleyen Ay Tanrıçası'nın elli kişiden oluşan rahibe birliğini temsil etmektedir. Üçlü Tanrıça'nın temsilcileri olan Gorgonlar, Mysterionlara katılan yabancıları korkutmak amacıyla, seyrek dişleri arasından aşağı sarkan dilleri ve çatık kaşlı parlayan gözleri olan koruyucu bir maske takarlardı. Homeros'un Oğulları, Tartaros'da bir gölge olan (*Odysseia* xi. 633-5) ve Athena'nın, Odysseus'u dehşete düşüren kafasını (*Odysseia* xi. 634), hiç şüphesiz bunun ardındaki kutsal gizleri sınamaya yeltenen insanları uyarmak amacıyla kalkanının üzerine taktığı Gorgon'u bilirlerdi. Yunanlı fırıncılar eski çağlarda, olur olmaz vakitlerde ocağı açarak meydana gelen hava akımından dolayı hamurun bozulmasına neden olan meraklı insanlardan korunmak için ocaklarının üzerine Gorgon maskesi çizerlerdi. Üç Gorgon'a verilen isimler –Stheino ("güçlü"), Euryale ("gezgin") ve Medusa ("kurnaz olan")– Ay Tanrıçası'nın sahip olduğu unvanlardır. Orpheusçular da Ay yüzeyini "Gorgon Kafası" olarak adlandırmışlardır.

4. Poseidon'un Medusa ile olan birlikteliğinden dünyaya gelen Pegasos'u anlatan efsane ile tanrının, kendisini bir kısrağa dönüştüren Demeter'le birleşmesinden doğan Arion'u ve Tanrıça'nın kapıldığı öfkeyi konu alan hikâye büyük benzerlikler taşır. Her iki efsane de, Poseidon'a bağlı Helenlerin, etrafa korku salmak amacıyla Gorgon maskesi takan Ay Tanrıçası'nın sadık rahibeleri ile zorla yaptıkları evlilikleri ve bu şekilde at kültündeki yağmur yağdırma seremonilerini ele geçirdiklerini açıklar. Buna rağmen, Tanrıça'nın *rahibinin* Şeytani Ruhların sopalarla dövüldüğü ritüellerde taktığı bir Demeter Maskesi taş sandık içerisinde Pheneus'da muhafaza edilmekteydi (Pausanias: viii. 15. 1).

5. Khrysaor, Demeter'in yeni-ay sembolü olan ve Tanrıça'ya eşlik edenlerin ona vekalet ettiklerinde taşıdıkları altın orak ya da kılıçtı. Bu versiyonda Zeus'un kafasından doğan Athena, babasıyla (Zeus'la) işbirliği yapan ve eski dine ihanet eden tanrıça rolündedir. Homeros'un kişileştirilmiş fırtına getiren rüzgârlar olarak gördüğü (*Odysseia* xx. 66-78) Üç Harpyalar eski çağlarda, ani yıkım getiren kimliği ile Athena'nın, bir başka deyimle Üçlü Tanrıça'nın kendisiydiler. Aynı şekilde, isimlerinden de anlaşılacağı gibi –Enyo ("savaşçı"), Pemphredo ("yaban arısı") ve Deino ("korkunç")– Üç Beyazlar ya da Graialar (Kocakarılar, çev. n.) da Athena'yı sembolize etmekteydiler. Bu yaratıkların ortaklaşa tek bir göz ve diş kullandıklarının anlatılması dinsel bir resmin yanlış yorumlanmasından ortaya çıkmıştır. Kuğu ise Avrupa mitolojisinde ölüm kuşu olarak bilinmekteydi.

6. Phorkys'in –Phorkis'in eril formu– yani ölülerin cesetlerini yiyen Tanrıça ya da Sow'un Latince'deki karşılığı Hades'in unvanlarından biri olan *Orcus* veya *Porcus* ("domuz") şeklindedir. Ölüm, Tanrıça'nın Mysterionlarının kutsallığını bozduğundan dolayı, Gorgonlar ve Üç Beyazlar Phorkidler olarak adlandırılmışlardır. Bununla beraber kehanet ayrıcalığına sahip olan Phorkys, bu yeteneği ile muhtemelen bir tohum-kâhinini sembolize etmekteydi.

7. Bazılarının Keto ile Phorkys'in, bazılarının Gece'nin, diğerlerininse Uzak-Batı'da dünyayı omuzlarında taşıyan Titan Tanrı Atlas'ın kızları olduğunu söyledikleri Hesperidler ("günbatımı Nymphaları", çev. n.) Güneş'in batışını sembolize ederler. Bu olayla kırmızı bir elmanın yetişip olgunluğa erişmesi için geçirdiği safhalara benzer bir şekilde gökyüzü önce yeşil, sonra sarı ve en sonunda da kırmızı renge boyanır. Bu aşamada şafak tarafından bir elmanın yarısı gibi kesilen Güneş, batı kıyılarındaki dalgalarda günlük ölümü ile buluşur. Güneş tamamen kaybolduğunda Hesperos ortaya çıkar. Bu yıldız Aşk Tanrıçası Aphrodite için kutsaldır. Enine tam ortadan kesildiğinde çekirdeklerinin, Aphrodite'nin beş köşeli yıldızını oluşturduğu görülen elma ise, Tanrıça'ya hizmet eden rahibelerin Güneş'in yeryüzündeki temsilcisi olan kutsal krala verip onu aşk-şarkıları arasında kandırarak ölüme gönderdikleri bir hediyeydi.

34.
EKHİDNA'NIN ÇOCUKLARI

Ekhidna'nın Typhon'la olan birlikteliğinden, Cehennem'in üç başlı Köpeği Kerberos; Lerna'da yaşayan sayısız başlı su yılanı Hydra; aslan başlı, yılan vücutlu ve ağzından alevler saçan bir keçi olan Khimaira ve kendi öz annesi ile birleşerek Nemeia Aslanı ile Sphinx'e hayat veren Geryon'un çift başlı köpeği Orthros adlarında etrafa dehşet saçan canavarlar dünyaya geldi.[1]

1. Hesiodos: *Theogonia* 306.

*

1. Dorlar tarafından, yeryüzündeki serüvenleri sona eren ruhların Ölüler Diyarı'na yaptıkları yolculukta onlara rehberlik eden köpek-başlı Mısır tanrısı Anubis ile özdeşleştirilen Kerberos, görüldüğü kadarıyla esasen Ölüm Tanrıçası Hekate ya da Hekabe'nin kendisidir. Tanrıça'nın dişi köpek olarak tasvir edilmesinin sebebi, köpeklerin ölülere ait cesetleri yiyip, kafalarını Ay'a doğru kaldırarak ulumalarından kaynaklanır.

2. Khimaira, kolaylıkla anlaşılacağı üzere mevsimsel amblemleri aslan, keçi ve yılan olan üç bölümlü yılın takvim sembolüdür.

3. Öz annesi Ekhidna ile olan birlikteliğinden Khimaira, Sphinx, Hydra ve Nemeia Aslanı adlarındaki canavarların dünyaya geldiği Orthros, Atina Yeni Yılı'nı müjdeleyen Köpek Yıldızı Sirius'un kendisidir. İanus gibi iki başlı olması, Atina'da kullanılan yılın üç değil de iki mevsimli olmasından kaynaklanır; Orthros'un oğlu (Aslan) yılın ilk bölümünü, kızı da (Yılan) yılın ikinci bölümünü sembolize ederdi. Keçi-ambleminin zamanla ortadan kalkmasıyla Khimaira yerini yılan kuyruklu ve bir aslanınkine benzeyen vücudunda kanatları olan Sphinx'e bırakmıştı. Güneş'in Aslan burcuna girip Köpek Günleri'nin (en sıcak günlerin, çev. n.) etkisini göstermesi Yeni Yılın başlangıcı olarak kabul edildiğinden Orthros, Romalıların Postvorta ve Antevor-

ta olarak isimlendirdikleri Takvim Tanrıçası Cardea gibi iki yöne bakar; ön tarafı Yeni, arka tarafı ise Eski Yıl'a. Belki de Yeni Yıl'ın gelişini müjdelediği için Orthros "ilk olan" şeklinde anılmıştır.

35.
GİGANTLARIN (DEVLERİN) TANRILARA KARŞI SAVAŞI

Zeus'un, ağabeyleri Titanları Tartaros'a hapsetmesine öfkelenen gür saçlı ve sakallı, uzun boylu, yılan kuyruğuna benzeyen ayakları olan Gigantlar, Olympos'a saldırmaya başladılar. Trakya sınırları içerisindeki Phlegra'da Toprak Ana'dan dünyaya gelen bu yaratıkların sayıları yirmi dört kadardı.[1]

b. Gigantlar, bulundukları dağın zirvesine çıkarak doğuştan kendilerine düşman olarak gördükleri Olymposlulara ansızın kocaman kayalar, yanan ağaçlar fırlatıp bu şekilde düşmanlarının varlıklarına son vermek istediler. Hera yaptığı kehanette bu devlerin hiçbir tanrı tarafından öldürülemeyeceğini, sadece aslan postuna sarılı bir ölümlünün onlarla baş edebileceğini, ancak yeryüzünün gizli bir bölgesinde yetişen ve devlerin aldıkları yaraları hemen iyileştiren sihirli ot bulunmazsa bu kişinin de onlara karşı koyamayacağını bildirdi. Bunun üzerine Zeus hemen Athena ile görüşerek Tanrıça'yı, olan biteni Hera'nın kehanetinde bahsettiği aslan-postlu ölümlü Herakles'e anlatması için gönderdi. Tanrılar tanrısı, Eros, Selene ve Helios'a da bir süreliğine yeryüzünü aydınlatmayı yasakladı. Yıldızlardan süzülen belli belirsiz ışıkta el yordamıyla yeryüzüne inen baş tanrı, Athena'nın yerini gösterdiği sihirli otu alarak Olympos'a getirdi.

c. Artık Olymposlular Gigantlarla yapacakları savaşa hazırdılar. Herakles ilk oku, olağanüstü kuvvetiyle düşmanlarına liderlik eden Alkyoneus'a fırlattı. Alkyoneus aldığı yaranın tesiri ile yere yığıldı ancak vücudu yere değer değmez tekrar canlandı; çünkü bu yer devin doğduğu ve ona ölümsüzlük veren Phlegra toprağıydı. "Çabuk ol, asil Herakles" dedi Tanrıça Athena. "Onu başka bir ülkeye fırlat." Bunun üzerine Herakles omuzlarının üzerine aldığı Alkyoneus'u Trakya'dan çok uzaklara savurdu ve onu bir mızrakla öldürdü.

d. Daha sonra Porphyrion önceden üst üste koydukları kayaların üzerine çıkarak Olympos'a ulaşmayı başardı. Tanrılardan hiçbiri ona karşı koyamadı. Sadece Athena kendisini savunmak için harekete geçti. Tanrıça'dan beklemediği bir saldırıyla karşılaşan Porphyrion Hera'ya yöneldi. Tam bu sırada Porphyrion'un öfkesini şehvete dönüştüren Eros'un yayından çıkan ok devin karaciğerine isabet etti ve dev içinde uyanan güçlü arzu ile Hera'nın elbiselerini parçaladı. Eşinin tecavüze uğramak üzere olduğunu gören tanrılar tanrısı öfkeyle yıldırımını düşmanına gönderdi. Aldığı yarayla yere düşen ancak tekrar canlanan Porphyrion'u, Phlegra'dan tam zamanında geri dönen Herakles'in attığı ok öldürdü. Bu sırada Ephialtes Savaş Tanrısı Ares'e saldırmış ve onu dizlerinden yaralamıştı. Apollon attığı okla onu sol gözünden yaraladı ve hemen Herakles'i çağırdı. Cesur savaşçının devin sağ gözüne isabet ettirdiği ok da Ephialtes'in sonu oldu.

e. Tanrıların yaraladığı devlerin –Dionysos, Eurytos'u thyrsos ile; Hekate, Klytios'u meşaleleriyle; Hephaistos, Mimas'ı kor halindeki metal güllelerle; Athena, şehvetli Pallas'ı dev bir kaya ile yaraladı– hepsini Herakles düştükleri yerde bulup öldürdü. Bu kanlı savaşa sadece olan biteni kaygıyla izleyen Olympos'un barışsever tanrıçaları Hestia ve Demeter katılmamıştı. Fatalar da kendi üzerlerine düşeni, tunçtan yapılmış havanellerini Olymposlulara moral vermek için sallayarak yerine getiriyorlardı.[2]

f. Cesaretlerini kaybeden diğer devler arkalarında Olymposlular olduğu halde doğruca yeryüzüne kaçtılar. Düşmanlarını kovalayan Athena Enkelados'u fırlattığı büyük bir gülleyle yere indirdi. Bu yaratığın devasa vücudu Sicilya adasını oluşturdu. Poseidon da üç dişli yabasıyla Kos adasından bir parça koparıp, Polybutes'e fırlattı. Devin altında kalarak can verdiği bu taş, adanın yakınlarındaki, Nisyros adacığını meydana getirdi.[3]

g. Geri kalanlar ise, son olarak, "toprağın hâlâ sıcak olduğu ve devlere" ait kemiklerin zaman zaman çiftçiler tarafından bulunduğu Arkadya Trapezos yakınlarındaki Bathos'da tanrılara karşı koymaya çalıştılar. Hades'den aldığı görünmezlik miğferini giyen Hermes, Hippolytos'un; Artemis, attığı okla Gration'un, ellerindeki tunçtan yapılmış havanelleriyle düşmanlarının kafalarını kıran Fatalar da Agrios ve Thoas'ın varlığına son verdiler. Ares mızrağıyla, tanrılar tanrısı da yıldırımıyla geri kalan devleri yere serdi. Ancak hepsi de son nefeslerini Herakles'in ölümcül darbeleriyle verdiler. Bazı efsanelerde savaşın geçtiği yerin İtalya sınırları içerisinde olan Cumae yakınlarındaki Phlegraea Ovası olduğu anlatılır.[4]

h. Topraktan-doğan Satyrlerden biri olan ve çoğu zaman sarhoş olduğundan gerçeği hayalden ayırt edemeyen Silenos, bu savaşta öğrencisi Dionysos'un yanında yer alıp devlerden Enkelados'u öldürdüğünü, hatta yaşlı eşeğinin anırmasıyla devlerin bir anda panik yaşamalarına neden olduğunu iddia etmiştir.[5]

1. Apollodoros: i. 6. 1; Hyginus: *Fabulae, Proem.*
2. Apollodoros: i. 6. 2.
3. Apollodoros: *a.g.e.*; Strabon: x. 5. 16.
4. Pausanias: viii. 29. 1-2; Apollodoros: *a.g.e.*; Sicilyalı Diodoros: iv. 21.
5. Euripides: *Kyklops* 5.

*

1. Homeros'tan sonraki dönemlerde kaleme alınan efsanenin anlatıldığı bu formuyla birçok değişikliğe uğradığı açıktır; zira savaşa katıldıkları söylenen Eros ve Dionysos Olympos ailesine sonradan katılmış, ayrıca Herakles de Oita Dağı'nda tanrısal bir kimlik kazanmadan önce Olympos'a kabul edilmiştir. Efsane bu haliyle Trapezos'da bulunan devasa kemikler ile (bu kemikler Trapezos'daki yerel müzede hâlâ sergilenmektedir) Bathos yakınlarındaki –aynı şekilde Arkadya, Trakya, Pallene, Cumae ile Athena ve Poseidon'un devlerden ikisini altına gömdükleri Sicilya ve Nisyros Adası'nda olanlar gibi– volkanik alazların meydana geliş sebebini açıklar niteliktedir.

2. Devlerin Savaşını (Gigantomakhia, çev. n.) konu alan efsanenin –aynı şekilde genellikle bu efsanenin bir benzeri şeklinde algılanan Aloeusoğulları'nın İsyanını anlatan hikâyenin de– altında yatan tarihsel hadise, anlaşıldığı kadarıyla Helen soyundan olmayan köylülerin aralarında birleşerek bazı Helen yerleşim birimlerine (kalelerine) saldırdığı, ancak Helenler ve onların müttefikleri tarafından geri püskürtüldükleri şeklindedir. Bununla beraber, Herakles'in gösterdiği inanılmaz kahramanlığa karşın tanrıların maharetsizliği ve korkaklığı ile savaşta geçen inanılması güç bazı olaylar, bunun bir efsaneden (mitsel bir hikâyeden) çok, popüler bir roman ya da masal özelliği taşıdığını gösterir.

3. Bütün bunlara karşılık söz konusu efsane gizli dinsel bir öğe de taşır. Somut olarak bir vücudu ya da vücutlarında dolaşan kanları olmayan bu devler yalnızca sihirli bir ot sayesinde alt edilebilen ve yılan-kuyruklarından da anlaşılacağı gibi topraktan-doğan ruhlardı (cinlerdi). Hiçbir mitoloğun ismini telaffuz etmediği söz konusu bitkinin, karabasana karşı etkili olan, *ephialtion* olma ihtimali yüksektir. Devlerin lideri olan Ephialtes kelime olarak "atlayan-sıçrayan" (Latince'de *incubus*) anlamına gelir. Porphyrion'un Hera'ya, Pallas'ın da Athena'ya saldırarak her iki tanrıçaya tecavüze kalkışmalarından hikâyenin, esas olarak, günün herhangi bir saatinde maruz kalınan erotik karabasanlara karşı Kurtarıcı Herakles'e yapılan ibadet ile bağlantılı olarak şekillendiği anlaşılmaktadır.

4. Alkyoneus ("güçlü eşek"), muhtemelen kâbusları, cinayet ve tecavüz eğilimlerini beraberinde getiren "Yaban (Vahşi) Eşeği"nin ya da Typhon'un nefesi" sayılan sıcak güney rüzgârının hayaletidir; bu, Silenos'un devleri eşeğinin anırmasıyla bozguna uğrattığı şeklindeki iddiayı daha da gülünç kılar.

Mimas ("taklitçilik") büyük bir ihtimalle rüyaların ve hayallerin gerçeğe yakınlığını temsil eder. Diğer bir dev Hippolytos da ("atların hücumu"), şiddet dolu rüyaların Kısrak Başlı Tanrıça'ya atfedildiğini çağrıştırır. Kuzeyde, "Kâbus ve onun dokuz katından" acı çekenlerin ibadet ettiği tanrı, sonraları yerini St. Swithold'a bırakan Odin'dir.

5. Herakles'in sihirli otu nasıl kullandığı, eski ve yeni tanrılar arasındaki kozmik savaşı konu alan Babil mitinden çıkarılabilir. Söz konusu hikâyede cesur Herakles'in karşılığı sayılan Marduk, Tiamat'la giriştiği savaşta, Yunan mitinde Alkyoneus'un nefesi ile ilişkilendirilen Tanrıça'nın etrafa yaydığı zehirli kokudan etkilenmemek için sihirli bir otu burun deliklerine yerleştirir.

36.
TYPHON

Devlerin öldürülmesine öfkelenen Toprak Ana onların intikamını almak için Tartaros'la yaşadığı beraberlikten sonra, o güne kadar yeryüzüne gelmiş en büyük dev olan Typhon'u Korykeion'daki Kilikia Mağarası'nda dünyaya getirdi.[1] Uyluk kemiklerinden aşağısı yüzlerce yılanla kaplı olan bu devasa yaratık, onlarca kolunu her iki yana açtığında yüzlerce fersahlık bir alanı (yaklaşık beş km, çev. n.) kontrol edebiliyordu. Ellerinin görevini sayısız yılan başı görüyordu. Devasa kanatlarından Güneş bile yeryüzüne ulaşmakta zorluk çekiyor, vahşi hayvanlarınkine benzeyen kafası gökyüzünde yıldızlara kadar uzanabiliyordu. Etrafa gözlerinden ateş, ağzından da yanan kayalar fırlatabiliyordu. Bu korkunç canavar Olympos'a doğru yaklaşınca, tanrılar birer hayvan kılığına girip saklandıkları Mısır'a kaçtılar. Zeus, bir koça; Apollon, bir ineğe; Dionysos, bir keçiye; Hera, beyaz bir ineğe; Artemis, bir kediye; Aphrodite, bir balığa; Ares, bir yabandomuzuna; Hermes de bir çeltik kargasına dönüşerek Typhon'un kendilerini bulmasını engellemeye çalıştı.

b. Zeus'la korkaklığından dolayı alay eden Athena tek başına bu canavara karşı koymaya çalıştı. Bunun üzerine Zeus tekrar kendi görünüşüne dönerek Typhon'a önce yıldırım, daha sonra da büyükbabası Uranos'un öldürülmesinde kullanılan altın tırpanla saldırmaya başladı. Üst üste ölümcül yaralar alan dev, kuzeyden Suriye'ye bakan Kasios Dağı'na kaçtı. Burada kendisini takip eden Zeus'la şiddetli bir kavgaya tutuştu. Typhon, ahtapotunkine benzeyen sayısız kolunu kullanarak Zeus'u sıkıca kavrayıp silahsız kalan baş tanrının kol ve bacaklarındaki sinirleri kestikten sonra onu Korykeion Mağarası'na götürdü. Her ne kadar bir ölümlü olmasa da, Zeus kollarını ve bacaklarını artık kıpırdatamıyordu. Typhon kestiği sinirleri, yılan-kuyruklu bir canavar olan kız kardeşi Delphyne'nin başında nöbet tuttuğu bir ayı postuna sakladı.

c. Zeus'un savaşı kaybettiği haberi tanrılar arasında umutsuzluğa neden olsa da Pan ve Hermes gizlice tanrılar tanrısından koparılan sinirleri çalmak için mağaraya gittiler. Pan, Delphyne'yi dehşete düşüren yeri göğü inleten bir çığlık atar atmaz, Hermes hemen ayı postuna sarılı sinirleri alıp Zeus'un kol ve bacaklarına geri yerleştirdi.[2]

d. Bazı anlatımlarda Zeus'un sinirlerini Delphyne'den alanın Kadmos olduğu ileri sürülür. Buna göre Kadmos, bunları lirinde tel olarak kullanıp dişi canavar onuruna birbirinden güzel şarkılar söyleyeceği bahanesiyle Delphyne'yi ikna etmiş, Apollon da tam bu sırada yayını gererek devi attığı okla öldürmüştü.[3]

e. Tekrar eski gücüne kavuşan Zeus, hemen Olympos'a giderek kanatlı atların çektiği savaş arabasına binip, dört bir yana fırlattığı yıldırımlarla Typhon'la bir kez daha dövüşmek için onu aramaya başladı. Bu sırada Typhon kendisini ölüme götüreceğinden habersiz, Fataların eski gücüne kavuşması için önerdikleri sihirli meyveyi bulmak için Nysa Dağı'na gitmişti. Karşısında Zeus'u gördüğünde Trakya'daki Haimos Dağı'na çıkarak bütün dağı yerinden söküp tanrıya fırlattı. Baş tanrı üzerine gelen taşlara yıldırımıyla karşı koyup onları tekrar Typhon'a attı. Zeus'un bu saldırısına karşılık veremeyen dev ölümcül bir yara almıştı. Bedeninden akan kanlar Haimos Dağı'na ismini verirken Typhon son bir gayretle Sicilya'ya kaçtı. Zeus bu kez de yıldırımıyla ateş topu haline getirdiği ve o gün bugündür kraterinden yeryüzüne alevler püskürten Etna Dağı'nı ona fırlatarak bu korkunç yaratığı sonsuzluğa gönderdi.[4]

1. Hesiodos: *Theogonia* 819; Pindaros: *Pythian Odes* i. 15; Hyginus: *Fabula* 152.
2. Apollodoros: i. 6. 3.
3. Nonnos: *Dionysiaka*: i. 481; Apollonius: ii. 706.
4. Apollodoros: *a.g.e.*; Pindaros: *a.g.e.*

*

1. "Deri çuval" anlamına geldiği söylenen "korykos", Aiolos ile başlayan ve Ortaçağ büyücülerinin devam ettirdiği rüzgârları çuvallara hapsetme geleneğini naklediyor olabilir. Delphoi'deki bir diğer Korykeion Mağarası'nda, Delphyne'nin yılan-eşinin ismi Typhon değil de, Python'dur. Python ("yılan"), Yunanistan'a Haimos, Suriye'ye ise Kasios Dağı'ndan başlayarak gelen ölümcül Kuzey Rüzgârı'nın –rüzgârlar alışılagelmiş bir şekilde yılan kuyruklarıyla tasvir edilirdi– kişileştirilmiş halidir. Buna karşın Typhon kelime olarak "sersemleten duman" anlamına gelir ve onun varlığı volkanik patlamayı açıklar. Efsanede Zeus'un Etna Dağı'nın altına gömerek devin varlığına son verdiğinin anlatılması bu yüzdendir. Bununla beraber Typhon kelime olarak aynı zamanda, Güney Çölü'nden başlayarak gelen, taşıdığı volkanik gazlarla

Libya ile Yunanistan'a yıkım getiren ve Mısırlıların bir "çöl eşeği" olarak tasvir ettikleri kavurucu Güney Rüzgârı (Sirocco) anlamına da gelir. Mısır mitinde Typhon'u nefesiyle yarattığı söylenen tanrı Set, Python'un Zeus'u yaraladığı gibi, Osiris'i yaralar, ne var ki her ikisi de yaptıklarının cezasını ağır bir şekilde öderler. İki efsane arasındaki bu benzerlikten dolayı Python ismi Typhon ile karıştırılmıştır.

2. Lukianos'un (*On Sacrifices* 14) aktardığı Mısır'a yapılan bu tanrısal yolculuk, ülkede yaşayan insanların tanrılarına neden birer hayvan figürüyle –Zeus-Ammon'a bir koç; Hermes-Thoth'a bir ibis (çeltik kargası) ya da turna; Hera-İsis'e bir inek; Artemis-Pasht'a ise bir kedi formuyla tapılırdı– ibadet ettiğini anlatmak amacıyla ortaya atılmıştır. Bununla beraber söz konusu fenomen tarihsel olarak, volkanik lavların Thera Adası'nın yarısını kaplamasıyla korkuya kapılan Arkhipelagoslu (İlkçağda Ege Denizi'ndeki adalar topluluğunun adı, çev. n.) rahip ve rahibelerden oluşan bir grup insanın MÖ 2000 yılından kısa bir süre önce hayatlarını kurtarabilmek için yaptıkları yolculuğu da anlatıyor olabilir. Kediler Klasik Çağ Yunanistan'ında evcilleştirilmeyen hayvanlardı. Bu hikâyenin ortaya çıkışını sağlayabilecek muhtemel diğer bir kaynak ise, Damaskios'un aktardığı ilk versiyona göre Tanrıça Tiamat'ın, eşi Apsu ve oğulları Mummi ("kargaşa") ile birlikte Kingu ve diğer canavarların ruhlarını, henüz doğan Ea, Anu ve Bel adlarındaki Üçlü Tanrı birliğine saldırması için serbest bıraktığının anlatıldığı Babil Yaradılış Destanı *Enuma Elish* olabilir. Bel, bir anda karşılarında düşmanlarını görüp korkuya kapılan kardeşlerini bir araya getirmeyi başarır, onlara liderlik ederek Tiamat'ın askerlerinin hepsini öldürür. Daha sonra Tanrıça'nın kafasını bir asa ile ezerek vücudunu "yassı bir balık gibi" ikiye ayırır.

3. Delphyne, Zeus ve onun kesilen sinirlerinin bir ayı postuna saklanarak muhafaza edildiğini konu alan efsane, esas tapınağı Delphoi'de olan ve kendisine Dişi ayı olarak ibadet edilen Ulu Tanrıça karşısında Zeus'un aciz durumunu açıklar niteliktedir. Tarihsel içeriği bilinmemesine karşın, anlaşıldığı kadarıyla Boiotialı Kadmeialılar Zeus kültünü uzun bir süre muhafaza etmişlerdir. Typhon'a Üç Fatalar tarafından verilen "geçici-fani meyvelerin" ölüm getiren elmalar olduğu açıktır. Hikâyenin ilk Hitit versiyonunda yılan İllyunka, Fırtına Tanrısı ile girdiği savaştan galip çıkar ve kalbi ile gözlerini çıkararak onu cezalandırır. Fırtına Tanrısı uzuvlarını daha sonra bir hile ile yeniden elde eder. Bunun üzerine Tanrılar Meclisi Tanrıça İnara'yı İllyunka'dan öç almakla görevlendirir. İnara verilen görevi yerine getirebilmek için düzenlediği bir şölene İllyunka'yı da davet eder. Yediği yiyeceklerden dolayı kımıldayamayacak hale gelen İllyunka, Tanrıça tarafından bir iple sıkıca bağlanır ve Fırtına Tanrısı'nca bu şekilde öldürülür.

4. Günümüzde Cebel-i Akra olarak bilinen Kasios Dağı, Ullikummi'nin hikâyesinin anlatıldığı Hitit efsanesindeki Hazzi Dağı'dır. Efsanede, vücudunun tamamı taşlarla kaplı bir halde tasvir edilen Ullikummi, büyüyüp devasa bir gövdeye sahip olduğunda babası Kumarbi tarafından verilen Cennet'in yetmiş tanrısını öldürme emrini yerine getirmek için harekete geçer. Fırtına ve Güneş Tanrısı ile birlikte Güzellik Tanrıçası'nın da, diğer tanrılar gibi, verdiği mücadele devi durdurmaya yetmez. Sonunda Bilge Tanrı Ea, Yeri ve Göğü (Cenneti) birbirinden ayırmak için kullanıldığı öne sürülen bıçakla Ullikummi'nin bacaklarını keserek onu denize fırlatmayı başarır. Bu hikâyede işlenen temalar, aynı büyüklüğe eriştikten sonra dağları bir merdiven gibi kullanarak Göğe ulaşmaya çalışan Aloeusoğulları'nı konu alan hikâyenin yanı sıra, Typhon'un anlatıldığı efsanede de geçer. Kadmeialıların bu efsaneleri Küçük Asya'dan Yunanistan'a getirmiş olması muhtemeldir.

37.
ALOEUSOĞULLARI

Ephialtes ve Otos, Triops'un kızı İphimedeia'nın evlilik dışı yaşadığı bir ilişkiden dünyaya getirdiği oğullarıydı. Denizlerin efendisi Poseidon'a sevdalanan genç kadın, tanrıdan her gün dolaştığı deniz kıyısında avuçlarına doldurduğu dalgaların sularını vücuduna dökerek hamile kalmıştı. Her ne kadar bu çocukların babası Poseidon olsa da, bunların Aloeusoğulları olarak adlandırılmasının sebebi, genç kadının babası Helios tarafından Boiotia Asopia Kralı ilan edilen Aloeus'la evli olmasından kaynaklanır. Bu devler daha önce benzerlerine çok az sıklıkta rastladığımız şekilde aynı anda ve aynı oranda büyümeye başladılar. Her yıl enlemesine bir kübit (yaklaşık dört metreye karşılık gelen uzunluk ölçüsü, çev. n.), boylamasına ise bir fathom (yaklaşık on yedi metre, çev. n.) büyüyorlardı. Dokuz yaşına gelip dokuz kübit eninde ve dokuz fathom boyunda dev yaratıklar halini aldıklarında Olymposlulara savaşmaları için meydan okudular. Ephialtes Hera ile, Otos ise Artemis'le aşk yaşayıp onlara sahip olacaklarına dair Styx Nehri üzerine yemin ettiler.[1]

b. İlk olarak Savaş Tanrısı Ares'in ele geçirilmesi gerektiğine karar vererek Trakya'ya geldiler. Burada tanrının silahlarını elinden alıp onu bağlayarak tunç bir kap içerisine hapsedilmiş bir şekilde öz anneleri İphimedeia ölmüş olduğundan dolayı üvey anneleri Eriboia'nın evine sakladılar. Bundan sonra iki kardeşin Olympos kuşatması başladı: Bunun için ilk olarak Pelion Dağı'nı yerinden söküp onu Ossa Dağı'nın üzerine koydular. Daha sonra yeryüzündeki denizlerin hepsini kurutana dek onları dağlarla dolduracaklarını, denizleri ise ovalara taşıyacaklarını söyleyip tehditlerine başladılar. Kendilerine olan güvenleri tamdı, zira hiçbir tanrının ya da kahramanın onları öldüremeyeceği yapılan kehanetlerde belirtilmişti.

c. Apollon'un tavsiyesiyle Artemis Aloeusoğulları'na haber göndererek, kuşatmayı kaldırmaları halinde onlarla Naksos Adası'nda buluşacağını ve

Otos'un isteğini yerine getireceğini söyledi. Otos'un keyfine diyecek yoktu, ancak aynı müjdeyi Hera'dan alamadığı için Ephialtes kıskançlıktan ve öfkeden çılgına döndü. Beraber geldikleri Naksos Adası'nda iki devin arasında ateşli bir tartışma başladı. Ephialtes, daha büyük olduğu için ilk olarak kendisinin Artemis ile beraber olması gerektiğini, aksi halde anlaşmanın reddedilmesini ısrarla savunuyordu. Tartışmanın tam alevlendiği bir anda Artemis, dişi bir geyik kılığına girerek geldiği Naksos Adası'nda aniden aralarında belirdi. Hedefi bulmakta birbirlerine üstünlük sağlamaya çalışan iki kardeş, mızraklarını kaldırarak Tanrıça'ya nişan aldılar. Rüzgârları andıran bir hızla Tanrıça, iki Aleoid'in arasında belirip kaybolduğunda mızraklar hedeflerine doğru ilerliyordu. Bu şekilde Ephialtes'in mızrağı Otos'a, Otos'un mızrağı ise Ephialtes'e saplandı. Birbirlerinin katilleri olduklarından hiçbir tanrı ya da kahramanın onları öldüremeyeceği şeklindeki kehanet de böylece doğrulanmış oluyordu. Öldükten sonra cesetleri gömülmek için Anthedon'a getirilmesine rağmen Naksos Adası'nda yaşayanlar, Olymposlulara bile kafa tutacak kadar cesur olan bu kardeşleri yaptıkları seremonilerde onurlandırmaya devam ettiler. Bundan başka Aloeusoğulları, Helikon Müzlerine ibadet eden ilk ölümlü olmanın yanı sıra Boiotia'daki Askra şehrinin de kurucusu olarak hep hatırlandılar.[2]

d. Aloeusoğulları'nın birbirlerini öldürmeleri ile Olympos kuşatmadan kurtuldu. Ares'i aramaya çıkan Hermes Eriboia'nın, hapsedildiği tunç bir kap içerisinde yarı-baygın bir halde olan tanrıyı serbest bırakmasını sağladı. Ne var ki devler, ruhlarının sırt sırta kalın bir sütuna ip yerine engerekli yılanlarla sıkıca bağlandığı Tartaros'a gitmekten kurtulamadılar. Styx Nehri üzerine verdikleri sözü yerine getiremediklerinden dolayı da Nympha Styx sürekli olarak iki kardeşin sırt sırta bağlı bulundukları direğin başında durmaktaydı.[3]

1. Apollodoros: i. 7. 4; Pausanias: ii. 3. 8; Pindaros: *Pythian Odes* iv. 88-92.
2. Homeros: *Odysseia* xi. 305-20; *İlyada* v. 385-90; Pausanias: ix. 29. 2.
3. Apollodoros: i. 7. 4; Hyginus: *Fabula* 28.

*

1. Bu, Devler Savaşı'nı konu alan efsanenin popüler bir başka versiyonudur. Zira Ephialtes ismi, Olympos'a yapılan kuşatma, bir çeşit ölümsüzlük ayrıcalığına sahip olduğu şeklinde yapılan kehanet ve Hera'ya ilan-ı aşk etme gibi temalar her iki hikâyede de işlenmiştir. Otos ve Ephialtes, ("harmanyerinin oğulları"), "üreme organlarını büyüten kadın" tarafından dünyaya getirilen ve "Üç Yüzlü" Tanrıça'nın yani Hekate'nin torunları olmanın yanı sıra, kadınları uykudayken boğarak öldüren ve onlara tecavüz eden incubus ya da orgiastik kâbusun kişileştirilmiş karakterleri olan vahşi Müzlerin sadık

hizmetkârlarıydı. İngiliz mitolojisindeki Kâbus gibi bunlar da "dokuz" sayısı ile ilişkilendirilmiştir. Bunun yanında, efsaneye Sicilyalı Diodoros (v. 50) tarafından detayları hakkında çok fazla bilgiye sahip olunmayan tarihsel bir serüven de dahil edilmiştir. Yazarın anlattığına göre, bir Tesalyalı olan Aloeusoğulları'nı, Trakyalıların kaçırıp Naksos'da rehin tuttuğu anneleri İphimedeia ve kız kardeşleri Pankratis'i ("çok güçlü") kurtarmak için bu adaya gönderdi. Annelerini ve kız kardeşlerini düşmanlarının elinden kurtarmayı başaran iki kardeş, adanın paylaşılması sırasında ateşli bir kavgaya tutuşup birbirlerini öldürdüler. Bizanslı Stephanos'un Tesalya'daki Aloeion şehrinin Aloeusoğulları'ndan sonra bu ismi aldığı şeklindeki iddiasına rağmen, eski çağ mitologları söz konusu şehre ismini verenlerin Boiotialılar olduğunu ileri sürerler.

2. İkiz kardeşlerin birbirlerini öldürmeleri, Beyaz Tanrıça için kutsal kral ile veliahtı arasında meydana gelen ve dönüşümlü olarak her defasında birinin galip geldiği sonsuz mücadeleyi çağrıştırır. "Harman-yerinin oğulları" olarak adlandırılmaları ve Zeus'un tanrısal silahı yıldırımdan canlarını kurtarmaları, bunların meşe kültünden ziyade, buğday kültüyle ilişkilendirilmelerine sebep olur. Tartaros'da Theseus ve Peirithoos'un akıbetine benzer bir şekilde cezalandırılmalarını konu alan hikâyenin, birbirlerini göremeyecek şekilde kafaları sütunun farklı iki yanında durduğu halde Unutkanlık Sandalyesinde oturan ikizlerin resmedildiği eski bir takvim sembolünden alınmış olması muhtemeldir. Yaşamdaki-Ölüm Tanrıçası'nın başında durduğu ve Aloeusoğulları'nın canlı yılanlarla bağlı tutulduğu Tartaros'daki sütun, kutsal kralın hükümranlığının sona erdiği ve veliahtının başa geçtiği yaz mevsimini sembolize eder. Bahsedilen bu sembol İtalya'da çift-başlı İanus formunu almıştır. Bununla beraber İtalya Yeni Yılı çift başlı Sirius'un göğe çıktığı zamanda değil de, Ocak ayında başlardı.

3. Ares'in tunç bir kap içerisinde geçirdiği on üç ay, bilinmeyen bir tarihte vuku bulan ve hikâyeyle herhangi bir mitsel bağlantı taşımayan bir öykü olmasına karşın, savaşçı iki ulus olan Tesalyalı Boiotialılar ile Trakyalıların aralarında sağladıkları ve tunç bir kap içerisinde Hera Eriboia'ya ait bir tapınakta sakladıkları bir yıllık –Pelasg Yılı on üç aydan oluşmaktaydı– bir ateşkes antlaşması ile alakalı olabilir. Efsanede geçen Pelion, Ossa ve Olympos, Tesalya'nın doğusundaki dağlar olup, ateşkesle önlenen savaşın meydana geleceği yer olan Trakya'daki Khersonesos (Gelibolu Yarımadası, çev. n.) bölgesinden zor da olsa görülebilirler.

38.
DEUKALİON TUFANI

Ogygia ve diğerlerinden ayırt edilebilmesi için Deukalion Tufanı olarak adlandırılan bu olay, Pelasgos'un oğlu Lykaon'un tanrı tanımaz oğullarına duyduğu derin öfke nedeniyle Zeus'un insanlığa gönderdiği bir cezaydı. Esasen Lykaon Arkadya'da medeniyeti kuran ve ülkesinde Zeus Lykaios kültünü başlatan biri olmasına rağmen, tanrılar tanrısına erkek bir çocuğu kurban olarak sunarak onu kızdırmıştı. Öfkelenen Zeus bunun üzerine kralı bir kurda çevirdi ve evini de yıldırımla yerle bir etti. Tanrının gazabına uğrayan kralın (kimileri yirmi iki kimileri elli oğlu olduğunu söyler)[1] çok sayıda oğlu vardı.

b. Lykaon'un oğullarının işledikleri suçlarla ilgili haberler Olympos'a ulaştığında Zeus, bütün bunlara bizzat tanık olmak için fakir bir yolcu kılığına girerek onları ziyaret etti. Oğullar canilikte o kadar ileri gitmişlerdi ki, konuklarına verdikleri çorbaya koyun ve keçininkilerle beraber kardeşleri Nyktimus'un bağırsaklarını karıştırıp pişirdikleri çorbayı yaşlı adama sundular. Olan biteni anlamakta gecikmeyen Zeus, bu iğrenç yemeğin konulduğu masayı –bu yer o günden sonra Trapezos olarak anıldı– devirerek, tekrar hayat verdiği Nyktimus dışındaki ev sahiplerinin hepsini birer kurda çevirerek cezalandırdı.[2]

c. Zeus Olympos'a dönüşünde, barbarlığın bütün insanlığı sardığını düşünüp onların hepsinin yok edilmesi gerektiğine karar vererek yeryüzüne büyük bir tufan gönderdi. Bu arada Phthia Kralı Deukalion Kaukasos'da ziyaret ettiği babası Prometheus tarafından tufanın geleceğini öğrenir öğrenmez erzaklarla doldurduğu bir gemi inşa ederek, Epimetheus'un kızı olan eşi Pyrrha ile birlikte denize açıldı. Bundan hemen sonra Güney Rüzgârı bütün şiddeti ile esti ve yağmurlar başladı. Yağmur suları ile azan nehirler denizleri o kadar çabuk taşırdı ki, bütün dünya birkaç dağın zirvesi dışında tamamen sulara gömüldü. Görünüşe göre Deukalion ve Pyrrha dışında hiçbir can-

lı sağ kurtulamamıştı. Gemi azgın sularda dokuz gün dokuz gece yol aldı; en sonunda suların çekilmeye başlaması ile bazılarının Etna, bazılarının Athos, bazılarının Tesalya'daki Othrys, bazılarınınsa Parnassos olduğunu ileri sürdükleri dağa geldiler. Deukalion'un bu yolculukta kılavuzluğunu, gemiye yol göstermesi için gönderdiği bir güvercinin yaptığı anlatılır.[3]

d. Deukalion ve Pyrrha gemiden indiklerinde, yolcuların koruyucusu Baş Tanrı Zeus'a kurbanlar sundular. Kephissus Nehri kıyısında bulunan ve şimdi çatısı yosun bağlayan Themis'in tapınağına giderek insanlığı yeniden yeryüzüne getirmek için dua ettiler. Uzaktan bu ikisinin sesini duyan Zeus, bunun üzerine onlara Hermes'i elçi olarak göndererek bir dilekte bulunmalarını ve dileklerinin ne olursa olsun hemen yerine getirileceğini iletti. Bu arada bir insan kılığında beliren Themis onlara; "Kafalarınızı örtüp, annelerinizin kemiklerini omuzlarınızın üzerinden arkaya atın!" diyerek yardım ellini uzattı. Deukalion ve Pyrrha, annelerinin farklı kişiler olması ve uzun zaman önce ölmüş olmasından dolayı Titan Tanrıça'nın (Themis) kastettiğinin Toprak Ana olduğuna, kemiklerinse onun kemikleri yani nehir kenarındaki taşlar olduğuna karar verdiler. Kafalarını örterek, eğilip aldıkları taşları omuzlarının üzerinden arkalarına attılar. Yere düşen taşlardan Deukalion ve Pyrrha'nın onları tutuş şekline göre iki farklı cinsiyette –kadın ve erkek– insanlar meydana geldi. Bu şekilde insanlık bir kez daha yenilenmiş oldu. "İnsanlar" (*laos*) ve "taş" (*laas*) kelimeleri o gün bugündür birçok dilde hemen hemen aynı sözcüklerle varlıklarını korumuştur.

e. Bununla beraber, anlaşıldığı kadarıyla bu büyük tufandan kurtulanlar sadece Deukalion ve eşi Pyrrha değildi. Zeus'un oğlu Megaros da tufandan çok kısa bir süre önce yattığı yerden turnaların attığı çığlıklarla uyanmış ve onların tavsiyesine uyarak sel suların ulaşamadığı Gerania Dağı'nın zirvesine çıkmıştı. Selden kaçıp kurtulan bir başka kişi ise, Nymphaların kendisini bir çeşit sineğe dönüştürdükten sonra Parnassos Dağı'nın zirvesine uçarak çıkan Pelionlu Kerambos'du.[5]

f. Benzer bir şekilde, Parnassos sakinleri de –falcılığı icat ettiği söylenen Poseidon'un oğlu Parnassos tarafından kurulan şehir– tufandan hemen önce ulumaya başlayan kurtları takip ederek çıktıkları dağın zirvesinde hayatlarını kurtarmışlardı. Bu insanlar kurdukları yeni şehre, hayatlarını borçlu oldukları kurtların adı olan Lykorea adını verdiler.[6]

g. Deukalion Tufanı fazla bir yarar sağlamadı; zira hayatlarını kurtarmayı başaran Parnassosluların bir bölümü Arkadya'ya göç ederek, Lykaon'un oğullarının yaptığı barbarlıkları yeniden gün ışığına çıkardılar. Bu bölgede günümüze kadar varlığını sürdüren geleneklerde Lycaealı Zeus için bir erkek çocuk kurban edilir; onun ve diğer hayvanların bağırsaklarından yapılan çorba, çobanlara bir nehir kenarında sunulur. Kurbanın bağırsaklarını yiyen ço-

ban (bu kişi kurayla belirlenir) bir kurt gibi ulumaya başlayarak giysilerini bir meşe ağacına bırakıp, nehrin karşısına yüzerek geçtikten sonra bir kurt adama dönüşür. Kurt sürüleriyle geçirdiği sekiz yıl zarfında, artık insan eti yemekten kaçınırsa, tekrar ilk geldiği nehri yüzerek geçer ve meşe ağacına astığı giysilerini giyer. Yakın bir zamanda Damarkhos adlı bir Parrhasianlı, sekiz yıl kurtlarla birlikte yaşadıktan sonra tekrar insan halini almış ve on yıllık yoğun bir çalışmadan sonra da katıldığı Olimpiyat Oyunlarından boks dalında ödül kazanmıştır.[7]

h. Efsanede sözü edilen Deukalion, Giritli Ariadne'nin erkek kardeşi ve aynı zamanda hükümranlığı sırasında dişi bir köpeğin asma filizi dünyaya getirdiği ve onun da bu tohumu toprağa ekip üzüm asması yetiştirdiği Lokris Ozollerini'nin kralı olan Orestheus'un da babasıdır. Deukalion'un diğer bir oğlu Amphiktyon ise Dionysos'u eğlendiren ve şarabı su ile karıştıran ilk kişidir. Fakat onun en çok tanınan ve kardeşlerinin en büyüğü olan oğlu bütün Yunanlıların atası olan Hellen'dir.[8]

1. Apollodoros: iii. 8. 1; Pausanias: viii. 2. 1; Kritik – Caesar Germanicus *Aratea* 89; Ovidius: *Metamorphoses* i. 230.
2. Apollodoros: *a.g.e.*; Tzetzes: *On Lycophron* 481; Pausanias: viii. 3. 1; Ovidius: *Metamorphoses* i. 230.
3. Ovidius: *a.g.e.* i. 317; Kritik – Euripides *Orestes* 1095; Hyginus: *Fabula* 153; Servius – Vergilius Bucolica vi. 41; Kritik – Pindaros *Olympian Odes* ix. 42; Plutarkhos: *Which Animals Are Craftier?* 13.
4. Apollodoros: i. 7. 2; Ovidius: *Metamorphoses* i. 260-415.
5. Pausanias: i. 40. 1; Ovidius: *Metamorphoses* vii. 352-6.
6. Pausanias x. 6. 1-2.
7. Pausanias: viii. 2. 3 ve vi. 8. 2; Plinius: *Naturalis Historia* viii. 34; Platon: *Devlet* viii. 16.
8. Pausanias: x. 38. 1; Eustathios – Homeros: 1815; Apollodoros; i. 7. 2.

*

1. Zeus'u ve ona kurban olarak sunulan çocuğun bağırsaklarının mesini konu alan hikâye bir efsaneden çok, Yunanistan'ın görece medeni sayılan bölgelerinde yaşayan insanların, Arkadya'da yaşayanları Zeus adına yapmaya devam ettikleri "barbarlık ve sapıklıklardan" (Plutarkhos: *Life of Pelopidas*) dolayı küçük gördükleri, hatta yamyamlıkla suçladıkları şeklinde ahlaki dersler çıkarılabilecek bir anlatımdır. Lykaon'un Atinalı karşılığı Kekrops, tanrılara hayvan dahi kurban etmemiş, onlara sadece arpa-tanesi sunmuştur. Yazar tarafından Zeus'un tasvip etmediği ileri sürülen Lykoania ritüelleri anlaşıldığı kadarıyla, başlarına bir insan kral gönderilmek suretiyle kurtların hayvan sürülerine saldırmasının önlenmesi amacını taşırdı. "Lycaios" kelime olarak "dişi kurda ait", aynı zamanda "ışığa ait" anlamına gelir. Lykaon mitlerindeki yıldırım da, Arkadyalı Zeus'un yağmur-yağdıran kutsal

kral –kurtların başlarını kaldırarak uludukları Ay'ın yani tanrısal Dişi-kurdun hizmetinde olan– olarak ortaya çıktığını gösterir.

2. Yüz aydan ya da sekiz Güneş yılından oluşan Büyük Yıl kutsal kral ve veliahtı tarafından iki eşit parçaya bölünmüştü. Buna göre Lykaon'un elli oğlu ise –her birine kutsal kralın hükümranlık süresinin bir ayı düşecek şekilde– anlaşıldığı kadarıyla kurbanın bağırsaklarından pişirilen çorbayı yiyen kişilerdir. Yirmi iki sayısı da, eğer Lykaon soyundan geldiklerini söyleyen ve bundan dolayı çorba-festivaline katılmaya hakları olduğunu iddia eden ailelerin toplam sayısından ortaya çıkmamışsa, çok büyük bir ihtimalle "çarkın bir devrini" oluşturan yirmi iki adet beşer yıllık *lustra*'yı –110 yıllık devir belirli bir rahibe topluluğunun hükümranlık süresini oluşturmaktaydı– sembolize eder.

3. Yunanlılar tarafından Asya'dan Yunanistan'a getirildiği neredeyse kesin olan Deukalion Tufanı efsanesi, İncil'de anlatılan Nuh Tufanı ile büyük benzerlikler taşır. Bununla beraber, Kenanlıların nasıl Kassit ve Samilerin esareti altına girdiklerine ışık tutan Nuh'un şarabı icat edişinin anlatıldığı hikâye Yahudiler için oldukça önemli sayılsa da, Yunanlılar Deukalion'un bu efsanede şarabı icat edişine pek fazla rağbet göstermemiş, hatta bu icadı Dionysos'a atfetmişlerdir. Buna karşın, "yeni-taze şarap gemicisi" anlamı verilen (*deukos – halieus*) aynı Deukalion, asma-kültünü benimseyen birçok kavim tarafından Dionysos'un sevgilisi olan Ariadne'nin ağabeyi olarak tasvir edilmiştir. Deukalion efsanesi, MÖ 3. binyılda Mezopotamya'da meydana gelen selin yanı sıra Babil, Suriye ve Filistin'de sonbaharda düzenlenen Yeni Yıl festivallerini de açıklar. Bu ritüellerde Parnapishtim'in henüz yapılan tatlı şarabı, Tanrıça İştar tarafından gönderilen Tufan'da kendisinin ve ailesinin (Babillilerin Gılgamış Destanı'na göre) hayatta kaldığı gemiyi inşa edenlere serptiği anlatılır. Sayesinde Tufan'dan hayatta kalınan gemi bir Ay Gemisi olup, düzenlenen festivaller kış yağmurlarını başlatma amacıyla sonbahar ekinoksuna en yakın yeniay evresinde kutlanırdı. Pyrrha –Girit'ten yaklaşık olarak MÖ 1200'lü yıllarda göç ederek Kilikia yoluyla Filistin'e gelen bir halk olan Puresati'nin (Filistinliler) tanrıça-analarına verdikleri isim– İştar'ın Yunan mitolojisindeki karşılığıdır. Yunanca'da "ateş kırmızısı" anlamına gelen *pyrrha* şarap için uygun bir sıfattır.

4. İnşa ettiği gemisi tufandan sonra Ararat Dağı'nda duran Ksisuthros, Berossos'un aktardığı Sümerlilerin Sel destanındaki kahramandır. İsis'in Osiris için yaptığı ölüm mavnasında kullandığı odun da dahil olmak üzere, bütün bu gemilerin hepsi akasya ağacından inşa edilmiştir.

5. İnsanlarının saplandığı kötülüklerden dolayı, bir tufan (sel) göndererek onları cezalandırmaya karar veren öfkeli bir tanrının konu edildiği efsane, anlaşıldığı kadarıyla Yunanlılar tarafından sonraki çağlarda Fenikelilerden

ya da Yahudilerden alınmış olan temaları işler; bununla beraber Deukalion'un selden sonra geldiğinin söylendiği Sicilya'daki de dahil olmak üzere, Trakya ve Yunanistan'daki birçok dağın efsanede özellikle vurgulanması, Kuzey Yunanistan'da sonraki devirlerde anlatılan yerel bir sel efsanesinin Tufan mitine eklendiğini gösterir. Deukalion Tufanı'nın anlatıldığı efsanenin ilk Yunan versiyonunda, Themis Zeus'un rızasını almaksızın insan ırkını yeniden yaratmıştır. Buradan çıkarılabilecek muhtemel sonuç, Zeus'un değil de Themis'in, Babil efsanesinde olduğu gibi, Tufan'la ilişkilendirildiği şeklindedir.

6. Efsanedeki taşların birer insana dönüşmesi, belki de yine Yunanlılar tarafından Doğu'dan alınmış bir kavramdır. Zira St. John'un (Yahya Peygamber'in) İbranice *banim – abanim* kelimelerinden yaptığı cinasla anlattığı benzer bir efsanede, Tanrı'nın İbrahim için çöldeki *taşlardan çocuklar* yarattığı aktarılır (*Matta iii.* 3-9 – *Luka iii.* 8).

7. Dişi beyaz bir köpeğin yani Ay Tanrıçası Hekate'nin, Deukalion'un oğlu Orestheus'un hükümranlığı sırasında bir asma-kütüğü dünyaya getirdiği şeklindeki hikâye muhtemelen ilk çağlardaki Yunan şarap mitidir. Ozol isminin de "asma-filizi" anlamına gelen *ozoi*'dan türediği söylenir. Kral Lykaon'un tanrıtanımazlıklarıyla nam salan oğullarından birinin isminin de Orestheus olması, mitologların Deukalion Tufanı ile kurban edilen çocuğun etlerinden pişirilen çorbanın konu edildiği efsane arasında zoraki bir bağ kurmalarına neden olmuş olabilir.

8. Deukalion'un bir diğer oğlunun ismi olan Amphiktyon, adı altında meşhur Kuzey Federasyonu olan "Amphiktyon Birliği"nin kurulduğu Tanrıça Amphiktyonis'in eril formudur. Strabon, Kallimakhos ve Euripides'in *Orestes*'iyle ilgili bir çalışmaya göre bu birlik Argoslu Akrisios tarafından kurulmuştur. O devirlerde Trakyalılara göre daha medeni bir yaşam sürdükleri iddia edilen Yunanlılar, saf (katıksız) şaraptan uzak durmuşlardır. Bu içkinin (saf şarabın), Thermopylai yakınlarındaki Anthela'da bağ bozumu mevsiminde düzenlendiği öne sürülen konferanstaki farklı ülkelerden katılan temsilcilere suyla karıştırılıp yumuşatılarak sunulması, çok büyük bir ihtimalle kanla sona ermesi muhtemel olan tartışmalara karşı alınan bir önlemdir.

9. Deukalion'un diğer oğlu Hellen, bütün Helen ırkının atası olarak kabul edilen ve onlara ismini veren kişidir: İsminden anlaşıldığı kadarıyla bu kahraman, Helle, Hellen, Helen ya da Selene adlarının verildiği Ay rahibesinin tanrısal vekilidir. Pausanias'a göre, Helenler adı verilen ilk kabile, Helle'ye ibadet edilen bölge olan Thessalis'den gelmiştir.

10. Aristoteles (*Meteorologika* i. 14), Deukalion Tufanının "eski Yunanistan'da (Graikia), yani Dodona ve Akhelous Nehri civarındaki bölgede" mey-

dana geldiğini söyler. *Graiki* kelime olarak, "yaşlı kadına tapanlar" anlamına gelir. Yaşlı kadın da büyük bir ihtimalle, Graiai olarak triadda beliren Toprak Tanrıçası Dodona'dır. Ayrıca Akhaları Peloponnesos'u istila etmeye zorlayan başlıca sebebin, meralarının (otlaklarının) şiddetli yağışlar sonucu yok olmasından kaynaklandığı söylenir. Anlaşılan Graialara yapılan ibadet yerini zaman içerisinde Helle'ye atfedilen külte bırakmıştır.

11. Scarabaeus Nil Nehri'nin selinden kurtulmayı –Firavun da Osiris gibi Güneş salına scarabaeus formunda girmişti– başardığı için Aşağı Mısır'da ölümsüzlüğün sembolü olarak kabul edilmiştir. Bu kutsal tanımlama Filistin, Ege, Etrurya ve Balear Adaları'nda bile geçerliliğini korumuştur. Aynı zamanda Antoninus Liberalis de Nikandros'dan yaptığı alıntıyla Kerambos ya da Terambos'un konu edildiği efsaneden bahseder.

39.
ATLAS ve PROMETHEUS

İnsanoğlunun yaratıcısı olan ve bazılarının Titanlara dahil ettiği Prometheus, ya Titan Eurymedon'un ya da İapetos'un Klymene'den doğan oğludur.[1]

b. Kardeşlerden en büyüğü Dev Atlas, denizin bütün derinliklerine hâkimdi. Hükümranlık kurduğu sarp kayalıklarla çevrili olan yer, Asya ve Afrika kıtalarının bir araya gelmiş halinden daha büyüktü. Atlantis adı verilen bu ülke, Herakles Sütunları'nın (Cebelitarık Boğazı'nın iki tarafında yükselen sarp kayalıklar, çev. n.) ardında, yaşadığımız dünya ile hiçbir bağlantısı olmayan ve bin bir çeşit meyve veren adalar zinciriyle uzak kıtadan ayrılmış bir yerdeydi. Atlas'ın hizmetindeki insanlar tepelerden bütün toprakları besleyen sulara kanallar yaparak bu şekilde bereketli hale gelen tarlalarda tarım yapmaktaydılar. Burada yaşayanlar toprağın kendilerine sunduklarıyla yetinmemiş, bunun yanında saraylar, hamamlar, koşu (yarış) meydanları, görkemli limanlar ve tapınaklar inşa etmişlerdi. Savaşçı bir ulus olan Atlantisliler sınırlarını sadece Batı'daki kıtaya doğru değil, Doğu'da Mısır ve İtalya'ya kadar genişletmeyi başarmışlardı. Mısırlılar Atlas'ın, beş kez ikiz çocuk sahibi olan Poseidon'un oğullarından biri olduğunu söylerler. Birbirlerine son derece bağlı olan bu kardeşlerin hepsi bir sütunun (kayalığın) zirvesinde kurban ettikleri boğanın kanını içerek ağabeylerine sadakat yemini ettiler. Sahip oldukları zenginlik ve güce rağmen ilk başlarda son derece mütevazı ve erdemli bir hayat sürüyorlardı. Ne var ki bir gün aç gözlülük ve gaddarlık onların da başını döndürdü ve Atinalılar tek başlarına Zeus'un rızasını alarak Atlantislileri bozguna uğratıp bütün medeniyeti yok ettiler. Aynı zamanda tanrılar da bir gün bir gece süren bir sel göndererek, inşa edilen limanlar ve tapınakların hepsinin sel sularının beraberinde getirdiği çamurun altında kalacak ve gemilerini yüzdüremeyecek şekilde bütün Atlantis'i bir uçtan diğerine bir anda yok ettiler.[2]

c. Bu büyük tufandan kaçmayı başaran Atlas ve Menoitios, Kronos'un yanında yer alarak Titanların Olymposlulara karşı giriştiği başarısız savaşa katıldılar. Zeus, iki kardeşten Menoitios'u yıldırımıyla öldürerek Tartaros'un derinliklerine gönderdi. Atlas'ı öldürmeyen baş tanrı onu sonsuza dek yer küreyi omuzlarında taşımakla cezalandırdı.[3]

d. Pleiadlar, Hyadlar ve Hesperidlerin babası olan Atlas, aldığı bu ağır cezadan sadece bir kez, o da Herakles'in bu görevi kısa bir süre için üzerine almasıyla kurtuldu. Bazı mitologlar Perseus'un Atlas'a Gorgon'un kesik başını göstererek onu bir dağa, Atlas Dağı'na çevirdiğini söylerler; ancak burada göz ardı edilen nokta, Perseus'un anlatıldığı kadarıyla Herakles'in uzaktan atası olmasıdır.[4]

e. Kardeşlerinden daha akıllı ve bilgili olan Prometheus, savaşın sonucunu önceden tahmin ettiğinden Atlas ve Menoitios'la birlikte Olymposlulara karşı savaşmayıp, kardeşi Epitmetheus'u da ikna ederek Zeus'un tarafını tutmayı tercih etti. Gerçekten de insan ırkının en bilgesi sayılan ve Zeus'un ikiye ayrılan kafasından dünyaya gelen Athena'nın doğumuna yardım eden Prometheus'a Tanrıça başta tarım, astronomi, matematik, denizcilik, tıp, metalurji olmak üzere daha birçok şey öğretmişti. Bu bilge Titan tanrı da öğrendiği her şeyi insanlarla paylaşarak bunları yeryüzündekilere iletti. Ne var ki tüm insanlığı tamamen yok etmeye karar veren, ancak Prometheus'un ricası sayesinde onları bağışlayan Zeus, ölümlülerin giderek artan yetenekleri ve güçleri nedeniyle onlara büyük öfke duymaya başlamıştı.[5]

f. Bir gün Sikyon'da kurban edilen boğanın etinin hangi parçalarının tanrılara sunulacağı ve hangilerinin insanlara bırakılacağı konusunda bir tartışma çıkınca, Prometheus'dan sorunun çözümü için hakemlik yapması istendi. Bunun üzerine Prometheus, derisini yüzdüğü bir boğanın postunu ek yerlerinden birleştirerek iki ağzı açık çuval dikti ve bunları da kesmiş olduğu etlerle doldurdu. Altına hiç de lezzetli olmayan hayvanın işkembesini koyduğu çuvalın birini etle, diğerini de altında sakladığı iç yağı görünmeyecek şekilde kemiklerle doldurdu. Prometheus her iki çuvalı Zeus'un önüne koyarak istediğini seçmesini söylediğinde tanrılar tanrısı (hâlâ tanrısal parça sayılan) yağ ve kemikle dolu olan çuvalı seçince, arkasından kendisine kahkahalarla gülen Prometheus tarafından aldatıldığını anlayıp, "Etlerini çiğ çiğ yesinler" diye bağırdı, yalnız Prometheus'u değil, tüm insanlığı onlardan ateşi geri almakla cezalandırdı.[6]

g. Prometheus bunun üzerine hemen Athena'ya giderek ona diğer tanrılardan habersiz Olympos'a girebilmek için yalvardı. Tanrıça'nın bu ricayı yerine getirmesiyle bilge tanrı, Güneş'in ateşten arabasından bir meşale yakıp, hemen ondan kopardığı kor halindeki közü içi boş olan devasa bir rezene

gövdesi içine sakladı. Daha sonra meşalesini söndürerek kimselerden habersiz oradan ayrılıp, çaldığı ateşi insanlara verdi.[7]

h. Bunun üzerine Zeus intikam yemini ederek, Hephaistos'a kilden bir kadın heykeli yapmasını; Dört rüzgâra ona hayat nefesi vermelerini; Olympos'daki tüm tanrıçalara da bu kadını birbirinden güzel elbiseler ve takılarla süslemelerini emretti. Pandora adı verilen ve yaratılanların en güzeli olan bu kadını Zeus, Hermes'in eşliğinde Epimetheus'a hediye olarak gönderdi. Ne var ki ağabeyi tarafından Zeus'dan gelecek hiçbir hediyeyi kesinlikle kabul etmemesi için uyarılan Epimetheus, kendisine sunulan bu hediyeyi nazik bir dille geri çevirdi. Bu olayla öfkeden çılgına dönen Zeus, Prometheus'u çırılçıplak zincirlerle Kaf Dağı'ndaki bir kayaya bağladı. Burada bir akbaba gelip bütün gün Prometheus'un karaciğerini yiyordu. İşkence bu şekilde yıllarca sürdü. Zira, akbabanın yediği bu organ her gün tekrar büyüyor ve dondurucu ayaz ve soğukla da boğuşan Prometheus'un acısı hiç durmadan devam ediyordu.

i. Zeus, bütün bu yaptıklarının Prometheus'a duyduğu kinden dolayı olmadığını anlatmak için de, onun kızı Athena ile gizlice buluşmak için Olympos'a geldiğini ve bu yüzden cezalandırıldığı yalanını uydurdu.

j. Ağabeyinin yaşadığı işkenceden dehşete düşen Epimetheus, Zeus'un güzel olduğu kadar aptal, tembel ve başına buyruk biri olarak yarattığı –bu tip kadınların ilki sayılan– Pandora ile evlenmeye hemen razı oldu. Bundan kısa bir süre sonra da Pandora, Prometheus'un kardeşi Epimetheus'u daima kapalı tutması için uyardığı ve içinde Yaşlılık, Çalışma, Hastalık, Aptallık, Ahlaksızlık ve Hırs gibi bütün Kötülüklerin hapsolduğu kavanozu açtı. Bir bulutun içinde uçmaya başlayan bu dertler bir anda Epimetheus ve eşi Pandora'nın vücutlarını sarıp onlara her yerden saldırmaya başladılar. Daha sonra da dışarı çıkarak bütün insanlığa yayıldılar. Ne var ki, Prometheus'un kavanozun içerisine koymuş olduğu Aldatıcı Umut, insanlığı bu kadının yalanlarından kurtararak onları hayata bağladı.[8]

1. Eustathios: *On Homer* 987; Hesiodos: *Theogonia* 507; Apollodoros: i. 2. 3.
2. Platon: *Timaios* 6 ve *Kritias* 9-10.
3. Homeros: *Odysseia* i. 52-4; Hesiodos: *a.g.e.*; Hyginus: *Fabula* 150.
4. Sicilyalı Diodoros: iv. 27; Apollodoros: ii. 5. 11; Ovidius: *Metamorphoses* iv. 630.
5. Aiskhylos: *Prometheus Desmotes* (Zincire Vurulmuş Prometheus) 218, 252, 445, 478 ve 228-36.
6. Hesiodos: *Theogonia* 521-64; Lukianos: *Theon Dialogoi* (Tanrıların Konuşmaları) 1 - *Prometheus e Kaukasos* (Prometheus veya Kafkasya).
7. Servius – Vergilius *Bucolica* vi. 42.
8. Hesiodos: *Erga kai Hemerai* (İşler ve Günler) 42-105 – *Theogonia* 565-619; Kritik – Apollonius Rhodius ii. 1249.

*

1. Yakın dönem mitologları Atlas'ı, zirvesi gökyüzünü taşıyormuş gibi gözüken Kuzeybatı Afrika'daki Atlas Dağı'nın basit bir kişileştirilmesi şeklinde algılamışlardır. Ancak Homeros'a göre, Atlas'ın üzerlerine çıkarak gökyüzünü taşıdığı Atlantik Okyanus'undaki Sütunlar (Kayalıklar), onun onuruna daha sonraları Herodotos tarafından isimlendirilmiştir. Tanrı, ilk başlarda belki de gökyüzünün suları ile yeryüzünün sularını birbirinden ayıran Haftanın İkinci Gün Titan'ı şeklinde tanınmaktaydı. Yunanistan'a bereket getiren yağmurların çoğu, özellikle Atlas'ın yıldız-kızları Hyadların Güneş'le birlikte gökyüzünde yükseldikleri zamanlarda Atlantik'ten gelen bulutların taşıdığı yağmurlardır. Bu, Titan Tanrı'nın evinin neden Batı'da olduğunu kısmen açıklar. Herakles Gökkubbe'yi Atlas'ın omuzlarından iki nedenle almıştır.

2. İzleri MÖ 3. binyıla dayanan Mısırlıların Atlantis efsanesi –efsane aynı zamanda Cebelitarık'tan Hebrides'e kadar uzanan Atlantik'e kıyısı olan ülkelerde olduğu kadar, Batı Afrika'da yaşayan Yorubaslar arasında da oldukça yaygındır– basit bir halk masalı olarak algılanmamalıdır. Bununla beraber Platon'un bunu Solon'un kendi arkadaşları olan Libyalı Sais rahiplerinden öğrendiğini iddia ettiği efsanesine, anlaşıldığı kadarıyla son döneme ait bir başka hikâye eklenmiştir. Burada, bir zamanlar nüfuzunu Mısır ve İtalya'ya kadar genişleten Minos-Giritlileri'nin, başlarında Atinalıların bulunduğu bir Helen konfederasyonu tarafından nasıl bozguna uğratıldığı; belki de denizin altında meydana gelen bir deprem sonucunda Keftiu adı verilen insanların (Keftiu, Giritliler ve onların müttefiklerine verilen "deniz-adamları" anlamına gelir) yıllar boyunca uğraşarak Pharos Adası'nda inşa ettikleri ve yakın bir zamanda dalgıçlar tarafından izlerine rastlanılan limanların nasıl dev dalgalar altında kaldığı anlatılır. Birer iç ve dış havzadan oluşan bu yapıtlar toplam olarak 250 dönümlük bir alanı kaplamaktaydı (Gaston Jondet: *Les Ports submergés de l'ancienne île de Pharos*, 1916). Atlantis'in Pharos'la bu şekilde özdeşleştirilmesi Atlas'ın neden zaman zaman İapetos'un –Yahudilerin Nuh'un oğlu ve Deniz-İnsanları Konfederasyonu'nun atası olduğunu söyledikleri *Yaradılış*'daki Yafet– bazen de Yunanlı denizcilerin tanrısı Poseidon'un oğlu şeklinde tasvir edildiğini açıklar. Nuh, Deukalion'un kendisidir; ayrıca her ne kadar Yunan efsanesinde İapetos Deukalion'un büyükbabası olarak anlatılmış olsa da bu, onun Atlantisli olmasından ziyade, Mezopotamya Sel efsanesini Yunanistan'a getiren Kenan Kabilesi'ne isim veren biri olmasından başkaca bir anlama gelmez. Platon'un anlatımında hemen göze çarpan Atlas'ın sarayındaki sıcak ve soğuk su sistemleri, kayalıklarda (sütunlarda) boğa kurban etme gibi birçok detay, tasvir edilen insanların bir başka halk değil de Giritliler olduğunu gözler önüne serer. Atlas gibi, Giritliler de "denizin bütün derinliklerini biliyorlardı". Diodoros'a (v. 3) göre, meydana gelen büyük selde çok sayıda Yunanlı hayatını kaybettiği zaman Atinalılar, bir zamanlar Mı-

sır'da kurmuş oldukları Sais'in varlığını unuttular. Anlaşıldığı kadarıyla burada anlatılmak istenen, Pharos Adası'nda inşa edilen çok sayıdaki liman ve tersanenin batmasıyla Atinalıların, aynı Libyalı tanrıçaya (Neith, Athena ya da Tanit) ibadet edilen bir şehir olan Sais ile aralarındaki bağı zamanla unutmuş olduğudur.

3. Platon'un naklettiği hikâye, Atlantis'deki çok sayıda fil hakkında yine kendi aktarımı ile karıştırılmıştır. Bu, Pharos üzerinden Yunanistan'a yapılan çok miktardaki fildişi ithalini anlatıyor olabileceği gibi, aynı zamanda, kökleri daha eskiye dayanan bir başka efsaneden de alınmış olabilir. Masallarda anlatılan Atlantis'in yerinin tam olarak nerede olduğu konusunda birçok teori ortaya atılmış, bununla beraber Platon'un etkisiyle dikkatler Atlas Okyanusu üzerine çevrilmiştir. Yakın zamana kadar, İzlanda'dan Azur Adalarına kadar uzanan, buradan da güneydoğuya doğru kıvrılarak Ascension Adası ve Tristan da Cunha'ya dek ulaşan Atlantik Dağları'nın Atlantis'den kalıntılar olduğu ileri sürülüyordu; ancak yapılan oşinografik araştırmalar sonucunda, yalnız bu kalıntının değil, bütün sıradağın en az 60 milyon yıl önce sular altına gömüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Atlantik'te bir zamanlar üzerinde insanların yaşadığı ve şimdilerde adına Dogger Bank denilen sadece bir büyük adanın kaybolduğu bilinmektedir. Bununla beraber morina ağlarından çıkarılan kemik ve aletler, bu felaketin Paleolitik Çağ'da meydana geldiğini gösterir. Ayrıca adanın kaybolduğu haberinin Avrupa'ya sulardan sürüklenerek gelen kazazedeler tarafından getirilmiş olması oldukça az bir ihtimaldir. Buna karşın, genellikle geçit inşa edenler olarak bilinen ve medeniyette oldukça ilerlemiş Neolitik Çağ'da yaşamış Libyalı göçmenler tarafından böyle bir felaket haberinin Atlantik kıyılarına ulaştırılmış olması daha inandırıcıdır.

4. MÖ 3. binyıl civarında Büyük Britanya'ya ulaşan bu insanların hepsi birer çiftçiydi. Buna karşın söz konusu göçmenlerin toplu halde Tunus ve Fas üzerinden önce Güney İspanya daha sonra da kuzeye Portekiz ve ilerisine hangi tarihsel sebeple göç ettiklerine dair bir açıklama yapılamamıştır. Dyfed'in kayıp Cantrevs'ini (imkânsız bir biçimde Cardigan Koyu'nda yer almaktadır) konu alan Gal Atlantis efsanesine göre, dev dalgalar kıyı setlerini yerle bir ederek 16 şehri sulara gömdü. İrlanda'nın Hy Brasil'i; Breton'daki Ys şehri; Cornea Lyonesse Ülkesi (efsaneye göre burası Cornwall ve Skilly Adası arasında yer almaktadır); Fransız Ile Verte; Portekiz Ilha Verde gibi hikâyelerin hepsi bu efsanenin farklı biçimleridir. Bununla beraber eğer Mısırlı rahipler Solon'a gerçekten bu felaketin Uzak Batı'da meydana geldiğini ve selden hayatlarını kurtaranların Herakles Sütunları'nın arkasındaki bir bölgeye yerleştiklerini anlatmışlarsa, Atlantis'in kurulmuş olduğu yer kolaylıkla saptanabilir.

5. Tritonis Gölü'nün batısında yaşayan ve Sicilyalı Diodoros'un o güne dek gelmiş geçmiş en medeni insanlar olarak tanımladığı kişiler Atlantislilerdi. Herodotos tarafından sonraları kadın hükümranlığındaki kabileler olarak tasvir edilen Libyalı Amazonların ele geçirdiği Cerne şehri de bu medeniyete aitti. Her ne kadar Diodoros'un naklettiği efsanede geçen olayların arkeolojik olarak tarihi saptanamamışsa da yazar söz konusu olayların, ki bunların MÖ 3. binyıldan sonra gerçekleşmiş olması neredeyse imkânsızdır, Libyalıların Trakya'yı ve Ege adalarını istila etmeden önce meydana geldiğini söyler. Eğer böyleyse, Atlantis denilen yer Batı Libya'ydı. Bu medeniyeti yok eden sellerin nedeni, meşhur Mezopotamya ve Ogygia Selleri'ne benzer bir şekilde aşırı yağışlar olabileceği gibi, 12. ve 13. yüzyıllarda Hollanda'nın büyük bir kısmını koparan ve Zuider Zee'yi* şekillendirdiği söylenen, hatta bütün sahil kısmını sular altında bırakan güçlü kuzeybatı rüzgârlarının neden olduğu son derece büyük gelgitler de olabilir. Bütün bunlara karşın Atlantis aslında, bir zamanlar anlaşıldığı kadarıyla Libya'da binlerce millik alanı kapsayan, büyük bir ihtimalle kuzeye jeolog Skylaks'ın "Tritonis Körfezi" dediği ve sarp kayalıkların sadece Jerba ve Kerkennahs'ın hayatta kaldığı bir ada takımının varlığını akla getirdiği Batı Sirte Körfezi içlerine kadar uzanan Tritonis Gölü'nün oluşmasıyla sular altında kalmış da olabilir.

6. Diodoros'un bahsettiği Göl'ün ortasında kalan ada, muhtemelen Sahra'daki Chaamba Bou Rouba'ydı. Yazarın Amazonları ve Atlantislileri konu alan hikâyelerinde (iii. 55) buna benzer felaketle sonuçlanan bir doğa olayını kastetmiş olması olasıdır: "Ve anlatıldığı kadarıyla meydana gelen büyük depremler sonucunda, Libya'nın Okyanus tarafındaki bölgelerinde kayan topraklar Tritonis Gölü'nü doldurarak onu yok etti." Diodoros'un yaşadığı zaman diliminde Tritonis Gölü hâlâ var olduğundan dolayı, ona aktarılan muhtemel ifade "Batı Akdeniz'de meydana gelen depremler sonucunda, deniz suları Libya'nın bir kısmını bastı ve bu şekilde Tritonis Gölü meydana geldi" şeklinde olmalıdır. Zuider Zee ve Kopais Gölü yeniden ıslah edilmiştir. Skylaks'a göre Klasik Çağ'a dek dokuz yüz millik bir alanı kapsayan Tritonis gölü ise Şot Melgir ve Şot el Cerid bataklıklarına dönüşmüştür. Eğer sanıldığı gibi bu yer Atlantis ise, topraklarını kaybeden çiftçilerin bir kısmı Batıya giderek Fas'a; diğer bir kısmı Sahra'yı geçerek Güneye; bir kısmı Doğuya Mısır'a gitmiş ve hikâyelerini yanlarında götürerek buralarda anlatmış, çok az bir kısmı da gölün kenarında yaşamaya devam etmiştir. Platon'un bahsettiği filler de, her ne kadar Atlantis'in dağlık kıyı şeridi, denizden nefret eden Mısırlıların sadece varlığından haberdar oldukları Girit'e ait olsa da, muhtemelen bu bölgede bulunmuştur.

7. Poseidon'un Atlas'a bağlılık yemini eden ve hepsi ikiz olan 10 oğlu, muhtemelen Giritlilerin müttefiki Keftiu Krallıkları'nın Pharos Adası'ndaki

temsilcilerinin sayısını ifade eder. Mykene Çağı'nda ülkelerin iki kral tarafından yönetilmesi bir kural halini almıştı. Sparta'nın Kastor ve Polydeukes, Messenia'nın İdas ve Lynkeus, Argos'un Proitos ve Akrisios, Tiryns'in Herakles ve İphikles, Thebe'nin Eteokles ve Polyneikes tarafından yönetilmesi bu geleneğin örneklerindendir. Poseidon'un Oğulları'nın gösterdiği açgözlülük ve gaddarlık muhtemelen, ticari birliğin zayıflayıp tüccarların birer korsana dönüştüğü zamana yani Knossos'un ele geçirilişinden hemen sonraki evreye rastlar.

8. Kelime olarak "ileriyi gören" anlamına gelen Prometheus esasen Yunanlıların yanlış aktardıkları Sanskritçe bir kelime olan ve tanrının icat ettiği söylenen gamalı haç ya da ateş topu anlamlarına gelen *pramantha*'dan türemiş olabilir; zira Thurioi'de bulunan Zeus-Prometheus heykelinde tanrı elinde bir ateş topu olduğu halde resmedilmiştir. Hint-Avrupa mitlerinde halk kahramanı olan Prometheus (Tanrıça'nın verdiği ilhamla), bütün modern sanatların yaratıcısı ve öğreticisi olan Karialı Savaşçı Palamedes ve Kingu'nun (Yunan mitolojisinde Kronos ile eşleştirilir) kanından, Yer Tanrıçası Aruru'nun topraktan yarattığından daha üstün niteliklere sahip kusursuz bir insan yaratan Babil Tanrısı Ea ile karıştırılmıştır. Bir Sanskrit destanı olan *Bhagavata Purana*'da bahsedilen Pramanthu ve Manthu kardeşler, Prometheus ile Epitmetheus'un ("sonradan düşünen") prototipleri olabilir. Bununla beraber, Hesiodos'un aktardığı Prometheus, Epimetheus ve Pandora'nın konu edildiği hikâye gerçek bir efsane olmayıp, Demophon ve Phyllis'in hikâyesinden esinlenilmiş olmasına rağmen yazarın kendi yaratımı olan ve kadın egemenliğini yeren (anti-feminist) bir fabl özelliği taşır. Pandora ("her şeyi veren"), Atina ve civarında kendisine bu unvan altında ibadet edilen ve kötümser Hesiodos'un erkekleri fani birer canlı yapmakla, hayatı zindana çeviren hastalıkları yeryüzüne göndermekle ayrıca, kadınların uçarı ve yakışıksız davranışlarının kaynağı olmakla suçladığı Toprak Tanrıçası Rhea'nın kendisiydi. (Aristophanes: *Ornithes* [Kuşlar] 971; Philostratos: *Ta eis tan Tyanea Apollonion* [Tyanalı Apollonios'un Hayatı] vi. 39). Aynı şekilde yazarın naklettiği kurban edilen boğanın paylaşımını konu alan hikâye de, Prometheus'un cezalandırılışı ile kurban edilen hayvanın sadece iç yağının ve uyluk kemiklerinin tanrılara sunulmasındaki tuhaflığı komik bir anekdot şeklinde ele alan ve efsanevi değeri olmayan bir anlatımdır. *Yaradılış*'da uyluk kemiklerinin kutsallığı, bir meleğin güreş müsabakası sırasında Yakup'un sakatlığını ona bu uzuvları dikerek giderdiği şeklinde anlatılmıştır. Pandora'nın kavanozu ise (bilinenin aksine Pandora'nın kutusu değil) esasen kanatlı ruhları içermekteydi.

9. Yunan Adaları'nın sakinleri hâlâ ateşi bir yerden bir yere taşımak için dev bitki gövdeleri kullanırlar. Prometheus'un Kaf Dağı'na zincirlendiğinin anlatıldığı hikâye, sürü halinde akbabaların eşlik ettiği, dağların zirvesindeki

karlarda yatan bir buz-canavarının yaşadığı deniz olan Hazar Denizi'nden Yunanistan'a göç eden Helenler tarafından getirilmiş bir efsane olabilir.

10. Atinalılar, tanrıçaları Athena'nın Prometheus ile aşk yaşadığı iddiasını kesinlikle reddederler. İleri sürülen bu aşk ilişkisi yerel olarak, bir başka Ateş Tanrısı ve mucit olan ve benzer bir hikâyenin atfedildiği Hephaistos ile Prometheus'un ilişkilendirildiğini gösterir; zira Tanrıça Akropolis'deki tapınağını Hephaistos ile paylaşmaktaydı.

11. İsmi muhtemelen ritüel sakatlamayı sembolize eden Menoitios ("yıkılan güç"), meşe kültünün kutsal kralıdır.

12. Sağ elde tutulan *swastika* (gamalı haç) Güneş'i, sol elde tutulan da Ay'ı sembolize eder. Libyalı-Berberilerin atası olan Batı Afrikalı Akanlarda (bkz. Önsöz) da bu sembolün Üçlü Tanrıça Ngame'yi temsil ettiğine inanılmaktadır.

* Bu yazıldığından beri tarih korkunç bir şekilde tekerrür etti.

40.
EOS

Her gecenin sonunda, altın sarısı kaftanını giyerek günün ilk ışıklarını insanlara müjdelemek için doğuya kurduğu evinden çıkan Eos, Lampos ve Phaethon adındaki atların çektiği savaş arabasına binerek gelişini kardeşi Helios'a bildirmek için Olympos'a doğru yola çıkardı. Titan Hyperon ile Theia'nın kızı olan Tanyeri Tanrıçası, Helios'un gökte belirmesiyle Hemera adıyla kardeşine batıya kadar olan yolculuğunda eşlik ederdi, ta ki Hespera adıyla Okyanus'un batı kıyılarına sağ salim geldiklerini haykırana dek.[1]

b. Sevgilisi Ares'i Eos'un yatağında gören Aphrodite ona lanet okuyarak kalbinin her zaman genç ölümlülerin aşkı ile yanmasını dilemişti. Eos bunun üzerine gizlice ve utanç içerisinde âşık olduğu ölümlülerle birbiri ardına birlikte olmuştu. İlk olarak, Orion; sonra, Kephalos; daha sonra da Titan soyundan gelen ve ona Kuzey, Batı ve Güney Rüzgârları ve Phosphoros ile, ayrıca, bazılarının dediği gibi Gökyüzü'ndeki diğer bütün yıldızları dünyaya getirdiği Astraios ile evli olmasına rağmen Melampos'un torunu Kleitos da Eos'un aşk maceralarının kahramanlarındandı.[2]

c. Eos son olarak Tros ve İlos'un oğulları Ganymedes ve Tithonos'u baştan çıkardı. Zeus ondan Ganymedes'i aldığında, Eos tanrılar tanrısına yalvararak Tithonos'un ölümsüz olmasını dilemiş ve baş tanrı da bunu kabul etmişti. Ne var ki Eos, Selene'nin Endymion için yaptığı gibi, tanrıdan ölümsüzlük isterken sevgilisinin aynı zamanda sonsuza dek genç kalmasını dilemeyi unutmuştu. Günler geçtikçe Tithonos yaşlanmaya ve saçları beyazlamaya başladı; sonra da çirkin ve güçlükle konuşabilen bir ihtiyar haline geldi. Eos böyle birine bakmaktan bıktığında, onu kendi yatak odasına kilitledi ve bir süre sonra Tithonos kapatıldığı yerde bir ağustosböceğine dönüştü.[3]

1. Homeros: *Odysseia* v. 1 ve xxiii. 244-6; Theokritos: *İdiller* ii. 148.
2. Apollodoros: i. 4. 4; Homeros *Odysseia* xv. 250; Hesiodos: *Theogonia* 378-82.
3. Kritik – Apollonius Rhodius: iii. 115; *Homeric Hymn to Aphrodite* 218-38; Hesiodos: *Theogonia* 984; Apollodoros: iii. 12. 4; Horatius: *Odes* iii. 20; Ovidius: *Fasti* i. 461.

*

1. Mitologların İkinci Kuşağa ait bir Titan Tanrıça olarak gönülsüz bir şekilde kabul ettikleri "Şafağın Bakire Tanrıçası" (Şafak Bakiresi), Eos'a Helenlerin hayal güçlerini kullanarak verdikleri bir unvandır. Onun savaş arabasını çeken iki atın varlığı ve kardeşi Helios'a (Güneş) gelişini haber vermesi gibi ayrıntılar bir efsaneden çok alegorik özellikler taşır.

2. Eos'un çok sayıda genç ölümlüyle yaşadığı aşk maceraları da birer benzetmeden ibarettir. Zira, âşıklarda yeni bir erotik arzu uyandıran şafak, erkeklerin aşk yaşama isteklerinin doruğa ulaştığı zamandır. Eos'un Astraios ("Şafak Rüzgârı") ile olan birlikteliği de basit bir benzetmedir; yıldızlar doğuda şafak ile birleşip kaybolduklarında Şafak Rüzgarı Astraios, sanki onlar kendi çocuklarıymış gibi esmeye başlar. Böylelikle, rüzgârlar bereket getiren semboller olarak kabul edilmiş ve Eos gökyüzünde yalnız olan Sabah Yıldızı'nın annesi, Astraios ise babası haline gelmiştir. (Astraios aynı zamanda Eos ile birlikteliğinden Sabah Yıldızı'nın dünyaya geldiği ileri sürülen Kephalos'a verilen bir başka isimdi.) Felsefi olarak Akşam Yıldızı ile Sabah Yıldızı'nın özdeşleştirilmesinden ve Akşamın da Şafağın görülen son hali olmasından dolayı, bütün yıldızların, şafak rüzgârı hariç bütün rüzgârların Eos'dan doğmuş oldukları aşikârdır. Bununla beraber yapılan bu benzetme, her şeyin Ay Tanrıçası Eurynome tarafından yaradılışının konu edildiği Boreaslıların yaradılış efsanesiyle çelişir.

3. Yunan sanatında Eos ve Hemera birbirinden ayrılmaz iki kişiliktir. Tithonos'a kelime olarak, kinayeyi yapanlar tarafından Eos'un gencin hayatını uzatmak için yaptığı ricaya bir referans olarak "uzatma bağışı" (*teino* ve *one* sözcüklerinden) anlamı verilmiştir. Buna karşın söz konusu kelimenin, Eos'un kendi ismi olan Titone'nin *–tito*, yani "gün" (Tzetzes: *On Lycophron* 941) ve *one*, yani "kraliçe" sözcüklerinden oluşan– eril bir formu olma ihtimali yüksek olup kelime bu haliyle "Gün Kraliçesi'nin sevgilisi" anlamına gelir. Ağustos böcekleri ortalık ısınır ısınmaz hareketlenmeye başlayan canlılardır. Küçük Asya'daki Yunan kolonileri arasında altın ağustos böceği, Güneş Tanrı olarak tanınan Apollon'un amblemlerinden biriydi.

41.
ORİON

Boiotia Hyrialı bir avcı olan ve ölümlülerin en yakışıklısı sayılan Orion, Poseidon ve Euryale'nin oğluydu. Khios'daki (Sakız Adası) Hyria'ya geldiği bir gün Dionysos'un oğlu Oinopion'un güzel kızı Merope'yi gördü ve ona âşık oldu. Oinopion delikanlıyı kızıyla evlendireceğine, ancak Orion'un adanın her yanını istila eden vahşi hayvanların hepsini öldürmesi şartıyla söz verdi. Bunu kabul eden genç avcı, her akşam öldürdüğü hayvanların derilerini tek tek sevgilisine gösteriyordu. Ne var ki kendisine verilen görevi en sonunda tamamlayıp Merope ile evlenmek istediğini söylediğinde, kral dağlarda hâlâ aslanların, ayıların ve kurtların gizlice dolaştığını ileri sürerek onun kızı ile evlenmesine izin vermedi; zira, Orion'la birlikte kendisi de güzel Merope'ye âşık olmuştu.

b. Orion bütün bu yaşadıklarından duyduğu nefretle, bir gece Oinopion'un bir tulum dolusu şarabından içerek sarhoş oldu ve bu halde Merope'nin yatak odasına girip genç kızla zorla birlikte oldu. Tanyeri ağardığında Oenipion, babası Dionysos'a yalvararak ondan yardım istedi. Şarap tanrısı da yoldaşları Satyrleri gönderip, Orion'a iyice sarhoş olana dek içki vermelerini söyledi. Genç avcı içtiği şarapla kendinden geçer geçmez, Oinopion onun gözlerini çıkardı ve baygın haldeki bedenini de sahile fırlattı. Bir kâhin bu kör adamın, doğuya Helios'un Okeanos'dan doğduğu yere gidip göz yuvalarıyla onun denizden çıkışını izlerse yeniden görebileceğini söyledi. Orion bunu duyar duymaz, küçük bir tekneye binerek Kyklopların çekiçlerinden çıkan sesleri takip etti ve bu şekilde Lemnos'a kadar geldi. Burada Hephaistos'un demir atölyesine gidip, onun Kedalion adındaki çırağının kendisine kılavuzluk etmesini istedi. Orion'un omzuna binen Kedalion, çok uzaklardaki Okeanos'a varana dek talihsiz avcıya denizde ve karada yol gösterdi. Burada Helios Orion'un gözlerini iyileştirirken kız kardeşi Eos da bu delikanlıya kalbini kaptırmıştı.

c. Delos Adası'nı sevgilisi Eos'la birlikte ziyaret eden Orion, bir süre sonra Oinopion'u bulup ondan intikamını almak için buradan ayrılarak Khios'a geri döndü. Ancak onu bu adada bulamadı. Çünkü kral, o sırada Hephaistos'un kendisi için yeraltında yaptığı gizli mağarada saklanmaktaydı. Bunun üzerine Orion, hasmının adayı terk edip büyükbabası Minos'un yanına sığınmak için Girit'e gitmiş olabileceğini düşünüp, bu adaya doğru yola çıktı. Fakat yolculuğu sırasında tanışıp ona âşık olunan Tanrıça Artemis, genç adamın gözlerinde yanan intikam ateşini tatlı bir dille söndürmesini bildi ve Girit'e gitmek yerine onu kendisiyle avlanması için ikna etti.[1]

d. Ne var ki Apollon, kız kardeşinin gönül verdiği avcının bir zamanlar kutsal Delos Adası'nda Eos'la birlikte olduğunun farkındaydı. Şafak, yaptığı bu saygısızlıktan dolayı burada her gün utanç içerisinde doğar. Hele bir de, onun yeryüzündeki bütün vahşi hayvanları sadece kendisinin öldürebileceği gibi haddini aşan kibriyle karşılaşınca, bundan kız kardeşi Artemis'in etkileneceğini düşünüp, Yer Tanrıçası'na giderek ona Orion'un söylediklerini hemen anlattı. Tanrıça bunun üzerine bu ölümlüye haddini bildirmek için dev bir akrep musallat etti. Orion akrebi görür görmez ona ilk önce mızrağı, daha sonra da kılıcıyla saldırdı. Ancak hiçbirinin yaratığın derisini geçerek ona işlemediğini görünce, düştüğü bu çaresiz durumdan kurtuluşu kaçmakta buldu ve kendini denize atarak Delos Adası'na doğru yüzmeye başladı. Amacı, akrepten kurtulmak için Eos'dan yardım almaktı. Tam bu sırada Apollon kız kardeşi Artemis'e seslenerek, "Şu denizdeki Ortygia'ya doğru giden siyah yaratığı görüyor musun? O, sana ibadet eden Hyperborealı rahibe Opos'a tecavüz eden, zalimliğiyle ün yapmış Kandaon adındaki birinin kafasıdır. Senden onu okunla vurmanı istiyorum!" dedi. Aslında Kandaon Orion'a Boiotialıların taktığı bir isimdi, ancak bundan haberi olmayan Artemis uzaktan siyah bir nokta kadar görünen kişinin sevgilisi olduğunu anlayamadı ve yayını gerip okunu dikkatlice nişan aldığı hedefe yolladı. Avını denizden çıkarmak için cesedin yanına geldiğinde, avının sevgilisi olduğunu anladı. Artık olan olmuş, Orion Tanrıça'nın attığı okla can vermişti. Tanrıça çektiği büyük acıyla son bir çare olarak sevgilisine tekrar hayat vermesi için Apollon'un oğlu Asklepios'a başvurdu. Ama tanrılar tanrısı ünlü hekime gönderdiği yıldırımla onun görevini tamamlamasına engel oldu. Artemis bunun üzerine sevgilisinin imajını, onu sonsuza dek Akrebin kovalayacağı yıldızlar arasına koydu. Bütün bunlar olurken Orion'un ruhu çoktan Çirişotu Çayırları'na gitmişti.

e. Bununla beraber, bazı yazarlar akrebin Orion'u sokup onu öldürdüğünü, ayrıca avcının da Artemis'in yoldaşları olan Atlas ve Pleione'nin kızları yedi bakire Pleiad'a şehvetle saldırdığı için Tanrıça'nın öfkesini üzerine çektiğini anlatırlar. Buna göre Pleiadlar, tanrılar onları birer güvercine dönüştü-

rüp imajlarını yıldızlar arasına koyana dek Orion'dan kurtulabilmek için Boiotia Ovaları'na kadar kaçmışlardı. Pleiadların bakire olmadıkları göz önünde bulundurulursa, bunun yanlış bir anlatım olduğu hemen anlaşılır. Çünkü onlardan üçü, Zeus; diğer ikisi, Poseidon; biri, Ares ile birlikte olmuş ve sonuncusu da bir ölümlü olan Korinthli Sisyphos ile evlenerek takımyıldızındaki yerini kaybetmişti.[2]

f. Diğer bir grup yazar ise, genç avcının ismini açıklamak (bazen Urion şeklinde de yazılır) ve onun Toprak Ana'dan dünyaya geldiğini anlatmak için Orion'un doğumu ile alakalı ilginç bir hikâye anlatırlar. Buna göre, fakir bir köylü olan ve arıcılıkla uğraşan Hyrieus, hayatı boyunca çocuk sahibi olmayacağına dair ant içmişti. Fakat zaman akıp gençliğini kaybedince, yaşlanmış ve elinden hiçbir iş gelmez olmuştu. Bir gün tanrılar tanrısı, elçisi Hermes'i de yanına alarak kılık değiştirip bu yaşlı adamı ziyaret etti. Gördükleri saygıdan ve misafirperverlikten o kadar etkilendiler ki, ondan gerçekleşmesini en çok hayal ettiği şey için bir dilekte bulunmasını istediler. Yaşlı adam derin bir iç çekerek dileğinin bir erkek çocuk olduğunu ancak bunun da artık imkânsız olduğunu söyledi onlara. Bunun üzerine tanrılar Hyrieus'a dileğinin gerçekleşmesi için bir boğa kurban ederek hayvanın postunu su ile doldurup, yıllar önce ölen eşinin mezarına gömmesi gerektiğini söylediler. Hyrieus kendisine söylenilenleri aynen yerine getirdi ve dokuz ay sonra karısının yattığı mezardan bir çocuk dünyaya geldi. Çocuğa Uroin, "su getiren" ismini verdi. Gerçekten de, Orion Takımyıldızı'nın gökyüzünde belirmesi ve kaybolmasının hemen ardından toprak kendisine bereket getiren yağmurlara kavuşur.[3]

1. Homeros: *Odysseia* xi. 310; Apollodoros: i. 4. 3-4; Parthenios; *Erotika Pathemata* (Aşk Acıları) 20; Lukianos: *On the Hall* 28; Theon: *On Aratus* 638; Hyginus: *Poeticon Astronomicon Libri* ii. 34.
2. Apollodoros: *a.g.e.*
3. Servius – Vergilius *Aeneis* i. 539; Ovidius: *Fasti* v. 537; Hyginus: *Poeticon Astronomicon Libri* ii. 34.

*

1. Orion efsanesi, birbirlerinden tamamen bağımsız üç veya dört hikâyenin bir araya gelmesinden oluşmuştur. Bunlardan ilki, bir yanlışlık eseri Oinopion'un dahil edildiği hikâyedir. Söz konusu efsane, hükümranlık süresi sona eren hatta ritüel mücadeleden galip ayrılarak kraliçe ile evlenen veliahtın varlığına rağmen, kutsal bir kralın tahtını bırakmaktaki isteksizliğini anlatır. Bununla beraber yeni kral, sadece bir günlüğüne tahta çıkan ve bu sürenin sonunda öldürülerek Mainadlar tarafından yenen *interrex* yani veliahttır; buna karşın mezarda ölü taklidi yapan eski kral, bir gün sonra kraliçeyle tekrar evlenerek hükümranlığına kaldığı yerden devam eder.

2. Efsaneden bağımsız bir şekilde Kyklopların çekiçlerinden çıkan seslerin konu edildiği bölüm, Orion'un körlüğünü açıklar. Odysseus'un sarhoş Kyklopların gözünü dağlamasını tasvir eden mitsel resim anlaşıldığı kadarıyla Helen ustalığıyla birleştirilerek; Güneş Titan'ın her akşam düşmanları tarafından kör edilmesine rağmen, ertesi Şafak vaktinde yeniden gözlerine kavuşup doğduğu şeklinde bir benzetme yapılmıştır. Aslında bu efsanede Orion ("dağda yaşayan") ile Hyperion ("yüksekte yaşayan") birbirleriyle özdeşleştirilen kişiliklerdir. Orion'un yeryüzündeki bütün vahşi hayvanları öldüreceği iddiası, sadece kahramanın ritüel dövüşlerini açıklamakla kalmaz; aynı zamanda bu meydan okuma, ortaya çıkışı ile bütün vahşi hayvanların inlerine döndüğü Güneş'e atfedilen bir fabldır (karşılaştırınız *Mezmurlar* 54. 22).

3. Plutarkhos'ın anlatımında karşılaştığımız, Tanrı Set tarafından İsis ve Osiris'in oğlu Çocuk Horus'u yazın en sıcak günlerinde öldürmesi amacıyla gönderilen akrep, Orion'un akrep sokmasıyla öldüğünü ve Artemis'in sevgilisini tekrar hayata döndürmek için Asklepios'a başvurduğunu gösterir. (Plutarkhos: *On Isis and Osiris* 19). Bu hikâyeye göre Horus Tanrı Set'in gönderdiği akrebin sokmasıyla hayatını kaybeder ancak Güneş Tanrısı Ra çocuğa tekrar hayat verir ve Horus daha sonra babası Osiris'in ölümünün intikamını alır. Buna benzer bir şekilde efsanenin orijinal halinde Orion'un da tekrar hayata dönmüş olduğu kuvvetle muhtemeldir. Orion aynı zamanda, Takvim destanının onuncu yazıtında –Güneş Akrep burcundayken kutsal kralın ölümcül bir yara almasının konu edildiği efsane– Akrep Adamların saldırısına uğrayan Babilli Herakles Gılgamış'tır. Ölümcül yaralanmanın tam olarak ne zaman meydana geldiği hikâyenin ne kadar eski olduğuna bağlıdır; çünkü Zodiak ilk ortaya çıktığında, Akrep burcu muhtemelen Ağustos ayını işaret etmekteydi. Bununla beraber eksen oynamaları Klasik Çağ'da bu burcu Ekim ayına kaydırmıştır.

4. Orion'un ölümünü konu alan bir başka efsane de Hitit Ras Shamra yazıtlarının birinde anlatılmıştır. Savaş Tanrıçası Anat ya da Anatha, Aqhat adındaki yakışıklı bir avcıya âşık olur. Ancak Tanrıça, yayını istediği genç tarafından öfkeli bir şekilde reddedilince, Anat acımasız Yatpan'a giderek yayı genç avcıdan çalmasını ister. Ne var ki Tanrıça kıskanç Yatpan'ın sadece Aqhat'ı öldürmekle kalmadığını, aynı zamanda onun yayını da denize atttığını öğrenince derin bir üzüntü yaşar. Anlatılan efsanenin astrolojik yorumu ise Orion ve Yay'ın –Yunanlıların "Av Köpeği" olarak isimlendirdiği takımyıldızının bir parçası– her ilkbaharda tam iki ay boyunca güney ufkunda batıp kayboldukları şeklindedir. Anlaşıldığı kadarıyla hikâye Yunanistan'da, Ortygia'da yaşayan Artemis'in –Opis, Tanrıça Artemis'e atfedilen unvanlardan biridir– orgiastik rahibelerinin bu adaya gelen şehvetli bir ziyaretçiyi nasıl öl-

dürdüklerini konu alan bir efsaneye dönüşmüştür. Aynı şekilde Mısır'da da, Orion Takımyıldızı'nın ortaya çıkması yaklaşmakta olan bunaltıcı yaz sıcaklarının başlangıcı olarak kabul edildiğinden dolayı, kahraman yanlış bir şekilde Horus'un düşmanı Set ile ilişkilendirilmiş ve tam üzerinde parlayan iki yıldızın da onun eşek kulakları olduğuna inanılmıştır.

5. Philemon ve Baukis'in (Ovidius: *Metamorphoses* viii. 670-724) efsanesine dayandırılan Orion'un dünyaya gelişini anlatan hikâye, komik bir anektod olmaktan ziyade muhtemelen kahramanın eski adının (Urion –Homerik anlatımda *oros* yani "dağ" olarak geçen *ouros*'dan değil de *ourein*'den "işemek" türediği haliyle–) ilk hecesini anlamlandırmak amacıyla anlatılmıştır. Bununla beraber, bir boğa derisi üzerine işemek suretiyle yapılan ilkel bir Afrika yağmur yağdırma büyüsü olasılıkla Yunanlılar tarafından da biliniyordu. Ayrıca Orion'un Deniz Tanrısı Poseidon'un oğlu olması, tanrıya atfedilen yağmur yağdırma kudretine yapılan bir göndermedir.

6. "Denize açılmak" anlamına gelen *plei* kökünden türeyen Pleiades ismi (Pleiadlar), bu diamonların denize açılmaya elverişli havanın geldiği mevsimde gökyüzüne çıktıklarını belirtir. Bununla beraber *Hyades* (Hyadlar) birer domuz yavrusu olduğundan dolayı, Pindaros'un kullandığı *Peleiades* "güvercin sürüsü" kelimenin orijinal hali olabilir. Anlaşılan o ki gruptaki yedinci yıldız MÖ 2. binyılın sonlarına doğru ortadan kaybolmuştur; zira Hyginus (*Fabula* 192) Elektra'nın (Pleiadlardan biri olan) Dardanos Evi'nin yıkılmasından sonra duyduğu derin üzüntüyle yok olduğundan bahseder. Boğa Takımyıldızı'nda yer alan Orion'un Pleiadları sonuçsuz bir şekilde kovalaması, Artemis'in yoldaşlarının Orion'un gökyüzünde tekrar belirmesinden hemen önce ufkun yukarlarına çıktığı anlamına gelir.

42.
HELİOS

Titan Tanrı Hyperion ile inek-gözlü Euryphaissa ya da Theia'nın birlikteliğinden dünyaya gelen Helios, Selene (Ay Tanrıçası) ve Eos'un (Şafak Tanrıçası) erkek kardeşidir. Her sabah kendisi için kutsal sayılan horozların ötüşü ile uyanır, Eos'un gökyüzünde görülmesiyle dört atın çektiği savaş arabasına binerek, uzak doğuda Kolkhis yakınlarında kurduğu muhteşem sarayından ayrılır ve bütün gün boyunca gökyüzünün ortasındaki yoldan ilerleyip uzak batıda bulunan diğeri ile aynı ihtişama sahip sarayına ulaşırdı. Savaş arabasından çıkardığı atları Kutsallar Adalarında karınlarını doyuruncaya kadar otlanırlardı.[1] Gece olunca yeryüzünün etrafını çevreleyen Okeanos Nehri boyunca Hephaistos'un kendisi için altından yaptığı tekneye atlarıyla beraber biner ve doğudaki sarayına ulaşana kadar bütün gece burada rahat bir uyku çekerdi.[2]

b. Yeryüzünde olan biten her şeyi görmesine rağmen Helios, çok dikkatli biri değildir –bir keresinde Odysseus ve arkadaşlarının kendi sürüsüne saldırıp birkaç tanesini öldürdüğünü dikkatsizliğinden görememişti. Tanrı buna benzer, her biri üç yüz elli sığırdan oluşan, sayısız sürüye sahiptir. Sicilya'daki sürülerine kızları Phaithusa ve Lampetia bakıyordu. Fakat yine de onun en gözde sürüleri İspanya'daki Erytheia[3] Adası'nda bulunuyordu. Rodos Adası ise tamamıyla onun mülkiyetindeydi. Anlatılanlara göre, Zeus yeryüzündeki şehirleri ve adaları tanrı ve tanrıçalar arasında paylaştırırken Helios'u unutmuş, yaptığı hatanın farkına vardığında da; "Eyvah! Şimdi tekrar en baştan başlamam gerekiyor" demişti.

Bunu duyan Helios Zeus'a dönerek, saygılı bir şekilde; "Hayır, tanrılar tanrısı. Buna gerek yok. Bugün Küçük Asya'nın güneyinde bir adanın denizden çıkmaya başladığını gördüm. Burası benim için yeterli" dedi.

c. Zeus Kader Tanrıçası Lakhesis'den, böyle bir ada oluşur oluşmaz bunun Helios'a ait olacağına dair tanıklık yapmasını istedi[4] ve dalgalar arasın-

dan Rodos adası su yüzüne çıktığında Helios adayı hâkimiyeti altına aldıktan sonra burada yaşayan Rhode adındaki Nympha ile evlendi. Bu evliliğinden tam yedi erkek ve bir kız çocuk dünyaya geldi. Bazıları Rodos adasının çok önceleri var olduğunu ve Zeus'un insan ırkını yok etmek için gönderdiği büyük tufanla kaybolup bu olay sırasında tekrar ortaya çıktığını anlatırlar. Telkhinler bu adanın ilk yerlilerindendi ve Poseidon büyük bir aşkla onlardan birine, Nympha Halia'ya sevdalanmış, ikisinin birlikteliğinden altı erkek çocukla beraber daha sonra Helios'un evleneceği Rhode dünyaya gelmişti. Ancak Rhode'nin erkek kardeşleri Kythera ile Paphos yolu üzerinde Aphrodite'ye hakaret edince, Tanrıça onları delirterek cezalandırdı ve kardeşler kendi öz anneleri de dahil olmak üzere birçok kişiye saldırıp tecavüz ettiler. Bu iğrençliklere tahammül edemeyen Poseidon onları, hepsinin birer Doğu Diamon'u haline geldiği denizin altına gönderdi. Ancak tam bu sırada kendisini denize atan Halia, Leukothea adıyla tanrısal bir kimlik kazandı; aynı hikâye Korinthli Melikertes'in annesi olan İno için de anlatılır. Felaketin yaklaştığını önceden anlayan Telkhinler, tufandan kısa bir süre önce adadan ayrılıp başta Lykia olmak üzere farklı yönlere doğru dağılarak adayı terk ettiler. Diğerlerinin ayrılmasından sonra evinde kalmayı tercih eden Rhode adanın mirasçısı oldu ve o da Helios'dan olan yedi oğluyla beraber, ada su yüzüne tekrar çıktıktan sonra egemenliğini ilan etti. Bu çocuklar yeryüzünün en büyük gökbilimcileri oldular. Hayatı boyunca bir bakire olarak yaşayan kız kardeşleri Elektryo'ya ise sonraları yarıtanrıça olarak ibadet edildi. Kardeşlerden diğeri Aktis, diğer bir kardeşini öldürdüğü için Mısır'a kaçıp burada Heliopolis şehrini kurarak Mısırlılara babası Helios'dan öğrendiği astroloji bilimini öğretti. Rodoslular daha sonra onun onuruna yetmiş kübit yüksekliğindeki Kolossos'u inşa ettiler. Tanrılar tanrısı daha sonra Helios'a, bir zamanlar Devlerle yapılan savaşta bir silah olarak kullanılan Sicilya adasını da verdi.

d. Helios günlerden bir gün, kendisinden uzun süredir Güneş Arabası'nı kullanmak için izin isteyen oğlu Phaethon'un bu dileğini istemeye istemeye kabul etmek zorunda kalmıştı. Kız kardeşleri Prote ve Klymene'ye ne kadar cesur biri olduğunu göstermek niyetinde olan Phaethon'u, annesi Rhode'de (bazen Rhode, bazen de kızlarının her ikisinin ismiyle çağrıldığından dolayı Phaethon'un annesinin ismi konusunda bir kesinlik yoktur) de cesaretlendirmişti. Ne var ki kız kardeşlerini arabaya bağlar bağlamaz dörtnala koşmaya başlayan beyaz atların dizginlerini kontrol edecek kadar güçlü biri olmayan Phaethon, bir ara o kadar yükseğe çıktı ki herkes korkudan donup kaldı. Daha sonra da neredeyse tarlaları ateşe verecek kadar yeryüzüne yaklaştı. Sonunda tanrılar tanrısı Zeus, bir anlık öfkeyle genç adamı yıldırımıyla öldürdü. Phaethon'un cansız vücudu gökyüzünden Po Nehri'ne düştü. Onun düştüğü yere gelerek ağıtlar yakan kız kardeşleri nehrin kıyısında kehribar ren-

ginde gözyaşı döken birer kavak ağacına ya da bazılarının dediği gibi birer kızılağaca dönüştürüldüler.[5]

1. Homeric: *Hymn to Helius* 2 ve 9-16; *Homeric Hymn to Athene* 13; Hesiodos: *Theogonia* 371-4; Pausanias: v. 25. 5; Nonnos: *Dionysiaka* xii. 1; Ovidius: *Metamorphoses* ii. 1 ve 106; Hyginus: *Fabula* 183; Athenaios: vii. 296.
2. Apollodoros: ii. 5. 10; Athenaios: xi. 39.
3. Homeros *Odysseia* xii. 323 ve 375; Apollodoros: i. 6. 1; Theokritos: *İdiller* xxv. 130.
4. Pindaros: *Olympian Odes* vii. 54.
5. Kritik – Pindaros *Olympian Odes* vi. 78; Tzetzes: *Khilias* iv. 137; Hyginus: *Fabulae* 52, 152 ve 154; Euripides: *Hippolytos* 737, Apollonius Rhodius: iv. 598; Lukianos: *Theon Dialogoi* (Tanrıların Konuşmaları) 25; Ovidius: *Metamorphoses* i. 755; Vergilius: *Bucolica* vi. 62; Sicilyalı Diodoros v. 3; Apollodoros: i. 4. 5.

*

1. Apollon'un Helios'un misyonunu üzerine alarak Güneş Tanrısı unvanını kazanmasına dek geçen süre içerisinde, Güneş'in Ay'a olan itaati eski Yunan mitolojisinin en fazla göze çarpan özelliklerinden biridir. Yalnızca bir Titan'ın oğlu olan Helios Olympos ailesine dahil edilen bir tanrı değildi. Ayrıca her ne kadar Zeus sonraki çağlarda Hitit ve Korinth Tanrısı Tesup ile Doğu kökenli diğer Güneş Tanrılarından Güneş'le ilgili birtakım imtiyazlar almışsa da, bunlar Zeus'un yıldırım ve şimşek gibi tanrısal silahlara hükmetme ayrıcalığının yanında kayda değer bir öneme sahip değillerdi. Odysseia'da Hyperion olarak geçen Helios'un sürüsündeki hayvanların sayısı onun Ulu Tanrıça'yı himayesini çağrıştırır: Gün sayısı, Osiris, İsis, Set, Horus ve Nephthys için kutsal olan beş gün çıkarıldığında Numan Yılında'ki gibi 12 tam Ay evresinden oluşur. Bu sayı aynı zamanda 57 ay sayısının da katlarından biridir. Helios'un Phaithusa ve Lampetia ismini verdiği kızları aslında birer Ay rahibesidir. Sığır sürüleri, eski çağlardaki Avrupa mitinde Güneş'ten ziyade Ay'a atfedilen hayvanlardır; ayrıca Helios'un inek-gözlü annesi Euryphaissa ise Ay Tanrıçası'dır. Gökyüzünü bir uçtan diğerine kadar kat ettiği söylenen araba ise, tipik bir Helen alegorisidir. Bununla beraber Nilsson *Primitive Time Reckoning* (İlkel Zaman Hesaplama) adlı eserinde Klasik Çağ Yunanistan'ında bile, atadan kalma klan kültlerinin, Hesiodos'un Boiotia'sındaki tarım takvimine benzer bir şekilde (idaresi) gibi Ay'ın hareketlerine bakılarak düzenlendiğini ileri sürer. Biri Tiryns'de diğeri de Mykene'deki Akropolis'de bulunan altın yüzükler Tanrıça'nın, kafasının üzerine yerleştirilen Ay ve Güneş'i kontrolü altında tuttuğunu kanıtlar.

2. Helios'a verilen bir başka isim olan Phaethon'un (Homeros: *İlyada* xi. 735 – *Odysseia* v. 479) konu edildiği hikâyedeki Güneş Arabası benzetmesi, babaların oğullarını kadınların nasihatlerini dinleyerek şımartmaması gerektiği şeklinde öğretici bir fabl niteliği taşır. Bununla beraber hikâye sadece ba-

sit bir fabl gibi gözükmekten öte, yıldız yılına (Güneş'in sabit bir yıldızdan iki kez geçtiği yıl, çev. n.) değil de dünya yılına ait olarak hesaplanan bir günde, yani yılın en kısa gününün ertesinde veliahtın geleneksel olarak kurban edilmesi şeklindeki mitsel bir pratiği de anlatır. Buna göre kutsal kral günbatımında teatral olarak öldüğünde, hemen tahta geçen veliaht onun bütün unvan, ayrıcalık ve kutsal emanetlerini ele geçirerek kraliçeyle evlenir ve yirmidört saat sonra da öldürülürdü. Trakya'da veliaht, vahşi at kılığına giren kadınlar tarafından parçalanarak öldürülürdü. Korinth ve civarında ise veliahtı bekleyen akibet, parlayan atların çektiği Güneş Arabası'nın arkasına bağlanıp parçalara ayrılana dek ölmek şeklindeydi. Bütün bunlar yerine getirildikten sonra, sahte bir ölümle mezara giren kral saklandığı bu yerden yeni bir veliaht olarak ortaya çıkardı. Glaukos, Pelops ve Hippolytos'un ("atların parlaması") anlatıldığı efsaneler, anlaşıldığı kadarıyla Hititler tarafından Babylon'a getirilen bu geleneğin izlerini taşır.

3. Tanrıça Hekate için kutsal sayılan karakavağın aksine; akkavak tekrar hayata gelmeyi sembolize etmekteydi. Dolayısıyla, Phaethon'un kız kardeşlerinin birer kavak ağacına dönüştürülmesi, krala ait tapınakta bir grup rahibenin görev yaptığı kutsal adayı işaret eder. Prote ve Klymene'nin birer kızılağaca dönüştürülmesi de bu görüşü destekler; zira, Adriyatik'in üst kısımlarında bulunan ve Po nehri boğazı yakınlarındaki (Homeros: *Odysseia* v. 64-239) bir ada olan Kirke'ye ait Aeaea da ("feryat eden") (büyük bir olasılıkla Circeo Yarımadası, çev. n.) kızılağaçlarla çevriliydi. Aynı ağaç, ateşin mucidi ve aynı zamanda bir kâhin olan Phoroneus için de kutsal sayılmaktaydı. Po vadisi, Tunç Çağı'ndaki Güneş için kutsal sayılan kehribarın Baltık'tan Akdeniz'e yaptığı yolculukta kullandığı rotanın güneydeki en uç sınırıydı.

4. Rodos adası, Ay Tanrıçası Danae'ye –Cameira, İalysa ve Linda olarak da isimlendirilir– aitti; ta ki yerini, kendisine bir boğa formunda ibadet edilen Hitit Güneş Tanrısı Tesup'a bırakana dek. Tanrıça Danae, Halia ("denize ait"), Leukothea ("Beyaz Tanrıça") ve Elektryo ("kehribar") ile özdeşleştirilebilir. Helios'un yedi oğlu, Poseidon'un altı erkek ve bir kızı, gezegensel güçler ya da Titanlar tarafından yönetilen yedi-günlük haftayı sembolize etmektedir. Helios'un oğlu Aktis efsanede anlatıldığı gibi Mısır'ın en eski şehirlerinden olan Heliopolis'in –Onn ya da Aunis– kurucusu değildir. Ayrıca onun Mısırlılara astrolojiyi öğreten ilk kişi olduğunun ifade edilmesi, gerçekten uzak hatta gülünç bir iddiadır. Buna karşın, Troya Savaşı'ndan sonra Rodoslular Firavunlar tarafından tanınan deniz tüccarlarıydı ve anlaşıldığı kadarıyla, Güneş Tanrısı Ra'ya atfedilen kültün merkezi olan Heliopolis'le kökleri geçmişe dayanan birtakım dini bağları vardı. Vücudunda yedi gezegen imajı taşıyan "Heliopolitan Zeus", İspanya Tortosa ve Fenike Byblos'da bulunan benzer heykeller gibi, muhtemelen Rodosluların yarattığı bir figürdür.

43.
HELLEN'İN ÇOCUKLARI

Deukalion'un oğlu olan Hellen, Orseis ile evlenerek Tesalya'ya yerleşmişti. Tahta kendisinden sonra en büyük oğlu Aiolos geçerek ülkenin kralı oldu.[1]

b. Hellen'in en küçük oğlu Doros, Parnassos Dağı'na göç ederek burada kendi adıyla anılacak olan Dor Kavmi'nin kurucusu oldu. Diğer oğlu Ksuthos ise, kardeşleri tarafından hırsızlıkla suçlandıktan sonra Atina'ya kaçarak burada Erekhtheus'un kızı Kreusa ile evlenmiş ve bu evlilikten İon ve Akhaios adında iki erkek çocuk sahibi olmuştu. Bundan dolayı Hellen dört ünlü Helen kavminin, yani Aioller, Akhalar, İonialılar ve Dorların atası olarak kabul edilir. Ne var ki Ksuthos'un Atina'daki hayatı, beklediği gibi, mutluluk içinde geçmedi. Erekhtheus öldükten sonra tahta kimin geçeceği konusunda fikir birliği sağlanamayınca, Ksuthos'dan kralı tayin etmesi için hakemlik yapması istendi. O da eşinin kardeşi II. Kekrops'un tahta geçmesi gerektiğini öne sürünce, verdiği karar diğerleri tarafından benimsenmedi ve şehirden bir daha gelmemek üzere sürgün edildi. Hayatının son günlerini yaşadığı şimdilerde Akhaia denilen Aigialos'da (Peloponnesos'da bulunan bir şehir, çev. n.) hayatını kaybetti.[2]

c. Hellen'in oğlu Aiolos, Kheiron'un kızı ve aynı zamanda Tanrıça Artemis'in av arkadaşlarından biri olan Thea ya da bazılarının dediği gibi Thetis ile beraber olmuştu. Babası Kheiron'un yaşadığı ilişki sonunda hamile kaldığını öğrendiğinde kendisini acımasızca cezalandıracağından korkmasına rağmen Thea, Tanrıça Artemis'den de yardım istemedi. Tam bu sırada dostu Aiolos'a yardım etmek isteyen Poseidon genç kadını bir süreliğine Euippe adındaki bir kısrağa çevirdi. Euippe'nin dünyaya getirdiği tayı, Melanippe'yi de, hemen bir kız çocuğuna dönüştürerek şimdilerde At takımyıldızı olarak adlandırılan Thea'nın imajını yıldızlar arasına koydu. Aiolos daha sonra ismini Arne olarak değiştirdiği bebeği, çocuk arzusu ile yanan fakat bir türlü

bu isteğine kavuşamayan Desmontes'e verdi. Bütün bu olaylardan Kheiron'un hiç haberi olmadı.

d. Arne büyüyüp genç bir kız olduğunda, eskiden beri kendisine sevdalı olan Poseidon onu baştan çıkardı. Bir süre sonra üvey kızının yasak bir ilişkiden hamile kaldığını gören Desmontes, onu kör edip, açlıktan ölmeyecek kadar ekmek ve su verdiği içi boş bir mezara hapsetti. Günlerce mezarın içinde aç ve susuz bir halde kalan talihsiz kadın burada ikiz erkek çocuk dünyaya getirdi. Ancak Desmontes uşaklarına emir vererek onlardan ikiz çocukları Pelion Dağı'na atıp vahşi hayvanlara yem etmelerini istedi. Uşaklar da kendilerine söylenenleri aynen yerine getirdiler. Ancak İkarialı bir çoban ikizleri vahşi hayvanlardan önce buldu ve onlardan birine, anne tarafından büyükbabası Aiolos'a çok benzediğinden, Aiolos, diğerine ise Boiotos adını verdi.

e. Bu arada İkaria Kralı Metapontos, evli olduğu Theano'ya tahtın varisi olarak kendisine bir yıl içerisinde bir erkek çocuk vermezse ondan ayrılacağını söyleyip duruyordu. Genç kadın kocasının kâhine danışmak için saraydan ayrıldığı bir sırada çocukları bulan çobandan yardım istedi. Kraliçe, İkarialı çobanın getirdiği ikizleri, kocası Metapontos eve döndüğünde ona kendi çocukları olarak tanıttı. Ne var ki yıllarca çocuk sahibi olamayan Theano, şaşılacak şekilde bu olaydan sonra kocasından hamile kalıp ona ikiz erkek çocuk dünyaya getirdi. Babaları bir Olymposlu olan evlatlık ikizler, kraliçenin kendi öz çocuklarından çok daha fazla zeki ve güzeldiler. Gerçeği bilmeyen Metapontos da oğulları arasında en fazla Aiolos ve Boiotos seviyordu. Evlatlıklarını öz çocuklarından kıskanan kraliçe, bir zamanlar yaptığı gibi, bu sefer Artemis Metapontina Tapınağı'nda Tanrıça'ya kurban sunmak için saraydan ayrılan kocasının gitmesini bekledi. Metapontos ayrılır ayrılmaz kendi oğullarına, ağabeyleri ile ava gitmelerini ve kaza süsü vererek onları öldürmelerini söyledi. Ancak Theano'nun düşündüğü plan istediği gibi gerçekleşmedi; zira, Poseidon çıkan kavga üzerine çocuklarına yardım etmek için hemen oraya gelmişti. Avdan dönen Aiolos ve Boiotos öldürdükleri ikizleri saraya doğru taşırlarken öz oğullarının cesetlerini gören kraliçe eline geçirdiği av bıçağı ile kendini öldürdü.

f. Bu olaydan sonra Aiolos ve Boiotos manevi babaları olan çobanın yanına kaçtılar. Poseidon bu arada insan kılığına girerek, onlara gerçek anne ve babalarının kim olduğunu anlattı. Deniz Tanrısı oğullarından hâlâ mezarda kapalı tutulan ve artık yavaş yavaş çürümeye başlayan anneleri Arne'yi kurtarmalarını ve Desmontes'i de öldürmelerini istedi. Bu emri Aiolos ve kardeşi hiç tereddüt etmeden yerine getirdi. Poseidon daha sonra Arne'yi tekrar gözlerine kavuşturdu ve üçü hep birlikte İkaria'ya geri döndüler. Metanpontos karısının kendisini aldattığını öğrendiğinde ise Arne ile evlendi. Böylece Aiolos ile Boiotos İkaria tahtının yasal varisleri oldular.[3]

g. Metapontos Arne'den boşanıp tekrar evlenmeye karar verene kadar kraliçe ve oğulları İkaria'da mutlu bir şekilde yaşadılar. Kralın bu kararı üzerine Boiotos ve Aiolos çıkan kavgada annelerinin tarafını tutarak, yeni kraliçe, Autolyte'yi öldürdüler. Ancak işledikleri suçun cezasını kendilerine kalan mirası arkalarında bırakıp ülkeden ayrılmakla ödemek zorunda kaldılar. Boiotos annesini de yanına alarak, büyükbabası Aiolos'un kendisine miras bıraktığı krallığın güney tarafına yerleşti ve buraya Arne adını verdi. Artık Boiotialılar adı verilen insanlar bu ülkenin sakinleridir. Aynı şekilde, Tesalya'daki, biri sonraları Khaironeia adını alan iki şehre de Arne ismi verildi.[4]

h. Aiolos da bu arada arkadaşları ile beraber batıya doğru ilerleyerek Tyrrhenia Denizi'nde (Tiren Denizi) Yedi Aiolia Adası'nı ele geçirdi. Burada tanrıların güvenini kazanıp rüzgârların muhafızı olmakla görevlendirildi. Evi devamlı yüzen, dimdik kayalıklarla çevrili ve aynı zamanda rüzgârların hapsedildiği Lipara Adası'ndaydı. Enarete ile olan evliliğinden altı erkek ve altı kız çocuk dünyaya geldi. Aiolos ve çocukları etrafı tunçtan yapılmış duvarlarla çevrili olan bu adada mutlu bir şekilde yaşıyorlardı. Şarkıların her daim söylendiği, şölenlerin ve neşenin hiç eksik olmadığı bir hayattı bu; ta ki Aiolos, en küçük oğlu Makareus ile kızı Kanakhe arasındaki yasak aşk ilişkisini öğrenene dek. Kapıldığı bir anlık öfke ile kardeşler arasındaki ensest ilişkiden dünyaya gelen çocuğu köpeklere atan kral, daha sonra kendi verdiği kılıçla kızı Kanakhe'nin gözleri önünde ölümünü izledi. Ancak daha sonra hiç kimsenin tanrıların çocuklarına ensest ilişkiyi insanlara yasakladığını anlatmadığını ve yalnız Kanakhe ve Makareus'un değil, diğer çocuklarının da tanrıların koyduğu yasaktan habersiz aynı ilişki içerisinde olduklarını fark etti. Böyle bir ilişkiyi sadece Olymposlulara özgü bir ayrıcalık olarak gören Zeus'u gücendirmemek için Aiolos, bu birlikteliklere son verdi ve dört oğlundan adayı hemen terk etmelerini istedi. İtalya ve Sicilya'ya giden oğullarından her biri buralarda ünü dört bir yana yayılan krallıklar kurarak adalet ve dürüstlükte babalarıyla rekabet edebilecek kadar erdemli birer hayat sürdüler. Aiolos'un en büyük oğlu ise Lipara Tahtı'nın veliahtı olarak babasının yanında kaldı. Buna karşın bazı yazarlar Makareus'un Kanakhe ile olan birlikteliğinden Amphissa adında bir kız çocuğu dünyaya geldiğini ve bu kızın daha sonra Tanrı Apollon'un sevgilisi olduğunu söylerler.[5]

i. Tanrılar tanrısı, bir gün yeryüzünü ve denizleri yerinden kaldırıp gökyüzüne doğru savurarak bütün medeniyeti yok edeceğinden korktuğu için rüzgârları, kolay kolay çıkamayacakları bir mağaraya hapsetmişti. Hera'nın isteği ile rüzgârları kontrol etme görevini Aiolos üzerine aldı. Buna göre kralın görevi, eksikliğini hissettiğinde ya da Olymposlulardan birinin isteği ile rüzgârları birer birer yeryüzüne göndermekti. Rüzgâra ihtiyaç duyulduğunda Aiolos, mızrağı ile kayalıklardan bir delik açıyor, yeterli olduğuna kanaat

getirinceye kadar deliği kapatmıyordu. Zeus'un kendisine verdiği görevi o kadar büyük bir beceriyle yapıyordu ki, öleceği an yaklaştığında tanrılar tanrısı onu Tartaros'a göndermeyerek hâlâ yaşadığı Rüzgâr Mağarası'ndaki tahtına oturttu. Her ne kadar Hera, Aiolos'un sahip olduğu yetkilerden dolayı tanrıların şölenlerine katılması gerektiğinde ısrar etmişse de, diğer tanrılar –özellikle, denizlerin ve onların üzerindeki havanın sadece kendisine ait olduğunu, dolayısıyla fırtına çıkarmanın yalnızca kendi yetkisinde olduğunu ileri süren Poseidon– buna karşı çıktılar.[6]

1. Apollodoros: i. 7. 3.
2. Herodotos: i. 56; Pausanias: vii. 1. 2.
3. Hyginus: *Fabula* 186; *Poeticon Astronomicon Libri* ii. 18.
4. Sicilyalı Diodoros: iv. 67. 6; Pausanias: ix. 40. 3.
5. Ovidius: *Heroides* xi; Homeros: *Odysseia* x. 1; Hyginus: *Fabula* 238; Plutarkhos: *Bioi Paralleloi* (Paralel Yaşamlar) 28; Sicilyalı Diodoros: v. 8; Pausanias: x. 38. 2.
6. Homeros: *Odysseia a.g.e.*; Vergilius *Aeneis* i. 142-5.

*

1. Ataerkil düşünce yapısına sahip olan ve Yunanistan'ı istila eden iki Helen kavmi İonialılar ve Aioller, Helladlar tarafından, istila ettikleri bölgedeki Üçlü Tanrıça'ya ibadet etmeye ve geleneklerini buna göre değiştirerek birer Yunanlı (*graikoi*, "yani Kır Saçlı Tanrıça'ya ya da Yaşlı Kadın'a tapanlar") gibi yaşamaya ikna edildiler. Takip eden çağlarda Akhalar ve Dorlar, krallığın babadan oğula geçtiği ve sadece erkeğin merkez alındığı bir yaşam tarzını kurmayı başardılar. Bundan dolayı Akhaios ve Doros, ortak ata Hellen'in –Ay Tanrıçası Helle ya da Helen'in erilleştirilmiş halidir– birinci kuşak oğulları olarak tanıtılır. *Parian Chronicle*'dan anlaşıldığına göre, Yunanlılardan Helenlere (Yunan kültünden Helen kültüne) doğru olan bu değişim, oldukça gerçekçi bir tarih gibi gözüken MÖ 1521 yılında meydana gelmiştir. Sonraki yıllarda Aiolos ve İon ikincil kuşağa indirgenmiş ve Aioller ile İonialıların orgiastik Ay Tanrıçası Aphrodite'ye –bu Tanrıça'nın kutsal kuşu *ksuthos* ya da serçe olup, hizmetinde olan rahibeler, kadınların sadece kocalarına ya da babalarına ait birer mal olarak kabul edildikleri ataerkil inancı şiddetle reddetmişlerdir– olan bağlılıklarını gözler önüne sermek için de iki kardeş hırsız Ksuthos'un çocukları olarak tasvir edilmişlerdir. Bununla beraber kendisi de İonia soyundan gelen bir Atinalı olan Euripides, İon'un Doros ve Akhaios'un ağabeyi, ayrıca Tanrı Apollon'un oğlu olduğunu ileri sürer.

2. Poseidon'un Melanippe ve Kısrak Başlı Tanrıça Demeter'i, Aiolos'un Euippe'yi baştan çıkarışını konu alan efsanelerin hepsi büyük bir olasılıkla, Helen öncesi at-kültü merkezlerinin Aioller tarafından ele geçirildiği şeklindeki tarihsel olayı anlatır. Arne'nin kör edilip ikiz çocukları Aiolos ve Boiotos'u dünyaya getirdiği mezara atılması ve daha sonra da çocukların vahşi

hayvanlar tarafından parçalanarak öldürülmesi için bir dağa bırakılması gibi, efsanede işlenen temalar anlaşıldığı kadarıyla, Danae, Antiope ve benzer birçok hikâyenin de esinlenilerek anlatıldığı aynı ikondan alınmıştır. Toprak Ana'nın rahibelerinden biri, Tanrıça'ya atfedilen Mysterionların bir parçası olarak bir *thıolos* mezarının içerisinden Yeni Yıl ikizlerini çobanlara sunarken resmedilmiştir. Yeniden hayata gelmeyi sembolize eder gibi *thıolos* mezarlarının kapıları daima Doğu yönündedir. Bu çobanlardan, çocukların bazı kutsal hayvanlar –inek, dişi domuz, keçi, dişi köpek ya da dişi kurt– tarafından emzirildikleri dağda terk edilmiş şekilde bulmuş olduklarını anlatmaları istenir. İkizlerin dağda yem olarak sunulduğu vahşi hayvanlar ise, henüz doğan kutsal kralın geçirdiği mevsimsel transformasyonları sembolize eder.

3. Kayalıklara hapsedilmiş rüzgârlar ile Lipara Adası'nda yaşayan aile fertleri arasındaki ensest ilişki göz ardı edildiğinde efsanenin geri kalan kısmının tamamen kavimsel göçlerle ilgili olduğu görülür. Mitologlar, Hellen'in oğlu olan Aiolos, Aiolleri üçüncü kuşak Yunanlı yapmak amacıyla Ksuthos'un oğlu olduğu söylenen Aiolos ile I. Aiolos'un oğlu olan Aiolos arasında büyük bir akıl karışıklığı yaşamışlardır.

4. Homeros'un anlatımına göre, tanrıların Aiolos'un çocukları arasındaki ensest ilişkiyi göz ardı etmeleri, hatta onu işlediği suçtan dolayı cezalandırmamaları, anlaşıldığı kadarıyla, Aiolos ve Enarete'nin birer ölümlüden ziyade Olymposlular ile aralarında akrabalık bağı bulunan iki Titan olduğunu, ayrıca bu ikisinin altı erkek ve altı kız çocuklarının da yedi günden oluşan kutsal haftayı oluşturan çiftler olduğunu akla getirir. Bu tez, yüzen bir ada üzerinde –Apollon'un doğumundan önceki Delos Adası gibi– ele geçirilmesi imkânsız olan bir sarayda yaşayan, yeme, içme ve barınma ile ilgili hiçbir sorun yaşamayan kral ve kraliçenin tanrısal varlıklarını ve kendilerine tanınan ayrıcalıkları açıklar. Sadece tanrılar daima mutlu olduğundan dolayı Makareus kelime olarak "mutlu" anlamına gelir. Aiolos'un kişileştirilerek bu şekilde ailesinde yaşanan sorunla karşı karşıya kaldığının özellikle vurgulanması, Latin mitologların üzerlerine aldıkları bir misyondur. Bu yazarların efsanede yaptığı değişiklikler onlara, İtalya ve Sicilya'daki Aiol Krallıkları'nın kuruluşunun yanında, İtalya'daki yavru köpek kurban etme geleneğinin –çünkü "havlayan-uluyan" anlamına gelen Kanakhe'nin dünyaya getirdiği çocuk köpeklere yem edilmişti– varlığını da anlatma fırsatı tanımıştır. Ovidius'un bu hikâyeyi Sostratos'un Etrurya Tarihini anlatan ikinci kitabından aldığı anlaşılmaktadır (Plutarkhos: *Bioi Paralleloi* [Paralel Yaşamlar] 28).

5. Başlangıçta rüzgârlar Hera'nın kontrolü altındaydı ve Olympos'daki hiçbir eril tanrının onları yönetmek gibi bir yetkisi yoktu. Diodoros'a göre Aiolos yalnızca ada sakinlerine denizciliği öğreten ve ateş işaretlerine bakarak rüzgârların ne zaman fırtınaya dönüşeceği kehanetinde bulunan biridir. Ölü-

lerin ruhları olduğuna inanılan rüzgârlara hükmetmek, Ölüm Tanrıçası'nın yeryüzündeki temsilcilerine tanınan ve onların da başkalarına bırakmakta isteksiz davrandığı imtiyazlardan biri haline gelmiştir; İngiltere, İskoçya ve Brittany'deki büyücülerin on altıncı, hatta on yedinci yüzyıla kadar rüzgârları kontrol ettikleri ve onları denizcilere sattıkları iddia edilirdi. Bununla beraber Dorlar Homeros'un yaşadığı çağa kadar Aiolos'a tanrısal sıfatlar vermişler ve onu Hera'nın varlığına rağmen rüzgârları kontrol etmekle görevlendirmişlerdir; kahramanın adını taşıyan Aiol Adaları ise, farklı yönlerden esen ve felaket getiren rüzgârları ile ünlüdür. İki halk arasındaki bu uzlaşı, görüldüğü kadarıyla yeni tanrıların ortaya çıkmasını istemeyen Zeus ve Poseidon'un rahipleri, ayrıca rüzgârları Hera'nın bir başka kişiye devretmediği bir ayrıcalık olarak gören Tanrıça'nın sadık hizmetkârları tarafından kabul görmemiştir.

44.
İON

Tanrı Apollon, Ksuthos ile evli olan Erekhtheus'un kızı Kreusa'yla Atina Propylaia yakınlarındaki bir mağarada birlikte olmuştu. Bu yasak ilişkiden dünyaya gelen bebek, babası Apollon tarafından mağaradan çıkarılıp Delphoi'ye götürüldü. Rahiplerin İon adını verdiği çocuk burada tapınağın koruyucusu oldu. Öte yandan Ksuthos, kendisinden sonra tahtı bırakacağı bir mirasçısı olmadığından dolayı, birkaç ertelemeden sonra bu konuda yol göstermesi için, Delphoi Kâhini'ne başvurmuştu. Burada ona şaşılacak bir şekilde, tapınaktan ayrılır ayrılmaz karşısına ilk çıkanın kendi oğlu olacağı söylendi. Tapınağın kapısında İon'la karşılaşan Ksuthos, oğlu olduğu söylenen bu gencin annesinin yıllar önce yine Delphoi'de katıldığı Dionysos onuruna yapılan şölende beraber olduğu Mainadlardan biri olabileceğini düşündü. Olan biteni anlattıktan sonra İon, babasının gerçekten Ksuthos olduğunu sandı. Ne var ki Kreusa kocasının başka bir kadından çocuğu olduğunu görünce öfkeden deliye dönerek gencin şarabına zehir katıp onu öldürmeye çalıştı. Fakat İon şarabı içmeden önce tanrıların onuruna birkaç damla yere döktü. Tam bu sırada bir güvercin gelip yere dökülen şarabı içmeye başladı ve çok geçmeden oracıkta can verdi. Bunun üzerine kraliçe kaçıp Apollon'un tapınağına sığındı. Kreusa'dan intikam almak isteyen İon onu sürükleyip dışarı çıkarmak istediyse de, tapınaktaki rahibe araya girerek intikam almak isteyen bu gence onun Kreusa ile Tanrı Apollon'un oğlu olduğunu, ancak gencin annesinin hâlâ bir Mainad olduğunu sanan Ksuthos'a bundan bahsedilmemesini istedi. Bu olaydan sonra Ksuthos, Kreusa ile olan evliliğinden Doros ve Akhaios adlarında iki erkek çocukla ödüllendirildi.

b. Daha sonra İon, Aigialos Kralı Selinos'un kızı Helike ile evlenip kralın ölümüyle tahta geçti. Erekhtheus'un ölümünden sonra da İon Atina'ya kral olarak tayin edildi. Atina'daki dört farklı meslek sınıfına –çiftçiler, zanaatçı-

lar, rahipler ve askerler– İon'un Helike'den dünyaya gelen oğullarının isimleri verildi.[1]

1. Pausanias: vii. 1. 2; Euripides: *Ion*; Strabon: viii. 7. 1; Konon: *Narrations* 27.

*

1. İonialıların, Dor ve Akhalar üzerinde kurdukları hâkimiyeti kanıtlama amacı güden bu efsane, aynı zamanda bu halkın Apollon'un soyundan geldiğini belirtmek için de anlatılmıştır. Buna karşın mağaradaki Kreusa, belki de bir çobana –rahip giysileri içindeki bu kişinin Apollon olduğu sanılmıştır– Yeni Yıl bebek ya da bebeklerini sunan tanrıçanın kendisidir. Helike, söğüt ağacı, Üçlü Müzler için kutsal sayılan yılın beşinci ayını sembolize etmekteydi. Zira, Müzlerin rahibesi sözü edilen ağacı yaptığı su-büyüsü ve kehanetlerde kullanmaktaydı. Anlaşıldığı kadarıyla İonialılar tanrıçaya itaat etmekte oldukça istekli davranmışlardır.

45.
ALKYONE ve KEYKS

Rüzgârın efendisi Aiolos ile Aigiale'nin kızı olan Alkyone, Sabah-Yıldızı'nın oğlu Trakhisli Keyks ile evlenmişti. Birbirleriyle olmaktan o kadar mutlulardı ki, Alkyone kendisini cüretkâr bir şekilde Hera'ya, kocasını da Zeus'a benzetiyordu. Bu saygısızlığa öfkelenen Zeus ve Hera gönderdikleri yıldırımla, bir kâhine danışmak için denize açılan Keyks'in yolculuk yaptığı gemiyi batırarak genç adamı öldürdü. Trakhis'de kalan ve kocasının ölüm haberi üzerine kaderine lanetler okuyan Alkyone, Keyks'in hayaletinin gözleri önünde belirdiği bir gün, çektiği acılardan delirmiş bir şekilde kendisini denize attı. Onlara acıyan Olymposlular her ikisini de birer iskelekuşuna dönüştürdüler.

b. O gün bugündür her kış, dişi iskelekuşu, feryat ederek taşıdığı eşinin ölü bedenini ağıtlar yakıp gömeceği yere getirir. Daha sonra denizısırganının dikenlerinden oldukça dayanıklı bir şekilde yaptığı yuvasını denize bırakarak kısa bir süre sonra içinden yavruların çıkacağı yumurtaları üzerinde kuluçkaya yatar. Dişi kuş bütün bunları, Aiolos'un yuva yıkılıp yavrular ölmesin diye hiçbir rüzgârın esmesine izin vermediği Halkyon Günleri'nde –kış gündönümünden önceki ve sonraki yedi gün– gerçekleştirir.

c. Bununla beraber bazı yazarlar Keyks'in iskelekuşuna değil de, bir martıya dönüştürüldüğünü ileri sürer.[1]

1. Apollodoros: 1. 7. 3; Kritik – Aristophanes: *Ornithes* (Kuşlar) 250; Kritik – Eustathios – Homeros: *İlyada* ix. 562; Plinius: *Naturalis Historia* x. 47; Hyginus: *Fabula* 65; Ovidius: *Metamorphoses* xi. 410-748; Lukianos: *Halkyon* i.; Plutarkhos: *Which Animals Are the Craftier?* 35.

*

1. Halkyon ya da iskelekuşunun kurduğu yuvanın –bu kuşun yumurtalarını yaptığı yuvaya değil de, su kenarlarında bulduğu çukurlara bırakmasından dolayı, böyle bir olaya doğa tarihinde rastlamak mümkün değildir– ko-

nu edildiği efsane muhtemelen, yeni kutsal kralın –annesini temsil eden kraliçenin yani Ay Tanrıçası'nın eski krala ait cesedi kutsal bir adaya taşıdıktan sonra– kış gündönümünde dünyaya gelişini sembolize eder. Buna karşın kış gündönümü her zaman aynı Ay evresine rastlamadığından, "her yıl" ifadesinden anlaşılması gereken, 100 Ay ayından oluşan ve bu ayların sonuncusunda Güneş ve Ay takvimlerinin yaklaşık olarak kesiştiği ve kutsal kralın kendi payına düşen zaman diliminin sona erdiği "her Büyük Yıl" olmalıdır.

2. Homeros, Meleagros'un eşi Kleopatra'nın unvanlarından biri olan Alkyone ve rüzgârların muhafızı Aiolos'un kızını Halkyon ile ilişkilendirir (*İlyada* ix. 562). Bu açıdan bakıldığında sanıldığı gibi, *hal-kyon* "deniz atı" anlamına gelen bir kelime olarak değil de, "kötülükleri ya da şeytanı kovan kraliçe" anlamına sahip *alky-one* kökünden türeyen bir kelime olarak değerlendirilmelidir. Zeus ve Hera tarafından her ikisine verilen cezanın şekli ile Keyks ve Alkyone'nin konu edildiği efsane bunu destekler. Efsanedeki Keyks'in bir martıya dönüştüğünün anlatıldığı bölüm, her ne kadar bu kuş dokunaklı ve acıklı bağırışıyla Deniz Tanrıçası Aphrodite ya da Leukothea için kutsal sayılsa da hikâye ile bir bütünlük taşımaz. Anlaşıldığı kadarıyla, MÖ 2. binyılın sonlarında, Helen öncesi Ay Tanrıçası'nı kendilerinin kutsal atası ve koruyucusu olarak kabul eden Aiol denizcileri, sonraki devirlerde Zeus'a ibadet eden Akhaların egemenliği altına girerek, Olympos kültünü kabul etmeye zorlanmışlardır. Bundan dolayı İoannes Tzetzes'e göre (*Antehomerika* 102 – *Khiliades* i. 474), bir zamanlar küçük ve görece önemsiz kralların taşıdığı bir unvan olan "Zeus"a, bu tarihten sonra sadece "Evrenin Yaratıcısı" unvanı atfedilmiştir. Buna karşın, Girit'te varlığını Hıristiyanlığa kadar muhafaza eden tarihi bir mistik inanışa göre Zeus'un her yıl geleneksel olarak doğup öldüğüne ve mezarının da her biri farklı kültleri sembolize eden Knossos, İda ve Diktys Dağı'nda bulunduğuna inanılırdı. Bununla ilgili olarak, Kallimakhos'un *Hymnoi* (İlahiler) adlı eserinde ifade ettiği şeyler oldukça ilginçtir: "Giritliler daima yalancıdırlar. Ey Tanrı, onlar senin mezarını bile inşa ettiler. Fakat sen hiç ölmedin ve sonsuza dek yaşayacaksın." (Bu ifade *Titus*'dan [i. 12] alınmıştır.)

3. Halkyon'un –görüldüğü kadarıyla Linnaeus tarafından *halcyoneum* olarak adlandırılan bir bitkimsi hayvan– deniz üzerinde kurduğu yuvayı bütün ayrıntılarıyla anlatan Plinius'a göre bunlar iki kış gündönümü ve Pleiadların gökyüzünde kayboldukları tarihler dışında neredeyse hiç ortaya çıkmaz. Bu iddia, Halkyon'un, kış gündönümünde Ölümdeki-Yaşam Tanrıçası, yaz gündönümünde ise Yaşamdaki-Ölüm Tanrıçası kılığına giren ve her Büyük Yıl'da yani Pleiadların gökyüzünde kaybolduğu Kasım ayı başlarında kutsal kralın ölümünü emreden Ay Tanrıçası'nı temsil ettiğini gösterir.

4. Efsanede anlatılan Alkyone'den başka, Pleione'nin ("denize açılan kraliçe") Atlas'la olan birlikteliğinden dünyaya gelen ve yedi Pleiadların lideri olan başka bir Alkyone'den daha bahsedilir. Pleiadların Mayıs ayında güneşsel yükselişi; deniz mevsiminin başladığı, soğuk güney rüzgârının esmesi ile (Plinius'un halkyon hikâyesinde anlattığı gibi) anlatılır, gökyüzünde kayboluşları ise bu sürenin sona erdiği anlamına gelir. Keyks'in öldürülmesindeki ayrıntılar, usta birer denizci olan Aiollerin, kendilerini azgın dalgalardan ve kayalardan koruduğu için Tanrıça'ya "Alkyone" unvanı altında ibadet ettiklerini gösterir. Ne var ki Zeus Tanrıça'nın sahip olduğu güçlere meydan okuyarak Keyks'in gemisini tanrısal silahı yıldırımıyla batırdı. Bütün bunlara rağmen, halkyon şiddetli fırtınaları sakinleştiren sihirli bir güçle ilişkilendirilmiş, onun kurutulmuş bedeni, tanrılar tanrısı Zeus'un gönderdiği yıldırıma karşı bir tılsım olarak –muhtemelen yıldırımın düştüğü yere bir kez daha düşmeyeceği inancına dayanarak– kullanılmıştır. Akdeniz her kış gündönümünde sakin bir görünüm kazanır.

46.
TEREUS

Ares'in oğlu olan Tereus, bütün Trakya'yı egemenliği altına aldıktan sonra Phokis sınırları içerisindeki Daulis'i –bazı yazarlar onun Megara sınırları içerisindeki Pagae'nin kralı olduğunu söylerler[1]– ele geçirdi. Tereus, bir sınır anlaşmazlığında Butes ile Erekhtheus adlarındaki ikiz çocukların babası olan Atina Kralı Pandion'a yardım etti. Bunun sonucunda kral da onu daha sonra kendisine İtys adında bir erkek çocuk dünyaya getirecek olan Prokne ile evlendirdi.

b. Ne var ki Tereus, Prokne'nin küçük kız kardeşi Philomela'nın sesine tutulmuş ve ona âşık olmuştu. Henüz Prokne ile olan evliliğinin üzerinden bir yıl geçmişti ki, Tereus sevgilisine kavuşmak için eşini, sarayının bulunduğu Daulis yakınlarında bir kulübeye kilitleyerek Kral Pandion'a gidip ona kızının öldüğü haberini verdi. Tereus'u teselli etmeye çalışan kral, bunun üzerine onun Philomela ile evlenmesine karar verdi. Pandion ayrıca kızının yanına düğünün yapılacağı Daulis'e kadar eşlik etmeleri için birkaç muhafız görevlendirdi. Yolda bu askerlerin hepsini öldüren Tereus, Daulis'e ulaştığında Philomela ile zorla birlikte oldu. Bu sırada, Tereus'un önlem olarak dilini kesip kölelerin yaşadığı odaya hapsettiği Prokne olan bitenleri duymuştu. Talihsiz kadın kız kardeşinin düğününde giyeceği gelinliğinin üzerine gizli bir mesaj işleyerek onunla haberleşmeyi başardı. Haber çok basitti: "Prokne kölelerin arasında."

c. Bu arada bir kâhin Tereus'a, oğlu İtys'in kendisiyle aynı kanı taşıyan bir yakını tarafından öldürüleceği haberini vermişti. Kardeşi Dryas'ın tahtı ele geçirmek için böyle bir plan düzenlemiş olduğundan şüphelenen kral, olan bitenden habersiz olan kardeşini hemen bir balta ile öldürdü. Öte yandan bütün bunların olduğu gün, Philomela kız kardeşinin gelinliğine işlediği mesajı okumuş ve onu bulmak için hemen kölelerin tutulduğu barınağa gitmişti. Barınağın içerisinde kilitli bulduğu bir odanın kapısını kırarak daireler etrafında dönüp duran ve anlamsız sesler çıkaran kız kardeşi Prokne'yi kurtardı.

"Beni baştan çıkaran ve herkese senin öldüğünü söyleyen Tereus'dan intikam almaya and olsun" diyerek ağıtlar yaktı Philomela.

Dilsiz Prokne buna cevap veremedi, ancak hemen saraya gelip oğlu İtys'i yakaladı ve onu öldürdü. Tereus'un, yaptığı ziyaret dönüşünde, yemesi için çocuğun etleriyle bakır bir kazanda yemek pişirdi.

d. Tereus yediği etin kime ait olduğunu anladığında, Dryas'ı öldürdüğü baltayı eline aldı; saraydan kaçarak ayrılan kız kardeşlerin peşine düştü ve çok geçmeden de onları yakaladı. Tam Prokne ve Philomela'yı öldürecekken, tanrılar her üçünü de birer kuşa çevirdiler; Prokne kırlangıca, Philomela bülbüle ve Tereus da bir çavuşkuşuna dönüştü. Phokislilerin söylediğine göre o gün bu gündür Daulis ve çevresinde Tereus'un korkusundan hiçbir kırlangıç gelip yuva yapmaz ve hiçbir bülbül de ötmez. Dilsiz kırlangıç havada daireler çizip feryat ederken, onu yakalamak için telaşla kanat çırpan çavuşkuşu da "Pou? Pou?" (Nerede? Nerede?) diyerek bağırır. Öte yandan Atina'ya geri gelen bülbül de hiç durup dinlenmeden yanlışlıkla ölümüne neden olduğu İtys için "Itu! Itu!" diyerek ağıtlar yakar.[2]

e. Bununla beraber bazı yazarlar Tereus'un bir atmacaya dönüştürüldüğünü anlatırlar.[3]

1. Apollodoros: ii. 14. 8; Thukydides: ii. 29; Strabon: ix. 3. 13; Pausanias: i. 41. 8
2. Apollodoros: iii. 14. 8; Nonnos: *Dionysiaka* iv. 320; Pausanias: i. 5. 4; i. 41. 8 - x. 4. 6; Hyginus *Fabula* 45; Sophokles: *Tereus* (fragmanlar); Eustathios – Homeros *Odysseia* xix. 418; Ovidius: *Metamorphoses* vi. 426-674; First Vatican Mythographer: 217.
3. Hyginus: *Fabula* 45.

*

1. İnanılması çok güç ve gerçek dışı birçok ifade taşıyan bu hikâye göründüğü kadarıyla, Phokisli istilacıların, yerel olarak kullanılan farklı sihir yöntemlerinin resimlerle açıklandığı Daulis'deki ("pürüzlü") bir tapınakta bulduğu ve Trakya-Pelasgları'na ait olan çok sayıdaki duvar kabartmalarından (resimlerinden) esinlenilerek anlatılmıştır.

2. Prokne'nin dilinin kesildiği şeklindeki efsane, orijinal haliyle defne yaprağı çiğneyerek transa geçen (vecde gelen) bir rahibenin tasvir edildiği resmin yanlış yorumlanmasından ortaya çıkmıştır. Kendinden geçmiş bir şekilde çıkardığı sesleri yorumlayan iki rahibin tuttuğu kadın, acıdan ziyade duyduğu coşkunlukla yüzünü buruşturmuş ve kesilmiş gibi gözüken dili de esasen ağzındaki defne yaprağı ile karıştırılmıştır. Harflerin gelinliğe işlenerek yazılması da bir başka tablonun yine yanlış yorumlanmasından kaynaklanmıştır. Buna göre Kelt geleneğini tasvir eden Tacitus (*Germania* x) veya İskitlerinkini tasvir eden Herodotos'un (iv. 67) ifadelerinde karşılaştığımız gibi resimde, bir rahibenin elinde bulundurduğu kutsal çubukları beyaz bir kuma-

şın üzerine attığı ve bezin üzerine düştüğünde harf şeklini alan bu çubukların yine rahibe tarafından yorumlanmaya başlandığı tasvir edilir. İtys'in Tereus tarafından teatral bir şekilde yenilmesi sahnesinde, bir söğüt-rahibesinin kral onuruna kurban edilen çocuğun sakatatlarına bakarak kehanette bulunduğu resmedilmiştir. Aynı şekilde Tereus'un kâhine danışması ise, kahramanın bir koyun postu üstünde yatmış olduğu halde gördüğü rüyanın kendisine yorumlandığını konu alan resimlerden esinlenilerek kaleme alınmıştır. Annesi tarafından öldürülen Dryas, kahramanın üzerinden düşer düşmez öldüğü ve altında duran rahiplerin ise kehanette bulunduğu bir meşe ağacı ile ilişkilendirilebilir. Prokne'nin bir kırlangıca dönüşmesi, kuş tüyü ile kaplanmış kaftana (gelinliğe) benzer bir giysi giyen rahibenin bir kırlangıcın uçuşuna bakarak kehanette bulunduğu resimden çıkarılan bir anlatımdır. Aynı şekilde Philomela'nın bir bülbüle, Tereus'un da bir çavuşkuşuna dönüştürülmesi de anlaşıldığı kadarıyla öncekilerde yapıldığı gibi yanlış yorumlardan kaynaklanmıştır. "İzleyen-takip eden" anlamına gelen Tereus da çok büyük bir ihtimalle çavuşkuşu formunda çizilen erkek bir kâhini sembolize eder.

3. Diğer iki resimde ise, kendisine kurbanlar sunulan yılan kuyruklu bir kahraman-kâhin ile arı-kâhinine başvuran genç bir adam göze çarpar. Bunlar sırasıyla bir zamanlar ünlü birer arıcı olan ve Prokne ile Philomela'nın ağabeyleri Erekhtheus ve Butes'dir. (Erekhtheus'un bir kahraman şeklinde tasvir edilmesi, muhtemelen bu kişinin babası Pandion'un ölümünden sonra tahta geçmesi nedeniyledir. Çev. n.) Bu iki gencin annesi olan Zeuiksippe, yani "atları evcilleştiren" ise çok açık bir şekilde Kısrak-Başlı Tanrıça Demeter'i temsil etmektedir.

4. Hyginus dışındaki bütün mitologlar Prokne'nin bülbüle, Philomela'nın ise bir kırlangıca dönüştüğünü anlatırlar. Bu çok büyük bir ihtimalle, Tereus'un Prokne'nin değil de, Philomela'nın dilini kestiği şeklinde aktarılan ilk çağ efsanelerinin düzeltilmesi amacıyla yapılan başarısız bir girişimdir. İbibiğinden dolayı kraliyet kuşu sayılan çavuşkuşu, ayrıca yuvasından etrafa saçtığı kötü koku göz önünde bulundurulduğunda, hikâye için en uygun hayvandır. Kuran'da Solomon'a gelecekten haber veren kuş da yine çavuşkuşudur.

5. Sonraki devirlerde Phokis adını alan Daulis'in eski çağlarda kuş kültünün merkezi olduğu anlaşılmaktadır. Yeni kurulan devletin hükümdarı olan Phokos, Ornytion'un ("ay kuşu") oğlu olduğu aktarılmış, kendisinden sonra tahta geçen diğer krala ise Ksuthos ("serçe") adı verilmiştir. Hyginus, Tereus'un Mısır, Trakya ve Kuzeybatı Avrupa'da kraliyet kuşu olan bir atmacaya dönüştürüldüğünü aktarır.

47.
EREKHTHEUS ve EUMOLPOS

Kral Pandion, kızları Prokne ve Philomela ile torunu İtys'in ölümünden duyduğu derin acı ve kedere daha fazla dayanamadı. Babalarının ölümünden sonra oğulları kendilerine kalan mirası aralarında paylaştılar: Erekhtheus Atina'nın kralı olurken, ikiz kardeşi Butes ise iki Olymposlu, Athena ve Poseidon'un rahipliği görevini üzerine aldı.[1]

b. Erekhtheus'un Praksithea ile yapmış olduğu evlilikten, kendisinden sonra tahta geçen Kekrops dahil, dört erkek ve Protogonia, Pandora, Kephalos ile evlenen Proknis, Kreusa, Oreithyia, amcası Butes ile evlenen Khthonia ve kardeşlerin en küçüğü olan Otionia adlarında yedi kız çocuğu dünyaya geldi.[2]

c. Poseidon, Oreithyia ile Boreas'ın kızı Khione'ye sevdalanmış ve gizlice onunla beraber olmuştu. Khione bu yasak ilişkiden hamile kalınca, oğlu Eumolpos'u daha doğar doğmaz babasından korktuğu için denize attı. Poseidon oğlunu dalgaların yardımıyla, Deniz Tanrıçası Amphitrite'den dolayı üvey kız kardeşi sayılan Benthesykime'nin yaşadığı Etiyopya kıyılarına getirdi. Eumolpos evlenme çağına gelince, kendisini büyüten Benthesykime onu kızlarından biriyle evlendirdi. Ne var ki Eumolpos eşinin kız kardeşine âşık olunca üvey annesi tarafından Trakya'ya sürgüne gönderildi. Ancak Poseidon'un oğlu Kral Tegyrios'u tahttan indirmek için plan yapmaya kalkışınca, buradan da kaçıp Eleusis'e sığınmak zorunda kaldı. Bu ülkede önceden yapmış olduğu hataları tekrarlamadı ve sonraları Herakles'i de davet edip ona lir çalmayı ve şarkı söylemeyi öğrettiği Demeter ile Persephone'nin Mysterionlarında rahiplik yapma ayrıcalığını elde etti. Lir çalmakta bir hayli usta olan Eumolpos, aynı zamanda Pelias'ın cenaze oyunlarında yapılan flüt yarışmasında da birinci oldu. Kendisine yardım eden Eleusisli rahibeler ise Keleos'un kızlarıydı. Yaşadığı bu dürüst hayat Eumolpos'u, Kral Tegyrios'un son nefe-

sini verirken onu affetmesiyle bir zamanlar komplo kurarak başına geçmek istediği Trakya tahtının varisi yaptı.[3]

d. Atinalılar ile Eleusisliler arasında savaş başlayınca Eumolpos Eleusislilere yardım etmek için Trakyalılardan oluşan büyük bir kuvvetle Atinalılara saldırdı ve babası Poseidon adına kendisini Attika tahtının veliahtı ilan etti. Bunun üzerine Atinalılar hemen harekete geçtiler. Öte yandan danıştığı kâhin Erekhtheus'a eğer savaştan galip çıkmak istiyorsa, en küçük kızı Otionia'yı Tanrıça Athena onuruna kurban etmesi gerektiğini söyledi. Karara karşı gelmeden kendi isteği ile Tanrıça'nın tapınağına giden Otionia'nın kurban edilmesinden hemen sonra, aralarından birinin öldürülmesi halinde intihar edeceklerine dair ant içen diğer iki kardeş Protogonia ve Pandora da kendilerini öldürdüler.[4]

e. Çıkan savaşta İon Atinalıların galip gelmesini sağladı. Erekhtheus da Eumolpos'u savaş meydanından kaçarken yakalayıp öldürdü. Oğlunun ölümü üzerine Poseidon, ağabeyi Zeus'dan Eumolpos'un intikamını almasını istedi. Tanrılar tanrısı da gönderdiği yıldırımla Erekhtheus'u öldürdü. Buna karşın bazı yazarlar Poseidon'un üç dişli yabasıyla saldırdığı Erekhtheus'u Makrai yakınlarında öldürüldüğünü ikiye yarılan yerin de kralın cesedini içine çektiğini anlatırlar.

f. Savaşın sonunda Atinalılar, alt ettikleri düşmanlarının en eski geleneklerinden biri olan Mysterionların kontrolünü ele geçirmek dışında, her bakımdan Eleusislileri hâkimiyetleri altına alıp onlar üzerinde egemenlik kurdular. Sonraları kendi soyundan gelen insanların Eleusis'de ayrıcalıklı bir konuma sahip olduğu Eumolpos'un oğlu Keryks de babasının ölümü üzerine onun rahiplik görevini üstlendi.[5]

g. Erekhtheus'dan sonra Atina tahtına İon geçti. Ülkeleri için hayatlarını feda eden üç kız kardeşin anısına bu ülkede bugün hâlâ toprağa içki dökülmektedir.[6]

1. Ovidius: *Metamorphoses* vi. 675; Apollodoros: ii. 15. 1.
2. Ovidius: *a.g.e.*; Suidas – Parthenoi; Apollodoros: *a.g.e.*; Hyginus: *Fabula* 46.
3. Plutarkhos: *On Exile* 17; Apollodoros: ii. 5. 12; Theokritos: *İdiller* xxiv. 110; Hyginus: *Fabula* 273; Pausanias: i. 38. 3.
4. Apollodoros: iii. 15. 4; Hyginus; *Fabula* 46; Suidas: *a.g.e.*
5. Pausanias: vii. 1. 2 ve i. 38. 3; Euripides: *Ion* 277.
6. Kritik – Sophokles *Oidipus epi Kolono* (Oidipus Kolonos'ta) 100.

*

1. Erekhtheus ve Eumolpos'un konu edildiği bu efsane, Eleusis'in Atinalılar tarafından ele geçirildiğini ve Eleusis Mysterionlarının Trakya-Libya kökenli olduğunu gösterir. Aynı zamanda Yunan mitinde Butes'in Eryx Dağı'ndaki arı kültü ile ilişkilendirilmesinden, ayrıca ikiz kardeşi Erekhthe-

us'un ("kıran-parçalayan"dan ziyade "çalılıklarda telaşla hareket eden" anlamına gelir) "Çalışkan Tanrıça", yani Kraliçe-arının kocası olmasından dolayı Yaz dönümünün orgiastik Arı Nympha kültünden de efsanede bahsedilmiştir. Erekhtheus'un büyük torununun daha sonra tahta geçtiği Trakya'nın eski kralı Tegyrios'a ("kovan yapan") verilen isim de onun arılarla ilişkilendirilmesini sağlar. Bir başka önemli nokta ise, Atina'nın ürettiği balla ün yapmış olmasıdır.

2. Ataları Kekrops'un kızları gibi hayatlarını ülkeleri için feda etmekten çekinmeyen Erekhtheus'un üç asil kızı, ritüellerde onuruna yere içki dökülen Pelasg Üçlü Tanrıçası'dır. Tanrıça Athena'ya kurban olarak sunulmak üzere seçildiği söylenen Otiona ("kulaklık takan"), esasen Baykuş Tanrıça Athena'nın; Protogonia, Kreatriks Eurynome'nin; Pandora ise Toprak Tanrıçası Rhea'nın kendisidir. Muhtemelen, anaerkil düzenden ataerkil düzene geçiş sırasında Athena'nın rahibelerinden birkaçı Poseidon onuruna kurban olarak sunulmuştur.

3. Zeus'un yıldırımı ile Poseidon'un üç dişli yabası esasen, adına *labrys* ya da çift ağızlı balta denilen bir silahtı. Ne var ki bahsedilen silah çekilen kurada Poseidon'un deniz tanrısı olmasıyla birbirinden ayrılmış ve böylece Zeus da tek başına tanrısal silahı yıldırımı kullanma ayrıcalığını elde etmişti.

4. Argonautlar arasında gösterilen Butes, aslında Erekhtheis kavmine mensup biri değildi. Buna karşın onun soyundan gelen Atinalı Buteisler, Atinalılar arasında varlıklarını sürdürmeyi başarıp, altıncı yüzyıl civarında atalarından kendilerine kalan bir miras olarak Athena Polias ve Poseidon Erekhtheus'un –Helen Poseidon ile yaşlı Pelasg kahramanın isimlerinin birleşmesiyle ortaya çıkmıştır– rahipliğini ele aldılar (Pausanias: i. 26. 6). Buna ilaveten anlaşıldığı kadarıyla aynı halk Theseus'u konu alan efsanede olduğu gibi bu efsanede de kendileri birtakım değişiklikler yapmışlardır. Buteisler ayrıca, Naksos Adası'nda egemenliğini ilan edip Tesalya'ya yaptığı saldırıda Lapith prensesi Koronis'e zorla sahip olan Trakyalı Boreas'ın oğlu Attikalı Butes'e de ataları olarak sahip çıkmışlardır. (Sicilyalı diodoros: v. 50)

48.
BOREAS

Atina Kralı Erekhtheus'un kızı Oreithyia ve kralın eşi Praksithea, bir gün İlissos Nehri kenarında dans ederlerken, Eos (Şafak Tanrıçası) ve Astraios'un oğlu, aynı zamanda Güney ve Batı Rüzgârlarının kardeşi olan Boreas (Kuzey Rüzgârı-Poyraz, çev. n.), Oreithyia'yı kaçırıp Ergine Nehri yakınlarındaki bir kayanın üzerine getirdikten sonra siyah bir bulut kümesi kılığına girerek genç kıza sahip oldu.[1]

b. Aslında Boreas, Oreithyia'ya çok eskiden sevdalanmış, onunla evlenmek istediğini defalarca krala iletmişti. Fakat Erekhtheus, kızına talip olan bu genci boş sözler vererek uzun süre alıkoymuştu. En sonunda sabrı tükenen Boreas, krala giderek bu işi kendi tanrısal güçlerine başvurarak çözmekten başka çaresi kalmadığını söyledi. Buna karşın bazı yazarlar, Oreithyia'nın Akropolis'den Athena Polias Tapınağı'na doğru ilerleyen geleneksel Thesmophoria Festivali tören alayında kaçırıldığını anlatırlar. Buna göre genç kız elindeki sepetle ilerlerken, Boreas onu kanatları altına alarak herkesten habersiz kaçırmıştı.

c. Boreas kaçırdığı sevgilisini Trakya'daki Kikone şehrine getirerek burada onunla evlendi. Evliliklerinden büyüyüp birer delikanlı olduklarında vücutlarında kuşlarınkine benzer kanatlar çıkan oğulları Kalais ve Zetes ile kızları Khione ve Kleopatra dünyaya geldi. Kardeşlerden Khione Poseidon ile birlikte olarak oğlu Eumolpos'u doğurdu. Kleopatra ise, Harpyalarla sonsuza dek uğraşmak zorunda kalan Kral Phineus ile evlendi.[2]

d. Vücudunun belden aşağı kısmı yılan şeklinde olan Boreas'ın yaşadığı yer, Ares'in de atlarını bıraktığı Haimos Dağı'ndaki büyük bir mağaradaydı. Günlerinin çoğunu burada geçirmesine rağmen Kuzey Rüzgârı bazen de Strymon Nehri kenarındaki evinde vakit geçirmekten de hoşlanırdı.[3]

e. Boreas bir keresinde siyah-yeleli bir at kılığına girerek Dardanos'un oğlu Erikhthonios'un bir zamanlar Skamandros Nehri (Küçük Menderes Çayı,

çev. n.) kenarındaki bereketli meralarda otlattığı üç bin kısrağın içinden on iki tanesine tecavüz etmişti. Tanrıdan gebe kalan kısraklar on iki tane dişi tay dünyaya getirdiler. Bu taylar o kadar hafifti ki, tarlalarda koştukları zaman üzerine bastıkları başaklar yere dahi eğilmiyor, hatta dalgaların üzerinde bile kolayca yürüyebiliyorlardı.[4]

f. Boreas'ı damatları olarak gören Atinalılar, bir keresinde Kral Kserkses'in donanması Yunanistan'ı tamamen fethetmek için kuşatmaya geldiğinde, Boreas'ın ricalarını kırmayarak, düşman donanmasındaki bütün gemileri çıkardığı fırtınada batırması nedeniyle onun onuruna İlissos Nehri kıyısında görkemli bir tapınak inşa ettiler.[5]

1. Apollodoros: iii. 15. 1-2; Apollonius Rhodius: i. 212.
2. Ovidius: *Metamorphoses* vi. 677; Kritik – Homeros *Odysseia* xiv. 533; Apollodoros: iii. 15. 3. 3. Pausanias: v. 19. 1; Kallimakhos: *Hymn to Artemis* 114 – *Hymn to Delos* 26 ve 63-5.
3. Homeros: *İlyada* xx. 219.
4. Herodotos: vii. 189.

*

1. Kuzey Rüzgârı yılan-kuyruklu Boreas, Yaradılış Tanrıçası Oreithyia ya da Eurynome ile dans ederek onunla birlikte olan Ophion'un bir başka adıdır. Bununla beraber Ophion'un Euronyme ile ya da Boreas'ın Oreithyia ile birlikte olmalarına benzer bir şekilde, Erekhtheus da Tanrıça Athena ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca Oreithyia'nın onuruna dans ettiği Athena Plias ("şehre ait") da muhtemelen Athena Polias'tır –yerel at kültü tanrıçası Kısrak Athena; Tanrıça, Boreas-Erekhtheus tarafından onurlandırılmış ve bu yüzden Atinalılar kahramanı damatları olarak kabul etmişlerdir. Anlaşıldığı kadarıyla Boreas kültü Libya kökenlidir. Hatırlanmalıdır ki Hermes de Oreithyia'nın selefi Herse'ye âşık olmuş ve genç kız Akropolis'e ilerleyen benzer bir tören alanında elinde kutsal bir sepet taşırken tanrı, Athena'nın gazabına uğramadan, onu baştan çıkarmıştı. Görüldüğü kadarıyla Thesmophoria Festivali bir zamanlar mahsule bereket getirmek amacıyla rahibelerin herkesin gözü önünde fahişelik yaptığı orgiastik bir şölendi. Bahsedilen sepetlerde cinsel güç sembolleri taşınmaktaydı.

2. Dünyaya yeni gelen çocukların, bir anda esen rüzgârlarla kadınların rahimlerine giren atalarının birer reenkarnasyonu olduğu şeklindeki ilkel kuram, erotik Kısrak Tanrıça kültünde de kendine yer bulmuştur. Her ne kadar teorinin ilkel olduğu söylense de eğitimli Romalıların buna hâlâ inanmaları, İspanya'daki kısrakların arkalarını rüzgârlara dönerek gebe kaldıklarını söyleyen Plinius ile Homeros'un söz konusu halk üzerinde kurduğu hâkimiyetin ne denli güçlü olduğunu gösterir (Plinius: *Naturalis Historia* iv. 35 ve viii. 67). Aynı fenomenden bahseden Varro ve Columella'nın yanı sıra, MS 3. yüz-

yılın sonlarında Lactantius bunu Bakire'nin *Sanctus Spiritus* tarafından hamile kalmasıyla örneklendirir.

3. Kış aylarında Boreas Haimos Dağı'ndan Strymon Nehri'ne doğru eser. Açan çiçeklerin müjdelediği baharın gelmesiyle de anlaşılan o ki tüm Attika'yı döller. Boreas'ın geriye doğru esemeyeceği göz önünde bulundurulursa, Oreithyia'nın kaçırılıp baştan çıkarıldığını konu alan efsane, göründüğü kadarıyla Kuzey Rüzgârı kültünün Atina'dan başlayarak Trakya'ya doğru yayılışını açıklar. Boreas Trakya'dan ya da doğrudan doğruya Atina'dan yola çıkarak üç bin kısrağın sahibi olan Erikhthonios'un –Erekhtheus'un anlamdaşı– yaşadığı Troas'a ulaşır. On iki dişi tay ise çok büyük bir ihtimalle, her biri geleneksel triaddaki İlkbahar, Yaz ve Sonbaharı sembolize eden dört atın koşulu olduğu üç arabayı çeken atlardır. Haimos Dağı aynı zamanda canavar Typhon'un da yaşadığı bir yerdi.

4. Efsaneleri yorumlamakta pek de başarılı olmayan Sokrates, Oreithyia'nın baştan çıkarılışındaki mitsel anlamı göz ardı eder. Ona göre, aynı ismi taşıyan bir prenses İlissos yakınlarındaki kayalıkların ya da Ares Tepesi'nin üzerinde oyun oynadığı bir sırada, kuvvetli bir rüzgâra kapılıp dengesini yitirir ve kayalıklardan aşağı düşerek ölür (Platon: *Phaidros* vi. 229 b). Boreas kültü daha sonraki devirlerde, Perslere ait donanmayı tanrının yok etmesi nedeniyle Atinalılar tarafından tekrar canlandırılmış ve tekrar yaygın bir hale getirilmiştir (Herodotos: vii. 189). Bunun yanında Boreas, Spartalıların saldırısına uğrayan Megalopolislilere de yardım ederek onların saygısını kazanmış ve bu ülkede yapılan ritüellerde kendisine kurbanlar sunulmuştur.

49.
ALOPE

Hephaistos'un oğlu Arkadya Kralı Kerkyon'un kızı olan Alope'ye Poseidon kalbini kaptırmış ve onu baştan çıkarmıştı. Hamile kalan genç kız babasından habersiz dünyaya getirdiği oğlunu götürüp bir dağa bırakması için uşaklarından birine emir verdi. Burada sürülerini otlatan bir çoban, kısrak tarafından emzirilen çocuğu bularak onu köyüne getirdi. Bu arada bebeğin sarılı olduğu değerli kaftan köylülerin hemen dikkatini çekmiş ve çocuğun asil bir soylunun kanını taşıdığını gösteren bu kumaşın kendisine verilmesi koşuluyla bir başka çoban ona bakmaya gönüllü olduğunu söylemişti. Bebeği bulan çoban ile onu büyütmeye gönüllü olan çoban arasında bu nedenle büyük bir tartışma çıktı. Eğer arkadaşları her ikisini de Kral Kerkyon'un huzuruna çıkartmasalardı, tartışmanın kanlı bir kavgaya dönüşmesi an meseleseydi. Kral anlaşmazlığı adil bir çözüme kavuşturmak için getirttiği kaftanı görür görmez, onun kızı Alope'nin giysilerinden yırtılmış bir parça olduğunu hemen anladı. Korkudan neler yaptığını itiraf etmek zorunda kalan uşağı dinledikten sonra, Kerkyon hemen kızının bir odaya kilitlenmesini ve çocuğun tekrar dağa bırakılmasını emretti. Bu kez de bir kısrak kundaktaki çocuğun yanına gelerek onu emzirdi. Ancak çocuğu bu sefer ona bakmaya gönüllü olan ikinci çoban buldu ve onu hemen evine götürerek bebeğe Hippothoos adını verdi.[1]

b. Theseus Kral Kerkyon'u öldürdükten sonra Arkadya tahtını Hippothoos'a verdi. Bu arada Alope hapsedildiği zindanda ölmüş ve cesedi Eleusis ve Megara yolu üzerinde Kerkyon'un bir zamanlar güreş müsabakaları düzenlediği bölgenin yakınlarına gömülmüştü. Ancak Poseidon daha sonra sevgilisinin cansız bedenini Alope adını verdiği bir pınara dönüştürdü.[2]

1. Hyginus: *Fabulae* 38 ve 187.
2. Pausanias: i. 39. 3; Aristophanes: *Ornithes* 533; Hyginus: *Fabula* 187.

*

1. Hippothoos'un iki kez ormana bırakılması ve ilk bulunduğunda çobanlar arasında çıkan münakaşa dışında, efsanede oldukça yaygın bir tema işlenmiştir. Diğer hikâyelerde karşılaşmadığımız bu iki aykırı olay muhtemelen, çobanların bulduğu soylu ikiz bebeklerin büyüdüklerinde birbirleriyle yaptıkları kavgayı –Pelias ile Neleus, Proitos ile Akrisios ve Eteokles ile Polyneikes'in taht kavgaları gibi– konu alan resimlerin yanlış yorumlanmasından ortaya çıkmıştır.

2. Alope, dişi tilki unvanına sahip olan ve Tesalya sınırları içerisindeki Alope şehrine ismini veren Ay Tanrıçası'dır. Buna ek olarak dişi tilki aynı zamanda Messenia'nın da amblemiydi. Mitoloğun bebeğin sarıldığı kumaşın Alope'ye ait giysiden koparılan bir parça olduğu şeklindeki ifadesi büyük bir ihtimalle yanlış yorumlanan bir başka alıntıdır. Bu giysinin Hippothoos'un kabilesine ait birtakım işaretlerin işlendiği kundak bezi olması kuvvetle muhtemeldir.

50.
ASKLEPİOS

Lapith Kralı Phlegyas'ın kızı ve İksion'un kız kardeşi olan Koronis, sık sık Tesalya'daki Beobeis Gölü kıyılarına gelerek ayaklarını serin sularda yıkardı.[1]

b. Bu arada Apollon Lapith prensesine sevdalanmış ve onu baştan çıkarmıştı. Günlerden bir gün Apollon, işi gereği Delphoi'ye gittiğinde sevdiği kıza göz kulak olması için o zamanlar kardan daha beyaz tüyleri olan bir kargayı görevlendirdi. Ne var ki Apollon'un çocuğuna hamile olmasına rağmen Koronis, sevgilisinin yokluğunu fırsat bilip uzun süredir gönlünü kaptırdığı Arkadyalı Elatos'un oğlu İskhys'e haber gönderip onunla da beraber oldu. Koronis'in sadakatsizliğine şahit olan karga her şeyi efendisine anlatmak için henüz Delphoi'ye ulaşmamıştı ki, büyük kâhin Apollo, sevgilisinin kendisini aldattığını yaptığı kehanetle anlamıştı. Tanrının gazabına ilk uğrayan da zavallı karga oldu. Tanrı onu, sevgilisine yaklaşan İskhys'in gözlerini çıkarmadığı için lanetledi ve kar beyaz tüyleri bu lanetten dolayı gece karanlığına dönüştü. Yeryüzündeki bütün kargaların tüyleri bu olaydan sonra siyaha büründü.[2]

c. Apollon kendisine yapılan bu saygısızlığı kız kardeşi Artemis'e anlattığında Tanrıça, Koronis'i attığı onlarca okla öldürdü. Her ne kadar Apollon genç kadının cansız bedenine baktıktan sonra yaptıklarından pişmanlık duyduysa da, onu tekrar hayata döndüremedi. Bu sırada Koronis'in ruhu Tartaros'a gitmiş, cesedi de yakılmak üzere hazırlanmıştı. Alevler genç kadının vücudunu sarmak üzereyken, tanrı bu acıya daha fazla dayanamayıp Hermes'e başvurarak ondan genç annenin karnındaki bebeği kurtarmasını istedi. Tanrıların habercisi de alevlerin sardığı Koronis'in rahminden hâlâ hayatta olan çocuğu çıkardı.[3] Apollon'un Asklepios adını verdiği bu erkek çocuk, babası tarafından Kentaurlardan Kheiron'un yaşadığı mağaraya götürüldü. Asklepios burada insanları iyileştirme sanatını ve avlanmayı öğrendi. Khylos

olarak da çağrılan Arkadyalı İskhys ise bazılarına göre tanrılar tanrısının gönderdiği yıldırımla, diğerlerine göre ise bizzat Apollon'un yayından çıkan okla hayatını kaybetti.[4]

d. Bununla beraber Epidauriosluların efsaneyi farklı bir biçimde anlatırlar. Buna göre, kurduğu şehre aynı adı veren Koronis'in babası Phlegyas, Yunanistan'ın en cesur savaşçılarından oluşan bir ordu kurmuş ve adamlarıyla birlikte gözüne kestirdiği ülkeleri birbiri ardına istila etmeye başlamıştı. Kral, ele geçirmeye karar verdiği Epidauros'un güçlü bir orduya sahip olup olmadığını anlamak için gizlice kızı ile beraber bu ülkeye geldi. Fakat bu sırada Koronis babasından habersiz Apollon ile birlikte olup hamile kalmıştı. Genç kız çocuğunu Epidauros'daki Apollon Tapınağı'nda Tanrıça Artemis ve Fataların yardımıyla dünyaya getirdi. Kralın olanları duymaması için de oğlunu doğar doğmaz, şimdilerde şifalı bitkileri ve otları ile ün yapmış Titthion Dağı'na bıraktı. Tam bu sırada aynı dağda sürülerini otlatan Aresthanas, köpeğinin ve keçilerinden birinin sürüden ayrılarak kaybolduğunu fark etmiş ve onları aramaya başlamıştı. Uzun bir arayıştan sonra köpek ile keçinin kundağa sarılı halde yatan bebeği sırayla emzirdiklerini gördü. Aresthanas, bebeği alıp evine götüreceği sırada kundağı çepeçevre saran ışık çemberini görünce bundan vazgeçip onu bulduğu yere bıraktı. Böylece Asklepios'un korunup büyütülmesi görevi babası Apollon'a kalmıştı.[5]

e. Epidauriosluların anlattığına göre, genç Asklepios hekimlik sanatını babası Apollon ve Kheiron'dan öğrendi. Hekimlik ve ilaç kullanımında görülmemiş bir yeteneğe sahip olan Asklepios tıp biliminin kurucusu sayılır. Ünlü hekim sadece hastaları iyileştirmekle kalmıyor, Tanrıça Athena'nın kendisine verdiği Gorgon Medusa'nın kanıyla ölülere bile tekrar hayat verebiliyordu. Zira, ölen canavarın vücudunun sol tarafındaki damarlardan akan kan ölüleri diriltecek şifaya sahipti. Buna karşın vücudunun sağ tarafındaki kan ise, insanları birkaç saniyede öldürebilecek kadar kuvvetli bir zehir içermekteydi. Bazı yazarlar Athena ile Asklepios'un Gorgon'un kanını paylaştıkları, Asklepios'un payına düşen kanı şifa dağıtmak için, Tanrıça'nınsa onu katıldığı savaşlarda daima galip gelmek için kullandığını ileri sürerler. Ayrıca Athena'nın bir zamanlar iki ayrı şişeye koyarak altından kemerle vücuduna bağladığı kandan, şifa ve ölüm getiren iki damlayı Hephaistos'dan dünyaya gelen oğlu Erikhthonios'a verdiği de anlatılır.[6]

f. Asklepios'un tekrar hayat verdiği ölümlüler arasında Lykurgos, Kapaneus Tyndareus da vardı. Hades'in hangi vesileyle –Tyndareus'un mu Glaukos'un mu Hippolytos'un mu yoksa Orion'un mu yeniden dirilişinin ardından– Zeus'a, hizmetine girenlerin birer birer çalındığından şikâyet ettiği bilinmemektedir. Buna karşın kesin olan bir şey varsa o da ünlü hekimin hastalarını rüşvet olarak aldığı altınlar karşılığında tekrar hayata döndürdüğü,

en sonunda kendisinin ve hastasının Zeus'un gönderdiği yıldırımla öldüğüdür.[7]

g. Fakat Zeus daha sonra Asklepios'u tekrar diriltti. Bu şekilde Kheiron'un kızı Euippe'nin yapmış olduğu kehanet de gerçekleşmiş oluyordu. Euippe, Asklepios henüz çocukken onun ileride bir tanrı olacağını, öleceğini fakat yine yaşama dönerek tanrısal güçlerini koruyacağını söylemişti. Asklepios'un elinde şifa veren bir yılan bulunduğu haldeki imajı tanrılar tanrısı tarafından yıldızlar arasına kondu.[8]

h. Messenialılara göre Asklepios Messenia sınırları içerisindeki Trikka şehrinin yerlisiydi. Arkadyalılara göre ise ünlü hekim Thelpusa'da doğmuştur. Tesalyalılar ise onun kendi ülkelerindeki Trikka'da dünyaya geldiğini ileri sürerler. Spartalılar imajını söğüt gövdesine kazıdıkları için Asklepios'a Agnitas adını verdiler. Sikyonlular ise onu katır-arabasının üzerinde bulunan bir yılan şeklinde resmettiler. Sikyon şehrindeki bir heykelde tanrı, sol elinde bir çam kozalağı olduğu halde tasvir edilmiş, Epidauros da ise Asklepios Sikyon'dakinin tam tersine bir yılan kafasının üstünde oturur vaziyette resmedilmiştir. Her iki anlatımda da tanrı sağ elinde bir asa tutmaktadır.[9]

i. Asklepios, Troya Savaşı'nda Yunanlıların saflarına katılan Makhaon ve Podaleirios adlarındaki hekimlerin yanı sıra ışık saçan Hygieia'nın da babasıdır. Latinler ona Aesculapius adını verdiler. Giritliler, mezarda kendisine bir yılan tarafından gösterilen otla Kral Minos'un oğlu Glaukos'u tekrar hayata döndüren kişinin Polyeidos değil de bizzat Asklepios'un kendisi olduğunu ileri sürerler.[10]

1. Strabon: ix. 5. 21 ve xiv. 1. 40.
2. Pausanias: ii. 26. 5; Pindaros: *Pythian Odes* iii. 25; Apollodoros: iii. 10. 3.
3. Pindaros: *Pythian Odes* iii. 8; Pausanias: *a.g.e.*; Hyginus: *Fabula* 202; Ovidius: *Metamorphoses* ii. 612.
4. Apollodoros: iii. 10. 3; Hyginus: *a.g.e.* – *Poeticon Astronomicon Libri* ii. 40.
5. Pausanias: ix. 36. 1 ve ii. 26. 4; *Inscriptiones Graecae* iv. 1. 28.
6. Sicilyalı Diodoros: v. 74. 6; Apollodoros: iii. 10. 3; Tatian: Protreptikos pros Hellanas (Yunanlıları Teşvik Yolunda); Euripides: *Ion* 999.
7. Apollodoros: iii. 10. 3-4; Lukianos: *On the Dance* 45; Hyginus: *Fabula* 49; Eratosthenes – Hyginus: *Poeticon Astronomicon Libri* ii. 14; Pindaros: *Pythian Odes* iii. 55 – kritik.
8. Germanicus Caesar: *On Aratus's Phainomena* 77; Ovidius: *Metamorphoses* 642; Hyginus: *a.g.e.*
9. Pausanias: ii. 26. 6; iii. 14. 7 ve ii. 10. 3; Strabon: xiv. 1. 39.
10. Homeros: *Ilyada* ii. 732; Hyginus: *Poeticon Astronomicon Libri* ii. 14.

*

1. Asklepios'un efsanesi Kuzey Yunanistan, Attika ve Peloponnesos'da görülen din merkezli politik yaklaşımlar ile Tanrı Apollon adına, Ay Tanrıçası'nın rahibelerinin yerel kahramanlara ait olan tapınaklarda yönettiği ve bu kişilerin birer yılan, kuzgun veya karga olarak bir çeşit reenkarnas-

yonla tekrar hayata döndürme ritüellerini konu alan Helen öncesi hekimlik kültünün kontrol altına alınışı ile alakalıdır. Kelt mitolojisindeki Kuzgun Tanrı Bran ya da Vron ile özdeşleştirilen Phoroneus; yılan-kuyruklu Erikhthonios ile iki Lapith kralına verilen isim olan Koronos'un ("karga veya kuzgun") bir diğer formu Kronos da bu kahramanlara verilen isimler arasındadır. "Asklepios" ("yardımsever"), çok büyük bir ihtimalle bütün yerel hekimlere onların yardımını kazanmak amacıyla yöre insanı tarafından verilen bir unvandı.

2. Söz konusu kültün tanrısal koruyucusu olan Tanrıça Athena, ilk çağlarda bakire bir tanrıça olarak kabul görmemiştir; zira, inanışa göre ölen kahraman, tanrıçanın oğlu, aynı zamanda da sevgilisidir. Athena "Koronis" unvanını kâhinlikle ilişkilendirilen "karga" veya "kuzgun", "Hygieia"yı ise dağıttığı şifa sayesinde kazanmıştır. Sunduğu şifalı bitki, İskhys ("güç") ve İksion ("doğuştan güçlü") isimleriyle yakından bağlantılı olan *iksias*, bir başka deyişle ökseotudur. Bu bitki Doğu Avrupa'da, Batı'dakinin aksine kavak ağaçlarının değil de, meşe ağacının parazitidir. Asklepios'un Latince karşılığı olan Aesculapius –kelime bu haliyle "meşe ağacından sarkan", (yani ökseotu) anlamına gelir– belki de her iki kahramana eski çağlarda verilen bir unvandı. Ökseotu, meşe ağacının üreme organları olarak kabul edilirdi. Druidler her yıl düzenledikleri ritüellerde altın bir orakla bu otları keserler ve bu şekilde sembolik olarak bir çeşit hadım etme seremonisi gerçekleştirirlerdi. Meyvelerinde bulunan koyu ve yapışkan sıvı da bu bitkinin spermleri olarak kabul edilmekteydi. Sir James Frazer, *Golden Bough* (Altın Dal) adlı eserinde Aeneas'ın Ölüler Diyarı'na yanında bu ot bulunduğu halde gittiğinden ve onun yardımıyla tekrar yeryüzüne çıkmayı başardığından bahseder. Aynı şekilde Kral Minos'un oğlu Glaukos'u tekrar hayata döndüren "sihirli ot" da çok büyük bir ihtimalle ökseotudur. İskhys, Asklepios, İksion ve Polyeidos esasen, kurban edilen meşe-kahramanın kesilen üreme organlarında bulunan şifa verici gücün kişileştirilmiş aynı mitsel karakterleridir. "Bitkinin ya da bir meyvenin öz suyu" anlamına gelen "Khylos" da İskhys'e verilen bir başka isimdir.

3. Athena'nın Gorgon'un vücudundan aldığı kanı Erikhthonios ve Asklepios'a vermesi, bu kültteki şifa dağıtma ritüellerinin sadece rahibeler tarafından bilinen bir sır olduğunu ve onu öğrenmeye çalışmanın ölümle sonuçlanacağını gösterir –Gorgon-kafası davetsiz misafirlere karşı yapılan bir uyarıydı. Buna karşın kurban edilen meşe-kralı ya da veliahtının kanının, ökseotu suyu gibi, bu tür ritüellerde şifa amaçlı dağıtılmış olması kuvvetle muhtemeldir.

4. Apollon mitologları İskhys'in öldürülmesinden, esasen onuruna meşe-kralının kurban edildiği Athena'nın özdeşi olan kız kardeşi Artemis'in sorumlu olduğunu ileri sürmüşlerdir. Aynı yazarlar İskhys ve Asklepios'un

Tanrılar Tanrısı Zeus'un gönderdiği yıldırımla hayatlarını kaybettiğini anlatırlar. Gerçekten de meşe-krallarının hepsi sonraları yıldırım şeklinde resimlendirilen "çift ağızlı balta" ile öldürülmüş ve cansız bedenleri de kurulan şenlik ateşinde yakılmıştır.

5. Asklepios'un hikâyesine göre Apollon, kargayı, yaşanan ilişkiyi engellemediği için lanetler; bir anlık öfke ile Koronis'i de kız kardeşine öldürtür. Sevgilisinin cesedi yanmak üzereyken Hermes'in yardımıyla çocuğunu Koronis'in karnından alarak Kheiron'a büyütmesi için teslim eder. Asklepios adını alan genç kendisini büyüten Kheiron'dan hekimlik sanatını öğrenir. Bir başka deyişle, Ay Tanrıçası'nın rahibelerinin okulunu boşaltıp tanrıçaya ibadeti yasaklayarak Tesalya'nın karga kâhinini, kahramanını ve herkesi ele geçirmelerinde, Lapithlerin ezelden beri düşmanı olan Magnezyalı müttefikler Kentaurlar Helen rahiplerine yardım ettiler. Apollon zorla ele geçirilen kargayı kehaneti sembolize eden bir imge olarak devam ettirmiş, buna karşın tanrının rahipleri kuşların çıkardıkları gizemli seslerden ziyade, rüya-yorumlamayı hastalıkları teşhis etmenin daha kolay ve etkili bir yöntemi olarak algılamışlardır. Bütün bunlarla eş zamanlı olarak ökseotu Arkadya, Messenia, Tesalya ve Atina gibi bölgelerde eski popülerliğini kaybetmiş, bunun doğal bir sonucu olarak da İskhys'in meşe ağacının değil de çam ağacının oğlu olduğuna inanılmıştır. Asklepios'un Sikyon'da elinde bir kozalak olduğu halde tasvir edilmesi bu yüzdendir. Atinalı Butadae kavminin atası olarak kabul edilen Butes'in baştan çıkardığı Koronis adında bir başka Lapith prensesi daha vardır.

6. Asklepios'un Erikhthonios gibi –bu karaktere de Tanrıça Athena tarafından Gorgon-başıyla ölüleri tekrar diriltme ayrıcalığı verilmişti– bir yılan şeklinde resmedilmesi ünlü hekimin kehanette bulunan bir kahraman olduğunu gösterir. Buna karşın Asklepios'un Epidauros'daki tapınağında, her yıl deri değiştirdiklerinden dolayı yenilenmenin ya da iyileşmenin bir sembolü olarak evcilleştirilmiş yılanlar muhafaza edilmekteydi. Çobanın bebeği, henüz dünyaya gelen kral olarak, selamladığında Asklepios'u emzirmekte olan dişi köpek çok büyük bir ihtimalle Hekate ya da Hekabe'nin kendisi olup, belki de hep Asklepios ile beraber resmedilen bu köpeğin varlığını açıklamak için, Kheiron kahramana avlanmayı öğreten biri olarak tasvir edilmiştir. Asklepios'un diğer süt annesi dişi-keçinin ise, Erikhthonios'u kalkanıyla koruma altına alan Keçi-Athena olduğu kuvvetle muhtemeldir. Eğer Asklepios'un bir ikiz kardeşi varsa –sırasıyla bir kısrak ve dişi köpek tarafından emzirilen Pelias ve Nereus adındaki ikiz kardeşler gibi– bunun Erikhthonios'dan başkası olma ihtimali oldukça zayıftır.

7. Olymposlu Zeus'dan sadık, bakire bir tanrıça olarak ikinci kez dünyaya gelen Athena da, Apollon'un yaptığı gibi eski yoldaşı kargayı lanetlemiştir.

8. Söğüt, etkili Ay büyülerinde kullanılan bir ağaç olup, kabuğunun içerdiği maddelerden elde edilen ilaç hâlâ romatizma hastalığının –ki bu hastalığa en fazla nemli havanın hâkim olduğu vadilerde yaşayan Spartalılar yakalanmıştır– tedavisinde kullanılır. Bununla beraber Asklepios'un da özdeşleştirildiği söğüt ağacının dalları, yani *agnus castus*, bir bereket festivali olan Atina Thesmophoria şenliklerinde, muhtemelen yılanlardan korunmak için, evli kadınların yataklarına bırakılırdı (Arrhianos: *History of Animals* ix. 26). Buna karşın uygulamanın esas amacı yılan kılığındaki ruhlardan korunmaktı. Asklepios'un sadık hizmetkârları olan rahipleri bundan dolayı kısırlık tedavisinde yadsınamayacak bir üne sahiptiler.

51.
KÂHİNLER

En yaşlısı Dodonalı Zeus'a ait olmak üzere kâhinleriyle ünlü olan Eski Çağ Yunan halkı arasında gelecekten haber veren birçok kişi vardı. Günlerden bir gün Mısır'daki Thebes'den iki siyah güvercin aynı anda uçmaya başlamış, bunlardan biri Ammon'a, diğeri de Dodona'ya gelmişti. Her iki kuşun da konduğu yer meşe ağacının dallarıydı ve her ikisi de kondukları yerlerde kendilerini Zeus'un kâhinleri olarak tanıtmışlardı. Dodona'daki Zeus rahibeleri o günden beri meşe ağacına konan güvercinlerin ötüşlerini, ağaç yapraklarından çıkan sesleri veya dallara astıkları tunçtan kapların çıkardıkları sesleri dinleyerek onları yorumlamaya çalışırlar. Zeus'a atfedilen bir başka kehanet merkezi de, rahiplerin tanrılara sunulan kurbanların sakatatlarına bakıp onları yorumladıkları ve bu şekilde sorulara cevap verdikleri Olympia'dadır.[1]

b. Delphoi Kâhini başlangıçta burada baş-rahibe olarak Daphnis'i görevlendiren Toprak Tanrıçası'na aitti. Üç ayaklı bir sehpanın üzerinde oturan Daphnis, Pythia rahibelerinin hâlâ yaptığı gibi kehanetlerini esrarengiz dumanların içinde yapardı. Bazı yazarlar Toprak Tanrıçası'nın bu ayrıcalığı daha sonra Titan Tanrıça Phoebe ya da Themis'e devrettiğini ve ondan da Tempe'den getirdiği defne ağacı dallarından burada kendisi için bir tapınak inşa eden Apollon'un aldığını anlatırlar. Buna karşın diğer bir grup yazar ise, Apollon'un kehanet vahyini Python'u öldürdükten sonra Toprak Tanrıçası'ndan zorla aldığını ve tanrının Hyperborealı rahiplerinden olan Pegasos ve Agyieus'un burada onun kültünü kurduğunu ileri sürerler.

c. Anlatılanlara göre Delphoi'deki tapınak ilk olarak balmumu ve kuş tüyünden, sonra eğreltiotunun kalın gövdelerinin birbirine sarılmasıyla, daha sonra da defne ağacının dallarıyla inşa edilmişti. Çatısında altından yapılan kuş figürlerinin bulunduğu yapı ise tapınağın Hephaistos tarafından tunçtan yapılan, ne var ki daha sonra toprağın altında kalan dördüncü inşasıydı. Be-

şinci sefer de taşlarla inşa edilen tapınak da öncekilere benzer bir akıbete uğradı ve 58. Olympiat yılında (MÖ 489) meydana gelen bir yangınla yok olup gitti. Günümüze dek varlığını koruyan tapınak ise bu olaydan hemen sonra inşa edildi.[2]

d. Apollon'a ait sayısız kehanet-tapınağı mevcuttur. Bunlardan Lykaion ve Argos Akropolis'deki tapınakların başında rahibeler bulunmaktaydı. Buna karşın Boiotia İsmenion'daki tapınakta tanrının kehanetleri rahipler tarafından kurban sakatatlarına bakıldıktan sonra insanlara bildirilirdi. Kolophon yakınlarındaki Klaros'da ise Apollon falcısı kaynağı bilinmeyen sudan içtikten sonra kehanetlerini şiirsel bir formda söylerdi. Bununla beraber Telmessos ve çevresinde ise rüyalar yorumlanırdı.[3]

e. Demeter'in rahibeleri ise Patrai'de hastalara, bir ipe bağlanarak Tanrıça'nın su kuyusuna sarkıtılan aynayı kullanarak cevap verirlerdi. Pharai'da bir bakır para karşılığında hastalar, tanrıların habercisi Hermes'e başvurarak ondan şifa dilerlerdi. Tanrının cevabı ölümlülerin pazar yerinden ayrıldıklarında duydukları ilk sözlerdi.[4]

f. Olympos'un bir diğer tanrıçası Hera'nın ise Pagai'de bir kâhini bulunmaktaydı. Ölümlülerin Toprak Tanrıçası'na hâlâ danıştıkları tapınak "Karakavak Yeri" anlamına gelen Akhaia sınırları içerisindeki Aigeira'da bulunan tapınaktır. Burada Tanrıça'nın rahipleri diğer ölümlüler için öldürücü bir zehir taşıyan boğa kanı içerek kehanette bulunurlardı.[5]

g. Bunlardan başka, kahramanlıkları ya da yararlılıkları ile ön plana çıkan karakterlere de atfedilen çok sayıda tapınak mevcuttu. Akhaia'da bulunan Bura'daki Herakles kâhini sorulan soruları dört zarı atarak cevaplıyordu.[6] Herakles'inkine benzer bir şekilde, hastaların tedavi için akın ettiği Asklepios kâhini ise başvuran ölümlülere bir günlük oruçtan sonra yardım etmekteydi.[7] Thebesli Amphiaraos ve Mallialı Amphilokhos da –yaptığı kehanetlerin doğruluğu ile günümüze kadar varlığını koruyan Mopsos ile beraber– Asklepios'un metodunu kullanırdı.[8]

h. Anlatılanlara ilaveten, Kral Minos'un karısı ve Helios'un kızı olan Pasiphae'nin de Lakonia Thalamae sınırları içerisinde Sparta Kralları tarafından yönetilen ve soruları rüyalarla cevaplayan bir kâhini bulunmaktaydı.[9]

i. Bununla beraber bazı kâhinlere başvurmak diğerleri kadar kolay değildi. Örneğin Argonaut Erginos'un oğlu Trophonios'a ait Lebadeia'daki tapınağa akıl danışmak ve gelecekten haber almak için gelen ölümlülerin geçmek zorunda olduğu birçok aşama vardı. Ölümlü ilk olarak kendisini bütün dünyevi isteklerden ve zevklerden arındırmak zorundaydı. Daha sonra İyi Talih ve İyi Meleke'den birine atfedilen bir evde kalması gerekiyordu. Bu süre boyunca zorunlu olarak Herkyna Nehri'nde yıkanmalı ve başta Trophonios ve

hemşiresi Demeter Europe olmak üzere diğer tanrılara kurbanlar sunmalıydı. Ölümlü burada bulunduğu süre içerisinde başta, Delphoi'nin yapımında Apollon'a yardım eden Trophonios'un kardeşi Agamedes onuruna kurban edilen koçun eti olmak üzere kurban etiyle beslenmekteydi.

j. Bütün bu şartlar yerine getirildikten sonra kâhine başvurmak isteyen ölümlü, on üç yaşındaki iki erkek çocuk tarafından alınarak nehre götürülüp yıkanır ve burada takdis edilirdi. Daha sonra ilk olarak geçmişini unutmasına yardımcı olacak Lethe Suyu'ndan, sonra da buranın hemen yakınındaki Hafıza Suyundan göreceği ve duyacağı şeyleri hatırlamak için içerdi. Köy çizmeleri ve ketenden bir ceket giyen ve kurbanlarınkine benzeyen kurdeleler takan kişi, kâhinin bulunduğu öne sürülen yarığın yanına gelirdi. Burası sekiz yarda (yaklaşık 7,5 m, çev. n.) derinliğinde devasa bir ekmek fırınını andırıyordu. Buradan aşağı merdivenle inen ölümlü, her iki elinde bala batırılan buğday başağı olduğu halde yarığın altında bulunan ve ancak ayaklarının girebileceği genişlikte olan bir geçit ile karşılaşırdı. Sonra birdenbire nereden geldiği bilinmeyen bir güç onu ayak bileklerinden tutarak, nehir ya da rüzgâr girdabına benzer bir şekilde aşağı doğru hızla çeker ve bu sırada öldüğünü sanan kişiye, karanlıkta göremediği biri, geleceğin yanı sıra birçok sırrı da söylerdi. Ses kesilir kesilmez ölümlü kendini bütün duyularını ve anlama yeteneğini kaybetmiş, ellerinde başak taneleri olmadan yarığın zemininde bulurdu. Daha sonra da adına Hafıza Sandalyesi denilen bir yere oturtulur ve ondan duyduğu her şeyi tekrarlaması istenirdi. Geleceği öğrenen kişi yaşadığı olağanüstü deneyimlerden sonra İyi Meleke'ye ait olan eve geri döner ve burada bir müddet sonra duyularına ve gülme yeteneğine tekrar kavuşurdu.

k. Görünmeyen konuşmacı, Kronos'un Altın Çağı'na ait olan ve Ay'dan yeryüzüne ritüellerin ve kâhinlerin sorumluluğunu üzerlerine almak için gelen, ayrıca gözcü, kurtarıcı ve cezalandırıcı görevlerini yürüten "İyi Cinler"den biriydi. Yılan kılığındaki Trophonios'un ruhu ile buluşan cin, istenen cevapları ölümlüden alınan bala bulanmış başaklar karşılığında söylemekteydi.[10]

1. Herodotos: ii. 55 ve viii. 134; Halikarnaslı Dionysios: i. 15; Homeros: *Odysseia* xiv. 328; Aiskhylos: *Prometheus Desmotes* 832; Suidas – Dodona; Sophokles: *Oedipus Tyrannus* 900.
2. Aiskhylos: *Eumenides* 1-19; Pausanias: x. 5. 3-5.
3. Pausanias: ii. 24. 1; Plutarkhos: *Pyrrhos* 31; Herodotos, viii. 134 ve i. 78; Tacitus: *Historiae* (Tarihler) ii. 54.
4. Pausanias: vii. 21. 5 ve 22. 2.
5. Strabon: viii. 6. 22; Plinius: *Naturalis Historia* xxviii. 41; Apollodoros: i. 9. 27.
6. Pausanias: vii. 25. 6.
7. *A.g.e.*: ii. 27. 2.
8. *A.g.e.*: i. 34. 2; Herodotos: viii. 134.

9. Plutarkhos: *Kleomenes* 7; Pausanias: iii. 26. 1.
10. Pausanias: ix. 39. 1-5;Plutarkhos: *On Socrates's Demon* xxii. – *The Face on the Orb of the Moon* xxx.

*

1. Bütün kâhinler başlangıçta sadece Yer Tanrıçası'nın koruması ve hükümranlığı altındaydı. Tanrıça'nın bunlar üzerindeki etkisi o kadar büyüktü ki, ataerkil kültü benimseyen istilacılar onun tapınaklarında görev yapan rahibeleri kendi hizmetlerine almak ya da rahiplerini buralarda görevlendirmek suretiyle Yer Tanrıçası'nın yaygın nüfuzunu azaltma yolunu seçtiler. Apollon'un Delphoi ve Argos'taki tapınaklarında egemenliğini ilan etmesi, Dodona ve Siwwa Vahası'ndaki Ammon'da ibadet edilen Dodonalı Zeus'un, Dia veya Dione için kutsal sayılan meşe kültünü ele geçirmesi –Yehova'nın İştar için kutsal sayılan Akasya kültünü sahiplenmesi gibi (*1. Tarihler* xiv. 15)– bu yüzdendir. Argos'da kâhinlik yapan baş-rahibeye sonsuz bir özgürlük bahşedilmişti. Delphoi'deki rahip ise kehanette bulunan baş-rahibenin belirli birtakım nazım ölçüleri kullanarak (altı ayaklı mısralar) birbirinden bağımsız bir biçimde anlattıklarını yorumlayıp sıradan insanlara aktarırdı. Buna karşın Dodona'da hem Güvercin-rahibeleri hem de Zeus'un rahipleri ölümlülerin sorularını cevaplamaktaydı.

2. Delphoi'de Toprak Ana'ya ait olan tapınağın kurucuları esasen, kendileri için kutsal saydıkları müziği, ritüeli, dansları ve takvimi Helenlere miras olarak bırakan Giritlilerdir. Giritlilerin Tanrıça'ya sundukları *labrys* ya da çift ağızlı balta denilen asa ise, sonraki devirlerde Delphoi'deki rahipler arasında kurulan ve Klasik Çağ'a kadar varlığını sürdüren Labryadai adındaki birliğe ismini vermiştir. Tapınağın balmumu ve kuş tüyü ile inşa edilmesi, Arı ve Güvercin Tanrıçası'nın varlığını; eğreltiotu kullanılarak yapılması ise, kış ve yaz gündönümlerinde yapılan ritüellerde söz konusu bitkinin köklerinin büyü amaçlı kullanıldığını (Sir James Frazer, *Altın Dal* adlı eserinde bu konuya birkaç sayfa ayırmıştır); aynı şekilde tapınağın üçüncü kez yapımında kullanıldığı söylenilen Defne ağacı yaprakları ise, baş-rahibe ve arkadaşları tarafından zevk şölenlerinde çiğnenen defne yapraklarının –Daphne Daphoene'nin, Daphnis ise Daphoenissa'nın ("kanlı olan") kısaltılmış formudur– varlığını açıklamak için ortaya atılmıştır. Toprağın altında kalan tunçtan inşa edilmiş tapınak ise belki de, "Londra Köprüsü Yıkıldı" adlı şarkıya benzeyen ve dördüncü kıtasında, elverişsiz birçok malzeme ile art arda yapılan tapınağı anlatan eski bir Delphoi ezgisine yapılan bir göndermedir. Bununla beraber bu yapı adına tholos denilen ve piton yılanında tekrar hayat bulan kahramana ait bir yeraltı mezarı da olabilir. Bir kovan şeklindeki ruh-evi *tholos*, anlaşıldığı kadarıyla Yunanistan'a Filistin üzerinden gelen Afrikalılara ait bir kavramdır. Endor Cadısı buna benzer bir tapınakta yaşamakta ve aynı şekil-

de Adam'ın ruhu da Hebron'da kehanette bulunmaktaydı. Philostratos, *Ta eis tan Tyanea Apollonion* ([Tyanalı Apollonios'un Hayatı] vi. 11) adlı eserinde altından yapılan kuşlardan bahsederek onları döner-boyun olarak tasvir etmiş, Pindaros ise bu kuşların birer bülbül olduğunu söylemiştir (*Deipnosophistai*'da [Sofistlerin Şöleni], Athenaios tarafından yapılan alıntı 290 e). Gerçekten de bunların kâhin bülbüller mi, aşk sihri olarak kullanılan döner-boyunlar mı, yoksa yağmur-getiren canlılar mı olduğu (Marinos, Proklos 28) tam olarak kesinliğe kavuşmamıştır.

3. İç organlara bakarak kehanette bulunma pratiği anlaşıldığı kadarıyla Hint-Avrupa kökenli kutsal bir yöntemdi. Anlatılanlara göre atılan her bir kemiğin dört yüzünün üzerine sayıların değil de "işaretlerin" yazılı olması nedeniyle, aşık kemikleri ile geleceği okuma belki de alfabetik bir düzende idi. On iki sessiz ve dört sesli harften oluşan bir alfabe ("O'Sullivan"ın denen İrlanda kehanet alfabesi Ogham'daki gibi) Yunan alfabesinin indirgenilebilecek en basit formudur. Buna karşın Klasik Çağ'da kemiklerin üzerine –her bir aşık kemiğinin üzerinde 1, 3, 4 ve 6 olmak üzere– sadece rakamlar yazılmış ve olası her türlü kombinasyonun anlamı birbirinden farklı şekillerde yorumlanmıştır. Rüyaları yorumlayarak yapılan kehanet ise yalnızca eski Yunanistan'a özgü bir metot olmayıp, dünyanın birçok yerinde uygulanan evrensel bir yöntemdi.

4. Apollon'un rahipleri, tanrılarının gelinleri olarak görülen Delphoi'deki Pythia rahibelerinin bakire kalmasını şart koştular. Ancak onlardan birinin bir rahiple beraber olduğunun anlaşılmasıyla, gelin kıyafeti giymeye devam eden rahibelerin en az elli yaşına gelene dek tapınağa kabul edilmemesine karar verildi. Etkili büyü gücü göz önünde bulundurulduğundan dolayı boğa kanının oldukça tesirli bir zehre sahip olduğuna inanılmaktaydı. *Çıkış* xxiv. 8'de olduğu gibi bazen bütün bir kabileyi kutsayan tanrısal boğa kanı, bereket getirmesi için su ile karıştırılarak tarlalara gübre olarak serpilirdi. Buna karşın Toprak Ana'nın rahibeleri ise, Tanrıça'nın içtiği her şeyi içebilirlerdi.

5. Üçü arasındaki bağ, üzerinde rahibesinin oturduğu üç ayakla simgelenen Üçlü Tanrıça, Hera, Pasiphae ve İno'dan oluşmaktadır.

6. Pausanias'ın şahsen ziyaret ettiği Trophonios kâhinine başvurmak için kullanılan metot, Aeneas'ın elinde ökseotu olduğu halde babası Ankhises'e danışmak ve ondan nasihat almak için Avernus'a gelişiyle, Odysseus'un Teiresias'a yaptığı ziyareti çağrıştırır. Ayrıca bu kuram, sözü edilen her iki efsanenin, çırağa, sahte bir ölümle acı çektikten sonra hayali bir ruh tarafından birtakım mistik sırların öğretildiği ve çocuğun daha sonra gizli bir topluluk ya da yeni bir klanda tekrar dünyaya geldiğinin anlatıldığı oldukça yaygın bir ritüelle olan bağlantısını gözler önüne serer. Plutarkhos Trophoniasların –karanlık mağaralarda dini sırları öğretenler– Olympos Çağı öncesi Kro-

nos'un hükümranlığı altında yaşayan bir kavim olduğunu iddia ederek onları Samothrake (Semendirek, çev. n.) Mysterionlarında karşılaştığımız Daktyller ile eşleştirir.

7. Karakavak, Pagae'deki Ölüm Tanrıçası için kutsal sayılırdı. Aynı zamanda Persephone de Uzak Batı'da bulunan bir karakavak korusuna sahipti (Pausanias: x. 30. 3).

8. Hayattayken birbirlerini öldürmüş olmalarına rağmen Amphilokhos ve Mopsos'un ruhları bir araya gelerek ünlü bir kâhin oldular. (*Anlatılanlara göre, iki kâhin birlikte Mallos adı verilen şehri kurdular. Amphilokhos bir sebepten dolayı, şehri bir süreliğine Mopsos'a emanet ederek oradan ayrıldı. Fakat geri döndüğünde, arkadaşı ona şehrin idaresini geri vermek istemedi. Bunun üzerine iki eski dost düello yapmaya karar verdi. Ne var ki, kazananı olmayan bir dövüşe başlamışlardı ve her ikisi de birbirlerinden aldıkları ölümcül yaralarla can verdiler.* Çev. n.)

52.
ALFABE

Üç Fatalar ya da bazı yazarlara göre Phoroneus'un kız kardeşi İo, ilk alfabenin beş sesli harfi ile birlikte B ve T sessiz harflerini icat etti. Nauplis'in oğlu Palamedes de geri kalan on bir sessiz harfi buldu. Tanrı Hermes, turnaların sürü halinde uçarken aldıkları görüntüye benzer bir şekilde bu sesleri üçgen şekilleri kullanarak birtakım karakterlerle sembolleştirip, icat ettiği sistemi Yunanistan'dan Mısır'a götürdü. Sözü edilen bu alfabe sonraları Kadmos tarafından tekrar Boiotia'ya getirilmiş olan Pelasg alfabesidir. Daha sonra aslen Pelasg olan Arkadyalı Evandrus alfabeyi, annesi Karmenta'nın Latin alfabesindeki yaygın 15 karakteri icat ettiği İtalya'ya götürdü.

b. Diğer sessiz harfler de daha sonra, Samoslu Simonides ile Sicilyalı Epikharmos tarafından Yunan alfabesine dahil edildi. Uzun O ve kısa E seslilerini de Apollon'un rahipleri icat ettiler. Bu şekilde tanrının kutsal lirindeki yedi tele bir sesli harf karşılık gelmekteydi.

c. Alfa ("Alpha") dizgideki on sekiz harfin ilkiydi; zira, kelime olarak *alphe* "onur", *alphainein* "icat etmek" anlamına gelmektedir. Ayrıca Alpheius Nehri bölgedeki en ihtişamlı ve en büyük nehirdir. Buna ilaveten Kadmos her ne kadar sıralamadaki düzeni değiştirmişse de, alfa alfabedeki yerini korumuştur. Çünkü, Fenike lugatında *aleph* öküz anlamına gelmekteydi ve Boiotia adı verilen ülke de öküz yurdu olarak bilinmekteydi.[1]

1. Hyginus: *Fabula* 277; Isidoro de Sevilla: *Etymologiae* (Etimolojiler) viii. 2. 84; Philostratos: *Heroika* x. 3; Plinius: *Naturalis Historia* vii. 57; Kritik – Homeros *İlyada* xix. 593 Plutarkhos: *Symposiacs* ix. 3.

*

1. Yunan alfabesi Girit hiyeroglif (resimyazı) yazısının basitleştirilmiş ve yalınlaştırılmış halidir. Bilim adamlarının üzerinde genelde uzlaştıkları nokta, yazılı ilk alfabenin MÖ 18. yüzyılda, Girit egemenliği ve nüfuzu altındaki

Mısır'da geliştirilmiş olduğu şeklindedir. Bu tez, Menos ("Ay") adındaki bir Mısırlının alfabeyi "Argos Kralı Phoroneus'un bölgeyi istila etmesinden on beş yıl önce" icat ettiği şeklindeki, Plinius tarafından aktarılan Aristides efsanesiyle de bağlantılıdır.

2. Bunun yanında, Fenikelilere ait değişikliğe uğrayan alfabenin Yunanistan'a ulaşmasından önce, burada Ay rahibeleri –İo ya da Üç Fatalar– tarafından dini bir sır olarak gizli tutulan bir alfabenin çok daha önceleri var olduğunu gösteren bazı deliller vardır. Burada dikkat çeken bir başka nokta ise bu sembollerin yazılı karakterler halinde değil de, her biri kutsal yılın farklı bir ayını sembolize eden ağaçlardan kesilen ince dallardan oluşmasıdır.

3. Caesar'ın bahsettiği Galya papazlarının kullandığı dizgiye benzeyen ve harfleri ağaçlara göre isimlendirilen eski İrlanda alfabesi, muhtemelen ilk başlarda yazıya dökülmemiştir. *Beth-luis-nion* ("huş-üvez ağacı") ismi verilen bu alfabe, ilk üç sessiz harften sonra gelen bir sesli harf kuralı ile, on üç sessiz ve beş sesli harften oluşan, Pelasg ve Latin alfabeleri ile büyük benzerlikler gösteren Fenike alfabesinin orijinal halini anımsatır. Dizgideki orijinal sıralama: A, B, L, N, O, F, S, H, U, D, T, C, E, M, G, Ng ya da Gn, R, I şeklindeydi. Aynı zamanda Hermes'in kullandığı sıralamanın da bu şekilde olduğu kuvvetle muhtemeldir. İrlandalılar bu alfabeyi, parmakların birleştirilmesiyle farklı harfler ya da sözel işaretlerin elde edildiği sağır-dilsizler için kullanılan bir çeşit beden diline çevirdiler. Alfabedeki her bir sessiz harf, yirmi sekiz günden oluşan ve kış gündönümünden iki gün sonra başlayan on üç ayı temsil eder.

1. 24 Aralık	B	huş ya da zeytin ağacı
2. 21 Ocak	L	üvez ağacı
3. 18 Şubat	N	dişbudak ağacı
4. 18 Mart	F	kızılağaç
5. 15 Nisan	S	söğüt; SS (Z) karaçalı
6. 13 Mayıs	H	alıç ya da yaban armudu
7. 10 Haziran	D	meşe ağacı
8. 8 Temmuz	T	çobanpüskülü veya dikenli meşe
9. 5 Ağustos	C	fındık ağacı; CC (Q), elma, ayva
10. 2 Eylül	M	asma
11. 30 Eylül	G	sarmaşık
12. 28 Ekim	Ng ya da Gn	saz veya kamış
13. 25 Kasım	R	mürver ya da mersin ağacı

4. Dini devriminin bir sonucu olarak yaklaşık MÖ 400 yılında alfabeyi yeni takvim sistemine uyarlamak için sıralamada yapılan değişiklikler şu şekil-

dedir: B, L, F, S, N, H, D, T, C, Q, M, G, Ng, Z, R. İlk sıralaması Phoroneus ile ilişkilendirilen alfabe, bu haliyle Herakles Ogmius'a ya da "Ogma Sunface" ile özdeşleştirilmiştir.

5. Alfabede bulunan her bir sesli harf, kutsal yılın üç aylık periyotları ile ilişkilendirilirdi: O harfi (karaçalı) ilkbahar ekinoksunu; U harfi (funda-süpürgeotu) yaz gündönümünü; E harfi (kavak) ise sonbahar ekinoksunu sembolize ederdi. Doğum ağacı olan A harfi (köknar veya palmiye) ile ölüm ağacı olan I harfi (porsuk ağacı) kış gündönümünü paylaşırlardı. Ağaçların bu sıralanışı, Yunan ve Latin mitolojilerinde, tüm Avrupa ve *mutatis mutantis*, Suriye ve Küçük Asya kutsal geleneklerinde sezinlenmektedir. Tanrıça Karmenta sesli harflerin yanı sıra, B ve T sessiz harflerini de icat etmiştir. Zira, bu takvimsel-sessiz harflerin her biri, kutsal kral ve veliahtı arasında eşit olarak ikiye bölünen süreye benzer bir şekilde tanrıçaya ait yılın yarısını sembolize etmekteydi.

6. Turnalar, Apollon kendisinden bu ayrıcalığı zorla alana kadar şairlerin koruyucusu olan Hermes için kutsal sayılan hayvanlardı ve alfabenin orijinal halindeki karakterler üçgen-şeklindeydi. Kendisi için kutsal sayılan turna ile birlikte Palamedes ("tarihi zekâ") (Martialis: Epigremmata xiii. 75), turnaya benzer balıkçıl kuş (ibis) ile resmedilen harflerin ilk yaratıcısı olarak kabul edilen Mısır Tanrısı Thoth'un Karialı karşılığıdır. Ayrıca Hermes de, Tanrı Thoth'un ilk Helen dönemi özdeşidir. İcatlarının hangi olay neticesinde meydana geldiği tam olarak bilinmemesine rağmen, Simonides ve Epikharmos'un alfabeye yeni bazı harfler katması mitsel bir anlatımdan ziyade tarihi bir bulgudur. *Ksi* ve *psi* seslerinin alfabeye ilavesi tamamen gereksiz olup, H ve F harflerinin atılması dizgiyi zayıflatmıştır.

7. Genellikle Yunanistan'a İspanya yoluyla İrlanda'dan ulaşmış olduğu söylenen *Beth-luis-nion* dizgisinde muhafaza edilen harflerin isimleri muhtemelen Yunanlıların, Klasik Çağ'a kadar nüfuzunu koruyamayan ve bu tarihten sonra sadece bir "cin" olarak tasvir edilen Arkadyalı Beyaz Tanrıça Alphito onuruna eski çağlarda yaptıkları bir büyüyü sembolize etmekteydi. Bilinen A B C formu ile varlığı devam eden Kadmos tarzı harf sırası, görüldüğü kadarıyla Fenikeli tüccarlar tarafından kasıtlı olarak değiştirilen dizgidir; çünkü bu tüccarlar bir yandan ticari kaygılar sebebiyle gizli bir alfabe kullanmışlar, diğer yandan ise tanrıçayı gücendirmemek için yararlandıkları harf sırasını açıklamamışlardır.

Bu karışık fakat bir o kadar da önemli olan konu, *White Goddess*'da (1-15 ve 21. bölümler) detaylı olarak tartışılmıştır.

8. Apollon rahipleri tarafından tanrının lirine eklenen sesli harfler muhtemelen, İskenderiyeli bir filozof olan Demetrios'un MÖ 1. yüzyılda *Stil Üzerine* isimli eserinde bahsettiği harflerdir:

"Mısır'da rahipler yedi sesli harfi art arda kullanarak Tanrılara ilahiler söylerlerdi. Ortaya çıkan bu ses dinleyiciler üzerinde sanki flüt ve lir kullanılıyormuş gibi bir izlenim yaratırdı... Ancak bu konuyu daha fazla açmak niyetinde değilim."

Bu, sesli harflerin, Apollon'un tapınaklarında tedavi amaçlı lir müziğinde kullanıldığını gösterir.

53.
DAKTYLLER

Kimilerine göre Rhea, Tanrılar Tanrısı Zeus'u dünyaya getirdiği sırada duyduğu katlanılmaz ağrı ve sancılar nedeniyle her iki yana açtığı elleriyle toprağı sıkıca kavramış ve parmaklarının arasında sıkışıp kalan toprak zerreciklerinden beş kız ve beş erkek olmak üzere on Daktyl dünyaya gelmişti. Dişi olanlar Rhea'nın sol elinden, erkekler ise Tanrıça'nın sağ elinden doğmuştu. Buna karşın bazı yazarlar Daktyllerin Zeus'un doğumundan çok önceleri Anadolu'daki İda Dağı'nda (Kaz Dağı, çev. n.) yaşadıklarını, diğerleri ise onların Nympha Ankhiale tarafından Oaxus yakınlarındaki Diktae Mağarası'nda dünyaya getirildiğini öne sürerler. İlk demir madenini Berekynthus Dağı yakınlarında bulan erkek Daktyller, çok iyi birer demirci ustası idiler. Samothrace (Semadirek, çev. n.) bölgesine yerleşen kız kardeşleri ise meşhur birer falcıydılar. Orpheus'a Tanrıça'nın Mysterionlarını öğreten bu daimonların isimleri büyük bir sır olarak tutulur ve kesinlikle kimseye söylenmezdi.[1]

b. Buna karşın bazı yazarlar erkek olan Daktyllerin, annesi tarafından kundağa sarılarak Girit'e bırakılan Zeus'un koruyuculuğunu üstlenen ve daha sonra Elis'e gelerek Kronos'dan af dilemek için tanrı onuruna bir tapınak inşa eden Korybantlar olduğu iddia eder. Bunların isimleri sırasıyla Herakles, Paeonius, Epimedes, İasios ve Akesidas idi. Zeytin yaprağını Hyperborea'dan Olympia'ya getiren Herakles burada kardeşleri için bir yarış düzenledi ve bu şekilde Olimpiyat Oyunları başlamış oldu. Ayrıca, anlatılanlara göre kardeşler arasında yapılan yarışı kazanan Paeonius'a zeytin dalından yapılan tacı da yine Herakles giydirmiş ve kardeşler daha sonra bu ağacın yeşil dallarından yapılan yataklarda uyumuşlardı. Ne var ki gerçekte, yabani zeytin dallarından yapılan şampiyonluk tacı yedinci Olimpiyata kadar yani, Delphoi Kâhini'nin İphitos'a o güne kadar kazanana verilen elma yaprağından yapılan tacı, o günden sonra zeytin yaprakları ile yapmasını söyleyene dek kullanılmamıştır.[2]

c. Akmon, Damnameneus ve Kelmis kardeşlerin en büyüklerine verilen unvanlardı. Bazı yazarlar Rhea'ya hakaret eden Kelmis'in bir demir külçesine dönüştürüldüğünü söylerler.[3]

1. Sicilyalı diodoros: v. 64; Sophokles: *The Deaf Satyrs* – Strabon: x. 3. 22; Apollonius Rhodius: 509 ve 1130.
2. Pausanias: v. 7. 4; Phelgon of Tralles: *Fragmenta Historica Graeca* iii. 604.
3. Kritik – Apollonius Rhodius: i. 1129; Ovidius: *Metamorphoses* iv. 281.

*

1. Daktyller el parmaklarının kişileştirilmiş sembolleridir. Herakles'in Olimpik koşusu ise –başparmak geriye atıldığında– bir masa üzerinde davul çalanı –kalan– dört parmaktan işaret parmağının birinci geldiği şeklindeki çocukça bir fabldan ibarettir. Buna karşın gizemli Orpheusçu doktrin, her biri işaret dilinde ayrı bir parmak imgesini sembolize eden, ayrıca anlaşıldığı kadarıyla Phrygia kökenli Orfik takvim-alfabesinde bağımsız bir harfi temsil eden kutsal (sihirli) ağaçların takvimsel sıralaması temeline dayanır. Yabani zeytin, muhtemelen eril erki simgeleyen başparmağın üst eklem yerine aittir ve bundan dolayı Herakles olarak adlandırılmıştır. Bu Herakles, vücudundan ağaç yapraklarının büyüdüğü ve yeşerdiği söylenen Herakles'dir (Palaephatus: 37). Bahsedilen bu sistem Batı'da parmaklara verilen isimlerle de ilişkilendirilebilir; örneğin orta parmak ("fool's finger") Epimedes ile, işaret parmağı ise İasios ile özdeşleştirilir. Zeus'la olan mücadelesinde etkisiz kaldığı için Satürn'ün Epimedes ile, şifa tanrısı Apollon'un ise İasios ile kişileştirildiği el falında ise, işaret parmağı yarışı kazanan Jüpiter ya da Zeus ile; sihirli küçük parmak ise Merkür ya da Hermes ile ilişkilendirilir. İlkel devirlerde bütün Avrupa'da metalurji sihir ile birlikte anılmış, bundan dolayı sol elindekileri falcılara bırakan demirci ustaları sağ eldeki parmakların Daktyllere ait olduğunu iddia etmişlerdir.

2. İsimleri metal ustalarıyla ilişkilendirilen Akmon, Damnameneus ve Kelmis'in konu edildiği hikâye de, aralarında kor haline gelen demir külçesini temsil eden orta parmak bulunduğu halde, bir çekice benzetilen işaret parmağının bir örse benzetilen başparmağın üzerine vurulması şeklindeki bir başka sıradan fabldır. Demir filizi Girit adasına Phrygia yoluyla, Karadeniz'in güney sahili boyunca uzanan bölge üzerinden çok uzaklardan getirilmiştir. Eritilmiş demir ile kişileştirilen Kelmis çok büyük bir ihtimalle, dini nüfuzunu demirin eritilmeye başlanması ve demirden yapılmış silahlar kullanan Dorların gelişi ile yavaş yavaş kaybetmeye başlayan metal ustalarının koruyucusu Ulu Tanrıça Rhea'ya yapılan saygısızlığı sembolize eder. Tanrıça'nın kutsal saydığı madenler altın, gümüş, bakır, kurşun ve kalay cevherleriydi; buna karşın, meteorlardan elde edilen demir külçeleri de –bunlardan biri

muhtemelen Berekynthus Dağı'na düşmüş olabilir– kaynaklarının mucizevi oluşu nedeniyle oldukça değerliydi. Phaistos'da Tanrıça'nın kilden yapılmış imajı yakınında Neolitik Çağ'a ait olan işlenmemiş bir demir külçesi bulunmuştur. Eski çağlarda Mısır'da kullanılan demirin tek kaynağı meteorlardı; bu, yüksek oranda nikel ihtiva eden ve hemen hemen hiç paslanmayan bir demirdi. Kelmis'in Hera'ya yaptığı hakaret orta parmağın *digita impudica* şeklinde isimlendirilmesine neden olmuştur.

3. Olimpiyat Oyunları, Ay Tanrıçası Hera'nın rahibelerinden biri olma ayrıcalığını elde etmek için birbirleriyle yarışan kızların katıldığı koşu müsabakası şeklinde başlamış (Pausanias: v. 16. 2) ve Parthenios "bakireye ait" ayında gerçekleştirilmiş olduğundan dolayı, anlaşıldığı kadarıyla geleneksel bir nitelik kazanmıştır. Zeus Hera ile evlendiğinde –başka bir deyişle, Yunanlıların Akhalar tarafından yeni bir tür kutsal krallık kavramıyla tanıştırılmasıyla– rahibenin kavalyeliği (Güneş ve Ay) gibi tehlikeli bir ayrıcalığa sahip olmak için genç erkeklerin katıldığı ikinci bir yarış düzenlendi. Elis Kralı'nın, kız kardeşine talip olanlar arasında bir seçim yapmak için Antaeus (Pindaros: *Pythian Odes* ix) ile İkarius ve Danaus'un düzenledikleri yarışlar buna örnek olarak gösterilebilir.

4. Oyunlar takip eden çağlarda her yıl değil de, dört yılda bir düzenlenmeye başlandı. Genç kızların rahibelik unvanına sahip olmak için katıldığı koşular zaman içerisinde Oyunlardan iki hafta önce ya da iki hafta sonra düzenlenen ayrı bir festivale dahil edildi. Ayrıca yarışta birinci gelenin, yeni rahibe ile evlenme ayrıcalığını kazandığı şeklindeki kutsak krallık kavramı, Klasik Çağ'da da kazananların birtakım ilahi mükafatlar ve ayrıcalıklarla ödüllendirildiği inanışıyla devam etti. Olimpiyatlarda zafer kazanan yarışçı, Jack O'Green gibi, Zeus ya da Herakles'e ait olan zeytin dallarından taç giydiği halde "Kral Herakles" olarak selamlanır, Meclis Salonu'nda kurban edilen boğanın etinden yiyip zaferini dans ederek kutlardı.

5. Yarışmanın galibine verilen en eski ödül olan elma ya da elma yaprağı, veliahtı tarafından öldürüldüğü zaman kralın sahip olacağı ölümsüzlük imtiyazını sembolize etmekteydi. Zira Plutarkhos'a göre, (*Symposiac Questions* v. 2) koşu tek müsabaka olsa da, Olimpiyat Oyunları'nda ayrıca yenilenin ölümüyle sona eren bir dövüş düzenlenirdi. Bu ölümcül düellonun mitolojik anlatımı, Olimpiyat Oyunları'nın Elis'e sahip olmak için Kronos ile Zeus arasındaki güreş müsabakasından ortaya çıktığı şeklindedir (Pausanias: v. 7). Bir başka deyişle bu dövüş, yaz gündönümünde kutsal kral ile veliahtın yaptığı –veliaht kavgaya bir mızrakla katılır– ve sonucu önceden bilinen kavgadır.

6. Comarchus'a göre Pindaros'un anlatımı incelendiğinde (*Olympian Odes* iii. 33) Elian Yeni Yılı'nın kış gündönümüne en yakın görülen dolunay merkez alınarak hesaplandığı ve ikinci Yeni Yıl'ın da yaz gündönümünde başla-

dığı görülür. Muhtemelen bundan dolayı yeni Zeus-Herakles, bir başka deyişle koşunun galibi, Eski Yıl veliahtını yani Kronos-İphikles'i kış gündönümünde öldürür. Herakles'in, "dağın eteklerinin karla kaplı bir mevsimde" Oyunları kurması ve kutsal bölgeye Kronos Tepesi adını vermesi bundan dolayıdır. (Pindaros: *Olympian Odes* x. 49)

7. Eski çağlarda meşe yaprakları ile koşan ve kış gündönümünde kutsal yaban-zeytini dalı kazanmış olan Zeus-Herakles'e yaz gündönümünde veliahtı tarafından öldürülmeden hemen önce elma yaprağı verilirdi. Elmanın yerini kötü ruhları kovduğuna inanılan bir ağaç olan yaban-zeytinine bırakması, bahsedilen ölümcül dövüşün yasaklandığı ve iki eşit parçaya ayrılan yılın da Büyük Yıla dönüştürüldüğü anlamına gelir. Büyük Yıl, Güneş ve Ay evliliğinin gerçekleşmesi için Güneş ve Ay saatlerinin çakıştığı kış gündönümünde başlar, kral ve veliahtının sırayla ya da aynı anda hükümranlıklarını ilan ettikleri her biri dört yıldan oluşan iki Olimpiyat evresine bölünürdü. Bununla beraber Klasik Çağ'a gelindiğinde Güneş'e atfedilen araba yarışları –Deidameia için Pelops ve Oenomaus arasında geçen yarış gibi– Oyunların en önemli müsabakası haline gelmişse de, hâlâ yarışta birinci gelenin üzerine zeytin yapraklarının atılmasının uğursuzluk getireceğine inanılıyordu; öyle ki Pythagoras arkadaşlarına yarışa katılmalarını, ancak birinci gelmemelerini tavsiye etmiştir. Yarışmaya ödül olarak konan ve Meclis Salonu'nda yenen öküz, Atina Buphonia Festivallerinde olduğu gibi, kutsal kral onuruna kurban edilen veliahtın kendisidir.

8. Olympia, Mykene sınırları içerisinde olmadığı için, anlaşıldığı kadarıyla, Pelasg kökenli olan Akha Çağı öncesi efsanelerinin Girit'ten alınmış olma ihtimali oldukça zayıftır.

54.
TELKHİNLER

Sayıca dokuz olan köpek başlı ve palet elli yaratıklar şeklinde tasvir edilen Telkhinler, Deniz'in Çocuklarıydılar. Rodos adasında dünyaya gelmişler ve burada Kameirus, İalysus ve Lindus adlarıyla bilinen şehirler kurmuşlardı. Daha sonra Girit'e göç ederek bu adanın ilk yerleşimcileri oldular. Anneleri Rhea tarafından Poseidon'a emanet edilen bu yaratıklar denizlerin efendisine kendi icat ettikleri üç dişli yabayı hediye etmeden çok önce, Kronos'a, babası Uranos'u öldürdüğü altın tırpanı yapıp vermişlerdi. Ayrıca tanrıların imajlarını süslemelerle oyarak onlara ilk sunanlar da Telkhinlerdi.

b. Buna karşın, yaptıkları aşırılıklar nedeniyle Zeus, Telkhinlere bir tufan göndererek onları öldürmeye karar verdi. Çünkü bu kardeşler rüzgârlara ve bulutlara hükmederek havayı bir anda değiştirebiliyor, kalın bir sis tabakası oluşturarak büyü ayinleri düzenliyor, bütün bunlar yetmezmiş gibi bir de sülfür ve Styx Nehri suları ile tarlalara zarar veriyorlardı. Artemis'in kendilerini tufan konusunda uyarmasından hemen sonra adadan ayrılan bu yaratıkların bir kısmı, Teumessus'da Athena onuruna büyük bir tapınak inşa ettikleri Boiotia'ya; bir kısmı, Lykia'ya; diğerleri de Aktaion'u parçalara ayıran köpeklere dönüştürüldükleri Orkhomenos'a geldi. Ne var ki bulundukları yerden başka ülkelere kaçmaları kaderlerini değiştirmedi. Tanrılar tanrısı gönderdiği tufanla Teumessus'da bulunan Telkhinleri yok etti. Apollon'un gönlünü almak için ülkelerinde yeni bir tapınak inşa eden Lykialı Telkhinler ise, bir kurt kılığına giren aynı tanrı tarafından öldürüldüler. Orkhomenos'a kaçanların da akıbeti diğerlerinden farklı olmadı. Buna karşın söylentilerde, Telkhinlerden birkaçının hâlâ Sikyon'da yaşadığı rivayet edilmekteydi.[1]

1. Eustathios – Homeros. P. 771-2; Ovidius: *Metamorphoses* vii. 365-7; Sicilyalı Diodoros: iii. 55. 2-3; Strabon: xiv. 2. 7; Kallimakhos: *Hymn to Delos* 31; Servius – Vergilius *Aeneis* iv. 377.

*

1. Telkhinlerin Deniz'in Çocukları olmaları, Tanrıça Artemis'e sadık tazılar olarak Aktaion'u öldürmeleri, gökyüzünü büyülü dumanlarla kaplamaları, kurdukları şehirlere Danaidlerin üçüne ait olan Kameira, İalysa ve Linda isimlerini vermeleri gibi ayrıntılar bu yaratıkların, Ay Tanrıçası Danae'den dünyaya gelen birer daimon olduklarını gösterir. Sayıları dokuz olan Telkhinlerin her biri üçlü triaddaki Tanrıça'nın üç kişiliğinden birini temsil eder. Yunan dilbilimcilerine göre, "*telchin*" kelimesi "büyülemek-büyü yapmak" anlamına gelen *thelgein* kökünden türemiştir. Buna karşın Tyrrhenialı Sikyon –bu kişi de Girit'te yaşamıştır– resimleri ile Tyrrhena gemilerindeki figürlerde kadın, balık ve köpek bir arada resmedildiğinden dolayı sözü edilen sözcüğün, *l* ile *r* harflerinin Libyalılar tarafından birbirine karıştırıldığı ve takip eden sessizin bir ünsüz ile *h* harfinin arasında bir yerde olduğu "Tyrrhen" ya da "Tyrsen"in bir varyantı olma ihtimali de vardır. Anlaşıldığı kadarıyla Telkhinlere, eski çağlarda Yunanistan, Girit ve Lydia'da varlıklarını sürdüren ve kadın egemen sistemi benimseyen birkaç kavim ile ataerkil Helenlerin asimile ederek ya da batıya doğru göçe zorlayarak varlıklarına son verdiği, menşeileri kesin olarak bilinmemekle beraber Doğu Afrika topraklarından gelmiş olan Ege Adaları'ndaki yerleşimciler ibadet etmekteydi.

2. Sihirli dumanlar söğüt büyüsü seremonileri boyunca gökyüzüne yükselirdi. Görünüşe göre Styx Nehri o kadar kutsal sayılıyordu ki bu suyun bir damlasının bile, at toynağından yapılan bir kapta içilmediği sürece –ki bu, söz konusu nehrin Arkadya'nın Kısrak Başlı Tanrıçası için kutsal sayıldığını gösterir– ölüm getireceğine inanılıyordu. Büyük İskender'in de, Olymposlu tanrıların bile üzerine geri dönüşü olmayan yeminler ettikleri Styx suyundan zehirlendiği öne sürülür (Pausanias: viii. 18. 2). Telkhinlerin efsanede bu sihirli suyu kullandıklarının anlatılması, bu daimonlara ibadet edenlerin Nonacris Dağı ("dokuz tepeler") yakınlarında yaşadıklarını göstermektedir. (*Anlatılanlara göre, Zeus'un Devlerle yaptığı savaşta, çocukları ile beraber baş tanrıya yardım eden Styx, bu hizmetinin karşılığında Olymposlular dahil herkesin ettiği yeminlerin kefili olmuştur. Öyle ki, tanrıların kralı bile, Styx üzerine yemin ettikten sonra sözünden geri dönemezdi.* Çev. n.)

55.
EMPUSALAR

Tanrıça Hekate'nin çocukları olan kirli Empusalar tunçtan yapılmış devasa çizmeler giyen eşek kıçlı yaratıklar olarak tasvir edilirler. Anlatılanlardan farklı olarak bazı yazarlar bu yaratıkların biri eşeklerinkine benzeyen diğeri ise tunçtan yapılmış iki ayağı olduğunu ileri sürerler. Empusaların en büyük eğlencesi kendilerine hakaret eden korumasız yolcuları rahatsız etmekti. Bunun yanında kendilerini özellikle köpek, inek ve güzelliği ile baş döndüren bir genç kız olmak üzere her türlü kılığa sokabilirlerdi. Erkek kurbanlarının karşısına genellikle bir genç kız kılığına girerek çıkarlar ve onlarla geceleri ya da güpegündüz birlikte olduktan sonra da kurbanlarının kanlarını son damlasına kadar içip öldürürlerdi.[1]

1. Aristophanes: *Batrakhoi* (Kurbağalar) 288; *Parliament of Women* 1056 ve 1094; *Papyri Magici Graeci* iv. 2334; Philostratos: *Ta eis tan Tyanea Apollonion* (Tyanalı Apollonios'un Hayatı) iv. 25; Suidas – *Empusae*.

*

1. Empusalar ("zorla giren") açgözlü ve olağanüstü güzellikleriyle ile baştan çıkarıcı cazibeye sahip olan dişi canavarlardı. Yunanistan'a Filistin'den getirildiği kuvvetle muhtemel bir kavram olan Empusalar, bu ülkede Lilim ("Lilith'in çocukları") ismiyle tanınır, eşeğin şehvetin yanı sıra gaddarlığı da sembolize etmesi nedeniyle eşek-kıçlı olarak tasvir edilirlerdi. Yahudiler, Kanaan Hekate olarak bilinen Lilith'in ("baykuş") gazabından korunmak için Ortaçağ'a kadar muska ve nazarlık taşımaktaydılar. Tartaros'un asıl hükümdarı olan Hekate de tunçtan sandallar –altın sandal Aphrodite'ye aitti– giymekteydi. Empusalar da anneleri gibi bu geleneği devam ettirmişlerdir. Ayrıca bu yaratıklar kendilerini ineklere, dişi köpeklere ve olağanüstü güzellikteki genç kızlara dönüştürebiliyorlardı. Zira Dişi-köpek Hekate, Ay Üçlüsü'nün bir üyesi olduğundan aynı zamanda Güzellik Tanrıçası Aphrodite ya da inek-gözlü Hera ile aynı tanrıçayı sembolize etmekteydi.

56.
İO

Nehir Tanrısı İnakhos'un kızı olan İo, Argive Hera'nın rahibelerinden biriydi. Pan ve Ekho'nun kızı İynx'in büyüsüne uğrayan Zeus, güzel yüzlü İo'ya âşık olmuştu. Ne var ki kocasının yaşadığı gizli ilişkiyi öğrenen Hera İynx'i bir turnaya dönüştürerek cezalandırdıktan sonra Zeus'u da sadakatsizlikle suçlayınca, tanrılar tanrısı eşine "İo'ya hiç dokunmadım" diyerek yalan söyledi. İo'nun da diğer sevgililerinin akıbetine uğramasını istemeyen Zeus genç kadını, daha sonra Hera'nın sahiplenerek onu Argos Panoptes'den gizlice Nemeia'ya götürmesini istediği beyaz bir ineğe dönüştürdü. Ancak Zeus sevgilisini geri getirmesi için Hermes'i görevlendirdikten hemen sonra bir ağaçkakan kılığına girerek Nemeia'ya –bazılarına göre Mykenae'ye– doğru yola çıktı. Hırsızlık konusunda hiç kimsenin kendisiyle yarışamayacağı Hermes, yüz gözlü Argos'a görünmeden İo'yu kaçırmanın yolunu çok iyi biliyordu. Bunun için tanrıların habercisi ilk olarak canavarı flütünden çıkan nağmelerle uyuttu. Düşmanı uykuya dalar dalmaz ona iri bir kaya parçası ile saldıran Hermes, Argos'un kafasını kesti ve İo'yu kurtarmayı başardı. Bu olanlardan sonra Hera işlenen cinayetin daima hatırlanması için Argos'un gözlerini cansız bedeninden çıkararak tavus kuşunun kuyruğuna süs yaptı. Bununla da yetinmeyen Tanrıça, gittiği her yerde İo'yu takip edip rahatsız etmesi için genç kadının peşine de bir sığır sineği taktı.

b. İo ilk olarak olarak Dodona oradan da daha sonra kendi adıyla anılacak olan denize (İonia Denizi) doğru yola çıktı. Buradan kuzeye, Haimos Dağı'na yöneldi. Sonra, Danube Deltası'nı geçerek Karadeniz etrafındaki bütün yerleri Güneş'in gökyüzünde yaptığı yolculuğa benzer bir şekilde gezdi. Danube'den sonra Krimea Boğazını geçip Hybristes Nehri'ni takip ederek onun kaynağına, yani Prometheus'un hâlâ zincirlerle bağlı olduğu Kafkasya'ya geldi. Buradan da Khalybelerin memleketi olan Kolkhis yoluyla Trakya Boğazı'nı (Bosphorus = İnek Geçidi, çev. n.) geçerek önce Avrupa'ya daha son-

ra da Anadolu'ya ulaştı. Tarsus ve Joppa'dan Media, Baktria ve Hindistan'a oradan da Arabistan'ın güney batısından Hint Boğazı'nı (Bab-el-Mandeb Boğazı) geçerek Etiyopya'ya ulaştı. Buradan Pigmelerin turnalarla aralıksız savaştığı Nil nehri kollarını takip ederek en sonunda geldiği Mısır'da rahat bir soluk aldı. Zeus bu ülkede sevgilisini tekrar eski haline çevirerek onu Telegonus ile evlendirdi. İo, oğlu Epaphus'u –İo'nun kendisine hiç dokunmadığını söylediği Zeus'dan dünyaya gelen oğlu– doğurduktan sonra bu ülkede Demeter ile özdeşleştirdiği İsis'in kültünü kurdu. Mısır'da hükümranlık kuran Kutsal Boğa Apis olduğu söylenen Epaphus'un, büyüdüğünde Deniz Tanrı Poseidon ile birlikte olarak Agenor ve Belus adlarındaki çocukları dünyaya getiren Libya adında bir kız çocuğu dünyaya geldi.[1]

c. Bu anlatılanlara karşın bazı yazarlar İo'nun oğlu Epaphus'u Boösaule adı verilen bir Euboia Mağarası'nda dünyaya getirdikten hemen sonra kendisine musallat olan sineğin sokmasıyla hayatını kaybettiğini ve bu olaydan sonra da baştan aşağıya beyaz olan ineğin renginin önce menekşe kırmızısına, daha sonra da siyaha dönüştüğünü ileri sürerler.[2]

d. Diğer bir grup yazar da, İo'nun efsanesini anlatılan bu iki şeklinden farklı bir hikâye anlatırlar. Buna göre, Argos'da hükümranlığını ilan eden İapetos'un oğlu İnakhos burada kuduğu şehre İopolis, –çünkü eski çağlarda Argos'da Ay'a İo adıyla ibadet edilirdi–, henüz dünyaya gelen kızına da Ay'ın onuruna İo adını vermişti. Argos Prensesi büyüyüp güzel bir genç kız olduğunda, Batı'nın Kralı Zeus Pikus, adamlarını göndererek onu kaçırdı ve kendisine eş yaptı. İo kendisini zorla kaçıran kraldan Libya adında bir kız çocuk dünyaya getirdikten hemen sonra Mısır'a kaçtı. Ancak burada Zeus'un oğlu Hermes'in tahta geçtiğini öğrendiğinde bu ülkeden de ayrılarak duyduğu utanç ve çektiği acılara daha fazla dayanamayıp hayatını kaybettiği Suriye'deki Silpium Dağı'na kaçtı. Argos Kralı kızının kaçırıldığını öğrendiğinde adamlarını ve ağabeylerini kız kardeşlerini bulmaları için dört bir yana haber gönderdi. Ancak hiç kimse İo'yu bulmayı başaramadı. Askerlere kılavuzluk yapan Triptolemos'un önderliğinde kralın adamları Suriye'deki her kapıya vurarak oradakilere "İo'nun ruhu huzura erdi mi?" sorusunu sodular. En sonunda Silpium Dağı'na ulaştıklarında hayalet bir ineğin onlara "İşte ben, İo" diye bağırdığını duydular. Kız kardeşlerinin burada hayatını kaybettiğini anlayan İnakhos'un adamları orada şimdilerde Antiokh denilen ikinci İopolis şehrini kurdular. Genç kadının anısına İopolis sakinleri her yıl aynı şekilde komşularının kapılarına vurarak birbirlerine aynı soruyu sorarlar. Ayrıca prenses adına Argos'da da o gün bugündür her yıl ağıtlar yakılır ve insanların yas bağladığı merasimler düzenlenirdi.[3]

1. Kallimakhos: *Ornithes, Fragment* 100; Apollodoros: ii. 1. 3; Hyginus: *Fabula* 145; Suidas – İo; Lukianos: *Theon Dialogoi* (Tanrıların Konuşmaları) 3; Moschus: *Idyll* ii. 41; Homeros: *İlyada* iii.

6; Aiskhylos: *Prometheus Desmotes* 705 – *Suppliants* 547; Euripides: *Iphigeneia Among the Taurians* 382; Tzetzes: *On Lycophron* 835.

2. Strabon: x. 1. 3; Bizanslı Stephanos – Argura; Suidas – Isis.
3. John Malalas: *Chronicles* ii. P. 28, ed. Dindorff.

*

1. İo'nun anlatıldığı bu efsane farklı birçok anlatımın bir araya gelmesinden oluşmuştur. Yeniay inek boynuzlarına benzetilip yeryüzündeki bütün suların ve dolayısıyla otların kaynağı olarak görüldüğünden dolayı Argivliler Ay'ı bir inek olarak değerlendirip ona bu şekilde ibadet ettiler. Ay'ın üç rengi –beyaz, yeniay; kırmızı, dolunay; siyah da gökyüzünde kaybolmaya başlayan Ay rengi– ise Ay Tanrıçası'nın üç evresini –Bakire, Nympha ve Kocakarı– sembolize etmekteydi. İo da Ay'ın aldığı bu üç renge bürünmüş, ancak mitologlar "kırmızı" rengini, *ion* Yunanca menekşe çiçeği anlamına geldiğinden dolayı "menekşe kırmızısı" şeklinde değiştirmişlerdir. Ağaçkakanların meşe ağaçlarının gövdelerine gagalarıyla vurmaya başlamasının yağmur amaçlı olduğuna ve İo'nun da yağmur getiren Ay'ın kendisi olduğuna inanılıyordu. Sığır çobanlarının yağmura en fazla ihtiyaç duydukları an, sığır sineklerinin sürülerine musallat olduğu yaz sonudur. Günümüzde bile Afrika'da hayvancılıkla uğraşan zenci kabileler sürülerini bu sineklerden korumak için bir meradan diğerine koşturur dururlar. Anlaşılan o ki İo'nun Argive rahibeleri, kendilerine musallat olan sineklerden deliye dönmüş bir şekilde raks ederken, birer ağaçkakan kılığına giren erkeklerin de yaşadıkları acıyı sona erdirmek ve bereketli yağmurları çağırmak için meşe ağacından yapılan kapılara vurarak "İo! İo!" şeklinde bağırdıkları bir ritüel düve-dansı düzenlemişlerdir. Teatralin bu haliyle, her bir ineğe dönüştürülen Koan (Coan) kadınlarının konu edildiği efsanenin başlangıç noktası olma ihtimali oldukça yüksektir. Euboia, Trakya Boğazı, Karadeniz, Suriye ve Mısır sınırları içerisinde kurulmuş olan Argive kolonileri yağmur-yağdırma danslarını da beraberlerinde buralara dek getirmişlerdir. Ay Tanrıçası'nın en önemli orgiastik kuşu sayılan döner-boyun yuvasını söğüt ağaçlarında yaptığı için su-büyüsü ile ilişkilendirilmiştir.

2. İo onuruna yapılan ritüellerin Yunanistan'ın doğusunda hatta uzakdoğuda bulunan ülkelere yayılışının yanı sıra, Yunanistan'da İo, Mısır'da İsis, Suriye'de Astarte ve Hindistan'da Kali adındaki tanrıçalar onuruna yapılan ritüeller arasındaki benzerliği açıklamak amacıyla anlatılan bu efsane, birbirinden tamamen alakasız iki bölgesel hikâyenin bir araya gelmesinden meydana gelmiştir. Bunlardan biri, yıldızların muhafızlığında gökyüzünde gezip duran kutsal Ay ineğinin –"Green Stripper" ("Yeşili Soyan") adlı İrlanda efsanesi de hemen hemen aynı temayı işler– konu edildiği efsane, diğeri de kendilerine Zeus adını veren istilacı Helen liderlerinin yerel nüfusu korkutup

yıldırmak amacıyla Ay rahibelerine zorla sahip olduklarını anlatan efsanedir. Her ne kadar İo "inek-gözlü" Hera'ya verilen bir başka isim olmuşsa da, Zeus'un eşi olarak Hera bu olayla İo'yu kıskanan bir karakter olarak tasvir edilmiştir. Efsanede İo Demeter ile özdeşleştirildiğinden, İo anısına düzenlenen ArgiveFestivali'nde Demeter'in Persephone için tuttuğu yas ve çektiği acılar da anımsanır. Ayrıca, Eleusis Kralı Keleos'un ("ağaçkakan") bir erkek kardeşi tarafından düzenlendiği söylenen Demeter Mysterionları her üç yılda bir Korinth yakınlarındaki Kelea'da (Celea) kutlanmaktaydı. Efsanede Hermes, Zeus-Picus'un ("ağaçkakan") –Aristophanes *Ornithes* (480) adlı eserinde Zeus'u ağaçkakanın asasını çalmakla suçlar–, Pan da Hermes'in Nympha Dryope'den ("ağaçkakan") dünyaya gelen oğlu olarak tasvir edilmiştir. Pan'ın Latin karşılığı Faunus da, Kirke'nin aşkına karşılık vermediği için bir ağaçkakana dönüştürdüğü Picus'un oğludur (Ovidius: *Metamorphoses* xiv. 6). Faunus'un Girit mezarında bulunan yazı dikkat çekicidir: "Burada yatan Zeus'un kendisi olan ağaçkakandır" (Suidas – Picos). Sözü edilen tanrıların her üçü de yağmur yağdıran Çoban Tanrılardır. Ayrıca, Libya ismi yağmurla alakalı bir anlam taşımakta olup bereketli kış yağmurlarının Yunanistan'a Libya yönünden geldiğine inanılırdı.

3. Libya, Agenor, Aegyptus ve Danaus'un atası olarak kabul edilen Epaphus'un babasının Zeus olması, Zeus'a ibadet eden Akhaların Akdeniz'in güneybatı kıyılarında yaşayan ve denizcilikle uğraşan halklar üzerinde hükümranlık kurma çabasında olduğunu gösterir.

4. Pigmelerin Turnalarla olan savaşını anlatan bölüm, uzun boylu sığır çobanlarının Somali'den gelerek Yukarı Nil Vadisi'ni işgal edişi ve burada yaşayan yerli Pigmeleri güneye doğru göçe zorlamasıyla alakalıdır. Bu insanlar "Turnalar" olarak adlandırılırdı, zira o zamanlarda bu kavime mensup olan kişiler, şimdilerde olduğu gibi, sol eliyle bileklerinden tuttukları bir ayaklarını havaya kaldırırlar ve bu şekilde bir mızrağa dayanarak uzun bir müddet ayakta durabilirlerdi.

57.
PHORONEUS

Pazar yerinin ilk kurucusu olan Phoroneus, Nehir Tanrısı İnakhos ile Nympha Melia'nın oğlu ve İo'nun erkek kardeşidir. İlk çağlarda Phoronikum denilen bu ticaret merkezinin adı takip eden devirlerde Argos olarak değiştirildi. Phoroneus aynı zamanda Prometheus'un tanrılardan çaldığı ateşi kullanan ilk insandı. Kerdo adında bir Nympha ile evlenerek tüm Peloponnesos'u hükümranlığı altına almış ve burada Hera'nın kültünü kurmuştu. Ölümünden sonra oğulları Pelasgos, İasios ve Agenor, ülkeyi kendi aralarında bölüştüler. Kardeşlerinden farklı olarak Peloponnesos'ta yaşamak istemeyen Kar ise, Megara şehrini kurarak burada egemenliğini ilan etti.[1]

1. Hyginus: *Fabulae* 143 ve 274; Apollodoros: ii. 1.1; Pausanias: i. 39. 4-6; ii. 15. 5 - iv. 40. 5.

*

1. Yunanlıların, ilk pazar yerini kurduğu için "değeri icat eden" şeklinde bir anlam verdikleri Phoroneus ismi muhtemelen, Bran, Barn, Bergn, Vron, Ephron, Gwern, Fearn ve Brennus'un bir varyantı olan Fearinus'u ("yılın başlangıcına ait olan", örneğin ilkbahar) sembolize eder. Kızılağaç ruhu, Bahar Ateşi Festivali'nin düzenlendiği kutsal yılın dördüncü ayına hükmettiğinden dolayı Phoroneus İnakhos'un oğlu olarak tasvir edilmiştir; zira sözü edilen ağaçlar genellikle nehir kıyılarında yetişirmektedir. Kutsal yıl sıralamasında dişbudak kızılağaçtan önce geldiği için Melia "yıldırımı çektiği" söylenen –ilkel çağlarda yıldırım çarpmış ağaçların ateşin kaynağı olduğuna inanılıyordu– dişbudak (kül) Nympha'sıdır. Phoroneus kâhin-kahraman olması nedeniyle karga ile de ilişkilendirilmiştir. Ateşin kullanılmasının ilk olarak ona atfedilmesi, diğerlerine göre daha fazla ısı veren kızılağacın eski çağlarda demircilik ve çömlekçilikle uğraşan insanlar tarafından tercih edildiği şeklinde açıklanabilir. Kehanetle ilişkilendirilen iki hayvan gelincik veya tilki formuy-

la Tanrıça'ya atfedilen Kerdo ("kazanç" ya da "sanat"), Demeter'in sahip olduğu unvanlardan biridir. Anlaşıldığı kadarıyla "Phoroneus", karganın yanı sıra kızılağacın da kendisiyle ilişkilendirildiği Kronos'un bir unvanı olup, bu nedenle Yedinci Günün Titan'ı olarak adlandırılır. Phoroneus'un krallığının oğulları Pelasgos, İasus ve Agenor arasında üçe bölünmesi, Kronos Krallığı'nı üçe bölen Zeus, Poseidon ve Hades'in efsanesini hatırlatır. Bununla beraber hikâye aynı zamanda Peloponnesos'un Akha Çağı öncesindeki bölünüşünü de anlatıyor olabilir.

2. Kar ise, anlaşıldığı kadarıyla unvanını muhtemelen annesi Ay Tanrıçası Artemis Karia ya da Karyatis'den alan Q're, Karius ya da Büyük Tanrı Ker'in kendisidir.

58.
EUROPA ve KADMOS

Libya'nın, Deniz Tanrısı Poseidon'dan olan oğlu ve Belos'un ikiz kardeşi olan Agenor, Kenan Ülkesi'ne yerleşmek için Mısır'ı terk etmişti. Burada Telephassa –ya da Argiope– ile yaptığı evliliğinden Kadmos, Phoiniks, Kiliks, Thasos, Phineus adlarındaki erkek çocukların yanı sıra Europa adını verdiği bir de bir kız çocuğu dünyaya geldi.[1]

b. Europa'ya kalbini kaptıran Zeus, habercisi Hermes'den Kral Agenor'un sürülerini, genç kızın arkadaşlarıyla birlikte her zaman gezdiği Tyre kumsalına doğru sürmesini istedi. Bu arada kendisi de küçük boynuzlarının arasındaki siyah bir akıtma dışında baştan aşağı bembeyaz ve devasa gerdanlı bir boğa kılığına girerek sürünün arasına katıldı. Boğanın güzelliğinden gözleri kamaşan Europa, onun bir kuzu kadar uysal olduğunu anlar anlamaz korkusunu yenerek onunla oynamaya başladı. Genç kız bu sırada, yaptığı tacı boğanın boynuzlarına astı ve elindeki çiçekleri de yemesi için ona uzattı. En sonunda güzel Europa uysallığından şüphe etmediği bu hayvanın sırtına binip sahilde gezmeye başladı. Ne var ki boğa aniden yıldırımları bile kıskandıracak bir hızla denize doğru koşmaya başladı. Genç kız dehşete kapılmış bir şekilde artık uzaklarda kalan sahile dönüp bakarken, düşmemek için bir yandan sağ eliyle boğanın sağ boynuzunu kavramaya çalışıyor, diğer eliyle de topladığı çiçekleri koyduğu sepeti tutuyordu.[2]

c. Sevgilisini Girit Gortyn'e kaçıran Zeus, burada bir pınarın yakınındaki söğüt korusunda ya da bazılarının anlattığı gibi, yaprakları hiçbir mevsimde solmayan bir çınar ağacının altında bir kartal kılığına girerek onunla birlikte oldu. Bu birliktelikten Europa Zeus'a Minos, Rhadamanthys ve Sarpedon adında üç erkek çocuk dünyaya getirdi.[3]

d. Kızının kaçırılmasından dolayı büyük üzüntü duyan Agenor, oğullarına kız kardeşlerini aramaları emrini verdi. Hatta kral onların Europa'yı bulmadan ülkeye girmelerini de yasakladı. Bunun üzerine genç kızı hemen ara-

maya başlayan kardeşler, farklı yönlere dağılarak boğanın nereye gittiğini öğrenmeye çalıştılar. Fakat bütün çabalarına rağmen, ne boğadan ne de Europa'dan haber alamadılar. Phoiniks batıya doğru ilerleyerek sonraları Kartaca adı verilen bölgeye yerleşti ve burada yaşayan Puniklere ismini verdi. Fakat babasının ölümünden sonra Kenan'a geri gelip tarihte onuruna ismi Fenike olarak değiştirilen ülkesine kral oldu. Nympha Alphesiboia ile yaptığı evlilikten Adonis dünyaya geldi.[4] Diğer kardeş Kiliks, sonraları kendi adıyla yani Kilikya şeklinde anılacak olan Hypakhaların ülkesine geldi.[5] Phineus ise Harpyaların kendisini bir türlü rahat bırakmayacağı Marmara Denizi'ni Karadeniz'den ayıran Thynia Yarım Adası'na yerleşti. Thasos ve yandaşları da, ilk önce Olympia'ya giderek burada, elinde bir asa ile yay tutan on arşın yüksekliğindeki Tyria-Herakles anıtını inşa ettiler. Daha sonra zengin altın yataklarını işlettikleri Thasos Adası'na giderek buraya yerleştiler. Bütün bu olaylar Amphitryon'un oğlu Herakles'in Yunanistan'da doğumundan yaklaşık beş nesil önce meydana gelmiştir.[6]

e. Kadmos ise annesi Telephassa ile, Agenor'un krallık yaptığı Tyre'den ayrılarak Rodos adasına geldi. Burada Lindos-Athena'ya tunçtan bir kazan adayan ve Poseidon için bir tapınak inşa edip onları rahiplere emanet eden anne ve oğul, daha sonra Thera'ya gelerek bu şehirde de iki Olymposlu için tapınaklar yapıp onlara ibadet ettiler. Europa'ya ait bir iz bulabilmek amacıyla geldikleri Trakya Edonia halkı tarafından iyi bir şekilde karşılanıp ağırlandılar. Çektiği acılara daha fazla dayanamayan Telephassa burada öldü. Annesinin cenaze töreninden sonra Kadmos adamlarını da yanına alarak Delphoi Kâhini'ne kız kardeşinin nerede olduğunu sormak için yola çıktı. Kâhin ona Europa'yı aramaktan vazgeçmesini ve onun yerine bir şehir kurmasını söyledi. Kehanete göre kuracağı şehrin yerini seçmek için de bir ineği, hayvan yürümekten yorulup yere düşünceye kadar takip etmesi gerekiyordu.

f. Delphoi'den Phokis'e doğru ayrılan yol üzerinde Kral Pelagon'un hizmetindeki birkaç sığır çobanıyla karşılaşan Kadmos, onlardan her iki böğründe dolunayı andıran beyaz lekeler bulunan bir inek satın aldı. Doğuya, Boiotia'ya doğru yol almaya başlayan ineğin arkasından Kadmos ve adamları hiç durup dinlenmeden günlerce sürecek olan uzun bir yolculuğa başladı. En sonunda inek, sonraları Thebes adıyla anılacak olan yere geldiğinde yorgunluktan bitkin düşüp yere yığıldı. Kadmos Delphoi'de kendisine söylenen yerin burası olduğunu anlayarak, beraberindekilerle birlikte ilk iş olarak Fenike dilinde Onga ismiyle anılan Tanrıça Athena onuruna bir anıt inşa etti.[7]

g. Kendisine kılavuzluk yaparak kuracağı şehrin yerini gösteren ineğin vakit geçirilmeden Athena'ya kurban edilmesi gerektiğini söyleyen Kadmos, arkadaşlarından birkaçını yakınlarındaki pınardan su almaya gönderdi. Ne var ki aralarından hiç kimse sonraları adına Kastalya Pınarı denilen Ares Pı-

narı'nın bir canavar tarafından korunduğunu bilmiyordu. Kadmos'un gönderdiği adamların pınardan su almaya geldiklerini gören yaratık onların çoğunu öldürdü. Kadmos da arkadaşlarının intikamını kocaman bir kaya ile düşmanının kafasını ezerek aldı. İneği önceden söz verdiği gibi Athena'ya kurban eder etmez, Tanrıça geçek kimliği ile görünüp yaptığı kahramanlıktan dolayı onu öven şeyler söylediği Kadmos'dan canavarın dişlerini toprağa gömmesini istedi. Tanrıça'nın isteği yerine getirilir getirilmez birden bire topraktan Sparti ya da Ekilmiş Adamlar adı verilen silahlı yaratıklar beliriverdi. Baştan aşağı zırhlarla kaplı ve birbirinden keskin kılıçlar taşıyan bu insanları gören Kadmos, onların bulunduğu yerin tam ortasına bir taş savurarak bir kayanın arkasına gizlendi. Kendilerini taşlayan kimse olmadığını düşünen Ekilmiş Adamlar birbirlerini suçlayarak dövüşmeye başladılar. O kadar acımasızca birbirlerine vuruyorlardı ki kavga sona erdiğinde sadece beş tanesi hayatta kalmayı başarabilmişti: Ekhion, Udaios, Khithonios, Hyperenor ve Peloros. Bu savaşçıları Kadmos barışçıl bir şekilde kendi tarafına almayı başardı. Ne var ki Ares canavarın ölümünden Kadmos'u sorumlu tutunca, kutsal mahkeme kuruldu ve Kadmos'un, bir Büyük Yıl boyunca tanrının kölesi olarak onun hizmetinde çalışmasına karar verildi.[8]

1. Apollodoros: iii. 1. 1; Hyginus: *Fabulae* 178 ve 19; Pausanias: v. 25. 7; Apollonius Rhodius: ii. 178.
2. Ovidius: *Metamorphoses* ii. 836; Moskhos: *İdiller* ii. 37-62.
3. Gortyn Sikkeleri; Theophrastos: *Bitkiler Üzerine Araştırmalar* i. 9. 5; Hyginus: *Fabula* 178.
4. Hyginus: *a.g.e.*; Apollodoros: iii. 1. 1. ve 14. 4.
5. Herodotos: vii. 91.
6. Pausanias: v. 25. 7.; Herodotos: iv. 47 ve ii. 44.
7. Pausanias: ix. 12. 1-2.
8. Hyginus: *Fabula* 178; Apollodoros: iii. 4. 1-2

*

1. Efsanede adı geçen karakterlerin şecereleri hakkında birbirinden farklı sayısız anlatım mevcuttur. Örneğin Thasos bazen Poseidon'un; bazen Kiliks'in (Apollodoros: iii. 1. 1); bazen de Tityos'un (Pindaros: *Pythionikon* iv. 46) oğlu olarak geçer. Agenor, *Yaradılış*'da "Kenan" adıyla karşımıza çıkan Fenikeli Kahraman Khnas'dır. Muhtemelen Uganda'dan Aşağı Mısır'a gelmiş olan Kenan halkının geleneklerinden birçoğu Doğu Afrika kökenlidir. Agenor'un oğullarının her birinin farklı yönlere dağılmaları, anlaşıldığı kadarıyla sözü edilen kabilenin MÖ 2. binyılda Ari ve Sami istilacılarının baskısı nedeniyle batıya doğru yapmış olduğu zorunlu göçü açıklar.

2. İnakhos'un oğullarının kız kardeşleri İo'yu bulabilmek için yaptıkları yolculuğun anlatıldığı efsane, Agenor'un oğullarının kız kardeşleri Europa'yı bulmak için verdiği mücadeleyi konu alan hikâyenin şekillenmesinde önem-

li bir role sahiptir. Phoiniks, Yaşamdaki Ölüm Tanrıçası olarak Ay'a atfedilen bir unvan olan Phoinissa'nın ("kızıl ya da kanlı olan") eril formudur. Kelime olarak dolunayın eşanlamlısı olan Europa, yani "geniş-yüz", Sidon'da Astarte, Lebadia'da ise Demeter olarak bilinen Ay Tanrıçası'nın sahip olduğu unvanlardan biridir. Buna karşın eğer kelime *eur-ope* değil de, (euboia örneğinde olduğu gibi) *eu-rope* şeklindeyse, bahsedilen karşılıklardan başka "söğüt için uygun", bir başka deyişle "iyi sulanmış" anlamına da gelir. Kutsal yılın beşinci ayına hükmeden söğüt, büyücülüğün yanı sıra bütün Avrupa'da özellikle ilk yağmurların yağmaya başladığı Mayıs ayında düzenlenen bereket ritüelleriyle de ilişkilendirilirdi. Libya, Telephassa, Argiope ve Alphesiboia isimlerinin hepsi Ay Tanrıçası'na atfedilen unvanlardır.

3. Helenlerin ilk çağlarda Girit'e yaptıkları baskınların mitolojik bir anlatımı olan, Zeus'un Europa'ya zorla sahip olması, Helen öncesi döneme ait olan resimlerden esinlenilerek anlatılmıştır. Bir Mykene şehri olan Midea'da bulunan ve mavi camdan yapılmış sekiz eski levha üzerinde varlığını koruyan bu resimlerde Ay rahibesinin, üstünlüğünü zorla kabul ettirdiği kurbanı Güneş-boğaya büyük bir sevinçle binerek dolaştığı anlatılmaktadır. Tasvir edilen bu manzara anlaşıldığı kadarıyla Europa'nın Bahar-tacının tören alayında taşındığı (Athenaios: 678a-b) bereket ritüellerinin bir parçasıdır. Zeus'un Europa ile bir kartal kılığına girerek birlikte oluşu, onun tavus kuşu kılığında Hera'yla birleşmesini çağrıştırır, çünkü (Hesykhius'a göre) Hella "Europia" adını taşımaktaydı. Europa'ya Girit ve Korinth'de verilen isim ise Hellike'yi (Hellice–söğüt) çağrıştıran Hellotis'dir, ayrıca Helle ve Helen aynı ilahi varlığı sembolize ederler. Kallimakhos *Epithalamion for Helen* adlı eserinde çınar ağaçlarının Helen için kutsal olduğundan bahseder. Bu kutsiyet, çınar ağacının her yıl kabuk değiştirmesinin yanı sıra beş çatallı olan yapraklarının Tanrıça'nın elini temsil etmesinden kaynaklanır. Söz konusu ağacı, Tanrı Esmun'un Tanit'e (Neith) ait olan açık-el amblemini alması gibi, sonraki çağlarda Apollon kendi nüfuzu altına almıştır.

4. Europa'nın konu edildiği efsanenin, Giritli Helenlerin Fenike'ye yaptığı saldırıyı anlatıyor olması da muhtemeldir. John Malalas'ın, "Girit Kralı Tauros" ("boğa"), Agenor ve oğullarının ülkede olmadığı bir sırada denizden Tyre'ye saldırdığının ileri sürülmesi bu yüzdendir. "İstilacılar aynı akşam şehri ele geçirip, aralarında Europa'nın da bulunduğu birçok tutsağa zorla sahip oldular. Bu olayların hepsi hâlâ geleneksel olarak Tyre'de düzenlenen 'Uğursuz Gece' ritüellerinde canlandırılmaktadır" şeklindeki ifadenin bir hayal ürünü olmadığı söylenilebilir (*Chronicles* ii. 30, ed. Dindorff). Aynı şekilde Herodotos da Malalas ile benzer şeyleri dile getirir.

5. Theseus'un Olympia'da ibadet ettiği Tyria-Herakles, Tanrı Melkarth'ın kendisidir. Ayrıca Sami dilini konuşan ve sayıca fazla kalabalık olmayan bir

kabilenin göründüğü kadarıyla Suriye Ovaları'ndan kuzeye doğru göç ederek MÖ 2. binyılın sonlarına doğru Boiotia'yı geçerek Thebes'i ele geçirdikleri Karia'daki Kadmeia'ya– Kadmos Sami diline ait bir sözcük olup "doğu" anlamına gelir– gelmiş olmaları mümkündür. Ekilmiş Adamlar efsanesi ile Kral Kadmos'un Ares'in hizmetine girmesi, Kadmosluların Boiotia'yı fazla güç kullanmadan ele geçirmek için ülke sınırları içerisinde yaşayan ve bulundukları toprakların yerlileri olduklarını iddia eden Pelasg kabileleri arasında bir iç savaş başlattıklarının yanı sıra, bu halkın yerel inanışa göre kutsal kralın sekiz-yıllık egemenlik süresine sahip olduğu şeklindeki kuralı da kabul ettiğini gösterir. Apollon'un Delphoi'deki Python'u öldürmesi ile Kadmos'un Ares Pınarı'nın başındaki ejderhayı öldürmesi arasında da birtakım benzerlikler vardır. Ekilmiş Adamlara verilen isimler de –Ekhion ("engerek"), Udaios ("yere ait"), Khithonios ("toprağa ait"), Hyperenor ("aniden ortaya çıkan") ve Peloros ("yılan")– tipik kâhin-kahramanların sahip olduğu isimlerin özelliklerini yansıtır. Bununla beraber "Peloros" ismi, yalnızca Thebeslilerin değil, bütün Pelasgların da bu şekilde dünyaya geldiklerini açıklar; ayrıca Peloria Şöleni de bu iki kavim tarafından düzenlenen bir festivaldi. İason dragona ait dişleri Kolkhis'den ziyade büyük bir olasılıkla Korinth ya da İolkos'da toprağa ekmiştir.

6. Troya ve Antakya da aynı Thebes şehri gibi, kutsal sayılan ineklerin seçtiği yerlerde kurulmuştur. Buna karşın bahsedilen uygulamanın tam olarak hayata geçirilmiş olması çok düşük bir ihtimaldir. Bunun yerine önceden belirlenmiş bir alanda başıboş bırakılan ineğin bir süre dolaştıktan sonra yattığı yerde Ay Tanrıçası onuruna bir tapınak inşa edilmiş olduğu daha akla yatkındır. Zira inek stratejik tecimsel algılaması yüksek bir canlı değildir.

59.
KADMOS ve HARMONİA

Kastalya Pınarı'nın başında bekleyen ejderhayı öldürmesi nedeniyle kefaret ödemek zorunda kalan Kadmos, tam sekiz yıl boyunca Ares'e hizmet etti. Cezasını bitirdikten sonra Tanrıça Athena'nın isteğiyle geldiği Boiotia'da yanındaki Ekilmiş Adamlarla birlikte kendi ismiyle anılacak olan "Kadmeia" şehrini Thebes'de kurdu. Daha sonra Zeus'un İasion'a öğrettiği Mysterionlara katılma ayrıcalığını kazanan Kadmos, Ares ile Aphrodite'nin kızı Harmonia ile evlendi. Bazı yazarlar Kadmos'un Samothrake'yi (Semendirek Adası. Çev. n.) ziyaret ettiği bir sırada Athena'nın onu Harmonia ile evlendirdiğini ileri sürerler.[1]

b. Kadmos ile Harmonia'nın evliliği Olymposluların katıldığı ölümlülere ait ilk düğündü. Evlenen çifte ayrı ayrı hediyeler getiren tanrılar için on iki altın taht, Thebes pazar yerinin rahatça görüldüğü Kadmos'un evine kuruldu. Aphrodite geline, Hephaistos'un yaptığı meşhur altın gerdanlığı verdi -esasen bu kolye, Zeus'un kalbini kaptırdığı Kadmos'un kız kardeşi Europa'ya hediye ettiği kolyeydi. Bu kolyenin en büyük özelliği, onu takan kişi kim olursa olsun ona, karşı konulamayan bir cazibe kazandırmasıydı.[2] Bir başka göz kamaştırıcı hediye ise Athena'nın verdiği kaftan ve bir flüt takımıydı. Bu giysi de, aynı kolye gibi, bedenini örttüğü kişiye birtakım tanrısal vasıflar kazandırıyordu. Hermes de onlara bir lir hediye etti. Kadmos'un eşine hediyesi ise Tanrıça'nınkine benzer, üzeri birbirinden güzel mücevherlerle süslenmiş bir kaftandı. İasion'un annesi Elektra ise Harmonia'ya Ulu Tanrıça'nın ritüellerini öğretti. Bu arada Demeter de düğün sırasında üç-kez sürülmüş tarlada İasion ile birlikte olarak ülkenin bereketli bir hasat yılı yaşamasını sağladı. Thebesliler bugün bile düğün sırasında Apollon'un lirini, Müzlerin de en güzel şarkılarını söylediği yeri gösterir dururlar.[3]

c. Kadmos yaşlanınca henüz kendisini ejderhanın ölümünden dolayı tamamen affetmemiş olan Ares'in gönlünü almak için ülkenin yönetimini bü-

yük torunu Pentheus'a bırakarak tahttan ayrıldı. O güne kadar ülkede sessiz sakin bir hayat süren Pentheus, Kadmos'un kızı Agave'nin Ekilmiş Adamlardan biri olan Ekhion ile yaptığı evlilikten dünyaya gelmişti. Bu arada varis, annesi tarafından öldürüldüğünde Dionysos, düvelerin çektiği arabaya binen Kadmos ve Harmonia'nın barbarların hükümdarı olacağı, birçok Yunan kentini yağmalayan bu insanların Apollon'a ait bir tapınağı yerle bir ettikten hemen sonra cezalandırılacakları kehanetinde bulunmuştu. Dionysos'a göre Ares, Kadmos ve Harmonia'yı birer yılana dönüştürerek onların hayatını kurtaracak ve bu şekilde kral ve eşi Kutsalların Adası'nda sonsuza dek mutlu bir şekilde yaşayacaklardı.[4]

d. Kadmos ve Harmonia topraklarından ayrıldıktan sonra Enkhelalıların ülkesine gitti. İllyrialıların saldırısına uğrayan bu halk Dionysos'un öğüdüne uygun olarak bu ikisini ülkelerinde kral ve kraliçe ilan ettiler. Bu arada öz oğlunu öldürdükten sonra Agave ülkesinden kaçmak zorunda kalmış ve İllyria Kralı Lykotherses'e sığınmıştı. Kısa bir süre sonra Agave onunla evlenerek, ülkeye kraliçe oldu. Ancak Agave, anne ve babasının Enkhela askerlerinin başında savaşmaya geldiklerini öğrenir öğrenmez kocası Lykotherses'i de öz oğlu gibi öldürerek krallığı Kadmos'a teslim etti.[5]

e. Kral ve eşi, kehanette anlatıldığı gibi, hayatlarının son günlerini yaşarlarken birer mavi benekli siyah yılana dönüştürülmelerinden hemen sonra Zeus tarafından Kutsalların Adası'na gönderildiler. Anlatılanların aksine bazı efsanelerde Ares'in ikisini birer aslana dönüştürdüğü öne sürülür. Kral ve eşinin cesedi, Kadmos'un Buthoe şehrini kurmuş olduğu İllyria'da gömüldü. Ülkenin başına ise evliliklerinin son zamanlarında dünyaya gelen oğulları İllyrios geçti.[6]

1. Pausanias: ix. 5. 1; Sicilyalı Diodoros: v. 48; Apollodoros: iii. 4. 2.
2. Sicilyalı Diodoros: v. 49 - iv. 65. 5; Pindaros: *Pythionikon* iii. 94; Pausanias: ix. 12. 3; Pherekydes – Apollodoros: iii. 4. 2.
3. Sicilyalı Diodoros: v. 49; Pausanias: ix. 12. 3.
4. Hyginus: *Fabula* 6; Apollodoros: iii. 4. 2; Euripides: *Bakkhai* 43 ve 1350.
5. Hyginus: *Fabulae* 184 ve 240.
6. Ovidius: *Metamorphoses* iv. 562-602; Apollodoros: iii. 5. 4; İskenderiyeli Hephaistion; i; Apollonius Rhodius: iv. 517.

*

1. Kadmos'un on iki Olymposlu'nun katıldığı bir düğünle evlenmesi, Peleus'un Thetis ile yaptığı evliliği çağrıştırır. Bu evlilik ayrıca Thebes'i işgal eden Kadmoslu istilacıların, Atinalılar tarafından desteklenip Samothrake Mysterionlarına kabul edildikten sonra Helenler tarafından da tanındığını gösterir. Buna ek olarak Kadmos'un Buthoe şehrini kurmuş olması nedeniyle İllyrialılar kendilerinin birer Yunanlı olduğunu iddia etmiş ve bundan do-

layı Olimpiyat Oyunları'na katılma hakkına sahip olduklarını ileri sürmüşlerdir. Eğer Kadmos İllyria'da bir yılan olarak tasvir edilmişse, bu şehirde onun bir kâhininin yaşamış olduğu aşikârdır. Ayrıca Kadmos ve Harmonia'nın dönüştürüldükleri söylenen aslanlar da muhtemelen Ulu Tanrıça'nın anikonik imajını taşıyan –Mykene'deki meşhur Aslan Kapısı'nda olduğu gibi– ikiz ve armayla süslenmiş yapılardır. Mitologlara göre hükümranlık süresinin sonuna gelen Kadmos öldürülmemiş, bunun yerine bir koloni ile birlikte göç etmesine izin verilmiştir.

60.
BELOS ve DANAOS KIZLARI

Thebais sınırları içerisindeki Khemmis'de hükümranlığını ilan eden Kral Belos, Libya ile Deniz Tanrısı Poseidon'un oğlu ve Agenor'un ikiz kardeşiydi. Nilos'un kızı Ankhinoe ile yaptığı evlilikten Aigyptos ve Danaos adlarında ikiz çocuklar ile Kepheus dünyaya geldi.[1]

b. Aigyptos kendisine krallık olarak Arabistan topraklarında hükümranlık kurmanın yanı sıra Melampusların (Kara Ayaklılar) ülkesini de kendi himayesi altına alarak buraya Mısır adını verdi. Aigyptos'un Libyalı, Arabistanlı, Fenikeli ve daha birçok farklı uyruklu kadınlardan elli erkek çocuğu oldu. Libya'yı yönetmeye gönderilen Danaos'un da yine birçok kadından dünyaya gelen elli kızı vardı. Danaos Kızları adı verilen bu kızların annelerinin hemen hepsi farklı ülkelerdendi –Naiadlar, Hamadryadlar, Mısırlı prensesler Elephantis ve Memphis ve Etiyopyalı kadınlar.

c. Babaları Belos'un ölümüyle ikiz kardeşler arasında kimin ülkeye kral olması gerektiği konusunda anlaşmazlık çıktı. Gittikçe içinden çıkılmaz bir hal almaya başlayan bu anlaşmazlığı çözmek için Aigyptos kendi oğulları ile kardeşinin kızlarını evlendirme fikrini ortaya attı. Kardeşinin öne sürdüğü bu anlaşmayla kendisine tuzak kurduğunu ve danıştığı kâhinin söylediği gibi Aigyptos'un herkesi öldüreceğini düşünen Danaos, böyle bir durumla karşılaşmamak için Libya'dan kaçmak için hazırlıklara başladı.[2]

d. Danaos, Tanrıça Athena'nın yardımıyla kendisi ve elli kızı için bir gemi inşa ederek –bu, o güne kadar denize açılan ilk çift-pruvalı gemiydi– kızlarıyla beraber Rodos Adası üzerinden Yunanistan'a doğru yola çıktı. Kral, Rodos'ta Tanrıça'ya olan minnettarlığının bir göstergesi olarak kızlarının da yardımıyla Athena onuruna bir tapınak inşa etti. Adada kaldıkları süre içerisinde kızlarından üçü öldü. Lindos, İalysos ve Kameiros adlı şehirlere Danaos'un burada ölen talihsiz kızlarının isimleri verildi.[3]

e. Rodos adasından bir müddet sonra ayrılan Danaos, oradan Peloponnesos'a gelerek Lerna yakınlarındaki bir bölgeye yerleşti ve kendisinin tanrılar tarafından Argos Kralı olarak seçildiğini ilan etti. Her ne kadar Argive Kralı Gelanor onun bu iddiasına gülüp geçtiyse de ülkenin önde gelenleri konuyu tartışmak için Danaos ile gece bir araya gelmeye karar verdiler. Gerçekten de sabaha kadar süre isteyen Gelanor'un, kendisini Tanrıça Athena'nın desteklediğini söyleyen Danaos'un teklifini kabul edip tahtını bırakmak gibi bir düşüncesi yoktu. Ne var ki sabahın ilk ışıkları ile birlikte Argiveliler dağdan inen bir kurdun şehir surlarının etrafından otlayan sığır sürüsüne saldırıp onların başında bulunan boğayı öldürdüğüne şahit oldular. Bunun tanrısal bir işaret olduğu kanısına kapılan insanlar, eğer karşı konulursa Danaos'un zorla tahtı alacağını düşünüp Kral Gelanor'u karşı koyup güç kullanmadan tahttan ayrılması için ikna ettiler.

f. Danaos kendisinin kral olmasını sağlayan kurdun aslında o kılığa giren Apollon olduğuna kanaat getirdi ve Argos'un en ünlü tapınağını Kurt-Apollon'a atfetti. Kral olduktan sonra o kadar güçlenip tanındı ki, Yunanistan'da yaşayan bütün Pelasglar kendilerine Danaolar adını verdiler. Danaos daha sonra Argos Kalesi'ni inşa etti. Bu sırada kızları da, Thesmophoria adı verilen Demeter Mysterionlarını Mısır'dan getirerek, Pelasg kadınlarına öğretti. Uzun bir süre Peloponnesos'da yapılan bu Mysterionların bölgedeki varlığı, Dorların bu toprakları işgali ile sona erdi. Sadece Arkadyalılar Tanrıça'nın Mysterionlarını düzenlemeye devam ettiler.[4]

g. Danaos, iki Olymposlu'nun arasında yaşanan çekişme nedeniyle yine büyük bir sorunla karşı karşıya kaldı. Denizlerin Efendisi Poseidon, Danaos'un hükümranlık kurduğu toprakların Zeus'un eşi Hera'ya verilmesinden hoşnut kalmamış ve Argos'a akan bütün suları kesmişti. Kral Danaos kızlarını ülkenin farklı yerlerine göndererek su bulmalarını ve Poseidon'un gönlünü almak için ne gerekiyorsa yapmalarını söyledi. Bu arada kardeşlerden Amymone, ormanda gördüğü bir geyiği kovalarken o sırada öğle uykusunda olan bir Satyr'i uyandırma gafletinde bulunmuştu. Genç kız, yaptığı hatanın farkına varmıştı varmasına, ama artık çok geçti. Öfkeye kapılan Satyr genç kızı yakalayarak ona tecavüz etmek istedi. Tam bu sırada Poseidon, kendisine yalvaran Amymone'nin feryatlarını duyarak üç dişli yabasını Satyr'e doğru fırlattı. Fakat hedefinin aniden yer değiştirmesiyle silah, avını ıskalayarak bir kayaya saplandı. Amymone babasının isteğini de hatırlayarak Poseidon ile birlikte oldu. Poseidon da sevgilisinin amacını öğrendiğinde, ondan kayaya saplanmış olan yabayı çıkarmasını istedi. Amymone tanrının isteğini yerine getirir getirmez, silahın saplandığı üç ayrı yerden birdenbire sular fışkırmaya başladı. Şimdilerde Amymone Pınarı denen bu su aynı zamanda Lerna Nehri'nin kaynağını oluşturur. Anlatılanlara göre bu pınardan akan sular yazın en sıcak ve bunaltıcı günlerinde bile hâlâ hiç eksilmez.[5]

h. Genç kadın, Amymone Pınarı'nın yakınlarındaki bir çınar ağacı altında Ekhidna Hydra adı verilen bir canavar dünyaya getirdi. Hydra, katillerin günahlarından arınmak için yıkanmaya geldikleri Lerna Gölü kenarında yaşamaktaydı –"Şeytanların Lernası" atasözünün kaynağı bu efsanedir.[6]

i. Bütün bunlar olurken Kral Aigyptos, oğullarına Argos'a büyük bir sefer düzenlemelerini, Danaos ve tüm ailesini cezalandırmadan da geri gelmemelerini emretti. Babalarının isteğini yerine getirmek zorunda kalan kardeşler önce Danaos'a giderek önceden verdiği sözü tutması ve kızlarıyla evlenmelerine izin vermesi için ona yalvardılar –esasen prenslerin amacı düğün gecesi kızların hepsini öldürmekti. Danaos, Aigyptos'un oğullarının isteklerini geri çevirince onlar da Argos'u büyük bir kuşatma altına aldılar. Her ne kadar Danaos Kızları kalenin içindeki su ihtiyacını karşılamak için kuyular inşa ederek, ki bunlar arasında dört kutsal kuyu da bulunmaktaydı, su çıkarmayı başarmışlarsa da, sular kuşatmanın olduğu zamana kadar kurumuştu. Danaos, susuzluk nedeniyle istemeye istemeye kardeşinin oğullarına haber yollayarak kuşatma kaldırılır kaldırılmaz isteklerini kabul etmeye hazır olduğunu ona bildirdi.[7]

j. Böylece prens ve prenseslerin evleneceği büyük düğün için hazırlıklara başlandı. Anne tarafından eşit statüye sahip olan gelin ve damadın birbirleriyle evlenebilmesi için Danaos, bazı çiftleri kendisi seçti. Bunun yanında isim benzerliği olan çocuklar da kral tarafından belirlenerek bunların da birbirleriyle eşleşmesi sağlandı; dolayısıyla Kleite, Kleitos ile; Sthenele, Sthenelos ile ve Khrysippe de Khrysippos ile evlendi. Diğer çiftler ise kura ile belirlenerek tespit edildi.[8]

k. Düğün sırasında Danaos, kızlarını bir araya toplayarak, geceleyin kocalarının göğüslerine saplayıp onları öldürmek için her birine saçlarının altında saklayabilecekleri uçları oldukça sivri iğneler verdi ve onlardan söylediklerini yapacaklarına dair kendisine söz vermelerini istedi. Kendisine sahip olmaya çalışmadığı için Artemis'in de öğüdünü dinleyerek kocası Lynkeus'u öldürmekten vazgeçen Hypermnestra haricinde bütün kızlar babalarının isteğini yerine getirerek kocalarını düğün gecesi öldürdüler. Lynkeus eşi Hypermnestra'nın da yardımıyla yakınlardaki Lynkea şehrine kaçmayı başardı. Genç kız, sevgilisinin sağ salim oraya ulaştığını anlamak için de, ondan, gittiğinde feneri yakmasını istedi. Eğer beklediği işareti alırsa kendisi de kaledeki feneri yakacaktı. Argivliler o gün bugündür bu anlaşmanın anısına geleneksel olarak her yıl fener-ışıklarını yakıp söndürürler. Şafak atıp yeryüzü aydınlanmaya başladığında Kral Danaos, kızı Hypermnestra'nın kendisine karşı geldiğini öğrenip genç kızın hayatına son vermek istediyse de, Argive yargıçları tarafından Hypermnestra suçsuz bulundu ve hayatı bağışlandı. Bunun üzerine genç kız Muzaffer-Aphrodite onuruna Kurt-Apollon'un tapı-

nağında yaptığı bir anıtın yanı sıra, İnandıran-Artemis onuruna da bir tapınak inşa ederek onlara duyduğu minnettarlığı gösterdi.[9]

l. Kurbanların hepsinin vücutlarından ayrılan başları Lerna'da gömüldü. Başsız cesetler Argos'a getirilerek şehir surları önünde bir cenaze töreni düzenlendi. Her ne kadar Zeus'un buyruğuyla kızlar Hermes ve Athena tarafından Lerna Gölü'ne götürülerek günahlarından arındırıldılarsa da, Mahşerin Yargıçları (Ölüm Yargıçları) onları ellerindeki kevgire benzeyen kavanozlarla sonsuza dek şehre su taşımakla cezalandırdı.[10]

m. Hypermnestra ile Lynkeus bir süre sonra yeniden birbirlerine kavuştular. Danaos, diğer kızlarının da günahlarından arındırıldıkları günün öğlenine kadar evlenmeleri gerektiğini bildiğinden, prenseslerin taliplerine haber göndererek, şimdilerde Apheta adı verilen yolda başlayacak olan bir yarışma düzenleyeceğini ve derece alanlara kızlarını ödül olarak vereceğini söyledi. Buna göre yarışı bitiren erkekler aldıkları derecelere göre istedikleri kızlarla evlenme şansını elde edecekti. Düzenlenen yarışa ilk gün, katillerle evlenerek hayatlarını tehlikeye atmak istemediğinden çok fazla katılan olmadı. Ama ikinci gün, kızlarla evlenenlerin başına hiçbir şey gelmediğini görenler büyük topluluklar halinde yarışa katılıp, kralın kızları ile evlenme şansına sahip olmak istediler. Yapılan evliliklerden dünyaya gelenlere Danaolar adı verildi. Argivliler hâlâ Hymenaia Müsabakalarında bu yarışı düzenlerler. Danaos'un kızıyla bir kez daha evlenmesine izin verdiği Lynkeus, daha sonra Danaos'u öldürerek Argos'un başına geçti. Yeni kral eğer Argive halkı izin vermiş olsaydı, ağabeylerinin intikamını almak için eşinin kız kardeşlerinin hepsini öldürmeye hazırdı.[11]

n. Bütün bunlar yaşanırken talihsiz baba Aigyptos, geldiği Yunanistan'da oğullarının hepsinin öldürüldüğü acı haberini aldıktan hemen sonra Aroe'ye kaçtı. Bu ülkede hayatını kaybeden kral, Patrai'deki Serapis'in tapınaklarından birine gömüldü.[12]

o. Amymone ile Poseidon'un birlikteliğinden dünyaya gelen Nauplios büyüdüğünde, Büyük Ayı'ya bakarak yön tayin etmeyi bulan büyük bir denizci oldu. Kendi adıyla anılan Nauplios şehrini kurduktan sonra buraya, büyükbabası ile seferlere katılmış olan Mısırlı denizcileri getirdi. Nauplios ayrıca, düşman gemilerini, geceleyin kayalıkların üzerinde ateş yakarak oraya gelmelerini sağlayıp batırmakla ün yapmış olan Merhametsiz Nauplios'un da atasıydı.[13]

1. Herodotos: ii. 91; Euripides – Apollodoros: ii. 1. 4.
2. Apollodoros: ii. 1. 5; Hyginus: *Fabula* 168; Eustathios – Homeros, 37.
3. Hyginus: *a.g.e.*; Apollodoros: ii. 1. 4; Herodotos: ii. 234; Sicilyalı Diodoros v. 58. 1; Strabon: xiv. 2. 8.
4. Pausanias: ii. 38. 4. ve 19. 3.; Euripides – Strabon: viii. 6. 9; Strabon: *a.g.e.*; Herodotos: ii. 171; Plutarkhos: *On the Malice of Herodotos* 13.

5. Hyginus: *Fabula* 169; Apollodoros: ii. 1. 4.
6. Pausanias: ii. 37. 1 ve 4; Strabon: viii. 6. 9.
7. Hyginus: *Fabula* 168; Apollodoros: ii. 1. 5; Strabon: viii. 6. 9.
8. Apollodoros: *a.g.e.*; Hyginus: *Fabula* 170.
9. Apollodoros *a.g.e.*; Pausanias: ii. 25. 4; 19. 6 ve 21. 1.
10. Apollodoros: *a.g.e.*; Lukianos: *Marine Dialogues* vi; Hyginus: *Fabula* 168; Ovidius: *Heroides* xiv; Horatius: *Odes* iii. 11. 30.
11. Pindaros: *Pythionikon* ix. 117; Pausanias: iii. 12. 2; Hyginus: *Fabula* 170; Servius – Vergilius *Aeneis* x. 497.
12. Pausanias: vii. 21. 6.
13. Apollonius Rhodius: i. 136-8; Theon – Aratos *Phainomena* 27; Pausanias: iv. 35. 2.

*

1. Anlatılan bu efsane, Helen kavimlerinin Filistin'den ayrılarak Rodos üzerinden Yunanistan'a eski çağlarda yaptıkları göç ile yine aynı halkın tarım kültürünü Peloponnesos'a taşımaları ile alakalıdır. Gerçekliği mümkün görünen bir iddiaya göre, bu halkın arasında aynı zamanda Libya ve Etiyopya'dan göç eden insanlar da bulunmaktaydı. Belos, Apokryphalı Bel'in yanı sıra Eski Ahit'te adı geçen Baal ile de özdeşleştirilir. Buna ek olarak kral ismini, ona sahip olarak ayrıcalıklarını ele geçirmiş olduğu Sümer Ay Tanrıçası Belili'den almıştır.

2. Aynı zamanda Telkhinler ya da "büyüleyenler" olarak da bilinen ve Rodos adasının üç önemli şehrine ismini veren Üç Danaos Kızı, Üçlü Ay Tanrıçası Danae'yi temsil eder. Linda, Kameira ve İalysa isimleri görüldüğü kadarıyla sırasıyla *linodeousa* (iplik eğiren-saran), *katamerizousa* (bölen-paylaştıran) ve *ialemistria* (ağlayan-feryat eden kadın) kelimelerinden türemiştir; işlevleri göz önünde bulundurulduğunda bu karakterlerin esasen, Klotho, Lakhesis ve Atropos olarak da bilinen Üç Fatalar ya da Moiralar ile benzer oldukları görülür. Hayat-ipliğinin klasik teorisine göre Tanrıça, ölümlü için vakit gelip onun ruhunu serbest bırakana dek her yıl yaptığı dikkatli bir ölçümden sonra hayat-ipliğine bir düğüm atardı. Bununla beraber Tanrıça'nın esas işi henüz doğan bebeklere üzerine klanının ve ailesinin amblemleri işlenmiş olan bezi sarmaktı. Çocuk bu şekilde dünyaya geldiği kabilede bir statüye erişirdi.

3. Danae'nin Sümerlerdeki ismi Dam-kina idi. Yahudiler onu Dan formuyla erilleştirdikleri Dina adıyla tanıyorlardı (*Yaradılış* xxxiv). Elli, görevleri kuyular açarak veya yağmur yağdırma büyüleri yaparak toprağı verimli hale getirmek olan Ay rahibelerinin oluşturduğu birlik için ideal bir sayıydı. Bundan dolayı Danaos Kızları, a seslisi bazen uzun bazen de kısa olan Yunanca *danos* "kavrulan-yanan" ve *d–nos* "hediye" kelimesi ile ilişkilendirilirler. Danaos ve Aigyptos gibi Agenor ve Belos'un da birbirlerinin ikizi olması, her bir varisin Baş-rahibe ile evlenerek Büyük Yıl'ın yarısı kadar, başka bir deyişle 50 Ay ayı süresince hükümranlık kurduğu Argos'daki yönetim siste-

mini açıklar. Baş-rahibelerin ise, (kaynağını Olimpiyat Oyunları'ndan alan) ellinci ya da ardışık yıllarda kırk dokuzuncu aya denk gelen Büyük Yıl'ın yarısının sonunda düzenlenen koşu müsabakalarından galip gelmeleri şarttı. Ayrıca Argos'da yapılan müsabakalara benzer bir şekilde Olympia, Sparta, Kudüs'te de (Hooke: *Origin of Early Semitic Ritual* [Erken Dönem Sami Ritüelinin Kökeni] 1935, 53) ve Babylon'da (Langdon: *Epic of Creation* [Yaradılış Destanı], 57-58) da kutsal kral unvanına sahip olmak için Yeni Yıl koşusu yapılmaktaydı; zira Güneş-Kral'ın çevik ve hızlı olması şarttı.

4. Herakles tarafından öldürülen Hydra görüldüğü kadarıyla, görevleri su taşımak olan rahibelerin oluşturduğu birliğin kişileştirilmiş formudur. Ayrıca Danaos Kızları'nın konu edildiği efsane de, bu rahibelerin koruduğu tapınağa Helenlerin düzenlediği ve ilki başarısızlıkla sonuçlanan iki saldırıyla alakalıdır. İkinci girişimden sonra Helen Kralı Baş-rahibe ile evlenmiş ve diğer su-rahibelerini de komutanları ile evlendirmiştir. "Apheta adı verilen yol" ise muhtemelen genç kızların Baş-rahibe, genç erkeklerin ise kutsal birer kral olabilmek için koştukları yarışın başlangıç noktasıdır. Messenia'da da kraliyet unvanı olarak kabul edilen Lynkeus ise kelime olarak keskin bakışlarıyla ünlü bir tür aslan olan "vaşak" anlamına gelir.

5. Görünen o ki, "Aigyptos" ve "Danaos" eski çağlarda Thebesli variskrallara verilen unvanlardandı. Ayrıca, istilalardan korunmak amacıya kutsal kralın başının şehrin girişine gömülmesi geleneğinin oldukça geniş bir coğrafyada kabul görmüş olmasından dolayı, Aigyptos'un oğullarına ait oldukları anlatılan ve Lerna'ya gömülen kesik başların tahta birbiri ardına geçen kutsal krallara ait olması kuvvetle muhtemeldir. Mısırlıların Melampuslar ("Kara Ayaklılar") olarak adlandırılmasının sebebi, bu ülkede yaşayan insanların tohum ektikleri mevsimlerde tarlalarının her zaman Nil nehri sularından dolayı çamur içinde kalmasından kaynaklanır.

6. Sonraki devirlerde, her biri birer anne-katili olduğu için delik kaplarla sonsuza dek su taşımakla cezalandırılan ve tek-eşliliği benimseyen bir kavim Danaolarla ilişkilendirildi. Ne var ki efsanenin ortaya çıktığı ikonda bu kadınlar, yağmur çağırmak için toprağa su serpme şeklinde olan bir çeşit büyü yaparken resmedilmişlerdir. Görünen o ki, kevgir ya da delik kaplar, Danaos birliğinin yasaklanmasından asırlar sonra bile, bilge kadınlara atfedilen bir ayrıcalık olarak kabul edilmiştir. Philostratos *Ta eis tan Tyanea Apollonion* (Tyanalı Apollonion'un Hayatı, vi. 11) adlı eserinde "ellerinde kevgir taşıyan kadınların sıradan çobanların sığır sürülerini iyileştirmeye çalıştığından" bahseder.

7. Hypermnestra ve Lynkeus'un birbirleriyle haberleşmek amacıyla kullandıkları söylenen fener ışıklarının, Argive Bahar Festivali'nde Güneş'in zaferini kutlamak için yakılanlar olması muhtemeldir. Bir diğer olasılık ise, kut-

sal kralın Argos'da görece daha merhametli bir metot olan kalbine uzun bir iğne batırılmak suretiyle öldürülmüş olmasıdır.

8. Thesmophoria ("hak dağıtma"), kutsal kralın ya da varisinin cinsel organlarının bir sepette taşındığı ve Atina'da yılın belirli dönemlerinde kutlanan tarımsal bir şölendi. Medeniyetin ilerlemesiyle zaman içerisinde üreme organlarının yerini cinsel güç sembollerinin şekli verilen somunlar (imgeler) ve canlı yılanlar aldı. Bahsedilen Apollon Lykios ise çok büyük bir ihtimalle "Kurt-Apollon"dan çok "Işık Saçan Apollon" anlamına gelir. Bununla beraber her iki kavram da kurtların kafalarını dolunaya doğru kaldırarak uluma alışkanlıklarıyla ilişkilendirilmiştir.

61.
LAMİA

Libya'da saltanat süren Kral Belos'un güzel kızı Lamia'ya Zeus, aşkına karşılık olarak, gözlerini istediği zaman çıkarıp istediği zaman yerine takabilme yeteneğini vermişti. Genç kadının Zeus ile yaşadığı gizli ilişkiden birçok çocuğu oldu. Ne var ki kıskançlık krizine giren Hera, Skylla haricindeki bütün çocukları öldürdü. Lamia da intikamını diğer annelerin çocuklarını kaçırıp birer birer öldürmekle aldı. Genç kadın giderek o kadar acımasız oldu ki, bir zamanlar tanrıların âşık olduğu yüzü, etrafa dehşet saçan bir yaratığınkine dönüştü.

Ь. Çocuk düşmanı olan Lamia daha sonra kendisi gibi korkunç yaratıklar olan Empusalara katıldı. Bu cinler erkeklerle yatıp kurbanları uykuya daldıktan sonra kanlarını emerek onları vahşice öldürürlerdi.[1]

1. Sicilyalı Diodoros: xx. 41; Suidas – Lamia; Plutarkhos: *On Curiosity* 2; Kritik – Aristophanes *Eirene* (Barış) 757; Strabon: i. 11. 8; Eustathios – Homeros 1714; Aristoteles: *Ethika Megala* (Büyük Ahlak) vii. 5.

*

1. Lamia; Anatha ve Athene olarak da isimlendirilen ve kültü Akhalar tarafından ortadan kaldırılan Libyalıların Aşk ve Savaş Tanrıçası Neith'in kendisidir. Tanrıça, Arkadyalı Alphito gibi zaman içerisinde çocuklara anlatılan düşsel bir korku olarak kişileştirilmiştir. Lamia'nın kelime anlamı *laimos* ("boğaz-gırtlak") kökünden türeyen *lamyros*'a ("obur-açgözlü") –bir kadın için de "şehvetli"– yakındır. Korkunç yüzlü bir yaratık olarak tasvir edilmesinin nedeni de, çocuk kurban etmenin başlıca gelenek olduğu Mysterionlara yabancı ve davetsiz konukların girmesini önlemek ve onları korkutmak için rahibelerin kullandıkları ünlü Gorgon başı ile ilişkilendirilmesidir. Zeus'un sevgilisine gözlerini yerlerinden çıkararak tekrar takabilme ayrıcalığını ver-

diğini konu alan efsane muhtemelen, Tanrıça'nın karşısında bulunan bir genç kehanet yapabilmesi ve geleceği görebilmesi için bir göz hediye ettiğini nakleden resimlerden ortaya çıkmıştır. Empusalar ise birer karabasandılar.

62.
LEDA

Bazı anlatımlara göre Zeus, Nemesis'e sevdalanmış ve ona sahip olabilmek için her yolu denemişti. Öyle ki Nemesis tanrıdan kaçmak için bir balığa dönüşüp derin sularda kaybolduğunda bile, Zeus da bir kunduz kılığına girerek onu takip etti. Tanrıça'nın denizden umudunu kesip, karaya ayak basar basmaz korkunç canavarlara dönüşerek karşı koymaya çalışması bile, kendisinden daha vahşi ve daha çevik hayvan kılıklarına giren Zeus karşısında hiçbir işe yaramadı. En sonunda genç kadın bir kaza dönüşerek gökyüzüne kaçmaya başladı. Zeus da kendisini çok güzel bir kuğuya çevirdi ve Attika sınırları içerisinde bulunan Rhamnus'da ona sahip olmayı başardı. Nemesis tanrının döllediği yumurtayı Sparta'ya kadar karnında taşıyarak onu burada bir göle bıraktı. Kral Tyndareos'un eşi Leda, bu olağanüstü yumurtayı görür görmez onu saraya getirdi ve bir sandıkta saklamaya başladı. Bir süre sonra çatlayan yumurtadan Troyalı Helen dünyaya geldi.[1] Buna karşın, nakledilen diğer anlatımlarda ise yumurtanın Ay'dan Euphrates Nehri'ne düştüğü, bir zamanlar yeryüzüne düşen ve yaradılışı başlatan yumurta gibi, balıklar tarafından kıyıya sürüklenip güvercinler tarafından çatlatıldığı ve böylece Suriyeli Aşk Tanrıçası'nın dünyaya geldiği anlatılır.[2]

b. Yukarıda anlatılanlardan tamamen farklı bir efsaneye göre de Zeus, kendisini, bir kartaldan kaçıp Nemesis'in göğsüne konan bir kuğuya dönüştürmüş ve genç kadınla bu şekilde beraber olmuştu. Tanrıdan hamile kalan genç kadının bir süre sonra doğurduğu sümbül-rengindeki yumurtayı Hermes aldı ve o sırada bacaklarını her iki yana açarak iskemlede oturmakta olan Leda'nın bacaklarının arasına fırlattı. Böylece, Leda Helen'in annesi oldu. Zeus bu olaydan sonra yaptığı kurnazlığın bir anısı olarak, kuğu ve kartal imajını gökyüzüne çıkartarak onları yüceltti.[3]

c. Bu konuda en fazla üzerinde durulan ve anlatılan efsane ise, Leda'nın Zeus'un âşığı olduğunu konu alan efsanedir. Buna göre Zeus, güzel bir kuğu

kılığına girerek Eurotas Nehri kenarında Leda ile birlikte olmuştu. Bu şekilde döllenen yumurtadan Helen, Kastor ve Polydeukes adlarındaki çocuklar dünyaya geldi. Zeus bu olaydan sonra sevgilisini tanrılaştırarak ona Nemesis adını verdi.[4] Fakat Leda aynı gece kocası ile de beraber olmuştu. Bu birleşmelerden ikiz çocuklar dünyaya geldi. Bazıları Klytaimnestra da dahil olmak üzere Helen, Kastor ve Polydeukes'in Zeus'un çocukları olduğunu iddia ederken, diğer bir grup Helen dışındaki çocukların döllenen ikinci bir yumurtadan dünyaya geldiğini dolayısıyla bunların Kral Tyndareos'un çocukları olduğunu ileri sürerler.[5] Bazı yazarlara göre ise, Kastor ve Klytaimnestra Tyndareos'un, Helen ve Polydeukes'in ise Zeus'un çocuklarıdır.[6]

1. Athenaios – Homeros *Kypria* 334b; Apollodoros: iii. 10. 7; Sappho: *Fragman* 105; Pausanias: i. 33. 7; Eratosthenes: *Katasterismoi* 25.
2. Athenaios: 57 f.; Plutarkhos: *Symposiacs* ii. 3. 3; Hyginus: *Fabula* 197.
3. Hyginus: *Poeticon astronomicon* ii. 8.
4. Lactantius: i. 21; Hyginus: *Fabula* 77; First Vatican Mythographer: 78 - 204.
5. Homeros: *Odysseia* xi. 299; *Ilyada* iii. 426; Euripides: *Helena* 254, 1497 - 1680.
6. Pindaros: *Nemean Odes* x. 80; Apollodoros: iii. 10. 6-7.

*

1. Nemesis, bir Nympha olarak Ay Tanrıçası'ydı. Aşk kovalamacası mitinin ilk çağlardaki versiyonuna göre Tanrıça, balık, tavşan, arı ve fare gibi –ya da tavşan, balık, kuş ve buğday tohumu– mevsimsel transformasyonlara giren kutsal kralı takip eder ve en sonunda onu yakalayarak varlığına son verirdi. Erkek egemen sistemin yerleşmesiyle kovalamaca tam tersi bir hal almıştır. Eski bir İngiliz halk şarkısı olan Coal-black Smith'deki gibi artık Tanrıça hayatını kurtarmak için Zeus'dan kaçmak zorunda kalmıştır. "Susamuru" anlamına gelen Kastor ismi de, kutsal kralın girdiği mevsimsel değişikliklerden biri olan balığı yakalamak için Tanrıça'nın bir susamuru ya da lutra kılığına girdiğini konu alan eski mitin izlerini taşır. "Tatlı şarap" anlamına gelen Polydeukes ismi, kovalamacanın yaşandığı zamanlarda düzenlendiği öne sürülen eğlencelerin özelliğini anlatır.

2. Giritlilere göre Lykia'ya ait bir kelime olan *Lada*'nın "kadın" anlamına geldiği söylenir. Leda ise esasen Delos'da Artemis ve Apollon'u dünyaya getiren Latona, Leto ya da Lat adı verilen tanrıçanın kendisidir. Sümbül-rengindeki yumurta, Druidlerin *glain* adını verdikleri ve her yıl deniz kıyısında aramaya çıktıkları kan-rengindeki Paskalya yumurtasını çağrıştırır. Kelt mitine göre bahsedilen bu yumurta Deniz Yılanı Tanrıça tarafından dünyaya getirilmiştir. Yumurtanın Leda'nın bacaklarının arasına atıldığını konu alan efsane muhtemelen, Tanrıça'nın Apollon'u dünyaya getirdiğini resmeden bir tablodan alınmıştır. Söz konusu resimde, Tanrıça, bir iskemlede üzerinde bacakla-

rını her iki yana açmış ve çocuğunu dünyaya getirmek üzere olan bir kadın şeklinde tasvir edilmiştir.

3. Helen[a] ve Helle ya da Selene, Hyginus tarafından Lukianos'un Suriyeli tanrıçasıyla ilişkilendirilen Ay Tanrıçası'nın sahip olduğu yerel unvanlardır. Ne var ki Hyginus'un ifadesi yanlış aktarılmıştır; zira, bir güvercin kılığına giren yılan-Ophion tarafından denizde döllenen evrensel-yumurtayı Boşluktan doğan Tanrıça'nın kendisi dünyaya getirmiştir. Helen'e ait biri Mykene sınırları içerisindeki Therapnai'de, diğeri de Dendra'da olmak üzere Sparta yakınlarında iki tapınağı vardı. Dendra'daki tapınak, Tanrıça'nın Rodos'ta bulunan tapınağı gibi ağaç kültü ile ilişkilendirilir. Polluks (x. 191), Tanrıça Athena onuruna Atina'da düzenlenen ve *helene* adı verilen özel bir sepet içerisinde ne olduğu açıklanmayan nesnelerin taşındığı Thesmophoria şenlikleriyle büyük benzerlikler taşıyan Helenephoria adı verilen bir Sparta Festivali'nin varlığından bahseder. Tanrıça'nın orgiastik bir doğası olduğundan dolayı bu gizemli nesnelerin cinsel güç sembolleri olma ihtimali yüksektir.

4. Zeus'un, Peloponnesos kuğu kültü tanrıçası Leda'yı baştan çıkarmak için kartaldan kaçan bir kuğu kılığına girmesi ve bu şekilde sevgilisine kendini acındırması, onun Girit'in tavus kuşu kültü tanrıçası Hera'yla yaşadığı aşk macerasını anlatan efsane ile tamamen aynıdır. Görünen o ki Leda'nın hikâyesi, Girit ve Pelasg şehirlerine ulaşan Helen savaşçılarının ilk başta Büyük Tanrıça'ya ibadet ederek ona saygı gösterip rahibelerini itaatkâr eşlerle evlendirdiklerinin ancak daha sonra da zor kullanarak Tanrıça'nın hâkimiyetini elde ettiklerinin mitolojik bir anlatımıdır.

63.
İKSİON

Lapith Kralı Phlegyas'ın oğlu olan İksion, Eioneus'un kızı Dia'ya sevdalanıp onunla evlenmek istemişti. Genç kızla evlenmek istediğini Eioneus'a söylediğinde ona vaatlerde bulunarak birbirinden değerli hediyeler sunacağını söyledi. Fakat evlilik gerçekleşip sıra armağanların verilmesine gelince, İksion eşinin babasına bir plan hazırladı ve içini kor halde yanan kömürlerle doldurduğu derin bir kuyu kazdı. Olup bitenlerden tamamen habersiz olan talihsiz Eioneus da üzeri kuru otlarla kaplı olan kuyunun içine düşerek can verdi.

b. İksion'un işlediği suç tanrılar arasında büyük bir öfkeye neden olduğundan Olymposlulardan hiçbiri onu işlediği suçun günahından arındırmak istemedi. Güzel bir kıza âşık olduğunda kendisinin de buna benzer şeyler yapabileceğini düşünen Zeus, İksion'a acıyıp onu sadece kirinden temizlemekle kalmadı, aynı zamanda tanrıların sofrasında yer vererek onu ayrıcalıklı bir konuma getirdi.

c. Ne var ki İksion kendisine yardım eden Zeus'a nankörce davranıp ihanet etti. Onun eşine âşık olarak onu baştan çıkarmaya çalıştı. İksion'a göre, kocasının yaşadığı aşk maceralarından dolayı ona bir ders vermek isteyen Hera da buna karşı çıkmayacaktı. Oysa işler düşündüğü gibi olmadı. Gencin kafasının içinden geçenleri okuyan Zeus, eşine benzeyen bir bulut yaratarak, onu İksion'un karşısına çıkardı. Zil zurna sarhoş olan İksion kendisine hazırlanan bu oyunun farkına varamadı ve hayaleti kıskıvrak yakalayarak onunla birlikte oldu. Baş tanrı bunun üzerine hemen Hermes'i çağırarak İksion'u kamçılamasını ve her vuruşta ona; "Yardım edenler saygıyı hak ederler" sözünü söyletmesini istedi. Tabi verilecek ceza bununla da bitmedi. Zeus onu sürekli yanarak dönen bir tekerleğe bağlayıp gökyüzüne fırlattı. Daha önceden ölümsüzlük ayrıcalığı kazanmış olduğu için de cezası sonsuza dek sürüp gitti.

d. Sonraları Nephele adı verilen Hera'nın hayaleti, İksion ile yaşadığı ilişkiden Kentauros'u dünyaya getirdi. Nephele'nin oğlu büyüdüğünde, Magnesia kısraklarıyla birlikte oldu ve bu ilişkiden At-Kentaurlar dünyaya geldi. Bu çocukların arasında en fazla öne çıkanı ünlü bir hekim hatta cerrah olan Kheiron'du.[1] (*Anlatılanlara göre bu ünlü hekim Akhilleus'un topuğu yandığında bir ejderhadan aldığı kemiği oraya yerleştirmişti. Kentaurların Herakles tarafından öldürülmesi sırasında ölümcül yaralar alan Kheiron'u, ölümsüz olduğu için sonsuza dek çekeceği acılardan Prometheus kurtardı.* Çev. n.)

1. Kritik – Apollonius Rhodius: iii. 62; Hyginus: *Fabulae* 33 ve 62; Pindaros: *Pythionikon* ii. 33-89, Lukianos: *Theon Dialogoi* (Tanrıların Konuşmaları) 6; Kritik – Euripides *Phoenician Women* 1185.

*

1. *İskhys* ("güç") ve *io* ("Ay") kelimelerinden türeyen İksion, aynı zamanda *iksias* ("ökseotu") sözcüğünü de çağrıştırır. Ökseotu üreme organlarıyla bir meşe-kralı olarak yıldırım tanrısını temsil eden kral, yağmur-yağdıran Ay Tanrıçası ile evlenir ve daha sonra da kanının ve spermlerinin toprağa bereket getirmesi için kırbaçlanır, bir balta ile kafası vücudundan ayrılır, hadım edilir ve elleri ile ayaklarından bir ağaca bağlanarak haşlanırdı. Bütün bunlar yapıldıktan sonra da eti akrabaları ve yakınları tarafından yenirdi. Efsanede Dia'nın babası olarak geçen Eioneus, aynı zamanda Deioneus ("yıkan-zarar veren") olarak da bilinir. *Eion* ise, Homeros'un nehir için kullandığı bir sıfattır.

2. Dodona Meşe Tanrıçası'nın ve bundan dolayı da Zeus'un eşi Hera'nın sahip olduğu bir unvan olan Dia ("gökyüzüne ait"), meşe-kültünde Ay Tanrıçası'na verilen bir isimdi. Eski bir gelenek olarak kralların kendilerine Zeus adını vermeleri ve Yağmur Bulutları'nın atfedildiği Dia ile evlenmeleri, itaatsizliğinden dolayı verilen ceza nedeniyle bir ağaca elleri ve ayakları ile bağlanmış Lapith Kralı'nın resmedildiği ritüel yazıtı yanlış yorumlayan Olympialı rahipleri rahatsız etmiş ve rahipler buna karşılık bulut hikâyesini uydurmuşlardır. Bir Etrüsk kabartmasında İksion, ayağında mantar kavı, kolları açık halde, yanmaktaki bir tekerleğe bağlanmıştır; başka bir yerde İrlandalı kahraman Curoi'nin, Cuchulain'i bağladığı "beş boğumlu bir bağ"la bağlıdır; *Ölüler Kitabı*'ndaki Osiris gibi geriye doğru bükülüp çember haline getirilerek el ve ayak bilekleriyle boynu bir arada bağlanmıştır (Philostratos: *Ta eis tan Tyanea Apollonion* [Tyanalı Apollonios'un Hayatı]). Bu uygulama, eski çağlarda Avrupa'da izlerine rastladığımız bir geleneği anımsatır. Buna göre, yüksek bir tepeden aşağı bırakılan, yanmakta olan tekerlekler, güneşin yaz boyunca en doruk noktaya çıktığını yani sıcakların aşırı şekilde devam ettiğini ve artık onun kış gündönümüne dek yavaş yavaş ortadan kaybolması zama-

nının geldiğini anlatırdı. İksion'un Eioneus'a tuzak kurmak için hazırladığı kuyu ise bir benzetme değildir; zira kutsal kral için savaşta ele geçirilen tutsaklar ya da tuzağa düşmüş yolcuların tanrılara sunulabileceği vekil kurbanlara ihtiyaç duyulmaktaydı. Göründüğü kadarıyla anlatılan bu efsane Helenler, Lapithler, Phlegyas soyundan gelenler ve Kentaurlar arasında yapılan fakat yolcuların öldürülmesi ve kadınlarının saldırıya uğramasıyla bir süre sonra şartlarına riayet edilmeyen antlaşmayı anlatır. Helenlerden maruz kaldıkları bu saldırı sonrasında resmi bir dille özür dilenmiştir.

3. Atlar, Ay için kutsal sayılan canlılardı. Yağmur çağırmak için at-başlı sopalarla yapılan danslar da, yarı-insan, yarı-at olarak tasvir edilen Kentaurların konu edildiği efsaneye dayanak teşkil ettiği izlenimini vermektedir. Argos Heraion'da bulunan Mykene dönemine ait bir mücevherde, yüzleri birbirine dönük iki erkeğin dans etmesi şeklindeki Kentaurların eski çağlardaki ilk tasvirine rastlarız. Benzer bir eşleşmeyi de bir Girit mühründe gözlemlemek mümkündür. Buna karşın Girit sınırları içerisinde yerel bir at-kültü bulunmadığından dolayı, bahsedilen motifin anayurttan getirilmiş olduğu açıktır. Arkaik sanat incelendiğinde Şarap Tanrısı Dionysos'un ayrılmaz parçası olan Satyrler de ilk çağlarda tahtadan yapılmış at-adamlar, sonraları ise keçi şeklinde tasvir edilmişlerdir. Kentauros çok büyük bir ihtimalle yılan kuyruklu bir kâhin-kahramandır ve bu yüzden Boreas'ın kısraklarla birleştiğinin anlatıldığı hikâye onunla ilişkilendirilmiştir.

64.
ENDYMİON

Endymion, baş tanrı Zeus ile Karia asıllı Aiol soyundan gelen Nympha Kalyke'nin oğluydu. Son derece yakışıklı olan bu genç, Elis Kralı Klymenos'u tahtından indirip, onun yerine ülkeye hükümdar oldu. İphianassa, Hyperippe, Khromia ve Neis gibi birbirinden farklı dört isimle anılan eşiyle yaptığı evlilikten dört erkek çocuğu oldu. Kral ayrıca kendisine sırılsıklam âşık olan Selene ile de birlikte olmuş ve bu birliktelikten elli kız çocuğu dünyaya gelmişti.[1]

b. Endymion bir gece Latmos Dağı'ndaki bir mağarada uyurken Selene bu genç ve yakışıklı ölümlüye âşık oldu ve uyuyan gencin yanına uzanarak onu şehvetle öptü. Daha sonra, bazı yazarlara göre Endymion aynı mağaraya tekrar dönüp asla uyanamayacağı bir uykuya daldı. Bu yakışıklı delikanlının sonsuz bir uykuya dalması konusunda çok çeşitli efsaneler türmiştir. Bazıları bizzat Endymion'un güzelliğini asla kaybetmemek için Zeus'a yalvardığını, Zeus'un ise ona hiç yaşlanmayacağı, aynı zamanda hiç uyanmayacağı bir uyku bahşettiğini ileri sürerler. Bazı efsanelerde ise, Zeus'un, yakışıklı genç ile Hera arasında gizli bir ilişki olduğunu düşünüp onu bu şekilde cezalandırdığı anlatılır. Bunun yanında, Ay Tanrıçası Selene'nin âşığını rakiplerinden korumak için onu öperek bu hale getirdiğini anlatan hikâyelere de rastlarız. Sebep ne olursa olsun akıp giden zaman gencin yanaklarındaki gençlik pırıltısını asla yok etmeyi başaramadı. Yukarıda anlatılanlardan farklı bir efsaneye göre ise Endymion, diğer ölümlüler gibi ömrünün sonuna geldiğinde hayatını kaybetmiş ve Olimpia'ya gömülmüştü. Ölümünden sonra tahta, dört oğlu arasında yapılan yarışı kazanan Epeios geçti.[2]

c. Yarışı kaybeden kardeşlerden Aitolos, Yunanistan'da ilk kez Arkas'ın oğlu Azan anısına düzenlenen cenaze oyunlarındaki araba yarışlarına katıldı. Ne var ki Aitolos'un sürdüğü araba, ülkede ilk kez düzenlenen böyle bir yarışta yarışçılara ayrılan yola girmemeleri gerektiğini bilmeyen izleyiciler-

den Phoroneus'un oğlu Apis'in ölümcül bir şekilde yaralanmasına neden oldu. Yarışı bizzat izleyen Salmoneus tarafından ülkeden kovulan talihsiz genç, Korinth Körfezi'nin kuzeyine geldi. Aitolos burada, Kral Doros ve kardeşlerini öldürerek sonraları Aitolia adı verilecek olan bu ülkede hükümranlığını ilan etti.[3]

1. Apollodoros: i. 7. 5-6; Pausanias: v. 8. 1 ve 1. 2.
2. Apollodoros: i. 7. 6; Kritik – Theokritos *İdiller* iii. 49; Cicero; *Tuscalanes* (Tusculan Tartışmaları) i. 38; Pausanias: v. 1. 3.
3. Pausanias: viii. 4. 2-3 - v. 1. 6; Apollodoros: i. 7. 6; Strabon: viii. 3. 33.

*

1. Bu efsane Aiolia Kralı'nın Elis'i istila edişini, ayrıca kralın Pelasg Ay Tanrıçası Hera'nın –Endymion'un dört eşinin adı da Ay'a atfedilen unvanlardandır– elli su-rahibesine başkanlık eden baş-rahibesi ile yapacağı evliliğin sonuçlarını kabul ettiğini açıklar. Buna göre, hükümranlık süresi sonunda kurban edilen kral için Olympia'da bir tapınak inşa edilmiştir. Olympia'nın bulunduğu şehir olan Pisa, anlatılanlara göre Lidya (ya da Girit) lügatında "özel dinlenme yeri"; yani Ay'a ait anlamına gelir (Servius on Vergilius x. 179).

2. *Enduein* ("içeri girmek") [Latince=*inducere*] kökünden türeyen Endymion, Empusalardan biriymiş gibi tasvir edilen Ay'ın, kutsal kralı baştan çıkardığını gösterir. Buna karşın eski çağlarda yaşayanlar bu sözcüğü *somnum ei inductum* "ona verilen uyku" şeklinde açıklamışlardır.

3. Çok büyük bir ihtimalle Aitolos da Pelops gibi, Güneş'in dünya etrafındaki yolculuğu ile özdeşleştirilen arabayı Olimpia Stadyumu etrafında sürmüştür. Aitolia'daki Elea kolonilerinin varlığını açıklamak için anlatılan Apis'in ölümüyle sonuçlanan kaza ise göründüğü kadarıyla, kutsal kralın varisi olan gencin hayatını kaybetmesiyle sona eren geleneksel araba kazasının tasvir edildiği resimden alınmıştır. Buna karşın Epeios'un birinci geldiği koşu ise daha eski devirlere ait bir gelenektir. Endymion'un Karia'daki Latmos Dağı'nda bir tapınağının bulunması, Elis'den gelen Aiol kolonisinin buraya yerleştiğini gösterir. Görünen o ki Kral'ın, İksion gibi Hera ile yaptığı ritüel evlilik Zeus'un sadık hizmetkârları olan rahiplerini oldukça kızdırmıştır.

4. Apis ismi, Homeros anlatımlarında genellikle "çok uzak" anlamına gelen *apios* sıfatından türeyen bir sözcüktür. Peloponnesoslular ise bu ismi "armut ağacına ait" şeklinde bir anlam vererek kullanmışlardır (Aiskhylos: *Hekatides* [Yalvarıcı Kızlar] 262).

65.
PYGMALİON ve GALATEA

Kral Belos'un oğlu Pygmalion, Güzellik Tanrıçası Aphrodite'ye âşık olmuş ve bu aşk onda bir tutku halini almıştı. Ne var ki Pygmalion, Tanrıça ile beraber olmasının imkânsızlığını da biliyordu. Bir gün Tanrıça'nın fildişinden yaptığı heykelini yatağına alarak, ona yalvarmaya başladı. Bunun üzerine Aphrodite bu zavallı adama acıyarak heykeli canlandırdı. Pygmalion, Galatea adını verdiği bu kadınla hemen evlendi. Paphus ve Metharme de bu aşkın meyveleri oldu. Pygmalion'dan sonra tahta geçen Paphus'un yaptığı evlilikten, Güzellik Tanrıçası onuruna büyük bir tapınak da inşa ettiği Kıbrıs'taki Paphos şehrinin kurucusu olan Kinyras dünyaya geldi.[1]

1. Apollodoros: iii. 14. 3; Ovidius: *Metamorphoses* x. 243; Arnobius: *Disputationes Adversus Nationes* vi. 22.

*

1. Aphrodite'nin Paphos'daki rahibesiyle evlenen Pygmalion, anlaşıldığı kadarıyla Tanrıça'ya ait beyaz kült-imajını (krş. 1 Samuel xix. 13) yatağında bulundurarak bu şekilde Kıbrıs'taki egemenliğini devam ettirmeye çalışmıştır. Eğer Pygmalion tahtını, Tanrıça'nın dünyaya getirdiği oğluna bırakmışsa, bu ona Kıbrıslıları ataerkil yaşam düzeni ile tanıştıran ilk kral olma unvanını verir. Bundan çıkarılabilecek bir diğer muhtemel sonuç ise, Pygmalion'un aynı torunu Kinyras gibi sekiz yıllık hükümranlık süresi sonunda tahtı varisine vermek istememesi ve Tanrıça'nın diğer rahibesi (tahtın varisi olması nedeniyle teorik olarak kralın öz kızı) –yeniliği sembolize etmesi amacıyla Metharme ("değişim") adı verilmiştir –ile evlenerek bu süreyi uzatmaya çalışmasıdır.

66.
AİAKOS

Bazılarının Okeanos ile Tethys'in, bazılarının Zeus ile Eurynome'nin, bazılarının ise, Poseidon ile Pero'nun oğlu olduğunu ileri sürdükleri Nehir Tanrısı Asopos, Nehir Tanrı Ladon'un kızı Metope ile evliydi. Bu evlilikten iki erkek çocuk ve yirmi de kız çocuğu dünyaya geldi. Bununla beraber, bazı efsanelerde Asopos'un yirmi değil de, on iki kızı olduğu anlatılır.[1]

b. Bu kızlardan birçoğu büyüdüklerinde başta Zeus olmak üzere Poseidon ve Apollon ile birlikte oldular. Zeus bu sefer de Asopos'un en küçük kızı ve Thebe'nin ikiz kardeşi olan Aigina'ya âşık olmuş ve onu kaçırmıştı. Talihsiz baba Asopos kızının kaçırıldığını öğrendiğinde, onu bulmak için yollara düştü. Son bir umutla geldiği Korinth'de bu barbarlığı Zeus'un yaptığını öğrendiğinde düşmanını takip eden Nehir Tanrısı, onu bir ormanda kızına sahip olmaya çalışırken buldu. O sırada silahsız olan Zeus can havliyle kendini çalılıkların arkasına atarak, Asopos oradan ayrılana kadar, kendisini bir kayaya dönüştürdü. Daha sonra Olympos'a gelerek tanrısal silahını eline aldı ve azgın sularıyla etrafa dehşet saçan Asopos'a saldırdı. Aldığı ölümcül yaralara rağmen talihsiz baba ilerlemesine bir süre daha devam ettikten sonra, çektiği acılara daha fazla dayanamayıp öldü. Asopos Nehri'nin yatağında bugün bile kor halde bulunan ateşin varlığı, Zeus'un gönderdiği yıldırıma bağlanır.[2]

c. Kendisinden intikam almaya çalışan kızgın babadan kurtulduktan sonra Zeus, sevgilisini o zamanlar Oinone (ya da Oinopia) denilen adaya getirdi ve burada onunla bir kartal ya da bazı efsanelerde anlatıldığı gibi bir alev topuna dönüşerek birlikte oldu. İki sevgiliye birlikte oldukları süre içerisinde Kupidler (aşk daimonları, çev. n.) sonsuz aşkı öğrettiler.[3] Bir süre sonra dillere destan bu aşk ilk meyvesini verdi ve Aigina tanrıya Aiakos adında bir erkek çocuk dünyaya getirdi. Sevgililerin yaşadığı büyülü rüya, Hera'nın dünyaya gelen çocuğu büyüdüğünde fark etmesi ile yerini kâbusa bıraktı. Tanrıça kendisine yapılanlardan sonra, Aiakos'un kral olduğunda, annesinin (Ai-

gina) adını verdiği bu adada yaşayan bütün canlıları öldürmek için yemin etti. İlk olarak adanın nehirlerinden birine bir ejderha yolladı. Bu korkunç yaratık yalnızca yaşadığı nehrin sularını kirletmekle kalmadı, aynı zamanda yumurtladığı binlerce yumurtadan çıkan yavrularını da bereketli toprakları zehirlemesi için adanın dört bir yanına gönderdi. Hastalık yayan Güney Rüzgârı dört ay aralıksız esti. Aiakos'un Aigina adını verdiği adanın dört bir yanı kalın bir bulut tabakasıyla kaplanmış ve artan sıcaklar insanları bunaltmaya başlatmıştı. Zaman içerisinde bereketli tarlalar ürün vermemeye, pınarlar da kurumaya başlamıştı. Bir süre ambarlarda sakladıkları yiyeceklerle hayatta kalmayı başardılarsa da, şarap mahzenlerindeki stoklarının bitmesiyle susuzluktan birer birer ölmeye başladılar. En son çare olarak kurumayan tek kaynak olan ejderhanın yaşadığı ırmağa gidip zehirli suyu içtiler. Ne var ki, kaplarına doldurdukları suyu doya doya içemeden zehir etkisini gösterdi ve hepsini öldürdü.

d. Zeus'a yapılan tüm yakarışlar ve dualar boşunaydı. Zeus için kutsal sayılan tüm canlılar bile onuruna yapılan tapınağın önünde ölüyorlardı. Kuraklık ve açlık adadaki tüm canlıları ortadan kaldırdı.[4]

e. Günlerden bir gün adada yıldırım ve şimşek sesi duyan Aiakos, dualarının kabul edildiğini anladı ve Zeus'dan, hemen yanındaki meşe-ağacına buğday taneleri taşıyan karıncalar gibi bu ıssız yerde üzerinde egemenlik kurabileceği bir halkın olmasını istedi. Dodona palamudundan yetişen bu ağaç Zeus için kutsaldı. Aiakos, etrafta rüzgâr olmamasına rağmen duası biter bitmez ağacın dallarının büyük bir gürültüyle sallandığına şahit oldu; buna rağmen korkuya kapılmayıp ağacın gövdesi ile köklerini öpmeye devam etti. O gece Aiakos rüyasında önünde dua ettiği meşe ağacından yüzlerce karıncanın çıktığını ve ayakları toprağa değer değmez bunların birdenbire insanlara dönüştüğünü gördü. Oğlu Telamon onu çağırana kadar bunun sadece bir rüya olduğunu sandı. Oysa gerçekten de kendisine söylenen yöne doğru baktığında bir grup insanın saraya yaklaşmakta olduğunu gördü. İnsanlar iyice yaklaştığında, bunların o gece rüyasında gördüğü insanlar olduğunu anladı. Artık onca insanın ölümüne neden olan kuraklık sona ermiş, bereketli yağmurlar yağmaya ve nehirleri doldurmaya başlamıştı.

f. Zeus'a duyduğu minnetle Aiakos, tamamen terk edilmiş bir halde olan ülkesini Myrmidonlar (karıncalar) adını verdiği adamları arasında bölüştürdü. Bu halkın soyundan gelen insanlar da gayret, sabır ve azim gibi karıncalara özgü niteliklerle anıldılar. Aynı Myrmidonlar daha sonra cinayet yüzünden Aigina Adası'ndan sürgüne gönderilen Peleus'un emrine girip Akhilleus ve Patroklos'un yanında Troya Savaşı'na da katıldılar.[5]

g. Bununla beraber, bazı yazarlar Akhilleus'un yanında savaşa giren Myrmidonların, Kral Myrmidon'a bağlı olan insanlar olduğunu ileri sürerler.

Buna göre, Zeus, kralın güzel kızı Eurymedusa ile karınca kılığına girerek beraber olmuştu. Bu olay aynı zamanda söz konusu canlıların Tesalya'da neden kutsal sayıldıklarını açıklar. Anlatılanlardan tamamen farklı bir efsanede ise, ahlakı ve çalışkanlığı ile Tanrıça Athena'nın sevgisini kazanmış olan Mrymeks adında bir Nympha'dan söz edilir. Athena'nın dostluğunu kazanan Myrmeks, Athena'nın icadı olan sabanın kendi icadı olduğunu iddia edip, bunu her tarafta dile getirmeye başladığında Tanrıça'nın gazabına uğrayarak bir karıncaya dönüştürüldü.[6]

h. Megaralı Endeis ile evlenen Aiakos dindarlığı ile ülkeye nam saldı. Öyle ki nerede bir şölen kurulsa insanlar onu davet ederek onurlandırıyordu. Sparta ve Atina'daki bütün soylu savaşçıların hepsi onun emri altına girmek için birbirleriyle yarış ediyorlardı. Ülkesinde de mutlak hâkimiyet sağlamayı başaran kral, adayı kolay kolay işgal edilemez bir yer haline getiren yapılar inşa etti. Limanların daha kolay savunulabilmesi için kocaman kayaların kolayca atılabileceği surlar yaptırıp etrafını dik kayalıklarla çevirdi. Böylece Aigina, Ege Adaları içerisinde kuşatılması ve istila edilmesi en zor ada haline geldi.[7] Anlatılanlara göre Arkadya Kralı Stymphalos'un Pelops tarafından öldürülmesi ya da Atinalıların Androgeus'u katletmeleri nedeniyle kuraklıkla karşı karşıya kalan Yunanlıların ileri gelenleri bu laneti sona erdirmek için Delphoi kâhinine başvurmuşlar, kâhin de onlara Aiakos'a başvurmak gerektiğini söylemişti. Bunun üzerine ülkedeki her şehirden elçiler Aigina'ya geldi. Ülkenin en yüksek dağı olan Panhellenius'a çıkan Aiakos, Zeus'un rahiplerinin giydiği gibi bir kaftan üzerine alarak burada tanrılara kurbanlar sunup kuraklığın bir an önce sona ermesi için dualar etti. Çok geçmeden gökyüzünde aniden ortaya çıkan bulutlar ve çakan şimşeklerden sonra bardaktan boşanırcasına yağarak bütün Yunanistan'a bereket getiren yağmurlar kralın dualarının kabul edildiği anlamına geliyordu. Aiakos bu dağın zirvesinde Zeus onuruna bir tapınak inşa etti. O gün bu gündür, dağın zirvesinde bulunan ve hiç eksilmeyen bulut kümesi bereket getiren yağmurların habercisi sayılır.[8]

i. Poseidon ve Apollon Troya surlarını inşa ettiklerinde, bir ölümlünün elini yapıya sürmemesi durumunda şehrin hiçbir zaman ele geçirilemeyeceğini, ayrıca burada yaşayanların tanrılara karşı gelme cüretinde bulunacaklarını bildiklerinden Aiakos'u da yardım etmesi için yanlarına aldılar. Surların yapımı bittiğinde ise, üç tane gümüş-gözlü yılan gelip farklı yönlerden surları aşarak şehre girmeye çalıştılar. Apollon ve Poseidon'un yaptığı surları aşmaya çalışan yılanlardan ikisi surları aşamayarak düşüp öldüler. Fakat Aiakos'un inşa ettiği taraftan tırmanan yılan ise engeli aşarak şehre girmeyi başardı. Bunu yorumlayan Apollon, şehrin iki kez istila edileceği ve her ikisinde de, Aiakos'un soyundan gelen birinci ve dördüncü kuşaktaki insanların is-

tilacılar arasında olacağı kehanetinde bulundu. Gerçekten de yıllar sonra Aiakos'un soyundan gelen Telamon ve Ajas Troya kuşatmasında yerlerini alacaklardı.[9]

j. Aiakos, Minos ve Rhadamanthys, Zeus'un en sevdiği ve koruduğu oğullarıydı. Öyle ki Zeus, onların ölümsüz olabilmeleri ve yaşlanmamaları için çok uğraşmış fakat Fatalar baş tanrının bu isteğini geri çevirmişti. Zeus'un bile Fatalara karşı gelemeyip onlara boyun eğmesi diğer Olymposlular için bir örnek oluşturdu.[10]

k. Aiakos öldüğünde Tartaros'da bulunan Üç Ölüm Yargıcı'ndan biri oldu. Burada sadece ruhlar arasındaki anlaşmazlıkları çözmüyor, aynı zamanda Olympos'luların tartışmalarında da onlara hakemlik yapıyordu. Hatta bazı efsanelerde Tartaros'a giden yolun anahtarının onda olduğu, Atropos'un ölmesine karar verdiği ruhların Hermes'in kılavuzluğunda buraya getirilmesi sırasında onlardan bir çeşit vergi aldığı da anlatılır.[11]

1. Apollodoros: iii. 12. 6; Sicilyalı Diodoros: iv. 72.
2. Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Pindaros: *Isthmian Odes* viii. 17; Kallimakhos: *Hymn to Delos* 78; Apollodoros: *a.g.e.*; Lactantius – Statius *Thebais* vii. 215.
3. Apollodoros: iii. 12. 6; Pindaros *a.g.e.*; Kritik – Homeros *İlyada* i. 7; Pindaros: *Nemean Odes* vii. 6; Ovidius: *Metamorphoses* vii. 520.
4. Hyginus: *Fabula* 52; Ovidius: *Metamorphoses* vii. 520.
5. Ovidius: *Metamorphoses* vii. 614; Hyginus: *a.g.e.*; Apollodoros: *a.g.e.*; Pausanias: ii. 29. 2; Strabon: viii. 6. 19 ve ix. 5. 9.
6. Servius – Vergilius *Aeneis* ii. 7 ve iv. 402; İskenderiyeli Clemens: *Address to the Gentiles* ii. 39. 6.
7. Apollodoros: iii. 12. 6; Pindaros: *Nemean Odes* viii. 8; Pausanias: ii. 29. 5.
8. Sicilyalı Diodoros: iv. 61. 1; İskenderiyeli Clemens; *Stromateis* vi. 3. 28; Pausanias: ii. 30. 4; Theophrastos: *Weather Signs* i. 24.
9. Pindaros: *Olympian Odes* viii. 30 – kritik.
10. Ovidius: *Metamorphoses* ix. 426.
11. *A.g.e.*: xiii. 25; Pindaros: *Isthmian Odes* viii. 24; Apollodoros: iii. 12. 6; Lukianos: *Dialogues of the Dead* xx. 1; *Kharon* 2; - *Voyage Below* iv.

*

1. Nehir Tanrısı Asopos'un Poseidon ve Apollon tarafından kaçırılıp tecavüze uğrayan kızları, muhtemelen Asopos vadisinin Peloponnesos sınırları içerisinde bulunan Kuzeydoğu bölgesinde yaşamakta olan Ay Tanrıçası'na ibadet eden rahibe birliğini temsil eder. Oldukça bereketli topraklarda yaşayan bu rahibeler daha sonraki yıllarda Aioller tarafından tutsak edilmiş ve yine aynı halk tarafından topraklarına el konulmuştu. Zeus'un Aigina'yı kaçırarak ona sahip olması da, Akhaların Asopos bölgesine akan suların kaynağı olan Phlius şehrine birbiri ardına gerçekleştirdikleri saldırılarının yanı sıra, Akhaların maruz kaldığı istilalara karşı komşu ülkelerden kendilerine teklif

edilen ancak kabul görmeyen askeri yardımı da anlatır. Asopos'un annesine verilen isimlerden Eurynome ve Thetys, eski çağlarda Ay Tanrıçası'na atfedilen unvanlardandır. Ayrıca Pero (*pera* "deri çanta"), kelime olarak, Aigina'da olduğu gibi, Athena'nın sahip olduğu keçi derisinden yapılmış olan kalkanı sembolize eder.

2. Anlatılan efsane aynı zamanda Aigina Adası'nın, amblemleri karınca olan Phitiotialı Myrmidonlar tarafından ele geçirilişini de anlatır. Anlaşılan o ki söz konusu ada daha önceden keçi kültünü benimseyen Pelasgların hâkimiyeti altındaydı. Bölge halkının istilacılara olan öfkesi ise efsanede, Hera'nın suları bir ejderha aracılığı ile zehirlemesi şeklinde dile getirilmiştir. Mitolojik hikâyelerin hepsine mantıklı açıklamalar getirme uğraşı içerisinde olan Strabon'a göre, Aigina Adası'nın yüzeyi bereketli topraklardan ziyade, bir taş tabakası ile kaplıydı. Dolayısıyla burada yaşayan insanlar (Aiginalılar) tarlalarına işleyebilmek için, birer karınca gibi, çalışarak bu taş tabakasını aşmak zorundaydılar (Strabon: viii 6. 16). Bununla birlikte Mrymeks adındaki Nympha'nın konu edildiği hikâye, adayı istila eden Phitiotia-Myrmidonları'nın karıcalar gibi çalışkan olduklarını ve baş-rahibeleri olan Kraliçe Karınca'ya büyük bir bağlılık içerisinde olduklarını gösterir. Ayrıca Zeus'un rahiplerinden birinin kraliçe karınca ile evlenmesi, onun birtakım ilahi vasıflara sahip olmasını sağlamıştır. Eğer Mrymeks gerçekten Yunanistan'ın kuzeyinde hâkimiyet kuran Ana Tanrıça ise, Nympha'nın sabanın mucidi olduğu iddiasının gerçeklik payı yüksektir; zira tarım kültü, Helenlerin Atina'ya ulaşmalarından çok önceleri, Küçük Asya'dan göç etmiş olan insanlar tarafından burada yaşayanlara öğretilmişti.

3. Aigina'nın Phthiotia kabileleri yıllar sonra efsanelerini, Asopos Nehri kıyısındaki Phlius şehrini ele geçiren Akhaların istilacılarınınkiyle birleştirdiler. Phlialılar Dodona'daki meşe ağacını kendileri için kutsal saydıklarından dolayı, anlatılan efsanede karıncaların topraktan değil de ağaçtan ortaya çıktıkları dile getirilmiştir.

4. Efsanenin herhangi bir değişikliğe uğramamış özgün halinde, Aiakos'un yağmuru, Zeus'a yaptığı dualar sayesinde değil de, Salmoneus'un büyülerine benzeyen birtakım sihirbazlıklar sayesinde gerçekleştirdiğinin anlatılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Aigina Kralının Tartaros'da Minos ve Rhadamanthys ile birlikte yargıçlık yapması, Aigina Adası'nda yaşayan insanların kendi aralarında uyguladıkları kanunları, Yunanistan'daki diğer halkların da benimsediğini gösterir. Girit kökenli olan ve 100 lb.'lik parçalara bölünen ve Klasik Çağ'da değerli metallerin standart ölçüsü olarak kabul edilen ölçeğin Aiginalılar tarafından bulunduğu göz önünde bulundurulursa, söz konusu kanunların adi suçları kapsamaktan çok ticari hükümler taşıdığı anlaşılmaktadır.

67.
SİSYPHOS

Aiolos'un oğlu olan Sisyphos, büyüyüp delikanlı çağına geldiğinde Atlas'ın kızı Pleiadlardan Merope ile evlenmişti. Bu evlilikten, Glaukos, Ornytion ve Sinon adındaki çocuklar dünyaya geldiler. Sisyphos ayrıca Korinth sınırları içerisinde bulunan İsthmos'da otlattığı ve herkesin hayranlık duyduğu bir sürüye de sahipti.[1]

b. Korinth yakınlarında bulunan bir başka şehirde ise Khione'nin oğlu Autolykos yaşamaktaydı. İkiz kardeşi Philammon'un babasının Apollon olduğunu söylesense de, Autolykos öz babasının tanrıların habercisi Hermes olduğunu iddia ediyordu.[2]

c. Hırsızlık ve kurnazlıkta Sisyphos'dan hiç de geri kalmayan Autolykos'a, Olymposluların en hilebaz tanrısı olan babası, çaldığı her hayvana farklı şekiller ve renkler verebilmeyi öğretmişti. Böylece Autolykos çaldığı sığırların bir anda boynuzlarını kaybedebiliyor, renklerini beyazdan siyaha ya da siyahtan beyaza değiştirebiliyor, hatta boynuzları olmayan hayvanlara yeni boynuzlar bile takabiliyordu. Becerisine duyduğu güvenle komşusu Sisyphos'un sürülerini çalmayı dahi başarmıştı. Aiolos'un oğlu gün geçtikçe kendi hayvanlarının azaldığını buna karşılık Autolykos'un sığırlarının her geçen gün arttığını görünce hırsızın kim olduğunu anlamıştı anlamasına, ama bunu bir türlü kanıtlayamıyordu. Hırsızlığı ispatlamak için sürüdeki bütün hayvanların toynaklarının altına SS işaretini kazıdı. Bazı anlatımlara göre Sisyphos SS işareti yerine, "Autolykos tarafından çalınan" yazdı. Aynı gece Autolykos damgalanmış hayvanlardan birkaçın daha çalınca, doğruca komşusunun ahırına giren Sisyphos yapılan hırsızlığı tanıkların gözü önünde kanıtladı. Bütün bunlar olurken o sırada Sisyphos, ertesi gün Laertes ile evlenecek olan Autolykos'un güzel kızı Antikleia'yi görür görmez ona sevdalanmıştı. Sığırları kaybolan çobanlarla babası meşgulken genç kız dışarıda Sisyphos ile birlikte oldu. Antikleia o gece yaşadığı gizli ilişkiden Odysseus'a

hamile kaldı. Yunan mitolojisinin en kurnaz ve aynı zamanda en cesur kahramanlarından biri olan Odysseus'a verilen takma adın "Hypsipylon" olması bu yüzdendir.[3]

d. Sisyphos daha sonraları Korinth adıyla tanınacak olan Ephyra şehrini kurdu ve buraya mantarlardan yarattığı insanları yerleştirdi. Bazı efsanelerde de Sisyphos'a bu şehri Medea'nın bir hediye olarak sunduğu anlatılır. Çağdaşları Sisyphos'u dünyanın en hilekâr ve en yetenekli hırsızı olarak adlandırdılar; ayrıca Korinthlilerin ticaret ve denizcilikte kazandığı başarıları da krallarına atfettiler.[4]

e. Kral Aiolos'un ölümünden sonra tahta geçme sırası Sisyphos'da olmasına rağmen, kardeşi Salmoneus zor kullanarak başa geçmişti. Bunun üzerine Sisyphos Delphoi Kâhini'ne başvurmuş ve kâhin de ona; "Eğer yeğenini baştan çıkarır ve onunla birlikte olursan, çocukların senin intikamını alacaklar" cevabını vermişti. Böylece Sisyphos kardeşinin güzel kızı Tyro'yu baştan çıkararak ona sahip oldu. Fakat çok geçmeden genç kadın, âşığının duyduğu sevgiden değil de, babasından öç almak için kendisiyle yattığını öğrenince, öfkeden çılgına döndü ve henüz doğurduğu iki çocuğu da öldürdü. Bu olaydan hemen sonra Sisyphos, Larissa Meydanı'na gelerek [? Bebeklerin cesetlerini halka gösterip, bunların babasının Salmoneus, annesininse Tyro olduğunu söyledi] kral ile kızı arasında ensest ilişki olduğunu söyledi. Ülke halkı da bunun üzerine krallarını tahttan indirerek sürgüne gönderdi.[5]

f. Zeus'un Nehir Tanrısı Asopos'un kızı Aigina'yı kaçırmasından sonra, kızını her tarafta arayan talihsiz baba ondan bir haber alabilmek için Korinth'e kadar gelmişti. Olan bitenden başından beri haberdar olan Sisyphos, nehir tanrısına kızını kimin kaçırdığını bildiğini, ancak Korinth Kalesi'ne asla kurumayacak olan bir pınar yaparsa Asopos'a kızının nerede olduğunu söyleyeceğine yemin etti. Şartı kabul eden acılı baba, şimdilerde Güneş ve Okçu Eros'un imajlarının bulunduğu Aphrodite'nin tapınağının arkasında Peirene Pınarı'nı kurdu. Bunun üzerine Kral ona bütün bildiklerini anlattı.[6]

g. Kızgın babanın gazabından son anda kurtulabilen Zeus, bu olaydan hemen sonra kardeşi Hades'ten, tanrılara ait sırları açığa çıkardığı için Sisyphos'u hemen Tartaros'a atmasını ve sonsuza dek cezalandırmasını istedi. Fakat yeryüzünün en hilebaz insanını Tartaros'a göndermek o kadar da kolay olmadı Hades için. Kardeşinin isteğini bizzat kendisi yerine getirmek için yeraltındaki sarayından ayrılarak Sisyphos'un sarayına geldi. Hades'in ziyaretinin ne anlama geldiğini hemen anlayan Sisyphos, kendisini götürmeden önce, onu, henüz icat etmiş olduğu kelepçeleri görmeye ikna etti. Hiçbir şeyden şüphelenmeyen tanrı bu zararsız isteği kabul etti. Kelepçelerin nasıl kullanıldığı anlatmak için Hades kollarını uzattığında, kurnaz kral hemen kelepçeleri kilitleyerek anahtarları aldı. Sisyphos'un sarayında esir kalan Hades bütün

çabalarına rağmen bir türlü zincirleri açamıyordu –bu, gerçekten de alışılmamış bir durumdu; zira vücutları parçalara ayrılan, kafaları koparılan ölümlülerin ruhları bedenlerinden ayrılmaz olmuştu. Böyle bir durumda çıkarları en fazla zedelenen Ares, hemen Hades'i düştüğü tutsaklıktan kurtardı ve Sisyphos'u da kendi kelepçeleri ile bağlamayı başardı.

h. Ne var ki, kurnazlığı ile tanrıları bile dize getiren bu Sisyphos, Ölüler Diyarı'na gitmeden önce bir plan daha hazırladı ve eşi Merope'ye kendisi için cenaze töreni yapmamasını ve cesedini gömmemesini istedi. Hades'in sarayına doğru ilerlerken Yeraltı Dünyası'nın Kraliçesi Persephone'ye kendisinin yeryüzünde gömülmediğini, dolayısıyla bu halde Tartaros'a gidemeyeceğini ve Styx Nehri'nin karşı tarafında kalması gerektiğini söyledi. "Bana Yeryüzüne çıkmam için izin verin. Bu şekilde cenaze törenimin düzenlenmesini sağlar ve bana yapılan hakareti de cezalandırmış olurum. Bu halde benim burada bulunmam alışılmamış bir durum. İşlerimi hallettikten birkaç gün sonra da hemen gelirim" diyen Sisyphos'un sözlerine Persephone aldandı ve ricayı kabul etti. Ne var ki Sisyphos yeryüzüne çıkar çıkmaz Tanrıça'ya verdiği sözü hemen unuttu. Sonunda tanrıların habercisi Hermes bu asi ölümlüyü yakalayarak zorla Ölüler Diyarı'na getirdi.[7]

i. Salmoneus'u yaraladığı için mi, kutsal sırları açıklayarak Zeus'a saygısızlık yaptığı için mi, yoksa hiçbir suçu olmayan yolcuları öldürerek onların eşyalarını çaldığı için mi bilinmez, yaşayanların en kurnazı sayılan Sisyphos, ölümünden sonra ebedi bir cezaya çarptırıldı; bazı efsanelerde bu kurnaz adamın hayatına Theseus'un bizzat kendisinin son verdiği anlatılsa da, kahramana ait hemen hemen hiçbir efsanede Sisyphos'dan bahsedilmez.[8] Mahşerin Yargıçları'nın verdiği cezaya göre, Sisyphos'un, devasa bir kayayı –bu taş, Nehir Tanrısı Asopos'un, Zeus'u kızıyla birlikte yakaladığında, Zeus'un, hayatını kurtarmak için kendini dönüştürdüğü kaya ile aynı büyüklükteydi– yuvarlayarak yokuşun başına getirmesi gerekiyordu. Sisyphos her seferinde azimle kayayı yokuşun başına kadar büyük bir çaba sarf ederek getiriyor, ancak yokuşun başına geldiğinde kayaya hâkim olamıyor ve yuvarlanarak aşağı düşen kayayı tekrar yukarı çıkarmak için, baştan aşağı terden sırılsıklam olan ve üstü başı toz içinde kalan talihsiz ölümlü her şeye yeniden başlamak zorunda kalıyor ve her defasında başladığı yere geri dönmek zorunda kalıyordu.[9]

j. Pleiadlar denilen takımyıldızından biri olan Merope, kız kardeşlerinden farklı olarak bir ölümlü –aynı zamanda bir katil– ile evlendiğinden dolayı daima kendisini suçlayarak, duyduğu utançla onlardan ayrıldı ve o günden sonra gökyüzünde bir daha ortaya çıkmadı. Sisyphos, Neleus'a ait olan mezarın İsthmos'un neresinde olduğunu Nestor'a bile söylemediğinden dolayı, Korinthliler de buna karşılık aynı şekilde Sisyphos'un gömülü olduğu yeri açıklamaya yanaşmadılar.[10]

1. Apollodoros: i. 9. 3.; Pausanias: ii. 4. 3.; Servius – Vergilius *Aeneis* ii. 79.
2. Hyginus: *Fabula* 200.
3. Polyainos: vi. 52; Hyginus: *Fabula* 201; Suidas – Sisyphos; Sophokles: *Aias* 190; Kritik – Sophokles: *Aias* 190; Kritik – Sophokles *Philoktetes* 417.
4. Apollodoros: i. 9. 3.; Ovidius: *Metamorphoses* vii. 393; Eumelos – Pausanias: ii. 3. 8.; Homeros: *İlyada* vi. 153; Kritik – Aristophanes *Akharnes* (Akharnaililer) 390; Kritik – Sophokles *Aias* 190; Tzetzes: *On Lycophorn* 980; Ovidius: *Heroides* xii. 203; Horatius: *Satires* ii. 17. 12.
5. Hyginus: *Fabula* 60.
6. Pausanias: ii. 5. 1.
7. Theognis: 712; Eustathios – Homeros: *İlyada* 487, 631 ve 1702.
8. Servius – Vergilius: *Aeneis* vi. 616; Kritik Statius: *Thebais* ii. 380; Hyginus: *Fabula* 38.
9. Kritik – Homeros: *İlyada* i. 180; Pausanias: x. 31. 3; Ovidius: *Metamorphoses* iv. 459; Homeros: *Odysseia* xi. 539-600.
10. Ovidius: *Fasti* i. 175-6; Eumelos, Pausanias'ın alıntısı: ii. 2. 2.

*

1. Yunanlıların "çok akıllı" şeklinde bir anlam verdiği "Sisyphos", Hesykhios tarafından *Sesephıos* şeklinde dile getirilmiş ve aynı şekilde Sisyphos'un, kutsal hayvanı boğa olan Rodoslu Güneş Tanrısı Atabyrios ile özdeşleştirilen Hitit Güneş Tanrısı Tesup'un bir Yunan varyantı olduğu düşünülmüştür. Bahsedilen boğaya ait, kökleri MÖ 14. yüzyıla dayanan ve but kısmında bir yoncanın yanı sıra her iki yanında bir asa ve iki disk olduğu halde resmedilen hayvanın tunç yontu ve kabartmalarının varlığına rastlanmıştır. Güneş Tanrısı'nın damgasını taşıyan sürülere yapılan saldırılar Yunan mitolojisinde sıklıkça işlenen bir temadır. Odysseus'un arkadaşları ile aslen Korinthli olan Alkyoneus ve çağdaşı Herakles'in yaşadığı maceralar buna örnek olarak gösterilebilir. Bununla birlikte Autolykos'un Sisyphos'dan ya da diğerlerinden çaldığı hayvanları istediği renge ve farklı şekillere sokabilme şeklindeki sihirsel becerisi daha çok Yakup ve Lavan'ın hikâyesini anımsatır (*Yaradılış* xxix-xxx). Söz konusu hikâyede Yakup, aynı Autolykos'un yaptığı gibi hayvanları istediği renklere boyayarak, Lavan'ın sürüsündeki hayvanları çalmaya başlar. Nisos, Oidipus, Alkathoos ve Melikertes'in konu edildiği efsanelerde açık bir şekilde göze çarpan Korinth ve Kenan arasında kurulmuş olan kültürel bağın Hitit kökenli olma ihtimali yüksektir.

2. Sisyphos'un "utançtan yoksun kayası" esasen bir Güneş diskiydi. Ayrıca onun kayayı zirvesine çıkarmaya çalıştığı tepe de Cennet'in kubbesini temsil etmektedir. Şehirde sırasıyla Helios ve Aphrodite'nin egemenlik kurması ve aynı tapınağı paylaşması, Güneş-kültünün Korinth'de oldukça yaygın olarak benimsendiği anlamına gelir (Pausanias: ii. 4. 7). Bunun yanında Sisyphos'un Tartaros'daki ebedi ikametgâhı, Zeus tarafından Güneş'in sembolü olan ateş-tekerleğine bağlanarak cezalandırılan İksion'un hemen yanıdır. Bu, Ephyra şehrinde yaşayan insanların neden mantarlardan doğduğunu açıklar; zira mantarın, yapılan ritüellerde İksion'un bağlı olduğu tekerleği yakmakta

kullanılan kutsal bir bitki olduğuna inanılmaktaydı. Sisyphos'un Antikleia'yı baştan çıkararak onunla birlikte olması, muhtemelen, Güneş Tanrısı Helios'un Aşk Tanrıçası Aphrodite ile yaptığı evliliği anlatan resimden esinlenilerek ortaya çıkmıştır. Mitologların Sisyphos düşmanlığı ise, Peloponnesos'u Attika'dan ayıran ve stratejik öneme sahip olan boğazın oldukça dar bir bölgesine yerleşen Helen soyundan olmayan kabilelere karşı Helenlerin duyduğu kini ve düşmanlığı yansıtır. Sisyphos'un Hades'i aldatmasının konu edildiği efsane ise, çok büyük bir ihtimalle hükümranlık süresini dolduran kralın tahtını terk etmekte gösterdiği isteksizliği anlatmaktadır. Güneş-boğa işaretlerinden anlaşılan, kralın bir asa ve Güneş-diskleriyle sembolize edilen İki Büyük Yıl boyunca hükümranlığını devam ettirmeyi başardığı ve bunun için de yonca ile temsil edilen Üçlü Tanrıça'nın rızasını aldığı şeklindedir. Odysseus'a verilen Hypsipylon takma adı ise, Ay Tanrıçası'na atfedilen unvanlardan biri olma ihtimali oldukça yüksek olan Hypsipyle isminin eril halidir.

3. Sisyphos ve Neleus'un cesetleri muhtemelen şehre gelebilecek saldırılara karşı bir önlem olarak boğazın stratejik yerlerine gömülmüştür. Hyginus'un günümüze ulaşan eserindeki bazı boşluklar nedeniyle, Sisyphos'un Salmoneus'dan nasıl intikam aldığını anlatan bölümü (paragraf, "e") bizzat ben efsaneye ekledim.

4. Nehir Tanrısı Asopos'un Sisyphos için Korinth Kalesi'ne hediye olarak yaptığı ve aynı zamanda Bellerophon'un kanatlı at Pegasos'u su içerken gördüğü kaynak olan Peirene Pınarı, asla kurumamasına rağmen sularını hiçbir akıntıya ya da nehre akıtmıyordu (Pausanias: ii. 5. 1; Strabon: vii. 6. 21). Peirene adı bundan başka, şehir surlarının dışındaki Lekhaion Yolu üzerinde bir başka pınara daha verilmiştir. Bu yer, Peirene'nin –bazı mitologlar Peirene'yi Akhelous'un, bazıları Oibalos'un (Pausanias: *loc. cit*), diğerleri de Asopos ve Metope'nin (Sicilyalı Diodoros: iv. 72) kızı olarak tasvir eder– Poseidon ile olan ilişkisinden doğan ve Artemis tarafından bir kaza eseri öldürülen oğlu Kenkhrias ("benekli yılan") anısına gözyaşı dökerken bir pınara dönüştürüldüğü yerdi. "Korinth tuncunun" sadece kendisine özgü olan rengi, bu metalin Peirene suyuna temas ettirilmesiyle ortaya çıkmıştır. (Pausanias: ii. 3. 3.)

5. Klasik Çağ başlarında kaybolan Yedi Pleiadlardan Merope'nin akıbeti de bu efsaneyle ortaya çıkarılmıştır.

6. Akıllarda hâlâ bir soru vardır: Çift S gerçekten de Sisyphos'un işareti miydi? Efsaneyi resmeden ikon Sisypos'u çalınan koyun ve sığırlarının izlerini incelerken göstermektedir, çünkü bu "çift toynaklı" hayvanların izleri (ᑕᑐ) şeklinde biçimlendirilmiştir. Eski Yunan alfabesinde ya da yazıtlarında SS harflerine denk gelen bu işaretler aynı zamanda Ay ayının farklı iki parçasının –artan ve azalan, yükselen ve alçalan, kutsayan ve lanetleyen– bir

araya gelmesi şeklinde de yorumlanabilir. Ay'a atfedilen "ayrık toynaklı hayvanlar" –ki bunlar, *Leviticus*'da anlatılan Yeniay Festivallerinde kurban edilen hayvanlardı– ile SS işareti, Güneş-Kral olarak kutsal bir sürüye sahip olan Sisyphos'dan ziyade, Aphrodite adıyla da bilinen Ay Tanrıçası Selene'yi temsil etmekteydi. Ayrıca dolunayı sembolize eden (☋) işareti (Güneş-diskinin sembolü olan O'dan farklı bir şekilde), Kral Kadmos'u Thebes şehrinin kurulacağı bölgeye götüren ineğin her iki böğründe de bulunmaktaydı.

68.
SALMONEUS ve TYRO

Aiolos ve Enarete'nin oğlu ya da bazı anlatımlara göre torunu olan Salmoneus, Tesalya'ya kral olmadan önce, ülkesinden bir grup insanla beraber (Aiol kavmi) Elis'in kuzey taraflarına göç ederek burada ünlü Alpheios Nehri'nin bir kolu olan Enipeus Irmağı yakınlarında Salmonia adıyla anılan bir şehir kurmuştu.[1] Ne var ki zaman içerisinde kendisinden nefret edilen biri haline gelen kral, gün geçtikçe en yakın arkadaşları tarafından bile sevilmemeye başladı. Hatta kendini beğenmekte o kadar ileri gitti ki, önceleri Zeus'u taklit etmeye, daha sonra ise Zeus'un bizzat kendisi olduğunu iddia etmeye başladı. Bunu kanıtlamak için şehrin caddelerinde tunçtan yapılmış kazanları deri sırımlarla bağladığı arabasıyla gezmeye ve bu şekilde insanlarına kendisinin Zeus olduğunu anlatmaya başladı. Krala göre kazanlardan çıkan ses ile Zeus'un tanrısal silahı yıldırımdan çıkan ses aynıydı. Salmoneus aynı zamanda kuvvetli atların çektiği arabasına bindiğinde şimşekleri temsil ettiğini ileri sürdüğü elinde yanar halde tuttuğu meşaleleri etrafa savurmayı da ihmal etmiyordu. Yere düşen meşaleler çoğu hiçbir suçu olmayan insanları öldürüyor ya da onların mallarına zarar veriyordu. Zeus'un, kendisiyle alay eden ve küçük düşüren, bu ölümlüyü cezalandırması çok uzun sürmedi. Zeus ona gerçek yıldırım ile saldırdı. Birbiri ardına çakan şimşekler sadece kralı değil, tanrısal gücün işareti olarak gördüğü arabası ve atlarıyla birlikte tüm şehri de yerle bir etti.[2]

b. Salmoneus ilk evliliğini Aiolos'un kızı Alkidike ile yaptı. Fakat bu evlilik kızları Tyro dünyaya geldikten sonra Alkidike'nin ölümüyle son buldu. Kral daha sonra Sidero ile evlendi. Anlatılanlara göre Sidero o kadar aksi ve zalim bir kadındı ki, ailenin Tesalya'dan ayrılmak zorunda bırakılmasını üvey kızına bağlıyor ve ona yapmadığını bırakmıyordu. Zira, Tyro'nun amcası ile girdiği yasak ilişkiden dünyaya gelen çocuklar Salmoneus'un tahtını terk etmesine neden olmuştu. Yaptığı hatanın her zaman yüzüne vurulma-

sından ve evlat katili olmasından dolayı çektiği acılardan bunalan genç kadın sık sık Nehir Tanrısı Enipeus'un yanına giderek ona çektiği sıkıntılardan bahsediyordu. Bu alışkanlık zamanla Tyro'nun ırmak tanrısına büyük aşk duymasına neden oldu. Enipeus her ne kadar bu güzel kadının kendisine duyduğu derin aşktan dolayı gözyaşı dökmesinden ve yalnızlığını sadece kendisi ile paylaşmasından rahatsızlık duymasa da, Tyro'ya hiçbir zaman bir âşığın göstereceği yakınlığı göstermedi.

c. Denizlerin Efendisi Poseidon, iki sevgili arasındaki bu inanılması güç, bir o kadar da acayip ilişkiden yararlanmayı kafasına koymuştu. Bir gün Enipeus'un kılığına girerek Tyro'yu yanına çağırdı ve onunla Enipeus ile Alpheios Irmakları'nın birleştiği yerde birlikte oldu. Talihsiz kadın tanrının gönderdiği sihirli uykudan uyanıp gözlerini açtığında, Poseidon çoktan o ürperten kahkahasını atarak gerçek kimliğine dönüşmüştü. Poseidon, aldatıldığını anlayan Tyro'ya dönerek bundan kimseye söz etmemesini, bunun karşılığında ise mükafatının sıradan bir nehir tanrısı yerine daha iyi bir babadan ikiz çocuk dünyaya getirmek olacağını söyledi.[3]

d. Poseidon'dan hamile kaldıktan sonra üvey annesi Sidero'nun gazabından daha da çok korkan Tyro, çocuklarını herkesten habersiz dünyaya getirdi. Çaresizlikten kundağa sarılı halde olan çocukları bir dağa bıraktı. O sırada bir çoban tarafından otlatılan at sürüsünden bir kısrak kundaktaki çocukları görerek onları koklamaya başladı. Bu sırada onlardan birine ayağıyla vurarak yüzünde bir iz bıraktı. Çoban çocukları alarak evlerine götürdü ve yüzünde tekme izi olana Pelias, diğerine de Neleus adını verdi. Çobanın eşi tarafından büyütülen çocuklardan Pelias'ı bir kısrak, Neleus'u ise vahşi doğasını aldığı dişi bir köpek emzirdi. Aynı efsanenin farklı bir versiyonunda ise, Tyro'nun kundağa sardığı ikizlerinin tahta bir sandık içerisinde Enipeus Nehri'nde sürüklenirken bulunduğu anlatılır. Üvey anneleri hayvanlar olan bu çocuklar büyüyüp gerçek annelerinin kim olduğunu öğrenir öğrenmez, onu kurtarmak için yola çıkmaya karar verdiler. Bu arada Sidero da çocukların gazabından kurtulmak için Hera'nın tapınağına sığınmıştı. Fakat Pelias annesine zulmeden bu kadını tapınaktan zorla çıkararak onu öldürdü. Pelias'ın, tapınağa sığınan birini oradan zorla çıkararak öldürmesi onun Hera'ya yaptığı saygısızlığın ilkiydi.[4]

e. Tyro çocuklarına kavuştuktan sonra İolkos şehrinin kurucusu olan amcası Kretheus ile evlendi. Bu evlilikten, Argonautların atası sayılan İason'un babası Aison dünyaya geldi ve Kral Kretheus, Tyro'nun oğulları Pelias ve Neleus'u da evlatları olarak kabul etti.[5]

f. Pelias ile Neleus, Kral Kretheus'un ölümünden sonra tahta geçebilmek için birbirleriyle savaştılar. Bu savaşta Pelias galip gelerek kardeşini ülkeden kovdu ve tahta geçti. Ayrıca Aison'u da esir alarak sarayına hapsetti. Neleus

ise Kretheus'un torunları olan Melampus ve Bias'ı da yanına alarak, Akha, Phthiotialılar ve Aiollerden kurduğu orduyla Messenia'ya gelip Leleganları Pylos'dan kovdu ve burada egemenliğini ilan etti. Daha sonra İasios'un Amphion'dan dünyaya gelen kızlarından Khloris ile evlendi. Bu evlilikten on iki tane erkek çocuk dünyaya geldi. Ne var ki Nestor dışındaki kardeşlerin hepsi daha sonra Herakles tarafından öldürüldü.[6]

1. Apollodoros: i. 7. 3; Hyginus: *Poeticon astronomicon* ii. 20; Strabon: viii. 3. 32.
2. Sicilyalı Diodoros: iv. 68. 1; Apollodoros: i. 9. 7; Hyginus: *Fabula* 61.
3. Apollodoros: i. 9. 8; Homeros: *Odysseia* xi. 235; Lukianos: *Marine Dialogues* 13.
4. Apollodoros: *a.g.e.*; Eustathios – Homeros *Odysseia* xi. 253; Sophokles Tyro – Aristoteles: *Poetika* xv. 1454.
5. Pausanias: iv. 2. 3; Apollodoros: i. 9. 11; Hyginus: *Fabula* 12.
6. Hesiodos: *Theogonia* 996; Kritik – Euripides *Alkestis* 255; Sicilyalı Diodoros: iv. 68. 6; Pausanias: iv. 2. 3; 36. 1 - x. 29. 3; Homeros: *İlyada* xi. 682.

*

1. Karystoslu Antigonos, (*Olağanüstü Olayların Anlatımı* adlı eserinde, 15) yağmur yağdırma seremonilerinde kullanılan tunçtan yapılmış at arabasının Krannon'da tutulduğunu kaydeder. Buna göre kuraklıkla karşı karşıya kalan insanlar arabaya bağlı zincirlerin birbirine çarparak ses çıkarması için –aynı zamanda (Krannonia mühürlerinden anlaşıldığı kadarıyla) arabadaki kapların içinde bulunan suların sağa sola çarparak yere dökülmesi amacıyla– özellikle engebeli yerlerden geçirirlerdi. Yazara göre bu şekilde yapılan seremonilerden sonra daima yağmur yağar ve topraklar tekrar bereketli ürünler sunardı. Dolayısıyla efsanede Salmoneus'un Zeus'u taklit ettiği ileri sürülen hareketlerin aslında birer dini ritüel olduğu ve geniş halk kitleleri tarafından kabul gördüğü sonucu çıkarılabilir. Aynı şekilde çakıl taşlarının kurutulmuş sukabağı üzerine atılması, meşe ağacından yapılan kapılara vurulması, bir sandık içerisinde taşların yuvarlanması, dans etmek, kalkanlardan ses çıkarmak ve düdük çalmak gibi gelenekler de benzer amaçlar için uygulanmaktaydı. Salmoneus'un bir katil şeklinde tasvir edilmesi ise, Akhaların Zeus'u taklit etmeyi yasakladıkları evreye rastlar. Danaos Kızları'nın elekleriyle Argivlilerin icra ettiği inek dansından anlaşılan o ki, yağmur yağdırma seremonileri esasen kadınların imtiyazıydı –hatta söz konusu ritüeller Hereros ve Damaras gibi ilkel Afrika kabilelerinde günümüzde bile kadınlar tarafından yapılmaktadır. Ne var ki bu ayrıcalık, Kraliçe'nin kutsal kralı yardımcısı tayin edip ritüelleri yönetmekle görevlendirmesiyle kutsal kralın eline geçmiştir.

2. Tyro, Tyros ve Tyrrhenioi'da, hatta belki de Tiryns'de de Ana Tanrıça olarak kabul edilmiştir. "Duvarlarla çevrelenmiş şehir" anlamına gelen *tyrsis* kelimesinden türediği ve bunun da Helen öncesi dönemde kullanıldığı ileri sürülür. Aynı isim "mutlak güç" anlamına gelen "tyrannis" kavramıyla da

ilişkilendirilir. Üvey annesi Sidero'nun acımasız davranışlarının konu edildiği Tyro'nun hikâyesi bu haliyle Dirke tarafından horlanan Antiope'nin hikâyesini çağrıştırır. Efsane aynı zamanda, komşuları Sidon halkı tarafından devamlı rahatsız edilen ve saldırılara uğrayan Tyrosluların çektiği sıkıntıların mitolojik bir anlatımı da olabilir. Nehir sularıyla yıkanan gelinlerin hamile kaldığına inanıldığından dolayı –yıkanma ayrıca doğumdan sonra ya da dini bir seremoni öncesi günahlardan temizlenme amaçlı olarak da yapılmaktaydı– çıkarılması muhtemel olan diğer bir sonuç ise Tyro'nun, Skamandros gibi, doğurganlığa kavuşmak için Enipeus'a yalvardığı şeklindedir. Genç kızın Poseidon tarafından baştan çıkarılması, Salmoneus soyundan geldiklerini iddia eden insanların neden bazen "Enipeus'un Oğulları" bazen de denizlerde kurdukları egemenlikten dolayı "Poseidon Oğulları" adıyla çağrıldığını açıklar. Tyro'nun Sisyphos ile yaşadığı diğer aşk macerası ise, Korinth Güneş-kültünün Salmonia'da da benimsendiğini gösterir. Bundan başka Antiope'nin de Sisyphos ile aşk yaşamış olduğu da anlatılmaktadır.

3. Tyro'nun çocuklarını içine koyarak Enipeus Nehri'ne bıraktığı sandık veya salın, Rhea Silvia'nın Romulus ve Remus'u bindirip Tiber Nehri'ne bıraktığı sandığa benzer bir şekilde kızıl-ağaçtan yapılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Eteokles ile Polyneikes'in; Akrisios ile Proitos'un; Atreus ile Thyestes'in birbirleriyle yaptıkları kavgalara benzer bir şekilde Pelias ve Neleus'un tahta kimin geçeceği konusunda yaşadıkları tartışma göründüğü kadarıyla, kral ve veliahtın 49 ya da 50 ay süren hükümranlık süresi boyunca sırayla tahta geçmesi şeklindeki yönetim sisteminin işlevsel olarak varlığını yitirdiği anlamına gelir.

4. Sidero'nun Pelias'ın gazabına uğramamak ve canını kurtarmak için sığındığı tapınağa ait boynuz şeklindeki sütunlar, İnek Tanrıça Hera, Astarte, İo, İsis ya da Hathor'a atfedilen figürlerle aynı özellikleri taşır. Tanrıça'nın tapınağına saldırmak cüretinde bulunan Pelias ise, görünüşe göre Güney Tesalya'da Aiol tanrıçasına ait kültü, zorla birtakım değişiklikler yaparak yeniden kuran bir Akha Kralı'dır. Joab'ın hayatta kalabilmek için sarıldığı sütunlara (1 Krallar ii. 28) benzeyen Filistin'deki boynuzlu sütunlar, Ay ineği ve onun altın yavrusunun tahttan indirilmesine rağmen varlıklarını korumayı başarmıştır.

69.
ALKESTİS

Alkestis, Pelias'ın kızları içinde en güzeliydi. Birçok kral ve prens güzelliği ile tanrıları bile kıskandıran genç kıza âşık olmuş ve onunla evlenmek istemişti. Bu konuda komşularıyla arasında herhangi bir sorun yaratmak istemeyen kral, taliplerin hiçbirine olumsuz bir cevap vermek istemedi. Ne var ki, damadın kim olacağı konusunda da kesin bir karara varamamıştı. Sonunda kızıyla evlendireceği kişiyi belirlemek için bir yarışma yapmaya karar verdi. Buna göre, arabasının bir tarafına yabandomuzu diğer tarafına da vahşi bir aslan koşulu olduğu halde, onu kim sürmeyi başarabilirse güzel Alkestis ile evlenecekti. Düzenlenen yarışa katılmaya karar veren Pherai Kralı Admetos, o sırada ağabeyi Zeus tarafından yeryüzünde bir yıl boyunca krala hizmet etmekle cezalandırılan Apollon'a giderek;

"Bir tanrı olarak bugüne kadar sana hep saygılı davrandım, öyle değil mi?" diye söze başladı.

"Evet" dedi tanrı Apollon da. "Ben de bunun karşılığında sürülerindeki bütün koyunların ikiz yavrular getirmesini sağladım."

"Senden son bir iyilik daha yapmanı istiyorum" dedi yalvaran bir sesle Admetos. "Pelias'ın öne sürdüğü şartları yerine getirip Alkestis'le evlenebilmem için bana yardım et."

Apollon, "Bunu zevkle yaparım!" diyerek krala yardımcı olacağına dair söz verdi. Bunun üzerine Herakles krala, en vahşi hayvanları bile bir dokunuşta uysallaştırabilme yeteneği verdi. Admetos izleyenlerin şaşkın bakışları arasında kendisine söylendiği gibi yaban domuzu ile vahşi bir aslanı aynı boyunduruğa bağlayarak arabayı sürmeyi başardı.[1]

b. Admetos'un düğünden önce Artemis'e neden kurban sunmadığı tam olarak bilinmiyor. Fakat kesin olan, Tanrıça'nın yapılan bu saygısızlığa kayıtsız kalmadığı ve onu cezalandırmaya karar verdiğiydi. Bunun için Tanrıça,

yeni evlenen çiftin gerdek odasını yılanlarla doldurdu. Uğruna ölümü bile göze aldığı sevgilisi ile birlikte olmak için birbirinden güzel kokular süren ve en nadide çiçeklerle yapılmış taçla odaya giren Admetos, sevdiği kadının yerine odayı dolduran yılanları görünce yaptığı hatayı anladı. Hiç vakit kaybetmeden Apollon'a giderek olan biteni anlattı. Tanrı bir kez daha kendisine saygıda kusur etmeyen bu ölümlüye yardım etmek için kız kardeşi Artemis'i ikna etti. Admetos hemen Tanrıça'ya kurbanlar sundu ve ona dualar etti. Bunun üzerine Artemis kardeşi Apollon'u kırmayarak, sadece yılanları odadan çıkarmakla kalmadı, aynı zamanda, Kader Tanrıçalarından ölüm günü geldiğinde Admetos'un yerine ölmeyi göze alabilecek bir yakını çıkarsa ona ölümsüzlük ayrıcalığının verilmesini dahi istedi.

c. Ölüm günü Admetos'un beklediğinden de erken gelip çattı. Tanrıların habercisi Hermes, sabahın ilk ışıklarıyla kralın sarayına geldi. Karşısında tanrıyı gören Admetos artık sonunun geldiğini anlamıştı. Ne var ki olan biteni izleyen Apollon, kralın zaman kazanması için Kader Tanrıçalarını sarhoş etti. Hayat ipini koparmayı unutan tanrıçalar Apollon ile derin bir sohbete girdiler. Böylece zaman kazanan kral hemen yaşlı annesi ve babasına giderek ölümsüzlük ayrıcalığına sahip olabilmek için onlardan hayatlarını kendisi için bağışlamalarını istedi. Fakat ihtiyarlıklarına rağmen her ikisi de daha fazla yaşamak istediklerini söyleyerek kendilerini oğulları için feda etmeye yanaşmadı. Ona diğer bütün ölümlülerin yaptığı gibi kaderine razı olmasını ve tanrılara karşı gelmemeyi nasihat ettiler.

d. Çaresiz bir şekilde hayat ipinin kesilmesini bekleyen kocasını gören Alkestis, bu duruma daha fazla dayanamadı ve onun yerine Tartaros'a gideceğini söyledi. Hermes de, kendisine söylenildiği gibi, kralın yerine kraliçenin ruhunu alarak Ölüler Diyarına getirdi. Bu arada Yeraltı Dünyası'nın Kraliçesi Persephone, karşısında aşkı uğruna ölümü bile göze alan Alkestis'i görünce "Hemen geldiğin yere, dünyaya geri dön" diye bağırarak onun tekrar yeryüzüne çıkmasına izin verdi.[2]

e. Alkestis'in hikâyesinin farklı şekilde nakledildiği bir başka anlatıma göre ise, kralın ruhunu almak için sarayına bizzat Hades gitmişti. Fakat Admetos bir yolunu bulup Ölüm Tanrısı'nın elinden kaçınca eşi Alkestis onun yerine Tartaros'a gitmeyi kabul etmek zorunda kalmıştı. Bu sırada kraliçenin öldüğü haberini alan Herakles de, elinde zeytin dalı bulunduğu halde onu Ölüler Diyarı'ndan kurtararak tekrar yeryüzüne getirdi.[3]

1. Hyginus: *Fabula* 50; Apollodoros; iii. 10. 4; Kallimakhos: *Hymn to Apollo* 47-54; Kritik – Euripides *Alkestis* 2; Fulgentius: i. 27.
2. Apollodoros: i. 9. 15.
3. Eripides: *Alkestis*.

*

1. Aslan ile yabandomuzunun aynı boyunduruk altında arabaya bağlanması, Thebes kökenli efsanelerde sıkça işlenen ve esasen tam olarak neyi sembolize ettiği açıklığa kavuşturulamayan bir temadır. Aslan ve yabandomuzu sırasıyla Kutsal Yıl'ın birinci ve ikinci yarısını temsil eden hayvanlardı –her ikisi de Etrurya vazolarında sıkça karşılaşılan ve daima birbirleriyle çatışma içinde olan canlılardır. Efsaneden anlaşıldığı kadarıyla kutsal kral ve varisi arasındaki geleneksel taht kavgası kâhinin ileri sürdüğü öneri ile son bulmuştur. Buna göre kral ve varisi, –Polyneikes ve Eteokles'in Thebes'de yaptıkları gibi– ülkenin yönetimine sırayla geçmek yerine, Proitos ve Akrisios'un Argos'da yaptıkları gibi ülkeyi iki eşit parçaya bölerek aynı anda başa geçeceklerdi. Araba yarışlarının yapıldığı güzergâhın dairelerden oluşması, bu tür oyunların kraliyete özgü olduğu izlenimini verir.

2. Kadınların, kendi klanları dışındaki erkeklerle hiçbir kısıtlama olmaksızın aşk yaşayabildiği Helen öncesi kültünün bir üyesi olduğundan dolayı Athena, tek eşliliğin karşısında olan bir tanrıça kimliğini taşımaktaydı. Bundan dolayı Helenler, tanrıçalarını düğünlerde kurbanlar sunarak ayrıca onuruna saf alıç meşaleleri taşıyarak onurlandırmayı ihmal etmediler. Kadınların, eşlerinin ölümünden sonra öldürülmeleri şeklinde olan ve anlatılan efsanenin yanı sıra Evadne'nin konu edildiği hikâyede de değinilen ataerkil gelenek, dul kadınların evlenmesine izin verilmediği Hint-Avrupa kökenli uygulamalardan ortaya çıkmıştır. Zaman içerisinde bu yasağın ortadan kalkmasıyla gelenek, eski popülaritesini yitirmiştir.

3. Efsanenin ilk versiyonunda Alkestis'in Yeraltı Dünyası'nın Kraliçesi Persephone tarafından kurtarıldığı –Persephone, anaerkil yaşam düzenini sembolize etmektedir– ve tekrar yeryüzüne gönderildiği anlatılır. İkinci versiyonda ise Herakles, Zeus'un isteğiyle ya da bir başka deyişle ataerkil doktrinler nedeniyle bir sembol olarak seçilmiş ve kahraman daha önceden Theseus'u Cehennem'den çıkarmayı başarması nedeniyle kraliçeyi kurtarmak için Tartaros'a gönderilmiştir. Yabani-zeytin dallarının Yunanistan'da kötülükleri kovduğuna inanılırdı. Aynı şekilde İtalya ve Avrupa kıtasının kuzey bölümlerinde de huş ağacı aynı amaçla kullanılmaktaydı.

70.
ATHAMAS

Sisyphos ve Salmoneus'un kardeşi olan Athamas, Boiotia'da egemenliğini ilan ettikten sonra Hera'nın isteği ile Nephele ile evlendi. Nephele, Zeus tarafından Lapith Kralı İksion'un Hera'ya olan ilgisini anlamak için gönderilen ve tıpatıp eşine benzeyen bir hayaletti. İksion'un başına gelenlerden sonra çektiği acılardan dolayı Olympos çevresinde dolaşıp duran bu hayaleti Hera kral için uygun görmüştü. Athamas ve Nephele böylece tanrıların isteği ile evlendiler. Bu evlilikten Phriksos ve Leukon adında iki erkek çocuk ile Helle adında bir kız çocuk dünyaya geldi. Ancak Nephele zamanla kendisinin eşinden daha üstün olduğunu söyleyerek onu küçük görmeye başladı. Bu durum Athamas için zamanla çekilmez bir hal aldı. Tam bu sırada Boiotia Kralı, Kadmos'un kızı İno'yu görür görmez ona derin bir sevgi duyarak âşık oldu. Athamas sevgilisini Nephele'den gizli olarak Laphystion Dağı'nın eteklerinde bulunan sarayına getirdi ve iki sevgilinin buradaki aşk kaçamağından Learkhos ile Melikertes dünyaya geldi.

b. Ancak çok geçmeden Nephele kocasının bir âşığı olduğunu sarayın hizmetçilerinden öğrendi. Öfkeden çılgına dönen kraliçe hemen Olympos'a çıkarak Hera'ya olan biten her şeyi anlattı. Bunun üzerine Hera, Athamas ile birlikte yuvasını da lanetledi.

c. İstediğini alan Nephele bunun üzerine hemen Laphystion Dağı'nın eteklerine kurulu olan ülkesine gelerek herkese Hera'nın yaptığı laneti anlattı ve halktan krallarına karşı isyan ederek onu öldürmelerini istedi. Fakat Hera'dan çok krallarından korkan Boiotia erkekleri, kraliçelerini dinlemediler. Ayrıca ülkede yaşayan kadınlar İno'ya Nephele'den daha fazla saygı göstermeye başlamışlardı. Ne var ki, zamanla yeni kraliçe üvey evlatlarını kıskanmaya başlamış ve onlardan kurtulmak amacıyla zekice tasarladığı planı gerçekleştirmek için harekete geçmişti. İlk önce kadınları kocalarından habersiz tarlalara ekilmek için ayrılan tohumları güneşte kavurmaya ikna etti. Olan-

lardan habersiz erkekler buğdayları tarlalara ektiler. Fakat hasat mevsimi geldiğinde gördükleri karşısında dehşete düştüler. Sarı başaklı saplar yerine buğday tanesi olmayan ürünler yetişmişti tarlalarda. Daha önce hiç yaşamadıkları bu olay karşısında ülkede yaşayanlar hemen krallarına koşup durumu anlattılar. Kral da bütün bunlara bir anlam veremedi ve adamlarını Delphoi Kâhinine göndererek görülmemiş olay karşısında ne yapılması gerektiğini öğrenmek istedi. Kocasının kâhine başvuracağını önceden sezen İno, elçilere birbirinden değerli hediyeler vererek onları krala gerçeği söylememeleri için ikna etti. Bunun üzerine elçiler krallarına giderek lanetin ancak Nephele'den doğan kendi öz oğlu Phriksos'un Laphystion Dağı'nda Zeus'a kurban edilmesi ile sona ereceği masalını uydurdular.

d. Kurban edilmesi istenen Phriksos ise yakışıklı bir delikanlıydı. Öyle ki güzelliği karşısında Kretheus'un karısı Biadike bile etkilenmiş ve ona âşık olmuştu. Biadike'nin isteklerini Phriksos sert bir dille geri çevirince, bu sefer kadın bu gencin kendisine tecavüze yeltendiğini ve elinden zor kaçtığını insanlara anlatmaya başladı ve çok geçmeden haber tüm ülkeye yayıldı. Phriksos her ne kadar bunun doğru olmadığını anlatmaya çalışsa da, bunda başarılı olamamıştı. Boiotia halkı lanetin kalkması için kraldan bu gencin kurban edilmesini artık yüksek sesle istemeye başlamıştı. Athamas ağlaya ağlaya Phriksos'u dağın zirvesine çıkardı. Tam boğazını kesecekken, civarda bulunan Herakles, koşarak gelip bıçağı zorla elinden aldı. "Babam Zeus..." diye haykırdı Herakles, "İnsan kurban edilmesini lanetlemiştir!" Ancak, eğer Hera'nın emri üzerine Hermes veya bazılarının söylediğine göre bizzat Zeus tarafından birdenbire kanatlı altın bir koç inmeseydi, Phriksos bu yalvarmaya rağmen ölecekti. "Sırtıma bin" diye bağırdı koç, Phriksos da itaat etti.

"Beni de al!" diye yalvardı Hele. "Babamın insafına bırakma beni."

e. Phriksos onu da arkasına bindirdi ve koç doğuya, Helios'un atlarını yetiştirdiği Kolkhis'e doğru uçtu. Ne var ki, Helle yükseklere çıkıldıkça dengesini sağlayamayarak Avrupa ve Asya arasındaki dar boğaza düştü ve orası onun anısına Hellespontos (Çanakkale Boğazı, çev. n.) taşımaktadır. Sağ salim Kolkhis'e ulaşan Phriksos koçu burada Zeus onuruna kurban etti. Koçun altın postu ise, daha sonraki çağlarda oldukça meşhur oldu. Hatta Argonautlar onu bulabilmek için seferler bile düzenlediler.

f. Laphystion Dağı'nda meydana gelen bu mucizeden sonra korkan elçiler, kendilerine İno'nun yalan söylemeleri için rüşvet verdiğini, Delphoi Kâhini'nin aslında anlattıkları gibi bir isteğinin olmadığını Athamas'a anlattılar. Bu arada Biadike'nin yaptığı tüm hileler de gün ışığına çıkmıştı. Bunun üzerine Nephele tekrar Athamas'ın ölmesini istedi ve Phriksos'un giymiş olduğu kurban postu Athamas'ın başına yerleştirildi; Herakles'in bir kez daha araya girmesiyle bu cinayet de önlenmiş oldu.

g. Hera'nın Athamas'a olan öfkesi sadece kralın Nephele'ye sadakatsizliğinden değil, aynı zamanda onun Zeus ile Semele'nin yasak aşkından dünyaya gelen küçük Dionysos'u gizlice sarayında büyütmesinden de kaynaklanıyordu. Gerçekten de Dionysos Athamas'ın sarayında bir kız çocuğu kılığına sokularak büyütülmüştü. Hera sonunda kralı delirterek cezalandırınca, Learkhos'u bir geyik zanneden Athamas attığı okla öz oğlunu öldürüp vücudunu parçalara ayırdı.

h. İno, küçük oğlu Melikertes'i de yanına alarak saraydan kaçtı. Ne var ki, öfkeden deliye dönen Athamas onları buldu. Tam anne ve oğlunu öldürmek üzereydi ki, Dionysos kralı geçici olarak kör etti. Gözlerini kaybeden kral, karısı zannettiği dişi keçiyi öldürdü. Ancak acılı anne, Molurian Kayalığı'na geldiğinde oğluyla birlikte kendini denizin azgın dalgalarına bırakarak boğuldu. Bu kayalar İno ve oğlunun ölümünden sonra kötü bir üne sahip oldular. Anlatılanlara göre, Vahşi Skiron sahil boyunca uzanan bu kayalıklarda yabancıları itip denize atıyordu. Zeus, oğlunu (Dionysos) büyütmek için hiçbir fedakarlıktan kaçınmayan İno'nun ruhunu Tartaros'a göndermeye razı olmayarak, genç kadına Tanrıça Leukothea adıyla tekrar hayat verdi. Melikertes de yine Zeus tarafından ödüllendirilerek Tanrı Palaimon adını aldı. Palaimon bir yunus balığının sırtına binerek Korinth Boğazı'na kadar geldi. Dört yılda bir düzenlenen İsthmia Oyunları da Kral Sisyphos tarafından, Melikertes onuruna düzenlenmeye başladı.

i. Boiotia'dan kovulan Athamas oğlu Leukon da hastalanıp ölünce çocuksuz kaldı. Athamas, çaresizlik içinde nereye yerleşmesi gerektiğini öğrenmek için Delphoi Kâhini'ne başvurdu ve kendisine şöyle dendi: "Vahşi hayvanların seni yemeğe misafir ettiği yere." Athamas, Kuzey'e doğru günlerce hiçbir şey yiyip içmeden avare bir şekilde yürürken uçsuz bucaksız Tesalya Ovası'nda vahşi kurtların bir koyun sürüsüne saldırdığını gördü. Kurtlar parçaladıkları koyun leşini yerken yaklaşmakta olan Athamas'ı görüp korkuyla avlarını bırakarak oradan uzaklaştılar. Açlıktan ölmek üzere olan kral ve adamları kurtlardan arta kalanları yediler. Bu şekilde yapılan kehanet de gerçekleşmiş oluyordu. Athamas kendisine söylenen yerin burası olduğuna karar vererek Alos adını verdiği şehri buraya kurdu. Korinthli yeğenleri Haliartos ve Konorea'yı evlatlık edinerek tahtının varisi ilan etti. Daha sonra Athamas Thmisto ile evlenerek yeni bir aile kurdu. Alos şehrini de içine alan ülkeye de Athamania adı verildi.[1]

j. Yukarıda anlatılandan tamamen farklı bir efsane daha vardır. Bu efsaneye göre, Nephele ve Athamas'ın çoğu insanı kıskandıran bir evliliği vardı. Ancak kraliçe, oğulları Melikertes ve Learkhos'u dünyaya geldikten sonra avlanmak amacıyla saraydan ayrılmış bir daha da geri dönmemişti. Her şeye rağmen umudunu sürdüren kral, ancak eşinin giydiği kanlı gömleği gördü-

günde onun vahşi bir aslan tarafından öldürüldüğüne kanaat getirdi. Ne var ki gerçek, kral ve halkının düşündüğü gibi değildi. Nephele avlanmak için gittiği ormanda Dionysos'un hizmetindeki Bakkhaları'nkine benzer bir histeri nöbeti geçirmiş ve vahşi bir aslana saldırmıştı. Aslanın boğazını sıkarak onu öldüren Nephele daha sonra dişleri ve tırnaklarıyla hayvanın derisini yüzüp kendine elbise yaptı. Aklını kaybetmiş bir halde Parnassos Dağı'na çıkarak oradaki şölenlere katıldı ve uzun bir süre saraya dönmedi. Nephele'nin öldüğünü düşünen Athamas, bir yıl sonra kendisine ikiz erkek çocuk dünyaya getiren Themisto ile evlendi. Kral ile yeni eşi mutlu bir şekilde hayatlarını devam ettirirken aniden Nephele'nin hâlâ yaşadığı haberini alan Athamas, hemen adamlarını göndererek onu sarayına getirtti. Themisto'ya da, Kithairon Dağı'nda esir olarak ele geçirdiği bu genç kadını çocuklarına bakıcılık yapması için saraya aldığını söyledi. Fakat sarayda bulunan diğer hizmetçiler gerçeği bir süre sonra Themisto'ya anlattılar. Kocasının kendisine yalan söyleyerek eski karısına geri döndüğünü sanan kraliçe ondan intikam almak için bir plan hazırladı. Hiçbir şey bilmiyormuş gibi davranarak bakıcıya, "Çocukların yarın giymesi için senden dört kat elbise dikmeni istiyorum. Unutma, çocuklarımın giyeceği elbiseler beyaz, zavallı Nephele'nin çocuklarınınki ise siyah olsun," dedi.

k. Ertesi gün Themisto Nephele'nin çocukları giydirdiği bir sırada muhafızlarını çağırarak onlara yeni hizmetçinin odasına girmelerini ve siyah elbiseler giyen çocukları hemen öldürmelerini emretti. Fakat Themisto'nun bir gece öncesinden gelerek kendisinden böyle bir istekte bulunmasından şüphelenen Nephele, kraliçenin planını anlamış ve söylenilenin aksine kendi çocuklarına beyaz elbiseler, Themisto'nunkilere ise siyah elbiseleri giydirmişti. Muhafızlar kendilerine söyleneni aynen yaparak çocukları öldürdü. Nephele'nin çocukları yerine kendi öz çocuklarının ölmesine neden olduğunu gören Themisto, yaptığı fenalığı anladı anlamasına ama artık çok geçti. Ölüm haberi Athamas'a ulaştığında acılı baba kederinden delirerek Learkhos'un ölümüne neden oldu. Oğlunu erkek bir geyiğe benzeten kral ancak onu parçalara ayırdıktan sonra kim olduğunu anlayabildi. Nephele hayatta kalan tek oğlu Melikertes'i yanına alarak denize atladı ve anne ile oğlu azgın dalgaların arasında boğuldu. Fakat baş tanrı Zeus her ikisine de ölümsüzlük ayrıcalığı verdi.

l. Bazı efsanelerde ise Phriksos ve Helle'nin Nephele ve İksion'un çocukları olduğu anlatılır. Buna göre, iki kardeş bir gün ormanda gezinirlerken yine Bakkha nöbetine tutulmuş olan anneleri aniden boynuzlarından sıkı sıkı tuttuğu altın bir koç ile birlikte çocuklarının yanına geldi. Phriksos ve Helle'ye dönerek, "Bu, kuzeniniz Theophane'nin oğludur. Güzelliğiyle herkesin başını döndüren bu kıza âşık olan Poseidon, onu diğer taliplerinden kaçır-

mak için koyun kılığına soktu. Tanrı daha sonra da kendisini bir koça dönüştürerek sevgilisiyle Krumisa Adası'nda birlikte oldu. Bu altın postlu koç da iki sevgilinin yaşadığı aşk gecesinin meyvesi" dedi.

"Theophane Poseidon'la birlikte olmuşsa diğer âşıklara ne oldu?" diye sordu küçük Helle annesine.

"Diğer bütün talipler de bütün gece, bir türlü kavuşamadıkları sevgilileri Theophane için uzun uzun uluyan birer kurda dönüştürüldü" dedi Nephele de onlara. "Ancak şimdi bana soru sormayı bırakın ve hemen bu güzel hayvanın sırtına binin. O sizi, Helios'un oğlu Aietes'in hüküm sürdüğü Kolkhis'e götürecek. Oraya ulaşır ulaşmaz koçu Ares'e kurban etmeyi unutmayın" diyerek çocuklarının ülkeden hemen ayrılmasını istedi.

m. Phriksos, annesinin bu garip isteğini yerine getirerek, Ares'in Kolkhis'te bir ejderha tarafından korunan tapınağı önünde altın postlu koçu tanrıya kurban etti; ancak yıllar sonra oğlu Presbon ya da Kytisoros, Kolkhis'ten Orkhomenos'a gelerek, günah işlediği için kurban edilmek üzere olan Athamas'ı kurtardı.[2]

1. Pausanias: i. 44. 11; ix. 34. 4-5-23. 3; Apollodoros: i. 7. 3. ve iii. 4. 3; Hyginus: *Fabulae* 2 ve 4. 3; Hyginus: *Fabulae* 2-4; *Poeticon astronomicon* ii. 20; Fragments – Sophokles *Athamas*; Nonnos: *Dionysiaka* x. 1; Kritik – Homeros *İlyada* vii. 86; Eustathios – Homeros *İlyada*; Ovidius: *Metamorphoses* iv. 480-541; *Etymologicum Magnum* 70. 8; Bizanslı Stephanos – Athamania.
2. Hyginus: *Fabulae* 1,3,5 ve 88; Fragmanlar – Euripides *Ino*; Herodotos: vii. 197; Pausanias: ix. 34. 5.

*

1. Athamas ismi efsanede, Tesalya'nın uçsuz bucaksız ve aynı zamanda çorak arazisinde kurduğu Athamania adındaki ülke ile özdeşleştirilmiştir. Buna karşın *Ath* ("yüksek") ve *amaein* ("b[illegible]nek") kelimelerinin bir araya gelmesinden meydana gelen sözcük bu haliyle "göklerdeki orakçıya" ya da bir başka deyişle "Ay Tanrıçası'na adanan kutsal kral" anlamına gelir. Eşleri İno ve Nephele arasında yaşanan kavga ise muhtemelen, Boiotia'da Ekin Tanrıçası İno kültünü sahiplenen İonialılarla dindar Aiol istilacıları arasında yaşanan çekişmeyi anlatır. Aiolialı şimşek tanrısı ve eşi, yani yağmur bulutu, onuruna yapılan ayinlerin bertaraf edilerek yerlerine, İonia Tanrıçası İno'ya atfedilen ritüellerini yerleştirme çabası, görünen o ki rahibelerin buğday tohumlarını kavurmaları nedeniyle tam anlamıyla gerçekleştirilememiştir.

2. Athamas ve Phriksos'un konu edildiği efsane kutsal kralın ya da vekilinin –ilk çağlarda keçi postu giydirilen, daha sonra ise koç kılığına giren erkek çocuk– çobanların ilkbahar gündönümünde kutladıkları Yeni Yıl Yağmur-Çağırma Festivali'nde dağın zirvesine çıkarılarak kurban edilişini konu alan

ve her yıl düzenli olarak yapılan ritüelleri anlatır. Efsanedeki Laphystion Dağı yakınlarında bulunan Pelion Dağı'nda düzenlenen Zeus'a kurban sunma ritüelleri de Nisan ayında gerçekleştirilirdi. Söz konusu ritüellerin bu ayda yapılmasının bir başka sebebi de, Zodyak'a göre Koç'un bu ayda yükselmesidir. Ritüelin, siyah bir koyun maskesi giyen yaşlı bir adamın kurban edildikten sonra tekrar dirilişi şeklinde hâlâ varlığını koruduğu bu coğrafyada, egemenliğini ilan eden krallar, hükümranlık mücadelesini, beyaz koyun-postu giyerek sürdürürlerdi (Dicearchus: ii. 80). Themisto'nun kendi çocuklarına beyaz, İno'nun çocuklarına ise siyah kumaştan dikilmesini emrettiği giysiler ise, siyah postun törenlerde kurbana giydirildiğini, beyaz postun ise rahiplerin ve katılanların giydikleri elbisenin rengi olduğunu gösterir. Biadike'nin Phriksos'a duyduğu aşk, benzer bir Kenan efsanesinde konu edilen Potiphar'ın eşinin Yusuf'a beslediği derin aşkı çağrıştırır. Bunun yanında Proitos'un eşi olan Anteia'nın genç ve yakışıklı Bellerophon'a duyduğu aşk, yine aynı şekilde Kretheis'in Peleus'a, Phaidra'nın Hyppolytos'a ve Phylonome'nin Tenes'e duydukları aşk sebebiyle onlara yakınlaşmak istemeleri fakat nazikçe geri çevrildiklerinde iftiraya başvurmalarını anlatan hikâyeler de, Biadike ve Phriksos'un hikâyelerinin konu edildiği efsaneyle büyük benzerlikler taşır.

3. Hera'nın bire bir benzeri olan ve Tanrıça tarafından Athamas'a hediye olarak sunulan Nephele'nin ("bulut") konu edildiği hikâye, efsanenin orijinal versiyonunda Aiolia Kralı Athamas'ın, selefi İksion ve kardeşi Salmoneus gibi, Şimşek Tanrısı'nı temsil ettiği anlamına gelir. Euripides'in ifadesinde İno'nun rakibi olarak kendisinden bahsedilen Themisto ise, Kral Athamas ile evlenmekle Şimşek Tanrısı'nın eşi sıfatını kazanmıştır.

4. Tanrısal kimliğini Üç Müzlerle birlikte Parnassos Dağı'ndaki şölenlere katılarak kanıtlayan İno, bu haliyle Leukothea, yani "Beyaz Tanrıça"dır. "Kas yapan kadın" anlamına gelen Tanrıça'nın adı, merkezinde cinsel güç sembolleri olan orjileri çağrıştırmanın yanı sıra, başakların şaşırtıcı bir çabuklukla büyümesi ile de ilişkilendirilir. Anlaşılan o ki, erkek çocuklar, tarlalara tohum ekildiği kış mevsiminde Tanrıça onuruna kanlı bir şekilde kurban edilmişlerdir. Efsanede, İno'nun Dionysos'a gösterdiği şefkatten dolayı tanrısal bir kimlik kazanması Zeus'a atfedilmiş ve Athamas'a da Tanrıça onuruna mahsülü ya da bereketi sembolize eden bir unvan verilmiştir. Bir başka deyişle, İonialılar, Aiolialı çiftçiler ile yaşadıkları ve tamamen birbirlerine zıt olan dini farklılıkları kendi lehlerine çevirmeyi başarmıştır.

5. Bütün bunların yanında söz konusu efsane ilk çağlardaki birçok hâkim kültün izlerini yansıtması bakımından da önemlidir. Kral Athamas'ın eşi İno'yu yaptığı hileleri öğrendikten sonra öldürmeye kalkışması fakat onun

yerine bir keçiyi öldürmesi, sonraki devirlerde Çocuk Dionysos kültü şeklinde anılacak olan Zagreus kültüne ait izleri yansıtır. Aynı şekilde kralın geyik yerine oğlu Learkhos'u öldürüp onu parçalara ayırması da Aktaion kültüne ait bir geleneği anımsatır. İno'nun en küçük oğlu Melikertes ise, Molokh adıyla da bilinen Kenanlı Herakles Melkarth ("şehrin koruyucusu") ile özdeşleştirilir. Söz konusu Melkarth, henüz doğan Güneş Kral kimliğiyle boğaza doğru yol alırken bir yunusun sırtına binmiş halde ortaya çıkar ve dört yıl süren hükümranlık süresi sonundaki kaçınılmaz ölümünün ardından anısını yaşatmak için Cenaze Oyunları düzenlenirdi. Tenedos Adası'yla birlikte muhtemelen Korinth'de de Melikertes onuruna küçük çocuklar kurban edilmekteydi. Benzer seremoniler Molokh onuruna Kudüs'te de düzenlenmekteydi. (*Levicitus* xv iii. 21; *Krallar* xi. 7)

6. Zeus, gökyüzüne tamamen hâkim olduktan ve Tanrıça'nın Güneş'e ait birtakım ayrıcalıklarını tamamen ele geçirdikten sonra, söz konusu posttan altın olarak bahsedilmeye başlanmıştır. Birinci Vatikan Mitoloğunun bu postu "Zeus'un gökyüzüne çıkarken giydiği post" şeklinde tasvir etmesi bu yüzdendir. Bununla beraber Zeus'a sadece yıldırımın atfedildiği çağlarda sözü edilen post, mor ve siyah renkleriyle tasvir edilmiştir (Simonides: *Fragman* 21).

7. Aynı efsanenin Hippias'ın (*Fragman* 12) naklettiği versiyonunda İno'ya, Athena'nın unvanlarından biri olan Gorgopis'in ("korkunç suratlı") yanı sıra, ismini Tanrıça'nın seremonilerinde taşınan güneş şemsiyesinden alan ve suçsuz yolcuları kayalıklardan aşağı atarak öldüren canavara da Skiron adı verilmiştir. Genç kadının, oğlu Melikertes'i de yanına alarak denize atladığı Moluria Kayalıkları, muhtemelen hükümranlık süresi dolan kutsal kralın ya da onun vekilinin Ay Tanrıçası Athena onuruna kurban edilmek üzere denize atıldığı kayalıklardır. Görünen o ki güneş şemsiyesi de düşüşün hızını azaltmak için kullanılan bir araç görevini görmekteydi.

8. Helle ve İno'nun denize düşerek boğulmaları birbirine oldukça benzeyen vakalardır. Sözü edilen her iki karakter de Ay Tanrıçası'dır. Buna ilaveten efsane birbirleriyle çelişen temalar üzerinde yoğunlaşmıştır; zira, hikâye bir yandan Ay'ın karanlığın çöküşünden sonra gökyüzüne yükselişini açıklarken, diğer yandan da Helle'ye atfedilen Ay kültünün yerini Zeus'a atfedilen Güneş kültüne bıraktığını anlatır. Bütün bunlardan başka Helle ve İno aynı zamanda birer Deniz Tanrıçası'dır; zira, Helle ismini iki denizin birleştiği yere vermiş, İno-Leukothea ise Odysseus'un maceralarını anlatan efsanelerde bir martı kılığına girerek kahramanın yanlış yöne gitmesini engellemiş ve bu şekilde kahramanın denizde boğulup ölmesini engellemiştir.

9. Athamas kabilesinin Boiotia sınırları içerisindeki Laphystion Dağı ve Athamania'dan Tesalya'daki Laphystion Dağı'na göç etmiş olmaları muhte-

meldir. Ayrıca bu kabilenin Sisyphos'un egemenliği altında bulunan Korinth halkı ile de güçlü bağları bulunmaktaydı. Bunun yanında Kral Athamas'ın "Athamas Arazisi" olarak bilinen toprakların içinde bulunan Kopais Gölü yakınlarındaki Akraiphia şehrinin de kurucusu olduğu söylenir (Bizanslı Stephanus – Akraiphia; Pausanias: ix. 24. 1). Aynı zamanda oğullarından birçoğu Boiotia'daki birçok şehrin kurucuları olarak da karşımıza çıkar. Athamas'ın esasen, Orkhomenos Kralı ile Minyas'ın oğlu şeklinde tasvir edilmesi akla yatkındır; zira, bu onun Kopais Ovası ile Laphystion Dağı'nda kurmuş olduğu egemenlik (Kritik – Apollonius Rhodius: i. 230; Hellanikos – Apollonius Rhodius: iii. 265) ile Atina ve Thebeslilerin saldırıları karşısında Korinthlilerle yapmış olduğu ittifakı açıklar. Athamanialıların Tesalya içlerine kadar uzanan geri çekilişleri ya da göçlerinin muhtemel sebeplerinden biri olarak, Herakles döngüsünde anlatılan Orkhomenos ile Thebesliler arasında geçen amansız savaşlar gösterilebilir. Nephele'nin histeri nöbetine yakalanarak dağlara çıkması ve uzun süre başıboş yaşaması ile Bakkhalarınkine benzer nöbetler geçiren Minyas'ın kızlarının bu hastalığa Laphystion Dağı'nda yakalanmaları arasında da bir benzerlik kurulabilir (Kritik – *On Lycophron*: *Aleksandra* 1237). Bu olay muhtemelen Orkhomenos'daki Agrionia Festivaline de konu olmuştur.

71.
GLAUKOS'UN KISRAKLARI

Sisyphos ile Merope'nin oğlu olan Glaukos, Thebes yakınlarındaki Potniai'de yaşamaktaydı. Bellerophon'un da babası olan Glaukos, atlara olan sevgisiyle tanınıyordu. Babasından öğrendiği yarış ustalığını kullanarak büyük bir özenle yetiştirdiği atlarıyla katıldığı yarışlarda çoğunlukla birinci geliyordu. Ancak kısrakların daha hızlı ve atik olması için onları çiftleştirmeyerek gebe kalmalarını önlemesi, Güzellik Tanrıçası Aphrodite'nin gözünden kaçmadı. Yapılan bu davranışı kendisine karşı bir saygısızlık olarak gören Tanrıça, atlarına insan eti yedirecek kadar ileri giden bu ölümlüyü cezalandırmak için Zeus'dan izin istedi. Zeus da Tanrıça'nın bu saygısız adamı istediği şekilde cezalandırması için onu serbest bıraktı. Bunun üzerine Aphrodite bir gece atların bulunduğu ahırın kapısını açarak, bu besili hayvanların kendisi için kutsal sayılan bir pınarda su içmesini ve hemen yakınındaki büyülü otlardan yemesini sağladı. Bütün bunlar, İason'un İolkos Sahili'nde Pelias onuruna düzenleyeceği yarıştan hemen önce gerçekleşmişti. O gecenin sabahında Glaukos atlarını arabaya koşar koşmaz aniden gemi azıya alan atlar sanki çıldırmışçasına koşmaya başladı. Vücudunu saran dizginlerden bir türlü kurtulamayan Glaukos'u, özenle yetiştirdiği atları bütün stadyum boyunca arabanın arkasında sürükledikten sonra canlı canlı yedi.[1]

Glaukos hakkında bundan başka efsaneler de vardır. Bazıları bu olayın İolkos'da değil de Potniai'de meydana geldiğini öne sürerler. Bir başka efsanede ise Glaukos'un kendi atları tarafından öldürülmediği, onun Athamas'ın küçük oğlu Melikertes'in ölümünden duyduğu derin üzüntü nedeniyle denize atlayarak intihar ettiği anlatılır. Hatta anlatılanlardan tamamen farklı olarak Glaukos adının ölümünden sonra Melikertes'e verildiği bile iddia edilir.[2]

b. Taraksippos ya da At-ürküten adı verilen Glaukos'un ruhunun onun ölümünden sonra babası Sisyphos'un kendisine yarış becerisini öğrettiği yer olan Korinth Boğazı'nda gezdiği ve İsthmia Oyunları'nda düzenlenen araba

yarışlarında koşan atları ürküterek birçok ölüme neden olduğu anlatılır. Bunun yanında mitolojide Taraksippos ile özdeşleştirilen bir başka ruhtan daha bahsedilir. Anlatılanlara göre Pelops'un öldürdüğü Myrtilos da aynı şekilde atları ürküterek sahiplerinin ölümüne neden olurdu. Olympia Oyunları sırasında stadyumda toplanan yarışçılar Myrtilos'un gazabından kurtulmak ve yarışı kazasız bitirmek için ona kurbanlar sunarlardı.[3]

1. Homeros: *İlyada* vi. 154; Apollodoros: ii. 3. 1; Pausanias: vi. 20. 9; Hyginus *Fabulae* 250-273; Ovidius: *Ibis* 557; Kritik – Euripides *Orestes* 318 ve *Phoenician Women* 1131; Aelianus: *Nature of Animals* xv. 25.
2. Strabon: ix. 2. 24; Athenaios: vii. 296-7.
3. Pausanias: vi. 20. 8

*

1. Lykurgos ve Diomedes'in konu edildiği efsaneler, Helen öncesi dönemde kutsal kralın hükümranlık süresinin sonuna geldiğinde her biri birer kısrak kılığına giren kadınlar tarafından öldürüldüğünü gösterir. Bu ritüeller Helen dönemine gelindiğinde birtakım değişikliklere uğramış ve Hyppolytos, Laios, Oinomaos, Abderos, Hektor ve diğer birçok karakterin anlatıldığı efsanelerde olduğu gibi kutsal kral, dört atın çektiği arabaya bağlanarak öldürülmeye başlamıştır. Cehennemde ölümcül bir dövüşe girdiği Deniz Canavarı Tiamat ile yaptığı savaştan sonra bir Kral olarak yeryüzüne geri döndüğüne inanılan Güneş Tanrısı Marduk'un konu edildiği Babillerin Yeni Yıl şölenlerinde, sürücüsü olmayan dört atın çektiği bir araba, kralın halkının başında bulunmadığı dönemlerde bir ülkenin de aynı bu araba gibi amaçsızca ne yapacağını ve hangi yöne gideceğini kestiremeyeceği ve bir kaosun yaşanacağının sembolü olarak şehrin sokaklarında gezdirilirdi. Bu ritüellerde muhtemelen, dizginlerin vücuduna bağlandığı bir kukla sürücü bulunurdu. Eğer Babil ritüelleri de Yunanlılarınki gibi aynı birtakım özelliklere sahipse bu, kutsal kralın yerine bir günlüğüne vekalet eden ve bu süre içinde onun tahtıyla birlikte yatağına da giren varisin, ertesi gün şafak vaktinde –Phaethon ve Hyppolytos'un konu edildiği efsanelerde olduğu gibi– arabanın arkasına bağlanarak sürüklendiği anlamına gelir. Varis-kralın ölümünden hemen sonra ise gerçek kral bir günlüğüne de olsa bıraktığı tahtına tekrar kavuşurdu.

2. Bununla birlikte Glaukos'un anlatıldığı efsane diğerlerinden farklı temalar içermesi açısından önemlidir; zira kral, sadece çılgınca koşan atların çektiği arabanın arkasından sürüklenmekle kalmamış, aynı zamanda kendi atları tarafından parçalanarak yenmiştir. Glaukos'un kısraklarının çiftleşmesine izin vermeyerek Tanrıça Aphrodite'ye karşı gelmesi, Potniai "kudretliler" ya da bir başka deyişle Ay Üçlüsü'nü oluşturan tanrıçalar onuruna Thebesliler tarafından düzenlenen erotik eğlencelerin yasaklanarak ortadan kal-

dırmasına yönelik ataerkil düzeni benimsemiş toplumların yaptıkları baskıları dile getirir.

3. Görünen o ki, hayalet Taraksippos, yarışın ilk turunun tamamlandığını gösteren bir tür kraliyet anıtıydı. Görünüşe göre, ilk kez burada koşan atlar, sürücüleri tam iç kulvarlara doğru yönelirken karşılarında gördükleri bu heykelden ürküyorlardı. Bunun yanı sıra yarışın koşulduğu yer hükümranlık süresi sona eren eski kral ya da varisinin arabalarının tekerlek vidalarının çıkartılmak suretiyle meydana gelen kazaların sahnelendiği yer görevini de görmekteydi.

4. Glaukos ("soluk yeşil") bir bakıma, her yıl iki denizin buluştuğu Boğazı ziyaret ederek kralının fermanını getiren Minos elçisi, bir bakıma da Fenikelilerin Korinth Kralı unvanını verdikleri Melikertes'dir (Melkarth, yani "şehir muhafızı"). Anlatılanlara göre Melikertes her yıl teorik olarak bir yunus balığının sırtında yeni-doğmuş bir kral olarak boğaza gelir ve hükümranlık süresinin sonunda denize atılarak kurban edilirdi.

72.
MELAMPUS

Kretheus'un torunu olan Minyalı Melampus Messenia sınırları içerisindeki Pylos şehrinde hüküm sürmekteydi. Henüz çok küçük bir çocukken kendisine kehanet yeteneği bahşedilmişti. Bunun yanında hekimlik sanatını ilk icra eden ve ilk sihirbazlık numaraları yapan da oydu. Şarap Tanrısı Dionysos onuruna Yunanistan'da görkemli tapınaklar inşa eden Melampus, saf şaraba su karıştırarak bu içkinin insanlar tarafından daha fazla rağbet görmesini de sağlamıştı.[1]

b. Birbirlerine epeyce bağlı olan kardeşlerden Bias, kuzeni Pero'ya sevdalanmış ve onunla evlenebilmek için genç kızı babasından istemişti. Ne var ki Neleus, kızına talip olan kişilerin arasından bir seçim yapamamıştı. Sonunda kızını, Kral Phylakos'un sürüsünü çalarak Phlake'den kendisine getiren kişiye vereceğini söyledi. Eşsiz güzellikteki hayvanlarını el üstünde tutan Phylakos ise, oğlu İphiklos'dan başka hiç kimseyi sürüsüne yaklaştırmıyordu. Bununla da yetinmeyen kral, sürüye yaklaşan yabancıları parçalayarak öldüren ve gece gündüz hiç uyumayan bir köpeği de bekçi olarak oğluna vermişti.

c. Tüm bunlar olurken Melampus da kendine bahşedilen yeteneklerine yenilerini ekliyordu. Bir gün, yanındakilerle ormanda gezerken adamlarının iki büyük yılanı öldürdüğünü gördü. Melampus onları engellemek için koştuysa da, geldiğinde yılanların ikisi de ölmüştü. Büyük bir üzüntüyle her ikisini de toprağa gömen kral, ölen yılanların yuva yaptığı ağaca baktığında iki yavru yılanın anne ve babalarını beklediğini gördü. Onları yanına alarak sarayına getirdi ve büyütmeye başladı. Bir gece Melampus uyurken yavru yılanlar yatağına gelerek kendilerini kurtaran ölümlünün kulaklarını yalamaya başladılar. O günden sonra Melampus her çeşit hayvanın neler konuştuğunu anlamaya başladı. Bunun yanında tanrıların bile gelecek hakkında kendisine danıştıkları Apollon da ona Alpheios Nehri kenarında kurbanlardan arta kalanlarla nasıl fala bakılacağını öğretmişti.[2] Bu arada Bias, Kral Neleus'un koy-

duğu şartın yerine getirilmesinin imkânsız olduğunu düşünmeye başlamıştı. Kardeşine yardım etmek isteyen Melampus, yaptığı kehanette bu işi başarabileceğini ancak suç üstünde yakalanacağını ve bir yıl hapis yattıktan sonra sürüyü getirebileceğini de söyledi kardeşine. Cesur kral başına gelecekleri bile bile acımasız bekçinin koruduğu sürülere yaklaştı. Onları tam kaçıracakken, geceleri bile ayık duran, köpek durumu hissetti ve onu tek bacağından ısırarak yaraladı. Melampus yaralı bir halde yakalanıp Phylakos'un adamları tarafından hapse atıldı.

d. Hapse atılalı yaklaşık bir yıl olmuştu ki, bir gece kaldığı hücreden iki tahta kurdunun, hemen başının üzerindeki kirişte yaptığı konuşmaları duydu. Kurtlardan biri diğerine;

"Kaç gün daha bu merteği kemirmemiz gerekiyor" diye sordu.

"Bugüne kadar çok iyi çalıştık" dedi diğeri de ağzındaki talaşları bir yana bıkarak. "Eğer bu aptalca konuşmaya devam etmezsek yarın şafak vakti direk çökecek."

Tahta kurtlarının konuşmalarını dinleyen Melampus, kralı çağırarak;

"Hemen beni başka bir odaya götür" dedi. Phylakos her ne kadar bu ricayı çok komik bulduysa da esirinin isteğini yerine getirmeyi de ihmal etmedi. Ertesi gün şafak söker sökmez yapılan kehanet gerçekleşmiş ve kırılan direkle birlikte yerle bir olan binanın altında, o sırada Melampus'un yatağını dışarı çıkarmaya çalışan bir kadın can vermişti. Olanlar karşısında şaşkına dönen Phylakos, mahkûmun önemli birisi olduğunu anlayarak onu sarayına davet edip:

"Sana hem özgürlüğünü hem de çalmaya kalkıştığın sürüyü vereceğim, ama bir şartla: Eğer oğlum İphiklos'un iktidarsızlığına bir çare bulursan" dedi.

e. Melampus, kralın isteğini kabul ederek İphiklos'un derdine çare aramaya başladı. İlk olarak tanrı Apollon'a iki besili boğa kurban etti. Uyluk kemiklerini çıkararak etten kopardığı iç yağ ile onları yaktı. Geri kalanları da akbabalar için tapınağın hemen yanına bıraktı. Çok geçmeden kan ve taze etin kokusunu alan iki akbaba leşlerin üzerine konarak avlarını büyük bir iştahla yemeye başladı. Bu sırada Melampus kuşlar arasında geçen konuşmayı dinlemeye başladı. Akbabalardan biri diğerine:

"En son buraya bir zamanlar Kral Phylakos azgın boğaları uysal birer öküz yapmak için hadım ettiğinde gelmiştik, hatırlıyor musun?" diye sordu.

"Bugün gibi hatırlıyorum" dedi diğeri de. "İphiklos çok küçük bir çocuktu o zamanlar. Phylakos'un elindeki kanlı bıçağı gördüğünde babasının kendisini de hadım edeceğini sanarak korkuya kapılıp var gücüyle bağırmıştı. Phylakos da çocuğun bıçaktan korktuğunu anlayıp onu kutsal bir meşe ağacına saplamış ve oğlunu teselli etmeye çalışmıştı. Ne var ki zavallı çocuk bu

dehşetin sonunda iktidarsızlığa yakalandı. Dikkat ettin mi? Artık sadece kabzası görünen bıçak hâlâ ağaca saplanmış halde duruyor."

"Bu durumda İphiklos'un iktidarsızlığını tedavi etmenin tek yolu, bıçağı saplandığı ağaçtan çekip çıkarmak, koçun kanıyla paslanan yeri silerek bu suyu zavallı çocuğa on gün boyunca içirmek olurdu" diye sürdürdü diğer akbaba da konuşmayı.

"Sana katılıyorum" dedi arkadaşı da. "Ancak bu ilacı hazırlayacak kişinin en az bizim kadar akıllı olması gerekiyor."

f. Melampus akbabalar oradan uzaklaşır uzaklaşmaz İphiklos'un tedavisine başladı. Genç adam bu sürenin sonunda yakalandığı dertten kurtuldu ve çok geçmeden Podarkes adını verdiği bir oğlu oldu. Bunun üzerine Kral Phylakos önceden söz verdiği gibi yalnızca Melampus'u serbest bırakmakla kalmadı, aynı zamanda ona bir zamanlar çalmaya kalkıştığı sürüyü de hediye etti. Ünlü hekim hemen kardeşi Bias'ın yanına giderek sürüyü Kral Neleus'a götürmesini söyledi. Neleus karşısında Phylakos'un eşsiz ve paha biçilmez sığırlarını görünce hemen hâlâ bakire olan kızı Pero ile Bias'ı evlendirdi.[3]

g. Bu sırada Abas'ın oğlu ve Argos şehrinin Akrisios ile ikinci kralı olan Proitos, Stheneboia ile evlenmiş ve bu evlilikten Lysippe, İphinoe ve İphianassa adlarında üç kız çocuğu –bazı efsanelerde kralın küçük kızlarının adlarının Hipponoe ve Kyrianassa olduğu ileri sürülür– dünyaya gelmişti. Ne var ki büyüyüp gelinlik çağına gelen bu kızlar, Dionysos'a yaptıkları saygısızlıktan mı, aşk ilişkilerinde yaşadıkları aşırılıklar nedeniyle Hera'yı gücendirdiklerinden mi yoksa sırf süs için Tryns'deki Tanrıça'ya ait heykeli çaldıklarından mıdır, bilinmez, Hera'nın gazabına uğramışlar ve çıldırmışlardı. Zavallı kızlar artık kendilerini rahatsız eden sineklerden kaçan inekler gibi hiç sebepsiz oradan oraya çılgınca koşmaya, dağlarda yaşamaya ve suçu günahı olmayan yolcuları rahatsız etmeye başlamışlardı.[4]

h. Melampus yaşanan felaketi öğrenir öğrenmez Tiryns'e gelip Proitos'a hastalığı tedavi etmeyi teklif etti. Ancak bunun için bir şart ileri sürdü. Eğer kral, kızların tekrar sağlıklarına kavuşmasını istiyorsa ülkesinin üçte birini ona vermesi gerekiyordu.

"Benden istediğin ücret çok fazla. Bunu kabul edemem" diyen Proitos, Melampus'un önerisini geri çevirdi.

Ne var ki zamanla bu hastalık ülkedeki diğer kadınları da pençesine aldı. Argivli kadınlar birbiri ardına çocuklarını öldürmeye, evlerini terk ederek Proitos'un kızlarına katılmak için dağlara çıkmaya başladılar. Artık Proitos'un ülkesinde insanlar rahatça ve güven içerisinde gezemiyorlardı. Bu talandan hayvan sürüleri de nasibini almıştı. Parçalara ayrılarak çığ çığ yenilen hayvanların sayısı gün geçtikçe azalıyordu. Proitos felaketin önüne geçebilmek için Melampus'a haber göndererek şartlarını kabul ettiğini bildirdi.

"Hayır, hayır" dedi Melampus, "hastalık çok ilerlemiş. Dolayısıyla vereceğiniz ücret de arttı. Bana vereceğiniz hissenin yanında ülkenin üçte birinin de kardeşim Bias'a verilmesini istiyorum. Bunun karşılığında krallığınızı bu dertten tamamen kurtarırım. Eğer kabul etmezseniz çok yakında Argive'de tek bir kadın bile kalmayacak" diyerek cevapladı kralın isteğini.

Proitos şartları kabul ettiğinde Melampus haber göndererek:

"Sizden yirmi tane kırmızı öküzü Helios'a kurban etmenizi istiyorum. Daha sonra ne yapılacağını size söyleyeceğim ve ülkeniz tamamen bu felaketten kurtulacak" dedi.

i. Başta kızları olmak üzere Argivli bütün kadınların iyileşmesi için kral, Helios'a kurban edilmek üzere yirmi besili öküz adadı. Her şeyi gören Helios kralın bu cömertliği üzerine Tanrıça Artemis'e giderek kendisi için bir iyilik yapmasını, bunun karşılığı olarak da yeryüzündeki hangi kralın kendisine kurbanlar sunmadığını söyleyeceğine dair ant içti. Tanrıça da Helios'u kırmayarak Hera'ya gitti ve ondan Argos ve Proitos'un kızları üzerindeki lanetini kaldırmasını istedi. Hera bu ricayı hemen yerine getirdi; zira Artemis yakın bir zamanda Hera'ya meydan okuyan Nympha Kallisto'yu yakalamış ve onu öldürmüştü. Tanrılar diyarı Olympos'da da işler aynı yeryüzünde olduğu gibi karşılıklı çıkarlar gözetilerek yapılıyordu.

j. Daha sonra Melampus kardeşi Bias'ın da yardımıyla ülkenin güçlü kuvvetli delikanlılarını toplayarak dağlara çıkan kadınların peşine düştü. Dionysos'un hizmetindeki Bakkhalar gibi delirmiş bir halde oradan oraya koşan kadınları adamlarının da yardımıyla dağlardan Sikyon'a getirmeyi başardı. Sihirli otlarla karıştırdığı kutsal suyu onlara içirerek kadınların tekrar eski hallerine dönmesini sağladı sağlamasına, ama kralın kızları, bulunan kadınlar içinde yoktu. İyileşen kadınlar erkeklerin rehberliğinde ülkeye geri dönerlerken Melampus kardeşi ile beraber üç kızı aramaya başladı. Arkadya'ya kadar giden Melampus ve Bias onları Lusi'de Styks Nehri'ne bakan bir mağarada saklanırken buldu. Ne var ki kız kardeşlerin en büyüğü olan İphinoe yolculuk esnasında yorgun düşerek ölmüştü. Melampus, Lysippe ve İphianassa'nın tekrar eski hallerine dönmelerini sağladı ve işledikleri günahlardan onları arındırarak Argos'a, babalarının yanına getirdi.

k. Kral Proitos, kızlarından Lysippe'yi Melampus ile, eşi Pero'yu çok kısa bir zaman önce kaybeden Bias'ı ise İphianassa ile evlendirdi. Ayrıca her iki kardeşe daha önceden söz verdiği toprakları da verdi. Bununla beraber bazı efsanelerde Proitos'un gerçek isminin Anaksagoras olduğu ileri sürülür.[5]

1. Apollodoros: ii. 2. 2; Athenaios: ii. 45.
2. Apollodoros: i. 9. 11.
3. Homeros: *Odysseia* xi. 281-97; Apollodoros: i. 9. 12.

4. Hesiodos: *Catalogue of Women*; Apollodoros: ii. 4. 1; Sicilyalı Diodoros: iv. 68; Servius – Vergilius *Bucolica* vi. 48.
5. Apollodoros: ii. 2. 1-2; Bakkhylides: *Epinikia* x. 40-112; Heroviii. dotos: ix. 34; Sicilyalı Diodoros: iv. 68; Pausanias: ii. 18. 4; iv. 36. 3; v. 5. 5 - viii. 18. 3; Kritik – Pindaros *Nemean Odes* ix. 13.

*

1. Büyücü ve falcıların kulaklarının, kâhin kahramanların dünyaya tekrar geldiklerinde dönüştükleri hayvanlar olan yılanlar tarafından yalandığı ve böylece gelecekten haber almalarının kolaylaştığı inancına eski çağlarda hayli sık rastlanır ("The Language of Animals", J. R. Frazer, *Archaeological Review* i. 1888). Buna göre birer kâhin olarak seçilen bu insanlar özellikle böceklerin ve kuşların konuştuğu dili anlama ve yorumlayabilme yeteneği sayesinde insanlara gelecekten haber verirlerdi. Apollon'un hizmetinde olan rahiplerin bu şekilde kehanette bulundukları ve bundan dolayı diğerlerine göre daha üstün oldukları ileri sürülür.

2. Proitos'un oğlu İphiklos'un yakalandığı hastalık ve ona çare olarak öne sürülen yöntem mitolojik izler taşımanın yanı sıra, eski çağlarda gelenekselleşen bir uygulamayı anlatır. Metal ile karıştırılan sıvı, ani korkulardan kaynaklanan hastalıkların tedavisinde kullanılmaktaydı. Apollodoros, anlatımında kralın bıçağı sapladığı ağacın yaşlı bir meşe ağacı olduğunu ileri sürse de, söz konusu ağacın Mayıs ayında meyve veren ve Peloponnesos'un Beyaz Tanrıçası için kutsal sayılan yaban armudu olma ihtimali oldukça yüksektir. Efsaneye göre Phylakos, bıçağı söz konusu ağaca saplamakla Tanrıça'yı gücendirmiştir. Bunun yanında kâhinin hastalığın çaresini –kehanette önemli kuşlar arasında sayılan– akbabalardan öğrenmesi, tedavi yolunun inandırıcılığını kuvvetlendirir. Tanrıça'nın rüzgârları kontrol etmesi nedeniyle ona atfedilen "deri çuval" şeklindeki anlamdan ziyade, efsanenin ana temasını oluşturan İphiklos'un hastalığı ile ilişkilendirildiğinden dolayı Pero ismi, "yetersiz ya da sakat" şeklinde çevrilmiştir.

3. Görünüşe göre, Pylos'daki Aiollerin kralı olan Melampus, Argolis'in bir kısmını kendilerine Abas'ın, bir başka deyişle tanrı Melkarth'ın Oğulları (*Abas* Sami dilinde "baba" anlamına gelir), diyen Kenanlılardan alarak burada iki kralın da aynı anda tahta geçtiği yönetim şeklini uygulamaya başlamıştır. Melampus'un, geceleri bile uyumayan bir köpeğin koruduğu sürüyü, yakalanacağını bildiği halde Kral Phylakos'dan ("bekçi") çalmaya kalkışması ve bunda da başarılı olması, Herakles'in ünlü Onuncu Kahramanlığı'nı çağrıştırır. Efsane ayrıca, çalınan sığır sürülerinden elde edilen parayla kız alma şeklindeki Helen geleneğine dayandırılmıştır.

4. Görünen o ki "Proitos", Ophion'a atfedilen bir başka isimdir. Kralın üç kızının annesi olduğu anlatılan Stheneboia ise, inek amblemi ile betimlenen Ay Tanrıçası'dır –bir başka deyişle hemen hemen aynı şekilde delirtilen Tan-

rıça İo'dur. Ayrıca kızlara verilen isimler aynı tanrıçanın, Lamia ve vahşi kısrakları, hükümranlık süresinin sonuna gelen kutsal kralı parçalara ayırarak öldüren Hippolyte olarak fasit özelliklerini temsil eder. Bununla beraber Ay rahibelerinin birer kısrak kılığına girdikleri orjiler, kadınların düve kılığına girerek dans ettikleri yağmur-çağırma seremonileri ile yine kadınların mead (mayalanmış bal ve sudan yapılan bir tür içki, çev. n.), şarap veya şarmaşık birasının verdiği uyuşukluk hali ile çocuklar ve hayvanları parçalara ayırdıkları sonbahar keçi-kültü şölenlerinden ayrı tutularak değerlendirilmelidir. Efsanede mitolojik bir söylemle anlatılan Aiollerin Lusi'de bulunan Tanrıça'ya ait tapınağı ele geçirmesi, anlaşıldığı kadarıyla vahşi-kısrak orjilerini sona erdiren bir fenomendir. Sikyon ve Lusi yolu üzerinde bulunan Arkadya'daki tapınakta Yılan Tanrıça onuruna içki dökülmesi ya da içilmesi, muhtemelen İphinoe'nin ölümü anısına düzenlenen bir seremonidir.

5. Dionysos'a atfedilen şarap kültünün Delphoi, Korinth, Sparta ve Atina'da resmi olarak kabul görmesi ve yaygınlaşması, ancak söz konusu kültün ortaya çıkmasından sonraki yüzyıllarda tanık olduğumuz bir hadise olmanın yanı sıra, aynı zamanda eski çağlardaki görece ilkel olan ritüellerin izlerini ortadan kaldıran bir fenomendir. Anlaşıldığı kadarıyla bahsedilen kültün yaygın bir şekilde benimsenmesi, Yunanistan'ın kırsal bölgeleri dışında yamyamlığın ve ritüel cinayetlerin de sonu olmuştur. Tanrıça'nın hasat orjilerinde boyunlarına sarmaşık ve buğday başaklarından taç yapılan erkek ve kız çocuklarının Artemis Tridaria'ya ("üç misli mahsül veren ilahi güç") kurban olarak sunulduğu Akhaia sınırları içinde bulunan Patrai'deki ritüeller bunun en belirgin örneğidir. Artemis'in sadık hizmetkârlarından olan iki âşığın, Melanippus ve Komaetho'nun, Tanrıça'ya yaptığı saygısızlığı affettirmek amacıyla düzenlendiği söylenen bu ritüel, Eurypylos tarafından Troya'dan getirilen ve içinde Dionysos'un heykelinin bulunduğu sandığın söz konusu tapınağa getirilişi ile son bulmuştur (Pausanias: vii. 19. 1-3).

6. *Melampuslar* ("Kara Ayaklı") Klasik Çağ'da Mısırlılara verilen ve oldukça yaygın bir şekilde kullanılan bir isimdi. Dolayısıyla Melampus'un ana karakter olarak rol aldığı, böcek ve kuşların konuştuğu dili anlayarak gelecekten haber vermesi gibi, doğaüstü olayların konu edildiği bu tür hikâyelerin Aiolia'dan ziyade Afrika kökenli olması kuvvetli bir olasılıktır.

73.
PERSEUS

Danaos'un torunu olan Argolis Kralı Abas, kahramanlığı ve yiğitliğiyle halkının büyük saygısını kazanmıştı. Öyle ki, ölümünden sonra yaşanan ve bastırılamayan isyanlarda, saraydakiler onun kalkanını isyankârlara gösteriyor ve bu bile onların geri çekilmesine yetiyordu. Abas, Aglaia ile yaptığı evlilikten Proitos ve Akrisios adlarında ikiz erkek çocuk sahibi oldu. Büyük kral ölmeden önce ülke topraklarını oğulları arasında ikiye bölmektense, onlardan sırayla tahta geçmelerini emretti. Ona göre ancak bu şekilde davranılırsa ülke parçalanmaktan kurtulabilirdi. İki kardeşe gelince, onların kavgası ve birbirlerine olan öfkeleri daha annelerinin karnındayken başlamıştı. Kardeşler arasındaki öfke, Proitos'un Akrisios'un kızı Danae'yi baştan çıkarıp onunla birlikte olmasıyla kanlı bir hesaplaşmaya döndü. Akrisios bu olayla tahtı kardeşine bırakmaktan vazgeçip onu ülkeden kovdu.[1] Bunun üzerine Proitos, Lykia Kralı İobates'e sığındı. Burada kralın kızı Stheneboia (veya Anteia) ile evlendi. Fakat kardeşinin kendisini kovmasını bir türlü kabullenemedi ve en sonunda babasından kalan mirası geri alabilmek için kumandanı olduğu Lykia ordusu ile Argolis'e geldi. Kanlı çarpışmalara sahne olan savaşta iki kardeşten hiçbiri tam olarak diğerine karşı üstünlük sağlayamadı. Bunun üzerine varılan anlaşmaya göre, ülkenin kardeşler arasında iki parçaya bölünmesine karar verildi. Akrisios'un payına Argos ve çevresi, Proitos'unkine ise Tiryns, Heraion (sonraları Mykene'ye dahil edildi), Midea ve Argolis sahili boyunca uzanan topraklar düştü.[2]

b. Bu savaşta "Gasterokheirler" adı verilen Kykloplar da yer aldılar. Sayıları yedi olan ve geçimlerini duvarcılıkla sağlayan bu devler, Proitos ile beraber Lykia'dan Tiryns'e gelmişler ve şehrin duvarlarını sağlamlaştırmak için burada çalışmışlardı. Ebat ve ağırlık olarak bir katır sürüsünün en küçüğünü bile taşıyamadığı devasa kayalarla örülen duvarlar düşmanlarına karşı adeta meydan okur nitelikteydi.[3]

c. Aganippe ile evlenen Akrisios'un en büyük derdi kendisinden sonra tahtını bırakabileceği bir erkek evladının olmayışıydı. Kral ve eşinin tek çocukları, bir zamanlar amcası ile gizli aşk yaşayan Danae idi. Derdine bir çare arayan kral, bir kâhine başvurarak ülkesini bırakabileceği bir erkek çocuğa nasıl sahip olabileceğini sordu. Kâhin ona hiçbir zaman erkek çocuğu olmayacağını ve öz kızının dünyaya getireceği erkek çocuk tarafından öldürüleceğini söyledi. Hemen saraya gelerek kızı Danae'yi demir kapılı bir odaya kilitleyip, başına da ağızlarından salyalar akan vahşi köpekler koydu; fakat bu önlemlere karşın, Zeus Danae'ye altın yağmuruyla geldi ve ondan Perseus adında bir oğla sahip oldu. Akrisios Danae'nin durumunu öğrendiğinde, Zeus'un baba olduğuna inanmadı ve kardeşi Proteus'un onunla tekrar ilişkiye girdiğinden şüphelendi; fakat kendi kızını öldürmeye cesaret edemediği için, Danae'yle bebek Perseus'u bir sandığa koyarak denize bıraktı. Sandık Seriphos kıyılarına doğru sürüklendi. Kral Polydektes'in kardeşi Diktys adındaki bir balıkçı tarafından bulunduğunda her ikisi de hâlâ hayattaydı. Kral Danae ve oğluna sarayının kapılarını açtı ve onları büyük bir saygıyla evinde konuk etti.[4]

d. Yıllar geçti; Perseus kahramanlığı ve yiğitliği ile kral dahil herkesin hayranlığını kazanmıştı. Bu arada Polydektes güzel Danae'ye sevdalanmış fakat aşkına karşılık bulamamıştı. Perseus çok geçmeden durumu fark edip annesinin yanından ayrılmamaya karar verdi. Yiğit Perseus'dan da çekinen kral ona sahip olmak için şiddete başvurmayı göze alamadı. Bunun üzerine bir gün arkadaşlarının da yardımıyla Danae'yi kendisiyle evlenmeye zorlamak için bir plan hazırladı.

Kalabalık bir yemekte Pelops'un kızı Hippodameia'ya talip olduğunu ve onu babasından istemek için diğer taliplerden daha fazla hediye götürmek zorunda olduğunu ve arkadaşlarının her birinden ertesi gün Pelops'a sunmak için birer at getirmelerini istedi. "Seriphos çok küçük bir ada." dedi, "Ülkeden gelen zengin taliplerin getireceği hediyelerin yanında krala daha değersiz bir hediye götürmek istemiyorum. Bunun için bana yardım eder misin?"

"Maalesef" dedi Perseus. "Benim ne atım ne de bir at satın alacak kadar altınım var. Ancak madem ki annemden vazgeçerek Hippodameia ile evlenmek istiyorsun, sana istediğin hediyeyi sunacağıma söz veriyorum. Bu, Gorgon Medusa'nın kesik başı olsa bile."

e. "Bu, yeryüzündeki bütün atlardan daha değerli bir hediye olurdu benim için" dedi Polydektes hemen.[5] Gorgon Medusa'nın kafasında saç yerine yılanlar vardı, domuzlarınkine benzeyen devasa dişleriyle ve dişlerinden dışarıya doğru sarkan diliyle herkesi dehşete düşürüyordu.

f. Bu sırada Athena Perseus ile Polydektes'in konuşmalarının hepsini duymuş ve delikanlının patavatsızca verdiği sözü yerine getirebilmesi ve annesini kurtarabilmesi için ona yardım etmeye karar vermişti. Bunda Medusa'ya duyduğu öfkenin ve düşmanlığın da biraz payı vardı. Tanrıça ilk olarak Perseus'a, Üç Gorgon'un heykelinin bulunduğu Samos'daki Deikterion şehrine gitmesini, çünkü ancak bu şekilde Medusa'yı ölümsüz kız kardeşleri Stheno ve Euryale'den ayırt edebileceğini söyledi. Ayrıca ona Medusa ile göz göze gelmemesini, zira canavarın güçlü bakışlarına maruz kalan insanların oldukları yerde taşa çevrildiklerini söyleyerek uyardı.

g. Bu zorlu işte Athena ile beraber tanrıların habercisi Hermes de Perseus'a Medusa'nın başını kesmesi için keskin tırpanını vererek yardım etti. Bunca silaha rağmen hâlâ Perseus'un canavarı öldürebilmesi için kanatlı bir çift sandala, kesik başı koyacağı sihirli bir torbaya ve sadece Hades'in sahip olduğu görünmezlik miğferine ihtiyacı vardı. Danae'nin cesur oğlu bütün bunların Stygia Nymphalarında olduğunu öğrendiğinde bunların nerede yaşadıklarını bulmak için Üç Graialar adı verilen ve tek dişli ve gözlü canavarların yaşadığı Atlas Dağı'na gitti. Onlara dişlerini ve gözlerini sökerek Nymphaların nerede olduklarını kendisine göstermelerini, aksi takdirde aldığı organları bir daha asla onlara geri vermeyeceğini söyledi. Graialar çaresiz delikanlıya Nymphaların yaşadığı yeri göstermek için yola düştüler. Perseus istediğini aldıktan sonra gösterilen yere doğru ilerlemeye başladı.[6]

h. Nymphalardan bu silahları almak onları bulmaktan daha kolay oldu Perseus için. Sandalları ayağına geçirir geçirmez Batı'ya, Hyberborealıların Ülkesi'ne doğru yola çıktı. Tanrıça'nın kendisine söylediği yerde onları uyurken buldu. Medusa'yı kolayca diğerlerinden ayırt etti. Etrafta Medusa'nın bakışlarından taşa dönmüş, yağmurdan aşınmış bir yığın insan ve hayvan bulunuyordu. Athena'nın tuttuğu zırha bakarak Medusa'nın başını vücudundan ayırdı. Fakat devin fışkıran kanlarından kanatlı bir at olan Pegasos ile Savaşçı Khrysaor ortaya çıktı. Bunlar Medusa'nın Deniz Tanrı Poseidon'dan olan çocuklarıydı. Athena'nın Medusa'ya olan düşmanlığının bir diğer sebebi de, onun bu çocuklara kendi tapınağında hamile kalmasıydı. Perseus dünyaya gelen yaratıkların kimler olduğunu anlamamıştı, fakat yine de onlarla ters düşmenin kendisine zaman kaybettireceğini düşünmüş olacak ki, Medusa'nın kesik başını hemen sihirli torbaya koyarak oradan uzaklaştı. Bu arada Stheno ve Euryale, Pegasos ve Khrysaor'un bağırışlarıyla uyanmışlar ve Perseus'un peşine düşmüşlerdi, ama miğferi onu görünmez kıldığı için güven içinde güneye doğru kaçtı.[7]

i. Güneş batarken Titan Atlas'ın sarayına geldi. Fakat Atlas ona çok kötü davranıp sarayından kovdu. Gösterdiği düşmanlığın cezasını da ağır ödedi. Perseus torbadan çıkardığı Gorgon'un kesik başını ona gösterir göstermez

Atlas sarayıyla beraber bir dağa dönüştü. Ertesi gün Libya Çölü'ne doğru yola çıktı. Bu arada Nymphaların yaşadığı yeri öğrenmek için Graialardan zorla aldığı göz ve dişleri farkında olmadan Triton Gölü'ne düşürmüştü. Hermes'in yardımıyla taşıdığı torbadan düşen birkaç damla kan da çöle damlamıştı. Bu kanlardan, sonraki yıllarda Argonautlardan Mopsos'u öldürecek olan zehirli yılan sürüsü de dahil olmak üzere birçok yaratık meydana geldi.[8]

j. Gorgon'un başını Seriphos Adası'na bir an önce götürmek için acele eden Perseus, ölümünden sonra da kendisine ibadet edilen Mısır'daki Khemmis'de dinlenmek için bir süre durdu. Daha sonra yoluna devam eden delikanlı, Philistia'dan geçtiğinde bir kayaya bağlanan çırılçıplak, güzel bir kız gördü ve ona hemen âşık oldu. Bu kız, Aithiopia sınırları içerisinde bulunan Joppa Kralı Kepheus ile eşi Kassiopeia'nın kızı Andromeda idi. Anlatılanlara göre Kassiopeia kendisinin ve kızının Nereidler kadar, hatta onlardan daha güzel olduğunu her yerde söyleyerek onları kötülemeye başlamıştı. Nereidler de onuruna kurbanlar sundukları Poseidon'a bu kendini bilmez kadını cezalandırması için dua etmişlerdi. Denizlerin efendisi de, kralın ülkesine bir canavar göndermişti. Kepheus durumun her geçen gün daha kötüye gittiğini görüp hemen ülkesini bu illetten nasıl kurtarabileceğini öğrenmek için Ammon Kâhini'ne başvurdu. Bu arada Poseidon'un gönderdiği yaratık ülkenin her yanında dehşet saçmaya ve insanları öldürmeye başlamıştı. Kâhin ona cevap olarak kızı Andromeda'nın kurban olarak sunulmasından başka çare olmadığını söyleyince ülkede bulunanlar genç kızı kayalıklara bağlaması için krala ısrar ettiler. Yoksa önüne gelen her şeyi yakıp yıkan ve insanları öldüren bu yaratık bütün ülkenin sonu olacaktı. Kral halkının isteğine daha fazla karşı koyamadı ve birbirinden değerli taş ve mücevherlerle süslediği kızını canavarın yemesi için kayalıklara bağladı.

k. Perseus tam Andromeda'nın yanına doğru uçarken gözleri sahilde kendisini meraklı gözlerle izleyen Kepheus ve Kassiopeia'ya takıldı. Bu barbarlığın sebebini öğrenmek için onların yanına gitti. Talihsiz kraldan olan biten her şeyi öğrendikten sonra, Andromeda'nın kendisiyle evlenip Yunanistan'a gelmesine izin vermeleri halinde onu kurtaracağını ve Poseidon'un gönderdiği canavarı da öldüreceğini söyledi. Kral ve eşi bunu hemen kabul ettiler. Perseus tekrar havalanarak kayalıkların bulunduğu yere gitti. Hermes'den aldığı keskin tırpanla genç kızın bağlandığı kalın zincirleri kırarak onu kurtardı. Sıra ejderhadaydı. Tam bu sırada ejderha da avını kurtaran genci fark etmiş ve ona doğru yaklaşmaya başlamıştı. Perseus onu Gorgon'un başı olmaksızın öldüremeyeceğini anladı ve hemen sihirli torbasından çıkardığı kesik başı ona gösterdi. Ejderhanın sonraları bir mercan Adası halini alan vücudu bunun üzerine büyük bir gürültüyle yere yığıldı. Kral ve kraliçeyle beraber diğer insanlar da ülkelerini kurtaran bu gence minnettar kaldılar. Perse-

us ejderhayı öldürdüğü yerde kendisine yardım eden Olymposlulardan Hermes, Athena ve Zeus adına üç mihrap inşa ederek, onlara sırasıyla bir dana, inek ve boğa kurban etti ve böylece işlediği cinayetin günahından da arınmış oldu.[10]

l. Artık krallığın üzerindeki lanet ortadan kalkmıştı. Ne var ki, kral ve eşi Kassiopeia kızlarını Perseus ile evlendirmekte gönülsüz davrandılar. Andromeda'nın ısrarlarıyla düğün hazırlıklarına hemen başlandı. Ne var ki düğün gecesinde, Belos'un ikiz kardeşi olan Agenor ve adamları zorla içeri girerek, Andromeda'nın kendisine çok önceden verildiğini söyleyip Perseus'a meydan okudu. Anlaşılan Kepheus ve Kassiopeia, Perseus'a verdikleri sözden vazgeçmişler ve Agenor'un oraya bizzat gelmesini istemişlerdi. Perseus, kralın da Agenor'un saflarına geçtiğini görünce kendisine tuzak kurulduğunu anladı.

"Perseus ölmeli!" diye bağırdı Kassiopeia hiddetle.

m. Kahramanlığı ile ün salan genç, çıkan kavgada onların birçoğunu öldürdü. Fakat Kepheus'un adamlarının da katılmasıyla gittikçe kalabalıklaşan ordu karşısında torbasından Medusa'nın kafasını çıkarmaya mecbur kaldı. Henüz hayatta olan iki yüz kadar asker de bu şekilde birer taşa dönüştü.[11]

n. Poseidon ilk başlarda kendisine kurban olarak öz kızlarını sunan Kepheus ve eşi Kassiopeia'nın imajlarını yıldızlar arasına koymuştu. Fakat daha sonra ihanetlerinin bedeli olarak imajlarını gökyüzünden aldı ve yılın belirli dönemlerinde, kraliçenin düştüğü komik durumu göstermesi amacıyla yılın bazı mevsimlerinde ters dönen alışveriş sepetlerine bağladı. Andromeda'nın imajı ise anne ve babasının tüm karşı çıkmalarına rağmen Perseus ile evlenmekte ısrar ettiğinden dolayı Tanrıça Artemis tarafından gökyüzüne bir başka takım yıldızı olarak konuldu. Genç kızın zincirlerle bağlandığı yer ve kayalıklardaki zincir izleri Joppa'da hâlâ gösterilir. Poseidon'un gönderdiği ejderhaya ait kemikler ise Markus Aemilius Skaurus tarafından bulundukları yerlerden alınıp Roma'ya getirilene kadar efsanenin geçtiği öne sürülen şehirde sergilenmekteydi.[12]

o. Perseus buradan, sevgilisi Andromeda'yı da yanına aldıktan sonra, annesinin bulunduğu Seriphos'a gitti. Fakat yokluğu sırasında Kral Polydektes'in Pelops'un kızı Hippodameia ile evlenmediğini ve bunun kendisine yapılan bir oyun olduğunu döndüğünde anladı. Bu arada Danae ve Diktys, kralın zorbalıklarından kaçıp kurtulmak için kimsenin zorla girip kendilerini dışarı çıkaramayacağı bir tapınakta saklanmaya başlamışlardı. Perseus olan biteni öğrenir öğrenmez kral ve arkadaşlarının bulundukları odaya girdi. Polydektes'e söz verdiği gibi Gorgon Medusa'nın kesik başını getirdiğini ve böylece onu Kral Pelops'a düğün hediyesi olarak sunabileceğini söyledi. Odadakilerin alaylı bakışları arasında sihirli torbadan çıkardığı kafayı herkese gös-

tererek onları taşa çevirdi. Seriphos'da daire şeklinde duran ve insan siluetini andıran ve varlığını bugün bile koruyan taşların Polydektes ve arkadaşlarına ait olduğu ileri sürülür. Tanrılardan ödünç aldığı silahları geri vermesi gereken Perseus, kanatlı sandalları, sihirli torbayı ve görünmezlik miğferini Stygialı perilere geri götürmesi için haberci Hermes'e verdi. Gorgon Medusa'nın başını ise Athena'ya verdi. Tanrıça da bu kesik başı kalkanının ortasına koydu.[13]

p. Diktys ve annesini sığındıkları mağaradan kurtaran Perseus, Polydektes'in yerine tahta Diktys'in geçmesini sağladı. Daha sonra yanında annesi Danae, eşi Andromeda ve Kykloplardan bir grup olduğu halde Argos'a doğru yola çıktı. Amacı bir zamanlar kendisini ve annesini ölüme gönderen büyükbabası Akrisios'tan öç almaktı. Fakat torunun gelişini önceden haber alan Akrisios hemen Pelasgların ülkesine kaçtı. O sırada Pelasg Kralı Teutamides, ölen babası onuruna cenaze oyunları düzenlemiş ve Perseus'un da bu oyunlara katılmasını istemişti. Bu isteği memnuniyetle karşılayan Perseus, Akrisios'un da seyirciler arasında bulunduğu bir sırada oyunlara katıldı. Gencin attığı disk, Tanrıların isteği ile yönünü değiştiren rüzgârın yardımıyla doğruca Akrisios'un ayağına isabet etti ve onu hemen oracıkta öldürdü.[14]

r. Kendisi ve annesine kötü davranmasına rağmen büyükbabasını öldürmek onu derin bir üzüntüye boğdu. Akrisios'u Tanrıça Athena'nın tapınağına gömdü ve onun için cenaze töreni düzenledi. Bizzat hayatına kendisinin son verdiği birinin krallığını ele geçirmeyi istemediğinden Argos'a dönmedi. Onun yerine kuzeni Megapenthes'in hükümranlık kurduğu Tiryns şehrine giderek ona krallıkları değiştirmeyi teklif etti. Megapenthes bu öneriyi kabul etti ve böylece Perseus, Tiryns; Megapenthes ise Argos'da tahta geçti.

s. Perseus Tryns Kralı olur olmaz Midea'yı kolay savunulabilir bir şehir haline getirebilmek için uzun süre çalıştı. Öte yandan Mykene Şehri'nin kurucusunun da yine Perseus olduğu söylenir. Anlatıldığına göre bu şehre verilen isim, Perseus'un susuzluğunu gideren mantarın adından (mykos) alınmıştır. Aynı şekilde her iki şehrin de duvarları Kykloplar tarafından inşa edilmişti.[15]

t. Perseus'un hikâyesinin konu edildiği başka bir efsane ise yukarıdakinden tamamen farklıdır. Buna göre Polydektes uzun bir çabadan sonra Danae ile evlenmeyi başardı ve Perseus'u sarayında büyüttü. Ne var ki bir müddet sonra Akrisios kızının ve torunun hayatta olduğunu öğrendiğinde onları kendi elleriyle öldürmek için Seriphos Adası'na doğru yola çıktı. Polydektes eşini ve üvey oğlunu öldürmek isteyen kralı durdurmak için onunla Perseus arasında bir antlaşma yapılmasını sağladı. Buna göre taraflardan hiçbiri diğerinin hayatını tehlikeye atacak bir teşebbüste bulunmayacaktı. Fakat anlaşma henüz yapılmıştı ki, Akrisios'un kıyıda demirli olarak bekleyen gemisi büyük

bir fırtınaya yakalandı ve Polydektes bu gemide hayatını kaybetti. Halkı tarafından çok sevilen bu kral onuruna büyük bir cenaze töreni yapıldı. Düzenlenen oyunlara Perseus da katıldı. Delikanlının attığı disk rüzgârın aniden yön değiştirmesiyle oyunları izleyen Akrisios'un başına çarptı ve kral aldığı darbeyle hayatını kaybetti. Büyükbabası ve üvey babasını ardı ardına kaybeden Perseus, Seriphos Adası'ndan ayrıldı ve tekrar Argos'a gelerek tahta geçmek istedi. Proitos'un Argos Krallığı'nı bırakmaktaki isteksizliği nedeniyle meydana gelen tartışma Proitos'un taşa çevrilmesiyle son buldu. Perseus uzun yıllar boyunca büyükbabasından miras kalan bu topraklar üzerinde hükümranlığını herkese kabul ettirdi, ta ki Megapenthes büyüyüp babasının intikamını almak için kendisini öldürene dek.[16]

u. Gorgon Medusa'ya gelince, anlatılanlara göre o, Phorkys'in güzelliği ile dillere destan olan kızlarından biriydi. Tanrıça Athena'dan daha güzel olduğunu her yerde söyleyerek ona karşı büyük bir saygısızlık yaptı. Bununla da yetinmeyerek Tritonis Gölü yakınlarında yaşayan Libyalıları Perseus'a karşı kışkırtarak onunla savaşmaya çağırdı. Argos'dan büyük bir ordu toplayarak gelen Perseus, Athena'nın da yardımıyla onu öldürmeyi başardı ve kestiği kafayı Argos'da kurulan pazar yerine gömdü. Bu yer aynı zamanda Perseus'un kızlarından kocası öldükten sonra tekrar evlenen ilk kadın olan Gorgophone'nin mezarının bulunduğu yerin de yakınlarındaydı.[17]

1. Servius – Vergilius *Aeneis* iii. 286; Kritik – Euripides *Orestes* 965; Apollodoros: ii. 2. 1 - 4. 7.
2. Homeros: *Ilyada* vi. 160; Apollodoros: ii. 2. 1; Pausanias: ii. 16. 2.
3. Pausanias: ii. 25. 7; Strabon: viii. 6. 11.
4. Hyginus: *Fabula* 63; Apollodoros: ii. 4. 1.; Horatius: *Odes* iii. 16. 1.
5. Apollodoros: ii. 4. 2.
6. Apollodoros: *a.g.e.*; Hyginus: *Poeticon astronomicon* ii. 12.
7. Pindaros: *Pythionikon* x. 31; Ovidius: *Metamorphoses* iv. 780; Apollodoros: ii. 4. 3.
8. Euripides: *Elektra* 459-63 Hyginus: *Poeticon astronomicon* ii. 12; Apollonius Rhodius: iv. 1513.
9. Herodotos: ii. 91; Tzetzes: *On Lycophorn* 836; Strabon: i. 2. 35; Plinius: *Naturalis historia* vi. 35.
10. Apollodoros: ii. 4. 3; Hyginus: *Fabula* 64; Ovidius: *Metamorphoses* iv. 740.
11. Hyginus: *a.g.e.*; Ovidius: *Metamorphoses* v. 1-235; Apollodoros: *a.g.e.*
12. Hyginus: *Poeticon astronomicon* ii. 9-10 ve 12; Josephus: *Jewish Wars* iii. 9. 2; Plinius: *Naturalis Historia* ix. 4.
13. Strabon: x. 5. 10; Apollodoros: ii. 4. 3.
14. Kritik – Euripides *Orestes* 953; Apollodoros: ii. 4. 4.
15. İskenderiyeli Clemens: *Propretrikos pros Hellanas* (Yunanlıları Teşvik Yolunda) iii. 45; Apollodoros: ii. 4. 4-5.
16. Ovidius: *Metamorphoses* v. 236-41; Hyginus: *Fabulae* 63 - 244.
17. Pausanias: ii. 21. 6-8

*

1. Akrisios ile Proitos'un konu edildiği efsane Argive şehrinde eş zamanlı olarak kurulan iki krallığın oluşumunu açıklar. Sözü edilen bu sistem, her

yaz gündönümünde ölen ve yılın geri kalanında varisinin başa geçtiği bir kral yerine; ülkenin, her biri 49 veya 50 aylık –bir başka deyişle bir Büyük Yıl– periyotlarda hükümranlığını aynı anda sürdüren iki ayrı kral tarafından yönetilmesi şeklindeydi. Anlaşıldığı kadarıyla sonraki çağlarda krallık iki eşit parçaya bölünmüş ve her iki kral da Büyük Yıl boyunca aynı anda tahta geçmiştir. Yükselen Yıl'ın parlak ruhu ile kralın ikiz kardeşi varise ait olan Alçalan Yıl'ın karanlık ruhu arasındaki ebedi rekabet, Yunan ve Latin mitlerinin yanı sıra Kelt ve Filistin efsanelerinde de oldukça yaygın bir şekilde işlenmiştir.

2. Kitab-ı Mukaddes'te de efsanedekine benzer bir yönetim şekline rastlamak mümkündür. Esau ve Yakup (*Yaradılış* xxiv. 24-6) ile Peres ve Zerah (*Yaradılış* xxxviii. 27-30), arasında da, aynı Akrisios ve Proitos'da olduğu gibi, daha anne rahmindeyken üstünlük tartışmaları başlamıştı. Bunun dışında Akrisios ile Proitos, eski bir Filistin hikâyesinde aynı kadın için aralarında tartışma yaşanan Mot ve Aleyn adlarındaki kahramanlarla da özdeşleştirilir. Aynı şekilde Kelt mitolojisinde adlarına sık sık karşılaştığımız Gwyn ve Gwythur da bahsedilen karakterlerle benzer yazgıları yaşarlar. *Mobinogion*'da anlatılanlara göre her iki kardeş de Llyr'in kızı Kreiddylad (Kral Lear'ın kızı Kordelia) ile evlenebilmek için birbirleriyle sonsuz bir mücadeleye girerler. Anlatılan efsanelerin hepsinde, uğruna savaş verilen kadın, kendisi ile evlenenin krallık ayrıcalığını elde edeceği Ay Tanrıçası'nın yeryüzündeki temsilcisi olan rahibesidir.

3. Argos ve Tiryns şehirlerini çevreleyen surların yedi Gasterokheir tarafından inşa edilişi ve Akrisios'un ölüm şekli, muhtemelen etrafı surlarla çevrilmiş bir şehrin tasvir edildiği resimden esinlenilerek anlatılmıştır. Söz konusu resimde, her biri üç sacayağı üzerinde duran fakat kafaları olmayan yedi Güneş diski şehrin hemen üzerine yerleştirilmiş ve kutsal kralın kutsal topuğuna değen kanatlı sekizinci disk tarafından öldürüldüğü anlatılmaya çalışılmıştır. Bunun anlamı tahta geçmek isteyen ya da orada hakkı olan yedi kişinin her yıl kral onuruna kendilerini feda etmesidir. Sekizinci disk ise diğerlerinden farklı olarak, bizzat baş rahibenin isteği ile kralın kendi kendisini kurban ettiğini ve yerine tahta, oraya geçmeyi hak eden varisin (Perseus'un) geçtiğini açıklar.

4. Danae, Perseus ve sandık efsanesi, Mısır mitolojisinin ünlü kahramanları İsis, Osiris, Set ve Horus'un konu edildiği efsaneyle birçok benzerlikler taşır. Perseus'un yaşadıklarını konu alan hikâyenin ilk versiyonuna göre, Perseus'un babası olan Proteus, Argivli Osiris ile; onun kız kardeşi ve aynı zamanda eşi olan Danae, İsis ile; Perseus, Çocuk Horus ile ve nihayet Akrisios ise sonraları Horus tarafından yaptığı kötülükler yüzünden cezalandırılan kıskanç Set ile özdeşleştirilir. Anne ve oğlunun içine konuldukları sandık ise

İsis ve Horus'un bindikleri ve Nil Deltası'nda Osiris'in cesedini aradıkları sandala benzer bir şekilde akasya ağacından yapılmıştır. Buna benzer bir başka hikâye de Rhoeo ve Semele'nin konu edildiği efsanede karşımıza çıkar. Bununla beraber tunçtan yapılmış bir odaya kilitlenen ve burada çocuklarını doğuran Danae'nin hikâyesi çok bilinen bir Yeni Yıl ikonundan alınmıştır. Zeus'un genç kadını altın yağmuru olarak hamile bırakması, Güneş ve Ay'ın yaptığı ve Yeni Yıl Kralı'nın dünyaya geldiği dinsel evliliği simgeler. Aynı zamanda bu olay Yunan çobanlarının suyu altına benzetmeleri ile de alakalı olabilir. Bu açıdan Zeus'un bereket getiren yıldırımlarından oluşan yağmurlar (altın) yeryüzüne (Danae) bereket getirmiş olur.

5. Argos'da meydana geldiği ileri sürülen taht kavgaları Karia'da bulunan Argive kolonisinin varlığı ile –sözü edilen koloni, hem Perseus hem de Bellerophon'un anlatıldığı efsanelerde karşımıza çıkar– daha da karmaşık bir hal almıştır. Efsaneye paralel olarak anlatılan bir başka eski olay ise Karia donanmasının bir zamanlar (muhtemelen MÖ 1400'lü yıllarda) Akdeniz'in en büyük ve en tehlikeli deniz gücü olduğu şeklindedir. Bundan başka efsane Bellerophon'un hikâyesiyle özdeşleştirilebilir. Buna göre Perseus, kanatlı sandalları sayesinde Gorgon Medusa'nın başını vücudundan ayırarak onu öldürür. Aynı şekilde Bellerophon da ölü bedeninden meydana gelen kanatlı bir atla (Pegasos) Korkunç Khimaira'yı öldürmeyi başarır. Boiotia'ya ait olan ve Gorgon-başlı kısrağın tasvir edildiği bir vazo resminde birlikte resmedilen Perseus ve Bellerophon'un kahramanlıklarının konu edildiği her iki hikâye de, Helen istilacılarının ele geçirdikleri yerlerde Ay Tanrıçası'na atfedilen ayrıcalıkları kontrolleri altına aldıklarını anlatır. Söz konusu bu kısrak, takvimsel sembolü Khimaira olan Ay Tanrıçası'nı temsil eder. Davetsiz katılımcıları korkutmak amacıyla Tanrıça'nın rahibeleri tarafından giyilen, ancak zaman içerisinde Helen baskısı nedeniyle çıkartılmaya zorlanan Gorgon-başı ise tanrısal birtakım güçlere sahip olan bir maskedir.

6. Efsanenin ikinci ve daha analaşılır versiyonunda Perseus, bir Libya Kraliçesi ile girdiği savaşta galip gelir ve kraliçenin kafasını vücudundan ayırır. Yanına aldığı kesik başı Argos'a kadar getirip burada kurulan pazar yerinin bulunduğu bölgeye gömer. Efsane bu haliyle muhtemelen, Argive ordusunun Libya'yı istila ettiğini, bu ülkede uzun yıllar boyunca varlığını sürdürmeyi başaran kadın merkezli yaşam tarzının bastırıldığını, ayrıca Tanrıça Neith onuruna düzenlenen Mysterionların yine Argive halkı tarafından yağmalandığını gösterir. Kesik başın pazar yerinin altına gömülmesi, kutsal emanetlerin ya da kalıntıların, hırsızların çalmaya kalkışmaması için üzerinde bir Gorgon Maskesi olduğu halde burada bir sandık içerisinde saklandığı anlamına gelir. Belki de bu emanetler *Mabinogion*'da anlatıldığı gibi Kral Lud tarafından Britanya Krallığı'nı belalardan ve istilalardan koruma amaçlı olarak

Oxford Karfaks'da bir sandığın içine konularak gömülen iki küçük domuza ait olan kalıntılardır. Bununla beraber sözü edilen iki yavru domuz, hikâyeyi dinleyenlerin özellikle çocukların korkuya kapılmalarını engellemek amacıyla yapılan sevimli bir benzetme de olabilir.

7. Andromeda'nın hikâyesi ise muhtemelen Güneş Tanrısı Marduk ya da selefi Bel'in beyaz atına binmiş halde deniz ejderhası Tiamat'ı öldürüşünü tasvir eden ikondan alınmıştır. Söz konusu efsane ayrıca Yahudi mitolojisinin de bir bölümünü oluşturur: *Eyüp*'e (x. 13-xxvi. 12) göre Deniz olan Rahav, Yeşaya'ın anlatımında Yehova (Marduk) tarafından kılıçla parçalara ayrılarak öldürülür (*Yeşaya:* li. 9). Aynı ikonda çıplak halde mücevherler ve değerli taşlarla donatılmış olan Andromeda bizzat Aphrodite, İştar ya da Astarte adlarıyla bilinen "insanların efendisi", şehvetli Deniz Tanrıçası'dır. Fakat Andromeda ya da Aşk Tanrıçası bu resimde yukarıda anlatılanlardan farklı olarak kurtarılmayı bekleyen bir kurban değildir. Tam tersine, yavrusu deniz yılanı Tiamat'ı öldüren Marduk tarafından daha fazla zarar vermemesi için oraya bağlanan bir karakterdir. Babillerin Yaradılış efsanesine göre ise Tanrıça, insanlığa Büyük Tufan'ı gönderen ilahi varlıktır. Deniz Tanrıçası olarak bilinen Astarte'ye, Filistin kıyısı boyunca birçok tapınak atfedilmiştir. Herakles'in bir başka deniz-canavarından kurtardığı Tanrıça, Troya'da "Asya Kraliçesi" anlamına gelen Hesione adıyla tanınmaktaydı.

8. Anlaşıldığı kadarıyla 2. binyılın sonlarına doğru Khemmis yakınlarına yerleşen bir Yunan kavmi Perseus'u, sembolü (hiyeroglifi) kanatlı kuş ve bir Güneş diski olan Tanrı Khem ile özdeşleştirmiştir. Bunun dışında Herodotos, Perseus'un annesi Danae ile Argos şehrinin Danaolar tarafından istila edilmesi arasında kurulan bağlantıyı özellikle vurgular. Perseus'un susuzluğunu gideren mantar ise, muhtemelen kahramanın eline aldığı mantarı incelediğini anlatan bir resimden yapılan bir alıntıdır. Söz konusu resimde, yanlış yorumlanmaktan dolayı hikâyeye su olarak geçen ateş, mantarın altında parlayan bir Güneş'ten yayılan ışıktır. Bu, kahramana atfedilen Güneş çarkını yakan ateş kaynağını da açıklar.

9. Efsanenin daha sade olan ikinci versiyonunda anlatıldığı şekliyle Perseus'un Stygia Nymphalarının yerlerini öğrenebilmek için Üç Graia'yı ziyaret ederek onların gözlerini ve dişlerini çıkarması, Gorgon'un başını kesebilmek için Hermes'den altın tırpanı, ejderhanın vücudundan ayırdığı başı taşıyabilmek için yanında bulundurduğu sihirli torba ile Hades'in görünmezlik miğferini alması, Medusa'yı öldürdükten sonra canavarın kız kardeşleri tarafından kovalanması gibi ayrıntıların hiçbiri Perseus ile Akrisios arasında yaşanan çekişme ile alakalı değildir. *White Goddess*'da da (bölüm 13) değindiğim gibi benim için bir peri masalındaki sıra dışı ve inanılması güç olaylardan farklı olmayan tüm bu öğeler efsaneden tamamen farklı olan bir ikonun yan-

lış yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Aslında söz konusu resimde kanatlı sandallar ile görünmezlik miğferini giyerek gökyüzüne çıkan, Üç Fatalar tarafından sihirli bir göz ile ödüllendirilen kahraman, tanrıların habercisi Hermes'den başkası değildir. Bahsedilen sihirli göz, güçlü bir sezgi ile beraber her gördüğünü kolayca anlama becerisini temsil eden bir uzuvdur. Hermes'in Fatalar tarafından geliştirilen ağaç yazısını ya da alfabesini okuyabilme gibi bir yeteneğe sahip olduğunun anlatılması bu yüzdendir. Ayrıca Kader Tanrıçaları ona, İrlanda mitinde karşılaştığımız Fionn'un sahip olduğu gibi kehanet amaçlı bir diş, ağaç dallarından alfabe yapabilmek için çok keskin bir çakı ile bunları güvenle taşıyabileceği sihirli bir torba da hediye etmişlerdir. Söz konusu resimde ayrıca Hermes'in Gorgon Maskesi takan üç tanrıçanın eşliğinde Medusa ve kız kardeşlerine ait korunun bulunduğu Tartessos'a gitmek için gökyüzüne çıktığı anlatılır. Perseus efsanesinden farklı olarak tanrı, Gorgonların gazabına uğramamak için kaçmaz, tam tersine onların eşliğinde gökyüzünde yol alır. Bu sırada yeryüzünde duran Tanrıça ise, Gorgon'un yüzünü yansıtan bir aynayı elinde tutar. Bu, Hermes'e verilen sırların gizliliğine yapılan bir göndermedir. Buna ek olarak Hermes'in Graialar, Stygia Nymphaları ve görünmezlik miğferini aldığı Hades ile olan bağlantısından, söz konusu resmin ana karakterinin tanrıların habercisi olduğu sonucu çıkarılabilir. Perseus ile Hermes'in efsanede karıştırılmasının nedeni, muhtemelen Ölüm Elçiliği görevi de olan, tanrının "yıkıcı" anlamına gelen *Pterseus* unvanına sahip olması nedeniyledir.

74.
DÜŞMAN İKİZLER

Beş nesil sonra Polykaon soyunu devam ettirecek ve tahtı devralacak bir erkek kraliyet mensubu hayatta kalmadığından dolayı Messenia sakinleri, Aiolos'un oğlu Perieres'i ülkelerine davet ederek onu kral ilan ettiler. Perieres, Perseus'un kızı Gorgophone ile evlendirildi. Anlatıldığına göre o zamana kadar kocası öldükten sonra tekrar evlenebilen ilk kadın Gorgophone idi. Perieres'den sonra Spartalı Oibalos[1] ile evlenerek bu geleneği yıkan genç kadın, kocaları öldükten sonra kendilerini öldürmek zorunda kalan eşlerin tam tersine yaşamayı seçmişti. Yunan gemileri Troya kıyılarına yaklaştığında düşmanla savaşmak için en öne geçen Protesilaus'un güzel eşi Polydora, Marpessa, Kleopatra, kocası Thebes şehrinde ölen ve kendini eşinin yanan cesedi üzerine atan Phylakos'un kızı Evadne bu geleneğin en çok tanınan kurbanları olarak bilinirler.[2]

b. Dört erkek çocuk dünyaya getiren Gorgophone'nin oğullarından Aphareos ve Leukippos'un babası Perieres, Tyndareos ile İkarios'un babası ise Oibalos'tu.[3] Tyndareos babasının ölümünden sonra Sparta Kralı olarak tahta geçince kardeşi İkarios'u da yardımcısı olarak görevlendirdi. Ne var ki Oibalos'un diğer oğlu Hippokoon'un araya girmesi ile bir anda büyük bir taht kavgası başladı. Sonunda Hippokoon ve on iki oğlu Tyndareos ile İkarios'u ülkeden kovarak hükümranlığı ele geçirdiler –bazı efsanelerde İkarios'un da (daha sonra Odysseus'un kayınpederi olmuştur) kardeşi Tyndareos'a karşı üvey kardeşinin ve yeğenlerinin tarafına geçtiği anlatılır. Hippokoon tarafından ülkeden kovulan Tyndareos daha sonra Aitolia'ya kaçarak Kral Thestios'a sığındı. Konuğunu dostça karşılayan kral onu daha sonra kızı Leda ile evlendirdi. Bu evlilikten Kastor ve Klytaimnestra dünyaya geldi. Bu arada Leda, Zeus[4] ile yaşadığı ilişkiden Helen ve Polydeukes'i de aynı anda dünyaya getirmişti. Tyndareos üvey çocuklarını evlat edinip onları kendi sarayında büyüttükten sonra Sparta Krallığı'nı ele geçirmek için harekete geçti ve so-

nunda ülkesini üvey kardeşinden geri almayı başardı. Tyndareos aynı zamanda ünlü hekim Asklepios'un dirilttiği kişiler arasında da yer alır. Mezarı Sparta'da bulunan Tyndareos'a halkı tarafından çok büyük bir saygı duyuluyordu.[5]

c. Bu sırada Tyndareos'un üvey kardeşi Aphareos babası Perieres'den sonra Messenia Kralı olmuştu. Messenia halkının Leuktra şehrine ismini verdiğini iddia ettiği kardeşi Leukippos ise yardımcı kral olarak ülkede kalmayı kabul etmişti. Aphareos'un üvey kardeşi Arene ile yaptığı evlilikten İdas ve Lynkeus dünyaya geldi. Ne var ki İdas gerçekte Deniz Tanrısı Poseidon'un oğluydu.[6] Leukippos'un kızları Phoibe ve Hilaira daha sonra kuzenleri İdas ve Lynkeus ile nişanlandı. Phoibe Tanrıça Athena'nın, Hilaira ise Tanrıça Artemis'in rahibeliğini yapıyorlardı. Ne var ki Leukippos'un kızları kendilerine Dioskurlar denilen Kastor ve Polydeukes tarafından zorla kaçırıldılar. Bu olay Dioskurlar ile Gorgophone'nin oğulları arasında uzun süre yaşanacak olan eşsiz rekabeti başlatmış oldu.[7]

d. Yaşadıkları hemen hemen her macerada birlikte olan Dioskurlar kısa zaman içinde Sparta'nın gurur duyduğu kahramanlar haline geldiler. Kastor, savaşlarda gösterdiği cesareti ve at terbiyeciliğindeki becerisi ile, Polydeukes ise büyük bir ustalıkla icra ettiği dövüş sanatıyla Olimpiyat Oyunları'nda birincilikler aldı. Öte yandan kuzenleri ve aynı zamanda ebedi rakipleri olan İdas ve Lynkeus da kahramanlıklarıyla onlardan hiç de geri kalmıyorlardı. Dövüşte İdas kardeşinden çok daha iyi olmasına karşın, Lynkeus karanlıkta dahi olan biten her şeyi en ince ayrıntısına kadar seçebilen gözleri ile her şeyi görebiliyordu. Hatta bu yeteneği ile yeraltının derinliklerine saklanan hazinelerin yerlerini bile anında algılayabiliyordu.[8]

e. Dioskurlar ve rakipleri arasında bütün bunlar yaşanırken Ares'in oğlu Evenos Alkippe ile evlenmiş ve Marpessa adında bir kız çocuğu olmuştu. Büyüdüğünde güzelliği ile nam salan Marpessa, kısa süre içerisinde birçok delikanlının evlenme isteği ile karşılaştı. Babası Evenos ise gittikçe artan talipler için bir yarış düzenleyerek kendisini geçerek birinci gelene ödül olarak kızını vereceğini, yarışı kaybedenleri ise öldüreceğini söyledi. Çok geçmeden yarışa katılan ve yenilen delikanlıların vücutlarından ayrılan kafalar Ares'in oğlunun sarayının duvarlarını süslemeye başladı. Aynı zamanda Marpessa'ya da âşık olan Apollon bu barbarlık karşısında zalim babayı cezalandırmak için yarışa katılmak istediğini söyledi. Ne var ki Marpessa'ya sevdalanan sadece tanrı Apollon değildi. İdas da genç kızı ilk gördüğü anda ona âşık olmuştu. Sevgilisini Evenos ve Apollon'un elinden kaçırabilmek için ilk iş olarak babası Poseidon'dan yağız atların çektiği arabayı kendisine vermesini istedi.[9] Olan bitenden habersiz olan Apollon henüz yarışa başlamamıştı ki, İdas Aitolia'ya gelerek Marpessa'yı arkadaşlarıyla birlikte dans ettiği bir sıra-

da saraydan kaçırdı. Kızının kaçırıldığını fark eden Evenos hemen İdas'ı takip etmeye başladı. Fakat Poseidon'un atları o kadar hızlı koşuyorlardı ki, bir süre sonra gözden kayboldular. Evenos kızını kaçıranı yakalayamamanın verdiği utançla atlarını oracıkta öldürdükten sonra o günden sonra ismi ile anılacak olan Lykormas Nehri'ne (Evenos Nehri) atlayarak intihar etti.[10]

f. İdas yanında sevgilisi Marpessa olduğu halde Messenia'ya ulaştığında Apollon âşığına tekrar sahip olmak için İdas'la dövüşmeye karar verdi. Sonu büyük bir olasılıkla ölümle bitecek olan bu kavgaya Zeus araya girerek son verdi. Marpessa'nın istediği kişi ile evlenebileceğini söyleyerek seçimi genç kızın yapması gerektiğini söyledi. Genç kadın da yaşlandığında Apollon'un kendisini diğer âşıkları gibi terk edeceğini düşündüğünden kendisine eş olarak İdas'ı seçti.[11]

g. İdas ve kardeşi Lynkeus Kalydon avcılarına katılarak *Argo*'ya binip Kolkhis'e doğru yola çıktılar. Aphareos'un ölümünden hemen sonra günlerden bir gün, rakipleri olan Dioskurlar ile birleşerek Arkadya'ya bir baskın düzenleyip oradan sürüler halinde sığır çaldılar. Sıra sürüyü aralarında eşit olarak paylaşmaya geldiğinde İdas kurayla hakem olarak seçildi. İdas ilk olarak kendi seçtiği ineği dört eşit parçaya böldü ve kendi payına düşen eti kim daha çabuk yiyip bitirirse sürünün yarısını, ikinci geleninse sürünün geri kalan kısmını almasına karar verdi. İlk bakışta gerçekten de oldukça adil gözüken bu kural daha sonra sonu ölümle biten bir kavgaya dönüştü. Zira, İdas rakiplerinin hazırlık yapıp yarışmaya başlamasını beklemeden kendine düşen payı hemen midesine indirdi. Dioskurlar olan biteni fark edene kadar İdas kardeşi Lynkeus'un da payını bitirmesine yardımcı oldu. Böylece iki kardeş Arkadya'dan aldıkları ganimeti önlerine katarak Messenia'ya doğru sürmeye başladılar. Kastor payını bitirip hemen onların arkasından gitmek istediyse de henüz önündeki eti bitiremeyen Polydeukes'i beklemek zorunda kaldı. Bu arada İdas ve kardeşi ülkelerine ulaşmışlardı. Dioskurlar Messenia'ya geldiklerinde tüm halka yarışmanın adil olarak yapılmadığını, İdas'ın herkesten önce yarışmaya başladığını ve Lynkeus'a yardım edip kendi koyduğu kurallara uymadığını söyleyerek, sığırların hepsini geri almakla kalmayıp şehri de yağmaladılar. Ele geçirdikleri kıymetli eşyaları da yanlarına alarak oradan uzaklaştılar. Bu sırada iki kardeş, kuzenleri İdas ve Lynkeus'un Taygetos Dağı'nda Poseidon'a kurban sunmakta olduğunu öğrenmişlerdi. Dioskurlar zaman kaybetmeden düşmanlarını içi boş bir meşe ağacına saklanarak beklemeye başladılar. İdas kendileri için kurulan pusuyu fark edemedi. Fakat karanlıkta bile en küçük şeyleri görebilme yeteneğine sahip olan Lynkeus, Dioskurların amacını hemen anladı ve durumu kardeşine anlattı. İdas da Kastor'u mızrağıyla hemen oracıkta öldürdü. Kardeşinin öldürüldüğünü gören Polydeukes saklandığı ağaç kovuğundan çıktı çıkmasına ama

İdas'ın babası Aphareos'un mezarından çıkarıp aldığı büyük bir taş parçasını fırlatmasıyla ölümcül bir yara almaktan kaçamadı. Buna rağmen kendisini çabucak toparladı ve Lynkeus'u mızrağı ile öldürmeyi başardı. Tam bu sırada oğlunun imdadına koşan Zeus gönderdiği yıldırımla İdas'ı öldürüp oğlunu gökyüzüne çıkardı.[12]

h. Messenia halkı efsanenin farklı bir şeklini anlatır. Buna göre çıkan kavgada Kastor, Lynkeus'u öldürdü. Kardeşinin ölümüne dayanamayan ve bunda biraz da kendini suçlayan İdas, kavgayı bırakarak kardeşi için ağıt yakıp onu gömmeye başladı. Kastor savaş geleneklerine aykırı olarak Lynkeus'un böyle bir anıtı hak etmediğini, savaşta bir kadın gibi dövüştüğünü söyleyerek onu yıkma cüretinde bulundu. Henüz cesedi bile soğumamış olan kardeşine yapılan hakaretlere daha fazla dayanamayan İdas kılıcını çekerek Kastor'u oracıkta öldürdü. Kardeşinin intikamını almak Polydeukes'e düştü ve o da İdas'ı mızrağı ile öldürdü.[13]

i. Efsaneye ait bir başka anlatım Aphidna'da meydana gelen savaşta Lynkeus'un Kastor'u öldürdüğünü söyler. Bir diğerinde ise Kastor'un, İdas ve Lynkeus'un Sparta'ya saldırdığı zaman öldürüldüğü ileri sürülür. Nakledilen farklı bir anlatıma göre ise, Taygetos Dağı'nda meydana gelen kavgadan Dioskurların ikisi de sağ çıkmış fakat Kastor, daha sonraları, Meleagros ve Polyneikes tarafından öldürülmüştür.[14]

j. Bununla beraber, mevcut bütün anlatımlarda kesin olan bir şey varsa o da Dioskurlardan Polydeukes'in hayatta kalan en son kardeş olduğudur. Polydeukes'e, ebedi rakiplerinden sonsuza dek kurtulmanın şerefine Sparta Oyunları'nın kurucusu olma nişanı da atfedilir. Anlatılanlara göre bir gün Polydeukes babası Zeus'a seslenerek:

"Sevgili babacığım, beni ne olursa olsun kardeşimden hiçbir zaman ayırma!" diye yalvarmıştı. Ne var ki iki kardeş doğmadan önce yapılan kehanette Leda'nın oğullarından sadece birinin hayatta kalacağı, diğerininse hayat ipliği bittiğinde öleceği bildirilmişti. Kastor'un babası olan Tyndareos'un bir ölümlü olduğu düşünüldüğünde kardeşlerden sadece Polydeukes'in ölümsüzlük ayrıcalığına kavuşması gerekiyordu. Fakat kardeşler arasındaki bağ o kadar güçlüydü ki, Polydeukes sadece kendisine sunulan ölümsüzlük nişanını Kastor'un da alması şartıyla geri çevirdi. Bunun üzerine Zeus iki kardeşi sırayla gökyüzüne çıkarmaya karar verdi. Buna göre gökyüzündeki süresi sona eren kardeşlerden biri Therapne'de yeraltına gidiyor bu sırada yeraltındaki de gökyüzüne çıkıyordu. Fakat daha sonra iki kardeş arasındaki eşi görülmemiş bağlılık nedeniyle, Zeus her ikisinin de imajını İkiz Yıldızlar olarak gökyüzüne yıldızlar arasına koydu.[15]

k. Dioskurlara tanrısal güçlerin bahşedilmesinden sonra Tyndareos Sparta Krallığı'nı, ülkeye davet ettiği Menelaos'a bıraktı. Aphareos soyundan

kimsenin kalmamasından dolayı Messenia tahtına da Nestor geçti. Fakat bütün ülkeyi içine alan bir hükümranlık değildi bu zira, Messenia'nın bir kısmında Asklepios'un oğulları egemenliklerini ilan etmişlerdi.[16]

l. Dioskurların Sparta'da yaşamış olduğu ev uzun bir süre insanların akınına uğradı. Onların tanrılaştırılmalarından sonra aynı evde yine bir Spartalı olan Phormio oturmaya başladı. Bir anlatıma göre Dioskurlar bir gün iki yolcu kılığına girerek büyüdükleri eve geldiler ve ev sahibine Kyrene'den geldiklerini, kendilerini misafir etmelerini ve özellikle de çocukluklarının geçtiği odayı kendileri için hazırlamasını rica ettiler. Karşısındakilerin kimliğinden ve amacından haberdar olmayan Phormio, konuklarına evdeki diğer bütün odaları kullanabileceklerini fakat o odada kızının yaşadığını söyleyerek onların isteğini geri çevirdi. Ne var ki talihsiz baba sabah olduğunda genç kızın hizmetçilerle beraber ortadan kaybolduğunu gördü. Kızının odasına gittiğinde Dioskurlara ait bir imajla yine onlar için kutsal sayılan hoş kokulu bitkiler görünce konuklarının gerçekte kimler olduğunu anladı.[17]

m. Poseidon, Kastor ve Polydeukes'i gemileri fırtınadan batmak üzere olan ya da yollarını şaşıran gemicilerin kurtarıcıları haline getirdi. Deniz Tanrısı ayrıca onlara bereket ve esenlik getiren rüzgârların anahtarını da verdi. Umudunu yitiren gemiciler pruvalarında kurban ettikleri beyaz kuzularla iki kardeşe kendilerine yardım etmeleri için dua ederlerdi. Çok geçmeden serçe sürüsü ile beraber Dioskurlar gökyüzünde belirir ve kendilerinde dua eden insanlara yardım elini uzatırlardı.[18]

n. Dioskurlar, Sparta ordularıyla birlikte Aigospotamoi'de de savaşarak büyük kahramanlık gösterdiler. Zaferin bir anısı olarak kardeşlere Delphoi'de iki altın yıldız ithaf edildi. Fakat bu imajlar Leuktra'da meydana gelen kanlı savaştan kısa bir süre önce kaybolup gitti.[19]

o. İkinci Messenia Savaşı sırasında iki Messenialı genç, Dioskurları öfkelendirmek pahasına onların kılığına girerek Sparta'ya gelmişti. Bu sırada Spartalı askerler yarı tanrılarının onuruna düzenledikleri şenlikte eğlenmekteydiler. İki genç atlarını dörtnala koşturarak şehre girdi. Sıradan askerlerin ya da atlıların giymediği türden kıyafetleri yumurta kabuğuna benzeyen miğferleri vardı. Eğlence birdenbire kesildi ve orada bulunan herkes gelenlerin Dioskurlar olduğunu düşünerek yere eğilip onlara ibadet ettiler. Gonippos ve Panormos adlarındaki bu gençler askerlerin de kendilerine ibadet ettiğini görünce kılıçlarını çıkararak onlardan birçoğunu öldürdü. Dioskurlar bunun üzerine Messenialıların ünlü kumandanı Aristomenes'e yardım ederek onun Sparta'ya karşı açtığı Domuz Mezarı Savaşı'nda başarılı olmasını sağladılar. Böylece Spartalıların gazabına uğrayacak birçok insanın hayatını da kurtarmış oldular. Dioskurlar ve kız kardeşleri Helen'in ruhları ayrıca,

Sparta'ya gece saldırma cesareti gösteren Aristomenes'in sağ salim evine dönmesini sağladı. Daha sonra Kastor ve Polydeukes, Epaminondas tarafından yeni Messenia şehri kurulduğunda kendilerine kurbanlar adamayı ihmal etmeyen Messenialıları affetti.[20]

p. Sparta Oyunları'nın kurulması da Dioskurlara atfedilir. İki kardeş, savaş dansının ve savaş-müziğinin mucidi olduğundan, eski çağlardaki savaşlarda şarkı söyleyen bütün ozanların da tanrısı olarak görülmekteydi. Hilaira ve Phoibe'ye ait olan tapınakta bulunan rahibelere Leukippisler adı verilmesi o günden itibaren bir gelenek halini almıştır. Hatta Leda'nın Zeus ile birlikteliğinden doğdukları öne sürülen ikiz çocuklarını dünyaya getirdiği kutsal yumurta bile bu tapınakta muhafaza edilmekteydi.[21] Spartalılar Dioskurları enine iki direkle birbirine bağlanan iki sütun ile sembolleştirdiler. Bu halkın uzun yıllar sürdürdüğü bir başka gelenek ise kral ve ona vekillik eden varisinin katıldığı savaşlarda her iki tahtın da (direğin) savaş meydanına götürülmesidir. Ancak ülkenin sadece bir kral tarafından yönetildiği durumlarda tahtlardan birinin ülkede kalması, diğerinin savaş alanına götürülmesi bir gelenek halini aldı. Dioskurları görenlerin naklettiğine bakılırsa iki kardeş arasındaki tek belirgin fark, Polydeukes'in dövüşlerde yüzüne aldığı yaralardı. Bunun dışında bindikleri beyaz atlar, bütün bedenlerini kaplayan giysileri, kenarları yıldız imajlarıyla süslenmiş miğferleri hatta mızrakları bile aynıydı.[22]

1. Pausanias: iv. 2. 2 - iii. 1. 4; Apollodoros: i. 9. 5.
2. Kypria – Pausanias: iv. 2. 5; Pausanias: iii. 1. 4.
3. Apollodoros: i. 9. 5; Pausanias: *a.g.e.*
4. Pausanias: *a.g.e.*; Apollodoros: iii. 10. 5-7.
5. Panyasis – Apollodoros: iii. 10. 3; Pausanias: iii. 17. 4.
6. Pausanias: iii. 26. 3 ve iv. 2. 3; Apollodoros: iii. 10. 3.
7. Apollodoros: iii. 11. 2; Hyginus: *Fabula* 80.
8. Apollodoros: *a.g.e.* - iii. 10. 3; Homeros: *Odysseia* xi. 300; Pausanias: iv. 2. 4.; Hyginus: *Fabula* 14; Palaiphatos: *Incredible Stories* x.
9. Hyginus: *Fabula* 242; Apollodoros: i. 7. 8; Plutarkhos: *Bioi paralleloi* 40; Kritik, Eustathios – Homeros *İlyada* ix. 557.
10. Plutarkhos: *a.g.e.*; Apollodoros: *a.g.e.*
11. Apollodoros: i. 7. 9.
12. Apollodoros: i. 8. 2; i. 9. 16 - iii. 11. 2; Theokritos: *İdiller* xxii. 137; Pindaros: *Nemean Odes* x. 55.
13. Hyginus: *Fabula* 80.
14. Ovidius: *Fasti* v. 699; Hyginus: *Poeticon astronomicon* ii. 22; Theokritos: *a.g.e.*; Kritik – Homeros *Odysseia* xi. 300
15. Pausanias: iii. 14. 7; Apollodoros: iii. 11. 2; Pindaros: *Nemean Odes* x. 55; Lukianos: *Theon Dialogoi* (Tanrıların Konuşmaları) 26; Hyginus: *a.g.e.*
16. Apollodoros: *a.g.e.*; Pausanias: iv. 3. 1.
17. Pausanias: iii. 16. 3.
18. Hyginus: *Poeticon astronomicon* ii. 22; Euripides: *Helen* 1503; *Homeric Hymn to the Dioscuri* 7.

19. Cicero: *De Divinatione* i. 34. 75 - ii. 32. 68.

20. Pausanias: iv. 27. 1; iv. 16. 2 - v. 27. 3.

21. Pindaros: *Nemean Odes* x. 49; Cicero: *De Oratore* ii. 8. 86; Theokritos: *İdiller* xxii. 215-20; Pausanias: iii. 16. 1-2.

22. Plutarkhos: *On Brotherly Love* i; Herodotos: v. 75; Lukianos: *Theon Dialogoi* (Tanrıların Konuşmaları) 26; Hyginus: *Poeticon astronomicon* ii. 22; İskenderiyeli Hephaistion: viii. – Photius: 409.

*

1. Kutsal kral, varisin önce tahta geçebilmesi için genellikle bir tanrının oğlu şeklinde tasvir edilmekteydi. Bunun yanında annesinin ise daha sonradan bir ölümlü ile evlenmesi ve ondan ölümlü ikiz erkek çocuk dünyaya getirmesi şarttı. Buradan hareketle Herakles'in Zeus'un Alkmene'den dünyaya gelen oğlu, fakat ikizi İphikles'in Alkmene'nin kocası Amphitryon'un oğlu olduğu sonucu çıkarılabilir. Lakonia Dioskurları ile Messenialı İdas ve Lynkeus arasındaki çekişmeyi anlatan hikâye buna örnek olarak gösterilebilir. Kardeşler arasındaki son derece güçlü yardımlaşma ve dayanışma bağı o güne kadar benzerine rastlanmayan yeni bir krallık sisteminin ortaya çıkışını anlatır. Buna göre hanedan soyundan gelen ve krala göre daha az yeteneklere ve beceriye sahip olan kardeş diğerinin yardımcılığı görevini yürütmekteydi. Bundan dolayı Polydeukes'den ziyade Kastor –kahraman, dövüş sanatında Zeus'un oğlu Herakles'e bile önemli dövüş sırları öğretmiş ve İphikles ile özdeşleştirilmiştir– savaş becerisinde hâkimiyeti ele almıştır. Aynı şekilde yine bu yüzden İdas değil de Lynkeus oldukça keskin bir görme yeteneği ile ödüllendirilmiştir. Ancak zaman içerisinde iki kralın da tahta geçtiği sistemin çeşitli değişikliklere uğramasıyla artık, kralın yardımcılığı görevini yürüten varis bir ölümsüz olarak görülmemiş ve ikiz kardeş olma ayrıcalığını kaybetmiştir.

2. Spartalılar, Messenia halkı ile sürekli savaş halinde idiler. Klasik Çağ'a gelindiğinde ise bu ülkede yaşayanlar yeterli askeri güce sahip oldukları için ve bu sayede ülkelerine mal olan ikiz kahramanlarını tüm Yunanistan'da yüceltmek uğruna Delphoi Kâhini üzerinde baskı kurmaya çalışmışlardır. Bunu yaparken de en büyük yardımcıları olarak Zeus'u yanlarında bulmuşlardır. Efsaneyle paralellik gösteren bir başka önemli tarihi nokta ise Sparta Krallığı'nın rakiplerine oranla en geç yıkılan krallık olduğu gerçeğidir. Aksi takdirde yıldızlar arasına konulan İkizler imajı zaman içerisinde –kahramanlık ayrıcalığını sadece beyaz atlara binmekle kazanmayan Kastor ve Polydeukes'e değil de– Herakles ve İphikles, İdas ve Lynkeus ya da Akrisios ve Proitos'a atfedilmiş olacaktı. Onuruna şölen düzenlenen her kahraman şövalyelikle onurlandırılmaktaydı. Kahramanın soyundan gelenlerin katıldığı ve bir ökü-

zün tamamen yendiği bu gün batımı festivalleri, anlatılan efsanede İdas, Lynkeus ve ezeli rakipleri ile Lepreus ve Herakles'in oburluklarını açıklar niteliktedir.

3. Leukippos'un kızları olan Leukippisler ile evlenen Kastor ve Polydeukes kan bağından dolayı Sparta Kraliyet Ailesi'ne katılma hakkını elde ettiler. Hilaira ve Phoibe Olymposlu tanrıçalardan olan Artemis ve Athena'nın rahibelerindendi ve Ay'a atfedilen isimlerinden dolayı Ay Tanrıçası'nın yeryüzündeki temsilcileri sayılıyorlardı. Selene'nin tasvir edildiği birçok resimde Tanrıça'nın arabasına eşlik etme ayrıcalığının Dioskurlara verilmesi bu yüzdendir. Yükselen Yıl'ın Ruhu'nu temsil ettiğinden dolayı kutsal kralın doğal olarak, ilkbahar ve yazın Ay Tanrıçası Artemis ile, vekilinin ise sonbahar ve kışın Ay Tanrıçası haline gelen Alçalan Yıl'ın Ruhu Athena ile evlenmesi doğal bir fenomendi. Efsaneyi nakleden mitoloğa göre, Spartalıların Messenia'ya saldırıp ülke üzerinde hâkimiyet kurmalarından hemen sonra Sparta Kralı, Kısrak Başlı Tanrıça'ya ibadet edilen Messenia'nın en büyük ve en önemli şehri olan Arene'nin kraliçesi ile zorla evlenmiş ve bu şekilde Arene'ye hâkim olarak tüm ülke üzerinde egemenlik hakkını elde etmiştir.

4. Aynı şekilde Marpessa'nın hikâyesinden anlaşıldığı kadarıyla, Messenia halkı, Tohum Tanrıçası'na ibadet edilen Evenos Vadisi'nde yaşayan Aitolialılara saldırmış ve liderlerini kraliçe (Marpessa, "kapan" ya da "yutan") ile evlendirerek burada da hak sahibi olmak istemişlerdi. Ancak bu kez karşılarında, Apollon'a ibadet eden Spartalıları buldular. Düşmanlarının beklediklerinden çok daha tehlikeli olduğunu gören Spartalılar, bu sorunu merkezi otoritenin bulunduğu Mykene'ye götürdüler. Ne var ki buradan da istedikleri sonucu alamadılar. Zira anlaşmazlık Messenialılar lehine sonuçlandı. Evenos'un İdas ile yaptığı ve sonunda kaybettiği araba yarışı ise, Pelops-Oinomaos ile Herakles-Kyknos arasında geçen yarışı çağrıştırır. Sözü edilen bu yarışların efsanede anlatılanla bir diğer benzer noktası ise kralın rakiplerine ait kafataslarından ortak olarak bahsedilmesidir. Bütün bu hikâyelerin ortaya çıktığı ikonda çok büyük bir ihtimalle, Tanrıça'ya yedi varis kurban sunan eski kralın ölümüne neden olan araba yarışı tasvir edilmektedir. Atlar ise yeni kralın tahta geçmesi onuruna kurban edilen canlıları temsil etmektedir. Evenos'un suya atlayarak boğulması ise, efsanenin dayandırıldığı resmin farklı yorumlanmasından kaynaklanmıştır. Bu resimde aslında İdas'ın yapacağı evlilik öncesi, kraliçeye ait olan arabadan inerek kendisini günahlarından arındıracak olan nehirde yıkanması konu edilmektedir. Bununla beraber söz konusu efsanede Pelasglara atfedilen evlilik ritüelleri, Helenlerde görülen düğün gelenekleri ile birlikte işlenmiştir. Birbirlerine rakip olan ikizlerin birlik-

te çaldıkları sürünün ise bir başka tarihi olayın mitolojik anlatımı olduğu sanılmaktadır. Buna göre, Messenia halkı ile Spartalılar arasında Arkadya'ya birlikte yaptıkları saldırı sonucu ele geçirilen değerli ganimetlerin paylaşımı konusunda anlaşmazlık yaşanmıştır.

5. Kastor ve Polydeukes'in Phormio'nun evini ziyaret etmeleri ile gelişen olaylar yazar tarafından farklı bir amaca yönelik olarak kaleme alındığı izlenimini verir. Buna göre bu olay, Messenialılar tarafından alaya alınan Spartalıların yaptığı bir başka hatadır (İki Messenialı gencin Dioskurların kılığına girerek Spartalılara saldırması). Phormio'nun evini ziyaret eden konukların geldiklerini söyledikleri yer olan Kyrene gerçekten de Dioskurlara ibadet edilen ve onurlarına tapınakların bulunduğu, ayrıca yine Dioskurlara atfedilen güçlü kokulu ve bir çeşit baharat olarak da kullanılan bitkinin bol miktarda bulunduğu bir şehirdi. Anlaşıldığı kadarıyla iki Kyreneli tüccar, iddia ettikleri gibi gerçektende ticaret ile uğraşmaktaydılar. Genç kız kaçırıldıktan sonra, odasında bulunan eşyaların bir çeşit ücret ya da tazminat olması muhtemeldir. Yaşanan olaylar ev sahibi tarafından bir mucize olarak görülmüş ve efsaneye dahil edilmiştir.

6. Yaban armudu ağaçları ilkbaharda meyve vermeden açtığı beyaz çiçekler nedeniyle Ay Tanrıçası için kutsal sayılırdı. Ölüm Tanrıçası Hera'nın bilinen en eski imajı Mykene sınırları içerisindeki Heraion'da bulunmuş ve bunun da armut ağacının gövdesinden yapıldığı anlaşılmıştır. Plutarkhos (*Greek Questions* 51) ve Aelianus'un (*Varia Historia* iii. 39) anlatımlarında söz konusu meyvenin özellikle Argos ve Tiryns'de kutsal bir meyve olarak görüldüğü öne sürülür; Peloponnesos'un Apia ("armut ağacı") şeklinde isimlendirilmesi de bu yüzdendir. Hera gibi bir unvanı da Ölüm Tanrıçası olan Athena'ya Boiotia'daki tapınağında verilen bir başka isim (ya da soy isim) "armut ağacı" anlamına gelen Onke'dir. Dioskurların gizlenmek için bu ağacı seçmeleri onların gerçek birer kahraman olduklarına dair yapılan bir vurgudur. Buna ek olarak Mayıs ayının sonlarına doğru meyve vermeye başlayan armut ağacının bir başka özelliği ise Güneş'in söz konusu zamanda İkizler noktasında olmasıdır. Bunun yanı sıra bahsedilen bu ayda, Doğu Akdeniz denizcileri için deniz sezonu da başlardı. Fırtınada yolunu kaybeden gemiciler için umut kaynağı olan Dioskurların eşlik ettikleri serçeler Deniz Tanrıçası Aphrodite'ye atfedilen hayvanlardır. Aiolos'un babası olan ve Aphrodite'ye ibadet eden Ksuthos ("serçe") aynı zamanda Dioskurların da atası sayılır.

7. *Homeric Hymn to the Dioscuri* adlı eserde Kastor ve Polydeukes'in serçelerin eşliğinde mi yoksa serçe kanatları olan canlılar halinde mi gökyüzünden belirerek kendilerine dua eden denizcilerin imdadına yetiştikleri tam olarak

anlaşılmaz. Öte yandan Etrurya tablolarında sözü edilen kahramanlar sıkça olmamak kaydıyla kanatları olan yaratıklar halinde tasvir edilmişlerdir. Dioskurların Sparta'daki sembolü *–dokana–*, bir tapınağı ayakta tutan iki sütun şeklindedir. Kahramanlara atfedilen bir başka amblem ise, her birinde yılanların ayrı ayrı resmedildiği iki amforadır (iki kulplu eski bir tür testi, çev. n.).

8. Perseus'un kızı olan Gorgophone o zamana kadar kocalarının ölümlerinin ardından hayatlarına son veren kadınların aksine dul kaldıktan sonra tekrar evlenen ve bu haliyle mitolojide ilkler arasına konan bir karakterdir.

75.
BELLEROPHON

Bellerophon Korinth Kraliyet Soyu'ndan geliyordu. Babası, Sisyphos'un torunu Glaukos idi. Bir kaza sonucu Belleros diye birini öldürdüğünden dolayı –ki bu olaydan hemen sonra, kendisine Bellerophon olarak kısaltılan Bellerophontes takma adı verilmiştir– ülkeden kovulmuştur. Onun bir daha dönmemek üzere ülkeden ayrılmasının bir başka sebebi de istemeyerek de olsa öz kardeşi Deliades'in de ölümüne neden olmasıydı.[1] Kaderini değiştirmek için Tiryns Kralı Proitos'un yanına sığınan Bellerophon, kraldan kendini günahlarından arındırmasını istedi. Proitos prensin bu isteğini kabul ederek onu iyi bir şekilde karşıladı ve sarayında konuk etti. Ne var ki burada da şansızlığını yenemeyen Bellerophon bu kez de bazılarının adına Stheneboia adını verdikleri kraliçenin iftirası yüzünden zor durumda kaldı. Kraliçe daha ilk görüşte prense âşık olmuş ve onu baştan çıkarmak için elinden geleni yapmıştı. Fakat genci kendine âşık edemeyen Stheneboia, onu, kendisine saldırdığını söyleyerek, kocasına şikayet etti. Eşinin anlattığı hikâyeye inanan kral her ne kadar büyük öfke duyduğu prensi hemen öldürmek istediyse de konuğu olan birini öldürerek Kader Tanrıçalarının gazabına uğramayı göze alamadı. Bellerophon'a hiçbir şey söylemeyen Proitos, konuğuna bir mektup vererek onu bir an önce kayınpederi olan İobates'e götürmesini istedi. Mektupta Anteia'nın (Stheneboia) babasına mektubu getiren gencin kızına tecavüz etmek istediği ve onu mektubu getirir getirmez öldürmesi gerektiği yazılıydı.

b. İobates, damadı Proitos'un yazdığı mektubu okumadan önce elçiyi onuruna eğlenceler düzenleyerek konuk etti. Ne var ki mektubu açıp okuduğunda kızını kirletmek isteyen adamı öldürmek istemesine karşın misafiri öldürmenin ne tanrıların ne de insanların tasvip etmeyeceği bir hareket olacağını düşünerek öldüremedi. Ancak bu işi dolaylı da olsa yapmak istiyordu.

Bunun için konuğuna, ülkenin başına bela olan Khimaira adındaki ejderhayı öldürme görevini verdi. Khimaira aslan başlı, keçi gövdeli ve yılan kuyruklu bir canavardı. Ağzından çıkardığı alevlerle önüne gelen her şeyi yakıp yıkıyor ve insanları da öldürüyordu. Proitos'un anlattığına göre Ekhidna'nın kızı olan bu canavar, düşmanları olan Karia Kralı tarafından ülkesine gönderilmişti. İlk olarak Polyeidos adındaki kâhine danışan Bellerophon, ondan Helikon Dağı Müzlerinin sevgilisi olan Kanatlı At Pegasos'u bulup eğitmesi gerektiğini öğrendi. Anlatılanlara göre kanatları sayesinde gökyüzünde kuşlardan daha hızlı uçabilen bu at, bir kayaya çifte atmış ve ayağını vurduğu yerden Hippokrene Pınarı adı verilen bir kaynak fışkırmıştı.[2]

c. Bunun üzerine Bellerophon Pegasos'un bulunduğu söylenen Helikon Dağı'na gitti. Pegasos'u burada bulamayan Bellerophon onu, Korinth sınırları içerisinde bulunan Peirene Pınarı'ndan su içerken Athena'nın kendisine verdiği altın yuları boynuna atarak yakaladı. Bazı anlatımlarda Tanrıça Athena Pegasos'u gemlenmiş olarak Bellerophon'a verir, diğer bir anlatımda ise Pegasos Bellerophon'a gerçek babası Poseidon tarafından verilir. Fakat gerçek ne olursa olsun, Bellerophon Pegasos'un sırtına binip gökyüzüne çıkarak kurşunlu mızraklarını, aslan başlı Khimaira'nın boğazına sokmayı başardı. Ejderhanın ateş saçan nefesi kurşunu eriterek onu canavarın boğazından iç organlarına akıttı ve öldürdü.[3]

d. Düşmanının bu kadar tehlikeli bir görevden ölmeden hatta yara bile almadan kurtulduğunu gören İobates onu bu sefer de savaşçılıklarıyla ünlü olan Solymialılar ve müttefikleri Amazon kadınlarıyla savaşması için ikna etti. Genç kahraman sonunda her iki düşmanını da alt ederek cesetlerini omuzlamayı başardı. Artık tek bir çaresi kalmıştı İobates'in. Ülkenin en cesur adamlarını bir araya getirip başlarına azılı bir korsan olan Kheimarrhos'u koyarak Bellerophon'a pusu kurdu. Amazonları yendikten sonra ülkeye dönmekte olan genç prens atından indiğinde kurulan tuzaktan habersiz bir anda kendisini korsanların arasında buldu. Ksanthos Ovası'nda oğlunun öldürüleceğini anlayan Poseidon, Bellerophon'un da isteği ile oraya büyük bir tufan gönderdi. Ülkenin en büyük ve cesur savaşçıları karşılarında Poseidon'un oğlunu görünce şaşırıp kaldılar. Zira, metrelerce yüksekliğindeki dev dalgalar Bellerophon'un adımlarını izliyordu. Genç adam dev dalgalar arkasında olduğu halde İobates'in sarayına doğru ilerlemeye başladı. Hiç kimse onu durdurmaya cesaret edemiyordu. Ksanthos şehrinin kadınları bu şekilde devam ederse ülkede taş üstünde taş kalmayacağını anlamış olacaklar ki, eteklerini kaldırarak Bellerophon'a doğru ilerlemeye başladılar. Hepsi de kararından vazgeçmek için onunla sevişmeye hazırdılar. Fakat karşılarındaki gencin hiç de düşündükleri gibi olmadığını kısa süre sonra anladılar. Kadınların

kendisine doğru geldiğini gören Bellerophon ülkeye zarar vermekten vazgeçip babasının gönderdiği dalgalar peşinde olduğu halde geldiği yöne doğru ilerleyerek geri döndü.

e. Tanıklık ettiği bu olay karşısında Bellerophon'un damadı Proitos'un iddia ettiği suçu işleyeceğine kanaat getirmeyen İobates, olayın içi yüzünü öğrenebilmek için Tiryns'e bir mektup gönderdi. Kısa süre sonra Bellerophon hakkında yanılmadığını anlayacaktı. Zira Proitos gönderdiği mektupta Glaukos'un oğluna atılan iftiradan bahsediyordu. Gerçeği öğrenen kral tanrısal birtakım ayrıcalıklara sahip olan bu gençten af dileyerek onu diğer kızı Philonoe ile evlendirdi. Ölümünden sonra da tahta damadının geçmesini vasiyet etti. İobates ayrıca Ksanthos şehrinde yaşayan kadınlara da ülkeyi tamamen yok edecek bir felaketten kurtardıkları için onlara minnettarlığını sunarak, bu ülkedeki gelecek nesillerin babalarının değil de annelerinin adlarıyla anılmalarını emretti.

f. Ne var ki bütün düşmanlarını alt etmeyi başaran ve birçok kişi tarafından büyük saygı gören Bellerophon kısa süre sonra yersiz bir gurura kapılarak kendini tanrı yerine koyma cüretinde bulundu. Hatta bunda o kadar ileri gitti ki, bir gün Pegasos'un sırtına binerek Olympos'a çıkmayı bile denedi. Kazandığı zaferlerden sarhoş olan genç adam çok geçmeden Zeus'un gazabına uğradı. O güne kadar kendisine yardım etmeyi sürdüren Zeus, sınırı aşan Bellerophon'un bindiği Pegasos'a bir at sineği musallat etti. Atın kuyruğunun altına yerleşen bu sinek Pegasos'u ısırır ısırmaz çılgınca koşan at sahibini üzerinden attı. Gözden kaybolana dek yukarıya çıkmış olan Bellerophon büyük bir hızla yere düştü. Bir zamanlar düşmanlarının sesinden bile korktuğu kahraman hayatının sonuna dek boş yere kapıldığı gereksiz gurur yüzünden tanrılar tarafından lanetmiş sakat ve kör birisi olarak yaşadı. Anlatılanlara göre insanlardan o kadar korkar hale gelmişti ki, ölene dek yalnız başına sefil bir hayat sürdü.[4]

1. Apollodoros: i. 9. 3; Homeros: *İlyada* vi. 155.
2. Homeros: *İlyada* vi. 160; Eustathios – Apollodoros: ii. 3. 1; Antoninus Liberalis: 9; Homeros: *İlyada* xvi. 328.
3. Hesiodos: *Theogonia* 319; Apollodoros: ii. 3. 2; Pindaros: *Olympian Odes* xiii. 63; Pausanias: ii. 4. 1; Hyginus: *Fabula* 157; Kritik – Homeros *İlyada* vi. 155; Tzetzes: *On Lycophron* 17.
4. Pindaros: *Olympian Odes* xiii. 87-90; *Isthmian Odes* vii. 44; Apollodoros: *a.g.e.*; Plutarkhos: *On the Virtues of Women* 9; Homeros: *İlyada* vi. 155-203 - xvi. 328; Ovidius: *Metamorphoses* ix. 646; Tzetzes: *On Lycophron* 838.

*

1. Anteia'nın (Stheneboia) Bellerophon'a âşık olarak, evli bir kadın olmasına rağmen onu baştan çıkarmaya çalışması, eski Yunan mitolojisinde görmeye alıştığımız birçok temanın izlerini taşımasının yanı sıra, Yusuf ve Potip-

har'ın eşi arasında geçen hikâye ile de büyük benzerlikler gösterir. *İki Kardeşin Hikâyesi* adlı Mısır efsanesinde de aynı izlere rastlamak mümkündür. Bildik birçok temayı içeren bu efsanenin menşei hakkında kesin bir bilgi yoktur.

2. Ekhidna ile Typhon'un kızı olan ve Karkamış'taki bir Hitit yapısında da tasvir edilen Khimaira, bu haliyle Büyük Tanrıça'ya atfedilen ve üç eşit parçadan oluşan Kutsal Yılı –aslan, ilkbaharın; keçi, yazın; yılan da sonbaharın sembolüydü– temsil etmektedir. Mykene yakınlarındaki Dendra'da bulunan ve son haliyle orijinal birçok çizgisini kaybeden tablette kahramanın, arka kısmında keçi başı beliren, uzun kuyruklu ve yılana benzeyen bir boğa ile yaptığı mücadele anlatılmaktadır. Söz konusu tabletin Tanrıça'ya büyük saygı gösterildiği zamana ait olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu ikonun –benzer bir yapıyla Tarquinia'da bulunan bir Etrurya freskinde karşılaşırız, ne var ki buradaki kahraman Bellerophon gibi bir ata bindiği halde resmedilmiştir– kutsal kralın taç giyme törenin de çeşitli hayvan kılıklarına giren ve farklı mevsimleri temsil eden savaşçılarla olan kavgasını anlattığı şeklinde yorumlanması şarttır. Bununla beraber Akhaların Zeus'u öne çıkararak Hera'ya sıralamada ikincil bir yer verdikleri dini devriminden sonra, sözü edilen resim bir öncekine göre tamamen farklı bir şekilde de yorumlanabilir. Buna göre Helen istilacılarının ilerledikleri bölgelerde değişik sembollerle ifade edilen eski Karia Takvimi'nin yayılmasını engellemişlerdir.

3. Bellerophon'un yağmur seremonilerinde de kullanılan Ay Atı Pegasos'u Athena'nın kendisine verdiği yular ile evcilleştirmesi, kutsal kral olarak tahta geçmek isteyen adayın Müzler ("Dağ Tanrıçası") ya da temsilcileri tarafından belirlenen vahşi atı yakalamakla görevlendirildiğini gösterir. Herakles'in Arion'a ("yükseklerdeki Ay Yaratığı") binerek Elis'in kontrolünü ele geçirdiğinin anlatılması buna bir örnek olarak gösterilebilir. İlkel çağlara ait Danimarka ve İrlanda ritüellerinden anlaşıldığı kadarıyla birtakım tanrısal güçlere sahip olan at, kutsal kralın sembolik olarak Kısrak Başlı Dağ Tanrıçası'ndan dünyaya tekrar gelmesinden hemen sonra yine kral tarafından yenirdi. Bununla beraber söz konusu efsane bu yönüyle çok kesin olmayan yorumlara da açıktır. Korinth ve Helikon Dağı'ndaki Askra'da bulunan Dağ Tanrıçası'na ait birçok tapınağın ya da anıtın Helen istilacıları tarafından ele geçirilişi anlamına da gelme ihtimali bunlardan birisidir. Poseidon'un Kısrak-Başlı Arkadyalı Demeter'e zorla sahip olmasından sonra Ay Atı Arion'un dünyaya gelişini, aynı şekilde Poseidon'un Medusa ile olan birlikteliğinden Pegasos'un doğumunu konu alan hikâyeler de, Poseidon'un oğlu Bellerophon'a yardım edişini anlatan bu efsaneyle bazı paralellikler gösterir. Zeus'un bir ölümlü için sınırlarını fazlasıyla aşan Bellerophon'u cezalandırması, ilahi otoriteye yapılabilecek her türlü başkaldırının sonuçları hakkında bilgi ver-

mesi açısından önemlidir. Gökyüzünde kanatlı atı sayesinde süzülen Bellerophon, bu yönüyle büyükbabası Sisyphos ile aynı karakteri canlandırır. Benzer bir şekilde babası Helios'un arabasına binerek göğün en yüksek noktasına kadar çıkan Phaeton da, Pegasos ile Olympos'a çıkmayı deneyen Bellerophon ile özdeşleştirilen bir başka karakterdir.

4. Kral İobates'in ısrarıyla Bellerophon'un savaşmak zorunda kaldığı Solymialılar, Salma'nın soyundan gelen insanlardı. *Salm* hecesiyle başlayan yarımada ve şehir isimleri doğudaki ülkelere ait bir özellik olması sebeiyle, Salma'nın İlkbahar Ekinoksu Tanrıçası olması kuvvetle muhtemeldir. Fakat Tanrıça'ya zaman içerisinde eril bir sıfat atfedilmiş ve bir zamanlar Salma olarak bilinen Tanrıça'ya, sonraları Güneş tanrısı Solyma, Selin, Solomon ya da Kudüs'e ismini veren Ab-Salom adıyla ibadet edilmiş ve tapınaklar inşa edilmiştir. Bellerophon'un savaştığı Amazonlar ise, Ay Tanrıçası'nın yeryüzündeki sadık hizmetkârları olan savaşçı rahibelerinden başkaları değildir.

5. Bellerophon'un, eteklerini kaldırarak kendisine doğru ilerleyen Ksanthos kadınlarını geri çevirmesi, *hippomanes* –çiftleşme zamanı gelen kısrakların üreme organından çıkan sümüksü sıvı veya şifalı bitki ya da yeni doğmuş bir tayın alnından alınan esnek siyah zar– ile kendinden geçen kadınların, hükümranlık süresinin sonuna gelen kralın etrafını çevirdiğini konu alan ikondan alınmış olduğu muhtemeldir. Mısırlı Apis onuruna düzenlenen erotik ritüellerde yapıldığı gibi (Sicilyalı Diodoros: i. 85) Ksanthoslu kadınların eteklerini yukarı kaldırmaları, parçalara ayrılan kralın vücudundan fışkıran kanların kolaylıkla rahimlerine ulaşmasını sağlamak amacıyladır. Ksanthos ("sarı") isminin, biri Hektor'a ait, diğeri de Poseidon tarafından Peleus'a verilen Akhilleus'un atlarından birine verilen isim olduğu göz önünde bulundurulursa, söz konusu kadınların ritüellerde kullanılan ve Ay yeşili yeleleri olan birer at maskesi takmış oldukları da bir başka ihtimaldir; zira, Bellerophon'un babası Glaukos, Korinth sahilinde atlar tarafından parçalanıp öldürülmüştü. Bununla beraber söz konusu efsane, aynı klana mensup kadınlarla ilişkiye girmesi yasak olan kabile reisinin kendisine doğru ilerleyen çıplak kadınlardan yüzünü saklayarak oradan kaçması şeklindeki geleneği de yansıtır. Eski çağlara ait olan bu gelenekle, bir İrlanda efsanesinde de karşılaşırız. Bahsedilen hikâyede nefsini kontrol altına alıp alamayacağı merak edilen Cuchulain'e karşı da aynı hilenin yapıldığı görülür. Ksantosluların şeceresinin kadın isimlerine göre ayarlandığı anlatımda da çelişkiler göze çarpar. Muhafazakârlığıyla tanınan Ksantosluların dışında, bütün Karialıların eril şecere tutmasını sağlayanlar anlatılanların tam tersine esasen Helenlerdir.

6. Kheimarrhos, *khimaros* ya da *khimaira* ("keçi") kökünden türemiş olan bir sözcüktür. Bahsedilen karakterin sert mizacı, aslan ve yılan figürleri taşıyan gemisi ile hikâyede anlatılması, ateş püsküren Vahşi Khimaira'yı tasvir

etmek için yapılan ılımlı girişimlerden birkaçıdır. Khimaira Dağı aynı zamanda, Lykia sınırları içerisindeki Phsaselis yakınlarında aktif halde bulunan ve belirli aralıklarla lav püskürten dağa da verilen isimdir (Khimaira Dağı "Keçi Dağı"). (Plinius: *Naturalis historia* ii. 106 – v. 27) Burada püsküren lavlar ise canavarın nefesiyle ateş saçtığı söylenen ateş topunun varlığını açıklar.

76.
ANTİOPE

Anlatılana göre, Thebesli Nykteus'un kızı olan güzel Antiope, Zeus'un hemen dikkatini çekmiş ve Zeus bir yolunu bularak genç kızla birlikte olmuştu. Zeus'dan hamile kaldığı çocuklarının doğumundan önce babasının gazabına uğramaktan korkan genç kız, Epopeus'un yanına sığındı. Nykteus, kendisine geri verilmesini istediği kızını alamayınca iki ülke arasında çıkan kanlı savaşta hayatını kaybetti. Nykteus'dan sonra tahta geçen Antiope'nin amcası Lykos ise, Sikyonlulara karşı yaptığı savaşı kazanarak genç kızı Thebes'e getirmeyi başardı. Ne var ki bu zafer, Antiope'nin başına gelecek olan talihsiz olayların seyrini değiştirmeyecek hatta hayatını daha dramatik bir hale getirecekti. Antiope, Sikyon ile Thebai yolu üzerinde Amphion ve Zethos adını verilen çocukları dünyaya getirdi. Fakat çocuklar Kral Lykos'un emriyle doğar doğmaz Kithairon Dağı'na bırakıldılar. Anneleri ise amcası ve eşi Dirke tarafından büyük işkencelere maruz kaldıktan sonra yıllarca yaşamak zorunda kalacağı kulübede zincire vuruldu. Bu arada çocuklar terk edildikleri dağda bir çoban tarafından bulunmuşlardı. Bir gün Antiope, bağlı bulunduğu zincirlerin aniden çözülmesini fırsat bilerek kapatıldığı hücreden kaçıp, oğullarının yaşadığı kulübeye geldi. Kadının gerçek anneleri olduğundan habersiz olan Amphion ve Zethos, onu yoldan geçen bir yolcu sanarak evlerine almadılar. Hatta Antiope'yi kendisini aramaya çıkan Dirke'ye teslim ettiler. Tam bu sırada olan biten her şeyi gören çoban üvey oğullarına dönerek;

"Sizin bundan sonra en büyük düşmanınız Furiler olacaktır. Bu yüzden çok dikkatli davransanız iyi olacak" dedi.

Kendilerine söylenenlere bir anlam veremeyen çocuklar:

"Onlar neden bizim düşmanımız olsun, biz saygıda hiçbir zaman kusur etmedik" dediler.

"Ama artık onları karşınıza aldınız" dedi yaşlı adam onlara. "Çünkü öz annenizi korumayı reddedip, onu kendisine bin bir türlü eziyet eden düşmanına teslim ettiniz."

Bunun üzerine Amphion ve Zethos, Dirke'nin peşine düşerek onu yakalamayı başardılar. Antiope'yi kurtaran çocuklar, Dirke'yi de saçlarından vahşi bir boğanın boynuzlarına bağlayıp onun ölümünü keyifle izlediler.[1]

b. Bir başka anlatıma göre ise, Antiope'nin babasının Nehir Tanrısı Asopos olduğu ileri sürülür. Buna göre Sikyon Kralı, bir gün Antiope'nin kocası Lykos'un kılığına girerek onunla birlikte oldu. Eşinin bir başkasıyla yaşadığı yasak ilişkiyi öğrenen Lykos, Antiope'yi boşayarak Dirke ile evlendi. Böylece güzelliği ile baş döndüren genç kadının Zeus ile uzun bir süre yaşayacağı ilişki başlamış oldu. Bu arada Dirke, Antiope'nin kocasıyla hâlâ ilişkisi olduğunu ve ondan hamile kaldığını sanarak onu zindana kapattırdı. Doğumuna yakın bir süreye kadar burada zincirli kalan genç kadın karnındaki çocukların babası olan Zeus tarafından kurtarılarak Kithairon Dağı'na getirildi. Amphion ve Zethos burada dünyaya geldi. Sığır çobanları tarafından büyütülen çocuklar, ergenlik çağına geldiklerinde, anneleri onlara başından geçen her şeyi anlattı. Lykos ve Dirke'den öç almak için ülkelerine geri dönen Zethos ve Amphion, Dirke'yi Bakkhaları'nkine benzeyen sinir nöbetine tutulmuş bir halde buldular. Onu saçlarından azgın bir boğanın boynuzlarına bağlayarak öldürdüler. Bununla da yetinmeyip onun cansız bedenini parçalara ayırdılar. Aynı yerde o günden sonra Dirke Pınarı denilecek olan bir pınar fışkırdı. Daha sonra Dirke'nin bu şekilde öldürülmesine kızan Dionysos, Antiope'yi cezalandırarak onu delirtti. Talihsiz kadın Sisyphos'un torunu olan Phokos tarafından günahlarından arındırılıp iyileştirilene kadar bütün Yunanistan'da oradan oraya dolaşıp durdu. İyileştikten sonra Phokis'de Kral Phokos ile evlenen Antiope, hayatının geri kalan kısmını huzur içinde geçirdi.

c. Amphion ve Zethos daha sonra Thebes şehrine gelerek Kral Laios'u tahttan indirdiler. İki kardeş Kral Kadmos'un kurduğu şehir büyümeye başladığında şehri çevreleyen surlara yenilerini eklemek istediler. Her ne kadar aynı kandan olsalar da, kardeşlerin doğaları birbirinden çok farklıydı. Zethos küçük yaştan itibaren gösterdiği cesaret ve çalışkanlığın yanı sıra eşi görülmemiş bir kuvvete sahipti. Bunun yanında kardeşi kadar sert mizaçlı olmayan Amphion ise, eline aldığında ağaçların eğilerek eşlik ettiği lirini çalmaya başladığında adeta dünyadan kopup gidiyordu. Sırf bu yüzden Zethos ile bazen münakaşa bile ediyordu. Halbuki surların inşasında Zethos'un bin bir güçlükle dağlardan getirdiği taşları Amphion lirini çalarak kolaylıkla getiriyordu. Anlatılanlara göre sanatında o kadar ustaydı ki, lirden çıkan eşsiz nağmeleri duyan taşlar dağlardan kopup geliyor ve surları oluşturan duvar-

lara süzülüyordu. Her iki kardeş ülkeye aynı anda kral oldular. Zethos, o güne kadar Kadmeia adıyla bilinen şehre ismini veren Thebe ile, Amphion ise Niobe ile evlendi. Ne var ki onun, her anlatımda sayıları farklı verilen çocuklarının ikisi dışında hepsinin Apollon ve Artemis tarafından öldürüldükleri söylenir. Anlatılanlara göre Niobe bir gün kendisinden sayıca daha az çocuğa sahip olan Leto'yu alaya alarak kendisinin ondan daha üstün olduğunu düşünüp gururlanmaya başladı. Tanrıça bunu öğrenir öğrenmez Apollon ve Artemis'den öcünü almalarını istedi. İki Olymposlu bunun üzerine Niobe'nin çocuklarını oklarıyla öldürdü. Delphoi'de bulunan Apollon'un tapınağını yıkarak ondan öç almaya çalışan Amphion ise tanrı tarafından öldürülüp Tartaros'a atıldı.[2] Amphion ve Zethos öldükten sonra aynı mezara gömüldüler. Bu mezar, şehir halkı tarafından özellikle Güneş Boğa Burcunda'yken çok sıkı bir şekilde korunmaktaydı. Zira, Tithoreali Phokisliler bir keresinde bu mezardan aldıkları toprağı Phokos ve Antiope'nin mezarına koymaya çalışmışlardı. Yapılan kehanete göre, bu mezardan alınacak toprağın Phokis şehrine bereket getireceğine, aynı şekilde Thebes şehrini de çoraklaştırılacağına inanılıyordu.[3]

1. Hyginus: *Fabula* 8; Apollodoros: iii. 5. 5; Pausanias: ii. 6. 2; Euripides: *Antiope*, Fragments; Apollonius Rhodius: iv. 1090 – kritik.
2. Homeros: *Odysseia* xi. 260; Hyginus: *Fabula* 7; Pausanias: vi. 20. 8; ix. 5. 3 – 17. 4; Horatius: *Epistles* i. 18. 41; Apollonius Rhodius: i. 735-41.
3. Pausanias: ix. 17. 3.

*

1. Dirke'nin anlatıldığı, temelde aynı fakat detayları farklı olan efsanenin her iki versiyonunda da, mitologların kutsal sayılan ikonlarda tasvir edilen çerçeveye bağlı kalmak şartıyla ana temanın etrafında biçimlenen olayları ne kadar özgür bir şekilde ele alıp anlattıkları oldukça ilgi çekici bir durumdur. Antiope'nin kapatıldığı zindandan zincirlerini koparak dışarı çıkmayı başarması, Hekate'nin hakemliğinde yılın altı ayını yeraltında, geri kalan kısmını annesiyle yeryüzünde geçiren Kore'nin ilkbaharda yeryüzüne çıkışını çağrıştırır. Efsanede Yeraltı Dünyası'na doğru diz çökmeyen kraliçenin "Antiope" ("karşı koyma") olarak isimlendirilmesi, onun başını daima gökyüzüne çevirmesinden; "Karanlığın Kızı" –Nycteus'dan ziyade Nycteis– unvanı verilmesi de onun karanlıktan çıkıp yeryüzüne ulaşması nedeniyledir. Dirke ve Antiope'nin "dağlarda yaptığı çılgınlıklar" Bakkha orjisi şeklinde yanlış yorumlanmıştır. Zira her iki karakterin yaz sıcaklarında Ay düvelerinin sergilediği davranışlara benzeyen hareketlerinden anlaşılan, bütün bunların erotik at-sineği dansı olduğu şeklindedir. "Çift" anlamına gelen Dirke sözcüğü, boynuzlu Ay olarak betimlenen Ay'ın evresini sembolize eder. Bunun yanın-

da hikâyenin alındığı sanılan ikonda tasvir edilen boğa figürü, Dirke'nin saçlarıyla boynuzlarına bağlanan ve onun ölümüne neden olan boğa olmadığı, ayrıca düzenlenen ritüellerde boğa-kral ile evlenen kadının Dirke'ye benzetildiği açıktır. Dirke Kaynağı adı verilen pınarın da, Kanatlı At Pegasos'un ayak izlerinden şekillenen Hippokrene Pınarı gibi Ay şeklinde olması kuvvetle muhtemeldir. Antiope'nin her iki oğlu da Ay Tanrıçası'nın hemen hemen her yerde bilinen iki çocuğudur: Kutsal Kral ve veliaht.

2. Amphion'un Aşağı Thebes şehrinin surlarını inşa ettiği üç telli lir –kahramanın bu işteki ustası Hermes olduğundan dolayı, bahsedilen çalgı üç tellidir– havada, yeryüzünde ve yeraltında hüküm süren Üçlü Tanrıça'ya yapılan ibadeti sembolize eder bir şekilde dizayn edilmiştir. Bu müzik aletinin aynı zamanda, şehrin temelinin, surlarının ve kulelerinin yapımı sırasında Tanrıça onuruna çalınmış olduğu ihtimali yüksektir. "İki ülkenin yerlileri" anlamına gelen Amphion, bu özelliği ile hem Sikyon'un hem de Thebes'in vatandaşıdır.

77.
NİOBE

Pelops'un kız kardeşi ve aynı zamanda Thebes'in kralı Amphion'un eşi olan Niobe, evliliğinden yedi erkek ve yedi kız çocuğu dünyaya getirmişti. Kızlarının güzelliği ve oğullarının cesurluğu ile her fırsatta övünen Niobe, daha da ileri giderek işi, Leto'yu sadece iki çocuk –Apollon ve Artemis– sahip olmakla aşağılamaya kadar götürmüştü. Sınırları aşan bu kadının söylediklerini duyan ve babası Teiresias gibi ünlü bir kâhin olan Mante, yaşanacak felaketi tahmin ettiğinden Thebesli kadınları Leto ve çocukları için ibadet etmeye ve kurbanlar sunmaya ikna etti. Bunun üzerine kadınlar Olymposluların gazabına uğramamak için tütsüler yakıp saçlarına defne ağacı yapraklarından taçlar taktılar. Tütsü kokusu havaya yayıldıkça orada bulunanlar da dualar etmeye başlamışlardı. Olan biteni öğrenen Niobe kısa bir süre sonra yanına aldığı insanlarla beraber kadınların toplanmış olduğu alana geldi. Giyinişinde ve yürüyüşünde bile tanrıçalara benzemek isteyen bir eda ile, sadece iki çocuğu olan bir kadına ibadet etmektense birbirinden güzel on dört çocuğu olan ve Zeus ile bir zamanlar Titanların lideri olan Atlas'ın torunu olan ve aynı zamanda Kadmos Krallığı'nda kraliçe olan bir kadına tapmalarını söyledi onlara. Hakaretlerinde ve aşağılamalarında o kadar ileri gittik ki, Artemis'in bir kızdan çok erkeğe, Apollon'un ise bir erkekten çok kıza benzediğini bile söyledi. Niobe'ye göre on dört çocuktan birkaçını kaybetmesi ondan çok fazla bir şey almayacaktı. Fakat Leto'nun böyle bir felaketle karşılaşması durumunda tamamen yapayalnız kalacağını da ekledi konuşmasına.

b. İbadeti yarıda kesmeye cüret eden Niobe yüzünden Thebesli kadınlar alçak seslerle Leto ve çocuklarına dua etmeye ve onlardan af dilemeye çalıştılarsa da artık çok geçti. Leto bir kadın ve iki Olymposlu'nun annesi olarak kendisine yapılan bu saygısızlık karşısında çocuklarını çağırarak onlardan bu kendini bilmez kadının küstahlığını cezalandırmalarını istedi. Apollon Niobe'nin oğullarını Kithairon Dağı'nda avlanırken buldu. Aralarından sadece

annesi Leto'ya dua eden Amyklas haricindeki diğer altı delikanlıyı gönderdiği oklarla öldürdü. Aynı şekilde kızların hepsi de Amyklas gibi Leto'ya dua eden biri haricinde (Meliboia) sarayda iplik eğirirken Artemis'in gizli oklarıyla can verdiler. Kardeşlerinin cansız bedenlerini aniden yanında gören ve kapıldığı korku yüzünden sararıp solan Meliboia, daha sonra Khloris ismini aldı ve birkaç yıl sonra Neleus ile evlendi. Her iki kardeş de başlarına gelen felaketten hemen sonra Leto onuruna bir tapınak inşa etmeyi ihmal etmedi. Bununla beraber bazı yazarlar, Niobe'nin hiçbir çocuğunun iki Olymposlunun gazabından sağ olarak kurtulamadığını ve Amphion'un da Apollon'a başkaldırması nedeniyle yine aynı tanrı tarafından öldürüldüğünü öne sürerler.

c. Acılı anne çocuklarının ölüm haberi üzerine ağıtlar yakıp dokuz gün dokuz gece onların cansız bedenlerini gömmek için her yeri aradı durdu. Zira bu olayda Leto'nun tarafını tutan Zeus, Thebeslilerin hepsini taşa çevirmişti. Niobe'nin cesetleri bulamayacağını anlayan Olymposlular onuncu günde kendi aralarında düzenledikleri cenaze töreni ile Apollon ve Artemis'in öldürdüğü çocukların cesetlerini gömdüler. Çocuklarının ölümüne neden olduğu için dayanılmaz acılar içerisinde babası Tantalos'un ülkesinde bulunan Sipylos Dağı'na gelen Niobe, burada çektiği azaptan kurtulması için Zeus tarafından bir kayaya dönüştürüldü. Niobe'nin dönüştürüldüğü kayanın bir yüzü ilkbahar aylarında rahatlıkla görülebilir bir şekilde bugün bile ıslak ve nemlidir.[1]

d. Hem kendi hayatını hem de çocuklarını kaybeden, Amphion'un ölümünden sonra ülkede yaşayan insanların hepsi büyük işler başaran kralları için ağıtlar yakıp dualar ettiler. Fakat kendisi gibi boş yere gururlanmayı adet haline getiren kardeşi Pelops'un dışında hiç kimse Niobe'nin ölümüne üzülüp ağıtlar yakmadı.[2]

1. Hyginus: *Fabulae* 9 - 10; Apollodoros: iii. 5. 6; Homeros: *İlyada* xxiv. 612; Ovidius: *Metamorphoses* vi. 146-312; Pausanias: v. 16. 3; viii. 2. 5 - i. 21. 5; Sophokles: *Elektra* 150-52.
2. Ovidius: *Metamorphoses* vi. 401-4.

*

1. Niobe'nin sahip olduğu çocukların sayısı yazarlara göre büyük farklılık gösterir. Örneğin Homeros'a göre on iki olan bu sayı Hesiodos'a göre yirmi, Herodotos'a göre dört ve nihayet Sappho'ya göre ise on sekizdir. Fakat Euripides ve Apollodoros tarafından nakledilen ve akla daha çok yatkın olan anlatıma göre Niobe'nin yedi kızı ve aynı şekilde yedi tane oğlu vardı. Efsanenin Thebes versiyonuna göre Niobe bir Titan olan Atlas'ın torunuydu. Argivliler ile Pelasgların anlattığı şekliyle Niobe yine bir Titan, fakat bu kez Phoroneus'un kızı ya da annesi olarak tasvir edilmiştir (Apollodoros: ii. 1. 1, Kritik – Euripides *Orestes* 932). Buna göre Niobe, Zeus'un o güne dek baştan çıkar-

dığı ilk ölümlüdür. (Sicilyalı Diodoros: iv. 9. 14; Apollodoros: *a.g.e.*; Pausanias: ii. 22. 6). Söz konusu efsanede geçen olaylar ayrıca sayıları yedi olan Titan tanrı ve tanrıçalarının Olymposlular tarafından yenilgiye uğradıktan hemen sonra cezalandırılmalarıyla da alakalı olabilir. Eğer durum gerçekten böyleyse hikâye, Yunanistan, Filistin, Suriye ve Avrupa'nın kuzeybatı taraflarında uzun bir süre geçerli olan ve ayın yedi günden oluşan dört haftadan oluştuğu ve her bir günün yedi gezegensel güçten biri tarafından yönetildiği tezine dayanan takvimin değiştirildiğini anlatır niteliktedir. Homeros'un anlatımında karşılaştığımız (*İlyada* xxiv. 603–17) Amphion ve çocuğu, muhtemelen bu takvimdeki on üç ayı sembolize etmektedir. Sispylos Dağı da çok büyük bir olasılıkla Titan kültünün Anadolu'daki son uğrak yeridir. Söz konusu kültün Yunanistan'daki son durağı ise Thebes şehriydi. Niobe'nin çocuklarını kaybettikten sonra sözü edilen dağa gelmesi, burada Titan kültünün izlerine rastlamasındandır. Onun insan formunu andıran bir kayaya çevrilen cesedi, yaydan kopan oklar gibi Güneş'ten kopup gelen ışıkları gördüğünde karla kaplı zemininde daima ıslak bir görünüm kazanır. İnsan şeklini andıran bu görünüm, MÖ 15. yüzyılın sonlarına doğru aynı dağa Hititlerin Ana Tanrıçası'nın silüetinin oyulmasıyla daha da pekiştirilmiştir. Bir başka önemli ayrıntı ise, mezarı her güneş çıktığında eriyen karların verdiği ıslaklığı andıran Niobe'nin adının da "karlı" anlamına gelmesidir; sözcükteki b harfi Latince bir kelime olan *nivis*'deki *v*'yi ya da Yunanca bir kelime olan *niphа*'daki *ph*'yi temsil etmektedir. Kraliçenin kızlarından biri Hyginus'un anlatımında, eğer *chionos niphades* "kar bulutu" sözcüğünün bir varyantı değilse, Yunanca ile hiçbir alakası olmayan Chiade olarak isimlendirilmiştir.

2. Parthenios (*Erotika Pathemata* 33), eserinde, efsaneyi oldukça farklı bir şekilde anlatır. Buna göre Niobe'nin aşağılamalarına daha fazla dayanamayan Leto, Niobe'nin babasının ona âşık olmasını sağlar. Niobe babasının kendisine olan ilgisini fark ettiğinde onu şiddetle reddeder. Kızıyla ensest bir ilişki yaşamak isteyen fakat bunda başarılı olamayan baba, bunun üzerine Niobe'nin çocuklarının hepsini yakar. Acılı annenin yaşadıkları bununla da bitmez. Kocası Amphion da vahşi bir domuzun saldırısına uğrayarak hayatını kaybeder. Hem çocuklarını hem de kocasını kaybeden Niobe de kendisini bir kayalıktan atarak hayatına son verir. Parthenios dışında Euripides'in *Phoenician Women* (Fenikeli Kadınlar) adlı eseri üzerine çalışma yapan mitolog tarafından da teyyit edilen bu hikâyenin; Kinyras, Smyrna ve Adonis'in anlatıldığı efsanelerin yanı sıra Tanrı Molokh onuruna çocukların yakılması şeklinde olan gelenekten de etkilenmiş olduğu açıktır.

78.
KAİNİS ile KAİNEUS

Deniz Tanrısı Poseidon, bazılarının Lapithli Koronos'un, bazılarının ise Magnesialı Elatos'un kızı olduğunu ileri sürdükleri Kainis'e sevdalanmış ve onunla birlikte olmuştu. Tanrı sevgilisine armağan olarak ne istediğini sorduğunda güzel Kainis ona;

"Bir kadın olmaktan bıktım. Beni hiçbir kavgada yenilmeyecek ve yeryüzündeki hiçbir silahın işlemeyeceği bir delikanlı haline getirmeni istiyorum" dedi.

Poseidon, istemeyerek de olsa verdiği söze sadık kalmak için sevdiği kadının cinsiyetini değiştirdi. O güne kadar Kainis olarak bilinen genç kız Kaineus adında yenilmez bir kahraman haline geldi. Kaineus görülmemiş cesareti ile bir anda bütün ülkenin konuştuğu biri oldu. Lapithler onu hemen kralları olarak seçip ülkenin başına geçirdiler. Hatta Kaineus evlenip Herakles'in yıllar sonra Dorlu Aigimios ile birlikte katıldığı savaşta öldüreceği Koronos adında bir erkek çocuğa bile sahip oldu. Ne var ki, birçok ölümlünün yaptığı gibi o da durması gereken yeri tam olarak kestiremediğinden yersiz bir gurura kapıldı. İnsanlarını topladığı pazar yerine mızrağını dikerek, onlardan, tanrılara yaptıkları gibi, mızrağına ibadet etmelerini ve o günden sonra hiçbir tanrıyı tanımamalarını istedi.

b. Tanrılara karşı yapılan bu saygısızlığın cezasız kalmayacağı belliydi. Zeus, bu haddini bilmez ölümlüye hak ettiği cezayı vermesi için Kentaurları görevlendirdi. Peirithoos'un düğünün olduğu gün Kentaurlar Kaineus'a saldırdılar. Fakat Lapith Kralı için onlarla başa çıkmak çok kolaydı. Bir darbesiyle onlardan altı tanesini oracıkta öldürmeyi başardı. Silahlarının düşmanlarına işlemediğini gören Kentaurlar son bir çare olarak kestikleri çam kütükleri ile ona vurmaya başladılar. Gittikçe toprağa gömülen fakat hiç yara almayan Kaineus çaresiz bir halde yardım istemeye başladı. Kentaurlar, düşman-

larının vücudunun tamamıyla toprağa gömene kadar ona vurmaya devam etti. Böylece tanrılara karşı gelme suçunu işleyen bu kahraman da cezasını çekmiş oldu. Anlatılanlara göre Kaineus'un mezarı başında parlak kanatları olan bir kuş aniden çıkarak gökyüzünde uçmaya başladı. O sırada kalabalığın arasında olan Mopsos, kuşun Kaineus'un ruhunu taşıdığını söyledi. Sıra cansız bedeni gömmeye geldiğinde orada bulunanlar cesedin bir kadına ait olduklarını görerek bir kez daha şaşırıp kaldılar.[1]

1. Apollodoros: i. 9. 16; ii. 7. 7 - *Epitome* i. 22; Apollonius Rhodius: i. 57-64 – kritik; Hyginus: *Fabula* 14; *Oxyrhynchus* Papyri xiii. 133; Servius – Verkilius *Aeneis* vi. 448; Ovidius: *Metamorphoses* xii. 458-531; Kritik – Homeros *İlyada* i. 264

*

1. Efsanenin şekillenmesinde üç ayrı temanın varlığı göze çarpar. Birincisi, bugünkü Arnavutluk'un bulunduğu bölgede uzun bir süre gözlemlenen bir savaş hilesidir. Buna göre erkek kıyafetleri giydirilerek savaşlara yollanan kadınlar, burada öldürülüp gerçek kimlikleri anlaşılınca düşmanlar, savaş geleneklerine uymayan bu olay karşısında zor durumda bırakılırlardı. İkinci önemli nokta, Lapithlilerin, Helen hâkimiyeti altına girmek istememesidir. Kaineus tarafından pazar yerine dikilen mızrak muhtemelen, çam ağacının kendisi için kutsal sayıldığı Yeni Ay Tanrıçası Kainis ya da Elate (çam ağacı) onuruna bahar bayramlarında meydanlara dikilen ve insanların etrafında şölenler düzenledikleri direği sembolize eder. Lapithlilerin egemenliğine daha sonra Kentaurlarla işbirliği yapan İolkos'un önderliğini yaptığı Aioller son vermiş ve düşmanlarını kendi tanrıları Poseidon'a ibadet etmek zorunda bırakmışlardır. Her ne kadar, hâkimiyetini kaybeden halkın iç işlerine hiçbir zaman karışılmamışsa da, Argos'da olduğu gibi, çok büyük bir ihtimalle kavmin kraliçesi, kendi otoritesini sağlamlaştırıp kabul ettirme amacıyla sahte sakal takmak mecburiyetinde bırakılmıştır. Kainis'in sonraları Kaineus; Elis'in de Elatos şeklinde isimlendirilmeleri bu yüzdendir. Buna benzer bir başka cinsiyet değiştirme olayına Zambiya havzasında bulunan Lozi Krallığı'nda rastlarız. Burada da şehir meclisine girmek için erkek kılığına giren Güneyin Kraliçesi'dir –fakat bu, kraliçenin kadın atalarından birinin ata-erkil tahtı zorla ele geçirmesi ile alakalı bir olaydır. Üçüncü tema olarak da, ritüelin dayandırıldığı öne sürülen siyah-figürlü tablette resmedilen tamamen çıplak haldeki erkeklerin ellerindeki tokmaklarla Yer Tanrıçası'nın başına vurmaları gösterilir. Söz konusu resim açık bir şekilde Yeni Yıl'ın Kraliçesi Kore'nin tekrar yeryüzüne çıkarak kuraklaşan topraklara bereket getirmesi amacını taşıyan bir geleneği anlatır. "Kainis"in kelime olarak "yeni" anlamına gelmesi de bu iddia ile ilişkilendirilir.

2. Kaineus'un mezarından çıktığı öne sürülen parlak kanatlı kuşun tam olarak hangi kuş olduğu, sözü edilen ritüelin yapıldığı mevsimle değişiklik gösteren bir ayrıntıdır. Buna göre eğer tören ilkbaharda yapılmışsa bu kuş muhtemelen göz alıcı renklerle süslü olan tavus kuşudur.

79.
ERİGONE

Her ne kadar Dionysos'un şarabını tatması için verdiği ilk ölümlü Oineus olsa da, İkarios şarap yapımında ona yardım ettiği için tanrı tarafından şarabın bir kısmını almakla ödüllendirilmişti. Günlerden bir gün İkarios, tanrıdan aldığı şarabı denemeleri için Pentelikos Dağı'nın eteklerinde koyunlarını otlatan çobanlara sundu. Ne var ki içkiyi su ile karıştırmayı unutan çobanlar bir süre sonra etrafındaki her şeyi çift görmeye başlayınca İkarios'un kendilerine büyü yapıp zehirlemeye çalıştığını sanarak onu öldürdüler. Cesedini de kimselerin olmadığı bir sırada bir çam ağacının altına gömdüler. İkarios'un her gittiği yere beraberinde götürdüğü köpeği Maira, işlenen cinayeti ve sahibinin gömüldüğü yeri görmüştü. Eve gelir gelmez hiç durmadan havlayan köpek, İkarios'un olan bitenden habersiz ev işleriyle uğraşan kızı Erigone'yi elbiselerinden çekiştirerek babasının gömüldüğü yere götürdü ve cinayetin işlendiğinden haberdar etti. Gördüğü manzara karşısında kendinden geçen genç kız, İkaros'u öldürenlerin cezasız kalması halinde Atinalı bütün genç kızların kendisi gibi aynı kaderi paylaşması için dua ettikten hemen sonra kendini çam ağacına astı. Genç kızın sesini tanrılardan başka hiç kimse duymadı. İkarios'u öldüren çobanlar çoktan ülkeyi terk etmişlerdi. Ancak zaman geçip ülkedeki genç kızlar kendilerini birer birer aynı ağaca asmaya başladıklarında, ülkede yaşayanlar bu felaketin sebebini öğrenmek için Delphoi Kâhini'ne başvurmaya karar verdiler. Danışılan kâhin onlara tanrıların, İkarios'un cezasız kalan ölümünün öcünü aldıklarını söyledi. Atinalılar hemen cinayeti işleyen çobanları bularak onları cezalandırdılar. Suçsuz yere ölen baba ve kızı onuruna düzenlenen Bağbozumu Festivali'nde mezarları başına şaraplar dökülüp ağıtlar yakıldı. Daha sonra gelenek halini alan bu festivalde ağaçlara genç kızlar asılıyordu. Ağaç dallarına asılan fakat ayakları yere basan kızların rüzgârda sallanan bedenleri salıncağın icat edilmesini sağladı.

Sonraları genç kızların yerlerine insan yüzünü andıran Maskeler de kullanılmaya başlandı.

b. Sahibinin uğradığı cinayeti açığa çıkaran Maira'nın imajı daha sonra gökyüzüne çıkarılarak İkincil Köpek Takımyıldızı'na dönüştürüldü. Bu yüzden bir kısım yazarlar, babasını canına kıyan katilleri bulmayı başaran Erigone'nin imajını Bakire Takımyıldızı ile İkarios'u da Boötes ile özdeşleştirmiştir.[1]

1. Kritik – Homeros *Ilyada* xxii. 29; Nonnos: *Dionysiaka* xlvii. 34-245; Hyginus: *Fabula* 130 - *Poeticon astronomicon* ii. 4; Apollodoros: i. 8. 1 - iii. 14. 7; Athenaios: xiv. 10; Festus – Oscilantes; Statius: *Thebais* x. 644-7; Servius – Vergilius *Georgica* ii. 388-9.

*

1. Maira ismi, önceleri Priam'ın eşi olan fakat daha sonra köpeğe dönüştürülen Hekabe ya da Hecuba'ya verilen isimdi. Hecuba'nın üç başlı köpek olarak tasvir edilen Ölüm Tanrıçası Hekate ile özdeşleştirildiği göz önünde bulundurulduğunda, festivallerde İkarios ve Erigone onuruna yere dökülen şarapların Tanrıça onuruna dökülmüş olduğu sonucuna varılabilir. Seremoninin ilk yapıldığı öne sürülen vadiye şimdilerde verilen isim şarap tanrısı Dionysos'un ismidir. Erigone'nin kendini astığı çam ağacı aynı zamanda Phrygialı Attis'in de altında hadım edilerek öldürüldüğü ağaçtır. (Ovidius: *Fasti* iv. 221; Servius – Vergilius *Aeneis* ix. 116) Efsaneden anlaşıldığı kadarıyla görünen o ki, Köpek-yıldızı gökyüzünde belirmeye başladığında, Marathon'da bulunan çobanlar aralarından birini, Erigone ismi verilen Tanrıça'ya geleneksel olarak her yıl kurban ederlerdi.

2. İkarios ismi Attis kültünün Attika'ya geldiğine inanılan yer olan "İkaria Denizi'nden gelen" ya da bir başka deyişle Kyklade Diyar'ından gelen anlamına gelir. Bir zamanlar oldukça popüler olan bu kült daha sonra Dionysos kültünün kabul görmesiyle insanlar üzerinde var olan etkisini yitirmiştir. Atinalı genç kızların kendilerini çam ağaçlarına asmalarını konu alan efsane de muhtemelen, asma bahçelerinin ortasında bulunan çam ağacında asılı olarak duran ve mahsule bereket getirdiğine inanılan Dionysos maskelerini sembolize eder. Rüzgârların estiği yöne dönen bu maskelerin, yüzlerinin dönük olduğu yerlere bereket getirdiğine inanılmaktaydı. Bu iddiayı güçlendiren bir başka önemli ayrıntı ise, Dionysos'un genellikle uzun saçlı ve kadınsı bir biçimde tasvir edilmesidir. Bununla beraber, Bereket Tanrıçası Ariadne ya da Helen'i simgeleyen oyuncak bebeklerin daha önceleri meyve ağaçlarına asılmış oldukları muhtemeldir. Ağaçlara asılı duran ve rüzgârda yarım daire çizen genç kızlara ait hareketsiz bedenler çok büyük bir ihtimalle Ay'ın doğumu ile batımını sembolize ediyordu. Bu geleneğin Attika'ya Girit'ten gel-

diği sanılmaktadır. Zira Hagia Tiriada'da yapılan kazılarda bulunan eşyaların içerisinde üzerlerinde iki kuş figürü bulunan sütunlar arasında sallanan bir kadın heykeline rastlanmıştır.

3. Erigone sözcüğüne, mitolog tarafından "sıkıntının çocuğu" şeklinde bir anlam verilmiştir. Bu tanım muhtemelen efsanede genç kızın başına gelen talihsiz olaylar nedeniyle öne sürülen bir açıklamadan ibarettir. Diğer yandan kelimenin tam karşılığı, oyuncak bebekler sayesinde elde edilen verimli mahsüle paralel olarak "bereketli döl-evlat" şeklindedir.

80.
KALYDON DOMUZU

Aitolia sınırları içerisinde bulunan Kalydon'un Kralı Oineus'un, Althaia ile yaptığı evlilikten Tokseus ve Meleagros adlarında iki erkek çocuğu olmuştu. Anlatılanlara göre Kral Oineus, şehrin savunulması amacıyla inşa edilen ve üzerinden atlanmasını yasakladığı hendekten Tokseus atlayınca öz oğlunu kendi elleriyle öldürmekten sakınmamıştı. Meleagros'un ise babasının gerçekte kral olmadığı, Althaia'nın Ares ile yaşadığı gizli aşkın meyvesi olduğu anlatılır. Meleagros henüz yedi günlükken Kader Tanrıçaları Fatalar Althaia'nın evini ziyaret ederek ona o sırada ocakta yanan odunun tamamen yanıp kül olduğu zaman çocuğunun öleceğini söylemişlerdi. Althaia bunun üzerine hemen yatağından kalkarak ocakta yanmakta olan odunu alıp söndürdü ve bir sandığa koyarak oğlunun yaşamasını sağladı.

b. Günler geçip Meleagros büyüdüğünde Yunanistan'ın en yiğit savaşçılarından biri olmuştu. Akastos'un cenaze töreninde düzenlenen mızrak yarışında birincilik kazanması ülkede herkesin dikkatini çekmişti. Hayatının annesinin ellerinde olduğunu bilmeden her gün kahramanlıklarına bir yenisini daha ekliyordu. Bu arada Kral Oineus bereketli her hasat mevsimi sonunda tanrılara kurbanlar sunmayı ihmal etmiyordu. Fakat o yıl her nasılsa Artemis'i unutmuştu. Gözünden hiçbir şey kaçmayan Helios, durumu hemen Tanrıça'ya anlattı. Oineus'un bu hareketini kendisine karşı yapılan bir saygısızlık olarak gören Athena, kralla beraber tüm ülkeyi cezalandırdı. Bunun için ülkeye, tarlalara zarar veren ve hayvan sürülerini öldüren devasa büyüklükte bir yabandomuzu gönderdi. Bir süre sonra Kalydon Krallığı'nda kuraklık baş gösterdi. Bunun üzerine Oineus hayvanı öldürmek için ülkenin en cesur savaşçılarını bir araya topladı. Ödül olarak da her kim bu domuzu öldürmeyi başarırsa bu hayvanın postunu ve dişini ona vereceğini söyledi.

c. Kralın çağrısını birçok kişi kabul ederek Kalydon'a geldi. Bunlar arasında Sparta'dan Kastor ve Polydeukes, Messenia'dan İdas ve Lynkeus, Ati-

na'dan Theseus, Larissa'dan Peirithoos, İolkos'dan İason, Pherai'den Admetos, Pylos'dan Nestor, Phthia'dan Peleus ve Eurytion, Thebes'den İphikles, Argos'dan Amphiaraos, Salamis'den Telamon, Magnesia'dan Kaineus ile Arkadya'dan Ankaios ve Kepheus'un yanı sıra İasos ve Klymene'nin kızı olan güzel Atalanta da bulunmaktaydı.[1] Anlatılanlara göre genç kızın babası, eşinden kendisinden sonra tahta geçecek bir erkek çocuk isteyip duruyordu. Fakat Klymene bir kız çocuk dünyaya getirdiğinde İasos onu Kalydon yakınlarındaki Parthenian Dağı'na bıraktı. Avcılar bulup götürünceye kadar Artemis'in de yardımlarıyla dişi bir ayı onu emzirdi. Atalanta büyüyüp güzelliği ile herkesin dikkatini çekmeye başladığında evlilik tekliflerinin hepsini geri çevirerek Tanrıça gibi bakire kalmayı ve onun gibi hayatını ormanlarda avlanarak geçirmeyi tercih etti. Bu davranışıyla Artemis'in sevgisini kazandı. Öyle ki bir keresinde Kyphanta'da avlanırken susuzluktan bayılmak üzere olduğu bir sırada Tanrıça'ya yalvararak kendisine yardım etmesini istemiş, Artemis'den aldığı işaret üzerine mızrağını attığı kayadan sular fışkırmıştı. Erkekler gibi hatta onlardan daha iyi savaşan Atalanta, babası İasos'un sarayına gitmemeye yemin etmişti.[2]

d. Kalydon Kralı Oineus hepsi birbirinden cesur ve yiğit olan kahramanları sarayında dokuz gün dokuz gece konuk ederek, misafirleri onuruna şölenler düzenledi. Arkadya'dan gelen Ankaios ile Kepheus ilk başta bu tehlikeli ava bir kadının da katılacağını öğrendiklerinde gruptan çıkacaklarını söyledilerse de, Oineus'un o halde avı tamamen iptal edeceğini belirtmesiyle bu kararlarından vazgeçtiler. Cesareti ile diğer savaşçılardan hiç de geri kalmayan Meleagros esasen, İdas'ın kızı Kleopatra ile evliydi. Ne var ki Atalanta'nın güzelliği karşısında ona âşık olmuştu. Durumu fark eden Althaia'nın erkek kardeşleri genç kızın da Oineus'un oğluna karşı kayıtsız olmadığını gördüler. Bir genç kızın erkeklerle ava çıkmasının yanlış olacağını ve uğursuzluk getireceğini onlar da söyledi. Fakat Meleagros'un ısrarıyla Atalanta'nın da gelmesine karar verildi. Daha başlamadan tartışmalara neden olan bu kovalamacayı Tanrıça Artemis de Olympos'dan izlemeye başlamıştı.

e. Amphiaraos ve Atalanta ok ve yay ile kuşandılar. Diğer savaşçılar ise mızrak ve ciritlerle birlikte baltalarını alarak ava çıktılar. Kendilerine ödül olarak verilecek olan post ve dişin hayalini kurmaya başlayan bu cesur insanlar, göstermeleri gereken disiplinden oldukça uzaklaşmışlardı. Öyle ki yabandomuzunun ininin bulunduğu ormana ne zaman gidilmesi gerektiği bile tartışma konusu oldu. Sonunda Meleagros'un önerisi ile sabahın ilk ışıkları ile beraber yola çıkıldı.

f. Avda ilk dökülen kan insan kanı oldu. Kentaurlardan Hylaios ve Rhaikos, gruba katılmak için sonradan oraya gelmişlerdi. Ne var ki karşılarında güzel Atalanta'yı gördüklerinde yabandomuzunu unutarak genç kıza saldı-

rıp ona tecavüz etmek istediler. Fakat güzel olduğu kadar cesur da olan Atalanta kanlı bir kavga sonunda her ikisini oklarıyla öldürmeyi başardı. Atalanta yaşadığı bu talihsiz olaydan sonra Meleagros'un bulunduğu gruba katılmaya karar verdi.

g. Bütün avcılar ormanda çok dikkatlice ilerlerken aniden yabandomuzunun söğüt ağaçları arasında yattığını gördüler. Ne var ki avcıların yaklaşmakta olduğunu sezen hayvan yattığı yerden hemen kalkarak onlara saldırmaya başladı. İlk darbesiyle iki avcıyı öldürüp daha sonra Troya'da savaşırken karşılaşacağımız Nestor'u da tırmanarak canını kurtardığı ağaca kadar kovaladı. Bu arada İason ve diğerleri mızraklarını domuza nişanlayıp fırlattılarsa da hedefi tutturamadılar. Sadece İphikles'in attığı mızrak hayvanın sol omzuna isabet etti. Bunun üzerine Telamon ve Peleus mızraklarını alarak domuza yaklaşmaya başladılar. Fakat tam bu sırada Peleus bir ağaç köküne takılıp zaman kaybedince, aldığı yaralarla daha da öfkelenen domuz onları fark ederek saldırmaya başladı. Peleus artık kaçamayacağını düşünmeye başlamıştı ki, Atalanta dikkatle nişan aldığı okunu hayvanın kulağının arkasına isabet ettirdi. Dağları bile titreten bir çığlık atan domuz aldığı darbeyle kaçmaya başladı. Artık onu öldürmenin başka yolu olmadığını düşünen Ankaios baltasını eline alarak koşmaya başladı. Ancak hayvan geri dönüp de Ankaios'u elinde baltasıyla görünce ona saldırdı. Genç kahraman hemen oracıkta öldü. Hayatını kaybedenler arasına Peleus'un yanlışlıkla attığı ok isabet eden Eurytion da katıldı. Sonunda Meleagros son bir hamle ile hayvanın sol tarafına mızrağını fırlattı. Herkesin bakışları arasında ilerleyen mızrak domuzun kalbine saplanıp kaldı. Böylece birçok insanın ölümüne neden olan bu beladan kurtuldular. Yabandomuzu devasa gövdesi ile yere yığıldı.

Meleagros hemen avının derisini yüzdü ve;

"Bu canavarın kanını ilk sen döktün. Biz bir şey yapmasaydık bile attığın mızrak onun canını zaten alacaktı" diyerek postu Atalanta'ya verdi.

h. Fakat bu davranışı diğer savaşçılar tarafından hiç de hoş karşılanmadı. Althaia'nın kardeşleri hayvanı Meleagros'un bizzat kendisinin öldürdüğünü ileri sürerek Atalanta'nın postta hiçbir hakkı olmadığını söylediler. Özellikle Pleksippos kardeşinin de kendisinden taraf olduğunu görünce ödülün avda en fazla yararlılık gösteren kişiye, yani Oineus'un kayınbiraderi olması sıfatıyla kendisine verilmesi gerektiğini söyledi. Pleksippos'un erkek kardeşi ise domuzu ilk önce İphikles vurduğu için ödülün de onun olacağını iddia etti. Atalanta'ya duyduğu aşktan başka gözleri hiçbir şeyi görmeyen Meleagros kapıldığı bir anlık öfke ile her iki dayısını da da derisini yüzdüğü hayvanın yanında öldürdü.

i. Kardeşlerinin cansız bedenlerinin taşındığını gören Althaia, gerçeği öğrendiğinde Meleagros'u lanetledi. Bu sırada Althaia'nın diğer kardeşleri

Kalydon'a savaş ilan ederek şehri kuşattılar. Yaşanan kanlı savaşta birçok Kalydonlu hayatını kaybetti. Meleagros ise annesinin lanetinden dolayı savaşa katılmıyor ve olan bitenleri uzaktan izliyordu. Eşi Kleopatra'nın gelip onu ikna etmesine kadar da bu durum böyle devam etti. İnsanlarının kendisine ihtiyacı olduğunu düşünen Meleagros silahlarını kuşandı ve savaşın sorumluları olan ve Tanrı Apollon'un yardım ettiği iki dayısını da öldürmeyi başardı. Tam bu sırada Kader Tanrıçaları Althaia'nın yanına bir kez daha gelerek ondan bir zamanlar sandığa kilitlediği odunu ateşe atmasını istediler. Kardeşlerinin hepsinin ölümüne neden olan Meleagros'un yaptıklarının cezasız kalmaması gerektiğini düşünen Althaia odunu sakladığı yerden çıkarıp ateşe attı. Odun yanıp tamamen kül oluncaya dek savaş meydanında yiğitçe dövüşen Meleagros aniden gücünün tükendiğini anladı. Durumu fark eden hasımları için kılıcını bile kaldıramayan bu savaşçıyı öldürmek çok da zor olmadı. Bir anlık öfkeye kapılarak yaptığı yanlışlığı anlayan Althaia kendini astı. Aynı şekilde Kleopatra da kocasını kendi elleriyle savaşa yollayarak onun ölümüne neden olduğu için intihar etti. Tanrıça Artemis ağabeylerinin ardından ağıtlar yakan Meleagros'un kız kardeşlerini birer Afrika tavuğuna dönüştürerek sadece kötülüğün hüküm sürdüğü yer olan Leros Adası'na getirdi.[3]

j. Kızı Atalanta'nın Kalydon avında gösterdiği kahramanlığı duyan Kral İasos, en sonunda genç kızı evlat olarak kabul etti. Atalanta saraya gelir gelmez babasının onu evlendirme isteği ile karşılaştı. Oysa Delphoi Kâhini Atalanta'ya bir felakete sebep olmamak için asla evlenmemesini nasihat etmişti. Kehanetin doğru çıkacağından şüphe duymayan Atalanta, babasının bitmek tükenmek bilmeyen ısrarı karşısında ancak bir şartla evlenebileceğini söyledi. Buna göre yapılacak yarışta kendisini geçme başarısını gösteren kişiyle evlenmeyi kabul edecek, adayın yenilmesi halinde de onu öldürecekti.

k. Yarışmayı duyan ve aralarında prenslerin de bulunduğu birçok delikanlı, güzel Atalanta ile evlenebilmek için ortaya koyulan şartı kabul etmişti. Fakat hiçbiri ülkenin en iyi koşucusu olan genç kızı yarışta geçemedi ve kendilerini bekleyen cezaya razı oldu. Bu olay son gönüllü ortaya çıkana kadar bu şekilde devam etti. Sonunda Arkadyalı Amphidamas'ın oğlu Melanion Tanrıça Aphrodite'nin de yardımıyla Atalanta ile yarışmak istediğini söyledi. Aşk Tanrıçası kendisinden yardım isteyen bu delikanlıya genç kızı yarışta alt edebilmesi için üç altın elma vermişti. Melanion yarış sırasında rakibinin kendisine yaklaştığını görünce elmaları birer birer yere bırakmaya başladı. Genç kız göz alıcı elmaları görüp onları almak için zaman kaybedince rakibi varış çizgisine ilk gelen yarışçı oldu ve ödülü almaya hak kazandı.

l. İasos hemen düğün hazırlıklarına başladı ve iki sevgili çok geçmeden evlendi. Ne var ki Delphoi'de yapılan kehanetin gerçekleşmesi fazla uzun

sürmedi. Çıktıkları bir av sırasında Melanion Atalanta'yı Zeus'a atfedilen bir tapınağa girerek bu kutsal yerde sevişmeye ikna etti. Bu davranışın kendisine yapılan bir saygısızlık olduğunu düşünen Zeus da, onları birer aslana dönüştürerek cezalandırdı. Aslanlar kendi aralarında değil de sadece leoparlarla çiftleştikleri için iki sevgili bir daha asla birlikte olamadılar. Atalanta'ya verilen bu ceza sonsuza dek bakire kalmak istemesinden dolayı Aphrodite tarafından verilen bir cezaydı. Ayrıca genç kadının nefsine hâkim olamayarak altın elmalar uğruna kaybetmeyi göze alması da bir başka zaafıydı.[4] Bununla beraber Atalanta'nın Melanion ile evli olmasına rağmen eşine ihanet ederek Meleagros ile birlikte olduğu ve yaşadığı ilişkiden Parthenopaios adında bir erkek çocuk dünyaya getirdiği, Atalanta'nın da oğlunu henüz küçük bir çocukken dişi bir ayı tarafından emzirildiği Parthenian Dağı'na bıraktığını ve onun başka bir ayı tarafından emzirildiği de anlatılır. Buna göre Parthenopaios, avcılar tarafından bulunup büyütülür. Delikanlılık çağına geldiğinde İonia'da İdas'a karşı yapılan savaşta onu yener. Ayrıca Thebes şehrine Yedilerin yaptığı kuşatmada da yer alır. Bir başka anlatımda ise Parthenopaios'un babası Meleagros değil de, Savaş Tanrısı Ares[5] olduğu, Atalanta'nın kocasının Hippomenes, babasının ise Boiotia sınırları içerisinde bulunan Onkhestos'un Kralı Skhoineus olduğu görülür. Efsanenin bu versiyonuna göre Atalanta ve Hippomenes beraber çıktıkları av sırasında Zeus'un değil de Kybele'nin tapınağında sevişmişlerdir. Bunun üzerine Tanrıça da iki sevgiliyi cezalandırmış ve onları birer aslana dönüştürerek kendi arabasına koşmakla cezalandırmıştır.[6]

1. Aelianus: *Varia Historia* xiii. 1; Kallimakhos: *Hymn to Artemis* 216.
2. Apollodoros: iii. 9. 2.
3. Homeros: *İlyada* ix. 527-600; Apollodoros: i. 8. 2-3; Hyginus: *Fabulae* 171, 174 - 273; Ovidius: *Metamorphoses* viii. 270-545; Sicilyalı Diodoros: iv. 48; Pausanias: iv. 2. 5; viii. 4. 7; - x. 31. 2; Kallimakhos: *Hymn to Artemis* 220-24; Antoninus Liberalis: 2; Athenaios: xiv. 71.
4. Apollodoros: iii. 9. 2; Hyginus: *Fabula* 185; Servius – Vergilius *Aeneis* iii. 113; First Vatican Mythographer: 39.
5. Hyginus: *Fabulae* 70, 99, - 270; First Vatican Mythographer: 174.
6. Apollodoros: iii. 9. 2 – Euripides *Meleagros*: Ovidius: *Metamorphoses* x. 565; Tzetzes: *Khiliades* xiii. 453; Lactantius – Statius *Thebais* vi. 563; Hyginus: *Fabula* 185.

*

1. Yunanlı hekimler, hatmi çiçeğinin (*althainein* "tedavi etmek" sözcüğünden türeyen *althaia* kelimesinden yola çıkarak), yaraların iyileştirilmesinde kullanılan bir çeşit ilaç olduğunu, ayrıca ilkbaharın gelmesiyle birlikte arıların bal yapmak için uçtukları ilk çiçek olması nedeniyle söz konusu bitkinin sarmaşık kadar mitsel bir öneme sahip olduğunu ileri sürmüşlerdir. Kalydon avı efsanesinin, insanların kuşaklar boyu birbirlerine anlattığı meşhur bir do-

muz avı hikâyesinin yanı sıra, yine bu av yüzünden Aitolian kavminde yaşanan kan davasından esinlenerek ortaya çıktığı açıktır. Bununla beraber kutsal kralın bir domuzun –yabandomuzlarının dişleri görünümleri nedeniyle Ay'a ithaf edilmekteydi– saldırısıyla hayatını kaybetmesi eski bir mit olup, Yunanistan'ın farklı şehirlerinde aynı kadere maruz kalan kahramanların varlığını da açıklar. Yabandomuzu, Kalydon şehrine özgü bir amblem olmanın yanında, Meleagros'un babası olduğu ileri sürülen Savaş Tanrısı Ares için kutsal sayılan bir canlıydı.

2. Tokseus'un yasaklanan bir hendekten atladığı için öz babası tarafından öldürülmesi, Remus'un Romulus'un duvarından atlamasını konu alan efsaneyle benzerlikler taşır. Ayrıca Tokseus, kurulacak yeni bir şehrin temel atımında kralın, öz oğlunun kurban edilmesi şeklindeki geleneğin de efsanedeki temsilcisidir. Meleagros'un yaşadığı dramatik olaylar ise, Kelt mitolojisinde sık sık karşılaştığımız, bir hayvanın öldürülmesi ya da kutsal bir ağacın yıkılması gibi olaylardan sonra kahramanın ölümünü anlatan efsaneleri çağrıştırır.

3. Artemis'e, Leros Adası ile Athena Akropolis'de, *meleagris* (Afrika Tavuğu) adıyla ibadet edilirdi. Doğu Afrika menşeili olan söz konusu kültte, birbirinden farklı birçok türü olan beçtavuğunun –bu kuş, Numidia'dan İtalya'ya getirilen ve gerdanındaki uzantının kırmızı olduğu soydaşından farklı olarak mavi renkte bir akıtmaya sahiptir– bu özelliğinden başka, oldukça tuhaf olan ötüşü, kahramanın ölümünün ardından yakılan ağıtları (iki kız kardeşin ağabeyleri Meleagros'un ölümünden sonra yaktığı ağıtlar, çev. n.) akla getirir. Buradan yola çıkarak, Artemis ya da İsis'e ibadet eden insanların bu kuşun etini yemeyi reddetmiş oldukları muhtemeldir. Kötülüğün ve uğursuzluğun hüküm sürdüğünün anlatıldığı Leros Adası'nın bu özelliği, muhtemelen burada yaşayan Lerianların dinlerine olan aşırı bağlılığından kaynaklanır. Buna benzer bir diğer iddia ise, muhafazakârlıklarıyla değil de, yalancılıklarıyla ün yapan Giritliler için geçerlidir.

4. Atalanta'yı da emziren dişi ayılar, Tanrıça Artemis için kutsal sayılan hayvanlardandı. Atalanta'nın Meleagros ile yaptığı ve kaybettiği yarış muhtemelen, elinde altın elmalarla Tanrıça tarafından kovalanan ve hükümranlık süresinin sonuna gelmiş olan kutsal kralın tasvir edildiği resimden alınmıştır. Bu resme benzeyen bir başka ikonda ise, her iki yanında birer aslan bulunan Tanrıça Artemis'in imajı bulunmaktadır. İkinci resimle ise, Mykene Şehri'nin kapısında karşılaşırız. Bunun yanında Mykene'ye ait olan bir kapı üzeri ile birçok Girit ve Mykene mührü aynı tasviri içerir. Görünen o ki, iki sevgilinin, Zeus'un değil de Kybele'nin tapınağına girerek birlikte olduklarının, Atalanta'nın babasının İasos değil de Aphrodite'nin unvanlarından biri olan Skhoinis olduğunun anlatıldığı ikinci versiyon, ilkine göre daha eskidir.

5. Atalanta ve Meleagros'un hangi nedenle birer aslana dönüştürülerek cezalandırıldığı konusunda mitologların hepsi Plinius'u referans gösterirler. Bununla beraber Plinius'un esas vurgulamak istediği olay, erkek aslanların leoparlarla çiftleşerek dişi aslanları cezalandırdığı şeklindedir. (*Naturalis historia* viii. 17.) Görünen o ki efsane, aynı tanrıya ibadet eden klan mensuplarının birbirleriyle evlenmelerini yasaklayan çok eski bir geleneği anlatmaktadır. Buna göre birbirlerine olan yakınlıkları nedeniyle, aslanın kutsal olduğu klana mensup olan kavimlerdeki insanların leoparın tanrılaştırıldığı klandaki insanlarla evlenmeleri imkânsızdı. Aynı şekilde Atina'da çok eski tarihlere dayanan aynı gelenek, koyun klanındakilerin keçi klanındakilerle evlenmelerini yasaklamaktaydı.

6. Oineus, Artemis'e kurban sunmayan tek Helen Kralı değildi. Anlatılanlara göre Tanrıça, kendisine ibadet eden insanlara diğer Olymposlulardan çok daha ağır şartlar ileri sürüyordu. Hatta Klasik Çağ'a kadar varlığını koruyan inanışlara göre Artemis, sürü halindeki hayvanların bile kendisine kurban olarak sunulmasını istiyordu. Arkadya ve Boiotia'daki ritüeller ise kutsal kralın ya da vekilinin Aktaion geyiği gibi parçalara ayrılarak Tanrıça'ya kurban edilmesini gerektirmekteydi. Anlaşıldığı kadarıyla Oineus'un yerine getirmeyi reddettiği ritüel, hayvan sürülerinden ziyade bizzat kendisinin kurban edilmesi gerektiği şeklindeki uygulamaydı.

81.
TELAMON ve PELEUS

Aiakos'un Telamon ve Peleus adlarını taşıyan iki oğlunun annesi Skiron'un kızı Endeis idi. Kardeşlerin en küçüğü olan Phokos, Aiakos'un Nereidlerden Psamathe'ye ile olan birlikteliğinden dünyaya gelmişti. Anlatılanlara göre, Psamathe, Aiakos'un kendisi ile beraber olmak istemesine şiddetli karşı çıkmış ve ondan kurtulmak için kendini bir fok balığına dönüştürmüştü. Ne var ki, bu da sevgilisini durdurmamış ve Phokos yasak aşk ilişkisinden dünyaya gelmişti. Bütün kardeşlerin bir arada bulunduğu aile, Aigina Adası'nda mutlu bir şekilde yaşamaktaydı.[1]

b. Aiakos çocuklarından en fazla Phokos'u kolluyordu. Buna bir de Psamathe'nin oğlunun düzenlenen oyunlardaki başarısı eklenince bir süre sonra üvey kardeşleri Telamon ve Peleus'un onu kıskanmaya başlamaları fazla uzun sürmedi. Bu durum Kral Aiakos'un da gözünden kaçmamış ve adadaki barışın bozulmaması için oğlunu bir grup Aiginalı ile beraber Phokis'e göndermişti; sınırları Delphoi ve Tithorea'ya dek uzanan ülkede bu sırada, Korinthli Ornytion'un oğlu olan Phokos adındaki bir başka kral hüküm sürmekteydi. Phokos, Phokis şehrine ulaştıktan bir süre sonra burada krallığını ilan etti ve oğullarının da yardımıyla ülkenin sınırlarını bugünkü haline getirmeyi başardı. Günlerden bir gün Aiakos, belki de adayı ona bırakmayı önermek için Phokos'a haber göndererek onu Aigina'ya davet etti. Babalarının krallığı üvey kardeşlerine miras olarak bırakacağını düşünen Telamon ile Peleus, anneleri Endeis'in de kendilerini cesaretlendirmesiyle Phokos'u öldürmek için tuzak kurmaya karar verdiler. Bunun için Phokos'u kendileri ile yarışmaya ikna ettiler. Kurulan tuzaktan tamamen habersiz olan Phokos hiçbir şeyden şüphelenmedi. Yarış esnasında Telamon'un attığı disk Phokos'un kafasına isabet etti ve Psamathe'nin oğlu oracıkta yere düştü. Peleus da elindeki baltayla onu öldürdü. Bazı anlatımlarda Peleus'un diski fırlattığı ve Telamon'un onu öldürdüğü iddia edilir. Ancak sonuç ne olursa olsun gerçek

olan şey, Telamon ve Peleus'un bu acımasız cinayeti beraber işledikleridir. Kendilerini gören kimsenin olmadığına kanaat getirdikten sonra iki kardeş, Telamon ve Peleus, Phokos'un cansız bedenini ormanda saklayarak oradan kaçtılar. Kısa bir süre sonra oğlunun ülkeye gelmemesinden şüphelenen Kral Aiakos, Phokos'u Aiakeum yakınlarındaki ormanda gömüldüğü yerde bulduğunda, katillerin kimler olabileceğini anlaması uzun sürmedi.[2]

c. Bunun üzerine Telamon, Kral Kykhreus'un hüküm sürdüğü Salamis'e kaçtı ve babasına elçiler göndererek işlenen cinayetle hiçbir ilgisinin olmadığını iddia etti. Buna rağmen Aiakos, Telamon'un ülkeye ayak basmasını sonsuza dek yasakladı. Ancak davasını denizden savunmasına izin verdi. Telamon suçsuzluğunu kanıtlamak için kıyıda demirli bulunan gemiden bağırmak yerine, bir gece ülkenin en iyi duvarcı ustalarını yanına alarak şimdilerde Sır Limanı denilen yere geldi. Ustalar gün ağarıncaya kadar çalışıp burada Telamon'un davasını anlatırken konuşacağı bir yer inşa ettiler. Ne var ki cinayetin bir kaza eseri işlenmediğine inanan Aiakos, Telamon'un söylediklerini burada da kabul etmedi. Bunun üzerine Endeis'in oğlu Salamis'e giderek burada Kykhreus'un kızı Glauke ile evlendi ve kraldan sonra tahta geçmeye hak kazandı.[3]

d. Salamis Kralı Kykhreus, Deniz Tanrısı Poseidon ile Nehir Tanrısı Asopos'un kızı olan Salamis'in oğluydu. Ülkeye musallat olan ve kimsenin korkudan yaklaşamadığı bir yılanı öldürmeyi başardığı için ülkeye kral olarak seçilmişti. Anlatılanlara göre Kykhreus öldürdüğü yılanın yavrusunu öldürmemiş ve onu büyütmüştü. Yavru yılan büyüyüp ülkeye zarar vermeye başlayınca Odysseus'un yoldaşlarından biri olan Eurylokhos tarafından adadan kovulmuş ve Yer Tanrıçası Demeter onu Eleusis'de yanına hizmetçi olarak almıştı. Bazı versiyonlarda Kykhreus'un bizzat kendisinin çok gaddar bir kral olması nedeniyle "Yılan" olarak isimlendirildiği anlatılır. Buna göre zulme daha fazla dayanamayan Eurylokhos onu ülkeden kovar ve Kykhreus da, Eleusis'e kaçarak burada Tanrıça Demeter'in tapınağına sığınır. Ancak her iki anlatımda bulunan ortak ifade Kykhreus'un gösterdiği kahramanlıklarla kısa sürede Salamis'in en cesur savaşçılarından biri olduğudur. Ülkede yaşayanlar kralları öldüğünde ona büyük bir cenaze töreni yaptılar. Salamisli gemiciler kazandıkları zaferlerden sonra yılan şekline giren krallarını gördüklerini uzun bir süre birbirlerine anlatıp durdular. Mezarı başında tanrılara benzer kurbanlar sunulup dualar edildi. Sonraki yıllarda adaya sahip olmak isteyen Atinalılar ile Megarianlar arasında sürüp giden savaşlar sırasında bilgeliği ve adaletiyle tanınan Solon, bir gece adaya gelerek onun mezarı başında dualar etmiş ve ondan af dilemişti.[4]

e. Eşi Glauke öldükten sonra Telamon, Pelops'un torunu Atinalı Periboia ile evlendi. Bu evlilikten kudretli ve cesur bir savaşçı olarak anlatılan "Ulu

Aiaks" (Aias) dünyaya geldi. Telamon, Periboia'dan sonra, şehrin surlarını inşa eden Poseidon ve Apollon'a vaat ettiği parayı ödemeyi reddeden Troya Kralı Laomedon'un kızı Hesione ile evlendi. Bu evlilikten de kahramanlıkta üvey kardeşlerinden hiç de geri kalmayan Teuker adında bir erkek çocuk sahibi oldu.[5]

f. Bu arada, Telamon'un Salamis'e kaçmasından sonra, Peleus da Phthia Kralı Aktor'un yanına sığınmıştı. Burada Prens Eurytion tarafından günahlarından arındırıldı. Aktor onu daha sonra kızı Polymela ile evlendirerek krallığının üçte birini armağan etti. Ne var ki Kalydon Kralı Oineus'un av davetine Peleus ile birlikte katılan Eurytion, burada Peleus'un kazayla fırlattığı mızrakla hayatını kaybetti. Talihsiz Peleus bu sefer de İolkos'a kaçmak zorunda kaldı. Burada Pelias'ın oğlu Akastos tarafından bir kez daha günahlarından arındırıldı.[6]

g. Peleus'un yaşadığı talihsizlikler bununla da bitmedi. Kral Akastos'un eşi Kretheis, damadına âşık oldu. Fakat Peleus kraliçenin isteklerini karşılıksız bırakınca, Kretheis bu kez Polymela'ya giderek ona kocasının kendisini kız kardeşi Sterope ile aldattığını ve onunla evlenmek istediğini söyledi. Zavallı Polymela annesinin anlattığı hikâyeye inandı ve acılarına son vermek için kendini astı. Öz kızının ölümüyle yetinmeyen Kretheis bu kez de kocasına giderek Peleus'un kendisi ile birlikte olmak istediğini, bunu kabul etmediği için de öfkeden deliye dönen damadının elinden zor kurtulduğunu anlattı.

h. Akastos bizzat kendisinin günahından arındırdığı birini öldürerek tanrıların gazabına uğramak istemedi. Bunun için Peleus'u Pelion Dağı'nda yapacağı ava davet etti. Bu arada Olymposlular genç adamın Kretheis'in tüm baştan çıkarmalarına rağmen onunla birlikte olmayı reddederek, dürüstlüğünü ispat etmesi nedeniyle ona Daidalos'un yaptığı sihirli kılıcı armağan etmişlerdi. Anlatılanlara göre bu kılıç sahibinin av sırasında takip ettiği bütün hayvanları yakalamasını sağlıyordu. Sabah olup av başlayınca kral ve adamları büyük bir hevesle etrafa dağıldılar. Bu arada Peleus da sihirli kılıcının yardımıyla birçok hayvan avladı. Fakat o yakaladığı hayvanları öldürmektense sadece dillerini kesmekle yetiniyordu. Hava kararmaya başladığında ava katılan herkes avladığı hayvanların postlarını birbirlerine göstererek ne kadar iyi birer avcı olduklarını anlatıyordu. Peleus'un torbasının tamamen boş olduğunu gördüklerinde bütün avcılar onunla alay etmeye başladı. Peleus, bunun üzerine avladığı hayvanların dillerini onlara göstererek, bu konudaki ustalığını ve kahramanlığını ispat etti ve böylece yarışmayı da kazanmış oldu.[7]

i. Akşam olunca Peleus, zor geçen günün verdiği yorgunlukla hemen derin bir uykuya daldı. Bundan yararlanmak isteyen Akastos ve adamları onun sihirli kılıcını çalılıkların arasına gizleyerek oradan uzaklaştılar. Peleus gü-

nün ilk ışıkları ile uyanıp kılıcını aradığı bir sırada her yanını Kentaurların sardığını görünce bir an için sonunun geldiğini düşündü. Eğer Kentaurların Kralı Kheiron tam zamanında sihirli kılıcı saklandığı yerden bulup ona vermeseydi, gerçekten de yarı insan ve yarı at olarak tasvir edilen bu yaratıklar onu hemen oracıkta öldüreceklerdi. Kheiron bu hareketi ile sadece onun hayatını kurtarmış olmadı, aynı zamanda tanrıların armağanı olan kılıcın tekrar Peleus'a geçmesini de sağlamış oldu.[8]

j. Daha sonra Zeus, Themis'in öğüdüne uyarak Peleus'u bir Nereid olan Thetis ile evlendirdi. Anlatılanlara göre aslında Zeus Thetis ile evlenmek istemişti. Hatta güzel Thetis ile evlenmek için kardeşi Poseidon ile birbirlerine rakip olmuşlardı. Ancak her ikisi de Themis'in yaptığı kehaneti öğrenince genç kadınla evlenmekten vazgeçtiler. Kehanete göre Thetis'in doğuracağı erkek çocuğun babasından daha güçlü olacağı bildirilmişti. Dolayısıyla Zeus'un bu kadınla evlenmesi demek bir anlamda Olympos'daki tahtından vazgeçmesi demekti. Bunun üzerine Zeus genç kadını Peleus'la evlendirdi. Thetis'in bir ölümlüyle evlendirilmesinin bir başka sebebi de, genç kadının üvey annesi Hera'nın hatırına Zeus'un tüm isteklerine karşı gelmesiydi. Bu olaya sinirlenen Zeus da hiçbir Olymposlu ile evlenememesi için onu lanetlemişti. Hera dahil diğer tanrılar da Thetis'in Peleus ile evlenmesini uygun bularak, Kral Kheiron'un mağarasında yaşayan Peleus'un düğün için hazır olmasını elçi İris'i gönderip söylediler.[9]

k. Kheiron, Thetis'in başlangıçta bir ölümlü ile evlenmek istemeyeceğini bildiğinden, Peleus'a birtakım nasihatlerde bulundu. Buna göre Peleus Tanrıça'yla birlikte olmak için onun bir yunus balığının sırtına binerek geldiği sahile gidecek ve çalılıklara gizlenecekti. Tanrıça uykuya dalmak için mağarasına gittiğinde de onu sıkıca yakalayacaktı. Peleus kendisine söylenilenleri dikkatle dinledikten sonra hemen sahile giderek görünmeyeceği bir yerde saklandı. Az sonra dizginlenmiş bir yunusun üzerinde çırılçıplak bir halde olan Tanrıça'yı gördü. Thetis izlendiğinden habersiz bir an önce dinlenmek için mağaraya girdiğinde Peleus da hemen onun peşinden içeri daldı. Genç kadın bir deniz tanrıçası olması nedeniyle istediği her şekle kolayca girebiliyordu. Önce ateş, sonra su, daha sonra ise bir vahşi bir aslan, en sonunda da bir yılana dönüştürdü kendisini.[10] Ancak Kheiron'un öğüdünü sıkı sıkıya yerine getiren Peleus onu hangi kılığa girerse girsin bırakmadı. Hatta Thetis bir ara mürekkep balığına dönüşerek düşmanını baştan aşağı mürekkeple boyamasına rağmen yine de Peleus'dan kurtulamadı; bu değişim, şimdilerde Nereidler için kutsal sayılan yarımadaya verilen Sepias ismini açıklar niteliktedir. Yanmasına, ıslanmasına, yaralanmasına, ısırılmasına ve yapışkan mürekkebe bulaşmasına rağmen Peleus, en sonunda yorgunluktan bitkin düşen Tanrıça'yla birlikte olabilmeyi başardı.[11]

l. Düğün, Kheiron Mağarası'nın yakınlarındaki Pelion Dağı'nda yapıldı. Fatalar ve Müzlerin birbirinden güzel şarkılarını söylediği bu şölene Olymposlular da katıldı ve her biri geline değerli hediyeler armağan etti. Bizzat Hera düğün meşalesini tuttu ve Ganymedes de kapları ölümsüzlük içeceği ile doldurdu. Bu sırada Müzlerin şarkılarıyla kendilerinden geçen Nereidler de kumsalda raks ediyorlardı. Kentaurlar da düğüne davetliydi. Otlardan yaptıkları elbiselerle eğlenceye katılan bu dev adamlar, yeni evlenen çiftin evlilikleri boyunca kötülük ve uğursuzluktan uzak bir hayat geçirecekleri kehanetinde bulunuyorlardı.[12]

m. Evlenen çifte sunulan armağanlar arasında, Kheiron'un verdiği Pelion Dağı'nın eteklerindeki korudan kesilen ve Hephaistos tarafından bilenen bir mızrak da vardı. Olymposluların ortak hediyesi ise baştan sona altından yapılan bir zırhtı. Poseidon ise çifte, Batı Rüzgârı ile Harpy Podarge'nin çocukları olan Balios ve Ksanthos adlarında iki ölümsüz at armağan etti.[13]

n. Bu arada düğüne çağrılmayan Tanrıça Eris (Nifak), kendisine yapılan bu saygısızlığa öfkelenerek, davetli olmadığı halde düğüne geldi. Ne var ki, o ana kadar hiçbir tatsızlığın yaşanmadığı düğün, Tanrıça'nın gelmesiyle yerini üç tanrıçanın –Hera, Athena ve Aphrodite– kendi aralarında çekişmesini konu alan kavgalarına bıraktı. Zira Eris, üzerinde "dünyanın en güzel kadınına" yazan altın elmayı üç tanrıçanın birbirleriyle konuştukları yere fırlattı. Olympos'un güzellikleri ile gurur duyan üç tanrıçası gördükleri büyüleyici nesne karşısında kendilerinden geçtiler. On yıl boyunca kanlı bir şekilde devam eden ve birçok insanın hayatını kaybedeceği ünlü Troya Savaşı'nı başlatan Eris'in getirdiği bu elma oldu.[14]

o. Bazı yazarlar Peleus ile evlenen Thetis'in Kheiron'un kızı olduğunu ve bu nedenle tanrıça değil de bir ölümlü olduğunu ileri sürer. Buna göre Kheiron, Peleus'u onurlandırmak için Thetis'in bir tanrıça olduğu söylentisini ortaya atmıştır.[15]

p. Bu arada Peleus, Thetis'in çeyizi olarak aldığı sığır sürülerinin bir kısmını kaza eseri ölümüne neden olduğu Eurytion'un kan bedeli olarak Phthia'ya gönderdi. Fakat Phthialılar Peleus'un gönderdiği armağanı kabul etmeyerek sürüyü başıboş bir şekilde geri gönderdiler. Bu davranışları ile bir bakıma Peleus'un hayatını kurtarmış oldular. Zira, Phokos'un öldürülmesini bir türlü unutamayan Psamathe, oğlunun intikamını alması için düşmanına vahşi bir kurt göndermişti. Ne var ki, açlıktan kırılan hayvan karşısında başıboş otlamakta olan sürüyü görünce onlara saldırdı ve bütün hayvanları öldürdü. Sürünün Phthialılar tarafından kabul edilmediğini öğrenen Peleus ve Thetis, karşılarında avladığı koyunları yemekten neredeyse artık yürüyemeyecek durumda olan kurdu gördüklerinde bir anda şaşırıp kaldı. Psamathe'nin gönderdiği bu vahşi hayvan tam Peleus'un boynuna saldıracakken,

Thetis onu bir taşa dönüştürerek kocasını ölümden kurtardı. Lokris ile Phokis arasındaki yolda olan bu kaya uzun bir süre insanların uğrak yeri oldu.[16]

r. Daha sonra Peleus, İolkos'a geri giderek Zeus'un karıncalardan yarattığı askerlerden oluşan ordunun başına geçti. O günden sonra kendisine Myrmidon Kralı adı verildi. Peleus ordusuyla tek-elli insanların yaşadığı ülkeye saldırarak önce Kral Akastos'u öldürdü, daha sonra da Kretheis'in cansız bedenini parçalara ayırdı. Askerler de bu parçaları şehrin her yanına dağıttılar.[17]

s. Thetis ile Peleus'un evliliğinden yedi erkek çocuk dünyaya gelmişti. Tanrıça, altı oğlunu ölümsüzlük ayrıcalığını kazandırması için attığı ateşe tutmuş ve daha sonra da her birini Olympos'a göndermişti. Yedinci erkek çocuk Akhilleus'u da ölümsüz yapmak için yanmakta olan ateşe attığı sırada Peleus aniden gelerek çocuğu ateşten aldı. Bu olaya öfkelenen Thetis, kocasının sarayından bir daha geri dönmemek üzere ayrıldı ve kız kardeşleri ile birlikte eskiden olduğu gibi denizde yaşamaya devam etti. Peleus oğlunu ocaktan çıkardığında, Akhilleus'un ölümsüzlük ayrıcalığını elde etmesine çok az kalmıştı. Bu durumdan habersiz olan baba, onu hemen ambrosia ile yıkadıktan sonra dudaklarının bir kısmı ile aşık kemiği yanmış olan ayak topuğunu fark etti. Hiç vakit kaybetmeden, bazı anlatımlara göre Kheiron'un tavsiyesiyle, Damysos adındaki devin mezarından çıkardığı kemiği oğlunun ayak topuğuna yerleştirerek onu tedavi etti.[18]

t. Troya'da savaşamayacak kadar yaşlanmış olan Peleus, kendisinin yerine buraya kahramanlığı dillere destan olan oğlu yiğit Akhilleus'u gönderdi. Bir zamanlar düğününde tanrıların kendisine hediye ettiği altın zırhı, mızrağı ve iki ölümsüz atını da ona verdi. Akhilleus'un savaşta öldüğü haberi üzerine cesaretlenen Akastos'un oğulları ülkeye saldırarak onu Phthia'dan kovdular. Oğlundan başka güveneceği kimsesi olmayan kral, amaçsızca etrafta dolaştığı bir gün eski eşiyle karşılaştı. Thetis ona beraber oldukları mağaraya giderek orada kendisini beklemesini ve böylece sonsuza dek beraber olabileceklerini söyledi. Peleus kendisine denildiği gibi mağaranın yanındaki çalılıklarda beklemeye başladı. Söylenilenlere göre umudunu hiç kaybetmeden oradan geçen gemilerden birinin, oğlu gibi Troya Savaşı'na katılan torunu Neoptolemos'u bir gün getireceği umuduyla sahilde öylece bekledi durdu.[19]

u. Bu arada Neoptolemos savaştan zarar gören gemisini tamir ettikten sonra yeniden yola çıkmak üzere olduğu Molossia'da bulunuyordu. Büyükbabasının Kral Akastos'un oğullarının saldırısına uğradığını ve ülkeden kovulduğunu öğrenir öğrenmez Troyalı bir esir kılığına girerek bindiği gemi ile İolkos'a geldi. Burada Akastos'un oğullarını öldürerek şehri ele geçirdi. Ne var ki, torunun geciktiğini düşünüp sabırsızlanan Peleus, kiraladığı gemi ile Molossia'ya gitmek için yola çıktı. Fakat çıkan fırtınada azgın dalgalar Pele-

us'un bindiği gemiyi Euboia yakınlarındaki İkos Adası'na sürükledi. İyice yaşlanan Peleus gideceği yere ulaşamadan burada hayatını kaybetti. Böylece Thetis'in kocasına verdiği "sonsuza dek birlikte yaşayacakları" şeklindeki sözü de doğrulanmış oluyordu.[20]

1. Apollodoros: iii. 12. 6; Pindaros: *Nemean Odes* v. 13.
2. Plutarkhos: *Bioi paralleloi* 25; Pausanias: x. 1. 1 – ii. 29. 7; Apollodoros: *a.g.e.*; *The Alcmaeonis*, Kritik – Euripides *Andromache* 687; Tzetzes: *On Lycophron* 175; Sicilyalı Diodoros: iv. 72.
3. Apollodoros: iii. 12. 7; Pausanias: ii. 29. 7; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*
4. Apollodoros: *a.g.e.*; Hesiodos – Strabon: ix. 1. 9; Bizanslı Stephanos – Kychreios Pagos; Eustathios – Dionysios *Description of the Earth* 507; Plutarkhos: *Solon* 9; Lycophron: *Cassandra* 110; Pausanias: i. 36. 1.
5. Apollodoros: *a.g.e.*
6. *A.g.e.*: iii. 13. 1-2; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Tzetzes: *On Lycophron* 175; Eustathios – Homeros *İlyada* ii. 648.
7. Pindaros: *Nemean Odes* v. 26 ve iv. 59; Kritik – Pindaros *Nemean Odes* iv. 54-59; Zenobios: *Proverbs* v. 20; Apollodoros: *a.g.e.*
8. Apollodoros: iii. 13. 3; Hesiodos, Kritik – Pindaros *Nemean Odes* iv. 59.
9. Apollonius Rhodius: iv. 790; Pindaros: *Isthmian Odes* viii. 41.
10. Ovidius: *Metamorphoses* xi. 221; Sophokles Troilos, Kritik – Pindaros *Nemean Odes* iii. 35; Apollodoros: iii. 13. 5; Pindaros: *Nemean Odes* iv. 62; Pausanias: v. 18. 1.
11. Tzetzes: *On Lycophron* 175 ve 178; Kritik – Apollonius Rhodius i. 582; Herodotos: vii. 191; Philostratos: *Heroica* xix. 1.
12. Euripides: *Iphigeneia in Aulis* 703 ve 1036; Apollonius Rhodius: iv. 790; Catullus: xliv. 305.
13. Apollodoros: iii. 13. 5; Homeros *İlyada* xvi. 144; xviii. 84 - xvi. 149; Kypria, Kritik – Homeros *İlyada* xvi. 140.
14. Hyginus: *Fabula* 92; Fulgentius: iii. 7.
15. Apollonius Rhodius: i. 558; Kritik – Apollonius Rhodius iv. 816.
16. Antoninus Liberalis: *Transformations* 38; Tzetzes: *On Lycophron* 175 - 901.
17. Tzetzes: *On Lycophron* 175; Homeros: *İlyada* xxiv. 536; Pindaros: *Nemean Odes* iii. 34; Apollodoros: iii. 13. 7; Kritik – Apollonius Rhodius: i. 224.
18. İskenderiyeli Hephaistion: iv – Photius: 487; Apollodoros iii. 13. 6; Lycophron: *Cassandra* 178; Kritik – Homeros *İlyada* xvi. 37.
19. Homeros: *İlyada* xviii. 434 - xvi. 149; Euripides: *Trojan Women* 1128, Kritik; *Andromache* 1253.
20. Dictys Cretensis: vi. 7-9; Bizanslı Stephanus – Icos; *Palatine Anthology* viii. 2. 9.

*

1. Aiakos, Psamathe ("kumlu sahil") ve Phokos'un ("fok balığı") konu edildiği bu efsane, hemen hemen Avrupa ülkelerinin hepsinde anlatılan halk masallarında geçer. Kökü çok eski zamanlara dayanan bu hikâyelerde, kıyıda yalnız başına gezen kahraman, dolunay ışığı altında fok balıklarının denizden kıyıya doğru geldiklerini görünce bir kayanın arkasına saklanarak olan biteni izlemeye başlar. Foklar karaya ayak basar basmaz, kürklerinin altından hepsi birbirinden güzel genç kızlar çıkar ve kıyıda hep beraber dans etmeye başlarlar. Gördükleri karşısında bir an şaşıran genç gizlendiği yerden çıkar ve foklardan birinin postunu ele geçirir. Böylece kızlardan birine sahip

olma ayrıcalığını elde eder. İki sevgili çocukları dünyaya gelene kadar mutlu bir şekilde evliliklerini sürdürürler. Ancak zamanla aralarında çıkan tartışma sonucunda kadın kocasından ayrılarak postunu yeniden giyer ve tanıştıkları yerden denize girerek bir daha geri dönmemek üzere gözden kaybolur. Elli Nereid kızının Thetis ile Peleus'un evlendiği düğünde kıyıda dans etmeleri; Thetis'in, oğlu Akhilleus'un doğumundan sonra kocasını terk ederek bir daha saraya gelmemesi gibi, efsanenin konusunu oluşturan temalar, anlaşıldığı kadarıyla bu ritüelin parçalarını oluşturur. Avrupa geneline hâkim olan bu masalların kaynağı göründüğü kadarıyla, sayıları elli olan ve Ay'a atfedilen fok-rahibelerinin, Baş-rahibenin kutsal kralı seçerken oynadıkları ve ritüel izler taşıyan danslar olması muhtemeldir. Her ne kadar Aigina ve Peleus'un hikâyesinin geçtiği Sepias Burnu bu tip ritüellerin yapıldığı tek yer olarak gösterilse de, benzer seremonilerin Magnesia'da mürekkep balığı-rahibeleri –sözü edilen bu balık, Knossos'daki Kraliyet Hazinesi'nde standart bir ağırlığı belirleme de dahil olmak üzere Girit sanatının birçok dalında da ön plana çıkar– tarafından da gerçekleştirilmekteydi. Ayrıca Britanny ve Karnak yakınlarında bulunan anıtlarda da bu canlının izlerine rastlamak mümkündür. Burada göz önünde bulundurulması gereken başka önemli nokta ise, özellikle Akdeniz ülkelerinde anlatılan efsanelerde bereketle eşleştirilen sekiz sayısının, mürekkep balığının sahip olduğu dokunaç sayısının yanı sıra, Pelion Dağı'nda açan kutsal anemon çiçeğinin yapraklarının sayısı ile de eşit olmasıdır. Peleus ("çamurlu"), muhtemelen kutsal krala sözü edilen balığın salgısı (mürekkep) ile takdis edildikten sonra verilen bir unvandır. Zira, Endeis'in ("serpen-karıştıran") bu balıkla aynı anlama gelen ismi, oğlu Peleus'un bu unvana sahip olduğunu gösterir.

2. Akastos'un düzenlediği av partisi, av sonunda verilen ziyafet ile Peleus'un sihirli kılıcını kaybetmesi gibi olaylar, muhtemelen kutsal kralın taç giyme merasiminden önce yapılan hazırlıkları konu alan ikondan esinlenilerek anlatılmıştır. Taç giyme töreninin, kabile prensesiyle yapılacak evliliği temsil ettiği bu resimde, kutsal kralın, vahşi hayvan kılığına giren insanlarla dövüştüğü ve kavga esnasında bir kayaya saplanmış halde olan (bu sahne mitolog tarafından yanlış yorumlanmış ve kılıç hayvan gübresine saplı olduğu halde tasvir edilmiştir) kraliyete ait kılıcı kullandığı anlatılır; Kral Arthur ve Theseus'un konu edildiği efsanelerde olduğu gibi. Ne var ki, Kheiron'un Pelion Dağı'nda Peleus için kestiği ve Hephaistos'un bilediği mızrak, eski çağlardan kalan bir kılıçtan ziyade kraliyet nişanı olarak değerlendirilmekteydi.

3. Thetis'in, bir ölümlü olan Peleus ile evlenmeyi reddetmesinin ardından onunla birlikte olmamak için girdiği birbirinden farklı transformasyonlar,

Tanrıça'nın girdiği mevsimsel değişiklikleri sembolize eder. Söz konusu değişimler düzenli olarak yapılan ve dinsel bir tören izlenimini veren danslarda da gözlemlenebilir. Peleus'un arkasına gizlenerek sevgilisi Thetis'i beklediği mersin ağacı ise, kutsal yıla göre kutsal kralın selefine ayrılan hükümranlık süresinin son ayını temsil eder.

Görünen o ki efsane, önceden yapılan anlaşma gereği Phthia Prensi ile Tesalya sınırları içerisinde bulunan İolkos'daki Ay rahibesinin evlendiği ve bir kabile konfederasyonunun üyesi olan on iki klan ya da kabilenin temsilcilerinin katılımı ile gerçekleştirilen düğünü anlatmaktadır.

4. Anlaşılan, *Seege or Battayle of Troy* adlı eserin yazarı, Peleus'u "yarı insan, yarı at" şeklinde tasvir ederken tezini, günümüze kadar varlığını koruyamayan Klasik Çağ'a ait bir esere dayandırmıştır. Bir başka deyişle Peleus bu şekilde Aiakid at-kültü klanına dahil edilmeye çalışılmıştır. Bu yöndeki bir benzetme, at-kültündeki kurban etme ritüelini akla getirir. Bu ritüeller Balios ve Ksanthos adlı atların neden arabaya koşulu olmadığı halde binmeleri için evlenen çifte düğün hediyesi olarak verildiğini açıklar. Görünen o ki, Magnesialı Kentaurlar ile İolkoslu Tesalyalılar arasında bir anlaşma yapılmıştı; mitoloğun, Apollonius Rhodius'a dayandırılarak kaleme aldığı versiyonda, Peleus'un eşi Thetis'in gerçekte Kheiron'un kızı olarak tasvir edilmesi bu yüzdendir.

5. Nifak Tanrıçası Eris'in davetsiz olarak katıldığı düğünde altın elmayı üç tanrıçanın bulunduğu yere doğru atması ve düğüne katılanların özellikle Peleus'un yaşadığı şaşkınlık muhtemelen, Ay Tanrıçası'nın, ölümsüzlüğü sembolize eden elmayı taç giyme töreni esnasında kutsal krala sunduğunu resmeden bir ikondan esinlenilerek kaleme alınmıştır. Peleus'un, Zeus'un karıncalardan yarattığı ordunun kumandanı olarak Akastos'u öldürmesi ve eşi Kretheis'in de cesedini parçalara ayırarak şehrin caddelerine atması da muhtemelen başka bir resmin yorumlanmasından ortaya çıkan bir hadisedir. Söz konusu resimde yeni kralın, selefinin vücudundan koparılan parçaların savrulduğu sokaklarda atına binerek halkı selamladığı anlatılmaktadır.

6. Birbiri ardına gelen kazara ya da kasıtlı işlenen cinayetler nedeniyle prenslerin ülkesinden ayrılmak zorunda bırakılmaları, sığındıkları ülkelerin kralları tarafından günahlarından arındırılmaları ve kralların onları kendi kızlarıyla evlendirerek tahtlarına varis ilan etmeleri gibi hadiseler, efsaneleri çok sonraları nakleden mitologların icadıdır. Gerçekten de krallığın babadan oğula geçtiği bir dönemde Peleus'un Aigina ve Phthia'dan neden ayrıldığı, tahta geçen prenslerin neden hep ülke dışından geldiği ile neden selefinin ritüel olarak öldürülmesinden sonra yeni kralın tekrar dünyaya geldiği gibi soruların kesin bir cevabı yoktur. Bütün bu evrelerden sonra prens, ölümüne

neden olduğu kişinin intikam almak için sabırsızlanan ruhundan kurtulmak için ismini ve kavmini değiştirir. Bu teze paralel olarak Aiginalı Telamon, kazara ya da kasıtlı olarak işlediği cinayetin ardından, yeni kral olarak seçildiği Salamis'e giderek eski kralı –bu karakter daha sonra kâhin-kahraman unvanını alır– (Kykhreus) öldürerek baykuş birliğindeki baş-rahibe ile evlenir. Medeniyetin ilerlemesiyle, bu gelenek varislerin değil de sıradan insanların öldürüldüğü cinayetlerin günahlarından kurtulmak için kahramanların sık sık başvurduğu bir olay haline geldi. Fakat bu uygulamada önceki devirlerden farklı olarak Telamon, Peleus ve aynı akıbete uğrayan birçok kişinin, kraliyet kanı taşıyan kahramanı değil de sıradan insanları öldürmeleri vurgulanırken, işlenen cinayetin bir taht kavgası olmadığı izlenimi verilmeye başlandı. Bu arada kahramanların ülkelerini terk etmeye iten sorunların başında kraliçenin iffetine yapılan saldırılar ya da iddialar yer almaya başladı. Kykhreus ile Eleusis Mysterionları arasında kurulan bağlantı ile Telamon'un bir Atinalı Prenses ile yaptığı evlilik MÖ 620 yıllarında oldukça önemli sayılan detaylar arasına girdi. Zira, Atina ve Megara halkı arasında bu yılda Salamis'in hangi ülkeye ait olduğu konusunda anlaşmazlıklar yaşandı. Spartalıların hakemlik yaptığı bu olayda, Atinalı temsilciler Telamon'un Attika ile olan yakınlığı üzerine dayandırdıkları tezleriyle başarı kazandılar (Plutarkhos: *Solon* 8–9).

7. Phokos'un Akrisios gibi yanlışlıkla öldürüldüğü disk, fok-kutsal kralının hükümranlık süresi sonunda öldürüldüğünü konu alan ikondan yapılan başka bir yanlış alıntıdır. Söz konusu silaha efsanede balta olarak değinilmesine rağmen, ikonda resmedilen alet Güneş diskidir. Akhilleus gibi topuğundan aldığı yaralarla hayatını kaybeden kahramanlara yalnızca Yunan mitolojisindeki efsanelerde değil, Mısır, Kelt, Lidya, Hindistan ve İskandinav mitolojilerindeki efsanelerde de karşılaşılır.

8. Thetis'in çocuklarına ölümsüzlük kazandırmak için onları ateşe atarak yakması, izlerine oldukça sık bir şekilde rastladığımız bir uygulamadır. Geleneğe göre küçük erkek çocuklar kutsal kral onuruna her yıl kurban edilir; kutsal kral da, hükümranlık süresinin (sekiz yıl) sona ermesine yakın bir zamanda hayatını kaybederdi. Thetis'in efsanesine paralel bir başka efsane de Hint efsanesi *Mahabharata*'da anlatılır. Buna göre Ganj Nehri Tanrıçası, tanrı Krishna'dan olan yedi oğlunu nehirde boğar. Tanrı ancak, çocuklarının sonuncusu olan, Bhishma'yı kurtarır ve bundan hemen sonra da Tanrıça eşini terk eder. Aktor'un ülkesini üç eşit krallığa ayırarak her birinin yönetimine ayrı krallar tayin etmesi, Proitos'un konu edildiği efsane ile büyük benzerlikler taşır. Buna göre kutsal kral egemenlik süresinin sonuna yakın bir zamanda kurban edilişini önlemek için iki krallığı terk ederek vekillerine bırakır ve bu şekilde hükümranlığını hayatta kaldığı sürece devam ettirmeyi başarır.

9. Peleus'un Kos Adası'nda ölmesi, onun Salamis, İolkos ve Phthia'da olduğu gibi burada da kraliyete ait bir unvana sahip olduğunu gösterir. Peleus'un Myrmidon Kralı olarak tanınmasının nedeni de, Phthia halkının Mrymex ("karınca") adını verdikleri bir tanrıçaya ibadet etmesinden kaynaklanır. Antoninus Liberalis'in anlattığı ve Thetis ile kurt arasında geçen olayların konu edildiği hikâye, muhtemelen Aşk Tanrıçası Kurt-Aphrodite'nin sürüdeki hayvanları kurban ederken Gorgon-Maskesi taktığını anlatan resimden alınmıştır.

82.
ARİSTAİOS

Nehir Tanrısı Peneios ile Naiad Kreusa'nın oğlu olan Lapithlerin Ulu-Kralı Hypseus'un, bir başka Naiad Khlidanope ile yaptığı evlilikten Kyrene adında bir kız çocuğu dünyaya geldi. Kyrene diğer kızlar gibi dikiş dikmek, yemek yapmak gibi ev işleriyle uğraşmak yerine daha çok, erkek çocuklar gibi avlanarak ve sürüleri otlatarak büyüdü. Genç kızlık çağına geldiğinde bile zamanının çoğunu ormanda avlanarak ve vahşi bir hayat sürerek geçiriyordu. Bir gün babasına ait sürüyü otlatırken bir aslanla karşılaştı ve onu silahsız olarak yenmeyi başardı. Bu alışılmamış durum tesadüfen orada bulunan Apollon'un dikkatini çekti ve tanrı, erkekler gibi, dövüşen genç kıza âşık oldu. Hemen onun kim olduğunu öğrenmek için Kral Kheiron'un yaşadığı mağaraya gitti. Elbette Kheiron, Olymposlu'nun genç kızı tanıdığını ve onunla birlikte olmayı kafasına koyduğunu anlamıştı. Aslında Apollon genç kızı, Peneios Nehri yakınlarında babasına ait olan sürüleri otlatırken, ayrıca Pelias onuruna düzenlenen cenaze oyunlarında birinci gelip ödül olarak iki av köpeği kazandığı andan itibaren izlemekteydi. Bütün bunlara rağmen Kheiron yine de tanrının sorularına cevap vermeyi uygun buldu.[1]

b. Kheiron'un yaptığı kehanete göre Apollon Kyrene'yi kaçırarak denizlerin ötesindeki bir yere (Libya) götürecekti. Burası aynı zamanda Zeus'un en bereketli meyve bahçelerinin bulunduğu bir ülkeydi. Apollon sevdiği kızla altından yapılmış sarayında birlikte olacak ve ona bu krallığın yarısını hediye edecekti. Masallarda anlatılanlar kadar büyüleyici güzelliğe sahip olan bu ülke, Kyrene'nin kraliçe olduktan sonra ayrılmak istemediği bir yer olacak ve genç kadın Apollon ile yaptığı evlilikten tanrıya bir erkek çocuk verecekti. Tanrıların habercisi Hermes, Kyrene doğum yaptıktan hemen sonra bebeği alarak büyütmesi için Yer Tanrıçası Gaia'ya emanet edecek, Gaia da Hermes'in Aristeus ya da Aristaios adını verdiği bebeği tanrıların yiyecekleri ambrosia ve nektarla büyütecekti. Aristaios büyüyüp delikanlılık çağına geldiğinde göster-

diği kahramanlıklardan dolayı kendisine "Ölümsüz Zeus", "Masum Apollon" ve "Sürülerin Yiğit Koruyucusu" gibi unvanlar verilecekti.[2]

c. Gerçektenden de, Apollon genç kızı kaçırdıktan sonra altın arabasına bindirerek sonraları Kyrene adı verilen şehre getirdi. Daha önceden olaydan haberdar olan Tanrıça Aphrodite, sevgililerin kalacağı altından odayı onlar için hazırlamıştı. O gece, Apollon Kyrene'ye uzun bir hayat bahşetti ve ertesi gün sevgilisini Hermes'in çocukları olan Mersinağacı-Nymphalarına emanet ederek oradan uzaklaştı. Bir süre sonra güzel Kyrene, Apollon ile yaşadığı birliktelikten Aristaios adını verdiği bir erkek çocuk dünyaya getirdi. Genç kadın tanrıya, Aristaios'un dışında sonraları oldukça meşhur bir kâhin olan İdmon'u da dünyaya getirdi. Bu arada Zeus gibi çapkınlığı ile ün yapmış olan Savaş Tanrısı Ares de Kyrene'nin kalbini kazanmayı başarmış ve onların birlikteliğinden mitolojide insan yiyen kısrakların sahibi olarak bahsedilen Trakyalı Diomedes dünyaya gelmişti.[3]

d. Nymphalar "Agreus" ve "Nomios" adlarını verdikleri Aristaios'a büyüdüğünde, sütten peynir çıkarmayı, arıcılığı ve zeytinyağı yapımı gibi, birçok yararlı şey öğretti. Aristaios da bunları, kendisine tanrısal sıfatlar veren, insanlara öğreterek onlarla bildiği şeylerin hepsini paylaştı. Bir süre sonra Libya'dan ayrılarak Boiotia'ya gitti. Burada babası Apollon'un öğüdüne uyarak Kheiron'un yaşadığı mağaraya gitti ve ondan da daha sonra insanlara öğreteceği yararlı birçok şeyin yanında Mysterionlardaki kutsal sırları da öğrendi.

e. Aristaios büyüyüp delikanlılık çağına geldiğinde Müzler onu Autonoe ile evlendirdiler. Aristaios'un bu evliliğinden, talihsiz Aktaion ile sonraları Dionysos'un bakıcılığını yapacak olan Makris adında iki çocuğu dünyaya geldi. Müzler ayrıca, Aristaios'a kehanette bulunmayı ve hekimliği de öğreterek onu, Phthia Ovası'nda, Othrys Dağı'nda ve Apidanos Vadisi'nde bulunan sürülerinin başına koydular. Söylenilenlere göre Kyrene, buralarda oğluna av sanatının bütün inceliklerini öğretmişti.[4]

f. Aristaios danışmak için gittiği Delphoi Kâhini'nden, Keos Adası'na gitmesini ve buradaki insanlara yardım ettiği taktirde onların minnettarlığını kazanacağını öğrendi. Bunun üzerine hemen bu ülkeye gitmek için yola çıktı. Vahşice öldürülen İkarios'un katillerinin bu ülkede saklanıyor olmasından dolayı Köpek Yıldızı bu ülkeye veba belasını musallat etmiş ve insanları perişan etmişti. Aristaios hemen ülkede yaşayanları toplayarak onlardan Zeus adına bir tapınak yapmalarını ve ona ibadet ederek kurbanlar sunmalarını istedi. Aynı zamanda İkarios'un katillerini bulup ölümle cezalandırarak, Köpek Yıldızı'nın gazabını sona erdirdi. Keos halkının kendisine yaptığı ibadetlerden ve sunduğu kurbanlardan hoşnut kalan Zeus, bütün Yunanistan'ı ve adalarını Köpek Yıldızı'nın ortaya çıktığı yazın en kavurucu kırk günü bo-

yunca serinletecek olan Etesia Rüzgârları'nı gönderdi. Böylece ülkenin yaşadığı felaket de sona ermiş oldu. Keoslular hayatlarını kurtaran Aristaios'a minnettarlıklarını sunarak ona dualar ettiler. O günden sonra ülkede yaşayanlar, Köpek Yıldızı'nın gönlünü almak için onun ortaya çıkmasından kısa bir süre önce dualar etmeye ve kurbanlar sunmaya başladılar.[5]

g. Aristaios önce Arkadya'ya daha sonra da Tempe'ye gelerek buraya yerleşmeye karar verdi. Onlara arıcılığı öğrettiği için insanlar tarafından çok büyük saygı görüyordu. Ancak bir gün sebebini bilmediği salgın bir hastalık sonucunda bütün arılarını kaybetti. Çaresizlik içinde, Peneios Nehri'nde bulunan sarayında diğer Naiadlarla beraber yaşayan annesi Kyrene'den yardım istedi. Nehre geldiğinde teyzeleri tarafından yıkanıp yine teyzesi Arethusa tarafından arındırıldıktan sonra annesinin sarayına kabul edildi. Ne var ki Kyrene de oğlunun başına gelen felaketin nedenini bilmiyordu. Oğluna, yaşadığı talihsiz olayın nedenini söyleyebilecek tek kişinin kuzeni Proteus olduğunu, ancak onu konuşturmanın da oldukça zor olduğunu söyledi. Gerçekten de Proteus fazla konuşmayı sevmeyen ve bu yüzden de insanların soru sormaya çekindiği biriydi.

h. Aristaios, Proteus'a danışmaya gittiğinde onu Pharos Mağarası'nın yanında öğle uykusundayken buldu. Gerçekten de Köpek Yıldızı'nın kavurucu sıcaklarını dağıtacak güçlü rüzgârlar hiç esmiyordu. Aristaios uykudayken yakaladığı Proteus'u zincirlerle bağlamayı başardı ve onu sorularına cevap vermesi için mecbur bıraktı. Bu kez gafil avlanan Tanrı, Aristaios'a tanrıların onu Eurydike'nin ölümüne sebep olduğu için cezalandırdığını söyledi. Anlatılanlara göre, Aristaios Tempe'ye geldikten sonra nehir kenarında yürüyüşe çıktığı bir sırada güzeller güzeli Eurydike'yi görmüş ve ona âşık olmuştu. Ne var ki genç kız onun isteklerini şiddetle reddetmişti. Fakat Aristaios'un kendisine saldırmasıyla Eurydike kaçmaya başlamış, koşarken de görmeden bastığı bir yılanın sokmasıyla hayatını kaybetmişti.

i. İstediği cevapları alan Aristaios, bunun üzerine hemen annesinin yanına gitti. Ona Proitos'un kendisine söylediklerini anlattı. Kyrene oğlunun bu lanetten kurtulması için yapması gerekenleri anlattı. Buna göre Aristaios, Eurydike'nin en yakın arkadaşları olan Dryadlar onuruna dört tapınak yapacak ve onlara dört dana ile dört düve kurban edecekti. Daha sonra kurban edilen hayvanların etlerini tapınakta dokuz gün boyunca bırakacak, onuncu gün ise sabah erkenden Eurydike'nin sevgilisi Orpheus onuruna siyah bir koyun ile bir dana daha kurban edecekti. Annesinin söylediklerini aynen yerine getiren Aristaios, onuncu günde kurban edilen hayvanların pıhtılaşan kanından çıkan arı oğulunun yakınlardaki ağaca konduğunu gördüğünde tanrıların gazabından kurtulduğunu anladı. Arıları hemen bir kovana koyarak Arkadya'ya getirdi. Burada yaşayan insanlara oğul veren arılardan yeni arı-

lar yetiştirmesini öğretti. Arkadyalılar ona büyük bir saygı gösterdiler, hatta onu Zeus ile eşdeğer tuttular.[6]

j. Aristaios, oğlu Aktaion'un Tanrıça Artemis tarafından acımasızca öldürülmesinden sonra Boiotia'da yaşamak istemedi. Yoldaşları ile beraber Libya'ya gitmek için annesi Kyrene'den kendisine en azgın dalgalara dayanacak şekilde yapılmış gemiler vermesini istedi. Kyrene oğlunun bu isteğini de yerine getirmekten kaçınmadı. Aristaios ile beraberindekiler kuzeybatıya doğru yol aldılar. Sardinya Adası'nın olağanüstü manzarası karşısında hayretler içinde kalan Aristaios buraya yerleşmeye karar verdi. Adanın her yanı kısa bir süre sonra ekilmeye başlandı ve dikilen ağaçların büyümesiyle tanrıların bile gıptayla baktıkları bir yer halini aldı. Aristaios'un burada iki oğlu oldu. Anlatılanlara göre adayı cennetten bir parça haline getiren Kyrene'nin oğlu şaşılacak bir şekilde kendi adıyla anılacak bir şehir kurmamıştı.[7]

k. Hayatı uzak ülkelere yaptığı seyahatlerle dolu olan Aristaios, Sardinya Adası'ndan sonra ilk olarak Sicilya'ya, oradan da Trakya'ya gitti. Sicilyalılar kendilerine zeytinyağının yapımını öğreten kahramanı tanrılaştırarak ona dualar edip, kurbanlar adadılar. Kyrene'nin oğlu Trakya'da Dionysos'un Mysterionlarına katılarak bu festivaller hakkında yararlı bilgiler de öğrendi. Haimos Dağı'nda yaşadığı yıllar boyunca kendi adıyla anılacak olan Aristaion şehrini kurdu. Fakat aniden arkasında hiçbir iz bırakmadan ortadan kayboldu ve bir daha da onu gören olmadı. Aristaios, kendisine hem Trakyalı barbarların hem de medeniyette bu halktan daha ileri oldukları söylenen Yunanlılar tarafından ibadet edilen ender tanrılar arasında gösterilir.[8]

1. Pindaros: *Pythionikon* ix. 5; Apollonius Rhodius: ii. 500; Kallimakhos: *Hymn to Artemis* 206.
2. Pindaros: *a.g.e.*
3. Sicilyalı Diodoros: iv. 81; Pindaros: *a.g.e.*; Apollonius Rhodius: *a.g.e.*; Hyginus: *Fabula* 14; Apollodoros ii. 5. 8.
4. Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Apollodoros: iii. 4. 4; Apollonius Rhodius: iv. 1131 - 500; Pindaros: *a.g.e.*
5. Apollonius Rhodius: ii. 500; Sicilyalı Diodoros: iv. 82; Hyginus: *Poeticon astronomicon* ii. 4.
6. Vergilius: *Georgica* iv. 317-558; Pindaros, Servius – Vergilius *Georgica* i. 14.
7. Servius: *a.g.e.*
8. Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Pausanias: x. 17. 3.

*

1. Aristaios'un kökeni hakkındaki kaynakların başında Pindaros'un kaleme aldığı eser gösterilir. Buna göre, Aristaios'un soyundan gelen ve Kyrene adını verdiği şehri Thera'dan Libya'ya beraberinde gelen insanlarla kuran Battos, bu kavmin ilk kralıdır. Kyreneliler atalarının, Apollon'un oğlu olan Aristaios olduğunu iddia ederler; Justin'e (xiii . 7) göre Battos ("dili bağlanan") sadece, kahramana verilen bir takma isimdi. Zira, Thera'da Apollon'a

ibadet edilmekteydi, ayrıca Kyrene Limanı'na da Apollonia ismi verilmişti. Ne var ki Kyrene, Battos'un yaşadığı zamandan çok önce yaşamış mitolojik bir kahramandır. Kyrene'nin Kentaurlarla olan ilişkisi onun, sonraki yıllarda Thera'da da varlığını uzun bir süre koruyan Magnesia at kültünde bir tanrıça olduğu izlenimini verir; zira, Kheiron adına Thera'daki duvar yontularında da rastlamak mümkündür. İdmon'un Kyrene ve Ares'in birlikteliğinden dünyaya geldiğini konu alan efsane, eski çağlarda yaşadığı söylenen Magnesialı Tanrıça'yı gündeme getirir.

2. Mersin ağacı, ölümü sembolize eden bir ağaçtı. Genç Aristaios'u büyüten Nymphaların bu ağaca atfedilmeleri, onların ölüm rahibeleri sıfatıyla kehanette bulunma becerisine sahip olduğunu gösterir. Fakat zamanla bu ağaç, uzak yerlerde koloniler kuran göçmenlerin sembolü haline geldi. Dalları elinde tutan istilacılar, böylece bir çağın kapandığını ve yeni bir çağın başladığını anlatmaya çalışmışlardır.

3. Aristaios, Arkadya ve Keoslu Zeus'a atfedilen kült-unvanlarından biriydi. Bu isim, Apollon ve Hermes'e ibadet edilen yerlerdeki kültlerde de, bu iki tanrıya atfedilen unvanlar olarak değişiyordu. Servius'un Vergilius'un eserine (*Georgica* i . 14) dayanarak ileri sürdüğü teze göre, Hesiodos Aristaios'dan "Duygusal Apollon" olarak bahseder. Boiotia sınırları içerisindeki Tanagra'da (Pausanias: ix. 22. 1) Hermes "koç yetiştiricisi" şeklinde tanımlanmaktaydı; ayrıca Akhaia sınırları içerisinde bulunan Pharai'de balıklar bu tanrı için kutsaldı. Kyrene'de bulunan bir anıt mezarda, Aristaios'un etrafında balıklar ve koyunlar bulunduğu halde, bir koçu taşırken resmedilmesi bu yüzdendir. Tanrının yaptığı uzun yolculuklar, Sicilya, Sardinya, Keos, Boiotia, Tesalya, Makedonya ve Arkadya'da oldukça yaygın olan Aristaios kült-unvanı altında dile getirilmiştir. Yazın en sıcak günlerini getiren Köpek Yıldızı, Kenanlar arasında Aristaios olarak da bilinen Hermes'in karşılığı Mısır tanrısı Thoth'un kendisidir.

4. Efsanede arıların Aristaios'un kurban ettiği hayvanların pıhtılaşan kanından tekrar yaratıldığını konu alan bölüm Vergilius tarafından yanlış nakledilmiştir. Arılar sığırlara ait leşlerden değil de, çok büyük bir ihtimalle Kyrene'nin öldürdüğü ya da onun onuruna kurban edilen aslanın vücudundan ortaya çıkmışlardır. Samson'a ait olan arı oğlunun ölen bir aslanın vücudundan ortaya çıktığını anlatan hikâye ile benzer birtakım özellikler taşıyan bu efsane göründüğü kadarıyla, izleri eski çağlara dayanan bir ikondan alınmıştır. Söz konusu ikonda, arıların çıktığı aslan leşinin yanında çıplak bir kadının başka bir aslana karşı kahramanca verdiği mücadele anlatılmaktadır. İkondaki çıplak kadın Aslan Tanrıça Kyrene, Hitit Hepatu, Suriyeli Anatha ya da Mykeneli Aslan Tanrıça Hera'nın kendisidir. Tanrıça'nın bu kavgadaki partneri, Mısır Zodyak'ında amblemi "bıçak" olan Aslan Burcu'nun (Leo)

belirdiği yaz ortasında kurban edilecek olan kutsal kraldır. Theseus ya da Herakles gibi o da aslan maskesi ve postunu giymiş olduğu halde, ölen aslanın, bir başka deyişle arı şeklinde ortaya çıkan selefinin ruhu ile tekrar hayata dönmüştür. Tüm bu safhalar ilkbaharda, arıların oğul vermeye başladığı zamanlarda gerçekleşir. Ne var ki, yaz mevsiminde, gündönümüne gelindiğinde, Arı Tanrıça krala iğnesini batırarak onu hadım eder ve öldürür. Herakles ve arkadaşı Phylios'un Peloponnesos'da, Kyzikos'un Marmara Denizi'ndeki Dindymum Dağı'nda, Samson'un Philistia'da (*Judges* xiv. 6) ya da David'in Bethelem'de (I *Samuel* xvii. 34) öldürdüğü aslanlarla özdeşleştirilen kutsal kralın öldürdüğü aslan, aynı zamanda bir ritüel haline gelen taç giyme töreninde onun dövüşeceği hayvanlardan biriydi.

5. Vergilius'un naklettiği hikâyede Aristaios'un başına gelen felakete çözüm bulmak için Peneios Nehri'ne gitmesi, efsanenin bütünüyle hiçbir paralelliğin kurulamayacağı bir anlatımdır. Nil Deltası'ndaki Pharos Adası'nda yaşayan Proteus, efsane ile hiçbir bağlantısı olmadığı halde, olayların akışını düzenleyen bir kişi olarak karşımıza çıkar. Aristaios, gelecekten haber almak için Pharos'a gitmek yerine babası Apollon'a atfedilen Tempe'deki Kâhine gidebilirdi; ayrıca Peloponnesos sınırları içerisinde bulunan Arethusa Nehri'nin, Peneios Nehri'yle bir bağlantısı yoktur. Bunlardan başka Aristaios, Tiber, Po, Anio, Phasis ve diğer dağınık halde bulunan ırmakların kaynağı sayılan Naiad Sarayı'nda birbirinden farklı birçok arınma işlemini yapmak zorunda bırakılmıştır.

6. Giritlilerin daha fazla kâr elde edebilecekleri yağ yerine zeytin filizlerini Sicilya'ya satmalarının nedeni, muhtemelen adanın güney taraflarına yerleşen Helen kolonilerinin buraya zeytin tarımını çok önceleri, Mykene medeniyeti sırasında yerleştirmelerinden kaynaklanan bir durumdur. Sicilya'ya seyahat eden Aristaios, Tanrıça Athena tarafından Atina Akropolis'e dikilen ve burada yetiştirilmeye başlanan zeytin ağacından aldığı kutsal filizleri, diğer şehirlere götüren Zeus-Morios ile özdeşleştirilebilir. Kyrene'nin oğlu aynı zamanda, bu işin bir meslek olarak uzun bir zaman yapıldığı ve buradaki arıcıların ticari bir araç olarak pazarladıkları arıcılığı, Girit Adası'ndan Atina'ya getiren ve insanlara öğreten ilk kişidir. Arı kültürü Atina'ya ulaşmadan önce, Giritli arıcılar taktıkları eldiven ve kızıl çamurdan yaptıkları kovanlarla bu işte ne kadar ilerlemiş olduklarını göstermişlerdi. Yunanca'da "Arı yiyeceğine" karşılık gelen *kerinthos* sözcüğü Girit kökenli olup, bahsedilen kelimenin *kérion*, "bal peteği"; *kérinos*, "balmumu" ve *kéraphis*, "bal-güvesi" –bir çeşit çekirge– gibi varyantlarının da Girit kökenli olma ihtimali oldukça yüksektir. Kar ya da Q're adlarıyla da bilinen Tanrıça Ker, esasen kelime olarak çoğunlukla "kader", "kötü talih" ya da "alın yazısı" –ker*es* "kin", "salgın hastalıklar" veya "nedensiz rahatsızlılar" sözcüğü ile çoğullaştırılmış– gibi, an-

lamlara gelmekteydi. Bahsedilen bu tanrıça büyük olasılıkla Girit Arı Tanrıça'nın, başka bir deyişle Yaşamdaki Ölüm Tanrıçası'nın kendisidir. Aiskhylos'un (*Hepta epi Thebas* [Thebai'ye Karşı Yediler] 777), Thebes'deki Sphinx Tanrıça'yı "insan parçalayan Ker" olarak adlandırması bu yüzdendir.

83.
MİDAS

Büyük Tanrıça İda ile ismi tam olarak bilinmeyen Satyrlerden birinin oğlu olan Midas, Makedonya'daki Bromium şehrinin kralıydı. Moskhialı olarak da tanınan Brigialılar, eğlenceye ve rahatına son derece düşkün olan kralarına oldukça bağlıydılar. Midas'ın bir diğer tutkusu ise büyük bir özenle bahçelerinde yetiştirdiği gülleriydi.[1] Anlatılanlara göre Midas henüz küçük bir çocukken anne ve babası, karıncaların beşiğe taşıdıkları buğday tanelerini bebeğin dudaklarına bıraktıklarını görmüş ve tanık oldukları bu olağanüstü olay karşısında bir kâhine danışmışlardı. Kâhin onlara, çocuğun dudakları arasına konulan buğday tanelerinin büyük bir zenginliğin ve gücün alameti olduğunu söyledi. Büyüdüğünde, müzikteki ustalığıyla tanrıları bile kıskandıran Orpheus'dan dersler de alan Midas, gerçekten de kâhinin söylediği gibi büyük bir zenginliğe ulaştı.[2]

b. Midas'ın adamları bir gün, zevk ve eğlenceye düşkünlüğü ile tanınan yaşlı Satyr Silenos'u, krallarının gül bahçesinde uyurken buldular. Dionysos'un da öğretmenliğini yapan bu adam aslında tanrı ve onun yoldaşları ile beraber Trakya'dan Boiotia'ya doğru ilerlerken her nasılsa gruptan ayrılmış ve yatmak için kendine Midas'ın bahçesini seçmişti. Silenos hemen apar topar Midas'ın huzuruna çıkarıldı. Kral konuğunun bilge bir tanrı olduğunu anlayınca ondan kendisini de eğitmesini ve bilgeliği öğretmesini istedi. Bunun üzerine Silenos, o güne kadar hiç kimsenin duymadığı bir hikâye anlattı ev sahibine. Hikâyede, yaşadıkları evrenin dışında olan ve hiç kimsenin yerini bilmediği bir ülkede –bu yer, Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarından ayrılan bir kara parçasıydı– yaşayan insanlardan bahsetti. Söylediğine göre bu ülkenin insanları büyük bir zenginlik ve refah içerisinde yaşıyor, üzerinde yaşadıkları bereketli topraklar da onlara sunabileceği en güzel ürünleri veriyordu. Haksızlığı ve adaletsizliği hoş görmeyen bir hukuk sistemleri bile vardı. Bir gün bu ülkede yaşayanlar dünyadaki insanların nasıl yaşadıklarını

merak etmiş ve onları ziyaret etmeye karar vermişlerdi. Ne var ki yeryüzündeki en müreffeh ülke olan Hyperborealıların ülkesinde bile insanların dertlerini ve sıkıntılarını görünce, dünyanın geri kalan yerlerinin ne kadar çekilmez olduğunu düşünerek, gemilerine binip hemen ülkelerine geri döndüler. Midas konuğunun anlattığı hikâyeden oldukça etkilendi ve ondan bir hikâye daha anlatmasını istedi. Bunun üzerine Silenos ona, hiçbir yolcunun veya geminin bugüne kadar geçemediği korkunç girdaptan bahsetti. Anlattığına göre, girdapda akan iki ırmak vardı. Nehirlerden birinin kenarında yetişen meyve ağaçları insanları bir anda büyük acılara sürükleyen ve kederden öldüren meyveler veriyordu. Diğer nehrin ağaçları ise, ne kadar yaşlı olursa olsun insanları hemen gençleştirme özelliğine sahipti. Anlattığına göre, bu ağaçların meyvelerinden yiyen insanlar yaşlandıklarında aniden gençlik çağlarına daha sonra çocukluklarına ve bebeklik günlerine geri dönüyorlar ve sonra aniden ortadan kayboluyorlardı. Konuğunun anlattığı hikâyelerden oldukça etkilenen kral, onu sarayında konuk etmeye karar verdi ve onuruna beş gün, beş gece eğlenceler düzenlettirdi. Daha sonra Silenos'a bir rehber vererek onun Dionysos ve yoldaşlarının bulundukları yere güvenle ulaşmasını sağladı.[3]

c. Bilgeliğinden dolayı kendisine son derece büyük saygı duyduğu Silenos'un kaybolduğunu düşünen Dionysos, onu karşısında görünce neler olup bittiğini sordu ona. Silenos da başına gelenleri tek tek tanrıya anlattı. Midas'ın onu ağırlamasından duyduğu minnettarlıkla hemen krala elçiler göndererek kendisinden en çok istediği şeyi dilemesini istedi. Midas hiç tereddüt etmeden tanrıya;

"Bana dokunduğum her şeyi altına çevirebilme yeteneğini ver" dedi.

Dionysos onun bu isteğini hemen gerçekleştirdi. Artık Midas neye dokunsa o şey hemen altın oluyordu. İlk önce taşlara ve çiçeklere, daha sonra içinde yaşadığı saraya dokundu. Gerçekten de bunların hepsi o dokunur dokunmaz bir anda altın oluverdi. Ne var ki, zengin olma hırsının kendisine hazırladığı felaketi, acıkıp muhteşem yiyeceklerle donatılan sofraya oturduğunda fark etti. Hangi yemeğe elini uzatsa hemen altın oluyordu. Bu şekilde günlerce hiçbir şey yiyip içememiş, açlık ve susuzluktan bitkin düşmüştü. Daha fazla dayanamayacağını anladığında Dionysos'a yalvararak kendisini bu durumdan kurtarmasını ve yaptığı hatanın farkına vardığını söyledi. Zengin olma hırsıyla yanıp tutuşan bir adamın düştüğü durumdan yeterince dersler çıkardığını düşünen Dionysos, kralı bu acıklı halinden kurtarmaya karar verdi. Ona, Tmolos Dağı yakınlarındaki Paktolos Nehri'ne giderek ellerini bu su ile yıkamasını söyledi. Midas kendisine söylenileni yaptı ve ırmağın suyuna dokunduğunda büyünün kaybolduğunu fark etti. O gün bugündür bu nehrin parıldayan kumları arasında altın kırıntılarına rastlanır. (*Aynı Midas gibi*

altın hırsıyla yanıp tutuşanlar buraya gelerek zengin olma hayallerini gerçekleştirmeyi denerler. Çev. n.)[4]

d. Midas, bunun üzerine bir grup Brigialıyla beraber Asya'ya gelerek yaptığı evlilikten çocuk sahibi olmayan Phrygia Kralı Gordios'un yanına sığındı. Anlatılanlara göre Gordios, kral olmadan önce fakir bir köylüydü. Bir gün yaşlı öküzlerin çektiği arabasıyla evine dönerken o güne kadar hiç görmediği büyüklükte bir kartal gelerek arabasının okuna kondu. Gordios yaşadıklarına bir anlam veremedi, zira kartal bir türlü konduğu yerden uçmuyor kendisini izliyordu. Bunun üzerine bir kâhine danışmaya karar verdi ve yolunu değiştirerek, sonraları Galatia'ya katılan fakat o günlerde Phrygia sınırları içinde bulunan Telmissos'a doğru ilerlemeye başladı. Tam şehir kapısından içeri girecekken genç bir rahibe ile karşılaştı. Rahibe ona kartalın tanrılara ait olduğunu ve hemen Zeus'a kurbanlar sunması gerektiğini söyledi. Rahibe bununla da kalmayıp, Gordios'a:

"Ey fakir köylü. İzin ver de seninle gelip Zeus'a sunman gereken kurbanları doğru seçip seçmediğinden emin olayım," dedi.

"Elbette gelebilirsin," dedi Gordios ona. "Çok akıllı ve nazik birisine benziyorsun. Benimle evlenmeye ne dersin?"

"Zeus'a kurbanlar sunulur sunulmaz seninle evlenmeyi kabul ediyorum" diye cevapladı genç kadın bu acele teklifi.

e. Tam bu sırada Phrygia Kralı kimsenin bilemediği bir sebepten aniden ölmüştü. Ülkenin ileri gelenleri kralın kim olacağı konusunda tartışırken, danışılan kâhin onlara;

"Ey Phrygia halkı. Yeni kralınız şu anda eşi ile beraber ülkeye öküz arabasıyla yaklaşıyor," diyerek gelen yabancının kimliğini açıkladı.

Gerçekten de az sonra, orada bulunanların hayretler içerisinde kaldığı olay gerçekleşti. Gordios ve rahibe, öküzlerin çektiği araba ile Telmissos meydanına gelmişti. Üstelik arabada tanrıların bir işareti olduğunu düşündükleri kartal da vardı. Phrygialılar hemen Gordios'u kral ilan ettiler. Yeni kral Zeus'a minnettarlığını göstermek için arabayı öküzlerle beraber ona adadı. Kartalın gelip konduğu oku da kendisine özgü bir biçimde kaleye bağladı. Kâhinin söylediğine göre oku kaleye bağlayan düğümü çözen kişi, bütün Asya kıtasının kralı olacaktı. Yüzyıllar boyu Gordios'un kurduğu Gordion adı verilen şehirde, Zeus'un sadık hizmetkârları olan rahipler tarafından korunan bu ok ve boyunduruk, en sonunda Makedonyalı Büyük İskender tarafından bir kılıç darbesi ile kesildi.[5]

f. Evlatlık olarak aldığı Midas'dan başka çocuğu olmayan Gordios, ölümünden sonra tahta Midas'ın geçmesini vasiyet etti. Midas da bu ülkede Dionysos kültünü yerleştirerek, burada Ankyra adını verdiği bir şehir kurdu. Kral olmadan önce kendisi ile bu ülkeye beraber gelen Brigialılara sonraları

Phrygialılar denmeye başlandı ve bu ülke, kralları Gordios ve Midas isimleriyle özdeşleşti. Çoğu anlatımda Gordios'un Midas adında bir çocuğu olduğu ileri sürülse de, gerçekte Midas, Gordios'un evlatlık olarak kabul ettiği Makedonyalı Midas'dır.[6]

g. Midas, Nehir Tanrısı Tmolos'un hakemlik yaptığı Apollon ile Marsyas arasındaki yarışmaya da katılmıştı. Buna göre Tmolos, tanrı ile Marsyas'ın yarışmasında Apollon'u galip ilan etti. Fakat Midas, Tmolos'un Apollon'u kayırdığını iddia ederek sonuca itiraz etti. Kendisine yapılan bu saygısızlığa öfkelenen Olymposlu, Midas'ı lanetleyerek, kulaklarını birer eşek kulağına çevirdi. Uzun bir süre Midas kulaklarını taktığı taç ile gizlemeyi başardı. Bu sırrı sadece saçlarını kesen berber biliyordu. Fakat bir süre sonra ölümle cezalandırılacağı için sırrı hiç kimseye anlatamayan berber, kendini daha fazla tutamayarak, kazdığı çukura Kral Midas'ın kulaklarının eşek kulağı olduğunu söyleyip çukuru hemen kapayarak, taşıdığı yükün ağırlığından kurtuldu. Ne var ki berberin daha sonra üzerini kapadığı çukurdan büyüyen kamışlar rüzgâr esip sallandıkça kralın sırrını oradan geçenlere söylemeye başlamıştı. Bir süre sonra ülkedeki herkes Midas'ın eşek kulakları olduğunu öğrendi. Uzun bir süre utancından kimselere görünmeyen kral, sırrını açığa çıkaran berberi yakalatarak öldürttü. Kendisi de bu utanca daha fazla dayanamayarak içtiği zehirle (boğa kanı) hayatına son verdi.[7]

1. Hyginus: *Fabula* 274; Philostratos: *Ta eistan Tyanea Apollonion* (Tyanalı Apollonion'un Hayatı, vi. 27); Herodotos: i. 14 - viii. 138.
2. Cicero: *De Divinatione* i. 36; Valerius Maximus: i. 6. 3; Ovidius: *Metamorphoses* xi. 92-3.
3. Aelianus: *Varia Historia* iii. 18.
4. Plutarkhos: *Minos* 5; Ovidius: *Metamorphoses* xi. 90; Hyginus: *Fabula* 191; Vergilius; *Bucolica* vi. 13.
5. Arrhianos: *Anabasis of Alexander* ii. 3.
6. Justin: xi. 7; Pausanias: i. 4. 5; Aelianus: *Varia Historia* iv. 17.
7. Ovidius: *Metamorphoses* xi. 146; Persius: *Satires* i. 121; Strabon: i. 3. 21.

*

1. Midas, Moskhia halkının ("boğa-adamlar") kralı olan Mita ya da MÖ 2. binyılda sonraları Makedonya olarak bilinen Trakya'nın batı kısmını istila eden ve Pontiklilerin soyundan gelen Kral Mushki ile özdeşleştirilmiştir. Bu halk MÖ 1200'lü yıllarda Hellespont'u geçerek Anadolu'daki Hitit Krallığı'nı istila etmiş ve başkent Pteria'yı ele geçirmişti. "Moskhialılar" muhtemelen Kutsal Yıl'ın bahar aylarını simgeleyen boğa kültünü sembolize etmekteydi. Midas'ın gül bahçeleri ve henüz küçük bir çocukken yaşadığı olaylar, gülün kutsal sayıldığı Tanrıça Aphrodite'nin orgiastik bir doğaya sahip olan kültünü akla getirir. Midas'a Şarap Tanrısı Dionysos'un bahşettiği yetenek, muhtemelen Mita Krallığının dillere destan olan zenginliğini, ayrıca Paktolos

Nehri'nin kumlarında bulunan altın kırıntılarının varlığını vurgulamak amacıyla ortaya atılmıştır. Söylenilenlere göre eşek kulaklar, Midas'ın, Yunan komedyasında devasa kulaklı bir Satyr şeklinde tasvir edilmesinden ortaya çıkan bir kavramdır.

2. Eşekler, onların imajlarını yıldızlar arasına koyan "yardımsever" Dionysos için kutsal sayılan hayvanlardandı (Hyginus: *Poeticon astronomicon* ii. 23). Buradan yola çıkarak gerçek Midas'ın eşek görüntüsü ile onurlandırıldığı sonucuna ulaşılabilir. Uçlarına eşek kulaklarının işlendiği kraliyet asası, eşek kulaklı tanrı Set'in hükümranlık sürdüğü zamanların anısına hemen hemen bütün Mısır firavunlarının taşıdığı bir nişandı. Tanrı Set, MÖ 2. binyılın başlarında Hyksos Kralları'nın yardımıyla kaybettiği gücünü yeniden kazanmaya başladı. Fakat kuzeyden gelen ve Kral Hyksos'un emri altında bulunan istilacıların çoğunluğunu Hititlerin oluşturması, eşek kulaklı Midas'ın, Hitit İmparatorluğu üzerinde Tanrı Set adına bir egemenlik kurduğu izlenimini verir. Hanedanlık geleneğinin kurulmasından önce, Set, kutsal yılın ikinci yarısında hükümranlığı ele geçirirdi. Bunu yapmak için de, yılın ilk yarısını yöneten ve aynı zamanda boğa amblemi ile özdeşleştirilen erkek kardeşi Osiris'i her yıl geleneksel olarak öldürürdü. İki tanrı aslında, kız kardeşleri olan Ay Tanrıçası İsis'in inayetini kazanmak için sürekli olarak birbiriyle yarışan ikiz rakiplerdi.

3. Midas ve sırrını bilen tek kişi olan berberi arasında yaşanan olaylar büyük bir ihtimalle "eşek-kralın" ölümünü anlatan ikondan esinlenilerek anlatılmıştır. Bu resimde, güneş rengi saçları makasla kesilen kralın vücudundan ayrılan kafası da, Samson'un anlatıldığı hikâyede olduğu gibi, istilalardan korunmak amacıyla Ankyra şehri sınırları içerisinde kazılan bir kuyuya gömülmüştür. Efsanede kralın sırrını ortaya çıkaran "kamış"ın ise, fazla kesin olmamakla beraber, kutsal yılın on ikinci ayını temsil eden "ağaç" gibi, bu bitki de, krala kaçınılmaz ölümü hatırlatmanın yanı sıra, varis krala da tahtı müjdelemektedir. Midas'ın hayatına son vermek için seçtiği zehir olan "boğa kanı" ise, sadece Yer Tanrıçası'nın sadık hizmetkârları olan rahibelerinin içebildiği bir içkiydi. Osiris'in kanı ile özdeşleştirildiğinde bu sıvının, tanrının sadık hizmetkârı olan eşek-kralın hayatına son verdiği zehri içerdiği muhtemeldir.

4. Gordion düğümünün sırrı muhtemelen dini birtakım ibareler taşımaktadır. Belki de bu sır, Dionysos'un kutsal isminin işlenmemiş ham inek derisine bazı şifreler kullanılarak yazılmasından ibaretti. Gordion şehri Asya'ya (Küçük Asya) geçmek için anahtar bir role sahipti. Zira, bahsedilen şehrin kalesi, Troya'dan Antiokh'a uzanan en kestirme ticaret yoluna hâkim bir konumdaydı. Ayrıca, yerel rahip ya da rahibe, Kudüs'de Yehova'nın sırrının emanet edildiği Baş-rahibin yaptığı gibi düğümdeki sırrı büyük bir ihtimalle

sadece Phrygia Kralı'na söylemişti. Büyük İskender'in Asya'yı ele geçirmek amacıyla istila ettiği Gordion'da kutsal düğümü kılıcıyla kesmesi, kılıcın dini uygulamalardan ya da kutsiyetten çok daha önemli olduğu şeklindeki eski inancın sonu olmuştur. *Gruzein* kökünden gelen ve "mırıldanmak" ya da "yakınmak" anlamında kullanılan Gordios ismi, krala, muhtemelen tapınağında bu şekilde yapılan ibadetler nedeniyle verilmiştir.

5. Yaşlı Silenos, Midas'ın adamları tarafından yakalanıp kralın huzuruna getirildikten sonra ona anlattığı ilk hikâyede muhtemelen Atlantis Kıtası'nda yaşayan insanlardan bahsetmiştir. Yazarın hiç kimsenin var olduğundan emin olmadığı bu yerden bahsetmesinin, Plutarkhos'un ifadesine göre üç ana sebebi vardır (*Life of Solon* 25-9). Bunlardan ilki, Solon'un Anadolu ve Mısır'ın hemen hemen her yerini gezmiş olmasıdır. İkincisi, Solon'un, Atlantis şehrinin var olduğuna ve orada bütün acılardan uzak mutlu bir ırkın yaşadığına inanmış ve bunu şiirsel bir destanda ifade etmiş olmasıdır. Üçüncü sebep olarak da, Solon'un Dionysos hakkında yazdığı hikâyeleri kinayeli bir dil kullanarak tiyatro oyununa dönüştüren oyun yazarı Thespis ile olan çekişmesi olarak gösterilir. Solon rakibine dönerek; "Karşında duran bu büyük kalabalığa yalan söylemekten hiç korkmuyor musun?" demiş, Thespis bu soru karşısında; "Oyunun hepsi koskoca bir yalandan oluşsa bile bundan ne çıkar?" diyerek tavrını ortaya koymuştur. Solon bunun üzerine asasını kuvvetle yere vurarak; "Bu tür şakaların tiyatronda yapılmasını teşvik edersen, çok yakın bir zamanda anlaşma ve mutabakatlarımız da latifelerle şekillenecek" diyerek ona karşılık vermiştir. Tezini Theopompos'a dayandıran Aelianus veya öğrencisi Pratinas, görünen o ki ikinci ya da üçüncü sahnede komediye Thespis tarafından dahil edilmiştir. Bu yazar da Solon'u, ütopik yalanlarla dolu destanların yazarı olarak görmüş ve onu, Mısır ve Anadolu'da uzun bir süre başıboş olarak gezdiğini iddia ettiği, Silenos ile özdeşleştirmiştir. Gerçekten de Silenos ve Solon'u birbirlerinden tamamen farklı iki ayrı karakter olarak değerlendirmek yanlış olur. Silenos, Şarap Tanrısı Dionysos'u eğiten bilge bir kişidir. Aynı şekilde Solon da, Atina'da Dionysos kültünü –belki de Solon'un tavsiyesi ile– kuran Peisistratos'un eğitmeni olarak karşımıza çıkar.

6. Solon, destanına dahil ettiği ve teatral bir parodiye dönüştürdüğü Atlantis hakkındaki bilgilerini büyük bir ihtimalle, yaşamının önemli bir kısmını kapsayan gezileri esnasında öğrendi. Onun Midas'a anlattığı birinci hikâye, Gaelik efsanesinde anlatılan ve Okyanus'un çok ötesinde bulunduğu söylenen Gençlik Yurdu ile paralellikler taşır. Buna göre Oisin, Altın Saçlı Niamh tarafından bu ülkeye getirilir. Oisin de uzun bir süre burada yaşadıktan sonra İrlanda'ya geri dönmeye karar verir. Görünen o ki Oisin'in kararında insanlarının, Niamh'ınkilerle karşılaştırıldığında, ne kadar yozlaşmış ve değişmiş olduğu bir hayli etkili olmuştur. Denizcilerin bir türlü geçemediği girdap

ise, eski çağ fizikçilerinin bahsettiği Okyanus sularının boşluğa döküldüğü yer olarak tanımlanırdı. Solon'un ayrıca ünlü coğrafyacıların Atlantik kıtasına giden yolun varlığı hakkındaki tartışmalara katılarak bunu benimsediği öne sürülür. Gerçekten de Erathosthenes, Mela, Cicero ve Strabon bu konu hakkında önemli görüşler ileri sürmüşlerdir. Hatta Seneca, bu yerin keşfedilmesini *Medea*'nın –genç Kolomb üzerinde derin bir etki bıraktığı söylenen metin– ikinci perdesinde işlemiştir.

84.
KLEOBİS ve BİTON

Kleobis ve Biton, Tanrıça Hera'nın Argos'daki rahibesinin oğullarıydı. Doğdukları şehirde büyüyen bu iki genç, annelerine ve dolayısıyla Hera'ya gösterdikleri sadakatle ün yapmışlardı. Bir gün anneleri, Tanrıça onuruna yapılan ritüeli yönetmek için tapınağa gitmek istedi. Fakat bineceği arabayı çekecek öküzlerin otlamak için gittiği yerden gelmemesi üzerine, bu iki kardeş arabaya koşuldular ve annelerini beş mil ötedeki tapınağa götürdüler. Çocuklarının bu davranışı üzerine rahibe, Tanrıça Hera'ya yalvararak, ölümlülere verebileceği en güzel ve değerli hediyeyi çocuklarına bahşetmesi için ona dualar etti. Tapınakta yapılan ritüelden sonra anne, Tanrıça'nın dualarını kabul ettiğini gördü. Kleobis ve Biton ibadetin hemen ardından mabedin içine girdiler ve bir daha uyanmamak üzere tatlı bir uykuya daldılar.[1]

b. Kleobis ve Biton'un efsanesi ile paralellik taşıyan bir başka hikâye de, Erginos'un oğulları Agamedes ve Trophonios'un anlatıldığı efsanedir. Buna göre Agamedes ve Trophonios adlarındaki ikiz kardeşler ünlü birer mimardı. Tanrı Apollon Delphoi'deki tapınağını yaptırırken bu iki kardeş de inşaatta çalıştı. Tapınak bitip de sıra ücretleri ödemeye gelince, orada bulunan kâhin onlara;

"Altı gün boyunca bütün dünyevi zevkleri tadın. Yedinci günün sonunda size bahşedilen hediyeye kavuşacaksınız," dedi. Gerçekten de yedinci günün sabahında her iki kardeş yataklarında ölü olarak bulundu. "Tanrılar, sevdikleri insanların ruhlarını gençken alır" ifadesi o gün bugündür her gencin ölümünde söylenir oldu.[2]

c. Kardeşlerden Trophonios onuruna, daha sonra o günlerde Boiotia sınırları içerisinde bulunan Lebadeia'da bir tapınak inşa edildi.[3]

1. Herodotos: i. 31; Pausanias: ii. 20. 2
2. Pindaros – Plutarkhos: *Consolation to Apollonius* 14; *Homeric Hymn to Apollo* 294-99; Menander: *Fragments of Greek Comedy* iv. 105, ed. Meinecke.
3. Herodotos: i. 46; Euripides: *Ion* 300.

*

1. Kleobis ve Biton'un anlatıldığı efsane, çok açık bir şekilde Argos'da Ay Tanrıçası onuruna yapılan tapınakların bitiminde gerçekleştirilen insan kurban etme geleneğini anlatır: Bu ülkede, ikiz kardeşler ortaklaşa geçecekleri tahta veliaht olarak seçilirler, o zamana kadar oldukça yaygın bir gelenek olan beyaz boğaların çektiği Ay Arabası'na koşulurlardı. Muhtemelen ikiz kardeşlerin cesetleri, düşman saldırılarını caydırmak ve onlara karşı koymak amacıyla, tapınağın eşiğine gömülmüştür. Bu gelenek belki de Kastor ve Polydeukes'e "koyun postu çocukları"ndan ziyade neden "tapınak eşiğinin oğulları" anlamına gelen Oibalides adının verildiğinin bir açıklamasıdır. Görüldüğü kadarıyla Apollon'un rahipleri Delphoi'de sürdürülen bu geleneği, esasen tapınağında kendisine kurban sunulması gereken Ay Tanrıçası'nı tanımadıkları halde, kendi tapınaklarında başlatmışlardır.

2. Titan Kronos (aynı zamanda Kudüs'deki Kronialı Yehova için de) için kutsal sayılan "yedinci gün", "uyku-dinlenme" gibi fenomenleri sembolize eder. Bununla beraber, yukarıda anlatılan her iki efsanede de kardeşlerin Tanrıça'nın tapınağında daldığı uyku, aynı zamanda Ay Tanrıçası onuruna "ölüm"ü simgeler.

85.
NARKİSSOS

Narkissos, Thespia'da, Nympha Leiriope ile Nehir Tanrısı Kephisos'un evliliğinden dünyaya geldi. Anlatılanlara göre, Kephisos genç kıza sahip olmak için, onun yakınlarda dolaştığı bir sırada birdenbire coşmuş ve suların ortasında bir yere kaçamayan Nympha ile birlikte olmuştu. Narkissos doğduğunda Leiriope onu Kâhin Teiresias'a götürdü, kâhin de kendisine gelecekten haber almak için başvuran bu ilk kişiye;

"Narkissos eğer kendi güzelliğinin farkına varmazsa uzun bir süre yaşayabilir," dedi.

Gerçekten de henüz küçük bir çocukken bile herkesin hatta tanrıların bile âşık olabileceği bir güzelliğe sahipti Narkissos. Ne var ki büyüyüp delikanlılık çağına geldiğinde, her iki cinsiyetten de o kadar çok talibi olmasına rağmen, sadece kendi güzelliği ile ilgileniyor ve onları her fırsatta kabaca geri çeviriyordu. Kalplerini Narkissos'a kaptıran genç kızların elinden, onun bu kibri ve kendini beğenmişliği karşısında aşklarından vazgeçmekten başka bir şey gelmiyordu.

b. Narkissos'a sevdalanan kızlardan biri de Nympha Ekho idi. Bu genç kız, Hera'nın gazabına uğradıktan sonra başkalarının söylediği sözleri tekrarlamaktan başka hiçbir şey konuşamıyordu. Anlatılanlara göre bir gün tanrılar tanrısı Zeus, âşıkları dağ Nymphaları ile birlikte olmak için yeryüzüne gelmiş fakat karısı Hera, onun bu ziyaretinden şüphelenmişti. Bunu anlayan Zeus, Ekho'nun yanına giderek ondan Hera'yı meşgul etmesi için birbirinden heyecanlı ve uzun hikâyeler anlatmış ve o da görevini yerine getirmişti. Ne var ki, bunun kocası tarafından düzenlenen bir oyun olduğunu bir müddet sonra anlayan Tanrıça, oyuna alet olan Ekho'yu bir daha hikâye anlatmaması için cezalandırdı. Artık genç kız sadece başkalarının söylediği kelimelerin son hecesini tekrarlamaktan başka hiçbir şey konuşamaz hale gelmişti. Günlerden bir gün Narkissos geyiklere tuzak kurmak için ormana girdiğinde, Ek-

ho yanıp tutuştuğu genci gizlice izlemeye başladı. Ona aşkını anlatmaya çalıştı, ama tüm çabasına rağmen ona hiçbir şey söyleyemedi. En sonunda o sırada arkadaşlarından ayrı bulunan Narkissos, genç kızın belli belirsiz konuşmalarını duydu ve sesin geldiği yöne dönerek;

"Biri mi var burada?" diye seslendi.

"Burada," dedi Ekho, kimseyi göremeyen Narkissos'un şaşkın bakışları arasında.

"Buraya gel", diye seslendi genç yakışıklı avcı.

Karşıdan da aynı ses geldi: "Buraya gel."

"Benden niye kaçıyorsun?"

"Benden niye kaçıyorsun?"

"Buraya gel de tanışalım."

"Buraya gel de tanışalım" dedi Ekho da ve en sonunda saklandığı yerden çıkarak büyük bir sevinçle sevdiği genci kucakladı. Ne var ki Narkissos ona diğer Nymphalara yaptığı gibi davrandı ve "Ölürüm daha iyi, diyeceğime yat benimle!" diye bağırdı.

"Yat benimle!" diyerek yine onun sözlerini tekrar etti Ekho.

Ne var ki genç avcı bunları duyar duymaz hemen oradan uzaklaştı. Aşkına karşılık bulamayan, hem de Tanrıça'nın gazabına uğrayan Ekho, utancından ömrünün son günlerini geçirdiği vadide öldü. O günden sonra vadilerde söylenen sözleri tekrar edenin hep Ekho olduğu söylenir.[1]

c. Narkissos'un reddettiği kızlar arasında en fazla ısrarcı olan Ameinios adında bir gençti. Her fırsatta Narkissos'a duyduğu derin aşktan bahsediyordu. Fakat delikanlı da her defasında onu küçük düşürücü davranışlarla geri çeviriyordu. Sonunda Ameinios, âşık olduğu gencin hediye ettiği kılıçla kendisini öldürerek hayatına son verdi. Kendini öldürürken de tanrılardan, bu taş kalpli ve kendini beğenmiş insanı lanetlemeleri için dualar etti. Alpheios şehrine akan Helisson Nehri'nin bir koluna, onun adını yaşatmak için Ameinios adı verildi.

d. Ameinios'un yakarışlarını duyan Tanrıça Artemis, Narkissos'u cezalandırarak onun kendi kendine âşık olmasını sağladı. Yakışıklı avcı olan bitenden habersiz, Thespia sınırları içerisindeki Donakon'da bir gün amaçsızca gezinirken susuzluğunu gidermek için bir gölün kenarına geldi. Tek yaprağın bile düşüp durgunluğunu bozmadığı nehir suları sanki bir ayna gibi her şeyi yansıtıyordu. Narkissos aniden suda gördüğü yüzünün güzelliği karşısında donup kaldı. Bu yüz, o güne kadar karşısına çıkan ve her defasında reddettiği bütün kızlardan, hatta Nymphalarınkinden daha güzeldi. Narkissos âşık olduğu aksinin başından günlerce kalkmadı. Onu görüp de sahip olamamanın acısıyla yemeden içmeden kesildi. En sonunda gölün kenarında kendisine sahip olabilmek için her yanını parçalayarak hayatını kaybetti.

e. Narkissos'u, kendisini kabul etmediği için, affetmediği halde, gencin yanına gelen Ekho, onun, büyük bir acıyla kendisini hançerle öldürüşünü izledi. Talihsiz gencin yere dökülen kanlarından daha sonra kendi ismi ile anılacak olan Nergis çiçeği büyüdü. Bu çiçekten daha sonraları dondurucu ayazlardan korunmak için vücuda, özellikle (baş ağrısına neden olmasına rağmen) kulaklara sürülen bir merhem yapıldı.[2]

1. Ovidius: *Metamorphoses* iii. 341-401.
2. Pausanias: viii. 29. 4 - ix. 31. 6; Ovidius: *Metamorphoses* 402-510; Konon: *Narrations* 24; Plinius: *Naturalis Historia* xxi. 75.

*

1. "Nergis" (narkissos), Tanrıça Demeter ve kızı Persephone'ye atfedilen tacın çiçeklerinden biriydi (Sophokles: *Oidipus epi Kolono* [Oidipus Kolonos'ta] 682-4). *Leirion* ismiyle de tanınan ve üç yapraklı maviye çalan bu çiçek, Üçlü Tanrıça için kutsal sayılmanın yanı sıra, aynı zamanda Erinylere atfedilen ritüellerde onların öfkesini yatıştırmak için kullanılırdı. Leiriope'nin yakışıklı avcının annesi şeklinde tasvir edilmesinin nedeni belki de bu çiçeğin, "Şairlerin nergisinden" hemen önce, sonbaharın sonlarına doğru yeşermesindendir. Birtakım ahlaki derslerin işlendiği hikâye, muhtemelen Alkmaion ya da Orestes'in, annesini öldürdükten sonra büyük bir çaresizlik ve acı içerisinde, gelip dinlendiği ve etrafı zambaklarla çevrili olan gölü resmeden ikondan alınmıştır. Efsane ayrıca, nergis yağından elde edilen ve bazı hastalıkların tedavisinde kullanılan bir çeşit ilacın varlığını da ortaya çıkarır; zaten "uyuşturucu" anlamına gelen *narcotic* sözcüğünün ilk hecesi "Narkissos"un ilk hecesi ile örtüşmektedir. Bu tabloda Ekho, gencin öldürdüğü annesinin sembolik ruhunu, Ameinios ise öldürülen babasını sembolize eder. Resimde ayrıca, Erinylerin gönlünü almayı denemekten ziyade, Alkmaion anne katili olmanın günahından nehirde yıkanarak kurtulmayı denemektedir.

2. Bununla beraber –"*inthos*"a benzeyen– *issos* son eki, daha çok Girit'te kullanılan dile ait bir yapıdır. Bu göz önünde bulundurulduğunda, Narkissos ile Hyakinthos'un anlatıldığı hikâyelerdeki isimler anlaşıldığı kadarıyla, Giritli bahar çiçeği-kahramanına aitti. Mykene Akropolis'de bulunan altın bir yüzükte Tanrıça'nın onun için ağlayışının resmedildiği bu kahraman, sözü edilen bölgenin dışında, Dionysos'a atfedilen soyadı olan, Antheus olarak isimlendirilmiştir. Buna ilaveten zambak, Knossos'un kraliyet amblemiydi. Saray harabelerinde bulunan boyalı rölyeflerin birinde, kahraman, elindeki asa ile nergisle süslenmiş kraliyet tacını giydiği halde zambak bahçesinde yürürken resmedilmiştir.

86.
PHYLLİS ve KARYA

Trakyalı bir prenses olan Phyllis ile Theseus'un oğullarından Akamas arasında tanrıları bile kıskandıran bir aşk başlamıştı. Ne var ki, iki sevgilinin mutlulukları çok kısa sürdü. Troya Savaşı başladığında Akamas, diğer birçok kahraman gibi, bu sefere katılmak için Troya'ya gitti. Aradan on yıl geçip savaş sona erdiğinde, Phyllis sevgilisinin gelip gelmediğini öğrenmek için her gün limana geliyordu. Tam bu sırada Yunanistan'a gelmek için çok az yolu kaldığı halde, Akamas'ın içinde bulunduğu gemi su almaya başladı ve Akamas ile arkadaşları gemiyi onarmak için bir adada uzun süre beklemek zorunda kaldı. Ancak sevgilisini taşıyan geminin diğerleriyle birlikte limana girmediğini gören Phyllis, onun savaşta öldüğünü fikrine kapılarak acılarına son vermek için Enneodos denilen yerde kendini astı. Genç kızın sevdiği adama olan bağlılığı Tanrıça Athena'yı derinden etkiledi ve onu yapraksız bir ağaç olan badem ağacına dönüştürdü. İntiharın ertesi günü limana gelen talihsiz Akamas, olan biteni öğrendikten sonra sevgilisinin dönüştüğü ağaca sarıldı. Bunun üzerine ağaç, birdenbire yaprak yerine çiçeklerle doldu. O günden sonra, badem ağacının yeşermeden önce çiçek açması, bu efsaneye bağlandı. Atinalılar her yıl Phyllis ve Akamas onuruna festivaller düzenlemeyi adet haline getirdiler.[1]

b. Karya da Lakonia Kralı'nın kızıydı. Dionysos'un kalbini kaptırdığı genç kızın, bir gün aniden Karyai'de öldüğü haberi ülkenin her yanına yayıldı. Tanrı, prensesin yerde yatan cansız vücudunu yemyeşil bir ceviz ağacına dönüştürerek ona ölümsüzlük ayrıcalığı verdi. Ölüm haberi Tanrıça Artemis tarafından verildiği için Lakonialılar, Artemis Karyatis adıyla bir tapınak kurdular. O günden sonra bu halk da Kayralılar –inşa edilen yapılarda sütun olarak kullanılan kadın heykellerine verilen isim– olarak anıldı. Karyai'de yaşayan Lakonialı kadınlar da, Tanrıça'nın onuruna her yıl düzenledikleri sere-

monilerde, Dioskurların kendilerine öğrettiği şekilde dans etmeyi bir gelenek haline getirdiler.[2]

1. Lukianos: *On the Dance* 40; Hyginus: *Fabula* 59; Servius – Vergilius *Bucolica* v. 10; First Vatican Mythographer 159.
2. Pausanias: iii. 10. 8 – iv. 16. 5; Servius – Vergilius *Bucolica* viii. 29.

*

1. Anlatılan her iki efsane de, ceviz ve badem ağacının, Karya ya da Kar, bir başka deyişle Bilgeliğin Titan Tanrıçası Metis olarak bilinen Tanrıça onuruna düzenlenen festivallerde kullanıldığını anlatmak amacıyla kaleme alınmıştır. Trakyalı Phyllis ile Lakodanialı Karya'nın konu edildiği hikâyeler muhtemelen, etrafında dokuz genç kadının dans ettiği genç bir şairin, Tanrıça'nın gözetiminde fındık ağacına yaptığı ibadeti anlatan ikondan esinlenilmiştir. Demophoon'un delirmesine neden olan Trakyalı Phyllis'in konu edildiği efsanede de geçen bir bölge olan Enneodos, kelime olarak "dokuz yolculuk" anlamına gelir. Aynı şekilde bu halkın kullandığı ağaç-alfabesinde *coll* ("C") harfi "fındık ağacı" anlamına gelir ve "dokuz" sayısı ile ilişkilendirilir. İrlanda efsanesi *Dinnschenchas*'a göre, Boyne Nehri'nde bulunan ilham pınarı, dokuz fındık ağacı üzerinde durmakta ve içinde de durmadan şarkı söyleyen benekli balıklar yaşamaktadır. Arkadya sınırları içerisinde bulunan bir diğer Karyai ("ceviz ağacı") ise, Pausanias tarafından ifade edildiğine göre, içinde sözü edilen bu tür balıkların yaşadığı bir nehrin yakınlarında yetişmekteydi. (Pausanias: vii. 14. 1-3, 21. 1; Athenaios: viii. 331).

2. Karia'ya ismini veren Tanrıça Kar, sonraki devirlerde İtalyan mitlerinde karşılaştığımız Carmenta "Bilge Car" halini almıştır. Kalyalılar da, Meliaların, kül Nymphaları; Dryades'in, meşe Nymphaları olmaları gibi bu tanrıçaya hizmet eden Ceviz-Nymphalarıdır. Plinius da kehaneti icat edenin Tanrıça Kar olduğu şeklindeki geleneksel inancı aynen muhafaza eder (*Naturalis Historia* viii. 57). Phyllis, "yapraklı", Mezopotamya'nın büyük tanrıçası Beli'nin mütevazı bir Yunan karşılığı olabilir. Prenses ile eşi Demophoon'un hikâyelerinin anlatıldığı efsanede de, Phyllis, Yer Tanrıçası Rhea ile ilişkilendirilmiştir.

87.
ARİON

Lesboslu ünlü bir müzisyen olan ve Dionysos onuruna bir çalgı icat eden Arion, Deniz Tanrısı Poseidon ile Nympha Oneaia'nın oğluydu. Günlerden bir gün olağanüstü bir müzik dehasına sahip olan Arion, Sicilya sınırları içerisinde bulunan Tainaros'da her yıl düzenlenen festivale katılmak için Korinth Kralı Periandros'dan, zor da olsa, izin almayı başarmış ve yarışmaya katılmıştı. Poseidon'un oğlu, lirini eline alıp olağanüstü güzellikte nağmeler çalmaya başlayınca, rakipleri bile onun müzikteki üstünlüğünü kabul etmek zorunda kaldı. Arion sadece yarışmanın birincisi olmakla kalmadı, aynı zamanda hayranlarının kendisine hediye ettiği değerli taş ve mücevherlerin de sahibi oldu. Ancak bu değerli hediyeler, ülkesine geri dönmek için bindiği geminin kaptanı ve tayfaları tarafından çok geçmeden fark edilecekti.

Kaptan denize açıldıktan sonra varlıklı yolcusuna dönerek;

"Bunu söylemekten üzüntü duyuyorum, ama ne yazık ki seni öldürmek zorundayım" dedi.

"Beni öldürmenizi gerektirecek ne yaptım" diye karşılık verdi Arion da.

"Bir şey yapmadın, ama ihtiyaç duyduğundan daha fazlasına sahipsin."

"Size sahip olduğum her şeyi vermeye hazırım, yeter ki bana hayatımı bağışlayın" diyerek yalvardı müzisyen gözü dönmüş kaptana.

"Seni şimdi bağışlarsam Korinth'e ulaşır ulaşmaz sözünden geri dönüp her şeyi anlatırsın. O zaman senin yerinde celladıma hayatımı bağışlaması için yalvaran ben olurum. Zorla verilmiş bir şey hediye değildir."

"Öyleyse, beni öldürmeden önce son bir şarkı söylememe izin verin" dedi Arion.

Kaptandan izin alır almaz, Arion, en güzel giysisini giyerek lirini eline alıp geminin pruvasına çıktı. Genç adam çalgıyı çaldıkça Olympos'taki tanrılar bile bütün işlerini bırakıp kendilerini müziğin ahengine bırakmışlardı. Tam bu sırada Arion canını kurtarmak için kendisini denize attı.

b. Ne var ki şarkıya kendini kaptıran sadece tanrılar değildi. Bir grup yunus da bu sırada müzisyeni daha yakından dinlemek için geminin yanına kadar gelmiş ve içlerinden biri Arion'u sırtına alarak onu, gemiden birkaç gün önce Korinth Limanı'na sağ salim getirmişti. Kral Periandros bu mucize karşısında önce duyduklarına inanamadı. Arion'un şahidi olmakta ısrar eden ve ondan ayrılmayı reddeden yunus da, daha fazla dayanamayarak can verdi. Genç adam, hayatını kurtaran bu balık için görkemli bir cenaze töreni düzenledi.

Denize atlayan gencin oradan kurtulamayacağını düşünen denizciler, Arion'dan birkaç gün sonra Korinth'e geldiler. Gemi demir atar atmaz, gemicileri huzuruna çağıran Periandros onlara Arion'un nerede olduğunu sordu. Kaptan, krala dönerek;

"Misafirperver Tainaroslular, Arion'u birkaç gün daha konuk etmeye karar verdi. Bu yüzden kendisi Korinth'e bizimle gelemedi" dedi.

Periandros bütün denizcilere, söylediklerinin doğru olduğuna dair yunusun mezarı üzerine yemin ettirdi. Bunun üzerine Arion saklandığı yerden çıktı. Katiller suçlarını itiraf etmek zorunda kalıp af diledilerse de, asılmaktan kurtulamadılar. Daha sonra Apollon, Arion ve çaldığı lirin imajını gökyüzüne yıldızlar arasına koydu.[1]

c. Yunus balıklarının kurtardığı ilk insan Arion değildi. Anlatılanlara göre, yapılan kehanet gereği Tanrıça Amphitrite'yi memnun etmek için –genç kadının kurban olarak seçilmesinin nedeni, Penthilos'un oğullarının Lesbos Adası'na girerek burada koloni kurmak için Tanrıça'nın gönlünü almaktı– denize atılan Phineis'i kurtarmak için sevgilisinin peşinden suya giren Enalos da yunuslar tarafından kurtarılmıştı. Buna benzer bir başka hikâyede de, Phalanthos'un yaşadığı olaylar anlatılır. Buna göre, Phalanthos'un gemisi İtalya'ya giderken fırtınaya yakalanmış ve genç adam yunusların yardımıyla Krisaia Denizi'nde boğulmaktan kurtulmuştu. Fırtınada gemisi batan İapys'in kardeşi İkados'un kurtarıcıları da yine yunus balıklarıydı. Söylenilenlere göre yunuslar onu Delphoi'ye kadar getirip hayatını kurtardıktan sonra bu yere ismini vermişlerdi. Genel olan bir inanışa göre de İkados'u kurtaran yunus bizzat Tanrı Apollon'un kendisiydi.[2]

1. Herodotos: i. 24; Kritik – Pindaros *Olympian Odes* xiii. 25; Hyginus: *Fabula* 194; Pausanias: iii. 25. 5.
2. Plutarkhos: *Banquet of the Seven Wise Men* 20; Pausanias: x. 13. 5; Servius – Vergilius *Aeneis* iii. 332.

*

1. Periandros ve Arion, MÖ 7. yüzyılda yaşadıkları tahmin edilen iki önemli karakter olup, Arion'un Poseidon onuruna yazdığı *Hymn to Poseidon*

adlı eserin bazı bölümleri günümüze kadar ulaşabilmiştir. Anlatılan efsane, kısmen, Arion'un söylediği şarkılardan etkilendiğinden dolayı kaptanın, geminin yanına kadar sokulan yunusları görür görmez –yunus ve fokların müziğe karşı duyarlı oldukları bilinmektedir– cinayetten vazgeçerek kahramanı bağışladığı şeklindeki tradisyondan, kısmen de, Tanrı Palaimon'un elinde sıkı sıkıya tuttuğu lir olduğu halde bir yunusun sırtında Korinth'e gelişini resmeden ikonun hatalı yorumlanmasından ortaya çıkmıştır. Müzisyen Arion'un, bir başka adaşı Vahşi At Arion'a benzer bir şekilde Poseidon'un oğlu olarak tasvir edilmesi ile Apollon'un kahramanla birlikte Lir'in imajını da yıldızlar arasına koyması gibi detaylar, hikâyeye mitsel birtakım özellikler katmıştır. Efsanelerin gerçekliği ve akla yatkınlığı konusunda oldukça hassas olan Pausanias, Herodotos'un çeşitli şayialara dayanarak anlattığı bu hikâye karşısında şüpheciliğini korur. Bununla beraber fok balıklarıyla beraber müziğe duyarlı olan yunusların insanlara olan yakınlığını bizzat tanık olduğu bir olayla ilişkilendirir. Buna göre, balıkçıların yaralayarak kıyıya getirdikleri bir yunusu gören genç, balığın yaralarını iyileştirir ve her çağırışında yunus tekrar karaya gelir ve onu sırtında gezdirir (iii. 25. 5). Bu olay, Yeni Yıl Çocuğu'nun, Güneş-Rahipleri tarafından eğitilen evcil bir yunusun sırtında ortaya çıkışı ritüelinin Korinth'de de benimsenmiş olduğunu gösterir.

2. Enalos ve Phineis'in yaşadıklarını konu alan efsane de büyük bir ihtimalle, Amphitrite ve Triton'un yunusların sırtında denizde yaptığı yolculuğu tasvir eden bir tabletten ortaya çıkmıştır. İsim olarak Korinthlilerin Yeni Yıl Çocuğu Oidipus ve onun başta İtalya'daki Phalanthos olmak üzere Mytilene'deki karşılıklarını çağrıştıran Enalos, Plutarkhos tarafından "ahtapot" kültüyle de ilişkilendirilmiştir. Enalos ile özdeşleştirilen bir başka mitolojik karakter ise, Poseidon ile Minos'un kızı Satyraia'nın (Satyrlere ait) yasak ilişkisinden doğan ve bir yunusun sırtına binerek Tarentum'a gelen Yeni Yıl Çocuğu Taras'dır ("satyrlere ait olan"). Tarentum'un Taras tarafından kurulduğu ve burada onuruna bir tapınak inşa edildiği söylenir (Pausanias: x. 10. 4, 13. 5; Strabon: vi. 3. 2). MÖ 708 yılında Dor kenti Tarentum'u kuran Phalanthos, istila ettiği ülkede karşılaştığı Skellerden aldığı yunus kültünü daha sonra sahiplenmiş ve kontrolü altına almıştır.

3. "On ikinci" anlamına gelen İkadios ismi, belki de, kahramanın yunus sırtında ülkeye geliş tarihine karşılık gelen ve festivallerin kutlandığı ayın günü ile ilgilidir.

88.
MİNOS ve KARDEŞLERİ

Zeus ile Europa'nın, Hera'dan gizli yaşadıkları ilişki sonunda Minos, Rhadamanthys ve Sarpedon adlarında üç erkek çocuk dünyaya gelmişti. Europa, tanrılar tanrısından ayrıldıktan sonra o sırada Girit Hükümdarı olan Asterios ile evlendi. Asterios, Doros'un torunu ve Tektamos'un oğluydu. Anlatılanlara göre, Tektamos, Girit'e hükümdar olduğu sırada, adaya Aioller ve Pelasglardan oluşan iki kavmin gelmesine izin vermiş ve kendisi de Aiol soyundan gelen Kretheus'un kızı ile evlenmişti.[1]

b. Ne var ki, Asterios ve Europa'nın evlilikleri başlangıçta olduğu gibi mutlu sürmedi. Zira kral, kendisinden sonra tahtı bırakacağı erkek çocuğa sahip olamamıştı. Bu nedenle eşinin Zeus'dan olan çocukları Minos, Rhadamanthys ve Sarpedon'u evlatlık olarak aldı ve onları krallığının varisleri ilan etti. Çocuklar büyüyüp birer yetişkin olduklarında, aralarında Miletos adındaki bir gençten dolayı anlaşmazlık çıktı. Miletos Apollon ile Nympha Areia'nın oğluydu. Söylenenlere göre belki de Ganymedes'den daha da yakışıklı ve alımlı olan ve bazılarının Deione, bazılarınınsa Theia dedikleri bu genç, Europa'nın oğullarının üçünün de hemen dikkatini çekmiş ve onların aşkını kazanmıştı.[2] Miletos'un Europa'nın oğulları arasından sadece Sarpedon'un aşkına karşılık vermesi üzerine, Minos onu ülkeden kovdu. Bunun üzerine Miletos, yanındakilerle beraber büyük bir donanma ile Anadolu sınırları içerisinde bulunan Karia'ya gelerek burada kendi adıyla anılacak olan Miletos şehrini kurdu. Önceleri Anaktoria ismiyle anılan bu şehir, iki kuşak boyunca Anaks adındaki bir Gigant tarafından yönetilmişti. Anaks Uranos ile Yer Tanrıçası'nın oğluydu. Babasının ölümünden sonra Asterios adındaki bir başka Gigant yönetimi eline aldı ve bir süre ülkede hükümranlığını kabul ettirdi. Daha sonra Asterios, Miletos tarafından öldürülerek Lade Adası'na gömüldü. Burada son zamanlarda yapılan kazılarda Gigant Asterios'a ait olduğu sanılan ve en az sekiz kübit uzunluğunda kemiklere rastlanmıştır. Yukarıda-

kinden farklı olarak anlatılan bir tradisyonda, Miletos'un kendisine tuzak kurmaya çalıştığını düşünen Minos'un, Tanrı Apollon'dan korktuğu için genci öldüremediği, fakat onu uyardığı, Miletos'un da bunun üzerine Karia'ya kaçtığı ileri sürülür.[3] Bir başka anlatımda da, Europa'nın oğulları arasındaki çekişmenin nedeni olarak Miletos değil de, Zeus ile Kassiopeia ya da Zeus ile Phoiniks'in birlikteliğinden dünyaya gelen Atymnios gösterilir.[4]

c. Üvey babası Asterios'un ölümünden sonra Minos, hükümranlığı tek başına ele geçirmeye kalkıştı. Minos onlara tanrıların isteği üzerine tahta geçtiğini ve Olymposluların kendisinin bütün isteklerini kabul edeceğini söyledi. Bunun üzerine kardeşleri iddiasını kanıtlamasını istediler. İlk olarak Poseidon onuruna bir mabet inşa eden Minos, Denizler Tanrısı'na dualar etti ve ondan denizden bir boğa çıkartmasını isteyerek, bu hayvanı daha sonra ona kurban edeceğine dair söz verdi. Poseidon'un gönderdiği boğa herkesin şaşkın bakışları arasında yüzerek geldiği denizden kıyıya çıktı. Bunun bir tanrısal işaret olduğuna kanaat getiren kardeşlerden Sarpedon dışındakiler, ağabeylerinin tahta geçmesine ses çıkarmadı. Ne var ki Minos, güzelliğinden etkilendiği boğayı söz verdiği gibi Poseidon'a kurban etmekten vazgeçerek onu kendi sürülerine kattı. Poseidon'a da bir başka boğayı kurban olarak sundu. Bütün Giritliler Minos'un kral olmasını isterken Sarpedon, sevdiği genci (Miletos) ülkeden kovduran kardeşinin başa geçmesine şiddetle karşı çıktı. Ona göre, Minos bu şekilde üvey babası Asterios'un vasiyetine uygun davranmamıştı. Zira, Asterios ülkenin kardeşler arasında üç eşit parçaya bölünmesini ve her birinin diğerinden bağımsız olmasını vasiyet etmişti.[5]

d. Girit'ten Minos tarafından kovulan Sarpedon, Küçük Asya'daki Kilikya'ya geldi. Burada Kiliks ile ittifak kurarak Milyanlara karşı savaş ilan etti. Ordulara komuta eden Kiliks ve Sarpedon kanlı bir savaştan sonra onları yendiler. Başa geçen Sarpedon'a, babası Zeus üç kuşak boyunca tahtta kalma ayrıcalığını bahşetti. Ölümünden sonra başa geçen Lykos zamanında Milyan Krallığı'nın adı değiştirildi ve o günden sonra bu ülke Lykia adıyla tanındı. Anlatılanlara göre Lykos da, Aegeus tarafından Atina'dan kovulduktan hemen sonra, Kral Miletos'un yanına sığınmış ve onun ölmesiyle tahta geçmişti.[6]

e. Bu arada Minos, Güneş Tanrısı Helios ile Perseis olarak da tanınan Nympha Krete'nin kızı Pasiphae ile evlenmişti. Ne var ki mutlulukları çok uzun sürmedi. Zira Poseidon kendisine söz verdiği boğayı kurban etmeyen Minos'u cezalandırmak için talihsiz Pasiphae'yi hedef seçmişti. Dünyalar güzeli Pasiphae, eşinin tanrıya sunmaktan vazgeçtiği boğayı görür görmez ona karşı dayanılmaz bir aşk hissetti. Günlerce içinde bulunduğu bu dayanılmaz durumdan nasıl kurtulacağını düşündü durdu. Zira sapıklık sayılabilecek böyle bir düşünceyi kimsenin onaylamayacağından emindi. Son çare olarak,

o sırada Knossos yakınlarında bir yerde sürgünde olan ve ölümlülerin en hünerlisi olarak kabul edilen Atinalı Daidalos'a sırrını açmaya karar verdi. Daidalos ona yardım edeceğine söz vererek tahtadan bir düve yaptı. Pasiphae âşığıyla birlikte olabilmek için yapma düvenin içine girdi ve Poseidon'un sürülerini otlattığı Gortys yakınlarındaki çayıra geldi. Daidalos'un kraliçeye boğa yaklaştığında arka kapağını nasıl açacağını sıkı sıkıya tembih ettiği bu yapma düve gerçekten de aslına o kadar benziyordu ki, boğa onu canlı sandı ve böylece çiftleşme gerçekleşti. Bu ilişkiden yarı insan yarı boğa şeklinde tasvir edilen Minotaur dünyaya geldi.[7]

f. Efsanenin yukarıdakinden oldukça farklı olarak anlatıldığı tradisyonlar da vardır. Bunlardan birinde, Minos'un kral olmadan önce her yıl sürülerinden en güzel boğayı seçerek Poseidon'a kurbanlar sunduğu, fakat o yıl en besili boğanın yerine bir başkasını kurban ettiği için tanrının gazabına uğradığı anlatılır. Bir başka tradisyon da ise, Minos'un Tanrılar Tanrısı Zeus'a saygısızlık yaptığı için cezalandırıldığı ileri sürülür. Hatta, Pasiphae'nin başına gelenlerin kendisine ibadet etmediği için Aşk Tanrıçası Aphrodite'in işi olduğunu söyleyenler bile vardır.

Poseidon'un gönderdiği boğa daha sonra bütün ada sakinlerini rahatsız etmeye başladı. Öyle ki hiç kimse korkusundan ona karşı koymaya cesaret edemiyordu. En sonunda Herakles boğayı yakalamayı başardı ve onu Yunanistan'a getirdi. Burada da insanlara saldırmaya başlayınca, burnundan ateşler çıkaran boğa, Theseus tarafından öldürüldü.[8]

g. Eşinin yaşadığı sapık ilişkiyi ve bu ilişkiden dünyaya gelen Minotaur'un varlığını öğrenen Minos, halkının bu skandaldan haberdar olmaması için, kâhine başvurdu. Kâhin;

"Daidalos'a senin için Knossos'da bir sığınak yapmasını söyle," diyerek ona yardım etti. Bunun üzerine Kral hemen Atinalı sanatçının yanına giderek ondan yardım istedi. Daidalos tüm hünerini kullanıp içinden hiç kimsenin çıkamayacağı labirent şeklinde bir saray inşa ederek kralın isteğini yerine getirdi. Minos, adına Labyrinth denilen bu sarayın en gizli yerlerine kendisini aldatan eşi ile birlikte yarı insan yarı boğa Minotaur'u koydu.[9]

h. Kardeşi Sarpedon'dan daha bilge olan Rhadamanthys, Girit'te kalarak Minos ile barış içinde yaşadı. Kardeşinin kendisine olan bağlılığından dolayı, kral onu, ülke topraklarının üçte birini vererek ödüllendirdi. Bilgeliği ve adaletiyle kısa sürede yalnızca Girit'te değil, aynı zamanda Ege Denizi'ndeki bütün adalarda yadsınamayacak derecede ün kazanan Rhadamanthys, bu özelliği ile tanrılar tanrısı Zeus'un da sevgisini kazanmıştı. Anlatılanlara göre her dokuz yılda bir baş tanrının mabedinde ibadet ettikten sonra yeni yasalarla ülkesine gelerek onları uygulamaya başlardı. Bu gelenek onun ölümünden sonra kardeşi Minos tarafından uzun bir süre devam ettirildi.[10] Anlatılan ba-

zı tradisyonlarda, Rhadamanthys'in Minos'un kardeşi olmadığı ve dolayısıyla babasının da Zeus olmadığı ileri sürülür. Bu tradisyona göre Rhadamanthys Hephaistos'un oğludur. Başka tradisyonlarda ise, Minos'un babasının Zeus değil de, Nympha İda ile evlenen Lykastos olduğu anlatılır.

Minos'un ölümünden sonra tahta oğlu Gortys geçti. Tegeanların ileri sürdüğü bir iddiaya göre ise, Gortys Minos'un oğlu değil, Arkadyalı Tegeates'in oğludur.[11] Rhadamanthys de Küçük Asya'da kendi payına düşen topraklarını oğlu Erythros'a; Khios'u, Dionysos'un şarabın yapılışını öğrettiği ilk ölümlü olan Ariadne'nin oğlu Oinopion'a; Lemnos'u, Ariadne'nin diğer oğlu Thoas'a; Kournos'u, Enyues'e; Peparethos'u, Staphylos'a; Maroneia'yı, Euanthes'e; Paros'u, Alkaios'a; Delos'u, Anios'a ve Andros'u da Andros'a miras olarak bıraktı.[12]

i. Rhadamanthys'in Boiotia'dan ayrılma sebebi olarak birlikte savaşlara katıldığı arkadaşını öldürmesi ileri sürülür. Anlatılanlara göre kral, bu cinayetten sonra ülkeyi terk etmek zorunda kaldı ve Okaleai'ye sürgüne gönderildi. Burada Amphitryon'un ölümünden sonra Herakles'in annesi Alkmene ile evlendi. Öldüklerinde her iki sevgili, Haliartos'da uzun süre ziyaretçilerin akınına uğrayan bir mezara kondu. Mezarın hemen yanında, Girit'ten bu ülkeye getirilen bir kamış tarlası bulunmaktaydı. Ülkede yaşayanlar bu kamışlardan cirit ve flüt yapımında yararlanmaktaydı. Bununla beraber bazı tradisyonlarda Rhadamanthys'in ölümünden sonra gittiği Elysia Ovasında Alkmene ile evlendiği ileri sürülür.[13] Zira, Tanrılar Tanrısı Zeus, Rhadamanthys'i, ölümünden sonra, Minos ve Aiakos ile birlikte "Mahşerin Yargıcı" olarak Elysia Ovası'nda çalışması için görevlendirmişti.[14]

1. Sicilyalı Diodoros: iv 60 - v. 80.
2. Sicilyalı Diodoros: iv. 60; Apollodoros: iii. 1. 2; Ovidius: *Metamorphoses* ix. 442; Antoninus Liberalis: *Transformations* 30.
3. Pausanias: vii. 2. 3 - i. 35. 5; Ovidius: *Metamorphoses* ix. 436.
4. Apollodoros: *a.g.e.*; Kritik – Apollonius Rhodius: ii. 178.
5. Strabon: x. 4. 8.
6. Apollodoros *a.g.e.*; Herodotos: i. 173.
7. Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Pausanias: vii. 4. 5; Vergilius: *Bucolica* vi. 5; Vergilius: *Bucolica* vi. 5; Apollodoros: *a.g.e.* - iii. 1. 3-4.
8. Sicilyalı Diodoros: iv. 77. 2 - 13. 4; First Vatican Mythographer: 47; Hyginus: *Fabula* 40 (eser günümüze dek varlığını koruyamamıştır).
9. Ovidius: *Metamorphoses* viii. 155; Apollodoros: iii. 1. 4.
10. Sicilyalı Diodoros: iv. 60 - v. 79; Apollodoros: iii. 1. 2; Strabon; *a.g.e.*
11. Kinaithon – Pausanias: viii. 53. 2.; Sicilyalı Diodoros: iv. 60; Pausanias: viii. 53. 2.
12. Kritik – Apollonius Rhodius: iii. 997; Sicilyalı Diodoros: v. 79. 1-2.
13. Tzetzes: *On Lycophron* 50; Apollodoros: ii. 4.ıı; Plutarkhos: *Lysandros* 28; Strabon: ix. 11. 30; Pherekydes – Antoninus Liberalis: *Transformations* 33.
14. Sicilyalı Diodoros: v. 79; Homeros: *Odysseia* iv. 564.

*

1. Sir Arthus Evans'ın, Klasik Çağ öncesi 1., 2. ve 3. Minos Devri Girit kültürünü incelediği eserlerinden anlaşıldığı kadarıyla, MÖ 3. binyıl başlarında Girit'te hükümranlık kuran krala Minos adının verildiği ileri sürülmüşse de, sonraları yapılan çalışmalarda bu iddianın pek de geçerli olmadığı görülmüştür. Buna göre Minos, MÖ 2. binyılda Girit Adası üzerinde egemenlik kuran Helen Hanedanlığı'na ait bir unvandı. Sözü edilen bu unvan, her bir kutsal kralın Knossos'un Ay rahibesi ile yaptığı ritüel evliliğin bir nişanı olup, onun "Ay'a ait" olduğunu göstermekteydi. Anlatılan efsanede, Minos'un, Asterios'dan sonra tahta geçen hükümdar olduğu, Asterios'un da Doros'un torunu olduğu ileri sürülür. Ne var ki, gerçekte Dorlar Girit'i MÖ 2. binyılın sonlarına kadar istila etmemişlerdir. Aioller ile Pelasgların (belki de "Attika"lı İonialarla birlikte) Tektamos'un ("usta-zanaatkar") –bu isim, Tektamos'un, Rhadamanthys'in babası olduğu ileri sürülen Hephaistos ve Daidalos ile özdeşleştirilmesine neden olmuştur– önderliğinde adaya getirilmiş oldukları, ayrıca bu iki kavmin Minos'un savaşçıları olduğu kuvvetle muhtemeldir. Asterios ("yıldızlı") ise, gezegensel güçleri elinde bulunduran ve Cennet'in Kraliçesi olarak bilinen Tanrıça Asterie'nin erilleştirilmiş formudur. *Crete*, aynı Creteus ile Cretheus gibi Yunan kökenli bir kelime olup, "güçlü, kudretli tanrıça" anlamına gelen *krateia* sözcüğünün bir varyantıdır. Messrs M. Ventris ile J. Chadwick'in, Pylos, Thebes ve Mykene ile Knossos Sarayı'nın harabeleri arasında bulunan B Grubu Minos Yazıları üzerinde yaptıkları araştırmalarda, 2. binyılın ortalarında Knossos ve civarında kullanılan resmi dilin Aiolik Yunanca'nın çok eski bir formu olduğu tezi kuvvet kazandı. Anlaşıldığı kadarıyla söz konusu alfabe, Ari dil grubunu kullanmayan bir kavim tarafından icat edilmiş ve Yunanca'ya uyarlanması sırasında birtakım zorluklarla karşılaşılmıştır. (A Grubu Minos Yazılarının Yunanca ya da başka bir dilde mi yazıldığı konusunda henüz kesin bir sonuç elde edilememiştir.) Yunan mitolojisinde geçen birçok ismin Girit ve Yunanistan'da bulunan tabletlerde yazılı olması, bu kişilerin anlatıldığı efsanelerin, Troya Savaşı'ndan çok önceleri ortaya çıktığını gösterir. Bu isimler arasında Akhilleus, İdomeneus, Theseus, Kretheus, Nestor, Ephialtes, Ksuthos, Aias, Glaukos ve Aiolos sayılabilir.

2. Miletos'un eril bir isim olduğu göz önünde bulundurulursa, ikiz kardeşler arasında bir kadın için verilen mücadelenin yerini, homoseksüel bir eğilime bıraktığı şeklinde bir sonuç çıkarılabilir. Görünen o ki gerçekte, Akhaların Knossos'a saldırıp burayı ele geçirdiği MÖ 1400 yıllarında meydana gelen kargaşa sırasında, Pelasg ya da İonia Soyu'ndan gelen, Yunanca konuşan ve Ay Tanrıçası'nı evrenin mutlak hakimi gören birçok Girit aristokratı yanlarındakilerle beraber Küçük Asya'ya, özellikle de Karia, Lykia ve Lydia'-

ya göç etmek zorunda kaldı. Sarpedon'un Lykia'da kurmuş olduğu medeniyeti yermek adına Herodotos, yaşadığı çağa kadar Lykialıların, Karialılar gibi, uzun yıllar anaerkil bir yaşam sürdüğü iddiasını sıklıkla dile getirir (Herodotos: i. 173, Strabon: xi. 8. 5). *Miletos*, muhtemelen Girit kökenli bir sözcüktür. Eğer değilse de "kırmızı toprak boya" ya da "kızıl mil-balçık" anlamına gelen *milteios* kelimesinin farklı bir tranliterasyonudur. Sözcük bu haliyle her ikisi de "kırmızı" anlamına gelen Erythros ya da Phoiniks'in eş anlamlısıdır. Girit halkının sahip olduğu ten rengi, Helen soyundan gelen insanlara göre daha kırmızıydı. Ayrıca, isimlerinin kelime karşılığı "kırmızı adamlar" olan Puresatiler (Filistinliler) gibi, Lykia ve Karialıların bir kısmı Girit toprakları üzerinde yaşamışlardı.

3. Anactoria'nın dev kralları, Eski Ahit'in ilk kitabındaki Anakim Devleri'ni çağrıştırır (*Joshua*: xiv. 13). Sözü edilen bu devler, bir zamanlar Heth'in (Tethys ?) oğlu Efron'a adanmış olan tapınaktan Caleb tarafından çıkartılmış ve başka yerlere göç etmeye zorlanmışlardır. Hebron'a ismini veren Efron ise (*Yaratılış* xxiii. 16), efsanede adı geçen Phoroneus ile özdeşleştirilebilir. Görünen o ki Anakimler, MÖ 14. yüzyılda Mısırlılarla kanlı savaşlara girdiği söylenen Denizci Birliği'nin birer üyesi olarak Yunanistan'dan diğer ülkelere göç etmişlerdir. Anaks'ın oğlu Asterios'un mezarının bulunduğu yer olan Lade, çok büyük bir olasılıkla Tanrıça Lat, Leto ya da Latona onuruna bu adla isimlendirilmiştir. Ayrıca, Asterios'un, Minos'un babası ile aynı isme sahip olması, Miletlilerin beraberlerinde bu efsaneyi Girit Miletos'dan getirmiş olduğunu akla getirir. *İstilalar Kitabı* adlı İrlanda kaynağında dile getirilen ve akla oldukça yatkın görünen bir tradisyona göre, İrlandalı Miletliler aslen Giritli olup, Küçük Asya üzerinden Suriye'ye, buradan da MÖ 13. yüzyılda denizden batıya doğru yol alarak Kuzey Afrika'daki Gaitulia'ya ulaşmışlar nihayet Brigantium üzerinden (Compostela, Kuzey-batı İspanya) İrlanda'ya gelmişlerdir.

4. Miletos'un Tanrı Apollon'un oğlu olduğunun ileri sürülmesi, Milesia Kralları'na aynı Korinth'de olduğu gibi Güneş'e ait birtakım vasıflar atfedildiği anlamına gelir.

5. Tanrılar tanrısının oğlu Minos'un, kardeşlerine karşı kazandığı zafer, Dorların Girit'i uzun bir mücadeleden sonra ele geçirdiği anlamına gelir. Bunun yanında Minos'un kutsal boğayı Deniz Tanrısı Poseidon'a kurban etmesi, ilk çağlarda "Minos" unvanını elinde bulunduranların Aioller olduğunu gösterir. Girit, tarih boyunca hep zengin bir ülke olmuş ve MÖ 8. yüzyılın sonlarına doğru ada, Akhalar, Dorlar, Pelasglar ve Kydonialılar (Aioller) arasında paylaşılmıştı. Ülkenin en batısında ise "gerçek Giritliler" yaşamaktaydı (*Odysseia* xix. 171-5). Sicilyalı Diodoros, Zeus'un oğlu olan Minos ile, torunu bir başka deyişle Lykastos'un oğlu Minos'un birbirinden tamamen farklı

karakterler olduğu konusu özellikle vurgulamıştır. Bununla beraber, Knossos'da birbiri ardına üç farklı Minos Hanedanlığı'nın hükümranlık kurmuş olduğu kuvvetle muhtemeldir.

6. Sarpedon ismi ("tahta sandıkta yaşanan mutluluk"), kralın, su üzerinde yüzen tahta sandık üzerinde –Moses, Perseus, Anios ve diğerleri gibi– bir çocuk formuyla Yeni Yıl'da geleneksel doğumunu ilan eden Güneş-kahramanın ritüelini beraberinde Lykia'ya getirmiş olduğunu açıklar. Perseus ile bir Girit efsanesi arasında kurulan bağlantı muhtemelen Pasiphae'nin annesi Perseis nedeniyledir. Zeus'un Sarpedon'u üç kuşak boyunca yaşamakla ödüllendirmesi muhtemelen, o zamana kadar sekiz yıl olan hükümranlık süresinin –Büyük Yıl– sadece Sarpedon için on dokuz yıla –bu süre, sekizinci yılın sonuna doğru Güneş ve Ay vakitlerinin rastlaştığı zamana karşılık gelir– çıkarıldığı anlamını taşır. Bu şekilde, hükümranlık süresi üçüncü Büyük Yıl'ı da içine almış oluyordu.

7. Pausanias'a göre "Pasiphae", Ay'a atfedilen unvanlardan; Tanrıça'ya verilen diğer bir isim olan "İtone" ise "yağmur getiren" Tanrıça Athena'nın sahip olduğu unvanlardan biri olduğundan dolayı, (Pausanias: ix. 34. 1) Pasiphae ve âşık olduğu kutsal boğanın anlatıldığı efsane muhtemelen, inek boynuzları takmış Ay Tanrıçası'nın rahibesi ile boğa maskesi takmış Minos Kralı'nın meşe ağacı altındaki ritüel evliliğini simgeler. Hesykhios'a göre (*sub* Carten) "Gortys", "inek" anlamına gelen Girit kökenli bir kelime olan Karten'i karşılamaktadır. Gortys'in Güneş Tanrı'ya ait kutsal sürülerin bulunduğu yer olduğu göz önünde bulundurulursa, Ay rahibesi ile kral arasında yapılan düğün, Güneş ile Ay'ın evliliği olarak düşünülebilir (Servius, Vergilius *Bucolica* vi. 60). Daidalos'un, kraliçeye yardım ettikten hemen sonra ortadan kaybolması, bahsedilen ritüelin, Piktis ya da Moisynoikhia tarzında halka açık bir şekilde yapılmadığı anlamına gelir. Sonraları Pasiphae'nin boğa ile yaşadığı sapık ilişkiyi tasvip etmeyen birçok yazar, yukarda anlatılan efsanede çeşitli değişiklikler yapmış ve genç kadının bir boğa ile değil de, Tauros adındaki bir genç ile yasak bir ilişki yaşadığını ileri sürmüştür. (Plutarkhos: *Theseus* 19; Palaiphatos: *On Incredible Stories* ii.) Ay için kutsal sayılan hayvanlardan olan beyaz boğalar, aynı zamanda Roma'daki Alban Dağı'nda geleneksel olarak düzenlenen ritüellerde kurban olarak sunulurdu. Aynı şekilde Trakyalı Dionysos kültünün yanı sıra, Galyalı Druidlerin ökseotu ve meşe ritüellerinde de boğalar, tanrı veya tanrıçalara sunulmaktaydı. *Book of the Dun Cow*'a göre ise, İrlanda'daki taç giyme seremonilerinden hemen öncesinde boğalar kurban edilmekteydi.

8. Kral Minos için Knossos'da inşa edilen ihtişamlı saray, birbiri yanında inşa edilmiş onlarca odasıyla, hemen hemen aynı yerlere çıkan koridorları ve birbirinin aynı olan salonlarıyla, yabancı birinin kolaylıkla yolunu kaybede-

bileceği bir yapı niteliğini taşımaktaydı. Sir Arthur Evans'a göre saray bu haliyle, Labirent'in kendisidir. Sözcük, Girit Hanedanlığı'nın epeyce yaygın bir sembolü olan çift-ağızlı balta da denilen *labyrs*'den –batan ve yeni doğan iki Ay figürünün arkaları birbirine gelecek şekilde bir araya getirilmesinden oluşan ve tanrıçanın yıkıcı, fakat aynı zamanda iyileştirici yüzlerini sembolize eden figür– türemiştir. Ne var ki, Knossos'da bulunan ve asıl labirent olduğu iddia edilen yapı, saraydan tamamen bağımsız ve ayrı bir şekilde inşa edilmiş olup, Hampton Avlusu gibi ritüel amaçlı dans figürleriyle –bahsedilen figürler, Paskalya labirent-dansı için Galler ve Kuzeydoğu Rusya'nın birçok bölgesinde karşımıza çıkar– paralel olarak süslenen alan, mozaikle kaplanmıştır. Bu dans, İtalya (Plinius: *Naturalis Historia* xxxvi. 85) ve Troya'da da (Kritik – Euripides *Andromakhe* 1139) yapılmaktaydı ve anlaşıldığı kadarıyla bu tür pratikler Britanya Adası'na, MÖ 3000 yıllarında, Kuzey Afrikalı neolitik göçmenleri tarafından getirilmiştir. Homeros, Knossos Labirentini aşağıdaki dizelerle tasvir eder (*İlyada* xviiii. 592):

Daidalos, Knossos'dan çıkmayı başardı,
Sarı-saçlı Ariadne için yapılan dans-yerinden

Lukianos da, Girit'teki popüler dansların ilham kaynağının Ariadne ve Labyrinth olduğunu ileri sürer (*On the Dance* 49).

9. Bilinenin aksine Rhadamanthys kültü büyük bir ihtimalle, Girit'e Boiotia'dan getirilmiştir. Kahramanın onuruna yapılan bir tapınağın bulunduğu Haliartos, "Ekmeğin Beyaz Tanrıçası" yani Demeter için kutsal sayılan mekânlardan biriydi. Zira, *Halia*, "denize ait" Ay Tanrıçası Leukothea'nın "Beyaz Tanrıça" unvanlarından biri (Sicilyalı Diodoros: v. 55) olup, sözcüğün diğer parçası *artos* ise "ekmek" anlamına gelir. Alkmene "öfkeli" ise aynı şekilde Ay Tanrıçası'na atfedilen diğer bir unvandır. Her ne kadar Girit kökenli bir kelime olduğu iddia edilse de, Rhadamanthys muhtemelen, "değnekle kehanette bulunmak" anlamına gelen *Rhabdomantis* kelimesinden türemiştir. Bahsedilen isim, kahramanın ruhunun kamışların tepelerini gizemli olarak salladığı Haliartos sazlığından alınmıştır. Eğer böyleyse, Girit'i ve diğer bütün adaları yaptığı kanunlarla adaletli bir yapıya kavuşturduğu anlatılan Rhadamanthys, Girit'te, her yeni hükümranlık süresinin başlangıcında kendisine başvurulan ve insanların bir hayli saygı gösterdiği bir kâhindi. Bir başka deyişle kralın yayınladığı kanunlar, Girit ağırlık ve uzunluk ölçülerinin yanı sıra, ticari anlaşmalarının geçerli olduğu bütün bölgelerde kabul edilmiştir. Onun Hephaistos'dan ziyade Zeus'un oğlu olarak anlatılmasının sebebi olarak da, Rhadamanthine Kâhinleri'nin, baş tanrı için kutsal sayılan Diktaia Mağaraları'ndan gelmiş olması gösterilir.

10. Girit Petsofa'da bulunan ve kilden yapılmış olan onlarca insan kafası ve kolları, her birinin içerisinden tahta bir çubuk geçirilebilecek şekilde dizayn edilmiştir. Bu uzuvlar tahtalarla birleştirildiğinde Bereket Tanrıçası'nı simgeleyen Daidalos'un tahta bebeklerini anımsatır. Eski çağlarda bu tür dizgeler rüzgârın esmesiyle sallanacak şekilde kollarından meyve ağaçlarına bağlanır ve böylece ürünün her zamankinden daha fazla bereketli olması amaçlanırdı. Benzer bir şekilde ağaca asılan bir başka oyuncak bebek, Mykene'deki Akropolis Hazinesi'nde bulunan altın bir yüzükte resmedilmiştir. Ağaca tapma ya da ona ibadet etme, birçok Minos sanat yapıtının başlıca ilham kaynağı olmuştur. Girit Tanrıçası sayılan Ariadne de hayatına, Attikalı Erigone'nin yaptığı gibi kendini bir ağaca asarak son vermiştir (*Contest of Homer and Hesiod* 14). Arkadya Kondyleia'da bir tapınağı bulunan Asılan Artemis ile (Pausanias: viii. 23. 6), Rodos'ta tapınağı bulunan ve Polyxo tarafından asıldığı ileri sürülen Ağaçların Tanrıçası Helen de (Pausanias: iii. 19. 10), Ariadne'nin farklı bölgelerdeki varyantlarından yalnızca birkaçıdır.

89.
MİNOS'UN AŞKLARI

Minos, birçok Nympha ve kraliçe ile aşk yaşamıştı. Bunların arasında, oğulları Paros'da koloni kuran ve sonraları Herakles tarafından öldürülen Nympha Paria ile Asterios'un annesi olan Androgeneia da bulunmaktaydı.[1] Fakat onun en çok bilinen aşk macerası Leto'nun kızı Britomartis'e sahip olmak için verdiği mücadeledir. Avlarda kullanılan ağların mucidi olan Britomartis, aynı zamanda Tanrıça Artemis'in av köpeklerinin de bakıcısıydı.[2]

b. Britomartis, Minos'un bütün aşk isteklerini geri çevirmiş, üstelik onunla karşılaşmamak için meşe ağaçlarının sıkça bulunduğu yerlerde saklanmaya başlamıştı. Ne var ki, bu bile Minos'un onu takip etmesini engelleyemedi. Bazen uçsuz bucaksız ovalarda, bazen de sarp kayalıklarda süren bu kovalamaca tam dokuz ay sürdü. Britomartis, âşığının kendisinden vazgeçmeyeceğini düşünüp umutsuzluğa kapıldığı bir anda kendini kayalıklardan denize atarak hayatına son vermek istedi. Genç kadın boğulmak üzereyken, avlanmakta olan denizcilerin attığı ağlara takılarak kurtuldu. Bunun üzerine Artemis, Britomartis'e Diktynna (Ağdaki Kız, çev. n.) adını vererek onu tanrısallaştırdı. Bununla beraber, Britomartis onuruna, Aigina'da yok olduğu için Aphaia; Sparta'da Artemis adı ve "Gölün Hanımefendisi" soy ismiyle; Kephallonia'da Laphria adıyla ibadet edilir ve kurbanlar sunulurdu. Bunun yanında Samiler Tanrıça'yı gerçek (Britomartis) adıyla sahiplenmişler ve ona bu isimle ibadet etmişlerdir.[3]

c. Minos'un birçok kadınla aşk yaşaması eşi Pasiphae'yi o kadar öfkelendirmişti ki, genç kadın kocasının kendisini aldatmasına bir son vermek için onu lanetledi. Buna göre kral, baştan çıkardığı sevgilileriyle ilişkiye geçeceği sırada, vücudundan onlarca yılan, akrep ve kırkayak salgılıyor ve bu hayvanlarda Pasiphae'nin rakiplerini oracıkta öldürüyorlardı.[4] Atinalı Kral Erekhtheus'un kızı olan ve kocası Kephalos tarafından terk edilmiş olan Prokris, Minos'un büyüden kurtulmasına yardım etmek için ona sihirli bir ot verdi. Bu

sırada, Prokris'in Girit'e geldiğini öğrenen Eos, bu fırsattan yararlanarak, uzun süreden beri sevdalandığı Kephalos'u baştan çıkarmaya çalıştıysa da Kephalos, eşine sonsuza dek sadık kalacağına dair söz verdiğini öne sürerek Tanrıça'yı reddetti. Zira, her ikisi de birbirlerine sadakat yemini etmişlerdi. Bunun üzerine Eos, Prokris'in sanıldığı kadar iffetli ve kocasına sadık bir eş olmadığını iddia etti ve bunu da kanıtlayabileceğini söyledi. Eos, hemen Kephalos'u Pteleon kılığına sokarak ondan Prokris'in yanına gitmesini ve kendisiyle birlikte olursa ona altın taç hediye edeceğini söylemesini istedi. Eşinden şüphe duymayan Kephalos, Tanrıça'nın yanıldığını ispat etmek için onun söylediklerini aynen yerine getirdi. Ne var ki, göz kamaştırıcı tacı gören Prokris bu uygunsuz teklifi geri çevirmeyerek evine gelen bu yabancıyla birlikte olmayı kabul etti. Birbirlerine verdikleri sözün artık hiçbir anlamı kalmadığını gören talihsiz kral, eşinin çok kıskandığı Eos ile birlikte oldu.

d. Kephalos ve Eos bir süre beraber yaşadılar. Bu birliktelikten Phaethon adında bir erkek çocuk dünyaya geldi. Ne var ki, Aphrodite, Phaethon'u henüz küçük bir çocukken kaçırdı ve en kutsal saydığı tapınakları, geceleri koruması için, onu görevlendirdi. Phaethon Giritliler tarafından akşam ve şafak yıldızı anlamına gelen Adymos olarak tanındı.[5]

e. Bu arada yaptığı hatayı anlayan ve halkın diline düşen Prokris, bu utanca daha fazla dayanamayacağını anladı ve evini terk edip, Girit'e, Kral Minos'un yanına sığındı. Çapkınlığı ile ün yapmış kral için genç kadını baştan çıkarmak, Ptelon'unkinden çok daha kolay oldu. Minos ona bir zamanlar Tanrıça Artemis'in kendisine verdiği köpeği ve mızrağı hediye etti.[6] Doğaüstü güçlere sahip olan köpek, avını asla kaçırmıyor, mızrak ise ne olursa olsun hedefini asla şaşırmıyordu. En az Artemis kadar avlanmaya meraklı olan Prokris, hediyeleri görünce kralın isteklerine daha fazla karşı koymamakla beraber Minos'a, Pasiphae'nin yaptığı büyüyü bozması için Kirke'ye giderek büyülü iksiri –bu, Büyücü Kirke'nin icat ettiği birtakım büyülü otlardan elde edilen bir karışımdı– almasını şart koştu. Gerçekten de bu ot, Minos'un lanetini bozabilecek güçteydi. Ne var ki, kendisi için çok kıymetli olan hediyeleri alan Prokris, Pasiphae'nin kendisini aldatabileceğini düşündüğünden, Minos'un da uzaklarda olmasını fırsat bilerek Atina'ya geri döndü. Kralın adamları tarafından yakalanmamak için Pterelas adını alarak kendisini yakışıklı bir gence dönüştürdü. Sevgilisi ile beraber olabilmek için Kirke'ye giden Minos, Prokris'i bir daha görmemek üzere kaybettiğinden habersizdi.

f. Minos'u terk ederek Atina'ya dönen Prokris tekrar kocasının yanına gitti. Ne var ki, onun gerçek kimliğinden habersiz olan Kephalos, beraber katıldıkları av sırasında köpeği ve mızrağı görünce, ikisini de genç kadından satın almak istedi. Karşılığında da o güne kadar kimsenin daha önce görmediği kadar gümüş teklif etti. Fakat genç kadın bunların hiçbirini kabul etmeye-

rek sahip olduklarının tek karşılığının aşk olabileceğini söyleyerek Kephalos'u ikna etti. İki sevgili bir araya geldiklerinde Prokris gerçek kimliğini kocasına açıkladı. Karısının yeniden barışabilmek için göze aldığı fedakârlıkları gören Kephalos onunla tekrar barıştı. Prokris de söz verdiği gibi köpek ve mızrağı aşkı karşılığında kocasına hediye etti. Ne var ki Artemis, tanrısal birtakım güçlere sahip olan bu hediyelerin elden ele geçtiğini ve kişisel faydalar için kullanıldığını görünce öfkelenmekte ve onlara bir plan hazırlamakta gecikmedi. Tanrıça ilk olarak Prokris'in kocasından tekrar şüphelenmeye başlamasını sağladı. Gerçekten de Kephalos o günlerde, gece yarısından hemen sonra ava gitmek için evden ayrılıyor ve uzun bir süre eve geri gelmiyordu. Onun bu şekildeki davranışları, Prokris'in Eos'u tekrar kıskanmasına, kocasının ava çıkma bahanesiyle eski âşığını ziyaret ettiğini düşünmesine neden oldu.

g. Prokris her geçen gün saplantı haline gelen kıskançlığa daha fazla dayanamadı ve bir gece kocasının ardından gizlice evden ayrılarak onu takip etmeye başladı. Arkasındaki çalılıkların oynadığını hisseden Lailaps, (Artemis'in Minos'a armağanı olan köpek, çev. n.) hemen havlayarak sahibini uyardı. Kephalos avının kim olduğunu bilmeksizin hedefini asla şaşırmayan mızrağıyla nişan aldı ve talihsiz kadını hemen oracıkta öldürdü. Kephalos bilmeyerek de olsa işlediği bu cinayet yüzünden Areiopagos tarafından hayatının sonuna kadar ülkesine bir daha ayak basmamak üzere sürgünle cezalandırıldı.[7]

h. Bunun üzerine Kephalos, Thebes'e, Herakles'in babası olduğu ileri sürülen Kral Amphitryon'un yanına sığındı. Burada kral, uzun süreden beri Kadmeia'ya musallat olan Teumessos tilkisini yakalamak için Lealaps'ı sahibinden ödünç aldı. Anlatılanlara göre bu tilki, tanrısal yeteneklere sahip ve bir aylık bebeğin kurban olarak sunulmasının dışında asla yakalanamayacak olan bir hayvandı. Öte yandan Lealaps da peşine düştüğü bütün avları yakalamak becerisine sahipti. Bu koşullar altında av başladı. Ne var ki, bu avın sonuçlanması imkânsızdı. Zira her ikisi de doğaüstü birtakım ayrıcalıklara sahipti. En sonunda tanrılar tanrısı bu içinden çıkılmaz durum karşısında her iki hayvanı da taştan birer heykele dönüştürerek bir çözüm yolu buldu.[8]

i. Kephalos bundan sonra Kral Amphitryon'un, Teleboa ve Thapialılara karşı açtığı savaşta onun yanında yer alarak, kendisini konuk eden krala olan minnettarlığını da göstermiş oldu. Amphitryon oldukça çetin geçeceğini düşündüğü bu savaş için birçok müttefikinden yardım istemiş ve ülkenin dört bir yanından cesur savaşçılar ona yardım etmek için savaşa katılmışlardı. Daha savaş başlamadan bütün komutanları bir araya toplayan Amphitryon, onlardan savaş sonunda elde edilecek ganimetin çalınmaması için herkesin Savaş Tanrısı Ares ve Tanrıça Artemis üzerine yemin etmesini istedi. Bütün ko-

mutanlar bu isteği kabul ederek yemin ettiler. Ne var ki, Panopeus'un, ettiği yemine sadık kalmayarak savaşta elde ettiği değerli taşları saklamaya çalıştığının anlaşılması üzerine, bu savaşçı korkaklığı ile ün yapan erkek bir çocuk sahibi olması için lanetlendi (Epeios).[9] Gerçekten de savaş, Amphitryon'un düşündüğü gibi, oldukça çetin geçti. Nihai zafere ulaşılabilmesi için Teleboanların Kralı Pterelaos'un öldürülmesinden başka bir çare kalmadığı çok geçmeden anlaşıldı. Fakat bu neredeyse imkânsızdı. Zira, Pterelaos'un saçlarının arasına büyükbabası Poseidon tarafından altın bir saç ekilmiş ve bu da kralı ölümsüz kılmıştı. Tam bu sırada Pterelaos'un güzel kızı Komaitho savaş meydanında gördüğü Amphitryon'a âşık olmuş ve bunda ne kadar istekli olduğunu göstermek için de, babasının saçları arasındaki altın teli kesmişti. Bunun üzerine Teleboan'ı ele geçirmek için kral ve adamları Kephalos'un da yardımlarıyla daha fazla bir direnişle karşılaşmadan ülkeye girdiler. Aşkı uğruna babasının ölümüne neden olan Komaitho, baba katili suçuyla Amphitryon tarafından ölümle cezalandırıldı.

j. Kephalos'un savaşta gösterdiği kahramanlığın karşılığında Amphitryon ona hâlâ Kephallonia ismiyle anılan bir ada hediye etti. Anlatıldığına göre adanın önceki ismi Kephalos'un anısına değiştirilmişti. Kephalos, eşi Prokris'i baştan çıkarmaya çalışan Minos'u hiçbir zaman affetmedi. Bunun bir diğer sebebi de, eşini öldürdüğü mızrağın ona yine Minos tarafından verilmiş olmasıydı. Her ne kadar günahlarından arındırılmış olsa da, eşine tuzak kurarak kendisini aldattığı sonucunu çıkardığı için hiçbir zaman kendini affetmedi. Eos'la yaşadığı yasak aşkın da eşine karşı işlediği ölümcül bir günah olduğunu düşünmeye başladı. Artık her gece Prokris'in hayaleti ile uykusundan uyanıyor ve bir daha da uyuyamıyordu. Çektiği acılara son vermek için Tanrı Apollon onuruna tapınak inşa ettiği Leukas Burnu'na gelerek kendisini kayalıklardan denize attı. Söylenilenlere göre hayatına son vermeden söylediği son söz Pterelas olmuştu. Pterelas, Prokris'in Kral Minos'un sarayından kaçarak kendi av partisine döndüğünde taktığı isimdi ve bu isimle kraliçe, kocasını hiçbir zaman aldatmamıştı.[10]

1. Apollodoros: ii. 5. 9 - iii. 1. 2; Nonnos: *Dionysiaka* xiii. 222 - xi. 284.
2. Solinos: xi. 8; Kallimakhos: *Hymn to Artemis* 189; Euripides: *İphigenia Tauris'te* 126; Sicilyalı Diodoros: v. 76; Aristophanes: *Batrakhoi* (Kurbağalar) 1359.
3. Pausanias: ii. 30. 3 - iii. 14. 2; Antoninus Liberalis: *Transformations* 40; Herodotos: iii. 59.
4. Antoninus Liberalis: *Transformations* 41.
5. Hesiodos: *Theogonia* 986; Solinos: xi. 9; Nonnos: *Dionysiaka* xi. 131 ve xii. 217.
6. Apollodoros: ii. 4. 7; Ovidius: *Metamorphoses* vii. 771; Hyginus: *Fabula* 189.
7. Apollodoros: *a.g.e.* - iii. 15. 1; Antoninus Liberalis: *a.g.e.*; Hyginus: *Fabulae* 125 - 189; Kritik – Kallimakhos *Hymn to Artemis* 209.
8. Pausanias: i. 37. 6 - ix. 19. 1.
9. Tzetzes: *On Lycophron* 933.
10. Apollodoros: ii. 4. 7; Strabon: x. 2. 9 - 14.

*

1. Kral Minos'un, Zeus'un yaklaşımlarını andıran bir biçimde Nymphaları ve genç kızları baştan çıkarması, hiçbir kuşkuya yer vermeyecek bir şekilde, Knossos Kralı'nın, ülkesinin farklı şehir krallıklarında, Ay Tanrıçası'nın sadık hizmetkârları olan rahibeleri ile yaptığı evlilikleri anlatmaktadır.

2. Doğu Girit'te Ay Tanrıçası'na Britomartis adı verilmişti. Bu nedenle Yunanlılar onu Tanrıça Artemis (Sicilyalı Diodoros: v. 76; Euripides: *Hippolytos* 145, *İphigenia Tauris'te* 127; Hesykhios) ve Hekate (Euripides: *Hippolytos* 141) ile özdeşleştirmişlerdir. Aynı Britomartis, Girit'in batı kısımlarında ise Vergilius'in iddia ettiği gibi Diktynna olarak benimsenmişti. (Vergilius: *Ciris* 305) *Dictyon* mitiyle direkt olarak ilişkilendirilen Diktynna, kelime olarak, balık ve diğer hayvanları yakalamakta kullanılan ağ anlamına gelir. diktys ise *diktynaion* –"Dictynna'nın yeri"– sözcüğünün bir varyantıdır. Ataerkil yaşam sisteminin benimsenmesinin hemen ardından, ağlarla kuşanmış Tanrıça'nın, kutsal kralı takip edişini ve sonunda kralı yakalamasını konu alan ritüeller, tam tersine dönmüş, bu çağdan itibaren kralın, ağları bir silah şeklinde kullanarak Tanrıça'yı kovaladığı ve en sonunda onu yakaladığı teması üzerinde durulmuştur. Her iki temaya sahip olan söz konusu yarışların izlerine Avrupa'ya hakim olan folklorlarda karşılaşmak mümkündür. Philistia'da Derceto'nun Mopsos ya da Moksos tarafından kovalanmasıyla ilişkilendirilen Minos'un Britomartis'i takip edişi, meşe ağaçlarının yeşerdiği mevsimde –muhtemelen, Tanrı Set'in, İsis ve onun oğlu Çocuk Horus'u Nil Deltası'nın sulak ovalarında takip ettiği yazın en sıcak günleri olan "Köpek Günleri"nin hissedildiği zaman– başlar ve dokuz ay sonra Bahar Bayramı'nda sona erer. Zeus'un Europa'yı baştan çıkarması da yine bu ayda meydana gelen bir fenomendir.

3. Tanrıça'nın, Goda ("saygıdeğer") olarak isimlendirildiği Kuzey Kelt kültünde yapılan ritüellerden yola çıkarak –Neanthes, *brito* hecesinin "iyi-saygıdeğer" anlamına geldiğini ileri sürer (*Greek Historical Fragments* iii, ed. Müller)– bir keçinin sırtındaki Goda, her yıl düzenlenen "aşk festivaline", vücudunu saran bir ağ dışında tamamen çıplak bir şekilde giderken, bir elinde elma olduğu halde, tavşan ve kuzgun eşliğinde tasvir edilir. Tanrıça'nın bu şekilde anlatıldığı Coventry Katedrali'nde bulunan bir iskemle yontusu, Bayan Godiva efsanesine konu olmanın dışında, Southam ve Coventry'de düzenlenmiş olan Hıristiyanlıktan önceki Bahar Bayramı seremonilerini anlatır. Almanya, İskandinavya ve muhtemelen İngiltere'de Goda onuruna yapılan ritüellerin ana teması keçi ya da keçi kılığına giren erkeklerden –bu insanlar, sonraki devirlerde büyücü kültünde Şeytan haline gelen kutsal kralın kendisidir– oluşur. Tanrıça Goda'nın taşıdığı ileri sürülen elma, hükümranlık süresinin sonuna gelen kutsal kralın kaçınılmaz ölümünü, tavşan; Tanrıça'nın

kovalamacanın sonlarına doğru kendisini bir tazıya dönüştürdüğü amansız takibini simgeler. Ağ ise, kutsal kralın kaderini değiştirmek için balık kılığına girdiği anda yakalanacağı alettir. Goda ile tasvir edilen kuzgun ise, kralın öldükten sonra mezarının başında halkın sorularına cevap verecek olan kâhinin kendisidir.

4. Anlaşıldığı kadarıyla Girit ve çevresinde "keçi kültü", "boğa kültünden" çok daha önceleri benimsenmiş ve burada yaşayanlar tarafından uzun süre yaşatılmıştır. Buna göre Pasiphae, aslında bu kültün başında bulunan keçi-kralla evlenmiştir. Laphria ("ganimeti kazanan"), Aigina bölgesinde Diktynna'ya verilen unvanlardan biri olup aynı zamanda yarı keçi olarak tasvir edilen Pallas'ı öldürerek derisinden ünlü kalkanını yapan Tanrıça Athena'nın da bir unvanıdır. Dolayısıyla "Laphria", Tanrıça'nın kaçan değil de, kovalayan olduğunu gösterir. Aigina ve çevresinde bulunan yazıtlar incelendiğinde, Artemis'e atfedilen büyük tapınağın aslında Artemis Aphaia'ya (Hekate'den kolayca ayırt edilebilmesi için "karanlık olmayan" ismi verilmiştir) ait olduğu sonucu çıkar. Yukarıda anlatılan efsanede Aphaia, *aphanes* yani "kaybolan" anlamında kullanılmıştır.

5. Minos ve Prokris'in hikâyesi zamanla efsaneden bağımsız olarak anlatılmaya başlanmış ve daha sonra ahlaki dersler içeren bir masal halini almıştır. Söz konusu hikâye aynı zamanda *Altın Eşek* hikâyeleriyle de işlediği tema bakımından büyük benzerlikler taşır. Bunun yanında Minos'un Atinalılara karşı başlattığı savaş ve Knossos'un çöküşünü anlatan mitlerle birleştirildiğinde ortaya çıkan öykü belki de Girit Kralı'nın Atina'nın ulu rahibesi ile gerçekleştirmek istediği, fakat Atinalıların şiddetle karşı çıktığı ritüel evliliği yansıtmaktadır. Efsanede Prokris'i baştan çıkaran kişi olarak karşımıza çıkan Pteleon ("karaağaç"), büyük bir ihtimalle Kral Minos zamanında Girit'ten farklı bölgelere yayılan "şarap" kültünü simgeler; zira, asmalar karaağaca bağlanarak yetiştirilirdi. Bunun yanında söz konusu sözcük aynı zamanda, "yabandomuzu" anlamına gelen *ptelos* kelimesinden de türemiş olabilir. Eğer böyleyse, Kephalos ve Pteleon, kutsal kral ve onun yabandomuzu kılığına giren yardımcısını temsil eder. Pasiphae'nin yaptığı büyüler, Ay Tanrıçası'nın öfkeye kapılarak yaptığı büyülerin karakteristiğini yansıtır. Buna ilaveten, Prokris, Minos'un eşinin yaptığı laneti Kirke'den yardım alarak bozmaya çalışmıştır. Kirke de Ay Tanrıçası'na verilen unvanlardan bir başkasıdır.

6. Kephalos'un Leukas Burnundan atlayarak çektiği acılara son vermesi, Strabon'a göre Leukadialıların her yıl geleneksel olarak kurban seçtikleri birinin (*pharmacos*) vücuduna yapma kanatlar hatta bazen kuş tüyünden yaptıkları kanatları bağlayarak kayalıklardan denize atmaları arasında bir bağlantı kurulabilir. Pharmacos ya da günah keçisi olarak adlandırılan kurban, ada üzerindeki laneti ve uğursuzluğu kaldırmak için kendini feda ederdi. Söz

konusu ritüelde dikkati çeken bir başka uygulama da, kurbana kurtulma ümidini aşılamak için paraşüte benzer bir donanımın sunulmasıdır. Çok az bir şansa sahip olan kişi, eğer kurtulursa denizde kendisini bekleyen tekneler tarafından alınıp, bir başka adaya sürgün edilirdi.

7. Komaitho ve Pterelaos'un konu alındığı hikâyeler, Güneş-Kral'ın ölümünden önce saçlarının kesilmesini anlatır. Bununla beraber Pterelaos sözcüğü, kanatlı *pharmacos*'un yani Leukadialıların geleneksel olarak adayı lanetten kurtarmak için her yıl kayalıklardan attıkları kurbanın, kralın kendisi olduğunu gösterir. *Elaos* ya da *elaios* hecesi, yaban zeytin ağacını temsil etmekte olup söz konusu bitki, aynı zamanda kötü ruhların bedenleri terk etmesi için kullanılan bir iksir niteliğini de taşımaktaydı. İtalya ve Kuzeybatı Avrupa efsanelerinde ismine oldukça sık karşılaştığımız huş ağacının da bu bölgelerde aynı özelliklere sahip olduğu ileri sürülür. Aynı şekilde Rodos yerel dialektiğinde *elaios* hecesi *pharmacos* anlamına gelir. Bununla beraber, Pterelaos ve Kephalos'un kaderleri arasında, Prokris'in Pterelas ismini almasıyla bir bağlantı kurulmuştur. Bu olay, kraliçenin, kurban edilmek için kanat takılmış Kephalos'u Ölüler Diyarı'na gönderen Atina'nın rahibesinin kendisi olduğunu gösterir.

8. Tilki, Messenia şehrini sembolize eden bir amblemdi (Apollodoros: ii. 8. 5). Bu amblem, muhtemelen Aiollerin Ay Tanrıçası'na "dişi tilki" unvanıyla ibadet etmelerinden ortaya çıkmıştır. Teumessia tilkisini konu alan hikâye ise, Aiollerin, Kadmeia'ya, varlığına Zeus'a ibadet eden Akhalar tarafından son verilen çocuk kurbanlar bulabilmek için yapmış oldukları baskınları anlatır.

9. Phaethon ve Adymnos ("saptamayan-tayin etmeyen" anlamına gelen *adyomenos* kökünden türemiştir) adlarının her ikisi de, Venüs gezegenine verilen alegorik isimlerdir. Ne var ki, Eos ve Kephalos'un oğlu olan Phaethon, Nonnos tarafından Helios'un oğlu Phaethon ile karıştırılmıştır. Bilindiği gibi Güneş Tanrısı Helios'un oğlu Phaethon, babasına ait olan arabayı kullanırken birdenbire heyecana kapılarak atlara hakim olamamış ve tehlikeyi sezen Zeus tarafından yıldırımla öldürülmüştür. Buna benzer bir şekilde yine aynı kişi tarafından Adymnos ise, Miletlilerin ibadet ettiği Güneş-Kahraman Atymnios ("bitmeyen kahramanlık övgüsü" anlamına gelen *atos* ve *hymnos* kökünden türemiştir) ile karıştırılmıştır.

10. Troya Savaşı'nın kazanılmasını sağlayan tahta atın mucidi olduğu ileri sürülen Epeios, ilk çağlara ait olan efsanelerde kahramanlığı ile ün yapmış bir karakter olarak karşımıza çıkar. Bununla beraber "yiğitlikle" eşdeğer olarak anılan bu isim zamanla ironik olarak yaptıklarıyla gereğinden fazla övünen kişilere korkaklıklarının simgesi olarak verilmeye başlanmıştır (Hesykhios *sub* Epeios).

90.
PASİPHAE'NİN ÇOCUKLARI

Pasiphae'nin Minos ile yaptığı evlilikten, Akakallis, Ariadne, Androgeus, Katreus, Glaukos ve Phaidra dünyaya geldi.[1] Kraliçenin ayrıca Zeus ile yaşadığı gizli ilişki sonunda Ammon, Hermes ile olan beraberliğinden de Kydon doğdu.[2]

b. Önceleri Theseus daha sonra da Şarap Tanrısı Dionysos ile birlikte olan Ariadne her iki kocasına da kahramanlıklarıyla ün yapacak oğullar dünyaya getirdi. Katreus, büyüdükten sonra Minos'un bıraktığı tahta geçerek selefinin adına layık bir şekilde ülkeyi yönetti. Ne var ki, bir süre sonra Rodos'da kendi öz oğlu tarafından öldürüldü. Phaidra ise Theseus ile evli olmasına rağmen, üvey oğlu Hippolytos'a âşık olunca, kocası dahil herkesin nefretini üzerine çekti. Akakallis, Tanrı Apollon'un sevgilisiydi. Anlatılanlara göre Apollon kız kardeşi Artemis ile arınmak için geldikleri Tarrha'da, genç kızı akrabası Karmanor'un evinde görmüş ve ona hemen oracıkta sevdalanmıştı. Akakallis de tanrının aşkına karşılık verince iki sevgili uzun bir süre beraber olmuşlar, fakat bu ilişki Minos'un olan bitenden haberdar olmasıyla sona ermişti. Kızının bir tanrı ile gizli aşk yaşadığını öğrendikten sonra öfkeden deliye dönen Minos, genç kadını Libya'ya sürgün etti. Bir grup yazar, Akakallis'in bu ülkede oğlu Garamas'ı dünyaya getirdiğini, diğer bir grup ise kahramanın yetişkin biri olarak doğan ilk ölümlü olduğunu öne sürer.[3]

c. Minos ve Pasiphae'nin oğlu olan Glaukos'un hikâyesi ise diğerlerinden oldukça farklıdır. Anlatılanlara göre, Glaukos henüz küçük bir çocukken bir fareyi kovaladığı sırada aniden ortadan kaybolmuş, anne ve babası ile beraber birçok insanın günlerce aramasına rağmen bulunamamıştı. Sonunda umudunu tamamen kaybeden Minos, en azından oğlunun cesedini bulmak için Delphoi Kâhini'ne başvurdu. Kâhin ona, kısa bir süre sonra sürüsünde o güne kadar görülmemiş bir şekilde dünyaya gelecek olan canlının neye benzediğini bilen kişinin, Glaukos'u da bulabileceğini söyledi. Gerçekten de, bir-

kaç gün sonra Minos'a, sürülerinden bir ineğin bir günde rengi ilk önce beyaza, sonra kırmızıya daha sonra da siyaha dönüşen bir dana doğurduğu söylendi. Kral hemen ülkenin en bilge insanlarını bir araya topladı ve onlardan bu görülmemiş olayı yorumlamalarını istedi. Ne var ki içlerinden hiç kimse kralın sorusuna cevap veremedi. En sonunda Argivli Polyeidos'u çağıran Minos ondan beklediği cevabı aldı. Buna göre önce beyaz, sonra kırmızı daha sonra da siyaha dönüşen hayvan, başlangıçta beyaz, bir müddet sonra kırmızı en sonunda da siyah olan böğürtlene (ya da duta) benziyordu. Bunun üzerine Minos, Polyeidos'un verilen işareti doğru bir şekilde yorumladığına kanaat getirerek ondan oğlunun cesedini bulmasını istedi.[4]

d. Kralın isteğini kabul eden Polyeidos, labirenti andıran sarayda küçük çocuğu aramaya başladı. Çok geçmeden kilere açılan kapının yanı başında duran baykuşu görünce bunun bir işaret olduğunu anlayıp odadan içeri girdi. Odanın tam ortasına bal saklamak için konan kabın içerisine baktığında günlerce aranan küçük çocuğun cesedi ile karşılaştı. Hiç vakit kaybetmeden olan biteni Minos'a anlattı. Oğlunun ölüm haberini alan talihsiz kral, Kuretalara başvurarak onlara ne yapması gerektiğini sordu. Kuretalar ona ancak Glaukos'un cesedini bulan kişinin yardım edebileceğini ve onu tekrar yaşatabileceğini söylediler. Bunun üzerine Minos, Polyeidos'u yanına çağırarak, ona:

"Oğlumun ölü bedenini bulabildiğine göre, onu tekrar hayata da döndürebilirsin. Görünüşe göre başka çaren de yok" dedi.

Ne var ki Polyeidos, kendisinin Asklepios kadar yetenekli olmadığını söyleyip, bir ölüyü asla canlandıramayacağını ileri sürdüyse de bu durumu Minos'a kabul ettiremedi. Kral en sonunda ünlü kâhine dönerek;

"Şimdi seni bir kılıçla birlikte Glaukos'un cesedinin bulunduğu odaya hapsediyorum. Emirlerimin hepsini yerine getirene kadar da orada hapis kalacaksın," dedi.

e. Polyeidos bir anda kendini küçük çocuğun cesedinin yanında, karanlık kilerde buldu. Bir süre sonra gözleri karanlığa alışıp odadaki nesneleri birbirinden ayırt etmeye başlayınca, ansızın bir yılanın çocuğun cesedine doğru yaklaştığını gördü. Polyeidos hemen kılıcını çekerek onu öldürdü. Fakat aradan çok fazla zaman geçmemişti ki, bu sefer bir başka yılanın gelip ölen yılanın yanında bir süre durduktan sonra geldiği yöne doğru tekrar geri gittiğini gördü. Artık kâhin, kraldan kurtulsa bile yılanlardan kurtulamayacağını düşünmeye başlamıştı. Fakat çok geçmeden az önce kaybolan yılanın ağzında bir tutam otla geri geldiğini gördü ve bununla ölen yılanı dirilttiğine şahit oldu.

f. Tanık olduğu olaylar Polyeidos'u hayretler içinde bıraktı. Kısa bir şaşkınlığın ardından aynı otun Glaukos'u tekrar hayata döndürebileceğini dü-

şündü. Az sonra Glaukos ve Polyeidos odadan çıkarılmaları için bağırmaya başlamışlardı. O sırada odanın önünde geçenler durumu hemen Minos'a bildirdiler. Kral ve eşi odadan içeri girdiklerinde karşılarında oğullarını sapasağlam ayakta bulduklarında o güne kadar yaşadıkları acıları bir anda unuttular. Minos, Polyeidos'a duyduğu minnettarlığın göstergesi olarak ona birbirinden değerli mücevherlerden oluşan kıymetli hediyeler verdi. Ne var ki, Argivli Kâhin bu sefer de kralın bir başka isteği ile karşılaştı. Buna göre Polyeidos, kehanette bulunmayı Glaukos'a öğretecekti. Kâhin bunu istemeyerek de olsa kabul etti ve öğrencisine bildiği her şeyi öğretti. Fakat bu kez tam ülkeden ayrılmak üzereyken Polyeidos, Glaukos'a dönerek ağzına tükürmesini istedi. Küçük çocuk ne işe yarayacağını bilmediği bu isteği aynen yerine getirdi. Bu kez Polyeidos, Kral Minos'u oyuna getirmiş, Glaukos bu şekilde öğrendiği her şeyi unutmuştu.[5]

g. Glaukos büyüdükten sonra batıya, İtalya'ya doğru ilerleyerek burada kendisine bir krallık verilmesini istedi. Ne var ki, İtalyanlar onun babası kadar güçlü biri olmadığını ileri sürerek bu isteği geri çevirdiler. Her şeye rağmen, Glaukos, bu ülkeye Girit askerlerinin kullandığı kuşak ve zırhı tanıtmış ve bundan dolayı da "kuşaklı" anlamına gelen Labikos unvanını elde etmiştir.[6]

h. Minos'un diğer oğlu Androgeus ise büyüyüp delikanlılık çağına geldiğinde Atina'ya giderek buradaki bütün yarışları kazandı. Ne var ki, Androgeus'un Pallasoğulları ile olan yakınlığını bilen ve onun babası Minos'u ikna ederek kendisine karşı bir saldırı düzenleyeceğinden korkan Aegeus, Megareanlarla birlikte hazırladığı komployla onu öldürmeye karar verdi. Androgeus, kendisine kurulan tuzaktan tamamen habersiz Thebes'deki oyunlara katılmak üzere yola çıkıp Oinoe'de dinlenmek için durduğu bir sırada, kral ve adamlarının saldırısına uğradı. Cesurca savaşmasına rağmen düşmanlarına yenilmekten kurtulamadı ve öldürüldü.[7]

i. Minos oğlunun ölüm haberini duyduğu sırada Paros Adası'nda Graialar onuruna düzenlediği kurban etme seremonisini yönetmekteydi. Anlatılanlara göre kral, olan biteni öğrendiğinde, töreni durdurmamış fakat yasının bir göstergesi olarak başına taktığı çiçeklerden yapılmış tacı çıkarmış ve flüt çalanlara çaldıkları müziği durdurmalarını emretmişti. Bu şekilde sona eren törenin ardından o günden sonra Paros Adası'nda düzenlenen seremonilerde ne müzik çalındı ne de çiçek atıldı.[8]

j. Minos ve Pasiphae'nin oğlu olan Glaukos bazı yazarlar tarafından Anthedon ya da Poseidon'un oğlu olan Glaukos ile karıştırılmıştır. Anlatılanlara göre Anthedonialı Glaukos, babasının ismi ile anılan şehirde bir balıkçıydı. Günün yorgunluğunu üzerinden atmak için uzandığı çayırda ölü bir balığın (ya da bir tavşanın), Altın Çağ'da Kronos tarafından dikilen otu yiyerek tek-

rar canlandığına şahit oldu. Gerçekten de bu ot yiyeni ölümsüz kılan birtakım sihirli güçlere sahipti. Glaukos otu yedikten sonra ölümsüzlük ayrıcalığını kazanıp, yarı insan yarı balık şeklini alarak Deniz Tanrısı kimliğini kazandı. Su altında bulunan sarayı Delos açıklarında bulunmasına rağmen tanrı, her yıl Yunanistan'ın bütün adaları ve limanlarını geziyor ve orada yaşayanlara kehanetlerini anlatıyordu. Özellikle denizciler ve balıkçılar denize açılmadan önce ona danışıyorlardı. Hatta kâhinlerin en ünlüsü olan Apollon'un bile Anthedon Glaukos'un öğrencisi olduğu ve bildiği her şeyi ondan öğrendiği ileri sürülür.[9]

1. Pausanias: viii. 53. 2; Sicilyalı Diodoros: iv. 60; Apollodoros: iii. 1. 2.
2. Pausanias: *a.g.e.*; Plutarkhos: *Agis* 9.
3. Plutarkhos: *Theseus* 20; Apollodoros: iii. 2. 1-2; Euripides: *Hippolytos*; Pausanias: ii. 7. 7; Apollonius Rhodius: iv. 1493.
4. Hyginus: *Fabula* 136; Apollodoros: iii. 3. 1; Pausanias: i.
5. Apollodoros: *a.g.e.*; Hyginus: *a.g.e.*
6. Servius – Vergilius *Aeneis* vii. 796.
7. Sicilyalı Diodoros: iv. 60. 4.; Apollodoros. iii. 15. 7; Servius – Vergilius *Aeneis* vi. 14; Hyginus: *Fabula* 41.
8. Apollodoros: iii. 15. 7
9. Athenaios: viii. 48; Tzetzes: *On Lycophron* 754; Ovidius: *Metamorphoses* xiii. 924; Pausanias: ix. 22. 6; Servius – Vergilius *Georgica* i. 437.

*

1. Ay ile özdeşleştirilen Pasiphae birçok kahramanın annesi olmakla onurlandırılmıştır. Bunların arasında, Girit Adası'nda yaşadıkları ileri sürülen Kydonialıların atası olarak kabul edilen ve aynı zamanda Tegea yakınlarındaki Kydon şehrinin meşhur savaşçısı olan Kydon; Korinthlilerin deniz savaşçısı Glaukos; kahramanın Güneş yılının canlanışını sembolize ettiğini göstermek için (Hesykhios *sub* Androgeus) onuruna Keramikos'da her yıl oyunlar düzenlenen ve Atinalıların "Eurygyes" ("uçsuz bucaksız yerleri çeviren") adıyla ibadet ettikleri Androgeus; Ammon Oasis'in ünlü kâhini olan ve sonraki çağlarda Tanrılar Tanrısı Zeus ile özdeşleştirilen Ammon ve adının eril formu Katarrhoa ile yani Yağmur Getiren Ay ile ilişkilendirilen Katreus sayılabilir. Pasiphae'nin kızları Ariadne ve Phaidra ise aslında Tanrıça'ya atfedilen ya da onun özdeşleri olarak kabul edilen karakterlerdir. *Ariagne* "en saf" kelimesinden geldiği ileri sürülen Ariadne, yapı itibariyle daha çok Sümerlerin kullandığı *ar-ri-an-de* ("buğdayın bereketli annesi") kelimesinden türemiş olduğu izlenimini verir. Aynı şekilde diğer kız kardeş Phaidra'nın ise Güney Filistin bölgesinde bulunan yazıtlardaki karşılığı *Pdri*'dir.

2. Akakallis'in "korumasız-duvarsız" konu edildiği efsane ise çok büyük bir ihtimalle, Aegiale'den gelen Helenlerin Batı Girit'te bulunan ve benzerleri gibi surlarla çevrili olmayan Tarrha şehrini işgal etmelerini anlatır. Anlatı-

lan hikâye ayrıca, buralardan Libya'ya göç eden ve yerleştikleri bölgelerde savaşçılıklarıyla ön plana çıkmayan Garamalılar üzerinde kurdukları hakimiyeti de açıklar.

3. Minos'a ait sürüdeki düvelerden birinin aynı gün içerisinde girdiği beyaz, kırmızı ve siyah gibi renkler, aynı zamanda Ay Tanrıçası'na atfedilen unvanlardan biri olan İo'nun sahip olduğu renklerle ilişkilendirilebilir. Söz konusu renklere ayrıca Augeias'ın kutsal boğalarının yanı sıra, Minos'un Europa'yı kaçırmak için kullandığı boğada da karşılaşırız. (*Monumenti Inediti* vi – vii. 77) Bunun yanında Mykene ile Ninou Khani yakınlarında bulunan ve Girit Tanrıçası için kutsal sayılan üç ayaklı rahlelerin de aynı renklere boyanmış olduğunu görürüz. Ctesias'ın *Indica*'sına göre bu renkler, birtakım mitolojik sembollere sahip olan "unicorn"un (tek boynuzlu at, çev. n.) boynuzunun renkleridir –sözü edilen at aynı zamanda, Ay Tanrıçası'nın egemen olduğu ve her birinin bir hayvana atfedildiği beş mevsimden oluşan Osiris Yılı'nın da takvimsel sembolüdür. Glaukos'un bir fareyi kovaladığı sırada kaybolmasının konu edildiği hikâye ise, muhtemelen Atinalıların baykuşla (*glaux*) özdeşleştirerek ibadet ettikleri Tanrıça Athena'nın sadık hizmetkârları ile, Apollon Smintheus'a ("Fare Apollo") ibadet edenler arasında yaşanan çatışmayı anlatır. Bunun yanında efsane ile ilgili diğer bir olasılıksa, Minos'un, oğluna üzerine bal sürülmüş bir fareyi vermiş olduğudur– tarihi çağlarda Doğu Akdeniz ülkelerinde, hastalıklarına çare bulunamayan ya da belirli bir hastalığa yakalanan küçük çocuklara üzerine bal sürülmüş fareler verilmekteydi. Glaukos'un bal dolu bir kabın içine düşerek hayatını kaybetmesi, balmumunun bir zamanlar ölülerin mumyalanmasında –kavanoz şekli verilen çok sayıdaki çocuk mumyasıyla Girit yapılarında karşılaşılmıştır– kullanılmasıyla alakalı olabilir. Polyeidos'un kilerin kapısında gördüğü baykuş, ölümü simgeleyen bir canlıydı. Arılar ise belki de, Hermes tarafından Ölüler Diyarı'na götürülmek istenen ölümlülerin ruhlarının birer arı formunda dolaştığını resmeden tabletlerin (Weiseler: *Denkmale der Alten Kunst* ii. 252) yanlış yorumlanmasından dolayı efsaneye dahil edilmişlerdir.

4. Polyeidos, kılık değiştiren Zagreus'un yanı sıra, ölüleri tekrar hayata döndürdüğü için Zeus tarafından öldürülen ve işinde ökseotu ya da Avrupa'daki adıyla "loranthus" kullanan Yarıtanrı Asklepios ile özdeşleştirilir. Bir Babil yazıtı olan Gılgamış Destanı'nda, yılanların tekrar hayata dönme temasının işlendiği görülmektedir. Söz konusu mitte, sihirli otu bir yılan tarafından çalınan Gılgamış, onu tekrar yerine koyamayınca kendini öldürmekten başka bir çare bulamaz. Öte yandan otu çalan yılan ise ölümsüzlüğe kavuştuğunun bir işareti olarak kabuk değiştirir ve tekrar gençleşir. Söz konusu bitki eski Yunanlıların Mysterionlara başlamadan önce günahlarından arınmak amaçlı kullandıkları çalı dikenine benzetilir.

5. Glaukos'un kendisine kehaneti öğreten ve aynı zamanda hayatını kurtaran Polyeidos'un ağzına tükürmesinin konu edildiği hikâyenin bir benzerine de Kassandra ve Apollon'un yaşadıklarının anlatıldığı öyküde rastlarız. Fakat ikinci hikâyede birincisinden farklı olarak Kassandra, Glaukos gibi, öğrendiği bilgileri unutmaz. Ne var ki yaptığı kehanetlerinin hepsi ileride doğru çıksa bile, bu kez de kimseyi kendine inandırmayı başaramaz.

6. Minos'un oğlu Androgeus'un ölüm haberini aldığı sırada onuruna kurban etme seremonisi düzenlediği tanrıçalar muhtemelen Üç Fatalar ya da Gratialar adıyla bilinen Kader Tanrıçalarıdır. Bu olayın dahil edilmesi ile efsane, kuşaklar boyunca anlatılan bir halk masalı halini almıştır. Androgeus'un ölümü esasen, Girit ve Atina arasındaki anlaşmazlığın vurgulanması amacıyla anlatılmıştır. İki halk arasında yaşanan çatışmanın sebebi ise belki de, hikâyeyle hiçbir bağı olmayan Oinoe'de işlenen bir cinayettir.

7. Anthedon Glaukos'a atfedilen kehanet yeteneği ve unvanlar ile yaşadığı aşklar (Glaukos'un özellikle Skylla ile olan ilişkisi onun en çok bilinen aşk macerasıdır.) göz önünde bulundurulduğunda, bahsedilen kişinin Giritliler için kutsal sayılan Deniz Erkini sembolize ettiği anlaşılır. Kehanet yetisini tanrılar tanrısından alan Minos ile, Girit Konfederasyonu'nun koruyucusu olarak bilinen Poseidon'un her ikisi de Nympha Skylla ile aşk yaşamıştır. Görünen o ki, Anthedon da ("çiçeklere âşık olan"), sonraki devirlerde Minos unvanına sahip krallar ile tekrar hayat bulan Girit'in Bahar-Çiçeği Kahramanı'dır. Efsaneden çıkarılabilecek bir başka sonuç ise Knossos Kralı'nın, konfederasyona bağlı olan bütün şehir devletlerin krallıkları ile kurduğu kan bağının kutsal evlilikler yardımıyla oluşturduğudur; Glaukos'un hatırı sayılır bir coğrafyaya yayılan ünü bunun bir kanıtıdır. Anthedon Glaukos'un anlatılan efsanede yarı tanrı olduktan sonra ülkenin bütün limanlarını her yıl dolaşarak orada yaşayanların sorularını cevapladığı ve gelecekten haber verdiği şeklinde anlatılan olay ise, muhtemelen Knossos'dan yola çıkan bir elçinin, Talos örneğinde olduğu gibi, yılda bir kez komşu liman şehirlerine uğrayarak orada yaşayanlara ilettiği ferman ya da buyrukların mitolojik bir açıklamasıdır. Hikâyede söz edilen Delos ise Girit'e ait bir ada olup, büyük bir ihtimalle Knossos'daki Diktys Mağarası'ndan getirilen kâhinlerin, diğer bölgelere gitmek için kullandıkları bir liman kenti durumundaydı. Anthedon Glaukos, Minos'un oğlu olan Glaukos'dan farklı olarak Girit sınırları içerisinde bulunan Pharos'un Deniz Tanrısı Proitos'a benzemektedir. Korinth Deniz Tanrısı Melikertes ise bir başka Glaukos ile özdeşleştirilmiştir. Kronos'un ektiği ileri sürülen sihirli ot ise Druidlere ait olduğu iddia edilen *herbe d'or* isimli bitkidir.

8. Anthedon Glaukos'un efsanesine benzer bir diğer hikâye ise, Plinius (*Naturalis Historia* xxv. 14) ve Nonnos'un (*Dionysiaka* xxv. 451-551), Lidyalı ta-

rihçi Xanthos'a dayandırarak naklettikleri ve Sardis'de bulunan tabletleri anımsatan mittir. Söz konusu efsanede, Tylon ya da Tylos ("düğüm" veya "cinsel güç sembolü") adı verilen kahramanın topuğundan bir yılanın soktuğu ve onu öldürdüğü anlatılır. Buna göre Tylon'un intikamını almak isteyen kız kardeşi Moira da dev Damasen'den ("zorba") yardım ister ve düşmanının dev tarafından öldürülüşünü keyifle izler. Tam bu sırada bir başka yılan ormandan getirdiği "Zeus çiçeğini" ölen arkadaşının dudakları üzerine koyarak onu tekrar hayata döndürür. Bu olaya şahit olan Moira da aynı otu ağabeyine vererek onu diriltmeyi başarır.

91.
SKYLLA ve NİSOS

Minos, Akdeniz'in büyük bir bölümünü kontrol altına alabilen ve onu korsanlardan tamamen temizlemeyi başaran ilk kraldı. Girit Adası'nda doksandan fazla şehir üzerinde hakimiyet kurmuş ve hakimiyetini uzun bir süre devam ettirmişti. Oğlu Androgeus Atinalılar tarafından öldürüldüğünde intikamını almak amacıyla kurduğu donanmayı güçlendirmek için bütün Ege'yi dolaşarak buradaki ülkelerden asker ve gemi toplamaya başladı. Birçok krallık Minos'un yardım çağrısını kabul ederek ona destek verdi. Bunların arasında Prenses Arne tarafından ikna edilen Siphnos da vardı. Anlatılanlara göre Minos, prensesi altın vererek kandırmayı başarmış; fakat tanrılar, hırsının kurbanı olan genç kadını, altın başta olmak üzere parlayan her şeye bayılan bir cüce kargaya (*Corvus monedula*, çev. n.) dönüştürmüştü. Minos ayrıca Anaphe ile ittifak kurarak onun kendi saflarında savaşa katılmasını sağladı. Ne var ki Kral Aiakos, Anaphe kadar bu işe gönüllü olmadı ve Girit Kralı'nı huzurundan kovdu. Minos, hiç beklemediği bu olay karşısında bir gün intikam almaya yemin ederek ülkeden ayrıldı. Aiakos da daha sonra Kral Kephalos'un çağrısına uyarak Atinalılarla ittifak kurup Minos'a karşı savaşmaya karar verdi.[1]

b. Bu sırada Minos, Korinth Boğazı'nı ele geçirerek, Nisos adlı bir Mısırlı'nın egemenliği altındaki Nisa şehrini kuşatma altına almıştı. Anlatılanlara göre Apollon (ya da Poseidon) bu şehirde bir kule inşa etmiş ve bir işçi olarak çalıştığı yapı bittiğinde de lirini eline alarak onun gölgesinde birbirinden güzel şarkılar söylemişti. O gün bugündür ne zaman kulenin zeminine ufak bir çakıl taşı atılsa, olağanüstü güzellikte nağmeler yükselir olmuştu. Nisos'un güzel kızı Skylla da, her gün kuleye çıkarak topladığı taşları merdivenlere atıp çıkan müziği dinler ve kendinden geçerdi. Minos'un şehri kuşattığı zamanlarda bile Skylla, kuleye çıkarak bir yandan savaşı izler bir yandan da taşların çıkardığı melodiyi dinlerdi.

c. Nisa'yı ele geçirmek hiç kimsenin beklemediği kadar zor olmuş ve Minos da kuşatmayı uzatmaya karar vermişti. Günler geçtikçe genç kız kendileriyle savaşan bütün Girit askerlerini isimleriyle beraber tanır olmuş, gözleri kamaştıran zırhı, yakışıklılığı ve herkesi hayran bırakan cesareti ile Kral Minos'a gönlünü kaptırmıştı. Anlatılan bazı tradisyonlarda Skylla'nın düşmanına âşık olmasını sağlayanın Aphrodite, diğerlerinde ise Hera olduğu ileri sürülür.[2]

d. Prenses, kalbini kaptırdığı Minos'la beraber olabilmek için bir gece babasının yattığı odaya giderek onun saçlarını kesti. Anlatılanlara göre Nisos'un saçları arasında bulunan bir altın saç, krala sadece ölümsüzlük ayrıcalığı kazandırmakla kalmıyor aynı zamanda onun yenilmezliğini de simgeliyordu. Genç kız elinde Nisos'un saçları olduğu halde, gece yarısı şehrin kapılarını açtırıp doğruca Minos'un bulunduğu çadıra gitti ve âşık olduğu adama olan biteni anlatarak yaptıklarının karşılığında istediği tek şeyin aşk olduğunu söyledi. Minos uzun zamandan beri yenemediği düşmanın artık elinde olduğunu bilmenin verdiği sevinçle bu teklifi hemen kabul etti. Nisos ve adamları o gece düşmanlarına daha fazla direnemeden şehri teslim ettiler. Aynı gün Skylla da emeline ulaşmış ve Minos'la beraber olmuştu. Ne var ki baba katili olan biriyle uzun süre birlikte olamayacağını bilen kral, sevgilisini Nisa'da bırakarak askerleriyle beraber Girit'e döndü. Anlatılanlara göre Skylla Minos'un adadan ayrıldığı geminin arkasından yüzerek gemiye yetişmiş ve ona tutunarak günlerce yol almıştı. Fakat aşkı uğruna öldürdüğü babasının ruhu bir kartal kılığına girerek ona saldırmaya başlayınca Skylla gemiye daha fazla tutunamamış ve azgın dalgalar arasında kaybolmuştu. Prensesin ruhu, kırmızı ayaklı ve mor göğüslü, tepeli balıkçıl kuşuna dönüştü.[3] Bazı efsanelerde Skylla'nın kartal kılığına giren babası tarafından değil de, bizzat Minos'un emri ile öldürüldüğü ve ruhunun da bir balığa dönüştüğü iddia edilir.[4]

e. Nisa şehrine sonraki devirlerde, Oinope ve Hippomenes'in oğlu Megareus'un anısına Megara adı verildi. Söylentilere göre Megareus, Nisos'un en yakın arkadaşlarından biriydi ve Nisos'un kızı İphinoe ile evliydi. Minos'un kralı öldürülmesiyle, tahta geçmeye hak kazanmış ve hükümranlığını ilan etmişti.[5]

f. Atinalılara karşı Androgeus'un intikamını almak için açılan bu savaş, Minos düşmanlarının hepsini dize getiremeyeceğini anlayınca sona erdi. Bunun üzerine Girit Kralı, suçsuz yere öldürülen oğlunun intikamını almak için Zeus'a dualar edip ona kurbanlar sundu. Çok geçmeden bütün Yunanistan depremlerle sarsılmaya başlayıp büyük bir kıtlıkla karşı karşıya kaldı. Ülkenin önde gelen bilgeleri olan bitene bir anlam veremeyince, Delphoi Kâhini'ne başvurmaya karar verdi. Kâhin onlara, Aiakos'un da kendileri için dua et-

meye başlaması gerektiğini söyledi. Bu şartın yerine getirilmesiyle, ülkeyi baştan sona büyük bir açlıkla karşı karşıya bırakan depremler Attika dışında sona erdi.

g. Atinalılar daha sonra topraklarının, eskisi gibi, tekrar verimli olması için Tanrıça Persephone onuruna Hyakinthos'un Atina'ya Sparta'dan gelen Antheis, Aigleis, Lyktaia ve Orthaia adlarındaki kızlarını Kyklop Geraistos'un mezarı başında kurban etmeyi denediler. Ne var ki bu da lanetin sona ermesine ve toprağın bereketlenmesine yetmedi. Bunun üzerine Atinalılar bir kez daha Delphoi Kâhini'ne başvurarak ne yapmaları gerektiğini sordular. Kâhin bu kez onlara Minos'un öne süreceği şartın yerine getirilmesi gerektiğini söyledi. Buna göre her dokuz yılda bir Yunanistan'dan gelen yedi erkek ve yedi genç kızın, Girit'e, Minotaur'a kurban olarak sunulması gerekiyordu.[6]

h. Minos, oğlunun intikamını aldıktan sonra Knossos'a dönerek burada dualarını kabul eden tanrılara yüzlerce boğa kurban ederek dualar etti. Fakat garip bir tesadüf eseri kendi sonu da Atina'dan kurban edilmek için dokuz yıl sonra gelen insanlarla aynı zamana denk geldi.[7]

1. Strabon: x. 4. 8 - 15; Ovidius: *Metamorphoses* vii. 480-viii. 6.
2. Hyginus: *Fabula* 198; Vergilius: *Ciris.*
3. Apollodoros: iii. 15. 8; Hyginus: *a.g.e.*; Ovidius: *Metamorphoses* viii. 6-151; Vergilius: *a.g.e.*; Pausanias: ii. 34. 7.
4. Apollodoros: *a.g.e.*; Pausanias: i. 39. 4-5.
5. Pausanias: i. 39. 4-5
6. Sicilyalı Diodoros: iv. 61.
7. Ovidius: *Metamorphoses* viii. 152; Homeros: *Odysseia* xix. 178.

*

1. Skylla'nın konu edildiği efsanenin tam olarak nerede ve ne zaman meydana geldiği, MÖ 1400 yıllarında ya da başka bir deyişle Knossos'un işgal edilmesinden hemen önce Atinalılar ve onlar üzerinde hükümranlık kuran Giritliler arasında tam bir tartışma konusu olmuştur. Pterelaos ve Komaitho'nun konu edildiği Taphia efsanesinde geçen olayların neredeyse benzerinin anlatıldığı efsane, Samson ve Delilah'ın Philistia'da; Llew Llaw, Blodeuwedd ile Gronw'un Galler'de; Curoi, Blathnat ve Cuchulain'in İrlanda'da yaşadıklarının anlatıldığı hikâyelerle benzer bir temaya sahiptir. Söz konusu örgü, yaz gündönümünde kralın saçlarını keserek ona ihanet eden Ay Tanrıçası'nın gözüne girebilmek için, kutsal kral ile rakibi (veliahtı) arasındaki rekabeti anlatır. Krallığın en büyük nişanı saçlardır, zira kral, Güneş'in kendisiyle, uzun sarı saçları da etrafı aydınlatan güneş ışığıyla özdeşleştirilmiştir. Samson ve Delilah'ın hikâyesinde, Delilah halkına ölüm haberini vermeden önce Samson'un saçını keserek ona ihanet eder. Blathnat ise Curoi'yu saçla-

rından bir yere bağlar ve sevgilisi Cuchulain'i onu öldürmesi için çağırır. Öte yandan Blodeuwedd de Llew Llaw'u bir ağaca bağlayarak onu bu şekilde âşığı Gronw'e öldürtür. Llew Llaw'ın öldükten sonra ruhu bir kartala, sihirli bir şekilde dokuz ayrı çiçekten yaratılan bir kadın olan Blodeuwedd'in ("sarı çiçek yüzü") ruhu ise bir baykuşa dönüşür; muhtemelen Skylla da Yunan efsanesinin orijinal halinde bir baykuştu. Bahsedilen beş efsane yan yana konduğunda ortaya çıkan sonuç, Skylla, Komaitho, Blodeuwedd, Blathnat ve Delilah, Ay Tanrıçası'nın ilkbahar ve yaz mevsimlerinde kazandığı unvanlardandır. Tanrıça, ilkbahar ve yaz aylarında Aphrodite Komaitho ("parlak saçlı"), sonbaharda ise Ölüm Tanrıçası Athena –aralarında baykuş da olmak üzere bu tanrıçaya atfedilen birçok kuş bulunmaktaydı– Hera ya da Hekate adlarıyla bir baykuş veya *ciris*, halini alırdı. Kelime olarak *Scylla*'dan anlaşılan, kralın, parçalara ayrılarak öldürülmeden önce kafasındaki saçların tamamının kesildiğidir. Llew Llaw efsanesinde de olduğu gibi, suçu işleyen kişinin bir kadın olduğunun özellikle vurgulanması, efsaneye sonraki yıllarda yapılan bir ilavedir.

2. Ovidius, eserinde (*Art of Love* i. 331) Nisos'un kızı Skylla'yı, Messenia Boğazı'nda daima pusuda bekleyen deniz canavarı Skylla ile özdeşleştirir. Anlatılanlara göre, Denizler Tanrısı Poseidon genç kızı baştan çıkarmış ve bu da Tanrıça Aphrodite'i öfkelendirmişti. Tanrıça da ceza olarak onu bacakları yerinde yüzlerce başlı köpek olan bir canavara çevirmişti. Ovidius'a göre bu Skylla, babası Nisos'un saçlarını keserek onun ölümüne neden olan ve ceza olarak da rahmine onlarca vahşi köpek yerleştirilen bir yaratıktı. Naklettiği tradisyonlarda çok az yanılgıya düşen Ovidius'un burada aktardığı ifade, muhtemelen, Pasiphae'nin eşi Minos'a yaptığı büyü nedeniyle Skylla'nın rahminin yılan, akrep ve kırkayaktan ziyade, köpek yavruları ile dolu olduğu şeklindedir. Pasiphae ve Amphitrite aynı Ay ve Deniz Tanrıçası'nı sembolize eder. Akdeniz'in tek hakimi olan ve onu korsanlardan temizlemeyi başaran Minos ise Deniz Tanrı Poseidon ile özdeşleştirilmiştir.

3. Hyakinthos'un kızlarının Geraistos'un mabedinde kurban edilmesi belki de, ölüme mahkûm olan kral onuruna süslenen "Adonis Bahçesi'ni" sembolize eder; bu bahçedeki bitkiler, çiçekleri kesilir kesilmez birkaç gün içinde solmaktaydı. Ne var ki Geraistos, Akhalardan çok önceleri yaşamış olan Kyklopelerdendi ve *Etymologicum Magnum*'a göre (*sub* Geraistides) de kızları, Gortyn'daki çocuk Zeus'un bakıcılarıydı. Buna ilaveten Geraistion, Arkadya sınırları içerisinde bulunan ve Tanrıça Rhea'nın Zeus'u kundaklayarak büyüttüğü şehirdi. Dolayısıyla Antheis, Aigleis, Lyktaia ve Orthaia muhtemelen Hyakinthos'un kızları değil, onun dadısıydılar. Bu kızlar aynı zamanda Knidos'da "Hyacinthotrophos" ("Hyakinthos'un hemşiresi") unvanına sahip olan Tanrıça Artemis'in rahibeleri olup, ayrıca Geraistides ile özdeşleştirilir-

lerdi. Zira, her yıl teatral olarak hayatını kaybeden Giritli Zeus, Hyakinthos'un ayrılmaz bir parçası olarak düşünülürdü. Belki de efsane bu yüzden, "Asılmış Artemis"e atfedilen bereket seremonilerinde tomurcuklanmaya henüz başlamış olan meyve ağacına asılı halde duran ve pusulanın dört ana yönünü gösteren dört oyuncak bebekle ilişkilendirilmiştir.

4. Minos'un şartı ile Minotaur'a sunulmak üzere Atina'dan getirilen yedi erkek ve yedi genç kız büyük bir olasılıkla, her yıl Knossos Kralı yerine kurban olarak sunulan vekillerini sembolize etmektedir. Görünen o ki, Girit yerlilerinden ziyade, bütün kurbanların yabancı ülkelerden getirilmiş olması akla daha yatkın bulunmuştur. Aynı gelenek, seremoninin sonunda tutuklu ve katillerin Temmuz'un vekilleri olarak seçildiği Kenanların çarmıha germe ayinlerinde de göze çarpar. "Dokuzuncu yıl" ifadesi "100 Ay ayından oluşan her Büyük Yıl'ın sonu" anlamına gelir. Kutsal Kral kendisi yerine kurban olarak sunulan yedi genç erkeğin ölümünden hemen sonra hayatını kaybeder. Yedi bakire kız ise kurban edilmeyerek, muhtemelen Ay Tanrıçası'nın rahibeleri sıfatıyla, boğa-dövüşlerindeki akrobatik gösterilerde yer alırlardı. Bu oyunlar, birçok Girit sanat eserinde tasvir edilenler gibi, her zaman ölümcül olmayan, ancak oldukça tehlikeli gösterilerdi.

5. Megara'da ksilofonu andıran ya da hemen hemen aynı yapıya sahip birtakım taşların var olduğu ve o çağlarda buna benzer çalgıların yapımının oldukça yaygın olduğu söylenilebilir. Bunun yanında, söz konusu yapı, Mısır'daki Memmon'un şarkı söyleyen heykeline yapılan bir gönderme de olabilir. İçi oyuk ve arka kapağı açık olan bu heykelde sıkışan hava, güneşin taşı ısıtmasıyla dışarı çıkar ve müziksel bir ses çıkartırdı.

92.
DAİDALOS ve TALOS

Şeceresi hakkında kesin bir bilgiye sahip olmadığımız Daidalos, bazı yazarlara göre Nympha Alkippe, bazılarına göre Merope, diğerlerine göre ise İphinoe'nin oğludur. Aynı şekilde söz konusu yazarlar onun babasının kimliği konusunda da farklı isimler ortaya atmıştır. Bununla beraber varılan ortak kanı Daidalos'un kraliyet ailesine mensup ve muhtemelen Erekhtheos'un soyundan gelen bir Atinalı olduğu şeklindedir. Daidalos, Tanrıça Athena'dan öğrendiği metal işleme sanatıyla halk arasında hatırı sayılır bir üne sahipti.[1]

b. Anlatılanlara göre Daidalos, Atina'daki atölyesinde çalışırken kız kardeşi Polykaste ya da Perdiks, oğlu Talos'u çalışması için ağabeyinin yanına gönderdi. Daidalos'un çırağı henüz on iki yaşında olmasına rağmen, kısa bir zaman içerisinde sanatında o kadar ustalaştı ki, Atinalılar bu çocuğun yaptıklarını her yerde konuşmaya başladı. Söylenenlere göre Talos, yılan çenesinden ya da bazılarının iddia ettiği gibi balık omurgasından esinlenerek icat ettiği testereyi daha da geliştirerek yalnızca tahtaları değil, aynı zamanda demiri de eritmeden kesebiliyordu. Bunun yanında çömlek yapımında kullanılan değirmiyi ve pusulayı da icat eden Talos, yaptıklarıyla kısa zaman içinde Daidalos'un kıskançlığını üzerine çekmişti. Hatta ustası testerenin mucidinin kendisi olduğunu bile iddia etmişti.[2] Zamanla çevredeki insanların öğrencisine kendisinden daha fazla saygı gösterdiğini anlayan Daidalos onu Akropolis'deki Athena'nın tapınağına bir bahane ile çıkardı ve hiçbir şeyden haberi olmayan talihsiz çocuğu tapınaktan aşağı attı. Aslında Daidalos'un çırağını öldürmesindeki en büyük neden onunla annesi Polykaste arasında geçtiğini düşündüğü ensest ilişkiydi. Cinayetin kanıtlarını saklamak için de Daidalos, Talos'un cesedini bir torbaya koyarak gizlice gömmeye çalıştı. Ne var ki, o sırada yoldan geçenler Daidalos'un taşıdığı torbadan yere damlayan kanları görmüşlerdi. Daidalos onlara her ne kadar torbanın içerisinde henüz öldür-

düğü bir yılan olduğunu söylediyse de, ısrarlı sorular karşısında gerçeği daha fazla saklayamayıp olan biten her şeyi onlara anlattı –aslında bu bütünüyle yalan değildi; çünkü Talos, Erekhtheid soyundan gelmekteydi. Areiopagos'un huzuruna çıkarılan Daidalos, işlediği cinayetten dolayı suçlu bulunarak cezalandırıldı. Anlatılan bazı tradisyonlarda, Daidalos'un cezalandırılacağını anlar anlamaz daha mahkeme kurulmadan Atina'yı terk ettiği ve böylece cezasından kurtulduğu ileri sürülür.[3]

c. Talos'un öldükten sonra bazılarının Kalos, Kirkinos ya da Tantalos adını verdikleri ruhu bir kekliğe dönüştü. Talihsiz çocuğun cansız bedenini, Atinalılar onun tapınaktan aşağı düştüğü yere gömdüler. Polykaste oğlunun ölüm haberini aldıktan bir müddet sonra bu acıya daha fazla katlanamayacağını düşünüp, kendisini asarak hayatına son verdi. Athena'ya ibadet eden Atinalılar onun cesedini de Akropolis yakınlarına gömdüler.[4]

d. Daidalos cinayetten suçlu bulunup sürgün edildiğinde, sonraları soyundan gelenlere Daidalides denilen Attika Kralı'nın yanına sığındı. Oradan da Kral Minos'un hüküm sürdüğü Knossos'a geldi. Yeteneği ile Olymposluları bile kıskandıran böyle bir sanatçının ülkesine gelmesinden dolayı memnun olan Minos, onu en iyi şekilde ağırladı. Gerçekten de Daidalos, Minos'un hüküm sürdüğü Knossos'da belki de hayatının en güzel günlerini yaşadı. Dahi ustanın bu arada, Minos'un kölelerinden biri olan Naukrate ile yaşadığı ilişkiden İkaros adında bir erkek çocuğu bile dünyaya gelmişti. Ne var ki, bu mutluluk beklenildiği kadar uzun sürmedi. Anlatılanlara göre Poseidon'un gönderdiği boğaya âşık olan Pasiphae'nin yardım isteğini geri çevirmeyen Daidalos, kraliçeye boğayla beraber olabilmesi için tahtadan bir düve yapınca, Minos bu ihanet karşısında hem onu hem de oğlu İkaros'u Labyrinth'e kilitledi. Yardım almaksızın kurtulmanın imkânsız olduğu bu hapishaneden Daidalos ve oğlu Kraliçe Pasiphae'nin yardımlarıyla kurtulmayı başardı.[5]

e. Minos, eşine yaşadığı gizli aşkında yardım eden Daidalos'un Labyrinth'den kaçtığını öğrenir öğrenmez adanın bütün limanlarını askerlerle kapattı ve onu yakalayanı ödüllendireceğini ilan etti. Pasiphae'nin yardımıyla hapisten kolayca kaçabilen Daidalos, adadan kaçmak için, kuş tüylerini birbirine dikerek kendisi ve oğlu için bir çift kanat yaptı. Uzun tüyleri birbirine rahatlıkla diken Daidalos, küçükleri ise balmumu kullanarak birbirine yapıştırmıştı. İlk önce oğlu için hazırladığı kanatları taktı ve;

"Çok dikkatli olmalısın. Eğer çok yükseğe çıkarsan güneş ışığı balmumunu eritip kanatları birbirinden ayırır. Eğer çok aşağıda uçarsan da, deniz suyuyla ıslanan kanatları kullanman imkânsız olur" diyerek oğlunu uyardı. Daidalos, kanatlarını takıp her ikisi de havalandıktan hemen sonra usta sanatçı oğluna tekrar dönüp;

"Beni yakından takip et ve asla kendi başına hareket etme!" dedi.

Giritli çiftçiler ve çobanlar güpegündüz gökyüzünde kuzeydoğuya doğru kanatlanarak uçan bu iki insanı Olymposlu zannederek onların önünde eğilip ibadet ettiler ve dualar okudular.

f. Baba oğul kısa bir sürede Naksos, Delos ve Paros'u geçerek Lebynthos ve Kalymne'ye yaklaştı. Yolculuk boyunca İkaros babasının öğütlerine harfiyen uymuştu. Ne var ki Kral Minos'dan kurtulmanın verdiği rahatlıkla İkaros babasını takip etmekten vazgeçip özgürlüğün tadını çıkarmayı denedi. Bunun için daha da yukarılara bulutların arasından geçerek neredeyse Helios'un yanına kadar yükseldi. Talihsiz baba denizin ortasındaki kuş tüylerini fark edene kadar oğlunun peşinden geldiğini sanıyordu. İkaros kendisine söylenilenin tersine Güneş'e fazlaca yaklaşmış ve balmumu aşırı sıcaktan erimiş, bir süre sonra da İkaros denize düşerek hayatını kaybetmişti. Daidalos bir süre havada daireler çizerek oğlunun cesedinin suda belirmesini bekledi. Gözyaşları içerisinde cesedi alıp, o günden sonra İkaria adı verilen adaya getirerek oğlunu burada toprağa verdi. Tam bu sırada mezarın bulunduğu yerin yakınlardaki pırnal ağacına sevinç çığlıkları atan bir keklik kondu. Bu, en sonunda oğlunun intikamını almayı başaran kız kardeşi Polykaste'nin ruhuydu. İkaria adı verilen ada şimdilerde kendisini çevreleyen denize de adını vermiştir.[6]

g. Yukarıda anlatılan efsaneyi inandırıcı bulmayan birtakım yazarlar, Daidalos'un Girit'ten Pasiphae'nin sağladığı bir tekneyle kaçtığını ileri sürerler. Buna göre İkaros ve babası bu tekneyle Sicilya'ya gitmek üzere yola çıkmışlar, fakat dinlenmek için küçük bir adaya yaklaştıkları sırada İkaros teknenin ipini ağaca bağlamak isterken denize düşüp boğulmuştu. Aynı yazarlarca, İkaros'u gömen kişinin Herakles olduğu da ileri sürülür. Zira, Daidalos bir zamanlar Herakles onuruna Pisa'da bir heykel yapmıştı. Anlatılanlara göre bu heykel o kadar ustaca yapılmıştı ki, Herakles bile ona düşmanı sanarak saldırmıştı. Bunun yanında Daidalos'un kaçmak için kanat değil de yelkenli gemi icat ettiğini anlatan tradisyonlar da vardır. Bunlara göre de büyük bir ustalıkla yapılmış olan yelkenli gemi, çıkan rüzgârın yardımıyla o kadar süratlenmişti ki, Minos'un askerleri durumu fark edip gemilere binerek onları yakalamaya çalıştılarsa da, Daidalos'a yetişemediler. Fakat İkaros yelkenleri aniden dolduran kuvvetli rüzgârın estiği bir anda heyecana kapılıp dümene tutunamayınca azgın dalgalar arasında kayboldu.[7]

h. Oğlunu İkaria'da bırakan Daidalos, bir süre sonra Naples yakınlarındaki Kumai'ye ulaştı. Burada Apollon'a kendi icadı olan kanatları sunduktan sonra tanrı onuruna kubbeleri altından olan bir tapınak inşa etti. Daha sonra o zamanlar Sicilya sınırları içerisinde bulunan Kamikos'a, Kral Kokalos'un yanına gitti. Daidalos bu ülkede kral tarafından büyük bir konukseverlikle

karşılanıp ağırlandı. Sicilyalılarla uzun bir süre beraber yaşayan sanatçı, bu süre içerisinde hepsi birbirinden görkemli binalar inşa edip, ününü burada da devam ettirdi.[8]

i. Bu sırada Minos, büyük bir donanma hazırlayarak elinden kaçırdığı Daidalos'u bulmak için yola çıkmıştı. Yanına aldığı deniz kabuğunu herkese göstererek, ipliği kabuğun kıvrımları arasından geçirebilecek kişiyi kıymetli taşlar ve mücevherlerle ödüllendireceğini söylüyordu. Elbette ki bu soruya sadece Daidalos'un cevap verebileceğini düşünüyordu. Minos sefere gittiği yerlerden hiçbirisinde sorusuna bir cevap alamadığından Daidalos'un oralarda olmadığına kanaat getirdi. En sonunda Kamikos'a, Kral Kokalos'un yanına gelerek herkese sorduğu soruyu ona da sordu. Düşünmek için zaman isteyen Kokalos, Daidalos'la görüşerek ondan sorunun cevabını vermesini istedi. Daidalos ilk olarak kabuğun tepesinde bir delik açtıktan sonra deliğin çevresine bir miktar bal sürdü. Kabuğun altına ise bir karıncaya bağladığı ipi yerleştirdi. Böylece balın kokusunu alan karınca tepedeki deliğe gelene kadar bütün kıvrımları dolaşmış olacak ve böylelikle ip de bütün kıvrımları sarmış olacaktı. Nitekim Daidalos düşündüğünde haklı çıktı. Karınca iplik bağlı olduğu halde hemen balın olduğu yere geldi. Kokalos öğrendiği cevabı hiç vakit kaybetmeden Minos'a söylediği an, Girit'in cesur, bir o kadar da kurnaz kralı, Daidalos'un yakınlarda bir yerde saklandığını hemen anladı. Kokalos uzun süre direndiyse de Minos'un ısrarı karşısında en sonunda ona konuğunun yerini söyledi. Ne var ki kendilerine birbirinden güzel oyuncaklar yapan Daidalos'un ülkeyi terk etmesini istemeyen Kokalos'un kızları, Minos'un banyo yaptığı bir sırada üzerine kaynar su dökerek onu haşladılar. Anlatılan bazı tradisyonlarda Minos'un ölümü, Daidalos'un kurduğu tuzakla anlatılır. Buna göre Daidalos kralın yıkandığı yere kurduğu bir boru sistemi ile kaynar su gönderip onun ölümüne neden olmuştu. Giritlilerin gazabına uğramaktan korkan Kokalus ise, cesedi ülkeye götürdüğünde Girit halkına, krallarının yürürken ayağının bir halıya takıldığını ve dengesini kaybettikten sonra da içi sıcak suyla dolu olan kazana düşüp hayatını kaybettiği masalını uydurdu.[9]

j. Krallarının ölümünden sonra Giritliler, o güne kadar eşine rastlanmamış büyüklükte bir cenaze töreni düzenlediler. Tanrılar tanrısı Zeus da onun ruhunu, kardeşi Rhadamanthys ve Androgeus'un ölümüne neden olan Aiakos ile birlikte, Mahşer'in Yargıcı olmakla görevlendirdi. Mezarı Kamikos'daki Aphrodite Tapınağı'nın tam ortasında inşa edildiğinden dolayı Minos, uzun yıllar Tanrıça'ya dualar edip kurbanlar sunmaya gelen Sicilyalılar tarafından onurlandırıldı. Yıllar sonra kemikleri, Akragas Kralı Theron tarafından tapınaktan alınarak ana yurdu olan Girit'e getirildi.

k. Minos'un hayatını trajik bir şekilde kaybetmesinden sonra Giritliler, bir daha, eskiden oldukları gibi, rahat bir yaşam süremediler. Akdeniz'in neredeyse en güçlü donanması olan savaş gemileri Sicilyalılar tarafından ateşe verilmiş ve denizcilerin büyük kısmı gemileri battığı için ülkelerine geri dönememişti. Bu denizcilerin bir kısmı Sicilya yakınlarında adına Minos dedikleri bir şehir kurmuşlar, geri kalanlar ise, Messapia'da Hyria şehrini inşa etmişlerdi. Bunlardan başka diğer bir grup Giritli ise Sicilya içlerine kadar ilerlemeyi başarmış ve burada Engous adıyla bir şehir kurmuştu. Anlatılanlara göre bu şehre verilen isim de yakınından geçen bir nehirden alınmıştı. Enguos sakinleri burada da anayurtlarında olduğu gibi Anneler tapınağını kurarak onları onurlandırmaya devam ettiler.[10]

l. Daidalos bir süre kaldığı Kamikos'u terk ederek, Tirynthialı Herakles'in yeğeni ve aynı zamanda arabacısı olan İolaos'a katıldı. O sıralarda İolaos, Atinalı ve Thespialılardan oluşan ordusuyla birlikte Sardinya'ya kadar ulaşmış ve burada hükümranlığını ilan etmişti. Ünlü sanatçının birbirinden değerli birçok eserine günümüzde bile rastlamak mümkündür. Daidaleia adı verilen bu eserler daha çok Sardinya ve çevresinde bulunmaktadır.[11]

m. Daidalos'un, Kral Minos'un hizmetçilerinden olan Naukrate ile yaşadığı ilişkiden dünyaya gelen oğlu Talos'un ismi, daha sonra Minos'un boğabaşlı hizmetkârına verildi. Anlatılanlara göre bu yaratık krala, Tanrılar Tanrısı Zeus tarafından Girit Adası'nı korumak üzere hediye edilmişti. Bazı tradisyonlarda bu boğanın Tunç Çağı'ndan gelen bir yaratık olduğu, diğerlerinde ise, onu Hephaistos'un Sardinya'da yaptığı ileri sürülür. Boynundan ayaklarına ya da burnundan kuyruğuna kadar sadece tek bir kan damarının bulunduğu ve damarın bir ağzının tunçtan bir iğneyle kapatılmış olduğu söylenen bu boğa, günde üç kez bütün adayı baştan sona dolaşıp, adanın etrafından geçen veya yaklaşmakta olan düşman gemilerine kayalar savurmakla görevlendirilmişti. Boğa aynı zamanda yılda üç kez de Girit'in bütün köylerini dolaşarak orada yaşayanlara efendisi Minos'un kanunlarının yazılı olduğu tabletleri okurdu. Bir keresinde Sardinyalılar adayı işgal etmeye kalkışmış, bir ateş topu haline gelen Talos, bu şekilde aşağılanan düşmanlarından adayı kurtarmayı becermişti; "alaycı (sardonic) gülüş" ifadesi bu olayla kullanılmaya başlandı. En sonunda Medea, Talos'un damarının bağlı olduğu tunçtan bir iğneyi çıkararak onu öldürdü. Bazı efsanelerde ise, Talos'u öldürenin Medea olmadığı, Argounatlardan Poias'ın zehir taşıyan okunun boğanın ayağına isabet ederek onu öldürmeyi başardığı anlatılır.[12]

1. Apollodoros: iii. 15. 8; Plutarkhos: *Theseus* 19; Pherekydes, Kritik – Sophokles *Oidipus epi Kolono* [Oidipus Kolonos'ta] 472; Hyginus: *Fabula* 39.
2. Apollodoros: *a.g.e.*; Ovidius: *Metamorphoses* viii. 236-59; Hyginus: *Fabula* 274; Plinius: *Naturalis Historia* vii. 57.

3. Fulgentius: *Mythis* iii. 2; First Vatican Mythographer: 232; Second Vatican Mythographer: 130; Sicilyalı Diodoros: iv. 76. 6; Hyginus: *Fabula* 39; Pausanias: vii. 4. 5
4. Pausanias: i. 21. 6; Servius – Vergilius *Aeneis* vi. 14; Hellanicus – Kritik – Euripides *Orestes* 1650; Ovidius: *a.g.e.* Suidas , Photius – Sanctuary of Perdix.
5. Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Apollodoros: *Epitome* i. 12
6. Isidoro de Sevilla: *Etymologiae* (Etimolojiler) xvi. 6; Hyginus: *Fabula* 40; Ovidius: *Metamorphoses* viii. 182 - 235
7. Sicilyalı Diodoros: iv. 77; Apollodoros: ii. 6. 3; Pausanias: ix. 11. 2-3
8. Vergilius: *Aeneis* vi. 14; Pausanias: vii. 4. 5; Sicilyalı Diodoros: iv. 78
9. Pausanias: *a.g.e.*; Apollodoros: *Epitome* i. 14-15; Zenobios: *Proverbs* iv. 92; Sicilyalı Diodoros: iv. 79
10. Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Herodotos: vii. 170
11. Pausanias: vii. 2. 2; Sicilyalı Diodoros: iv. 30
12. Suidas – Risus Sardonicus; Apollonius Rhodius: *Argonautica* 1639; Apollodoros: i. 9. 26; Platon: *Minos* 320 c.

*

1. Yunan mitolojisinde Hephaistos bazen Hera'nın Talos'dan olan oğlu olarak tasvir edilir. Aynı şekilde Talos'dan da, Daidalos'un küçük yeğeni olarak bahsedilir. Ne var ki Daidalos esasen, Hephaistos'un doğumundan çok sonra varlığıyla karşılaştığımız Erekhtheus soyuna mensup olan bir Atinalı'dır. Buna benzer birçok çelişki ve kronolojik tezatlıklar neredeyse mitolojinin bir kuralı haline gelmiştir. Daidalos ("akıllı" ya da "kurnazlıkla yoğrulmuş"), Talos ("ıstırap çeken") ve Hephaistos'un ("gün ışığıyla ağaran") yaşadıkları ve verdiği eserler göz önünde bulundurulduğunda, her üçünün de aynı mitolojik karakterin farklı unvanlarını temsil ettiği ileri sürülebilir. Aynı şekilde İkaros da (*io-karios*, "Ay Tanrıçası Kar'a atfedilen") sözü edilen karaktere atfedilen bir başka unvandır. Zira, demir tanrısı Hephaistos, kendisi için kekliğin kutsal sayıldığı Güzellik Tanrıçası Aphrodite ile kısa bir süreliğine de olsa evli kalmıştı. Daidalos'un kız kardeşi ve Talos'un annesi olan Polykaste de aynı zamanda Perdiks ("keklik") adıyla anılmaktaydı. Diğer bir önemli ayrıntı ise, öldükten sonra Talos'un ruhunun bir kekliğe dönüşerek, Daidalos'un oğlu İkaros'un mezarı başına gelerek sevinç çığlıkları atmasıdır. Hephaistos ve Talos arasındaki diğer bir bağlantı ise, bir zamanlar birisinin Olympos Dağı'ndan; diğerinin de Akropolis'den aşağı atılıp sakat kalmalarıdır. Hephaistos aşağı atıldıktan sonra topallamaya başlamıştır. Talos'a atfedilen diğer bir isim Tantalos da kelime olarak "topallayan–sendeleyen" anlamına gelir; bu, erkek kekliğin dişisine kur yaparken sekerek yürümesi ve bir ayağını rakiplerine saldırmak için daima hazır tutması halini tasvir eder. Buna benzer bir yürüyüş tarzı da Latin Tanrı Vulcanus'a atfedilir. Vulcanus'a ait olan kült, tanrının Velchanus adıyla tanındığı ve ambleminin de "horoz" olduğu Girit Adası'nda ortaya çıkmıştır; zira şafak vaktinde uyanarak öten bu kuş, bu özelliğinden dolayı Güneş-Kahramanı sembolize etmek için daha uy-

gun bir karakterdir. Ne var ki, horoz Girit adasında MÖ 6. yüzyıla kadar geçen sürede tanınmadığından, bu kuş yerini çok büyük bir ihtimalle Tanrı Velchanus'a da izafe edilen hayvan olan kekliğe bırakmıştır.

2. Görünen o ki, erkek dansçıların sekerek raksettiği ve diğerlerine göre sayıca daha fazla kanat taktığı erotik doğaya sahip keklik dansları, her ilkbaharda Ay Tanrıçası onuruna yapılmaktaydı. Filistin'de *Pesach* ("topallama") adı verilen bu seremoniler, Jerome'ye göre katılımcıların bir daire oluşturarak içinde dans ettikleri Beth-Hoglah'da ("Hoplayanın Tapınağı") varlığını uzun bir süre korumuştu. Beth-Hoglath; kelime olarak *Jalı Aceb* ("topuk tanrısı") anlamı verilebilecek olan Kral Yakup anısına yas tutulduğu "Atad'ın harman yeri" ile özdeşleştirilir. Yeremya bütün Yahudileri orgiastik niteliğe sahip olan bu tip Kenan ritüellerine katılmamaları, çünkü bunların gençleri bir araya getirerek onlara zarar verdiği yönünde uyarır. Minos'un yaptığı anlaşmaya imza attığı Girit'in kuzeyinde bir ada olan Anaphe, uzak ülkelere göç eden kekliklerin dinlenmek için kondukları yer olmakla ün yapmıştı.

3. Daidalos ve Talos'un efsanesi ile hemen hemen aynı temalar işleyen Daidalos ve İkaros'un anlatıldığı hikâye, göründüğü kadarıyla, İlkbahar şenlik ateşinde –Filistin Yeni Yılının başladığı tarih– kartal kanatları takılı olduğu halde, Güneş-Kral veliahtının ritüel olarak yakılışını konu eden seremoniler ile, vücuduna keklik kanatları takılmış olan bir diğer veliahtın, pharmacos'un, kayalıklardan denize atılışını anlatan ritüelleri bir araya getirmiştir. Bu seremonilere ayrıca, kralın topuğundan zehirli bir okla vurulma ritüelleri de dahildi. Daidalos ve oğlu Talos'u gökyüzünde tanrılara benzeterek dualar eden köylüler ve balıkçıların anlatıldığı hikâye ise muhtemelen kanat takmış Perseus ya da Marduk'un tasvir edildiği ikondan esinlenilerek anlatılmıştır.

4. Daidalos ve İkaros'un Pasiphae'nin yardımıyla kaçmayı başardıkları labirentin zemini mozaikle kaplanmış olup, her iki kahramanın dışarı çıkmak için takip etmek zorunda kaldıkları patikalar da çok büyük bir ihtimalle mozaikle kaplanmış fasit dairelerden oluşmaktaydı. Bununla beraber Daidalos'un Sicilya'ya, oradan Kumai'ye ve daha sonra da Sardinya'ya kaçması, Tunç Çağı'nda işçilerin, ardı ardına yapılan Helen istilaları nedeniyle Girit Adası'ndan komşu ülkelere göç etmesinin mitolojik bir anlatımı olabilir. Deniz kabuğu numarası ile Kral Minos'un mezarının, salyangozun kendisi için kutsal sayılan Tanrıça Aphrodite'in tapınağında inşa edilmiş olması gibi ayrıntılar bir bakıma Minos'un Hephaistos ile özdeşleştirildiği izlenimini verir. Zira denizkabuğu, Tanrıça için kutsal sayılır ve Hephaistos, Deniz Tanrıçası Aphrodite ile kısa da sürse bir evlilik yaşamıştır. Kralın Daidalos'un ülkeden ayrılmasını istemeyen prensesler tarafından banyo yaparken öldürülmesini konu alan efsane çok açık bir şekilde Nisos ve Skylla'nın yaşadıklarının anlatıldığı efsaneden ayrılarak bağımsız bir hikâye olarak anlatılmaya başlanmış-

tır. Nisos'un Kelt mitolojisinde özdeşleştirildiği karakter olan Llew Llaw da, yıkandığı bir sırada kendisine kurulan bir tuzak sonucunda öldürülmüştür. Aynı şekilde bir diğer kutsal kral olan Mykeneli Agamemnon da aynı şekilde kurulan bir tuzakla hayatını kaybetmiştir.

5. Talos'un annesi ve aynı zamanda Minos'un hizmetçilerinden biri olan Naukrate ("deniz gücü") ismi, Minos'un donanmasıyla sefere çıktığı Sicilya'da hiç beklemediği bir şekilde aldığı yenilgiyi sembolize eder. Minos, yalnızca birbirinden cesur denizcilerini kaybetmemiş, bu yenilgi, aynı zamanda Akdeniz'in hakimiyetinin Giritlilerin elinden Yunanlılara geçmesine neden olmuştur. Naukrate'nin Minos'un hizmetçilerinden olması da, muhtemelen Knossos'daki sarayda gerçekleşen ve paralı askerler tarafından düzenlenen bir ayaklanmayı anlatır.

6. Eğer, Talos'un annesi olduğu ileri sürülen ve bir diğer ismi de Perdiks olan Polykaste, kelime olarak *polycassitere* yani "çok kalay" anlamında kullanılmışsa, söz konusu karakter (Talos) Tunç Çağı efsanelerine aittir. Zaten Giritlilerin kendine komşu olan ülkelerle karşılaştırıldığında gözle görülür üstünlüğünün kaynağı, adada bulunan zengin kalay madeni yataklarıydı. Ülkeden çıkarılan kalay Kıbrıs Adası'ndan getirilen bakır ile karıştırılıyordu. Profesör Christopher Hawkes'e göre söz konusu madenin bulunduğu adaya en yakın bölge Mayorka Adası'ydı.

7. Hesykhios'a göre Talos, Güneş'e atfedilen unvanlardan biridir. Bu açıdan bakıldığında, Güneş ile özdeşleştirilen Talos'un esasen, (efsanede anlatıldığından farklı bir şekilde) Girit'in etrafında günde sadece bir kez dolaşmış olduğu anlaşılmaktadır. Bununla beraber söz konusu olay belki de, adanın korsan istilalarına karşı üç farklı yerinde inşa edilen kalelerden limanları kontrol etmek üzere asker gönderildiğini anlatır. Güneşle ilişkilendirilen Talos'a atfedilen bir diğer unvanın Tauros ("boğa"–Bekker: *Anekdotai* i. 344. 10; Apollodoros: i. 9. 26) olduğu düşünüldüğünde, boğanın yılın belirli zamanlarında olmak üzere üç kez adanın etrafını dolaşması, muhtemelen ritüel olarak boğa maskesi takmış olan Güneş Kralı'nın geçtiği üç farklı safhayı –Girit Yılı olarak bilinen takvim üç mevsimden oluşmaktaydı– anlatır. Minos'a tanrılar tanrısı tarafından hediye edilen ve adaya saldıran düşmanları ateş topu kılığına girerek yakan Talos'un hikâyesi, büyük bir olasılıkla Molokh, aynı zamanda Melkarth olarak da bilinen tanrı onuruna yakılarak kurban edilen insanları anlatır. Korinth ve yakınlarında Melikertes adıyla bilinen tanrı, belki de Giritliler arasında yaygın olarak ibadet edilen biriydi. Talos'un, Minos'un Daidalos'u yakaladığı yer olduğu ileri sürülen Sardinya'dan gelmesi ve aynı zamanda ondan Baş Tanrı Zeus'un krala sunduğu bir hediye olarak bahsedilmesi gibi ifadeler, söz konusu karakterin, hikâyeyi basitleştirmek isteyen mitologlar tarafından Daidalos'un değil de Hephaistos'un yarattığı bir

canlı şeklinde tasvir edilmesine neden olmuştur; zaten Hephaistos ve Daidalos aynı kişiyi yansıtan iki farklı karakterdir. Tetanos'un belirtisi olan yüz kaslarının kıvrılması anlamına gelen *Sardonicus risus* ya da *rictus* ise, muhtemelen, eski çağlara ait Sardinya heykellerinde oldukça sık karşılaştığımız geyik-adamların hoyrat maskeler giymeleri nedeniyle ortaya çıkan isimlerdir.

8. Talos'un vücudundan geçtiği söylenen ve canlının bütün kanını taşıyan damar, eski çağlarda *cire-perdue* metoduyla tunca şekil verilmesini konu alan gelenekle ilişkilendirilir. Bu yöntemde metal ustası balmumunu, ince bir tabaka halinde dikkatle sürdüğü kille kapladıktan sonra fırına sürer. Bir müddet sonra mum şekli alan kilin kızarıp iyice katılaşmasının ardından, kalıp, biri üst diğeri de alt kısmından olmak üzere iki yerinden delinir ve böylece sıvı hale gelen mumun dışarı çıkması sağlanır. Ortaya çıkan kalıp, tamamen balmumu şeklinde fakat ondan daha sağlam bir yapıdır. Metal ustasının sıvı hale gelen balmumunu çıkarmasından sonra, yüzeye sürülen kil tabakası bir kalıp halini alır. Tuncun eritilerek bir sıvı halinde döküldüğü kalıp böylece elde edilmiş olur. Metal soğuyup tamamen katı hale geldikten sonra kalıp kırılır. Ortaya çıkan yapı, balmumuna aynen benzeyen fakat tunçtan yapılmış balmumu görünümündedir. Giritliler, *cire-perdue* metodunu Sardinya'ya Daidalos'un kültü ile aynı anda getirdiler. Daidalos'un, görülmemiş bir ustalığa sahip olduğu sanatını, Korinth ve civarında Medea adıyla bilinen Tanrıça Athena'dan öğrenmiş olması nedeniyle, Talos'un ölümünü anlatan efsanenin, Tanrıça'nın *cire-perdue* metodunu yanındakilere öğretirken tasvir edildiği bir ikonun yanlış yorumlanmasından ortaya çıktığı kuvvetle muhtemeldir. İkaros'un, güneş ışığından eriyen balmumu nedeniyle hayatını kaybettiği şeklindeki tradisyon ise, İkaros'dan ziyade kuzeni Talos'a ait bir ifadeymiş gibi gözüküyor. Zira, kompasın yanı sıra birçok icadın mucidi olduğu söylenen Polykaste'nin oğlu Talos ile, Zeus'un Kral Minos'a armağanı olan Talos, neredeyse birbirinin aynı iki karakter olarak tasvir edililmişlerdir.

9. Kompas, Tunç Çağı'nda işçilerin kullandığı vazgeçilmez bir gereçti. Zira bu alet, kâse, miğfer ya da maske yapımında yeri doldurulamaz bir öneme sahiptir. Bu ayrıntı, "daire-dairesel hareket" anlamına gelen Kirkinos'un isminin neden Talos'a verilmiş olduğunu da açıklar. Söz konusu unvan aynı zamanda Talos'un, Güneş'in her gün çizdiği dairesel hareketle, yani Güneş'in kendisiyle ayrıca kompasın kullanımı ile ilişkilendirilmesini sağlar. Efsanede testerenin icadının özellikle üzerinde durulması, Giritlilerin kendilerine özgü çift dişli döner testereler kullanarak ortaya çıkardıkları olağanüstü güzellikteki eserlerin vurgulanması amacıyladır. Talos, dişbudak ağacı Nympha'-sının oğlu şeklinde tasvir edilmiştir; zira, bu ağacın yakıldığında kor haline gelen parçaları, balmumu gibi maddelerin eriyebileceği yüksek ısıya erişmektedir. Anlatılan hikâye aynı zamanda, ilk insanı kilden yaratan Prometheus'un

efsanesine de ışık tutar. Bir Yahudi efsanesinde, Prometheus'un yaradılıştaki rolü, Yehova'nın isteği doğrultusunda çalışan Başmelek Mikail'e atfedilmiştir.

10. Poias'ın Talos'u topuğundan zehirli bir okla vurarak öldürmesi, Paris'in Akhilleus'u öldürüşünü anlatan hikâyenin yanı sıra, Pholos ve Kheiron adlarındaki Kentaurların ölümleri ile de benzerlikler taşır. Sözü edilen tradisyonlar neredeyse birbirinin aynı temaya sahiptir. Zira, Pholos ve Kheiron da Herakles'in attığı zehirli oklardan hayatlarını kaybetmişti. Poias efsanede, Philoktetes'in babası olarak geçer. Bu Philoktetes, Herakles, Kentaurlardan biri tarafından zehirlenerek öldürüldüğünde, kahramanın cenazesindeki odun yığınını ateşlediği için kutsal yay ve okların verildiği kahramandı. (Herakles'in okları ve yayının emanetçisiydi. Çev. n.) Yine aynı tradisyonda Herakles'in ölümü de bu zehirli oklara bağlanır. Daha sonra Paris, Tesalyalı Apollon'dan Kheiron'un üvey oğlu Akhilleus'u öldürmek için bu okları almış ve böylelikle onu öldürmeyi başarmıştı. Ne var ki Paris de, Akhilleus'un intikamını almaya yemin eden Philoktetes'in attığı ve Herakles'e ait olduğu ileri sürülen bir okla hayatını yitirmiştir. Görünen o ki, Tesalya'nın kutsal kralı, veliahtının topuğu ile ayağı arasına isabet ettirdiği ve bir çeşit engerekli yılan zehri taşıyan okla hayatını kaybetmiştir.

11. Kelt Mitolojisi'nde labirent, kraliyet mezarlığı olarak tanımlanır. (*White Goddess* p, 105). Aynı yapı eski Yunanlılar arasında da bu anlamıyla kullanılmıştır. Labirent *Etimologicum Magnum*'a göre "dağ mağarası", Eustathios'a (*Odysseia* xi. 1688), göre ise "yeraltı mağarası" şeklinde açıklanır. Bir Etruryalı olan Lars Porsena, kendi mezarı için bir labirent inşa etmiştir. (Varro, Plinius'un yaptığı alıntı, *Naturalis Historia* xxxvi. 91-3). Aynı şekilde Helen öncesi dönemde de Nauplia yakınlarındaki aynı mimariye sahip mağaraların (Strabon: viii. 602) yanı sıra, Samos (Plinius: *Naturalis Historia* xxxvi. 83) ve Lemnos'da (Plinius: *Naturalis Historia* xxxvi. 90) da labirent özellikleri taşıyan yapılara rastlanmıştır. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda, labirentten dışarı çıkıp kurtulmanın, reenkarnasyonla yani tekrar dirilme ile eşdeğer olduğu anlaşılır.

12. Her ne kadar Daidalos, Attika *deme*'sinin kendisine atfedilmesi nedeniyle bir Atinalı olarak tasvir edilmişse de, sanatçıya atfedilen eserlerin ya da icatların neredeyse tamamı bilinenin aksine Attika'ya Girit'ten getirilmiştir. Ünlü mucidin Komikas Kralı Kokalos'un kızları için yaptığı oyuncaklar muhtemelen kol ve bacakları oynatılabilen oyuncak bebeklerdi. Bu oyuncaklar büyük bir ihtimalle Pasiphae ve kızı Ariadne için yapılan ve aynı zamanda Erigone'ye atfedilen Attika ağaç kültünde kullanıldığı kuvvetle muhtemel olan oyuncakların hemen hemen aynısıdır. Efsanenin çok sayıdaki farklı versiyonunun varlığına rağmen, hepsinde ortak olan kanı, Daidalos'un kız kar-

deşi ve Talos'un annesi olan Polykaste'nin, Ariadne ve iki Erigone gibi, kendisini asarak intihar ettiği şeklindedir.

13. Sonraki devirlerde Oria, şimdilerde Uria olarak bilinen Hyrialı Messepialılar, Klasik Çağ'da benimsemiş oldukları birtakım Girit gelenekleriyle ön plana çıkmışlardır. Çiçek nakışlı kaftan ve çift ağızlı baltalar, sözü edilen geleneklerden en belirgin olanlarıdır. Bunun yanında, hikâyeyi şekillendiren ve bahsedilen bölgede bulunan çömleklerin geçmişi MÖ 1400'lü yıllara dek uzanmaktadır.

93.
KATREUS ve ALTHAİMENES

Katreus, Minos ile Pasiphae'nin evliliğinden dünyaya gelen çocuklardan en büyüğü idi. Katreus'un da Airope, Klymene ve Apemosyne adlarında üç kızı ile Althaimenes adında bir erkek çocuğu dünyaya geldi. Althaimenes henüz doğar doğmaz, bir kâhin Katreus'a ölümünün kendi çocuklarından birinin eliyle olacağını söyleyerek onu uyarmıştı. Katreus bu gerçeği bir süre çocuklarından saklamayı denediyse de oğlu Althaimenes ile kızı Apemosyne kehaneti öğrendiler ve böyle bir ölümcül günah işlemektense, doğdukları yeri, Girit'i terk etmeye karar verip gizlice Rodos Adası'na kaçtılar. İki kardeş burada doğdukları yerin anısına Kretinia adını verdikleri bir şehir kurdular.[1] Althaimenes daha sonra Kameiros'a gittiğinde burada yaşayan yerli halk tarafından büyük bir saygıyla karşılandı ve bu ülkedeki Atabyrios Dağı yakınlarında Baş Tanrı Zeus onuruna bir tapınak inşa etti. Anlatılanlara göre havanın kapalı olmadığı günlerde bu dağın eteklerinden Girit kolaylıkla görülebiliyordu. Althaimenes ayrıca Rodos'a korsanlar tarafından yapılacak herhangi bir saldırıyı önceden haber vermesi için tapınağın etrafına kükreyen boğa imajları koydurttu.[2]

b. Bu sırada tanrıların habercisi Hermes, her nasılsa Apemosyne'yi görmüş ve ona kalbini kaptırmıştı. Ne var ki genç kız tanrının isteklerine karşılık vermiyor ve ondan her seferinde kaçmayı deniyordu. Bir akşam talihsiz Apemosyne bir pınarın yanında otururken Hermes'i kendisini izlerken gördü. Hemen ondan kaçıp kurtulmak için koşmayı denediyse de, pınarın önündeki çamura basıp dengesini kaybederek yere düştü ve böylece Hermes için onu yakalamak hiç de zor olmadı. Apemosyne ertesi sabah perişan bir halde saraya geldiğinde olan biten her şeyi ağabeyine anlattı. Fakat onu bir türlü başına gelenlere inanması için onu ikna edemedi. Althaimenes kız kardeşini, kendi isteği ile tanrıyla beraber olmakla suçlayarak genç kızı oracıkta öldürdü.

c. Bu sırada Katreus, Minos'un ölümünün ardından boşalan tahta geçip iktidarı ele geçirmişti. Kral, kâhinin yaptığı uyarıyı da göz önünde bulundurarak diğer iki kızı Airope ve Klymene'yi de adadan kovdu. Argos'a giden Airope, burada ülkenin kralı Pleisthenes ile evlenerek Agamemnon ve Menelaos gibi büyüdüklerinde kahramanlıklarıyla adlarından sıkça söz ettiren iki erkek çocuk dünyaya getirdi. Klymene ise ünlü bir denizci olan Nauplios ile evlendi. Ne var ki, çocuklarının hepsini ülkeden kovmayı başaran Katreus, artık yaşlanmış ve tahtını bırakabileceği bir veliahtının olmamasından dolayı kendini suçlamaya başlamıştı. En sonunda oğlu Althaimenes'e durumu anlatmak ve onu Girit tahtına geçmesi için ikna etmek amacıyla Rodos Adası'na gitmeye karar verdi. Kral adaya yaklaştığında hava da kararmaya başlamıştı. Ülkelerine korsanların saldırdığını sanan Kameiralı sığır çobanları onlara saldırarak durumu hemen krallarına bildirdiler. Talihsiz Katreus kim olduğunu ve ne için geldiğini anlatmaya çalıştıysa da, etrafı inleten köpek havlamalarından dolayı sesini kimseye duyuramadı. Çok geçmeden Althaimenes de limana ulaşmış ve askerlerinin başına geçmişti. Kral yaklaşmakta olan yabancının kim olduğunu anlamadan mızrağını ona doğrultup nişan aldı. Hedefini şaşırmayan mızrak Katreus'a saplandı ve talihsiz kral, oğluna derdini anlatamadan oracıkta hayatını kaybetti. Althaimenes olan biteni öğrendikten sonra, yıllar önce yapılan kehanetin doğrulandığını anladı. Artık en büyük günahlardan biri olan baba katili olmuştu. Gözyaşları içerisinde tanrılara yalvararak onlardan babası gibi kendi canını da hemen oracıkta almaları için dua etti. Katreus'un yere damlayan kanlarını temizlediği bir sırada aniden yer yarılarak onu içine aldı. Fakat onun kahramanlıkları ve adaleti halkı tarafından uzun yıllar unutulmadı. Anısına ağıtlar yakılıp ruhu için dualar edildi.[3]

1. Apollodoros: iii. 2. 1.
2. Sicilyalı Diodoros: v. 78; Apollodoros: *a.g.e.*; Strabon: xiv. 2. 2; Kritik – Pindaros *Olympian Odes* viii. 159.
3. Apollodoros: iii. 2. 1-2; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*

*

1. MÖ 15. yüzyılda Rodos Adası'nın Mykene-Minoslular tarafından işgal edilişinin mitolojik anlatımı olan bu yapay efsane ayrıca, bölgedeki halkın büyük bir saygı duyduğu Rodoslu kahramanın onuruna derin bir vadiye bakan tepede düzenlenen ritüeller ile tanrılara kurban olarak sunulan vahşi hayvanların henüz yüzülmüş derileri üzerinde kadınların oynadığı erotik danslarla da ilişkilendirilir. *Byrios* ya da *buriash* gibi terimlerle, MÖ 1750 yıllarında kurulduğu söylenen Üçüncü Babil Hanedanlığı'na ait bir kraliyet unvanı olarak karşılaşırız. Giritli Atabyrios, altın dana ibadeti ile ün yapan

Atabyrion (Tabor Dağı) Tanrısı gibi, sahip olduğu sayısız sürüleri ile tanınan Hitit Güneş Tanrısı Tesup'u sembolize eder. Rodos, ilk olarak Sümerlerin Ay Tanrıçası Dam-Kina ya da Danae'nin hükümranlığı altındaydı. Sonraki devirlerde Tesup'un egemenliği altına giren ada, Hitit İmparatorluğu'nun dağılıp yıkılmasının ardından Yunanca konuşan Giritliler tarafından istila edilmiş ve bu halk da Rodos'a boğa kültünü taşımıştır. Bahsedilen halk aynı zamanda Atabyrios'u, Proteus ("ilk insan") ile Dişi Yaratıcı unvanı verilen Eurynome'nin oğlu olarak tanımlamıştır. Dorlar zamanında Zeus Atabyrios, Tesup'a atfedilen bu kültün varlığına son verdi. Althaimenes'in adayı korsanlardan korumak için Zeus'un mabedinin yanına koydurduğu kükreyen boğalardan çıkan sesler, kötülük ve uğursuzlukları kovmak için kullanılan *rhomboi* ya da benzer çalgılardan elde edilen sestir.

2. Apemosyne'nin ağabeyi Althaimenes tarafından öldürülmesi, büyük bir olasılıkla Giritlilerden ziyade Hitit istilacılarının adada Kameiros'da kehanette bulunan bir grup rahibeye yaptığı vahşi ve acımasız barbarlığı anlatır. Danaos Birliği gibi, Kral Katreus'un üç kızı da Ay Üçlüsü'nün üyeleridir. Bu yapıda Kameira ile özdeşleştirilen Apemosyne, üçlünün üçüncü halkasını temsil eder. Althaimenes'in babası Katreus'u bir kaza sonucu öldürmesi, Oidipus'un babası Laios'u ve Telegonos'un babası Odysseus'u yanlışlıkla öldürmesini konu alan efsanelerle birçok benzerlikler taşır. Buradan anlaşılan, oğlu tarafından öldürülen Katreus'un, bir babadan ziyade kutsal tahtın selefi olduğudur. Bununla beraber hikâyenin bazı kısımları da yanlış aktarılmıştır; örneğin, denizden adaya ayak basan kişi ve mızrağı fırlatan baba değil de onun oğlu olmalıdır.

94.
PANDİON'UN OĞULLARI

Atina Kralı Erekhtheus, Deniz Tanrısı Poseidon tarafından öldürülmüştü. Babalarının ölümünden sonra Kekrops, Pandoros, Metion ve Orneus tahta geçebilmek için birbirleriyle kıyasıya bir yarışa girdiler. Sonunda Ksuthos'un kararıyla Kekrops iktidarı ele aldı, ancak Ksuthos da verdiği kararın hemen sonrasında Attika'yı terk etmek zorunda kaldı.[1]

b. Diğer kardeşleri Metion ve Orneus tarafından ölümle tehdit edilen Kekrops, ilk olarak Megara'ya daha sonra da Euboia'ya gitti. Pandoros'un da kendisine katılmasıyla iki kardeş burada bir şehir kurdu. Boş kalan Atina tahtına da Kekrops'un Eupalamos'un kızı Metiadusa ile yaptığı evlilikten dünyaya gelen oğlu Pandion geçti.[2] Ne var ki Pandion da tahta geçtiğinde beklediği huzuru bulamadı. Her ne kadar Metion artık yaşamıyor olsa da, onun İphinoe'nin kızı Alkippe'den dünyaya gelen oğulları en az babaları kadar kıskançtılar. Bunlar da Metion'un izinden giderek Pandion'un en büyük düşmanları haline geldiler. Bunlara Daidalos adı verildi. Bazı tradisyonlarda Daidalos, Metion'un torunu, Eupalamos da onun babası olarak anlatılır. Çoğu kez Sikyon'un da Atina Kralı Erekhtheus, Pelops ya da Marathon'un oğlu olduğu ileri sürülür. Nakledilen çeşitli efsanelerde göze çarpan çelişkili ifadeler nedeniyle, Metion, Daidalos, Sikyon, Pelops ve Marathon gibi karakterlerin şeceresi hakkında kesin bir yargıya varmak oldukça güçtür.[3]

c. Metion'un oğulları düşmanlık besledikleri Pandion'u bir süre sonra tahttan indirmeyi başardılar. Kekrops'un oğlu da Atina'yı terk ederek Megara'nın Leleg Kralı Pylas, Pylos ya da Pylon'un yanına sığındı.[4] Pandion bir süre sonra burada Pylas'ın kızı Pylia ile evlenerek kraliyet ailesi ile akrabalık bağını kurdu. Daha sonra Pylas amcası Bias'ı öldürmekle suçlanıp sürgün edilmek üzere cezalandırılınca, Megara tahtını Pandion'a bırakarak, sonraları Pylos adında bir şehir kuracağı Messana'ya gitti. Ne var ki Pylas burada da aradığı huzuru bulamadı. Neleus ve Pelasg İolkos'un baskılarına daha fazla

dayanamayarak, buradan da ikinci Pylos şehrini kurmak üzere Elis'e sığınmak zorunda kaldı. Bütün bunlar olurken Pandion ve Pylia'nın evliliğinden, Aegeus, Pallas, Nisos ve Lykos adlarında dört çocuk dünyaya gelmişti. Kardeşler büyüdüklerinde ülkenin yönetiminde en fazla söz hakkına sahip olan Aegeus'a karşı birleşerek, onun aslında Pandion'un değil de, Skyrios'un gizli bir aşkının neticesinde dünyaya geldiği söylentisini etrafa yaydılar.[5] Babaları Pandion bir daha Atina'ya dönmedi. Hayatının son günlerini Megara'da onuruna inşa edilen tapınakta geçirdi. Ölümünden sonra Athena Kayalıklarının bulunduğu yere gömüldü. Bu, o bölgenin bir zamanlar Atina'ya ait olduğunu gösteren en büyük kanıt sayılır. Dalgıçkuşunun Pandion ile özdeşleştirilmesi, babası Kekrops'un düşmanlarının gazabına uğramamak için bu kuşun kılığında Tanrıça Athena'nın kanatları altına gizlenerek Megara'ya gelmesinden kaynaklanır.[6]

d. Pandion'un ölümünden sonra oğulları babalarının vasiyetini yerine getirmek için Metion'un oğullarının iktidarda bulunduğu Atina'ya saldırarak bu ülkeyi ele geçirdiler. Atina tamamen fethedildikten sonra, yine Pandion'un isteği üzerine dört eşit parçaya bölündü. Aegeus'un payına kardeşlerin en büyüğü olmasından dolayı Atina Hanedanlığı düştü. Bu sırada kardeşleri de paylarına düşen toprakları daha da genişletmek için birçok savaşa katıldılar. Nisos, Batıda Korinth'e kadar ulaşarak Megara'yı ele geçirdi. Lykos, Euboia'yı; Gigantların atası olarak kabul edilen Pallas da Attika'nın güneyini alarak burada yaşayanlara egemenliğini kabul ettirdi.[7]

e. Pylas'ın oğlu Skiron, büyüdüğünde Pandion'un kızlarından biriyle evlendi. Daha sonra Megara tahtı için Nisos ile ihtilafa düştü. Her iki taraf da iktidarı ele geçirmek için birbirleriyle savaşmaya hazırlanırken, sorunu çözmesi için hakemlik yapmak üzere Aiakos ülkeye çağrıldı. Aiakos da iktidarı her ikisi arasında taksim ederek orduların kumandanlığına Skiron'u, tahta da Nisos ve varislerini getirdi. O günlerde Megara, Nisa adıyla biliniyordu. Ayrıca Nisos ülkeye kendi adıyla anılan (Nisaia) bir liman da inşa etmişti. Girit Kralı Minos Komikas'da öldürüldükten sonra, Nisos onun cesedini Atina'da Lykeon denilen ve yeri hâlâ belli olan bir mezara koydurttu. Ülkenin hiçbir zaman Giritliler tarafından işgal edilip ele geçirildiğini kabul etmeyen Megaralılar, Megareus'un Nisos'un kızı İphinoe ile evlenerek tahtın varisi olduğunu ve kralın ölümünden sonra da iktidarı ele aldığını ileri sürerler.[8]

f. Aegeus da babası Pandion ve büyükbabası Kekrops gibi tahta geçtiği günden itibaren adamları ya da yakınları tarafından kendisine karşı kurulan tuzak ve entrikalarla uğraşmak zorunda kaldı. Düşmanlarından en tehlikelisi, Euboia'ya sürgüne göndererek cezalandırdığı Lykos'du. Lykos ülkeden kovulduktan sonra ilk olarak Sarpedon'a sığınarak burada kendi adıyla anılacak olan bir şehir (Lykia) kurmuştu. Daha sonra Arene'de Aphareus'u zi-

yaret eden Lykos, burada kraliyet ailesine, ulu tanrıçalar Demeter ve Persephone onuruna düzenlenen Mysterionların yanında, Atthis'e atfedilen Mysterionları da öğretti. Attika'ya adını veren Atthis, Deukalion Tufanı'nda Atinalıların başında bulunan ve ülkenin ilk krallarından biri sayılan Kranaos'un üç kızından biriydi. Lykos'un inisiasyonlarını düzenlediği Andanya'daki meşe koruluğu hâlâ onun ismini taşır.[9] Kehanet ayrıcalığı bahşedilen Lykos, zamanının belki de en kudretli kâhinlerinden biriydi. Hatta bir keresinde Messenialılara, kutsal bir emaneti zarar gelmeyecek şekilde korurlarsa, atalarının kurduğu bu ülkede gelecekte bir gün iktidarı ele geçirebileceklerini, eğer koruyamazlarsa da tahtı sonsuza dek kaybedecekleri kehanetinde bulunmuştu. Lykos'un Ulu Tanrıça onuruna düzenlediği Mysterionları yönetirken kullandığı alet ya da ayin emirlerinin yazılı olduğu tablet, onun ölümünden sonra Messenialılar tarafından tunçtan yapılan büyük bir kavanoz içerisine konularak bir porsukağacı ile mersin ağacı arasında İthone Dağı'nda bir yere gömüldü. Söz konusu tablet daha sonra, Messenialılara tarihi başarılarını tekrarlatan Thebesli Epaminondas tarafından gömüldüğü yerden kazılarak çıkartıldı.[10]

g. Lykos ismi daha sonra Atina Lykeon'a da verilerek kahraman bir kez daha onurlandırılmıştır. Burası aynı zamanda ilk çağlarda Tanrı Apollon için de kutsal sayılan ve ona "Lykaia" soy ismini kazandıran bölgeydi. Anlatılanlara göre Apollon, Atinalılara her türlü zararı veren fakat bir türlü baş edilemeyen kurtları, kendisine sunulan kurbanların etrafa yaydığı kokuyla kovmayı başarmıştı.[11]

1. Apollodoros: iii. 15. 1 - 5; Plutarkhos: *Theseus* 32; Pausanias: viii. 1. 2.
2. *A.g.e.;* i. 5. 3; Eustathios – Homeros 281; Apollodoros: iii. 15. 5.
3. Pherekydes - Kritik – Sophokles: *Oidipus epi Kolono* (Oidipus Kolonos'ta) 472; Apollodoros: iii. 15. 8; Sicilyalı Diodoros: iv. 76. 1; Pausanias: ii. 6. 3.
4. Apollodoros: iii. 15. 5; Pausanias 15. 5; Pausanias: iv. 36. 1 - i. 29. 5.
5. Apollodoros: *a.g.e.;* Pausanias: iv. 36. 1.
6. Pausanias: i. 41. 6; i. 5. 3; - i. 5. 3; - i. 39. 4; Hesykhios *sub* Aithyia.
7. Apollodoros: iii. 15. 6; Sophokles – Strabon: i. 6; Pausanias: i. 5. 4. - i. 39. 4.
8. Pausanias: i. 39. 4-5 - 19. 5; Strabon: ix. 1. 6.
9. Herodotos: i. 173; Pausanias: i. 2. 5 - iv. 1. 4-5
10. Pausanias: x. 12. 5; iv. 20. 2 - 26. 6.
11. *A.g.e.*: i. 19. 4; Kritik – Demosthenes: xxiv. 114.

*

1. Efsanede ülke yönetimini ele alan ya da tahtın varisleri olarak adı geçen karakterlere ait şecereler hakkında birçok tradisyonda farklı ifadelere rastlanır. Bununla beraber Megara tahtının, tanrılara kurbanlar sunan kutsal kral ile, ordunun başına geçen veliaht arasında paylaşılması, Sparta'da uzun bir süre uygulanmaya devam edilen gelenekle benzerlikler taşır. Aegeus ismi,

Atinalıların sahiplenip yaymaya çalıştıkları "keçi kültünü", Lykos'unki ise "kurt kültünü" sembolize eder. Bahsedilen kültün en çarpıcı özelliklerinden birisi ise, bir kurdun ölümüne sebep olan Atinalı'nın, onu halka açık bir şekilde ve onların rızasını alarak gömmeye zorlanmasıdır (Kritik; Apollonius Rhodius: ii. 124). Dalgıçkuşu, Tanrıça Athena'ya atfedilen kutsal hayvanlardan biri olup, aynı zamanda denizcilerin koruyucusu olarak da bilinirdi. Zira, Athena Kayalığı denizin hemen yanı başında yükselmekteydi ve muhtemelen bu kayalar, Tanrıça'nın rahibelerinin vücuduna kanat takılmış olan *pharmacos*'u denize atttıkları bir başka bölgeydi. Atthis (*actes thea*, "engebeli sahilin tanrıçası") anlaşıldığı kadarıyla, Üçlü Attika Tanrıçası'nın unvanlarından biridir. Triadı oluşturan diğer kız kardeşler ise Kranai ("taşlı") ve Kranaikhme (kayalık-zirve) adlarıyla bilinen tanrıçalardır. (Apollodoros: iii. 14. 5) Bunun yanında, Prokne ve Philomela'nın birer kuşa çevrilmesiyle her iki karaktere de Atthis ismi verilmiştir (Martial: i. 54. 9 ve v. 67. 2). Bu tanrıça da muhtemelen sonraki devirlerde kayalıklar üzerinde düzenlenen ritüellerle ilişkilendirilmiş ve Homeros'un ifadelerinde ona da aynı Athena gibi birçok kuş kutsal sayılan hayvan olarak atfedilmiştir. Ulu tanrıçalar Demeter ve Persephone onurlarına düzenlenen Mysterionlarda ağırlıklı olarak "yeniden dirilme" ya da "yeniden doğma" temaları işlenmiştir. Mysterionlara ait tabletlerin porsukağacı (yew) ile mersin ağacı (myrtle) arasında bir yere gömülmesi muhtemelen söz konusu ağaçların sırasıyla "ağaç alfabesinin" son sesli ve sessiz harflerine sahip olmasından kaynaklanır. Bu ağaçlar aynı zamanda Ölüm Tanrıçası için de kutsal sayılmaktaydı.

95.
THESEUS'UN DOĞUMU

Aegeus ilk evliliğini Hoples'in kızı Melite ile, ikincisini ise Rheksenor'un kızı Khalkiope ile yapmıştı. Fakat her iki evliliğinde de tahtını bırakabileceği bir erkek evlat sahibi olamadı. Buna, kızları Prokne ve Philomela'nın yaşadığı talihsizlikler de eklenince kral, bu laneti Aphrodite'e atfederek, Tanrıça'nın kültünü Atina'ya getirdi. Buna rağmen erkek çocuk sahibi olamayan Aegeus, derdine çare bulabilmek için Delphoi Kâhini'ne başvurdu. Ne var ki kâhin ona o kadar karışık bir cevap verdi ki, kral cevabın ne anlama geldiğini bir türlü çözemedi. Buna göre, Aegeus, Atina'nın en yüksek mevkiine çıkmadan şarap tulumunun ağzını açıp şarabı tadarsa, bir gün duyacağı acı ve kederden kendi hayatına son verecekti.[1]

b. Bir türlü yorumlayamadığı kehanetin ardından Aegeus, Delphoi'den ayrılarak Atina'ya dönmek üzere yola çıktı. Yolculuk sırasında uğradığı Korinth'de Medea ile karşılaştı. Genç kadın ona eğer kendisiyle evlenmeyi kabul ederse, bir erkek çocuk dünyaya getireceğine yemin etti. Bunun karşılığında da Aegeus onu düşmanlarından koruyacak ve Atina'ya gelirse de onu ağırlamayı kabul edecekti. Bunun üzerine Aegeus Medea ile evlenmeyi kabul ederek onunla birlikte oldu. Kral daha sonra Troizen'e giderek eski yoldaşları ve Pelops'un oğulları olan Pittheus ve Troizen'i ziyaret etti. Pelops'un oğulları Pisa'dan henüz gelmişler ve Kral Aitios'un başında bulunduğu ülkeden kendi paylarına düşen toprakları talep etmişlerdi. Aitios babası Anthas'dan sonra tahta geçmişti. Anthas Poseidon ile Alkyone'nin oğluydu. Anlatılanlara bakılırsa, Anthaia ve Hyperea şehirlerini kurucusu olan Anthas, buradan Karia'daki Halikarnassos'a gelebilmeyi başarmıştı. Ne var ki Aitios, babası kadar güçlü bir orduya sahip değildi. Zira, Troizen'in ölümünden sonra Pittheus, Anthaia ve Hyperea şehirlerinin kontrolünü ele geçirmeyi başarmış ve ikisini de birleştirerek buraya Troizen adını vermişti. Pelops'un oğlu daha sonra bu şehri Poseidon ve Athena'ya adayarak, iki Olymposlu adına burada tapınaklar inşa etmişti.[2]

c. Pelops'un oğlu Pittheus yaşadığı çağın en bilge kişisi olarak tanınmaktaydı. Ona ait olan: "Arkadaşlığa ihanet etme. İlişkiyi götürebildiğin en yüksek yere çıkar" sözü uzun bir müddet halk arasında söylendi durdu. Troizen'deki Yunanistan'ın ayakta durmayı başaran en eski tapınaklarından olan Apollon mabedinin yapımı da yine ona atfedilir. Pittheus ayrıca Üçlü Tanrıça Themis onuruna inşa ettiği tapınakla da biliniyordu. Şimdilerde Kurtarıcı Artemis Tapınağı'nın arkasında bulunan mezarına konulan beyaz mermerden yapılan üç taht, kendisi ve iki yardımcısına aitti. Pittheus aynı zamanda hitabet sanatını Troizen'deki Müzlerin mabedinde diğer insanlara öğretmekteydi. Bahsedilen mabet, flütün mucidi olduğu söylenen Hephaistos'un oğlu Ardalos tarafından inşa edilmişti. Pittheus'un retorik sanatı üzerine yaptığı konuşmalar ve araştırmaları, uzun yıllar boyunca üzerinde tartışmalar yapılan ve kuşaktan kuşağa aktarılan eserler niteliğindedir.[3]

d. Pittheus, Pisa'da yaşadığı sırada Bellerophon, kızı Aithra ile evlenmek için kendisinden izin istemiş, ne var ki bu isteği kabul görmemişti. Sevgilisi ile düğün hayalleri kuran Bellerophon, bunun üzerine ülkeyi terk ederek Karia'ya gitti. Her ne kadar sevdiği gence derin bir aşkla bağlı olsa da, onun artık bir daha geri dönmeyeceğinden emin olan Aithra, sevgilisinin ardından günlerce yas tutup ağıtlar yaktı ve sonsuza dek evlenmemeye yemin etti. Aithra'nın gözleri önünde acı çekmesi Pittheus'u da derinden etkilemişti. Medea'nın kehaneti üzerine kral, konuğu Aegeus'u sarhoş ederek onun kızı ile birlikte olmasını sağladı. Aynı gece Deniz Tanrısı Poseidon da Aithra'yı baştan çıkararak onunla beraber oldu. O gece Tanrıça Athena genç kızın rüyasına girerek ondan Sphairia Adası'na gitmesini ve bir zamanlar Pelops'un arabacısı olan Sphairos'un ruhu onuruna dualar ederek ona kurbanlar sunmasını istedi. Bunun üzerine Aithra, Tanrıça'nın söylediği yere gitti ve orada Sphairos'a dualar ederek kurbanlar sundu. Athena'nın yardımlarıyla Poseidon genç kızı birtakım tanrısal güçlerle donatarak adanın idaresini ona verdi. Aithra adını Heira olarak değiştirdiği bu adada ilk olarak Athena onuruna bir tapınak inşa ettirdi. Ayrıca, o günden sonra Troizen'de yaşayan her genç kızın evlenmeden önce kuşağını Tanrıça'ya adamasını şart koştu. Poseidon da Aegeus'un Aethra'dan dört ay içerisinde bir erkek çocuk sahibi olmasını sağlayarak kralın çektiği acılara son verdi.[4]

e. Sarhoş olup Aithra ile beraber olduğunu ancak ertesi gün kendine geldiğinde anlayan Aegeus, prensese, eğer bir erkek çocuk dünyaya getirirse ona babasının kim olduğunu söylememesini ve onu sadece Troizen'de büyütmesini söyleyerek Atina'ya gitmek üzere oradan ayrıldı. Kral ülkesine döndüğünde Atinalıların her yıl geleneksel olarak düzenlediği festivale katılmadan önce, kılıcını ve sandallarını, Kudretli Zeus Mabedi adıyla bilinen büyük bir kayanın altına gizledi. Burası Troizen ve Hermion yolunun arasındaki bir

yerdi. Aegeus bu sırrı yalnızca Aithra ile paylaşmıştı. Buna göre çocuk büyüyüp kayayı tek başına kaldırabilecek ve sakladığı eşyaları alabilecek güce eriştiğinde annesi ona kim olduğunu açıklayacaktı. Bu arada Aithra'nın çocuğunu kendisine söylendiği gibi büyük bir gizlilik içinde büyütmesi gerekiyordu. Zira, Aegeus'un kuzenleri olan ve sayıları elli kadar olduğu söylenen Pallas'ın oğullarının bu sırrı öğrendiklerinde anne ve çocuğunu öldürmeleri işten bile değildi. Aegeus'un kimliğini açıklayacak olan kılıç ise, babası Kekrops'un kendisine armağanı olan kılıçtı.[5]

f. Şimdilerde Genethlion denilen ve şehir ile Troizen Limanı arasında kalan bölgede Aithra, Aegeus'dan hamile kaldığı çocuğu dünyaya getirdi. Bazıları Aithra'nın, emanet edilen kutsal eşyalar nedeniyle, çocuğuna daha doğar doğmaz Theseus adını verdiğini, diğerleri ise onun bu ismi Atina'ya geldikten sonra aldığını ileri sürerler. Pittheus'un kızı, oğlunu Aegeus'un istediği gibi Troizen'de büyüttü. Bu arada Pittheus'un adamları çocuğun babasının Poseidon olduğu söylentisini etrafa yaymışlardı. Sonraları Theseus Festivalleri'nde onuruna uzun yıllar kurbanlar sunularak dua edilen Konnidas, Theseus'un eğitmeni oldu. Bununla birlikte bazı tradisyonlarda Theseus'un Troizen'de değil de Marathon'da büyütüldüğü ileri sürülür.[6]

g. Söylenilenlere bakılırsa, Theseus henüz küçük bir çocukken ileride ne kadar cesur bir savaşçı olacağının işaretlerini göstermeye başlamıştı. Günlerden bir gün Herakles, Pittheus'a konuk olmuş ve hep sırtında gezdirdiği aslan postunu bir masının üzerine bırakmıştı. Saraydaki çocuklar konuğun kim olduğunu merak edip odaya geldiklerinde postu canlı sanarak korkup kaçmışlar, fakat içlerinden sadece yedi yaşındaki Theseus ondan korkmamış, mahzene inerek eline geçirdiği baltayla gerçek zannettiği aslana saldırmayı denemişti.[7]

h. Theseus on altı yaşına geldiğinde Delphoi'yi ziyaret ederek o güne kadar adet olduğu üzere saçlarını kesip Apollon'a sundu. Fakat bilinenin aksine saçlarını tümüyle kesmek yerine sadece kafasının ön kısmını tıraş etti. Bu, Arapların ve Mysialıların uzun yıllar sahip olduğu geleneği çağrıştırmanın yanı sıra, düşmanları ile girdikleri yakın dövüşte onlara avantaj sağlamaması için sadece saçlarının ön taraflarını kesen ve savaşçılıkları ile tanınan Abantların geleneği ile de benzerlik gösterir. Theseus'un ilk olarak yaptığı bu ibadet, o günden sonra ülkede bir gelenek halini alarak uzun yıllar Thesean adıyla devam etti. Aegeus'un oğlu artık çocukluk çağını geçirip genç bir savaşçı olmuştu. Bunun üzerine Aithra onu Aegeus'un bir zamanlar kılıcını ve sandallarını sakladığı kayanın başına götürerek oğluna olan biten her şeyi anlattı. Benzerlerine nazaran son derece kuvvetli olan Theseus için kocaman kayayı yerinden kaldırıp babasının bıraktığı emanetleri almak hiç de zor olmadı. Kayaya o günden sonra "Theseus Kayası" adı verildi. Büyükbabası Pitthe-

us'un uyarılarına ve annesinin yakarışlarına aldırış etmeden Atina'ya gitmek için o günlerde en güvenli yol olan denizden gitmek yerine, kimsenin cesaret edemediği karayolunu seçti. Anlatılanlara göre Theseus, cesaretine hayran olduğu kuzeni Herakles'in kahramanlıklarını kendisine örnek almış ve onun gibi bir üne sahip olmak için bu yoldan gitmeyi tercih etmişti.[8]

1. Kritik – Euripides *Medea* 668; Apollodoros: iii. 15. 6; Pausanias: i. 14. 6.
2. Euripides: *Medea* 660; Strabon: viii. 6. 14; Plutarkhos: *Theseus* 2.
3. Plutarkhos: *a.g.e.*; Pausanias: ii. 31. 3-4 - 8-9.
4. Pausanias: ii. 31. 12 - 33. 1; Apollodoros: iii. 15. 7; Plutarkhos: *Theseus* 3; Hyginus: *Fabula* 37.
5. Plutarkhos: *a.g.e.*; Apollodoros: *a.g.e.*; Pausanias: ii. 32. 7.
6. Pausanias: ii. 32. 8; Plutarkhos: *Theseus* 4 - 6; Lactantius – Staius *Thebais* xii. 194.
7. Pausanias: i. 27. 8.
8. Homeros: *İlyada* ii. 542; Pausanias: *a.g.e.* - ii. 32. 7; Plutarkhos: *Theseus* 5 - 7.

*

1. Pittheus, Pitthea sözcüğünün eril formudur. Daha sonra birleştirilerek Troizen adı verilen her iki şehrin isimleri de, anaerkil takvim triadını simgeler. Bahsedilen triad; Bahar Tanrıçası Athena ("çiçekli"); Güneş'in en yüksek noktaya ulaştığı mevsim olan yazın tanrıçası Hyperea ("üstte-yukarıda bulunan") ve Attis-Adonis'in kendisi için kutsal sayılan çam ağacında kurban edildiği mevsim olan Sonbahar'da ibadet edilen Pitthea'nın ("Çam Ağacı Tanrıçası") varlığından oluşur. Her üç tanrıça da, Kral Pittheus'un onuruna mabetler inşa ettiği Üçlü Tanrıça Themis ile özdeşleştirilebilir. Bunun yanında Troizen'in, "üç kız kardeşin şehri" anlamına gelen *trion hezomenon* sözcüğünün bir varyantı olması, kralın neden Themis onuruna bir mabet inşa ettiğini açıklar. "Üç kız kardeşin şehri" ifadesi aynı zamanda, "Pittheus ve diğer ikisinin" oturduğu ve adaletin sembolü olan beyaz mermerden yapılan tahtları sembolize eder.

2. Aretha'nın aynı gecede hem bir tanrı (Poseidon), hem de bir ölümlü (Aegeus) ile beraber olması nedeniyle, Theseus'un bir ikiz kardeşi olma ihtimali oldukça yüksektir; İdas ve Lynkeus; Kastor ve Polydeukes ile Herakles ve İphikles'in konu edildiği mitler bu iddiayı gerçek kılar. Buna ilaveten Theseus'un aynı Herakles gibi sırtında bir aslan postu ile tasvir edilmesi, çok büyük bir ihtimalle onun bir veliahttan çok, kutsal bir kral olduğu izlenimini verir. Bununla beraber Pers savaşlarından sonra Theseus, Atinalıların ulusal kahramanı haline gelmiştir. Gerçekten de en azından annesinin Troizenli olması, onun soyunun Atina'ya uzandığı anlamına gelir. Bundan dolayı mitologlar Theseus'un şeceresini her iki şekilde de anlatmaya karar vermişlerdir; o, ölümlü Aegeus'un oğlu olan Atinalı bir kahraman, aynı zamanda da tanrısal ayrıcalıklar taşıyan biri olarak Poseidon'un oğludur. Fakat her iki durumda da ünlü savaşçı Atinalıların büyük çıkarlarının bulunduğu Troizenli Aret-

ha'nın oğlu şeklinde tasvir edilmiştir. Bütün bunların yanında Theseus'a, Peirithoos adı verilen ve bir ölümlü olduğu halde Tartaros'dan kaçmayı başaramayan –Herakles, Polydeukes ve Theseus da Ölüler Diyarı'ndan kurtulmayı başaramayan karakterlerdir– bir kardeş de atfedilmiştir. Theseus ile Herakles arasında bir bağlantı kurmak amacıyla özellikle bir çaba harcanmamış, bununla beraber Atinalılar Theseus'u hiçbir zaman Olymposlu bir tanrı kadar kudretli düşünmemişlerdir.

3. Görünen o ki, Yunan mitolojisinde birbirinden farklı Theseus adında üç karakter vardır. Bunlardan biri Troizenli, diğeri Marathonlu ve sonuncusu da o zamanki Lapith sınırları içerisinde yaşamış olan Theseus'dur. Bu isimler MÖ 6. yüzyıla kadar ya da başka bir deyişle (Profesör George Thomson'a göre) zamanla Atina'nın önde gelen aristokratları haline gelen ve Erekhtheus'un Pelasg kültünün varlığına son veren Butadların Atinalı Theseus'u, Dorlu Herakles'in rakibi olarak tasvir edene kadar birbirlerinden tamamen farklı kişiler olarak anlatılmışlardır. Aynı şekilde Pittheus da, Elea ve Troizen'e atfedilen bir unvandı; bu mahlas, aynı zamanda Kekrops soyundan gelen Attika kraliyet kahramanına da aitti.

4. Aretha'nın Sphairia Adası'nı ziyaret edişi, büyük bir olasılıkla, ataerkil yaşam tarzının henüz benimsenmeye başlandığı çağlarda bölgeye hakim olan geleneği yansıtması bakımından önemlidir. Buna göre, Tanrıça Athena'nın tapınağında yaşadıkları ileri sürülen evlenmemiş kızlar burada erkeklerle birlikte olmaktaydılar. Bu geleneğin Girit kökenli olması neredeyse imkânsızdır; zira Troizen, Mykene sınırları içersinde kalan bir bölge değildir. Bu durumda sözü edilen geleneğin çıkış noktası için olarak Korinth'de olduğu gibi bir Kenan şehri gösterilebilir.

5. Sandallar ve kılıç, kraliyet ailesinin sembollerindendir. Krala ait olan kılıcı saplandığı kayadan çekip çıkarmak, izleri Tunç Çağı'na kadar dayanan taç giyme ritüelini çağrıştırır. Odin, Galahad ve Arthur gibi karakterlerden, konu edildikleri efsanelerde kayaya saplı duran kılıcı çıkarmaları istenmiştir. Geniş ağızlı, aslan motiflerinin hakim olduğu kabzalı ve neredeyse yarıya kadar kayaya saplı olan kılıç, Hattuşaş'da bulunan ve kutsal evlilik seremonilerini tasvir eden bir yontuda da karşımıza çıkar. Aegeus kılıcının, hem "Zeus Tapınağı" hem de "Theseus Kayalığı" olarak adlandırılmasının sebebi belki de, "Zeus" ve "Theseus" isimlerinin, tacı bu unvanlarla alan fakat Tanrıça tarafından silahla kuşatılan kutsal krala verilmiş olmasındandır. Theseus'un saçlarını adadığı "Apollo" da çok büyük bir ihtimalle, kutsal Güneş-Kralı'nın ölümünden önce saçları kesilen Kar, Q're ya da Karys adlarıyla da bilinen Karu'nun ("Tanrıça Kar'ın oğlu") kendisidir. Bu durumda Koru, Tyroslu Samson ve Megaralı Nisos ile aynı kaderi paylaşmıştır. Comyra ("saç kesme") adı verilen bir ritüelde, genç erkekler kafalarının ön kısımlarından kestikleri saç-

ları Apollon'a atfederek, o andan itibaren Kuretalar olarak adlandırılırlardı. Muhtemelen Libya kaynaklı olan bu gelenek (Herodotos: iv. 194), buradan Küçük Asya ve Yunanistan'a yayılmıştır. Bu ritüeli yasaklamaya ya da durdurmaya yönelik doktrinlere *Leviticus* xxi. 5'de karşılaşırız. Bununla beraber Plutarkhos'un yaşadığı zamanlarda Apollon, ölümsüz Güneş Tanrısı olarak bilinmekteydi. Bunun kanıtı olarak da tanrının o döneme ait resimlerde dağınık ve kesilmemiş saçlarıyla tasvir edilmesi gösterilir.

6. Aitios'un Troizenia'yı, Troizen, Pittheus ve kendisi arasında üç eşit parçaya bölerek ayırması, Proitos, Melampus ve Bias arasında yapılan anlaşmayı anımsatır. Hitabet sanatını öğrencilerine naklederek bu konuda yaptığı araştırmaları Klasik Çağ'da bile tartışma konusu olan Pittheus, çok büyük bir ihtimalle sonraki tarihlerde yaşamış olan bir karakterdir.

96.
THESEUS'UN KAHRAMANLIKLARI

Troizen'den Atina'ya uzanan ve haydutlarla dolu olan sahil yolundan gitmeyi seçen Theseus, yolculuğuna çok geçmeden başladı. İlk olarak Epidauros'da Periphetes adıyla bilinen canavarı öldürdü.[1] Bazılarının Poseidon'un, bazılarınınsa Hephaistos ile Antikleia'nın oğlu olduğunu söyledikleri Periphetes, elindeki tunçtan gürzle hiç sebepsiz yolcuları öldürmekteydi. Taşıdığı gürz nedeniyle kendisine Corunetes ("sopalı adam") ismi verilmişti. Theseus onunla karşılaştığında ilk olarak elindeki gürzü almayı başardı ve bu canavarı kendi silahı ile öldürmeyi bildi. Aslında Theseus, cezalandırma konusunda da Herakles'i kendine örnek almıştı. Düşmanları kendisine ya da masum insanlara ne kadar zarar verirse, o da düşmanlarını aynı şekilde cezalandırma yoluna gidiyordu. Cesur savaşçı yolda karşılaştığı ilk düşmanından aldığı ihtişamlı gürzü o günden sonra hep beraberinde taşıdı. Hayatını elinden zor kurtardığı halde bu silah, yeni sahibinin elinden asla hedefini şaşırmıyordu.[2]

b. Korinth ve Saron körfezlerinin görülebildiği Korinth Boğazı'nın en dar yerinde, etrafa korku saçan ve kimsenin savaşmaya cesaret edemediği Sinis adında bir haydut yaşamaktaydı. Bu haydut bazılarına göre Pemon'un, bazılarına göre ise Poseidon'un bir ölümlü ile yaşadığı gizli ilişkiden dünyaya gelen Korinthos'un kızı Sylea ile Polypemon'un oğluydu.[3] Bölgede yaşayanlar ona Pityocamptes "çam eğen" ismini vermişlerdi. Son derece güçlü bir yaratık olan bu dev, eğerek yere değdirebildiği çam ağaçlarıyla insanları öldürüyordu. Anlatılanlara göre Sinis, başına geleceklerden tamamen habersiz olan yolculardan ağaçları eğerken kendisine yardımcı olmalarını istiyor, kurbanları ağacı tutar tutmaz da onu bırakarak masum insanların metrelerce uzağa fırlayıp ölmelerini keyifle izliyordu. Bazen de kendisine yardım etmek istemeyen yolcuları yakalayıp, onları kollarından farklı ağaçlara bağlıyor ve ağaçları serbest bıraktıktan sonra da talihsiz zavallı kurbanlar paramparça oluyorlardı.[4]

c. Theseus insanlara korku salan Sinis'le dövüşmek için onun yaşadığı ormana gitti. Çok geçmeden devle karşılaşan Theseus onu alt etmeyi başardı. Aynı Herakles gibi düşmanını, masum insanları öldürdüğü şekilde cezalandırdı. Tam bu sırada babası Sinis'in haykırışlarını duyan Perigune, Theseus'un kendisini de öldüreceğinden korkarak hemen bir kuşkonmaz tarlasına gizlenmişti. Uzun bir aramadan sonra Theseus, genç kızı kuşkonmazlara kendisini saklamaları karşılığında onlara zarar vermeyeceği ya da yakmayacağı sözünü verirken buldu. Kahramanı gördüğünde korkudan irkilen Perigune, kendisine bir zarar gelmeyeceğini öğrendikten sonra kaçmaktan vazgeçti. Aslında genç kız babasını öldüren bu adama daha ilk görüşte âşık olmuştu. Theseus da ona karşılık verince, iki sevgili bir süre beraber yaşadılar ve Perigune Theseus'a Melanippos adında bir erkek çocuk dünyaya getirdi. Daha sonra Theseus Perigune'yi Oikhalialı Deioneus ile evlendirdi. Melanippos'un oğlu İoksos büyüdüğünde doğduğu toprakları terk ederek Karia'ya göç etti. İoksos, burada uzun yıllar yaşadıkları öne sürülen İoksidler ahfadının atası olarak kabul edilir. Anlatıldığına göre İoksidler kuşkonmazlara karşı derin bir sevgi duyuyorlardı. Zira, ataları İoksos hayatını bu bitkiye borçluydu.[5]

d. Bunun yanında bazı tradisyonlarda Theseus'un Sinis'i yıllar sonra öldürdüğü ve İsthmia Oyunları'nı ona atfettiği söylenir. Ne var ki bu cenaze töreni oyunlarının diğer efsanelerde İno'nun oğlu Melikertes onuruna Sisyphos tarafından düzenlendiği de öne sürülen bir başka iddiadır.[6]

e. Theseus daha sonra, Krommyum'da yaşayan ve yine masum insanları öldüren vahşi domuzu da avlamayı başardı. Anlatılanlara göre Typhon ve Ekhidna'nın birlikteliğinden dünyaya gelen bu dev kendisini besleyip büyüten bir kocakarının adıyla (Phaia) biliniyordu. Çiftçiler onun yüzünden tarlalarını ekememiş ve bundan dolayı da ülkede kıtlık tehlikesi baş göstermişti.[7]

f. Onlarca tehlikeyle dolu karayolundan Atina'ya gitmek için yoluna devam eden Theseus, Phaia'dan sonra denize kıyı olan dik kayalıklarda yaşadığını öğrendiği canavar Skiron'la karşılaştı. Bazılarının Korinthli dedikleri bu dev, Pelops veya Poseidon'un ya da Henioke ve Kanethos'un oğluydu.[8] Bulunduğu kayalıklara da Skiron Kayalıkları denilmekteydi. Bu dev, deniz kıyısı boyunca uzanan yolda yolcuları ayaklarını yıkamaya zorluyor, yolcular da eğilip ayaklarını yıkamaya başladıklarında onları denize itiyordu. Denizde yaşayan canavar kaplumbağa ise hayatta kalmayı başaran insanları büyük bir iştahla yutuyordu. (Deniz kaplumbağası, kara kaplumbağasına oldukça benzeyen, ancak ondan daha büyük ve ayaklarını birer palet gibi kullanabilen bir canlıdır.) Skiron'un isteğine karşı çıkma cesaretini gösterebilen Theseus, onunla girdiği dövüşü kazandı ve onu masum insanlara yaptıkları ile cezalandırarak dev kaplumbağaya yem yaptı.[9]

g. Bütün bu anlatılanların aksine Megaralılar, Theseus ile amansız bir kavgaya tutuşan Skiron'un, anlatıldığı gibi, masum insanların canına kıyan bir yaratık olmadığını, tam aksine onun Megaralı dürüst ve cömert bir prens olduğunu ileri sürerler. Onlara göre Skiron, daha sonra Aiakos ile evlenerek Peleus ve Telamon'u dünyaya getiren Endeis'in babasıdır. Tarihçilerin anlattığına göre Theseus prensi, Eleusis şehrini ele geçirdikten sonra öldürmüş, Poseidon'un yönetiminde düzenlenen İsthmia Oyunlarını da ona atfetmiştir.[10]

h. Moluria Kayalıkları'nın hemen yanında yükselen Skiron Kayalıkları'nın arka tarafında kalan bu deve ait patika yol, Theseus'un Megara ordusuna kumandanlık yaptığı sıralarda da kullanılmıştı. Atinalılar, o gün bugündür denizden bu kayalıkların zirvesine doğru esen sert kuzeybatı rüzgârını Skiron adıyla anarlar.[11]

i. *Skiron* kelime olarak "güneş şemsiyesi" anlamına gelir. Skirophorion adıyla bilinen aya da bu ismin verilmesi, muhtemelen her yıl bu ayın 12. gününde düzenlenen Demeter ve kızı Kore'nin (Persephone) onuruna düzenlenen "Kadınlar Festivali"nde, Erekhtheus'un rahibinin beyaz bir şemsiye taşımasından dolayıdır. Aynı zamanda Athena Skiras'ın rahibesi de bir elinde şemsiye olduğu halde Akropolis'den yola çıkar; bu şenliklerde Tanrıça'nın imajı, Theseus'un Minotaur'u öldürdükten sonra Tanrıça onuruna yaptığı imgenin anısına *sciras* (alçıtaşı) denilen bir çeşit madde ile boyanmaktaydı.[12]

j. Atinalı kahraman babasının yaşadığı topraklara henüz ulaşmadan bir başka haydutla daha uğraşmak zorunda kaldı. Bazılarının Brankhos ya da Nympha Argiope'nin, diğerlerininse Hephaistos veya Poseidon'un oğlu olduğunu söyledikleri Arkadyalı Kerkyon[13] Eleusis ile Megara yolu üzerinde yaşıyor ve buradan geçen yolcuları kendisiyle güreşmeye zorluyordu. Güreştiği herkesi yenen Kerkyon, bu şekilde birçok masum insanın hayatına son vermişti. Nihayet yolu oradan geçen Theseus da onunla karşılaştı. Kerkyon yeni kurbanını kendisiyle güreşmeye davet etmekte fazla gecikmedi. Anlatılanlara göre bu dev ilk olarak düşmanlarına sarılıyor, sonra da onları sıkarak öldürüyordu. Ne var ki bu kez kendisi kadar güçlü olmasa da, o güne kadar kimselerin bilmediği güreş tekniklerini çok iyi bilen bir rakiple karşı karşıyaydı. Bu dövüş aynı zamanda Tanrıça Demeter'in de dikkatini çekmiş ve galibin kim olacağını merak eden Tanrıça sonucu öğrenmek için oraya gelmişti. Theseus o güne kadar görülmemiş bir ustalıkla kendisinden kat kat güçlü olan düşmanını ayaklarından tutup şiddetle yere vurarak oracıkta öldürmeyi başardı. Kerkyon'un güreş yeri olarak bilinen bu yer, Eleusis ile Megara yolu üzerinde, kızı Alope'nin mezarının yanındadır. Anlatılanlara göre Alope ile Theseus arasında da, aynı Sinis'in kızı Perigune ile olduğu gibi, bir aşk yaşanmıştı.[14]

k. Theseus, Attika sınırları içerisindeki Korydallos'a ulaştığında Prokrustes lakabıyla da tanınan Sinis'in babası Polypemon ile karşılaştı. Polypemon da aynı oğlu gibi Atina ve Megara yolu üzerinde yaşayan bir hayduttu. Fakat onun yoldan geçen masum insanları öldürmek için kullandığı metot diğerlerinden oldukça farklıydı. Söylendiğine göre bu yaratığın evinde biri büyük biri de küçük olmak üzere iki yatak vardı. Yakaladığı yolcuları zorla evine getiren Polypemon, uzun boylu kurbanlarını küçük yatağa, kısa boyluları ise büyük yatağa yatırıyordu. Sonra da zavallı insanların boylarını yatağa uydurmak için uzun boyluların ayaklarını ve kollarını kesiyor, küçük boyluları ise özel olarak yaptığı aletleri kullanarak zorla çekip uzatıyordu. Bu anlatılanlardan farklı olarak bazı tradisyonlarda ise Polypemon'un sadece bir yatağı olduğu, yakaladığı insanların boylarını onunla eşitlemek için kurbanlarına akla gelmedik işkenceler uyguladığı anlatılır. Theseus bu devin de üstesinden gelerek onu kurbanlarına çektirdiği işkencelerle cezalandırmayı başardı.[15]

1. Sicilyalı Diodoros: iv. 59; Plutarkhos: *Theseus* 7 - 11.
2. Hyginus: *Fabula* 38; Apollodoros: iii. 16. 1; Pausanias: ii. 1. 4; Plutarkhos: *Theseus* 8.
3. Pausanias: *a.g.e.*; Ovidius: *Ibis* 507; Apollodoros: iii. 16. 2; Kritik – Euripides *Hippolytos* 977.
4. Ovidius: *Metomorphoses* viii. 433; Apollodoros: *a.g.e.*; Hyginus: *a.g.e.*; Sicilyalı Diodoros: iv. 59; Pausanias: *a.g.e.*
5. Plutarkhos: *Theseus* 8 - 29.
6. *Parian Marble* 35; Plutarkhos: *Theseus* 25.
7. Plutarkhos: *Theseus* 9; Sicilyalı Diodoros: iv. 59; Ovidius: *Metamorphoses* vii. 433; Apollodoros: *Epitome* i. 1; Hyginus: *Fabula* 38.
8. Strabon: ix. 1. 4; Apollodoros: *Epitome* i. 2; Plutarkhos: *Theseus* 25.
9. Kritik – Statius *Thebais* i. 339; Pausanias: i. 44. 12; Apollodoros: *Epitome* i. 2-3.
10. Plutarkhos: *Theseus* 10 - 25.
11. Pausanias: i. 44. 10-12; Strabon: ix. 1. 4.
12. Kritik – Aristophanes *Parliament of Women* 18; Aristophanes: *Waps* 925; *Etymologicum Magnum*: *sub* Scirophorium.
13. Plutarkhos: *Theseus*; Apollodoros: *Epitome* i. 3; Hyginus: *Fabula* 38; Aulus Gellius: xiii. 21.
14. Ovidius: *Ibis* 407; Apollodoros: *a.g.e.*; Pausanias: i. 39. 3; Plutarkhos: *Theseus* 11 - 29.
15. Sicilyalı Diodoros: iv. 59; Apollodoros: *a.g.e.*; Pausanias: i. 4; Pausanias: i. 38. 5; Hyginus: *Fabula* 38; Plutarkhos: *Theseus* 11.

*

1. Periphetes'in ölümünü anlatan efsane, açık bir şekilde Theseus ile neredeyse özdeşleştirilen tunç gürzün varlığını açıklamak için ortaya atılmıştır. Kahramanın kendisine örnek aldığı Herakles de buna benzer bir gürz taşımaktaydı. Periphetes'in topal biri olarak tasvir edilmesi de o günlerde oldukça yaygın olan bir geleneği anlatır. Buna göre bu dev bir metal ustası olan Daidalos'un oğluydu ve metal ustaları da efsanenin geçtiği zamanlarda düzenlenen ritüellerde bir ayağı topal ve aksayarak yürüyen insanlar olarak tasvir edilirdi.

2. Çam ağaçlarını eğen Kuzey Rüzgârı'nın, kadınlara, hayvanlara ve bitkilere bereket getirdiğine inanıldığından dolayı, "Pityocamptes" Buğday Tanrıçası Perigune'nin babası olarak tasvir edilmiştir. Tanrıça'nın sadık hizmetkârları tarafından kuşkonmazların kutsal bitkiler olarak görülmesi de muhtemelen, Thesmophoria Festivali'nde kullanılan sepetlerin söz konusu bitkiyle örülmüş olmasından kaynaklanır. Bundan dolayı bu sepetlerin günlük yaşamda kullanılmaları yasaklanmıştı. Kendisini büyüten ihtiyar kadın Phaia adıyla da anılan Krommoyonia Domuzu, Peloponnesos ve civarında ilk çağlarda kültünün yayılması şiddetle engellenen Tanrıça Demeter'in kendisidir. Theseus'un yolunu sadece bir domuz için değiştirmiş olması mitologlar arasında farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Buna göre Hyginus ve Ovidius onun gerçekte erkek bir domuz olduğunu, Plutarkhos ise onun hayvani davranışlar gösteren ve bu yüzden vahşi domuz lakabı takılan bir kadın haydut olduğunu iddia eder. Bunun yanında Phaia, eski Galler efsanelerindeki Yaşlı Beyaz Domuz Hen Wen ile özdeşleştirilir. Sözü edilen Hen Wen, bir domuz çobanı olan ve Britanya Adası'na arıcılığın yanı sıra buğday tarımını getiren ünlü büyücü Coll ap Collfrewr tarafından büyütülüp eğitilmişti. Buna ek olarak Tanrıça Demeter'in domuz çobanı olan Eubuleos anısına da Eleusis'de gerçekleştirilen Thesmophoria Festivalleri'nde şenlikler düzenlenmekteydi. Bu festivalde domuzlar Eubuleos onuruna bir yarıktan atılarak kurban edilir, sonra da bu hayvanların çürümeye başlayan leşleri tarlalarda gübre olarak kullanılırdı (Kritik – Lukianos *Dialogues Between Whores* ii. 1).

3. Skiron ve Kerkyon adlı yaratıkların konu edildiği efsaneler muhtemelen, kutsal kralın bir *pharmacos* olarak (vücuduna kanatlar takılarak denize atılan kurban, çev. n.) Beyaz Kayalıklardan denize atıldığı seremonileri resmeden benzer ikonlardan ortaya çıkmıştır. Burada ölümle karşılaşan ilk kahraman Tyreli Herakles Melkarth olarak da bilinen Melikertes'dir. Anlaşıldığı kadarıyla, Melikertes'in sahip olduğu kraliyet süsleri –asa, aslan postu ve çizmeler– çıkartılmış, bunların yerine kuşlardan kopartılan gerçek kanatlar takılmış ve bir eline de atladıktan sonra hızını yavaşlatması için şemsiye ya da paraşüte benzer bir araç verilmiştir. Bu sahne, yolcuları denize atmaya hazırlanan Skiron'un bizzat, yılın son ayında, bir başka deyişle yaz gündönümünde düzenlenen Scirophoria Festivali'nde çetin bir sınava hazırlanan *pharmacos*'un kendisini sembolize ettiği anlamına gelir. Theseus'un Kerkyon ile yaptığı ve devin ölümüyle sonuçlanan efsanenin anlatıldığı ikinci sahne ise kahramanın, halefi tarafından ayaklarından tutularak havaya kaldırılışı (Atina'da bulunan eski çağlara ait çok sayıdaki tabletlerde bulunan resimlerde olduğu gibi; Pausanias: i. 3. 1) ile bu sırada Tanrıça'nın rahibesinin olan biteni büyük bir keyifle izlediği olayları resmeder. Bu durum, Yunan mitolojisinde

oldukça sık karşılaşılan bir olaydır. Herakles'in, taht için Libya'da Antaius ve Sicilya'da Eryks ile güreşmesi ile Odysseus'un Tenedos'da Philomeleides'le yaptıkları güreşler buna bir örnek olarak gösterilebilir. Theseus'un Skiron'u cezalandırışını konu alan üçüncü sahne ise, elinde paraşütü ile boşluğa bırakılan *pharmacos*'u simgeler. Resmedilen dördüncü sahnede ise Skiron dalgaların üzerinde yüzen şemsiyede, denizde yol alırken tasvir edilir; Attika tarihi incelendiğinde kaplumbağa kültüne ait hiçbir izle karşılaşmadığımızdan dolayı efsanede geçen kaplumbağa çok yüksek bir olasılıkla *pharmacos*'un elinde bulunan paraşüt ya da şemsiyenin mitolojik tasviridir. İkinci Vatikan Mitoloğu, Theseus'un değil de, Daidalos'un Skiron'u öldürmeyi başardığını ileri sürer. Bu muhtemelen, Daidalos miti ile Keklik-Kral *pharmacos* ritüeli arasında kurulan bağlantı sebebiyledir.

4. Görünen o ki, Theseus'un kahramanlıklarının hemen hemen hepsi işlenen tema bakımından birbirleriyle yakından bağlantılıdır. Tarihçiler, beyaz şemsiye ile Tanrıça Athena'nın alçıtaşından yapılan imajını birbirleriyle özdeşleştirirler. Bu, aynı zamanda "Argivliler" ("Beyaz Adamlar") adı verilen beyaz *pharmacos* oyuncak bebeklerinin, tapınakların arındırılması amacıyla her yıl Mayıs ayında akarsulara atılması geleneği ile de ilişkilendirilir. Ayrıca söz konusu gelenek, alçıtaşı ve undan domuz şekli verilerek yapılan beyaz kalıplarla da alakalıdır (Plinius: *Naturalis Historia* xvii. 29. 2). Bu kalıplar, Thesmophoria Festivali'nde Eubuleos yarığından aşağı atılarak kurban edilen domuzların kalıntılarını simgelemekteydi; bunun amacı, *Dialogues Between Whores*'da tezini Lukianos'a dayandıran mitoloğun da değindiği gibi, "kahramanın kutsal yılanlarını incitmemek ya da öfkelendirmemek"ti. Bahsedilen Skiphoria Şenlikleri de, Thesmophoria Festivali'nde düzenlenen eğlencelerden biriydi. *Thesmophoria*'nın ilk hecesi olan, *Thes* aynı Theseus da olduğu gibi "seçilen-belirlenmiş semboller" –Perigune'nin kutsal saydığı kuşkonmaz ve hasırotuyla örülen sepetlerde muhafaza edilmekteydiler– anlamına gelir. Bu simgeler cinsel güç sembolleri, düzenlenen festival de erotik izler taşıyan bir şölendi. Theseus'un Perigune'yi, Hermes'in Herse'yi baştan çıkararak onlarla birlikte olmaları gibi fenomenler bunun bir kanıtıdır. Erekhtheus'un rahibinin elindeki beyaz ve şemsiyeye benzer bir nesne ile tasvir edilmesinin sebebi, onun yılan kültünün yöneticisi olmasının yanı sıra, monarşinin ortadan kalkmasından sonra bile kraliyet yetkileriyle donatılma ayrıcalığı almış olmasından kaynaklanmaktadır. Hatta bu rahipler Zeus'un rahibi ile eşdeğer ayrıcalığa sahiptiler.

5. Kerkyon'un kelime olarak sahip olduğu anlam onun domuz kültü ile ilişkilendirilmesini sağlar. Kerkyon'un ebeveynlerinden Brankhos, domuzların çıkardığı sesle özdeşleştirilir. Aynı şekilde Argiope de Phaia'nın eş anlamlısıdır. Anlaşıldığı kadarıyla Alope'yi baştan çıkaran ya da başka bir deyişle

Vixen ("dişi tilki") olarak bilinen Megaralı Ay Tanrıçası'nın kültünün yayılmasını engelleyen kahraman çok büyük bir ihtimalle, Poseidon'un oğlu olan Theseus'dur.

6. Sinis ve Skiron, onurlarına İsthmia Oyunları'nın bir kez daha atfedildiği iki karakter olarak tasvir edilmişlerdir; Skiron da Sinis'e verilen diğer bir isim olan Pityocamptes gibi kuzeybatıdan esen rüzgârın kendisidir. Ne var ki, İsthmia Oyunları'nın bu iki karakterin varlığından yıllar önce, Herakles Melkarth adına kurulmuş olması nedeniyle, Pityocamptes'in Herakles tarafından öldürülmesi, anlaşıldığı kadarıyla Boreas kültünün Atina'da yasaklanıp bastırıldığı anlamına gelir; bahsedilen kült buna rağmen Pers Savaşları'ndan hemen sonra tekrar eski popülerliğini kazanmıştır. Bu durumda İsthmia Oyunları, bereket getiren Kuzey Rüzgârı ve aynı zamanda rakibi Apollon tarafından öldürülen kutsal kralın ruhunu taşıyan Python'un onuruna düzenlenen Pythia Oyunları ile birçok yönden benzer temalar taşır. Buna ilaveten "Prokrustes", Ovidius ve Euripides'in *Hippolytos* (977) adlı eseri üzerinde çalışmalar yapan tarihçiye göre, sadece Sinis-Pityocamptes'e verilen takma bir isimdir. Bu açıdan bakıldığında, Prokrustes yalnızca efsaneyle ilişkilendirilen bir ikonun yorumlanmasından ortaya çıkan hayali bir karakter olmaktan öteye geçmez. Söz konusu ikonda eski kral –Samson, Pterelaos, Nisos, Curio, Llew Llaw ya da hangi isimle adlandırılmışsa– hain eşi tarafından saçlarından yatağa bağlanır ve düşmanları ellerindeki baltalarla odaya girerek onu parçalara ayırıp öldürürler. Theseus ve onunla birlikte hareket eden Helenler, Moluria Kayalıkları'ndan eski kralın denize atılması kültünü yasaklayarak, eski çağlarda Tanrıça Athena'ya atfedilen unvanlardan biri olan İno'nun varlığına rağmen bu oyunları Deniz Tanrısı Poseidon'a atfetmişlerdir.

97.
THESEUS ve MEDEA

Theseus Attika'ya geldiğinde Kephissos Nehri yakınlarında Phytalos'un oğulları tarafından karşılanıp ağırlandı. Kral, onu işlediği cinayetlerin kirinden arındırarak takdis etti. Bu, o güne kadar bir ölümlüye gösterilen ender bir misafirperverlik örneğiydi. Zira, Theseus'un öldürdüğü Sinis, Kral Phytalos'un anne tarafından akrabasıydı. Seremoninin yapıldığı yer olan Merhametli Zeus mabedi bugün bile Kephissos Nehri yakınlarında varlığını korur. Phytalidler daha sonra Theseus'u saraylarına davet ederek onu tanrılara layık bir şekilde ağırladılar. Bu, Theseus için Troizen'den yola çıktığından beri karşılaştığı belki de tek dostluk örneğiydi. Atinalı kahraman burada bir süre dinlendikten sonra, krallarınkini andıran ve baştan aşağı bütün vücudunu saran kaftanıyla sonraları adı Hekatombaen olarak değiştirilen Kronios ayının sekizinci gününde Atina'ya girdi. Uzun saçları ve yere kadar uzanan kaftanıyla Doplhin Apollon mabedinden geçtiğinde o sırada mabedin inşaatında çalışan işçiler, yanında kimse olmayan bu genci kız sanarak rahatsız etme cüretinde bulundular. Theseus onlara kim olduğunu göstermek için o sırada arabaya koşulu olan öküzlerden birini boyunduruktan çıkarıp havaya öyle bir fırlattı ki, zavallı hayvan ta tapınağın çatısına düştü.[1]

b. Theseus Troizen'de çocukluğunu geçirdiği sırada babası Aegeus onun varlığından habersiz kendisine bir erkek evlat vereceğine dair yemin eden Medea'yı Atina'ya konuk olarak kabul etmiş ve onu düşmanlarından korumak için de eşi ilan etmişti. Medea'nın halkına layık bir kraliçe olamayacağını bildiği halde, tahtın düşmanlarının eline geçmesini önlemek için her yolu deneyen Aegeus, onunla evlenmeyi kabul etmek zorunda kalmıştı.[2]

c. Ne var ki Medea, Theseus'un varlığından o daha ülkeye girer girmez haberdar olmuş ve o andan itibaren onun kendi öz oğlu Medos için düşünülen tahta geçeceği endişesini duymaya başlamıştı. Medea bu amaçla Theseus'un, düşmanların gönderdiği bir ajan ya da katil olarak ülkeye geldiği söy-

lentisini etrafa yayıp bu dedikodunun kocası tarafından duyulmasını sağladı. Bunun üzerine kral ve eşi, bu esrarengiz yabancıyı Dolphin Apollon Tapınağı'nda düzenlenen bir akşam yemeğine çağırdılar. Medea'nın kocasına zorla kabul ettirdiği plana göre, Theseus kendisine ikram edilen zehirli şarapla öldürülecekti. Anlatılanlara göre şaraba katılacak olan zehir, Medea'nın Akherusia'dan getirdiği bir zehirdi. Köylülerin adına "aconite" dedikleri bu zehir, Herakles'in öldürdüğü Kerberos'un cesedinden fışkıran sıvıydı. Bu arada kraldan böyle bir teklif alan yabancı, daveti kabul edip o akşam tapınağa geleceğini bildirdi.[3]

d. Anlatılanlara göre, hayatına mal olacak plandan tamamen habersiz olan Theseus, yemekte masaya konulan eti bıçakla kesemiyormuş gibi davranarak, babasının bir zamanlar kayanın altına koyduğu kılıcı kullanmaya kalkıştı. Bu ayrıntı, Aegeus hariç masadaki kimsenin dikkatini çekmedi. Kral ilk bakışta kılıcını tanımış ve onu kullananın da kendi öz oğlu olduğunu hemen anlamıştı. Bunun üzerine genç adamın içmek üzere olduğu içine önceden zehir konmuş olan kupayı yere fırlatarak veliahtın hayatını kurtardı. Tapınakta özel bir bölmeyle ayrılan zehrin döküldüğü yer, bugün bile birçok ziyaretçinin akınına uğramaktadır.

e. Kral ve yıllarca varlığından habersiz yaşadığı oğlunun karşılaşması ve birbirlerine sarılmaları, Atinalıların o güne dek karşılaşmadıkları kadar dokunaklı olmuştu. Aegeus yabancının kimliğini masada bulunanlara açıklayarak Theseus'un tahtının varisi olduğunu herkese ilan etti. Kral, ülkedeki bütün mabetlerde ateşler yakıp tanrıların heykellerini hediyelerle donattı. Ayrıca yüzlerce besili öküz de tanrılara kurban olarak sunuldu. Şenliklerde köylüler ve soylular aynı masalarda oturarak aynı yiyecekleri aynı kaplardan yediler. Atina'da yaşayan herkes, yeni veliahtlarının kahramanlıklarını birbirine anlatıyor, bu cesur adamı öven şarkılar söylüyordu.[4]

f. Bütün bunlardan sonra Theseus kendisini öldürmek isteyen Medea'nın peşine düştüyse de, aynı zamanda çok meşhur bir büyücü olan kadın, oğlu Medos ile birlikte sihirli bir buluta gizlenerek ondan kaçmayı başardı. Söylendiğine göre Medea kaçarken Aegeus'un hizmetine sunduğu adamlarını da beraberinde götürmüştü. Bunun yanında, anlatılan bazı tradisyonlarda onun İason'dan olan oğlu Polyksenos ile birlikte Theseus'un gazabına uğramaktan kaçarak kurtulduğu da ileri sürülür.[5]

g. Bu sırada Pallas ve elli oğlu, Aegeus'un Erekhtheus soyundan gelmediğini ve bu yüzden de Atina tahtında oturmaya hakkı olmadığını ileri sürerek ülkeye saldırmaya ve Aegeus'u tahttan indirmeye karar vermişlerdi. Buna bir de Theseus adında birinin ortaya çıkarak tahta varis olması eklenince Pallas, oğullarına saldırı emrini verdi. Zira, Theseus'un varlığı ve giderek halk arasında saygınlık kazanması, onların iktidara sahip olma şanslarının giderek

azaldığı, hatta yok olduğu anlamına geliyordu. Pallas ordularını iki gruba ayırdı. Birinci gruptaki Pallas ve yirmi beş oğlu adamlarıyla birlikte Sphettos şehrini arkalarına alarak Atina'ya doğrudan hücuma geçti. Diğer yirmi beş kardeş ve beraberindekiler ise, Gargettos yakınlarında pusuya yatarak düşmanlarına son darbeyi vurmak için beklemeye başladılar. Ne var ki, Theseus onların bu planını Agnia klanına mensup Leos adındaki bir haberciden öğrendikten sonra, düşmanlarını tamamen yok etmek için bir plan hazırladı. Buna göre, ilk olarak Gargettos'da pusuya yatan gruba saldırılacak, böylece Pallas ve adamları savunmasız bırakılacaktı. Pallas çok geçmeden ordularının yarısından fazlasını kaybettiğini öğrendiğinde teslim olarak Atinalılardan barış istemek zorunda kaldı. Pallantidler Leos'un kendilerine yaptığı ihaneti hiçbir zaman unutmadılar. Öyle ki uzun yıllar Agnialılardan (*Leos'un Agnialı bir haberci olduğu söylenir;* çev. n.) kimseyle evlenmediler. Hatta o günden sonra habercilerin "*Akouete leoi*!" (Dinleyin ey insanlar!) ile söze başlamalarını bile yasakladılar. Zira *leoi* kelimesi Leos adını çağrıştırmaktaydı.

h. Görünen o ki, Theseus'a, Pallasoğulları'nın planlarını anlatarak onların bozguna uğramasına neden olan Leos, Atinalı Leontidlerin atası olarak kabul edilen Orpheus'un oğlu Leos'dan tamamen farklı bir karakterdir. Söylenilenlere göre bu Leos, ülkeyi kasıp kavuran kıtlık sırasında Delphoi Kâhini'ne başvurduktan sonra onun isteği üzerine şehri lanetten kurtarmak için kızları Theope, Praksithea ve Eubule'yi kurban olarak tanrılara sunmuştu. Bu fedakârlıktan sonra Atinalılar Leos onuruna bir anıt inşa ederek ona her yıl dualar edip kurbanlar sundular.[7]

1. Pausanias: i. 37. 3 - 19. 1; Plutarkhos: *Theseus* 12.
2. Euripides: *Medea* 660; Apollodoros: i. 9. 28.
3. Plutarkhos: *Theseus* 12; Apollodoros: *Epitome* i. 6; Ovidius: *Metamorphoses* vii. 402.
4. Plutarkhos: *a.g.e.*; Ovidius: *a.g.e.*
5. Ovidius: *a.g.e.*; Apollodoros: *a.g.e.*; Sicilyalı Diodoros: iv. 55. 6; Hellanicus – Pausanias: ii. 3. 7.
6. Plutarkhos: *Theseus* 13.
7. Pausanias: i. 5. 2; Suiadas *sub* Leos; Aristides: *Panathenian Oration*; Jerome: *Against Jovinianus* 185, ed. Mart; Suiadas – Leocorium; Aelianus: *Varia Historia* xii. 28.

*

1. Mutlu sonla biten Theseus'un zehirlenme sahnesinin konu edildiği hikâye, hemen hemen aynı temaları işleyen İon'un konu edildiği efsaneyi çağrıştırır. Arabaya koşulu öküzün de boyunduruktan çıkarılarak havaya fırlatılması, görüldüğü kadarıyla Herakles'in gösterdiği kahramanlıkların basit bir taklidinden ibarettir. Tapınağın inşaatında çalışan duvar işçilerinin genç bir kız sandıkları Theseus'a yaptıkları da bir başka tarihi yanılgıdır. Zira o çağlarda genç kızların yalnız başlarına dolaşmaları olağan bir durumdu. Aynı şekilde Theseus'un da genç bir kıza benzetilmesi bir başka çelişkiyi yansıt-

ması bakımından önemlidir. Eğer Troizenli savaşçı saçlarını kesip Apollon'un tapınağında ona sunmuşsa, genç bir kız değil de Kuretalardan biri olması gerekirdi. Hikâyenin inandırıcılık payını zayıflatan bu detaylar, muhtemelen, çok eski çağlara ait olan bir ikonun yanlış yorumlanmasından kaynaklanmıştır. Söz konusu ikonda tapınağın çatısında bulunanların, çok açık bir şekilde, inşaatın bitirilmesinden dolayı tanrıya kurban sunmak üzere oraya çıkan insanlar, öküzü arabadan çözenin de, çok büyük bir ihtimalle, bir rahibe olduğu resmedilmiştir. Ayrıca bahsedilen tapınağın, yunus balığı motifleri ile işlendiği için Apollon'a ait olduğu ileri sürülse de, o çağlarda söz konusu amblemin Ay Tanrıçası'na ait olduğu bilinmekteydi. Dolayısıyla, kurban edilmek üzere hazırlanan ya da Theseus'un kim olduğunu işçilere göstermek için öküzün gökyüzüne fırlatılması şeklindeki ifade gerçeği yansıtmaz. Öyleyse tapınağın çatısında tasvir edilen ilahi varlık, çok büyük bir ihtimalle onuruna kurbanlar sunulan bir tanrı ya da tanrıçadır. Eğer bir tanrıçaysa bu varlık Beyaz Ay İneği yani Ay Tanrıçası'nın kendisi, eğer bir tanrıysa da, Deniz Tanrısı Poseidon'a atfedilen Beyaz Boğa'dır. Zira, Poseidon Akropolis'de, Deniz Tanrıçası olarak yunusların kutsal sayıldığı Tanrıça Athena ile aynı tapınağı paylaşmaktaydı. Ayrıca, Apollon'un rahiplerinin diğer tanrıları gücendirmek pahasına da olsa, tanrılarının gücü ve kudretini abartılı bir şekilde anlatmak gibi davranışlar sergilemesi o çağlarda olağan bir durumdu. Theseus'un yemek masasında öldürülmeye çalışıldığını konu alan hikâyenin esinlenildiği ikonda da, muhtemelen bir rahip ya da rahibe, temeli henüz atılmış olan tapınağa kurban edilen erkeklerin ruhları anısına şarap dökerken yanında Kerberos ve Persephone olduğu halde resmedilmişlerdir. Köylülerin "aconite" dediği sıvı, kullanan kişide kısa sürede felç etkisi gösteren oldukça kuvvetli bir zehirdi. Plutarkhos'un Aegeus'un tapınakta yaşadığını nakletmesi, fazlaca çelişkili bir ifade değildir; zira, kutsal kral olarak Aegeus, Tanrıça'ya ait bir mabette ya da sarayda yaşamaktaydı.

2. Medea'nın önce Korinth'den daha sonra da Atina'dan kovulması, Yer Tanrıçası kültünün Helenler tarafından yasaklanıp ortadan kaldırılmaya çalışıldığını açıklar; ünlü büyücünün yılanların çektiği arabası da, ona aynı zamanda Korinth Demeter unvanının verildiği anlamına gelir. Aynı şekilde Theseus'un Pallantidleri büyük bir kurnazlıkla mağlup etmesi de, Athena kültü ile elli kişiden oluşan rahibe birliğinin ortadan kaldırıldığını açıklar; *pallas*, kelime olarak "genç" veya "bakire" anlamlarından her ikisini de karşılar. Orpheus'un oğlu Leos'un ülkesini lanetten kurtarmak için tanrılara kurban ederek sunduğu üç kızı ise, Üçlü Triadı oluşturan tanrıçalardır: Bakire unvanıyla Theope ("ilahi yüz"), Yeniay'ı; Nympha unvanıyla Praksithea ise ("canlı-hareketli tanrıça") Kraliçe Arı'yı sembolize eder. Eubule de ("öğüt veren") Triad'daki Kocakarı'yı temsil eder. Eubule aynı zamanda Eleusis'de dü-

zenlenen festivallerde Demeter'in domuz çobanı Eubuleos'un kurban olarak kendisine sunulduğu tanrıçadır.

3. Pallantid ve Agniaların içevlilikten kaçınması dışevliliğin bir kalıntısı olabilir. Dışevlilikte fratriler arasında karmaşık bir grup evliliği sistemi uygulanıyordu; her fratri ya da alt-fratri farklı totemlere sahip soylardan oluşuyordu. Eğer gelenek bu şekilde uygulanmışsa muhtemelen, Pallantid ve Agnialar aynı alt-fratriye mensup olan ve yalnızca diğer fratrilerdeki insanlarla evlenmelerine izin verilen iki ayrı topluluktur. Efsaneden anlaşıldığı kadarıyla Pallantid soyunun totemi keçi, Agnialarınki kuzu, Leontidleri'nki aslan, Erekhtheidleri'nki ise yılandı. Attika mitolojisinde de bunlara benzer birçok totem sembolleriyle karşılaşmak mümkündür. Bunlar arasında karga, bülbül, çavuşkuşu (ibibik), kurt, ayı ve baykuş en belirgin olanlarıdır.

4. Herakles ve Theseus'un anlatıldıkları efsanelerden çıkarılabilecek bir başka sonuç ise, Tanrıça Athena'nın Atina'da; Hera'nın ise Argos'ta bulunan baş-rahibesinin, kutsal kral kavramını geleneklerine adapte ettikleri bir aslan-klanına mensup olduğu şeklindedir. Tiryns'de bulunan bir altın yüzükte, dört aslan-adam, tahtta oturan Tanrıça'ya ibadet ettikleri halde resmedilmişlerdir. Tablodaki tanrıçanın Hera olması kuvvetle muhtemeldir; zira, tahtın arkasına konmuş, aynı tanrıça için kutsal sayılan, guguk kuşu da sahnedeki yerini almıştır. Her ne kadar Girit Adası'nda aslanların varlığından hiç söz edilmemiş olsa da, bu hayvanlar orada da Tanrıça için kutsal sayılan canlılar ile birlikte tasvir edilmişlerdir. Guguk kuşu ile ilişkilendirilmeyen Tanrıça Athena, köken itibariyle totem sembolleri olma ihtimali epeyce yüksek olan diğer birçok kuşla özdeşleştirilmiştir. Homeros'un naklettiği efsanelerde Tanrıça bazen bir deniz kartalı (*Odysseia*: iii. 371), bazen bir kırlangıç (*a.g.e.* xxii. 239), bazen Tanrı Apollon ile birlikte bir akbaba (*İlyada* vii. 58), Hera ile birlikte ise bir güvercin (*a.g.e.* V. 778) kılığında anlatılır. Atina yakınlarında bulunan ve MÖ 500'lü yıllara ait olduğu ileri sürülen ikonda da Tanrıça'dan bahsedilirken tarlakuşu benzetmesi kullanılmıştır. Buna ilaveten Athena'nın dalgıçkuşu ile özdeşleştirildiği (Pausanias: i. 5. 3-41. 6) Megara ve civarında da Tanrıça'ya ait olan bir mabedin varlığından söz edilir. Ne var ki, Athena bütün bunların yanında en çok "bilge baykuş" kılığında tasvir edilmekteydi. Baykuşun kutsal sayıldığı klanların varlığını ve bir baykuş kılığına girilerek totem kuşlarının yakalandığını konu alan ritüellerini Klasik Çağ'a dek sürdürmeyi başarabilmişlerdir. (Aelianus: *Varia Historia* xv. 28, Polluks: iv. 103, Athenaios: 319 a-b – 629 f.)

5. Plutarkhos'un aktardığı "*Akouete leoi*" hikâyesi ise, bu konudaki tarihsel bulguları destekleyen bir anlatımdır. İlkel dinlerde, bir insan, nesne ya da hayvanın adının geçtiği kelimelerin yasaklanması geleneği ile oldukça sık karşılaşılır. Özellikle cesur savaşçıların, ki bunlar doğal nedenlerden ölmüş

olsalar bile, isimlerinin geçtiği veya onları çağrıştıran kelimelerin kullanılması bile yasaklanmaktaydı.

6. Pallantidlerin, Aegeus ve Theseus'un, Erekhtheus soyundan gelmediklerini ısrarla ve uzun süre iddia etmeleri, MÖ 6. yüzyılda Atina'da Butad göçmenlerine yapılan baskıya karşı verilen tepkiyi açıklar. Sözü edilen bu halk aynı zamanda Theseus efsanelerini ağızdan ağza aktararak bu mitlerin kendilerinden sonraki nesillere taşınmasını sağlayan kavimdir.

98.
THESEUS GİRİT'TE

Aegeus'u kandırıp Theseus'u Poseidon'un vahşi beyaz boğasıyla dövüşmeye yollatan Medea mıydı yoksa Medea Atina'dan kovulduktan sonra Theseus halkına kendini ispatlamak için bu alev kusan canavarı öldürmeyi kendisi mi istemişti, orası tartışmalıdır. Bu konuda kesin olan bir şey varsa o da bu boğanın Herakles tarafından Girit'ten getirildiğidir. Burnundan alevler saçan ve o güne kadar yüzlerce insanı öldüren bu boğa Marathon Ovası'nda yaşamaktaydı. Anlatılanlara göre o, özellikle Probalinthos ile Trikorynthos şehirleri arasındaki yoldan geçen yolcuları yakalıyor ve onları acımasızca öldürüyordu. Hatta kurbanlar arasında Minos'un oğlu Androgeus'un da bulunduğu söyleniyordu. O güne kadar onlarca devle karşılaşan Theseus'un bu canavarı alt etmesi uzun sürmedi. Yine söylenilenlere göre, Theseus boynuzlarından tuttuğu boğayı Atina sokaklarında bir müddet gezdirdikten sonra onu Apollon ya da Athena'ya kurban etmek için Akropolis'e dek götürdü.[1]

b. Theseus boğanın peşinden Marathon'a geldiğinde, burada Hekale ya da Hekalene adıyla bilinen ve derme çatma bir kulübede yaşayan ihtiyar bir kadının evine misafir oldu. Yaşlı kadın onun avdan sağ salim dönebilmesi için tanrılara dualar edip, Zeus'a kurban edilmek üzere bir koç adadı. Ne var ki, Theseus boğanın hakkından gelip, geri döndüğünde, yaşlı kadının öldüğünü ve yakılmak üzere hazırlandığını gördü. Bunun üzerine Aegeus'un oğlu Hekale'nin anısına Hekalesion adını verdiği bir kült tahsis etti. Bu ritüellerin izleriyle günümüzde bile karşılaşmak mümkündür. İhtiyar kadın, o günlerde henüz çocuk denilecek bir yaşta olan Theseus'u cesaretlendirip ona moral verdiğinden dolayı Hekale'den ziyade daha çok sevgi ve şefkati çağrıştıran Hekalene adıyla tanınmıştır.[2]

c. Oğlu Androgeus'un ölümüne karşılık Girit Kralı Minos, Atinalılardan her dokuz yılda bir yedi erkek ve yedi bakire kızdan oluşan bir bacı şart koş-

muştu. (O çağlarda takvimsel olarak Büyük Yıl'ın dokuz yıldan oluştuğuna inanılmaktaydı.) Bu kurbanlar Girit'e gelir gelmez de Minotaur'un yaşadığı Labyrinth'e bırakılıyor ve canavara yem ediliyorlardı. Anlatılanlara göre Minotaur, asıl adı Asterios ya da Asterion olan insan vücudunda fakat kafası boğa kafası olan bir yaratıktı. Onu, Poseidon'un Beyaz Boğası ile sapık bir ilişkiye giren Minos'un eşi Pasiphae dünyaya getirmişti.[3] Theseus Atina'ya gelene kadar üç grup kurban Minotaur'a sunulmak üzere Girit'e yollanmıştı. Atina'nın yeni veliahtı, çocuklarının seçilen kurbanlar arasına girmemeleri için sürekli dualar eden anne ve babaların çektiği acılara daha fazla dayanamayarak, Aegeus'un bütün ısrarlarını hiçe sayıp gönüllü olarak Girit'e gitmeye karar verdi. Efsanenin farklı bir tradisyonunda, Theseus'un kendi isteği ile değil de, çekilen kura neticesinde Girit'e gönderildiği ileri sürülür. Diğer bir epizotta ise Minotaur'a sunulmak üzere Girit'e gidecek kurbanları seçmek için bizzat Minos'un ülkeye geldiği anlatılır. Buna göre, her ne kadar aslen Atinalı olmasa da, gönüllü olarak gruba katılmak isteyen Theseus, Minos'un dikkatini çekmiş ve bu şekilde gruba dahil olmuştu. Söylendiğine göre Theseus seçildikten sonra Minos'a dönerek, eğer çıplak elle canavarı öldürmeyi başarırsa, diğer kurbanların serbest bırakılması şartını Girit Kralı'na kabul ettirmeyi başarmıştı.[4]

d. O güne dek adet olduğu üzere, kurbanları Girit'e götüren gemiler siyah yelken takmaktaydılar. Fakat bu sefer, Theseus ve yol arkadaşları ülkeden ayrılmadan önce Aegeus oğluna iki takım yelken vermişti. Atina Kralı, bu barbarlığın Olymposluları da öfkelendirdiğini ve tanrıların hepsinin oğluna yardım edeceğini düşünüyordu. Biri beyaz, diğeri de siyah olan bu yelkenlerden siyah olanı gidiş içindi. Zira, gidiş yolculuğu ölüm yolculuğu idi. Beyaz yelkenler ise müjdeli haberi yani Minotaur'un ölümünü müjdelemek içindi. Bazı tradisyonlarda beyaz yerine kırmızı-meşe palamudundan boyanan birtakım kırmızı yelkenin müjdeli haberin iletilmesinde kullanılmak üzere gemiye yüklendiği ileri sürülür.[5]

e. Girit'te canavara sunulacak olan kurbanlar seçilip hazırlandıktan sonra, Theseus onları da yanına alarak Dolphin (Yunus) Apollon'un mabedine gidip tanrıya dualar etti. Tapınaktan ayrılmadan hemen önce de tanrıya, beyaz yüne sarılı kutsal bir zeytin dalı adadı. Bu sırada çocukları için yiyecek hazırlayan anneler de onları cesaretlendirip moral vermek için kahramanlık öyküleri anlatmaktaydılar. Theseus Atina'dan henüz ayrılmadan önce Minotaur'u alt etmek için bir plan hazırladı. Bunun için de yanına genç kızlardan ikisinin yerine, cesareti ve kurnazlığı ile meşhur iki savaşçı aldı. Onlardan kızlar gibi davranıp onların giysilerini giymelerini, vücutlarına güzel kokular sürmelerini ve uzun saçlarını kadınlar gibi taramalarını istedi. Aegeus'un oğlu böy-

lece canavarın bu ikisinin de genç kızlarla birlikte girmesine izin vereceğini düşünüyordu.[6]

f. Phaiakların atası olarak kabul edilen Phaiaks, Theseus ve yol arkadaşlarını götürecek otuz-kürekli geminin kaptanıydı. Zira, Atinalılar o güne kadar denizcilik hakkında çok şey bilmiyorlardı. Bazı epizotlarda geminin dümencisinin Phereklos olduğu anlatılsa da, bu görevin Nausithoos tarafından yapılmış olma ihtimali yüksektir. Çünkü Theseus, müjdeli haberi Atina'ya götürdükten hemen sonra ilk iş olarak bu iki denizci –Nausithoos ve Phaiaks– onuruna anıtlar inşa etmeyi ihmal etmemişti. Birçok ziyaretçinin uzun yıllar akınına uğrayan bu anıtlar, Girit'e ölüm yolculuğunun başladığı liman kenti olan Phalerum'da bulunmaktaydı. Ayrıca bu şehir ve civarında düzenlenen Kaptanlar Festivali de bu iki kahramanın anısına tahsis edilmişti.[7]

g. Theseus Minos'un ülkesine gitmeden önce, Delphoi Kâhini'ne başvurmuş, kâhin de ona yolculuk sırasında Aphrodite'in gemiye kılavuzluk yapması gerektiğini söylemişti. Bunun üzerine Theseus, Tanrıça'ya dualar ederek ona geminin bağlı olduğu halatta bir keçi kurban etti. O güne kadar dişi olan keçi, attığı ölüm naraları ile erkek-keçi halini aldı. Tanrıça da bu olaydan sonra Epitragia unvanını aldı.[8]

h. Tüm hazırlıklar tamamlandıktan sonra Theseus ve yanındakiler Munykhion (Nisan) ayının altıncı gününde Girit'e gitmek için Atina'dan ayrıldı. Ülkede yaşayanlar o gün bugündür Munykhion ayının altıncı gününde Apollon Tapınağı'na bakire genç kızlar göndererek, tanrının öfkesini yatıştırmaya çalışmışlardır. Zira, Theseus yolculuğa çıkmadan önce Apollon'un huzuruna çıkıp ondan yardım istememişti. Buna öfkelenen tanrı, gemi yola çıktıktan hemen sonra o kadar kuvvetli bir fırtına çıkardı ki, Theseus gemide bulunanların hayatlarını kurtarmak için Delphoi'ye sığınmak zorunda kaldı. Bunun Apollon'un gazabı olduğunu öğrendikten sonra da, tanrıya adaklar adadı.[9]

i. Gemi birkaç gün sonra Girit'e vardığında Minos tutsakları saymak üzere limana gitti. Atinalı genç kızlardan birine âşık olan Minos –bu Periboia (Aias'ın annesi), Eriboia ya da Phereboia olabilir, zira bu isimler karıştırılacak ölçüde benzerdir– Teseus, Poseidon'un oğlu olarak bakireleri tiranların incitmesinden korumanın görevi olduğunu iddia etmeseydi, kızı hemen oracıkta büyüleyecekti. Minos, şehvetle gülerek, Poseidon'un, hoşlandığı kızlara davranışlarında asla incelik görülmediğini söyledi.[10]

"Hah!" diye bağırdı, "Bu değersiz mücevheri işleyerek Poseidon'un oğlu olduğunu ispatla!" Böyle diyerek mühürlü altın yüzüğünü denize attı.

"Önce sen Zeus'un oğlu olduğunu ispatla!" diye yanıt verdi Teseus.

j. Minos da ispatladı. "Zeus Baba, duy beni!" şeklindeki yakarısına anında şimşek ve yıldırımla yanıt verildi. Bunun üzerine Teseus hemen denize dalıp bir grup yunus eşliğinde Nereidlerin sarayına indi. Bazıları Thetis'in, Aphrodite'nin düğün hediyesi olan, daha sonra da Ariadne'nin taktığı mücevherli tacını ona asla vermediğini söyler; bazılarına göreyse Deniz Tanrıçası Ariadne bunu yapmış ve Nereidleri altın yüzüğü bulmaları için dört bir yana göndermiştir. Bütün anlatımlarda, Teseus denizden fırladığında, hem yüzüğü hem de tacı elinde tutmaktadır, tıpkı Micon'un, Theseus'un tapınağının üçüncü duvarındaki tasvirde kaydettiği gibi.[11]

k. Aşk Tanrıçası, Theseus'un yolculuğu boyunca gerçekten de onunla beraberdi. Aphrodite, sadece fırtınalı günlerde gemi kaptanına kılavuzluk yapmakla kalmamış, kurban olarak seçilen kızlardan Periboia ve Phereboia'nın genç adama âşık olmasını da sağlamıştı. Sonraları Minos'un bile aklını başından alan bu kızlar güzellikleri ile tanrıçaları kıskandıracak çekiciliğe sahiptiler. Ancak Aphrodite, Theseus'a asıl yardımını Minos'un kızı Ariadne'yi ona âşık ederek göstermişti. Öyle ki genç kız, aşkına karşılık vermesi halinde Theseus'a yardım edeceği ve labirentin çıkış kapısını ona göstereceğine dair söz verdi. Bu teklifi Theseus tereddüt etmeden kabul ederek, onunla evleneceğine yemin etti. Gerçekten de labirentten nasıl çıkılacağını bilen tek kişi Ariadne'ydi; zira, Daidalos Girit'ten kaçmadan önce genç kıza sihirli bir iplik yumağı vermiş ve labirentin sırlarını ona bir bir anlatmıştı. Buna göre Theseus bu hapishaneye girdiğinde ipin bir ucunu kapıya bağlayarak yumağı elinde tutacak ve böylece geçtiği yerleri belirleyerek labirentten çıkmayı başarabilecekti. Ariadne bütün bunları sevdiği adama anlattıktan sonra ona, üvey kardeşi Minotaur'u ancak saçlarından yakalayarak öldürebileceğini daha sonra da onu Deniz Tanrısı Poseidon'a adaması gerektiğini de sıkı sıkı tembih etti.[12]

l. O akşam Theseus Ariadne'nin kendisine söylediklerini yerine getirdikten sonra Minotaur'u öldürmeyi başardı. Ne var ki, onun bu canavarı çıplak elle mi, Ariadne'nin kendisine verdiği kılıçla mı yoksa sihirli gürzüyle mi öldürdüğü konusunda birbirinden farklı tradisyonlar mevcuttur. Hatta Amyklae'de bulunan duvar resimlerinden esinlenilerek anlatılan bir diğer epizoda göre ise, Theseus'un yaratığı Girit'te öldürdükten sonra onu Atina'ya kadar getirmiş olduğu ileri sürülse de, bu varyant mitologlar tarafından çok fazla kabul görmez.[13]

m. Bu sırada Ariadne sevgilisini labirente girdiği andan itibaren sabırsızlıkla beklemekteydi. Theseus vücudunda canavarın kanıyla kapıdan göründüğünde, genç kız büyük bir mutlulukla ona sarıldıktan sonra, hiç vakit kaybetmeden tutsakların limana güvenle ulaşabilmesi için onlara rehberlik etti. Bütün bunlar olurken Theseus'un Atina'da seçtiği ve kadın kılığına sokarak kadın tutsaklarla beraber hapsedilen iki cesur savaşçı da kapıdaki nöbetçile-

ri öldürmüş ve beş genç kızın güvenle oradan çıkmasını sağlamıştı. Nausithoos ve Phaiaks da gemiyi Theseus'un istediği yerde hazır bekletiyorlardı. Tutsakların hepsi gemiye bindikten sonra Theseus Giritlilerin kendilerini takip etmesini engellemek için limandaki düşman gemilerinin hepsinde delikler açarak batmasını sağladı. Ne var ki bunu yaparken nöbetçilerin durumu anlaması üzerine askerler hemen limana gelerek onun etrafını sarmışlardı. Minotaur ile başa çıkmayı başaran Theseus ve arkadaşları için Giritli askerleri alt etmek çok da zor olmadı. Gemi az sonra askerlerin çaresiz bakışları arasında hiçbir yolcusunu kaybetmeden tekrar Atina'ya doğru yola çıktı.[14]

n. Phaiaks'ın gemisi, birkaç gün sonra o günlerde Dia, şimdilerde Naksos denilen adaya demir attığında, artık herkes Giritlilerin kendilerini takip etmediğinden emindi. Savaşçılar birkaç gün dinlenip yorgunluklarını üzerlerinden attığında, adadan ayrılan gemi bir yolcusu dışında yoluna devam etti. Bu, sevgilisinin kendisini terk ettiğinden tamamen habersiz olan talihsiz Ariadne'den başkası değildi. Genç kadın uyanıp orada tek başına kaldığını anladığında Theseus'u taşıyan gemi neredeyse ufuktan kaybolmak üzereydi. Theseus'un neden sevgilisini orada bıraktığı konusunda kesin bir epizoda rastlanmaz. Bazıları bu cesur adamın onu Panopeus'un kızı Aigle yüzünden yüzüstü bıraktığını, diğerleriyse Theseus'un onu Atina'ya götürdüğünde halkın göstereceği tepkiden çekindiği için böyle bir işe kalkıştığını söylerler.[15] Başka bir grup yazar ise bundan tamamen farklı bir görüş ileri sürer. Buna göre Theseus ayrılmadan bir gün önce rüyasında Dionysos'u görmüş ve tanrının Ariadne'yi adada bırakması tehdidine boyun eğmişti. Tanrıların gazabının nelere mal olabileceğini çok iyi bilen Theseus da ertesi gün Dia açıklarında Dionysos'un gemisini görür görmez adamlarıyla birlikte gemisine binerek adadan ayrılmıştı.[16]

o. Sebep ne olursa olsun, Dionysos'un Atina'daki rahiplerinin anlattıklarına bakılırsa, Ariadne kendisini terk edilmiş bir halde bulduğunda büyük bir acı içerisinde ülkesine ve üvey kardeşine karşı işlediği suçu düşünüp günlerce ağıtlar yaktı ve sevgilisi Theseus'a beddualar etti. Öyle ki genç kadının haykırışlarını Tanrılar Tanrısı Zeus duydu ve Ariadne'yi yaşadığı ıstıraptan kurtarmak için onun yazgısını değiştirdi. Söylenilenlere göre, genç kadının sahilde oturup gözyaşı döktüğü günlerin birinde Dionysos da, yoldaşları Mainadlar ve Satyrlerle beraber Naksos Adası'na gelmişti. Tanrı ağıtlar yakan Ariadne'yi görür görmez ona kalbini kaptırdı. Genç kadın da bu ilgiye karşılıksız kalmayınca iki sevgili çok geçmeden evlenip adada uzun bir süre beraber yaşadılar. Dionysos eşine düğün hediyesi olarak Deniz Tanrıçası Thetis'in tacını verdi ve bu evlilikten bir sürü çocukları oldu.[17] Bunlardan sadece Lemnoslu kadınların gazabından sağ olarak kurtulmayı başaran Thoas ve Oinopion birkaç epizotta Theseus'un oğulları olarak anlatılır. Dionysos daha

sonra eşine hediye ettiği tacın imajını Korona Borealis adıyla gökyüzüne yıldızlar arasına koydu. Anlatılanlara göre Hephaistos'un usta işçiliği ile saf altından yapılıp Hindistan'dan getirtilen değerli taşlarla süslenen bu taç, tıpkı bir gülü andırıyordu.[18]

p. Ne var ki Giritliler efsanenin oluş şeklini bu haliyle kabul etmezler. Onlar, Minotaur adlı bir canavarın adada hiç yaşamadığını, hatta Theseus'un Ariadne'yi baştan çıkarmadığını bile iddia ederler. Adada yaşayanların uzun yıllar anlattığı epizoda göre, Labyrinth (labirent) denilen yer sadece çok sıkı bir şekilde korunan bir zindandı. Burada bir cinayete kurban giden Minos'un oğlu Androgeus'un anısına düzenlenen Cenaze Oyunları'nda prensin ruhuna adanmak üzere Atina'dan getirilen genç tutsaklar tutulmaktaydı. Bunların bir kısmı Androgeus'un mezarı başında kurban edilir, geri kalanlarsa düzenlenen oyunlarda birinci gelen savaşçılara köle olarak verilirdi. Anlatılanlara göre Minos'un kumandanlarından biri olan Tauros, düzenlenen bütün Oyunlarda birincilik kazanarak, bütün Atinalıları kendisine köle olarak almıştı. Bu durum törene katılan herkesin olduğu gibi Minos'un da tepkisini çekmiş, ne var ki kral kendi koyduğu kuralın kaldırılması emrini bir türlü verememişti. Hatta Tauros'un Kraliçe Pasiphae ile bir ilişki yaşadığı ve ondan bir erkek çocuk sahibi olduğu bile dilden dile dolaşıyordu. Zira, o günlerde dünyaya gelen ikiz çocuklardan biri Minos'dan çok Tauros'a benzetilmekteydi. Bunun üzerine Minos Theseus'u yanına çağırarak; kumandanı eğer çıplak elle yenmeyi başarırsa kendisi ile birlikte diğer tutsakların hayatını kurtarabileceğini ona söyledi. O zamanki Girit geleneklerine göre düzenlenen bütün oyunları kadınların da izlemesi olağan bir durumdu. Ariadne de Theseus'u savaş meydanında izlerken ona gönlünü kaptırmış ve Tauros'un ölümünü keyifle izlemişti. Dövüşün sonunda Minos söz verdiği gibi esirlerin hepsini serbest bırakmış ve bu cesur savaşçının kızı Ariadne ile evlenmesine izin vermişti.[19]

r. Atina'dan Girit'e gönderilen esirlerin hepsinin kurban edilmediği geleneksel bir Bottiaen şarkısından da anlaşılır. Buna göre, Giritliler her yıl dünyaya ilk gelen çocukları kurban edilmek üzere Delphoi'ye yolluyorlardı. Fakat bunlar çoğunlukla Atinalı kölelerin çocuklarıydı. Ancak kendilerine yetecek kadar yiyeceğe sahip olan Delphoi sakinleri, sayıları her geçen gün artan bu göçmenleri daha fazla besleyemeyerek onları İtalya'daki İapygia'ya gönderdiler. Bu göçmenler daha sonra Trakya'ya göç ederek buradaki Bottioi bölgesine yerleşti. İlk dizesi "Atina'ya dönmemize izin verin" şeklinde olan ve atalarının kimler olduğunu anlatan bu şarkıyı, Bottiaililer düzenledikleri seremonilerde uzun yıllar dile getirdiler.[20]

s. Theseus hakkında anlatılan efsanelerin oldukça farklı bir versiyonu da Kıbrıslıların anlattığıdır. Buna göre Minos ve Theseus, İason'un kumanda ettiği ve Ege Denizi'ni korsanlardan temizlemek için onlarla savaşan Argo do-

nanmasının dışında, hiçbir geminin beş kişiden fazla yolcu veya askerle bu denizde dolaşmaması konusunda anlaşmaya varmışlar ve her iki kral, Deniz Tanrısı Poseidon'un huzurunda sözlerinde duracaklarına dair yemin etmişlerdi. Fakat Pasiphae'nin Poseidon'un gönderdiği beyaz boğayla sapık bir ilişkiye girmesine yardımcı olan Daidalos labirentten çıkıp Girit'ten Atina'ya kaçmayı başarınca, Minos anlaşmayı ve yeminini hiçe sayarak donanmasındaki bütün gemileri alıp Atina'ya doğru sefere çıktı. Böyle bir durumun Poseidon'u öfkelendirmesi uzun sürmedi. Zira, tanrıların huzurunda verilen sözler kutsaldı. Tanrı bunun üzerine gemilerin hepsini daha Atina'ya ulaşmadan çıkardığı fırtına ile batırdı. Minos da Sicilya açıklarında batan gemisinde hayatını kaybetti. Ondan sonra Girit tahtına geçen oğlu Deukalion da babasının davasını sürdürmeye devam etti. Hatta daha da ileri giderek Atinalılara eğer Daidalos'u teslim etmezlerse, anlaşma nedeniyle kendilerine verilen Atinalı esirlerin hepsini öldüreceği tehdidini savurdu. Theseus kendisiyle kan bağı olan Daidalos'u hemen teslim ettiği takdirde bunun ülkede hoş karşılanmayacağı mesajını iletti Deukalion'a. İki kralın mektuplaşmaları bu şekilde birkaç ay daha devam etti. Theseus'un amacı zaman kazanarak bu süre içinde Atinalıların o güne kadar çok yabancı oldukları gemiler inşa etmek ve bu sayede Giritlilerle boy ölçüşebilecek bir donanmaya sahip olmaktı. Bunun için de o zamana kadar hiç kimsenin bilmediği Thymoitidai'deki tersaneye işçiler göndererek savaş gemileri yapmaya başladı. Öte yandan Troizen'de de büyükbabası Pittheus'a ait olan ve Giritlilerin bilmediği bir limanda hazırlıklarını sürdürdü. Kısa sürede bitirilen gemiler artık Atinalıların büyük bir savaşa girişeceğinin habercisiydi. Birkaç hafta sonra bu devasa donanma başta Daidalos olmak üzere Giritli diğer göçmenlerin rehberliğinde Girit limanına geldi. Limana yanaşmak hatta demir atmak umduklarından daha kolay oldu. Çünkü adanın etrafında nöbet tutan askerler bu gemilerin bir süre önce fırtınada kaybettikleri gemiler olduğunu sanıp onlara izin vermişlerdi. Böylece Theseus ve adamları hiçbir güçlükle karşılaşmadan limanı ele geçirdikten sonra kralın sarayının bulunduğu Knossos'a doğru yola çıktılar. Artık Atinalıların zaferlerini ilan etmelerine çok az kalmıştı. Theseus Deukalion ve adamlarını da öldürdükten sonra adanın tamamını ele geçirdi. Girit tahtına da Ariadne geçti. Prenses sevgilisinin gösterdiği sadakat karşılığında Atinalı tutsaklara özgürlüklerini bahşederek onları serbest bıraktı. Kısa süre içerisinde iki ayrı halkın insanları arasında barış rüzgârları esmeye başlamıştı. Theseus ve Ariadne evlendikten sonra da Girit Adası resmen Atina'ya bağlanmış oldu.[21]

t. Theseus ve Ariadne burada uzun bir süre durup güvenliği sağladıktan sonra Atina'ya dönmek üzere beraber yola çıktılar. Fakat tanrıların öfkesinden midir bilinmez, bütün donanma şiddetli bir fırtınaya yakalandı. Gemiler-

dekiler hayatlarını kurtarmak için Kıbrıs Adası'na demir atmak zorunda kaldı. Fırtına dindiğinde hamile olan ve uzun süre deniz tutmasına maruz kalan Ariadne, karaya çıkarak bir süre burada dinlenmeye karar verdi. Amathos denilen bu yerde Theseus eşini karaya çıkarıp geminin güvenliğini sağlamak için tekrar adamlarının yanına döndüğünde bitti sanılan fırtına aynı şiddetle tekrar başlayarak bütün gemileri denize doğru sürüklemeye başladı. Artık ne Ariadne'nin gemiye binmesi ne de Theseus'un adaya tekrar gelmesi imkânsızdı. Sevdiği adamı kaybetmenin acısıyla ağıtlar yakan Ariadne'nin yardımına Amathoslu kadınlar yetişti. Girit Prensesi'ni evlerinde konuk ederek ona Theseus'un sağ salim Atina'ya ulaştığını yazan mektuplar okudular. Aslında bunlar Ariadne'nin kederini azaltmak için Amathoslu kadınların kendilerinin yazdıkları mektuplardı. Bu arada Theseus ve adamları fırtınada bir süre sürüklendikten sonra Kıbrıs yakınlarındaki bir adaya çıkmayı başardılar. Eşine kavuşmak için sabırsızlanan Theseus'un fırtınada büyük zarar gören gemilerini onarması gerekiyordu. Ancak bu sırada Ariadne, çocuğunu dünyaya getiremeden yakalandığı hastalığa yenik düşüp hayatını kaybetti. Ada sakinleri talihsiz kadın için büyük bir cenaze töreni düzenlediler. Giritli prensesin mezarı Amathos'da Aridela denilen büyük bir koruluğun içerisinde bu gün bile birçok ziyaretçinin akınına uğramaktadır. Talihsiz Theseus gemilerini onarıp adaya geldiğinde eşinin çocuğu ile öldüğü haberini aldı. Günlerce acı ve ıstırap içerisinde karısının mezarı başında ağıtlar yaktı ve onun anısına bir kült tahsis ederek yardımsever Amathoslulara para yardımında bulundu. Kıbrıslılar o gün bu gündür Ariadne anısına kurdukları festivalleri her yıl Eylül ayının ikinci gününde düzenlemeye başladılar. Yapılan ritüellerde genç bir kadın yatağa uzanarak doğum sancıları çeken Ariadne'yi canlandırmaktaydı. Ayrıca bu seremonilerde Theseus'un adadan ayrılmadan önce kadınlara hediye ettiği biri gümüş diğeri de tunç olan iki küçük Ariadne heykeline de ibadet edilip dualar okunuyordu. Anlatılan bazı epizotlarda Ariadne'nin ölümü Dionysos'a bağlanır. Buna göre tanrının gönlünü kaptırdığı Ariadne, Naksos geleneklerini hiçe sayarak Theseus ile evlenmiş, bunun üzerine Artemis'e durumu anlatan tanrıya acıyan Tanrıça da, genç kadını çocuğunu doğururken öldürmüştü. Diğer bir tradisyona göre ise Ariadne işlediği günahı geç de olsa anlamış ve Artemis'in gazabından korkarak intihar etmiştir.[22]

u. Theseus dönüş yolunda Naksos Adası'ndan sonra Delos'a da uğradı. Burada Tanrı Apollon'a kurbanlar sunarak onuruna o günden sonra geleneksel olarak düzenlenecek olan oyunlar ihdas etti. Yarışta birinci gelenlerin başlarına takılan hurma ağacının yapraklarından yapılan taçların ilk kez bu oyunlarda kullanıldığı söylenir. Theseus daha sonra Daidalos'un yaptığı ve Ariadne'nin Girit'ten ayrılırken yanına aldığı fakat fırtına sırasında gemide

unuttuğu küçük Aphrodite heykelini de tanrının mabedine adadı; bu heykel aynı zamanda, Atinalıların sahip olduğu önyargının bir simgesi olabilir. Delos Adası'nda hâlâ ziyaretçilerin akınına uğrayan bu heykel, mabedin zemininde bulunmakta ve etrafı her zaman çiçeklerle süslenmektedir.[23]

ü. Baştan sona boynuz motifleriyle işlenmiş olan Delos'daki tapınak anlatıldığına göre Apollon tarafından henüz dört yaşındayken inşa edilmişti. Mabedin yapımında kullanılan boynuzlar ise kız kardeşi Artemis'in Kynthos Dağı'nda avladığı dişi keçilere aitti. Apollon'un ilk mimarlık deneyimi olan bu tapınak, etrafındaki duvarlar da dahil olmak üzere sadece keçi boynuzu kullanılarak inşa edilmiştir. Mabedin bir diğer önemli özelliği, bu boynuzun, hayvanın sağ yanından mı, yoksa sol tarafından mı alındığı kesinleşmemiş olsa da kurbanların sadece bir tarafından alınmış olmasıdır.[24] Fakat onu dünyanın yedi harikasından biri yapan en belirgin ayrıntı, yapımında herhangi bir maddenin harç olarak kullanılmamış olmasıdır. Anlatılanlara göre Theseus, beraberindeki insanları da yanında getirdiği bu tapınakta, ayrıca, Labyrinth'in dolambaçlı ve karışık yollarını anlatan dairesel hareketlerin hakim olduğu karmaşık bir dans da sergilemişti. Ancak kimi yazarlar, Atinalı savaşçının bu tür bir dansı Apollon'un değil de Aphrodite'nin tapınağında harp sesleri eşliğinde icra ettiğini ileri sürerler. Theseus'un Knossos'dan getirdiği bu dans uzun yıllar Delialılar tarafından yapılmış ve karmaşık motiflerin hakim olduğu bu motifler komşu bölgelere de uzanmıştır. Bu dansın başlangıç yeri olarak gösterilen Knossos'da, Daidalos bir zamanlar Ariadne için Mısır Labirentlerini örnek aldığı bir dans yeri icat etmiş ve sergilenen dans da Theseus sayesinde Delos'a getirilmişti. Crane adı verilen bu oyunlarda ilk kez kadınlar ve erkekler bir arada oynamışlardır. Söz konusu figürler zamanla gezginler ve özellikle de denizciler tarafından Yunanistan ve Anadolu'nun farklı birçok şehrine götürülmüş ve burada yaşayanlar tarafından kısa sürede benimsenmişti. Hatta buna benzer figürlerin İtalya'da bile bulunduğu ileri sürülmüş ve bunlar daha sonra Troya Oyunları'na ilham kaynağı olduğu iddia edilmiştir.[25]

v. Bu arada terk edilmişliğin acısını yaşayan ve bunu hâlâ kabullenemeyen Ariadne'nin dualarını Olymposlular kabul etmiş ve genç kadının beddua sı Theseus'u çok geçmeden yakalamıştı. Gemidekiler aceleyle terk ettikleri adadan Atina'ya doğru ilerlerken, Theseus babasına verdiği sözü unutmuş ve siyah yelkenleri beyazlarla değiştirmeyi unutmuştu.[26] Gemi Attika kıyılarına gözle görülebilecek kadar yaklaştığında, kıyıda günlerce oğlunu sabırsızlıkla beklemekte olan Aegeus, yelkenlerin siyah olduğu görünce, Theseus'un öldüğünü sandı. Yaşlı kralın kalbi geminin limana kadar yaklaşmasını bekleyemeyecek kadar acıyla doluydu. Aegeus, adamlarının gözleri önünde kendisini kayalıklardan aşağı atarak intihar etti. Bazı tradisyonlarda Aege-

us'un kendisini denize atarak intihar ettiği ve bundan dolayı da sonra denize Aigaios (Ege Denizi) adı verildiği iddia edilir.[27]

y. Theseus olan bitenden habersiz büyük bir coşkuyla karşılandığı Atina'da karaya ayak basar basmaz, kendisine yardım eden tanrılara kurbanlar sunup onlara tekrar dualar etti. Babasının kendi hatası sonucu öldüğünü öğrenmesi ise onun için tam bir yıkım oldu. Aegeus'un anısına günlerce süren törenler düzenlenip bir tapınak inşa ettirdi. Atinalılar, o günden sonra her yıl Pynanepsion (Ekim) ayında bir araya gelerek ellerindeki kaplarda taşıdıkları yemeklerle birlikte Theseus ve arkadaşlarının karaya ilk ayak bastıkları limana gelmeyi bir gelenek haline getirdiler. Fasulye, bezelye ve daha birçok farklı yiyecekle pişirilen bu yemekler, çok az bir erzakla ülkelerine geri dönmek zorunda kalan yolcuların gemiden iner inmez ellerinde kalan son erzakla pişirdikleri yemeği temsil etmekteydi. Bu festivallerde ayrıca insanlara sağladıkları nimetlerden dolayı tanrılara dualar etmek ve onlara kurbanlar sunmak bir adet halini almıştı. Theseus'un yola çıkmadan Apollon'un mabedinde ona sunduğu adağın anısına da beyaz yüne sarılmış bir zeytin dalı tapınaklara konurdu. Theseus ayrıca ülkede Athena ya da Dionysos onuruna Üzüm Dalı Festivalleri de ihdas etmişti. Bazı yazarlar onun bu şenlikleri sadece Athena'ya, diğerleri ise Dionysos ve Ariadne'ye atfettiğini ileri sürer. Anlatılanlara göre, bu ritüellerde ana tema olarak işlenen iki asma çubuğu, Theseus'un genç kızlardan ikisini gruptan çıkararak yerlerine koyduğu cesur savaşçıları temsil etmekteydi. Bahsedilen ritüellere daha sonra on dört kadının kaplarda taşıdıkları erzaklarla katıldıkları görülür. Bu kadınlar Theseus'la Girit'e giden çocukların annelerini temsil ederler. Onların görevi, aynı talihsiz kurbanların annelerinin ölüm yolculuğu başlamadan çocuklarına yaptıkları gibi, eski çağlara ait kahramanlık öykülerini ve efsanelerini dinleyicilere anlatmaktı.[28]

z. Theseus daha sonra Troizen'in pazar yerinde de Kurtarıcı Artemis onuruna bir mabet daha inşa ettirdi. Ülkede yaşayanlarsa, sayısız kahramanlıklarına tanık oldukları kralları onuruna o henüz hayattayken bir anıt diktiler. Atinalılar bu korkusuz savaşçıyı ağırlayan ve konuk eden Phytalidleri de unutmayarak onlara bu yüzden hediyeler gönderip yardımda bulundular. Phaiaks'ın kaptanlığında ölüm yolculuğuna çıkan gemi de o günden sonra geleneksel olarak her yıl Delos Adası'na gitmek üzere Atina limanından kendisini yolcu eden kadınların bakışları arasında yola çıkmaya başladı.[29]

1. Apollodoros: *Epitome* i. 5; Servius – Vergilius *Aeneis* viii. 294; First Vatican Myhographer: 47; Pausanias: i. 27. 9; Plutarkhos: *Theseus* 14; Hesykhios – Bolynthos.
2. Plutarkhos: *a.g.e.*; Kallimakhos: *Fragment* 40, ed. Bentley; Ovidius: *Remedies of Love* 747.
3. Sicilyalı Diodoros: iv. 61; Hyginus: *Fabula* 41; Apollodoros: iii. 1. 4; Pausanias. ii. 31. 1.

4. Plutarkhos: *Theseus* 17; Apollodoros: *Epitome* i. 7; Kritik – Homeros *İlyada* xviii. 590; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Hellanicus – Plutarkhos: *Theseus* 19.
5. Plutarkhos: *a.g.e.*; Simonides – Plutarkhos: *a.g.e.*
6. Plutarkhos: *Theseus* 18; Demon: *History* – Plutarkhos: *Theseus* 23.
7. Philokhoros – Plutarkhos: *Theseus* 17; Simonides – Plutarkhos: *a.g.e.*; Pausanias: i. 1. 2.
8. Plutarkhos: *Theseus* 18.
9. Plutrakhos: *a.g.e.*; Kritik – Aristophanes *Knights* 725.
10. Pausanias: i. 42. 1; Hyginus: *Poeticon Astronomicon* ii. 5; Plutarkhos: *Theseus* 29.
11. Pausanias: i. 17. 3; Hyginus: *a.g.e.*
12. Plutarkhos: *Theseus* 29, Apollodoros: *Epitome* i. 8.
13. Kritik – Homeros *Odysseia* xi. 322 – Phereccydes; Homeros: *İlyada* xviii. 599; Eustathios – Homeros *Odysseia* xi. 320; Apollodoros: *Epitome* i. 9; Ovidius: *Heroides* iv. 115; Pausanias: iii. 18. 7.
14. Pausanias: ii. 31. 1; Pherekydes – Plutarkhos: *Theseus* 19; Demon – Plutarkhos: *a.g.e.*
15. Kritik – Theokritos *İdiller* ii. 45; Sicilyalı Diodoros: iv. 61. 5; Catullus: lxiv. 50; Catullus: lxiv. 50; Plutarkhos: *Theseus* 29; Hyginus: *Fabula* 43.
16. Pausanias: x. 29. 2; Sicilyalı Diodoros. v. 51. 4.; Kritik – Theokritos: *a.g.e.*
17. Pausanias: i. 20; Catullus: ixiv. 50; Hyginus: *Poeticon Astronomicon* ii. 5.
18. Plutarkhos: *Theseus* 20; Bakkhylides: xvi. 116.
19. Plutarkhos: *Romulus and Theseus Compared*; Philokhoros – Plutarkhos: *Theseus* 15; Servius – Vergilius *Aeneis* vi. 14; Philokhoros – Plutarkhos: *Theseus* 19.
20. Aristoteles: *Constitution of the Bottiaeans* – Plutarkhos: *Theseus* 16; Plutarkhos: *Greek Questions* 35.
21. Cleidemes – Plutarkhos: *Theseus* 19.
22. Hesykhios – Aridela; Paionios – Plutarkhos: *Theseus* 21; *Contest of Homer and Hesiod* 14.
23. Plutarkhos: *a.g.e.*; Pausanias: viii. 48. 2. - ix. 40. 2; Kallimakhos: *Hymn to Delos* 312.
24. Kallimakhos: *Hymn to Apollo* 60; Plutarkhos: *a.g.e.* - *Which Animals Are the Craftier?* 35.
25. Plutarkhos: *Theseus* 21; Kallimakhos: *Hymn to Delos* 312; Homeros: *İlyada* xviii. 591-2; Pausanias: ix. 40. 2; Plinius: *Naturalis Historia* xxxvi. 19; Kritik – Homeros *İlyada* xviii. 590; Eustathios – Homeros *İlyada* 11 66; Vergilius: *Aeneis* v. 588.
26. Catullus: ixiv. 50; Apollodoros: *Epitome* i. 10; Plutarkhos: *Theseus* 22.
27. Catullus: *a.g.e.*; Pausanias: i. 22. 4-5; Plutarkhos: *a.g.e.* - *Romulus and Theseus Compared*; Hyginus: *Fabula* 43.
28. Pausanias: i. 22. 5; Plutarkhos: *Theseus* 22 ve 23; Proklos: *Khrestomathia* – Photios: 989.
29. Pausanias: iii. 31. 1; Plutarkhos: *a.g.e.*

*

1. Girit kültürünün Yunanistan'a yayılması MÖ 18. yüzyılın sonlarına doğru, muhtemelen Girit'te iktidarı elinde bulunduran ve adadakilere yeni bir kültün geleneklerini empoze eden bir grup Helen aristokratı tarafından gerçekleştirilmiştir. Plutarkhos'un Kleidemos'dan alıntı yaparak anlattığı Theseus'un Knossos'a ilerleyip şehri kısa bir süre içerisinde ele geçirişini konu alan hikâye, tarihsel olayların akışı içerisinde gerçeklik payına sahiptir. Zira bu olay, zamanın Girit hükümdarının adada esir olarak bulundurduğu Atinalılar tarafından başlatılan ve kısa sürede başarı sağlanan bir isyanın mitolojik anlatımıdır. Gerçekten de Atinalı tutsaklar isyanı, Girit donanmasının

askerlerle birlikte Sicilya açıklarında bekletildiği bir sırada başlatmışlar, tamamen savunmasız kalan adayı ele geçirmeleri de uzun sürmemişti. İktidarın el değiştirmesinden sonra da Atina Kralı Girit tahtının tek varisi olan Prenses Ariadne ile evlenerek iki ülke arasında akrabalık bağları kurmuştu. MÖ 1400'lü yıllarda meydana geldiği ileri sürülen bu olayların anlatılan efsane ile büyük benzerlikler taşımasının bir başka kanıtı da, Girit Kralı'nın o yıllarda oğlunun ölümüne karşılık Yunanlılardan belli bir sayıda esirin kendisine verilmesini şart koşmasıdır. Bu gelenek daha sonra tutsaklarla adaya gelen Theseus'un canavarı ya da kralın gaddar kumandanını çıplak elle yenmesiyle son bulmuş ve Atina veliahtı Girit Prensesi ile evlenerek Minos'la barış masasına oturmuştu.

2. Atinalı savaşçının, Minotaur adı verilen boğa-başlı Asterios ya da "Minos'un Boğası'nı" öldürmesi; Giritli kumandan Tauros ("boğa") ile yaptığı dövüşü kazanması ve Girit Boğası'nı alt etmeyi başarması gibi fenomenler, işlendiği tema göz önünde bulundurulduğunda, tek bir olayın farklı anlatımlarından ibaret olduğu görülür. Attika'nın Probalinthos bölgesine ismini veren *Bolynthos*, "vahşi boğa" anlamına gelen Girit kökenli bir sözcüktür. "Minos" ise o çağlarda amblemi "gök-boğa" olan Knossos hanedanlarına verilen bir unvandı. "Asterios" da kelime olarak büyük bir olasılıkla "Güneş'e ya da gökyüzüne ait olan" anlamında kullanılmıştır. Efsaneden çıkarılabilecek bir başka sonuç ise, kutsal kralın ritüellerde Ay İneği'nin (Ay Tanrıçası) Baş rahibesi ile boğa kılığında birlikte olmasıdır. Minotaur'un kapatıldığı Labirentin konu edildiği efsaneyi oluşturan önemli diğer bir öğe ise, Knossos'daki sarayın –*labryslerin* ya da çift ağızlı baltalıların evi– oldukça karışık mimarisi ile çok sayıda oda koridora sahip olduğu ve Atinalıların adayı ele geçirip kralı öldürmek için saraya girdiklerinde onu bulmakta zorluk çektiği şeklindedir. Knossos Sarayı'nın bir başka belirgin özelliği ise sarayın ön kısmında, ilkbahar erotik dansını icra eden dansçıların izlerini takip ettiği labirent motifleriyle işlenmiş bir alanın bulunmasıdır. Şimdilerde aynı zamanda labirent adı da verilen bu yapının kökeni anlaşıldığı kadarıyla, bir kafeste tutulan erkeğinin kur, çiftleşme ve yiyecek çağrılarına aldanarak ona doğru ilerleyen keklik için çalı-çırpı ile kurulan tuzağın kendisidir. Bundan dolayı ilkbahar dansçıları kuvvetle muhtemel, sonu avcının kurduğu tuzağa yakalanak hayatını kaybedecek olan bu kuşun sekerek raks ettiği aşk dansını icra etmekteydiler (*Ecclesiasticus* xi. 30).

3. İki kahramanın at üzerinde resmedildiği Tragliatella'da bulunan Etrurya İkonu, keklik-dansının dini teorisini anlatır. Söz konusu resimde kral, üzerinde keklik figürleri bulunan bir kalkan ve hemen arkasına konmuş olan ölüm-tini ile; diğeri ise bir mızrakla beraber yanındakinden farklı olarak ördek imajını andıran bir kalkan taşıdıkları halde tasvir edilmişlerdir. Bu iki sa-

vaşçının arkasında ise, sadece Knossos tabletlerinde değil; aynı zamanda Britanya'da varlığını 19. yüzyıla kadar sürdüren ve okul çocuklarının Şükran Günü'nde yürümeyi adet haline getirdikleri çim kalıplarında karşılaştığımız labirenti andıran bir yapı bulunmaktadır. Aşk ve kıskançlık, arkeologlara göre, kapana kısılan keklik gibi, kralı ölüme götüren ve onun yerine veliahtının başa geçmesine neden olan duygudur. Efsaneye göre sadece bir kişi –Daidalos ya da Theseus– bu kapandan kurtulmayı başararak zaferini ilan etmiştir. Bu durumda, yakın zamanlarda yapılan araştırmalarda Cornwall sınırları içerisindeki Bosimey yakınlarında bulunan bir kaya üzerine çizili halde bulunan Girit labirentini andıran yapı büyük önem kazanır. İlk olarak Dr. Renton Green tarafından keşfedilmiş olan labirentin bulunduğu vadi, Cornish kuşunun en son uğrak yerlerinden biridir. Aynı zamanda bahsedilen canlı, Kral Arthur'un –efsanede, Bosinney ile özdeşleştirilen ve Cehennem'den kurtulan kahraman– ruhunu barındırmaktaydı. Görünen o ki, labirent figürleri içeren danslar da muhtemelen Doğu Akdeniz'den Britanya Adası'na MÖ 3. binyıla yakın bir zamanda Neolitik Çağ'daki köylüler tarafından getirilmiştir. Zira, Britanya'da çimlerin kesilmesiyle ortaya çıkan yapıya benzerlik taşıyan söz konusu dansa ait figürlere İskandinavya ve Kuzeydoğu Rusya'nın "Beaker B" bölgesinin yanı sıra; bir zamanlar günah çıkarma seremonilerinde kullanılan dinsel labirent yapılara Güneydoğu Avrupa'nın birçok ülkesinde de karşılaşmak mümkündür. İngilizlerin çim-labirentleri, Galler'deki (*Caer-droia*) gibi "Troy-şehri" olarak bilinir. Romalılar bu danslara büyük bir olasılıkla daha sonra Troya Oyunları adını verdiler. Bu tür ritüeller, Augustus'un Troyalı atası Aeneas onuruna bir grup aristokrat genç tarafından yerine getirilmekteydi. Bununla beraber, Plinius bu dansların İtalyalı çocuklar tarafından uzun yıllar oynandığını ve giderek bir gelenek halini aldığını ileri sürer.

4. Knossos'da gök-boğa kültü, keklik-kültünden sonra yaygınlık kazanmıştır. Bir daire içerisinde rakseden dansçılar da, ruhları cennete giden kahramanların geleneksel seyrini canlandırmaktaydılar. Eğer bu törenler ileri sürüldüğü gibi yedi erkek ve yedi bakire kız tarafından gerçekleştirilmişse, bunların çok kesin olmasa da Güneş, Ay ve diğer beş gezegenin yöneticileri olan Titan tanrı ve tanrıçalarını sembolize ettikleri aşikârdır. Bu kanının gerçeklik payını azaltan önemli bir ayrıntı ise, ne Girit sanat eserlerinde ne de tabletlerde bahsedilen adada Titan kültüne ait herhangi bir ize rastlanmamasıdır. Görünen o ki, tarihi çağlarda yapılan Delos'daki Turna Dansı da –turnalar da aşk dansı yapan canlılardandır– aynı şekilde labirent motiflerine adapte edilmiştir. Bazı dansçıların aralarındaki mesafeyi korumak ve belirlenen alanın dışına çıkmamak için ellerinde bulundurdukları ip ise, Ariadne'nin Theseus'a verdiği sihirli ip yumağı ile ilişkilendirilir (A.B Cook: *Journal of Hellenic Studies* xiv. 101, 1949). Sipylos Dağı'nda olduğu gibi, Atina'da

da, ip dansına *cordax* adı verilmiştir (Aristophanes: *Clouds* 540). Girit boğa arenasında yapılan törenlerde, bir grup genç kız ve erkek sırayla bir boğanın boynuzlarından tutunur ve omuzu üzerinde ters salto atarak birtakım akrobatik hareketler sergilerdi. Bunlar, dansçıların belki de gezegenleri sembolize ettiği oldukça belirgin olan birtakım dini ritüellerdi. Ancak bu nokta da tarihçilerin özellikle üzerinde durdukları konu, İspanya'daki boğa arenasındaki *banderilleros* arasında nadir yaralanmalardan da anlaşıldığı kadarıyla görülen bu tür pratiklerin bir spor dalı olarak kabul edilmesinin neredeyse imkânsız olacağı yönündedir.

5. Yunanlıların "Ariagne" ("mukaddes olan") ismini verdikleri "Ariadne", bu durumda muhtemelen, törenlerde ve boğa arenasında kendisine ibadet edilen Ay Tanrıçası'na ait olan bir unvandır. Ayrıca, "Bereketli Başak-Anası" da, "belirgin olan" Aridela'nın kendisidir. Meyvelerle dolu dalların Ariadne ve Dionysos adına taşınması ve Giritli Prenses'in Tanrıça Artemis'in gazabına uğramamak için "kendini asarak hayatına son vermesi" gibi olaylar ise, Oyuncak Ariadne bebeklerinin bahsedilen dallara bağlandığı konusunda birtakım ip uçları verir. Ayakları sallanır birşekilde Louvre'da sergilenmekte olan çan şekli verilmiş Boiotialı bebek tanrıça; Ariadne, Erigone ya da Asılan Artemis'in kendisidir. Hareket ettirilebilen uzuvlardan yapılan tunç bebekler Daidalos Sardinya'da bulunmuştur. Bunun yanında Hephaistos tarafından saf altının üzerine değerli taşlar konularak yapılan gül şeklindeki taç ise hayal ürünü bir sembolden ibaret değildir. Kıymetli taşlarla yapılan güllerin bir çelenk şeklinde bir araya getirildiği mücevherlerle Mokhlos hazinesinde karşılaşılmıştır.

6. Theseus'un Ay Tanrıçası'nın rahibeleri ile evlenmesi onu Knossos'un hakimi yapmıştır. Sözü edilen şehirde bulunan tabletlerin birinde Yeniay, bir labirentin merkezinde olduğu halde resmedilmiştir. Bununla beraber anaerkil yaşam oligarşisi, prensesin yaşadığı ülkenin dışından biriyle evlenmesiyle, onu taht verasetinden mahrum bırakmaktaydı. Bu, Theseus'un Ariadne'yi neden Atina'ya götürmediğini, hatta yaşadığı ülkenin dışına çıkarmadığını da açıklar. Zira, o günlerde Dia adı verilen Naksos Adası Girit'e bağlıydı. Naksos Adası Knossos'dan dikkatli bakıldığında açık seçik görülebilecek bir uzaklıktadır. Boğa kılığıyla kendisine ibadet edilen Giritli Dionysos –aslında Minos– Ariadne'nin gerçek eşiydi. Ayrıca, aslen bir Girit ürünü olan şarap da kuvvetle muhtemel prensesin orjilerinde ikram edilmekteydi. Bu olay Homeros'un ifadesine göre, Şarap Tanrısı'nın, adaya davetsiz olarak gelen Theseus ile Ariadne'nin birlikte olmasına neden öfkelendiğini açıklar niteliktedir.

7. Anlatılan efsanede Theseus'un Girit'e yaptığı yolculuk ve sonrasında gelişen olaylar, başta Plutarkhos olmak üzere diğer birçok yazar tarafından eski Atina geleneklerini anlatmak için de bir fırsat olmuştur. Örneğin, genç

kızların ritüellerde evlenmeden erkeklerle beraber olması, erkekler arasındaki teatral çarpık ilişki (bu, Kudüs'de Anatha; Hierapolis'de Suriye Tanrıçası onuruna yapılan ibadetlerin karakteristiğini taşır) sonraki yıllarda Apollon'un öfkesini azaltmak için ona sunulan bakire kızlar ile hasat mevsiminde ağaç dallarının iki erkek tarafından taşınması bunlara örnek olarak gösterilebilir. Meyvelerin asılı olduğu dallar ayrıca sonbaharın ilk günlerinde de düzenlenen Yeni Yıl Tabernacles Bayramı'nda taşınan "*lulab*"ı çağrıştırır. Tabernacles, Atina Oskhoporia (üzüm salkımlarının taşındığı) Şenlikleri'yle büyük benzerlikler taşıyan bir bağbozumu festivaliydi. Bunun yanında Tabernacles Şenlikleri'nde benzerlerinden farklı olarak birçok yarışmacının katıldığı koşulara da yer verilmekteydi (Proklos: *Khrestomathia* 28). Bu tür oyunlarda Olympia'da olduğu gibi birinci gelen kutsal kral unvanını kazanarak, şarap, zeytinyağı, bal, peynir ve undan oluşan tanrıların yiyeceği ambrosia ve nektarı almaya hak kazanırdı. Plutarkhos, kutsal kral ayrıcalığını kazanan Theseus'u da bu oyunlarla ilişkilendirerek, Atinalı savaşçının oyunlar başladıktan sonra adaya geldiğini ve selefi Aegeus'un ölümüyle hiçbir ilgisi olmadığını iddia eder. Ne var ki geleneğe göre veliahtın eski kralı çok sayıda insanın izlediği dövüşte yendikten sonra Beyaz Kayalıklara götürüp oradan *pharmacos*'a benzer bir şekilde aşağı atması gerekmekteydi. Efsanenin esinlenilerek anlatıldığı ikon muhtemelen mitolog tarafından yanlış yorumlanmıştır. Buna göre Theseus'un Atina'ya geri gittiği ileri sürülen gemi, büyük bir olasılıkla denize atılan kurbanın (*pharmacos*) hayatını kurtarmak üzere orada bekletilen ve siyah yelken takan bir sandaldı. Gemiye takılan siyah yelkenler ise Akdenizli balıkçıların tuzlu deniz suyundan dolayı ağların ve tentelerin çürümesini önlemek için onları adet olduğu üzere bu renge boyamaları nedeniyle ortaya atılan bir fenomendir. Kırmızı meşe-palamudu, kralın yüzüne sürülen boyanın hammaddesiydi ve bu özelliği nedeniyle de kraliyete atfedilen bir bitkiydi. Hekale adı verilen ve Theseus'u cesaretlendirip ona moral verdiği için sonraları ismi "Hekalene" olarak değiştirilen yaşlı kadın ise "uzaktan nişan alan Ay" yani Tanrıça Artemis'in bir unvanı olan "Hekate Selene"nin kendisidir.

8. Görünüşe göre, erkeklerin fasulye yemesi, Helen öncesi dönemde de yasaklanmıştı; Pisagorcular da bu pratiği söz konusu yiyecekte atalarının ruhlarının yaşadığı gerekçesiyle uzun süre uygulamışlardır. Buna göre fasulyeyi yiyen erkek (kadınların tersine) yalnızca ruhların tekrar dünyaya geri gelmesini engellemekle kalmıyor, aynı zamanda ölümcül bir günah da işlemiş oluyordu. Kadınlar ise doğurganlıkları sayesinde bu yasağın tamamen dışında tutulan varlıklar olmuşlardır. Bununla beraber daha sonraki yıllarda oldukça yaygın bir şekilde kutlanılan Fasulye Festivali, bu tabuya ve onu zorla yaşatmaya çalışan Tanrıça'ya karşı gösterilen bir tepkiyi ifade eder. Aynı

şekilde Theseus'un, isimlerinin dişil formunun fasulye tarımı gibi, ilk çağlarda incir kültünün kadınlara yasak olduğunu hatırlattığı Pytalidlere ("yetiştiriciler") erkek rahipler ataması da bu tepkinin bir başka örneğidir.

9. Kıbrıslılar Ariadne'ye Aphrodite'e atfedilen bir unvanla "Amathos'un Doğum Tanrıçası" adıyla ibadet etmekteydiler. Tanrıça'nın sonbahar festivali de Yeni Yıl'ın ilk günlerinde düzenlenirdi. Bu ritüellerde Ariadne'nin çektiği doğum sancılarını taklit eden genç adamlar muhtemelen Ay Tanrıçası'nın sevgilisi olan Dionysos'u temsil etmekteydiler. *Couvade* olarak bilinen bu gelenek, Avrupa'nın çok çeşitli bölgelerinin yanı sıra Doğu Anglia'nın kırsal alanlarında da oldukça yaygındı.

10. Apollon'a atfedilen ve tanrının, kız kardeşi Artemis'in avladığı keçilerin boynuzlarından yaptığı ileri sürülen tapınak son zamanlarda yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Ne var ki mihrap ve çevresindeki yapılar varlıklarını günümüze dek koruyamamış ve taşlar üzerine işlenen motiflerde keçi yerine boğa figürleri egemen hale gelmiştir. Aslında "keçi" imajının kullanılıp kullanılmadığı da kesin değildir; çünkü, bir Minos mühründe Tanrıça, baştan sona boğa-boynuzlarından yapılmış olan bir anıtın üzerinde durduğu halde resmedilmiştir.

11. Minos'un, Atina'dan tutsaklarla beraber getirilen savaşçının gerçekten Poseidon'un oğlu olduğunu anlamak için onu sınaması ve ardından şaşılacak bir şekilde Theseus'un denize atılan yüzükle birlikte Thetis'a ait olan tacı da geri getirmesi kuvvetle muhtemel, deniz egemenliğinin Giritlilerin elinden Atinalılara geçtiği anlamına gelir. Anlatılan bu olay aynı zamanda, Ortaçağ'da Venedikli Doges'in yaptığı gibi, Minos'un yüzüğü denize atmasıyla onun, Deniz Tanrıçası ile sembolik olarak evlendiği anlamına da gelebilir.

12. Oinopion ve Thoas'dan bazı tradisyonlarda Theseus'un oğulları olarak bahsedilmesinin sebebi, Khios ve Lemnos'a yerleşerek burada hükümranlıklarını ilan eden bu kahramanların her zaman Atinalıların en büyük müttefiki olması nedeniyledir.

99.
ATTİKA FEDERASYONUNUN KURULMASI

Aegeus'un ölümünden sonra Atinalılar hiç zaman kaybetmeden Theseus'u tahta çıkardılar. Yeni kralın ilk işi Pallas ve hayatta kalmayı başaran oğulları haricinde bütün düşmanlarını öldürerek ülkede kalıcı bir barış sağlamak oldu. Bir süre sonra Pallas iktidarı tekrar tehdit etmeye başlayınca onu da oğulları ile birlikte diğer düşmanlarına yaptığı gibi öldürdü. Kral, Apollon'un huzuruna çıkarılıp suçlu bulunmasına rağmen, cinayeti işlemesinin nedenlerini ve meşruluğunu ancak oradakilere kanıtladıktan sonra, tanrıların gazabına uğramaktan kurtulabildi. Yine de, arınıp kirinden kurtulmak için oğlu Hippolytos'un kral olduğu Troizen'e gitti. Atina Kralı'nın buradaki hizmeti tam bir yıl sürdü. Geri döndüğünde üvey kardeşi Pallas'ın kendisine karşı ayaklanmaya hazırlandığından şüphelenerek onu bir daha ülkeye geri dönmemek üzere sürgüne gönderdi. Pallas bunun üzerine yanındakilerle beraber Arkadya'ya giderek burada Pallantion şehrini kurdu. Bunun aksine bazı epizotlarda Kral Lykaon'un oğlu olan bir başka Pallas'ın Deukalion Tufanı'ndan hemen önce Pallantion'u kurduğu ileri sürülür.[1]

b. Düşmanlarından ve tahtına gelebilecek tehditlerden bu şekilde kurtulan Theseus, Atina'nın güçlü bir devlet olması ve halkın güven içerisinde yaşayabilmesi için kanunlar çıkarıp, dağınık halde bulunan komiteleri bir araya getirebilmek için uzun süre çalıştı. Önceleri Attika, her biri kendi içinde bağımsız ve olağanüstü durumlar dışında Atina Kralı'ndan izin almaya gerek duymayan on iki bağımsız komiteden oluşmaktaydı. Bu sırada da Eleusialılar da Erekhtheus'a savaş ilan etmişti. Eğer bu topluluklar bağımsızlıklarından feragat etmeyi kabul ederlerse, bu durumda Theseus her bir klan ve kavimle ayrı ayrı görüşmeyi planlamıştı. Çok geçmeden de bu planını gerçekleştirmeye başladı. Zaten küçük çiftlik sahipleri ile serfler onun himayesi altına girmeyi en başından beri kabul etmişlerdi. Atinalı kahraman daha sonra büyük toprak sahiplerini de ikna ederek onlara bir çatı altında toplanma-

ları halinde monarşi yerine demokrasiyi kuracağına dair söz verdi. Bununla beraber komite başkanlarıyla yapılan anlaşmaya göre, Baş-kumandanlık ile Baş-yargıçlık görevi Theseus'da kalacaktı. Bütün çabalara rağmen ikna olmayan ve tartışmaya neden olan toprak sahipleri ise karşılarında Theseus'u bulduklarında kararlarından vazgeçmek zorunda kaldılar.[2]

c. Theseus böylelikle bütün tartışmalara bir son vererek, komitelerin temsilcilerini Atina'ya çağırdı. Temsilciler başkentte Theseus'un kurmuş olduğu isimlerini günümüze kadar korumayı başaran Temsilciler Meclisi ile Yüksek Mahkeme'ye katıldılar. Atina Kralı her şeye rağmen krallıkların içişleri ile malvarlıklarına karışmadı. Theseus daha sonra kırsal alanlardaki yerleşim birimlerinin de doğrudan Atina'ya bağlanmasına karar verdi. Bunlar o güne kadar Akropolis ve onun güney sömürgelerinden oluşmaktaydı. Bu sömürgeler arasında Olymposlu Zeus'un Tapınakları, Pythialı Apollon, Yer Tanrıçası ve Dionysos Mabetleri ile Dokuz Pınarlar Kemeri de bulunmaktaydı. Atinalılar bugün bile Akropolis sözcüğünü "Şehir" anlamı ile kullanırlar.

d. Hekatomboion (Temmuz) ayının on altıncı günü "Birleşme Günü" olarak kabul edildikten sonra, her yıl bu günde geleneksel olarak Tanrıça Athena'ya kan dökülmeden kurbanlar sunulup "Barış" için dualar edilmeye başlandı.[3] Sadece Atinalılara atfedilen Atina Oyunları'nı da bütün Attikalılara (Bütün-Atinalılara) adayan Theseus, ülkesinde Birleşik (Federal) Aphrodite'in kültünü de ihdas etti. Artık bir kral olarak yapacağı bir iş kalmadığını gördüğünde de bir anayasa kurup, komitedekilere söz verdiği gibi tahtını meclisin emrine bırakarak yetkilerinden arındı. Delphoi Kâhini'nin söylediği gibi artık Atina en kuvvetli fırtınalardan bile kurtulup yolunu bulmayı başarabilecek güçlü bir gemi haline gelmişti.[4]

e. Theseus ülkesinin sınırlarını daha da genişletmek ve Attika'yı her alanda ilerletmek için elçilerini Yunanistan'ın dört bir yanına gönderip, onlardan gittikleri yerlerin ileri gelenlerini Attika'ya gelmeleri için ikna etmelerini istedi. Elçilerin gittikleri yerlerde söylediği sözler bugün bile başvurulan bir parolaydı: "Buraya gelin ey insanlar." Birkaç yıl sonra büyük gruplar halinde gelen göçmenler ülkenin farklı yerlerine yerleştirildiler. Theseus, halkını Eupatridler, ("atalarından kalan toprağı hak eden insanlar" [Soylular]), Georgeler ("Çiftçiler") ve Demiurgeler ("Sanatkârlar") olmak üzere üç ayrı sınıfa ayırarak onlara görevler verdi. Eupatridler dini işlerin yanı sıra kanunları uygulamak ve ülkede adaleti sağlamakla, sistemin temel taşı olan Georgeler toprağı işleyip çiftçilik yapmakla, Demiurgeler de toplumun ilerlemesini sağlayacak icatlar yapmakla görevlendirildiler. Sonraki yıllarda toplumun en fazla saygı gösterdiği kişiler haline gelen bu insanlar, tıp, edebiyat, tekstil, marangozluk ve heykeltıraşlık gibi alanlarda önemli işler başardılar.[5] Theseus böylece ülkesini farklı sınıflara ayırarak, medeniyetin ilk tohumlarını atan kral olarak tarihe geçti. Bunun içindir ki Homeros *Gemiler Kataloğu* adlı ese-

rinde Atinalıları zamanın en değerli ve medeni halkı olarak gösterir –günümüzün modern toplum yapısıyla büyük benzerlikler gösteren bu sistem varlığını barbarların ülkeyi talan etmelerine kadar sürdürmeyi başarmıştır. Bununla beraber bazı yazarlar ısrarla Theseus'un demokrasinin ilk uygulayıcısı olmadığını ve krallığı dolayısıyla monarşiyi hiçbir zaman yıkmadığını iddia ederler. Onlara göre Atinalıları Troya Savaşı'na götüren Kral Menesthios'dan sonra bile Theseus hanedanlığını monarşi kurallarına uygun bir şekilde ve hiç bozmadan üç kuşak boyunca devam ettirmiştir.[6]

f. Klasik Çağ'daki şekliyle demokrasinin temelleri sayılan uygulamaların mimarı olan Theseus, aynı zamanda para basan ve bunların üzerine "boğa" imajı koyan ilk Atinalı Kral unvanını da sahiptir. Bu resimlerin Poseidon'un Boğası'nın mı, Minos'un generali Tauros'un mu yoksa kralın halkına tarımı özendirmek için mi konduğu tam olarak bilinmemektedir. Ancak anlatılanlara göre bu paralar "on ya da yüz öküz" alınabilecek standart bir değere sahipti. Bütün bunlar olurken Aegeus'un oğlu hiçbir zaman halkın gözünde önemli bir yere sahip olan Herakles'le girdiği rekabetten vazgeçmedi. Herakles Olympia Oyunları'nı babası Zeus'un yönetimine bıraktığında, o da İsthmia Oyunları'nın başına babası Poseidon'u getirerek buna karşılık verdi. Önceki çağlarda bu oyunlar İno'nun oğlu Melikertes anısına düzenlenmekte ve sıradan halkın katılımını önlemek için geceleri yapılmaktaydı. Theseus daha sonra uzun zamandır aralarında sınır kavgaları yüzünden huzursuzluk yaşadıkları Megara halkı ile iyi ilişkiler kurup, Peloponnesos temsilcisini İsthmia'ya davet ederek onlarla da barış masasına oturdu. Atina Kralı barışın imzalandığı sarayda bir anıt inşa ederek sütunun doğu tarafına; "Burası Peloponnesos değil, İonia'dır". Aynı şekilde sütunun batı tarafına da; "Burası İonia değil, Peloponnesos'dur," ibarelerini yazdırttı. Theseus bunlardan başka, Korinthlilerin katıldığı İsthmia Oyunları'na onların rızasını alarak Atinalıların da katılmasını sağladı.[7]

1. Hyginus: *Fabula* 244; Apollodoros: *Epitome* i. 11; Servius – Vergilius *Aeneis* viii. 54; Euripides: *Hippolytos* 34-7; Pausanias: i. 22. 2; i. 28. 10 - viii. 3. 1.
2. Sicilyalı Diodoros: iv. 61; Thukydides: ii. 15; Plutarkhos: *Theseus* 24.
3. Thukydides: *a.g.e.*; Plutarkhos: *a.g.e.*; Kritik – Aristophanes: *Eirene* (Barış) 962.
4. Pausanias: viii. 2. 1 - i. 22. 3; Plutarkhos: *a.g.e.*
5. Plutarkhos: *Theseus* 25; Homeros: *Odysseia* 383 ve xix. 135; Platon: *Symposion* 188d - *Devlet* 529e; Herodotos: viii. 31.
6. Plutarkhos: *a.g.e.*; Homeros: *İlyada* ii. 552; Pausanias: i. 3. 2.
7. Strabon: ix. 1. 6.

*

1. Theseus efsanesinin bir bölümündeki tarihsel olayların akışı incelendiğinde, Atinalıların bu yıllarda demokrasinin temellerini attıkları iddiası ger-

çeği tam olarak yansıtmaz. Attika'nın bir federasyon halini alması bundan yedi yüz yıl önceki bir fenomendir. Buna karşın Theseus'un demokratik reformları uygulamaya başlaması beşinci yüzyıla ait bir olay olup, muhtemelen Cleisthenes tarafından ortaya atılmıştır. Sonraki yıllarda Musevi Krallığı tarafından hayata geçirilen yasal reformlar da aynı şekilde Pentateuch'un editörleri tarafından Müz'e atfedilmiştir.

2. Öküzlerin çok eski çağlarda Yunanistan, İtalya ve İrlanda'nın yanı sıra günümüzde Doğu Afrika'nın bazı kabilelerinde olduğu gibi standart bir değere sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Ayrıca Atinalıların da Troya Savaşı'ndan beş yüzyıl sonrasında para ile yeni tanıştıkları tarihçilerin bir başka iddiasıdır. Bununla beraber eşit ağırlığa sahip ve üzerlerine boğa ya da yatmış halde bir dana resmi basılan Girit bakır külçeleri o çağlarda para olarak kullanılmaktaydı. (Sir Arthur Evans: *Minoan Weights and Mediums of Currency* p . 335) Paranın Atinalılara bu şekilde atfedilmesi muhtemelen bu ülkede yaşayan ve Theseus mitinin ortaya çıkmasında önemli bir paya sahip olan Butadai Kavmi'nin ileri sürdüğü bir iddiadan kaynaklanmış olabilir. Zira, bu halkın amblemi o yıllardaki paraların üzerindekilere benzer bir şekilde bir öküz kafasından ibaretti.

3. Attika'nın on iki ayrı halka ayrılması, Nil Deltası ile Etrurya'daki benzer anlaşmaların yanı sıra, ele geçirilen Kenan topraklarının on iki İsrail kabilesi tarafından paylaşılması ile hemen hemen aynı özellikler gösterir. 12 sayısı üç durumda da, ele geçirilen topraklarda her bir kabilenin bir ay başa geçecek şekilde idareyi ele almasını temel alan bir yönetim tarzını sembolize eder. Kahramanlık Çağı'nda Yunanlılar, işlenen cinayetlerin kasıtlı ya da kazara işlenmesiyle çok ilgilenmemişler hatta bu iki suça verilen cezayı birbirinden ayırt dahi etmeyerek, her durumda katilin ismini değiştirip ülkeyi sonsuza dek terk etmesini ve ölen kişinin yakınlarına kan hakkının ödenmesini şart koşmuşlardı. Cezalarını çekenler tekrar eskiden olduğu gibi hayatlarına devam edebiliyorlardı; Telamon ve Peleus'un kardeşleri Phokos'un cinayetine karışıp sürgün edildikten sonra Olymposlular tarafından kollanması, Apsyrtos'u öldüren Medea'nın işlediği cinayet nedeniyle Korinthlilerden herhangi bir tepki görmemesi bu yüzdendir. Klasik Çağ Atinası'nda ise kasıtlı olarak işlenen cinayetler (*phonos*) ölüm cezası ile, önceden tasarlanmayan cinayetler (*akousia*) ise sürgünle cezalandırılırdı. Ayrıca, kavim de suçu, yasalar nedeniyle takip etmekle mükellefti. "Savunulabilir Suç" (*Phonos hekousios*) ile "Affedililebilir Suç" (*phonos akousios*) gibi kavramlar, muhtemelen MÖ 7. yüzyıl civarında Drakon tarafından ortaya atılan kavramlardır. Bunlardan ikincisi, ritüel törenlerle günahlarından arınma şartıyla affedilebiliyordu. Theseus'un ömür boyu sürecek bir sürgünden kurtulabilmek için, David'in

bütün "Saul Kavmine" yaptığı gibi, başta Pallas ve oğulları olmak üzere bütün kavmi yok ettiği gerçeği, mitologların efsaneyi yorumlarken gözardı ettikleri bir noktadır. Dolayısıyla kralın Troizen'de geçirdiği bir yıllık sürgün cezası, ülkesinin işlediği cinayetin kirinden arınmasına yetmiştir.

100.
THESEUS ve AMAZONLAR

Theseus ile Amazonların karşı karşıya geldiğini anlatan birbirinden oldukça farklı tradisyonlar öne sürülür. Bunlardan bazılarına göre Theseus, Herakles ile birlikte Amazonlara karşı yapılan bir sefere katılmış ve savaş ganimeti olarak Melanippe adıyla da bilinen Prenses Antiope'yi almaya hak kazanmıştı. Ne var ki düşünülenin aksine bu beraberlik güzel Antiope için keder dolu geçmemiştir. Bazı yazarlar bunun nedenini, prensesin Thermodon Nehri yakınlarındaki Themiskyra şehrini Theseus'a aşkı karşılığında vermiş olmasına bağlarlar.[1]

b. Diğer bir grup yazar ise, Theseus'un bu savaşa Herakles ile çıkmadığını ileri sürer. Buna göre Theseus, Peirithoos ve arkadaşlarını da yanına alarak ülkelerinin güvenliğini sağladıktan sonra, Amazonların yaşadığı topraklara sefere çıkmışlar ve savaşçılıklarıyla bilinen bu kadınlar tarafından oldukça sıcak karşılanarak ağırlanmışlardı. Hatta bu kadınlar, Atina Kralı'na duydukları saygının bir göstergesi olarak ona birbirinden değerli armağanlar sunmuşlardı. Söylendiğine göre, bu hediyeleri Theseus'un kıyıda bekleyen gemisine tanrıçaları andıran güzelliği ile herkesin dikkatini çeken Antiope getirmişti. Karşısına çıkan bu kıza oracıkta gönlünü kaptıran Theseus, geleneklere karşı gelerek Antiope'yi zorla alıkoymuş ve adamlarına adayı hemen terk etme emrini vererek onu kaçırmıştı. Diğer bir grup mitolog ise, bundan tamamen farklı bir epizot anlatırlar. Buna göre ise Theseus, Amazonların ülkesine ulaştıktan sonra bir müddet bu kadınlar tarafından ağırlanmıştı. Bu sefer kralın yanında üç Atinalı kardeş Euneos, Thoas ve Soloon da bulunmaktaydı. Bir süre sonra kardeşlerden en küçüğü Soloon, gönlünü güzel Antiope'ye kaptırmış fakat ona kalbini açmaya cesaret edememişti. Genç adam sonunda ağabeyi Euneos'u elçi olarak prensese yolladı. Ne var ki cesur savaşçının duyguları karşılıksızdı. Antiope'nin Euneos'u eli boş geri çevirmesinin üzerine, Soloon kendini Thermodon Nehri'ne atarak hayatına son verdi. Haber Theseus

ve ağabeylerine ulaştıktan kısa bir süre sonra intiharın nedeni anlaşıldı. Büyük bir acı içerisinde Soloon'a görkemli bir cenaze töreni düzenlendi. Bu arada Theseus, Delphoi Kâhini'nin kendisine söylediği nasihati hatırlayarak burada bir şehir kurmak için hazırlıklara başladı. Kehanete göre eğer Theseus ülkesinin dışında bir başka yerde büyük bir acı yaşarsa, hemen orada bir şehir kurması şehrin yönetimini de Atinalı'ya bırakması gerekiyordu. Bir süre sonra Pythialı Apollon onuruna Pythopolis adı verilen şehir, ismi daha sonra Soloon olarak değiştirilen nehrin yanında kuruldu. Theseus; Euneos, Thoas ve Hermos'u da burayı yönetmekle görevlendirerek, Antiope yanında olduğu halde Atina'ya geri döndü. Hermos'un Pythopolis'deki sarayına, uzun yıllar boyunca yanlışlıkla "Hermes'in Evi" adı verilmiştir.[2]

c. Bunun üzerine Antiope'nin kız kardeşi Oreithyia, Theseus'a kardeşinin öcünü almak için savaş açtı. Bazı tradisyonlarda Oreithyia ismi, Herakles'in kolyesini kazanmayı başardığı Hippolyte olarak geçse de, bu görüş birçok mitolog tarafından kabul görmez. Oreithyia, Attikalılara karşı başlatacağı savaş için İskitlerden beklediği yardımı aldıktan sonra Cimmeria Boğazı üzerinden ordusunun başında Danube Nehri'ni geçip, sırasıyla Trakya, Tesalya ve Boiotia'ya geldi. Amazonlar burada güçlerini toplayarak Atina üzerine yürüyüp, Attika'yı ele geçirdiler. Hatta Areiopagos'da bir karargâh kurdular ve burada savaş tanrısı Ares onuruna dualar edip, kurbanlar sundular. Oreithyia ilk olarak askerlerinin bir kısmını Lakonia'ya göndererek, Peloponnesos'dan Atinalılara İsthmos Boğazı boyunca gelebilecek yardımın ulaşmasını önledi.[3]

d. Artık Atina tam bir kuşatma altına girmişti. Theseus ve adamları ülkelerini savunmak için hazır beklerlerken, Amazonlar da saldırı için liderlerinden emir bekliyorlardı. Fakat her iki taraf da ilk hareketin karşılarındakinin yapmasını beklemekteydi. Sonunda Theseus, Ares'in oğlu Phobos'a (*çoğu zaman Ares ile özdeşleştirilen korkunun kişileştirilmiş hali*, çev. n.) kurbanlar adayarak Boidromia Bayramı'nın kutlandığı yedinci günde ordularına savaş emri verdi. Şimdilerde bile sözü edilen ayın bu gününde Atinalılar kutlamalar düzenlerler. Bununla beraber bazı yazarlar bu festivalin, Erekhtheus'un hükümdar olduğu bir sırada Ksuthos ve Eumolpos arasında geçen ve Ksuthos'un zaferi ile sonuçlanan savaşın anısına yıllar önce kurulmuş olduğunu iddia ederler. Atinalılar savaş emrini aldıkları sırada Amazonlar da şimdilerde Amazonion denilen yer ile Khrysa yakınlarındaki Pnyks Tepesi'nde bulunuyorlardı. Atina ordusunun bir kısmı, Museon'dan aşağı inerek düşmanlarının sol tarafından hücuma kalkıştılarsa da bunda başarı sağlayamayarak Moiraların tapınağının bulunduğu yere kadar geri çekilmek zorunda kaldılar. Yunanlılar sonraları bu olay anısına burada kumandanları Khalkodon onuruna bir anıt inşa ettiler. Palladion, Ardettos Dağı ve Lykeon'da bekletilen Atinalılar daha

sonra üzerlerine çekmeyi başardıkları Amazonlara topluca saldırarak kanlı bir savaşın ardından onları ülkelerinden çıkarmayı başardılar.[4]

e. Efsane ile ilişkilendirilen diğer bir epizotta ise, Amazonların ağır kayıplar verdikten sonra Atinalılardan barış istemek zorunda kaldığı anlatılır. Söylenilenlere göre barış anlaşması da Oreithyia ile Atinalılar arasında Theseus anıtının yanında yapılmıştı. Bir başka tradisyona göre ise, kaçırıldıktan sonra Theseus ile evlenmeyi kabul eden Antiope bu savaşta kocası ile aynı saflarda kahramanca dövüşmüş fakat Molpadia'nın attığı bir okla hayatını kaybetmişti. Eşini kaybetmenin acısıyla Theseus da Molpadia'nın peşine düşmüş ve onu öldürmeden ülkesine geri dönmemişti. Oreithyia da çok az sayıdaki savaşçısı ile beraber Megara'ya kaçtıktan sonra acı ve pişmanlık içerisinde hayatını kaybetmişti. Liderlerini kaybeden Amazonlar ise Theseus tarafından Attika'dan çıkartılıp Skythia'ya gönderildiler.[5]

f. Savaş ne şekilde meydana gelirse gelsin, bu, Atinalıların ülkelerini düşmanlarından korumak için bir araya gelerek yaptıkları ilk müdafaadır. Anlaşma yapıldıktan sonra Atina'da tutsak olan birçok Amazon, tedavi edilmek üzere Khalkis'e gönderildi. Antiope ve Molpadia da, Yer Tanrıçası'nın mabedinin bulunduğu yerin yakınına gömüldüler. Atinalılar diğer Amazonları ise Amazonion adını verdiklere yerde toprağa verdiler. Tesalya'ya kaçarken hayatlarını kaybedenler ise Skotussaia ile Kynoskephalai arasında kalan bölgeye, diğerleri de Haimon Nehri yanına gömüldüler. Bir Pyrrhikhan şehri olan Lakonia'daki anıtların bulunduğu bölgeler, Amazonların saldırılarını durdurarak geri çekilmeye başladıkları yerleri gösterirler. Efsaneye göre de bu savaşçı kadınların buraya Artemis ve Apollon'a ait olan tahtadan yaptıkları iki heykeli koyduktan sonra savaştan çekildikleri anlatılır. Troizen'de bulunan Ares Mabedi ise, Atinalıların kazandıkları zaferin bir sembolüdür.[6]

g. Anlatılan bir başka tradisyona göre ise, Amazonlar Trakya'ya Skythia yoluyla değil de, Phrygia üzerinden ulaşmışlar ve bu ülkede Efesli Artemis onuruna bir tapınak inşa etmişlerdi. Diğer bir epizotta ise, Amazonların bu tapınağa, girdikleri her iki savaşta da sığındıkları öne sürülür. Bunlardan birincisi Dionysos, diğeri de Herakles'in Kraliçe Hyppolyte'yi yendiği savaştı. Epizotta tapınağın esas kurucularının Kresos ve Ephesos olduğu da dile getirilir.[7]

h. Görünen o ki, gerçekte Antiope Amazonlarla yapılan savaşta hayatını kaybetmemiş, müttefiki olan Giritli Kral Deukalion ile birlikte savaşırken görüp âşık olduğu kız kardeşi Phaidra ile evlenince Theseus onu, Delphoi Kâhini'nin yaptığı kehanete uygun olarak öldürmeye mecbur kalmıştı. İki sevgilinin evlenme isteklerine Deukalion da izin verince, hemen düğün hazırlıklarına başlanmıştı. Ancak olan bitenden haberdar olan Antiope silahlı bir şekilde düğüne gelip, orada bulunan herkesi öldüreceğini söyleyince, Theseus

ve adamları onu bir odaya kapatıp öldürdüler. Atinalılar, ölene dek kocasına sadık kalan ve ona Hippolytos adında –Demophoon olarak da bilinir– cesur bir evlat veren Amazonlu Prensesi uzun süre unutmadılar ve genç kadının güzelliği ve kahramanlıklarını içeren öyküleri birbirlerine anlatmaya devam ettiler.[8]

1. Apollodoros: *Epitome* i. 16; Hegias of Trozen – Pausanias: i. 2. 1.
2. Pindaros – Pausanias: i. 2. 1; Pherekydes ve Bion – Plutarkhos: *Theseus* 26; Menecrates – Plutarkhos: *a.g.e.*
3. Justin: ii. 4; Hellanicus – Plutarkhos: *Theseus* 26-7; Sicilyalı Diodoros: iv. 28; Apollodoros: *Epitome* i. 16; Aiskhylos: *Eumenides* 680.
4. Plutarkhos: *Theseus* 27; *Etymologicum Magnum*: – Boidromia; Euripides: *Ion* 59; Kleidemos – Plutarkhos: *a.g.e.*
5. Kleidemos – Plutarkhos: *a.g.e.*; Plutarkhos: *a.g.e.*; Pausanias: i. 41. 7; Sicilyalı Diodoros: iv. 28.
6. Plutarkhos: *a.g.e.*; Pausanias: i. 2. 1; i. 41. 7; iii. 25. 2 - ii. 32. 8.
7. Pindaros – Pausanias: vii. 2. 4.
8. Hyginus: *Fabula* 241; Apollodoros: *Epitome* i. 17; Sicilyalı Diodoros: iv. 62; Ovidius: *Heroides* 121; Pausanias: i. 22. 2; Pindaros – Plutarkhos: *Theseus* 28.

*

1. "*A*" ve "*mazon*" kökünden türeyen bir sözcük olan "Amazonlar", kelime olarak "memesizler" anlamına gelir. Anlatılanlara göre (*bu kadınlar, dünyaya gelen erkek çocukları sakat bırakır ya da öldürürlerdi*, çev. n.), bu kadınlar, yalnız kız çocuklarını büyütmekte ve rahatlıkla yay kullanıp ok atabilmeleri için onların göğüslerinden birini küçük yaşlarda almaktaydılar –ancak birçok tarihçiye göre bu kavram hayal ürünü olmaktan öteye gitmez. Anlaşıldığı kadarıyla Ermenice'den gelen Amazon sözcüğü, bu dilde "Ay Kadınları" anlamına gelir. Ay Tanrıçası'nın sadık birer hizmetkârı olan rahibeler, Sirte Körfezi'nde olduğu gibi Karadeniz'in Güneydoğu kıyılarında yaşadıkları bölgelerde de yanlarında her zaman silah taşıdıklarından dolayı, görünen o ki, yolcuların gittikleri yerlerde anlattıkları rahibelere ait bu öyküler, kadın savaşçıların tasvir edildiği Atina'da bulunan tarihi çağlara ait birtakım ikonların yorumlanmasını daha da karışık hale getirmiş ve bu da Thermedon Nehri'nden gelen Amazonların yaptığı istilaları anlatan Attika efsanesini şekillendirmiştir. Varlıklarını Klasik Çağ'a dek sürdürmeyi başarabilen ve Olympia'daki Zeus tahtının bulunduğu bölgenin yanı sıra (Pausanias: v. II. 2), Atina'daki Colonnade Duvarları (Pausanias: i. 15. 2), Theseus Mabedi'nde bulunan Tanrıça Athena'ya ait kalkanın üzerinde karşılaştığımız bu resimler, Helen öncesi dönemde Athena'ya bağlı olan rahibeler arasında yaşanan başrahibelik mücadelesi ile Attika'nın Helenler tarafından işgali sırasında Tanrıça rahibelerinin şehir halkına yaptığı yardımın da bir açıklaması olabilir. Kurucusu Kresos'dan (Giritli) dolayı bir Minos kolonisi sayılan Ephesos'dan başka, Amazonlara ait mezarların bulunduğu hemen hemen her yerde, daima silah-

larıyla birlikte tasvir edilen bu rahibelerin yaşamış olduğu muhtemeldir. Görünüşe göre Oreithyia ya da Hippolyte rotasını değiştirerek Skythia'ya uğramıştır; zira, Cimmeria Boğazı –Krimea–, rahibelerin erkekleri öldürerek kurban ettikleri Artemis'in Vahşi Tauria kültünün merkeziydi.

2. Antiope'nin Phaidra ve Theseus'un evlendiği düğüne silahlı bir şekilde gelerek orada bulunanları tehdit etmesi, büyük bir ihtimalle Helen istilacılarının Baş-rahibenin adamlarını öldürdükten sonra ona sahip olduklarını resmeden ikondan esinlenilerek kaleme alınmıştır. Tek eşliliğin yaşam tarzı olarak kabul edildiği bir klana mensup olan Antiope'nin Theseus'un resmi eşi olması geleneklere de ters düşen bir pratiktir. Melanippe ve Hippolytos isimleri ise, Amazonların Helen öncesi dönemde at kültünü benimsemiş olduklarını gösterir. "Yumurtayı andıran kaya" anlamına gelen Soloon da muhtemelen, cenaze oyunlarında düzenlenen "ağırlık fırlatma" yarışması ile alakalı bir kavramdır. Bu Oyunlar, kurucusunun adıyla anılan ve bir Yunan Kolonisi olan Pythopolis'de düzenlenmekteydi ve anlaşıldığı kadarıyla da kurban edilmek üzere seçilen insanların bu nehre atılması bu şölenlerde bir gelenek halini almıştı. "Yardıma gitmek" anlamına gelen Boidromia ise, Tanrıça Artemis'e atfedilen fakat hakkında çok az şey bilinen bir festivaldir. Belki de bu şenlikler de aynı Argivlilerin Hybristika Festivali gibi, tepeden tırnağa silahlı rahibelerin katılımı ile gerçekleştirilmekteydi.

101.
PHAİDRA ve HİPPOLYTOS

Theseus, Phaidra ile evlendikten sonra, Antiope'den olan gayrimeşru oğlu Hippolytos'u büyükbabası Pittheus'un tahtta olduğu Troizen'e gönderdi. Pittheus da onu halkına tahtının varisi olarak tanıttı. Atina Kralı böylece, Hippolytos'un, Phaidra'nın çocukları Akamas ve Demophoon ile birlikte Atina tahtı için ölümünden sonra olası bir savaşa girmesini önlemiş oldu.[1]

b. Artemis'e ibadet eden annesi Antiope'nin izinden giden Hippolytos da, Tanrıça onuruna Troizen'de tiyatro binasının hemen yanında ilk iş olarak bir tapınak inşa ettirdi. Ne var ki bu hareket Aşk Tanrıçası Aphrodite'in hiç de hoşuna gitmedi. Zira kültünü yaymaya çalıştığı Troizen'de genç prensin Amazonlar gibi Artemis'e ibadet etmesi onu öfkelendirmişti. Tanrıça ceza olarak da Eleusis Mysterionlarına katılan Phaidra'nın, üvey oğlu Hippolytos'a âşık olmasını sağladı. Gerçekten de o gün, sayısız genç kızın kalbini kaptırdığı prens, krallarınkine benzeyen kıyafeti ile törenlere katılmış ve herkesin ilgisini üzerine çekmişti.[2]

c. Theseus'un Peirithoos ile birlikte Tesalya'ya gidişini fırsat bilen Phaidra, Hippolytos'u takip ederek onun peşinden Troizen'e kadar geldi. Kraliçe burada Gözetleyen Aphrodite onuruna bir tapınak inşa ederek, uzun bir süre kalıp âşığını görmek için bir bahane uydurdu. Bu arada olan bitenden tamamen habersiz olan Hippolytos, ülkede düzenlenen yarışmalara katılmak için hazırlıklar yapıyordu. Bu, Phaidra için bulunmaz bir fırsattı. Atina Kraliçesi sık sık ziyaret etmeye başladığı Troizen'e gelir gelmez, tapınağın hemen yakınındaki mersin ağacının yaprakları arasından âşığını izliyordu. Hippolytos, Atina Şenlikleri'ne katılmak babası Theseus'un sarayında kaldığı sırada ise, Phaidra Aphrodite'in Akropolis'deki tapınağını aynı amaç için –âşığını yarışmalar hazırlanırken izlemek için– kullanmıştı.[3]

d. Phaidra üvey oğluna karşı hissettiklerinden hiç kimseye bahsetmedi. Ne var ki, uzun bir süre kalbini yaralayan bu aşktan dolayı yemeden içme-

den kesilmiş ve her geçen gün giderek zayıflamaya başlamıştı. Bu umutsuz durum kendisine en yakın kişi olan hizmetçisinin gözünden kaçmamış; en sonunda Phaidra aşkını ona itiraf etmek zorunda kalmıştı. Kraliçe ayrıca, Girit'ten getirmiş olduğu Tanrıça'nın iki tahta imajını tekrar Artemis'e sunarak ona yeniden ibadet etmeye başlayacağını söyledi. Hizmetçi, hiç vakit kaybetmeden kraliçeye, Hippolytos'a gönderilmek üzere ona duyduğu sınırsız aşkı itiraf eden bir mektup yazmasını söyledi. Phaidra, prense gönderdiği mektupta şunları söylüyordu: "Girit'in bahtsız prensesleri olan biz kadınlar, her zaman aşkımızın utancıyla yaşamaya mahkûm olduk: Büyükannem Europa; annem Pasiphae ve son olarak da kız kardeşim Ariadne'nin başına gelenlere bak. Vefasız Theseus'un kaderine terk ettiği ve sonunda öldürdüğü zavallı annen Ariadne –Kader Tanrıçaları neden bu talihsiz kadının öcünü ondan almaz ki?– bu makuz kader bir gün benim de sonum olacak. Seni benimle birlikte Aphrodite'e ibadet etmeye ve babandan intikam almaya davet ediyorum. Kısa bir süreliğine de olsa bir av bahane edip gözden uzaklarda bir yerde buluşmamız mümkün olmaz mı? Hem zaten hiç kimse bizim ilişkimizden şüphelenmez. İnan bana herkes bunun aile fertleri arasındaki normal bir ilişki olduğuna inanacak, hatta bize gıptayla bakacaklar."[4]

e. Hippolytos üvey annesinden gelen bu mektubu okuduktan hemen sonra dehşete kapılarak onu ateşe atıp kül olmasını seyretti. Ancak kuşkularını tamamen giderebilmek için, ertesi gün erkenden Atina'ya gitmeye karar verdi. Theseus ülke dışında olduğundan dolayı sarayda sadece üvey annesini kendisini beklerken buldu. Talihsiz genç büyük bir şaşkınlık ve tiksintiyle dinlediği Phaidra'nın kirli arzularını kalbine sokmayı kabul etmeyerek onu geri çevirdi. Reddedilmeyi kabullenemeyen Phaidra bunun üzerine üzerindeki elbiseleri parçalayarak avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı. Kraliçe çok geçmeden nöbetçilerle beraber odaya gelen herkese üvey oğlunun kendisine zorla tecavüz etmeye kalkıştığını söyledikten sonra ardından zavallı Hippolytos'u suçlayan bir mektup bırakarak, yalnız kalıp umudunu tamamen yitirdiği bir anda intihar edip hayatına bu şekilde son verdi.[5]

f. Theseus bu acı haberi çok geçmeden aldı. Oğlu Hippolytos'a lanetler yağdırıp beddualar ederek onun bir daha Atina'ya ayak basmasını yasakladı. Daha sonra da babası Poseidon'a yalvararak, kendisine söz verdiği üç dilekten ilkini gerçekleştirmesi için ona yalvardı. "Ey kudretli Poseidon," dedi Theseus, "bu sadakatten yoksun adamı Troizen'e daha ulaşmadan yoluna çıkaracağın bir canavarla öldür."[6]

g. Bir faciaya sebep olmamak için geldiği Atina'da iftiraya uğrayan Hippolytos, babasının isteği üzerine hemen orayı terk ederek Troizen'e doğru yola çıktı. Hâlâ uğradığı haksızlığı düşünüp Theseus'a bu durumu açıklamanın yollarını arıyordu. Bu düşüncelerle tam İsthmos Boğazı'ndan geçtiği bir sıra-

da, denizden gelen ve Moluria Kayalıkları'na dek yükselen dalgadan devasa bir fok balığının çıktığını gördü. (Bazı tradisyonlarda bu canavarın beyaz bir boğa olduğu ileri sürülür.) Bunun üzerine arabayı dörtnala çeken atlar bu yaratıktan ürkerek yoldan çıkıp kayalıklara doğru koşmaya başladılar. Talihsiz Hippolytos, her ne kadar uçurumdan son anda kurtulmayı başardıysa da, gemi azıya alan atları bir türlü durduramadı. Kayalıklara çarpıp dağılan arabanın son parçası bir zeytin ağacına çarptıktan sonra ancak durabildi. Saronialı Artemis Tapınağı'nın yakınında olan ve bu gün bile ziyaretçilerin akınına uğrayan bu ağaç Kıvrılmış Rhakhos adıyla bilinmekteydi –*rhakhos*, Troizenlilerin meyve vermeyen zeytin ağacına verdikleri isimdir. Ne var ki, parçaladıkları arabadan kurtulmayı başaran atlar, vücuduna dizginlerin dolaştığı sahiplerini sürüklemeye devam ettiler. Esasen dizginler de bu ağacın dallarıyla birbirine karışmıştı. Zavallı Hippolytos'un vücudu parçalara ayrılana dek bu kovalamaca devam etti. Bu arada deniz canavarı da bir süre sonra geldiği yöne doğru gitmeye başlayıp az sonra gözden kayboldu.[7]

h. Öte yandan anlatılanlardan tamamen farklı olan bir başka tradisyona göre ise, Hippolytos Atina'yı terk ettikten hemen sonra yaşadığı acıya daha fazla dayanamayarak ölümcül bir hastalığa yakalanmıştı. Bu arada Tanrıça Artemis, olayların gerçek yüzünü anlamadan oğlunu cezalandıran Theseus'a olan biten her şeyi anlatmış, acılı baba da Hippolytos'dan af dilemek için Troizen'e gelmişti. Ne var ki kaderi annesininki kadar acılarla dolu olan talihsiz genç, ölüm döşeğinde babasının söylediklerine cevap bile veremeden hayatını kaybetti. Bütün bu yaşananların tek sorumlusu olan Aphrodite'den kederli babanın öcünü almak Tanrıça Artemis'e düştü. Buna göre Tanrıça (*yılın dört ayını Persephone ile, kalan dört ayını da Aphrodite ile geçirmesine karar verilen*, çev. n.) Adonis'in başına bir yaban domuzu musallat etti. O gün bu gündür Tanrıça'nın isteğiyle, Troizenli genç kızlar evlenmeden önce saçlarından bir tutam keserek onları Hippolytos'a adamaya başladılar. Daha sonra Diomedes, genç adamın anısına Troizen'de bir tapınak inşa ederek prensin imajını tapınağın içine koydurttu. Mersin ağaçlarının dikenli yaprakları arasında tasvir edilen bu tapınağın hemen yanında Phaidra ve Hippolytos'a ait oldukları ileri sürülen mezarlar bulunmaktaydı.

i. Troizenliler kahramanları Hippolytos'un Atina'dan ayrıldıktan hemen sonra ürken atların parçaladığı arabada can vermediğini, hatta mezarının kendi tapınağı da dahil olmak üzere yeryüzünde bulunmadığını iddia ederler. Onlara göre, bu asil gencin ruhu suçsuzluğuna tanıklık eden tanrılar tarafından gökyüzüne çıkartılarak "Tanrıların Arabacısı" imajıyla yıldızlar arasına konmuştur.[8]

j. Babasının ettiği lanetten dolayı hayatını kaybettiği için Atinalılar, Hippolytos'un anısına, Tanrıça Artemis'in tapınağının bulunduğu yerin hemen

yakınına bir anıt yaptılar. Bazı epizotlar Theseus'un oğlunun ölümünden dolayı suçlu bulunup hayatının son günlerine kadar büyük bir utanç içerisinde yaşayacağı Skyros'a sürgün edildiğini yazar. Fakat ortak olan kanı, onun, Ölüler Diyarı'nın tanrıçası Persephone'ye tecavüz etmeye kalkıştıktan sonra öldürüldüğü yönündedir.[9] (*Buna göre ilk başta kendisini dostça karşılayan Hades, onu yemek masasına davet ettikten sonra, Theseus ve yanındakiler oturdukları sandalyeden bir daha kalkamamak üzere tutsak oldular.* Çev. n.)

k. Anlatılanlara göre, Tartaros'a gönderilen Hippolytos'un ruhunu, Tanrıça Artemis burada alıkoyarak, ünlü hekim Asklepios'dan onu tekrar diriltmesini istedi. Tıbbın tanrısı da, Giritli Glaukos'u yeniden hayata döndürmeyi başardığı sihirli otlardan hazırlanan karışımı üç kez gencin cesedine sürdü. Çok geçmeden genç adam nefes almaya, daha sonra da yürümeye başladı. Ne var ki, Asklepios bu hareketiyle başta Zeus olmak üzere Kader Tanrıları ve diğer Olympos'luları öfkelendirdi. Çünkü bu, var olan düzene karşı yapılan bir isyandı. Sonunda Zeus, Apollon'un oğlunu gönderdiği yıldırımla öldürdü.

l. Latinlerin anlattığı bu hikâyeye göre Artemis, Tartaros'dan çıkarmayı başardığı Hippolytos'u bir buluta sararak yaşlı bir adam kılığında oradan uzaklaştırdı. Girit ve Delos Adası üzerinde bir süre dolaşan bulut, Tanrıça'nın en uygun yer olarak seçtiği İtalya'daki Arikia'da durdu.[10] Hippolytos bir müddet sonra Nympha Egeria ile evlenerek, sarp kayalıkların boydan boya çevrelediği ve göz alabildiğine yemyeşil ormanların bulunduğu bu ülkeye yerleşti. Orada yaşayanların bu yabancıyı tanımalarını önlemek için de Tanrıça onun ismini Virbios olarak değiştirdi. *Vir bis* "iki kez hayata gelen" anlamına gelir. O günden sonra Arikia'ya atların girmesi ya da orada at yetiştirilmesi de yasaklandı.[11] Arikialıların anlattıklarına göre, Theseus oğlunu uzun aramalar sonunda burada bulmuş ve onu tekrar Atina'ya götürmeyi denemişse de Hippolytos babasını reddederek Tanrıça'nın gösterdiği bu yerde hayatının sonuna dek başka bir yere gitmemiştir.

m. Asklepios'a ait Epidauria'da bulunan tapınakta, Hippolytos'un tıbbın tanrısına, kendisine tekrar yaşama ayrıcalığı vermesi karşılığında yirmi at sunduğu ya da adadığı tasvir edilmiştir.[12]

1. Apollodoros: *Epitome* i. 18; Pausanias: i. 22. 2; Ovidius: Heroides iv. 67.
2. Pausanias: ii. 31. 6; Ovidius: *a.g.e.*
3. Ovidius: *a.g.e.*; Seneca: *Hippolytos* 835; Pausanias: ii. 32. 3 – i. 22. 2; Euripides: *Hippolytos* 1; Sicilyalı Diodoros: iv. 62.
4. Ovidius: *a.g.e.*; Pausanias: i. 18 . 5
5. Apollodoros: *Epitome* i. 18.; Sicilyalı Diodoros: iv. 62; Hyginus: *Fabula* 47.
6. Plutarkhos: *Bioi Paralleloi* 34; Servius – Vergilius *Aeneis* vi. 445
7. Pausanias: ii. 32. 8; Euripides: *Hippolytos* 1193; Ovidius: *Metamorphoses* xv. 506; Plutarkhos: *a.g.e.*; Sicilyalı Diodoros: iv. 62

8. Euripides: *Hippolytos* 1282 ve 1423; Pausanias: ii. 32 1-2 .
9. Pausanias: i. 22. 1; Philostratos: *Taeis tan Tyana Apollonion* (Tyanalı Apollonios'un Hayatı) vii. 42; Sicilyalı Diodoros: iv. 62
10. Ovidius: *Metamorphoses* xv. 532 ve *Fasti* vi. 745
11. Vergilius: *Aeneis* vii. 775; Ovidius: *Fasti* v. 312 – *Metamorphoses* xv. 545; Strabon: iii. 263; Pausanias: ii. 27. 4
12. Servius – Vergilius *Aeneis* vi. 136; Strabon: v. 3. 12; Suetonius: *Caligula* 35; Pausanias: *a.g.e.*

*

1. Phaidra'nın üvey oğluna geleneklere aykırı olarak âşık olup, onunla birlikte olabilmek için her yolu denemesi, Joseph'e kalbini kaptıran Patiphar'ın eşinin konu edildiği hikâye ile büyük benzerlikler taşır. Anlatılan efsanenin çıkış yeri büyük olasılıkla, Mısır kökenli olan *İki Kardeşin Hikâyesi* ya da birtakım Kenan kaynaklarıdır. Hikâyedeki olaylar zinciri ise, kutsal kralın hükümranlık süresinin sonunda dörtnala koşan atların parçaladığı arabada hayatını kaybetmesini resmeden ikonlardan alınmıştır. Eski bir İrlanda efsanesinde anlatıldığı gibi, eğer Kasım denizinin tanrısal kükremesi krala son saatinin geldiğini bildirmişse, bu uyarı bir dalganın sırtında ağzı açık bir şekilde duran bir boğa veya bir fok balığı şeklinde tasvir edilmiştir. Dikenli dalları ve kahramana atfedilen tapınağın hemen yanında mersin ağaçlarının sıklığı göz önünde bulundurulduğunda, Hippolytos'un hayatına mal olan dizginlerin karıştığı ağaç, netameli zeytin ağacından ziyade, mersin ağacının kendisidir. Buna ilaveten mersin ağacı aynı zamanda, Oinomaos'un ölümüne neden olan araba kazasının konu edildiği hikâyede de anlatıldığı gibi, kutsal kralın hükümranlık süresi için belirlenen yılın son ayını temsil eder. Buna karşılık zeytin ağacı ise, genç veliahtın tahta geçişinin ilk ayıdır. Virbios'un *Vir bis*'den türemiş olduğu iddiası da gerçeği yansıtmaz. Çünkü söz konusu kelimenin Yunanca'da sıkça karşılaştığımız *hierobios*'dan "kutsal hayat" türemiş olma ihtimali daha yüksektir, çünkü zaman içerisinde *Hestia* ve *Vesta* ya da *Hesperos* ve *Vesper* örneklerinde olduğu gibi *h* harfi yerini *v* harfine bırakmıştır. Sir James Frazer *Altın Dal* adlı eserinde ritüele katılan rahibin sıkı sıkıya tuttuğu bitkinin ökseotu olduğunu ortaya koyarak, Sisyphos'un oğlu Glaukos ile çoğu zaman karıştırılan Minos'un oğlu Glaukos'un bu bitki sayesinde hayata dönmeyi başarmış olabileceğini ileri sürer. Her ne kadar Helen öncesi dönemde ökseotu ile meşe kültü Yunanistan sınırları içerisinde yasaklanmış olsa da, İsthmos'dan göçen rahiplerin bu ritüelleri Arikia'ya getirmiş olabilecekleri gerçeklik payı yüksek olan bir varsayımdır. Egeria ismi, onun, karakavak koruluğunda yaşayan Ölüm Tanrıçası olduğunu gösterir.

2. Hippolytos'un ölümünden sonra, Troizenli kadınların onun tapınağına gelerek saçlarının bir kısmını kesip, kahramanlarına adamaları, bir zamanlar Müslüman kadınlarının yaptığı gibi, büyük bir olasılıkla kadınları saçların-

daki sihirli güçten mahrum bırakmak amacıyla ataerkil sistemin egemen olduğu toplumlarda gelenek halini alan bir uygulamadır.

3. Sisyphos ve Neleus'un konu edildiği efsanelerde anlatıldığı gibi Hippolytos'un da mezarının halktan gizlenmesi, birtakım doğa üstü güçlere sahip olduğuna inanılan bu mezarların İsthmos Boğazı'nda stratejik noktalarda bulunduğu izlenimini verir.

102.
LAPİTHLER ve KENTAURLAR

Bir grup yazar Lapithli Peirithoos'un, İksion ile Eioneus'un kızı olan Dia'nın oğlu olduğunu, diğer bir grup yazar ise onun Dia'yı baştan çıkarmadan önce onun etrafında dönüp duran Baş Tanrı Zeus'un oğlu olduğunu iddia eder.[1]

b. Söylenilenlere göre Theseus'un kahramanlık ve mucizeleri Yunanistan'ın dört bir yanında anlatılır olmuştu. Peneus Nehri yakınlarında yaşayan Magnetelerin Kralı Peirithoos da bunlardan çok etkilenmiş ve bu savaşçının söylendiği kadar cesur olup olmadığını anlamak için onu sınamaya karar vermişti. Bunun için Peirithoos, Marathon'a kadar gelip Theseus'un sürülerinden birkaçını çalmaya kalkışınca, Atina Kralı peşine düştüğü hırsızı çok geçmeden yakaladı. İki savaşçı karşı karşıya geldiler, ne var ki her ikisi de birbirinin asaletinden ve kulaktan kulağa anlatılan kahramanlığından o kadar etkilenmişti ki, aralarında ölümcül bir dövüş başlayacakmış gibi görünürken taraflar bundan bir anda vazgeçip, sonsuza dek sürecek olan dostluklarını yaptıkları yeminlerle pekiştirdiler.[2]

c. Bu arada Peirithoos, bazılarının Butes'in kızı, bazılarının da Adrastos'un kızı dedikleri Hippodameia (Deidameia) ile evlilik hazırlıklarına başlamış ve düğün günü gelince de Ares ve Eris dışındaki bütün Olympostuları sarayına davet etmişti. Çünkü Eris'in, Peleus ve Thetis'in düğününde çıkardığı tatsızlık hâlâ hafızalardaydı. Peirithoos'un sarayında yapılan şenliklere beklenildiğinden daha fazla konuk gelince Magneteler, krallarının kuzenleri (üvey kardeşleri) olan Kentaurları Nestor, Kaineus ve diğer Tesalyalı prenslerle birlikte sarayın hemen yanında olan ve ağaçların gölgesinde devasa masaların kurulduğu bir mağarada misafir ettiler.

d. Ne var ki şaraba alışkın olmayan Kentaurlar konuklara ikram edilen içkinin güzel kokusuna dayanamayıp, kendilerinden geçtiler ve ikram edilen bozuk sütü bir kenara bırakarak ellerindeki kupaları yanlarında buldukları

fıçıdan doldurdular. Yarı insan yarı at olan bu ucube yaratıklar, içtiklerinin su karıştırılmamış saf içki olduğunu maalesef anlayamadılar. Çok geçmeden de sarhoş oldular. Öyle ki, Eurytos ya da Eurytion, kendilerini selamlamaya gelen geline doğru koşarak onu saçlarından sürüklemeye, saldırmaya hatta tecavüz etmeye kalkıştı. Diğer Kentaurlar da kardeşlerine bakarak yanlarındaki kadın ve erkek çocuklara şehvetle saldırmaya başladılar.[3]

e. Bunun üzerine Peirithoos yoldaşı Theseus'la birlikte Kentaurlarla dövüşmeye başladı. Lapithlilerin de yardımıyla iki cesur savaşçı geline saldıran Eurytion'un kulaklarını ve burnunu kesip, onu ve kardeşlerini saraydan uzaklaştırmayı başardılar. Lapithlerden Kaineus'un hayatını kaybettiği ve sabaha dek süren bu dövüş, düğüne çağrılmayarak küçük düşürülen Ares ve Eris tarafından intikam için gönderilen Kentaurlar ile Lapithler arasında uzun yıllar sürecek olan kan davasını da başlatmış oluyordu.[4]

f. Düğünden zorla kovulmayı kendilerine yediremeyen Kentaurlar, daha sonra toplanıp saraya tekrar saldırmışlarsa da, bu kez de Theseus tarafından anayurtları Pelion Dağı'ndan da çıkartılarak, Pindos Dağı yakınlarındaki Aithikes'e kadar kaçmak zorunda kaldılar. Fakat Lapithler için onlardan kurtulmak sanıldığı kadar kolay olmadı. Çünkü, İksion ile bir bulutun birleşmesinden dünyaya gelen bu yaratıklar, baba tarafından Peirithoos'un üvey kardeşleriydiler ve babalarının mirasından kendilerine düşen payı almak için Lapith'e saldırmaları fazla uzun sürmedi. Peirithoos ve adamları bu saldırılardan ağır kayıplar verdikten sonra Elis'deki Pholoe şehrine sığınmak zorunda kaldı. Ne var ki, düşmanları onlara burada da rahat vermeyince, Lapithler bu kez de Malea'ya göç edip buraya yerleştiler.

g. Theseus, Kentaurlara karşı giriştiği savaşta, çocukluğundan beri bir daha görmediği Herakles ile karşılaştı. Atina Kralı, hayranı olduğu kahramanı hemen, Eleusis'de düzenlenen Demeter Mysterionları'na davet etti.[5]

1. Sicilyalı Diodoros: iv. 70; Eustathios – Homeros 101.
2. Strabon: *Fragment* 14; *Vatican Epitome*; Plutarkhos: *Theseus* 30.
3. Apollodoros: *Epitome* i. 21; Sicilyalı Diodoros: iv. 70; Hyginus: *Fabula* 33; Servius – Vergilius *Aeneis* viii. 304.
4. Pindaros: *Fragment* 166f – Athenaios: xi. 476b; Apollodoros: *a.g.e.*; Ovidius: *Metamorphoses* xii. 210; Homeros: *Odysseia* xxi. 295; Pausainas: v. 10. 2.
5. Plutarkhos: *a.g.e.*; Homeros: *İlyada* ii. 470; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Herodotos – Plutarkhos: *a.g.e.*

*

1. Müşterek olarak at kültünü benimseyen Lapith ve Kentaurların her ikisi de kendilerinin bir meşe-kahramanı olan İksion'un soyundan geldiğini iddia etmişlerdir. Kuzey Yunanistan'daki dağlarda ilkel bir hayat süren bu iki kavim arasındaki dinmek bilmeyen savaşlar, Helenlerin işine yaramış, ilk başta

Lapithlerle müttefik olan Helenler daha sonra Kentaurlarla işbirliği yaparak durumdan istifade etmesini bilmişlerdir. *Centaur* ve *Lapith* kelimelerinin İtalyanca *centuria*, "yüz kişilik askeri birlik" ve *lapicidae* "taş yontucuları" kelimelerinden türemiş oldukları muhtemeldir. (Klasik etimolojiye göre ise bu isimler sırasıyla *centtauroi*, "boğaya ok atan savaşçılar" ile *lapizein*, "kabadayılar" kelimelerinden türemişlerdir.) Görünüşe göre dağlarda yaşayan bu insanlar erotik orjiler düzenlemekteydiler ve bu yüzden de muhafazakâr sayılabilecek ve tekeşliliği benimseyen Helenler tarafından zevk düşkünü olarak tanınmışlardı. Klasik Çağ'a kadar soylarını sürdürmeyi başarabilenler kendilerine yer olarak Arkadya ve Pinthos dağlarını seçmişlerdir. Hatta o çağlara ait kelime yapılarının günümüzde konuşulan Arnavutça'da hâlâ var olduğunu söylemek mümkündür.

2. Bununla beraber Lapith ve Kentaurlar arasında geçen savaş –bu çatışma, Olympia'daki Zeus Tapınağı'nın beşik çatısında, (Pausanias: v. 10. 2), Atina'daki Theseus Mabedi'nin yanı sıra (Pausanias: i. 17. 2) Tanrıça Athena'nın kalkanı üzerine de resmedilmiştir– çok büyük ihtimalle, sınır kabilelerinin birbirleriyle giriştikleri basit bir anlaşmazlıktan çok daha ciddiydi. Kraliyet şöleni ile ilişkilendirilen ve tanrıların yönettiği, ayrıca Theseus'un aslan postu giydiği halde yardımda bulunduğu düğün, çok büyük bir ihtimalle bütün Helenlerin katıldığı bir ritüel olma özelliği taşımaktadır. Aynı şekilde Theseus gibi aslan postu ile tasvir edilen Herakles'in de bu tür festivallerde Kentaurlarla savaştığını konu eden hikâyelere rastlamak mümkündür. Homeros'a göre Kentaular, eski çağlara ait tabletlerde resmedilen Satyrlere benzediklerinden dolayı "kaba tüylü yaratıklardır". Festivale konu olan ikon muhtemelen, tahta henüz geçen kralın –bunun kim olduğu önemli değildir– vahşi hayvan kılığına giren dansçılarla yaptığı dövüşü anlatır. A. C. Hocart *Kingship* adlı eserinde, bunun eski devirlerdeki taç giyme merasiminin bir parçası olduğunu ileri sürer. Eurytion'a da burnunu her işe sokan yabancılara atfedilen bir rol verilmiştir.

3. Peirithoos'un babasının İksion ya da Zeus'dan biri olduğunun iddia edilmesi, İksion'un baş tanrı ile özdeşleştirilmesi ile alakalıdır. Magnete Kralı'nın şeceresinin dayandırıldığı tahmin edilen ikonda, Thetis'in –"sahilin kutsal çocuğu" Eioneus'un kızı Dia– rahibelerinden biri, vahşi atların bağlı olduğu dizginleri tahta geçmek isteyen yarışmacılara verirken resmedilmiştir. "At terbiyecisi" anlamına gelen Hippodameia'nın konu edildiği hikâye de aynı ikonla ilişkilendirilir. Bir başka önemli nokta ise, Zeus'un Dia'yı baştan çıkarmak için at kılığına girip onun "etrafında dönüp durmasıdır". Zira, Peirithoos'un kelime karşılığı olan bu hareket, Güneş Tanrısı olarak bilinen ve ateş topuna sarılmış halde tasvir edilen İksion'un, vaat edilen cennetin etrafında yaptığı seyahat ile aynıdır.

103.
THESEUS'UN TARTAROS MACERASI

Eşi Hippodameia'nın ölümünden sonra Peirithoos, Theseus'u, Dioskurlar olarak da tanınan Kastor ve Polydeukes'in kız kardeşi Helen'i kaçırmak için Sparta'ya gitmeye ikna etmeyi başardı. Bu sırada Theseus'un eşi Phaidra hayatına kendisini asarak son vermişti. Aslında her ikisi de Helen'le evlenmek istiyordu. Şimdilerde Atina sınırları içerisinde bulunan Serapis Mabedi'nde bir araya gelen Peirithoos ile Theseus, genç kız için aralarında kura çekmeye karar verdiler. Buna göre, kurayı kazanan Helen'le evlenmeye hak kazanacak, ancak kaybedene de diğeri, her pahasına olursa olsun Zeus'un diğer bir kızı ile evlenmesine yardım edecekti.[1]

b. Theseus ve Peirithoos önceden kararlaştırdıkları gibi, ordularıyla Lakedaimonia'ya girip, Helen'i kaçırmayı başardılar. Söylendiğine göre genç kız o sırada Sparta'da bulunan Erdemli Artemis Tapınağı'nda Tanrıça'ya dua etmekteydi. İki kahraman at sırtında bir süre gittikten sonra artık takip edilmediklerini anlayınca da birbirlerine söz verdikleri gibi kura çekmek için mola verdiler. Gerçi Lakedaimonlar onları uzun süre takip etmişlerdi ama, Tegea'ya ulaştıklarında artık düşmanlarına yetişemeyeceklerini anlayıp geri dönmüşlerdi. Kurayı Theseus kazanınca Atina Kralı arkadaşına Persephone'yi elde etmek için yardım edeceğine söz verdi.[2] Ne var ki, Helen henüz evlenecek yaşta değildi. (Bazı tradisyonlarda genç kızın kaçırıldığında on iki hatta daha da küçük olduğu ileri sürülür.) Ayrıca Theseus, Dioskurlarla iyi geçinmek isteyen Atinalıların bunu hoş karşılamayacağını düşünüyordu. Bunun için kral onu, büyük bir gizlilik içerisinde dostu Aphiadnai'ye emanet etti. Burada Theseus'un annesi genç kızı himayesi altına aldı. Bazı yazarlar Theseus ile Helen arasındaki yaş farkından dolayı, Atina Kralı'nın onu kaçırmadığını, kaçıranlarınsa İdas ve Lynkeus olduğunu ve bunların da Prensesi Theseus'un gözetimine bıraktığını söylerler. Aynı yazarlar buna sebep olarak da Dioskurların bir zamanlar prensesleri Leukippides'i kaçırmasını gösterir-

ler. Diğer bir grup yazar ise Helen'in babası Tyndareus'un, kızını kaçırmak isteyen Hippokoon'un oğlu Enarephoros'un korkusundan genç kızı bizzat Theseus'a emanet ettiğini iddia eder.[3]

c. Aradan yıllar geçip Helen, Aretha'nın yanında büyüyüp evlenme çağına geldiğinde Peirithoos, Theseus'a bir zamanlar içtikleri yemini hatırlatarak ondan kendisine yardım etmesini istedi. İki dost bunun için ilk olarak Zeus'un kâhinine başvurdular. Kâhin, baş tanrının kızını kaçırmak isteyen bu iki kafadara alaylı bir ifadeyle, Tartaros'a gidip Tanrıça'yı Hades'ten istemelerini söyledi. Nasılsa Yer altı Kraliçesi Zeus'un en asil kızı değil miydi? Atina Kralı, kâhinin kendileriyle alay ettiğini söyleyip arkadaşını bundan vazgeçmek için ikna etmeye çalıştıysa da, Peirithoos'un içtikleri yemini bir kez daha hatırlatmasıyla daha fazla ısrar etmedi. Çok geçmeden iki savaşçı ellerindeki kılıçlarla Tartaros'a gitmek için yola çıktı. Bilinenin aksine Lethe Nehri'nden geçmeyerek başka bir yoldan Hades'in sarayına ulaşmayı başardılar. Ölülerin Tanrısı, onların isteklerini kendisinden beklenmeyecek bir soğukkanlılıkla dinledikten sonra konuklarını ziyafet için masasına davet etti. Theseus ile Peirithoos, hiçbir şeyden şüphelenmeyerek gösterilen sandalyelere oturdular. Ne var ki bunlar "Unutkanlık Sandalyeleri" idi ve her ikisi de oturur oturmaz sandalyelere yapışıp kaldılar. Artık onlar Hades'in sarayında birer tutsaktı. Ölüm Tanrısı onların başına yüzlerce yılan koyarak her gün bu hayvanların yaptığı işkenceleri keyifle izliyordu. Her ikisi de tanrılara karşı gelmenin nelere yol açacağını geç de olsa öğrenmişti.[4]

d. İşkence tam dört yıl sürdü. Anlatılanlara göre bu sürenin sonunda, Eurystheus'un isteği üzerine köpek başlı Kerberos'u ona götürmek için Tartaros'a gelen Herakles, kurtarılmak için kendisine yalvaran bu iki insanı tanımış ve Persephone'den onları serbest bırakmasını rica etmişti. Tanrıça'nın bunun için bir şartı vardı. Eğer Herakles tutsakların etrafında nöbet tutan canavarları yenebilirse istediğini yapmakta özgürdü.[5] Beklendiği gibi yeryüzünün en güçlü ölümlüsünün bu yaratıklarla başa çıkması fazla uzun sürmedi. Sonra da Theseus'u yapıştığı sandalyeden insan üstü bir kuvvetle çekip kurtardı. Söylenilenlere göre, Theseus yapıştığı yerden kurtulmaya çalıştığı sırada vücudunun bir parçası sandalyede kalmıştı. Atinalıların kalçalarının neden bu kadar zayıf ve etsiz olduğu bu şekilde açıklanıyordu. Sıra Peirithoos'a gelmişti ki, aniden yer sarsılmaya başladı. Herakles bundan tanrıların bu günahkar ölümlüyü serbest bırakmayı kabul etmediklerini anlayarak onu kurtarmaktan vazgeçti. Çünkü bu ölümcül yolculuğa çıkmayı o şart koşmuştu. Böylece birlikte birçok maceraya atılan iki kral birbirinden ayrılmak zorunda kalıyordu.[6]

e. Theseus ve Peirithoos'un Tartaros macerasını farklı şekilde anlatan epizotlara da rastlamak mümkündür. Bunların bazılarında Herakles'in Theseus

ile birlikte Peirithoos'u da kurtardığı, bazılarında ise iki kralın sonsuza dek Hades'in sarayında tutsak olarak kaldığı hatta Peirithoos'un babası İksion'la beraber yanan tekerleğe hapsedildiği ve Herakles'in bile onları kurtarmayı başaramadığı anlatılır. Bir başka epizotta ise, iki arkadaşın Tartaros'a hiç gitmedikleri öne sürülür. Buna göre, Theseus ile Peirithoos, Kikhyros adındaki bir Molossia ya da Tresprotia şehrini ziyaret etmiş ve bu sırada Peirithoos, ülkenin Kralı Aidoneus'un karısına âşık olmuştu. İki kahraman bir plan yapıp tam kraliçeyi kaçırmak üzereyken, Aidoneus'un durumu fark etmesi üzerine bunu inkar etmeyi denedilerse de, Theseus sonunda yakalanıp zindana konulmaktan kurtulamadı. Yıllar sonra Herakles'in ülkeyi ziyaret ettiği bir sırada krala yaptığı rica neticesinde Theseus da özgürlüğüne kavuştu.[7]

1. Sicilyalı Diodoros: iv. 63; Pindaros – Pausanias: i. 18. 5; Pausanias: i. 41. 5.
2. Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Hyginius: *Fabula* 79; Plutarkhos: *Theseus* 31.
3. Apoollodoros: *Epitome* i. 24; Tzetzes: *On Lycophorn* 143; Eustathios – Homeros *İlyada* 215; Plutarkhos: *a.g.e.*
4. Hyginus: *Fabula* 79; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Horatius: *Odes* iv. 7. 27; Panyasis – Pausanias: x. 29. 4; Apollodoros: *Epitome* i. 24.
5. Seneca: *Hippolytus* 835; Apollodoros: ii. 5. 12; Sicilyalı Diodoros iv. : 26; Euripides: *Madness of Heracles* 619; Hyginus: *a.g.e.*
6. Apollodoros: *a.g.e.*; Suidas – Lispoi; Kritik – Aristophanes *Knights* 1368.
7. Sicilyalı Diodoros: iv. 63; Vergilius: *Aeneis* vi. 601-19; Aelianus: *Varia Historia* iv. 5; Plutarkhos: *Theseus* 31.

*

1. Farklı ülkelere ait olan mitolojilerin çoğunda, kahramanlıkları ile öne çıkan birçok karakterin Ölüler Diyarı'na ya da Cehennem'e hayattayken gittiğini konu alan efsanelere rastlarız. Theseus, Herakles, Dionysos ve Orpheus Yunan; Bel ve Marduk Babil; Aeneas İtalyan; Arthur, Gwydion ve Amathaon İngiliz ve Ogier le Danois de Britanya mitolojilerinde bunlara örnek olarak gösterilebilir. Anlaşıldığı kadarıyla bu öykülerin kaynağı, kutsal kralın hükümranlık süresinin sonunda bir günlüğüne de olsa tahttan ayrılarak yerini varisine bırakması şeklindeki gelenektir. Kral ancak bu yolla, on üç aydan oluşan Güneş yılıyla sınırlanmış olan hükümranlık süresini daha da uzatabilmeyi başarmıştır.

2. Bel ve Marduk hayatlarının bir bölümünü, Büyük Tufan'ı gönderdiğine inanılan Deniz Tanrıçası İştar ile özdeşleştirilen deniz-canavarı Tiamat ile mücadele etmekle geçirmiştir. Aynı durum eski İrlanda Kralları için de geçerliydi. Anlatılanlara göre krallar varisleri ile birlikte Atlantik savaşçıları ile uzun yıllar mücadele edip, düşmanlarının sembolik olarak boğulmalarını izlemekteydiler. Eski bir Etrurya tabletinde, İason adlı bir kral denizden çıkan bir yaratığın ellerinde ölmek üzereyken resmedilmiştir. Bu ikon aynı zaman-

da, Jonah ve Whale'in konu edildiği ve Jonah'ın Marduk ile özdeşleştirildiği hikâyenin ortaya çıkmasını da sağlamıştır.

3. Atinalı mitologlar, Theseus ve Peirithoos'un Yaşamdaki Ölüm Tanrıçası –efsanede Tanrıça, Persephone veya Helen şeklinde tasvir edilmiştir– için giriştiği amansız rekabeti büyük bir ustalıkla gizlemeyi başarmışlar, bu iki kahramanı kutsal kral ve onun varisi olarak değil de, birbirlerine neredeyse kan bağı ile bağlı iki yakın dost olarak tasvir etmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında her ikisi de, Kastor ve Polydeukes ile özdeşleştirilebilir. Zira, bu ikiz kardeşlerden sadece Polydeukes baş tanrının oğlu olduğundan ölümsüzlük ayrıcalığına sahipti. Efsanede İdas ve Lynkeus'un varlıklarının özellikle vurgulanması, ikiz kardeşler arasındaki bilinen dayanışmayı göstermenin ötesinde, tanrılarla kan bağı olan karakterin daima hayatta kaldığı şeklinde yorumlanabilir. "Sürekli dönen" anlamına gelen "Peirithoos"un Tartaros'da kalarak hayatını kaybetmesinden çıkarılabilecek bir başka sonuç, onun kutsal kralın kendisi olduğu şeklindedir. Aşağı İtalya'da bulunan ve bu çağa ait olduğu sanılan tabletlerde, Peirithoos'un gökyüzüne doğru havalanması ve Adalet Tanrıçası'nın hemen yanındaki Theseus'la vedalaşması resmedilmiştir. Buna göre Peirithoos hükümranlık süresinin sonuna gelen kutsal kralın, Theseus da onun yerine geçen veliahtın kendisidir.

4. Helen'in Theseus ve Peirithoos tarafından Athena'ya ait bir tapınaktan kaçırılması, Erethkheus'un kızı Oreithyia'nın Boreas tarafından kaçırılmasına benzetilir. (*Oreithyia da kaçırıldığında Athena Poliade tapınağında Tanrıça'ya ibadet etmekteydi.* Çev. n.) Muhtemelen bu hikâye de Atina'daki Thesmophoria Şenlikleri'ni tasvir eden ikondan ortaya çıkmıştır. Öte yandan Aphidnai'deki Attika Tanrıçası Helen tapınağının, Atinalılar tarafından Lakonia Tanrıçası'ndan çalınmış birtakım imajlar ve sembollerle donatılmış olduğu da ihtimal dahilindedir; eğer Tartaros'a yapıldığı anlatılan yolculuğun gerçeklik payı varsa, bu, muhtemelen her ikisinin bir araya gelerek Tainaros'a denizden saldırdıkları anlamına gelir. Anlatılanlara göre bu şehir sonraları Spartalılar tarafından ele geçirilmiştir.

5. Tanrılara karşı gelme cesaretini gösteren Theseus'un dört yıl boyunca Tartaros'da kalması, eski kralın tahtın yeni varisinin başa geçmesini beklediği süreye eşitti; bu periyot sonunda yeni kutsal kral Theseus *redivivus* başa geçmeye hak kazanırdı. Atinalılar sahiplendikleri kahramanı, ölümünden sonra tekrar hayata dönmeyi başardığı için, Herakles ve Dionysos gibi, Olymposlu tanrılardan biri olarak anlatmışlar ve ona birtakım tanrısal özellikler atfetmişlerdir. Buna karşılık Atinalılar ile birçok dönemde sürekli savaş halinde olan Peloponnesoslular, bu iddiayı etkili bir biçimde reddetmeyi başarmıştır. Hatta bazı yazarlar her ikisinin, Sisyphos ve İkslon gibi Olymposlulara karşı yaptığı saygısızlıktan dolayı, yine onlar tarafından Tartaros da

ebediyen cezalandırıldığını ileri sürerler. Diğer bir grup yazar ise, hikâyeyi mantıklı kılmak için Theseus'un Tartaros'a değil de ülkenin en azgın ve vahşi av köpeklerinin (Molossia Köpekleri) yaşadığı Kikhyros'a sefer düzenlediğini anlatmışlar ve Peirithoos'un Kerberos'dan aldığı darbelerle değil de Molossia Köpekleri'nin saldırısına uğradıktan sonra yaralandığını iddia etmişlerdir. Atina halkının naklettiği efsanelerin diğer bir ortak tarafı ise, Theseus'un kendi tapınaklarını, Tartaros'da hayatını kurtaran ve her zaman taklit etmeye çalıştığı Herakles'e duyduğu minnettarlık nedeniyle adadığı şeklindedir.

6. Her ne kadar düşmanları tarafından Theseus bir tanrı olarak görülmese de, Ölüler Diyarı'na hayattayken gidip gelmeyi başaran bir kahraman olarak birçok kavim tarafından saygı görmüştür. Zira, Tartaros, ölümün savaşçıyı beklediği ünlü Girit Labirenti Tartaros olarak düşünülürse, Theseus'un ölümden kurtulmayı başarıp tekrar hayata döndüğü söylenebilir. Eğer Atinalılar denizde oldukları kadar karada yapılan savaşlarda büyük bir başarı sağlayabilselerdi, Theseus muhtemelen ülkedeki herkes tarafından bir Olymposlu ya da en azından yarı tanrı bir karakter olarak tanınmış olacaktı. Ünlü kahramandan bazı efsanelerde düşmanlıkla bahsedilmesi, söz konusu hikâyelerin büyük bir olasılıkla Atina - Sparta savaşında Spartalıları destekleyen Apollon'un Delphoi'deki rahipleri tarafından ortaya atılmış olmasından kaynaklanır.

104.
THESEUS'UN ÖLÜMÜ

Theseus, Tartaros'da tutsak olduğu bir sırada, Dioskurlar onun yokluğunu fırsat bilerek Lakonia ve Arkadyalılardan oluşturdukları ordularıyla Atina üzerine yürüyüp şehri ele geçirmeyi başardılar. Amaçları kız kardeşleri Helen'i geri almaktı. Ne var ki ne halk ne de ülkenin ileri gelenleri genç kızın Theseus tarafından kaçırıldığını bilmiyordu. Kastor ve Polydeukes kız kardeşleri kendilerine verilmediği taktirde Attika'yı yerle bir edeceklerini söylediler. Çok geçmeden Atinalılar yıllar süren uğraşlarla kurdukları medeniyetin gözleri önünde yıkılışına tanık olmuşlardı. Sonunda Dekeleia'dan Attika'ya göç eden ve Theseus'a Atinalılar kadar sadık olmayan bir grup, Dioskurlara Helen'in Aphiadne'de olduğunu itiraf etti. İki kardeş bunun üzerine şehri yağmaladıktan sonra kız kardeşlerini kurtardı. Lakedamionların Attika'ya yaptıkları sayısız istilalar sırasında Dekeleialılara ait şehre zarar vermekten özellikle kaçınmaları bu yüzdendir. Ayrıca bu halk Sparta'ya diğer kavimler gibi vergi vermekten de alıkonmuş, hatta Spartalılar kendilerine yardım eden bu halkı festivallerine bile davet etmişti.[1]

b. Bir grup yazar Kastor ve Polydeukes'e Helen'in saklandığı yeri söyleyen kişinin, bir zamanlar Theseus'un davetiyle Attika'ya gelmiş olan Akademos ya da Ekhedemos olduğunu iddia eder. Bu tradisyonlara göre, Spartalılar kendilerine yardım eden bu gence Kephissos Nehri yakınlarında bir bölge vermişler ve onu festivallerine katılmaya davet etmişlerdi. Bundan dolayı Akademos'un Bahçesi, Attika'ya sürekli saldıran Spartalıların yağmalamadıkları tek yer olmuştur. Anlatılanlara göre şimdilerde Akademia olarak adlandırılan bu bahçe, filozofların bir araya gelerek tanrılar ve doğa hakkındaki görüşlerini serbestçe açıkladıkları bir yer halini almıştı.[2]

c. Atinalılara karşı yapılan bu savaşta, Dioskurların Arkadya'dan getirdikleri orduya Marathos adlı bir asker komuta ediyordu. Söylendiğine göre, Kastor ve Polydeukes o sırada bir kâhine başvurmuş ve kâhin de onlara ga-

lip gelebilmeleri için bir insanın kurban edilmesi gerektiği cevabını vermişti. Bunun üzerine Marathos, gönüllü olarak kendini feda etti. Bazı tarihçiler Marathon şehrine, Sikyon ve Korinthos'un babası Marathon'un değil de, Arkadyalı Marathos'un ismini verdiğini iddia eder.[3]

d. Bu sırada Erekhtheus'un torunu ve Orneus'un oğlu olan Peteos, Atinalılara yaptıklarından dolayı Aegeus tarafından sürgüne gönderilmiş ve ülkeye gelmesi yasaklanmıştı. Theseus Peirithoos'la birlikte Ölüler Diyarında'yken Dioskurlar onun oğlu Menesthios'u sürgünde bulunduğu yerden alarak Theseus'a rakip olması için Atina tahtına çıkardılar. Menesthios iyi bir hatip olmasının yanı sıra bilinen ilk demagog unvanına da sahipti. Menesthios kısa bir süre içerisinde Theseus'un büyük bir çaba sarf ederek kurmayı başardığı Federasyona karşı olan soyluları etrafında toplamayı başardı. Aynı zamanda köylülere de soyluların kendilerini durmadan sömürdüklerini ve buna hep birlikte karşı koymaları gerektiğini söyleyerek onları da kışkırtmaya başladı. Böylece Federasyonu oluşturan halklar birbirlerine olan güvenlerini kaybedip, yönetimden desteklerini çektiler. Ne var ki ikili oynayarak bazılarına göre büyük bir tepki çeken Menesthios, tahtta umduğu kadar uzun ve rahat oturamadı. Bir süre sonra Atinalılarla birlikte katıldığı Troya Savaşı'nda hayatını kaybetti.[4]

e. Aphiadne Dioskurlar tarafından ele geçirildikten sonra Atinalılar, düşmanlarının kendilerini de esir alacağından korkmaya başlamışlardı. Menesthios onları, Kastor ve Polydeukes'e karşı gelmemeye ikna etmek için, iki kardeşin isteklerini yerine getirmenin kendileri için en yararlı yol olduğunu söyledi. Atinalılar bunun üzerine düşmanlarını ülkelerinde dostça ağırladılar. Hatta onları Herakles'in de kabul edildiği Eleusis Mysterionları'na davet ederek onur konuğu yaptılar. Böylece Dioskurlar Atina'nın onursal vatandaşları oldular. Pylios'un Herakles'i oğlu olarak kabul etmesine benzer bir şekilde, Aphidnos da onları evlatlığa kabul etti. Gerçekten de Menesthios'un söylediği gibi bütün bunlardan sonra iki kardeşin halka hiçbir zararı dokunmadı. Atinalılar onursal vatandaşlarına karşı zamanla saygı duymaya bile başladılar. Öyle ki, İdas ve Lynkeus ile girdikleri savaştan sonra tanrılar tarafından bir yıldız kümesi halinde gökyüzüne konulan bu iki kardeşe uzun yıllar dualar edip kurbanlar adadılar. Kastor ve kardeşi daha sonra Helen'i, Aithra ve Peirithoos'un kız kardeşi ile birlikte Sparta'ya getirdiler. Bazı epizotlarda ağabeyleri tarafından kurtarılan Helen'in hâlâ bakire olduğu, diğer epizotlarda ise, genç kızın Theseus'dan hamile kaldığını ve Sparta'ya dönüş yolculuğu sırasında Argos yakınlarında dünyaya getirdiği kız çocuğunu –İphigeneia– Artemis'in tapınağında Tanrıça'ya sunduğu anlatılır.[5]

f. Theseus, Tartaros'dan kurtulup tekrar ülkesine geri döner dönmez, hayatını borçlu olduğu Kurtarıcı Herakles onuruna bir anıt inşa etti ve o güne

dek kendisi için yapılan mabetleri de ona atfetti. Ne var ki tutsaklığı sırasında gördüğü işkenceler nedeniyle ülkenin idaresini tekrar ele alamayacak kadar yorgun düşmüştü.[6] Bu arada birçok soylu yönetime desteğini çekmiş ve bağımsızlığını ilan etmişti. Bu durum kendisi ve çocukları için büyük bir tehlike oluşturuyordu. Sonunda Theseus çocuklarını, Khalkodon'un oğlu Elpenor'un tahtta bulunduğu Euboia şehrine götürdü –bazı epizotlarda çocukların, babalarının Atina'ya gelmesinden çok önce orayı terk ettikleri ileri sürülür. Kendisi de son bir kez Gargettos Dağı'na çıkarak Atinalılara lanetler okuyup, kendisine yardım sözü veren kayınbiraderi Deukalion'un yanına sığınmak için gemiyle Girit Adası'na doğru yola çıktı.

g. Ancak Theseus'u taşıyan gemi yolda büyük bir fırtınaya yakalanarak rotasından çıkıp Girit yerine Skyros Adası'na sürüklendi. Euboia yakınlarındaki bu adaya Menesthios'un yakın dostu Lykomedes hükmediyordu. Kral, konuğunu büyük bir saygıyla karşılayıp onu ağırlamakta kusur etmedi. Zaten Theseus'un adada ailesine ait arazileri ve mülkleri vardı. Bir süre sonra Atina'nın bu eski kralı hayatının sonuna kadar bu adada yaşamak için Lykomedes'den izin istedi. Ancak yıllardan beri toprakların tamamının kendisine ait olduğunu söyleyen Skyros Kralı, Theseus'un zamanla buraya yerleşip tahta geçmesinden çekinmiş olacak ki, bir gün konuğunu adanın manzarasını göstermek bahanesiyle keskin kayalıklarının bulunduğu bir uçuruma getirip oradan aşağı attı. Lykomedes geri döndüğünde de saraydakilere, yemekten sonra şarabı fazla kaçıran Theseus'un dengesini kaybederek kayalıklardan aşağı düşüp feci şekilde öldüğü masalını uydurdu.[7]

h. Theseus'un ölümünden sonra artık tahta geçebilecek kimse kalmadığından, Menesthios bir süre daha Dioskurların istediği gibi Atina'yı yönetmeye devam etti. Troya Savaşı başladığında ise, ordularını toplayarak savaşa katıldı. Usta bir stratejist olarak tasarladığı savaş taktikleri ile büyük kahramanlıklar gösterdi. Ne var ki aynı savaşta hayatını kaybetti. Onun ölümünden sonra Theseus'un oğulları Atina'ya giderek tahtı ele geçirmeyi başardılar.[8]

i. Atinalılar kahramanlarının ölümünden sonra, bütün bu yaşadıkları esareti onun aşk maceralarından kaynaklandığını düşünmeye başlamışlar ve halk arasında Theseus'a olan bağlılık giderek yerini sadakatsizliğe, hatta düşmanlığa bırakmıştı. Gerçekten de Theseus, Troizenli Anakso ve Trynthialı İphikles'in kızı İope'yi zorla kaçırarak onlarla birlikte olmuş ve Atinalılar sırf bu yüzden bu ülkelerle savaşa girmek zorunda kalmıştı. Bunun üzerine günlerden bir gün, Marathon Savaşı'nda Atinalı askerler, aniden yerden çıkan ve tepeden tırnağa silahlı bir askerin düşmanlarıyla kahramanca dövüşüp onlara büyük kayıplar verdirdiğini gördüler. Perslerle yaptıkları bu muharebeyi kim olduğunu bile bilmedikleri bu kişi sayesinde kazanan bu halk, ne ile kar-

şı karşıya kaldığını öğrenmek için Delphoi Kâhini'ne başvurup ondan yardım istedi. Kâhin de onlara savaşçının Theseus olduğunu ve onlardan kralların kemiklerini alarak Atina'ya götürmelerini, burada da onuruna görkemli bir mabet yapmalarını istedi. Kâhin ayrıca, Skyros halkı ile yaşanan düşmanlığın, Theseus'un kemiklerinin bu adada kaldığı sürece devam edeceğini de bildirdi.[9] Ne var ki bu iş sanıldığı kadar kolay olmadı. Zira Skyroslular büyük bir kin duydukları Atinalılara, Theseus'un mezarının nerede olduğunu söylemeye yanaşmadılar. Bu durum, Kimon'un adayı fethetmesinden sonra da değişmedi. Umudunu iyice kaybetmeye başlayan Kimon, günün birinde dişi bir kartalın bir tümseğin üzerine konarak pençeleriyle toprağı eşelediğini gördü. Kral, bunun tanrılardan gelen bir işaret olduğunu anlayarak, hemen kartalın konduğu yeri kazmaya başladı. Çok geçmeden taştan bir tabut içerisine konulan bir iskelet onun yanında da tunçtan bir mızrakla bir de kılıç gördü. Bu kalıntıların Theseus'a ait olduğuna kanaat getirdikten sonra, kutsal eşyaları yanına alarak Atina'ya döndü. Theseus'un onuruna görkemli şölenler düzenleyen Atinalılar, krallarının kemiklerini Gymnasion yakınlarındaki Theseus Mabedi'ne gömdüler.[10]

j. Theseus savaşçılığının yanında aynı zamanda usta bir müzisyendi de. Lirini çalmaya başladığında herkes bu ahenkli notaların tanrıların çalgılarından çıktığını sanıp kendinden geçerdi. Ölümünden sonra adı Hermes ve Herakles ile birlikte bütün Gymnasionlarda ve Güreş okullarında anılmaya başlandı. Zaman içerisinde Herakles'le özdeşleştirilen bir kahraman haline geldi. Ülkedeki herkes onun Kalydon Avı sırasındaki kahramanlıklarını, Thebes'de hayatını kaybeden savaşçıların intikamını nasıl aldığını öve öve bitiremedi. Ancak kendisini sevenler, onun Tartaros'da tutsak kaldığı sırada Kolkhis'e sefer düzenleyen Argonautlardan biri olamamasını üzüntüyle anlatmak zorunda kaldılar. Anlatılanlara göre Atinalılar onun zamanında Peloponnesoslular ile iki büyük savaşa girmişlerdi. Birinci savaşın nedeni, Theseus'un Helen'i zorla kaçırması, ikincisinin ise, onun Kral Eurystheus'a Herakles'in oğlunu teslim etmeye yanaşmamasıydı.[11]

k. Theseus'un mabedi zaman içerisinde, sahiplerinin işkencelerine maruz kalan köleler ile, soyluların haksızlığına uğrayan işçilerin uğrak yeri oldu. Tapınağa gelenler her ayın sekizinci gününde Atina'nın eski kralına kurbanlar adayıp dualar ederlerdi. Sekizinci günün Theseus için kutsal sayılmasının nedeni, muhtemelen kahramanın Troizen'den yola çıkıp Atina'ya Hekatomboion ayının sekizinci gününde ulaşmış olması olabilir. Ayrıca, Minotaur'un ölümü ülkeye Pyanepsion ayının sekizinci gününde müjdelenmişti. Bir başka olasılık ise, Theseus'un Deniz Tanrısı Poseidon'un oğlu olmasıyla alakalıdır. Zira, tanrıya atfedilen bütün şölenler her ayın sekizinci gününde yapılmaktaydı. Zira sayı olarak sekiz, birinci çift sayının küpü olması nedeniyle, Poseidon'un sarsılmaz kudretini temsil etmekteydi.[12]

1. Apollodoros: *Epitome* i. 23; Hereas – Plutarkhos: *Theseus* 32; Herodotos: ix. 73.
2. Dikaiarkhos – Plutarkhos: *a.g.e.*; Diogenes Laertius: iii. 1. 9; Plutarkhos: *Kimon* 13.
3. Dikaiarkhos – Plutarkhos: *Theseus* 32; Pausanias: ii. 1. 1.
4. Pausanias: x. 35. 5; Apollodoros: *Epitome* i. 23; Plutarkhos: *a.g.e.*
5. Plutarkhos: *Theseus* 33; Hyginus: *Fabula* 79; Pausanias: ii. 22. 7.
6. Aelianus: *Varia Historia* iv. 5; Philokhoros – Plutarkhos: *Theseus* 35; Plutarkhos: *a.g.e.*
7. Pausanias: i. 17. 6; Plutarkhos: *a.g.e.*
8. Plutarkhos: *a.g.e.*; Apollodoros: iii. 10. 8.
9. Plutarkhos: *Theseus* 29 - 36; Pausanias: i. 15. 4; - iii. 3. 6.
10. Pausanias: i. 17. 6; Plutarkhos: *a.g.e.*
11. Pausanias: v. 19. 1; iv. 32. 1 - i. 32. 5; Plutarkhos: *Theseus* 29 ve 36; Apollonius Rhodius: i. 101.
12. Plutarkhos: *Theseus* 36.

*

1. Homeros, Erekhtheus soyundan gelen Menesthios'dan Troya Savaşları'nda gösterdiği kahramanlığı ve Theseus'un Tartaros'da dört yıl süren tutsaklığı boyunca Atina'yı başarıyla yönetmesinden dolayı övgüyle bahseder (*İlyada* ii. 552). Theseus'un kutsal kral olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Menesthios'un onun varisi ya da ikiz kardeşi olması olasıdır. Kralın efsanedeki rolü ise, Peloponnesos ile yapılan savaşlar boyunca, Spartalılar ile her şeye rağmen barışı devam ettirmeyi başarabilen demagoglarla aynıdır. Fakat yazar, Menesthios'un stratejilerinden bahsederken Dioskurları öfkelendirmekten özellikle kaçınmış ve bu iki kardeşin ülke halkına dostça davrandığını ileri sürmüştür. Zira Dioskurlar, Atinalı denizcilerin fırtınada yollarını kaybettiklerinde sığındıkları ve yardım bekledikleri tanrılardandı.

2. Kurbanı vücuduna kanatlar takıp (*pharmacos*) kayalıklardan atılarak tanrılara sunma geleneği, Menesthios'un babası, büyükbabası ile Theseus'un ölümünde de işlenen bir temadır. Efsaneye göre ünlü kahraman hayatını "taşlı-kayalıklı" anlamına gelen Skyros (Scyros – Sciros) Adası'nda kaybetmiştir. Fakat ilgili ikon incelendiğinde Scirophoria'nın kısaltılmış formu olan *scir*'in adaya isim olarak yanlışlıkla verildiği sonucu çıkar; bu, kralın neden uçurumdan atıldığını da açıklar. Eğer böyleyse bir Atinalı ismi olan Lykomedes *pharmacos*'u canlandıran kurbanı temsil etmektedir. Çok büyük bir olasılıkla tarihi devirlerde Ay Tanrıçası'na adanan kurbanlar, her Ay ayının sekizinci gününde (ayın ikinci safhasına geçtiği anda) Tanrıça'ya sunulmaktaydı. Bu tarih aynı zamanda ekim yapmak için en uygun zamandı. Ancak Deniz Tanrısı Poseidon'un Ay ile yaptığı evlilikten sonra, Tanrıça'nın kültü yerini Güneş-merkezli külte bırakmış ve Ay ile olan ilişkisi sona ermiştir.

3. Marathos'un ("rezene") hikâyedeki mitolojik önemi ise, bu bitki gövdelerinin Merkezi Ocak'tan alınan İlahi Ateş'in, ateşin sönmek üzere olduğu yerel ocaklara taşınırken kullanılmasında saklıdır.

4. Theseus'un hikâyesine son noktayı koymadan önce, kutsal kral ile varisinin labirentten kaçışını resmeden Tragliatella vazosu hakkında birkaç ilave daha yapmak istiyorum. Şimdi daha iyi anlıyorum ki, vazonun diğer tarafında resmedilen ve labirentten kaçışı detaylarıyla anlatan kurguda, tamamen silahsız olan kutsal kral, her birinde üç mızrak ve domuz motifleriyle işlenmiş bir de kalkan bulunan yedi savaşçıyla birlikte gelen veliahtın önünde onlara kılavuzluk yapmaktadır. Bu yedi savaşçı muhtemelen, elma hasadı ile Paskalya'nın kutlandığı tarih arasındaki bir evrede hayatını kaybeden veliahtın yönetiminde bulunan yedi gezegeni sembolize eder; domuz, veliahtın şeceresine atfedilen bir nişandı. Bu olay, Ay Kraliçesi (Pasiphae) ile karşılaşan kutsal kralın ritüel ölümünün meydana geldiği anda gerçekleşir. Bir elini beline yaslayan Kraliçe, diğer eliyle de krala sunmak üzere elinde bir elma taşımaktadır. Bu, onun Ölüler Diyarı'na yapacağı yolculukta Cennete kabul edilmesi için gerekli olan anahtarı temsil eder. Ayrıca her bir askerin taşıdığı üç mızrak da ölümün habercisidir. İkonda bunlardan başka krala yol gösteren bir başka kadın figürüne daha rastlanır; bu da, çok büyük bir ihtimalle Knossos Labirenti'nden, Minotaur'u öldürdükten sonra, çıkmayı başaran Theseus'a yardım etmiş olan Prenses Ariadne'dir. Kutsal kral bu arada kahramanca elmayı almaya çalışmaktadır. Yeniden doğuşu sembolize eden bu meyve, Paskalya Yumurtası ile özdeşleştirilir. Paskalya mevsimi, Britanya ve Etrurya'da labirent şekli verilerek kesilen çimlerde Troya-şehri danslarının gerçekleştirildiği zamana rastlamaktaydı. Hemen yanında bir ok olduğu halde Perugia'da bulunan siyaha boyanmış bir Etrurya kutsal yumurtası da bahsedilen kutsal yumurtanın aynısıdır.

105.
OİDİPUS

İokaste ile evlenen Labdakos'un oğlu Laios, Thebai şehrinde hâkimiyetini kabul ettirmişti. Ancak çocuk sahibi olamamanın verdiği üzüntüyle gizlice Delphoi Kâhini'ne başvurduğunda bu talihsizliğin bir nimet olduğunu çünkü İokaste'den doğacak bir çocuğun kendi katili olacağını öğrendi. Bu yüzden kararıyla ilgili hiçbir açıklama yapmadan İokaste'yi kovdu. Bu karara çok sinirlenen İokaste, akşam olur olmaz kocasını sarhoş edip, kollarında kandırdı. Dokuz ay sonra İokaste yatağına oğluyla gittiğinde, Laios onu bakıcının kollarından kaptığı gibi, çiviyle ayaklarını delip, bir arada bağlayarak, Kithairon Dağı'na bıraktı.

b. Ne var ki Fatalar ölüme terk edilen talihsiz bebeğe uzun bir ömür biçmişlerdi. Gerçekten de dağda sürülerini otlatan bir çobanın bebeğin ağlama seslerini duyup onu bulması çok da uzun sürmedi. Zavallı bebeğe ayaklarındaki yaradan dolayı Oidipus adı verildi. Thebai tahtının varisi böylece Kral Polybos'un o zamanlar egemen olduğu Korinth şehrine getirildi.[1]

c. Hikâyenin bir başka versiyonunda ise Laios'un bebeği Kithairon Dağı'na bırakmadığı, bunun yerine onu bir sandığın içerisine kilitleyerek gemiyle denizin ortasına bıraktığı anlatılır. Buna göre, günlerce denizde dalgaların sürüklediği sandık, Kral Polybos ve eşi Periboia'nın yönettiği Sikyon şehri sahiline vurmuştu. Tam da bu sırada kraliçe sarayın çamaşırcı kadınlarını denetlemek üzere sahile gelmiş ve sandığı fark etmişti. Neredeyse boğulmak üzere bulduğu bebeği kucağına aldığında, işleriyle oldukça meşgul olan kadınların hemen önünde doğum sancıları çekiyormuş gibi görünerek bunun kendi bebeği olduğunu söyledi. Periboia saraya geldiğinde ise olan biten her şeyi dürüst bir şekilde kocasına anlattı. Uzun yıllar çocuk hasreti ile yanıp tutuşan Polybos da bebeği kendi çocuğuymuş gibi büyüteceğine dair eşine söz verdi.

Günlerden bir gün Oidipus, Korinthli bir gençle tartışmış ve tartıştığı çocuk ona anne ve babasına hiç benzemediği için onun gayrimeşru birisi olduğunu söylemişti. Oidipus Delphoi'ye gitti ve Kâhine kendisini nasıl bir geleceğin beklediğini sordu. Kâhin, "Buradan uzak dur, seni şeytan. Bir gün babanı öldürüp annenle evleneceksin!" diyerek ona bağırdı.

d. Derin bir sevgi duyduğu Polybos ve Periboia'nın başını belaya sokmamak ve böyle bir trajediye neden olmamak için Oidipus, hemen Korinth'den ayrılmaya karar verdi. Bir gün Delphoi ve Daulis şehirleri arasında bulunan dar bir geçitten geçtiği sırada, kendisine kaba bir şekilde yol vermesini emreden Laios ile karşılaştı. Kral yolcudan hemen kendilerine yol vermesini ve önlerinde eğilmesini istedi. Anlatılanlara göre Thebai Kralı arabasıyla, Oidipus da yaya olarak yolculuk yapıyordu. Ancak Oidipus kendisinin tanrılar ve anne babasından başka kimsenin önünde eğilmeyeceğini söyleyerek Laios'un isteğini reddetti. "Bunu sen istedin" diye bağıran Laios, arabacısı Polyphontes'e atları üzerine sürmesini söyledi.

Tekerleklerden biri Oidipus'un ayağının üzerinden geçmişti. Genç adamın duyduğu acı bir anlık öfkeye dönüştü ve mızrağını çıkararak Polyphontes'i öldürdü. Bu arada Laios da arabadan aşağı düşmüş ve atların kontrolünü sağlamak için yakalamaya çalıştığı dizginler vücuduna dolaşmıştı. Bunu gören Oidipus hemen atları kamçıladı. Gemi azıya alan atlar arkalarında sürükledikleri sahiplerini öldürünceye kadar sakinleşmediler. Cesetleri toprağa gömmek ise Laios ile beraber yolculuk yapan Plataiai Kralına kaldı.[2]

e. Laios'un Delphoi'ye yaptığı ve sonunu hazırlayan yolculuğun sebebi, ülkesine musallat olan Sphinks adındaki bir canavardan kurtulmak içindi. Gerçekten de kral, onlarca insanı öldüren bu canavarla ne yaptıysa başa çıkamamış ve sonunda kâhine başvurarak ondan yardım istemeye karar vermişti. Kartallarınkine benzeyen kanatları, kadınlarınkine benzeyen kafası, aslan vücudu ve yılan kuyruğu ile kolayca tanınan Sphinks, kimilerine göre Typhon ve Ekhidna'nın, kimilerine göre ise Orthos ve Khimaira'nın kızıydı.[3] Söylenilenlere göre, Laios Pisa'dan Khrysippos adındaki çocuğu zorla kaçırınca, Tanrıça Hera Thebai'yi lanetlemiş ve bu barbarlıktan dolayı Sphinks'i bu şehre göndermişti. Şehrin hemen yanındaki Phikion Dağı'nda yaşayan bu dev, oradan geçen insanlara ilk olarak bir bilmece soruyor ve kurbanlarından beklediği cevabı alamayınca da onları parçalara ayırarak midesine indiriyordu. Üç Müzlerin kendisine öğrettiği bilmeceye göre, Sphinks kurbanlarına, "Başlangıçta dört, sonra iki, daha sonra da üç ayağı olan ve düşünülenin aksine dört ayaklı iken en zayıf ve savunmasız olan yaratığı" soruyordu. O güne kadar doğru cevap alamadığı kurbanlar arasında İokaste'nin yeğeni Haimon da bulunuyordu. Uğradığı saldırıdan sonra bu gence, haimon "kanlı olan" ismi verilmiştir.

Doğum yeri olan Thebai'ye doğru ilerleyen Oidipus, kendisini bu canavarın beklediğinden habersiz Phikion Dağı'na geldiğinde karşısında aniden beliren Sphinks ünlü bilmecesini ona da sordu. Oidipus biraz düşündükten sonra cevabın "insanın kendisi" olduğunu, zira bebeklikte elleri yardımıyla yürümeye çalışan, büyüdüğünde ayaklarının üzerinde durabilen ve yaşlandığında da ancak bir baston yardımıyla ayakta kalabilen tek yaratık insandı. Sphinks doğru cevabı duyar duymaz kendisini Phikion Dağı'nın dik kayalıklarından aşağı atarak intihar etti. Bu arada olan biten her şeyi büyük bir dikkatle izleyen Thebaililer kendilerini bu felaketten kurtaran genci hemen saraylarında konuk ettiler. Hatta onu henüz ölen krallarının yerine tahta bile geçirdiler ve Oidipus annesi olduğunu bilmeden İocaste ile evlendi.

f. Oidipus'un tahta çıkmasından kısa bir süre sonra ülkede veba salgını baş göstermiş ve hastalığa yakalanan insanlar birer ikişer ölmeye başlamışlardı. Danışılan Delphoi Kâhini, Kral Laios'u öldüren kişinin bulunmadığı sürece lanetin devam edeceğini bildirdi. Talihsiz Oidipus, Laios'un katillerine lanetler yağdırarak kimler olduğunun bir an önce bulunması için adamlarına emirler verdi. Ne var ki okuduğu lanet dönüp dolaşıp kendisini bulacaktı.

g. Oidipus giderek içinden çıkılmaz bir hal alan bu olay karşısında o günlerde ülkenin en saygın kâhinlerinden olan Teiresias'a başvurdu. Ünlü kâhinin bu yeteneği nasıl elde ettiğine dair birbirinden farklı hikâyeler anlatılır. Bunlardan birine göre, Teiresias yürüyüşe çıktığı bir gün Tanrıça Athena'yı yıkanırken çırılçıplak görmüş, olan biteni anlayan Tanrıça da onu kör etmişti. Talihsiz gencin annesinin yakarışlarına daha fazla dayanamayan Athena daha sonra Aigis'ten çıkan Erikhthonios adlı yılana Teiresias'ın kulaklarını yalamasını istedi. Böylece Khariklo'nun oğlu gelecekten haber veren kuşların konuşmalarını anlamaya başladı.

h. Ancak bir başka versiyonda bundan tamamen farklı bir hikâye anlatılır. Buna göre Teiresias günlerden bir gün Kyllene Dağı'nda dolaşırken çiftleşen iki yılanla karşılaştı. Yılanlar genci karşılarında görür görmez öldürmek için ona saldırdılar. Fakat onlardan daha atik davranan Teiresias elindeki asa ile dişi yılanı öldürmeyi başardı. Ancak yılan can verdikten hemen sonra Teiresias sonraları onlarca erkeğin ilgisini üzerine çeken güzel bir kadına dönüştü. Bu olaydan tam yedi yıl sonra genç kadın aynı olayla şaşılacak bir biçimde yine aynı yerde tekrar karşılaştı. Bu kez ilkinden farklı olarak erkek yılanı öldürdü ve kısa bir süre sonra ilk cinsiyetine döndü. Teiresias'ın yaşamış olduğu bu mucizeler onu bir anda ünü bütün ülkeye yayılan biri haline getirdi. Bir başka efsanede ise, Teiresias'ın Tanrıça Aphrodite'in gazabına uğradığı anlatılır. Buna göre her nasıl olmuşsa Üç Kharitler (Pasithea, Kale ve Eurphosyne) ile Aphrodite arasında hangisinin en güzel olduğu konusunda bir

tartışma çıkmış ve dördü de bu soruna bir çözüm bulması için Teiresias'ın hakemlik yapmasını kabul etmişti. Karşısında birbirinden güzel kadınların içerisinden Kale'nin en güzel olduğunu söyleyen Teiresias, bu kararıyla Tanrıça'yı öfkelendirmiş ve çılgına dönen Aphrodite de onu yaşlı bir kadına dönüştürmüştü. Ancak Kale duyduğu minnettarlıkla onu Girit'e götürerek burada ona karşı konulamaz bir güzellik bahşetti. Günlerden bir gün Olymposlular, Hera ve Zeus'u her zamanki gibi hararetli bir şekilde kavga ederken bulduklarında bunun nedeninin yine baş tanrının kaçamaklarından biri olduğunu düşünmüşlerdi. Ancak bu anlaşmazlık diğerlerinden oldukça farklıydı. Zeus, ne zaman Hera'yla birlikte olsa onun ilişkiden kendisinden daha fazla zevk aldığını ısrarla savunuyordu:

"Kadınlar," dedi Zeus. "Kesinlikle her cinsel ilişkide erkeklerden daha fazla zevk alırlar."

"Bu büyük bir saçmalık," dedi Hera. "Sen de çok iyi biliyorsun ki durum bunun tam tersi." Bu şekilde bir sonuca ulaşamayacaklarını anladıklarında akıllarına her iki tecrübeye de sahip olan Teiresias'a başvurmak geldi. Teiresias tanrılara;

"Eğer aşktan duyulan zevk on parçaya bölünebilseydi, bu parçalardan dokuzu kadına, ancak biri erkeğe düşerdi" şeklinde cevap verdi.

Tartışmada eşinin galip geldiğini ve hemcinslerinin sırlarının ortaya çıktığını gören Hera, verdiği cevapla kendisini çılgına çeviren Teiresias'ı oracıkta kör etti. Ancak Zeus, eşinin verdiği cezayı telafi etmek için Teiresias'a kâhinlik yeteneğinin yanı sıra yedi insan nesli kadar uzun bir ömür bahşetti.[4]

i. Tanrılardan bu şekilde kehanette bulunma ayrıcalığını alan Teiresias şimdi Oidipus'un makamına getirilmiş ve kendisinden ülkede yaşanan salgın hastalığa bir çare bulması istenmişti. Ünlü kâhin, Tanrıça Athena'nın hediyesi olan kızılcık sopasının yardımıyla geldiği sarayda ülkeye musallat olan lanetin Kral Laios'un katilinin cezalandırılmaması nedeniyle yaşandığını söyledi. Katilin de "Ekilmiş Adamlar"ın soyundan geldiğini söyledi. Çok geçmeden bütün şüpheler kehanette bahsedilen soydan gelen tek kişi olan İokaste'nin babası Menoikeus'a yöneldi. Talihsiz adam haklılığını ispat edemeyeceğini anlar anlamaz kendini şehrin surlarından atarak intihar etti. Ne var ki Oidipus'un da aynı soydan geldiğini Teiresias dışında hiç kimse bilmiyordu.

Teiresias, "Menoikeus cesur bir davranışta bulundu. Ne var ki tanrılar, Ekilmiş Adamların üçüncü kuşağına mensup bir kişiyi daha istiyorlar; çünkü bu kişi babasını öldürerek annesiyle evlendi. Ey, Kraliçe İokaste, bu kişi senin şimdiki kocan Oidipus'dur" dedi.

j. Önceleri İokaste dahil hiç kimse kâhinin söylediklerini ciddiye almadı. Ne var ki Teiresias'ın haklılığı kısa bir süre sonra Korinth'den gelen haberci-

nin getirdiği mektupla gün yüzüne çıktı. Mektupta Kraliçe Periboia, eşi Polybos'un öldüğünü ve ülkeye Kral olması için Oidipus'dan bir an önce Korinth'e gelmesini istiyordu. Polybos ölümünden kısa bir süre önce uzun yıllar kimseye açmadığı sırrı Oidipos'a söylemeye karar vermiş ve eşi de olan biten her şeyi uzun uzadıya mektupta anlatmıştı. Oidipus, yazgısına lanetler okuyarak İokaste'nin süs iğnesiyle gözlerini şişledi. İokaste ise bu utanca daha fazla dayanamayarak hayatına kendisini hapsettiği odada son verdi.[5]

k. Anlatılan bazı hikâyelerde, öz annesinin katili olmasından dolayı kendisine musallat olan Erinylerin bitmek bilmeyen işkencelerine rağmen Oidipus'un bir müddet daha tahtta kaldığı, fakat kahramanca dövüştüğü bir savaşta hayatını kaybettiği anlatılır.[6] Diğer yazarlarsa Oidipus'un gerçeği öğrendikten sonra tahttan ayrıldığını ileri sürerler. Buna göre Oidipus'un erkek kardeşi Kreon, yaşanan trajediye neden olan Oidipus'u tahttan indirmiş ve onu sürgüne yollamıştı. Tek başına kalan Oidipus, kendisine sahip çıkmayan oğulları ve aynı zamanda kardeşleri olan Eteokles ve Polyneikes'e lanetler yağdırarak ülkeden ayrıldı. Çünkü bunlar, kurban ettikleri hayvanın kutsal kürek kemiğinden değil de, budundan bir parça göndererek Oidipus'u aşağılamışlardı. Bir zamanlar şehre musallat olan Sphinks'i alt ederek herkesin saygısını kazanan ve bu şekilde tahta geçen kral, şimdilerde kendi halkı tarafından hor görülen biri haline gelmiş ve çocuklarının keyifle izlediği bir yolculuğa çıkmaya mecbur kalmıştı. Oidipus'un mutlu olduğu belki de tek şey, bütün bu yaşananlara rağmen kızı Antigone'nin ona hâlâ saygı duyuyor olmasıydı. Baba ve kızı için sürgün edildikleri andan itibaren ıstırap verici uzun ve zahmetli yolculuk da başlamış oldu. Talihsiz kral ile kızı en sonunda Attika sınırları içerisinde bulunan Kolonos şehrine geldi. Erinyler, kendilerine bir koru atfedilen bu şehirde belki de dünyanın en bahtsız kişisi sayılan Oidipus'un çektiği acılara son verdi. Anlatılanlara göre babasının ölümünün ardından onun yazgısına ağıtlar yakan Antigone'nin yardımına Theseus koşmuş ve Thebai Kralını ülkesinde toprağa vermeyi kabul etmişti.[7]

1. Apollodoros: iii. 5. 7.
2. Hyginus: Fabula 66; Kritik – Euripides: Phoeinician Women 13 ve 26; Apollodoros: *a.g.e.*; Pausanias: x. 5. 2.
3. Apollodoros: iii. 5. 8; Hesiodos: Theogonia 326; Sophokles: Oidipus Tyrannos (Kral Oidipus) 391; Kritik – Aristophones: Batrakhoi (Kurbağalar) 1287.
4. Apollodoros: iii. 6. 7; Hyginus: Fabula 75; Ovidius: Metamorphoses iii. 320; Pindaros: Nemea i. 91; Tzetzes: *On Lycophron* 682; Sosostratos, Eustathios'un alıntısı, 1665.
5. Apollodoros: iii. 5. 8; Sophokles: Oidipus Tyrannos (Kral Oidipus) 447, 713, 731, 774, 1285, etc.
6. Homeros: Odysseia xi. 270 ve *İlyada* xxiii. 679.
7. Sophokles: Oidipus epi Kolono (Oidipus Kolonos'ta) 166 ve kritik – 1375; Euripides: Phoenician Women, Proem; Apollodoros: iii. 5. 9; Hyginus: Fabula 67; Pausanias: i. 20. 7

*

1. Laios, İokaste ve Oidipus'un, isimlerine verilen anlamlara paralel bir şekilde, konu edildiği efsaneler de kutsal sayılan birtakım ikonların kasıtlı bir şekilde yanlış yorumlanmasından ortaya çıkmıştır. Laios'un babası Labdakos'a verilen ismin geçtiği efsane günümüze kadar varlığını koruyamamıştır. Bununla beraber "meşalelerle yardım etmek" anlamına gelen Labdakos bu özelliği ile, Tanrıça Brimo'nun ("öfkelenen") oğlu olduğu öne sürülen ve Yeni Yıl seremonilerinde çobanlar tarafından taşınan Kutsal Çocuğun gelişini müjdeleyen "meşale ateşi" ile ilişkilendirilebilir. Eleusis ya da varış muhtemelen, Oidipus'un Korinth'e gelişini anlatan İsthmia Oyunları'nın yanı sıra, Eleusis Mysterionlarının da en önemli ibadetlerinden biri sayılmaktaydı. Çobanların, anneleri ya da yakınları tarafından dağa bırakılan bebekleri alarak onları yetiştirip büyütmesi gibi temaların şekillendirdiği hikâyeler, Yunan mitolojisinin yanı sıra farklı ülkelerdeki efsanelerde de sık sık karşımıza çıkar. Hippothoos, Pelias, Amphion, Aigisthos, Romulus, Müz ve Kyros'un anlatıldığı efsaneler Oidipus'un efsanesi ile büyük benzerlikler taşırlar. Bütün bu hikâyelerde kahraman, henüz doğar doğmaz ya bir sandık içerisine konularak denize veya nehre ya da kundağıyla beraber bir dağa bırakılarak ölüme terk edilir; hatta bebekler bazı efsanelerde her iki yazgıyı birden yaşamak zorunda kalmışlardır. Müz de, kadınlarla birlikte su almaya giden Pharaoh'ın kızı tarafından bulunmuştu. Çok büyük bir ihtimalle "şişmiş ayak" anlamına gelen Oidipus, "kabaran denizin oğlu" anlamına gelen Oidipais kelimesinden türemiştir. Kelime bu haliyle Oidipus'un, Galli kahraman Dylan ile özdeşleştirildiğinin yanı sıra, kahramanın ayağının çiviyle delindiği şeklindeki anlatımın da efsanenin başlangıcına değil de, Talos'un hikâyesinde olduğu gibi, sonuna ait olduğunu gösterir.

2. Laios'un ölümü hükümranlık süresinin sonuna gelen Güneş kralın, veliahtı tarafından öldürülüşünü anlatır. Buna göre kral, bindiği arabadan bir müddet sonra aşağı atılır ve dizginler vücuduna dolaşmış bir halde dörtnala koşan atların ardından parçalanarak can verir. Laios'un kaçırıp alıkoyduğu Khrysippos adındaki genç ise muhtemelen, kutsal krala hükümranlık süresinin ilk yılını bitirmesi onuruna kurban edilen veliahtın kendisidir.

3. Thebai şehrini abluka altına alan Sphinks'in hikâyesini anlatan anekdot, çok büyük bir ihtimalle bu şehrin kanatlı Ay Tanrıçası'nı resmeden ikondan esinlenilerek kaleme alınmıştır. Söz konusu resimde yarı aslan, yarı yılan şeklinde betimlenen Tanrıça bu haliyle Thebai yılının iki yarısını sembolize etmektedir; aslan, yılın yeni mevsimini; yılan ise sona eren mevsimini temsil etmekteydi. Ay Tanrıçası aynı zamanda kutsal kralın, rahibelerinden biriyle evlenmeden önce kendisine bağlılık yemini ettiği ilahi bir varlıktır. Efsaneden çıkarılabilecek bir başka önemli nokta ise, Sphinks'in Müzlerden öğrendiği

iddia edilen bilmecesi hakkındadır. Söylenildiğine göre bilmece çocuk, savaşçı ve yaşlı bir adamın ayrı ayrı resmedildiği ve her üçünün de Triaddaki farklı tanrıçalara ibadet ettiğini konu alan ikonun yorumlanmasından ortaya çıkmıştır. Ne var ki Sphinks, rahibesi İokaste gibi, Oidipus'un bilmeceye cevap vermesi ile intihar ederek hayatına son vermiştir. Oidipus, MÖ 13. yüzyılda Thebai'yi işgal edip Tanrıça'ya atfedilen Minos Kültüne son vererek olayların tarihsel seyrini bir ölçüde değiştiren bir kahraman mıdır? Eski geleneklere göre, bir yabancı olmasına rağmen veliahtın tahta geçebilmesi için, kralı yani babasını öldürmesi ve dul kalan kraliçeyle yani annesi ile evlenmesi gerekiyordu. Ne var ki ataerkil yaşam sistemini benimseyen istilacılar ve onların ön ayak olduğu yeni yerleşimciler bu geleneği barbarca bulmuş, yeni kral ile kraliçenin yaptığı evliliği ise ensest bir ilişki olarak nitelendirmişlerdir. Freud'un "Oidipus Kompleksi" şeklinde adlandırdığı ve bu tür içgüdülerin bütün insanlarda var olduğunu ileri sürdüğü kavram, efsaneye ayrıcalıklı bir yer kazandırmıştır. Ne var ki Plutarkhos'un (*On Isis and Osiris*, 32) bahsettiği şekliyle su aygırlarının kendilerine hayat veren atalarını öldürdüğü yönündeki yargı, bütün insanların söz konusu hayvanların gösterdiği davranışlar ve iç güdülere ("Suaygırı Kompleksi") sahip olduğu anlamına gelmez.

4. Thebaililer Oidipus'un şehirlerini istila edip ele geçiren bir yabancı olduğunu kabul etmekten ziyade, onun daha çok tahtın kayıp bir naibi olduğu üzerinde dururlar. Onlara göre, Helen öncesi dönemde Peloria Festivallerini geleneksel olarak düzenleyen ve Ophion'un dişlerinden hayat bulan insanların soyundan gelen Menoikeus'un nafile intiharı bu iddiayı güçlendirir. Tanrıların öfkesini yatıştırmak için kahramanın intihar etmesine, Forum'da aniden açılan bir yarıktan içeri atlayarak intihar eden Mettus Curtius'un (Livius: vii 6) yanı sıra, "Thebai'ye Karşı Yediler"de tanrılara sunulan kurbanlarda da karşılaşırız. Ne var ki Menoikeus'un intiharı laneti kaldırmadığı gibi, Sphinks ve onun başrahibesinin ölümüne neden olmuştur. İokaste'nin hayatına kendisini asarak son verdiği şeklindeki iddianın gerçeklik payı muhtemelen yok denecek kadar azdır. Şarap kültüne atfedilen Ariadne ve Erigone gibi, zeytin ağaçlarının kendisi için kutsal sayıldığı Helen'in de aynı şekilde intihar ettiği öne sürülür; bu ölüm şekli, muhtemelen Ay Tanrıçası'nı sembolize eden oyuncak bebeklerin meyve ağaçlarına bereket getirdiği şeklindeki inanışın bir ürünüdür. Sözü edilen figürlere Thebai ve civarında rastlanması bu iddiayı kuvvetlendirir. İokaste'nin intihar ettiğinde, Sphinks'in yaptığı gibi kuşkusuz o da bir kayadan atladı.

5. Tarihi devirlerde falcılara verilen genel bir unvan olan Teiresias'dan Yunan efsanelerinin birçoğunda bahsedilmesi, çok büyük bir ihtimalle ünlü kâhine Zeus'un uzun bir ömür bahşetmesi nedeniyledir. Günümüzde bile Hindistan'ın güney bölgelerinde yılanları çiftleşirken görmenin oldukça yay-

gın olan bir inanışa göre uğursuzluk getireceğine ve sözü edilen hayvanlara bu şekilde tanık olanların ise "kadınlık illeti" ile (Herodotos'un adlandırdığı şekliyle) cezalandırılacağına, bir başka deyişle erkeklerin kadınsı birtakım davranışlar içerisine gireceği yani homoseksüel bir kimlik kazanacağına inanılır. Söz konusu efsanede Yunanlı yazar, hikâyeye farklı parodiler katmış ve bu şekilde kadınların sırlarını alaylı bir şekilde açığa vurmuştur. Teiresias'ın kullandığı kızılcık sopası, Kronos için kutsal sayılan bir ağaç olup aynı zamanda kutsal yılın dördüncü ayını, yani Bahar Gündönümü'nü sembolize etmekteydi. Dikkati çeken bir başka ayrıntı ise Roma'nın Romulus'un elindeki kızılcık sopasını yere sapladığı bölgede, Bahar Gündönümü'ne rastlayan ayda kurulmuş olmasıdır. Efsanede öne çıkan bir başka detay ise Hesiodos'un, o güne kadar geleneksel bir şekilde sayılarının iki olduğu vurgulanan Kharitlerden üç kişi olarak bahsetmesidir (Euphrosyne, Aglaia ve Thalia, *Theogonia*, 945). Sostratos'un Üç Kharitler ile Tanrıça Aphrodite arasında geçen güzellik yarışmasını konu alan anlatımı çoğu yazarın kuşkuyla yaklaştığı bir epizottur. Zira görünen o ki, Pasithea Kale Euphrosyne "Her Şeyin En Güzeli Olan Zevk Tanrıçası" Aphrodite'e atfedilen unvanlardan biridir. Yazarın anlatımında naklettiği ifadeler belki de Paris'in, ünlü Troya Savaşlarının başlamasına neden olan seçiminin konu edildiği efsaneden alınmıştır.

6. Oidipus'un ölümünü anlatan ve birbirleriyle oldukça çelişkili ifadeler taşıyan iki hikâye günümüze dek varlığını korumayı başarmıştır. Bunların birinde Homeros, kahramanın bir kavga sırasında şerefli (gururlu) bir şekilde hayatını kaybettiğini ileri sürerken, Apollodoros ile Hyginus ise, İokaste'nin Kadmea soyundan gelen kardeşi tarafından ülkeden kovulan Oidipus'un uzun yıllar kör bir dilenci şeklinde sefil bir hayat sürdükten sonra Attika'daki Kolonos'a geldiğini ve burada Erinyler tarafından öldürüldüğünü iddia eder. Oidipus'un pişmanlık sonucu gözlerini oyması psikologlar tarafından "hadım olmak" şeklinde algılanır. Ne var ki Akhilleus'un eğitmeni olan Phoiniks'in, gözlerini Oidipus'un yaptığı gibi kör etmesi mitologlar tarafından "iktidarsızlığı örtmek için yapılan bir pratik" şeklinde yorumlanmıştır. Uranos ve Attis'in hadım edilişini konu alan efsaneler toplum yapısına olan aykırılıklarına rağmen Klasik Çağ'da kaleme alınan eserlerde de varlıklarını aynen muhafaza etmişlerdir. Oidipus'un körlüğü orijinal mitten ziyade teatral bir buluş gibi okunur. Erinyler ise "vicdanın" canlı örnekleridir; buna karşın söz konusu "vicdan", sadece anne ve baba katillerinin amansız bir şekilde cezalandırılması konusunda sınırlı kalmıştır.

7. Homeros'a ait olmayan bir başka hikâyede ise Oidipus'dan, Şehir Tanrıçası'na meydan okuduğu için lanetlenerek sürgüne gönderilen ve sefalet içinde geçen yıllardan sonra batıl inançlarının kurbanı olarak hayatını kaybe-

den biri olarak bahsedilir. Hikâyeden çıkarılabilecek bir başka muhtemel sonuç ise, yaptığı yeniliklerin, Thebaili muhafazakarların tepkisini çektiği şeklindedir. Oidipus'un kardeşleri ve aynı zamanda oğulları olan Eteokles ve Polyneikes'in krallarına, tanrılara sundukları hayvanın kutsal parçasını (kürek kemiğini) değil de, budundan birini göndermeleri, her ikisinin de kutsal otoriteye karşı başlattıkları bir isyan olarak düşünülebilir. Kürek kemiği, Kudüs'te de rahiplerin kutsal saydığı uzuvlardan biriydi (Levililer vii. 32-xi. 21) Olymposlulara başkaldıran ve tanrıları davet ettiği ziyafette onlara oğlunun etinden yaptığı yemeği yediren Tantalos da, bir ziyafette Demeter onuruna kurban ettiği hayvanın kürek kemiğini Tanrıça'ya sunmuştu. Akanlar arasında da günümüzde bile kurban edilen hayvanların sağ kürek eti reislere sunulmaktadır.

Oidipus'un, Sisyphos gibi, anaerkil yaşam sistemini değiştirerek yerine ataerkil yapıyı yerleştirmeye çalışan, fakat bunda başarılı olamayan bir kral olabileceği de ihtimal dahilindedir. Bununla beraber farklı anlatımlardaki epizotlar incelendiğinde gerçekten de Oidipus'un anaerkil felsefeyi ortadan kaldırmak için uzun uğraşlar vermiş olabileceği muhtemeldir; zira, Thebai Kralı, kızı Antigone ile beraber yaptığı uzun yolculuktan sonra Attika'da, Kral Theseus tarafından toprağa verilmiştir. Anlatılanlara göre İsthmoslu olan Theseus da Pallantid klanından gelen insanların yaşadığı Atina'da, Oidipus'un yaptıklarına benzer bir şekilde ataerkil felsefeyi yerleştirmeye çalışmış, fakat uygulamalarına karşı gelen aristokratların kendisine verdikleri desteği çekmesiyle hayatının son yıllarını Thebai Kralı gibi sürgünde geçirmişti.

8. Teiresias'a, Oidipus'un hayatının son günlerini dramatik bir şekilde geçirmesine neden olan gerçeği söylemek rolü verilmiştir. Ne var ki asıl halinin aşağıdaki gibi olduğu sanılan söz konusu anlatım, zaman içerisinde birtakım değişikliklere uğramış ve özgünlüğünü kaybetmiştir.

> "Korinth'den gelen Oidipus, Thebai'yi işgal edip ele geçirmiş ve Hera'nın rahibelerinden olan İokaste ile evlenerek tahta oturmaya hak kazanmıştı. Yeni kral tahta geçer geçmez kontrolü ele geçirmeyi başardığı ülkede bir müddet sonra Korinth geleneklerini uygulatmaya çalıştı. Bunlardan belki de en fazla tepki göreni, krallığın, Hera'nın Throttlere verilen bir armağan olduğunu hiçe sayar bir şekilde o günden sonra babadan oğula geçmesi şeklindeki karardı. Ayrıca Oidipus, babası olduğu söylenen Laios'u öldürmek ve annesi İokaste ile evlenmek zorunda kalmasından dolayı pişmanlığını dile getirmişti. Ne var ki kral tüm bu yenilikleri kabul ettirmeye çalıştığı bir sırada, İokaste

ona duyduğu tepki nedeniyle intihar ederek hayatına son vermiş, yaşanan talihsizlikler bununla da bitmemiş ve ülkede yaşayanlar eşi görülmemiş bir veba salgınıyla karşı karşıya kalmışlardı. Bunun üzerine kâhine danışarak kendilerine yardımcı olmalarını isteyen Thebaililer, sonuçta kutsal kürek kemiğini krallarına layık görmemiş ve onu hemen sürgüne göndermişlerdi. Kral savaşarak faydasız bir çaba gösterip öldü."

106.
THEBAİ'YE KARŞI YEDİLER

Sayısız prens, Kral Adrastos'un kızları Aigeia ve Deipyle ile evlenmek için birçok kez Argos şehrini ziyaret etmiş ve isteklerini krala iletmişlerdi. Başvuran taliplerden birini seçtiğinde diğerlerinin kendisine düşman olacağını düşünen Adrastos, çözüm için Delphoi Kâhini'ne başvurmayı uygun buldu. Apollon, krala dönerek, "Sarayında kavgaya tutuşacak olan yaban domuzu ile vahşi bir aslanı bir arabaya koşmasını ve kızlarını bunlarla evlendirmesi gerektiğini" söyledi.

b. Taliplerin içinde belki de en şansız olanları Oidipus'un oğlu Polyneikes ile Oineus'un oğlu Tydeus idi. Anlatılanlara göre Polyneikes ve ikisi Eteokles babalarının ölümünden sonra Thebai tahtına geçmek için aralarında anlaşmışlar ve sırayla tahta geçmeyi kararlaştırmışlardı. Ne var ki ilk olarak başa geçmeye hak kazanan Eteokles, anlaşmaya sadık kalmayıp tahtı Polyneikes'e vermeye yanaşmadı ve onu ülkeden kovdu. Bu sırada Oineus'un oğlu Kalydonlu Tydeus da birçok cesur savaşçı ile katıldığı bir av sırasında kardeşi Melanippos'un ölümüne neden olmuş ve her ne kadar bunun bir kaza olduğunu anlatmaya çalışmışsa da masum olduğunu kimseye kanıtlayamamıştı. Anlatılanlara göre kardeşlerin henüz Kalydon avına katılmadan önce yapılan kehanette Melanippos'un Tydeus'u öldüreceği söylenmişti. Ancak kehanetin tam tersinin çıktığını gören insanlar bunun üzerine cinayeti Tydeus'un kaderini değiştirmek için işlemiş olduğunu düşünüp onu ülkeden kovmuşlardı.

c. Şimdi, Thebai'nin simgesi kral, Kalydon'un simgesi ise yaban dozumudur ve bu iki kaçak takip yöntemlerini kalkanlarında gösteriyordu. Adratos'un sarayındaki o gecede Polyneikes ile Tydeus arasında Thebai'nin mi yoksa Kalydon'un mu daha ihtişamlı ve daha medeni olduğu konusunda bir tartışma çıkmış ve bir müddet sonra tartışma büyük bir kavgaya dönüşmüştü. Kavganın ölümle biteceğini gören Adrastos araya girerek her ikisini de sakinleştirdi. Sonra kehaneti hatırlayarak kızları ile evlenmesi gereken kişilerin

bu ikisi olduğunu düşündü. Adrastos Aigeia'yı Polyneikes ile, Deipyle'yi ise Tydeus ile evlendirdi. Kral ayrıca onlara uğradıkları haksızlıklar nedeniyle yardım edeceğine ve ülkelerinde tahta geçmelerini sağlayacağına dair söz verdi. Bunun için ilk olarak Thebai'nin kuşatılmasına karar verildi.[1]

d. Adrastos Argivli komutanlarını topladı: Kapaneus, Hippomedon ile kayınbiraderi ve aynı zamanda ünlü bir kâhin olan Amphiaraos'a haber gönderdi. Bunlardan başka Meleagros ve Atalanta'nın oğlu olan Arkadyalı Parthenopaios da Adrastos'un isteğini geri çevirmeyerek savaşa katılmayı kabul etti. Bu şampiyonlardan sadece biri, Amphiaraos, ilk başta kralın isteğini geri çevirmişti. Zira ünlü kâhin yapılacak savaşta Adrastos'un dışında diğer altı komutanın hayatını kaybedeceğini önceden sezmişti. İlk başta gitmeyi reddetmişti.

e. Anlatılanlara göre bu olaydan uzun yıllar önce Adrastos ve Amphiaraos Argive yönetimi konusunda tartışmışlar ve tartışma bir müddet sonra kılıçların çekildiği bir kavgaya dönüşmüştü. Dövüşçülerin bu şekilde birbirlerini öldüreceğinden korkan Eriphyle, ağabeyi Adrastos ile daha sonra evleneceği Amphiaraos'un arasına girerek kavgayı sona erdirmiş ve ikisine de bundan sonra aralarında çıkabilecek bütün anlaşmazlıklarda hakemlik yapması için kendisine başvuracaklarına dair kılıçları üzerine yemin ettirmeyi başarmıştı. Bu yeninin bilgisiyle, Tydeus, Polyneikes'i çağırdı ve, "Eriphyle güzelliğini kaybetmekten korkuyor, şimdi sen Tanrıça Aphrodite'in bir zamanlar Kadnos'un eşi Harmonia'ya düğün hediyesi olarak verdiği sihirli kolyeyi verirsen, o da yakında Amphiaraos ile Adratos arasındaki anlaşmazlığı çözer ve Amphiaraos'u bizimle gelmeye mecbur eder," dedi.

f. Gizlice gerçekleştirilen bu plandan sonra, Polyneikes, Tydeus ve diğer beş Argivli kumandan olmak üzere Yedi Kahramanın önderliğinde askerler Thebai'ye doğru yola çıktı.[2] Anlatılan bazı hikâyelerde Polyneikes, Yedilerden biri olarak yer almaz. Yazarlar, onun yerine İphis'in oğlu olan Argivli Eteokles'u listeye dahil ederler.[3]

g. Sefere katılan askerlerin ilk mola verdikleri yer Lykurgos'un tahtta olduğu Nemea oldu. Adrastos'un askerlerinin dinlenmeleri ve su içebilmeleri için krala yaptığı çağrı hemen karşılık buldu ve aslen Lemnoslu bir prenses olan Hypsipyle askerlere su kaynağını göstermek için görevlendirildi. Anlatılanlara göre Kral Thoas'ın kızı olan Hypsipyle, Lemnoslu kadınların bütün erkekleri öldürmeye karar verdikleri tarihte babasının hayatını kurtarmış, fakat bu olayın anlaşılmasından sonra da onların gazabına uğramıştı. Talihsiz kadın yaşadığı onca maceranın sonunda Lykurgos'a köle olarak satıldı. Kral da onu küçük oğlu Opheltes'in dadılığına getirdi. Ne var ki Hypsipyle'nin yaşadığı şansızlıklar bununla da sona ermedi. Lykurgos ondan Kral Adrastos ve adamlarına pınarın yerini göstermesini istediğinde genç kadın küçük Op-

heltes'i bir an için yalnız bırakmak zorunda kaldı. Tam bu sırada bir yılan Opheltes'in yanına geldi ve onu öldürdü. Adrastos ve adamları dadının çığlığını duyup yılanı öldürdüklerinde küçük çocuk için artık çok geçti.

h. Amphiaraos bunun bir felaket belirtisi olduğunu ve yapılacak savaşta Adrastos hariç diğer bütün komutanların hayatını kaybedeceğini tekrar söylediyse de kimseyi kararından vazgeçiremedi. Yedi Önder, Arkhemoros ("sonun başlangıcı") adını verdikleri küçük çocuğun onuruna Nemea Oyunlarını ihdas etti ve her biri de yedi yarıştan birinci gelmesini bildi. O günden sonra her dört yılda bir düzenlenen Oyunlarda hakemlik yapanlar küçük Opheltes'in anısına matemi sembolize eden siyah giysiler giydiler. Düzenlenen yarışlarda birinci gelen kahramanlara ise uğursuzluk getirdiğine inanılan maydanoz bitkisinden yapılmış olan çelenkler takıldı.[4]

i. Nemea'dan ayrıldıktan bir müddet sonra Kithairon'a ulaşan Yediler burada karargâh kurdular. Adrastos, Tydeus'u Thebai Kralı Eteokles'e elçi olarak göndererek ondan tahtı kan dökmeden Polyneikes'e bırakmasını istedi. Adrastos'un isteklerini geri çeviren Thebai Kralı elçiyi de huzurundan kovdu. Tydeus bunun üzerine Thebaililerin güçlerini sınamak ve göz dağı vermek için onları teke tek dövüşmeye çağırarak meydan okudu ve karşısına çıkan komutanların hepsini ardı ardına yenmeyi başardı. Az sonra Thebaililer onunla karşılaşmaya cesaret edemedi. Bunun üzerine Yedi Kahraman askerlerini toplayarak şehri çevreleyen surların yedi kapısına saldırmak için harekete geçti.

j. Bu sırada Eteokles de şehri savunmak için hazırlıklarını tamamlamış ve ünlü bir kâhin olan Teiresias'dan kendisine yardımcı olmasını istemişti. Teiresias ona ancak bir prensin gönüllü olarak kendisini Ares'e kurban etmesiyle savaşın kazanabileceğini söyledi. Bunun üzerine Kreon'un oğlu Menoikeus, bir zamanlar Oidipus'un isteği üzerine amcasının yaptığı gibi kendisini surlardan aşağı atarak öldürdü. Bu sırada savaş tüm hızıyla başlamıştı. Kapaneus dev gibi iri cüssesiyle Argosluların en önünde kahramanca savaşıyordu. Hatta bir ara eline geçirdiği merdivenle surlara çıkmayı başardıysa da, savaşın Thebaililer aleyhine döndüğünü gören Zeus, gönderdiği yıldırımla onu öldürdü. Bu sırada Argoslular komutanlarından üçünü daha kaybettiler. Şehrin yedi kapısı önünde yapılan nihai savaşta Tydeus, Melanippos adındaki bir savaşçı ile dövüşmek zorunda kaldı. Melanippos, Tydeus'un bir anlık zaafından yararlanarak onu karnından yaraladı. Tanrıça Athena savaşın başından beri tarafını tuttuğu Tydeus'u yarı ölü halini gördüğünde ona acıyarak, babası Zeus'dan kendisine ölümsüzlük iksirini vermesini istedi. Amacı Tydeus'un yarasını iyileştirerek onu tekrar ayağa kaldırmaktı. Ne var ki olan biteni izledikten sonra Tanrıça'nın niyetini anlayan Amphiaraos, Yedilerin sonunu hazırlayan bu savaşın sorumlusu olarak gördüğü Tydeus'u cezalandırma-

ya karar verdi. Bunun için Melanippos'u öldürerek kafasını Tydeus'a getirdi. Ölmek üzere olan savaşçı da düşmanından intikamını kafasını kılıcıyla ikiye bölüp beynini yiyerek aldı. Athena tanık olduğu bu vahşet karşısında tiksindi ve elinde tuttuğu iksiri yere döküp tekrar hayata döndürmeye karar verdiği Tydeus'u ölüme terk ederek savaş alanından ayrıldı.

k. Artık Yedilerden sadece Polyneikes, Amphiaraos ve Adrastos hayatta kalmıştı. Bunca insanın kendisi için hayatlarını feda ettiğini düşünen Polyneikes, daha fazla kan dökülmesini önlemek ve savaşı kesin olarak sonuçlandırmak için Eteokles'i teke tek dövüşe çağırdı. Eteokles bu meydan okumayı kabul etti ve girdikleri şiddetli mücadelede her biri diğerine ölümcül şekilde yaraladı. Bunun üzerine orduların komutasını eline alan amcaları Kreon, adamlarına Argivlilere saldırmaları için emir verdi. Amphiaraos da arabasına binerek savaş meydanından uzaklaştı. Ne var ki İsmenos Nehri'nden geçtiği bir sırada düşmanlarının kendisini takip ettiğini ve yakalanmak üzere olduğunu fark etti. Ancak tam bu sırada Zeus'un gönderdiği yıldırımla toprak ikiye ayrılarak Amphiaraos ve arabacısı Baton'u içine aldı. Takip ettikleri düşmanlarının aniden gözden kaybolduğunu gören Thebaililer korkuya kapılarak hemen oradan uzaklaştılar. Anlatılanlara göre o gün bugündür Zeus'un ölümsüzlük ayrıcalığını verdiği ünlü kâhin ve arabacısı Baton, yeraltında ölüler ile birlikte yaşamaya devam etti.[5]

l. Savaşı, kaybettiğini gören Adrastos, düşmanlarının eline tutsak düşmemek için kanatlı atı Arion'a binerek oradan uzaklaştı. Ne var ki ülkesine döndüğünde, Kreon'un ölü düşmanlarının yakılmasına izin vermediğini öğrenince Thebai'ye bir kez daha sefere çıkmaya karar verdi. Bunun için ilk olarak Atina'ya gelerek Theseus'dan kendisine Kreon'a karşı başlatacağı savaşta yardım etmesini istedi. Theseus, kralın isteğini geri çevirmeyerek topladığı orduyla Thebai'yi kuşattı. Kreon ve adamları bu kez de galip geleceklerini düşündülerse de bunda yanıldıklarını kısa bir süre sonra anladılar. Zira kimsenin beklemediği bir anda şehre saldıran Theseus ve Adrastos Thebailileri bu kez alt etmeyi başardı ve ölülerin cesetlerini gömmeyerek tanrılara karşı gelme cesaretini gösteren Kreon'u da tutsak ettiler. Yedilerin cenazeleri ülkelerinde büyük bir matemle karşılandı. İçlerinden sadece Kapaneos diğerlerinden ayrı ve etrafı çevrili bir yere gömüldü. Zira geleneklere göre Zeus'un yıldırımıyla hayatını kaybeden ölümlülerin mezarları diğerlerinkinden ayrı bir yerde olmak zorundaydı. Kapaneos'un eşi Evadne ise çektiği acılara daha fazla dayanamadı ve kocasının cansız bedeninin yakıldığı ateşe kendisini atarak intihar etti.[6]

m. Bu sırada Theseus'un şehri kuşatıp ele geçirmesinden çok önce, Eteokles'e cenaze töreni düzenlenip Polyneikes'in cezalandırılarak cesedinin amcası tarafından çürümeye bırakıldığını gören Antigone, kardeşinin böyle bir ce-

zayı hak etmediğini düşünerek amcasından habersiz bir odun yığını hazırladı. Ne var ki cesedi odun yığınının üzerine koyduktan sonra yaktığı ateşi Kreon'un son anda fark etmesi üzerine bunda başarılı olamadı. Emirlerine karşı gelmenin bir isyan işareti olduğunu söyleyen Kreon, oğlu Haimon'dan genç kadını kardeşi Polyneikes için hazırladığı odun yığını üzerinde canlı canlı yakmasını istedi. Fakat Haimon'un babasından gizlice birlikte olduğu sevgilisini ölüme terk etmeye hiç niyeti yoktu. Kralın emirlerinin yerine getirmiş gibi görünüp, sevdiği kadınla gizlice evlenerek onu adamlarının koruması altında ülkeden çıkarmayı başardı. Sevgilisinden hamile kalan Antigone oğlunu kocasının yokluğunda dünyaya getirdi. Anlatılanlara göre Antigone ve Haimon'un oğlu büyüdüğünde tekrar Thebai'ye gelmiş, fakat hâlâ tahtta oturan Kreon tarafından vücudundaki yılan izinden kim olduğu anlaşılmıştı. Zira Kadmos'un soyundan gelen herkeste aynı işaret vardı. Herakles'in Kreon'a bizzat yalvarışı da inatçı ve zorba kralın genç adamı ölüm cezasına çarptırmasını engelleyemedi. En sonunda Haimon verilen cezadan kurtulamayacağını anladığında hem kendisinin hem de annesi Antigone'nin hayatına son vererek intihar etti.[7]

1. Hyginus: Fabula 69; Euripides: Phoenician Women 408, kritik – 409; Hiketides (Yalvarıcı Kızlar) 132; Apollodoros: iii. 6. 1.
2. Aiskhylos: Hepta epi Thebai (Thebai'ye Karşı Yediler) 375; Homeros: Odysseia xi. 326 ve Eriphyle'den Fragmanlar; Hyginus: Fabula 73; Pausanias: v. 17. 7 ve ix. 41. 2; Sicilyalı Diodoros: iv. 65. 5; Apollodoros: iii. 6. 2-3.
3. Aiskhylos: Hepta epi Thebai (Thebai'ye Karşı Yediler) 458; Sophokles: Oidipus epi Kolono (Oidipus Kolonos'ta) 1316; Pausanias: x. 10. 3.
4. Apollodoros: i. 9. 17 ve iii. 6. 4; Hyginus: Fabulae 74 ve 273; Scholiast on the Argument of Pindar's *Nemean Odes*.
5. Aiskhylos: Hepta epi Thebas (Thebai'ye Karşı Yediler) 375; Euripides: Phoenician Women 105 ve 1090; Sicilyalı Diodoros: iv. 65. 7-9; Apollodoros: iii. 6. 8; Hyginus: Fabulae 69 ve 70; Kritik – Pindaros: Nemea x. 7; Pausanias: ix. 18. 1; Ovidius: Ibis 427 ve 515.
6. Hyginus: Fabulae 273; Apollodoros: *a.g.e.*; Euripides: Hiketides (Yalvarıcı Kızlar); Plutarkhos: Theseus 29; İsokrates: Panegyric 54-8; Pausanias: i. 39. 2.
7. Sophokles: Antigone, passim; Hyginus: Fabula 72; Euripides Antigone (Fragmanlar); Aiskhylos: Hepta epi Thebas (Thebai'ye Karşı Yediler) 1005; Apollodoros: iii. 7. 1.

*

1. Apollon'un aslan ve yaban domuzu ile alakalı yapmış olduğu kehanet çok büyük bir ihtimalle, kutsal kral ve veliahtı arasında yaşanması muhtemel olan çatışmanın engellenmesi amacıyla, Thebai'de olduğu gibi krallığın ikiye bölünmesi ve böylece veliahtlar arasında herhangi bir savaşın meydan gelmemesiyle ilgilidir. Ne var ki söylenenin aksine Thebai "aslan" olan amblemini, şehri abluka altına alan ve vücudunun bir kısmı aslan olan canavar Sphinks'den; Kalydon ise "yaban domuzu" amblemini çok büyük bir ihtimalle çoğu za-

man bu hayvanın kılığına giren Ares'den almıştı. Ayrıca, Kalydon'da da Savaş Tanrısı'na ait görkemli bir tapınak bulunmaktaydı. Kâhinin dile getirdiği kehanetin farklı bir anlam taşıyor olması bu yüzdendir. Üzerlerine hayvan figürlerinin işlendiği zırhlar, Klasik Çağ başlarına kadar kullanılmaktaydı.

2. Çoğu mitolog "eri" hecesini "eris" ile ilişkilendirmiş ve kelimeyi "bereketli, verimli" karşılığından ziyade, "çatışma, kavga ve çekişme" anlamıyla kullanmıştır; Erikhthonios ile Erigone'nin yaşadıklarını konu alan efsaneler buna örnek olarak gösterilebilir. Eriphyle de esasen kelime olarak "kabile ya da taht kavgası"ndan ziyade "çok yapraklı, kanatlı" anlamına gelmekteydi. Hesiodos'a (Erga kai Hemerai [İşler ve Günler] 161) göre, Zeus iki farklı jenerasyona ait olan kahramanları tarih sahnesinden silmiştir. Yazara göre bunlardan birincisi "Oidipus'un koyunları" için Thebai'de, ikincisi de altın saçlı Helen için Troya'da yapılan savaştır. Her ne kadar söz konusu efsanede Oidipus'un koyunlarından hiç bahsedilmemişse de, yazarın Thebai'deki savaştan kastettiğinin, Polyneikes ile Eteokles arasında yaşanan ve Argivlilerin başarısız olan naibi destekledikleri çatışma olduğu açıktır. Kardeşler arasında yaşanan taht kavgalarına verilebilecek bir diğer örnek de, Atreus ile kardeşi Thyestes arasında, sahip olanın Mykene tahtına geçmeye hak kazanacağı altın post için girişilen rekabettir. Aynı şekilde Zeus da, Laphystion Dağı'nda altın postlu bir sürüye sahipti; bu hayvanlar, göründüğü kadarıyla uğruna birçok insanın hayatını kaybettiği yerin yakınlarında bulunan Orkhomenos'un kraliyet nişanını temsil etmekteydi.

3. "Yüksek kapı" anlamına gelen Hypsipyle muhtemelen, günlük yolculuğu gökyüzünde bir kemeri andıran Ay Tanrıçası'na atfedilen unvanlardan biriydi. Olympia'da düzenlenen Oyunlar gibi Nemea Oyunları da çok büyük bir olasılıkla kutsal kralın başrahibenin kocası unvanıyla tahtta kaldığı 50 Ay ayından oluşan hükümranlık süresinin sonunda düzenlenmekteydi. Söz konusu efsane aynı zamanda birer veliaht olarak kral adına erkek çocukların Tanrıça'ya kurban edilme geleneğinden de bahseder. Bununla beraber "iyilik seven ya da bağışlayan" anlamına gelen opheltes sözcüğüne efsanede "yılan tarafından yaralanan" anlamı verilmiştir. Bahsedilen anlamı vermesi için kelimenin ancak *ophis* "yılan" ile *eilein* "birbirine sıkıştırılan, bastırılan" hecelerinden türemesi şarttır. Aynı şekilde Arkhemoros'a efsanede verilen anlam da ("Sonun Başlangıcı") gerçeği yansıtmaz. Esasen "zeytin ağacının gövdesi" anlamına gelen kelime bu haliyle, muhtemelen düzenlenen yarışlarda birinci gelenlere takılan ve aynı zamanda Tanrıça Athena için kutsal sayılan zeytin ağacından alınan dalları sembolize eder. Perslerle yapılan ve büyük bir faciayla sona eren savaşlardan sonra, Oyunlarda birinci gelenlere verilen zeytin yaprağı yerini matemi simgelediği için uğursuzlukla ilişkilendirilen maydanoza bırakmıştır (Scholiast – Pindaros, Argument to the Nemean Games).

Belki de düşüklere neden olduğu için, bir ölüm adası olan Ogygia'da da bol miktarda yetişen maydanozun uğursuz bir bitki olduğuna inanılmıştır; bu durum bir İngiliz atasözünde de ifadesini bulmuştur: "Maydanoz, boynuzlanan (aldatılan) erkeklerin bahçesinde bolca yetişir."

4. Tydeus'un savaşın sonlarına doğru kendisini yaralayan Melanippos'un kesik başını ikiye ayırarak beynini yediği şeklindeki epizot, Helenlerin başlattığı ve Klasik Çağ'a dek İskitler tarafından uygulanan geleneksel bir pratiği de açıklar. (Herodotos: iv. 64) Barbarlık olarak adlandırılan bu geleneğe göre dövüşte düşmanın beynini yiyen savaşçının gücüne güç katıldığına ve onun kolay kolay alt edilemeyeceğine inanılmaktaydı. Mitologların hikâyeyi ortaya çıkarmalarına esin kaynağı olduğu ileri sürülen ikon muhtemelen, Melanippos'un cansız bedeninin yanında duran Tanrıça Athena'nın, Tydeus tarafından öldürülen savaşçının ruhu için yere işret döküşünü resmeder. Günümüze dek varlığını koruyamayan *Hepta epi Thebas* (Thebai'ye Karşı Yediler) adlı destan çok büyük bir ihtimalle, asker kastının yüceltildiği Hint Mahabharata efsanesiyle benzer bir temaya sahiptir. Bu hikâyede de iki savaşçı teke tek dövüşmek için karşı karşıya gelir. Ancak, kahramanların davranışları *İlyada*'ya göre daha asil, yaşadıkları olaylar ise daha trajiktir. Savaşta tanrılar, sonucu etkileyecek hiçbir harekette bulunmazlar. Bhishma'nın da Tydeus gibi düşmanının kanını içtiği efsanede, eşlerinin ölümünden sonra kadınların kendilerini öldürmelerinden onurlu bir davranış olarak bahsedilir.

5. Amphiaraos'un savaş meydanından kaçtığı arabasıyla ortadan aniden kayboluşu, kutsal kralın araba kazasında hayatını kaybedişine verilebilecek bir başka örnektir. Aynı şekilde Baton'un "böğürtlen" Tartaros'a olan yolculuğu da, neredeyse bütün Avrupa'ya hâkim olan "böğürtlen yemenin ölüm getireceği" şeklindeki bir inanca mitolojik bir dayanak teşkil eder.

6. Evadne'nin kendisini kocasının ölümünden sonra cenaze ateşine atarak intihar etmesi, kocasının yerine Ölüler Diyarı'na gitmeyi kabul eden Alkestis'in efsanesini çağrıştırır. Mykene yakınlarındaki Dendra'da bulunan ve arı kovanını andıran mezarlardan çıkartılan kraliyet ailesine ait yanmış kalıntılardan anlaşılan kral ve kraliçenin aynı anda gömüldüğüdür. A. W. Persson'a göre kraliçe kocasının ardından gönüllü olarak ölümü seçmiştir. Bununla beraber her ikisinin aynı anda bir cinayete kurban gitmiş olabileceği, hatta aynı ölümcül hastalıktan dolayı aynı anda hayatlarını kaybetmiş olabilecekleri de ihtimal dahilindedir. Zira sözü edilen mezar haricinde aynı özellikleri taşıyan başka bir mezara Mykene sınırları içerisinde rastlanmamıştır. Göründüğü kadarıyla bir Helen geleneği olan kadınların eşlerinin ölümünden hemen sonra intihar etmesi varlığını uzun süre korumayı başaramamış ve kısa bir süre içerisinde yok olup gitmiştir. Kapaneos'un ölümüne neden olan yıldırım, Zeus'un varlığını açıklar. Efsaneden çıkarılabilecek diğer bir önemli detay ise

Kapaneos'un diğerlerinden ayrı bir yere gömülmesidir. "Kutsal" ve "murdar" kelimelerinin birbirleriyle ilişkilendirildiği, hatta özdeşleştirildiği ilkel dinlerde, yıldırım çarpmasıyla ölen ve böylece kutsanmışlık unvanını alan birisinin çitle çevrili bir alana gömülmesi, izine sıkça rastlanan bir pratikti. Modern çiftliklerde şarbondan ölen bir hayvanın diğerlerinden farklı bir yere gömülmesi de bu uygulamayı çağrıştırır. Levililerde tabulaştırılan hayvanlar, murdar olmaları nedeniyle kutsal sayılmaktaydılar. Pausanias'a ait olan anlatımda Yedilerin gömüldükleri iddia edilen Eleusis yakınlarındaki mezarlık, Profesör Mylonas tarafından bulunmuş ve yapılan kazılarda etrafı taşla çevrilen ve iki kişinin gömüldüğü sanılan bir mezarın yanında, beş ayrı kişiye ait mezarlara rastlanmıştır. Birtakım vazo resimlerinin de ilişkilendirilebileceği kemikler üzerinde yapılan araştırmalarda, MÖ 13. yüzyılda âdet olduğu gibi hiçbir yanma izine rastlanmamıştır. Cesetlerle birlikte gömülen tunçtan yapılmış silahlar ve diğer değerli metal nesnelerin, mezar hırsızları tarafından çalınmış olabileceği ihtimali yüksektir. Etrafı taşla çevrilen ve iki ayrı kişinin iskeletine rastlanılan mezar, tahmin edileceği gibi yıldırımla hayatını kaybeden Kapaneos ve onun sadık eşi Evadne'ye ait olan mezardır.

7. Antiope, Haimon ve sürü çobanlarının konu edildiği efsanelerin hemen hemen hepsinin, Arne ve Alope'nin hikâyelerinde olduğu gibi aynı ikondan esinlenilerek kaleme alınmış olabileceği kuvvetle muhtemeldir. Bununla beraber Antigone'nin efsanesinde, Kral Kreon'un atılan bir diskle hayatını kaybedişine tanık olmayız.

107.
EPİGONLAR

Thebai'de yenilen yedi kahramanın oğulları babalarının intikamını alma-
ya yemin etmişlerdi. Bunlar Epigonlar diye bilinir. Delphoi Kâhini, onla-
ra Amphiaraos'un oğlu Alkmaion orduların kumandanı olursa, zafer sözü
vermişti. Fakat Thebai'ye saldırmak gibi bir arzusu olmayan ve saldırının uy-
gunluğu konusunda kardeşi Amphilokhos ile hararetli bir tartışmaya giren
Alkmaion, savaşıp savaşmama konusunda karara varamayınca konu, anne-
leri Eriphyle'ye götürüldü. Böyle konulara çok daha önceden aşina olan Poly-
neikes'in oğlu Thersandros babasının yaptığını yaptı ve kendi soyundan olan
Harmonia'ya Athena'nın bir zamanlar verdiği sihirli kaftan ile Aphrodite ta-
rafından verilen sihirli kolyeyi Eriphyle'ye rüşvet olarak verdi. Alkmaion
Eriphyle savaşa karar verdi ve o da istemeye istemeye ordulara komuta et-
mek görevini üstlendi.

b. Thebai surlarının önünde yapılan savaşta, Epigonlar, Adrastos'un oğlu
Aigialeus'u kaybedince, kâhin, Thebaililerin artık savaşı kazanamayacağını
söyledi. Kehanete göre şehir surları, ancak yedi kahramandan birinin hayat-
ta kalmasıyla ayakta kalacaktı ve görünürde olan, bunların sonuncusu Ad-
rastos'un oğlunun ölümünü duyduğunda kederden öleceğiydi. Başlarına ge-
lecekleri anlayan Thebaililer şehri hemen terk ettiler. Teiresias, şehrin Argiv-
lilerin eline geçer geçmez kendi kaderinin de sona ereceğini biliyordu. Aynı
gün Thebaililer gecenin karanlığında eşleri, çocukları ve eşyalarıyla birlikte
kuzeye kaçtılar. Yeterince uzaklaştıklarında bir yerde durarak Hestiaia şehri-
ni kurdular. Bir şafak vakti, kendileriyle birlikte gelen Teiresias'ın, Tilphussa
pınarından su içerken son nefesini verişine de tanık oldular.

c. Adrastos'un, oğlu Aigialeus'un başına gelenleri duyup kederinden öl-
düğü gün, Argivliler surları yıkarak içeri girdiklerinde, terkedilmiş şehrin ga-
nimetini toplamak onlar için zor olmadı. Ganimetin en nadide parçalarını

Delphoi'deki Apollon'a gönderdiler, ki bunların arasında şehri terk etmekte geç kalan Teiresias'ın kızı Manto (ya da Daphne) da vardı ve Manto, Apollon'un Pytho'su oldu.[1]

d. Olanlar bununla bitmedi. Thersandros, Alkmaion'un kazanılan zaferde en büyük paya sahip olduğunu iddia edip bununla övünmesini hiç hoş karşılamadı; oysa babasının da daha önceden yaptığı gibi savaş emrini vermesi için Eriphyle'ye rüşvet veren de kendisiydi. Durumu öğrenen Alkmaion, bir zamanlar babasının ölümüne sebep olan ve şimdi de muhtemelen kendi ölümüne neden olacak Eriphyle'nin kibir ve kendini beğenmişlikten ibaret olan gerçek yüzünü anladı. Çözüm için Delphoi Kâhini'ne başvuran Alkmaion, Apollon'dan onun ölümü hak ettiği cevabını aldı. Ancak Alkmaion bu cevabı, ana katili olmak adına ilahi bir emir olarak algıladı ve dönüşte, denildiğine göre, kardeşi Amphilokhos'la birlikte Eriphyle'yi öldürdü. Fakat Eriphyle son nefesini verirken: "Yunan ve Asya toprakları ve dünyanın bütün toprakları benim katillerime mekân olmasın," diyerek Alkmaion'u lanetledi. Bunun üzerine Erinylerin gazabı her gittiği onu yerde takip edip, çıldırttı sonunda.

e. Alkmaion ilk olarak, kabul edilmediği Thesprotia'ya kaçtı daha sonra Apollon'a duyduğu minnettarlıktan dolayı Kral Phegeus tarafından günahlarından arındırıldığı Psohis'e gitti. Kral onu kızı Arsinoe ile evlendirdi ve Alkmaion da eşine beraberinde getirdiği sihirli kolye ve kaftanı verdi. Alkmaion'un arındırılmasına aldırmayan Erinyler, onu burada da takip etti ve bulunduğu Psophis toprakları çoraklaşmaya başladı. Bu sırada Delphoi Kâhini Alkmaion'a gidip bir kez daha günahlarından arınma öğüdünü verdi. Nasihati dinleyip yerine getiren Alkmaion daha sonra Akheloos'un kızı Kallirrhoe ile evlenip, daha önceden nehir çamurlarıyla oluşan bölgeye yerleşti. Bu yer nehir çamurundan oluştuğu için Eriphyle'nin laneti burayı kapsamıyordu ve Alkmaion huzura kısa bir süre de olsa burada kavuştu.

f. Bir yıl sonra Kallirrhoe, güzelliğini kaybedeceği korkusuyla Alkmaion'a kutsal kaftanı ve kolyeyi kendisine vermesini yoksa onu yatağına almayacağını söyledi. Kallirrhoe'ye duyduğu aşktan dolayı, daha önceden aldattığı Kral Phegeus'un ülkesine tekrar gitmeyi göze aldı Alkmaion. Burada Kallirrhoe ile olan evliliğinden hiç söz etmeyen Alkmaion, kaftan ve kolyenin Delphoi Kâhini'nin dediği gibi Apollon'un türbesine bağışlanmadığı takdirde, Erinylerin lanetinin ülkeyi terk etmeyeceği masalını uydurdu. Erinylerin ülkeyi terk eder etmez Alkmaion'un kızına tekrar döneceğine inanan Kral Phegeus, kızı Arsinoe'yi kaftan ve kolyeyi Alkmaion'a geri vermesi için ikna etti. Fakat Alkmaion'un hizmetçilerinden birinin Kallirrhoe hakkındaki gerçeği ağzından kaçırması Kral Phegeus'u çok kızdırdı ve oğullarına Alkmaion'a tuzak kurup saraydan ayrılır ayrılmaz öldürülmesi emrini verdi. Alkma-

ion'un katledilişini görüp onun diğer evliliği hakkında hiçbir şey bilmeyen Arsinoe, babasına ve erkek kardeşlerine konuk geleneklerine uymadığı ve kendisini dul bıraktıkları için lanet okudu. Babasının, kendisini ve oğullarını haklı çıkaracak açıklamalarını dinlemeyen Arsinoe, bir sonraki Ay doğuşuna kadar onların ölümlerini diledi. Bunun üzerine Phegeus onu bir sandığa kilitleyip Nemea kralına köle olarak hediye etti. Aynı zamanda oğullarına da bundan sonra topraklarının hiçbir gazaba uğramayacağını düşünerek kaftan ve kolyeyi Delphoi Kâhini'ne götürmelerini istedi.

g. Phegeus'un oğulları babalarının dediğini yaptılar, fakat tam bu sırada Psophis'de yaşananları öğrenen Kallirrhoe, Alkmaion'dan olan ve henüz bebek olan oğullarının bir gecede büyüyüp babalarının intikamını almaları için yalvardı. Yakarışı duyan Zeus da üzerine düşeni yaptı. Bir gecede büyüyen oğullar silahlarını alarak Nemea'ya yöneldiler. Tam bu sırada Kral Phegeus'un oğulları kız kardeşlerinin lanetinden kurtulmak ümidiyle Delphoi Kâhini'ni ziyaretlerini bitirip ve Nemea'ya dönüyorlardı. Alkmaion hakkındaki gerçeği kız kardeşlerine anlatmaya çalıştılar, fakat Arsinone onları da dinlemedi ve Kallirhoe'nin çocukları onları öldürmekle kalmayıp kısa bir sürede Psophis'e ulaşarak bir sonraki Ay doğuşundan önce Phegeus'u da öldürdüler. Onları günahlarından arındırmayı kabul edecek hiçbir nehir tanrısı veya kral olmadığından batıya doğru giderek Epiros'a ulaştılar ve iki oğuldan büyük olanının adıyla anılacak olan Akarnania'yı kurdular.

h. Kaftan ve kolye "Kutsal Savaş"a, Fenikeli haydut Phayllos onları götürene kadar Delphoi'de kaldı. Altın kaplı olan kehribar kolyenin Amathos halkının iddia ettiği gibi gerçek olup olmayışı da bilinmeyen bir başka şeydir.[2]

i. Bazıları Teiresias'ın Daphne ve Manto adında iki kızının olduğunu söylerler. Daphne bir bakire olarak kalıp kâhin oldu, fakat Alkmaion, Manto'dan olan iki çocuğu Amphilokhos ve Tisiphone'yi Manto Delphoi Kâhini'ne gönderilmeden önce Korinth Kralı Kreon'a emanet etti. Yıllar sonra Kreon'un eşi, Tisiphone'nin olağanüstü güzelliğini kıskandığından onu bir köle olarak sattı. Daha sonra onun kim olduğunu bilmeden satın alan Alkmaion hizmetçisi yaptı, fakat aralarında ensest bir ilişki olmaması büyük bir şanstır. Manto'ya gelince, Apollon onu Karia Kralı Rhakios ile evlendiği İonia'daki Kolophona'ya gönderdi ve doğan oğulları Mopsos ünlü bir kâhin oldu.[3]

1. Sicilyalı Diodoros: iv. 66; Pausanias: ix. 5. 13., ix. 8. 6 ve ix. 9. 4; Hyginus: Fabula 70; Aiskhylos ve Sophokles'in Epigoni'sinden fragmanlar.
2. Apollodoros: iii. 7. 5-7; Athenaios: vi. 22; Ovidius: Metamorphoses ix. 413; Pausanias: viii. 24. 8-10 ve ix. 41. 2; Parthenios: Narrations 25.
3. Apollodoros: iii. 7. 7, quoting Euripides's Alkmaion; Pausanias: vii. 3. 1; Sicilyalı Diodoros: iv. 66

*

1. Oldukça az mitolojik öğe içeren ve ahlaki öğretiye sahip bu halk hikâyesinin Thebai ya da Argos'ta hiçbir düşmanlığa neden olmadan anlatılmış olduğu, aynı zamanda Akheloos vadisi ile Nemea ve Psophis'de yaşayan insanların da ilgisini çektiği çok açıktır. Hestieai ve Akarnania'nın kuruluşu hakkında bilgi vermesi, bu halkların hikâyeye önem vermesinin başlıca nedenlerindendir. Efsane aynı zamanda, kadınların düşüncelerindeki kararsızlığı, erkeklerin aptalca davranışlarını, onların aç gözlülüklerini ve kendini beğenmişliklerini, kâhinlerin şüphe götürmeyen kehanetlerine inanılması gerektiğini, kehanetlerin yanlış yorumlanmasındaki tehlikeyi, annesini öldüren bir çocuğun üzerindeki kaçınılmaz lanetini de anlatan öğretici bir hikâye özelliğini de taşır.

2. Eriphyle'nin savaş ve barış arasında tercih yapmaya her zaman yetkili olması, hikâyenin belki de en ilginç özelliğidir. Kraliçenin "çok yapraklı" anlamına gelen isminden anlaşılan, onun, Dodona'daki rahibeye benzer bir şekilde, Hera'nın ağaç kâhinlik görevini yerine getiren Argivli rahibesi olduğudur. Eğer bu tahmin doğruysa, sözü edilen ağacın Hera için kutsal sayılan armut ağacı olması muhtemeldir. Hesiodos'un "Oidipus'un Koyunlarının Savaşı" dediği "Yedilerin Thebai Kuşatması" ve hemen sonrasında gelişen olaylar, görünen o ki, ünlü Argonaut Seferi ile Troya Savaşı'ndan önce meydana gelmiş olup, izleri tahminen MÖ 14. yüzyıla dayanan iki önemli fenomendir.

108.
TANTALOS

Tantalos'un şeceresi konusunda birbirinden farklı birçok hikâye bulunmaktadır. Bazı yazarlar annesinin Kronos ile Rhea'nın ya da Okeanos ile Tethys'in kızı olan Pluto,[1] babasınınsa Zeus ya da Tmolos Dağı'na ismini veren ve karısı Omphale ile birlikte Lidya tahtında oturduğu sırada Apollon ve Pan'ın meşhur yarışmasında hakemlik yapan tanrının Tmolos olduğunu ileri sürer.[2] Bununla beraber diğer bir grup yazar ise Tantalos'un Argos veya Korinth şehirlerinden birinde hükümdar olduğunu iddia eder. Bir başka hikâyede ise Lidya'daki Sipylos Dağı'ndan* kuzeye, Paphlagonia'ya göç eden Tantalos'un, tanrıların gazabına uğradıktan sonra, ölümlülerin en güzeli olarak anlatılan küçük kardeşi Ganymedes'i kaçırdığı için Phrygia Kralı İlos tarafından da cezalandırılıp ülkeden kovulduğundan bahsedilir.[3]

b. Mitologların kesin bir hükme varamadıkları diğer bir yargı da Tantalos'un eşinin kimliğidir. Bazıları onun Nehir Tanrısı Paktolos'un kızı Euryanassa ile evlendiğini, diğer bir grup yazar ise Tantalos'un eşinin bir başka Nehir Tanrısı Ksanthos'un kızı Eurythemista olduğunu ileri sürer. Bunlardan başka farklı bir iddiaya göre ise Tantalos, Amphidamantes'in kızı Klytia ya da Pleiadlardan Dione ile evlenmiştir. Pelops, Niobe ve Broteas bu evlilikten dünyaya gelen çocuklardır.[4] Buna karşın bazı yazarlar Pelops'un yasak bir ilişki neticesinde dünyaya gelen gayri meşru bir çocuk olduğunu ya da Nympha Linos ile Atlas'ın çocuklarından biri olduğunu ileri sürerler.[5]

c. Tantalos'un Zeus'un en yakın sırdaşlarından biri olduğu anlatılır. Öyle ki Zeus onu Olymposluların neredeyse bütün şölenlerine davet ediyor ve çok sevdiği bu ölümlünün tanrıların yiyeceği olan Nektar ve Ambrosia'dan tatmasına izin veriyordu. Ne var ki bir müddet sonra Tantalos bu ayrıcalıkları kendi menfaatleri için kullanmaya başladı. İlk olarak tanrılar arasında özgürce konuşulan sırları insanlara anlatmaya başladı. Hatta Olympos'dan Nektar ve Ambrosia çalarak arkadaşlarına dağıtmaya ve bu şekilde onların da ölüm-

süzlük ayrıcalığını kazanmalarını sağladı. Tanrılar henüz bunları fark etmemişken affedilmesi mümkün olmayan bir başka suç daha işledi. Anlatılanlara göre işi tanrılarla boy ölçüşmeye kadar götüren Tantalos, Sipylos Dağı'nda (ya da Korinth'de) düzenlediği ve Olymposluların hepsini davet ettiği bir ziyafette hazırladığı yiyeceklerin yetmeyeceğini fark edince, hem Zeus'u denemek hem de onlara mahcup düşmemek için oğlu Pelops'un etinden hazırladığı yahniyi konuklarına sundu. Tanrıların, özellikle de baş tanrının kudretini ve olacakları önceden görme yetisini ölçmek için yapılan bu ölümcül günaha Tantalos gibi, bir zamanlar Lykaon'un oğulları da başvurmuş ve kardeşleri Nyktimos'u keserek Arkadya'da Zeus'u ağırlamak için etinden çorba yapmışlardı.[6] Kızı Persephone'nin kaçırılmasından dolayı derin bir acı duyan ve Pelops'un sol omzundaki etten bir parça yiyen Demeter'in dışında, tanrıların hepsi tabaklarında ne olduğunu fark edip, dehşet içinde geri çekildi.[7]

d. İşlediği bu ölümcül günahlardan sonra Tantalos'un, Zeus'un gazabına uğrayıp hayatını kaybetmesi uzun sürmedi. Ne var ki ölüm bile evlat katili olan bu babanın acılarını dindirmeye yetmedi. Tanrılara isyan etmeye cüret eden İksion, Sisyphos, Danaos Kızları ve daha birçoğunun Ölüler Diyarı'nda çektiği işkence ve acılara Tantalos'unkiler de eklendi. Anlatılanlara göre Tantalos serin ve duru suların beline kadar geldiği bir gölün içerisinde ebedi bir susuzluk ve açlığa mahkûm edilmişti. Öyle ki bazen çenesine kadar gelen suyun içerisinde durduğu halde ondan bir yudum bile alamıyordu. Zira dudaklarını suya değdirdiğinde su aniden kayboluyor ve koskoca göl bir bataklığa dönüşüyordu. Avuçlarına doldurduğu suyun bile ağzına götürene kadar parmakları arasında süzülüp gittiğini gördükçe kahroluyor, ıslanan parmaklarını çatlamış dudaklarına sürdükçe de susuzluğu daha da artıyordu. Baktığında karşı konulamaz bir açlık hissi veren ve omuzlarına kadar sarkan meyve dolu dalların da göl sularından farkı yoktu. Çünkü ne zaman elini ağacın bir dalına uzatıp meyve koparmaya çalışsa, aniden bir rüzgâr çıkıyor ve birbirinden lezzetli meyvelerle dolu olan dalları bu günahkar adamın yetişemeyeceği kadar yükseğe kaldırıyordu.[8]

e. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi Sipylos Dağı'ndan getirilen ve her an üzerine düşecekmiş gibi sallanan, fakat hep dengede duran kocaman bir kayanın da altında duruyordu Tantalos.[9] Fakat Zeus bu cezayı ona yaptığı hırsızlıktan dolayı vermişti. Anlatılanlara göre Rhea, kocası Kronos'un henüz dünyaya gelen Zeus'u yiyeceğinden korktuğu için onu Girit'e göndermiş ve dişi bir keçiyi de (Amaltheia) çocuğu emzirmesi için yanına koymuştu. Bu sırada Hephaistos da altından yaptığı sihirli köpeği onların yanına bekçilik yapması için görevlendirmişti. Zeus babası Kronos'a karşı gelip onu tahttan indirdiğinde, Amaltheia'yı duyduğu minnettarlıktan dolayı bir takımyıldızına (keçi takımyıldızı) dönüştürerek onun imajını gökyüzüne çıkardı. Altın

köpek de Zeus'un Dikte'deki tapınağına nöbetçi olarak konuldu. Ne var ki aslen Lidyalı olan (ya da bazı yazarların ileri sürdüğü gibi Giritli Miletos'un soyundan gelen) Merops'un oğlu Pandareus köpeği tapınaktan çalarak Tantalos'a onu güvenli bir yerde saklaması için emanet etti. Hırsızlık anlaşıldığında herkes köpeği bulmak için seferber oldu. Ne var ki hiç kimsenin aklına Sipylos Dağı'na bakmak gelmedi. Zaten baksalar da Tantalos'un sakladığı yeri bulmaları imkânsızdı. Etraf durulduktan bir müddet sonra Pandareus, artık köpeğin aranmadığını düşünüp Tantalos'a gelerek onu geri almak istedi. Ancak altın köpeğin büyüsüne kapılan Tantalos, köpeği aldığını inkar etti. Hatta Pandareus'un ısrarı karşısında da böyle bir köpeği hayatı boyunca görmediğine dair Zeus üzerine yemin etti. Yeminin Zeus'un kulağına gitmesi uzun sürmedi ve Zeus habercisi Hermes'i anlaşmazlığı çözmesi için görevlendirdi. Tantalos, Hermes'in karşısında da yeminlerine devam etmesine rağmen, tanrının, köpeği saklandığı yerden çıkarmasıyla suçunu itiraf etmek zorunda kaldı. Bunun üzerine Zeus yalan yere yemin eden ve hırsızlığa karışan Tantalos'u Sipylos Dağı'ndaki büyük bir kayanın altına hapsetti. Günümüzde kuğuların uğrak yeri olan bu kaya Tantalid Gölünün hemen yanındadır. Pandareus ve eşi Harmothoe ise işledikleri suçun açığa çıkmasıyla cezalandırılacaklarını anladıklarından önce Atina'ya sonra da Sicilya'ya kaçtılarsa da burada tanrıların gazabından kurtulamadılar.[10]

f. Anlatılanların aksine bazı yazarlar, altın köpeği çalanın Tantalos'un kendisi olduğunu ve onu saklaması için Pandareus'a emanet ettiğini ileri sürerler. Pandareus'un köpeği söz verdiği gibi sahibine vermeye yanaşmaması ve onu daha önce hiç görmediğine dair yemin etmesi üzerine ise tanrılar yalan yere yemin eden bu ölümlüyü karısı ile birlikte bir kayaya dönüştürerek cezalandırdılar. Bazılarının Kameiro ve Klytie olarak adlandırdıkları Pandareus'un kimsesiz kalan kızları Merope ve Kleothera ise Tanrıça Aphrodite'in gözetiminde bal, peynir ve tatlı şarapla beslenip büyütüldü. Hera onlara büyüleyici bir güzellik ve ölümlülere mahsus olmayan bilgelik bahşetti. Artemis genç kızların uzayıp güçlenmesini sağladı. Athena ise onlara yeryüzünde bilinen bütün el sanatlarını öğretti. Eğer Merope ve Kleothera babalarına hırsızlık suçunu işlememesi için yalvarmamışlarsa, tanrıçaların Pandareus'un kızlarına alışılmışın dışında neden böyle bir ilgi gösterdikleri merak konusudur. Tanrıçalar ayrıca kızlara uygun eşler belirlemek için Güzellik Tanrıçası'nı Zeus'un yanına gönderdiler. Aphrodite de bunun üzerine Zeus ile Olympos Dağı'nda gizlice görüşmeye gitti. Ne var ki Harpyalar kısa bir süre için koruyucusuz kalan üç genç kızı,* Zeus'un da rızasını alarak kaçırıp Erinylere teslim ettiler. Erinyler de genç kızları babalarının ölümcül günahından dolayı cezalandırmakta gecikmediler.[11]

g. Bu Pandareus aynı zamanda İtylos'un annesi ve Zethos'un eşi olan Aidon'un da babasıydı. Anlatılanlara göre Aidon, altı erkek ve altı kız çocuk sahibi olan kız kardeşi Niobe'yi doğurganlığından dolayı kıskanmış ve yeğenlerinin en büyüğü olan Sipylos'u öldürmeye çalışırken yanlışlıkla kendi oğlu İtylos'u öldürmüştü. Aidon öz evladını öldürmenin verdiği acıyla tanrılara yalvardı. Sonunda Zeus onu bir bülbüle dönüştürdü. O gün bugündür, yaz aylarının ilk günlerinde her gece öldürdüğü çocuğu için ağıtlar yakan bülbülün Aidon olduğuna inanılır.[12]

h. Zeus, Tantalos'u cezalandırdıktan hemen sonra Pelops'u yeniden diriltmek için habercisi Hermes'den, talihsiz çocuğun bütün organlarını toplayıp pişirildiği kazanda tekrar kaynatmasını istedi. Bütün bunlar olurken kendisi de kazana birtakım büyüler yaptı. Fatalardan Klotho da organları eklem yerlerinden bir araya getirdi. Tanrıça Demeter de farkında olmadan yediği omuz etinin yerine fildişinden yaptığı parçayı verdi. Yer Tanrıçası Rhea ona hayat veren nefesi üflerken tanrı Pan da mutluluktan dans ediyordu.[13]

i. Pelops sihirli kazandan üzerinde birbirinden güzel elbiseler olduğu halde çıkınca Poseidon bu gence hemen oracıkta gönlünü kaptırdı. Deniz tanrısı onu altın atların koşulu olduğu arabasına bindirip Olympos'a götürerek, sonraları Zeus'un Ganymedes'i kaçırıp onu tanrıların yiyeceği ambrosia ile beslemesi gibi, onu sevgilisi ve aynı zamanda sakisi yaptı. Günlerden bir gün Pelops kız kardeşi Niobe'nin anısına ağıtlar yakmak için üzerindekileri çıkardığı bir sırada omzunun fildişinden olduğunu fark etti. O günden sonra Pelops'un soyundan gelen insanlar, omuzlarındaki bu işaretle tanınmaya başlandılar. Fildişinden yapılan omuz sonraları Pisa'ya getirilip burada saklandı.[14]

j. Bütün bunlar olurken Pelops'un annesi Euryanassa oğlunun Olympos'a götürüldüğünden habersiz bir şekilde onu bulmak için uzun bir yolculuğa çıkmıştı. Zavallı çocuğun kaynatıldığı kazanı yıkayan bulaşıkçılardan Pelops'un etlerinden yemek yapıldığını ve tanrılara sunulduğunu öğrendi. Geride oğlundan hiçbir parça kalmadığını görünce de tanrıların Pelops'u en ufak kemiklerine varana dek yediğini düşündü. Söz konusu hikâye anlatıldığı bu şekliyle Lydia'da benimsenip anlatıldı. Hâlâ birçokları efsanenin Lydia versiyonunun doğru olduğu ileri sürerek, Tantalos'un bir kazanda kaynatıp etini tanrılara yedirdiği Pelops ile kendisinden sonra tahta geçen Pelops'un aynı kişiler olmadıklarını iddia ederler.[15]

k. Tantalos'un çirkinliğiyle ünlü olan oğlu Broteas, Tanrıların Annesinin bilinen en eski imajını günümüzde bile hâlâ gösterildiği yer olan Sipylos Dağı'nın kuzey tarafında kalan Koddinia Kayalıklarına oydu. Anlatılanlara göre ünlü bir avcı olan Broteas, Artemis'e ibadet etmediği için Tanrıça onu delirterek cezalandırılmıştı. En sonunda kendisini hiçbir ateşin yakmayacağını

söyleyip yakılan cenaze ateşine atlayarak söylediklerini ispat etmeye kalkışınca alevlerin içinde yok olup gitti. Bununla beraber bazı yazarlar, çirkinliğinden dolayı herkesin kendisinden nefret ettiğini düşünen Broteas'ın bundan dolayı intihar ederek hayatına son verdiğini ileri sürerler. Broteas'ın oğluna da babasının ölümünden sonra büyükbabası Tantalos'un adı verildi.[16]

1. Pausanias: ii. 22. 4; Kritik – Pindaros Olympia iii. 41; Hesiodos: *Theogonia* 355.
2. Pausanias: *a.g.e.*; Kritik – Euripides: *Orestes* 5; Plinius: *Naturalis Historia* v. 30; Ovidius: *Metamorphoses* ii. 156; Apollodoros: ii. 6. 3.

* Manisa Dağı. (Çev. n.)

3. Hyginus: Fabula 124; Servius – Vergilius: *Aeneis* vi. 603; Sicilyalı Diodoros: iv. 74; Tzetzes: *On Lycophron* 355.
4. Plutarkhos: Bioi Paralleloi (Paralel Yaşamlar) 33; Tzetzes: *On Lycophron* 52; Pherekydes, Euripides'in *Orestes*'iyle ilgili çalışmada alıntı 11; Hyginus: *Fabula* 83; Pausanias: 111. 22. 4.
5. Lactantius: Ovidius'un *Metamorphoses*'inden Hikâyeler vi. 6; Servius – Vergilius'un *Aeneis*'i viii. 130.
6. Hyginus: *Fabula* 82; Pindaros: *Olympia* i. 38 ve 60; Servius – Vergilius's *Aeneis* vi. 603; Lactantius: *a.g.e.*; Servius – Vergilius: Georgica iii. 7; Tzetzes: *On Lycophron* 152.
7. Hyginus: *Fabula* 83; Tzetzes: *a.g.e.*; Ovidius: *Metamorphoses* vi 406.
8. Sicilyalı Diodoros: iv. 74; Platon: *Kratylos*. 28; Lukianos: *Dialogues of the Dead* 17; Homeros: *Odysseia* xi. 582-92; Ovidius: *Metamorphoses* iv. 456; Pindaros: *Olympia* i. 60; Apollodoros: *Epitome* ii. 1; Hyginus: *Fabula* 82.
9. Pausanias: x. 31. 4; Arkhilokhos, Plutarkhos: *Political Precepts* 6; Euripides: *Orestes* 7.
10. Antoninus Liberalis: *Transformations* 36 ve 11.; Eustathios ve Kritik – Homer's *Odysseia* xix. 518; Pausanias: x. 30. 1 ve vii. 7. 3.

* Bazı hikâyelerde yazarlar Aidon'u da Pandareus'un kızları arasında gösterirler. (Çev. n.)

11. Pausanias: x. 30. 1; Kritik – Homeros: *a.g.e.*; Homeros: *Odysseia* xx. 66; Antoninus Liberalis: *Transformations* 36.
12. Homeros: *Odysseia* xix. 518; Apollodoros: iii. 5. 6; Pherekydes: *Fragmanlar*. 138, ed. Sturz.
13. Servius – Vergilius: *Aeneis* vi. 603; *Olympia* i. 26; Hyginus: *Fabula* 83; Kritik – Aristides: 216, ed. Frommel.
14. Apollodoros: *Epitome* ii. 3; Pindaros: *Olympia* i. 37; Lukianos: *Kharidemos* 7; Ovidius: *Metamorphoses* vi. 406; Tzetzes: *On Lycophron* 152; Pausanias: v. 13. 3.
15. Pindaros: *a.g.e.*; Euripides: *İphigenia Tauris'te* 87.
16. Pausanias: iii. 22. 4; Apollodoros: *Epitome* ii. 2; Ovidius: Ibis 517.

*

1. Strabon'a göre, Tantalos, Pelops ve Niobe Phyrigialı'ydı. Yazar ayrıca, Skepsisli Demetrios ile Callisthenes'in ileri sürdüğü görüşlere katılarak sözü edilen kavmin zenginliğinin Sipylos Dağı ile Phyrigia'nın bereketli maden yataklarından kaynaklandığını söyler. Buna ilaveten Aiskhylos'un Niobe (Strabon: xii. 8. 21 tarafından dile getirilmiştir) adlı eserinde Tantalidlerin "İda Dağı'nda ataerkil tanrıları Zeus'a atfedilen bir tapınanağa sahip oldukları" ileri sürülmüştür; ayrıca Sipylos Dağı da "İdea toprakları" içerisindeydi. Strabon'un da alıntı yaparak iddiasını dayandırdığı Democles, kralın hü-

kümranlık süresi boyunca Lydia, İonia ve hatta Troas'da şiddetli depremlerin yaşandığını, bütün köylerin ortadan kaybolduğunu, Sipylos Dağı'nın yok olduğunu, bataklıkların göllere dönüştüğünü ve Troya'nın da sular altında kaybolduğunu (Strabon: i. 3. 17) söyleyerek Tantalos'un konu edildiği efsaneyi daha ussal bir zemine dayandırır. Aynı şekilde Pausanias'a göre de, Sipylos Dağı üzerine kurulmuş olan şehir, toprakta bir anda açılan yarıkla gözden kaybolmuş ve bu havza da çok geçmeden suyla dolarak Tantalis ya da Saloe adı verilen gölü oluşturmuştu. Kaybolan şehre ait olan yıkıntılar da, kaynağını dağdan alan bir nehir tarafından süpürülene dek gölün tabanında görülebiliyordu (Pausanias: vii. 24. 7). Tantalis adı verilen şehrin de aynı şekilde şiddetli bir depremle yerle bir olduğu görüşüne katılan Plinius (*Naturalis Historia* ii. 93), buna karşın şehrin sular altında kalmasından hemen önce birbiri ardına üç ayrı şehrin inşa edildiğini öne sürer (*Naturalis Historia* v. 31).

2. Strabon'un tarihsel iddiası, arkeolojik olarak akla yatkın olsa bile, Tantalos'un Argos, Korinth ve Miletos ile arasındaki bağı açıklamaya yetmez. Tartaros'da kahramanın başı üzerinde neredeyse düşecekmiş gibi duran kaya parçası Tantalos'un, Korinthli Sisyphos ile özdeşleştirilmesine neden olur. Sisyphos'a verilen cezanın dayandırıldığı ikonda, Güneş Titan'ın bin bir emek harcayarak Güneş diskini Cennet'in zirvesine çıkarmaya çalıştığı resmedilmiştir. Araştırmalarını Pindaros'a dayandıran mitolog da muhtemelen yukarıda bahsedilmiş olan özdeşleştirmenin az çok farkındaydı, ama buna karşın aynı yazar, "bazıları, ünlü hekim Tantalos'un, Güneşin akkor metalinin kümesi olduğunu ispatladığından dolayı çarptırıldığı ceza nedeniyle, onun başı üzerinde duran kayanın Güneş'i sembolize ettiğini iddia etmektedir," (Kritik–Pindaros: *Olympia* i. 97) diyerek Tantalos'a verilen cezaya akla yatkın bir açıklama getirmeye çalışmıştır. Görünen o ki, bir yanlışlık sonucu Güneş Titan'ın konu edildiği ikon, kafasının üzerindeki meyve dolu dalları ıstırap dolu bakışlarla gözleyen ve çenesine kadar suyun içerisinde bulunan birinin –bu ceza, bilge kişiler tarafından zenginlik ve aç gözlülüğe biçilen cezanın bir benzetmesiydi (Servius – Vergilius: *Aeneis* vi. 603; Fulgentius: *Mythological Compendium* ii. 18)– tasvir edildiği bir başka resimle birleştirilmiştir. Tantalos'un omuzlarına dek sarkan elma, armut, incir ve buna benzer meyveler Fulgentius tarafından "Ölü Deniz meyveleri" şeklinde adlandırılmıştır. Tertullianus'a göre "elle dokunur dokunmaz bu elmalar hemen küle dönüşmekteydi."

3. Hadisenin daha iyi anlaşılması için Tantalos'un babası Tmolos'un meşe palamudu ile örülmüş bir çelenkle tasvir edildiğini; ayrıca, torunlarından birine babasının adı olan Tantalos'un verildiği Pelops'un, "Zeus'un ormancısının" da yer aldığı Olympia'daki kahramanlık ritüellerinde anılmış olduğunu göz önünde bulundurmak gereklidir. Günümüzde de kabul gören görüşe gö-

re, Tartaros'a gönderilen katillerin, Olympia Çağı öncesine ait tanrı ve kahraman olmaları nedeniyle, Tantalos çok büyük bir ihtimalle geleneksel Kutsal Kralı temsil etmektedir. Bu kutsal kral, nehrin birine Pharmakos –Frazer tarafından nakledilen ve Balkanların kırsal bölgelerine ait Green George ritüelinde hâlâ varlığını koruyan bir gelenek– unvanıyla atılan ve Oskhophoria'da taşınanlara benzer meyve dolu dallarla giydirilen kraldır. Bu efsanede karşılaştığımız *tantalize* (boş ümitler uyandırmak) fiili, tarihçilerin, Tantalos'un çektiği ıstırabın susuzluktan kaynaklandığı görüşünü savunmalarına neden olmuştur. Oysa Tantalos'un esas korkusu, çirkinliği ile ün yapmış olan oğlu Broteas'ın başına gelenler gibi cenaze ateşinde hayatını kaybetmek ya da suda boğulup gitmekti.

4. Belki de Platon (*Kratylos* 28), Tantalos sözcüğünün Talantalos'dan ("oldukça sefil") türediğini söylerken haklıydı. Kelimenin kökünde bulunan "acı çekme" veya "daimi" anlamlarına gelen tla seslemi, her ikisi de meşe kahramanı olan Atlas ve Telamon'un isimlerinde de karşımıza çıkar. Buna karşın, "talanteuein", "para saymak" anlamına gelir ve muhtemelen kralın sahip olduğu zenginliği vurgular; aynı şekilde talanteuesthai de büyük bir olasılıkla "iki yana sallanmak" anlamına gelir ve bu da sakat olan kutsal kralın aksayarak yürüyüşünü sembolize eder. Görünen o ki Tantalos, bir Güneş Titan ve aynı zamanda, kültü MÖ 2. binyılın ortalarına doğru Girit yoluyla –Pandareus bir Giritli olarak tasvir edilir– Yunanistan'dan Küçük Asya'ya getirilen bir orman kralıdır. Sözü edilen bu kült, yine aynı binyılın sonlarına doğru Hitit İmparatorluğunun çöküşü nedeniyle o güne dek medeniyette büyük ilerleme kaydeden Yunan kolonilerinin Küçük Asya'daki şehirleri terk etmek zorunda kalmasıyla tekrar Yunanistan'a getirilmiştir.

5. Mitologlar, Tantalos'un Olympos'a sık sık kabul edilen bir konuk olduğunu aktarırlarken, böylelikle ona atfedilen kültün, bir zamanlar Peloponnesos'a hâkim olduğunu da kabul etmişlerdir. Ayrıca, tanrıların Tantalos'u davet ettiği ziyafetler ile Tantalos'un tanrıları davet ettiği ziyafetin birbirinden ayrı bir şekilde anlatılmasına büyük bir özen gösterilmiştir. Buna karşın her iki durumda da ziyafetin ana yemeği, meşe kültünü benimseyen barbar Arkadyalı çobanların Kurt Zeus onuruna hazırladıkları aş olan umbel çorbasıdır. Belki de Normandiya'da yapılan ve önceleri tanrılara sunulan kişilerin canlı canlı yaz gündönümü şenlik ateşine atıldığı Green George ritüellerindeki kurbana "Yeşil Kurt" adının verilmesi sadece bir tesadüften ibaret değildi. Bununla beraber Pelops'un etlerinden yapılan çorbanın yenmesi direkt olarak kurt kültüyle ilişkilendirilmez. Poseidon'un buyruğu altında bulunan Pelops'un durumu, kendisine verilen ismi "çamurlu yüz" ve fildişinden yapılan uzvu (omzu) sadece, İsthmos Boğazına hâkim olan domuzbalığı kültünün –Yunanca'da "yunus", domuzbalığı ile aynıdır– varlığını açıklamakla kal-

maz; aynı zamanda bu balığın kemikleri ile yapıldığı söylenen Palladion'un, domuzbalığı kültünün simgesi olduğunu da ortaya kor. Pindaros'un Olympia adlı eseri üzerinde çalışmalar yapan mitoloğa göre bu, Pelops'un omzunun neden Demeter tarafından değil de, Deniz Tanrıçası Thetis tarafından yendiğini açıklar. Buna karşın Phigalia'da bulunan ve kısrak başlı Demeter'in oturur halde resmedildiği heykelcikte Tanrıça, bir elinde güvercin; diğer elinde de bir yunus (ya da domuzbalığı) olduğu halde tasvir edilmiştir. Pausanias'ın dediği gibi, "Tanrıça'nın imajının neden bu şekilde tasvir edildiği, mitolojiden anlayan sıradan insanların bile anlayabileceği bir şeydir." Yazarın bunları söylerken esas vurgulamak istediği şey Tanrıça'nın; at, meşe ve domuzbalığı kültünü hâkimiyeti altına aldığı şeklindedir.

6. Eski çağlara ait olan bu efsane son dönem mitologlarını oldukça tedirgin etmiştir. Efsanede Demeter'in insan yiyen biri olmadığının yeterince vurgulanmadığından hoşnut kalmayan bu yazarlar, hiçbir Olymposlunun önlerine konan yemeği yemediğini ısrarla dile getirmişler; Pelops'un kayıp olan uzvu için de hikâyeye akla yatkın bir anlatım ilave etmişlerdir. Buna göre Tantalos, Zeus'un sırlarını sıradan insanlarla paylaşan bir rahipti. Çok geçmeden tanrılar, kendilerine itaat etmeyen bu ölümlüyü papazlıktan azledip, oğluna da mekruh bir hastalık musallat ettiler. Buna karşın hekimler talihsiz çocuğun vücudunu parçalar ayırıp, naklettikleri organlarla tedavi ederek derisini tekrar birbirine dikmeyi başardılar. Bundan dolayı vücutta ortaya çıkan görünüm, çocuğun parçalara ayrılarak tekrar bir araya getirildiği izlenimini vermişti (Tzetzes: *On Lycophron* 152).

7. Pandareus'un altın köpeği çalması, Akhaların, köpekle sembolleştirilen ölüm lanetine bir başkaldırı olarak Herakles'in Kerberos'u çalmasının bir devamı şeklinde yorumlanmalıdır. Kerberos'un kaçırılması, bu halkın Yer Tanrıçası Rhea için (Tantalos'un büyük annesi) kutsal sayılan kült simgesini ele geçirdikleri ve aynı zamanda sahibi üzerinde egemenlik kurdukları bir sırada gerçekleşmiştir. Görünen o ki, Olymposlu tanrıçalar Pandareus'un, Rhea'ya ait olmasına rağmen, her yıl geleneksel olarak hayatını kaybeden Giritli Zeus tapınağında muhafızlık yapan köpeği çalmasına yardımcı olmuşlardır. Anlatılan efsane bu nedenle, Rhea'nın tapınağına yapılan saldırıdan ziyade, Tanrıça'nın sadık hizmetkârları tarafından kült simgesinin geçici olarak geri alınmasını açıklar.

8. Çalınan kült sembolünün içeriği tam olarak belli değildir. Bu, Pelopid hükümranlığının sembolü olan altın bir kuzu; Zeus'un Hera'dan çaldığı söylenen tavus kuşu motifleri işlenen asa; domuzbalığı kemikleriyle yapılan Palladion ya da gizemli içeriği ile aigis çantası, çuvalı bile olabilir. Buna karşın sözü edilen nesnenin altın köpek olma ihtimali oldukça zayıftır; zira bu canlıya, bir kült sembolü olmaktan ziyade, onun muhafızlığı rolü verilmiştir. Bu-

nunla beraber eğer bu hikâye, Amathaon ap Don'u konu alan Galler mitinin bir versiyonu ise, son varsayımın da gerçeklik payı yüksektir. Bu efsanede Amathaon, Annwm ("Tartaros") Kralı Arawn'dan ("belagat") bir köpek çalar ve bu şekilde tanrı Bran'ın gizli adını tahmin etmeye muvaffak olur (*White Goddess* 30 ve 48-53).

9. İçlerinden birinin adı Kameiro olan ve bu haliyle Rodoslu Üç Fataların en genciyle aynı ismi taşıyan Pandareus'un üç kızı, efsanede, sadık hizmetkârları tarafından başlatılan isyanla karşılaştıklarından dolayı Zeus'un alaylarına maruz kalan tanrıça üçlüsünü sembolize eder. Tantalos'un Tanrıça'ya olan bağlılığı, Tanrıça ile Beyaz Tanrıça'nın rahibesi olan kızı Niobe'nin imajını Sipylos Dağı'nda yapan oğlu Broteus'un konu edildiği hikâyelerde dile getirilmiştir. Sözü edilen Beyaz Tanrıça, Tantalis Gölü kuğu-kartalının kendisi için kutsal sayıldığı ve Olymposlulara meydan okumaya cüretini kendinde bulduğu ilahi bir varlıktır. Tantalos'un annesi olan Omphale'nin ismi, Delphoi'deki gibi merkezi bir kehanet tapınağını simgeler.

10. Geleneksel olarak hayatını kaybeden Pharmakos, son derece çirkin olması nedeniyle kurban olarak seçilmiştir; bu da Broteas'ın hikâyesini meşru kılar. Anlatılanlara göre, Küçük Asya'daki ritüellerde Pharmakos, Lydia flütlerinden –Tantalos (Pausanias. ix. 5. 4) ve babası Tmolos (Ovidius: Metamorphoses ii. 156) anlatılan efsanede Lydia flütleriyle özdeşleştirilmiştir– çıkan müzik eşliğinde ilk olarak üreme organlarından adasoğanı ile dövülür; daha sonra cenaze ateşinde yakılır ve en sonunda külleri de denize atılırdı (Tzetzes: History xxiii. 726-56, Hipponax'dan –MÖ 6. yüzyıl– yapılan alıntı). Avrupa'daki sıralama Küçük Asya'dakinin tam tersidir: Green George ritüellerinde Pharmakos, suya daldırıldıktan sonra dövülür ve en sonunda yakılırdı.

109.
PELOPS ve OİNOMAOS

Paphlagonia tahtını babası Tantalos'dan devralan Pelops, Lydia ve Phrygialılar üzerinde hâkimiyet kurduğu, Karadeniz'e kıyısı bulunan Enete'de bir süre yaşadı. Ne var ki Pelops, daha sonra barbarlardan gördüğü baskı karşısında, Paphlagonia tahtını terk etmek zorunda kalarak, bir zamanlar atalarının yaşadığı Lydia sınırları içerisinde bulunan Sipylos Dağı'na yerleşti. Troya Kralı İlos burada hüzün içinde yaşamasına izin vermeyip gitmesini emredince dillere destan hazinesini de yanına alarak Ege Denizi'ni geçip Yunanistan'a geldi. Uzun bir maceranın ardından artık bu ülkeye kendisiyle birlikte gelen insanlarla[1] beraber yerleşmeye karar veren Pelops, ilk iş olarak bir Arkadyalı olan ve Pisa ile Elis şehirlerinde hükümranlık kurmuş olan Kral Oinomaos'un kızı Hippodameia ile evlenmek için hazırlıklara başladı.[2]

b. Bazı yazarlar Oinomaos'un, Nehir Tanrısı Asopos'un kızı olan Harpina ile Savaş Tanrısı Ares'in oğlu olduğunu; diğerleri babasının yine Ares olduğunu, ancak annesinin Pleiadlardan Asterie ya da Asterope veya Danaos'un kızlarından Eurythoe olduğunu ileri sürer. Diğer bir grup yazar ise, Oinomaos'un Alxion ya da Hyperokhos'un oğlu olduğunu iddia eder.[3]

c. Oinomaos'un, Akrisios'un kızı Sterope ya da Euarete ile yaptığı evlilikten Leukippos, Hippodamos ve sonraları Dyspontion şehrini kuracak olan Dysponteus adlı erkek çocuklar ile Hippodameia adında bir kız çocuğu dünyaya geldi.[4] Oinomaos atlara duyduğu sevgiyle ün yapmıştı. Öyle ki sırf bu yüzden, ülkesindeki insanların atlarla eşekleri çiftleştirmesini yasaklamış ve bunu yapanları da lanetlemişti. Elis'de yaşayanlar o gün bugündür ne zaman katırlara ihtiyaç duysalar, kısraklarını eşeklerle çiftleştirmek için bir başka ülkeye giderler.[5]

d. Bizzat kendisinin, öz kızı Hippodameia'ya âşık olmasından mıdır; yoksa bir kâhinin söylediği gibi kızı ile evlenen kişinin kendisini öldüreceğini öğrenmesinden midir bilinmez, Oinomaos, Hippodameia'nın evlenmesini önle-

mek için hemen işe koyuldu. Bunun için genç kızın taliplerini düzenlediği bir araba yarışına davet etti. Anlatılanlara göre, oldukça uzun olan bu yarışın güzergahı, Olympia'nın karşısında bulunan Alpheios Nehri kenarındaki Pisa'dan başlıyor ve Poseidon'un tapınağının bulunduğu Korinth sınırları içerisindeki İsthmos'da sona eriyordu. Yarışa giren arabaları kimilerine göre iki; kimilerine göre ise dört at çekmekteydi.[6] Yarışın kurallarına gelince: Oinomaos, kızı Hippodameia'nın yarışçının arabasına binmesini şart koşmuştu; böylece rakibinin dikkati dağılacak ve yarışı kaybedecekti. Kendisi ise eğer rakibini geçerse onu öldürmeye hak kazanacak; aksi durumda ise yarışmacı, hem Prenses ile evlenecek, hem de Oinomaos'u öldürecekti.[7] Her seferinde, yarışların başlamasından yarım saat kadar önce Kral, Olympia'daki Savaşçı Zeus tapınağına giderek burada Zeus'a bir koç kurban etmekteydi. Pelops'un babası Ares'in kendisine hediye ettiği rüzgârın çocukları olan Psylla ve Harpinna adındaki kısraklar ile Kral Oinomaos Yunanistan'da rakipsizdi. Sürücü Myrtilos'un kullandığı ve yarışlar için özel olarak yapılan araba ile Kuzey Rüzgârı'ndan[8] bile hızlı koşan bu atlar için diğer yarışçıları geçmek hiç de zor olmadı. Kurallar gereği her defasında Kral, geride bıraktığı yarışmacıyı, Ares'in bir başka hediyesi olan mızrakla öldürmeyi de ihmal etmiyordu.[9]

e. Bazılarının 12, bazılarınınsa 13 kişi olduğunu söylediği kurbanların çivilenen baş ve ayakları çok geçmeden sarayın kapısını süslemeye başlamış, talihsiz gençlerin bedenleri de acımasız bir şekilde gelişigüzel üst üste konmuştu. Oinomaos, kızının ilk talibi Marmax'ı öldürdüğünde, prensin atları Parthenia ve Eripha'yı da katletmiş ve parçalarını da, mezarlarının hâlâ gösterildiği Parthenia Nehri yakınlarına gömmüştü. Bazı yazarlara göre, taliplerden ikincisi olan Alkathoos ise Olympia hipodromundaki at ürkütücüsünün yanına gömülmüştü. Aynı yazarlar, arabacıları yollarından alıkoyan şeyin Alkathoos'un öfkeli ruhundan başkası olmadığını da öne sürerler.[10]

f. Oinomaos'un arabacısı olan Myrtilos'un da şeceresi hayli karmaşıktır. Kimi yazarlar onun Hermes ile Theobule veya Kleobule'nin ya da Danaos Kızlarından Phaethusa'nın birlikteliğinden dünyaya geldiğini; kimileri ise Zeus ile Klymene'nin oğlu olduğunu söyler. Söylenenlere göre, Myrtilos da birçok prens gibi güzel Hippodameia'ya kalbini kaptırmış ama yarışmaya girmeye cesaret edememişti.[11] Bu sırada olan bitenleri izleyen Olymposlular, araya girip bu katliama bir son vermeyi kararlaştırmışlardı. Çünkü Oinomaos, günün birinde, Evenos, Diomedes ve Antaios'un bir zamanlar yaptığı gibi, kafataslarından bir tapınak yapacağını büyük bir gururla etrafta anlatmaya başlamıştı.[12] Tüm bunlar yaşanırken Pelops, yarışmaya katılmak için Elis'e geldi. Prens ilk iş olarak âşığı Poseidon'a, deniz kıyısında kurban sunarak ondan Hippodameia'ya sahip olabilmesi için kendisine, ya dünyanın en hızlı atlarını vermesini ya da Oinomaos'un tunçtan yapılmış mızrağının hızını kes-

mesini istedi. Deniz Tanrısı âşığının isteğini hemen kabul etti ve ona, denizde gittiğinde aksları bile ıslanmayan, altından yapılmış ve aynı zamanda kanatları olan bir araba ile, hiç durup dinlenmeden onu çekebilecek, kanatlı bir çift ölümsüz at hediye etti.[13]

g. Sipylos Dağı'nı ziyaret ettikten sonra, Temnialı Aphrodite'e yeşil mersin ağacından yaptığı imgeyi adayan Pelops, Ege Denizi'ni geçerek araba ve atlarını test etmek istedi. Göz açıp kapayıncaya dek Lesbos adasına gelmenin şaşkınlığını üzerinden atamayan prens, burada arabacısı Killos, Kellas ya da Killas'ın arabanın süratinden dolayı öldüğünü gördü. Geceyi Lesbos'da geçirmeye karar veren Pelops, rüyasında, Killos'un ruhunun bahtsız kaderine ağıtlar yaktığını ve ruhunu kutsaması için kendisine yalvardığını gördü. Ertesi gün uyanır uyanmaz, Killos'un cesedini yakıp, külleri üzerine bir araba koyarak hemen yakınındaki bir yere Killaialı Apollon onuruna bir tapınak inşa etti. Bütün bunlar sona erdiğinde atlarının dizginlerini alarak yolcuğuna yalnız başına devam etti.[14]

h. Pelops, Pisa'ya gelip saray kapısının hemen üzerine çivilenmiş kafaları gördüğünde bir an dehşete kapıldı ve bu kadar tehlikeli bir işe kalkıştığı için pişmanlık duymaya başladı. İlk olarak Oinomaos'un arabacısı Myrtilos ile görüşerek, eğer kralı mağlup etmeyi başarırsa ona, başa geçeceği krallığın yarısının yanı sıra, düğünden sonraki ilk geceyi Hippodameia ile geçirme ayrıcalığını da teklif etti.[15]

i. Pelops yarışa başlamadan önce –bu fenomen, Zeus'un Olympia'daki tapınağının duvarında da resmedilmiştir– Kydonialı Athena'ya kurbanlar sunarak ona dualar etti. Arabacısının kim olduğu konusunda çeşitli görüşler öne sürülmüştür. Bazı yazarlar Killos'un hayaletinin geri dönerek Pelops'a yardım ettiğini; diğerleri ise Sphairos adındaki birinin arabayı sürdüğünü söylerler. Buna karşın en yaygın kanı, bizzat Pelops'un yanında Hippodameia olduğu halde atların dizginlerini eline alıp yarışa girdiği şeklindedir.[16]

j. Bu sırada Hippodameia da Pelops'a âşık olmuş ve kralın yarışı kaybetmesi için Myrtilos'dan, babasının arabasını yavaşlatmasını isteyerek ona cömert bir yardımda bulunmuştu. Oinomaos'un arabacısı bunun üzerine tekerlekleri aksa bağlayan vidaları çıkararak onların yerine balmumundan yapılmış sahte vidalar taktı. Artık yarış başlamış, Pelops önde, Oinomaos onun hemen arkasında olduğu halde her iki araba da İsthmos Boğazına ulaşmıştı. Ne var ki, Oinomaos gittikçe yaklaştığı rakibine mızrağını nişan alıp tam atacakken, tekerlekler arabasından aniden fırladı ve kral, atların çekmeye devam ettiği paramparça olan arabanın altında kalarak hayatını kaybetti. Hâlâ Olympia'daki at ürkütücüsünün onun ruhu olduğuna inanılır.[17] Buna karşın bazı hikâyelerde Poseidon'un hediyesi olan kanatlı araba ve atların, çabucak Oinomaos'un atlarını geçtiğini ve varış noktasına ilk ulaştıkları anlatılır. Buna

göre Oinomaos, üzüntüsünden canına kıymış ya da Pelops tarafından varış noktasında öldürülmüştü. Diğer yazarlara göre yarış, Olympia Hipodromunda yapılmış ve Amphion, Pelops'un galip gelmesi ve Oinomaos'un atlarının parlayıp kaçması için ona, Pelops'un daha sonra at ürkütücüsünün yanına gömeceği sihirli bir nesne vermişti. Fakat bütün yazarların üzerinde birleştikleri şey, Oinomaos'un ölmeden hemen önce arabacısı Myrtilos'a lanetler okuyarak onun ölümünün Pelops'un ellerinden olmasını dilediği şeklindedir.[18]

k. Yarışı kazandıktan sonra Pelops aynı akşam, Hippodameia ve Myrtilos'la birlikte bir deniz yolcuğuna çıktı. Genç kadın bir ara sevgilisine dönerek; "Bütün gün hiçbir şey içmedim. Susuzluktan neredeyse bayılacağım" dedi. Güneş batmak üzereydi ve Pelops bunu da düşünerek, Euboia Adası'nın yakınında bulunan Helen Adası'na çıkıp burada dinlenmeye karar verdi; adaya ayak basar basmaz da sevgilisi için su aramaya çıktı. Çok geçmeden miğferine doldurduğu suyla geri döndüğünde, Hippodameia ağlayarak yanına geldi ve Myrtilos'un kendisine tecavüz etmeye çalıştığını söyledi. Pelops bunun üzerine Myrtilos'a saldırarak onu yüzünden yaraladı. Ne var ki Oinomaos'un arabacısı, Prense dönerek; "Önceden söz verdiğin gibi bu, Hippodameia ile birlikte olmamı kabul ettiğin gerdek gecesi. Yoksa sözünden geri mi dönüyorsun?" dedi. Pelops bu soruya hiçbir cevap vermedi ve atların dizginlerini Myrtilos'un elinden alarak tekrar yola çıktı.[19] Geraisthos Burnuna –şimdilerde Poseidon onuruna yapılan görkemli bir tapınağın bulunduğu Euboia Adasının güney kısmı– gelindiğinde, Pelops ani bir hareketle Myrtilos'u arabadan iterek denize attı. Talihsiz adam denizin sularında kaybolurken Pelops ve onun soyundan gelen tüm insanlara lanet okuyordu.[20]

l. Tanrıların habercisi Hermes, Myrtilos'un imajını yıldızlar arasına Arabacı takımyıldızı adıyla koydu. Euboia sahiline vuran ceset de, Arkadya Pheneus'da Hermes'in tapınağının hemen arkasına gömüldü. O gün bugündür yılda bir kez geceleyin, bir kahraman olarak Myrtilos onuruna kurbanlar sunulmaya başlandı. Euboia'dan, Helen Adası'nı geçerek Ege Denizi'ne (Aegean Sea) uzanan Myrtoa Denizine verilen ismin, Myrtilos'dan alındığına inanılır. Öte yandan Euboialılar, Nympha Myrto'nun buraya ismini verdiğini iddia etmişlerdir.[21]

m. Bu sırada sevgilisi ile yolcuğuna devam eden Pelops, sularını Okeanos'un batı yakasına döken nehre ulaştığında, burada Hephaestus tarafından işlediği cinayetin kirinden arındırıldı. Hiç vakit kaybetmeden Pisa'ya geri dönen Pelops, Oinomaos'un ölümüyle boşalan tahta geçti. Yeni kral çok geçmeden o günlerde Apia ya da Pelasgiotis; kendisinden sonra da "Pelops'un adası" anlamına gelen Peloponnesos adı verilen ülkenin tamamını buyruğu altına almayı başardı. Kısa sürede cesareti, bilgeliği, zenginliği ve birbirinden cesur çok sayıdaki çocuğu ile Yunanistan'ın en fazla saygı duyulan ve aynı zamanda en çok kıskanılan kralı haline gelmişti.[22]

n. Kral Epeios'un elinden Olympia'yı alarak bu şehri kendi krallığı olan Pisa'ya katmayı başaran Pelops; aynı askeri başarıyı Arkadyalı Kral Stymphalos'a karşı gösteremeyince onu, barışçıl bir toplantıya çağırdı. Ne var ki verdiği sözü tutmayarak Stymphalos'u öldürdü ve bedenini parçalayarak etrafa savurdu. Bu cinayet, çok geçmeden bütün Yunanistan'ın baştan sona lanetlenip, büyük bir kıtlıkla karşı karşıya kalmasına neden oldu. Bu barbarca cinayete rağmen Pelops'un hükümranlığında, Zeus onuruna düzenlenen Olimpiyat Oyunları eşine hiçbir zaman rastlanmamış bir ihtişamla kutlandı. Anlatılanlara göre bu Oyunlar bir kuşak önce Endymion tarafından kutlanmıştı.

o. Pelops, Hermes'in oğlu olan Myrtilos'u öldürmesi nedeniyle, tanrıların habercisinin Peloponnesos'daki ilk tapınağını inşa etti. Ayrıca, Myrtilos'un ruhunu yatırtışmak için ona atfettiği bir anıt mezarı Olympia'daki hipodroma koydurtarak, usta arabacıyı ölümünden sonra onurlandırmayı denedi. Bu arada bazı yazarlar, bahsedilen at ürkütücüsünün gerçekte ne Oinomaos; ne öfkeli Alkathoos; ne de Pelops'un toprağa gömdüğü sihirli nesne olduğunu; onu sadece Myrtilos'un ruhundan ibaret olduğunu ileri sürmüşlerdir.[23]

p. Pisa Kralı bütün bunlardan başka, eşi Hippodameia ile evlenebilme hayaliyle hayatlarını kaybeden talipler onuruna, Alpheios Nehri kenarında bir anıt mezar inşa ederek onları da onurlandırdı. Bu anıtın hemen yanında Artemis Cordax'a atfedilen bir tapınak bulunuyordu. Anlatılanlara göre Pelops'un yandaşları, krallarının gösterdiği her kahramanlıktan sonra bu tapınakta, beraberlerinde Lydia'dan getirdikleri "İp Dansını" sergilediklerinden dolayı tapınağa bu isim verilmişti.[24]

r. Kahramana ait kemiklerin tunçtan yapılmış bir sandık içerisinde muhafaza edildiği Pelops'un tapınağı, buraya Olimpiyat Oyunlarını kutlamaya geldiği bir sırada torunu Tirynthialı Herakles tarafından ona atfedildi. Elealı yargıçlar her yıl akkavak ateşi ile kızartılan siyah bir koçu krallarına sunmayı bir gelenek haline getirdiler. Hayvanın boyun kısmının kahramanın ormancısına ayrıldığı bu kurban etme törenine katılanların ise, ancak yıkanıp arındıktan sonra Zeus'un tapınağına girmesine izin verildi. Genç erkeklerin her yıl geleneksel olarak kendilerini kırbaçlamaya başlayıp bedenlerinden dökülen kanları krallarına sunması sırasında, Pelops'un tapınağı ziyaretçi akınına uğramaktadır. Arabası, Phliasia'daki Anactorium'un çatısında sergilenen Pelops'un, altın kabzalı kılıcını da Sikyonlular Olympia'daki hazinelerinde saklarlar. Ayrıca, yine krala ait olan ve Khaironeia'da muhafaza edilen mızrak şeklindeki asa da, Hephaistos'un günümüze kadar varlığını korumayı başaran tek eseridir. Anlatılanlara göre bu asa, Zeus tarafından Hermes aracılığı ile Pelops'a gönderilmiş ve Pelops da bu değerli hediyeyi Kral Atreus'a miras bırakmıştı.[25]

s. Pelops'a ayrıca "Kronialı Olan" ya da "at terbiyecisi" adları da atfedilmiş, Akhalar ise onun kendi ataları olduğunu iddia etmiştir.[26]

1. Apollonius Rhodius: *Argonautica* ii. 358 ve 790; Sophokles: *Aias* 1292; Pausanias: ii. 1292; Pausanias: ii. 22. 4 ve vi. 22. 1; Pindaros: *Olympia* 1. 24.
2. Servius – Vergilius: *Georgica* iii. 7; Lukianos: *Kharidemos* 19; Apollodoros: *Epitome* ii. 4.
3. Sicilyalı Diodoros: iv. 73; Hyginus: *Fabula* 250; *Poeticon Astronomicon* ii. 21; Kritik – Apollonius Rhodius: i. 752; Pausanias: v. 1. 5; Tzetzes: *On Lycophron* 149.
4. Hyginus: *Poeticon Astronomicon* ii. 21; *Fabula* 84; Pausanias: viii. 20. 2 ve vi. 22. 2; Lactantius – Statius: *Thebais* vi. 336; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*
5. Plutarkhos: *Greek Questions* 52; Pausanias: v. 5. 2.ve 9. 2.
6. Apollodoros: *Epitome* ii. 4; Lukianos: *Kharidemos* 19; Pausanias: v. 10. 2, v. 17. 4 ve vi. 21. 6; Sicilyalı Diodoros: iv. 73
7. Apollodoros: *Epitome* ii. 5; Lukianos: *a.g.e.*; Pausanias: v. 14. 5; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*
8. Servius – Vergilius: *Georgica* iii. 7; Tzetzes: *On Lycophron* 166; Lukianos: *a.g.e.*; Hyginus: *Fabula* 84; Apollodoros: *a.g.e.*
9. Pausanias: viii. 14. 7; Apollonius Rhodius: i. 756; Apollodoros: *a.g.e.*
10. Apollodoros: *a.g.e.*; Pindaros: *Olympia* i. 79; Ovidius: Ibis; Hyginus: *Fabula* 84; Pausanias: vi. 21. 6-7 ve 20. 8.
11. Hyginus: *Fabula* 224; Tzetzes: *On Lycophron* 156 ve 162; Kritik – Apollonius Rhodius: i. 752; Kritik – Euripdes: *Orestes* 1002, Pausanias: viii. 14. 7.
12. Lukianos: *Kharidemos* 19; Tzetzes: *On Lycophron* 159.
13. Pindaros: *Olympia* i. 65 ve i. 79; Apollodoros: *Epitome* ii. 3; Pausanias: v. 17. 4.
14. Pausanias: v. 13. 4. ve 10. 2; Theon: *Aratos* 21; Kritik – Homeros *Ilyada* i. 38.
15. Hyginus: *Fabula* 84; Kritik – Horatius: *Odes* i. 1; Pausanias: viii. 14. 7.
16. Pausanias: vi. 21. 5 ve v. 10. 2; Kritik – Homeros: *Ilyada, a.g.e.*; Apollonius Rhodius: i. 753.
17. Apollodoros: *Epitome* ii. 7; Tzetzes: *On Lycophron* 156; Apollonius Rhodius: i. 752; Pausanias: vi. 20. 8.
18. Pindaros: *Olympia* i. 87; Lukianos: *Kharidemos* 19; Sicilyalı Diodoros: iv. 73; Apollodoros: *a.g.e.*
19. Apollodoros: *Epitome* ii. 8; Kritik – Homeros *Ilyada* ii. 104; Pausanias: viii. 14. 8; Hyginus: 84.
20. Strabon: x. 1. 7; Sophokles: *Elektra* 508; Apollodoros: *a.g.e.*; Pausanias: viii. 14. 7.
21. Hyginus: *Poeticon Astronomicon* ii. 13; Pausanias: *a.g.e.* ve viii. 14. 8; Apollodoros: *a.g.e.*
22. Apollodoros: *Epitome* ii. 9; Sicilyalı Diodoros: iv. 73; Thukydides: i. 9; Plutarkhos: *Theseus* 3.
23. Pausanias: v. 1. 5; v. 8. 1 ve vi. 20. 8; Apollodoros: iii. 12. 6.
24. Pausanias: vi. 21. 7 ve 22. 1.
25. Pausanias: v. 13. 1-2; vi. 22. 1; ii. 14. 3; vi. 19. 3 ve ix. 41. 1; Apollodoros: ii. 7. 2; Pindaros: *Olympia* i. 90; Kritik – Pindaros *Olympia* i. 146; Homeros: *Ilyada* ii. 100.
26. Pindaros: *Olympia* iii. 23; Homeros: *Ilyada* ii. 104; Pausanias: v. 25. 5.

*

1. Pausanias ve Apollodoros, Tantalos'un Küçük Asya'yı hiç terk etmediğini ileri sürseler de, diğer yazarlar o ve Pelops'un, doğuştan Yunanistan Kralları olduğunu söylerler. Bu, her iki kahramana verilen isimlerin hanedanlığa ait unvanlar olduğunu; bunların tarihi çağlarda Yunan kolonileri tarafından kahramanlara ait anıt mezarlara verildikleri Küçük Asya'ya götürüldüklerini ve buradan da göçmenler tarafından MÖ 13. yüzyılda Akha istilasından hemen önce tekrar Peloponnesos'a getirildikleri anlamına gelir. Hi-

tit yazıtlarından anlaşıldığı kadarıyla, MÖ 14. yüzyılın başlarında Helen Kralları Pamphylia ve Lesbos'da hükümranlıklarını ilan etmişlerdir. Pelopo-Tantalidler görünen o ki, Girit orijinli "Oinomaos" hanedanlığını Peloponnesos Yüksek Krallığından azletmeyi başarmıştır.

2. Pelasg dönemi Yunanistan'ında Güneş arabası kültünden çok önceleri kutsal bir hayvan olarak görülen at, Güneş'ten ziyade, Ay'a atfedilen yerli Avrupa midillisiydi. Avrupalı hemcinslerine göre daha büyük olan Orta Asya atları MÖ 1850'de Hyksos istilacıları tarafından Mısır'a getirilmiş –Mısır ordusunda eşek arabalarının yerini yaklaşık olarak MÖ 1500'lü yıllarda atlı arabalar almıştır– ve buradan da Knossos'un işgal edilmesinden bir yüzyıl kadar önce Girit'e ulaşmıştır. Oinomaos'un ülkesinde katırların varlığını yasaklaması, belki de Killos'un ölümü ile ilişkilendirilmesi gereken bir olaydır; zira, Roma'da olduğu gibi Yunanistan'da da, Güneş arabasının kraliyet sembolü haline gelmesinin hemen ardından eşek kültünün varlığına son verilmiştir. Benzer dini reformlarla, Josephus'un tanık olduğu eşek kültü geleneğinin uzun süre varlığını koruduğu (Josephus: Against Apion ii. 7 ve 10) Kudüs'te de (2 Krallar xxiii. 11) karşılaşırız. Bu olayla, Güneş arabasının atfedildiği bir Akha tanrısı olan Helios, farklı şehirlerde Güneş-Zeus ya da Güneş-Poseidon ile özdeşleştirilmiştir; buna karşın eşek ise, başta Zeus ve Poseidon'un tahttan indirdiği Kronos ya da Pan, olmak üzere Silenos ve Pelasgların diğer eski tanrıları için kutsal sayılan bir canlı haline gelmiştir. Bütün bunlardan başka Güneş-Apollon'un varlığıyla da karşılaşırız; buna karşın Pindaros'un bahsettiği kadarıyla tanrının eşeklere olan nefreti düşünüldüğünde, kendisine Hyperborealılar tarafından yüzlerce eşeğin kurban olarak sunulduğu tanrı, çok büyük bir ihtimalle Killaialı Apollon'dur (Pindaros: Pythionikon x. 30).

3. Güneş formundaki Zeus'u sembolize eden Oinomaos, bundan dolayı, Pleiad Sterope ya da Ay formundaki Hera'yı sembolize eden ve onunla yaptığı evlilikten dolayı kraliyete dahil olmaya hak kazanan Kraliçe Hippodameia'nın oğlu olarak tasvir edilmekten ziyade, Cennet'in Kraliçesi Asterie'nin oğlu şeklinde tanıtılmıştır. Yine bu nedenle Peloponnesos'daki soy kütüğü anaerkil esaslara göre düzenlenmiş ve bu da muhafazakar köylüleri oldukça memnun etmiştir. Krala biçilen hükümranlık süresi, son iki ayında Ay ve Güneş vakitlerinin kesiştiği 100 Ay ayından oluşan Büyük Yıl'a uzatılmış; bu sürenin sonunda da kutsal kralın atlar tarafından öldürülmesi bir gelenek halini almıştır. Zeus'un temsilcisinin her yaz gündönümünde naibi tarafından öldürüldüğü Pisa'daki tarihi çağlara atfedilen külte ait bir başka ayrıcalık ise, Oinomaos'un birbirini takip eden yedi kış gündönümü boyunca sahte bir ölümle tahtını yirmi dört saatliğine yerine geçen naibine bırakması şeklindeydi. Bir günlüğüne tahtını bırakan kral, yanında Kraliçe olduğu halde Gü-

neş arabasına binerek onunla yolculuğa çıkardı. Bu günün sonunda naip, bir araba kazasında hayatını kaybeder kaybetmez, kral saklandığı mezarından dışarı çıkar ve hükümranlığı tekrar ele geçirirdi. Bu, bir başka versiyonuyla Evenos'un anlatıldığı hikâyede karşılaştığımız Oinomaos ve kızıyla evlenmek isteyen taliplerin konu edildiği efsanenin nasıl şekillendiğini açıklar. Mitologlar, "on iki" ya da "on üç" olduğunu söyledikleri taliplerin sayısı konusunda çok büyük bir ihtimalle yanılmışlardır. Bahsedilen rakam, çok açık bir şekilde, veliaht krallardan ziyade, bir Güneş yılındaki kameri ayları* –değişimli olarak on iki ve on üç– sembolize eder; Olympia'da araba yarışının yapıldığı on iki dairenin Ay Tanrıçası onuruna yapılmış olması bu yüzdendir. Bu kurguda Pelops, araba kazasında hayatını kurtararak eski kralı mızrakasa ile öldürmeyi başarabilen tipik sekizinci veliaht prensi temsil eder.

4. Bir gelenek halini alan araba kazası Hippodrome'de sahnelenmekteydi. Senaryoya göre veliaht, hiçbir sorunla karşılaşmadan atların –Glaukos'un anlatıldığı efsaneden anlaşıldığı kadarıyla bu hayvanların, uyuşturucu verilerek parlaması sağlanmıştır– kontrolünü elinde tutmayı başarır; ta ki, Marmanax ("mermer kral") ya da at ürkütücü adı verilen ve beyaz mermerden yapılmış heykelin olduğu dönemece kadar. Ancak bu mevkide, tekerleklerden birinin vidası çıkar ve araba devrilerek parçalanır; gemi azıya alan atlar da veliahtın vücudunu parçalara ayırana dek sakinleşmezlerdi. Araba kazasının son günlerinde meydana geldiği on üçüncü ayın ağacı, mersin ağacıydı (Myrtle) ve bu ağaç ölümle özdeşleştirilirdi. Myrtilos'un, kralın arabasındaki tekerlek vidalarını çıkarıp onları balmumundan yapılmış olanlarla değiştirmesi –balmumunun erimesi, Güneş Kral'ın veliahtı olan İkaros'un da hayatına mal olmuştu– ve can verirken Pelops ile onun soyundan gelen insanlara lanetler okuması bu yüzdendir.

5. Anlatılan efsanenin ikinci yarısında Myrtilos, kralın yerini almaya aday olan veliahtla karıştırılmıştır. Bir *interrex* (geçici hükümdar) olarak prens, Güneş arabasında Kraliçenin yanında oturmaya, ayrıca bir gün süren hükümranlığının gecesinde onunla birlikte olmaya hak kazanmıştır. Ne var ki ertesi günün şafağında eski kral saklandığı yerden çıkarak veliahtı öldürmek ve teatral olarak, arabasına binip en batıya, günahlarından arınacağı yer Okeanos Nehri'ne gitmek üzere yola çıkmak zorundadır. Myrtilos'un arabadan denize atılması, farklı efsanelerin iç içe geçmesiyle alakalı bir durumdur, zira, Hippodrome'nin birkaç mil batısında kalan ve İstmia Oyunları'nın düzenlendiği yerde, onuruna şölenlerin düzenlendiği veliaht "Melikertes" kayalıklardan geleneksel bir şekilde aşağı atılmaktaydı; benzer bir diğer seremonin de Myrtilos'un hayatını kaybettiği yer olan Geraisthos'da yapılmış olduğu muhtemeldir. Thebai'de ve İolkos'da da at ürkütücülerinin varlığından bahsedilmesi, bu bölgelerde de araba kazalarının hipodromlarda düzenlendiği anla-

mına gelir. Buna karşın, Güneş-Zeus için kutsal sayılan Hippodrome ile Güneş-Poseidon için kutsal sayılan İstmia Oyunları'na her ikisinin de Pelops'un konu edildiği efsanede değinilmesi nedeniyle mitologlar, söz konusu yarışı, bu iki yer arasında geçen ve ülkeyi bir baştan diğerine kat eden bir müsabaka şeklinde tasvir etmişlerdir. Lesbos adının hikâyeye ilave edilmesi belki de "Oinomaos"un Lesbia hanedanlığına ait bir unvan olması nedeniyledir.

6. Thebaili olmasına rağmen Amphion isminin efsaneye dahil edilmesi, onun İsthmos yakınlarındaki Sikyon şehrinin yerlisi olması şeklinde açıklanır. "Myrto" çok büyük bir ihtimalle yıkıcı kimliğiyle Deniz Tanrıçası'nın sahip olduğu bir unvandır. Sözcükteki ilk hece, Myrtea'da olduğu gibi "sea" - "deniz" anlamına gelir. Myrto'nun uzun bir formu olan Myrtoessa ise Aphrodite'e atfedilen unvanlardan biriydi; dolayısıyla Myrtilos, myr-tlos, kelime olarak esasen "denizin cinsel güç sembolü" anlamına gelmekteydi.

7. Pelops'un, Arkadyalı Kral Stymphalos'un vücudunu parçalara ayırması ile, Tantalos'un kendisine yaptığı söylenen işkence neredeyse aynıdır. Tarihi çağlara ait olan bu kurban sunma ritüelinin kökleri çok belirgin bir şekilde Arkadya'ya uzanmaktadır. Görünen o ki, Pelopidler, Güneş arabasına atfedilen kültlerin yanı sıra birçok yerel kültü de himayeleri altına almışlardır. Bunların arasında; Pelops'un Tantalos ile ilişkilendirilmesinden başka, kahramanın Olympia'da kurban olarak neden siyah bir koç sunduğunun bir açıklaması olan Arkadya meşe ve koç çoban kültü; cordax dansının varlığı ile ispatlanan Filistin, Troya ve Girit keklik kültü; Pelops'un "Kronialı" şeklindeki unvanı ile pekiştirilen Titan kültü; domuzbalığı kültü ile Killos'un ruhunun yarışta kendisine yardım ettiği eşek tanrı kültü sayılabilir.

8. Marmax'ın atlarının parçalara ayrılması muhtemelen, kısrakların kurban edildiği Oinomaos'un taç giyme seremonisini açıklar. Kralın güvenle Elysia Ovaları'na gitmesi ve oraya kabul edilmesini sağlayan "Kydonia elması" ya da ayva büyük bir olasılıkla, Pelops'un kurban olarak sunulduğu Ölüm Tanrıçası Athena'nın elindeydi. Ayrıca, Olympia'daki kahramanlık ritüellerinde kullanılan akkavak ise, vücudu parçalara ayrılan kralın tekrar hayata dönüş umudunu simgelemekteydi; Elysium'a kabul edilen ruhlara tekrar hayata dönebilme ayrıcalığı bahşedilmişti. Pelops'un tapınağında yandaşlarının döktüğü kan ile sadık hizmetkârlarının Dürüst Artemis onuruna kendilerini kırbaçlayarak kanlarını tanrıçalarına sunmaları arasında yakın bir benzerlik vardır. Aslında Pelops, Tanrıça Hippodameia onuruna acı çeken kurbanın kendisidir.

* İki yeniay arasındaki 29,5 günlük süre. (Çev. n.)

110.
PELOPS'UN ÇOCUKLARI

Hippodameia, Pelops ile evlenmesinde kendisine her türlü kolaylığı gösteren Hera'ya duyduğu minnettarlığın bir göstergesi olarak, Hera Oyunları geleneğinin başlatılmasına yardımcı olmaları için, her biri Elis'in farklı bir şehrinden olmak üzere 16 genç kızı sarayına çağırdı. O gün bugündür 16 Genç Kızın halefleri, her dört yılda bir Hera onuruna bir kaftan örerek Tanrıça'ya atfedilen Oyunları düzenlemeye başladılar. Bu Oyunlar, farklı yaşlardaki bakire kızların katıldığı ve gençlerin kendilerinden daha yaşlı olanlara göre önde başladığı tek bir koşu müsabakasından ibaretti. Katılımcıların yarışa, dizlerine dek uzanan bir kaftan giydikleri halde sağ göğüslerinin çıplak ve saçlarının da bağlanmamış bir şekilde katılmaları şarttı. Olimpik güzergahın 6/5 oranındaki mesafede koşulması kararlaştırılan yarışların ilk birincisi, tanrıların gazabından kurtulmayı başararak hayatta kalan Niobe'nin kızlarının en küçüğü olan Khloris oldu. Birinci olan yarışmacı yalnızca zeytin yapraklarından yapılan tacı ve Hera'ya sunulan kurbandan bir parça almakla kalmıyor; aynı zamanda ona kendi adını taşıyan bir anıt da atfediliyordu.[1]

b. Anlatılanlar göre bu 16 Genç Kız bir keresinde Pisa ve Elis halkları arasında yaşanan bir anlaşmazlıkta barış elçileri olarak görev yapmışlardı. Sonraki devirlerde bu kızlar; biri Hippodameia, diğeri ise Elisli Physkoa onuruna olmak üzere dansçılardan oluşan iki birlik kurdular. Bu Physkoa, Dionysos ile yaşadığı birliktelikten dünyaya gelen ve şarap tanrısına ibadet eden ilk Elisli olarak tanınan, ayrıca Athena Narkaia onuruna bir tapınak inşa eden cesur savaşçı Narkaios'un annesidir. Zaman içerisinde 16 şehirden bazılarının yok olup gitmesiyle, Genç Kızlar, her birinden 2 tane olmak üzere 8 Elis kavminden seçilmeye başlandı. Arabulucular gibi, bu kızların da oyunlara başlamadan önce domuz kanı ve Olympia ile Elis arasındaki yol üzerinden geçen Pieria Pınarı'ndan getirtilen su ile günah ve kirlerinden arınıp yıkanması şarttı.[2]

c. Söylenenlere göre, Pelops ile Hippodameia'nın evliliğinden dünyaya gelen çocukların isimleri şöyleydi: Troizenli Pittheus; Atreus ve Thyestes; Oienomaos tarafından öldürülenden farklı biri olan Alkathoos; Argonautlardan Hippalkos, Hippalkmos ya da Hippalkimos; elçi Kopreus; haydut Skiron; yazarların bazen Apollon'un oğlu dedikleri 3 Argivli Epidauros; Pleisthenes; Dias; Kybosuros; Korinthios; Hippasos; Kleon; Argeios; Ailinos; bazılarının Amphitryon'un annesi dedikleri Astydameia; kızı Hippothoe'nin Poseidon tarafından kaçırılıp Ekhinadia Adalarında alı konduğu ve burada Taphios'u dünyaya getiren Lysidike; bazı yazarların Alkmene'nin annesi olduğunu söyledikleri Eurydike; Nikippe; Antibia[4] ve son olarak Eurystheus ile Alkyone'nin annesi olan Arkhippe.[5]

d. Megaralılar, Minos'un şehirlerini işgal edip ele geçirişini hafızalardan silmek, Kral Nisos'un ölümünden sonra hiç kan dökülmeden tahta, damadı Megareus'un nasıl geçtiğini anlatmak ve onun ölümünden sonra da Pelops'un oğlu Alkathoos'un hiçbir zorlukla karşılaşmadan hükümranlığını ilan ettiğini gözler önüne sermek için Megareus'un iki erkek çocuğa sahip olduğunu iddia etmişlerdir. Buna göre, kardeşlerin büyüğü olan Timalkos, Dioskurların Attika'yı istilası sırasında Aphidnai'de öldürülmüş; Euppis ise Kithairon aslanı tarafından hunharca parçalara ayrılarak hayatını kaybetmişti. Anlatılanlara göre, Megareus, küçük oğlunu öldüren bu aslanı her kim yakalayıp öldürmeyi başarırsa ona, kızı Euaikhme'yi vereceğine ve ülkenin başına getireceğine söz vermişti. Bunun üzerine Alkathoos çok geçmeden aslanı öldürdü ve Megara tahtına geçtikten hemen sonra da ülkesinde, "Avcı Apollon" ve "Avcı Artemis" onuruna bir tapınak inşa etti. Ne var ki gerçek Megaralıların anlattığından çok farklıydı. Aslında Alkathoos Elis'den Megara'ya, Kral Nisos'un ölümünden ve şehrin yağmalanmasından hemen sonra gelmişti. Ayrıca Megareus, Megara adı verilen ülkede hiçbir zaman tahta geçmemiş ve Alkathoos da anlatılanlardan farklı bir şekilde "Eski Ustalar" Apollon ve Poseidon'a kurbanlar sunmuştu. Alkathoos daha sonra şehir surlarını yeni temeller üzerine tekrar inşa etti; zira eski surlar Giritliler tarafından yerle bir edilmişti.[6]

e. İskhepolis; Kallipolis; bir bakire olarak ölen ve Meclis Binası ile Alkathoos anıtının arasında bulunan mezarına Megaralı gelinlerin işret döktüğü İphinoe; –Delialı gelinlerin birçoğu da saçlarını Hekaerge ve Opis'e adamaktaydılar– İphikles ve İolaos'a hayat veren Auto-medusa; Telamon ile evlenen ve oğlu Aias'ın Megara Kralı Alkathoos'dan sonra tahta geçtiği Periboia, Alkathoos'un yaptığı evlilikten dünyaya gelen çocuklarıydı. Alkathoos'un büyük oğlu İskhepolis, Kalydon Avı sırasında hayatını kaybetmiş ve acı haberi Megara'da ilk öğrenen kişi olan Kallipolis da hemen, o sırada Alkathoos'un tanrı Apollon onuruna kurbanlar yaktığı Akropolis'e koşarak kapıldığı derin

üzüntü ile eline geçirdiği cenaze odunlarını sağa sola savurmaya başlamıştı. Olan bitenden tamamen habersiz olan Kral Alkathoos ise oğlunun bu davranışını tanrılara karşı yapılan bir saygısızlık görmüş ve attığı odun parçasıyla onu öldürmüştü.[7]

f. İskhepolis ile Euippos'un cansız bedenleri Mahkeme Binası'na gömüldü. Megareus'un mezarı ise ikinci Megara Akropolis'inin sağ tarafındaki tepeye inşa edildi. Alkathoos'un anıt mezarı daha sonra Kayıt Dairesi; Timalkos'unki ise Meclis Binası haline getirildi.[8]

g. Pelops ve Hippodameia'nın oğulları olarak geçen Khrysippos aslında, Pelops ile Danaos Kızlarından Astyokhe'nin yaşadığı gizli aşkın bir meyvesiydi.[9] Anlatılanlara göre Laios, Thebai'den kovulduğunda Pisa'ya sığınmış ve burada Kral Pelops tarafından büyük bir konukseverlikle ağırlanmıştı. Ne var ki Laios bir müddet sonra, sürücülük sanatının inceliklerini öğrettiği Khrysippos'a kalbini kaptırıp âşık olmuş ve genci Nemea Oyunlarında arabasına bindirdiği gibi Thebai'ye getirmiş ve burada onu herkese sevgilisi olarak tanıtmıştı.[10] Bazı yazarlar Khrysippos'un bu olaydan sonra utancından intihar ettiğini öne sürerlerken; diğer bir grup yazar ise tamamen bundan farklı bir hikâye anlatırlar. Buna göre, Pelops'un, öz oğullarını azlederek tahtı üvey oğlu Khrysippos'a vereceğinden korkan Hippodameia, gizlice Thebai'ye gelerek Khrysippos'u bir kuyudan aşağı atıp öldürmeleri için Atreus ve Thyestes'i ikna etmeye çalışır. Ne var ki iki kardeş de, babalarına konuk olan misafiri öldürmeyi reddedince, bu kez Hippodameia, gecenin karanlığında Laios'un yattığı odaya kralın uyuduğu bir anda girerek kılıcını çalar ve yatak arkadaşının karnına bu kılıcı sokarak öldürür. Olan bitenden tamamen habersiz olan Laios, çok geçmeden cinayetle suçlanır; ancak Khrysippos'un son nefesini verirken Hippodaıneia'yı o gece kaçarken gördüğünü söylemesi üzerine cezalandırılmaktan kurtulur.[11]

h. Bu sırada Pelops, Khrysippos'u geri almak için ordusuyla Thebai'ye gelmişti. Ancak Laios'un, Atreus ve Thyestes tarafından cinayet nedeniyle hemen tutuklandığını öğrendiğinde, böyle bir şeyin ancak oğluna duyulan büyük sevgi nedeniyle yapılabileceğini düşünmüş ve onlardan özür dileyerek geri dönmüştü. Bazı yazarlar Minos ya da Thamyris'in değil de, Laios'un homoseksüel ilişkiye giren ilk kişi olduğunu ileri sürerler. Onlara göre Thebaililerin, böyle bir eylemi kınamanın ötesinde, tamamen erkekler ve onların aynı cinsiyetten olan sevgililerinden oluşan ve adına Kutsal Grup dedikleri birliği uzun yıllar yaşatmaları bu yüzdendir.[12]

i. Bu olaydan sonra Hippodameia, Argolis'e kaçmış ve burada intihar etmişti. Ancak yapılan kehanet nedeniyle, Hippodameia'ya ait kemikler buradan alınarak, etrafı duvarlarla çevrilmiş olan ve kadınların yılda bir kez kraliçeleri onuruna kurbanlar sundukları Olympia'daki tapınağına gömülmüş-

tü. Hippodrome'nin bir dönemecinde, elinde, kazandığı zaferden dolayı Pelops'a sunmaya hazırlandığı bir kurdele olduğu halde tasvir edilen Hippodameia'nın tunçtan yapılmış bir heykeli bulunmaktadır.[13]

1. Pausanias: v. 16. 2-3.
2. Pausanias: v. 16. 3-5.
3. Apollodoros: iii. 12. 7; ii. 5. 1 ve ii. 26. 3; Epitome ii. 10 ve i. 1; Hyginus: Fabulae 84 ve 14; Kritik – Pindaros Olympia i. 144.
4. Kritik – Euripides: Orestes 5; Apollodoros: ii. 4. 5; Plutarkhos: Theseus 6; Sicilyalı Diodoros iv. 9. 1; Kritik – Homeros *İlyada* xix. 119.
5. Tzetzes: Chiliades ii. 172 ve 192; Kritik – Thukydides: i. 9; Apollodoros: *a.g.e.*
6. Pausanias: i. 43. 4.; 4; i. 41. 4-5 ve i. 42. 2.
7. Pausanias: i. 42. 2 ve 7 ve i. 43. 4; Apollodoros: ii. 4. 11.
8. Pausanias: i. 43. 2 ve 4; i. 421 ve 3.
9. Kritik – Pindaros Olympia i. 144; Hyginus: Fabula 85; Plutarkhos: Bioi Paralleloi (Paralel Hayatlar) 33.
10. Apollodoros: iii. 5. 5; Hyginus: Fabulae 85 ve 271; Athenaios: xiii. 79.
11. Kritik – Euripidies: Phoenician Women 1760; Plutarkhos: Bioi Paralleloi (Paralel Yaşamlar) 33; Hyginus: Fabula 85; Kritik – Euripides's Orestes 813.
12. Hyginus: *a.g.e.*; Plutarkhos: *a.g.e.*; Aelianus:Varia Historia xi ii. 5.
13. Hyginus: *a.g.e.*; Pausanias: vi. 20. 4 ve 10.

*

1. Hera'ya atfedilen oyunlar, Olimpiyat Oyunları'nın başlamasından bir gün önce düzenlenmekteydi. Bu yarışlar, Hera'nın başrahibesi olmak için genç kızların katıldığı koşu müsabakasından oluşmaktaydı. Barışın ve bereketin sembolü olan zeytin ağacından yapılmış tacı giymekle ödüllendirilen birinci gelen yarışmacı, aynı zamanda kutsal ineğin bir parçasını da alarak Tanrıça'ya ulaşma ayrıcalığını kazanıyordu. Anlaşılan o ki bu 16 Genç Kız, dört Olimpiyat yılındaki 16 mevsim boyunca nöbetleşe olarak başrahibenin yardımcığı görevini yerine getirmiştir. Dört tekerlek parmağı olan kraliyet arabasının her bir tekerleği, ateş topu ya da gamalı haça benzer bir şekilde Güneş yılını sembolize etmekteydi. "Narkaios" şüphesiz Ölüm Tanrıçası Athena Narkaia'nın ("uyuşturan") farklı bir formudur. Tarihi çağlarda insan kurban etme seremonilerini de içeren Hera Oyunları'nı genç kızlar, Tanrıça'nın öfkesini domuz kanı ile yatıştırıp, akarsularda yıkanarak kendilerini de günahlardan arındırırlardı. Hippodameia'nın çok sayıdaki çocuğu, Pelopid hanedanlığının üzerinde egemenlik kurduğu konfederasyonun gücünü gösterir, çocuklara verilen isimlerin hepsi, Peloponnesos ya da İsthmos kökenlidir.

2. Alkathoos'un, oğlu Kallipolis'i Apollon'un tapınağında öldürmesi muhtemelen, kralın Megara şehrini kurduğu zaman şehir tanrısı Melikertes ya da Molokh olarak bilinen "eski usta" onuruna oğlunu yakarak kurban edi-

şini resmeden ikondan alınmıştır. Benzer bir diğer seremoni de bir Moab Kralı tarafından gerçekleştirilmiştir (Yeşu vi. 26); ayrıca, Samson ve Davud gibi, ölümcül bir dövüşte o da bir aslan öldürmüştü. Korinth ile Filistin Mitolojileri arasındaki benzerlik oldukça dikkat çekicidir.

3. Khrysippos'un konu edildiği efsane, varlığını ancak dejenere olmuş formuyla korumuştur. Onun arabayı süren yakışıklı bir Pisalı olması; Ganymedes ya da bizzat Pelops'un kendisi gibi kaçırılarak alı konması; Hippodameia tarafından öldürülmesi; Khrysippos'un esasen araba kazasında hayatını kaybeden veliaht prenslerden biri olduğunu gösterir. Buna karşın efsane, Thebai'deki homoseksüel eğilimi haklı kılmak, Pisa ve Thebai halkları arasında Nemea Oyunları nedeniyle ortaya çıkan anlaşmazlığı gözler önüne sermek amacıyla özgün halinden bir hayli farklılaştırılmıştır. Hippodameia ("at terbiyecisi"), Phigalia'daki kısrak başlı heykelinde, elinde bir domuzbalığı tuttuğu halde tasvir edilen Ay Tanrıçası'na atfedilen unvanlardan biriydi. Ayrıca Pelops'un kız ve erkek çocuklarından dördü, atlara verilen isimler taşımaktaydı.

III.
ATREUS ile THYESTES

Bazı yazarlar, Khrysippos'un ölümünden hemen sonra Elis'den kaçan Atreus'un –bu cinayette Atreus'un rolü muhtemelen, Pelops'un tahmin ettiğinden daha fazlaydı– Mykene'ye sığındığını söylerler. Atreus'un şansı burada yaver gitti ve şehre geldikten hemen sonra, Herakles'in oğulları ile savaşmaya hazırlanan yeğeni Eurystheus onu, kendisi ülkede yokken tahta geçmesi için görevlendirdi. Ne var ki Eurystheus bir daha geri gelmedi. Kralın ağır bir yenilgiye uğradığını ve hayatını kaybettiğini öğrenen Mykene'nin ileri gelenleri, başa geçtiği günden itibaren halkın sevgisini kazanan, ayrıca kendilerini Heraklidlere karşı savunabileceğine inandıkları Atreus'u ülkelerine kral yapmakta gecikmediler. Bu şekilde, Pelops'un soyundan gelen insanlar, Perseus'un hayatta olduğu zamanlardan bile daha fazla bir şöhrete ulaşmış oluyorlardı.[1]

b. Buna karşın, ifadeleri daha fazla inandırıcı bulunan diğer bir grup yazara göre ise, Amphitryon'u sürgüne gönderen ve Mykene tahtını ele geçiren Eurystheus'un babası Sthenelos, Atreus ve kayınbiraderi Thyestes'e haber göndererek onların Midea yakınlarındaki bir yere yerleşmesini kabul edeceğini söyledi. Ne var ki aradan geçen birkaç yıl içinde hem Eurystheus hem de Sthenelos hayatını kaybedince, başvurulan kâhin Mykenelilere, ülkenin başına Pelopid Prenslerinden birinin geçmesi gerektiğini söyledi. Bunun üzerine Mykene'nin önde gelenleri Atreus ve Thyestes'i Midea'dan ülkelerine çağırarak hangisinin kral olması gerektiği konusunda (kral, her zaman kurayla belirleniyordu) kendi içlerinde bir tartışma başlattılar.[2]

c. Atreus, bir zamanlar sürülerinden en besilisini Artemis'e kurban olarak sunacağını vaat etmişti. Bu sırada, oğlu Myrtilos'un intikamını Pelopidlerden almak için sabırsızlanan Hermes, eski dostu Keçi-Pan'a başvurmuş ve o da Pelops'un oğulları Atreus ve Thyestes'e bıraktığı sürünün içerisine boynuzlu ve altın postlu bir kuzu göndermişti. Pan'a göre Atreus bu kuzunun kendisi-

ne ait olduğunu söyleyerek onu Artemis'e sunmayacak ve bu da kardeşler arasında bir savaşa yol açacaktı. Buna karşın bazı yazarlar altın postlu kuzuyu Atreus'u denemek için bizzat Tanrıça Artemis'in gönderdiğini ileri sürer.[3] Atreus, Tanrıça'ya olan borcunu, kuzunun sadece etini ona sunarak kısmen de olsa yerine getirdi. Altın postun ise içini doldurarak bir sandığa kapattı. Sahip olduğu bu paha biçilemeyen hazineden dolayı Atreus, zamanla öyle yersiz bir gurura kapıldı ki, hemen her yerde bundan bahsetmeye ve insanlara anlatmaya başladı. Bu sırada Atreus'un henüz evlendiği Airope, gizliden gizliye Thyestes'e ilgi duymaya başlamış ve bu ilgi zamanla büyük bir aşka dönüşmüştü. Thyestes'in bunu kullanması uzun sürmedi ve genç kadının duyduğu aşka, ancak altın postlu kuzuyu kendisine verdiği taktirde karşılık vereceğini söyledi. (Thyestes aslında bu kuzunun bir zamanlar kendisine ait olduğunu, fakat daha sonra Atreus'un çobanları tarafından kendisinden çalındığını söylemişti.) Thyestes'e göre Artemis'in lanetlediği bu kuzuyu Airope'nin çalması gerekiyordu.[4]

d. Meclis Binası'nda yapılan tartışmada Atreus, altın kuzuya sahip olması nedeniyle Mykene tahtına kendisinin geçmesi gerektiğini söyledi. Thyestes kardeşine dönerek;

"Burada bulunan herkese kuzuya sahip olan kişinin kral olabileceğini mi söylüyorsun?" diye sordu.

"Evet" dedi Atreus. "Ben de katılıyorum" dedi Thyestes sinsi bir gülümsemeyle.

Bunun üzerine bir elçi ülkeyi dolaşarak olan bitenleri anlattı herkese. Tapınaklar süslenip kapıları herkese açıldı. Şehirdeki anıtların hepsinde ateşler yakıldı ve altın postlu boynuzlu kuzu için şarkılar söylendi. Ne var ki işler Atreus'un umduğu gibi gitmedi. Thyestes onu boş yere övünmekle suçlayıp, orada bulunanları evine götürdü ve onlara kuzuyu göstererek gerçek sahibinin kim olduğunu ispat etti. Şehrin ileri gelenleri önceden kararlaştırıldığı gibi Thyestes'i ülkelerinin kralı ilan ettiler.[5]

e. Ancak bu tartışmada Atreus'u destekleyen Zeus, Hermes aracılığıyla Atreus'a haber göndererek ona;

"Thyestes'i çağır ve ona, eğer Güneş yönünü değiştirir ve tersten batarsa tahttan vazgeçip geçmeyeceğini sor," mesajını iletti.

Atreus kendisine söylenilenleri aynen yerine getirerek bunu kardeşine iletti. Böyle bir olayın gerçekleşmesi durumunda şartı kabul edeceğini söyledi Thyestes de. Bunun üzerine Zeus, Eris'in de yardımlarıyla o güne kadar hiç değişmeyen Doğa kanunlarını tersine çevirdi. O sırada günlük yolculuğunun yarısına gelen Helios, arabanın yönünü değiştirerek atlarını şafağa doğru sürmeye başladı. Yedi Pleiadlar ve diğer bütün yıldızlar da buna uyarak yollarını değiştirdiler ve o akşam, ilk ve son kez olmak üzere, Güneş doğu-

dan battı. Böylelikle Thyestes'in planı gün ışığına çıktı ve Atreus Mykene tahtına geçer geçmez onu ülkeden kovdu.[6]

Bir süre sonra Thyestes'in Airope ile zina yaptığını öğrenen Atreus, öfkeden çılgına dönüp kendisine zorla hâkim olduysa da, bir süreliğine kardeşini bağışlamış numarası yaptı.[7]

f. Bazı yazarların Europa da dedikleri Airope, Giritli Kral Katreus'un kızıydı. Günlerden bir gün Airope, sarayda sevgilisiyle birlikte aşk yaşarken babasına yakalanmış ve tam balıklara yem olacakken Nauplis'in krala yalvarması üzerine kız kardeşi Klymene ile birlikte ona esir olarak, bir daha Girit'e dönmemeleri şartıyla sembolik bir fiyatla satılmıştı. Anlatılanlara göre, Katreus, ölümünün çocuklarının elinden olacağını danıştığı bir kâhinden öğrenmiş ve bu yüzden onları ülkesinden uzaklaştırmıştı. Nauplis daha sonra Klymene ile evlendi ve bu evlilikten ünlü mucit Palamedes ile Oiaks dünyaya geldi.[8] Bu sırada eşi Kleola'yı sakat oğlu Pleisthenes'i –bu, verdiği sözü tutmadığı için Tanrıça Artemis tarafından Atreus'a verilen bir cezaydı– dünyaya getirdikten hemen sonra kaybeden Atreus, Airope ile evlenmiş ve birlikteliklerinden Agamemnon, Menelaos ve Anaksibia doğmuştu. Bu sırada Pleisthenes de hayatını kaybetmişti. Söylenenlere göre, Atreus'un adamları, Thyestes ile Airope'nin gizli ilişkisinden doğan krallarının adaşını öldürmek üzereyken –Thyestes'in yaptığı planla– Pleisthenes'i yanlışlıkla katletmişlerdi.[9]

g. Atreus daha sonra Thyestes'e haber göndererek onunla barış yapmaya, ayrıca krallığın yarısından da vazgeçmeye hazır olduğunu söyleyerek kardeşini Mykene'ye geri çağırdı. Ne var ki Thyestes, Mykene'ye gelir gelmez, Atreus, Thyestes'in Naiad kızlarının birinden olan üç oğlu Aglaus, Kallileon ve Orkhomenos'u hayatlarını kurtarmak için Zeus'un tapınaklarına sığındıkları halde öldürdü; bununla da yetinmeyerek İkinci Pleisthenes ve ikizi İkinci Tantalos'u da katletti. Daha sonra öldürdüğü çocukları parçalara ayırarak bir kazanda kaynattı ve ülkeye henüz gelen Thyestes'e çocuklarının etinden yaptığı çorbayı verdi. Thyestes olan bitenden habersiz önüne bırakılan yemeği bitirdikten hemen sonra Atreus, çocukların kafalarını ve ayaklarını bir başka tepside masaya bırakınca talihsiz baba yediği yemeğin ne olduğunu anladı ve hemen yediklerini kusarak Atreus ve ailesine lanetler okudu.[10]

h. Ülkesinden bir kez daha kovulan Thyestes ilk olarak, bu kez öz kızı Pelopia ya da Pelopeia'nın rahibelik yaptığı Sikyon'a, Kral Thesprotos'un yanına sığındı. Artık ne pahasına olursa olsun Atreus'tan intikam almak onun tek amacı haline gelmişti. Bunun için Delphoi Kâhini'ne başvurdu ve ondan öz kızı ile ilişkiye girmesi ve bu ilişkiden bir erkek çocuk sahibi olması gerektiği cevabını aldı.[11] Bunun üzerine Thyestes kızını, bir gece Athena Colocasia onuruna kurban sunarken buldu ve hemen yakınlardaki ağaç korusuna giz-

lenerek onu izlemeye başladı. Bu sırada Pelopia, Tanrıça'ya siyah bir koyun kurban etmiş ve törende dans ederken elbisesi kurbanın kanıyla kirlenmişti. Genç kız gömleğini yıkamak için yakınlarda bulunan göle gidip üzerini çıkarır çıkarmaz, Thyestes aniden gizlendiği yerden dışarı çıktı ve ona sahip oldu. Ne var ki Pelopia kendisine saldıranın, yüzünde bir maske olduğu için kim olduğunu anlayamamış, ancak bu sırada onun kılıcını çalmayı başarmıştı. Olan bitenden sonra genç kız, Athena'nın tapınağına giderek aldığı kılıcı Tanrıça'nın heykelinin altına sakladı. Bu sırada kılıcının kınında olmadığını gören Thyestes de yakalanacağından korkup Lydia'ya, babasının ülkesine kaçmak zorunda kaldı.[12]

i. Bütün bunlar olurken işlediği cinayetlerinden günahından korkan Atreus da, Delphoi Kâhini'ne başvurmuş ve kâhin de ona; "Thyestes'i Sikyon'dan geri çağır!" cevabını vermişti. Atreus bunu duyar duymaz hemen Sikyon'a gitti gitmesine ama Thyestes çoktan Sikyon'u terk etmişti. Ancak Atreus burada Pelopia'yı görmüş ve ona âşık olmuştu. Onun, Kral Thesprotos'un kızı olduğunu düşünerek, kendisiyle evlenmesi için ikna etmeye çalışmaya başladı. Bu sırada Airope de idam edilmişti. Bu denli güçlü bir kralla akrabalık bağı kurmaya oldukça istekli olan ve Pelopia'nın mutlu bir evlilik sürmesini isteyen Thesprotos, Atreus'un isteğini geri çevirmeyerek hemen düğün hazırlıklarına başladı. Bu sırada Pelopia da babası Thyestes'den hamile kaldığı erkek çocuğu dünyaya getirmiş ve onu bir dağa bırakmıştı. Burada çobanlar tarafından bulunan çocuğu, dişi bir keçi emzirerek büyüttü; çocuğa Aigisthos "keçi gücü" isminin verilmesi bu yüzdendir. Atreus, Thyestes'in kendisinden korktuğu için Sikyon'dan kaçtığını ve çocuğun da kendisinin olduğunu düşündü. Kral ayrıca, Pelopia'nın davranışlarından dolayı onun, doğumdan hemen sonra bazı kadınlarda görülen geçici bir hastalığa yakalandığını sandı. Bundan dolayı da Aigisthos'u, kendisini büyüten çobanların elinden alarak sarayına getirdi ve onu tahtının varisi ilan etti.

j. Bu sırada Mykene büyük bir kıtlıkla karşı karşıya kalmış ve üst üste birkaç hasat mevsimi bereketsiz geçmişti. Atreus da oğulları Menelaos ve Agamemnon'u Delphoi'ye Thyestes'den haber almaları için göndermişti. Çocuklar tesadüfen o sırada Kâhine başvuran Thyestes'le dönüş yolunda karşılaştılar. Agamemnon ile Menelaos amcalarını hemen Mykene'ye getirdiler. Ne var ki Atreus, Thyestes'i ülkeye gelir gelmez hapse attırdı. Bununla da kalmayarak henüz yedi yaşındaki Aigisthos'a onu uykudayken öldürmesi emrini verdi.

k. Ancak Aigisthos, elindeki kılıçla görevini tam yerine getirecekken Thyestes uykusundan uyandı ve yatağından çabucak atlayarak hayatını kurtardı. Ayağa kalkar kalkmaz da çocuğu yakaladı ve elinden kılıcını aldı. Bununla şaşkınlığı bir kez daha arttı: Bu, yıllar önce Sikyon'da kaybettiği kendi

kılıcıydı. Hemen çocuğu sıkıca kavrayarak ona; "Bana hemen söyle. Bu kılıç senin eline nasıl geçti?" diye sordu. Korkuya kapılan Aigisthos da; "Bu kılıcı bana annem Pelopia verdi" diyerek karşılık verdi gerçek babasına. Thyestes bunun üzerine çocuğa dönerek; "Sana vereceğim üç emri yerine getirirsen eğer, hayatını bağışlayacağım" dedi. Celladından merhamet bekleyen bir şekilde gözyaşlarına boğulan Aigisthos da, "Bundan sonra hizmetinizdeyim" diyerek kabul etti şartı. "O zaman ilk görevin anneni alarak hemen buraya getirmen" dedi Thyestes.

l. Aigisthos çok geçmeden annesi Pelopia'yı zindana getirdi. Pelopia babasını hemen tanıyarak onun boynuna sarıldı ve gözyaşlarına boğulup babasının yazgısına lanetler okudu. Thyestes kızına dönerek, "Bu kılıcı nereden aldın?" diye sordu. Pelopia bu soruya, "Bu kılıcı, Sikyon'dayken bana aniden saldıran ve tecavüz eden bir yabancının kınından aldım" diyerek karşılık verdi. "Bu kılıç bana ait" dedi Thyestes de. Pelopia bu cevabı alır almaz korkuyla irkildi ve hemen kılıcı alarak göğsüne sapladı ve oracıkta hayatını kaybetti. "Bu kılıcı Atreus'a götür ve ona görevini başarıyla yerine getirdiğini söyle ve hemen geri dön" Thyestes'in Aigisthos'a ikinci emri oldu. Olanlardan hiçbir şey anlamayan ve sersemleyen Aigisthos, annesinin kanıyla bulanan kılıcı hemen Atreus'a götürdü. Thyestes'den artık sonsuza dek kurtulmanın sevinciyle Atreus da, hemen sahile giderek Zeus'a duyduğu şükranla ona kurbanlar sunup dualar etti.

m. Aigisthos, kılıcı verip zindana yanına geri döndüğünde, Thyestes ona gerçek kimliğini açıklayarak üçüncü ve son emrini verdi: "Atreus'u öldür. Ama bu sefer hedefini şaşırma." Aigisthos bu kez kendisine verilen görevi yerine getirmeyi başardı ve Thyestes de çok geçmeden Mykene tahtına bir kez daha geçti.[13]

n. Bir süre sonra Thyestes'in sürüsünde altın post ve boynuzlu bir başka kuzu daha belirdi. Daha sonra büyüyerek koç olan bu kuzu, kraliyetin simgesi halini aldı. Bundan sonra tahta geçen bütün Pelopid kralları altın asayı ele geçirerek hâkimiyetlerini ilan ettiler; bu koçlar da etrafı aşılmaz duvarlarla çevrilen çayırlarda otlamaktaydılar. Buna karşın bazı yazarlar kraliyet sembolünün bir canlı olmadığını, esas sembolün, alt kısmında üzerine altın bir kuzunun işlendiği gümüş bir kâse olduğunu söylerler. Diğer bir grup yazarsa; Atreus'u gerçekte Aigisthos'un öldürmediğini, zira Agamemnon'un, babası Thyestes'i Mykene'den kovup, kraliyet asasını ele geçirdiğinde Aigisthos'un kundağa sarılı bir bebek olduğunu iddia ederler.[14]

o. Thyestes'in mezarı Mykene ile Argos'u birbirine bağlayan yol üzerinde, Perseus'un tapınağına oldukça yakın bir yerde inşa edildi. Kahramanın mezarının hemen üzerinde taştan yapılmış bir boğa figürü bulunmaktadır. Atreus'un mezarı ve toprağa gömülü olan hazinesi ise Mykene'nin yıkıntıları arasında halka gösterilmektedir.[15]

p. Thyestes, öz çocuğunun etinden yapılan yemeği yiyen tek kahraman değildi. Aynı olay, yıllar sonra Arkadyalı Skhoinos'un oğlu Klymenos'un da başına gelmişti. Anlatılanlara göre Klymenos, Epikaste ile yaptığı evlilikten dünyaya gelen kızı Harpalyke'ye ensest bir aşkla bağlanmış ve öz kızıyla birlikte olduktan hemen sonra da onu Alastor'la evlendirmişti. Ne var ki kısa bir süre sonra kral, kızını geri alarak onun saraya dönmesini sağladı. Harpalyke de kendisine yapılanların intikamını almak için babasından olan oğlunu –aynı zamanda kardeşini– parçalara ayırıp, çocuğun etleriyle pişirdiği yemeği Klymenos'a yedirdi. Sonunda genç kadın yırtıcı bir kuşa dönüştürülürken, Klymenos da kendini asarak hayatına son verdi.[16]

1. Kritik – Euripides: Orestes 813; Thukydides: i. 9.
2. Apollodoros: ii. 4. 6 ve Epitome ii. 11; Euripides: Orestes 12.
3. Apollodoros: Epitome ii. 10; Euripides; Orestes 995; Seneca: Elektra 699; Kritik – Euripides: Orestes 812, 990 ve 998; Tzetzes: Chiliades i. 433; Pherekydes, Euripides'in Orestes'inde alıntı 997.
4. Apollodoros: Epitome ii. 10; 11.; Kritik – Euripides: Orestes 812; Kritik – Homeros: *Ilyada* ii. 106.
5. Tzetzes: Chiliades i. 426; Apollodoros: *a.g.e.*; Kritik – Homeros: *Ilyada* ii. 106; Euripides: Elektra 706.
6. Apollodoros: Epitome ii. 12; Kritik – Homeros: *a.g.e.*; Euripides: Orestes 1001; Ovidius: Ars Amatoria (Sevme Sanatı) 327; Kritik – Euripides Orestes 812.
7. Hyginus: Fabula 86; Apollodoros: Epitome ii. 13.
8. Lactantius – Statius: Thebais vi. 306; Apollodoros: iii. 2. 2 ve Epitome ii. 10; Sophokles: Aias 1295; Kritik – Euripides: Orestes 432.
9. Hyginus: Fabulae 97 ve 86; Euripides: Helen 392; Homeros: *Ilyada* ii. 131.
10. Tzetzes: Chiliades i. 18; Apollodoros: Epitome ii. 13; Hyginus: Fabulae 88, 246 ve 258; Kritik – Horatius: Art of Poetry; Aiskhylos: Agamemnon 1590.
11. Apollodoros: Epitome ii. 13-14; Hyginus: Fabulae 87-8; Servius – Vergilius: Aeneis ii. 262.
12. Athenaios: iii. 1; Hygius: *a.g.e.*; Sophokles: Thyestes; Apollodoros: Epitome ii. 14.
13. Hyginus: *a.g.e.*; Apollodoros: *a.g.e.*
14. Seneca: Thyestes 224; Cicero: On the Nature of the Gods iii. 26 ve 68; Herodotos of Heracleia, Athenaios'un alıntısı: 231 c; Eustathios – Homeros: *Ilyada* 268 ve 1319; Aiskhylos: Agamemnon 1603.
15. Pausanias: ii. 16. 5 ve ii. 18-2-3.
16. Parthenios: Erotika; Hyginus: Fabulae 242, 246 ve 255.

*

1. Teatral versiyonuyla günümüze dek uzanan Atreus ile Thyestes'in konu edildiği efsanenin teması, anlaşıldığı kadarıyla, Akrisios ile Proteus'un hikâyelerinde de karşılaştığımız gibi, Argiv'de eş zamanlı olarak başa gelen kralların (veliaht krallar) tüm yetkiyi ellerine geçirmek için birbirleriyle girdiği rekabete dayandırılmıştır. Bu, Thukydides'in hikâyeyi ilişkilendirdiği Herakles Oğulları efsanesinde –Peloponnesos'un Dorlar tarafından yaklaşık MÖ 1050 yıllarında işgali– bahsedilen anlaşmaya göre daha eski ve sağlam

bir anlaşmadır. Atreus'un kurban olarak sunmaktan vazgeçtiği altın kuzusu, benzer bir biçimde Minos tarafından Poseidon'a kurban edilmeyen beyaz boğayı çağrıştırır. Bununla beraber sözü edilen canlı, Laphystion Dağı'nda Zeus için, Krumisa Adasında da Poseidon için kutsal sayılan altın postlu koçlarla aynı türdendir. Geleneksel yağmur çağırma seremonilerinde kral tarafından kullanıldığı için altın post, kraliyete ait bir semboldü. Kuzunun altın olması esasen bir metafordan ibarettir: Yunanistan'da "su altındır" ve postun da sihirsel olarak yağmur yağdırdığına inanılır. Buna karşın aynı benzetme, postların Küçük Asya'da bulunan nehirlerdeki altın tozunun çıkarılmasında kullanılmış olması nedeniyle de yapılmış olabilir. Ayrıca Doğu Akdeniz'deki parlak dişli kuzuların varlığı da bunların, genç Zeus'un İda Dağı'nda yetiştirdiği koyunlarla aynı cinsten olduğunu akla getirir. (18. yüzyılda Leydi Mary Wortley Montagu bu sıra dışı fenomeni fark etmiş, ne var ki kaynağını ortaya çıkaramamıştır.) Muhtemel bir başka olasılık ise, Argive Krallığı'na ait asanın ucunda altın bir koç figürünün resmedilmiş olmasıdır. Efsanede öne sürülen tartışmanın varlığı konusunda Apollodoros muğlak bir ifade kullanmış olsa da, Thyestes'in öne sürdüğü iddia muhtemelen *Boğaların Savaşı* adlı İrlanda efsanesinde Maeve tarafından öne sürülen iddiayla aynıdır. Maeve'ye göre bahsedilen kuzu, henüz doğar doğmaz kendi sürüsünden çalınmıştı.

2. Euripides, Eris'i yanlış bir bölümde hikâyeye dahil eder. Tanrıça, anlatılanın aksine, kuvvetle muhtemel, Güneşin yönünü değiştirmek için Zeus'a yardım etmekten ziyade, –zaten böyle sıra dışı bir eylemi yerine getirecek kadar güçlü değildi– Tanrıça, kardeşler arasındaki tartışmayı alevlendirmek için çaba sarf etmiştir. Klasik tarihçiler ve filozoflar bu olayı büyük bir ustalıkla birçok farklı yolla anlatmışlar ve bütün bunlar da 20. yüzyıl Protestanları tarafından, Güneş gölgesinin "Ahaz kadranındaki" gerilemesine getirilen bilimsel açıklamalara dayanak teşkil etmiştir (2. Krallar xx. 1-11). Lukianos ve Polybius'un aktardığına göre, Atreus ve Thyestes aralarında taht için tartışırlarken, o tarihlerde iyi birer yıldız gözlemcileri olan Argivliler, en iyi gökbilimcinin tahta geçmesi gerektiği konusunda fikir birliğine varmışlardı. Yapılan yarışmada Thyestes, Güneşin doğuşunun her zaman Bahar Festivalindeki Koç Burcuna rastladığını –altın kuzu (koç) hikâyesinin efsanede dile getirilmesi bu yüzdendir– ortaya çıkarmış; buna karşın aynı zamanda bir kâhin olan Atreus ise kardeşinin bir adım önüne geçerek Güneş ve Dünyanın farklı yönlere doğru hareket ettiğini; ayrıca Güneş'in batışı denen olayın esasen Dünyanın batışı olduğunu ortaya koymuş ve Argivliler de bunun üzerine onu kralları ilan etmişlerdir (Lukianos: *On Astrology* 12; Polybios; Strabon'un yaptığı alıntı, i. 2. 15). Hyginus ile Servius da Atreus'un bir gökbilimci oldu-

ğunu konusunda diğer yazarlarla hemfikir olmalarına rağmen, bu ikisine göre Atreus, matematiksel olarak Güneş tutulmasını hesaplayan ilk kişidir. Buna göre Atreus'un yaptığı hesaplama doğru çıkar çıkmaz kıskanç kardeşi Thyestes utanç içerisinde ülkeyi terk eder (Hyginus: Fabula 258; Servius – Vergilius: *Aeneis* i. 572). Sokrates ise hikâyeyi daha gerçekçi kılmaya çalışmıştır. Yazara göre dile getirilen bu efsane, uzun zaman dilimleri içerisinde ve birbirini takip eden dönüşümlü evreler halinde iki farklı yöne hareket eden evrende, her bir dönüşüm sırasında büyük hayvan kayıplarının yaşandığı şeklindeki kendi öne sürdüğü tezin bir kanıtıdır (Platon: *The Statesman* 12-14).

3. Buna karşın efsaneyi anlamak için sadece alegorik ya da felsefi bir bakış açısı yetmez. Aynı zamanda mitolojik kuramlara, bir başka deyişle kutsal kral ile naibi arasında yaşanan tarihi rekabet varsayımına başvurulması şarttır. Buna göre kral hükümranlığını, Güneşin kuzey noktasına gelip burada sabit olarak durduğu yaz gündönümüne kadar devam ettirmekte; Güneşin kış gündönümüne yaklaştıkça güneye doru çekilmesiyle de naip onu öldürerek egemenliğini ilan etmekteydi. Cinsel kıskançlıkla daha da şiddetleşen –çünkü naip, kralın dul kalan eşi ile evlenmekteydi– bu karşılıklı nefret, eş zamanlı olarak başa geçen ve toplam hükümranlık süreleri Büyük Yıl'a uzatılan Argivli krallar (veliaht krallar) tarafından tekrar canlandırılmıştır. Akrisios ile Proteus'un Danae'ye sahip olmak için girdikleri mücadeleye benzer bir şekilde, bu efsanede de her iki kardeş arasında Airope yüzünden bir rekabet yaşanmıştır. Hezekiah'ın konu edildiği efsanede hayatını kaybetmek üzereyken Yehova'nın isteğiyle peygamber Yeşaya tarafından kralın hükümranlık süresine, Ahaz kadranında Güneşin 10 derece geriye çekilmesi suretiyle 10 yıllık bir süre daha ilave edilmiştir (2. Krallar XX. 8-11 ve Yeşaya XXXVIII. 1-8). Bu uygulama aynı zamanda, metonik dönüşün kabul edilmesi nedeniyle değişime uğrayan takvimsel ifadelerden sonra, kralın dokuz değil de on dokuzuncu yıla kadar hükümranlığını nasıl uzatabildiğini açıklayan bir Yahudi ya da Filistin geleneğinin varlığını da gözler önüne kor. Çok büyük bir olasılıkla Mykeneli Atreus'a da buna benzer bir ayrıcalık tanınmıştır.

4. Tantalos efsanesinde karşılaştığımız Zeus onuruna yapılan ve vahşi karakteristikler taşıyan şölenler, bu hikâyede, çocuk veliahtların geleneksel olarak kurban edilmesinin yanı sıra, Kronos'un Rhea'dan dünyaya gelen çocuklarını yutmasıyla da karıştırılmıştır. Thyestes'in Pelopia'ya sahip olması Kinyras ve Smyrna'nın konu edildiği efsaneyi çağrıştırır. Bütün bunlar en doğru bir şekilde, kutsal kralın geleneksel hükümranlık süresini üvey kızı ya da başka bir deyişle tahtın veliahtı olan kraliçe ile evlenerek uzatmaya çalışması şeklinde açıklanabilir. Airope'nin Girit balıklarına yem olmaktan son anda kurtulması onun, Diktynna-Britomartis ile özdeşleştirilmesine neden

olmuştur. Bu Diktynna-Britomartis, Airope'nin büyükbabası Minos tarafından denize kaçıp kurtulana dek kovalanmıştı. Dişi bir keçi tarafından emzirilen Aigisthos, Mysterionların bildik Yeni Yıl çocuğudur.

5. Klymenos ile Harpalyke'nin –aynı ismi taşıyan Trakyalı bir başka karakter daha vardır– konu edildiği efsane, Kinyras ve Smyrna efsanesi ile Tereus ve Prokne'nin anlatıldığı hikâyenin birbiriyle ilişkilendirilmesini sağlar. Klymenos'un mitsel bir özellik taşımayan intiharı gibi, eğer bu mit de teatral bir gösteri için hazırlanan bir kurgu değilse, hükümranlık süresi sonunda tahtını kaybeden kral büyük bir olasılıkla, onu tekrar ele geçirmeye çalışmaktadır. Bunu yapmak içinde ilk olarak tahtın veliahtı olan kraliçeyi, ki bu geleneksel olarak kendi kızıdır, *interrex* (geçici hükümdar) ile evlendirir, daha sonra da halefini öldürerek öz kızıyla kendisi evlenir. Alastor kelime olarak "intikam alan" anlamına gelmesine karşın, anlatılan efsanede bu karakterin almaya kalkıştığı herhangi bir intikama rastlanmaz. Belki de efsanenin özgün halinde Alastor, tanrılara sunulan insan kurbandır.

112.
AGAMEMNON ve KLYTAİMNESTRA

Bazı yazarlar, Atreus'un Aigisthos tarafından öldürüldüğü sırada Agamemnon ile Menelaos'un Thyestes'i Delphoi'de yakalayacak yaşta olduklarını; diğer bir grup yazar ise, bu olaylar olurken ikisinin de henüz birer bebek olduğunu ve bakıcının onları cinayetten hemen sonra büyük bir soğukkanlılıkla kaçırmayı başardığını ileri sürer. Bebekleri koltuğunun altına alan bakıcı Agamemnon ve Menelaos'u Sikyon'un yirmi dördüncü kralı olan Polypheides'e sığınarak kurtardı. Sikyon Kralı da onları Aitolialı Oineus'a emanet etti. Bütün bunlara karşın ortak olan kanı, Oineus'un hizmetinde birkaç yıl kalan iki kardeşin talihsiz kaderlerinin Sparta Kralı Tyndareos zamanında değiştiği şeklindedir. Söylenenlere göre Tyndareos Mykene'ye saldırdığında, o sırada Hera'nın tapınağına sığınmış olan Thyestes, Sparta kralını lanetleyerek, onun hükümranlık asasını Atreus'un naibi olan Agamemnon'a bırakması ve sürgüne gönderilerek bir daha geri dönmemesi için dualar etti. Ülkesinin işgalinden hemen sonra Thyestes, Kythera'ya; Agamemnon'un intikam almasından korkan Aigisthos ise Argivli Kral Sthenelos'un oğlu olan Kral Kylarabes'in yanına sığındı.[1]

b. Anlatılanlara göre Zeus, Aiakos Ocağı'na, güç; Amythaon Ocağı'na, bilgelik; buna karşın Atreus Ocağı'na ise zenginlik bahşetmişti. Gerçekten de krallığın sahip olduğu zenginlik dillere destandı: Mykene, Korinth, Kleonae, Orneiae, Arathyrea, Sikyon, Hyperesia, Gonoessa, Pellene, Aigion, Aigialos ve Helike krallarının tamamı, üzerinde yaşadıkları topraklar ve denizler için Agamemnon'a vergi ödemekteydi.[2]

c. Agamemnon savaş meydanında ilk olarak, çirkinliği ile ün yapmış amcası Broteas'ın oğlu Pisa Kralı olan Tantalos ile karşılaştı ve onu öldürdükten sonra dul kalan eşi Klytaimnestra ile evlendi. Kraliçe, Kral Tyndareos ile Leda'nın birlikteliğinden dünyaya gelmişti. Bunun üzerine Klytaimnestra'nın kardeşleri Dioskurlar Mykene'ye savaş ilan ederek şehre doğru ilerlemeye

başladılar. Ne var ki düşmanları henüz şehre gelmeden Agamemnon, kendisini affeden ve kraliçenin de sarayına gelmesine izin veren dostu Tyndareos'a çoktan sığınmıştı. Dioskurların ölümünden sonra Menelaos, onların kız kardeşleri Helen ile evlendi ve Kral Tyndareos da bir müddet sonra tahtını Menelaos'a bıraktı.[3]

d. Klytaimnestra ile Agamemnon'un birlikteliğinden Orestes adında bir erkek çocuk ile, Elektra ya da Laodike; İphigeneia ya da İphianassa ve Khrysothemis adlarında üç kız çocuğu dünyaya geldi. Bununla beraber bazı yazarlar Theseus ile Helen'in kızı İphigeneia'nın, Klytaimnestra'nın kuzeni olduğunu ve genç kadının acıdığı için onu evlatlık olarak aldığını ileri sürerler.[4]

e. Troya Kralı olan Priamos'un oğlu Paris, Helen'i kaçırıp Troya Savaşı'nın başlamasına neden olduğunda, Agamemnon ve Menelaos 10 yıl sürecek olan savaş için ülkeyi terk etmişlerdi. Ancak, onlarla savaşa gitmeyi kabul etmeyen Aigisthos, Argos'ta kalmaya karar vererek Atreus Ocağından intikam almak için hazırlıklara başlamıştı.[5]

f. Bu sırada Klymene'nin kocası Nauplios, oğlu Palamedes'in taşlanarak öldürülmesinden dolayı, başta Agamemnon olmak üzere, diğer Yunan hükümdarlarından oğlunun intikamını almak için Troya'dan ayrılarak Attika ve Peloponnesos kıyılarına ulaşmıştı. Amacı, savaşmak için evlerinden ayrılan düşmanlarının yalnız kalan eşlerini baştan çıkarmaktı. Nauplios'un beraber olmayı en fazla istediği kadınların başında Klytaimnestra'nın bulunduğunu bilen Aigisthos, bunu duyar duymaz hemen bir plan hazırladı. Buna göre Aigisthos, genç kadını baştan çıkararak yalnız ona sahip olmakla kalmayacak, aynı zamanda âşığının da yardımıyla, Troya Savaşı biter bitmez ülkeye dönecek olan Agamemnon'u da öldürmeyi başaracaktı.[6]

g. "Her şeyi bilen Zeus", elçi Hermes'i göndererek Aigisthos'u yaptığı plandan vazgeçmesi için uyarmaya karar verdi. Zira, Orestes'in, büyüdüğünde babasının intikamını alması pek fazla gecikmeyecekti. Ne var ki etkili hitabet sanatına rağmen Hermes, görevini yerine getirip onu kararından vazgeçirmeyi başaramadı; çok geçmeden de Aigisthos, elinde birbirinden değerli hediyeler, kalbinde nefreti ile Mykene'ye gelmişti bile. Aslında Klytaimnestra ilk başlarda kendisine yöneltilen aşk isteklerini geri çevirmişti. Çünkü, Nauplis'un Mykene'ye doğru yola çıktığını öğrenen Agamemnon, saray ozanını kraliçeyi izlemesi için görevlendirmiş ve ona, en ufak bir sadakatsizlikte kendisini mektupla uyarması emrini vermişti. Ne var ki Aigisthos, yaşlı şairi esir alarak onu ıssız bir adaya hapsetti. Çok geçmeden başında yırtıcı kuşların dolaşmaya başladığı şair, açlık tehlikesiyle de karşı karşıyaydı. Bu duruma daha fazla dayanamayan Klytaimnestra, Aigisthos'un isteklerine karşılık vererek onunla beraber olmayı kabul etti. Bu umulmadık başarı karşısında

Aigisthos, Aphrodite'e kurbanlar sundu. Ayrıca Atreus Ocağı'na karşı başından beri kin güden Artemis'e de goblenlerin yanı sıra altın sunmayı da ihmal etmedi.[7]

h. Esasen Klytaimnestra'nın kocasını sevmesi için çok az sebebi vardı. Çünkü Agamemnon, eski kocası Tantalos ile kucağındaki çocuğunu öldürmüş ve kendisini onunla evlenmeye zorlamıştı. Şimdi de hiç bitmeyeceği söylenen bir savaşa katılmıştı. Bununla da yetinmeyerek öz kızı İphigeneia'nın Aulis'de kurban edilmesine karar vermişti. Bu, kraliçe için diğerlerinden daha ağır ıstıraptı. Duyduğuna göre şimdi de Priamos'un bir kâhin olan kızı Kassandra'yı eşi olarak dönüş yolculuğunda beraberinde getiriyordu. Kassandra'nın Agamemnon'a, Teledamos ve Pelops adlarında iki çocuk dünyaya getirdiği doğrudur. Buna karşın görünen o ki bu ilişkiyle kral, Klytaimnestra'yı terk etmemiştir. Aslında, kraliçeyi bu aşkın varlığından haberdar eden Nauplios'un hayatta kalan oğlu Oiaks, böylece kraliçeyi kocasını öldürmesi için kışkırtmış ve bu şekilde de ölen kardeşinin intikamını almayı denemiştir.[8]

i. Bütün bu nedenlerden dolayı Klytaimnestra, âşığı Aigisthos'la birlikte kocası Agamemnon ve Kassandra'yı öldürmeye karar verdi. Bir taraftan da kocasının aniden çıkıp gelmesinden korktuğu için de, Agamemnon'a bir mektup göndererek ondan, Troya düşer düşmez İda Dağı'na çıkıp feneri yakmasını istedi. Bu arada kendisi de, sinyali aldığını birbiri ardına ateşler yakarak gösterecekti. Işığın Lemnos Adası'ndaki Hermaion Burnu yoluyla Argolis'e ulaşması için, Athos, Makisthos, Messapios, Kithairon, Aigiplanktos ve Arakhne dağlarında düzenekler kuruldu. Ayrıca Mykene sarayının çatısında da bir gözcü bulunmaktaydı. Anlatılanlara göre Agamemnon'un sadık bir hizmetkârı olan bu kişi, tam bir yıl boyunca köpekler gibi dirsekleri üzerine bekleyerek sürekli Arakhne Dağı'na bakıp efendisinin gelmesini beklemiş ve her nasılsa yaşanacak talihsizlikleri önceden sezmişti. En sonunda karanlık bir gecede çok uzaklarda beliren fener ışığını görüp hemen Klytaimnestra'ya haber verdi. Kraliçe de kocasının eve dönüşünü kurbanlar sunarak kutladı, aslında Troya kuşatmasının sonsuza dek sürüp gitmesini dileyerek. Aigisthos da kendi adamlarından birini kuleye göndererek Agamemnon'un gelişini müjdelediği taktirde onu iki altın külçe ile ödüllendireceğine dair söz verdi.

j. Tanrıça Hera, savaştan geri dönmekte olan birçok Yunan gemisinin parçalandığı şiddetli fırtınada Agamemnon'un hayatını kurtarmıştı. Aynı fırtınada Menelaos önce Mısır'a, daha sonra da uygun bir rüzgârla Nauplia'ya gelmişti. Anlatılanlara göre Agamemnon, gemisinden iner inmez gözyaşları içerisinde eğilerek ülkesinin toprağını öpmüştü. Bu sırada Aigisthos'un gönderdiği elçi de görevini yerine getirmiş ve hediyesini almak için çabucak

efendisine koşmuştu. Aldığı haberle Aigisthos hemen en cesur yirmi savaşçısını seçerek pusu kurmaları için saraya gönderdi. Kendisi de büyük bir ziyafet hazırlanmasını emrederek arabasına binip Agamemnon'u karşılamak için sahile doğru yola çıktı.[9]

k. Klytaimnestra, savaştan yorgun argın dönen kocasını olabilecek ölçüde en sevimli haliyle selamlayarak, yolları mor halılarla döşedi. Daha sonra köle kızların hazırladığı banyo için Agamemnon'u hamama götürdü. Ne var ki Kassandra yaptığı kehanetle kan kokusu aldığını, ayrıca Thyestes'in lanetinin hâlâ yemek salonunda olduğunu ileri sürerek saraya girmeyi reddetmiş ve dışarıda kalmaya karar vermişti. Bu sırada Agamemnon banyosunu bitirmişti. Ne var ki kral kendisi için düzenlenen muhteşem ziyafete katılmak için henüz bir ayağını dışarı çıkarmıştı ki, Klytaimnestra kocasına yaklaşarak ona havluyu saracakmış gibi yapıp, ne kol ne de boğaz yeri olan ve bizzat kendisinin ördüğü ağı üzerine örttü. Bir balık gibi ağda sıkışıp kalan Agamemnon, çift ağızlı kılıcıyla kendisine saldıran Aigisthos'un iki kılıç darbesiyle hayatını kaybetti.[10] Etrafı gümüşle kaplanmış hamama sırt üstü yığılıp kalan krala, kendisine yapılanların öcünü almak isteyen Klytaimnestra son darbeyi vurdu ve başını bir balta ile vücudundan ayırdı.[11] Kraliçe daha sonra, kocasının gözlerini ve ağzını bile kapamadan aynı silahla Kassandra'yı öldürmek için dışarı koştu. Bu sırada herkesin, Agamemnon'un kendi kendini öldürdüğünü düşünmeleri için de üzerine sıçrayan kanı kocasının saçları ile sildi.[12]

l. Bu sırada Agamemnon'un muhafızları ile Aigisthos'un adamları arasında sarayda kanlı bir çatışma yaşanıyordu. Savaşçılar zengin kişilerin ziyafetlerini süsleyen domuzlar gibi birbiri ardına öldürülmüş; yaralılar ise oluk oluk akan kanların içinde yatmaya terk edilmişti. Manzara nasıl olursa olsun sonuçta günün galibi Aigisthos oldu. Sarayın dışarısında Kassandra'nın kesik başı yerde dururken, Aigisthos onun Agamemnon'dan olan her iki oğlunu öldürme zevkini tatmıştı. Ne var ki Aigisthos, Agamemnon'un diğer oğlu Halesos ya da Haliskos'u elinden kaçırdı. Düşmanından kaçıp kurtulmayı başaran Halesos, uzun bir sürgün hayatı yaşadıktan sonra İtalya'da Falerii adında bir şehir kurup, orada yaşayanlara, bugün bile Argiv'de düzenlendiği şekliyle kutlanan Tanrıça Hera'nın Mysterionlarını öğretti.[13]

m. Bu katliam Gamelion (Ocak) ayının 13. günü meydana geldi ve ilahi cezadan korkmaksızın Klytaimnestra her ayın 13. gününde, dansların yapıldığı ve kendisine yardım eden tanrılara koyunların kurban olarak sunulduğu şölenler düzenlemeyi kararlaştırdı. Bazıları kraliçenin bu eylemini kararlılıkla desteklerken, diğer insanlar Klytaimnestra'nın bu şekilde davranarak iffetli kadınları bile aşağıladığını ileri sürdüler. Aynı şekilde Aigisthos da kendisine yardım eden tanrıçalara minnettarlığını sunmayı ihmal etmedi.[14]

n. Spartalılar, Agamemnon'un, şimdilerde küçük bir köy olan Amyklae'ye gömüldüğünü, burada kahramanın mezarının yanı sıra, Klytaimnestra'ya ait olan bir heykel ve mezarın, ayrıca Kassandra'ya ait bir tapınağın ve de küçük bir heykelciğin bulunduğunu ileri sürerler. Hatta, Agamemnon'un şehirlerinde öldürüldüğü bile burada yaşayanlar tarafından dile getirilen bir başka iddiadır. Ne var ki gerçekte Agamemnon'a ait olan mezar Mykene harabeleri arasında bulunmaktadır. Kralın gömüldüğü yerin hemen yakınlarında arabacısının yanı sıra, Aigisthos tarafından öldürülen yoldaşları ile Kassandra'nın ikizlerinin mezarları vardır.[15]

o. Menelaos kardeşinin cinayetini, sonraları Pharoslu kâhin Proteus'dan öğrendi ve kardeşinin ruhu onuruna yüzlerce kurban sunarak Mısır Nehri yakınlarında onun anısına bir anıt mezar inşa etti. Sekiz yıl sonra geri döndüğü Sparta'da da Zeus Agamemnon adıyla bir tapınak yaptı. Bütün bunlardan başka her ne kadar Agamemnon bu şehirlerin hiçbirinde hükümranlık kurmamışsa da, Attika sınırları içerisinde Lapersae ile İonia sınırları içerisindeki Klazomene'de krala atfedilen tapınakların varlığıyla karşılaşırız.[16]

1. Hyginus: Fabula 88; Eusebios: Chronicles i. 175-6, ed. Schoene; Homeros: *İlyada* ii. 107-8 ve Odysseia iii. 263; Aiskhylos: Agamemnon 529; Pausanias: ii. 18. 4; Tzetzes: Chiliades i. 433.
2. Hesiodos, alıntılayan Suidas *sub* Alce; Homeros: *İlyada* 108 ve 569-80.
3. Apollodoros: iii. 10. 6 ve Epitome ii. 16; Euripides: İphigeneia Aulis'te 1148.
4. Apollodoros: *a.g.e.*; Homeros: *İlyada* ix. 145; Duris, Tzetzes'in alıntısı: *On Lycophron* 183.
5. Homeros: Odysseia iii. 263.
6. Apollodoros: Epitome vi. 8-9
7. Homeros: Odysseia i. 35 ve iii. 263-75.
8. Euripides: İphigeneia Aulis'te 1148; Sophokles: Elektra 531; Pausanias: ii. 16. 5; Hyginus: Fabula 117.
9. Hyginus: *a.g.e.*; Aiskhylos: Agamemnon i. ve 282; Sophokles: Elektra 1076; Homeros: Odysseia iii iv. 524-37; Pausanias: ii. 16. 5.
10. Aiskhylos: Agamemnon 1220- 1391, 1521 ve Eumenides 631; Euripides: Elektra 157 ve Orestes 26; Tzetzes: *On Lycophron* 1375; Servius – Vergilius: Aeneis xi. 267; Triclinis – Sophokles: Elektra 195; Homeros: Odysseia iii. 193 ve 303-5; xi. 529-37.
11. Sophokles: Elektra 99; Aiskhylos: Agamemnon 1372 ve 1535.
12. Aiskhylos: *a.g.e.*; Sophokles: Elektra 445-6.
13. Homeros: Odysseia xi. 400 ve 442; Pausanias: ii. 16. 5; Vergilius: Aeneis vii. 723; Servius – Vergilius: Aeneis vii. 695; Ovidius: Ars Amatoria (Sevme Sanatı) iii. 13. 31.
14. Sophokles: Elektra 278- 81; Homeros: Odysseia iii. 263; xi. 405 ve vi. 512.
15. Pausanias: ii. 16. 5 ve iii. 19. 5; Pindaros: Pythionikon i. 32; Homeros: *İlyada* iv. 228.
16. Homeros: Odysseia iv. 512 ve 581; Tzetzes: *On Lycophron* 112-114 ve 1369; Pausanias: viii. 5. 5.

*

1. Agamemnon, Aigisthos, Klytaimnestra ve Orestes'i konu alan efsaneler, sonraki tarihlerde dramatik bir formla üsluplaştırılmış ve bu hikâyelerin neredeyse hepsinin orijinal kayıtları zamanla yok olup gitmiştir. Bu şekilde bi-

çimlendirilen bir trajedide ip ucu genellikle kralın ölümüyle elde edilir. Bir başka deyişle onun, Theseus gibi uçurumdan atılıp atılmadığına; Herakles gibi henüz hayattayken yakılıp yakılmadığına; Oienomaos gibi bir araba kazasında ölüp ölmediğine; Diomedes gibi vahşi atlar tarafından parçalanıp parçalanmadığına; Tantalos gibi bir gölde boğulup boğulmadığına ya da Kapaneus gibi yıldırımla hayatını kaybedip kaybetmediğine bakılır. Agamemnon kendine özgü bir biçimde hayatını kaybetmiştir: Kafasına bir ağ geçirilmiş, bir ayağı hâlâ banyoda diğeri toprağa basmış halde ve sarayın hemen yanındaki hamamda öldürülmüştür; başka bir anlatımla, "ne giyinik ne çıplak, ne karada ne suda ve ne kendi sarayında ne de sarayın dışında". Bu sahne Mabinogion'da anlatılan kutsal kral Llew Llaw'ın, kendisini arkadan vuran eşi Blodeuwedd ile onun âşığı Gronw tarafından yaz gündönümünde öldürülüşünü çağrıştırır. Saxo Grammaticus tarafından 12. yüzyılın sonlarına doğru kaleme alınan *History of Denmark* adlı eserde karşımıza çıkan benzer bir hikâyede Klytaimnestra'nın Agamemnon'a yemesi için ayrıca bir elma vermiş olabileceği ve kralın da bu meyveyi dudaklarına değdirir değdirmez eşi tarafından öldürüldüğü dile getirilir: Böylece kral, "ne oruç tutarken (açken) ne de ziyafet çekerken" hayatını kaybetmiştir (*White Goddess* 308 ve 401). Bu durumda, betimlenen cinayet, Tanrıça'nın aldattığı, naibinin tahtını ele geçirdiği ve intikamını oğlunun aldığı yaz gündönümünde hayatını kaybeden kutsal kral miti ile temelde benzerlik gösterir. Klytaimnestra'nın Agamemnon'u öldürdüğü balta, Girit'in kraliyet sembolü olup, yukarıda anlatılan efsane ayrıca, yine bir hamamda gerçekleştirilen bir başka cinayetle, Minos'un öldürülüşünü konu alan efsaneyle de birtakım benzerlikler gösterir. Aiskhylos tarafından birinin süpürgeotuyla yapıldığı aktarılan Aigisthos'un dağ fenerleri, gerçekte, yaz gündönümünde yakılan şenlik ateşleridir. Onuruna Agamemnon'un kurban edildiği Tanrıça, triadda, kendi "kızları" olan Elektra ("kehribar"), İphigeneia ("güçlü bir ırka annelik eden") ve Khrysothemis ("altın buyruk") isimleriyle karşımıza çıkar.

2. Bu tarihi efsane, Peloponnesos'un birbirine rakip hanedanları arasında geçen çatışmayı konu alan hikâyeyle birleştirilmiştir. Klytaimnestra esasen Sparta tahtının veliaht kraliçesidir. Spartalıların, ataları Tyndareos'un Agamemnon'a tahtını bıraktığı şeklindeki iddiaları ise, bu halkın, Agamemnon ve Klytaimnestra'nın her ikisinin de onurlandırıldığı Amyklae'ye sahip olmak için Mykeneliler ile girdikleri savaştan galip çıktıkları anlamına gelir.

3. "Zeus Agamemnon" ya da "azimli Zeus" çok büyük bir olasılıkla, Mykene krallarının yanı sıra, aynı zamanda Lapersae ile Klazomene krallarının da sahip olduğu tanrısal bir unvandı. Bir diğer olasılık ise, söz konusu unvanın Mısır Nehri –bu nehir, Nil nehri ile karıştırılmamalıdır– kıyılarına

yerleşen Danaan ve Akha yerleşimcilerinin krallarına da verilmiş olabileceği şeklindedir. Yeşu xv. 4'de bahsedilen Mısır Nehri, Filistin ile Mısır arasındaki sınırı çizmekteydi. Nehrin öte kıyılarında, Askalon ve Tyre, yakınlarında ise diğer Danaan ve Akha kavimlerine mensup yerleşimciler bulunmaktaydı.

4. İdes ismi verilen Roma'da da bir festival günü olarak kutlanılan 13. Gün, takvimsel ayın tek bir Ay evresinde oluştuğu andaki Dolunaya tekabül eder. Görünen o ki, kutsal kral Dolunayda kurban olarak sunulmaktaydı. Efsaneye göre, yılın sonlarına doğru Troya'dan dönen Yunan donanması kar fırtınalarına yakalanmış, dolayısıyla da Agamemnon Haziranda değil de Ocak ayında hayatını kaybetmiştir.

113.
ORESTES'İN İNTİKAMI

Orestes, büyük anne ve babası Tyndareos ile Leda tarafından büyük bir özenle büyütüldü ve henüz bir çocukken Klytaimnestra ve İphigeneia tarafından Aulis'e götürüldü.[1] Buna karşın bazı yazarlar, Agamemnon'un dönüşünden kısa bir süre önce Klytaimnestra'nın onu Phokis'e gönderdiğini, diğerleri ise o günlerde henüz on yaşında olan çocuğun cinayet gecesi cesur dadısı Arsinoe, Laodameia ya da Geilissa tarafından kurtarıldığını ileri sürerler. Buna göre Arsinoe, aynı gece, kendi öz oğlunu Orestes'in yatağına yatırmış ve Aigisthos da Orestes'in yerine onu öldürmüştü.[2] Diğer bir grup yazar ise, babasının yaşlı bir eğitmeni tarafından yardım gören kızkardeşi Elektra'nın onu, bizzat kendisinin ördüğü ve üzerinde vahşi hayvanların işlendiği bir kaftana sararak şehrin dışına çıkarmayı başardığını ileri sürerler.[3]

b. Eğitmen, bir süre, Argolis ile Lakonia'yı birbirinden ayıran Tanos nehri yakınlarında çobanların arasında saklanan Orestes'i, Parnassos Dağı eteklerindeki Krisa'da hükümranlığını ilan eden ve Atreus Ocağı'na yakınlığı ile bilinen Strophios'un yanına getirdi.[4] Strophios da Agamemnon'un kız kardeşi Astyokhea, Anaksibia ya da Kyndragora ile evliydi. Krisa'da Orestes, kendisinden yaşça daha küçük olan Strophios'un oğlu Pylades ile birlikte büyüdü. Böylece her ikisi arasındaki uzun yıllar anlatılıp durulan efsanevi dostluk bağı da kurulmuş oluyordu.[5] Ne var ki Orestes bir süre sonra eğitmeninden, Agamemnon'un cansız bedeninin sarayın dışına atıldığını ve Klytaimnestra tarafından da alelâcele, anısına işret dökülmeden, mersin yaprakları yakılmadan ve geleneklere uyulmadan gömüldüğünü; ayrıca Mykene halkının da krallarının cenaze törenine katılmalarının yasaklandığını öğrendiğinde büyük bir acıya boğuldu.[6]

c. Aigisthos, Agamemnon'un arabasına binerek; tahtında oturup, asasına sahip olarak; kaftanlarını giyip, yatağında yatarak ve hazinesini çarçur ederek Mykene'de yedi yıl boyunca hükümranlığını devam ettirdi. Ne var ki bü-

tün bu gösterişli varlıklarına rağmen Aigisthos, Mykene'nin gerçek hükümdarı olan Klytaimnestra'nın kölesi gibiydi.[7] Sarhoş olduğu zamanlarda Agamemnon'un anıtına giderek onun mezar taşına taşlar fırlatıp ağlar, "Hadi Orestes, gel de babanı savun!" diyerek çığlıklar atardı. Ne var ki kral gerçekte, çok güvendiği yabancı muhafızlarla korunduğu halde, geceleri bile deliksiz bir uyku uyuyamıyor ve intikam korkusunu her geçen gün daha da yakından hissediyordu. Bunun için Orestes'i öldürmeyi başarana hatırı sayılır bir miktarda altını ödül olarak koymuştu.[8]

d. Bu sırada Elektra, kuzeni Spartalı Kastor ile ölümünden ve daha sonra da tanrısal bir kimlik kazanmasından hemen önce nişanlanmıştı. Bu olaydan sonra, her ne kadar birçok Yunan prensi genç kadın ile evlenmeye talip olmuşsa da Aigisthos, Elektra'nın dünyaya getireceği bir erkek çocuğun ilerde kendisinden intikam alacağını düşündüğünden onun kimseyle evlendirilmeyeceğini duyurdu herkese. Esasen Aigisthos, Klytaimnestra karşı çıkmamış olsaydı, kalbi kendisine karşı büyük bir nefretle dolu olan Elektra'yı, saraydan herhangi biriyle yatıp çocuk sahibi olmasın diye öldürmeye bile hazırdı. Kraliçeye göre Agamemnon'un cinayetiyle hiçbir bağı olmayan bu genç kızın öldürülmesi, tanrıların hoşuna gitmeyecekti. Hatta Klytaimnestra bununla da kalmayarak Elektra'nın Mykeneli bir köylü ile evlenmesini sağladı. Ancak Elektra'nın yeni kocası, Orestes'ten korktuğu için cinsel ilişkileri doğal olarak yasaklandı ve birlikte olmadılar.[9]

e. Klytaimnestra ile Aigisthos'un birlikteliğinden Erigone, Alaetes ve ikinci Helen adlarında üç çocuk dünyaya geldi. Bu sırada kraliçenin bakmakta ilgisiz kaldığı Elektra, katlanılmaz bir sefalet içinde yaşıyor ve her zaman denetim altında tutuluyordu. Sonunda Elektra'nın, kız kardeşi Khrysothemis'in yaptığı gibi, Klytaimnestra ve Aigisthos'u "katil ve zinacılar" şeklinde isimlendirmekten vazgeçmemesi halinde ülke dışına çıkarılıp, uzaklardaki bir şehre götürülmesine ve burada içerisine güneş ışığının bile giremediği bir zindana kapatılmasına karar verildi. Ne var ki kız kardeşi Khrysothemis'in, ölen anne ve babasına ihanet ederek bir köle gibi davranmakla suçlayan Elektra, bu öneriyi reddetti ve gizlice Orestes'e haber yollayarak ondan, kendisinden beklenildiği gibi intikamını almasını istedi.[10]

f. Bu sırada, delikanlılık çağına gelen Orestes, Delphoi Kâhini'ni ziyaret ederek ona, babasının katillerinden intikamını alıp almaması gerektiğini sormuştu. Zeus tarafından yetkilendirilen tanrı Apollon, genç adama, babasının intikamını almaktan vazgeçtiği taktirde toplumdan uzaklaştırılacağını, herhangi tapınak ya da tapınağa girmesinin yasaklanacağını ve tüm bedenini zamanla bir küf yığını haline getirecek olan cüzam belasına yakalanacağını bildirdi.[11] Orestes'e, Apollon ayrıca, Agamemnon'un mezarına giderek onun anısına yere işret dökmesini, bir tutam saçını mezara bırakmasını ve hiç kim-

seden yardım almaksızın babasının katillerinden intikamını alması gerektiğini söyledi. Bu arada Erinylerin anne katillerini ergeç cezalandıracağını bilen Pythia genç adama Apollon adına, bu yaratıkların saldırılarına karşı koyabilmesi için boynuzdan yapılmış olan bir yay da verdi. Bu arada Orestes'in, kendisine verilen emirleri yerine getirir getirmez Apollon'un kendisini koruma altına alacağı Delphoi'ye geri gelmesi gerekiyordu.[12]

g. Sekizinci yılda –ya da bazılarının dediği gibi yirmi yıllık bir sürenin ardından– Orestes gizlice Atina üzerinden Mykene'ye geri dönerek öz annesi ile birlikte Aigisthos'u öldürmek için hazırlıklarına başladı.[13]

Bir sabah yanında Pylades olduğu halde Orestes, Agamemnon'un mezarına giderek başından bir tutam saç kesti ve babaların koruyucusu olan Cezalandırıcı Hermes'e dualar edip ondan yardım istedi. Tam bu sırada, yas için üstü başı kirli ve darmadağın olan bir grup köle kadın mezara yaklaştığı gören iki savaşçı, hemen yakınlardaki bir çalılığın arkasına girerek burada gizlendi. Bu olaydan bir gece önce de Klytaimnestra düşünde, bir yılan doğurduğunu ve onu kundağa sararak emzirdiğini görmüş ve attığı çığlıkla sarayda bulunanların hepsini uyandırmıştı. Söylediğine göre emzirmeye başladığı bu yılan memesinde sütüyle birlikte kanını da emmişti. Ertesi gün danıştığı kâhin ona, ölülerin gazabını üzerine çektiğini söylemişti. Bundan dolayı kadınlar mezara gelmişlerdi ve Agamemnon'un mezarına onun ruhu anısına işret dökmeye hazırlanmaktaydılar. Kadınların arasında bulunan Elektra, annesini hiçe sayarak sadece kendi adına yere işret döktü ve bağışlanmak yerine Agamemnon'un intikamının alınması için dualar etti. Bunu yaparken de Hermes'e yalvararak sesinin Toprak Ana ve Yeraltı Dünyası Tanrıları tarafından duyulmasını istedi. Bu sırada bütün bunlar olurken genç kadın aniden mezarın üzerindeki saç perçemini fark etti ve bunun sadece Orestes'e ait olabileceğine kanaat getirdi. Çünkü herhangi biri böyle bir şeye kalkışmaya cesaret edemezdi; ayrıca bu saçların rengi ve biçimi kendisininki ile tıpatıp aynıydı.[14]

h. Elektra, şüphe ve aynı zamanda umut dolu bir şekilde, mezarın hemen yanında bulduğu ve Orestes'e ait olduğundan şüphelendiği topraktaki ayak izleri ile kendi ayak izlerini karşılaştırmaya başladı ve çok geçmeden de ikisi arasında benzerlik olduğunu fark etti. Tam bu sırada Orestes gizlendiği yerden çıkarak saç perçeminin kendisine ait olduğunu söyledi. Ayrıca bir zamanlar sarılarak Mykene'ye kaçırıldığı kaftanı da gösterdi Elektra'ya.

Genç kadın, Orestes'i tanır tanımaz ona büyük bir sevinçle sarıldı ve az sonra her ikisi de, babalarının bir zamanlar kendisini onurlandırdığı Baba Zeus'a, Atreus Ocağının tamamen yok olması halinde Mykene'de artık hiç kimsenin kendisine geleneksel olarak sunulan yüzlerce kurbanı sunmayacağını söyleyerek dualar etti; zira Aigisthos Zeus'a değil de diğer tanrılara ibadet etmekteydi.[15]

i. Köle kadınlar Orestes'e, Klytaimnestra'nın bir gece önce gördüğü düşü anlattığında Orestes, bu yılanın kendisi olduğunu söyledi ve anlatılanlar gibi kurnaz bir yılan kılığına girerek Klytaimnestra'nın kanını içip onu öldüreceğini bildirdi. Genç adam Elektra'ya, Saraya gitmesini ve karşılaşmalarından Klytaimnestra'ya söz etmemesini istedi. Kendisi de müddet sonra bir Pylades ile birlikte Sarayın kapısına giderek onlardan iki yabancı olarak kendilerini kabul etmelerini rica edeceklerdi. Bu sırada her ikisi de Phokisli olduklarını söyleyecek ve Parnassos şivesiyle konuşacaklardı. Eğer kapıcı onların içeri girmesine izin vermezse ona, Aigisthos'un bu düşmanlığının bütün şehri lanetleyeceğini belirtecekler, eğer içeri kabul edilirlerse de intikam almak için hiç vakit kaybetmeyeceklerdi.

Hazırlanan plandan hemen sonra Orestes Sarayın kapısını çaldı ve evin efendisi ya da hanımıyla konuşmak istediğini söyledi. Çok geçmeden Klytaimnestra dışarı çıktı ve kim olduğunu bilmediği bu yabancıların ne istediğini sordu. Orestes de ona, Daulis'den gelen bir Aiolialı olduğunu, Argos yolunda tesadüfen karşılaştığı Strophios'tan acı bir haber getirdiğini söyledi. Habere göre Orestes hayatını kaybetmiş ve külleri de tunçtan yapılmış bir vazo içerisinde konmuştu. Yabancının anlattığına göre, Strophios, bu küllerin Mykene'de mi yoksa Krisa'da gömülmesi konusunda bir karara varamamış ve kendisini de bu yüzden buraya yollamıştı.[16]

j. Klytaimnestra bunun üzerine hemen Orestes'i içeri davet etti ve kalbinin derinliklerinde duyduğu mutluluğu uşaklarından gizleyerek, yaşlı hemşiresi Geilissa'yı, o sırada Sarayın yakınlarındaki bir tapınakta bulunan Aigisthos'u çağırması için görevlendirdi. Ancak Geilissa Orestes'in gerçekte kim olduğunu hemen anladı ve mesajı değiştirerek Aigisthos'a artık rahatlamasını, tamamen silahsız ve etrafında muhafızlar olmadan müjdeli haberi almaya gelebileceğini söyledi: Korkulan düşman artık hayatını kaybetmişti.[17]

Hiçbir şeyden şüphelenmeyen Aigisthos, Saraya geldiğinde ikinci bir sürprizle daha karşılaştı: Bu sırada Pylades de elinde bir tunç vazo olduğu halde oraya gelmişti. Pylades'in Klytaimnestra'ya söylediğine göre vazoda Orestes'in külleri bulunmaktaydı ve Strophios külleri Mykene'ye geri göndermeye karar vermişti. Orestes'in anlattıklarını doğrulayan bu mesajla birlikte Aigisthos iyice rahatlamış ve muhafızlarına dışarı çıkmalarını söylemişti. Orestes bunun üzerine hemen kılıcını çekerek Aigisthos'u oracıkta öldürdü. Yabancının gerçekte kim olduğunu böylece anlayan Klytaimnestra oğluna, sütüyle beslediği göğüslerini göstererek onun kalbini yumuşatmaya çalıştı. Ne var ki Orestes annesinin kafasını vücudundan aynı kılıçla ayırdı ve kraliçenin cansız bedeni âşığının hemen yanına yığılıp kaldı. Cesetlerin başında duran Orestes, sarayın hizmetçilerinden tavan arasında olduğunu öğrendiği ve hâlâ Agamemnon'un kanının bulunduğu ağı getirmelerini isteyerek, etki-

li bir konuşma ile Klytaimnestra'nın kendi hainliğinin cezasını çektiğini, Aigisthos'un da evli bir kadınla zina yaptığı için böyle bir cezayı hak ettiğini söyledi.[18]

k. Aigisthos ve Klytaimnestra'yı öldürmekle yetinmeyen Orestes, daha sonra annesi ve âşığının birlikteliğinden dünyaya gelen ikinci Helen'i de öldürdü. Bu sırada Pylades de, Aigisthos'u kurtarmak için oraya gelen Nauplos'un oğullarını öldürdü.[19]

l. Buna karşın bazı yazarlar bütün bu olayların Argos'ta, bakire kızların geçiş töreni yapmaya hazırlandıkları Hera Festivalinin üçüncü gününde meydana geldiğini ileri sürerler. Buna göre Aigisthos, Tanrıça Hera'ya bir boğa kurban etmeden atların otladıkları çayırın hemen yakınında bir yerde Nymphalar için bir ziyafet hazırlamıştı. Kendisi de bu arada kurbanın boynuna asmak için mersin yapraklarından taç yapmaktaydı. Öte yandan da Elektra da Orestes'le Agamemnon'un mezarının yanında karşılaşmış, fakat ilk başta uzun süre göremediği kardeşinin o olduğuna, saçlarının benzerliğine ve kendisine gösterilen kaftana rağmen inanmamıştı. En sonunda Elektra'yı ikna eden Orestes'in alnındaki yara izi oldu. Her ikisi de henüz küçük birer çocukken bir geyiği avlamaya çalıştıkları sırada Orestes'in ayağı kaymış ve yerde bulunan sivri bir taş alnını sıyırmıştı.

m. Kız kardeşinin kulağına fısıldadığı talimatlara harfiyen uyan Orestes hemen, boğanın kurban edildiği tapınağa gitti. Bu sırada Aigisthos kurbanın sakatatlarına bakmaktaydı. Ne var ki o yere eğilir eğilmez, Orestes boğanın kurban edildiği baltayla onun kafasını vücudundan ayırdı. Orestes'in üvey babasının kesik başını gösterdiği Elektra da, Klytaimnestra'nın yanına giderek, evlendiği kocasından on gün önce bir çocuk dünyaya getirdiğini söyledi. Kraliçe bu haber üzerine hemen Sarayı terk ederek ilk torununu görmek için bir zamanlar kızını evlendirdiği köylünün yaşadığı kulübeye geldi. Ne var ki kendisini burada Orestes bekliyordu ve kapının arkasına saklanan genç adam, annesinin içeri girdiğini görür görmez, hiç acımadan onu öldürdü.[20]

n. Her ne kadar cinayetin Argos'ta işlendiği konusunda aynı fikirde olsalar da, diğer bir grup yazar ise, Klytaimnestra'nın Khrysothemis'i Agamemnon'un mezarına işret dökmesi için gönderdiğini ileri sürer. Buna göre, Klytaimnestra rüyasında, Agamemnon'un tekrar hayata döndüğünü, kraliyet asasını Aigisthos'un ellerinden alarak yere bıraktığını ve asanın da çok geçmeden kök verip tomurcuklanarak büyüdüğünü ve hemen sonra da bu ağacın gölgesinin tüm Mykene'yi kapladığını görmüştü. Bu hikâyeye göre, Aigisthos ile Klytaimnestra'yı aldatan haber, Orestes'in Pythia Oyunları'nda katıldığı araba yarışında kaza geçirip hayatını kaybettiği şeklindedir. Bu anlatımdaki bir diğer farklılık ise, Orestes'in Elektra ile karşılaştığı sırada kendisini tanıtmak için kız kardeşine saç perçemini, kaftanını veya yarasını değil

de ona, Pelops'un fildişi omzunun bir parçasından oyularak yapılmış olan Agamemnon'a ait mührü göstermiş olduğudur.[21]

o. Bununla beraber bazı yazarlar ise, Orestes'in Klytaimnestra'yı kendi elleri ile öldürmediğini, onu işlediği suçlar için mahkemeye çıkardığı ve kraliçenin de yargıçlar tarafından ölüme mahkûm edildiğini anlatırlar. Bu yazarlar ayrıca Orestes'in tek hatasının, eğer buna hata denilirse, annesinin tarafını tutmamak olduğunu söylerler.[22]

1. Euripides: Orestes 462 ve *İphigeneia Aulis'te* 622.
2. Aiskhylos: Agamemnon 877 ve Libation –bearers 732; Euripides: Elektra 14; Pindaros: Pythionikon xi. 17.
3. Apollodoros: Epitome vi. 24; Euripidies: *a.g.e.* ve 542; Aiskhylos: Libation-bearers 232.
4. Euripidies: Elektra 409-12; Sophokles: *Elektra* 11; Pindaros: *Pythionikon* xi. 34-6.
5. Hyginus: Fabula 117; Kritik – Euripides: Orestes 33, 764 ve 1235; Euripides: İphigeneia Tauris'te 921; Apollodoros: Epitome vi. 24; Ovidius: Pontic Epistles iii. 2. 95-8.
6. Euripides: Elektra 289 ve 323-5; Aiskhylos: Libation-bearers 431.
7. Homeros: Odysseia iii. 305; Euripidies: Elektra 320 ve 931; Sophokles: Elektra 267; Sophokles: Elektra 267 ve 651.
8. Euripides: Elektra 33, 320 ve 617; Hyginus: Fabula 119.
9. Euripides: Elektra 19, 253 ve 312.
10. Hyginus: Fabula 122; İskenderiyeli Hephaistion: iv, Photios'un alıntısı 479; Euripidies: Elektra 60-4; Aiskhylos: Libation-bearers 130; Sophokles: Elektra 341, 379 ve 516.
11. Apollodoros: Epitome vi. 24; Aiskhylos: Eumenides 622 ve Libation-bearers 269.
12. Sophokles: Elektra 36-7 ve 51-2; Euripides: Orestes 268-70; Aiskhylos: Libation-bearers 1038.
13. Homeros: Odysseia iii. 306; Hypothesis of Sophokles's Elektra; Apollodoros: Epitome vi. 25.
14. Aiskhylos: Libation-bearers.
15. Aiskhylos: *a.g.e.*
16. Aiskhylos: *a.g.e.*
17. Aiskhylos: *a.g.e.*
18. Hyginus: Fabula 119; Aiskhylos: Eumenides 592 ve Libation-bearers 973.
19. İskenderiyeli Hephaistion: iv, Photios'un alıntısı 479; Pausanias: i. 22. 6.
20. Euripides: Elektra.
21. Sophokles: Elektra 326 ve 417; 47-50 ve 1223.
22. Servius – Vergilius: Aeneis xi. 268.

*

1. Yunan mitolojisinde önemli bir yere sahip olan bu efsanenin birçok farklı anlatıları bulunmaktadır. Tarihi çağlarda, başlangıçta altı tanrı ve altı tanrıçadan oluşan Olympos kültü Helen öncesi dönemin anaerkil kaideleri ile Helen döneminin ataerkil kaideleri arasında bir uzlaşı dini olarak şekillenmiştir. Oldukça hassas olan bu güç dengesi, Tanrıça Athena'nın, babası Zeus'un kafasından, Dionysos'un da aynı şekilde onun uyluk kemiğinden dünyaya gelmesi ve İlahi Meclis'ten Hestia'ya ayrılan yeri ele geçirene dek muhafaza edilmiş, ne var ki bu olaylardan hemen sonra, herhangi bir tartışmada erkek üstünlüğü belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır; bu kurgu aynen yer-

yüzüne yansıdı. Buna ilaveten tarihi çağlarda tanrıçalara bahşedilen ayrıcalıklara da artık kolayca meydan okunmaya başlanmıştı.

2. Anaerkil kalıt, Helen öncesi dönemden kalan aksiyomlardan biriydi. Veliaht kraliçe ile evlenerek hükümranlığını ilan etmeye hak kazanan kralların hepsinin zorunlu olarak yabancı biri olması gerektiğinden dolayı, veliaht prensler annelerinin krallığın temel taşları olduğunu, ana katliamının ise tasavvur edilemeyecek kadar ağır bir suç anlamına geldiğini öğrendiler. Bu prensler tarihi çağlarda benimsenen dinin efsanelerine göre büyütülmekteydiler. Buna göre, kutsal kral daima tanrıça eşi tarafından ihanete uğrar, naibi tarafından öldürülür ve intikamı da oğlu tarafından alınırdı. Farkında oldukları bir şey vardı o da, prensin, ibadet ettiği tanrıçanın isteklerini yerine getiren ve bu yüzden zina yapan annesini hiçbir zaman cezalandırmadığıydı.

3. Orestes efsanesinin tarihi çağlara ait olduğu kahramanın, Theseus ile Peirithoos arasındaki ilişkiye benzer bir şekilde Pylades ile kurduğu ilişkiden kolayca anlaşılabilir. Arkaik versiyonda Orestes hiç şüphesiz, hükümranlık süresinin sekizinci yılının sonuna gelen Aigisthos'u teatral olarak öldüren ve Klytaimnestra'nın kızı Khrysothemis ile evlenerek yeni kral unvanını kazanan Phokisli prensin kendisidir.

4. Arkaik versiyonun ağızdan ağza anlatılan diğer kurgularına Aiskhylos, Sophokles ve Euripides'in anlatımlarında karşılaşmak mümkündür. Aigisthos, Ölüm Tanrıçası Hera'ya atfedilen festivalde, mersin yapraklarının kesildiği bir sırada öldürülür ve Minos'un boğası gibi kutsal baltayla hayatını kaybeder. Geilissa'nın Orestes'i ("dağlı") "üzerine vahşi hayvan resimlerinin işlendiği" bir kaftan içerisinde kaçırması ile eğitmenin Tanoslu çobanlarla beraber kalması; veliaht prensin bir kaftana –bu kaftan Hippothoos'un konu edildiği efsanede de olduğu gibi eninde sonunda tanınır– sarılı olduğu halde "bir dağa", vahşi hayvanların merhametine bırakıldığı ve çobanlar tarafından büyütüldüğü şeklindeki bildik masalı çağrıştırır. Geilissa'nın, veliaht prensin yerine kurban olarak kendi öz oğlunu bırakması belki de dini tarihte, kralın geleneksel çocuk vekilinin kraliyet ailesine mensup olmadığı bir dönemi yansıtır.

5. Durum bundan ibaretse, Attikalı oyun yazarları tarafından aktarılan efsanenin ana hatlarının ne kadarı kabul edilebilir ölçüdedir? İlk olarak Erinylerin bu denli sebepsiz olarak efsaneye –Alkmaion ile Eriphyle'nin konu edildiği hikâye gibi bu hikâye de, erkek bir evladın annesine yaptığı sadakatsizlik, hakaret ya da yaralama gibi eylemlerin en küçüğünde bile cezalandıracağı şeklindeki öğretici bir ders içerir– dahil edilmesi pek mümkün gözükmemektedir. Aynı şekilde Orestes'in Klytaimnestra'yı öldürmüş olması da imkânsızdır. Eğer olaylar bu şekilde gelişmiş olsaydı Homeros kesinlikle bun-

dan söz eder ve Orestes'i "tanrı benzeri" şeklinde tanımlamaktan vazgeçerdi. Bunun tam tersine yazar Orestes'in yalnızca, cenaze törenini nefret edilen annesiyle birlikte kutladığı Aigisthos'u öldürdüğünü nakleder (*Odysseia* iii. 306). Benzer bir şekilde Parian Chronicle'da da Orestes'in anne katili olduğundan bahsedilmez. Bu yüzden, Orestes'in Aigisthos'u öldürdükten hemen sonra Klytaimnestra'yı halk tarafından benimsenen adalete teslim ettiğinin anlatıldığı –bu, Euripides'in Orestes adlı eserinde Tyndareos tarafından ısrarla anlatılan metottur– Servius imzalı hikâyenin gerçek olduğu muhtemeldir. Bununla beraber ne kadar zalimce davranırsa davransın, eski dini esaslara göre bir erkeğin annesini davada savunmaması, Erinylerin gazabını üzerine çekmesi için yeterliydi.

6. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda oldukça geniş bir coğrafyaya yayılmış olan bu efsane anlaşıldığı kadarıyla, anneyi ailede o kadar önemli bir konuma getirmiştir ki, herhangi bir aile içi tartışmada Apollon'un rahipleri ile Zeus'dan doğan Athena'nın (eski dine ihanet eden kadın tanrıça) rahipleri tartışmayı sonlandırmak zorunda kalmışlardır. Orestes'in Klytaimnestra'yı sadece mahkemeye çıkartmakla kalmayıp onu kendisinin öldürmesi, daha sonra da Yunanistan'ın en güvenilir ve saygıdeğer mahkemesinde aklanması bu rahiplerin verdiği kararlar neticesinde olmuştur. Bu mahkemede Zeus'un destek verdiği ve benzer bir biçimde Alkmaion'u, kendisini aldatan annesi Eriphyle'yi öldürmeye teşvik eden Apollon'un bizzat olaylara karıştığı görülmektedir. Anneliğin babalıktan daha kutsal olduğu şeklindeki dini aksiyomu değiştirmek ilk ve son olmak üzere bu rahiplerin düşüncesiydi.

7. Metnin düzeltilmiş halinde ataerkil evlilik ile ataerkil esaslara göre düzenlenen şecere, verilen kazanılmış bir hakmış gibi ele alınmış, Erinyler de başarılı bir şekilde tanrılaştırılmışlardır. "Kehribar" anlamına gelen ismiyle Hyperborealı Apollon'un ataerkil kültünü çağrıştıran Elektra, oldukça etkili bir şekilde Khrysothemis ile mukayese edilmiştir. Annesine olan "itaati" eski çağlarda asil ve mütedeyyin bir davranış olarak görülen Khrysothemis'in adı ise, Yunanistan'ın birçok bölgesinde eski çağlara ait anaerkil yaşam düzeninin hâlâ geçerli olduğunu hatırlatır niteliktedir. Elektra da, Zeus'un kafasından dünyaya gelen Athena gibi "her zaman" babasını savunur. Bunun ötesinde, Erinyler de daima annelerin yanında yer almışlardır. Aiskhylos da Erinylerin baba katili olanlardan intikam aldığını dile getirirken zoraki bir üslup kullanır (*Libation-bearers* 283-4). Apollon'un, annesini öldürmediği taktirde Orestes'e cüzam belasının musallat olacağı şeklindeki tehdidi önemli bir meydan okumadır; zira bu hastalığı birine bulaştırmak ya da tedavi etmek yalnızca, Beyaz Tanrıça Leprea veya Alphito'ya atfedilen bir ayrıcalıktı (*White Goddess* 24. Bölüm). Sonuçta Erinylerin tamamı Apollon'un Delphoi'deki

hâkimiyetini kabul etmemiş, Euripedes de Dioskurlara Apollon'un verdiği kararın hiç de mantıklı olmadığını söyleterek kadın seyircilerinin gönlünü almaya çalışmıştır (Elektra 1246).

8. Anlatılan hikâyelerde birbirinden farlılık gösteren kardeşlerin birbirini tanıma sahnesi ile Orestes'in Aigisthos ve Klytaimnestra'yı öldürme planı, geleneklere bağlı olmadıklarını ispat etmek isteyen Klasik Çağ oyun yazarları tarafından ortaya çıkarılan bir durumdur. Bu yazarların yaptığı şey muhtemelen tarihi bir efsaneye yeni bir görünüm kazandırmaktı. Ayrıca Sophokles ve Euripides'in her ikisi de hikâyeyi daha mantıklı kılarak onu Aiskhylos'un ilk kaleme aldığı halinden farklı bir biçimde düzenlemişlerdir.

114.
ORESTES'İN YARGILANMASI

Orestes'in duyulmamış eylemini yürekten destekleyen Mykeneliler, Aigisthos ile Klytaimnestra'nın şehirlerinde gömülmesini reddederek her ikisini de şehir surlarının uzaklarına gömdüler.[1] O gece Orestes ile Pylades, herhangi bir hırsızlık olayına karşı Klytaimnestra'nın mezarı başında nöbet tuttu. Ne var ki nöbet sırasında çok geçmeden, başlarında saç yerine yılanlar olan, köpek başlı, yarasa kanatlı Erinyler kırbaçlarını şaklatarak ortaya çıkmışlardı. Bu korkunç yaratıkların sesleri ile irkilen Orestes onlara karşı, kendisine Apollon'un verdiği boynuz yayı kullandıysa da bu hiçbir işe yaramadı. Orestes sonunda bitkin bir halde yere yığıldı ve başını bir pelerinle kapladığı yatağında yemeden ve yıkanmadan tam altı gün boyunca kendinden geçmiş bir halde yattı.

b. Bu sırada yaşlı Tyndareos, anne katili Orestes'i yargılamak için Sparta'dan henüz dönmüş ve Mykene'nin önde gelenlerinden davada yargıçlık yapmalarını istemişti. Tyndareos ayrıca emir vererek dava boyunca herhangi birinin Elektra ya da Orestes ile konuşmasını, onlara yiyecek, su ve bunun yanında barınacak yer vermesini de yasaklamıştı. Bu yasakla Orestes, annesinin kanının bulaştığı ellerini bile yıkamaya fırsat bulamadı. Bu sırada Mykene sokakları davayı izleyen insanlarla dolup taşmaya başlamıştı. Bunu fırsat bilen Nauplos'un oğlu Oiaks da, karışıklıktan yararlanarak Agamemnon'un çocuklarını öldürdü.[2]

c. Bütün bunlar yaşanırken Menelaos, Troya'dan getirdiği birbirinden değerli hazinelerle Nauplia'ya gelmiş ve burada bir balıkçı ona Aigisthos ile Klytaimnestra'nın öldürüldüğünü söylemişti. Kral bu haber üzerine hemen Helen'i, Troya'da hayatını kaybedenlerin yakınları tarafından alıkonmaması için karanlık çöker çökmez Mykene'ye gönderip ondan bunun doğru olup olmadığını öğrenmesini istedi. Helen Mykene'ye ulaştığında, sadakatsizliğinden dolayı birçok insanın kanının dökülmesine neden olmanın verdiği utanç-

la, kız kardeşi Klytaimnestra anısına yas tutarken halkın arasında yer almak istemedi ve o sırada hastalığın pençesine yakalanan Orestes'le ilgilenen Elektra'ya dönerek: "Sevgili kuzenim, Klytaimnestra'nın ruhu anısına işret yere döktükten sonra kız kardeşimin mezarına saçlarımdan kestiğim bu perçemi bırakmamı kabul et" dedi. Ne var ki Helen'in kendini beğenmişliğinin bir göstergesi olarak sadece saçlarının ucundaki kısımlarını kestiğini gören Elektra'nın buna cevabı sert bir dille, "Yerine, kızın Hermione'yi gönder" oldu. Bunun üzerine Helen, çabucak kızını saraydan çağırtarak getirdi. Hermione, annesi Paris'le kaçtığında o henüz dokuz yaşındaydı ve Troya Savaşı sırasında babası Menelaos onu, bakması için Klytaimnestra'ya emanet etmişti. Hermione çok geçmeden çağrıldığı yere geldiğinde Helen'e bakar bakmaz onu tanıdı ve saygılı bir biçimde kendisinden istenilenleri yerine getirdi.[3]

d. Menelaos bunun üzerine, üvey babası Tyndareos tarafından karşılandığı saraya geldi ve duyduğu üzüntüyle, katil yeğenlerinin cezalandırılmadığı sürece Sparta topraklarına ayak basmayacağını söyledi. Tyndareos, Orestes'in Klytaimnestra'yı öldürmek için ilk önce Mykene halkına danışmış olması gerektiğini belirterek, halkın Kraliçenin ölümüne karar vermesi halinde bile Orestes'in annesinin tarafında durmasının zorunlu olduğunu söyledi. Ve son olarak halkın isteyerek ya da istemeyerek, sadece Orestes'in değil, bu cinayete onu teşvik eden Elektra'nın da birer anne katili olarak taşlanıp öldürülmesi gerektiğine ikna edilmesine karar verildi.

e. Tyndareos'a karşı gelmeye çekinen Menelaos, verilen karara uydu. Bu arada yargıçlar, o sırada Pylades (cinayete karıştığı için babası Strophios tarafından evlatlıktan reddedilmişti) ile mahkeme huzuruna çıkartılan Orestes'in hitabet sanatının bütün inceliklerini kullanarak yaptığı savunma neticesinde, suçu işleyen üç kişiden sadece birinin cezalandırılmasının yeterli olacağına karar verip cezayı hafiflettiler. Pylades bunun üzerine Orestes ile henüz nişanlandığı Elektra'yı yalnız bırakmayacağını söyleyerek ayrılmayı reddetti. Ayrıca, eğer her üçü de sonunda ölecekse, ilk olarak bütün bu yaşadıkları talihsizliklerin tek sorumlusu olan Helen'i öldürüp, Menelaos'un korkaklığını ve sadakatsizliğini cezalandırmayı da önerdi. Bunun üzerine Elektra kendi planını uygulamak için –buna göre Elektra, Klytaimnestra'nın mezarından döndüğü bir sırada Hermione'yi yakalayıp gitmesine izin vermeyecekti– surların dışında beklerken, Orestes ve Pylades de pelerinlerinin altında sakladıkları kılıçlarıyla birlikte saraya girip, dua eden iki yabancı kılığına girerek tapınakta beklemeye başladılar. Klytaimnestra'nın anısına mor bir kaftan sunmak için o sırada yakınlarda bir yerde yün eğirmekte olan Helen, bu iki yabancının yaktığı ağıtlara aldanarak onları yanına davet etti. Bunun üzerine Pylades, kraliçenin Phrygialı hizmetkârlarına saldırırken, Orestes de kılıcını çekerek Helen'e saldırdı. Ne var ki tam bu sırada, Zeus'un isteğiyle

Apollon genç kadını bir buluta sarıp Olympos'a kaçırdı. Burada ölümsüzlüğe kavuşan Helen, erkek kardeşleri Dioskurlara karışarak onlar gibi çaresiz denizcilerin koruyucularından biri oldu.[4]

f. Tüm bunlar olurken Elektra, Hermione'yi yakalamış ve onu saraya getirerek ardından tüm kapıları kapamıştı. Kızının öldürüleceğini anlayan Menelaos, adamlarına emir vererek hemen onun kurtarılmasını istedi. Askerlerin bunun üzerine kapılara hücum ettiklerini gören Orestes, kendide içinde olduğu halde sarayı ateşe vermek üzereyken, tanrı Apollon aniden ortaya çıktı ve Orestes'in elinden meşaleyi alarak Menelaos'un askerlerini geri gönderdi. Bir anda kendisini karşısında gören ve dehşete kapılan Menelaos'a Apollon, bir başka kadınla evlenmesini, Hermione ile Orestes'i nişanlamasını ve Sparta'ya geri dönerek tahtın idaresini tekrar ele geçirmesini emretti. Zira, Klytaimnestra'nın cinayetine artık tanrılar karışmış ve Menelaos'un yapabileceği pek bir şey kalmamıştı.[5]

g. Apollon'un koruması altında olduğunu belirtmek için etrafına yün doladığı defne çubuğu ve boynundaki çelenk ile Delphoi'ye doğru yola çıkan Orestes, hâlâ Erinyler tarafından takip ediliyordu. Oraya vardığında Pythia Rahibesi Orestes'in, yanında bir grup korkunç suratlı Erinyler olduğu halde göbektaşına* dua etmek için çömeldiğini gördüğünde dehşete kapıldı. Bu sırada Orestes'in yıkamaya fırsat bulamadığı elindeki kan da bu taşa bulaşmıştı. Ne var ki Apollon genci bizzat kendisinin savunacağını söyleyerek Rahibeyi yatıştırdı ve Orestes'e de dönerek korkularıyla yüzleşmek için cesur olması gerektiğini söyledi. Bir müddet sürgün hayatı yaşadıktan sonra Orestes Atina'ya giderek burada, Dioskurların çok önceleri belirttikleri kehanetteki gibi Tanrıça Athena'ya yalvardı ve Tanrıça da onu meşhur Gorgon maskesine saklayarak lanetten sonsuza dek arındırdı.[6] Erinylerin derin bir uykuda olduğu sırada Hermes, Orestes'i, kılavuzluğunda kaçmayı başardı; ne var ki çok geçmeden Klytaimnestra'nın hayaleti oraya gelerek bu yaratıkları uyandırdı ve görevlerini yerine getirmeye çağırdı. Klytaimnestra henüz hayattayken gece yarısı şölenlerinde kendi ellerinden onurlarına yere işaret olarak şarap döktüğünü ve dualar ettiğini de hatırlattı onlara. Bunun üzerine bu korkunç suratlı yaratıklar, tanrı Apollon'un kendilerini öldürme tehditlerini hiçe sayarak ve küçümseyerek avlarını tekrar kovalamaya başladılar.[7]

h. Orestes'in sürgün hayatı bir yıl sürdü. Bu süre içinde halkından herhangi bir kişinin cinayet işlememesi gerekiyordu. Orestes bir yıl boyunca arkasında hep Erinyler olduğu halde, denizler, dağlar aşarak oradan oraya gezip durdu. Bu sırada hiç ara vermeden vücudundaki kirden, domuz kanı ve nehir suyu ile yıkanarak arınmak istediyse de, tüm bu yaptıkları kendisinden düşmanlarının sadece bir veya iki saatliğine korumaya yetiyor, sonra işkence tekrar devam ediyordu. Sonunda Orestes daha fazla dayanamadı ve aklını

kaybetti. İlk olarak Hermes'in eşliğinde Troizen'e gelerek şimdilerde Orestes Ocağı denilen Apollon Tapınağı'nın karşısındaki yerde günahlarından arınmayı denedi. Bu arada dokuz Troizenli onu, Hippokrene Pınarı'ndan aldıkları su ve tanrılara sunulan kurbanların kanı ile Kurt Artemis Tapınağı'nın yakınlarındaki Kutsal Kayalıklarda kutsadılar. O günden sonra kurbanların gömüldüğü yer defne dalıyla işaretlenmeye başlandı. Ayrıca Orestes'i kutsayan dokuz Troizenlinin soyundan gelen insanlar, ocakta geleneksel olarak her yıl ziyafet vermeyi adet haline getirdiler.[8]

i. Gythion'un 600 metre uzağında ve Kranae Adasının tam karşısında, Ferahlatan-Yatıştıran Zeus adı verilen ve üzeri hiçbir figürle işlenmemiş olan bir kaya bulunur. Bir zamanlar Orestes bu kayaya çıkmış ve kendisine musallat olan beladan kurtulmuştu. Anlatılanlara göre Orestes ayrıca, bir tapınak inşa ettiği İtalya Rhegium yakınlarındaki yedi ırmağın yanı sıra, Trakya Hebros'un üç koluyla, Antiokh'dan geçen Orontes'de de kutsanmıştı.[9]

j. Megapolis'den Messenia'ya giden yolun yedi furlong solunda, Orestes'in delirmesine neden olan Erinylerin bir başka unvanı olan Çılgın Tanrıçaların tapınağı bulunmaktadır. Aynı yerde ayrıca, üzerinde bir parmak figürünün bulunduğu küçük bir tepeciğe de Parmak Mezar adı verilmiştir. Burası, ümitsizlik içerisinde kendisine musallat olan dertten kurtulmak için Orestes'in siyah tanrıçalarının hepsini ya da en azından bir kısmının rengini beyaza dönüştürmek amacıyla parmağının tekini ısırarak kopardığı yerdi. Orestes daha sonra Ace adı verilen yakınlardaki bir tapınkata saçını keserek siyah tanrıçalardan merhamet dileyip, Beyaz Tanrıça'ya da şükranlarını sundu. O günden sonra Beyaz Tanrıça'yla birlikte Gracelere kurban sunmak bir gelenek halini aldı.[10]

k. Orestes daha sonra, Arkadyalılar ve Azanlarla birlikte yaşamaya başladı. Parrhasia Ovası ile hemen yakınında bulunan ve kurucusu Lykaon'un oğlu Orestheus tarafından Oresthasion adı verilen bölgenin ismi sonraları Oresteion olarak değiştirildi. Buna karşın bazı yazarlar Oresteion'un eskiden Azania olarak anıldığını ve kahramanın bu şehre Atina'ya yaptığı bir ziyaretten hemen sonra gidip yaşamaya başladığını söylerler. Diğer bir grup yazar ise Orestes'in sürgün yıllarını, Orestik Argos adında bir şehir kurduğu Epiros'da geçirdiğini anlatırlar. Bu yazarlara göre kahraman, İllyria Dağları'nın dağlık eteklerine yerleşen Epirotlara, bir başka deyişle Orestae Paroraeilere adını vermiştir.[11]

l. Bir yıl geçtikten sonra Orestes, o sırada, bazı yazarların Demophoön, bazı yazarların da dostu Pandion tarafından yönetildiğini ileri sürdükleri Atina'yı ziyaret etti. Kahramanın şehre gelir gelmez yaptığı ilk şey Athena'nın Akropolis'deki tapınağa giderek Tanrıça'nın imajına sarılmak oldu. Bu arada avlarının izini İsthmos Boğazını geçerken kaybeden Erinyler de soluk soluğa

çok geçmeden oraya gelmişlerdi. Her ne kadar şehre ilk gelişinde hiç kimse onu, tanrılar tarafından nefret edildiği için evine davet etmek istememişti. Ancak bu gelişinde onu evine konuk edecek kadar cesur olan birkaç kişi çıkmıştı. Ne var ki Orestes, konuk edildiği evde ayrı bir masada yemek yiyor ve ayrı bir kupada şarap içebiliyordu.[12]

m. Orestes'i Atinalılara şikâyet eden Erinylere çok geçmeden Tyndareos ile Aigisthos ile Klytaimnestra'nın kızı olan torunu Erigone de katıldı. Bazı yazarlar Orestes'e karşı tavır alanlar arasında Klytaimnestra'nın kuzeni olan İkaros'un oğlu Perilaos'un da bulunduğunu ileri sürer. Ancak kahramanın yakarışlarını, kendisine henüz ibadet etmeye başlayan Troyalı Skamandros'dan öğrenen Tanrıça Athena, hemen Atina'ya gelerek şehrin asillerine yapılacak duruşmada yargıçlık yapmaları için ant içtirdi. Daha sonra da Areopagos'u toplayarak, o güne kadar görülen ikinci cinayet davasının görülmesini sağladı.[13]

n. Çok geçmeden duruşmaya başlandı. Apollon mahkemede Orestes'in savunmasını üstlenirken, Erinylerin en yaşlısı da savcılık görevine talip oldu. Yaptığı etkileyici konuşma ile Tanrı Apollon, anneliğin önemini reddederek kadının, erkeğin tohumlarını bıraktığı topraktaki bir saban yuvasından daha fazla bir şey ifade etmediğini ileri sürdü. Ayrıca, çektiği bunca eziyetten sonra Orestes'in aklanmayı hak ettiğini ve isminin taşınmasını hak eden tek ebeveynin de erkek olduğunu söyledi. Yapılan oylama sonucunda eşitlik çıkınca, Athena babalığı savunarak, oyunu Orestes'in lehinde kullandı. Mahkemede onurlu bir şekilde aklandıktan hemen sonra Orestes sevinç içerisinde Argolis'e dönerek yaşadığı süre boyunca Atinalılara daima sadık kalacağına yemin etti. Ne var ki Erinyler bu tarihi yasanın, sonradan başa geçen tanrılar tarafından bu şekilde değiştirilmesine karşı çıkıp seslerini yükselttiler, Erigone de duyduğu utançla kendini asarak hayatına son verdi.[14]

o. Helen'in ölümünü anlatan üç farklı hikâye varlığını günümüze dek sürdürmüştür. Bunlardan ilkine göre, Proteus'un yaptığı kehanete uygun olarak Kraliçe, Sparta'ya geri dönmüş ve Menelaos ile birlikte, ölüm anı gelip el ele Elysia Ovaları'na gidene dek huzurlu, mutlu ve rahat bir hayat sürmüştür. İkinci hikâyeye göre Helen, Menelaos ile birlikte Tauris'i ziyaret ederken, İphigeneia tarafından eşiyle birlikte Artemis onuruna kurban edilmiştir. Üçüncü bir hikâyede ise, Rodoslu Kral Tlepolemos'un dul eşi Polykso'nun eşinin intikamını almak için Helen'e, Erinylerin kılığına girmiş olan hizmetçilerinden birkaçını gönderdiği ve bu kadınlarında Kraliçeyi asarak öldürdüğü anlatılır.[15]

1. Pausanias: ii. 16. 5.
2. Euripides: Orestes.
3. Homeros: Odysseia iii. 306; Apollodoros: Epitome iii. 3; Euripides: *a.g.e.*

4. Euripides: *a.g.e.*
5. Euripides: *a.g.e.*
* Omphalos; dünyanın göbeğini gösteren taş. (Çev. n.)
6. Hyginus: Fabula 120; Aiskhylos: Fabula 120; Aiskhylos: Libation-bearers 1034 ve Eumenides 34 ve 166-7; Euripides: Elektra 1254-7.
7. Aiskhylos: Eumenides 94, 106-9 ve 179.
8. Asklepiades, Kritik – Euripides: Orestes 1645, Aiskhylos: Eumenides 235 ve 445; Pausanias: ii. 31. 7 ve 11.
9. Pausanias: iii. 22. 1; Varro, Probus – Vergilius's Bucolica i. 4, ed. Keil; Lampridios: Life of Heliogabulos vii. 809; Libanios: xi. 366d.
10. Pausanias: viii. 34. 1-2.
11. Euripides: Orestes 1645-7 ve Elektra 1254; Pausanias: viii. 3. 1; Bizanslı Stephanos – Azania; Strabon: vii. 7. 8.
12. Kritik – Aristophanes: Hippes (atlılar) 95; Akharnaililer 960; Parian Chorincle 40; Tzetzes: *On Lycophron* 1374; Aiskhylos: Eumenides 235; Euripides: İphigeneia Tauris'te 947.
13. Apollodoros: Epitome vi. 25; Pausanias: viii. 34. 2; Aiskhylos: Eumenides 397,470 ve 68 1.
14. Euripides: *İphigeneia Tauris'te* 961; Aiskhylos: Eumenides 574, 734 ve 778; Etymologicum Magnum 42 – Aiora.
15. Homeros: Odysseia iv. 561; İskenderiyeli Hephaistion:iv.; Pausanias: iii. 19. 10.

*

1. Klytaimnestra'nın, Erinyleri Orestes'in başına musallat etmesini anlatan hikâye, bu geleneğin sadece Yunanistan'da değil, Büyük Yunanistan'da da çok uzun yıllar önce kurulmuş olması nedeniyle, Attikalı oyun yazarlarının bir icadı olmaktan çok uzaktır. Benzer bir şekilde Oidipus da Erinylerin gazabına uğramış ancak bu kez kahraman, annesini doğrudan öldürmemiş, fakat babasını öldürdüğü için annesinin intihar etmesine neden olmuştu; dolayısıyla görünen o ki, Orestes'in cinayeti ikincil derecede bir adam öldürmedir, zira kahramanın bir evlat olarak hatası, Mykenelilerin kraliçelerini öldürme isteklerine karşı gelmemesidir. Kurulan mahkeme, Menelaos ile Tyndareos'un Orestes'e karşı ölüm cezasını savunmasıyla kolaylıkla yönlendirilmişti.

2. Putperest Melanesia'da bir tabuyu bilerek ya da bilmeyerek kıran kişiyi öldürmeye muktedir olan daimonlara benzer bir şekilde Erinyler, vicdan azabı şeklinde kişileştirildiler. Bu suç sonunda kişinin, ya delirip kendisini hindistancevizi ağacından aşağı atması ya da Orestes gibi, suçunu hiç kimse bilmezse bile yiyecek ve içeceği reddedip başına bir pelerin geçirerek açlıktan ölene kadar bu şekilde yaşamasına neden olur. Aynı şekilde Hananya tam zamanında yetişmemiş olsaydı Saul da Şam'da aynı kaderi paylaşmış olacaktı (*Elçilerin İşleri* ix. 9). Sıradan bir cinayet günahından arınmak için Yunanistan'daki en yaygın metot, bir domuz kurban etmek ve kurbanın kanını içtiği sırada bir akarsuda yıkanmak, görünüşünü değiştirmek için saçlarını kesmek ve bir yıl süre ile sürgüne giderek bu şekilde intikam arzusu ile yanan ruhtan

kurtulmak şeklindeydi. Kişi bu şekilde günahlarından arınana kadar, çevresi tarafından uğursuz biri olarak gösterilmekteydi. Bu süre içerisinde kendileri de aynı gazaba uğrayacaklarından korktukları için, hiç kimse onun evine gelmesine ve yiyeceğini paylaşmasına izin vermiyordu. Ayrıca eğer ölen kişinin ruhu isterse, bu talihsiz kişi, kurbanın ailesiyle hesaplaşmak zorunda da kalabilirdi. Buna karşın, ana katili olmak, bundan daha da ağır bir laneti de beraberinde getiriyordu ve yaygın arınma metotları bu suçta hiçbir işe yaramıyordu. Böyle bir durumda intihardan başka en çok başvurulan yol, kişinin parmağını ısırarak koparmasıydı. Kendi kendine zarar vermekten ibaret olan bu metot, görünen o ki, kısmen de olsa Orestes'te işe yaramıştır. Herakles'in Nemea Aslanı ile dövüştüğü sırada kaybettiği söylenen parmağını esasen çok büyük bir olasılıkla, öfkeli Hera'yı yatıştırmak için koparıp Tanrıça'ya sunduğu bir adak olduğu muhtemeldir. Büyük Okyanusun Güney kısımlarındaki bazı bölgelerde, bir yakının ölümünde, ki bu doğal sebeplerden dolayı olmuş olsa bile, parmaktan bir kısım etin kesilmesi bir gelenek halini almıştır. *Eumenides* (397) adlı eserinde Aiskhylos, görüldüğü kadarıyla, Orestes'in Troas'a kaçtığını ve burada Skamandros'dan zorla aldığı topraklarda Erinylerin gazabına uğramadan yaşamış olduğu ve böylece lanetten kurtulduğu hikâyesini gizlemektedir. Efsanede Troas'a değinilmesinin sebebi başka ne olabilir ki?

3. İşaret olarak yere kan yerine şarap dökülmesi, saçın tamamının değil de sadece bir kısmının kesilip sunulması, anlamı zamanla unutulan bu yatıştırma ritüelinin klasik metotlarındandı. Günümüzdeki siyah giyme geleneği artık bilinçli olarak, tarihi çağlara ait siyah giyerek görünüşü değiştirmek ve bu şekilde ruhu atlatmak biçimindeki alışkanlıkla bağdaştırılmamaktadır.

4. Euripides'in hayali olarak, Helen ve Menelaos'un Mykene'ye gelişinden sonra nelerin yaşandığını anlattığı hikâye, Helen'in teatral olarak ilahlaştırılmasının dışında herhangi bir mitsel öğe taşımaz. Ay Tanrıçası olarak Helen, Cennet İkizlerinin takımyıldızı olarak tanınmasından çok önce, denizcilerin koruyucusuydu. Aiskhylos gibi Euripides de dini bir propaganda yapmaktadır: Orestes'in affedilmesi ataerkil egemenliğin nihai zaferi olup, bu olay, Tanrıça Athena'nın –önceleri anaerkil egemenliğin mutlak hâkimi olan Libyalı Tanrıça Neith ya da Filistinli Tanrıça Anatha'nın kendisi; fakat sonraki devirlerde Zeus'un kafasından dünyaya gelen ve Aiskhylos'un ısrarla belirttiği gibi kutsal anneliği kabul etmeyen ilahi bir varlık– bir annenin öldürüldüğü birinci derecedeki cinayeti bile görmezden geldiği ya da akladığı Atina'da meydana gelmiştir. Atinalı oyun yazarları bir devrim özelliği taşıyan bu farklı temanın, Yunanistan'ın başka bölgelerinde kabul görmeyeceğinin farkındaydılar ve bu yüzden Euripides, Sparta temsilcisi olan Tyndareos'a

ateşli bir şekilde Orestes'in ölmesi gerektiğini söyletmiş, Dioskurlara da, cinayeti teşvik edip bu şekilde aceleye getiren Apollon'u kınama rolünü vermiştir.

5. "Dağlı" anlamına gelen Orestes ismi, kahramanın, hiçbir Mykene kralının muhtemelen ziyaret etmediği Arkadya'nın dağlık ve vahşi bölgesiyle ilişkilendirilmesine neden olmuştur.

6. Helen'in ölümünü konu alan birbirinden farklı hikâyeler çeşitli sebeplerden dolayı nakledilmiştir. Birinci hikâye, Menelaos ile Helen kültünün Therapne'deki varlığını açıklamak için; ikincisi, Orestes'in teatral olarak Taurialıları ziyaret ettiğini belirtmek içindir. Üçüncü hikâye ise, Ariadne ve diğer Erigone ile aynı karakteri sembolize eden Helena Dendritis'in, "Ağaçların Helen'i", Rodos'taki kültü nedeniyledir. Bahsi geçen bu Erigone de kendini asarak hayatına son vermiştir.

115.
ERİNYLERİN BARIŞMASI

Mahkemede oyunu lehine kullandığı için Orestes, Savaşçı Athena onuruna bir sunak (altar) inşa etmişti. Ne var ki Erinyler, eğer karar değiştirilmezse, kalplerinin kanından bir damlayı yere bırakacakları, bunun da toprağı çoraklaştıracağı, ürünün hepsini solduracağı ve Atina'daki bütün bitkileri yok edecekleri tehdidinde bulundular. Tüm bu tehditlere karşı Athena bu yaratıkların, kendisinden daha zeki olduklarını söyleyip överek onların kinini azaltmayı bildi. Tanrıça Erinylere bundan böyle, ayrıca başka bir yerde bulmayı ümit edemeyecekleri kadar çok sayıdaki insanın kendilerine ibadet edeceği Atina'da bir mağarada kalmayı önerdi. Yeraltı Tanrıları'na atfedilen Ocak sunaklar, önemli kurbanlar, fener ışığında yapılan işret dökme ritüelleri, çocukların doğumunda ya da evliliklerin gerçekleşmesinden hemen sonra sunulan ilk meyveler, hatta Erekhthion'daki yerlerin hepsi onların olmalıydı. Eğer Erinyler bu teklifi kabul ederlerse, Tanrıça, onlara ibadet edilmeyen bir evde asla mutluluğun giremeyeceğini ilan ederek; bunun karşılığında da onlardan, verimli topraklar için, insanlarının bereketli evlilikler yapması ve gemileri için rüzgârları serbest bırakmalarını –ayrıca, Atina'nın her savaştan galip gelmesi için ülkede yaşayan tanrı tanımazları ayıklamalarına da izin verilmişti– istedi. Erinyler aralarında yaptıkları kısa bir görüşmeden sonra kibar bir dille bu teklifleri kabul ettiklerini söylediler.

b. Tüm ürünü solduran, kuraklık getiren ve insanların isyan etmesine neden olan rüzgârlara karşı yapılan tüm minnettarlık, iyi dilek ve büyülü sözlerin ardından Erinyler –bundan böyle Vakurlar olarak anılacaktır– Athena'yla vedalaştılar. Daha sonra da Tanrıça'ya ibadet eden insanların ardından, bakire kızlar, gelinler ve yaşlı kadınların oluşturduğu fener alayı eşliğinde Areopagos'un güneydoğusunda kalan derin mağaranın girişine yöneldiler. Kendilerine sunulan kurbanlardan hemen sonra, şimdilerde bir kâhin tapınağı, aynı zamanda da Theseus Tapınağı gibi güçsüzlerin sığındığı bir yer haline gelen mağaradan aşağı indiler.[1]

c. Ne var ki Tanrıça Athena'nın bu cömert teklifini Erinylerin sadece üçü kabul etmiş, geri kalanlar ise Orestes'i takip etmeye devam etmişlerdi. Bazı yazarlara göre Vakurların asla ("The Solemn Ones") Erinyler olmadığını iddia edecek kadar ileri gitmişlerdir. Orestes'in bir sonraki yıl yapmayı göze aldığı ve başına musallat olan dertten, çok sayıda kara koyun kurban ederek Karneia'da kurtulmayı başardığı Tauris Khersonese macerasından hemen sonra "*Eumenides*" ismi ilk olarak Orestes tarafından Erinylere verilmiştir. Bu korkunç suratlı yaratıklar, korularına girmeye cesaret edemediği Kolonos'un yanı sıra, hayatının sonlarına doğru Orestes'in onurlarına yeni bir tapınak affettiği Akha Kerynea'da da *Eumenides* olarak adlandırılmışlardır.[2]

d. Vakurların Atina'da bulunan mağarasında –bu yer, ikincil kadere mahkûm olanlara, başka bir deyişle, ikinci kez ölen kişilere kapalıydı– Erinylere ait olan üç imajın görünümü, hemen yanlarında bulunan Yeraltı Dünyası Tanrıları'nın, yani Hades, Hermes ve Toprak Ana'nın görünüşlerinden daha da korkunç değildi. Areopagos tarafından yargılanıp suçlarından aklanan kişiler, bu daimonlara siyah kurbanlar sunmayı âdet haline getirdiler. Ayrıca Tanrıça Athena'nın kendilerine daha önceden söz verdiği şekilde Vakurlara, çok sayıda diğer kurbanlar da sunulmaya başlandı. Onlardan her birine ayrıca, cinayet duruşmalarından haberdar olmaları nedeniyle Areopagos tarafından belirlenen her ayın üç gecesinden biri tahsis edilmekteydi.[3]

e. Vakurlar onuruna düzenlenen ritüeller sessizce yerine getiriliyordu. Bu yaratıkların papazlığı ise, nişanın kalıtsal olarak değişim gösterdiği Hesykhid klanı tarafından gerçekleştirilmekteydi. Bu kavim yaptığı ritüellerde ilk olarak, ataları Hesykhios onuruna, onun dokuz kapının hemen dışındaki anıt mezarında bir koç sunmaktaydı.[4]

f. Küçük bir Attika kasabası olan Phlya'da da Vakurlar onuruna bir Ocak sunak inşa edilmişti. Ayrıca, Asopos Nehrinin hemen öte kıyısında bulunan Titane yakınlarında, her daim yemyeşil meşe ağaçlarının bulunduğu bir koru da onlar için kutsal sayılmaktaydı. Onurlarına her yıl düzenlenen Phlya Festivallerinde onlar için gebe koyunlar kurban edilir, yere bal suyundan hazırlanan işretler dökülür ve geleneğin aksine mersin ağacı yapraklarından yapılan taç değil de, çiçeklerden örülen taçlar giyilir. Buna benzer bir diğer ritüel de, tapınakları bir meşe korusunda bulunan Fatalar (Kader Tanrıçaları) onuruna açık havada düzenlenmekteydi.[5]

1. Pausanias: i. 28. 5-6; Porphyry: Concerning the Caves of the Nymphs 3; Euripidies: Elektra 1272; Aristophanes: Hippes (Atlılar) 1312; Aiskhylos: Eumenides 778-1047.
2. Euripidies: İphigeneia Tauris'te 968; Philemon, kritik – Sophokles: Oidipus epi Kolono (Oidipus Kolonos'ta) 42; Hpothesis of Aiskhylos's Eumenides; Pausanias: viii. 25. 4; Sophokles: Oidipus epi Kolono (Oidipus Kolonos'ta) 37 ve 42-3.
3. Hesykhios – Deuteropotmoi; Polemon, kritik – Sophokles: *a.g.e.* ve 89; Pausanias: i. 28. 6; Kritik – Aiskhines: Timarkhos'a Karşı 1. 188c; Lukianos: On the Hall 18; Aiskhylos: Eumenides 705.

4. Hesykhios – Hesykhidai.
5. Pausanias: i. 31. 2 ve ii. 11. 4.

*

1. Görünen o ki, Erinylerin Attika'yı çoraklaştırmakla tehdit ettikleri "kalplerinin kanları", kadınların âdet kanı yerine kullanılan yumuşatılmış bir ifadedir. Tarihi çağlara ait bir büyüde bir evi, tarlayı, ahırı lanetlemek isteyen büyücüler, âdet gördükleri zamanlarda çırılçıplak bir halde Güneş'in tersi yönünde bu yerlerin etrafında dokuz kez dönerlerdi. Ay'ın tutulduğu dönemlerde yapılan büyünün, mahsul, çocuklar ve hayvanlar için yapılan en tehlikeli büyü olduğuna inanılırdı. Ayrıca eğer büyücü bir bakire ise ve ilk defa âdet görüyor ise, bu lanetten kurtulmak tamamen imkânsızdı.

2. Komedialı Philemon, Atinalıların Erinyler ile Vakurların birbirleriyle özdeşleştirmesini sorgulamakta haklıdır. Doğruluğuna en fazla inanılan yazarlara göre Erinyler, Atina yerine her zaman Erebos'ta yaşayan Tisiphone, Alekto ve Megaira adlarıyla bilinen üç kişiydiler. Onların tanrılara benzeyen kafaları, yarasa kanatları ve yılan saçları vardı. Buna karşın Pausanias'ın anlattığı şekliyle Vakurlar, kendilerine toplumda saygın bir yer edinmiş kadınlar olarak tasvir edilmişlerdir. Athena'nın Erinylere yaptığı teklif, Aiskhylos'un naklettiğinden farklıdır. Esasen bu, Zeus'dan doğan Athena'ya ibadet eden rahiplerin, Vakurların –Atina'nın tarihi çağlara ait olan Üçlü Tanrıçası– rahibelerine verdiği bir ültimatomdan ibaretti. Buna göre Erinyler, babalığın annelikten daha üstün olduğu şeklindeki yeni görüşü benimsememeleri ve yaşadıkları mağarayı Yeraltı Dünyası'nın eril tanrıları Hades ve Hermes ile paylaşmamaları halinde, kendilerine yapılan her çeşit ibadetin yanı sıra, geleneksel olarak sunulan mevsimin ilk meyvelerinden de yoksun kalacaklardı.

3. İkincil kadere mahkûm olanlar, kendilerine ibadet eden çok sayıdaki insanın hâlâ yeryüzünde bulunduğunu düşünen Yeraltı Tanrıçaları tarafından mağaralarına girmekten mahrum bırakılmışlardı. Buna benzer bir diğer durum da, yakılmak üzereyken girdikleri ölüm esrimesinden uyanan kişilerle karşılaştığımız Hindistan'da yaşanmaktaydı. Rudyard Kipling'e göre, geçtiğimiz yüzyılda ikincil kadere mahkûm olan bu insanların varlığı resmi olarak kabul edilmez ve toplumdan dışlanarak ölülerin hapsedildiği koloniye gönderilirlerdi. Yunanlıların kırmızı renkte boya elde ettikleri, dallarında kızıl böğürtlen yetiştiğinden dolayı aynı zamanda, kızıl meşe olarak da adlandırılan ve yeşilini her zaman koruyan meşe ağacı, kutsal kralın hayatına kıyan naip için kutsaldı ve bu yüzden Vakurlar için uygun bir ağaçtı. Ritüellerde kullanılan bal ve çiçeğin yanı sıra gebe koyunların da kurban edilmesi, Erinylerin diğer canlıların yavrulama mevsiminde onları koruduğu, arıları gözettiği ve doğaya bereket getirdikleri anlamına gelir.

4. Athena ve Apollon'un araya girmesine rağmen Erinylerin Orestes'i takip etmeyi sürdürmesi, efsanenin özgün halinde, kahramanın günahlarından arınmak için Atina ve Phokis'e gittiğinin, fakat buralarda isteğini gerçekleştiremediğinin anlatıldığı anlamına gelir; Eriphyle'nin konu edildiği hikâyede, Alkmaion'un Psophis ve Thesprotia'ya yaptığı ancak amacına ulaşamadığı yolculuklar gibi, Orestes'in hiçbir nehrin yatağında huzur bulamadığının –belki sadece Skamandros haricinde– nakledilmesi nedeniyle, kahramanın Tauris Khersonese ya da Brauron'da hayatını kaybetmiş olma ihtimali çok yüksektir.

116.
İPHİGENEİA TAURİS'TE

Athena'nın yaptığı teklife ve söylediği sözlere kulak tıkayan Erinylerin birkaçı tarafından izlenmeye devam eden Orestes, ümitsizlik içinde Delphoi'ye gitti ve burada tapınağın zemininde kendini yere atarak, Apollon'a, onu, bu yaratıkların kırbaçlarından kurtarmaması halinde hayatına son vereceği tehdidinde bulundu. Bunun üzerine Pythia rahibesi ona, Boğaziçi'ne, buradan da Karadeniz'in kuzey kıyılarına gitmesini söyledi. Buna göre eğer Orestes, Artemis'in ağaçtan yapılmış heykelini, Tanrıça'nın Tauris Khersonese'de bulunan tapınağından alıp Atina'ya ya da bazı yazarların dediği gibi Argolis'e getirmeyi başarırsa, bütün dertleri sona erecekti.[1]

b. Bu sırada Taurislilerin başında, Dionysos ile Ariadne'nin oğlu ve Hypsipyle'nin babası olan Thoas bulunmaktaydı. Osiris'in bir zamanlar İskitlerin sürüsüne ait olan boğalarla (tauroi) topraklarını sürmüş olması nedeniyle ülkede yaşayanlara bu isim verilmişti.[2] Bu halk Thoas'ın zamanında bile, yağmacılıkla yaşamını sürdürüyordu. Ne zaman askerlerden biri, bir kişiyi tutsak etse hemen onun kafasını keserek evine götürür ve burada kesik başı uzunca bir kazığa geçirerek, ev halkının ölen kişinin koruması altına girmesi için bacadan daha yüksek bir yere dikerdi. Taurisliler bundan başka, gemisini kaybeden ya da fırtına nedeniyle yolunu kaybederek limanlarına sürüklenen bütün denizcileri yakalayıp herkesin gözü önünde Taurisli Artemis'e kurban olarak sunarlardı. Gerekli başlangıç ritüellerini yerine getirildikten sonra, tutsak edilen denizci bir asa ile vurularak yere düşürülür, kesilen başı bir haça çivilenir ve başsız kalan vücudu ise, ya yakılır ya da Artemis Tapınağı'nın hemen üzerinde bulunan kayalıklardan denize atılırdı. Buna karşın eğer ellerine düşen yabancı kraliyete mensup birisi ise o da, Tanrıça'nın bakire rahibesi tarafından bir kılıçla öldürüldükten sonra cesedi, yine rahibe tarafından, Tartaros'dan fışkırıp gelen ve ilahi bir ocakta yanan kutsal ateşe atılırdı. Bu anlatılanların tersine bazı yazarlar, başlangıç ritüellerini yönetmesi-

ne ve kurbanın saçını kesmesine rağmen tutsağı rahibenin, öldürmediğini iddia ederler. Getirilmesinin Orestes'e emredildiği Tanrıça'nın tarihi imajı, bu ülkeye Cennet'ten düşmüştü. İmajın muhafaza edildiği tapınak, devasa sütunlar üzerine oturtulmuştu ve girişe ulaşmak için kırk basamağın çıkılması gerekiyordu. Ayrıca tapınağın minberi ise her daim üzerinde kan lekelerinin bulunduğu beyaz mermerden inşa edilmişti.[3]

c. Taurisli Artemis'in Yunanca'da birçok ismi vardır. Bunlar arasında; Artemis Tauropolos veya Tauropole; Artemis Diktynna; Artemis Orthia; Thoantea; Hekate sayılabilir. Latinler de Tanrıça'ya Trivia adını vermişlerdir.[4]

d. Bu sırada Artemis, İphigeneia'yı Aulis'de kurban edilmek üzereyken kurtarmış ve onu bir buluta sararak onu, Baş Rahibe olarak görevlendirdiği, ayrıca kutsal imaja dokunabilme ayrıcalığına kavuşturduğu Tauris Khersonese'ye göndermişti. Taurisliler bunun üzerine genç kadına Artemis, Hekate ya da Orsilokhe adını verdiler. İphigeneia geldiği bu ülkede insan kurban etmeyi yasakladı, ancak Tanrıça'nın isteklerini de saygılı bir şekilde yerine getirdi.[5]

e. Bütün bu olanlardan Pylades ve Orestes'in hiçbir haberi yoktu. Onlar hâlâ İphigeneia'nın Aulis'deki kutsal bıçağın altında hayatını kaybettiğini sanıyorlardı. Bu sırada iki arkadaş, ellikürekli bir gemiyle Tauris'e doğru yola çıkmışlardı. Gemi limana gelip demir atar atmaz Orestes ve Pylades, adamlarını gemide bırakarak denizdeki bir mağarada saklanmaya başladılar. Yaptıkları plana göre karanlık çöker çökmez tapınağa giderek imajı alacaklardı. Ne var ki henüz düşündüklerini gerçekleştiremeden, Dioskurlar ya da diğer ölümsüzlerden biri sanan birkaç koyun çobanı onları görüp önlerinde yere kapanarak her ikisine ibadet etmeye başladı. Ancak tam bu esnada Orestes bir kez daha sinir nöbetine yakalandı ve bir dana gibi böğürüp köpek gibi havlamaya başlayarak, Erinyler sandığı dana sürüsüne saldırmak için saklandığı mağaradan dışarı çıkıp elindeki kılıçla sürünün hepsini katletti. Gördükleri karşısında şaşkına dönen çobanlar her ikisini de çok geçmeden yakaladı ve iki arkadaş Thoas'ın emriyle hemen kurban edilmek üzere tapınağa götürüldü.[6]

f. Hazırlık ritüelleri sırasında İphigeneia ile Orestes birbirleriyle Yunanca konuştular ve çok geçmeden her ikisi de karşısındakinin kim olduğunu anladı. Orestes'in bu ülkeye ne amaçla geldiğini öğrenen İphigeneia, ona yardım etmek için Tanrıça'nın heykelini tapınaktan dışarı çıkardı. Ne var ki tam bu sırada, törenin oldukça yavaş yapılmasından dolayı sabırsızlanan Thoas aniden orada belirdi. İphigeneia karşısında Kralı görür görmez, heykele ibadet ediyormuş gibi yaparak Thoas'a döndü ve ona, kendisine gönderdiği bu mahkûmların kurban edilmesinin Tanrıça tarafından engellendiğini ve bu ikisinin seremoni için hazır olmadığını söyledi. Çünkü onlardan biri anne ka-

tiliydi ve diğeri de cinayette ona yardımcı olmuştu. Bunun için, varlıklarının kirlettiği heykelle birlikte bu iki mahkûmu alıp deniz suyunda arındırması daha sonra da Tanrıça'ya fener ışığında kuzu kurban etmesi şarttı. Bu sırada Thoas'ın da tapınağı bir meşale ile kirinden arındırması ve yabancılar dışarı çıkar çıkmaz başını kapatarak, lanetlenmemeleri için adamlarına evlerinde kalmalarını emretmesi gerekiyordu.

g. İphigeneia'nın bilgeliği karşısında bir an için şaşırıp kalan Thoas, onun bütün söylediklerine inandı ve çok geçmeden tapınağı takdis etmeye başladı. Bu sırada İphigeneia, Orestes ve Pylades ise fener ışığında heykeli kıyıya taşıyıp, onu denize bırakmak yerine çabucak kendi gemilerine götürdüler. Heykelle beraber onlarla kıyıya gelen Taurisli tapınak uşaklarından birkaçı yapılan planı anladı ve karşı gelerek dövüşmeye başladı. Oldukça zorlu geçen bir kavgadan sonra Taurisliler alt edildi ve Orestes'in adamları gemiyi hareket ettirmeyi başardı. Ancak aniden çıkan bir fırtına gemiyi tekrar kayalıklara doğru sürüklemeye başladı. Eğer Athena, Poseidon'a dalgaları sakinleşmesi için ricada bulunmasaydı, gemi içindeki yolcularla birlikte kayalıklara çarpıp parçalanacaktı. Fırtınanın dinmesiyle Orestes ve adamları istedikleri yönden esen rüzgârla Sminthos Adasına geldiler.[7]

h. Bu ada, Apollon'un rahibi Khryses ve onunla aynı adı taşıyan torununun memleketiydi. Khryses'in kızı Khryseis, Orestes ve adamları şehre geldiklerinde onları Thoas'a teslim etmeyi önerdi. Her ne kadar bazıları, Tanrıça Athena'nın, o sırada kaçakların peşine düşmek için donanmasını hazırlamakta olan Thoas'ı ziyaret ettiğini ve onu tatlı dille isteğinden vazgeçirdiğini, hatta Kralın İphigeneia'nın Yunanlı kölelerinin ülkesine tekrar dönmesine razı olduğunu söyledilerse de, genç kadın Orestes'in ülkeye kan dökmek için geldiğinin kesin olduğunu ileri sürdü. Bu arada Yaşlı Khryses konukların kim olduğunu öğrenmiş ve Küçük Khryses'i (torununu) yanına çağırarak onun, annesi Khryseis'in kendisine her zaman söylediği gibi Apollon'un oğlu olmadığını, gerçek babasının Agamemnon olduğunu ve dolayısıyla Orestes ve İphigeneia ile üvey kardeş olduğunu söyledi. Bu sırrın açığa çıkmasıyla birlikte, üvey kardeşler birbirlerine yardım ederek Thoas'ı öldürmeyi başardılar. Orestes de bunun üzerine Tanrıça'nın heykelini alarak, Erinylerin en sonunda kendisini rahatsız etmekten vazgeçtikleri Mykene'ye doğru gemisiyle yola çıktı.[8]

i. Buna karşın bazı yazarlar, bir fırtınanın Orestes'i Rodos'a getirdiğini ve kahramanın burada Helia Kâhini'nin kendisine söylediği gibi bir anıt inşa ettiğini söylerler. Diğer bir grup yazar ise, Apollon'un emri ile Orestes'in heykeli Attika'ya getirmesi gerektiğinden dolayı, Athena'nın, kahramanı Sminthos Adasında ziyaret ettiğini ve ona gitmesi gerektiği yerin bir sınır şehri olan Brauron olduğunu söylediğini iddia ederler. Buna göre heykel Bra-

uron'daki Artemis Tauropolos tapınağına konulacak ve Tanrıça'ya bir erkeğin boğazından alınan kanla birlikte sunulacaktı. Tanrıça ayrıca, hayatının sonuna kadar huzur içerisinde burada yaşayacağını söylediği ve doğum sırasında ölen zengin kadınların elbiselerini hediye ettiği İphigeneia'yı da bu tapınağın rahibesi olarak görevlendirdi. Bu hikâyeye göre Orestes'in içinde bulunduğu gemi en sonunda Brauron'a ulaştı ve heykeli bu şehre bırakan İphigeneia da tapınağın inşasının sürdüğü sırada Orestes'le birlikte Delphoi'ye gitti. Daha sonra buradaki bir tapınakta Elektra ile karşılaşıp onu, Pylades ile evlenmesi için Atina'ya geri getirdi.[9]

j. Tauris Artemis'in tahtadan yapılmış ve gerçek olduğu iddia edilen heykeli, Brauron'da ziyaret edilebilir. Buna karşın bazı yazarlar bunun sadece bir kopya olduğunu, asıl heykelin, Yunanistan'a gerçekleştirdiği talihsiz sefer sırasında Kserkses tarafından ele geçirilerek Susa'ya getirildiğini öne sürerler. Bu heykelin daha sonra Suriye Kralı Seleukos tarafından, günümüze dek ona ibadet etmeyi sürdüren Laodikaialılara hediye edildiği aynı yazarların dile getirdiği bir başka iddiadır. Diğer bir grup yazara göre kutsal emaneti Kserkses'e vermeye razı olmayan Orestes'in Tauris Khersonese'den ülkesine yaptığı yolculuk sırasında bir fırtınaya yakalanarak sığındığı ve şimdilerde Seleukeia adı verilen ülkede kutsal heykeli bıraktığını anlatırlar. Seleukeia sakinleri ise daha sonra Orestes'in anısına onun başındaki beladan kurtulduğu yer olan Melantios Dağı'nın ismini "deli olmayan" anlamına gelen Amanon Dağı olarak değiştirdiler. Buna karşın ülkelerinde Artemis Anaitis tapınağını inşa edenler Lydialılar da heykel üzerinde ayrıca hak iddia ederler. Aynı şekilde, yaşadıkları şehre verilen ismin, Orestes'in oraya bıraktığı matem tutan saç buklelerinden (komai) alındığı söylenilen Kapadokyalı Komanalılar da bu kutsal emaneti sahiplenirler. Anlatılanlara göre Orestes saç perçemlerini Artemis Tauropolos ritüellerini bu ülkeye getirdiği zaman bırakmıştı.[10]

k. Bazı yazarlar ise, Orestes'in heykeli odun yığınına saklayarak İtalya'daki Arikia'ya götürdüğünü, daha sonra hayatını kaybedip buraya gömüldüğünü, kemiklerinin ise sonraki yıllarda Roma'ya götürüldüğünü söylerler. Buna göre kutsal heykel de, kendisine yapılan ibadetlerin vahşi doğasından dolayı Romalılar tarafından Arikia'dan Sparta'ya gönderilmiş ve bu ülkede de Dürüst Artemis Tapınağı'na konulmuştur.[11]

l. Buna karşın Spartalılar, Roma'nın kurulmasından uzun yıllar önce bu heykele sahip olduklarını iddia ederek, Orestes'in kralları olduğu sırada onu da yanında getirdiğini ve bir söğüt koruluğuna sakladığını öne sürerler. Spartalıların söylediğine göre aradan geçen yüzlerce yıldan sonra kutsal emanetin nereye saklandığı unutulmuştu. Günlerden bir gün, Astrabakos ve Allopekos adlarındaki iki prens tesadüfen girdikleri bu koruda, söğüt dallarından yapılan taçla dik bir vaziyette bırakılan heykelin hoyrat görüntüsü

karşısında çıldırmışlardı; kutsal heykele Orthia ve Lygodesma isimlerinin verilmesi bu yüzdendir.

m. Heykel Sparta'ya getirilir getirilmez, Artemis'in tapınağında bir arada ibadet eden ancak birbirlerine rakip olan sadık hizmetkârları arasında tartışma çıktı. Bunlardan birçoğu tapınakta hayatını kaybederken geri kalanlar ise yakalandıkları hastalıktan öldüler. Spartalıların danıştığı kâhin onlara heykelin öfkesini yatıştırmak için tapınağın insan kanıyla yıkanması gerektiğini söyledi. Bunun üzerine kurban edilmek üzere bir kişi kurayla belirlendi. Bu seremoni Kral Lykurgos tahta geçinceye kadar her yıl geleneksel olarak gerçekleştirildi. İnsan kurban etmekten hoşlanmayan kral, başa geçer geçmez bu ritüeli yasakladı ve yerine, tapınağa kan kokusu sinene kadar erkek çocukların kırbaçlanması emrini verdi.[12] O andan itibaren Spartalı delikanlılar yılda bir kez kimin en fazla kırbaca dayanacağını belirlemek için birbirleriyle yarışmaya başladılar. Bu seremonilere de Artemis'in rahibesi elinde kutsal heykel olduğu halde katılmaktaydı. Her ne kadar küçük ve hafif olsa da, Taurisliler tarafından kendisine insan kurbanlar sunulduğu zamanlardan itibaren kana susamış olan bu heykel, Sparta'da da aynı karakteristiğe sahipti. Kırbaçlanan gencin kraliyet soyundan olması ya da görülmemiş bir şekilde yakışıklı olmasından dolayı kırbaçların şiddeti azalınca, heykel rahibenin taşıyamayacağı kadar ağırlaşmaktaydı. Bunun üzerine rahibe hemen kırbaççıyı azarlayarak; "Daha hızlı vur! Benim yükümü arttırıyorsun" diye bağırırdı.[13]

n. Helen ile Menelaos'un Orestes'i bulmak için Tauris'e doğru yola çıktığını, onun ölümünden hemen sonra bu ülkeye ulaştıklarını, her ikisinin de İphigeneia tarafından Tanrıça'ya kurban olarak sunulduğunu konu alan hikâye pek fazla ciddiye alınmamalıdır.[14]

1. Apollodoros: Epitome vi. 26; Euripidies: İphigeneia Tauris'te 77 ve 970; Hyginus: Fabula 120.
2. Euripides: *İphigeneia Tauris'te* 32; Kritik – Apollonius Rhodius: iii. 997; Eustathios: Dionysos 306; Apollodoros: Epitome vi. 26.
3. Herodotos: iv. 103; Ovidius: Pontic Epistles iii. 2. 45; Apollodoros: Epitome vi. 26; Euripides: İphigeneia Tauris'te 40 ve 88.
4. Sicilyalı Diodoros: iv. 44. 7; Sophokles: Aias 172; Pausanias: i. 23. 9; Servius – Vergilius: Aeneis ii. 11. 6; Valerius Flaccus: viii. 208; Ovidius: Ibis 384 ve Pontic Epistles iii. 2. 71; *Orphic Argonautica* 1065.
5. Euripides: İphigeneia Tauris'te 784 ve 1045; Ovidius: Pontic Epistles iii. 2. 45; Herodotos: iv. 103; Hesiodos: Catalogue of Women, Pausanias'ın alıntısı: i. 43. 1; Ammianus Marcellinus: xxii. 8. 34.
6. Hyginus: Fabula 120; Apollodoros: Epitome vi. 27.
7. Ovidius: Pontic Epistles *a.g.e.*; Hyginus: *a.g.e.*; Euripides: İphigeneia Tauris'te 1037.
8. Hyginus: Fabulae 120 ve.121; Euripides: İphigeneia Tauris'te 1435; Hyginus: Fabula 121.
9. Apollodoros: Epitome vi. 27; Euripides: İphigeneia Tauris'te 89-91 ve 1446; Pausanias: i. 33. 1; Tzetzes: *On Lycophron* 1374.
10. Pausanias: i. 23. 9, iii. 16. 6 ve viii. 46. 2; Tzetzes: *a.g.e.*; Strabon: xii. 2. 3.
11. Serivus – Vergilius: Aeneis ii. 11. 6 ve vi. 136; Hyginus: Fabula 261.

12. Pausanias: iii. 16. 6-7.
13. Hyginus: Fabula 261; Servius – Vergilius: Aeneis ii. 11. 6; Pausanias: *a.g.e.*
14. İskenderiyeli Hephaistion: iv, Photios'un alıntısı, 479.

*

1. Mitologların bazı vahşi gelenekleri gizleme endişesi bu hikâye ve onun farklı anlatılarında açıkça karşımıza çıkar. Saklı tutulmaya çalışılan öğeler arasında İphigeneia'nın ölümü nedeniyle Artemis'in Agamemnon'dan öç alması, aynı şekilde kardeşi Palamedes'in ölümü nedeniyle Oiaks'ın yine Agamemnon'dan intikam alması sayılabilir. Görünüşe göre efsanenin özgün hali muhtemelen aşağıdaki gibiydi. Komutanlarının ısrarlarına daha fazla karşı gelemeyen Agamemnon, Troya'ya sefere giden Yunan donanmasının Aulis'de fırtınaya yakalanması nedeniyle öz kızı İphigeneia'yı tanrılara kurban olarak sunmayı kabul etmek zorunda kaldı. İphigeneia'nın kendi rahibesi olması nedeniyle Artemis, yapılan bu saygısızlığı hemen cezalandırdı. Tanrıça bunun için Agamemnon'un yerine Aigisthos'un tahta geçmesine ve sefer dönüşünde onu öldürmesine yardım etti. Yine Artemis'in telkinleriyle Oiaks, Orestes'e Erinylerden kurtulabilmesi için Skamandros Nehri'nin balçık haline getirdiği bölgeye gitmesini salık vermişti; zira burada Athena, Orestes'i koruması altına alabilecekti. Anlatılanların aksine Oiaks, Orestes'in ülke insanının işlediği suçlar için bir günah keçisi olarak belirlendiği, boğazının Tanrıça Artemis'in bakire rahibesi tarafından kesildiği geleneksel Pharmakos olarak seçildiği Brauron limanına ulaşmıştır. Orestes'in, göründüğü kadarıyla Artemis'in unvanlarından biri olduğu muhtemel olan İphigeneia tarafından kurban edildiği gerçeğini, aslında, Oiaks, Elektra'ya Delphoi'de karşılaştıkları zaman söylemişti.

2. Takip eden devirde yaşayan ataerkil Yunanlılar çok büyük bir olasılıkla bu efsaneden –aynı hikâyenin, Orestes'in değil de Menelaos'un, Tanrıça Artemis'in gazabına uğradığını konu alan bir başka versiyonu Photios tarafından dile getirilmiştir– hoşlanmamışlardır. Bu insanlar aynı zamanda, Agamemnon'u işlediği cinayetten; Tanrıça Artemis'i de İphigeneia'yı kurban edilmekten kurtarıp, onu kendisine hizmet etmesi için kaçırmakla –Brauron'a değil de, eylemlerinden hiçbir şekilde sorumluluk kabul etmedikleri Taurisli barbarlar arasına– babası Zeus'un isteklerine karşı gelmesi nedeniyle işlediği suçtan aklamışlardır. Sonraki devirlerde Yunanlılar ayrıca, Tanrıça'nın kesinlikle Orestes'i öldürmediğini (hatta hiçbir Yunanlı'yı kurban etmediğini), fakat bunun tam tersine ona, Apollon'un emriyle Tauris heykelini Yunanistan'a götürmesinde yardımcı olduğunu ileri sürmüşlerdir.

3. İason'un Karadeniz'e yaptığı seferi konu alan efsaneden etkilenen vaziyeti kurtarır nitelikteki bu hikâye –Servius'un naklettiği versiyona göre Orestes kutsal heykeli Tauris Khersonese'den değil de Kolkhis'den çalmıştır– Bra-

uron'da insanların boğazının kesilerek öldürüldüğü şeklindeki söylentiyi açıklığa kavuşturur. Mykene, Arikia, Rodos ve Komana'da da benzer uygulamalarıyla karşılaştığımız bu seremoni daha sonra küçük bir kesikten kan dökme şeklinde değiştirilmiştir. "Tauropolos", Athena Buphonia'da varlığını sürdüren (Pausanias: i. 28. 11) Girit boğa kurban etme geleneğini çağrıştırır. Bu ritüellerde esasen kurban edilen çok büyük bir olasılıkla kutsal kralın kendisidir.

4. Bir zamanlar aynı şekilde insan kurban etme seremonilerini de içerdiği söylenen Sparta bereket ritüelleri Dürüst Artemis onuruna düzenlenmekteydi. Akdeniz'e kıyısı olan bölgelerdeki ilkel pratiklerden anlaşıldığı kadarıyla kurban, Ay büyüsü eşliğinde söğütten kesilen sırımlarla heykele –kutsal ağaç kütüğü, muhtemelen armut ağacı– bağlanır, kamçıdan çıkan sesler erotik bir zevk yaratana kadar kırbaçlanır ve kurban, cinsel hazzın doruğuna geldiğinde sperm ve kanı toprağa bereket katardı. Hiç ağlamadan bütün organlarını bir tilkinin kemirmesine izin veren gencin konu edildiği meşhur hikâye ile Alopekos'a verilen isim, Teumessos'un Tilki Tanrıçası'na (Vixen) Sparta'da da ibadet edildiğini gösterir.

5. Göktaşlarının yanı sıra, nereden geldiği bilinmeyen, ancak benzer bir şekilde Cennet'ten düştüğü ifade edilen küçük ritüel nesnelere de tanrısal payeler atfedilmekteydi. Bunlara sonraki devirlerde Yunanlılar tarafından Zeus'un yıldırımlarıyla özdeşleştirilen Neolitik Çağ'a ait ince bir işçiliğin ürünü olan mızrak başları (İngiltere'nin kırsal kesimlerinde çakmaktaşı oklarına "küçük, yaramaz cinin iğneleri" denmesi gibi) ya da Efesli Artemis tarafından giyilen başlıkta gizlenmiş olan tunç havaneli örnek olarak gösterilebilir. Brauronialı Artemis ve Erekhthion'daki zeytinağacından yapılan Athena imajları gibi heykellerin Cennet'ten düşerek gökyüzündeki bir delikten geçerek dünyaya ulaştığı söylenirdi. Brauron'daki tanrıçaya ait olan kutsal heykelde, kurban etme seremonilerinde kurbanların boğazlarını kesmede kullanılan "obsidia" (Melos adasında çıkarılan volkanik cam) bıçağının bulunduğu kuvvetle muhtemeldir.

6. Efsanede Osiris'in, Tauris Khersonese'yi (Krimea) pulluğuyla sürdüğüne değinilmesi göründüğü kadarıyla zoraki yapılmış bir ifade olmakla beraber Herodotos, Kolkhis ile Mısır arasında yakın bir bağın varlığı üzerinde ısrarla durur. Kolkhis nakledilen efsanede yanlış bir şekilde Taurislilerin yaşadığı yer olarak tasvir edilmiştir. Triptolemos gibi Osiris'in de birçok yabancı ülkeye tarımı tanıttığı söylenir.

117.
ORESTES'İN TAHTA GEÇİŞİ

Bu sırada Aigisthos'un oğlu Aletes, Orestes ile Pylades'in Tauris Artemis Tapınağı'nda kurban edildiği şeklindeki kasıtlı söylentiye inanarak [bu dedikoduyu Oiaks etrafa yaymıştı] Mykene tahtını ele geçirmişti. Ne var ki söylentinin doğruluğundan şüphe duyan Elektra danışmak için Delphoi Kâhini'ne gitti. Bunlar olurken İphigeneia da Delphoi'ye henüz ulaşmış ve Elektra'ya onun Orestes'in katili olduğu söylenmişti [Oiaks tarafından]. Bunun üzerine Elektra, kardeşinin intikamını almak için tapınaktan aldığı yanmakta olan odunla, aradan geçen onca yıldan sonra tanıyamadığı İphigeneia'nın gözlerini dağlamak için ona saldırdı. Elektra'nın amacına ulaşmasına ramak kala, Orestes oraya geldi ve olan biten her şeyi kız kardeşine anlattı. Böylece tekrar bir araya gelen Agamemnon'un çocukları neşe içinde Mykene'ye geri döndüler. Orestes burada Aletes'i öldürerek Thyestes Ocağı ile Atreus Ocağı arasındaki kan davasına bir son verdi. Anlatılanlara göre, sonraları Orestes'in kendisine merhamet gösterdiği Aletes'in kız kardeşi Erigone de tam Orestes tarafından öldürülmek üzereyken, Tanrıça Artemis araya girmiş ve genç kızı alarak Attika'ya götürmüştü.[1]

b. Bazı yazarlar İphigeneia'nın ya Brauron'da ya da şimdilerde bir tapınağının bulunduğu Megara'da hayatını kaybettiğini; diğer yazarlarsa onun Artemis tarafından Genç Hekate adıyla ölümsüzleştirildiğini söylerler. Pylades ile evlenen ve kocasına Medon ile II. Strophios adında iki çocuk dünyaya getiren Elektra, öldüğünde Mykene'de toprağa verildi. Orestes ise, kuzeni Hermione ile evlendi; Hermione, nişanlısı olan Akhilleus'un oğlu Neoptolemos'un Delphoi'de öldürülüşünde hazır bulunduktan sonra Orestes ile evlenmişti.[2] Bu evlilikten Orestes'in sonraki yıllarda tahtını bırakacağı oğlu Tisamenos; Erigone ile yaptığı ikinci evliliğinden ise Penthilos dünyaya geldi.[3]

c. Menelaos hayatını kaybettiğinde Spartalılar Orestes'i kralları olması için ülkelerine davet ettiler. Ülkede yaşayanlar onu, Menelaos'un bir köle ile

birlikteliğinden dünyaya gelen Nikostratos ile Megapenthes'e karşın, Tyndareos'un torunu olduğu için tercih etmişlerdi. Phokisli müttefiklerinin de kurulmasında yardımcı olduğu orduyla Arkadya'nın büyük bir kısmını Mykene sınırlarına dahil etmeyi başarmış ve çok geçmeden de, Kral Kylarabes'in bir veliahta sahip olmaması nedeniyle Argos'ta da hükümranlığını ilan etmişti. Orestes ayrıca, Akhaia'da da egemenliğini ilan etti, ancak Delphoi Kâhini'nin söylediklerine uyarak en sonunda Mykene'den Arkadya'ya göç ederek bu ülkede yetmiş yaşına bastığında, sürgün yıllarında kurduğu kasaba olan Oresteion ya da Orestia'da bir yılanın sokmasıyla hayatını kaybetti.[4]

d. Orestes Tegea'da toprağa verildi. Bu arada Aristoteles ile birlikte aynı anda tahta geçen, iki ayrı eşe ve iki ayrı eve sahip ilk Lakonialı olan Anaksandrides'in hükümranlığından önce Spartalılar, Tegialılarla girdikleri hiçbir savaştan galip ayrılmamışlar ve Delphoi Kâhini'ne başvurmuşlardı. Kâhin de onlara Orestes'in kemiklerine sahip olmaları gerektiğini söylemişti. Kemiklerin nerede olduğunu bilmeyen Spartalılar, arabulucu Likhas'ı bu ülkeye göndererek daha fazla bilgi edinmek istediler. Tegealılar bu isteği bir şiirle yanıtladılar:

Düz ve engebesiz Arkadya Tegea ovasında,
Her daim ihtiyaç duyulan iki rüzgârın estiği;
Yumrukların arda arda indiği, şeytanın üst üste durduğu yere git.
Senin aradığın prens orada, bize her şeyi bağışlayan toprakta yatıyor;
Onu evine götür ve böylece Tegea'nın efendisi ol.

İki ülke arasındaki geçici ateşkes sayesinde Likhas, tunç yerine demiri döverek ondan kılıç yapmaya çalışan bir demirciyle karşılaştığı Tegea'ya gitmekte hiçbir sıkıntı çekmedi. Demirci ağzı açık bir şekilde bu tuhaflığı izleyen Likhas'a, "Bu seni çok mu şaşırttı?" diye cevap verdi. "O zaman seni daha da şaşırtacak bir şey göstereyim. Bu yedi kübit uzunluğunda bir tabut, içinde de aynı uzunlukta bir ceset var. Onu, atölyemdeki şu kuyuyu kazdığımda toprağın içinde buldum."

e. Likhas, şiirde bahsedilen rüzgârlardan, demircinin körüğünden çıkan rüzgârın; ardı ardına inen yumruklardan, çekiç vuruşlarının; üst üste duran şeytanlardan da demir kılıç ve ona şekil veren tokmağın kastedildiğini anladı; zira, Demir Çağı beraberinde kanlı günleri de getirmişti. Likhas bunun üzerine hemen ülkesine geri dönerek haberi Spartalılara verdi. Ülkenin önde gelenlerinden oluşan yargıçlar, kendi önerisiyle Likhas'ı işlediği suçtan dolayı cezalandırmış gibi davrandılar. Bunun üzerine cezalandırılmaktan korktuğu için ülkesinden rol gereği kaçan Likhas, demirciyi ikna ederek atölyesin-

de saklanmak için ondan izin aldı. Gece yarısı olur olmaz da tabuttaki kemikleri çıkararak hemen Sparta'ya geri döndü ve bu kutsal emanetleri mezarları bugün bile insanların ziyaret ettiği Fataların tapınağının hemen yanında tekrar bir araya getirdi. O günden sonra Spartalılar Tegealılar ile girdikleri bütün savaşları kazandılar.[5]

f. Torunu Orestes'in de kullandığı Pelops'un mızrak-asası, sonraki devirlerde Phokis'te, muhtemelen Elektra'nın onu sakladığı yer olan Khaironeia ile Phanoteus arasındaki sınır bölgesinde bir altın yığınının altında bulunmuştur. Kutsal hazine için yapılan anlaşma sonucunda Phanotailılar altınları alırken, Khaironeialılar da asaya sahiplendiler ve o günden sonra ona en büyük tanrıları olarak ibadet ettiler. Her biri bir yıllık süre için mızrağa bakmakla görevli rahipler ise, bu kutsal emanetleri kendi evlerinde saklarlar ve her çeşit yiyecek ve meyve ile donattıkları masalarda onuruna her gün kurbanlar sunarlardı.[6]

g. Buna karşın bazı yazarlar Orestes'in Arkadya'da hayatını kaybettiğini yalanlarlar. Bunlar, kahramanın, sürgün cezasından hemen sonra, bir kâhinin tavsiyesine uyarak Lesbos adası ile birlikte Tenedos'u ziyaret ettiğini ve burada, Amyklae de dahil olmak üzere farklı şehirlerden bir araya gelen insanlarla birlikte koloniler kurduğunu söylerler. Buna göre bahsedilen göç, İonialardan dört nesil sonra meydana gelmiştir. Buna karşın diğer bir grup yazar ise, Orestes'in değil de bizzat oğlu Penthilos'un Lesbos'u istila ettiğini, Spartalılardan yardım alan torunu Gras'ın, şimdilerde Aiolia adı verilen, İonia ve Mysia arasında kalan ülkeyi ele geçirdiğini; bir diğer torunu Arkhelaos'un ise, Aiolia yerleşimcilerini Marmara Denizinin güney kıyılarında, Daskylion yakınlarındaki Kyzikene adındaki ülkeye götürdüğünü iddia ederler.[7]

h. Bu sırada, babasından sonra ülkesinde hükümranlığını ilan eden Tisamenos takip eden yıllarda Sparta, Mykene ve Argos'tan Herakles'in oğulları tarafından çıkartıldı ve ordularıyla birlikte Akhaia'ya sığındı. Tisamenos'un oğlu Kometes de Asya'ya göç etti.[8]

1. Hyginus: Fabula 122.
2. Euripides: İphigeneia Tauris'te 1464 ve 915; Pausanias: i. 43. 1 ve x. 24. 4-5; Hellanicus, Pausanias'ın alıntısı: ii. 16. 5; Hyginus: Fabula 123; Strabon: ix. 3. 9.
3. Apollodoros: Epitome vi. 28; Kinaithon, Pausanias'ın alıntısı: ii. 18. 5; Tzetzes: *On Lycophron* 1374.
4. Pausanias: ii. 18. 5 ve viii. 5. 1-3; Asklepiades, kritik – Euripides: Orestes 1647; Apollodoros: *a.g.e.*; Tzetzes: *a.g.e.*
5. Pausanias:iii. 3. 7; iii. 11. 8; iii. 3. 5-7 ve viii. 54. 3; Herodotos: i. 67-8.
6. Pausanias: ix. 40. 6.
7. Pindaros: Nemea xi. 33-5; Hellanicus, Tzetzes'in alıntısı: *On Lycophron* 1374; Pausanias: iii. 2. 1; Strabon: xiii. 1. 3.
8. Pausanias: ii. 8. 6-7 ve vii. 6. 21.

*

1. Görüldüğü kadarıyla İphigeneia, tarihi çağlarda sadece bir bakire değil, aynı zamanda bir Nympha ve "yaşlı kadın", bir başka deyişle Vakurlar ya da Üçlü Hekate olan Artemis'e atfedilen bir unvandı; İphigeneia kelime olarak "güçlü bir ırka annelik yapan" anlamına gelir. Birçok ülkede hükümranlık kurduğunun anlatılması nedeniyle Orestes isminin bir unvan olma ihtimali çok yüksektir. Orestes'in Arkadya Orestia'da bir yılan tarafından öldürülmesi onun, Nemealı Opheltes ile özdeşleştirilen Akrisios'un oğlu Apesantes; Athamas'ın oğlu Munitus; Libya'da bir yılanın sokmasıyla hayatını kaybeden Lapithli Mopsos ile yine bir yılan tarafından öldürülen ve ayrıca Osiris'in bir başka unvanı olan Mısırlı Ra gibi ilkel çağlardaki krallarla ilişkilendirilmesine neden olur. Bu ölümcül zehirlerin hepsinin kaynağı ayak topuğundan alınan yaralardır. Buna karşın, Kentaurlardan Kheiron ve Pholos; Giritli Talos, Myrmidonlu Akhilleus ile Euboialı Philoktetes, anlaşıldığı kadarıyla, okun ucundaki zehirle hayatlarını kaybetmişlerdir. Arkadyalı Orestes, esasen Libyalılarla akrabalık bağı olan bir Pelasg'dır.

2. Artemis'in Erigone'yi Orestes'in gazabından kurtarması, Tanrıça'nın yardım ettiği Thyestes Kavmi ile, Zeus'un yardım ettiği Atreus Kavmi arasındaki düşmanlık nedeniyle meydana gelen bir başka olaydır. Tisamenos'un ("intikam gücü") isminden anlaşıldığı kadarıyla, iki kavim arasındaki bu anlaşmazlık sonraki nesillerde de devam etmiştir; zira Apollodoros bir ifadesinde, Tisamenos'u Hermione'nin değil de Erigone'nin oğlu olarak tasvir eder. Kan davasının konu edildiği hikâyenin genelinde göz önünde bulundurulması gereken nokta, Zeus ile başa baş bir mücadeleye giren Artemis, bakire bir avcı ya da Apollon'un sevgili kız kardeşi olan Artemis'ten ziyade, tarihi çağların anaerkil tanrıçası olan Artemis'in kendisidir. Mitologlar, Zeus'un tarafını tutan tanrı Apollon'un bu tanrısal kavgaya aktif bir şekilde katıldığını gizlemek için ellerinden geleni yapmışlardır.

3. Genellikle kavmin atasına ait olanlarla özdeşleştirilen Gigantlara ait kemikler, bir şehrin savunulması sırasında kullanılan sihirli nesneler olarak görülürlerdi. Yapılan kehanetten sonra Atinalıların, Theseus'a ait olduğunu öne sürdükleri kemikleri Skyros'tan Atina'ya geri getirmeleri bu yüzdendir. İki metrelik iskeletleriyle Britanya'da nadiren izlerine rastladığımız bir dev ırkının –Afrika'daki Ekvator civarında yaşayan Hamitik Vatusiler bu ırkın akrabasıdır– Neolitik Çağ Avrupa'sında var olması nedeniyle bu kemiklerin alışılmamış bir büyüklükte olması muhtemeldir. Filistin ve Karia'daki Anakimler de bu ırka aittiler. Buna karşın eğer Orestes, Troya Savaşı sırasında yaşayan bir Akha ise ve Homeros yazıtlarında adı geçen kahramanların öl-

düklerinde neolitik tarzda gömülmekten ziyade yakıldıkları göz önünde bulundurulursa Atinalıların ona ait iskeleti bulup ölçmüş olmaları imkânsızdır.

4. "Şeytanın üst üste durması" genellikle, demirden yapılan kılıca, aynı şekilde demirden yapılmış bir örs üzerinde şekil verilmesi şeklinde yorumlanır. Buna karşın bahsedilen çağın sonlarına doğru taştan yapılan örsler kullanılmaktaydı. Dolayısıyla, bir çekiçle kılıca şekil verildiği şeklindeki yorum akla daha yatkındır; yine de demir çekiçler Romalıların yaşadığı çağa dek oldukça nadirdi. Demir aynı zamanda Mykeneliler için sıradan işlerde kullanılmayacak kadar kutsal ve az bulunan bir madendi; maden filizinden ayrıştırılarak değil, tanrıların gönderdiği göktaşlarından saf olarak elde edilirdi. Zaman içerisinde demirden yapılan silahların Karadeniz'deki Tibarene'den Yunanistan'a getirilmesiyle, bir süreliğine bu madeni eritme ve ona şekil verme sanatı bir sır olarak saklandı. Bu arada Helenistik Çağ'da bile demirciler "tunç işçileri" olarak adlandırılmaya devam edildiler. Ne var ki demir silahların gün geçtikçe yaygınlaşması ve herkes tarafından kullanılmaya başlanmasıyla ile efsaneler çağı da sona ermiş oldu; zira altın, gümüş, bakır, kalay ve kurşun gibi tanrıça için kutsal sayılan ve onun takvimsel ritüelleriyle ilişkilendirilen metallere demir dahil değildi.

5. Hükümranlık nişanı olan Pelops'un mızrak-asasının, başrahibeye ait olduğu aşikârdır. Euripides'e göre Oienomaos'un öldürüldüğü mızrak –muhtemelen bu da bir asaydı– bundan dolayı İphigeneia'nın yatak odasında saklanmıştır. Daha sonra Klytaimnestra'nın sahip olduğu bu asa, (Sophokles: Elektra 651) Pausanias'ın naklettiğine göre Elektra tarafından Phokis'e getirilmiştir. Orestes'in adının kraliyet unvanlarından biri olan Küçük Asya'da yaşayan Yunanlılar, onun ilk Aiol kolonisini kendi bölgelerinde kurmuş olmasından oldukça memnundular. Bunu yaparken de uygulamalarını muhtemelen, krallık tarihinde yeni bir dönem yaratan hikâyeye dayandırmışlardır. Buna göre, kutsal kralın hükümranlık süresi sona erdiğinde, hayatı bağışlanarak yerine bir veliaht kurban etmesine izin verilir –Orestes'in ikinci kez sürgüne gidişinin bir açıklaması olan işlediği cinayet– ve kral da muhtemelen bundan sonra deniz aşırı bir yere giderek burada bir koloni kurardı. Spartalıların, köle bir kadından dünyaya gelmiş olmaları nedeniyle Orestes'i Menelaos'un oğullarına tercih ettiğini anlatan mitologlar, soy kütüklerinin söz konusu tarihlerde kadın merkezli olduğunun farkında değillerdir. Bir Mykeneli olarak Orestes, Sparta'nın veliaht kraliçesi Hermione ile evlenerek hükümranlığını ilan edebilirdi. Bu durumda kraliçenin erkek kardeşleri başka yerlerdeki krallıklarda şanslarını denemek zorundaydılar. Argolisli bir prenses hiçbir yasaklamayla karşılaşmaksızın bir köleden çocuk dünyaya getirebilirdi. Bu durumda Elektra'nın Mykene'de evlendiği köylünün tahtta hak iddia etmesini engelleyecek hiçbir yasak mevcut değildi.

6. "Bir insanın hayatı üç 20 ve bir 10'dan oluşur" şeklindeki Mezmur hikâye, gözlemden ziyade, dini temellere dayanmaktadır. Buna göre 7, kutsallığın; 10 ise mükemmelliğin sayısıydı. Orestes de benzer bir şekilde 70 yaşına erişmiştir.

7. Anaksandrides'in tek eşlilik geleneğine aykırı hareket etmesi muhtemelen bir hanedanlık gereksinimi nedeniyledir. Belki de kendisi ile aynı anda tahta geçen Aristoteles, yeniden taç giyme ayrıcalığına kavuşmadan hükümranlık süresinin sona ermesinden çok önce hayatını kaybetmiştir. Aristoteles'in, tahta geçme ayrıcalığını veliaht kraliçe ile yapmış olduğu evlilik sayesinde kazanmış olması nedeniyle, Anaksandrides, bir kral ve aynı zamanda bir eş olarak onun yerini almıştır.

8. MÖ 14. yüzyıl sonlarına doğru Lesbos'da bir Akha Krallığının kurulmuş olduğu Hitit kayıtlarından anlaşılmaktadır.

118.
HERAKLES'İN DOĞUMU

İntikam almak için Taphialar* ile Teleboalılara savaş açan Mykene'nin ulu kralı Elektryon, Perseus'un oğlu ve aynı zamanda Anakso'nun kocası idi. Bu iki kavim, Mykene tahtında hak iddia eden Pterelaos'un yaptığı planla bir araya gelerek Elektryon'un sürüsüne saldırmış ve bunun sonucunda kralın sekiz oğlu hayatını kaybetmişti. Elektryon sefer için ülke dışına çıktığında tahtını Troizenli Kral Amphitryon'a emanet etti ve giderken ona: "Senden ülkemi iyi yönetmeni istiyorum. Savaştan zaferle döndüğümde seni kızım Alkmene ile evlendireceğim" dedi. Ne var ki Amphitryon, çalınan sığırların kendisinde olduğunu söyleyen Elis Kralına talep ettiği fidyeyi ödeyerek sürüyü ondan geri aldı ve bunların kendi sığırları olup olmadığını anlaması için Elektryon'u ülkeye geri çağırdı. Ancak Amphitryon'un sürüyü almak için ödediği bedeli kendisinden talep etmesine sinirlenen Elektryon, Elealıların çalınan bir malı satmaya hakları olmadığını söyledi ve Amphitryon'a dönerek böyle bir sahtekarlığa neden göz yumduğunu sordu. Bu soruyu cevaplandırmaya bile tenezzül etmeyen Amphitryon sinirini, asasını fırlattığı bir inekten çıkardı. Ne var ki ineğin boynuzlarına çarpıp sektiği için yönünü değiştiren asa, Elektryon'a isabet ederek onun ölümüne neden oldu. Bunun üzerine Amphitryon, Mykene ve Tiryns'te egemenliğini ilan eden ve başkent Midea da dahil olmak üzere ülkenin geri kalanını Pelops'un oğulları Thyestes ve Atreus'a emanet eden amcası Sthenelos tarafından Argolis'ten kovuldu.[1]

b. Alkmene ile birlikte Thebai'ye kaçan Amphitryon, burada, kızı Perimede'yi Elektryon'un hayatta kalan tek oğlu olan Likymnios ile evlendiren Kral Kreon tarafından günahlarından arındırıldı. Likymnios, Elektryon'un, Midea adındaki bir Phrygialı kadınla yaşadığı gizli aşk ilişkisinden dünyaya gelmişti[2]. Bu arada Alkmene, öldürülen sekiz kardeşinin öcünü almadan Amphitryon ile evlenmemeye yemin etmiş ve bu yeminine de sadık kalmıştı. Bunun üzerine Kreon Thebai'yi Teumessos tilkisinden† kurtarması koşuluyla, Boio-

tia ordusunun Amphitryon'un emrine girmesine izin verdi. Kralın şartını Amphitryon, Lailaps[‡] adındaki av köpeğini Atinalı Kephalos'tan ödünç alarak yerine getirdi. Görevini bu şekilde yerine getiren Amphitryon, Atinalı, Phokisli, Argivli ve Lokrialılardan oluşan orduyla Teleboalı ve Taphiaları alt etmeyi başardı ve ele geçirdiği adaları, amcası Helios'un da içinde bulunduğu müttefiklerine bağışladı.

c. Bu sırada Amphitryon'un yokluğunu fırsat bilen Zeus, onun kılığına girerek Alkmene'ye kardeşlerinin intikamının alındığını müjdeledi –gerçekten de Amphitryon o sabah zaferini ilan etmişti– ve o geceyi genç kadınla birlikte geçirdi.[3] Anlatılanlara göre bu gece üç gün sürmüştü. Çünkü Zeus'un emriyle Hermes, Helios'a güneşin ışığını söndürmesini, saatlere dinlenmelerini ve bir sonraki günü de evinde geçirmelerini söylemişti. Zira, bu aşkın meyvesi olarak dünyaya gelecek olan Zeus'un kafasındaki şampiyona hayat vermek aceleye getirilmemesi gereken bir işti. Kronos'un Baş Tanrı olduğu ve hiçbir zaman Thebai'ye, aşk serüvenleri yaşamak için eşini terk etmediği eski güzel günleri büyük bir özlemle yad eden Helios, bundan yakınsa da kendisine verilen emri yerine getirdi. Hermes daha sonra Ay'a çok yavaş ilerlemesini, Uykuya da olan bitenden kimsenin haberdar olmaması için bütün insanları uyku mahmurluğunda tutmasını emretti.[4] Aldatıldığının farkına varmayan Alkmene, Pterelaos'un Oikhalia'da nasıl bozguna uğradığını büyük bir zevkle Zeus'un ağzından dinledi ve kocası sandığı kişiyle otuz altı saat süren o gecede birlikte oldu. Ertesi gün, Alkmene ile birlikte olmaya can atan Amphitryon zafer sarhoşluğu içinde evine döndüğünde eşinin kendisini, beklediği kadar sıcak karşılamadığına şahit oldu. Hatta kocasına dönerek "Dün bütün gece gözlerimizi bile kırpmadık" diye şikâyet etti ve ekledi, "Herhalde benden kazandığın zaferin hikâyesini ikinci kez dinlememi beklemiyorsun?" Bu sözlere bir anlam veremeyen Amphitryon, olan biteni anlamak için kâhin Teiresias'a danıştı. Kâhin de ona, eşinin kendisini Zeus'la aldattığını söyledi. Kıskançlıktan dolayı tanrıların gazabına uğramaktan korkan Amphitryon bunun üzerine Alkmene ile birlikte olmaya cesaret edemedi.[5]

d. Bu olaydan dokuz ay sonra Zeus, Olympos'ta bir gün boş bulunup, yeryüzünde şu an doğmak üzere olan bir erkek çocuğunun dünyaya geleceğini, ona "Hera'nın Şanı" anlamına gelen Herakles adının konulacağını ve bu kişinin ileride Perseus Kavmine hükümdar olacağını büyük bir gururla anlatmıştı. Bunun üzerine Hera, hemen Zeus'un yanına giderek ondan, Perseus Ocağında akşam karanlığı çökmeden önce doğacak ilk çocuğun Büyük Kral olacağına dair yemin etmesini istedi. Zeus, asla geri dönemeyeceği yeminlerinden birini daha eder etmez Hera çabucak Mykene'ye gitti ve burada Kral Sthenelos'un o sırada hamile olan eşi Nikippe'nin doğum sancılarını başlattı. Tanrıça hemen sonra Thebai'ye giderek, kıyafetini ilikleyip parmaklarını bir-

birine kilitleyerek, Alkmene'nin kapısının önünde bağdaş kurup oturdu. Amacı Herakles'in doğumunu geciktirip, o sırada annesinin karnında henüz yedi aylık olan Sthenelos'un oğlu olan Eurystheus'un doğumunu çabuklaştırmaktı. Bunun sonucunda Herakles Eurystheus'tan bir saat sonra dünyaya geldi ve ertesi gün de ikiz kardeşi, Alkmene'nin Amphitryon'dan olan oğlu İphikles doğdu. Buna karşın bir grup yazar, İphikles'in değil de Herakles'in bir gece sonra dünyaya geldiğini; diğer bir grup ise Alkmene'nin ikizlere aynı gece hamile kaldığını ve dolayısıyla her ikisinin de aynı gece dünyaya geldiğini, Baba Zeus'un da doğum yatağını tanrısal olarak aydınlattığını iddia eder. İlk başta Herakles'e Alkaios ya da Palaimon adı verilmişti.[6]

e. Hera Olympos'a döndüğünde Doğum Tanrıçası Eileithyia'yı Alkmene'nin kapısına bırakarak genç kadının doğumunu nasıl geciktirdiğini büyük bir gururla anlattı. Bunun üzerine büyük bir öfkeye kapılan Zeus, Hera'nın kendisine yaptığı oyunu görmemesini sağlayan büyük kızı Ate'ye lanet okuyarak onun bir daha Olympos'a gelmesini yasakladı. Kızını saçlarından tutan Zeus bununla da kalmayarak onu yeryüzüne gönderdi. Her ne kadar Zeus verdiği sözden geri dönememiş ve Perseus Kavminin başına Herakles'in geçmesini sağlayamamışsa da Hera'ya, Eurystheus'un Herakles'e vereceği On İki görevin yerine getirilmesi halinde onun bir tanrı olacağına dair ikna ettirmeyi başarmıştı.[7]

f. Zeus'un Niobe de dahil olmak üzere diğer sevgililerin aksine Alkmene, Zeus tarafından sırf gönül eğlendirmekten ziyade, –aslında genç kadın, güzelliği, soyluluğu ve bilgeliği ile diğer kadınların hepsini geride bırakıyordu– tam aksine tanrıları ve insanları yok olmaktan kurtaracak kadar güçlü bir evlat sahibi olmak amacıyla seçilen bir âşıktı. Niobe'nin ardından baştan çıkardığı on altıncı ve son ölümlü olan Alkmene'den sonra Zeus, Herakles kadar kahraman bir erkek çocuğu başka hiçbir kadının dünyaya getiremeyeceğini bildiğinden o günden sonra hiçbir ölümlü ile birlikte olmadı. Aslında bu, Zeus'u o kadar çok onurlandırmıştı ki, sevgilisine kabaca sahip olabilecekken Amphitryon'un kılığına girme zahmetine katlanmış ve ona birbirinden güzel sözler söyleyip iltifat etmeyi ihmal etmemişti. Alkmene'nin kendisiyle aşk yaşamayacağını bilen Zeus, Amphitryon'un kılığına girdikten sonra âşığına Karkhesia kâsesini hediye etmiş ve genç kadın da bunun bir savaş ganimeti olduğunu sandığından hiç tereddüt etmeden kabul etmişti. Bu kâse, babası Poseidon tarafından Telebos'a verilmişti.[8]

g. Bazı yazarlar bizzat Hera'nın Alkmene'nin doğumunu geciktirmediğini, bunu yapmak için büyücü kadınları gönderdiğini; ayrıca Teiresias'ın kızı Historis'in, çocuğun dünyaya gelmesi ve onların uzaklaşması için bu kadınları doğum odasından –bu yer Thebai'de hâlâ gösterilmektedir– bir sevinç çığlığı atarak aldattığını anlatırlar. Buna karşın diğer bir grup yazara göre ise, Hera adına doğumu geciktirenin Eileithyia olduğunu, Alkmene'nin sadık dostla-

rında sarı saçlı Galanthis'in ya da Galen'in Eileithyia'yı şaşırmak için doğum odasından dışarı çıkarak bebeğin dünyaya geldiğini söylediğini ve Tanrıça'nın yaşadığı şaşkınlıkla bir anda ayağa kalkarak parmaklarını birbirinden ayırmasıyla Herakles'in doğduğunu ileri sürerler. Buna göre Galanthis, amacına ulaştığında kahkahalar atarak planının başarılı olmasını kutlamıştı; ne var ki bu Eileithyia'yı öfkelendirmiş ve Tanrıça genç kadını bir gelinciğe dönüştürmüştü. Alkmene'nin evini sık sık ziyaret eden Galanthis, yalan söylediği için Hera tarafından cezalandırılmış ve o günden sonra yavrusunu ağzından doğurmaya mahkûm etmişti. Thebaililer Herakles'e tanrısal payeler verdiklerinde, aynı zamanda Galanthios ismi de verilen ve Proteus'un kızı olarak tasvir edilen Galanthis onuruna da ritüellerin ilk kurbanlarını sunmayı gelenek haline getirdiler. Thebaililerin söylediğine göre genç kadın Herakles'in bakıcısıydı ve Herakles onun onuruna bir tapınak inşa etmişti.[9]

h. Thebaililerin anlattığı bu hikâye Atinalıların alay konusu olmuştur. Onlar Galanthis'in bir fahişe olduğunu ve sapık ilişkiler kurduğu için de Hekate tarafından cezalandırılarak bir gelinciğe dönüştürüldüğünü söylerler. Buna göre Hera, Alkmene'nin doğumunu geciktirdiğinde Galanthis de tesadüfen orada bulunmuş ve genç kadını korkutmuştu.[10]

i. Herakles'in doğum gününün her ayın dördünde kutlanmasına rağmen, bazı yazarlar onun, Güneş'in Onuncu Burca girdiğinde dünyaya geldiğini; diğer bir grup yazar ise doğumun batıya doğru yol alarak Orion üzerine gelen Büyük Ayı'nın bebeğe on aylıkken bakmasıyla –bu olay, Güneşin On İkinci Burcu terk ettiğinde gerçekleşir– meydana geldiğini ileri sürerler.[11]

* Akarnania kıyısında bulunan Taphos adası sakinleri. (Çev. n.)

1. Apollodoros: ii. 4. 5-6; Tzetzes: *On Lycophron* 932; Hesiodos: *Shield of Heracles* 11.

† Bu tilkiye hiç kimse ya da hiçbir hayvan yetişemiyordu. (Çev. n.)

‡ Bu köpek de peşine düştüğü hiçbir avı asla kaçırmıyordu. (Çev. n.)

2. Apollodoros: *a.g.e.*
3. Hesiodos: *Shield of Heracles* 1-56; Apollodoros: ii. 4. 7-8; Hyginus: Fabula 28; Tzetzes: *On Lycophron* 33 ve 932; Pindaros: *Isthmian Odes* vii. 5.
4. Lukianos: Theon Dialogoi (Tanrıların Konuşmaları) x.
5. Hesiodos: *Shield of Heracles* 1-56; Apollodoros: ii. 4. 7-8; Hyginus: Fabula 29; Tzetzes: *On Lycophron* 33 ve 932; Pindaros: *Isthmian Odes* vii. 5.
6. Hesiodos: *Shield of Heracles* i. 35, 56. ve 80 Homeros: *İlyada* xix. 95; Apollodoros: ii. 4-5 Theokritos, kritik – Pindaros: Nemea i. 36; Plautos: Amphitryo 1096; Sicilyalı Diodoros: iv. 10; Tzetzes: *On Lycophron* 662.
7. Homeros: *İlyada* xix. 119, 91 ve 91; Sicilyalı Diodoros: iv. 9 ve 14.
8. Hesiodos: *Shield of Heracles* 4 ve 26; Pherekydes, Athenaios: xi. 7; Atheneus: xi. 99; Plautos: Amphitryo 256.
9. Pausanias: xi. 11. 1-2; Ovidius: Metamorphoses ix. 285; Aelianus: Nature of Animals xii. 5; Antoninus Liberalis: Transformations 29.
10. Aelianus: Nature of Animals xv. 11.; Antoninus Liberalis: *a.g.e.*
11. Philokhoros: Fragman 177; Ovidius: Metamorphoses ix. 285; Theokritos: İdiller xxiv. 11-12.

*

1. Alkmene ("şiddetli öfke") çok büyük bir ihtimalle, tanrısal hükümranlığının Akha düşmanı olan Perseus'un ("yıkıcı") tecavüzlerine karşı Herakles ("Hera'nın şanı") tarafından korunduğu Mykeneli Hera'nın unvanlarından biridir. Akhalar en sonunda girdikleri mücadeleden galip gelmişler ve onların soyundan gelen insanlar da Herakles'in, Perseus kavmini sona erdiren kişilerden biri olduğunu iddia etmişlerdir. Görünen o ki Hera'nın Herakles'e karşı beslediği nefretin daha sonra ortaya atılmış olması ihtimali yüksektir. Elis'i istila eden ve ortaya Hera'nın nüfüzunu azaltan Herakles'e tapıyorlardı.

2. Sicilyalı Diodoros (iii. 73), Herakles adı verilen üç kahramanın varlığından bahseder. Bunlardan biri Mısırlı, diğeri Giritli bir Daktyl, sonuncusu da Alkmene'nin oğludur. Cicero bu sayıyı altıya (On the Nature of the Gods iii. 16); Varro ise (Vergilius'un *Aeneid* adlı eseri üzerine Servius viii. 564) kırk dörde çıkarır. Herakles'in vatanını soran Herodotos, Mısırlıların kendisine cevap olarak Phoinikia'yı söylediklerini aktarır. Sicilyalı Diodoros'a (i. 17 ve 24; iii. 73) göre Som ya da Chon olarak adlandırılan Mısırlı Herakles, Troya Savaşı'ndan on bin yıl önce yaşamış ve Yunanlı adaşı da onun kahramanlıklarının varisi olmuştur. Herakles'in konu edildiği hikâye esasen, üzerine çok sayıda ilgili, ilgisiz ya da çelişkili efsanenin asıldığı bir askı niteliği taşımaktadır. Buna karşın Herakles çoğunlukla Helen dönemi Yunanistan'ının ilk devirlerindeki tipik kutsal kralını temsil eder. Buna göre ikiz kardeşi İphikles'e naip rolü verilen kral, Ay Tanrıçası'nın yeryüzündeki temsilcisi kraliçe Nympha ile evlidir. Bahsedilen Ay Tanrıçası'nın başta Hera, Athena, Auge, İole, Hebe olmak üzere onlarca ismi vardır. Eski bir tunç Roma aynasında Jüpiter, "Hercele" ve "Juno"nun yaptığı kutsal evliliği kutlarken resmedilmiştir. Ayrıca, Roma düğünlerinde Juno'ya atfedilen gelin kuşağının üzerindeki düğüm "Herkül düğümü" şeklinde adlandırılır; damattan da bu düğümü açması beklenirdi (Festus: 63). Romalılar bu hikâyeyi, Juno'ya "Unial" adını veren Etruryalılardan almışlardır. Özgün Herakles hikâyesinin, Babillilerin Gılgamış destanının –bu efsane Fenike üzerinden Yunanistan'a ulaşmıştır– eski bir varyantı olduğu söylenilebilir. Gılgamış'ın yoldaşı Enkidu; Herakles'inki ise İolaos'dur. Gılgamış, Tanrıça İshtar'a; Herakles ise Deianeira'ya karşı beslediği aşkla kendi sonunu hazırlamıştır. Cehennem'den çıkmayı başaran her iki kahraman da tanrıların çocuklarıdır. Her ikisi de aslanlar öldürmüş, kutsal boğaları alt etmiştir. Herakles Doğu Adasına doğru yola çıktığında, Gılgamış'ın yaptığı gibi elbisesinden yaptığı yelkenle denizde yol almış; Gılgamış gibi ölümsüzlük bitkisini bulmuş ve aynı onun gibi Güneşin Zodyak etrafındaki ilerlemesiyle ilişkilendirilmiştir.

3. Kutsal kral yeniden dünyaya gelme zahmetine katlandığı taç giyme töreninde, ölümlü anne ve babasını reddedip unvansal olarak Zeus'un oğlu haline gelmesi nedeniyle, Zeus Amphitryon'un kılığına girmiştir. Buna karşın bahsedilen gelenekte, askeri seferleri düzenleyecek ölümlü bir naibe de –bu kişi ilahi ikizlerin büyüğü olup, çoğunlukla tanrısal bir kimlik taşımaz– ihtiyaç vardır. Herakles'in konu edildiği efsanede bu geleneğin tam tersinin işlenmesi, kahramanın bir zamanlar naip; İphikles'in de kutsal kral olduğunu gösterir. Theokritos ikizlerden genç olanın kesinlikle Herakles olduğunu söylerken; ondan Amphitryon'un oğlu şeklinde bahseden Herodotos, Herakles'e "Alkides" –büyükbabası Kronos'a ait olan soyadı "Kronides"i değil de, Alkaios'un soyadı– soy ismini verir. Bunun ötesinde, Avrupa halk hikâyelerinde de yaygın bir şekilde işlenen hikâyede olduğu gibi anaerkil düzenin hüküm sürdüğü toplumlarda genç olanın genellikle veliaht prenses olmasına rağmen, İphikles Kreon'un küçük kızı ile evlenirken, Herakles ise kralın büyük kızı ile evlenmiştir. Hesiodos'un *Herakles'in Kalkanı* (*Shield of Herakles* 89) adlı eserine göre İphikles Eurystheus'a bağlılık göstermiş, buna karşın ikizler arasındaki rolün bu şekilde nasıl değiştiğine ışık tutacak hiçbir açıklama yapılmamıştır. Kastor ile Polydeukes ya da İdas ile Lynkeus arasında var olan dostluk bağının, Herakles ile İphikles arasında yaşandığından bahsedilmez. Herakles ikiz kardeşinin görev ve ayrıcalıklarını ele geçirerek onu, arkasından ağıt yakılmadan bu dünyadan ağır ağır yok olan, tamamen işlevsiz ve ruhsuz bir gölge haline getirmiştir. Dini kralın savaş kralı ya da Şogun (başkumandan) ile birlikte zaman zaman başa geçtiği bazı Asya ülkelerinde olduğu gibi belki de Tiryns'te de veliaht kraliyet yetkilerini ele geçirmiştir.

4. Hera'nın doğumu geciktirmede kullandığı metot günümüzde hâlâ Nijeryalı büyücüler tarafından kullanılmaktadır. Buna göre yapılan büyü, büyücülerin giysilerinin altına asma kilitler koymasıyla daha etkili bir hale getirilmiştir.

5. Rahatsız edildiklerinde gelinciklerin de aynı kediler gibi yavrularını ağızlarında bir yerden diğer bir yere taşıdıklarının gözlemlenmesi, bu hayvanların efsanevi bir şekilde yavruladıklarını konu alan hikâyenin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Apuleios'un Hekate'nin yoldaşları olan ve birer gelincik kılığına giren Tesalyalı cadıların yaptıkları korkunç büyüleri anlatması ile Pausanias'ın, Teumessos Tilkisi'ne sunulan insan kurbanlardan bahsetmesi, Tanrıça Hera'nın kültünü Peloponnesos'a getirdiği söylenen Phoroneus'un eşi olan Kerdo'yu ("gelincik" ya da "dişi tilki") akla getirir. Thebaili Galinthias kültü, ilkel Hera ibadetinin bir kalıntısıdır. Ayrıca cadılar Herakles'in doğumunu geciktirdiklerinde, çok büyük bir ihtimalle birer gelincik kılığına girmişlerdir. Her ne kadar görünüşe göre Zeus hiyerarşisi Thebai ve Argolis'e hâkim olan tutucu dini doktrinler tarafından küçük görülmüş ve

büyücülerin birlik içerisinde Perseus Ocağına saldırdığı gözler önüne serilmişse de, yukarıda anlatılan efsane olağandan daha fazla bir değişime uğramıştır.

6. Ovidius'un Onuncu İş'ten bahsetmesinden ve Herakles'in Çocuk Horus'la özdeşleştirildiği Erymanthia Boğasının konu edildiği hikâyeden anlaşıldığı kadarıyla, kahraman Zeus, Apollon ve diğer takvim tanrıları gibi kış gündönümünde doğmuştur. Thebai'de yıl kış gündönümünde başlamaktaydı. Eğer Theokritos'un söylediği gibi Herakles, Güneş On İkinci Burçtayken henüz on aylıksa, bu durumda Alkmene onu, İtalyalıların, Babillerin ve diğer birçok halkın Yeni Yıl olarak kutladığı ilkbahar ekinoksunda dünyaya getirmiştir. Zeus'un doğumun gerçekleştiği yatağı aydınlatmış olduğunun söylendiğine hiç şüphe yoktur. Olimpiyat Oyunlarının kurucusu sıfatıyla dördüncü yılın Herakles'e atfedilmiş olmasından dolayı her ayın dördüncü günü kahramana adanmıştır.

119.
HERAKLES'İN GENÇLİĞİ

Hera'nın kıskançlığından korkan Alkmene henüz doğan çocuğunu Thebai'nin dışında bir tarlaya bırakmıştı. Tam bu sırada Zeus'un isteğiyle Athena, Hera'yı yanına alarak yürüyüşe çıkmıştı. "Canım şuraya bak" dedi Athena gerçekten şaşırmış gibi yaparak, "ne kadar güzel bir çocuk. Bir annenin böyle bir bebeği buraya bırakması için gerçekten delirmiş olması gerekir. Hadi senin memelerinde nasılsa süt var, izin ver de şu küçük yaratık da birazını emsin." Bunun üzerine Hera hiç düşünmeden çocuğu emzirmek için kucağına aldı. Ancak Herakles Tanrıça'nın memesini öyle kuvvetli emdi ki Hera, duyduğu acıyla bebeği yere fırlattı. Bu arada göğüsten fışkıran süt, gökyüzüne çıkarak adına Samanyolu denilen yıldız kümesini oluşturdu. "Küçük canavar" diye haykırdı Hera. Ne var ki artık Herakles ölümsüz biri olmuştu ve Athena çocuğu dudaklarındaki tebessümle hemen Alkmene'ye teslim ederken ona iyi bakmasını ve korumasını sıkı sıkı tembih etti. Thebaililer, şimdilerde "Herakles Ovası" adı verilen Hera'nın oyuna getirildiği bu yeri hâlâ ziyaret ederler.[1]

b. Buna karşın bazı yazarlar Hermes'in Herakles'i henüz bir bebekken Olympos'a getirdiğini, onu bizzat Zeus'un, Hera uyurken Tanrıça'nın göğsünde emzirdiğini ve Samanyolu'nun da Hera'nın uyanıp çocuğu itip fırlatmasıyla ya da bebeğin hırsla, ağzının alacağından daha fazla sütü emdikten sonra öksürmesiyle bu yıldız kümesinin meydana geldiğini söylerler. Ancak sonuç ne olursa olsun Hera her durumda Herakles'in süt anneliğini yapmıştır. Thebaililer bundan dolayı cesur savaşçıyı Tanrıça'nın oğlu olarak kabul ederken, emzirme olayı gerçekleşmeden önce onun adının Alkaios olduğunu, bu olayla birlikte Hera'nın onuruna Herakles adını aldığını söylerler.[2]

c. Herakles henüz sekiz ya da on aylık veya bazılarının dediği gibi bir yaşındayken ve hâlâ sütten kesilmemişken, günlerden bir gün anneleri Alkmene ikizleri yıkadıktan sonra emzirmiş ve onları, kuzu postundan yapılmış

yorgana sararak Amphitryon'un Pterelaos'tan savaş ganimeti olarak ele geçirdiği tunçtan yapılmış devasa kalkanın içinde uykuya yatırmıştı. Tam gece yarısında Hera, görevleri Herakles'i kesinlikle öldürmek olan, vücutları gök mavisi pullarla kaplı iki büyük yılanı Amphitryon'un evine gönderdi. Her iki yaratık saraya yaklaşır yaklaşmaz dış kapılar aniden açıldı ve uzun sivri dişlerinden zehir damlayan, gözlerinden alevler etrafa saçılan yılanların ikisi de mermer kaplı zeminden kıvrılarak çocukların yattığı odaya girdi.[3]

d. İkizler üzerlerine doğru kıvrılarak ve dillerini dışarı çıkararak gelen yılanları görünce aniden doğruldular, çünkü Zeus bir kez daha tanrısal ışığıyla beşiği aydınlatmıştı. Bu sırada İphikles çığlık atmaya başlamış ve üzerindeki yorganı iterek kaçmaya çalıştığı bir sırada beşiğinden yere düşmüştü. Bebeğin korku çığlıkları ile beşiğin üzerindeki garip ışık Alkmene'yi hemen uyandırdı. "Amphitryon, hemen kalk!" dedi kraliçe çığlık atarak. Kral sandallarını bile giymeden sedir yatağından fırladı ve duvarda asılı duran kılıcını yaldızlı kınından çekip çıkardı. Bu sırada beşiğin üzerindeki ışık kayboldu. Lamba ve meşale getirmeleri için sarhoş hizmetkârlarına bağıran Amphitryon çabucak odaya girdiğinde karşısında ufak iniltiler dışında çığlık bile atmayan Herakles'in büyük bir gururla o sırada elleriyle boğmakta olduğu yılanları gösterdiğine şahit oldu. Yaratıkları öldürdükten sonra onların cansız vücutlarını Amphitryon'un ayakları önüne atan Herakles sevinçle sağa sola zıpladı ve kahkahalar attı.

e. Alkmene korkudan irkilen İphikles'i sakinleştirirken, Amphitryon Herakles'in üzerine yorganı tekrar örttü ve yatağına geri döndü. Ertesi gün, horozların üç kez ardı ardına öttüğü şafak vaktinde Alkmene yaşlı Teiresias'ı çağırdı ve olan biten her şeyi ona anlattı. Herakles'in gelecekteki kahramanlıklarını önceden gören yaşlı kâhin, Alkmene'ye dönerek ondan, kurumuş karaçalı ve böğürtlen dallarından büyük bir ateş yakmasını ve gece yarısı geldiğinde yılanları bu ateşe atmasını istedi. Ayrıca sabaha olunca da saraydaki uşaklardan biri yılanların küllerini, Sphinks'in konduğu kayalıkta rüzgârda savuracak ve arkasına bile bakmadan hemen oradan uzaklaşacaktı. Uşağın geri dönmesiyle sarayın kükürtlü duman ve tuzlu kaynak suyu ile temizlenmesi ve çatıya da zeytin yapraklarından yapılmış bir taç asılması gerekiyordu. En sonunda da ulu tapınağında Zeus onuruna bir yabandomuzunun kurban edilmesi şarttı. Alkmene, kâhinin kendisine söylediği her şeyi yerine getirdi. Anlatılanların aksine bazı yazarlar bu yılanların her ikisini de zararsız olduğunu ve onları, ikizlerden hangisinin gerçekte öz oğlu olduğunu anlamak için bizzat Amphitryon'un kendisinin beşiğe koyduğunu ve bu şekilde kendi oğlunu tanıyabildiğini anlatırlar.[4]

f. Herakles delikanlılık çağına geldiğinde Amphitryon ona araba kullanmasını ve hedefinden şaşmadan dönemeçleri nasıl geçeceğini öğretti. Kastor

da kılıç dersleri vererek ona at üzerinde ve atsız nasıl savaşılacağını en ince teknikleriyle öğretti. Hermes'in oğullarından biri de onun dövüş öğretmeni oldu. Autolykos ya da Harpalykos; bu kişi, dövüş sırasında düşmanına öyle korkunç bir bakış atardı ki, kimse onunla karşı karşıya gelmeye cesaret edemezdi. Eurytos'un da ona okçuluğu öğrettiği söylenir, buna karşın Herakles'in bu savaş sanatındaki hocası Amphitryon'un adamlarından biri olan İskit Teutaros, hatta Apollon'un kendisi bile olabilir.[5] Fakat gerçek şu ki, Herakles ustalığı ile gelmiş geçmiş bütün okçuları kısa zamanda geride bırakmıştı. Bunların arasında Argonautlardan Phaleros'un oğlu olan yakın arkadaşı Alkon da vardı. Alkon, bir miğferin üzerine ardı ardına yerleştirilen yüzüklerden okunu geçirip, kılıcın ya da mızrağın üzerine yerleştirilen hedefi vurabiliyordu. Bir keresinde Alkon, oğluna saldırarak onun üzerine kıvrılan yılanı, çocuğa hiçbir zarar vermeden büyük bir maharetle attığı okla öldürmeyi başarmıştı.[6]

g. Eumolpos, Herakles'e lir çalıp nasıl şarkı söylenileceğini öğretmiş; Nehir Tanrısı İsmenios ise onu edebiyatla tanıştırmıştı. Eumolpos'un yokluğunda Linos da ona ders vermiş, fakat günlerden bir gün Herakles, kendisine Eumolpos'un öğrettiği kaideleri değiştirmeyi şart koşan Linos'a karşı çıkınca hocası tarafından inatçılığı yüzünden dövülmüş ve o da elindeki lirle hocasını öldürmüştü.[7] Herakles, işlediği cinayet nedeniyle çıkarıldığı mahkemede, nefsi müdafaayı haklı gösteren Rhadamanthys'in yasalarından birini oradakilere sunarak kendisini temize çıkarmayı ve dolayısıyla beraat etmeyi başardı. Ne var ki Amphitryon, onun daha fazla cinayet işleyeceğinden korktuğu için, çocuğu on sekiz yaşına gelene kadar yaşayacağı bir hayvan çiftliğine gönderdi. Herakles bu süre içinde boyu, gücü ve cesaretiyle yaşıtlarını geride bırakmıştı. Bu sırada İsmenialı Apollon'un defne taşıyıcısı olarak da onurlandırılmıştı. Thebaililer, bu görevinden dolayı Amphitryon'un Herakles'e sunduğu üç ayaklı sehpayı hâlâ muhafaza ederler. Herakles'e astronomi ve felsefeyi kimin öğrettiği bilinmemesine rağmen, cesur savaşçı bu iki konuda da eğitim almıştı.[8]

h. Herakles'in boyunun genellikle dört kübit olduğu söylenir. Buna karşın cesur savaşçı, altı yüz ayak yüksekliğindeki Olympia stadyumundan atlayabildiğinden dolayı; ayrıca takip eden devirlerdeki Yunan statlarının, görece Olimpik statlardan daha kısa olmasına rağmen anlatılanlara göre yine de altı yüz ayak yüksekliğinde olması nedeniyle, bilge Pythagoras, Herakles'in bir adımının uzunluğunun ve en nihayetinde de boyunun, diğer insanların boyu ve adım uzunluğu ile eşit olması gerektiğine karar vermiştir. Bu hesaplama, Herakles'in boyunun dört kübit ve bir ayak uzunluğunda olduğunu gösterir. Buna karşın bazı yazarlar kahramanın, sıradan bir insan ile aynı boyda olduğunu iddia ederler.[9]

i. Birer ateş gibi parlayan gözleri ile Herakles, hem mızrak hem de okuyla nişan aldığı bütün hedefleri vurabiliyordu. Nadiren öğlenleri yemek yiyor, akşam yemeğinde ise en sevdiği yiyecek kızarmış et ve arpa lapasını afiyetle midesine indiriyordu. Anlatılanlara göre (ki, ne derece inandırıcı olduğu şüphelidir) kendisine yiyecek getirmekle görevlendirdiği kişi homurdanarak "yeter artık!" diyene kadar Herakles yemeye devam ediyordu. Üzerindeki gömleğin uzunluğu kısa bir etek kadardı ve daima temizdi. Geceyi kapalı bir yerde yatmaktansa yıldızların altında geçirmeyi tercih ederdi.[10] Sahip olduğu derin kehanet bilgisiyle yeni bir Kahramanlığına başlamak üzereyken, akbabaların yardımına başvururdu. Herakles'in söylediğine göre; "Akbabalar, kuşların en erdemlisiydi; öyle ki bu hayvanlar, yeryüzündeki en ufak canlıya bile saldırmazlardı."[11]

j. İddia edildiğine göre Herakles, hiçbir zaman kavga çıkarmazdı; ancak kendisine saldıranları da her zaman onların kullandığı saldırı yöntemleriyle cezalandırırdı. Herakles bir keresinde, yolculara kendisiyle kafa tokuşturmaları için meydan okuyan Termeros ile karşı karşıya gelmiş ve onu alt ederek düşmanının kafasını bir yumurta gibi dağıtmıştı. Buna karşın doğası itibariyle oldukça saygılı ve kibar bir insandı ve aynı zamanda dize getirdiği düşmanlarının serbestçe gömülmesine izin veren ilk ölümlü olmanın ayrıcalığını da taşıyordu.[12]

1. Sicilyalı Diodoros: iv. 9; Tzetzes: *On Lycophron* 1327; Pausanias: ix. 25. 2.
2. Eratosthenes: Katasterismoi 44; Hyginus: *Poeticon Astronomicon* ii. 43; İskenderiyeli Hephaistion, Photios'un alıntısı, 477; Sicilyalı Diodoros: iv. 10.
3. Apollodoros: ii. 4. 8; Theokritos: İdiller xxiv; Kritik – Pindaros Nemeian Odes i. 43.
4. Sercius – Vergilius: Aeneis viii. 288; Theokritos: *a.g.e.*; *Nemeian Odes* i. 35; Pherekydes, Apollodoros'un alıntısı, ii. 4. 8.
5. Theokritos: *a.g.e.*; Apollodoros: ii. 4-9; Tzetzes: *On Lycophron* 56; Sicilyalı Diodoros: iv. 14.
6. Servius – Vergilius: Bucolica v. 11.; Valerius Flaccus: i. 399; Apollonius Rhodius: i. 97; Hyginus: Fabula 14.
7. Pausanias: ix. 29. 3; Theokritos: *a.g.e.*; Apollodoros: ii. 4. 9; Sicilyalı Diodoros: iii. 67.
8. Apollodoros: *a.g.e.*; Sicilyalı Diodoros: iv. 10; Pausanias ix. 10. 4; Scholaist on Apollonius Rhodius: i. 865; Servius – Vergilius: Aeneis i. 745.
9. Apollodoros: ii. 4. 9; Plutarkhos, Aulus Gellius'un alıntısı, i. 1; Herodotos, Tzetzes'in alıntısı: *On Lycophron* 662; Pindaros: *Istlmian Odes* iv. 53.
10. Apollodoros: *a.g.e.*; Theokritos: İdiller xxiv; Plutarkhos: *Roman Qestions* 28.
11. Plutarkhos: *Roman Questions* 93.
12. Plutarkhos: Theseus 11. ve 29.

*

1. Bir başka hikâyeye göre ise Samanyolu, Rhea'nın oğlu Zeus'u zorla sütten kestiği zaman meydana gelmiştir. Tanrıça Hera'nın Herakles'i emzirdiğini konu alan efsane görünüşe göre, kutsal kralın kraliçe anadan ritüel olarak tekrar dünyaya geldiğini anlatan mite dayandırılarak şekillenmiştir.

2. Homeros Çağı öncesine ait olan yılanların boğularak öldürüldüğü şeklindeki hikâyenin dayandırıldığı tarihi ikon, çok büyük bir ihtimalle yılanlar dilleriyle Herakles'in kulaklarını yalarken, kahramanın onları okşadığını resmetmektedir. Aynı şey Melampos ve Teiresias'ın yanı sıra muhtemelen Laokoon'un oğullarının başına da gelmiştir. Bütün bunlar olmaksızın Herakles'in, akbabaların konuşmalarını anlaması imkânsızdır; aynı şekilde eğer Hera, kahramanı gerçekten öldürmek istemiş olsaydı, kaçırmaları için Harpyaları kralın sarayına gönderirdi. İlgili ikon, Pindaros ya da danışmanı tarafından, Kışın kudretini yok eden ve yılanlarla sembolize edilen Yeni Yıl Güneş Çocuğu'nun bir alegorisi şeklinde yanlış yorumlanmıştır. Alkmene'nin Zeus onuruna yabandomuzu kurban etmesi, izleri tarihi çağlara ait bir ritüel olup, Eski İngiltere'nin Noel domuz başı seremonilerinde varlığını korumuştur. İtalya ve Kuzeybatı Avrupa'da huş ağacına olduğu gibi, Yunanistan'da da yaban zeytinine başlangıcın sembolü olarak Yeni Yıl ağacı payesi verilmiş ve bir çalı süpürgesi gibi kötü ruhları kovmada kullanılmıştır. Herakles'in meşhur asası da yabani zeytin ağacından yapılmıştı ve kahraman, Hyperborealıların ülkesinden aldığı bu bitkinin bir filizini Olympia'ya getirmişti. Teiresias'ın Alkmene'den yakmasını istediği ateş, günümüzde hâlâ Şubat ayının ikinci gününde Avrupa'nın birçok bölgesinde, kuruyan çalıların yakılmasıyla yeni çıkan dalların filizlenmesine olanak veren Kandlemas şölen ateşiydi.

3. Medeni Aiol ve Akha atalarının aksine, yulafla beslenen Dorlu Herakles, kendisine sınırlı erdemler bahşedilen, buna karşın müzik, felsefe ve astronomide fazlaca söz sahibi olmayan basit bir sürü kralıdır. Klasik Çağ'da sağlam kafa sağlam vücutta bulunur prensibini göz önünde bulunduran mitologlar, kahramanı zoraki bir şekilde eğitimli biri olarak tasvir etmişler ve onun Linos'u öldürmesini de anaerkil otoriteden ziyade, işkence ve baskıya karşı yapılmış bir eylem olarak yorumlamışlardır. Buna karşın Herakles, kendisini harflerin yanı sıra, ozan geleneğinin ve sanatının hamisi olarak onurlandıran Keltler dışında, diğer halklar tarafından zekâ gücünün değil de fiziksel gücün bir sembolü haline getirilmiştir. Keltler, Ogmius adını verdikleri İdealı Daktyl ile özdeşleştirdikleri Herakles'in, Hyperborea ağaç alfabesinin ilk sessiz harfini, bir başka deyişle Huş ya da Yaban Zeytini'ni sembolize ettiğine inanırlardı. Aynı halk ayrıca gönderilen ilk mesajın, yani, yedi kez tekrarlanan Huş'un, sözü edilen ağacın küçük bir dalına yazıldığı şeklindeki geleneği sahiplenmeyi de ihmal etmemiştir (*White Goddess* 121).

4. Alkon'un, oğlunun vücuduna dolanmış yılanı öldürmeyi başarması, 15. yüzyılda Malleus Maleficarum'da anlatılan okçuluk sınavını çağrıştırır. Buna göre söz konusu elemede, okçu birliğine katılmak isteyen adaydan, öz oğlunun başındaki şapkanın üzerine konulan bir nesneyi –bu nesne bir elma ya da gümüş bir peniydi– vurması istenirdi. Kutsal krallık unvanı için birbirle-

riyle yarışan Laodemeia'nın ağabeylerinden de, bir çocuğun göğsünün üzerine yerleştirilen yüzükten oklarını geçirmeleri istenmişti; buna karşın bahsedilen hikâyenin yanlış aktarılmış olma ihtimali çok yüksektir; zira çocuk öldürme her ikisine koşulan bir şart değildi. Görünen o ki, kutsal krallık payesi almak isteyen adayın esas görevi, ölümsüzlüğün simgesi olan ve kıvrılmış bir halde, veliahtın giydiği şapkanın üzerine konan altın yılanın arasından okunu geçirmekti. Okla bir elmanın ikiye bölünmesi şeklinde bazı kavimlerde değişiklik gösteren bu gelenek; okun aynı zamanda çift ağızlı baltaların kıvrımlarının arasından ya da miğfer sorgucundan geçirilmesi şeklinde de uygulanmaktaydı. Buna karşın zaman içerisinde nişancılığın gelişmesiyle, Alkon'un yaptığı gibi ok, ya sırayla dizilmiş çok sayıdaki miğfer sorgucundan ya da Odysseus'un yaptığı gibi bir dizi balta halkasında geçirilmeye başlanmıştır. Robin Hood'un neşeli insanları da, Alman okçuların yaptığı gibi, üzerlerinde haç işareti olduğundan dolayı gümüş paralara nişan alırlardı. Okçular loncası ise açık bir şekilde Hıristiyan karşıtı bir örgüttü.

5. Yunan ve Romalı okçular, yaylarının kirişini çocukların yaptığı gibi göğüs hizasına kadar çekip bırakıyorlardı. Dolayısıyla attıkları okun menzili o kadar kısaydı ki, bu yüzden mızrak, MS 6. yüzyıla kadar Roma ordusunun en önemli menzilli silahıydı; ta ki zırhlı süvarilerini ağır yaylarla donatan Belisarios, onlara İskitlerin yaptığı gibi yayın kirişini kulaklarına kadar çekip oku fırlatmasını öğretene dek. Anlatılan efsanede Herakles'in ok atmadaki becerisini, aslen İskit olan eğitmeni Teutaros'a borçlu olduğunun anlatılması bu yüzdendir. Teutaros çok açık bir şekilde teutaein "yılmadan çalışmak" kelimesinden türemiş olup, göründüğü kadarıyla Yunanlı okçular hiçbir zaman böyle bir çaba içerisine girmemiştir. İskitlerin Herakles'in ataları şeklinde tasvir edilmesi, belki de bu halkın ok atmada gösterdiği olağanüstü maharet nedeniyle öne çıkan bir iddiadır. Anlatılanlara göre Herakles bir zamanlar, Skythes'e bir yay vermiş ve kralın çocuklarından sadece biri bu yayı Herakles gibi germeyi başarmıştı.

120.
THESPİOS KIZLARI

Herakles on sekiz yaşına geldiğinde yaşadığı çiftliği terk ederek, Amphitryon ve komşusu Atinalı Erekhteid soyundan gelen Kral Thespos'un –Thestios olarak da isimlendirilir– sürülerine musallat olan ve ağır zararlar veren Kithairon aslanını öldürmek için yola çıktı. Bu canavarın, eteklerinde Thespiai şehrinin kurulu olduğu Helikon Dağı'nda da bir ini bulunmaktaydı. Helikon her zaman eğlencelerin düzenlendiği bir dağ olarak anlatılmıştır. Thespialılar bu dağın zirvesinde Müzler onuruna izleri tarihi çağlara uzanan şölenler düzenleyip; tanrıları Eros'un dağın eteğinde bulunan heykelinin etrafında erotik oyunlar oynarlardı.[1]

b. Kral Thespios'un, Arneus'un kızı olan Megamede'den doğan elli kızı vardı. Kızlarının yanlış kişilerle evlenmesinden korkan Kral, onların hepsinin, o sırada aslanı avlamak için elli gün boyunca sarayında misafir kalacak olan Herakles'ten bir çocuk sahibi olmasına karar verdi. "Sarayımda kaldığın süre içinde en büyük kızım Prokris'le beraber olabilirsin" diyen Kralın bu ikramını Herakles hemen kabul etti. Ne var ki Herakles'in yatağına her gece diğer bir kız geldi ve böylece kardeşlerin hepsi de cesur savaşçıdan hamile kaldı. Buna karşın bazı yazarlar Herakles'in biri dışında bu kızların hepsiyle aynı gece beraber olduğunu ileri sürerler. Buna göre onunla birlikte olmayı reddeden genç kız, ölene kadar bir bakire olarak hayatını sürdürmüş ve Herakles'in Thespiai'deki tapınağında kahramanın rahibesi olarak hizmet etmişti; Thespiai rahibesinden bakire olmasının istenmesi, varlığını uzun yıllar koruyan bir gelenek halini almıştır. Herakles'in, Thespios'un kızlarından elli bir tane oğlu oldu. Kahramana, Antileon ve Hippeus adlarını taşıyan ikiz çocuklar dünyaya getiren en büyük kardeş Prokris'in yanı sıra; Kralın en küçük kızının da ikiz çocukları oldu.[2]

c. Sonunda Kithairon aslanının hakkından gelen ve canavarı Helikon Dağı'ndaki bir yabani zeytin ağacından kestiği dikenli sopasıyla öldüren Herak-

les, aslanın derisinden kendisine elbise; başından da miğfer yaptı. Buna karşın bazı yazarlar, Herakles'in Nemeia Aslanının veya Thebai yakınlarındaki Teumessos'da öldürdüğü aslanın derisini kendisine elbise yaptığını; Kithairon aslanının ise Alkathoos tarafından alt edildiğini ileri sürerler.[3]

1. Apollodoros: ii. 4. 8-9; Pausanias: ix. 26. 4; 27. 1 ve 31. 1; Kritik – Theokritos: İdiller xiii. 6.
2. Apollodoros: ii. 4. 10 ve 7. 8; Pausanias: ix. 27. 5; Sicilyalı Diodoros: iv. 29; Kritik – Hesiodos: *Theogonia* 56.
3. Theokritos: *İdiller* xxv; Apollodoros: ii. 4. 10; Sicilyalı Diodoros: iv. 11.; Lactantius – Statius: *Thebais* i. 355-485; Pausanias: i. 41. 4.

*

1. Thespios'un elli kızı –ki bunlar, Elli Danaos Kızı, Pallantidler ve Nereidler ya da Kelt tanrı Bran'ın (Phoroneus) bir gecede birlikte olduğu elli bakire kız ile özdeşleştirilirler– çok büyük bir ihtimalle, Ay Tanrıçası'na hizmet eden ve aslan kürkü giymiş kutsal kralın yılda bir kez, Eros ("cinsel arzu") adı verilen taştan yapılmış cinsel güç sembolünün etrafında erotik orjilerin düzenlendiği zamanlarda birlikte olduğu rahibe birliğini temsil eder. Bu rahibelerin sayısı, iki Olimpik Festival arasında geçen süredeki Ay ayı sayısıyla ilişkilendirilmiştir. "Thesios" muhtemelen thea hestia yani "Tanrıça Hestia"nın eril bir formudur; buna karşın Thespios'un ("ilahi iskandil") bir isim olması mümkündür; zira başrahibe kâhinlik görevini yürümekteydi.

2. Hyginus (*Fabula* 162) sadece on iki Thepiadlardan bahseder. Bu sayı belki de, yalnızca cinsel güç sembolü olan Palladion'u korumakla kalmayan, fakat aynı zamanda Roma monarşisinin ilk çağlarında Alban Tepesinde benzer geleneksel orjiler düzenledikleri muhtemel olan Latin Vestallerin sayına eşitti.

3. Thespios'un en büyük ve en küçük kızının her ikisi de Herakles'e ikiz çocuklar dünyaya getirmiştir; bir başka deyişle bu kızların dünyaya getirdiği çocuklar kutsal kral ve naibin kendisidir. Mitologlar, Herakles'in en küçük kızla evlendiği şeklindeki eski hikâyeyle –anaerkil sistemde en küçük çocuğu naip kabul etme– ataerkil rejimdeki büyük çocuğu veliaht ilan etme geleneğini uzlaştırmaya çalışmakla yanılgıya düşmüşlerdir. Klasik efsanelerdeki Herakles, şüphe dolu Makaria istisnası dışında ataerkil bir karakter olup, kız çocuğuna hiçbir zaman sahip olmamıştır. Tanrı Apollon'un Delphoi'deki Pythia adındaki rahibesine benzer bir şekilde Herakles'in de Thespiai'deki bakire rahibesi, kendisine tanrısal ayrıcalıklar bahşedildiğinde teorik olarak onun eşi haline geldiğinden dolayı hiçbir ölümlü erkekle birlikte olamazdı.

4. Efsaneden hoşnut kalmayan Pausanias, Herakles'in ne ev sahibini küçük düşürerek Thespiadların her biriyle tek tek birlikte olduğunu, ne de yaşantısının ilk yıllarında –her ne kadar bir tanrı olmasına rağmen– kendisine

bir tapınak atfettiğini ifade eder. Ayrıca yazar bundan dolayı Thespiadların babaları ile Thespiai Kralının birbirleriyle özdeşleştirilmesine karşı çıkar.

Bir aslan öldürmek, krallık için yarışan adaya koşulan evlilik şartlarından biriydi.

5. Herakles'in asasını kestiği ağaç olan yaban zeytini, takvimdeki birinci ayın ağacı olup, geleneksel olarak kötü ruhları kovmada kullanılırdı.

121.
ERGİNOS

Bütün bu olaylar olmadan birkaç yıl önce, Deniz Tanrısı Poseidon onuruna yapılan Onkhestos festivali sırasında yaşanan önemsiz bir olay Thebailileri öfkelendirmiş, bunun üzerine Menoikeus'un arabacısının attığı bir taş Minya Kralı Klymenos'un ölümcül bir şekilde yaralanmasına neden olmuştu. Ölmek üzereyken Orkhomenos'a geri götürülen Klymenos burada son nefesini verirken oğullarından intikamını almasını istedi. Annesi, Boiotia prensesi Budeia veya Buzyge olan çocukların en büyüğü Erginos, ordularını toplayarak Thebaililerin üzerine yürüdü ve onları bozguna uğrattı. Tarafların yemin ederek vardıkları anlaşmaya göre Thebaililer, Klymenos'un ölümü karşılığında Erginos'a yirmi yıl boyunca her yıl yüz sığırdan oluşan vergi ödemeyi kabul ettiler.[1]

b. Helikon'dan geri dönen Herakles, Thebaililerden vergi almaya gelen Minyalı elçilerle karşılaştı. Kendilerine ne amaçla ülkeye geldiklerini soran Herakles'e elçiler çok kaba bir şekilde, vaat edilen verginin ödenmemesi halinde Erginos'un şehirdeki herkesin kulaklarını, burunlarını ve ellerini keseceğini bir kez daha hatırlattığını söylediler. "Erginos gerçekten bu vergiyi almayı çok mu istiyor?" diye sordu Herakles kızgın bir şekilde elçilere. Daha sonra da elçileri yakaladı ve onları Thebaililere verecekleri ceza ile cezalandırdı. Kesilen el ve ayakları boyunlarına bir iple asılan elçiler, bu şekilde Orkhomenos'a geri döndüler.[2]

c. Erginos Thebai Kralı Kreon'dan bu saldırıyı yapanı tutuklamasını istediğinde, halkının hepsinin elinden silahları alındığından dolayı kral bu emri yerine getirmeye karar vermişti. Zaten böyle vahim bir olaya komşularının karışacağını ümit etmek iyimserlik olurdu. Bütün bunlara rağmen Herakles, genç yoldaşlarını özgürlükleri için savaşmaya ikna etti. Şehirdeki bütün tapınakları gezen cesur savaşçı, buralarda tanrılara adanan kalkan, miğfer, zırh, kılıç ve mızrakların hepsini toplattı. Yapılanları büyük bir hayranlıkla izleyen

Tanrıça Athena da onu ve arkadaşlarını bu silahlarla donattı. Herakles böylece savaşabilecek yaştaki Thebaililerin hepsini silahlandırdı ve onlara bunları nasıl kullanacaklarını öğreterek kurduğu ordunun başına geçti. Bu arada bir kâhin de onlara, eğer ülkedeki en soylu kişi kendisini kurban olarak sunmayı kabul ederse zaferi müjdeledi. Yapılan kehanetin ardından bütün gözler umutla Ekilmiş Adamların soyundan gelen Antipoinos'a çevrildi. Ne var ki Antipoinos halkının iyiliği için hayatını feda etmeyi kabul etmeyince kızları Androkleia ve Alkis babalarının yerine kendi rızaları ile ölümü seçtiler. Bu iki genç kız daha sonra Şanlı Artemis Tapınağı'nda kahraman kadınlar olarak onurlandırıldılar.[3]

d. Minyalıların Thebai'ye saldırması uzun sürmedi. Ancak Herakles düşmanlarına dar bir geçitte pusu kurdu ve Erginos ile birlikte onun komutanlarından birçoğunu öldürdü. Neredeyse tek eliyle kazandığı bu zaferin ardından Herakles, kimsenin beklemediği bir anda Orkhomenos'a saldırarak şehrin kapılarını yerle bir edip sarayı ele geçirdikten sonra Minyalıları iki misli vergi ödemeye mecbur etti; hemen ardından da, Minyalılara atalarından kalan iki büyük su tünelini kapattı. Bunlar, Kephissos nehrinin denize aktığı ve bu şekilde Kopaik Ovası'nın bereketli tarlalarının sulandığı tünellerdi.[4] Amacı, düşmanın en gözde birliği olan süvarileri kımıldayamaz hale getirmek ve savaşı eşit şartlarda geçeceğini düşündüğü dağlara taşımaktı. Ancak insan sevgisi zamanla ağır bastı ve bütün insanların dostu olduğunu düşündüğü için daha sonra tünellerin her ikisini de açtı. Thebai'deki at bağlayıcı Herakles tapınağı bu savaşta yaşanan bir olayı zihinlerde canlandırır. Buna göre Herakles bir gece Minyalıların kampına girmiş ve arabaya koşulan atları çalıp uzakta bir yerde ağaçlara bağladıktan sonra o sırada uyumakta olan düşmanlarının hepsini kılıçtan geçirmişti. Ne var ki bütün bunlar olurken dövüş sırasında, üvey babası Amphitryon hayatını kaybetmişti.[5]

e. Herakles Thebai'ye döndüğünde Esirgeyen-Koruyan Zeus onuruna bir tapınak; Şanlı Artemis onuruna taştan yapılan bir aslan ve Silah Kuşatan Artemis onuruna da taştan iki imaj atfetti. Herakles, Erginos'un elçilerine yaptığı işkence nedeniyle tanrılar tarafından cezalandırılmadığı için Thebaililer kahramanları onuruna, burun kesen Herakles adını verdikleri bir anıt inşa edecek kadar cesaretli davrandılar.[6]

f. Bir başka hikâyeye göre ise, Minyalılar bozguna uğradıklarında Erginos hayatta kalmayı başarmış ve Kolkhis'den Altın Postu geri getiren Argonautlarla birlikte bu yolculuğa katılmıştır. Bir zamanlar sahip olduğu refahı yeniden kurmak için yıllarını harcayan Erginos, isteğine kavuştuğunda artık yaşlanmış ve tahtını bırakacağı kimsesi kalmamıştı. Bu sırada bir kâhin ona saban demirine yeni bir ayakkabı bırakmasını öğütlemesinden hemen sonra genç bir kızla evlendi ve bu evlilikten, ikisi de ünlü birer mimar olan Trophonios ile Agamedes'ten başka Azeus da dünyaya geldi.[7]

1. Apollodoros: ii. 4. 11.; Pausanias: ix. 37. 1-2; Eustathios – Homeros 1076; Kritik – Apollonius Rhodius: i. 185.
2. Sicilyalı Diodoros: iv. 10.
3. Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Apollodoros: ii. 4. 11.; Pausanias: ix. 17. 1.
4. Euripides: Herakles 220; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Pausanias: ix. 38. 5; Strabon: ix. 11. 40.
5. Polyainos: i. 3. 5; Sicilyalı Diodoros: iv. 18. 7; Pausanias: ix. 26. 1; Apollodoros: i. 4. 11.
6. Euripides: *Herakles* 48-59; Pausanias: ix. 17. 1-2 ve 25. 4.
7. Pausanias: ix. 37. 2-3 ve 25. 4; Eustathios – Homeros 272.

*

1. Herakles, Minyalı elçilere –elçiler, davranışlarında ne kadar küstahça davransalar da evrensel olarak kutsal bir ayrıcalığa sahiptiler– zulmetmekte o kadar ileri gitmiştir ki, kahraman bu haliyle çok büyük bir ihtimalle, MÖ 1050 civarında Yunanistan'ı bütün uygarca âdetleri hiçe sayarak fetheden Dorlarla ilişkilendirilmiştir.

2. Strabon'a göre (ix. 2. 18), Kephissos nehrinin sularını akıtan kireçtaşından oluşmuş doğal bazı tüneller, zaman zaman kendiliğinden kapanır ve bazen de depremler nedeniyle tekrar açılırdı. Ne var ki, Tunç Çağı'nda Minyalılar –Minoslulaştırılan Pelasglar– tarafından doğal kanalları daha da etkili kılmak amacıyla inşa edilen iki büyük tünelin varlığına rağmen zaman içerisinde Kopaik Ovası bir bataklık haline geldi. Söz konusu Ovayı elli yıl önce ziyaret eden Sir James Frazer, üç kanalın tarihi çağlarda, belki de Orkhomenos'u MÖ 368 yılında yerle bir ederek ülkedeki bütün erkekleri kılıçtan geçirip kadınları köle olarak satan Thebaililer (Pausanias: ix. 15. 3) tarafından yapay olarak taşlarla doldurulduğuna şahit olmuştur. Bir İngiliz şirketi yakın bir zamanda bataklığı kurutarak bu toprakları tekrar tarıma elverişli bir hale getirmiştir.

3. Ülke güvenliği tehlikeye girdiği durumlarda Thebai Kâhini sık sık, kraliyet ailesine mensup Pharmakos'un hayatını feda etmesini isterdi; buna karşın ataerkil yaşam sisteminin tam anlamıyla kabul edildiği toplumlarda ancak Androkleia ile Alkis gönüllü olarak ölümü seçebilirdi. Aynı şekilde kurban edildikleri anlatılan Erekhtheus'un kızlarıyla benzer bir biçimde bu kızların isimleri de göründüğü kadarıyla, kendilerine sunulmak için erkek kurbanlar isteyen Demeter ve Persephone'ye atfedilen unvanlardır. Görünen o ki iki rahibe, Menoikeus'un yolundan gitmeyi reddeden kutsal kralın yerine "verilen cezayı çekmişlerdir." Bu anlamda Sphinks, kayalıklardan atlayarak kendini parçalara ayırmıştır. (hayatına son vermiştir.)

4. Herakles'e atfedilen "at bağlayıcısı Herakles" unvanı muhtemelen, onun Diomedes'e ait olan vahşi kısrakları yakalayışını ve bu konudaki ustalığından dolayıdır.

5. Silah Kuşatan Athena, seçtiği oğullarına silah dağıtan Tanrıça Athena'ya tarihi çağlarda atfedilen bir unvandı. Kelt ve Alman mitolojilerinde silah dağıtma kadınlara bahşedilen bir ayrıcalıktı ve bu pratik kutsal bir evlilikte gerçekleştirilirdi.

122.
HERAKLES'İN AKLINI YİTİRMESİ

Herakles'in Minyalıları bozguna uğratması, onu ülkenin en ünlü kahramanlarından biri haline getirdi. Kral Kreon da ödül olarak büyük kızı Megara ya da Megera'yı onunla evlendirdi ve şehrin korunmasında Herakles'i ordularının başına getirdi. Bu arada İphikles de kralın en genç kızıyla evlendi. Bazı yazarlar Herakles'in Megara'dan iki erkek çocuğa sahip olduğunu söylerken, diğer yazarlar ise Alkaidler olarak anılan bu çocukların sayısının üç, dört hatta sekiz olduğunu iddia ederler.[1]

b. Herakles daha sonra, Minyalıların müttefiki olan Euboia Kralı Pyraikhmos'u da, Thebai'ye yaptığı saldırı sırasında yenmeyi başardı. Savaştan galip çıkan Herakles, krala ait cesedin iki tay tarafından parçalanmasını emrederek bütün Yunanistan'a korku saldı. Ceset gömülmeden, atların su içtikleri zamanlarda kişneme seslerinin duyulduğu Pyraikhmos'un Tayları denilen yerde Herakleios nehri kenarına bırakıldı.[2]

c. Herakles'in yaptığı aşırılıklara öfkelenen Hera, onu delirtti. Herakles aklını kaybettikten sonra ilk olarak en sevdiği yeğeni olan İphikles'in büyük oğlu İolaos'a saldırdı. Amcasının kılıç hamlelerinden kaçarak hayatını kurtarmayı başaran İolaos'tan sonra Herakles'in hedefi kendi öz oğulları oldu. O sırada oyun oynamakla meşgul olan çocuklarını düşmanları sanan talihsiz baba altı oğlundan başka İphikles'in iki çocuğunu da mızraklarla öldürerek ateşe attı. Thebaililer o gün bugündür öldüklerinde üzerlerinde zırhlar olan bu sekiz kurban onuruna geleneksel olarak festival düzenlerler. Şölenin ilk gününde kurbanlar sunulur ve ateş gece boyunca hiç söndürülmez; cenaze oyunlarının düzenlendiği ikinci günde ise yarışın galibine beyaz mersin ağacından yapılmış taç takılırdı. Törenlere katılanlar, her birinin parlak geleceği ayrı ayrı planlanmış olan Herakles'in oğulları için ağıtlar yakarlardı. Herakles'in aslan postunu omzuna attığı çocuklarından birinin Eurystheus'un yerine Argos Kralı; kendisine Daidalos'tan kalan topuzunu bıraktığı diğerinin

Thebai Kralı; üçüncüsünün ise ölümünden sonra babasının bir daha uğramadığı Oikhalia Kralı olacağı planlanmıştı. Atinalı, Thebaililer ve Spartalı müttefiklerinden prenslerin hayatlarını birleştirecekleri eşler bile seçilmişti. Herakles, hayatlarına kendi elleri ile son verdiği bu çocukları o kadar çok seviyordu ki, suçunu inkar ederek onların, eve konuk ettiği kişiler tarafından, bir başka deyişle Lykos ya da Sokrates'in ileri sürdüğü gibi Augeias tarafından haince öldürüldüklerine inanmaya başladı.[3]

d. Herakles delilik illetinden kurtulduğunda, kendisini bir süre karanlık bir odaya kapatarak hiç kimseyle görüşmek istemedi. Kral Thespios tarafından günahlarından arındırıldıktan birkaç gün sonra da Delphoi'ye gitti ve kâhine ne yapması gerektiğini sordu. Kendisine Palaimon'dan farklı olarak ilk kez Herakles diye hitap eden Pythia de ona Tiryns'e yerleşmesini; on iki yıl boyunca Eurystheus'un hizmetinde çalışmasını ve kendisine hangi iş verilirse verilsin, ki bunları yerine getirdikten sonra ölümsüzlük ayrıcalığı ile ödüllendirilecekti, yapmasını öğütledi. Kendisinden mevkice daha aşağıda olduğunu bildiği birine hizmet etmekte gönülsüz davranan Herakles, ümitsizliğe düştü. Buna karşın babası Zeus'un isteklerine karşı gelmeye de cesaret edemiyordu. Birçok arkadaşı üzüntüsünü teselli etmeye geldi. Her şeye rağmen zaman içerisinde kalbindeki acı hafifledi ve Eurystheus'un emri altına girdi.[4]

e. Bununla beraber bazı yazarlar, Herakles'in Tartaros'dan geri geldikten sonra delirdiğini ve öz çocuklarının canına kıydığını iddia eder. Buna göre Megara'yı da öldüren cesur savaşçıya seslenen Pythia, ona: "Sen bundan böyle Palaimon diye çağrılmayacaksın. Phoibos Apollon sana Herakles adını verdi ve Hera'nın sayesinde –Tanrıça'ya büyük bir hizmet etmiş gibi– adın insanlar arasında hep söylenecek!" dedi. Diğer bir grup yazar Herakles'in Kral Eurystheus'un âşığı olduğunu ve On İki İş'i de sevgilisi onuruna yerine getirdiğini ileri sürer. Başkaları ise, Amphitryon'a geçen sürgün cezasının Eurystheus tarafından kaldırılması için Herakles'in kendisine verilen bu görevleri yerine getirdiğini iddia eder.[5]

f. Anlatılanlara göre Herakles kendisine verilen işleri yerine getirmeye başladığında Hermes ona bir kılıç; Apollon, bir yay ve başlarına kartal tüylerinin takılı olduğu düz saplı oklar; Hephaistos, altından yapılmış bir zırh ve Athena da bir kaftan vermişti ya da bundan farklı olarak Athena, altın bir zırh; Hephaistos da tunçtan yapılmış bir baldır zırhı ile son derece dayanaklı bir miğfer vermişti. Ayrıca birbirleriyle rekabet eden bu iki Olymposludan Athena kahramana her şeyden zevk alma ayrıcalığını; Hephaistos da ona savaşın tehlikelerinden korunma yetisini bahşetmişti. Poseidon'un hediyesi birtakım at; Zeus'unki ise göz kamaştıran ve hiçbir şekilde kırılmayan bir kalkandı. Birçok hikâyede bu kalkanın emaye, fildişi, elektrum,* altın ve lacivert

taştan yapıldığı anlatılır. Ayrıca on iki yılan başının işlendiği bu kalkanda, Herakles dövüşmeye başladığında yılanlar dişlerini birbirine sürterek düşmanlarını dehşete düşürürlerdi.[6] Buna karşın gerçekte Herakles zırh kullanmaya hiçbir zaman tenezzül etmemiş ve hatta mızrağını bile İlk İşinden sonra çok nadir kullanmıştır. Güvendiği silahların başında asası ile ok ve yayları geliyordu. Hephaistos'un hediyesi olan tunç başlı çubuktan ziyade, ilk olarak Helikon'da daha sonra da Nemeia'da yabani zeytin ağacından kestiği kendi asasını kullanmayı tercih ederdi. Üçüncü asası da yine aynı şekilde Saron Denizi yakınlarında bir yabani zeytin ağacından kesilmişti. Cesur savaşçı son asasını Troizen'i ziyaret ettiği bir sırada Hermes'e atfedilen bir heykele yaslamıştı. Daha sonra kök salan ve filizlenen bu çubuk, şimdilerde görkemli bir ağaç haline gelmiştir.[7]

g. Herakles'in yeğeni İolaos ise, Herakles İşlerini yerine getirirken onun arabacısı ya da silah taşıyıcısı idi.[8]

1. Kritik – Pindaros *Isthmian Odes* iv. 11. 4 ve 61; Apollodoros: ii. 4. 11.; Sicilyalı Diodoros: iv. 10; Hyginus: *Fabula* 31; Tzetzes: *On Lycophron* 38.
2. Plutarkhos: Bioi Paralleloi (Paralel Yaşamlar) 7.
3. Sicilyalı Diodoros: iv. 11.; Apollodoros: ii. 4. 12; Pindaros: *a.g.e.*; Euripides: Herakles 462; Lysimakhos, kritik – Pindaros *Isthmian Odes* iv. 114.
4. Sicilyalı Diodoros iv. 10-11; Apollodoros: *a.g.e.*
5. Euripides: Herakles 1 ve 1000; Tzetzes: *On Lycophron* 38 ve 662-3; Diotimos: Heraklea, Athenaios'un alıntısı, xiii. 8.

* Eski çağlara ait bir çeşit altın ve gümüş alaşımı. (Çev. n.)

6. Apollodoros: ii. 4. 11.; Hesiodos: *Shield of Herakles* 122, 141, 161 ve 318-19; Pausanias: v. 8. 1.
7. Euripides: Herakles 159; Apollonius Rhodius: i. 11. 96; Sicilyalı Diodoros: iv. 14; Theokritos: İdiller xxv; Apollodoros: ii. 4. 11; Pausanias: ii. 31. 13.
8. Plutarkhos: *On Love* 17; Pausanias: v. 8. 1 ve 17. 4; Euripides: *Children of Herakles* 216.

*

1. Delilik, Klasik Çağ Yunanlıları'nın çocuk kurban etme mazeretiydi. Bu ritüel gerçekte, yirmi dört saat süre ile mezarında saklanarak ölü taklidi yapan ve sonra ortaya çıkarak bir kez daha tahtında hak iddia eden kutsal kralın yerine veliaht çocukların canlı canlı ateşe atılarak yakıldığı şeklindeki geleneği yansıtır.

2. Vahşi atlar tarafından parçalanarak hayatını kaybeden Pyraikhmos'un ölümü oldukça yaygın bir ölüm şeklidir. Herakles'in unvanı olan Palaimon, kahramanın, aynı isim altında tanrısal bir kimlik kazanan Korinthli Melikertes ile özdeşleştirilmesini sağlar. Bu Melikertes gerçekte, Tyroslu Herakles ya da bir başka deyişle Şehrin Efendisi olan Melkarth'dır. Görünen o ki sekiz Alkaidler de kılıç dansı yapan ve İngiliz Noel Oyunu'ndaki sekiz Morris* dansçısı gibi gösterilerinin sonunda kurbanın yeniden hayata döndüğü grubun üyeleridir. Mersin ağacı, yirmi sekiz günden oluşan ayların on üçüncüsüydü

ve ayrılığı sembolize etmekteydi; buna karşın birinci ayın ağacı olan yaban zeytini ise başlangıcın simgesiydi. Elektryon'un sekiz oğlu da Mykene'de yukarıda söz edilen topluluğa benzer bir grup kurmuş olabilir.

3. Herakles'in Hylas, İolaos ve Eurystheus ile yaşadığı homoseksüel ilişkiler ile kahramana verilen göz kamaştırıcı zırha ait olan söylenceler, Thebai askeri geleneklerini doğrular niteliktedir. Efsanenin özgün halinde Herakles, çok büyük bir ihtimalle Eurystheus'un kendisine değil de kızına âşık olmuştur. Servius'un dile getirdiğine göre onun On İki İş'i, en sonunda Zodyak'ın On İki İşareti ile özdeşleştirilmiştir. Buna karşın yerine getirilen görevlerin on iki tane olmadığını söyleyen Homeros ve Hesiodos, bu kahramanlıkların sırasının İşaretler ile eşleşmediğini ileri sürerler. İrlanda Song of Amergin'de onurlandırılan Keltlerin Yıl Tanrısına benzer olarak Pelasg Herakles de görünen o ki, İşlerini on üç aydan oluşan yıl boyunca yerine getirmiştir. İrlanda ve Galler mitolojilerinde birbirini takip eden semboller erkek geyik ya da boğa; sel; rüzgâr; çiy damlası; şahin; çiçek; şenlik ateşi; mızrak; som balığı; tepe; yabandomuzu; dev dalga ve deniz yılanı şeklindedir. Bununla beraber Babillerin Gılgamış Destanında Gılgamış'ın maceraları Zodyak'ın İşaretleri ile alakalıdır ve bu anlamda Tyroslu Herakles ile birçok ortak özellik taşır. Homeros ile Hesiodos'un aksi yöndeki iddialarına karşın, tarihi çağlara ait kalkanlar üzerindeki resimler büyüleyici birer sanat eseri olmaktan ziyade, her bir kalkanın kenarına kazınan ve sahibinin şeceresi ile rütbesini gösteren gelişigüzel çizimlerdir.

4. On iki Olymposlu'nun Herakles'e hediyeler sunduğu hikâye hiç şüphesiz kahramanın kutsal evliliğini anlatır. Aynı şekilde bu hediyeler de çok büyük bir ihtimalle kahramana rahibe eşi –Athena, Auge, İole veya verilen herhangi bir isim altında– tarafından ya doğrudan doğruya ya da katılımcılar tarafından sunulmuştur. Bu ritüelde Herakles kendisine verilen İşleri, bir başka deyişle teatral dövüşleri ile tanrısal kahramanlıklarını yerine getirmesi için silahla kuşatılmıştır.

* Özellikle 1 Mayıs'ta yapılan eski bir İngiliz dansı. (Çev. n.)

123.
BİRİNCİ İŞ: NEMEİA ASLANI

Eurystheus'un, Tiryns'e yerleşmek için gelen Herakles'e verdiği Birinci Görev, postuna hiçbir demirin, tuncun ve taşın işlemediği devasa bir hayvan olan Nemeia ya da Kleonae aslanını öldürerek derisini yüzmek oldu.[1]

b. Bazı yazarlar bu aslanın, Typhon'un ya da Khimaira ile Köpek Orthos'un yavrusu olduğunu söylemesine karşın, diğer bir grup yazar ise Selene'nin onu dünyaya getirdiğini ve korkuya kapılıp Nemeia yakınlarındaki Tretos Dağı'nda iki girişi olan bir mağaraya attığını ileri sürer. Aynı yazarlara göre Tanrıça, bu canavarı kendisine kurbanlar sunmayan halkına bir ceza olarak göndermiş ve Nemeia aslanından en fazla zarar görenler ise Bambinaililar olmuştur.[2]

c. Bütün bunlara karşın bazı yazarlar, Nemeia aslanını Hera'nın isteği ile Selene'nin devasa bir sandıktaki deniz köpüğünden yarattığını ve canavarı kendi kuşağı ile saran İris'in de onu, Asopos'un ya da Zeus ile Selene'nin kızının adının verildiği Nemeia Dağları'na getirdiğini söylerler. Nemeia şehrine yaklaşık iki mil uzaklıkta olan canavarın yaşadığı bu mağara günümüzde hâlâ varlığını korumaktadır.[3]

d. Korinth ile Argos yolu üzerinde bulunan Kleonae'ye ulaşan Herakles, oğlu bu aslan tarafından öldürülen ve hayatını gündelikçilik ya da çobanlık yaparak kazanan Molorkhos adındaki kişinin evine bir geceliğine konuk oldu. Herakles, Tanrıça Hera'nın gönlünü almak için bir koç kurban etmeye hazırlanan ev sahibine engel olarak; "Otuz gün bekle" dedi. "Eğer sağ salim geri dönersem onu Kurtarıcı Zeus adına kurban et. Eğer dönemezsem de bir kahraman olarak bana ada!"

e. Herakles Nemeia'ya öğle saatlerinde ulaştı. Çevresindeki herkes canavar tarafından öldürüldüğü için kendisine kılavuzluk yapacak hiç kimseyi bulamadığı gibi ortalıkta düşmanına ait izlerden eser yoktu. İlk olarak Apesas Dağı'na –bu dağ adını, canavarın öldürdüğü bir çobandan almıştı; buna

karşın bazı yazarlar, bir yılanın topuğundan sokmasıyla hayatını kaybeden Akrisios'un oğlu Apesantos'un bu dağa ismini verdiğini ileri sürerler– giden cesur savaşçı, buradan Tretos Dağı'na geçti ve çok geçmeden de, vücudu o günkü avının kanlarına bulanmış olan canavarın mağarasına geri döndüğünü gördü.[4] İlk olarak oklarıyla ona saldırdı Herakles. Ne var ki o sırada dudaklarını yalamakla ve esnemekle meşgul olan canavarın postuna işlemeyen oklar birbiri ardına yere düştü. Bunun üzerine Herakles kılıcıyla saldırmayı denedi. Ancak kurşundan yapılmış olmasına rağmen düşmanına değer değmez eğilen kılıç da bir işe yaramadı. Herakles en sonunda sopasını fırlatıp canavarın burnuna öyle bir kuvvetli vurdu ki, hayvan başını sallayarak iki çıkışı olan inine girmek zorunda kaldı. Aslanın başını sallamasının nedeni duyduğu acıdan ziyade kulaklarının şakımasındandı. Sahte bir hüzünle paramparça olan sopasına bakıyormuş gibi yapan Herakles, hemen mağaranın diğer çıkışını kapadı ve diğerini kullanarak içeri girdi. Hiçbir silahın düşmanına işlemediğini artık çok iyi bildiği için onunla çıplak elle savaşmaya başladı. Aslan, parmaklarından birini ısırmasına rağmen, onu kollarıyla boğazından sıkıca kavradı ve öldürene kadar da bırakmadı.[5]

f. Öldürdükten sonra hayvanın leşini omzuna alan Herakles otuzuncu günün sonunda Kleonae'ye ulaştığında Molokhos'u önceden söz verdiği gibi kendisine koçu kurban etmek üzereyken buldu ve kararından vazgeçirerek onunla birlikte hayvanı Kurtarıcı Zeus onuruna kurban etti. Babasına ibadetini yerine getirdikten sonra kendisine yeni bir sopa kesen Herakles, o güne kadar Opheltes onuruna düzenlenmekte olan Nemeia Oyunları'nda birkaç değişiklik yaparak bu ritüelleri Zeus'a ithaf etti ve leşi de yanına alarak Mykene'ye gitmek üzere yola çıktı. Gördükleri karşısında şaşkına dönüp korkuya kapılan Eurystheus, onun bir daha şehre girmesini yasakladı. Kahraman artık gelecekte gerçekleştireceği İşlerin meyvelerini şehri çevreleyen surların dışında olmak kaydıyla insanlara göstermek zorunda kalacaktı.[6]

g. Bir süre canavarın postunu nasıl yüzeceğini düşünen Herakles'in aklına, tanrıların da yardımıyla her biri birer kılıç gibi keskin olan aslanın pençeleri geldi. Gerçekten de bu işe yaradı ve Herakles yüzmeyi başardığı aslanın hiçbir silahın işlemediği postunu kendisine zırh, kafasını da miğfer yaptı. Bu arada Eurystheus da ülkesindeki demir ustalarına, kendisi için toprağın altına gömeceği büyük bir sandık yapmalarını emretti. O günden sonra ne zaman Herakles'in yaklaştığı kendisine bildirilse, Kral hemen bu sandığın içine saklanır ve elçi aracılığı ile emirlerini Herakles'e iletirdi. Herakles'i işlediği cinayetin kirinden Pelops'un Kopreus adındaki oğlu arındırdı.[7]

h. Kahramanlığın duyulmasının hemen ardından Nemeia halkı Herakles'i onurlandırarak ödüllendirdi. Herakles daha sonra da kendisiyle birlikte Elea Savaşı'na katılarak bağlılıklarını gösteren ve aralarından üç yüz altmışının bu

savaşta hayatını kaybettiği Kleonaeli müttefiklerinden ayrıldı. Kahramanı evinde bir geceliğine konuk eden fakir Molorkhos'a gelince; o da yaşadığı yerin hemen yakınına Molorkhia adı verilen bir şehir kurdu ve sonraları Nemeia Oyunlarının düzenleneceği yer olarak karşımıza çıkacak olan Nemeia Ormanını diktiği fidanlarla yeşertti.[8]

i. O günlerde bir aslanı boğarak yalnız başına öldüren tek kişi Herakles değildi. Tanrı Apollon'un Hyria ile yaşadığı ilişkiden dünyaya gelen oğlu Kyknos tarafından kendisine benzer bir şekilde üç görev verilen Herakles'in yakın arkadaşı Phylios da aynı kahramanlığı göstermeyi başarmıştı. Kyknos'a duyduğu aşk nedeniyle aslandan sonra, akbabalara benzeyen ve insan yiyen canavar kuşlardan birkaçını da canlı olarak yakalamak zorunda kalan Phylios, daha sonra azgın bir boğa ile yaptığı güreşten galip geldi ve onu Zeus'un tapınağına sokmayı başardı. Verdiği üç görevi de Phylios'un yerine getirdiğini gören Kyknos bunun üzerine kahramandan, katıldığı bazı cenaze oyunlarından ödül olarak kazandığı boğayı kendisine vermesini istedi. Tam bu sırada Herakles, Phylios'a bu isteği reddetmesini ve Kraldan kendisine toprak vermesi için baskı yapması gerektiğini söyledi. Âşığından aldığı bu cevapla yıkılan Kyknos ümitsizlik içinde kendini, ölümünden sonra adına Kyknea denilen göle attı. Annesi Hyria da oğlunun yaptığı gibi gölün sularına atlayarak hayatına son verdi. Anne ve oğul daha sonra birer kuğuya dönüştürüldüler.[9]

1. Apollodoros: ii. 5. 1; Valerius Flaccus: i. 34; Sicilyalı Diodoros: iv. 11.
2. Apollodoros: *a.g.e.*; Hesiodos: Theogonia 326; Epimenides: Fragman 5, Aelianus'un alıntısı: Nature of Animals xii. 7; Plutarkhos: *On the Face Appearing in the Orb of the Moon* 24; Servius – Vergilius Aeneis viii. 295; Hyginus: Fabula 30; Theokritos: İdiller xxv. 200.
3. Demodokos: History of Herakles i, alıntılayan Plutarkhos: On Rivers 18; Pausanias: ii. 15. 2-3; Kritik – the Hypothesis of Pindaros Nemeian Odes.
4. Strabon: viii. 6. 19; Apollodoros ii. 5. 1; Servius – Vergilius's Georgica iii. 19; Lactantius – Statius: Thebais iv. 161; Plutarkhos: *a.g.e.*; Theokritos: *İdiller* xxv. 211.
5. Bakkhylides: xiii. 53; Theokritos: *a.g.e.*; İskenderiyeli Hephaistion: ii., Photios'un alıntısı 474; Apollodoros: *a.g.e.*; Sicilyalı Diodoros: iv. 11.; Euripides: Herakles 153.
6. Apollodoros: *a.g.e.*ve ii. 4. 11.; Kritik – the Hypothesis of Pindaros Nemeian Odes.
7. Theokritos: İdiller xxv. 272; Sicilyalı Diodoros: iv. 11.; Euripides: Herakles 359; Apollodoros: *a.g.e.*
8. Aelianus: Varia Historia iv. 5; Bizanslı Stephanos – Molorchia; Vergilius:Georgica iii. 19; Servius: ad loc.
9. Antoninus Liberalis: *Transformations* 12; Ovidius: *Metamorphoses* vii. 371.

*

1. Kutsal kralın, her biri yılın bir mevsimini sembolize eden vahşi hayvanlarla yaptığı teatral dövüş, Yunanistan'ın yanı sıra Küçük Asya, Babil ve Suriye'de de taç giyme seremonisinin önemli bir bölümünü oluşturmaktaydı.

Hayvanların sayıları takvimlere göre değişiklik göstermekteydi: Üç mevsimli yılda bu canlılar Khimaira gibi aslan, keçi ve yılandan; –Kithairon aslanının Khimaira'nın köpek yıldızı Orthos'un yavrusu olduğu şeklindeki iddia bu yüzden dile getirilmiştir– ya da Dionysos'un mevsimsel olarak girdiği transformasyonlar olan boğa, aslan ve yılandan oluşmaktaydı. Bütün bunlardan başka Euripides'in Bakkhai adlı eserine göre kralın alt etmek zorunda olduğu bu hayvanlar, Hekate'nin başını oluşturan aslan, at ve köpekti. Buna karşın dört mevsimli yılda bahsedilen hayvanların *Orphic Fragments*'da tasvir edildiği kadarıyla Phanes'in başını oluşturanlar gibi boğa, koç, aslan ve yılan; Hezekiel'in (*Hezekiel* i) öne sürdüğü gibi boğa, aslan, kartal ve melek ya da daha basit bir şekilde Zodyak'taki ekinokslar ile gündönümlerine karşılık gelen Dört İşaretle ilişkilendirilen boğa, aslan, akrep ve su yılanı olma ihtimali çok yüksektir. Her ne kadar akrebin –bu canlıdan, eğer kendisine söylenilen bazı hayvanları öldürmeyi başarırsa bir prensesle evlenme ayrıcalığına kavuşacağı söylenilen bir diğer Herakles'ten de, Orion'un hikâyesinde bahsedilir– yerini yabandomuzu almışsa da, sözü edilen son hayvanlar Birinci, Dördüncü, Yedinci ve Sekizinci İş'te Herakles'in dövüşmek zorunda kaldığı canavarlar olarak karşımıza çıkar. Aynı durum, Ovidius ve Antoninus Liberalis tarafından homoseksüel bir yaklaşımla işlenmiş olmasına rağmen Kyknos ile Phylios'un konu edildiği hikâyede de tekrarlanır; ne var ki yılanlar bu efsanede yerlerini alışılmamış bir şekilde akbabalara bırakmıştır. Kral teorik olarak bahsedilen hayvanları evcilleştirmekle onların yönetiminde bulunan mevsimler üzerinde egemenlik kurmaktaydı. Herakles'in anayurdu olan Thebai'de iki mevsimli yılı, yılan kuyruklu ve kanatlı bir dişi aslan olan Tanrıça Sphinks yönetmekteydi; kahramanın Minos gibi bir boğa yerine aslan maskesi ve postunu giymesi bu yüzdendir. Dionysos ve korsanlar ile Nuh Tufanı'nın konu edildikleri hikâyelerin ortaya çıkmasına dayanak teşkil ettiği sanılan ikonda aslan, diğer takvim hayvanları ile birlikte olduğu halde Yeni Ay Gemisi'nde tasvir edilmiştir. Sırf bu yüzden Tanrıça Selene'nin ("Ay") Şarap Tanrısı'nın bindiği gemiyi yaratığı ileri sürülmüştür.

2. Photios, Herakles'in kavga sırasında parmaklarından birini kaybettiğini yalanlar. İskenderiyeli Hephaistion'a göre (*Nova Historia* ii.) ünlü savaşçı bir vatozun sokmasıyla zehirlenmiştir. Buna karşın Herakles'in parmağını çocuklarının ruhlarını yatıştırmak için –ana katili olduğundan dolayı Erinyler tarafından devamlı takip edilen Orestes'in yaptığı gibi– ısırarak koparmış olma ihtimali akla daha yatkındır. İki çıkışı olan bir başka mağaradan da *Odysseia*'da bahsedilir. Buna göre söz konusu mağara, İthaka'dan henüz dönen Odysseus'un, Phorkis Burnundaki ilk gecesini geçirdiği yerin hemen yakınındadır. İçerisinde kovan, taş kurna olarak kullanılan iki kulplu sandıkların yanı sıra çok miktarda kaynak suyunun da bulunduğu bu mağaranın ku-

zey girişi insanlar; güney girişi ise tanrılar içindi. Yapının içinde bunlardan başka, Naiadların mor renkte giysiler dokuduğu taştan yapılmış dokuma tezgahları da –sarkıtlar?– mevcuttu. Eğer Porphyry *(On the Cave of the Nymphs)* bu mağaranın, ölüm ve ilahi olarak yeniden dünyaya gelme ritüellerinin yapıldığı yer olduğu şeklindeki iddiasında haklıysa, bu durumda kurnalar, kurbanların kanlarını muhafaza etmek, kaynak suları da arınma amaçlı kullanılmıştır. Buna göre söz konusu sandıklar, üzerlerinde ruhların arılar gibi dolaştığı birer tabut; Naidlar da (Ölüm Tanrısı Phorkys ya da Orkos'un kızları) yeniden doğacak kişinin giyeceği ve üzerlerine ait oldukları klanın kraliyet amblemini taşıyan giysileri dokuyan Fatalardan başkaları değildir. Nemeia Aslanının yaşadığı mağaranın iki çıkışlı olması, başarıyla yerine getirilen bu İlk İş'in Herakles'i, sonunda ölümsüzlüğe kavuşacağı ve Tanrıça Hebe ile evleneceği ritüel ölümüne götüren yolun başlangıcını teşkil etmesi nedeniyledir.

3. Üç yüz altmış Kleonaialının hayatını kaybetmesi, takvim yılı ile alakalı gizemli bir durumdur. Bu sayı, beş gününün Osiris, İsis, Nephthys, Set ve Horus onuruna ayrıldığı kutsal Mısır yılındaki gün sayısı ile eşittir. Herakles'in Nemeia Oyunları'nda yapmış olduğu düzenlemeler yerel takvimde de aynı şekilde bir değişikliğe neden olmuştur.

4. Eğer Mykene Kralı da Orion'un düşmanı Hyrialı Oinopion'un yaptığı gibi toprağın altına inşa ettirdiği bir sandığa gizlenip sadece tehlike geçtiği zaman ortaya çıktıysa, kral, geleneksel olarak ölüm taklidi yaparak veliahtının bir günlük süreyle tahta geçmesinin ardından hükümranlığına kaldığı yerden devam eden kutsal kralı sembolize etmektedir.

5. Apesantos tarihi çağlarda, topuğundan bir yılanın sokmasıyla zehirlenip hayatını kaybeden sayısız savaşçıdan biriydi. Kahraman, her ne kadar vücudunun hangi bölgesine yılanın soktuğu belirtilmese de Nemeialı Opheltes ile özdeşleştirilebilir.

124.
İKİNCİ İŞ: LERNA EJDERHASI

Eurystheus tarafından Herakles'e verilen İkinci İş ise, Typhon ve Ekhidna'nın birlikteliğinden dünyaya gelen ve Herakles'e bir tehdit oluşturması için Tanrıça Hera tarafından büyütülmüş bir canavar olan Lerna Ejderhası'nı yok etmekti.[1]

b. Deniz kıyısında bir yer olan Lerna, Argos şehrine beş millik bir uzaklıktaydı. Batısında, denize kadar uzanan kutsal bir çınar korusunun bulunduğu Pontinos Dağı uzanmaktaydı. Bir yanından Pontinos nehri, –ki bu ırmağın hemen kenarında Danaos'un Tanrıça Athena onuruna inşa ettiği tapınak bulunmaktaydı– diğer yanından da Amymone nehri ile çevrelenmiş bir halde olan bu koruda Tanrıça Demeter, Kurtarıcı Dionysos, Hera'nın bakıcılarından biri olan Prosymne'ye atfen anıtlar inşa edilmişti. Irmağın kıyısında ise Danaos Kızları tarafından taştan yapılmış bir Aphrodite heykeli bulunmaktaydı. Dionysos'un annesi Semele'yi geri getirmek için Tartaros'a indiği yer olan Lerna'nın bu bölgesinde, her yıl geleneksel olarak geceleri yapılan ritüeller Şarap Tanrısı onuruna düzenlenmektedir. Ayrıca bu yerin hemen yakınında, Hades ile Persephone'nin Tartaros'a indiği bölgede Lernalı Demeter Mysterionları kutlanmaktaydı.[2]

c. Bu kutsal sayılan bereketli topraklarda bir zamanlar, ini Amymone nehrinin yedi kaynağının fışkırdığı bir çınar ağacının altında olan ve günlerini hemen yakınlardaki, derinliğinin ne kadar olduğu bir sır olan ve sayısız yolcuya mezar olan Lerna bataklığında –İmparator Neron yakın zamanda bu yerin derinliğini ölçmeye çalışmış, fakat başaramamıştır– geçiren ejderha adındaki bir canavar etrafa korku salmaktaydı.[3] Köpeklerinkine benzeyen devasa bir gövdeye sahip olan ejderhanın baş kısmında, içlerinden birinin ölümsüz olduğu sekiz ya da dokuz yılan kafası vardı. Bununla beraber bazı yazarlar kafaların sayısının elli, yüz hatta bin tane olduğunu ileri sürerler. Fakat her halükârda son derece tehlikeli olan bu yaratığın nefesi ve izlerinin kokusu bile ölüm saçardı.[4]

d. Bu sırada Herakles'in canavarı en kolay nasıl öldürebileceğini düşünen Athena, cesur savaşçı İolaos'un sürdüğü araba ile Lerna'ya ulaştığında ona ejderhanın yaşadığı ini gösterdi. Herakles, Athena'nın tavsiyelerine uyarak fırlattığı yanan oklarla yaratığın yuvasından dışarı çıkmasını sağladı. Daha sonra da canavarı yakalayarak boğazını sıktı ve nefes almasını önledi. Bu sırada canavar da Herakles'in ayaklarına dolanarak onu düşürmeye çalışıyordu. Bu sırada Herakles'in sopasıyla ejderhanın başına vurması da boşunaydı; zira bir tanesi ezilir ezilmez onun yerinde iki ya da üç tane daha hemen beliriyordu.[5]

e. Bu sırada bataklıktan çıkıp ejderhanın yardımına gelen dev bir yengeç de Herakles'in ayağına yapışmıştı. Bir yandan da var gücüyle yengeçle mücadele eden Herakles, diğer yandan da yardım için İolaos'u çağırdı. Hemen korunun bir köşesini ateşe veren İolaos, ejderhada yeni kafalar çıkmasına engel olmak için de ezilen başların yerlerini ateşle dağladı. Bu şekilde yaralardan kan akmasını durdurmayı başardı.[6]

f. Düşmanını böylece alt etmeyi başaran Herakles daha sonra bir kılıç ya da altın bir pala ile bir kısmı altın olan ve hâlâ sesler çıkan ölümsüz başı vücuttan ayırdı ve onu Elaios yolu yakınlarında bulunan dev bir kayanın altına gömdü. Yaratığın leşini de parçalara ayırdıktan sonra oklarını cansız yatan yaratığın safrasına batırdı. O günden sonra bu oklardan birinden açılan en ufak yaralar bile ölüm saçmaya başladı.

g. Yengecin yaptığı yardımlar nedeniyle Hera onun imajını Zodyak'ın on iki işaretinin arasına koydu. Eurystheus'a gelince; o Herakles'in görevi layığıyla yerine getirmediğini söyleyerek bunun bir Kahramanlık olduğunu kabul etmedi; zira İolaos, yanmakta olan odun parçalarını temin ederek ona yardım etmişti.[7]

1. Hesiodos: *Theogonia* 313.
2. Pausanias: ii. 37. 1-3 ve 5; ii. 36. 6, 6-8.
3. Pausanias: ii. 37. 4; Apollodoros: ii. 5. 2; Strabon: viii. 6. 8.
4. Euripides: Herakles 419-20; Zenobios: *Proverbs* vi. 26; Apollodoros: *a.g.e.*; Simonides, kritik – Hesiodos *Theogonia* 257, ed. Heinsius; Sicilyalı Diodoros: iv. 11.; Hyginus: Fabula 30.
5. Hesiodos: *Theogonia* 313; Apollodoros: *a.g.e.*; Hyginus: *a.g.e.*; Servius – Vergilius: Aeneis vi. 287.
6. Apollodoros: *a.g.e.* ve *Poeticon astronomicon* ii. 23; Sicilyalı Diodoros: iv. 11.
7. Euripidies: Ion 192; Hesiodos: *Theogonia* 313; Apollodoros: *a.g.e.*; Aleksandros Myndis Photios'un alıntısı, 475.

*

1. Lerna Ejderhası, Klasik Çağ mitologlarının kafalarını karıştırmıştır. Pausanias bunun devasa büyüklükteki zehirli bir su yılanı olabileceğini söylerken, buna karşın Pisander, "canavarı daha da korkunç bir hale getirmek ve

mısralarına daha fazla saygınlık kazandırmak için onu ilk başta çok başlı bir yaratık olarak isimlendirmiştir" (Pausanias: ii. 37. 4). Daha ılımlı bir üslup kullanan Servius'a göre ise (Vergilius'un *Aeneis*'ine dayanarak vi. 287) ejderha, topraktan dışarı fışkırarak su baskınlarına neden olan yeraltı nehirlerinin bir kaynağıydı. Buna göre artezyenlerden biri kapatılsa bile su başka bir yol bularak tekrar fışkırmaya devam ediyordu. Bu yüzden Herakles ilk olarak yeri kurutmak için ateş kullanmış ve daha sonra da kanalları kapamıştır.

2. Görünen o ki efsanenin özgün halinde, krallığa istekli olan Herakles, çok büyük bir ihtimalle sırasıyla bir boğa, aslan, yabandomuzu veya bir yengeçle güreşmiş daha sonra da suyun derinliklerinde yaşayan su canavarından altın elde edebilmek için göle dalmıştır. İason'a da benzer görevler verilmiş ve kahramana, yukarda anlatıldığı şekliyle Athena'nın –Herakles'in müstakbel eşi olarak– yerine getirdiği yardım etme rolü de Medeia'ya verilmiştir. Ejderha, her ne kadar Perseus'un altın palası ya da yeniay tırpanı ile öldürdüğü deniz yılanını çağrıştırsa da, Homeros'un Lakedaimon'u anlatan ifadesinde karşılaştığımız ve Eurotas gölünde yaşadığı aşikâr olan ketoessa "deniz canavarı", ayrıca İrlanda ve Galler mitologlarının bahsettiği birçok yaratık gibi –piastress ya da avancs– bir tür tatlı su canavarıydı. Yaratığın köpeklerinkine benzeyen gövdesi deniz canavarı Skylla'nın yanı sıra, Gılgamış'ın öldürdüğü yedi başlı canavarını –son dönemlere ait bir Babil silindir mühründe tasvir edilmiştir– da hatırlatır. Astrologların yengeci efsaneye dahil etmeleri, Herakles'in gerçekleştirdiği On İki İş ile Zodyak İşaretlerini ilişkilendirmek amacıyladır. Buna karşın yengecin esasen, Herakles'in, Zodyak'ın bir sonraki İşareti olan Nemeia aslanı ile girdiği mücadele de önemli bir rol oynaması gerekmekteydi.

3. Anlatılan bu teatral efsane, Lerna'nın eski çağlardaki su rahibeleri olan Danaos Kızlarıyla ilişkilendirilmiştir. Ejderhanın sahip olduğu söylenen kafa sayısı ise simgelediği nesnelere göre farklılık gösterir: Canavar, bir rahibe birliği sayısıyla eşit olarak elli kafaya; Thetis'in de –bu Tanrıça'nın da sayıları elli olan bir rahibe birliği vardı– gizlenmek için şekline girdiği bir canlı olan mürekkep balığı olarak, başlarına dek uzanan sekiz tane yılanlarınkine benzeyen kolun yanı sıra bir de gövdede olmak üzere, Ay Tanrıçası için kutsal bir sayı olan toplam dokuz kola sahipti. Efsanede geçen yüz sayısı, Lerna'dan yola çıkarak Argos'a saldıran Kentaurların (kenturiai) savaş birliklerinin sayısını simgelemekteydi. On bin rakamı ise, bir mitolog olarak pek de dikkatli davranmayan Euripides'in efsaneye kendiliğinden kattığı tipik bir süslemeden ibarettir. Yunan sikkelerinde ejderha genellikle yedi başlı olarak tasvir edilir. Hiç şüphesiz bu sayı, Amymone nehrinin yedi çıkış noktasını simgelemektedir.

4. Herakles'in ejderhayı alt etmesi göründüğü kadarıyla, Lerna'da yapılan bereket ritüellerinin yasaklanmaya çalışıldığı şeklindeki tarihi bir olayı açıklamaktadır. Ne var ki yeni rahibe, Akhalar ya da belki de Dorlar onu yakana kadar her seferinde bir çınar korusunda –çınar ağacı, mürekkep balığından da anlaşıldığı gibi Girit orijinli dini nüfuzu sembolize eder– belirmekteydi. Çok belirgin bir şekilde başlangıçta Demeter, Kocakarı unvanıyla, efsanede Prosymne olarak adlandırılan Hekate ve Bakire unvanıyla Persephone ile bir tanrıça üçlüsü oluşturmuşlar, fakat Dionysos'un annesi Semele'nin gelişi, Persephone'yi yerinden etmiştir. Aphrodite'e atfedilen bir başka kült de deniz kıyısındaki Thetis'ti.

125.
ÜÇÜNCÜ İŞ: KERYNEİA GEYİĞİ

Herakles'e verilen Üçüncü İş, Keryneia Geyiği'ni sağ olarak Oinoe'de yakalayıp Mykene'ye getirmek oldu. Toynakları tunçtan olan ve çok hızlı koşabilen bu benekli geyiğin, bazılarının onu erkek geyiklerle karıştırmasına neden olduğu altından boynuzları vardı. Artemis için kutsal sayılan bu geyik, Tanrıça'nın henüz küçük bir çocukken, Parrhasia Dağı'nın eteklerinden akan Tesalya'daki Anauros nehrinin siyah taşlarla kaplı kıyılarında otlarken bulduğu, boynuzlarında güneş ışığının parladığı ve gövdeleri boğalarınkinden daha büyük olan beş dişi geyikten biriydi. Bunların peşine düşen Tanrıça birbiri ardına onlardan dördünü çıplak elle yakalayarak arabasına koştu. Bu sırada beşincisi ise Herakles'e verilecek İşleri hatırlayan Hera'nın isteği ile Keladon nehrini geçerek Keryneia Tepesine kaçmıştı. Anlatılan bir diğer hikâyeye göre, tarlaları talan ederek ekinlere zarar veren bu başıboş canavarı Herakles, uzun bir uğraştan sonra alt etmeyi başararak Artemision Dağı'nın zirvesinde Tanrıça Artemis'e kurban olarak sunmuştu.[2]

b. Geyiği öldürmek ya da yaralamak istemeyen Herakles, kendisine verilen bu İş'i hiç güç sarf etmeden yerine getirdi. Geyiği bir yıl boyunca aralıksız takip eden cesur savaşçının bu yolculuğu onu İstria ve Hyperborealıların Ülkesine kadar götürdü. Kovalamacadan yorgun düşen geyik en sonunda Artemision Dağı'na sığınarak buradan Ladon nehrine indiği sırada Herakles onun üzerine atladı, ön ayaklarını, kas ve kemiğin arasından geçecek şekilde okla birbirine iliştirdi ve böylece kan dökülmesine engel oldu. Daha sonra avını omzuna alan Herakles hiç vakit kaybetmeden Arkadya yolu üzerinden Mykene'ye doğru yola çıktı. Anlatılan bu hikâyeye karşın bazı yazarlar kahramanın avını yakalamak için ağ kullandığını ya da geyik yorgunluktan bir ağacın altına yatana kadar Herakles'in onun izlerini takip ettiğini anlatırlar. Ne var ki yolculuğu sırasında, kendisini kutsal bir hayvana karşı acımasız davranmakla suçlayan Artemis ile karşılaşan Herakles, Tanrıça'ya böyle bir

şeyi zorunlu kaldığından dolayı yaptığını söyleyip suçu Eurystheus'un üzerine attı. Aldığı cevapla öfkesi yatışan Artemis, kahramanın geyiği sağ olarak Mykene'ye götürmesine izin verdi.[3]

c. Efsanenin bir başka versiyonuna göre ise bu geyiği, kendisini geçici olarak bir dişi geyik kılığına sokan ve bu şekilde Zeus'un tacizlerinden kurtulmayı başaran Alkyone'nin kız kardeşi Pleiadlardan Taygete, Tanrıça Artemis'e minnettarlığını sunmak için ona adamıştı. Ne var ki Zeus bu aldatmacaya kanmayarak genç kadınla birlikte olmuş ve bu birliktelikten Lakedaimon dünyaya gelmişti. Bunun üzerine Taygete, Amyklaios Dağı'nın zirvesinde kendini astı ve dağa da o günden sonra Taygetos Dağı adı verildi.[4] Taygetos'un aynı adı taşıyan yeğeni, Lakedaimon ile evlendi ve kocasına Himeros adında bir çocuk doğurdu. Himeros büyüdüğünde Aphrodite'in yaptığı büyü ile rasgele kişilerle cinsel ilişki kurulduğu bir gece eğlencesi sırasında kız kardeşi Kleodike'ye tecavüz etti. Ertesi gün olan biteni öğrenen genç adam bazen kendi adıyla bazen de Eurotas'ın adıyla anılan ırmağa atladı ve onu bir daha hiç kimse görmedi. Anlatılanlara göre Eurotas, Lakedaimon'dan sonra tahta geçmiş ve Atinalılarla girdiği savaşı kendisine yapılan oyunlarla kaybetmişti. Yenilgiyi hazmedemeyen kral da –daha savaş öncesindeki dolunayı beklemeden– kendini nehrin sularına atarak hayatına son vermişti. Buğday değirmeninin mucidi olan Eurotas'ın oğlu Myles, Amyklas'ın babası; Akrisios ile evlenen Eurydike ve Hyakinthos'un büyükbabasıydı.[5]

1. Apollodoros: ii. 5. 3; 5. 3; Sicilyalı Diodoros: iv. 13; Euripides: *Herakles* 375; Vergilius: *Aeneis* vi. 802; Hyginus: *Fabula* 30.
2. Apollodoros: *a.g.e.*; Kallimakhos: *Hymn to Delos* 103 ve *Hymn to Artemis* 100; Euripides: *a.g.e.*; Pausanias: ii. 25. 3.
3. Apollodoros: *a.g.e.*; Sicilyalı Diodoros: iv. 13; Pindaros: *Olympian Odes* iii. 26-7; Hyginus: *Fabula* 30.
4. Pindaros: Olympia iii. 29; Apollodoros: ii. 10. 1; Plutarkhos: *On Rivers* 17.
5. Pausanias: iii. 1. 2-3 ve 20. 2-3 ve 20. 2; Plutarkhos: *a.g.e.*; Apollodoros: iii. 10. 3.

*

1. Herakles'e atfedilen Üçüncü İş'in, diğerlerinin çoğundan farklı bir kronolojisi vardır. Bu olay tarihsel olarak, Artemis'e Elaphios ("geyiğe benzeyen") adıyla ibadet edilen, arabasına koşulan dört geyiğin Olimpiyat yıllarını sembolize ettiği ve her bir yılın sonunda geyik postu giydirilen kurbanın avlanarak öldürüldüğü bir tapınağın Akhalar tarafından işgal edilişini anlatıyor olabilir. Fakat her ne şekilde olursa olsun Elaphios'un Tanrıça Artemis'in bakıcısı, bir başka deyişle kendisi olduğu söylenir (Pausanias: vi. 22. 11). Buna karşın verilen İş mitolojik olarak, Galyalılar tarafından Ogham alfabesi ile ozanlık geleneğinin yaratıcısı olan Ogmios ile özdeşleştirilen Daktyl Herakles'le alakalıdır. Bir karacanın ya da geyiğin kovalanması, Bilgeliğin ta-

kip edilmesi anlamına geliyordu ve İrlanda mistik hikâyesine göre ise bu canlı bir yaban elması altına sığınmış bir halde bulunmaktaydı (*White Goddess* 217). Bu tez, yanlış bilgilendirilen Euripides dışında neden diğer yazarların takip sırasında Herakles'in avına hiçbir zarar vermediğini özellikle vurguladığını açıklar. Gerçekten de Herakles hiç durmadan tam bir yıl boyunca, bu tip Mysterionların uzmanları olan Hyperborealıların ülkesine dek geyiği takip etmişti. Polluks'a göre, büyük bir ihtimalle sahip olduğu bilgelik nedeniyle Herakles'e elma sunulmuş ve bundan dolayı da ona Melon ("elmalara özgü") adı verilmiştir. Bununla beraber anlatılan nitelikteki bilgelik yalnızca ölümle kazanılırdı. Dolayısıyla Herakles'in Hesperidlerin Bahçesine yaptığı ziyarete benzer bir şekilde geyiğin peşinden uzun süre dolaşması esasen Kelt Cennet'ine yapılan bir yolculuktu. Zeus'un benzer bir şekilde Atlas'ın kızı Taygete'yi de kovalamış olması nedeniyle bahsedilen kişi Helen olmayan bir karakterdir.

2. Avrupa'da sadece rengeyiklerinin boynuzları vardır ve bunların ataları da muhtemelen İpek Yoluyla Baltık ülkelerinden göç etmiştir. Rengeyiği, diğer geyiklerin aksine evcilleştirilip arabalara pekala koşulabilirler.

3. Taygete'nin oğlu Himeros ile kayınpederi Eurotas'ın suda boğulmaları, Sparta'nın tarihi çağlardaki krallarının, geleneksel olarak Eurotas gölünde yaşayan deniz canavarına yapraklara sarılı bir şekilde göle atılarak kurban edildiği anlamına gelir. Dolayısıyla görünen o ki Taygete'nin diğer oğlu Tantalos da aynı şekilde hayatını kaybetmiştir (Hyginus: *Fabula* 82). Lakedaimon "Göl Şeytanı" anlamına gelir; ayrıca Lakonia ise heykelinin Dorlu istilacıların elinden Preugenes tarafından kurtarıldığı ve Akha sınırları içerisinde bulunan Patrai'ye getirildiği Lakone'nin ("gölün hanımefendisi") hâkimiyeti altındaydı Pausanias: vii. 20. 4). Taygete'nin girmiş olduğu başkalaşımın ardında yatan hikâye ise, anlaşıldığı kadarıyla Sparta'yı işgal eden Akha istilacıların kendilerine Zeus, eşlerine ise Hera adını vermiş oldukları şeklindedir. Zaman içerisinde Tanrıça Hera'ya inek formuyla ibadet edilmesiyle, Leleglerin Geyik Artemis kültü ortadan kalktı. Girit'te olduğu gibi burada da muhtemelen boğa Zeus ile inek Hera'nın yaptığı ritüel evlilik kutlanmaktaydı.

4. Rasgele cinsel ilişkilerin yaşandığı gece eğlenceleri, Alban Tatili boyunca Roma'da, ayrıca –tek eşlilikten önce arkaik cinsel âdetlerine tanınan bir ayrıcalık– Yunanistan'ın değişik şehirlerinde düzenlenmekteydi.

126.
DÖRDÜNCÜ İŞ:
ERYMANTHOS YABAN DOMUZU

Herakles'e verilen Dördüncü İş Erymanthos yabandomuzunu sağ olarak yakalamaktı. Devasa büyüklükte olan ve Psophis ile çevresini yakıp yıkarak halka zarar veren bu korkunç yaratık, yamaçları servi ağaçlarıyla kaplı olan Erymanthos Dağı ile Arkadya sınırları içerisinde bulunan Lampeia Dağı'ndaki sık çalılıklarda yaşamaktaydı.[1] Erymanthos Dağı adını, yıkandığı bir sırada kendisini çıplak bir şekilde gördüğü için Aphrodite tarafından kör edilen Apollon'un oğlundan almıştı. Oğlunun intikamını almak isteyen tanrı Apollon da kendisini bir yabandomuzu kılığına sokarak Tanrıça'nın âşığı Adonis'i öldürmüştü. Bütün bunlara karşın bu dağ Artemis için kutsal sayılmaktaydı.[2]

b. Erymanthos'a giderken yol üzerinde Pholoe'ye uğrayan Herakles –burada zalim bir haydut olan Saurus'u da öldürdü– Kentaurlardan Pholos tarafından ağırlandı. Bu sırada Pholos'un da bir dişbudak Nymphası'ndan Silenos adını verdiği bir oğlu dünyaya gelmişti. Pholos konuğuna pişmiş et ikram ederken kendisi de çiğ eti tercih etti. Ne var ki bütün Kentaurların ortak malı sayılan şarap testisini açıp konuğuna sunmaya cesaret edememişti. Bunun üzerine Herakles ev sahibine dönerek, dört nesil önce Dionysos'un bu testiyi bugünkü kutlama için mağaraya bırakmış olduğunu hatırlattı ve çok geçmeden her ikisi şarabı içmeye başladı.[3] Ancak içkinin kokusunu alan diğer Kentaurlar buna öfkelenerek, Pholos'un yaşadığı mağaraya dev kayalar, kökleriyle söktükleri çam ağaçları, yanan odun parçaları ve baltalarla saldırmaya başladılar. Pholos korkuyla gizlenirken Herakles, kendilerine ilk saldıran Ankios ve Agrios'tan birer ateş topu haline getirdiği odunlarla cesur bir şekilde kurtulmayı başardı.[4] Ancak tam bu sırada Kentaurların büyük annesi olan bulut Nephele, şiddetli bir yağmur yağdırarak Herakles'in kullandığı

yayın kirişinin gevşemesine ve yerin de kayganlaşmasına neden oldu. Buna karşın Herakles önceki kahramanlıklarının şans eseri olmadığını kanıtlar bir yiğitlikle, aralarında Oreus ve Hylaios'un da bulunduğu Kentaurlardan birçoğunu öldürmeyi başardı. Geri kalanlar ise, Lapithler tarafından Pelion Dağı'ndan çıkarılan kralları Kheiron'un yaşadığı Malea'ya kaçarak onun yanına sığındılar.[5]

c. Dövüş sırasında Herakles'in yayından çıkan bir ok, Elatos'un kolunu sıyırdıktan sonra Kheiron'un dizine saplanıp kaldı. Eski dostunun başına gelen bu kazaya çok üzülen Herakles, okunu saplandığı yerden hemen çıkardı. Kheiron yaranın iyileşmesi için üzerine merhem sürmeyi denediyse de, bu okların açtığı yaraların iyileşmesi imkânsızdı ve Kentaurların kralı acı içerisinde mağarasına çekildi. Ne var ki bir ölümsüz olduğu için çektiği acılardan hemen kurtulamadı. Sonunda Prometheus ondan ölümsüzlük hakkını almayı kabul etti ve Zeus'un da bu anlaşmayı onaylamasıyla Kheiron huzura kavuştu. Diğer yandan bazı yazarlar Kheiron'un çektiği acılar yüzünden değil de, yaşadığı uzun yılların ardından çok yaşlandığı için ölümü seçtiğini ileri sürer.[6]

d. Bu olayın ardından Kentaurlar farklı yönlere dağıldılar. Bazıları Eurytion ile Pholoe'ye; bazıları Nesos'un önderliğinde Evenos Nehri'ne; bazıları Malea Dağı'na; diğer bir grup ise Sirenlerin onları bozguna uğrattığı Sicilya'ya kaçtılar. Geri kalanları ise Poseidon'un himayesi altında bir dağda saklandı. Yıllar sonra Kentaurlardan Arkadyalı Homados, Herakles tarafından Eurystheus'un kızına tecavüze kalkıştığı için öldürüldü ve cesur savaşçı böylece düşmanına yapılan saldırının intikamını alarak onu cezalandırdığı için büyük bir ün kazandı.[7]

e. Bu sırada Pholos, hayatlarını kaybeden dostlarının cansız bedenlerini toprağa verirken onlardan birinin vücuduna saplanan Herakles'in oklarından birini alarak onu incelemeye başladı. "Nasıl olur da sapasağlam biri bu ufacık yaradan dolayı hayatını kaybedebilir?" diye düşündü kendi kendine. Fakat tam bu sırada elinde tuttuğu ok parmakları arasından kayarak ayağına saplandı ve bu yara talihsiz devi de oracıkta öldürmeye yetti. Bunun üzerine Herakles düşmanlarını takip etmekten vazgeçerek Pholoe'ye geri döndü ve Pholos onuruna daha önceden eşine rastlanmamış şekilde bir cenaze töreni düzenleyerek eski dostunu ismini aldığı dağın eteklerine gömdü. Bu olayla beraber o gün bugündür kaynağı Lapithos Dağı'nda bulunan Anigros Nehri etrafa saldığı kötü kokusuyla bilinir oldu; çünkü Pylenor adındaki bir Kentaur, Herakles'in attığı okla yaralandıktan sonra yarasını bu nehrin sularıyla temizlemişti. Buna karşın bazı yazarlar Anigros Nehri'nin yaydığı pis kokuya Melampos'un sebep olduğunu söylerler. Buna göre Melampus, Proitos'un kızlarını günahlarından arındırmakta kullandığı kirli eşyaları nehre atmış ve o günden sonra nehir suları kokmaya başlamıştı.[8]

f. Bu olayın ardından Herakles yabandomuzunu yakalamak için Erymanthos nehrine doğru yola çıktı. Bu yaratığı canlı yakalamak diğerlerine göre oldukça zordu. Buna karşın çalılıkların içinde bulunan avını atığı naralarla dışarı çıkartmayı başararak onu karların üstüne sürdü ve yorulan hayvanı bir müddet sonra yakalamayı başardı. Yabandomuzunu zincirlerle bağlayıp omzuna atan Herakles, bu halde Mykene'ye ulaştı. Ancak Argonautların Kolkhis'e sefere çıkmak için toplandığını duyar duymaz avını şehrin dışına bıraktı; o sırada yerin altında kendisi için özel olarak yaptırdığı sandığın içinde saklanan Eurystheus'un vereceği bir sonraki emri öğrenmek yerine yanına Hylas'ı da alarak sefere katılmak için oradan ayrıldı. Herakles'in yakaladığı yabandomuzunu kimin yüzdüğü bilinmemekle beraber bu yaratığa ait olan dişler, tanrı Apollon'un Kumae'de bulunan tapınağında hâlâ muhafaza edilmektedir.[9]

g. Bazı hikâyelere göre Kheiron, beraberinde Pholos ve genç Akhilleus olduğu halde Pelion Dağı'nda eğlendiği sırada kaza sonucu sol ayağına saplanan bir okla hayatını kaybetmiştir. Ölümünden dokuz gün sonra da Zeus, Kheiron'un imajını Kentaurlardan biri olarak yıldızlar arasına koydu. Buna karşın diğer bir grup yazar ise, Zeus tarafından bu şekilde onurlandırılan Kentaur'un, bütün insanların sakatatlara bakarak kehaneti öğrettiğinden dolayı, Kheiron değil de, Pholos'un kendisi olduğunu ileri sürerler. Zodyak'taki okçu da yine benzer bir şekilde, Helikon Dağı'nda yaşayan ve kız kardeşleri Müzler tarafından çok sevilen Krotos adındaki bir Kentaur'du.[10]

1. Ovidius: *Heroides* ix. 87; Apollonius Rhodius: i. 127; Apollodoros: ii. 5. 4; Sicilyalı Diodoros: iv. 12.
2. İskenderiyeli Hephaistion: i. 306; Homeros: *Odysseia* vi. 105.
3. Pausanias: vi. 21. 5; Apollodoros: *a.g.e.*; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*
4. Tzetzes: *On Lycophron* 670; Sicilyalı Diodoros: a.g.y; Apollodoros: *a.g.e.*
5. Pausanias: iii. 18. 9 Vergilius: *Aeneis* viii. 293-4; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Apollodorus: *a.g.e.*
6. Apollodoros:*a.g.e.*; Lukianos: Dialogues of the Dead 26.
7. Tzetzes: *On Lycophron* 670; Apollodoros: *a.g.e.*; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*
8. Apollodoros: *a.g.e.*; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Pausanias: v. 5. 6.
9. Apollodoros: *a.g.e.*; Pausanias: viii. 24. 2.; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Apollonius Rhodius: i. 122.
10. Theokritos: *İdiller* vii; Ovidius: *Fasti* v. 380; Hyginus: *Poeticon Astronomicon* ii. 38 ve 27; *Fabula* 224.

*

1. Hilal şeklindeki dişlerinden dolayı yabandomuzları Ay için kutsal sayılırdı ve görünen o ki, ikiz bir kardeşe sahip olan kutsal kralı öldüren ve onu parçalara ayıran naip, bütün bunları yaparken yabandomuzu kılığına girmişti. Erymanthos Yabandomuzunun yakalanmasını sağlayan kar fırtınasından anlaşıldığı kadarıyla bu İş kış gündönümünde yerine getirilmiştir. Efsanede adından bahsedilen Herakles, bir domuz kılığına girerek babası Osiris'i öldü-

ren amcası Set'ten intikamını almayı başaran Horus'un kendisidir. Ayrıca Mısırlıların domuz etine olan tabuları da kış gündönümünde ortadan kalkmıştır. Yuletideki boğa başı seremonisi de kaynağını, rakibi üzerinde üstünlük kuran yeni kutsal kralın elde ettiği zaferden almıştır. Adonis, bir önceki yılın naibi olan ve "kura ile tanrısallaştırılan" anlamına gelen isminden anlaşıldığı kadarıyla kutsal kralı öldürmek için kurayla seçilen Erymanthos'un intikamını almak için öldürülmüştür. Erymanthos Dağı Tanrıça Aphrodite'den ziyade Artemis için kutsal sayılmaktaydı. Dolayısıyla görünen o ki bu dağda yıkanan Tanrıça'nın Artemis olduğu; ayrıca onu yıkanırken görenin de naibin değil de kutsal kralın kendisi olduğu kuvvetle muhtemeldir.

2. Peirithoos'un düğününde meydana gelen savaşa benzer bir şekilde Herakles'in Kentaurlarla yaptığı mücadelenin esasen, yeni tahta çıkan kral ile birer hayvan kılığına giren düşmanları arasında geçen teatral dövüşü sembolize ettiği muhtemeldir. Kutsal kral geleneksel bir şekilde silah olarak ok kullanmaktaydı. Hükümranlığını ilan etmek için de oklardan dördünü, dört farklı yöne; beşincisini de havaya fırlatmaktaydı. Bunlardan başka, Helenler ile Kuzey Yunanistan'da yaşayan dağlı Pelasglar arasında geçen sınır savaşlarına da muhtemelen bu efsanede değinilmiştir.

3. Bir bacağın veya ayağın üzerine düşen ya da onlara isabet eden zehirli oklar yalnızca Pholos ve Kheiron'un ölümüne neden olmamış; aynı zamanda Kheiron'un öğrencilerinden biri olan Akhilleus'in de ölümüne de neden olmuştur. Bu şekilde hayatını kaybedenlerin hepsi, ruhları doğal olarak Sirenlere geçen Magnesialı kutsal krallardı. Genellikle yarı insan, yarı attan ziyade; yarı insan, yarı keçi olarak tasvir edilen Kentaurların Malea'daki varlığından bahsedilmesi Pholos'un babası olan Silenos'un burada dünyaya geldiği şeklindeki yerel bir hikâyenin varlığı nedeniyledir (Pausanias: iii. 25. 2). Aynı şekilde bu yaratıkların, Poseidon'un kendilerini bir dağdaki mağarada sakladığı Eleusis'teki mevcudiyetleri ise, Tanrıça ile yapılan kutsal evliliğin kutlandığı Mysterionların başlangıcında, at başlı sopalar kullanan dansçıların seremonide yer aldıkları şeklinde yorumlanır.

127.
BEŞİNCİ İŞ: AUGEİAS'IN AHIRLARI

Herakles'in Beşinci İş'i, Kral Augeias'a ait sığırların konulduğu pis ahırları bir günde temizlemekti. Kral Eurystheus, Herakles'in ahırda bulunan gübreleri küfelere koyup omzunda taşımasını büyük bir zevk duyarak gözünde canlandırmıştı. Elis Kralı olan Augeias, Helios ya da Eleios'un, Amphidamas'ın kızı olan Naupiadame veya İphiboe ile yaşadığı birliktelikten dünyaya gelmişti. Buna karşın bazı yazarlar onun Poseidon'un oğlu olduğunu söylerler. Kral sahip olduğu koyun ve sığır sürülerinin sayısı göz önünde bulundurulduğunda dünyanın en zengin kişisi olarak görülüyordu; zira tanrısal bir ayrıcalıkla Augeias'ın hayvanları bütün hastalıklara karşı bir çeşit bağışıklığa sahipti ve her yıl doğum yapan bu hayvanlar aynı zamanda da görülmemiş bir şekilde verimliydiler. Dünyaya gelen yavruların hemen hemen hepsinin dişi olmasına rağmen kral, üç yüz tane beyaz bacaklı ve iki yüz tane kırmızı benekli boğanın yanı sıra, babası Helios için kutsal sayılan on iki tane de olağanüstü güzellikte gümüş beyaz boğaya sahipti. Bu on iki boğa sürüdeki hayvanları ormanlarla kaplı dağlardan gelen vahşi yaratıklara karşı korumaktaydı.[1]

b. Augeias'ın sığırlarının ve koyunlarının tutulduğu ahırlardaki gübre yıllarca temizlenmemiş ve her ne kadar içinde bulunan hayvanları hiç etkilemese de yaydığı koku tüm Peloponnesos'a öldürücü bir zehir saçmaya başlamıştı. Ayrıca vadideki meralar da hayvan gübresi ile o kadar dolmuştu ki, artık bu topraklarda tarım yapılamaz olmuştu.[2]

c. Elis'e geldiğinde Kral Augeias'ı uzaktan selamlayan Herakles, sığırların yüzde onu karşılığında ahırı gece yarısından önce temizleyeceğini söyleyerek bu görevi üstlendi. Bu iddiaya kahkahalarla karşılık veren Augeias, büyük oğlu Phyleos'u çağırarak ondan Herakles'in teklifine şahitlik etmesini istedi. "Bu işi gece yarısından önce bitireceğine yemin et" dedi Phyleos. Bunun üzerine Herakles, babasının adı üzerine yemin etti. Cesur savaşçının bu yemini yeminlerin en büyüğüydü. Aynı şekilde Augeias da işin yerine getirilmesi

halinde kendi sözünü tutacağına dair yemin etti. Tam bu sırada on iki beyaz boğanın lideri olan Phaethon, bir aslan sandığı Herakles'e saldırdı. Ancak Herakles boğanın sol boynuzundan tutarak boynunu geriye doğru çevirdi ve çok geçmeden de onu yere yıkmayı başardı.[3]

d. Herakles, Elealı Menedemos'un tavsiyesi ve İolaos'un yardımlarıyla ilk olarak, ahırın duvarında iki delik açtı ve daha sonra da yakınlardan geçen Alpheus ve Peneios ya da Menios nehirlerinin yataklarını değiştirerek, nehir sularının ahıra akmasını sağladı. Böylelikle sadece ahırı gübrelerden temizlemekle kalmadı, aynı zamanda da vadiyi kaplayan pisliğin akıp gitmesini de sağladı. Bu şekilde Herakles, kendisine verilen toprağı eski haline geri çevirme İşini parmağını bile kirletmeden bir günde yerine getirmişti. Ne var ki, Herakles'in Eurystheus'un verdiği emir nedeniyle bu işi yerine getirdiğini Kopreus'tan öğrenen Augeias, bundan dolayı kahramana önceden söz verdiği gibi ödülünü vermeyi reddetti, hatta bununla da kalmayarak Herakles ile böyle bir antlaşma yapmadığını öne sürecek kadar ileri gitti.

e. Bunun üzerine Herakles davanın bir mahkemeye götürülmesini istedi. Yargıçların yerlerini almalarından hemen sonra, Herakles tarafından mahkemeye tanık olarak çağrılan Phyleos, böyle bir antlaşmaya tanık olduğunu söyleyip gerçeği dile getirince, öfkeyle ayağa kalkan Augeias, her ikisini de Elis'den kovdu. Kral, kendisinin Herakles tarafından oyuna getirildiğini, zira verilen işi iddia edilenin aksine Nehir Tanrıların yerine getirdiğini de ekledi konuşmasına. Üstüne üstlük bundan daha kötüsü, Herakles'in Kral Augeias tarafından kiralandığını öne süren Eurystheus da bu görevi On İşten biri saymayı reddetti.

f. Ülkeden ayrılmak zorunda kalan Phyleos, Dulikhion'a; Herakles de, yıllar sonra kızı Mnesimakhe'yi Kentaurlardan Euryton'un elinden kurtaracağı Olenos Kralı Deksamenos'un sarayına gitti.[4]

1. Apollodoros: ii. 5. 5 ve 7. 2; Sicilyalı Diodoros: iv. 13; Pausanias: v. 1. 7; Tzetzes: *On Lycophron* 41; Hyginus: *Fabula* 14.
2. Apollodoros: ii. 5. 5; Servius – Vergilius: *Aeneis* viii. 300; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Pausanias: *a.g.e.*
3. Pausanias: *a.g.e.*; Apollodoros: *a.g.e.*; Plutarkhos: *Roman Questions* 28; Theokritos: *İdiller* xxv. 11. 5.
4. İskenderiyeli Hephaistion: v, Photios'un alıntısı 486; Hyginus: *Fabula* 30; Pausanias: *a.g.e.*; Apollodoros: *a.g.e.*; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Servius: *a.g.e.*; Kallimakhos: *Hymn to Delos* 102.

*

1. Özgün halini kaybetmiş olan bu hikâye göründüğü kadarıyla, İason gibi Herakles'ten de iki boğayı evcilleştirmesini, onları arabaya koşmasını, bakımsız bir tepeyi temizledikten sonra sürüp ekmesini ve bir gün içinde başakların yetişmesinin istendiği efsaneye dayandırılmıştır; bütün bunlar krallığa aday olanlardan yerine getirilmesi istenen alışılmış görevlerdi. Ancak bu ef-

sanede, Kelt mitolojisinin değişik versiyonlarında karşılaştığımız gibi tepenin ağaçlardan ya da taşlardan temizlenmesinden ziyade, kahramandan istenen buranın hayvan pisliğinden temizlenmesiydi. Bunun muhtemel sebebi ise, emri Herakles'e götüren Eurystheus'un habercisi Kopreus'un ("gübre adam") kendisidir. Pausanias'ın yargılarını yorumlayan Sir James Frazer, bir eski İskandinav hikâyesi olan ve devin kızı ile evlenmek isteyen bir prense koşulan üç ahırın temizlenmesi şeklindeki şartın anlatıldığı "The Mastermaid"den alıntı yapar. Buna göre, hemen işe koyulan prensin dışarı attığı her yaba karşılığında on yaba dolusu gübre içeri geri gelmekteydi. Durumu fark eden prenses, âşığına kullandığı yabayı ters çevirmesini ve sapından tutmasını söyler. Prens, sevgilisinin tavsiyesini dinler ve ahır çok geçmeden temizlenir. Frazer'a göre efsanenin orijinal versiyonunda Tanrıça Athena da Herakles'e aynı öğüdü vermiş olabilir. Buna karşın, sözü edilen bu Norse hikâyesinin, Herakles'e verilen Beşinci İş'in anlatıldığı efsanenin bir varyantı olabileceği de diğer bir olası durumdur. Yıllarca atılmayan gübre yığınının temizlendiğinin anlatılması dışında, Augeias'ın sahip olduğu sığır sürülerinin efsaneyle hiçbir alakası yoktur. Efsaneden de anlaşıldığı gibi Yunanlı çiftçiler hayvan gübresine rağbet göstermemişler ve onu değerlendirmemişlerdir. Hesiodos, *Erga kai Hemerai* (İşler ve Günler) adlı eserinde bundan hiç bahsetmez; aynı şekilde H. Mitchell'in (*Economics of Ancient Greece*) öne sürdüğüne göre sığırların otlatılması birçok merada yasaklanmıştı. Odysseus'un köpeği Argos da, gübre olarak kullanılan bir yığında yatmıştır (*Odysseia* xvii. 299). Buna karşın efsane her nerede yazılmış olursa olsun –ki burası kesinlikle Yunanlıların anayurdu değildir– tarım ve ağaç yetiştirmeye yapılan bütün göndermeler bu pratiğin Girit orijinli olduğunu gösterir. Bazı mitologlara göre Augeias, Eleios'un oğludur; bu da onun "Elis Kralı" olmaktan başka bir unvana sahip olmadığı anlamına gelir. Diğer bir grup yazar ise Augeias'ın Poseidon'un oğlu olduğunu söyler; bunun da anlamı Augeias'ın bir Aiol olduğu şeklindedir. Buna karşın anlatılan bu efsanede Eleios ile Korinthlilerin Güneş Tanrısı Helios birbirine karıştırılmış, bunun sonucunda Sisyphos'un sahip olduğu sürülere benzer bir şekilde Augeias da kutsal sığır sürüleriyle ilişkilendirilmiştir. Bu gibi sürülerde bulunan hayvan sayısı, beş kutsal tatil gününün çıkarıldığı Mısır yılına eşit olarak on iki eksiksiz kameri ayını sembolize eder bir şekilde 350 tanedir. Sürüde bulunan hayvanlar sahip oldukları kırmızı, beyaz ve siyah renkleri ile Ay'a atfedilen hayvanlar olup, beyaz boğalar da on iki kameri ayını temsil ederler. Diğer birçok efsanede de varlıklarıyla karşılaştığımız bu kutsal hayvanlar genellikle çalınmışlardır; Herakles'in Onuncu İş'inde bizzat yaptığı gibi. Herakles ile Augeias arasında geçen tartışmanın sonunda cesur savaşçı diğer hayvanların yanın da bu on iki boğayı da kazanmıştır.

2. Esas olarak toprağın sürülmesi, ekilmesi ve ürünün yetiştirilmesi ile alakalı olan Beşinci İş aslında, Geryon'a ait olan sığırların kaçırılmasının konu edildiği Onuncu İş ve Poseidon'un gönderdiği beyaz Girit boğasının –tarımda kullanılmamasına rağmen– yakalanışının anlatıldığı Yedinci İş ile birbirine karıştırılmıştır. Poseidon'a atfedilen kültte –deniz tanrısı aynı zamanda Augeias'ın babası olarak da tasvir edilmiştir– genç erkekler boğalarla güreşmekteydiler. Theseus'un Minotauros'a karşı gösterdiği mücadeleye benzer bir şekilde Herakles'in Phaethon ile giriştiği rekabet, bunun taç giyme seremonisi sırasında yerine getirilen bir ritüel olduğu şeklindedir. Kahramanın boğanın boynuzuna yaptığı sihirli dokunuş ona, topraklara bereket getirme ayrıcalığının yanı sıra, Ay Tanrıçası'nın seçilmiş âşığına verilen Potidan ya da Poseidon unvanını da kazandırmıştır. Buna benzer bir şekilde Herakles bir aşk serüveni sırasında boğa başlı insanı sembolize eden Akheloos Nehri ile kavgaya tutuşmuş ve onun boynuzunu kırmıştır. Alpheios Nehrinin yatağının değiştirilmesi, bu olayın ortaya çıkarıldığı ikonun, Herakles'in Girit Boğasını birçok sürünün otladığı bir nehir kenarında boynuzlarından tutarak yere düşürüşünü tasvir ettiği anlamına gelir. Söz konusu boğa yanlışlıkla bir Nehir Tanrı ile karıştırılmış, ayrıca ikonda resmedilen diğer olaylar Herakles'in tohum ekeceği toprağı temizlemek amacıyla nehrin yatağını değiştirdiği şeklinde yorumlanmıştır.

128.
ALTINCI İŞ: STYMPHALOS KUŞLARI

Herakles'e verilen Altıncı İş, çelikten gagaları, pençeleri ve kanatları olan, ayrıca insan yiyecek kadar vahşi çok sayıdaki kuşu yok etmek oldu. Ares için kutsal sayılan bu kuşlar, vaktiyle Orkhomena Yolu üzerindeki Kurtlar Vadisinde bulunan kurt sürüsü tarafından Stymphalos Bataklığına sürülmüştü.[1] Burada aynı adı taşıyan nehrin kenarına yerleşerek görülmemiş bir bollukta üremişler ve sık sık sürüler halinde uçarak çelikten tüylerini insanlara ve hayvanlara savurup onları öldürmeye başlamışlardı. Ayrıca zehir saçan dışkılarıyla da ekinleri küflendirerek zarar vermekteydiler.

b. Herakles, sık ağaçlarla çevrelenen bataklığa ulaştığında bu kuşların oklarla bertaraf edilemeyecek kadar kalabalık olduğunu gördü. Dahası, bataklık ne üzerinde yürünecek kadar sert, ne de bir kayıkla geçilebilecek ölçüde suyla doluydu. Kararsız bir şekilde nehrin kenarında ne yapacağını düşündüğü bir sırada Tanrıça Athena, Hephaistos tarafından tunçtan yapılan bir çift çalparayı –çıngırak da olabilir– Herakles'e verdi. Herakles, bataklığa bakan Kyllene Dağı'nın yamacına çıkıp elindeki çalparaları birbirine vurdu. Ortaya o kadar kuvvetli bir ses çıktı ki, bütün kuşlar korkudan çıldırmış bir şekilde havalanarak gökyüzüne çıktılar. Herakles oklarıyla onlardan birçoğunu, sonraları Argonautların onları buldukları yer olan Karadeniz'deki Ares Adası'na kaçarken vurmayı başardı. Bazı yazarlar Herakles'in bu sırada Argounatlarla beraber olduğunu kuşların çoğunu öldürdüğünü söylerler.[2]

c. Stymphalos Kuşları, metal bir kabı parçalayabilecek kadar güçlü ve çengel şeklinde olmayan gagaları dışında çeltik kargasına oldukça benzeyen ve turna büyüklüğünde kuşlardı. Aynı zamanda Arabistan Çöllerinde de yaşamaktaydılar ve burada aslan ya da leoparlardan bile daha fazla etrafa zarar verip, yolcuların hayvanlarına saldırıp onları delik deşik ediyorlardı. Arap avcılar zamanla bu canlılara karşı ağaç kabuklarından ördükleri zırhları kullanmayı öğrendiler. Gagalarının birbirine dolandığı bu zırhlara yakalanan

kuşlar, avcılar tarafından boyunları kırılarak öldürülmekteydi. Bu yaratıklardan oluşan kuşların bir sürü halinde Arabistan'dan Stymphalos'a göç ederek isimlerini bütün cinslere vermiş olabileceği de ihtimal dahilindedir.[3]

d. Bazı hikâyelerde, Stymphalos Kuşları denilen canlıların hepsinin birer kadın olduğu anlatılır. Buna göre Ornis ve Stymphalos'un birlikteliğinden dünyaya gelen bu kızlar Herakles'i konuk etmeyip ona düşmanca yaklaşınca kahraman tarafından öldürüldüler. Stymphalı Artemis'in eski bir tapınağının bulunduğu Stymphalos'da, tapınağın çatısına konan kuş imajlarının yanı sıra, yapının hemen arka tarafında kuş bacaklarına sahip bakirelere ait heykellerin varlığı göze çarpar. Aynı şehirde Pelasgos'un oğullarından biri olan Temenos'un Tanrıça Hera onuruna inşa ettiği üç tapınak da bulunmaktadır. Bunların ilkinde, Temenos onu büyüttüğü için Tanrıça'ya bir çocuk olarak; ikincisinde Tanrıça'ya Zeus ile evlendiği için bir Gelin olarak; üçüncüsünde de Tanrıça'ya Zeus'u bir tartışmadan sonra terk edip Temenos'un yanına sığındığı için bir Dul olarak ibadet edilmekteydi.[4]

1. Pausanias: viii. 22. 4-6; Apollodoros: ii. 5. 6.
2. Apollonius Rhodius: ii. 1052; Pausanias: *a.g.e.*; Servius – Vergilius: *Aeneis* viii. 300; Apollonius Rhodius: ii. 1037 ve 1053; Sicilyalı Diodoros: iv. 13; Apollodoros: *a.g.e.*; Hyginus: *Fabula* 30.
3. Pausanias: viii. 22. 4.
4. Mnaseas, kritik – Apollonius Rhodius: ii. 1054; Pausanias: viii. 22. 2. ve 5.

*

1. Tanrıça Athena'nın Herakles'e yardım etmeye devam etmesine karşın, bu Görev, evliliğe ait bir şarttan ziyade, bataklık kuşları ile özdeşleştirilen zehir saçan iblisleri kovmayı başardığı için kahramanı yüceltmek gibi bir misyona sahiptir. Stymphalia sikkeleri üzerine resmedilen miğferli kuşlar kaşık gagalı olup, Ortaçağa ait İngiliz yontularında hasta insanların canını alan yaratıklar olarak tasvir edilen turnaların kuzenleridir. Bu yaratıklar aslında, hummanın kişileştirilmiş sembolleri olan kuş bacaklı Sirenlerdir. Çalpara ya da çıngıraklar ise, tarihi çağlarda bela getiren iblisleri kovmakta kullanılmaktaydı (bu metot günümüzde de birçok ilkel toplumda uygulanmaktadır). Tanrıça Artemis, "merhametli oklarıyla" hummayı tedavi edebilecek, aynı zamanda da bu belayı insanlara musallat edebilecek kudrete sahipti.

2. Stymphalos bataklığı, yeraltından geçen ve sularını bir başka yere aktaran kanalın kapanmasıyla, Pausanias'ın da yaşadığı tarihlerde karşılaştığı gibi sınırlarını gözle görülür bir şekilde genişletmişti (viii. 22. 6). İphikratos da burayı kuşatma altına aldığında, eğer Cennet'ten gelen bir işaret onu niyetinden vazgeçirmemiş olsaydı, söz konusu kanalı kapatmayı planlamıştı (Strabon: viii. 8. 5). Efsane ile alakalı diğer bir olası durum ise hikâyenin bir versiyonunda Herakles'in çok önceleri Tempe Ovasını kuruttuğu gibi, bahsi geçen

kanalı açarak bu bataklığı da kurutmuş olduğu şeklindedir (Sicilyalı Diodoros: iv. 18).

3. Buna karşın görünen o ki anlatılan efsane tarihsel izlerin yanı sıra ritüel anlamlar da taşır. Anlaşıldığı kadarıyla Bakire, Gelin ve Kocakarı kimliklerine sahip Üçlü Tanrıça'ya ibadet eden Arkadyalı rahibe birliği Kurtlar Vadisinden Kurt Zeus'a ibadet eden istilacılar tarafından kovulduktan sonra Stymphalos'a sığınmışlardır. Mnaseas, Stymphalos Kuşlarının bulundukları yerden başka yerlere sürülüşlerini ya da katledilişlerini akla yatkın bir şekilde bu büyücü birliğinin Herakles tarafından –bir başka deyişle bir Akha kabilesi tarafından– yasaklandığı şeklinde dile getirmiştir. Stymphalos ismi kelime olarak erotik âdetler anlamına gelir.

4. Pausanias'ın bahsettiği "güçlü gagalı Arap kuşları" muhtemelen, ağaç kabuklarıyla zorla ele geçirilen ve bu şekilde çevreye zarar vermesi önlenen güneş çarpmış cinler olup, Arapların hâlâ avladıkları güçlü gagalarıyla tanınan devekuşlarıyla karıştırılmışlardır.

Leuk-erodes (beyaz balıkçıl), kaşık gagalıya verilen Yunanca bir isimdir. Büyük Herod'un atalarından biri, anlatılanlara göre Tyrialı Herakles'e adanan bir tapınakta köle olarak çalışmış (Africanus, Eosebios'tan [*Ecclesiastical History* i. 6. 7] yaptığı alıntı) ve aile de ismini bu olayla almıştır. Kaşık gagalı, yazının mucidi olan tanrı Thoth için kutsal sayılan bir başka bataklık kuşu olan balıkçıl kuşuna olan benzerliğiyle dikkat çeker. Tyrialı Herakles de Kelt karşılığı gibi Tyre şehrini meşhur kılan bilimin koruyucusuydu (*Hezekiel* xxviii. 12). Yahudi geleneğine göre Tyreli Herakles'in Tyre'deki Hiram adlı rahibi ile Solomon birbirlerine karşılıklı bilmeceler sormuştur.

129.
YEDİNCİ İŞ: GİRİT BOĞASI

Eurystheus Yedinci İş olarak Herakles'e Girit Boğasını yakalaması emrini verdi. Ne var ki bahsedilen bu boğanın Zeus tarafından gönderilen ve tüm Avrupa'yı deniz yoluyla geçerek Girit'e ulaşan boğa mı; yoksa Minos'un Poseidon'a kurban olarak sunmayı reddedip kendisine ayırdığı ve kraliçe Pasiphae ile girdiği sapık ilişki sonucunda Minotauros'a hayat veren boğa mı olduğu konusunda sayısız tartışma yaşanmıştır. Fakat her ne şekilde olursa olsun bu boğa, özellikle Tethris nehrinin suladığı bölgelerde ekinleri kökünden söküp meyve bahçelerini çevreleyen duvarları yerle bir ederek Girit'te etrafa dehşet saçmaktaydı.[1]

b. Herakles kendisine verilen bu görevi yerine getirmek için Girit'e gittiğinde Kral Minos ona her türlü yardımı yapmayı teklif etmişti. Ancak Herakles, nefesiyle etrafa ateş saçmasına rağmen bu boğayı kendi başına alt etmeyi tercih etti. Uzun bir mücadeleden sonra cesur savaşçı bu yaratığı yakalayarak Eurystheus'un onu Tanrıça'ya Hera'ya adayıp daha sonra da serbest bıraktığı Mykene'ye getirmeyi başardı. Fakat Herakles'in ününü artıran böyle bir hediyeyi kabul etmekte isteksiz davranan Hera, boğayı ilk olarak Sparta'ya, daha sonra tekrar Arkadya'ya buradan da İsthmos'u geçerek Attika'daki Marathon'a gönderdi. Girit Boğası geldiği en son yer olan Attika'daki Marathon'da Theseus tarafından yakalanarak, Tanrıça Athena'ya kurban edilmek üzere Atina'ya götürüldü.[2]

c. Buna karşın birçok yazar hâlâ Girit ve Marathon boğaları arasında bir ilişkinin varolduğunu reddeder.[3]

1. Apollodoros: ii. 5. 7; Sicilyalı Diodoros: iv. 13; Pausanias: i. 27. 9; First Vatican Mythographer: 47.
2. Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Servius – Vergilius: *Aeneis* viii. 294; Apollodoros: *a.g.e.*; First Vatican Mythographer: *a.g.e.*
3. Theon: *Aratos* 24.

*

1. Bir boğa ya da boğa kılığına giren biriyle yapılan dövüş –bu, krallığa aday olan kişiye verilen ritüel görevlerden biridir– bu efsanenin yanı sıra, Theseus ile Minotauros'un konu edildiği hikâye ile, İason ve Aietes'in ateş kusan boğalarla yaptıkları mücadeleyi anlatan efsanede de karşımıza çıkar. Kutsal kral unvanında saklı olan ölümsüzlük ayrıcalığının zaman içerisinde Dionysos Mysterionlarına katılan herkese verilmesiyle, boğanın yakalanıp Dionysos Plusodotes'e ("zenginlik getiren") adanması hem Arkadya (Pausanias: viii. 19. 2), hem de Dionysos'a Zeus unvanının verildiği Lydia'da (Strabon: xiv. 1. 44) yaygın bir ritüel halini aldı. Şarap Tanrısı'nın başlıca tasvir edildiği hayvanın bir boğa olmasına karşın, tanrı aynı zamanda aslan ve yılan formuyla da karşımıza çıkar. Boğanın boynuzuna dokunmak kutsal krala, Ay Tanrıçası adına yağmur yağdırmak suretiyle toprağa bereket verme ayrıcalığını kazandırıyordu; bunun sihirsel açıklaması ise boğaların bağırışlarının, rhombi ya da boğa düdüğünün sağanak yağmurların habercisi olduğu şeklindedir. Anlatılan efsanede kızgın boğaların birer ateş topu haline gelen nefesleriyle ilişkilendirilen meşaleler de yıldırımı çağırmak için uzaklara fırlatılırdı.

2. Dionysos'a, Plusodotes ("zenginlik getiren") unvanının verilmesi, bir boğadan alınan ve esasen bir su büyüsünden ibaret olan bereket boynuzuna* Şarap Tanrısı'nın sahip olması nedeniyledir. Tanrı, girdiği transformasyonlarla önce aslan, daha sonra boynuzlu yılan, boğa ve en sonunda da "yağmur yağdıran Kronos"un bulunduğu Giritli Zagreus kılığına girmiştir.

* Ait olduğu kişiye eşsiz zenginlikler sunan sihirli boğa boynuzu. (Çev. n.)

130.
SEKİZİNCİ İŞ:
DİOMEDES'İN KISRAKLARI

Eurystheus tarafından Herakles'e verilen Sekizinci İş, Trakya Kralı Diomedes'e –kralın şeceresi konusunda farklı görüşler vardır; bazıları Diomedes'in Ares ile Kyrene'nin birlikteliğinden dünyaya geldiğini söylerken diğer bir grup ise onun Asterie'nin babası Atlas ile yaşadığı ensest ilişkinin meyvesi olduğunu ileri sürer– ait olan dört vahşi kısrağı yakalamak oldu. Trakya'ya dehşet saçan hayvanlarını şimdilerde Tirida adıyla geçmişe ait bir şehir olarak anılan bölgedeki ahırlarında besleyen Kral Diomedes, savaşçı bir halk olan Bistonelerin hükümdarıydı. Kısraklar demir zincirlerle tunçtan yapılmış yemliklere bağlıydılar ve yem olarak da kral onlara hiçbir şeyden şüphelenmeyen masum konuklarının etlerini veriyordu. Efsanenin diğer bir versiyonunda Podargos, Lampon, Ksanthos ve Deinos adları verilen bu atlardan birer kısraktan ziyade aygır olarak bahsedilir.[1]

b. Beraberindeki çok sayıda gönüllüyle birlikte Trakya'ya doğru denize açılan Herakles yolculuğu sırasında dostu Pherai Kralı Admetos'u ziyaret etti. Tirida'ya ulaştığında ise Diomedes'in seyislerini zararsız hale getiren kahraman, kısrakları denize doğru sürerek onları bir tepecikte buyruğu altındaki Abderos'a emanet etti. Kendisi de arkasından gelen Bistoneler ile savaşmak için geri döndü. Kralın askerlerine karşı sayıca az olmalarına rağmen Herakles ve arkadaşları Bistoneleri dahice bir planla alt etmeyi başardı. Bunun için cesur savaşçı ilk önce denizden bir kanal açarak ovanın su ile dolmasını sağladı. Karşılarındaki engeli aşamayan Bistoneler geri çekilince Herakles onları takip etti ve kralları Diomedes'i sopasıyla öldürerek kanaldan akan sularla henüz oluşan gölün kenarına getirdi. Hemen sonra da yaşayan insanları bile parçalayarak yiyen vahşi kısraklara yem olarak bu cesedi verdi. Açlıkları tamamen geçen hayvanlar –Herakles kralın adamları ile savaşmak için

geri döndüğünde atlar kendilerine bakmakla görevlendirilen Abderos'u da parçalayıp yemişlerdi– sakinleştiğinde Herakles'in onları kontrolü altına alması hiç de zor olmadı.[2]

c. Bir diğer hikâyede ise, Lokris sınırları içerisindeki Opos şehrinin yerlisi olmasına rağmen Abderos'un Diomedes'in hizmetine girdiği anlatılır. Bazı yazarlar Abderos'un Hermes'in oğlu olduğunu; diğerleri ise onun Herakles'in bir arkadaşı olan Opialı Menoitios'un oğlu ve dolayısıyla Troya Savaşı'nda hayatını kaybeden Patroklos'un da kardeşi olduğunu söylerler. Herakles, Abderos'un mezarının hemen yanında Abdera şehrini kurduktan sonra o güne kadar ağızlarına gem takılmamış olan bu kısrakları Diomedes'in arabasına koştu. Cesur savaşçı hızla sürdüğü bu arabayla dağları çabucak aşarak, Eurystheus'un onları önce Tanrıça Hera'ya adadığı daha sonra da Olympos Dağı'na bıraktığı Mykene'ye ulaştı.[3] Bu kısraklar en sonunda vahşi hayvanlar tarafından parçalanarak öldürüldüler. Ancak iddialara göre onların soyundan gelen atlar Troya Savaşı, hatta Büyük İskender'in yaşadığı tarihlere kadar varlıklarını sürdürmeyi başardılar. Diomedes'e ait olan sarayın kalıntıları Cartera Come'de gösterilmektedir. Ayrıca Abdera'da Abderos onuruna yapılan spor müsabakaları uzun bir süre düzenlendi. Bu müsabakalar, Abderos'un, insan eti yiyen kısrakların çektiği arabanın devrilmesiyle hayatını kaybettiği şeklindeki hikâyenin varlığı nedeniyle araba yarışı dışında bütün karşılaşmaları içermekteydi.[4]

1. Apollodoros: ii. 5. 8; Hyginus: *Fabulae* 250 ve 30; Plinius: *Naturalis Historia* iv. 18; Sicilyalı Diodoros: iv. 15.
2. Apollodoros: *a.g.e.*; Euripides: Alkestis 483; Strabon: *Fragmanlar* 44 ve 47; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*
3. Hyginus: *Fabula* 30; Apollodoros: *a.g.e.*; Sicilyalı Diodoros: iv. 39; Homer: *İlyada* xi. 608; Euripides: *Herakles* 380.
4. Apollodoros: *a.g.e.*; Servius – Vergilius'un *Aeneis*'i i. 756; Sicilyalı Diodoros: iv. 15; Strabon: *Fragment* 44; Philostratos: *Imagines* ii. 25; Hyginus: *Fabula* 250.

*

1. Görünen o ki, at kurban etme seremonisi için vahşi bir atın gemlenmesi, Yunanistan'ın bazı bölgelerinde taç giyme ritüelini oluşturmaktaydı. Herakles'in Arion'u evcilleştirmesi –Onkos ve Adrastos tarafından da düzenlenen festival (Pausanias: viii. 25. 5)– ile Bellerophon'un Pegasos'u ele geçirmesi arasında bir ilişki vardır. Bu teatral mit, belki de Abdera'yı Trakyalılardan alan Teanları (Herodotos: i. 168) sembolize eden Herakles'in, hükümranlık süresinin sonuna gelen kutsal kralın at maskeleri giyen vahşi kadınlar tarafından yakalanıp parçalanması şeklindeki geleneği nasıl yıktığını ve bunun yerine kralın önceden planlanmış bir araba kazasında hayatını kaybettiği şeklindeki geleneği nasıl kurduğunu anlatan efsane ile birleştirilmiştir. Araba

yarışlarının Abdera'da düzenlenen cenaze oyunlarından çıkarılması, değişikliğe uğrayan bu kurban etme seremonisine getirilen yasaklamayı gösterir. Podargos ismini, Poseidon tarafından Peleus'a düğün hediyesi olarak verilen ölümsüz at Ksanthos'un annesi olan Harpy Podarge'den almıştır. Aynı şekilde Lampos da, Eos'un arabasına koştuğu atlardan biri olan Lampon'u çağrıştırmaktadır. Diodoros'un, Herakles'in yakalayıp Mykene'ye getirdiği kısrakların Olympos'a bırakıldığı şeklindeki ifadesi muhtemelen, barbar at kültünün sözü edilen yerde Helen dönemine kadar varlığını sürdürdüğü anlamına gelir.

2. Kanal, tünel ya da yeraltında kendiliğinden oluşan oluklar genellikle Herakles'in inşa ettiği yapıtlar olarak tasvir edilmekteydi.

131.
DOKUZUNCU İŞ:
HİPPOLYTE'NİN KEMERİ

Herakles'in Dokuzuncu İş'i, Eurystheus'un kızı Admete'nin isteği üzerine Ares'e ait olan, fakat Amazonların Kraliçesi Hippolyte'nin kullandığı kemeri ele geçirmek oldu. Bunun için Herakles, kendisiyle beraber gelen gönüllülerle birlikte bir ya da bazılarının söylediği gibi dokuz gemiyle Thermodon Nehri'ne yelken açtı. Bu gönüllülerin arasında İolaos, Aiginalı Telamon, İolkoslu Peleus'un yanı sıra bazı hikâyelerde anlatıldığı gibi Atinalı Theseus da bulunmaktaydı.[1]

b. Amazonlar Ares ile bir Naiad olan Harmonia'nın birlikteliğinden, Phrygia sınırları içerisindeki Akmonia vadisinde dünyaya gelmişlerdi. Ancak bazı yazarlar bu kadınların annelerinin Tanrıça Aphrodite ya da Ares'in kızı Otrere olduğunu söylerler.[2] Ares'in kızları başlangıçta Amazon Nehri kenarında yaşamaktaydılar. Bu nehre sonraları Amazon Lysippe'nin oğlu Tanais adı verildi. Anlatılanlara göre bu genç, evliliğe karşı çıkıp hayatını savaşlara adamakla Aphrodite'i öfkelendirmiş ve Tanrıça da bunun karşılığında onun öz annesine âşık olmasını sağlamıştı. Ne var ki genç adam tutkuyla bağlandığı annesiyle ensest bir ilişki yaşamayıp, kendini nehre attı ve suların içinde kayboldu. Oğlunun ruhundan kaçmak isteyen Lysippe, kızlarını Karadeniz'e kıyısı olan yüksek Amazon Dağları arasında uzanan Thermodon Nehri'nin hemen yakınlarındaki bir ovaya gönderdi. Lysippe'nin kızları her biri ayrı bir şehir inşa eden üç kavim kurdu.[3]

c. O gün bugündür Amazonların şecereleri hep annelerine göre düzenlendi. Ayrıca Lysippe, kadınlar savaşıp ülkelerini yönetirken erkeklerin ev işlerini yapması şeklindeki âdetin de kurucusu oldu. Bundan dolayı erkek çocukların dünyaya gelmelerinden hemen sonra savaşmaları ve seyahat etmelerinin önlenmesi için ayakları ve kollarının kırılması bir gelenek halini aldı.

İskitlerin Oiorpata adını verdikleri bu sıra dışı kadınlar ahlak ve adalet duygusundan çok uzaktaydılar. Buna karşın meşhur birer savaşçı olan Amazonlar ilk süvari birliğini kullanan kavimdi.[4] Silahları olan yaylar ve yarım ay şeklini verdikleri kalkanları tunçtan; miğferleri, giyecekleri ve kemerleri ise vahşi hayvanların kürklerinden yapılmıştı.[5] Lysippe hayatını savaş meydanında kaybetmeden önce Themiskyra adı verilen büyük bir şehir inşa etmiş ve Tanais Nehri kenarında yaşayan bütün kabileleri alt etmeyi başarmıştı. Kazanmış olduğu zaferlerin verdiği sarhoşlukla Ares ve kültünü bizzat kendisinin kurduğu Artemis Tauropolos onuruna birçok tapınak inşa etti. Soyundan gelenler Amazon İmparatorluğunun sınırlarını batıda Tanais Nehri'nden Trakya'ya; güney kıyılarını ise yine batıya doğru Thermodon Nehri'nden Phyrigia'ya kadar genişletmeyi başardı. Amazonların üç meşhur kraliçesi, Marpesia, Lampado ve Hippo Küçük Asya ve Suriye'nin büyük bir kısmını ele geçirerek Ephesos, Smyrna, Kyrene ve Myrina adındaki şehirlerin kurucusu oldular. Thiba ve Sinope de diğer Amazonlar tarafından kuruldu.[6]

d. Amazonlar Ephesos adını verdikleri şehirde, Hippo'nun kurbanlar adadığı bir kayın ağacı altında Tanrıça Artemis'in imajını yaptılar. Hippo'dan sonra onun izinden yürüyenler ilk olarak kalkan dansı, daha sonra da oklarını koydukları kılıflarını takırdatarak kaval eşliğinde –çünkü o zamanlar Athena henüz flütü icat etmemişti– ahenkli bir şekilde ayaklarını yere vurdukları ve bir daire içerisinde gerçekleştirdikleri dansları icra etmeyi bir gelenek haline getirdiler. Dünyanın yedi harikası arasına giren Ephesoslu Artemis Tapınağı yıllar sonra bu imajın yanına inşa edilmiş ve ihtişam bakımından Delphoi'de Apollon onuruna yapılan tapınağı bile geride bırakmıştı. Tapınağı çevreleyen ancak farklı yönlere doğru akan iki ırmağa verilen isimse Selenos'du. Amazonlar, Priamos'un henüz bir bebekken çıktıkları seferde Troya şehrini de ele geçirmişlerdi. Ne var ki bir süre sonra ordu birliklerinin bir kısmı ele geçirdikleri çok miktardaki ganimetle ülkelerine geri dönerken, geri kalanlar Küçük Asya'da kalarak burada kurdukları hâkimiyeti daha da sağlamlaştırmayı denediler. Ancak zamanla, kendilerine karşı birleşerek savaşa giren barbar kabileler karşısında başarılı olamayarak ele geçirdikleri toprakları zamanla terk etmek zorunda kaldılar. Bu savaşlar sırasında kraliçeleri Marpesia'yı da kaybettiler.[7]

e. Bu arada Herakles, Amazonların ülkesine ulaşana kadar, bu savaşçı kadınların hepsi Thermodon Nehri kıyısına geri dönmüştü. Üç şehrin hükümdarı ise Hippolyte, Antiope ve Melanippe idi. Herakles, Thermodon Nehri'ne gelmeden yolu üzerinde bulunan ve mermerleriyle ün yapmış olan Paros Adasına uğradı. Burası, Kral Rhadamanthys tarafından Androgeos'un oğlu Alkaios'a bırakılmıştı. Ancak bu adada Alkaios'tan başka Minos'un Eurymedon, Khryses, Nephalion ve Philolaos adlarını taşıyan dört oğlu da yaşamak-

taydı. Herakles'in tayfalarından ikisi bu adaya su almak için çıktıklarında Minos'un oğulları tarafından öldürüldüler. Bu olaya öfkelenen Herakles de onların dördünü öldürüp ada sakinleri üzerinde öyle bir baskı kurdu ki, Paryanlar cesur savaşçıya elçiler göndererek hayatını kaybeden iki denizcinin karşılığında kendisine köle olmak üzere içlerinden istediği iki kişiyi alabileceğini söylediler. Bu tekliften hoşnut kalan Herakles de Kral Alkaios ile kardeşi Sthenelos'u seçerek onları gemisine aldı. Cesur savaşçı ve beraberindekiler Hellespontos ve Boğaziçi'ni geçerek, kendilerini dostça ağırlayan Tantalos'un torunu ve Daskylos'un oğlu olan Paphlagialı Kral Lykos'un hükümranlık sürdüğü Mysia'daki Mariandyne'ye geldiler.[8] Kralın gösterdiği bu misafirperverlik karşısında Herakles, Mysialıların Bebrykanlarla girdiği savaşta Lykos'un yanında yer alarak, Amykos'un kardeşi Kral Mygdon da dahil olmak üzere Bebrykanların birçoğunu öldürdü ve Paphlagia topraklarının büyük bir kısmını düşmanlarından geri alarak bu toprakları Lykos'un emrine bıraktı. Lykos da Herakles'in onuruna ülkesine Herakleia adını verdi. Herakleia daha sonra Delphoi'deki Pythia'nın, Karadeniz'in kıyısında ve Herakles'e atfedilen bölgede bir koloni kurmaları gerektiği öğüdünü dinleyen Megara ve Tanagranlar tarafından ele geçirildi.[9]

f. Thermodon Nehri yakınlarına gelen Herakles, Thermiskyra adı verilen limana demir attı. Çok geçmeden kendisini ziyarete gelen Hippolyte, genç adamın erkeksi kaslarına hayran kaldı ve Ares'e ait olan bu kemeri duyduğu aşkın bir göstergesi olarak Herakles'e verdi. Ne var ki bütün bunlar olurken bir Amazon kılığına giren Hera, limana gelen bu yabancıların Hippolyte'yi kaçıracakları söylentisini etrafa yaydı. Bunun üzerine öfkeyle atlarına binen vahşi Amazonlar çok geçmeden gemiyi abluka altına aldı. Kendisine yapılan ihanetin farkına varan Herakles, hiç düşünmeden Hippolyte'yi öldürüp kemerin yanı sıra kraliçenin başta baltası olmak üzere diğer silahlarını ele geçirdi ve kendisini savunmak için hazırlıklara başladı. Amazonların liderlerinin hepsini birbiri ardına öldürmeyi başardı. Geri kalanlar ise arkalarında arkadaşlarının sayısız cesetlerini bırakarak kaçmak zorunda kaldılar.[10]

g. Buna karşın bazı yazarlar, Melanippe'nin pusuya düşürülerek yakalandığını ve Hippolyte'nin de kemeri fidye olarak verip onu kurtardığını ya da durumun bunun tam tersi olduğunu ileri sürerler. Buna ilişkin diğer bir olasılık ise Theseus'un Hippolyte'yi esir aldığı ve kemeri Herakles'e verdiği, Herakles'in de bunun karşılığında Antiope'nin Theseus'un kölesi olmasına izin verdiği şeklindedir. Bazı hikâyelerde ise, Hippolyte'nin kemeri Herakles'e vermeye yanaşmadığı için her ikisinin ölümcül bir kavgaya tutuştuğu ve atından düşen Hippolyte'nin elinde sopası olduğu halde Herakles'in ayaklarının altına dek sürüklendiği ve teslim olmaktansa intihar etmeyi seçtiği anlatılır. Hatta bu sihirli kemerin Yüzellilerden biri olan Briareus'un kızlarından birine ait olduğu bile söylenir.[11]

h. Themiskyra'dan ayrılan Herakles, dönüş yolculuğunda bir kez daha Maraindyne'ye geldi ve burada, Mysialılar tarafından öldürülen ve anısına hâlâ ağıtların yakıldığı Kral Lykos'un kardeşi Priolas onuruna düzenlenen cenaze oyunlarına katıldı. Oyunlarda Mariandynialıların şampiyonu Titias ile de dövüşen Herakles, rakibinin bütün dişlerini döktükten sonra attığı yumrukla onu tapınakta öldürmeyi başardı. Bu kazadan duyduğu pişmanlığın bir göstergesi olarak, Kral Daskylos adına Mysialılar ve Phyrigialıların topraklarını ele geçirdi. Bunun yanında Bithynialıların da Rhebas Nehri ile Kolone Dağı zirvesine kadar geri çekilmesini sağlayarak, krallıklarının kendisine ait olduğunu ilan etti. Pelops'un soyundan gelen Paphlagonialılar hiçbir direnişte bulunmadan cesur savaşçıya teslim oldular. Ne var ki Herakles, Lykos'a emanet ettiği bu ülkeden ayrıldıktan çok kısa bir süre sonra, Poseidon'un oğlu Amykos önderliğindeki Bebrykanlar bir kez daha Kral Lykos'u topraklarından kovarak ülkelerinin sınırlarını Hypios Nehri'ne kadar genişlettiler.[12]

i. Buradan Troya'ya gelen Herakles, Hesione'yi deniz canavarının elinden kurtardıktan sonra Trakya sınırları içerisinde bulunan Ainos'a olan yolculuğuna devam etti. Ainos'da Poltys tarafından dostça karşılanan Herakles, tam yolculuğuna kaldığı yerden devam etmek üzereydi ki, bir başka talihsizlikle daha karşılaştı. Son derece küstah biri olan Poltys'in kardeşi ve aynı zamanda deniz tanrısı Poseidon'un oğlu olan Sarpedon'u gemilerin demir attığı sahilde öldürdü. Daha sonra Thasos'da yaşamakta olan Trakyalıları buyruğu altına alarak bu adanın hükümranlığını, Paros'a götürdüğü Androgeos'un oğullarına bıraktı. Bir süre sonra geldiği Torone'de ise Proteus'un oğulları olan Polygonos ve Telegonos'un kendisine meydan okumasıyla onlarla güreşti ve ikisini de öldürmeyi başardı.[13]

j. En sonunda Mykene'ye ulaşan Herakles, kemeri Eurystheus'a teslim etti, Kral da onu kızı Admete'ye verdi. Amazonlardan alınan diğer eşyalara gelince; Herakles ele geçirdiği eşsiz güzellikteki kaftanı Delphoi'deki Apollon Tapınağı'na bıraktı. Hippolyte'nin baltası ise, onu Lydia Krallarına ait olan değerli hazinenin arasına koyan Kraliçe Omphale'ye verildi. Bu balta en sonunda bir Karia tapınağı olan Labradialı Zeus tapınağına, Zeus'un heykelinde onun elleri arasına bırakıldı.[14]

k. Themiskyra'dan komşuları Gargarensialılar ile aynı anda zorla çıkarılan Amazonlar, Kolkhis yakınlarındaki Albania'da uzun bir süre varlıklarını devam ettirdiler. Bu insanlar güvende olduklarını hissettikleri Albania dağlarına ulaşır ulaşmaz, iki ayrı kavme bölündüler. Amazonlar, Kaf Dağı'nın eteklerindeki Mermodas Nehri etrafına yerleşirken, bir zamanlar komşuları olan Gargarensialılar da bu geleneği bozmayıp bu bölgenin kuzey taraflarına göçtüler. Önceden kararlaştırılan bir İlkbahar gününde bir grup genç Ama-

zonla bir grup Gargarensialı, iki kavmin yaşadığı bölgeleri birbirinden ayıran bu dağın zirvesinde bir araya gelip hep birlikte kurbanlar sunduktan sonra iki ay boyunca gece karanlığında birbirleriyle birlikte olurdu. Amazon kadını hamile kaldığını anlar anlamaz dağı terk ederek evine geri dönerdi. Kız çocuklar daha doğar doğmaz bir Amazon olarak kabul görür; erkek çocuklar ise, ataerkil yaşam düzenine tamamen karşı olan bu savaşçı kadınlar tarafından Gargarensialılara geri gönderilir ve çektikleri kuralarla kulübelere dağıtılırlardı.[15] Yakın bir geçmişte Amazon Kraliçesi Minythyia, Büyük İskender'le Hyrkania'da buluşmak için Albania'dan yola çıkmış ve kraldan bir çocuk sahibi olabilmek için tam on üç gün boyunca onunla birlikte olmuştu; ne var ki kraliçe hamile kalamadan, kısa bir süre sonra hayatını kaybetti.[16]

l. Karadeniz'de yaşayan bu Amazonlar, Şarap Tanrısı Dionysos'un müttefikleri olan Amazonlardan ayrı olarak değerlendirilmelidir. Dionysos'un yoldaşları olan bu vahşi kadınlar Tritonis Gölü'nde bulunan ve her türlü meyve ağacının yanı sıra meralarında otlayan koyun ve keçilerle dolu olan Hespera Adasında bir zamanlar konaklamışlar ve bu zenginlik karşısında tahıl yetiştirmeye bile gerek duymamışlardı. Adadaki şehirlerin hepsini, Etiyopyalı balıkla beslenenlerin yaşadığı (bu insanlar topraktan zümrüt, yakut ve topaz çıkarmaktaydılar) kutsal bir şehir olan Mene dışında ele geçirmeyi başardılar. Amazonlar daha sonra komşuları Libyalılar ile diğer göçmenleri alt etmeyi başararak, bir yarımada üzerine inşa edildiği için Khersoneus adı verilen devasa bir şehir kurdular.[17] Bu şehri bir üs olarak kullanan savaşçı kadınlar, başkentleri Atlantik adası Kerne'de bulunan ve Nil nehrinin batı yakasındaki zamanının en medeni toplumu sayılan Atlantislilere de saldırdılar. Kraliçe Myrina zamanında, Amazon ordusu otuz bin süvarinin yanı sıra bin kişilik de piyade gücüne sahipti. İnanılmaz büyüklükteki Libya yılanlarına ait derileri üzerlerine zırh olarak giyinen bu savaşçıların hepsi, nişan aldıklarında oklarını hedefe şaşırtmadan fırlatan yaylar taşımaktaydılar.

m. Atlantislilerin ülkesini istila eden Myrina, onları büyük bir bozguna uğratarak başkentleri olan Kerne'ye yürüdü ve şehri çevreleyen surları yerle bir ettikten sonra karşısına çıkan bütün erkekleri kılıçtan geçirip kadın ve çocukları tutsak etti. Kraliçe, kendisine teslim olmaya karar veren diğer Atlantislilere ise saygılı davrandı ve onlarla dost oldu; hatta Kerne'ye verdiği zararı telafi edebilmek için adını verdiği Myrina şehrini kurarak tutsakların yanı sıra diğer gönüllülerin de buraya yerleşmesini sağladı. Hâkimiyeti altına aldığı Atlantislilerin kendisine tanrısal payeler vermesi nedeniyle, kraliçe de onları komşu Gorgon kabilesine karşı koruma altına aldı. Meydana gelen kanlı savaşta Myrina onların çoğunu öldürdü ve üç binden fazlasını da esir etti.[18] Ancak aynı gece, Amazonlar büyük bir şölen düzenleyip zaferlerini kutlarken o sırada tutsak bulunanlar bütün kılıçları çalarak, meşe ormanına

saklanan çok sayıda Gorgonla beraber dört bir yandan Amazonlara saldırıp, Kraliçe Myrina'nın yanındaki savaşçıların hepsini öldürdü.

n. Bir yolunu bulup baskından kaçarak hayatını kurtaran Kraliçe Myrina, Libya'yı bir baştan diğerine geçerek kurduğu yeni bir orduyla Mısır'a geldi ve İsis'in oğlu Kral Horos'a yardım ettikten sonra Arabistan'ı istila etmek için yoluna devam etti. Gorgonlarla yapılan savaşta hayatını kaybeden Amazonlara ait cansız bedenler, bugün bile Amazon Tepeleri olarak adlandırılan üç devasa tepenin altında toprağa verildi. Bazı yazarlar, Karadeniz'dekilerden farklı olarak Libya'da yaşayan bu Amazonların Küçük Asya'yı istila ettiğini ve Miryne'nın da kurduğu yeni imparatorlukta en uygun bölgeleri seçtikten sonra Myrina, Kyme, Pitane, Priene'nin de içinde bulunduğu kıyı şehirlerinin yanı sıra ülkenin denize uzak olan yerlerinde de birçok şehir kurduğunu ileri sürerler. Kraliçe bunlardan başka, başta çıktığı bu seferde kendisini yalnız bırakmayan kız kardeşi Mitylene'nin adını taşıyan bir şehir inşa ettiği Lesbos olmak üzere birçok Ege Adasını da ele geçirdi. Myrina, adaları istila etmekle meşgul olduğu sırada çıkan bir fırtına donanmadaki bütün gemileri batırdı. Ancak Tanrıların Annesi, batan gemilerin hepsini o zamanlar üzerinde hiçbir insanın yaşamadığı Samothrake'ye taşıdı. Kraliçe Myrina bu adayı Tanrıça'ya adayarak Tanrıça onuruna anıtlar inşa etti ve o güne kadar hiç görülmemiş bir şatafatta kurbanlar sundu.

o. Daha sonra Kral Mopsos ve yandaşı İskit Sipylos'un yaşadığı Trakya'ya giden Myrina, burada savaşa giriştiği düşmanlarından ağır bir yenilgi aldı ve hayatını kaybetti. Amazon ordusu aldığı bu yenilgiden sonra bir daha toparlanamadı ve birçok savaşta Trakyalılara boyun eğmek zorunda kaldı. Hayatını kurtarmayı başaranlar ise en sonunda Libya'ya geri dönmek zorunda kaldılar.[19]

1. Kritik – Pindaros *Nemeian Odes* iii. 64; Apollodoros: ii.5.9; Justin: ii.4; Pindaros: *Nemean Odes* iii. 38 ve Fragman 172; Philokhoros, Plutarkhos: *Theseus* 26.
2. Apollonius Rhodius: ii. 990-2; Cicero: *In Defence of Flaccus* 15; Kritik – Homeros *Ilyada* i. 189; Hyginus: *Fabula* 30; Kritik – Apollonius Rhodius: ii. 1033.
3. Servius – Vergilius *Aeneis* xi. 659; Plutarkhos: *On Rivers* 14; Apollonius Rhodius: ii. 976-1000.
4. Arrhianos: *Fragman* 58; Sicilyalı Diodoros: ii. 451; Herodotos: iv. 100; Apollonius Rhodius: ii. 987-9; Lysias, Tzetzes'in alıntısı: *On Lycophron* 1332.
5. Pindaros: Nemea iii. 38; Servius – Vergilius *Aeneis* i. 494; Strabon: xi. 5. 1.
6. Sicilyalı Diodoros: ii. 45-6; Strabon: xi. 5. 4; Justin: ii. 4; Hekataios: *Fragman*, 352.
7. Kallimakhos: *Hymn to Artemis* 237; Hyginus: *Fabulae* 223 ve 225; Plinius: *Naturalis Historia* v. 31; Homeros: *Ilyada* iii. 189; Tzetzes: *On Lycophron* 69; Justin: ii. 4.
8. Sicilyalı Diodoros: v. 79; Herodotos: vii. 72; Kritik – Apollonius Rhodius: ii. 754.
9. Strabon: xii. 3. 4; Apollodoros: ii. 5. 9; Pausanias: v. 26. 6; Justin: xvi. 3.
10. Sicilyalı Diodoros: iv. 16; Apollodoros: *a.g.e.*; Plutarkhos: *Greek Questions* 45.
11. Apollonius Rhodius: ii. 966-9, Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Tzetzes: *On Lycophron* 1329; Ibycus, kritik – Apollonius Rhodius: *a.g.e.*

12. Apollonius Rhodius: ii. 776.
13. Apollodoros: ii. 5. 9.
14. Apollodoros: *a.g.e.*; Tzetzes: *On Lycophron* 1327; Euripides: *Herakles* 418 ve Ion 1145; Plutarkhos: *Greek Questions* 45.
15. Strabon: xi. 5. 1-2 ve 4; Servius – Vergilius: *Aeneis* xi. 659.
16. Justin: ii. 4; Kleitarkhos, Strabon'un alıntısı: xi. 5. 4.
17. Sicilyalı Diodoros: iii. 52-3.
18. Sicilyalı Diodoros: iii. 54.
19. Sicilyalı Diodoros: iii. 55.

*

1. Eğer Admete, Herakles'in bütün bu evlilik şartlarını onuruna yerine getirdiği prensesin ismiyse, kemerin düğünün yapıldığı başka bir yere götürülmesi, çok büyük bir ihtimalle cesur savaşçıya verilen İşlerin sona erdiği anlamına gelir. Buna karşın, Hippolyte'nin yanı sıra, Penthesiliea'nın Akhilleus'a ya da Thetis'in Peleus'a karşı gösterdiği mücadelenin bir benzerini Admete'nin de Herakles'e karşı göstermiş olduğu olasıdır; bahsedilen bu karakterlerden hikâyenin başında söz edilmesi bu şekilde açıklanmıştır. Bu durumda, kahramanın prensesin bekaretini kazanmadan hemen önce, genç kızın bildik transformasyonlara girmiş olduğu kuvvetle muhtemeldir. Bu değişimlerden anlaşılan mürekkep balığına benzeyen ejderhanın esasen Admete –kahramanın alt etmeyi başardığı altınları korumakla görevlendirilen yılan Ladon'dur– olduğu, ayrıca prensesin bundan başka bir yengeç, dişi bir geyik, vahşi bir kısrak ve bir bulut kılığına girdiği şeklindedir.

2. Silahlı rahibe birliği geleneği Ephesos'un yanı sıra Küçük Asya'nın birçok şehrinde varlığını uzun süre devam ettirmiştir. Buna karşın, benzer birliklerin Atina ve Yunanistan'ın diğer şehirlerinde varlığını unutan Yunan mitologlar, Hippolyte'nin kemerini arayan Herakles'i anaerkil yaşam düzenini benimseyen ve hâlâ faal olan Karadeniz'e göndermişlerdir. Üç kabile sistemi anaerkil düzeni benimseyen toplumlarda genel bir kural halini almıştır. Bahsedilen kemerin Yüzellilerden biri olan Briareus'a ("güçlü") ait olduğu şeklindeki ifade, Kuzey Yunanistan'da evlilik için bazı şartların yerine getirilmesini konu alan eski çağlara ait bir hikâyenin varlığını gösterir.

3. Admete, çok büyük bir ihtimalle ilgili ikonlarda Herakles'in kahramanlıklarını izleyen ve zorluklarla karşılaştığında ona yardım eden Tanrıça Athena'nın kendisidir. Athena da esasen, Libyalıların Aşk ve Savaş Tanrıçası Neith olup; Tanrıça'nın Küçük Asya'daki karşılığı ise, Lemnialıların yaşadığı anaerkil düzenin hüküm sürdüğü bir şehir olan Myrina'nın yanı sıra Mariandyne'ye de –"Marian'ın Kumulu"– ismini veren; ayrıca Troyalıların Sıçrayan Myrina (Homeros: *İlyada* ii. 814) adıyla ibadet ettikleri ulu Ay Tanrıçası Marian, Myrina, Ay-Mari, Mariamne ya da Marienna idi. Başına belirli arti-

kel alan "Smyrna" da aynı şekilde "Myrina"nın kendisidir. Sümerlerin kullandığı şekliyle Marienna "Bereketli Ana" anlamına gelir. Ayrıca Efesli Artemis de bir bereket tanrıçasıydı.

4. Anlatılanlara göre bir fırtınaya yakalanan Myrina –Samothrake'de onuruna çok sayıda anıt inşa ettiği– Tanrıların Anası tarafından kurtarılmıştır; zira Tanrıların Anası bizzat Tanrıça'nın kendisiydi ve onuruna düzenlenen ritüeller gemilerini kaybeden gemicilerin hayatlarını kurtarmaktaydı. Hemen hemen aynı özellikleri taşıyan bir başka ana tanrıçaya ise Trakya'nın Danais (Don) Nehri kıyıları ile Ermenistan, Küçük Asya ve Suriye'yi içine alan coğrafyada ibadet edilmekteydi. Herakles'in efsanesine bir model teşkil eden Theseus'un Amazonia'ya düzenlediği sefer konunun karmaşık bir hal almasına neden olmuş ve mitologların hayali olarak Amazon ve İskitlerden oluşan bir ordu tarafından Atina'nın istila edildiği şeklinde bir hikâye yaratmasına neden olmuştur.

5. Amazonların Efes'te bir kayın ağacı altında Tanrıça'ya ait bir heykel inşa ettiklerinin anlatılması, bir Mısırlı olan ve kayın ağaçlarının bu kadar güneyde yetişmediğinin farkında olmayan Kallimakhos'un yaptığı bir hatadan ibarettir. Söz konusu ağacın bir kayından ziyade, bereketin sembolü olan ve Tanrıça'nın Libya orijinli olduğunu hatırlatan hurma ağacı olduğu kuvvetle muhtemeldir. Zira Tanrıça'nın heykeli, genellikle göğüsleriyle karıştırılan büyük altın hurmalara asılmaktaydı. Mopsos'un Amazonları mağlup etmesi esasen, Moskhialılar tarafından yaklaşık MÖ 1200'lü yıllarda bozguna uğratılan Hititlere ait bir hikâyedir. Başlangıçta ataerkil yaşam düzenini benimseyen Hititler, Küçük Asya ve Babil sınırları içerisinde yaşayan ve anaerkil sistemi benimseyen toplumların etkisi altında kalarak tanrıça ibadetini yerine getirmeye başlamışlardır. Başkentleri olan Hattuşaş'da, bir savaş tanrıçasına atfen yapılan kabartma bir heykel Efesli Artemis kültünün Hitit orijinli olduğunu savunan Garstang tarafından gün ışığına çıkarılmıştır. Herakles, Theseus, Dionysos, Mopsos ve diğer birçok kahramanın Amazonlarla yaptıkları savaşlarda kazandıkları zaferler, aslında Yunanistan, Trakya, Küçük Asya ve Suriye'de anaerkil düzenin almış olduğu yenilgilerin bir başka anlatımıdır.

6. Bizanslı Stephanos'a göre Paros bir Girit kolonisidir. Herakles'in buraya yaptığı sefer ise adanın Helenler tarafından istila edildiği anlamına gelir. Herakles'in, Thasos'u Androgeos'un çocuklarının emrine bırakması, adı geçen yerin Thukydides'te (iv. 104) bahsedildiği şekliyle MÖ 8. yüzyılın sonlarına doğru Parya ordusu tarafından ele geçirilişine yapılan bir göndermedir. Torone'yi ("keskin sesli kraliçe") Proteus'un kızı olarak tanıtan Euboialıların da (Bizanslı Stephanos – Torone) Torone'yi kolonileştirmesi hemen hemen aynı zamana rastlar. Aynı şekilde yıldırımı sembolize etmesine karşın Hip-

polyte'ye ait olan çift ağızlı balta (labyrs), Labradialı Zeus'un tanrısal silahının yerini almamıştır. Zeus, çift ağızlı baltayı, Libya'da hükümranlık kuran Girit Tanrıçası'nın izni ile taşımaktaydı.

7. Gargarenialılar esasen Hezekiel'in Gog adını verdiği (*Hezekiel* xxxviii-xxxix) Gogarenialılardır.

8. Myrina'yı anlattığı efsanesinde Sicilyalı Diodoros, o tarihe kadar birer peri masalı şöhreti kazanmış olan Libya hikâyelerini kullanır. Buna karşın saptanan tanı, MÖ 3. binyılda neolitik göçmenlerin, muhtemelen tarlalarının sular altında kalması nedeniyle Libya'dan ayrılarak farklı yönlere dağılmış olduğu şeklindedir. Nil Deltası büyük ölçüde Libyalılar tarafından yaşam alanı olarak seçilmişti.

9. Apollonius Rhodius'a göre (i. 1126-9) Titias, "kötü talihi dağıtan üç İdealı Daktylden ('parmaklar') birisiydi". Diğer Daktyl ise yazar tarafından "Kyllenios" şeklinde isimlendirilmiştir. Parmak büyüsünde Daktyllerden Titias'ın, orta parmağı; Kyllenios'un, bir başka adıyla Herakles'in başparmağı; üçüncü Daktyl olan Daskylos'un, adından da anlaşılacağı gibi işaret parmağını sembolize ettiğini (*White Goddess* 281) adlı kitabımda şahsen belirttim. Bu üç parmağın kaldırılıp geri kalan dördüncü ve küçük parmağın aşağıya doğru kıvrılmasıyla "Phrygialılara ait kutsama işareti" ortaya çıkar. Esasen Myrina'nın ismiyle ilişkilendirilen bu işaret, şimdilerde Katolik papazlar tarafından Hristiyanlığa ait Üçlü Teslis'te kullanılmaktadır.

10. Apollon tarafından öldürülen Tityos, Titias'ın bir özdeşi olabilir. Görünen o ki, Myrina'nın Kerne Adasını istila etmesi hikâyeye, özgün halinden bağımsız olarak sonradan eklenen bir parçadır. Kerne, Fez yakınlarındaki Fedallah; Ghir Burnu yakınlarındaki Santa Cruz ya da (daha akla yatkın bir şekilde) Cabo Blanco'nun hemen güneyindeki Arguin ile ilişkilendirilmiştir. Adayı keşfedip bir koloni haline getiren Kartacalı Hanno, bu yerin Herakles Sütunları'nın uzağında olduğunu belirtmiştir. Kerne, bu tarihlerde Batı Afrika ticaretinin önemli bir merkezi haline gelmişti.

11. Dokuzuncu İş ile ilgili değinilecek mitolojik öğeler yukarıda bahsedilenlerden ibaret. Bununla beraber Herakles'in Thermodon'a düzenlediği sefer ile Mysia ve Phrygialılar ile yaptığı savaşlar tamamen tarihsel olayların dışında değerlendirilmemelidir. Argo yolculuğuna benzer bir şekilde bu olaylar da Karadeniz'de ticaret yapan Yunanlıların, muhtemelen MÖ 2. binyılın ortalarına dek karşılaştıkları tehlikeleri anlatır. Ayrıca Minyalıların İolkos'tan, Aiakalıların Aigina ve Argiv'den bu sulara izinsiz olarak zorla girmelerinin nedeni, benzersiz bir güzelliğe sahip olduğu muhtemel olan Helen'in evini terk ederek, Troyalı Paris'le birlikte gizlice kaçmış olması değildi. Binlerce gemiyi sulara iten neden tamamen ticari amaçlıydı. Peleus'un oğlu Akhilleus, Tela-

mon'un oğlu Aias ve Argivli Diomedes, Priamos'dan babalarının yaptığı gibi kendilerinin de serbestçe Hellespontos'dan geçmesine izin vermesini isteyen Agamemnon'un müttefikiydiler. Eğer Kral, Laomedon'un başına gelenlerin aynısını, yani ülkesinin istila edilmesini istemiyorsa geçişlerine izin vermeliydi. Phaleros öncülüğünde Argo yolculuğuna çıkan Herakles'in bu seferinin Theseus tarafından, Troya'da ise Menestheos, Demophon ve Akamas tarafından temsil edildiği şeklindeki şüphe dolu Atina iddialarının dile getirilmesi bu yüzdendir. Bunlar, Troya'nın yakılıp yıkılması ve Rodos'un ele geçirilmesinden sonra Karadeniz ticaretini tamamen kontrol altına alan Atinalıların kendilerini haklı çıkarmak için dile getirdikleri iddialardı.

132.
ONUNCU İŞ: GERYON'UN SIĞIRLARI

Herakles'e verilen Onuncu İş, Okeanos Nehri yakınlarında bir ada olan Erytheia'da hükümranlık kuran Geryon'un dillere destan sığırlarını hiçbir talepte bulunmadan ve karşılık ödemeden Eurystheus'a getirmek oldu. Khrysaor ile Titan Okeanos'un kızı Kallirhoe'nin birlikteliğinden dünyaya gelen ve İspanya sınırları içerisindeki Tartessos şehrinin kralı olan Geryon, yaşayan insanların en güçlüsü olarak etrafa nam salmıştı.[1] Üç başlı, altı elli ve belinde bir araya gelen üç gövdeyle dünyaya gelmişti. Geryon'un olağanüstü güzellikteki kırmızı renkli sığırları, Ares'in oğlu çoban Eurytion'un yanı sıra, Typhon ve Ekhidna'nın birlikteliğinden dünyaya gelen çift başlı köpek Orthos –bu köpek önceleri Titan Atlas'a aitti– tarafından otlatılmaktaydı.[2]

b. Avrupa'ya olan yolculuğu sırasında birçok vahşi hayvanı alt etmeyi başaran Herakles, en sonunda Tartessos'a ulaştığında biri Avrupa, diğeri de Afrika'da olmak üzere boğazın her iki yakasına yüzleri birbirine bakan iki sütun inşa etti. Bazı yazarlar her iki kıtanın önceleri birbirine bağlı olduğunu ve Herakles'in iki kıta arasında bir kanal açtığını ya da bu işi var olan kayaları ikiye ayırarak yaptığını ileri sürerken, diğer bir grup yazar ise bunun tam tersini iddia ederek, cesur savaşçının varolan boğazı, balinaların ve diğer vahşi deniz canavarlarının içeri geçmesini önlemek için daha da daralttığını dile getirmiştir.[3]

c. Herakles bütün bunları yaparken Helios da dayanılmaz sıcaklıktaki ışınlarını onun üzerine göndermekteydi. Bu kadar sıcakta çalışmanın imkânsız olduğunu gören cesur savaşçı, yayını çekerek oklarından birini tanrıya gönderdi. Canı yanan Helios, "Yeter artık" diye bağırdı öfkeli bir şekilde. Herakles yaptığı bu saygısızlıktan dolayı tanrıdan özür diledi ve yayının ipini çözdü. Bu iyiliğin altında kalmak istemeyen Helios, nilüfere benzeyen altın kupasını Herakles'e ödünç verdi. Tanrıdan aldığı kupaya binen Herakles, Erytheia'ya doğru yola çıktı. Ne var ki bu sefer de Titan Okeanos, güçlü dal-

galar göndererek Herakles'in bulunduğu kupayı şiddetli bir şekilde sallamaya başladı. Cesur savaşçı, Okeanos'u korkutup denizi sakinleştirmesini sağlayan yayına bir kez daha başvurdu. Efsane ile ilgili bir başka hikâyede ise Herakles'in çelikten yapılmış bir sandık içinde denize açıldığı ve ünlü aslan postunu ise yelken olarak kullandığı anlatılır.[4]

d. Herakles, Erytheia'ya ulaştığında Abas Dağı'na çıktı. Köpek Orthos da hemen peşinden koştu koşmasına ama onun da sonu köpeğe yardım etmek için hemen oraya koşan Geryon'un çobanı Eurytion'dan farklı olmadı. Herakles her ikisini de sopasıyla öldürmeyi bildi. Daha sonra sığırlara doğru yöneldi Herakles. Ne var ki Hades'in sığırlarını hemen yakınlardaki merada otlatan Menoites, olan biten her şeyi Geryon'a iletti; ancak Herakles, Ölüm Tanrısının sürüsüne dokunmamıştı. Kendisini dövüşe çağıran Geryon karşısında cesur savaşçı hemen yan tarafa kaçarak attığı tek okla Kralın üç gövdesini birden vurmayı başardı. Buna karşın bazı yazarlar Herakles'in yerinde sabit kalarak attığı üç okla düşmanını alt etmeyi başardığını iddia ederler. Bu sırada Geryon'a yardım etmek için oraya gelen Tanrıça Hera da payını almış, Herakles onu sağ göğsüne isabet ettirdiği okla kaçırmayı başarmıştı. Böylece Herakles, hiçbir talepte bulunmadan ya da hiçbir karşılık ödemeden sığırları ele geçirdi ve onları Helios'dan ödünç aldığı kupaya yükleyerek Tartessos'a doğru yola çıktı; buraya ulaşır ulaşmaz da emaneti minnettarlığını sunarak tanrıya geri verdi. Geryon'un vücudundan yere damlayan kanlardan, Pleiadların gökyüzünde belirdiği zamanlarda vişneye benzer çekirdeksiz bir tür meyve veren bir ağaç büyüdü. Buna karşın Geryon'un ölümü soyunun sonu olmadı. Geryon'un kızı olan Erytheia'nın tanrıların habercisi Hermes ile yaşadığı birliktelikten Noraks dünyaya geldi. Noraks, Hyllos'un yaşadığı zamandan çok önce, beraberindeki bir koloni ile Sardinya'ya yerleşerek burada adanın en eski şehri olan Nora'yı inşa etti.[5]

e. Erythrea ya da Erythria olarak da adlandırılan Erytheia'nın tam olarak nerede olduğu bir tartışma konusu olmuştur. Bazı yazarların onu, Okeanos Nehrinin ötesinde bulunan bir ada olarak tasvir etmesine karşın, diğer yazarlar ise, bu adanın Lusitania kıyılarının açıklarında olduğunu dile getirirler.[6] Buna karşın bir grup yazar ise bu yeri Leon Adası ya da hemen yakınlarındaki adacıkla ile özdeşleştirirler. Anlatılanlara göre üzerinde Gades şehrinin inşa edildiği bu adadaki otlaklar o kadar verimliydi ki, hayvanların bol yağlı olan sütleri mayalandığında hiç kesilmiyordu. Hayvanlar da o kadar sağlıklıydı ki, elli günde bir vücutlarından kan alınmazsa, kan çokluğundan öldüklerine bile tanık olunuyordu. Tanrıça Hera için kutsal sayılan bu ada Erytheia ya da Aphrodisias adını taşımaktaydı. Bugünkü Gades şehrinin bulunduğu Leon Adasına ise eskilerde sahip olduğu sayısız zeytin ağaçlarından dolayı Kortinusa denilmekteydi. Ancak Fenikeliler bu ismi değiştirerek adaya Ga-

dira ya da "Çitli Şehir" ismini verdiler. Adanın batı yakasında Kronos'a adanan bir tapınağın yanında Gades şehri; doğu yakasında ise, suların kabarmasıyla kuruyan, yükselmesiyle de akmaya başlayan pınarıyla ünlü, Herakles'in tapınağı bulunmaktadır. Geryon'un mezarının bulunduğu şehir, aynı zamanda birbirinden farklı şekillere girme özelliğine sahip kutsal ağacı ile de ünlüydü.[7]

f. Bütün bu anlatılanlara karşın, bir başka hikâyede ise, Geryon'a ait olan sığırların hiçbir adada otlamadığı, bunun tam tersine İspanya'daki, Okeanos ile karşı karşıya bulunan daha uzaktaki bir dağın yamaçlarında bulunduğu anlatılır. Bahsedilen hikâyede ayrıca, "Geryon"un, ülkenin bütününde hükümranlığını ilan eden ünlü Kral Khrysaor'un bir unvanı olduğu dile getirilir. Buna göre Khrysaor, her biri savaşçı kavimlerden topladığı bir ordunun başında olan üç cesur oğluyla birlikte adanın savunmasını sağlıyordu. Herakles, bu prenslerle savaşmak için babası Zeus'un doğduğu yer olan Girit'te büyük bir ordu toplayarak sefere çıktı. Sefere çıkmak üzere olan Herakles'e Giritliler gerçekten de çok büyük saygı göstermişlerdi; zira Herakles bütün adayı ayılardan, kurtlardan, yılanlardan ve çıplak elle karşı koyulamayacak kadar tehlikeli olan diğer vahşi hayvanlardan temizlemişti. Herakles ilk olarak Libya'ya gitti ve burada Antaios'un yanı sıra, çölü bir baştan diğerine istila eden vahşi hayvanları da kılıçtan geçirdi ve ülkede daha önceden emsali görülmemiş bir bolluğun yaşanmasını sağladı. Daha sonra Mısır'a giderek burada da Busiris'i alt etmeyi başardı ve doğuya doğru ilerleyip Kuzey Afrika'yı bir baştan diğerine geçerek, şimdilerde Kapsa denilen Hekatopylos adında bir şehir kurduğu güney Numidia'da yaşayan Gorgon ve Libyalı Amazonları bozguna uğrattı ve çok geçmeden Gades yakınlarındaki Okeanos'a ulaştı. Burada boğazın her iki yakasına sütunlar inşa eden Herakles daha sonra ordusuyla beraber İspanya'ya doğru denize açıldı. Bu ülkeye ulaştığında ise, üç ayrı orduya kumandanlık ve birbirinin yakınına kamp kuran Khrysaor'un oğullarını karşısında buldu. Ancak çıkan savaşta üç prensi de birbiri ardına öldürüp ülkeyi istila etmeyi başaran Herakles, en sonunda Geryon'a ait meşhur sığırları ele geçirdi ve İspanya'da kurduğu krallığı, ülkenin tahtta en fazla hakkı olan yerlilerine bırakarak oradan ayrıldı.[8]

g. Herakles Sütunları genellikle Avrupa'daki Calpe Dağı'nın yanı sıra, Afrika'daki Abyle veya Abilyx ile özdeşleştirilir. Diğer yazarlar ise bu sütunların, en büyüğünün Tanrıça Hera için kutsal sayıldığı Gades yakınlarındaki küçük adacıklar olduğunu ileri sürer. Buna karşın İspanyol ve Libyalıların bütünü ise, kelimeyi ("Pillars", Sütunlar) gerçek anlamda kullanıp bu anıtların inşa edildiği yer olarak, Herakles onuruna sekiz kübit yüksekliğinde tunçtan sütunların yapıldığı ve harcanan şeylerin her birinin üzerine ayrı ayrı yazıldığı Gades'i gösterirler. Bu anıtlara denizciler, sağ salim döndükleri her

yolculuktan sonra adaklar sunarlardı. Yaşamlarını Gades'te sürdüren insanların anlattığına göre, bir kâhin Tyre Kralı'ndan Herakles Sütunları'nın hemen yanında bir koloni kurmasını istemiş, kral da keşifte bulunmak amacıyla buraya birbiri ardına üç farklı birlik göndermişti. Kâhinin Abyle ve Calpe'yi kastettiğini düşünen birinci grup, boğazın iç taraflarına ilerleyerek şimdilerde Exitani şehrinin bulunduğu bölgeye yerleşti. İkinci grup, boğazın iki yüz mil ilerisine giderek, İspanya sınırları içerisindeki Onaba şehrinin karşısında bulunan ve Herakles için kutsal sayılan bir adaya yerleşti. Ne var ki yerleştikleri bölgelerde sundukları kurbanların ardından uğursuzluklarla karşılaşan her iki grup da bir müddet sonra ülkelerine geri döndüler. Üçüncü grup ise, doğu yakasında Herakles onuruna bir tapınak inşa ettikleri Gades'e geldi ve adanın batı tarafında hiçbir zorlukla karşılaşmadan bir şehir inşa etmeyi başardı.[9]

h. Bu anlatılanlara karşın bazı yazarlar, bizzat Herakles'in bahsedilen bu sütunları inşa ettiğini reddederek, Abyle ve Calpe'ye başlangıçta "Kronos Sütunları" adının verildiğini, daha sonra da bu ismin inanılmaz bir güce sahip olan bir devin anısına "Briareus Sütunları" olarak değiştirildiğini ileri sürerler. Ne var ki dev Briareus'un (aynı zamanda Aigaion olarak da isimlendirilirdi) ismi zamanla unutulunca, bu anıtlar Herakles'e ithaf edildi. Bunun nedeni belki de Herakles tarafından kurulan ve Calpe'nin beş mil ötesinde bulunan Tartessos şehrin varlığıydı; zira bu yer başlangıçta Herakleia adıyla bilinmekteydi. Şehrin tarihi çağlara ait duvarları ve koyun barınakları bugün bile varlığını korumaktadır.[10] Bununla beraber Herakles'in ilk çağlarda Briareus olarak adlandırıldığı da unutulmamalıdır. Herakles Sütunları'nın genellikle iki tane olduğunun söylenmesine karşın, bazıları bu sayının üç ya da dört olduğunu ileri sürer.[11] Almanya'nın kuzey kıyılarında, Karadeniz'de, Galya'nın batı yakası ile Hindistan'da da sözde Herakles Sütunları'nın var olduğu aktarılmıştır.[12]

i. Herakles'e atfedilen bir tapınak, dünyanın en batısındaki kara parçası olan Lusitania sınırları içerisindeki Kutsal Burun'da bulunmaktadır. Tanrıların geceleri burada kaldıklarına inanıldığından dolayı bu saatlerde ölümlülerin alana girmelerine izin verilmemektedir. Belki de Herakles, yasalara uygun bir şekilde yapılan denizciliğin sınırını belirtmek için sütunları inşa ettiğinde bu bölgeyi seçmişti.[13]

j. Herakles'in sığırları Mykene'ye nasıl götürdüğü çoğu zaman bir tartışma konusu olmuştur. Bazı yazarlar onun bu iş için Abyle ve Calpe'yi geçici olarak birleştirdiğini ve bu yolla Libya'ya ulaştığını söylerken; bu konuda akla daha yatkın bir diğer hikâyeye göre ise Herakles, şimdilerde Abdera adı verilen bir Fenike yerleşim bölgesinden geçerek İspanya'ya ulaşmış ve beraberindekilerin bir kısmını koloni kurmaları için orada bırakmıştır.[14] Daha

sonra da Bebrykalı prenses Pyrene ile kendi adıyla anılan Pyrenees'de beraber oldu ve hayatını kaybeden sevgilisini burada toprağa verdi. Danube Nehri'nin kaynağının da aynı şekilde prensesin adının verildiği bir şehirde olduğu anlatılır. Daha sonra Galya'ya giden Herakles, bu ülkede yaşayanların yıllardır uyguladıkları yabancıların öldürülmesi geleneğine bir son vererek, gösterdiği kahramanlıklarla sayısız insanın sevgisini kazandı ve burada o güne kadar yapmış olduğu yolculukların anısına Alesia ya da "Gezgin" adını verdiği büyük bir şehir kurdu. Galya halkı o gün bugündür Alesia'ya topraklarının anayurdu ve ocağı gözüyle bakarlar; Kaligula'nın hükümranlığını ilan ettiği zamana kadar bu ülke istila edilmemişti. Aynı insanlar atalarının, Galata adındaki uzun boylu bir prenses ile âşığı Herakles'in soyundan geldiğini ve bu birliktelikten savaşçı bir halkın ortaya çıktığını iddia etmiştir.[15]

k. Herakles, beraberinde Geryon'un sığırları olduğu halde Liguria'dan geçerken, Poseidon'un İalebion ve Derkynos adındaki iki oğlu, sığırları ondan çalmaya kalkıştıysa da amaçlarına ulaşamadan oracıkta öldürüldüler. Ligürlerle giriştiği savaşta ise Herakles onların birçoğunu oklarıyla öldürmeyi başardı. Ne var ki bir müddet sonra cephanesi tükenen Herakles yaralı ve bitkin bir vaziyette diz çökerek çaresizlikten ağlamaya başladı. Öyle ki son derece yumuşak olan topraktan, düşmanına –karşısındaki orduya İalebion'un kardeşi Ligys komuta etmekteydi– atacak bir taş bile yoktu. Oğlunun döktüğü gözyaşlarına daha fazla dayanamayan Zeus yeryüzünü, yağmur damlası yerine taş yağdıran bir bulutla kaplattı. Bunun üzerine Herakles'in bu taşları düşmanlarına fırlatarak onları alt etmesi uzun sürmedi. Zeus daha sonra Ligürlerle savaşan oğlunun imajını, Engonasis adıyla bilinen bir takımyıldızı olarak yıldızlar arasına koydu. Savaştan günümüze kadar varlığını sürdüren yeryüzündeki iz ise, Marsilya ile Rhone nehrinin aktığı vadi arasında bulunan geniş ve bir daireyi andıran ovadır. Denize yaklaşık on beş mil uzaklıkta olan bu yere, bir insan yumruğu büyüklüğündeki taşlarından dolayı "Taşlı Ova" adı verilmiştir. Bu ovanın bir başka özelliği ise, deniz suyunun fışkırdığı birçok pınara sahip olmasıdır.[16]

l. Ligür Alpleri'ndeki yolculuğu sırasında Herakles dağı oyarak, ordusu ve yük taşıyan katarların geçebileceği büyüklükte bir yol yaptı. Bunun yanında, şimdilerde Kis-alpine Galya ve Etrurya denilen yere gelmeden önce, geçişlerine engel olmak isteyen birçok haydudu da alt etmek zorunda kaldı. Buradan bütün İtalya kıyılarını takip ederek Sicilya'ya geçen Herakles, tam bu sırada "yanlış yola saptığını" anladı. Romalıların söylediğine göre, kahraman Albula'ya –bu olaydan sonra Tiber adıyla anılmıştır– ulaştığında, Arkadya'dan bu ülkeye sürgüne gönderilen Kral Evander tarafından karşılandı. Akşam olduğunda ise, sığırları önüne katarak karşı tarafa yüzdü ve geceyi ottan yapılmış bir yatakta geçirdi.[17] Ancak hemen yanındaki derin mağarada

ise Hephaistos ile Medusa'nın oğlu olan Kakos adında üç başlı korkunç bir çoban yaşamaktaydı. Aventine Ormanına korku ve dehşet saçan bu yaratık, üç ağzından da etrafa alevler saçıyordu. Yaşadığı mağaranın tavanını katlettiği insanların kafatasları ve kolları süslemekteydi. Yerde ise kurbanlarına ait diğer kemikler hemen göze çarpıyordu. Herakles'in uyumasını fırsat bilen bu yaratık hiç vakit kaybetmeden sürünün en semiz iki boğası ile dört düveyi kuyruklarından çekip inine götürerek çaldı.[18]

m. Şafağın ilk ışıklarıyla uyanan Herakles, sığırlarının kaybolduğunu hemen fark etti. Beyhude bir aramadan sonra sürünün geri kalanını önüne katıp tam oradan ayrılmak üzereydi ki, çalınan hayvanların açlıktan bağırdıklarını işitti. Sesleri takip ederek mağaraya gelen Herakles, büyük bir kaya ile kapatıldığını gördü. Ancak birbirine koşulu on öküzün zorlukla kımıldatabileceği büyüklükte bir kayaydı bu. Taşı, sanki bir çakıl tanesiymiş gibi kaldırıp uzağa fırlatmayı başaran Herakles, Kakos'un etrafa saçtığı alevlere rağmen onunla kokusuzca onunla dövüşmeye başladı; önce vurduğu darbelerle yaratığı sersemletti daha sonra da yüzünü toprağa gömdü.[19]

n. Herakles, Kral Evander'in yardımıyla Zeus onuruna bir anıt inşa edip, yaratığın elinden geri aldığı boğalardan birini ona kurban olarak sunduktan sonra bu ülkede kendi kültünü de ihdas etti. Ne var ki Romalılar söz konusu bu hikâyeyi, sadece ve sadece kendilerini yüceltmek amacıyla ortaya atmışlardır. Gerçekte Kakos'u öldüren ve Zeus'a kurbanlar sunan bizzat Herakles'in kendisi değil, Garanos ya da Rekaranos adıyla bilinen, Herakles'in yakın dostu ve devasa bir vücuda sahip olan bir çobandı.[20]

o. Kral Evander, zor kullanmaktan ziyade kişisel üstünlüğü ile tahta çıkmıştı. Kral özellikle, Arkadyalı bir Nympha olan annesi Nikostrate ya da Themis'ten öğrendiği yazı bilgisiyle ülkesinde büyük bir itibar sağlamıştı. Anlatılanlara göre Nehir Tanrısı Ladon'un kızı olan Nikostrate, Ekhenos ile evli olmasına rağmen Hermes ile birlikte olmuş ve bu ilişkinin sonucunda Evander dünyaya gelmişti. Nikostrate daha sonra oğlu Evander'den üvey babasını öldürmesini istedi. Durumun fark edilmesiyle Arkadyalılar tarafından ülkeden kovulan anne ve oğul, bir grup Pelasg ile birlikte İtalya'ya yerleşti.[21] Nikostrate ve Evander, sığındıkları bu ülkede, Troya Savaşı'ndan altmış yıl önce, sonraları Palatine Dağı olarak bilinen Tiber Nehri kıyısındaki dağda Pallantion adı verilen küçük bir şehir kurdular. Şehrin kurulacağı yer kraliçe tarafından seçildi ve çok geçmeden de Evander İtalya'nın en güçlü kralı haline geldi. Şimdilerde Karmenta adıyla bilinen Nikostrate, on beş sessiz harften ibaret Latin alfabesini oluşturmak için Kadmos tarafından Mısır'dan getirilen Pelasg alfabesinin on üç sessiz harfini ülkesinde uyarladı. Buna karşın bazı yazarlar, Evander'in halkına harfleri öğretenin Herakles'in kendisi olduğunu, kahramanın Müzlerle paylaştığı anıtın da bunun bir kanıtı olduğunu ileri sürerler.[22]

p. Romalılara göre Herakles, Etruryalılara vergi vermek zorunda olan Kral Evander'i bu yükten kurtarmış ve ülkesinde yakaladığı yabancıları babası Hermes'in tapınağında kurban eden Kral Faunos'u öldürmüştü. Efsaneye göre Herakles, Faunos'un kızı ya da dul kalan eşi ile birlikte olmuş ve bu birliktelikten Latinlerin atası sayılan Latinos dünyaya gelmişti. Ne var ki Yunanlılar, Latinos'un Kirke ve Odysseus'un oğlu olduğunu ileri sürerler. Ancak sonuç ne olursa olsun Herakles, iki erkeğin Tiber Nehrine atılarak kurban edilmesi şeklindeki Kronia geleneğine bir son vermiş ve Romalıları bu ritüelde gerçek insanlar yerine kuklalar kullanmaya zorlamıştır. Günümüzde bile Mayıs ayının dolunaylı bir gecesinde, meşe ağacından yapılan Pons Sublicus üzerinde duran Baş Vestal Bakiresi, hasırotundan yapılmış, beyaza boyanan ve "Argivliler" adı verilen iki yaşlı erkek imajını sarı renkte akan nehre fırlatmaktadır.[23] Bütün bunlardan başka Herakles'in ayrıca, Pompeii ile Herkulanion'u inşa ettiğine; Gigantlarla Phlegrae'deki Kumae Ovasında dövüştüğüne ve şimdilerde Herakles Yolu olarak bilinen Lukrine Körfezinin bir ucundan diğerine uzanan ve Geryon'a ait olan sığırları götürdüğü bir mil uzunluğundaki kazıklı yolu inşa ettiğine de inanılır.[24]

r. Söylenilenlere göre Herakles, Rhegium ile Epizephyria Lokris sınırında dinlenmeye çekildiği bir gün ağustosböceklerinin çıkardığı seslerden rahatsız olmuş ve tanrılara bu hayvanların sessiz olması için yalvarmıştı. Cesur savaşçının bu dileği hemen kabul oldu ve o gün bugündür ağustosböcekleri, Lokria tarafında büyük bir arzu ile şakımasına rağmen, Aleke Nehri'nin Rhegia tarafında ötmez oldu. Aynı gün içinde sürüden de bir boğa ayrıldı ve denize atlayarak Sicilya'ya doğru yüzmeye başladı. Kaçan boğanın peşinden giden Herakles onun, Aphrodite'in Butes ile yaşadığı ilişkiden dünyaya gelen Elymanların Kralı, Kral Eryks'in sürüsüne katıldığını gördü.[25] Aynı zamanda bir güreşçi ve iyi bir dövüşçü olan Eryks, kendisi ile beş müsabakadan oluşan bir yarışa girmesi için Herakles'e meydan okudu. Herakles bu daveti, boğaya karşılık kralın tahtından vazgeçmesi koşuluyla kabul etti ve beş müsabakanın ilkini kazandı. En sonunda güreş karşılaşmasına gelindiğinde Herakles rakibini havaya kaldırıp yere öyle bir fırlattı ki, kral hemen oracıkta hayatını kaybetti. Bu olay, Sicilyalılara, Tanrıça'dan dünyaya gelen herkesin kesinlikle ölümsüz olmadığını da öğretti. Bu şekilde Eryks'in tahtını ele geçiren Herakles, gelecekte bir gün kendi soyundan gelenlerden birinin tahtı ele geçirene kadar krallığı ülkede yaşayan yerlilere bırakarak oradan ayrıldı.[26]

s. Bazıları Eryks'in –kralın güreş yaptığı yer bugün bile gösterilmektedir– Psophis adında bir kızının olduğunu ve Herakles'e Ekhephron ve Promakhos adında iki erkek çocuğu dünyaya getirdiğini ileri sürerler. Erymanthos'da delikanlılık çağına gelen bu iki kardeş, büyüdükleri bu ülkeye annelerinin (Psophis) adını verdiler. Ayrıca, günümüzde sadece yıkıntılarıyla karşılaştı-

ğımız Erykinialı Aphrodite tapınağı da yine bu iki kardeş tarafından inşa edildi. Ekhephron ve Promakhos'a adanan anıtlar zaman içerisinde itibarlarını kaybetti ve Psophis de genellikle, Arkas'ın torunu olan Ksanthos'un kızı şeklinde tasvir edilmeye başlandı.[27]

t. Yoluna Sicilya'ya doğru devam eden Herakles, şimdilerde Syracusa adı verilen şehrin bulunduğu bölgeye geldi ve burada tanrılara adak kurbanlar sunduktan sonra, Hades'in Kore'yi yeraltına kaçırdığı bölge olan kutsal Kyane kanyonun yakınında o günden sonra geleneksel olarak düzenlenecek olan bir festival ihdas etti. Herakles, Leontini Ovasında, kendisini onurlandıran insanlara unutulmaz anılar bırakarak oradan ayrıldı. Agyrium şehrine yaklaştığında, taşlı bir yolda ilerlemelerine rağmen sığırlara ait ayak izlerinin sanki balmumuna basıyorlarmış gibi ortaya çıktığını gören cesur savaşçı, bunun kendi ölümsüzlüğüne delalet eden bir olay olduğunu düşünerek, bu şehirde yaşayan insanların kendisine sunduğu ancak o güne dek mütemadiyen reddettiği bütün kutsal payeleri kabul etti. Bu insanların yaptığı yardımlara karşılık Herakles de şehri çevreleyen surların etrafına dört furlong büyüklüğünde bir göl çukuru inşa etti, ayrıca İolaos ve Geryon onuruna da yerel tapınakta kurdu.[28]

u. Yunanistan'a ulaşmak için bir başka yol arayan Herakles, İtalya'ya geri döndüğünde, önüne kattığı sığırları doğuya doğru sürerek, o günden sonra Herakles'i kaçırttığını övünerek anlatan Kral Lakinios'un hükümranlık kurduğu Lakinia Burnuna ulaştı. Gerçekte kral bunu, Hera'ya atfettiği bir tapınak inşa ederek yapmış ve Herakles de Tanrıça onuruna yapılan tapınağı görür görmez hemen oradan ayrılmıştı. Bu şehrin altı mil uzağında Herakles, bir kaza sonucu Kroton'un ölümüne neden oldu ve talihsiz kurban onuruna büyük bir cenaze töreni düzenleyerek, gelecek bir zamanda burada büyük bir şehir kurulacağı ve Kroton adının verileceği kehanetinde bulundu. Yapılan bu kehanet Herakles'in tanrısal kimliğini kazanmasından sonra gerçekleşti. Buna göre cesur savaşçı, Kroton'un soyundan gelen Argivli Myskelos'un rüyasına görünüp, ona bir grup insanla birlikte Sicilya'ya giderek orada bir şehir kurması için korkunç cezalarla tehdit etti. Ne var ki, Argive yasalarına göre ülkede yaşayanların dışına çıkması yasaklanmıştı. Bunun sonucunda Myskelos yakalanıp mahkûm edildi ve mahkemeye katılanlar aleyhte kullanılan oyun sembolü olarak kutuya siyah çakıl taşı attılar. Tam bu sırada Herakles mucizevi bir şekilde siyah çakıl taşlarını beyaza çevirerek Myskelos'un kurtulmasını sağladı.[29]

ü. Herakles daha sonra Geryon'un sürülerini, İstria üzerinden Epiros'a oradan da İsthmos Boğazından Peloponnesos'a doğru sürmeye karar verdi. Ne var ki Adriyatik Körfezine ulaştığında, Tanrıça Hera sığırlara musallat olan bir sinek gönderdi. Deliye dönen hayvanlar da Trakya'yı geçerek İskit

çölüne kaçtılar. Onları buraya kadar takip eden Herakles, soğuk ve fırtınalı bir gecede aslan postuna sarılarak bir kayanın altında uykuya daldı. Uyandığında, çayırlarda otlamak için serbest bıraktığı kısraklarının da diğer hayvanlar gibi kaybolduklarını gördü. Hemen kısrakları aramaya başlayan Herakles, adına Hylaia denilen ormanlık bir alana gelene kadar uzun bir müddet etrafta dolaştı. Bu ormanın içinde bulunan bir mağarada yaşayan yarı kadın, yarı yılan tuhaf bir yaratık hayvanlarını arayan Herakles'e aniden çağırarak yanına gelmesini istedi. Gerçekten de kısraklar bu mağaradaydı. Hayvanları, ancak kendisiyle aşk yaşaması karşılığında iade edeceğini söyleyen bu kadının teklifini Herakles istemeye istemeye kabul etti ve onu üç kez öptü. Bunun üzerine yılan kuyruklu bu tuhaf yaratık cesur savaşçıya büyük bir arzuyla sarıldı. Kadının isteklerini yerine getiren Herakles tam oradan ayrılacaktı ki kadın kendisine dönerek, "Karnımda taşıdığım üç erkek çocuğa ne olacak şimdi? Üçünün de büyüyüp birer delikanlı olduklarında onların burada hükümdarı olduğum ülkede kalmasını mı sağlayayım, yoksa senin yanına mı göndereyim?" diye sordu.

v. "Büyüdüklerinde onları çok dikkatlice izle" diye cevap verdi Herakles. "İçlerinden hangisi bu yayı bükmeyi başarıp –şu anda yaptığım şekilde– bu kemeri kuşanırsa –benim şu anda kuşandığım gibi– onu yaşadığın ülkenin hükümdarı olarak seç."

Herakles bunları söyledikten sonra yaylarından ikisini, ayrıca kopçasında altın bir kulp sallanan kuşağını kadına bırakarak yoluna devam etti. Bu kadın dünyaya gelen üçüzlerine Agathyrsos, Gelonos ve Skythes adlarını verdi. Skythes'e göre daha büyük olan Agathyrsos ile Gelonos, Herakles'in şart koştuğu görevi yerine getirmeyi başaramadı ve anneleri tarafından ülkeden kovuldular. Ancak Skythes ağabeylerinin aksine kendisine söylenenleri aynen yerine getirdi ve ülkede kalmasına izin verildi. Bu şekilde Skythes, günümüze dek kopçasında altın bir kulpun sallandığı kuşağı giyen bütün İskit krallarının atası haline geldi.[30] Buna karşın bazı yazarlar Herakles'in değil de Zeus'un yılan kuyruklu kadınla birlikte olduğunu ve bu birliktelikten doğan üç erkek çocuğun ülkelerini yönettikleri sırada gökten dört altın nesnenin yeryüzüne düştüğünü ileri sürerler: Pulluk, boyunduruk, savaş baltası ve bir kap. Buna göre nesneleri ilk gören ve onları almak için hemen oraya koşan Agathyrsos'un eli, altının aniden parlaması ile yanmıştı. Gelonos'un da aynı şekilde bunlara sahip olmasına izin verilmemişti. Buna karşın içlerinden en genci olan Skythes kutsal emanetlere yaklaştığında ateş aniden sönmüştü. Genç adam bu tanrısal işaretle nesneleri evine götürmüş ve ağabeyleri de krallığı ona bırakmayı kabul etmişti.[31]

y. Kısraklarının yanı sıra kaybolan sığırlarının çoğunu bulan Herakles, önüne kattığı sürüyü Styrmon Nehri'ne doğru sürdü. Cesur savaşçı o güne

kadar geçilmesi mümkün olan bu nehrin yatağını özellikle taşlarla doldurarak bir sel yatağı halini almasını sağladı. Nehrin akıbeti Gigant Alkyoneus'un Korinth Boğazı'nı ele geçirişine kadar bu şekilde devam etti. Efsaneye göre Alkyoneus, devasa bir kayayı Herakles'e doğru fırlatmış ve bu on iki savaş arabasını parçalanmasına ve iki misli savaşçının da ölümüne neden olmuştu. Bu Alkyoneus, ilkinde Erytheia'dan, ikincisinde ise Korinth Kalesi'nden Helios'un kutsal sığırlarını çalan devdi. Herakles'le bu karşılaşmasında da kayayı kaldırıp ona doğru fırlatmış, ne var ki cesur savaşçı, sopasıyla üzerine gelen taşın yönünü düşmanına doğru değiştirmiş ve onu bu şekilde öldürmeyi başarmıştı. Devin ölümüne neden olan kaya günümüzde bile ziyaretçilere gösterilmektedir.[32]

1. Pausanias: iv. 36. 3; Apollodoros: ii. 5. 10; Servius – Vergilius: Aeneis vi. 289; Hesiodos: *Theogonia* 981.
2. Hesiodos: *Theogonia* 287; Lukianos: *Toksaris* 72; Apollodoros: *a.g.e.*; Livius: i. 7; Servius – Vergilius Aeneis viii. 300; Kritik – Apollonius Rhodius: iv. 1399.
3. Apollodoros: ii. 5. 10; Sicilyalı Diodoros: iv. 18; Pomponios Mela: i. 5. 3 ve ii. 6. 6.
4. Apollodoros: *a.g.e.*; Pherekydes, Athenaios'un alıntısı: xi. 39; Servius – Vergilius *Aeneis* vii. 662 ve viii. 300.
5. Apollodoros: *a.g.e.*; Hyginus: *Fabula* 30; Euripides: *Herakles* 423; Servius – Vergilius: *Aeneis* vii. 662; Pausanias: x. 17. 4; İskenderiyeli Hephaistinos, Photios'un alıntısı: 475; Pindaros: *Fragman* 169.
6. Solinos: xxiii. 12; Pomponios Mela: iii. 47; Hesiodos *Theogonia* 287; Plinius: *Naturalis Historia* iv. 36.
7. Pherekydes, Strabon'un alıntısı: iii. 2. 11; Strabon: iii. 5. 3-4 ve 7; Timaios, Plinius'un alıntısı: *a.g.e.*; Polybios, Strabon'un alıntısı: iii. 5. 7; Pausanias: i. 35. 6.
8. Sicilyalı Diodoros: iii. 55 ve iv. 17-19.
9. Plinius: *Naturalis Historia* iii. Proem; Strabon: iii. 5. 5.
10. Eustathios – Dionysios: *Description of the Earth* 64; Kritik – Pindaros *Nemeian Odes* iii. 37; Aristoteles, Aelianus: *Varia Historia* v. 3; Plinius: *Naturalis Historia* iii. 3; Timotheus, Strabon'un alıntısı: iii. 1. 7.
11. Erasmos: *Chiliades* i. 7; Zenobios: *Proverbs* v. 48; Aiskhylos: *Prometheus Desmothes* (Zincire Vurulmuş Prometheus) 349 ve 428; Hesykhios – stelas distomoos.
12. Tacitus: Germania 34; Servius – Vergilius Aeneis xi. 262; Skymnios Khios: 188; Strabon: ii. 5. 6.
13. Strabon: iii. 1. 4; Pindaros: *Nemeian Odes* iii. 21.
14. Avienus: Ora Maritima 326; Apollodoros: ii. 5. 10; Strabon: iii. 4. 3; Myrtealı Asklepiades, Strabon'un alıntısı: *a.g.e.*
15. Silius Italicus: iii. 417; Herodotos: ii. 33; Sicilyalı Diodoros: iv. 19 ve 24.
16. Apollodoros: ii. 5. 10; Tzetzes: Chiliades ii. 340 ve *On Lycophron* 1312; Aiskhylos: *Prometheus Unbound*, Hyginus'un alıntısı: Poeticon astronomicon ii. 6 ve Strabon'un alıntısı: iv. 1. 7; Theon: Aratos 12, ed. Morell.
17. Sicilyalı Diodoros: iv. 21; Ovidius: *Fasti* v. 545; Livius: i. 7.
18. Propertius: Elegies iv. 9. 10; Ovidius: *Fasti* i. 545; Livius: *a.g.e.*; Vergilius: *Aeneis* viii. 207-8.
19. Livius: *a.g.e.*; Vergilius: Aeneis viii. 217 ve 233; Ovidius: *a.g.e.*
20. Plutarkhos: Roman Questions 18; Ovidius: *a.g.e.*; Verius Flaccus, Servius'un alıntısı – Vergilius: Aeneis viii. 203; Aurelius Victor: *On the Origins of the Roman Race* 8.

21. Servius – Vergilius Aeneis viii. 51; 130 ve 336; Livius: i. 7; Plutarkhos: *Roman Questions* 56; Pausanias: viii. 43. 2; Dionysios: *Roman Antiquities* i. 31.

22. Servius – Vergilius Aeneis viii. 130 ve 336; Ovidius: *Fasti* v. 94-5 ve i. 542; Hyginus: *Fabula* 277; Iuba, Plutarkhos'un alıntısı: *Roman Questions* 59.

23. Plutarkhos: Roman Qestions 18 ve 32; Derkyllos: *Italian History* iii., Plutarkhos'una alıntısı: Bioi Paralleloi (Paralel Yaşamlar) 38; Tzetzes: *On Lycophron* 1232; Justin: xliii. 1; Hesiodos: *Theogonia* 1013; Ovidius: *Fasti* v. 621.

24. Solinos: ii. 5; Dionysios: i. 44; Sicilyalı Diodoros: iv. 21-2 ve 24; Strabon: iv. 3. 5 ve 4. 6.

25. Sicilyalı Diodoros: iv. 22; Strabon: iv. 22; Strabon: vi. 1. 19; Apollodoros: ii. 5. 10; Servius – Vergilius Aeneis i. 574.

26. Pausanias: iv. 36. 3.; Sicilyalı Diodoros: iv. 23; Apollodoros: *a.g.e.*; Tzetzes: *On Lycophron* 866; Servius – Vergilius: *Aeneis* x. 551.

27. Tzetzes: *a.g.e.*; Pausanias: viii. 24. 1 ve 3.

28. Sicilyalı Diodoros: iv. 23-4 ve v. 4.

29. Sicilyalı Diodoros: iv. 24; Servius – Vergilius'un Aeneis'i iii. 552; Ovidius: Metamorphoses xv. 12.

30. Sicilyalı Diodoros: iv. 25; Herodotos: iv. 8-10

31. Sicilyalı Diodoros:ii. 43; Herodotos: iv. 5.

32. Apollodoros: ii. 5. 10 ve i. 6. 1; Pindaros: *Nemeian Odes* iv. 27 ve *Isthmian Odes* vi. 32; Kritik – Pindaros *Nemeian Odes a.g.e.* ve *Isthmian Odes* vi. 32.

*

1. Herakles'e atfedilen işlerin ana teması kahramanın, Admete, Auge, Hippolyte veya Kraliçe'ye verilen isim her ne ise, onun kavalyeliğine kabul edilmek için yapılması gereken ritüel birtakım görevlerin yerine getirilmesinden ibarettir. Eğer efsane bir erkeğin kadınıyla, bir sürünün ele geçirilmesinden sonra evlenebileceği şeklindeki ataerkil Helen geleneğini yansıtıyorsa, vahşet içeren Onuncu İş de, özgün bir şekilde aynı tema ile alakalı olabilir. Homeros'un Yunanistan'ında da, günümüzün Doğu ve Orta Afrika'daki bazı bölgelerinde olduğu gibi kadınlar hayvan sürüleriyle kıymetlendirilirdi. Buna karşın, Batıdaki Ölüm Adası'na yapılan ziyaret ve değerli bir dolu ganimetlerle geriye dönüş de dahil olmak üzere konu bütünlüğüyle alakası olmayan birçok unsur da efsaneye dahil edilmiştir. Benzer bir temaya İrlanda efsanelerinde de rastlarız. Buna göre Cehenneme –Dun Scaith, "gölge şehir"– gidip geri dönmeyi başaran Cuchulain, ölüm tanrılarının kendisine karşı gönderdiği fırtınalara rağmen, oradan üç inek ve sihirli bir kazan getirmeyi başarır. Herakles'in Erytheia'ya gitmek için kullandığı tunçtan yapılan sandık, Ölüm Adası'na yapılacak bir ziyaret için uygun bir vasıtadır ve muhtemelen bronz kazanla birbirine karıştırılmıştır. Babillerin Gılgamış Destanının On Birinci Yazıtında, Gılgamış da benzer bir şekilde kendi aracını kullanarak ölüm denizini geçip ölülerin gömülü olduğu adaya bir yolculuk yapar. Bu olay, ortak kaynağın muhtemelen Sümerlere dayandığı Gılgamış mitleri ile Herakles efsaneleri arasındaki benzerliği birçok yönden gözler önüne serer. Gılgamış da Herakles gibi devasa büyüklükte bir aslanı öldürüp postunu gi-

yer; gökyüzü boğasını boynuzlarından yakalayarak onu alt eder; kendisini her türlü saldırıya karşı koruyacak gizemli bitkiyi bulur; Güneşinkine benzeyen bir yolculuğa çıkar ve en nihayetinde kutsal bir ağaca sarılmış bir vaziyette bulunan canavarı yendikten sonra Yeraltı Dünyası'ndan kendisine verilen iki kutsal hediye ile ödüllendirildiği Hesperidlerin Bahçesine bir ziyarette bulunur. Gılgamış ve yoldaşı Enkidu arasındaki ilişki, Atinalı Herakles olarak bilinen Theseus ile, Tartaros'a beraber gittiği halde geri dönmeyi başaramayan yoldaşı Peirithoos arasındaki ilişkiyle yakın bir benzerlik gösterir. Gılgamış'ın Akreplerle olan macerası da Boiotialı Orion'a atfedilmiştir.

2. İspanya, Galya ve İtalya'ya Herakles'in koruması altında yerleşen Fenike Çağı öncesi Yunan kolonileri efsanenin şekillenmesinde önemli katkılarda bulunmuşlardır. Coğrafi olarak incelendiğinde Herakles Sütunları –ki bunlardan birine bir grup yerleşimci yaklaşık olarak MÖ 1100 yıllarında ulaşmıştır– Keuta ve Cebelitarık'tır.

3. Buna karşın Kelt-İberia mistik yaklaşımında söz konusu sütunlar alfabetik birer soyutlamalardır. *Red Book of Hergest*'teki "Marwnad Ercwlf" adlı eski bir Galler şiirinde Kelt Herakles'ten –kahraman İrlandalılar tarafından "Ogma Sunface", Lukianos tarafındansa "Ogmios" olarak adlandırılmıştır– bahsedilir ve Ercwlf'nin "kırmızı altınla kaplanmış eşit yükseklikteki dört sütunu" nasıl inşa ettiği anlatılır. Görünen o ki bu dört sütunun her biri, Boibel-Loth olarak bilinen (*White Goddess* 133, 199 ve 278) yirmi harfli Bardik alfabesinin beş harfine karşılık gelmektedir. Anlaşıldığı kadarıyla MÖ 400'lü yıllarda, Yunan harf isimlerinin Kutsal Herakles'in güneş kupasında yaptığı yolculuğu, Oita Dağı'nda ölümünü ve bir yargıç, aynı zamanda bir kurucu olarak (*White Goddess* 136) güçlerini sembolize ettiği bu yeni alfabe, harf karşılıklarının vahşi kadınlar tarafından Kronos'un barbarca kurban edilişine (*White Goddess* 374) karşılık geldiği Beth-Luis-Nion ağaç alfabesinin yerini almıştır. Gorgonların Erytheia'da bir korusu bulunması –"Kırmızı Ada" Pherekydes tarafından Gades adası ile özdeşleştirilmiştir– ayrıca, "trees" (ağaçlar) kelimesinin bütün Kelt dillerinde "letters" (harfler) anlamına gelmesi nedeniyle, "çeşitli şekillere giren ağacı", gizemlerini Gorgonların Herakles onları "yok edene" dek kutsal korularında sakladığı Beth-Luis-Nion alfabesi şeklinde algılıyorum. Bu anlamda, Herakles'in Köpek Orthos –Köpekyıldızı, Sirius– ve Geryon'u öldürdüğü yer olan Erytheia'ya yaptığı saldırı, Kronos alfabesinin yerini Herakles alfabesine bıraktığı anlamına gelir.

4. Hesiodos (*Theogonia* 287) Geryon'u trikephalon "üç başlı" olarak adlandırır. Bu kelimenin diğer bir kullanımı olan trikarenon da aynı anlamı taşır. "Trikarenon" kelime olarak, Paris Tapınağında bir boğa ve bir grup turna eşliğinde söğüt ağacını kestiği halde tasvir edilen iki sol ele sahip Kelt tanrı Tarvos Trigaranus'u akla getirir. Yunanca'da hiçbir karşılığı olmayan Geryon da

göründüğü kadarıyla Trigaranus'un farklı bir formudur. Hem Yunan hem de İrlanda geleneklerinde turnalar, alfabetik gizemlerin yanı sıra, şairlerle de ilişkilendirildiğinden Geryon, Tanrıça'nın eski alfabeyi korumakla görevli muhafızı olarak karşımıza çıkar; esasen Kronos da Daktyller eşliğinde tasvir edilmekteydi. Ölülerin adası olan Erytheia'da, bir zamanlar Herakles-Briareus örneğindekine benzer şekilde bir Güneş kahraman olan Kronos-Geryon, Kerberos'un yerini alan Orthos ile birlikte ölülerin tanrısı halini almış olup, bu yüzden Menoites'in her ikisinde de boy gösterdiği Onuncu İş ile On İkinci İş birbirleriyle karıştırılmıştır. Her ne kadar Geryon'un dökülen kanlarından büyüyen "kiraz benzeri çekirdeksiz meyvenin" anavatanı İspanya olan Mayıs çiçeği, kocayemiş (Arbutus Berries) olabileceği ihtimaline karşın söz konusu efsane, erken meyve veren ve kırmız meşesi gibi kırmızı bir boya veren kızılcığın Kronos-Satürn'e olan kutsallığından etkilenmiştir (*White Goddess* 171). "Altın pala" anlamına gelen ismiyle Khrysaor'a hikâyede ayrılan bölüm oldukça önemlidir. Zira sözü edilen silah Kronos kültü ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca Khrysaor'un da Gorgon Medusa'nın oğlu olduğu anlatılır.

5. Görünen o ki, Geryon'un Erytheia ile Hermes'den –tanrıların elçisi olan Hermes'in ağaç alfabesini önce Yunanistan'dan Mısır'a götürdüğü, daha sonra da tekrar geri getirmiştir– torunu olan Noraks, Yunanca'da "Güneş yüzü" anlamına gelen Norops'un yanlış nakledilen bir formudur. Bahsedilen şecere İrlandalı mitologlar tarafından tersine çevrilmiştir. Bu yazarlara göre Ogma, triadındaki üç varlığın isimlerinin Brian, İukhar ve İukharba –bunlar Mitra, Varuna ve İndra'nın farklı formlarıdır– olduğu kendi Geryonlarının torunu değil de büyükbabası, oğlu ise Kelt-İberia Güneş Tanrısı Lugh, Llew ya da Lugos'tur. Aynı yazarlar söz konusu alfabenin Yunanistan'dan İspanya yoluyla ülkelerine geldiğin konusunda da ısrar ederler. "Lugdunum"un bu isimle adlandırılmasının nedeninin şehrin kurulacağı bölgenin bir grup yardımsever karga tarafından seçilmesi olduğunu dile getiren Plutarkhos'a göre (On Rivers and Mountains v) Kronos'un kargası Lugos için kutsal sayılmaktaydı; Lyon Lugos'un kalesiydi; lug Allobrigia lehçesinde karga anlamına gelir.

6. Görünen o ki Verrius Flaccus, Servius tarafından yanlış yönlendirilmiştir. Yazarın aktarmış olduğu muhtemel cümle, "Kakos'un değil de, üç başlı Garanos'un (Geryon) Herakles'e sunulan kurbanının ismi olduğu ve Evander'in Herakles'e yardım ettiği" şeklindedir. Bu kurgu, Evander'in annesi Karmenta'nın on üç sessiz harften oluşan Kronos'a ait Beth-Luis-Nion alfabesinin varlığına son vererek, yerine Herakles-Ogma'ya atfedilen on beş sessiz harfli Boibel-Loth alfabesini nasıl benimsediğini anlatan söylenceyle de uygunluk gösterir (*White Goddess* 272). Plutarkhos'un aktardığına göre, Evander'in halkına Herakles'in harflerin nasıl kullanılacağını bizzat Herakles'in

kendisinin öğrettiğini dile getiren Kral İuba, Gades'in onursal yargıcı olup, aynı zamanda çok büyük bir ihtimalle yerel alfabe ilmi hakkında büyük bilgiye sahipti. Evander'in konu edildiği bu hikâyede Herakles, insan kurban etmeyi yasakladığından dolayı açık bir dille Kronos kültüne düşman biri olarak tasvir edilir. Kahramanın İtalya ve Sicilya'ya yaptığı yolculukların konu edildiği hikâyeler ise, bu ülkelerde Herakles onuruna inşa edilen tapınakların varlığını anlatmak amacıyladır. Bundan başka Eryks ile yapılan ve beş müsabakadan oluşan yarış ise, Heraklidlerden Knidoslu Pentathlos ile Spartalı Dorieus tarafından Eryks bölgesine 6. yüzyılda yapılan kolonileşme hareketlerini haklı çıkarır niteliktedir. Bir Sisel şehri olan Agyrium'da onurlandırılan Herakles'in, MÖ 1050 yıllarında Sisellere İtalya'dan boğazlara kadar önderlik eden kişi olabileceği muhtemeldir (Thukydides: vi. 2. 5). Herakles'in aynı zamanda Skythia'yı ziyaret ettiği de anlatılır. Karadeniz'in kuzey ve güney kıyılarında yaşayan Yunanlı koloniler, ünlü bir okçu olan İskit Herakles'i Onuncu İş'in anlatıldığı efsaneye dahil ettiler. Herakles'in, yılan kuyruklu eşi ise, Herodotos'un bahsettiği üç ana İskit kabilesinin anası olan Yer Tanrıçası'nın kendisidir. Bir İngiliz halk şiiri olan The Laidley Worm'da anlatılan efsanenin bir başka versiyonunda ise, kahraman Tanrıça'yı üç kez öptüğünde Tanrıça, "o güne kadar görülen en güzel kadın" halini almıştır.

7. Hikâyede bahsi geçen Alkyoneus anekdotu ise göründüğü kadarıyla, Gigantların Olympos'a saldırıp Herakles tarafından bozguna uğratılmasının konu edildiği efsaneden ayrılmıştır. Buna karşın, Alkyoneus'un Helios'a ait olan sığırları Erytheia ve bir başka seferinde Korinth Kalesi'nden çaldığını anlatan hikâye, Herakles'in Geryon'un sığırlarını çalışını anlatan hikâyenin daha eski bir versiyonudur. Sığırların sahibi, sürgün edilen ve ayrıcalıklarından yoksun bırakılan Ölüler tanrısı olmaktan ziyade, Ay Tanrıçası'nın aktif Güneş kavalyesidir.

8. Öğle vaktinde Herakles'in Güneş'e nişanlayıp attığı ok çok büyük bir ihtimalle, kahramanın taç giyme seremonisi sırasında doruktan atılan okudur.

133.
ON BİRİNCİ İŞ:
HESPERİDLERİN ELMALARI

Herakles, kendisine verilen On İş'i sekiz yıl bir ay gibi bir sürede yerine getirmişti. Ne var ki İkinci ve Beşinci İş'in tam olarak gerçekleştirilmediğini ileri süren Eurystheus, ona iki görev daha vermişti. On Birinci İş ise, bir zamanlar Ana Tanrıça'nın Hera'nın düğününde ona hediye ettiği ve Hera'nın da onu kendisine ait kutsal bahçeye büyük bir özenle diktiği altın elma ağacından bir meyveyi getirmekti. Tanrıça'ya ait olan bu bahçe, Güneş'e ait olan atların tüm gün süren yorucu bir yolculuğun ardından dinlendikleri, Atlas'ın her biri binlerce hayvandan oluşan sürülerinin rahatça gezip otladığı Atlas Dağı'nın eteklerinde bulunmaktaydı. Tanrıça Hera bir keresinde, altın elma ağacını emanet ettiği Atlas'ın kızları olan Hesperidlerin elmaları aşırdıklarını görmüş ve Ladon'u ağaca gözcülük etmesi için görevlendirmişti. Korkunç bir canavar olan Ladon, bir yılan gibi ağaca kenetlenerek günün her saatinde kendisine verilen görevi yerine getirmekteydi.[1]

b. Bazı yazarlar Ladon'un, Typhon ve Ekhidna'nın yavrusu olduğunu ileri sürerken, diğer bir grup yazar ise bu yaratığın Keto ve Phorkys'in en küçük çocukları olduğunu söylerler. Ladon'un Ana Tanrıça'nın yalnız başına dünyaya getirdiği oğlu olduğunu dile getirenler de vardır. Yüz başlı olan bu canavar, sahip olduğu onlarca diliyle konuşmaktaydı.[2]

c. Atlas'ın kızları olan Hesperidlerin Hyperborea Ülkesi sınırları içerisindeki Atlas Dağı'nda mı; Mauretania'daki Atlas Dağı'nda mı; Okeanos Nehri ötesinde bir yerlerde mi; yoksa Afrika sınırındaki Etiyopya Hesperiai yakınlarındaki Batı Boynuzu adı verilen burnun hemen yanı başındaki iki adada mı yaşadıkları tam bir tartışma konusu olmuştur. Her ne kadar bahsedilen bahçedeki elmalar Tanrıça Hera'ya aitlerse de, Atlas onları korumayı kendine görev addedip bundan gurur duymaktaydı. Günlerden bir gün Themis Ti-

tan uyararak, "Gelecekte bir gün koruduğun bu ağacın altını Zeus'un oğullarından biri tarafından soyulacak" kehanetinde bulundu. O zamanlar henüz gök kubbeyi omuzlarında taşımak gibi korkunç bir görevle cezalandırılmamış olan Atlas da bunun üzerine bahçenin etrafını sağlam duvarlarla çevirdi ve ülkesindeki bütün yabancıları kovdu. Elmalara gözcülük yapması için Ladon'u görevlendiren kişinin Atlas olabileceği ihtimal dahilindedir.[3]

d. Hesperidlerin Bahçesinin nerede olduğunu bilmeyen Herakles, İllyria üzerinden, kâhin deniz tanrısı Nereus'un yaşadığı Po Nehri'ne doğru ilerlemeye başladı. Yolu üzerindeki küçük bir Makedon çayı olan Ekhedoros'tan geçtiğinde, Ares ve Pyrene'nin oğlu olan Kyknos kendisine meydan okuyarak düelloya davet etti. Oğlunun hemen yardımına koşan Ares, savaşçılarını oraya gönderdiyse de, Zeus tanrısal silahı yıldırımla askerlere saldırdı ve onların savaşmasını engelledi. En sonunda karşısına çıkan engelleri aşmayı başaran Herakles'e, Zeus ile Themis'in kızları olan nehri nehir Nymphaları o sırada uyumakta olan Nereus'un yerini gösterdiler. Ak saçlı yaşlı deniz tanrısını hemen yakalayan cesur savaşçı, tanrının geçirdiği birçok değişikliğe rağmen ona sıkıca sarıldı ve altın elmalara nasıl ulaşılacağını öğrenmeden de serbest bırakmadı. Buna karşın bazı yazarlar bu bilgiyi almak için Prometheus'a başvurduğunu ileri sürerler.[4]

e. Nereus, Herakles'e elmaları kendi eliyle toplamamasını, onları yerine göndereceği Atlas'a toplatması gerektiğini sıkı sıkı tembih etti. Bu sırada Herakles de Titan dayanılmaz yükünü omuzlayacaktı. Herakles, Hesperidlerin Bahçesine ulaşır ulaşmaz kendisine söylendiği gibi ilk olarak Atlas'a gitti ve ondan bu iyiliği kendisi için yapmasını istedi. Titan, birkaç saatlik rahatlama için yapamayacağı hiçbir iş yoktu; başlangıçta her ne kadar Ladon'dan korktuysa da Herakles, attığı okla ağaca gözcülük yapan bu canavarı oracıkta öldürmeyi başardı. Gök kubbeyi sırtına almak için eğilip yükünü sabitlediğinde ise Atlas hemen oradan ayrılmış ve çok geçmeden de kızlarının kopardığı üç altın elmayla geri dönmüştü. Ne var ki özgürlük Atlas'a cazip gelmiş ve Herakles'e dönerek, "Bu değerli emanetleri Eurystheus'a, hiçbir problemle karşılamadan bizzat götürmek istiyorum; tabi birkaç ay daha omuzlarındaki yükü taşımayı kabul edersen" dedi. Nereus'un böyle bir teklifi kesinlikle kabul etmemesi gerektiği şeklindeki uyarısını hatırlayarak bu isteği kabul etmiş gibi davranan Herakles, başının üzerine bir yastık koymak için Atlas'tan yükü kısa bir süreliğine omuzlamasını istedi. Hiçbir şeyden şüphelenmeyen Titan tanrı bu isteği kabul etti ve elmaları yere bırakarak gök kubbeyi tekrar omuzladı. Bunu fırsat bilen Herakles, serbest kalır kalmaz yerdeki elmaları aldı ve alaylı bir ifadeyle Atlas'a veda ederek oradan hemen uzaklaştı.

f. Birkaç ay sonra Herakles elmaları kendisine söylendiği gibi Eurystheus'a teslim etti. Ancak kral bir süre sonra onları tekrar Herakles'e verdi ve o

da emanetleri Tanrıça Athena'ya sundu. Hera'ya ait olan eşyaların başka ellerde dolaşması yasal bir durum olmadığından Tanrıça da onları Nymphalara geri verdi.[5] Bu Görevden sonra susayan Herakles, ayağını toprağa vurdu ve yerden sonraları kurak Libya çölünde susuzluktan ölmek üzere olan Argonautların hayatını kurtaracak olan pınar fışkırdı. Bu arada Ladon'un ölümüne çok üzülen Hera da onun imajını Yılan adıyla yıldızlar arasına koydu.[6]

g. Herakles doğruca Mykene'ye gitmedi. Yolu üzerinde ilk olarak Poseidon ve Ana Tanrıça'nın oğlu olan Libya Kralı Antaios'un ülkesine saptı. Kral Antaios ülkesine gelen yabancıları halsizlikten bitap düşene kadar kendisiyle güreşmeye zorluyor ve daha sonra da onları öldürüyordu. Çok güçlü ve çevik bir sporcu olmanın yanı sıra, Antaios aynı zamanda toprağa dokunur dokunmaz kaybettiği güçlerini tekrar kazanma ayrıcalığına da sahipti; kurbanlarına ait kafataslarını ise Poseidon tapınağının çatısında biriktiriyordu.[7] Bu barbarca geleneği bitirmeye kararlı olan Herakles'in mi krala dövüşmeyi teklif ettiği, yoksa Antaios'un mu ona meydan okuduğu tam olarak bilinmemesine karşın, kralın çok kolay bir rakip olmayacağı açıktı. Sarp kayalıkların altındaki bir mağarada yaşayan bu dev, avladığı aslanların etiyle besleniyor ve sahip olduğu devasa gücü muhafaza edip daha da arttırmak için toprağın üzerine çırılçıplak yatıyordu. Gigantların doğumundan hemen sonra Libya sınırları içerisindeki bir mağarada Antaios'a gebe kalan Ana Tanrıça'nın (Gaia), dünyaya getirdiği, Typhon, Tityos ve Briareus adlarındaki diğer canavarlardan daha fazla Antaios'la gurur duyması için birçok nedeni vardı. Eğer bu dev ağabeyleri gibi Phlegra Ovasında Olymposlular ile kavgaya tutuşmuş olsaydı, sonuç tanrılar için pek de iç açıcı olmayacaktı.

h. Dövüşe hazırlanan her iki güreşçi de üzerlerindeki aslan postlarını çıkardı. Bu sırada Herakles Olymposluların yaptığı gibi vücuduna yağ sürerken, Antaios da sadece ayaklarının temas ettiği topraktan aldığı gücü daha da arttırmak için kol ve bacaklarına kızgın kum döktü. Herakles gücünü hemen tüketmektense düşmanını yorarak onu alt etmeyi planlamıştı. Ne var ki var gücüyle düşmanına vurduğunda, Antaios'un kaslarının yeniden şiştiğini ve Ana Tanrıça'nın yardımıyla kol ve bacaklarının eskisinden daha güçlü hale geldiğini gördü. Dövüşçüler bir kez daha birbirlerine sarıldılar. Bu kez Antaios kendiliğinden yere kapandı. Rakibinin amacını hemen anlayan Herakles, onu tuttuğu gibi havaya kaldırdı ve Ana Tanrıça'nın yeri göğü inleten çığlıklarına rağmen düşmanı havadayken kaburgalarının hepsini birer birer kırdı ve Antaios ölünceye dek havada bu şekilde asılı kaldı.[8]

i. Bazı yazarlar dövüşün Tangier'e beş mil uzaklıktaki küçük bir Mauretania şehri olan Liksos'da gerçekleştiğini ileri sürerler. Deniz kıyısında olan bu şehirde bulunan bir tepeciğin, Antaios'un mezarı olduğuna inanılır. Şehir sakinlerinin inanışına göre, bu tepecikten birkaç küfe toprak alındığında, yağ-

mur yağmaya başlar ve topraklar alındığı yere bırakılana dek yağmur tüm şiddetiyle yağmaya devam ederdi. İddia edilen bir başka konu ise, Hesperid Bahçelerinin, Herakles'e atfedilen bir tapınağın bulunduğu ve birkaç yaban zeytini dışında günümüzde hiçbir meyve bahçesi iziyle karşılaşmadığımız hemen yakınlardaki bir adadan ibaret olduğu şeklindedir. Sertorios, Tangier'i ele geçirdiğinde, Antaios'a ait iskeletin söylendiği gibi büyük olup olmadığını görmek için mezarı açmış, altmış kübit uzunluğundaki iskeleti görür görmez de şaşkına dönüp hemen mezarı kapatmış ve Antaios onuruna kurbanlar adamıştı. Bölgede ağızdan ağza anlatılan iki söylentiden birine göre, önceleri Tingis adı verilen Tangier'in kurucusu Antaios'un kendisidir. Diğer bir söylentiye göre ise, Antaios'un dul kalan eşi Tinga'nın Herakles ile yaşadığı ilişkiden dünyaya gelen Sophaks'ın ülkede hükümranlık kurduğu ve şehre annesinin ismini verdiği şeklindedir. Sophaks'ın oğlu Diodoros ise, Herakles'in o bölgeye yerleşmelerini sağladığı Mykeneli kolonilerden oluşturduğu Yunan ordusuyla birçok Afrika ülkesini egemenliği altına aldı.[9] Mauretanialılar doğu orijinli olup, Farisiler gibi Herakles'e Afrika'ya yaptığı yolculukta eşlik eden bazı Pers kavimlerinin torunlarıydı. Buna karşın bazı yazarlar, İsrailli Yeşu'nın ülkesinden kovduğu Kenanlıların bu halkın atası olduğunu ileri sürerler.[10]

j. Herakles daha sonra Ammon Kâhini'ne gitti ve burada babası Zeus ile görüşmek istediğini belirtti. Ne var ki Zeus, kendi kimliği ile ortaya çıkmamaya yemin etmişti. Ancak Herakles'in ısrarı karşısında derisini yüzdüğü bir koçun postunu üzerine giyip, koçun kafasıyla yüzünü gizleyerek oğluyla görüştü ve ona birçok tavsiyede bulundu. Mısırlıların, imajlarında Zeus Ammon'u koç yüzüyle tasvir etmeleri bu olay nedeniyledir. Thebaililer, yılda bir kez olmak üzere Zeus festivalinin sonunda tanrılarına koçlar kurban etmekteydiler. Bu ritüelde kurban edilen koçun postu, Zeus'un heykelini örtmek için kullanılır ve bu olaydan hemen sonra ona tapanlar, kutsal bir mezara gömülecek olan kurban için duydukları yasla göğüslerine vururlardı.[11]

k. Daha sonra güneye doğru yol alan Herakles, doğduğu yer olması nedeniyle burada Thebai adı verilen yüz kapılı bir şehir inşa etti. Buna karşın bazı yazarlar söz konusu şehrin çok önceleri Osiris tarafından kurulduğunu ileri sürerler. Bu sırada Mısır'ın hükümdarı, Deniz Tanrısı Poseidon ile, Epaphos'un kızı Lysianassa'nın birlikteliğinden dünyaya gelen Busiris idi. Bazı yazarlar Dev Antaios'un kardeşi olan Busiris'in annesinin Nil nehrinin kızı olan Anippe olduğunu söylerler.[12] Busiris'in hükümranlık kurduğu bu ülke bir zamanlar sekiz ya da dokuz yıl süreyle kuraklık ve açlıkla karşı karşıya kalmış, kral da ülkeyi bu beladan kurtarmak için kendisine tavsiyelerde bulunmak üzere Yunanlı kâhinleri ülkesine davet etmişti. Pygmalion'un oğlu ve aynı zamanda yeğeni olan Phrasios, Thrasios veya Thasios adındaki Kıb-

rıslı bilge bir kâhin krala, kıtlığın ancak her yıl ülkeye gelen bir yabancının Zeus onuruna kurban edilmesiyle sona ereceğini bildirdi. Kehanete inanan Busiris, işe ilk olarak Phrasios'u Zeus'a kurban etmekle başladı. Sıra daha sonra diğer konuklara geldi ve gelenek, gelir gelmez rahipler tarafından tutuklanan Herakles'in ülkeye ulaşmasına dek bu şekilde sürüp gitti. Busiris'in adamları bir saç bandı ile saçlarını bağladıkları Herakles'i krallarının huzuruna çıkardılar. Tanrılara sunacağı kurban için dualar eden Busiris elindeki baltayı kaldırıp tam kurbanın boynuna indirecekken, kendisini saran bağları koparmayı başaran Herakles, Busiris'in yanı sıra oğlu Amphidamas ile kralın tüm adamlarını öldürdü.[13]

l. Buradan Asya'ya geçen Herakles, Rodos Lindos'ta bir liman kenti olan Thermydrai'ye uğradı. Bu şehirde bir çiftçinin arabasına koşulu olan öküzlerden birini alarak tanrılara kurban etti ve öküzün etini de büyük bir iştahla yedi. Bu sırada yakınlardaki bir dağda bulunan hayvanın sahibi ise uzaktan Herakles'e lanet okumaktaydı. O gün bugündür Lindialılar Herakles onuruna kurbanlar sunduklarında hâlâ ona lanet okurlar. Cesur savaşçı en sonunda Prometheus'un 30 yıl boyunca –ya da bazılarına göre bin veya otuz bin yıl– zincirlere bağlı olduğu Kaukasos (Kaf) Dağları'na ulaştı. Burada, Typhon ve Ekhidna'nın yavrusu olan dev bir akbaba her gün gelip Prometheus'un karaciğerini yemekteydi. Zeus da uzun zaman önce Prometheus'a verilen bu cezadan pişman olmuştu; zira ona Thetis'le evlenmemesini, evlendiği taktirde doğacak çocuğun babasından daha kudretli biri olacağı uyarısını Prometheus yapmıştı. Bu yüzden Herakles, verilen cezanın affedilmesini babasından ister istemez, Zeus bu ricayı hiç tereddütsüz kabul etti.[14] Ne var ki Prometheus sonsuz bir cezaya çarptırıldığından dolayı Zeus, yemininin boşa gitmemesi için ona hâlâ bir tutuklu olduğunu hatırlatacak cezayı şart koşmuştu. Buna göre Prometheus, üzerinde bağlı bulunduğu kayanın (Kaf Dağı'nın) bir taşının bulunacağı zincirlerinin çeliğinden yapılmış bir halkayı sonsuza dek taşıyacaktı. Bu aynı zamanda, üzerinde dekor olan ilk yüzüktü. Ne var ki Prometheus'un çektiği acılardan tamamen kurtulması, yerine ölümsüz birinin gönüllü olarak Tartaros'a gitmeyi kabul etmesine bağlıydı. Tam bu sırada Herakles Zeus'a, aldığı ölümcül yaradan dolayı büyük acılar çeken, ancak çok istemesine rağmen ölümsüz olduğu için bir türlü hayata veda edemeyen Kheiron'un durumunu hatırlattı. Ayrıca Prometheus da onun yerine ölümsüz olmayı çoktan kabul etmişti. Böylece Prometheus çektiği acılarının hepsinden kurtuldu. Daha sonra Apollon'dan yardım isteyen Herakles, tanrının yardımlarıyla dev akbabayı attığı okla kalbinden vurdu ve bu şekilde tanrılardan ateş çalan savaşçının özgür kalmasını sağladı.[15]

m. O günden sonra insanlığa yüzük ve aynı zamanda çelenkleri Prometheus'un anısına takmaya başladı. Zira serbest bırakıldığında Prometheus'a

söğüt ağacından yapılan bir taç giymesi emredilmiş ve Herakles de yalnız bir bitkiden oluşmaması için çelenge yaban zeytin ağacını da dahil etmişti.[16]

n. Zeus, bu oku yıldızlar arasına Sagitta takımyıldızı adı altında koydu. O gün bugündür Kaf Dağı'nda yaşayanlar dev akbabayı insanlığın düşmanı olarak görmeye başladılar. Bu kuşların yuvalarını uçlarında ateş yanan oklarla yakan bu insanlar, Prometheus'a çektirdiği acıların intikamını almak için ona tuzaklar kurarlar.[17]

1. Apollodoros: 5. 11.; Euripides: *Herakles* 396; Pherekydes: *Marriage of Hera* ii, kritik – Apollonius Rhodius: iv. 1396; Eratosthenes: *Katasterismoi* iii; Hyginus: *Poeticon Astronomicon* ii. 3; Germanicus Caesar: *Aratos Phainomena* – Drakon.
2. Apollodours: ii. 5. 11.; Hesiodos: *Theogonia* 333-5; Kritik – Apollonius Rhodius: iv. 1396.
3. Apollodoros: *a.g.e.*; Kritik – Vergilius: *Aeneis* iv. 483; Hesiodos: *Theogonia* 215; Plinius: *Naturalis Historia* vi. 35-6; Ovidius: *Metamorphoses* iv. 637.
4. Apollodoros: *a.g.e.*; Herodotos: vii. 124-7; Hyginus: Poeticon Astronomicon ii. 15.
5. Apollodoros: *a.g.e.*; Pherekydes, kritik – Apollonius Rhodius:iv. 1396; Apollonius Rhodius:1396-1484.
6. Hyginus: *Poeticon Astronomicon* ii. 3.
7. Apollodoros: *a.g.e.*; Hyginus: *Fabula* 31; Sicilyalı Diodoros:iv. 17.
8. Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Apollodoros:*a.g.e.*; Pindaros: *Isthmian Odes* iv. 52-5; Lucan: iv. 589-655.
9. Plinius: *Naturalis Historia* v. 1; Strabon: xvii. 3. 2; Pomponius Mela: ii. 106; Plutarkhos: Sertorios 9.
10. Strabon: xvii. 3. 7; Plinius: *Naturalis Historia* v. 8; Procopius: *On the Vandal War* ii. 10.
11. Callisthenes, Strabon'un alıntısı: xvii. 1. 43; Herodotos: ii. 42.
12. Sicilyalı Diodoros: i. 15 ve iv. 18; Ovidius: Ibis 399; Apollodoros: ii. 5. 11.; Samoslu Agathon, Plutarkhos'un alıntısı: *Bioi Paralleloi* (Paralel Hayatlar) 38.
13. Philargyrius – Vergilius: Georgica iii. 5; Apollodoros: *a.g.e.*; Hyginus: *Fabulae* 31 ve 56; Ovidius: Ars Amatoria (Sevme Sanatı) i. 649.
14. Apollodoros: *a.g.e.*; Hyginus: *Fabula* 54; Strabon:xi. 5. 5; Aiskhylos, Hyginus'una alıntısı: *Poeticon Astronomicon* ii. 15; Hesiodos: *Theogonia* 529.
15. Servius – Vergilius: Bucolica vi. 42; Hyginus: *a.g.e.*; Plinius: *Naturalis Historia* xxxiii. 4 ve xxxvii. 1; Aiskhylos: *Prometheus Desmothes* (Zincire Vurulmuş Prometheus) 1025 ve *Prometheus Unbound, Fragman* 195, Plutarkhos'un alıntısı: *On Love* 14; Apollodoros: *a.g.e.*
16. Athenaios: xv. 11.-13; Aiskhylos: *Fragman* 202 ve 235, Athenaios'un alıntısı 674d; Apollodoros: *a.g.e.*
17. Hyginus: *Poeticon Astronomicon* ii. 15; Philostratos: *Ta eis tan Tyanea Apollonion* (Tyanalı Apollonion'un Hayatı) ii. 3.

*

1. Hesperidlerin farklı yerlerde bulunmaları, Uzak Batının varlığını ortaya koyan farklı görüşleri yansıtır. Bir hikâye bahsedilen bu İşin, önceleri Hesperides (Plinius: Naturalis Historia v. 5), Eusperides (Herodotos: iv. 171) veya Euesperites (Herodotos: iv. 198) olarak bilinen ancak İskenderiyeli Euregetes'in eşinden sonra tekrar isim değiştiren Berenike'de gerçekleştirildiğini anlatır. Sözü edilen bu şehir, Sirte Körfezi'nin batı burnundaki Pseudopenias

(Strabon: xvii. 3. 20) üzerine inşa edilmiştir. Lathon ya da Lethon Nehrinin sularının aktığı şehirde, "Hesperides Bahçeleri" olarak bilinen kutsal bir koru bulunmaktaydı. Ayrıca Lathon Nehri sularını Hesperia Gölü'ne akıtmaktaydı. Bu gölün hemen yanı başında ise bazen, elma ağacının kendisine ait olduğu söylenen Tanrıça Aphrodite'e adanan bir tapınağın bulunduğu (Strabon: *a.g.e.*; Plinius: *a.g.e.*) küçük bir adayı çevreleyen bir başka göl daha bulunmaktaydı (Servius – Vergilius *Aeneis* iv. 485). Herodotos (*a.g.e.*) bu adayı, en bereketli yıllarda bire yüz veren Libya'nın verimli nadir bölgelerinden biri olarak tasvir eder.

2. Tüm bu coğrafik görüşlerin yanı sıra, efsaneyi mantığa uygun hale getirmeye çalışan birbirinden farklı birçok görüş de mevcuttur. Bunlardan birine göre bahsedilen elmalar, harikulade güzellikte ya da altına benzeyen kırmızı renkteki posta sahip olan koyunlardı (melon hem "koyun", hem de "Elma" anlamına gelir). Bu besili hayvanlara ise, Hesperos'un kızları olan Hesperidlerin yiyecek getirdiği ve baktığı Dragon adında bir çoban bakmaktaydı. Buna göre koyunları kaçıran Herakles (Servius – Vergilius Aeneis: *a.g.e.*; Sicilyalı Diodoros: iv. 26), onlara gözcülük yapan çobanı da (Palaiphatos: 19) ya kaçırmış ya da öldürmüştür (Servius: iv. 26). Herakles'in yaptığı baskından çok önceleri ölmüş olmasına rağmen kızlarının o zamanlar hayatta olduğunu söyleyen Palaiphatos'a (*a.g.e.*) göre Hesperos, Karia Miletos'un yerlisiydi.

3. Bir başka görüşe göre ise Herakles, Atlas'ın kızlarını, ailelerinin meyve bahçesinden kendilerini zorla kaçıran Mısırlı rahiplerin elinden kurtarmış ve Atlas da duyduğu minnettarlıkla yalnızca Herakles'e İşini başarmasına yardımcı olmamış aynı zamanda ona astronomi bilimini de öğretmişti. İlk gökbilimci olan Atlas'ın bu konudaki bilgisi nedeniyle gök kubbeyi omuzlarında taşıdığına inanılmıştır; ayrıca Herakles'in geçici bir süreyle gök kubbeyi ondan aldığının anlatılması da bu yüzdendir (Sicilyalı Diodoros: iii. 60, iv. 27). Gerçekten de Herakles zamanla Zodiak'ın Efendisi haline gelmiş, ancak yerini aldığı Titan gökbilimcisi Atlas'tan ziyade (Thoth olarak da bilinir) Koikos'tu.

4. Tüm bunlara karşın, İşin doğru yorumu alegoriden ziyade ritüellerde gizlidir. Buna göre krallığa aday olan kişi, bir yılanı alt ederek altınını ondan almak zorundaydı. Bahsedilen bu şartı Herakles hem bu hikâyede, hem de ejderha ile giriştiği mücadelede yerine getirmiştir. Buna karşın ele geçirdiği altın, her zaman altın elmalar –hükümranlık süresinin sonuna doğru kendisine Cennet'e kabul edilmesi için Üçlü Tanrıça tarafından verilen elmalar– formunda olmak zorunda değildi. Bahsedilen bu kasvetli kontekstte Yılan, kahramanın düşmanı değil, kurban edildikten sonra kâhin hayaletinin gireceği formu sembolize eder. Ladon'un yüz başlı olması ve onlarca diliyle konuş-

ması, birçok kâhin kahramanın kendisini "Herakles" olarak adlandırmış olması nedeniyledir. Bir başka deyişle bu kahramanlar Zeus'un temsilcileri, aynı zamanda Hera'nın huzurundaki sadık hizmetkârlarıydı. Üç Hesperidlerin Bahçesi –bu isimler onların günbatımı ile özdeşleştirilmesine neden olmuştur– Uzak Batıya konuşlandırılmıştır; zira günbatımı kutsal kralın ölümünü sembolize etmekteydi. Herakles kendisine sunulan elmalara, doğru bir şekilde aktarılan yüz kameri aydan oluşan Büyük Yılda, bir başka deyişle hükümranlık süresinin sonunda sahip olmuştur. Ayrıca, selefi olan kutsal kraldan onun yükünü almakla kalmamış; aynı zamanda "Atlas", "uzun yıllar acı çeken" unvanını da kazanmıştır. Muhtemel diğer bir olasılık ise, bahsedilen yükün esasen gök kubbeden ziyade, Güneş diski olduğu şeklindedir.

5. Nereus'un sergilediği davranışlar, Menelaos'un Pharos Adası'nda danıştığı Proteus'unkilere model teşkil etmiştir (Homeros: *Odysseia* iv. 581). Herakles'in Po Nehri boyunca ilerlediğinin anlatılması, bu nehrin Hyperborea ülkesine akması nedeniyledir. Hasıra sarılmış armağanların Hyperborea'dan Delos'a bu rota takip edilerek getirildiği bilgimiz dahilindedir (Herodotos: iv. 33). Buna karşın her ne kadar bahsedilen halkın yaşadığı bölgenin bir bakıma Britanya –Boreas kültünün merkezi olması nedeniyle– olduğu ileri sürülmüşse de bu bölgenin Libya veya Kafkasya olma ihtimali de vardır. Ayrıca, yaban kazlarının yaz aylarında göç ettiği gizemli yer olan Cennet, Uzak Batı ya da Kuzey Rüzgârı'nın ardındaki bir bölgede bulunmaktaydı. Herakles'in yaptığı yolculuklar da bu şüpheyi dile getirir niteliktedir. Eğer kahraman Libya'daki Cennet'i aramışsa, Pharos Kralı Proteus'a; eğer Kafkasya'daki Cennet'i aramışsa Prometheus'a (buna Apollodoros'un anlatımında karşılaşırız); Kuzeydekini aramışsa Po Nehri'nin doğduğu yerin yakınlarında yaşayan ve davranışlarının Proteus'unkilerle benzerlik gösterdiği Nereus'a başvurmuştur.

6. Antaios'a atfedilen ve hakkında bir efsanenin şekillendiği kemikler muhtemelen karaya vuran bir balinanınkine aitti: "Bunlar –yalnızca Herakles'in, devasa büyüklükteki Keuta ve Cebelitarık sütunlarını inşa eden Herakles'in onu öldürmeyi başarabildiği– bir deve ait olmalı." Krallık ayrıcalığını elde etmek isteyen adaylar ile yerel şampiyonlar arasında geçen güreş müsabakası oldukça büyük bir coğrafyada gözlemlenen bir fenomendir. Theseus'un Skiron ile yaptığı kavgaya benzer bir şekilde, krallığa sahip olabilmek için Antaios ile yapılan ya da Odysseus'un Philomeleides ile tutuştuğu kavga bu kontekstte değerlendirilmelidir. Parthenon'un heykeltıraşı olan Praksiteles, Antaios'un yenilişini ayrı bir İş olarak algılamıştır (Pausanias: iv. 11. 4).

7. Dodona ve Ammon arasında tarihi çağlara ait dini bağlantı bulunmaktaydı ve Zeus her iki kültte de esasen, her yıl Pelion ve Laphystios dağların-

da yapıldığı gibi geleneksel olarak kurban edilen çoban kralın kendisiydi. Perseus'un Doğuya doğru giderken yolu üzerinde yaptığı gibi Herakles de Libya'dan geçerken babasını ziyaret etmekle en doğru işi yapmıştır. Büyük İskender de yüzlerce yıl sonra da olsa aynı geleneği izlemiştir.

8. Tanrı Set kızıl saçlara sahipti ve bu yüzden Busirialılar, Set'in öldürdüğü Osiris'e sunmak için bu saç rengine sahip kurbanlara ihtiyaç duymuşlardır. Kızıl saçlı insanların varlığına Mısır'da sıkça rastlanmamasına rağmen, Helenler arasında bu saç rengine sahip olan insanlar çoğunluktaydı (Sicilyalı Diodoros: i. 88; Plutarkhos: On İsis ve Osiris 30, 33 ve 73). Herakles'in Busiris'i öldürmesi, Helenlerin pusuya düşürülen, yolu kesilen ve öldürülen vatandaşlarının intikamını aldıkları muhtemel bir olayın anlatımı olabilir. Tarihi çağlarda Khemmis'de bir Helen kolonisinin yaşadığını gösteren kanıtlar mevcuttur.

9. Herakles'e sunulan kurbanlar sırasında dile getirilen lanetler, kralın taç giyme seremonisi sırasında yakınlardaki bir tepeden, tanrısal kıskançlığı etkisiz hale getirmek için yapılan lanetlemeleri ve hakaretleri içeren güçlü bir geleneği çağrıştırır; aynı şekilde Bir zafer kazanan Romalı generaller de Mars'ı temsilen aşağılama ve hakarete maruz kalırlardı. Buna karşın tarlaları eken insanlar da pullukların açtığı yarıklara attıkları tohumlara da lanet okumaktaydılar.

10. Prometheus'un serbest kalması, özgün bir mitten ziyade, Aiskhylos'un icadı olan ve öğretici dersler içeren bir fabl niteliği taşır. Onun, söğüt yapraklarından yapılmış tacı giymesi –bu olay bir Etrurya aynasında da tasvir edilmiştir– kahramanın kendisini Ay Tanrıçası Anatha, Neith ya da Athene'ye adadığı anlamına gelir. Belki de Prometheus esasen, Tanrıça'nın sonbahar festivalinde kurban edileceği sunağa söğüt sırımları ile bağlıydı.

11. Bir efsaneye göre, Typhon Herakles'i Libya'da öldürmüş, ancak İolaos cesur savaşçının burun deliklerine bir bıldırcın tutarak onun tekrar hayata dönmesini sağlamıştır (Knidoslu Eudoksos: *Circuit of the Earth* i, Athenaios'un yaptığı alıntı: ix. 11). Buna karşın, tanrı Esmun ("unutulmayan, hatırlanan kişi") ya da ünlü hekim Asklepios'un bahsedilen metotla tekrar hayata döndürdüğü kişi olan Tyrialı Herakles, Melkarth'ın kendisiydi. Bu, yılın Sinai'den gelen bıldırcınların bölgeye ulaştıkları Mart ayında başladığı ve bıldırcın orjilerinin o tarihlerde Tanrıça onuruna düzenlenip kutlandığı anlamına gelir.

134.
ON İKİNCİ İŞ: KERBEROS'UN YAKALANIŞI

Herakles'e verilen en son ve en zor görev köpek Kerberos'u Tartaros'tan çıkarıp yeryüzüne getirmekti. Bunun için ilk olarak, Mysterionlara katılmak istediğini söylediği ve mersin ağacından yapılan tacı giydiği Eleusis'e gitti.[1] Ne var ki, geçmişinde kötü bir üne sahip olmayan herhangi bir Yunanlı'nın günümüzde kolaylıkla kabul edildiği bu ritüellere o günlerde sadece Atinalılar kabul edilmekteydi. Ancak Theseus, Pylios'tan Herakles'in Mysterionlara kabul edilmesini istemiş ve bu ricası yerine getirilmişti. Günahlarından arındırılmayan bir kişinin ritüellere katılmasının imkânsız olması nedeniyle Orpheus'un oğlu Musaios, Herakles'i Kentaurların katledilmesi kirinden arındırdı. Bu sırada Theseus da cesur savaşçıya kefil oldu.[2] Buna karşın Büyük Mysterionların kurucusu olan Eumolpos, yabancı birisinin ritüellere kabul edilmesinin imkânsız olduğunu belirtince, Pylios'un davet ettiği Herakles'in gerçek bir Atinalı olup olmadığına hâlâ şüpheci davranan Eleusisliler de cesur savaşçı onuruna Küçük Mysterionları kurdular. Buna karşın bazı yazarlar bu olaydan dolayı bizzat Tanrıça Demeter'in Herakles'i Küçük Mysterionları kurdurmakla onurlandırdığını söylerler.[3]

b. Her yıl iki ayrı Eleusis Mysterionları düzenlenmekteydi: Büyük Mysterionlar Tanrıça Demeter ve kızı Kore; Küçük Mysterionlar ise yalnızca Kore onuruna kutlanmaktaydı. Büyük Mysterionlara bir hazırlık aşaması olan Küçük Mysterionlar, Anthesterion ayında, Agrai'deki İlissos Nehri üzerinde Eleusislilerin teatral olarak gerçekleştirdiği Dionysos'un trajik yaşam öyküsünden ibaretti. Ana ritüeller, katılımcıların ilk olarak Kantharos Nehrinde yıkadıkları dişi bir domuzun kurban edilmesi ve daha sonra bu kişilerin Hydranos adını taşıyan bir rahip tarafından günahlarından arındırılması şeklindeydi.[4] Seremonide yer alan insanların, Boidromion ayında Eleusis'te dü-

zenlenen Büyük Mysterionlara katılabilmesi için bir yıllık bir sürenin geçmesi ve Mysterionlara hazırlık aşamasından önce seremoniyi yönetenlerin gözetiminde gizlilik yemini etmeleri şarttı. Bu sırada, törenler boyunca sadece girişte beklemek zorunda kalan katılımcı adayların bu süre içinde Tanrıça Demeter'in tapınağına girmeleri yasaktı.[5]

c. Bu şekilde günahlarından arındırılan ve hazırlanan Herakles, Lakonia sınırları içerisinde bulunan Tainarum'dan Tartaros'a indi. Buna karşın bazıları Herakles'in, Tartaros'a gittiğine dair izlerin bu gün bile gösterildiği Karadeniz'de, Herakleia yakınlarındaki Akherusia yarımadasından yeraltına olan yolculuğuna başladığını söylerler. Bu yolculukta kendisine Hermes ve Athena kılavuzluk etmekteydi; zira, Herakles ne zaman kendisine şart koşulan görevlerin ağırlığı altında ümitsiz bir şekilde Zeus'a çağırsa, Athena hemen yanına gelir ve onu teselli ederdi.[6] Herakles'in bakışlarından dehşete düşen Kharon, hiçbir itirazda bulunmadan cesur savaşçıyı Styks Nehrinin karşı tarafına taşıdı. Ne var ki bu sıra dışı davranışını Hades tarafından bir yıl boyunca zincirde tutsak edilmesiyle ödedi. Herakles, çılgın kayıkçının botundan inip sahile ayak basar basmaz Meleagros ve Gorgon Medusa dışındaki bütün ruhlar korkudan kaçıp dağıldılar. Karşısında Medusa'yı görür görmez hemen kılıcını çeken Herakles'e, onun sadece bir hayal olduğunu Hermes söyledi. Göz kamaştırıcı bir zırh giyen Meleagros'a nişan alıp okunu fırlatmak üzereyken de, düşmanının kahkahasıyla irkildi. "Ölülerden korkmana gerek yok," diyen Meleagros ile daha sonra dostça bir sohbete koyulan Herakles en sonunda hayalete, kız kardeşi Deianeira ile evlenmek istediğini söyledi.[7]

d. Herakles, Tartaros'a açılan kapıların hemen yanında eski dostları Theseus ve Peirithoos'u acımasız bir halde sandalyelere bağlanmış olduğunu gördü. Hemen Theseus'u kurtaran Herakles tanrıların isteği üzerine Peirithoos'u orada bırakmak zorunda kaldı ve daha sonra Tanrıça Demeter'in bir zamanlar büyük bir kayanın altına hapsettiği Askalaphos'u kayayı kaldırarak özgürlüğüne kavuşturdu. Ayrıca ölülerin ruhlarını sıcak kanla onurlandırmak için de, Hades'e ait sığırlardan birini oracıkta kesmeyi de ihmal etmedi. Bu sırada sürüye çobanlık yapan Keuthonymos'un oğullarından Menoites ya da Menoitios cesur savaşçıya kendisi ile güreşmesi için meydan okuduysa da, Herakles düşmanını belinden yakalayıp kaburgalarını kırdı. Tam bu sırada yeraltındaki sarayından çıkan Persephone araya girerek Menoites'in hayatını bağışlaması için Herakles'e ricada bulundu.[8]

e. Herakles, Köpek Kerberos'u kendisinden istediğinde eşinin hemen yanı başında durmakta olan Hades, küçümseyen bir gülüşle cesur savaşçıya dönerek, "Eğer onu sopanı ve oklarını kullanmadan yenmeyi başarırsan, Kerberos senindir" dedi. Köpeği, Akheron kapılarına zincirlenmiş olduğu halde

bulan Herakles, hemen yaratığın boğazına –ki vücudun bu bölgesinden her birinde onlarca yılanın bulunduğu üç baş yükselmekteydi– sıkıca sarıldı. Bu hamle karşısında Kerberos, korkunç dikenlerle kapı olan kuyruğuyla düşmanına saldırmaya çalıştıysa da, üzerine geçirdiği aslan postuyla bu saldırıdan korunan Herakles, yaratık pes edene kadar boğazını sıkmaya devam etti.[9]

f. Tartaros'dan evine gitmek üzere yola çıkan Herakles yolu üzerinde, bir zamanlar Hades'in Elysia Ovası'nda güzel sevgilisi Nympha Leuke anısına diktiği bir ağaçtan kendisine bir taç yaptı. Tacın dışarı bakan yaprakları hemen siyaha dönüştü; zira bu Yeraltı Dünyası'nın rengiydi. Buna karşın Herakles'in alnına yakın olan yapraklar ise dökülen ter damlalarından dolayı gümüş beyazı bir renk aldı. Bundan dolayı akkavak ya da telli kavak Herakles için kutsal sayılmaktadır. Bu ağacın sahip olduğu renkler, onun her iki dünyada da büyük kahramanlıklarda bulunduğunu gösterir.[10]

g. Herakles, Tanrıça Athena'nın yardımlarıyla sağ salim Styks Nehrinin karşı tarafına geçti. Bazen çektiği bazen de omuzlarında taşıdığı yaratıkla, Dionysos'un annesi Semele'yi yeryüzüne çıkardığı Troizen yakınlarındaki yarıktan dışarı çıktı. Bu yarığın hemen yakınlarında Theseus tarafından kurulan Kurtarıcı Artemis Tapınağı şimdilerde ölüm tanrıları için kutsal bir yer sayılmaktadır. Aynı şekilde Troizen'de, Hippolytos'un eski sarayının hemen önünde bulunan ve Herakles tarafından keşfedilen bir pınara da sonraları onun adı verildi.[11]

h. Bir başka hikâyeye göre ise, Kerberos'u sağlam zincirlerle bağlayan Herakles, Karadeniz'de bulunan Mariandyne yakınlarındaki kasvetli Akone mağarasına giden yolu kullanmıştı. Gün ışığına çıkar çıkmaz üç kafasından çıkan seslerle çılgınca havlayan ve karşı koymaya çalışan Kerberos'un ağzından çimenlere dökülen salyadan, ilk kullanıcısı Hekate olduğu için aynı zamanda hecateis de denilen aconite* adında zehirli bir bitki yeşerdi. Diğer bir hikâyede ise Herakles'in, hemen önünde Poseidon'un heykelinin bulunduğu mağaraya benzer tapınağıyla ün yapan Tainarum yolunu kullanarak yeryüzüne çıktığı anlatılır. Ne var ki eğer anlatıldığı gibi buradan yeraltına bir yol olmuş olsa bile, o günden sonra kapanmış olduğu kuvvetle muhtemeldir. Son olarak bazı yazarlar ise kahramanın, parlak gözlü Herakles'in heykelinin bulunduğu Laphystios Dağı üzerindeki Laphystialı Zeus bölgesinden yeryüzüne çıktığını ileri sürerler.[12]

i. Buna karşın herkes nihayetinde, Herakles'in Kerberos'u Mykene'ye getirdiğini ve o sırada tanrılara kurban sunmakta olan Eurystheus'un kurbanın en iyi yerlerini kendi adamlarına verirken, kölelere ayrılan tarafından Herakles'e bir pay verdiği konusunda birleşirler. Kendisine karşı yapılan bu saygısızlığa öfkelenen Herakles de Eurystheus'un Perimedes, Eurybios ve Eurypilos adlarındaki üç oğlunu oracıkta öldürdü.[13]

j. Herakles'in keşfettiği maddeler akonitle sınırlı değildi: Her hastalığa çare olan heracleon ya da "yabani keklik otu"; ince gövdesi, kırmızı renkte açan çiçekleri, nehir ve göl kenarlarında yetişen kişnişe† benzeyen yaprakları ve madenler (demir) yoluyla geçen her hastalığa karşı mükemmel bir ilaç özelliği taşıyan Sideria herakleon; baş dönmesi (vertigo) ve deliliğe neden olan hyoskyamos ya da banotu bu tür bitkilerdendi. Bir sopaya benzeyen köke sahip olan Nympha herakleon'a ise, Herakles'in terk ettiği ve kapıldığı kıskançlık duygusu ile hayatını kaybeden bir Nympha'nın adı verilmiştir. Sözü edilen bu bitki kullanıldığında erkeklerin on iki gün boyunca iktidarsız kalmasına neden olmaktadır.[14]

1. Homeros: *Odysseia* xi. 624; Apollodoros: ii. 5. 12.
2. Herodotos: viii. 65; Apollodoros: *a.g.e.*; Plutarkhos: *Theseus* 30 ve 33; Sicilyalı Diodoros: iv. 25.
3. Tzetzes: *On Lycophron* 1328; Sicilyalı Diodoros: iv. 14.
4. Kritik – Aristophanes: *Plutos* 85 ve *Eirene* (Barış) 368; Bizanslı Stephanos – Agra;
4. Plutarkhos: *Demetrios* 26 ve *Phokion* 28; Aristophanes: *Akharnialılar* 703, kritik – 720; Varro: *On Country Matters* ii. 4; Hesykhios – Hydranos; Polyainos: v. 17.
5. Plutarkhos: *Phocion* 28; Seneca: *Natural Questions* vii. 31.
6. Apollodours: ii. 5. 12; Ksenophon: *Anabasis* ci. 2. 2; Homeros: *Odysseia* xi. 626 ve *İlyada* viii. 362.
7. Servius – Vergilius: *Aeneis* vi. 392; Apollodoros: *a.g.e.*; Bakkhylides: *Epincia* v. 71 ve 165.
8. Apollodoros: *a.g.e.*; Tzetzes: *Chiliades*: ii. 396.
9. Apollodoros: *a.g.e.*
10. Servius – Vergilius: *Aeneis* viii. 276 ve Bucolica vii. 61.
11. Homeros: *İlyada* viii. 369; Apollodoros: *a.g.e.*; Pausanias: ii. 31. 12 ve ii. 32. 3.

* Bıldırcın otu. (Çev. n.)

12. Ovidius: *Metamorphoses* vii. 409; Germanicus Caeser – Vergilius: *Georgica* ii. 152; Pausanias: iii. 25. 4 ve ix. 34. 4.
13. Antiklides, Athenaios'un alıntısı: iv. 14; Kritik – Thukydides: i. 9.

† Kara kimyon. (Çev. n.)

14. Plinius: *Naturalis Historia* xxv. 12, 15, 27. ve 37.

*

1. Görünen o ki anlatılan bu efsane Herakles'in, Ölüler Tanrıçası Hekate'nin kendisini üç başlı bir canavar kılığında –belki de bu kafalardan her biri, bir mevsimi sembolize etmektedir– karşıladığı Tartaros'a inişini ve Tanrıça'nın kendisine hediye ettiği altın elmalarla bunun hemen akabinde Elysia Ovası'na gidişini tasvir eden bir ikondan alınmıştır. Anlatılanların aksine gerçekte Herakles Kerberos'u değil, Kerberos Herakles'i kaçırmıştır. Oldukça tanıdık gelen bu versiyon, Herakles'in tanrı sıfatını kazanmasından sonra şekillenen makul bir söylencedir. Buna göre kahramanın Yeraltı Dünyası'nda kalması, daha sonra tanrılardan birinin kurtardığı kahramanla birlikte gardiyanını da gökyüzüne çıkarması gerekmekteydi. Bunun yanında, önceleri sadece Tanrıça'ya ibadet eden bir toplumda bir kahramanın tanrılaştırılması,

kralın bu eski geleneğe karşı geldiği ve Tanrıça uğruna hayatını feda etmeyi reddettiği anlamına gelir. Bu nedenle altın bir köpeğe sahip olmak, Ulu Akha Krallarının hükümranlığının yanı sıra, anaerkil vesayetten kaçışın bir delilidir. Menoites'in Tartaros'daki varlığı ile Herakles'in Hades'e ait olan hayvanlardan birini çalması, Onuncu İş'in, On İkincisinin farklı bir versiyonu olduğu anlamına gelir. Hikâyeyle alakalı olan Galler efsanelerinden anlaşıldığı kadarıyla, her ne kadar kasıtlı olarak bir "isim verilmemişse de" Menoites'in babası kızıl tanrı Bran, Phoroneus ya da Kronos'tur. Bu iddia Onuncu İş'in kontekstiyle de uygunluk göstermektedir (*White Goddess* 48).

2. Girit orijinli olan Büyük Eleusis Mysterionları, Girit'te yılın ilk ayı sayılan Boidromion ("yardıma koşma") –kaba bir hesapla Eylül– ayında düzenlenmekteydi. Plutarkhos'a (*Theseus* 27) göre bu ay Theseus'un, anaerkil yaşam düzenini ortadan kaldırıldığı anlamına gelen Amazonlara karşı elde ettiği zaferin anısına bu şekilde isimlendirilmiştir. Göründüğü kadarıyla Mysterionlar gerçekte, kutsal kralın Sonbahar Gündönümü'nde yaklaşan kış gündönümündeki ölümü için yaptığı hazırlıklar ile Yeraltı Dünyası'nda ne ile karşılaşacağını tanrısal bir teatral formuyla kendisine anlatılmasından ibaretti. Kraliyet ailesine mensup bir erkeğin kurban olarak sunulması şeklindeki geleneğin yasaklanmasından sonra –ki bu ataerkil bir uygulamadır– Mysterionlar, katılımcı olmasına hiçbir maninin bulunmadığına karar verilen herkese açık bir hal aldı. Ölüler Kitabının benzer öğütler içerdiği Mısır'da da iyi bir üne sahip olan herhangi birinin, bütün kirlerinden arındırılıp temizlendikten ve sahte bir ölümle Yeraltı Dünyası'na gitmesinden sonra bizzat Osiris'in kendisi olabilmesi mümkündü. Eleusis'de Osiris, Şarap Tanrısı Dionysos ile özdeşleştirilmekteydi. Akkavak yaprakları yeniden dirilme anlamına gelen Sümerlere ait bir semboldü, ayrıca ağaç takviminde akkavak sonbahar ekinoksuna (gündönümüne) karşılık gelmekteydi.

3. Büyük Mysterionlara bir hazırlık aşaması haline gelen Küçük Mysterionlar, göründüğü kadarıyla bağımsız bir Pelasg festivalidir. Ayrıca yeniden dirilme ve dünyaya gelme umuduna dayanan söz konusu ritüeller Candlemas'da, ağaçların yaprak açmaya başladığı –"Anthesterion"a karşılık gelir– Şubat ayının ilk günlerinde düzenlenmekteydi.

4. Dionysos, Osiris ile özdeşleştirildiğinden dolayı Semele kuvvetle muhtemel İsis'in kendisidir. Bilgimiz dahilinde olan diğer bir nokta da Osiris'in Yeraltı Dünyası'ndan İsis'i kaçırmadığı ve durumun tam tersi olduğu şeklidedir. Bundan dolayı Troizen'deki ikonda çok büyük bir olasılıkla Semele'nin Dionysos'u yeryüzüne çıkarışı tasvir edilmektedir. Herakles'e de aynı şekilde kılavuzluk eden Tanrıça İsis'in kendisi olup, Herakles'in Alkestis'i kurtarışının anlatıldığı efsane de muhtemelen aynı ikondan ortaya çıkmıştır; yol göstermekten ziyade kahramanın kendisine kılavuzluk edilmiştir. Herak-

les'in Yeraltı Dünyası'ndan Laphystios Dağı'nda çıkışının dile getirilmesi farklı ve oldukça ilginç bir varyantın meydana gelmesine neden olmuştur. Bahsedilen dağın zirvesinde hiçbir mağaranın bulunmaması sebebiyle, efsane çok büyük bir olasılıkla sözü edilen yerde kutlanan kutsal kralın ölümü ile yeniden dünyaya gelişini anlatmaktadır.

5. Bir çeşit zehir olan ve aynı zamanda da felce yol açan akonit, ilk olarak Tesalyalı büyücüler tarafından uçucu iksir (merhem) yapımında kullanılmıştır. Söz edilen iksir kullanıldığında el ve ayaklarda uyuşukluğa neden olduğundan dolayı kişide toprağa basmıyormuş hissi vermekteydi. Aynı zamanda iksir ateş düşürücü özelliğine sahip olması nedeniyle, ateş kusan kuşları Stymphalos'tan kovmayı başaran Herakles, söz konusu ilacın mucidi olmakla onurlandırılmıştır.

6. Herakles'in yerine getirdiği İşlerin kronolojik sırası büyük farklılıklar gösterir. Sicilyalı Diodoros ile Hyginus, On İki İş'i Apollodoros'un naklettiği şekliyle sıralarken her iki yazar da Dördüncü İş'i, Üçüncü İş'ten; Altıncı İş'i de Beşinci İş'ten önce nakleder; ayrıca Diodoros'a göre On İkinci İş, On Birinci İş'ten önce meydana gelmiştir. Hemen hemen bütün mitologlar, Nemeia Aslanının öldürülmesinin Birinci İş olduğu konusunda hem fikir olurken, Hyginus'un "Eurystheus tarafından Herakles'e verilen On İki İş" (Fabula 30) sıralamasında sözü edilen görev yılanların boğularak öldürülmesinden sonra anlatılmıştır. Bir noktada Sicilyalı Diodoros Anaios ile Busiris'in öldürülüşünü Onuncu İş ile ilişkilendirirken (iv. 17-18), aynı yazar başka bir yerde aynı olayı On Birinci İş ile ilişkilendirmiştir (iv. 27). Aynı şekilde bir grup yazar Herakles'in gençliğinde Argonautlarla sefere çıktığını söylerken (Silius İtalicus: i. 512), diğer bir grup yazar ise bu maceranın Dördüncü İş'ten hemen sonra gerçekleştiğini (Apollonius Rhodius: i. 122), bazı yazarlarsa Sekizinci İş'in ardından yaşandığını ileri sürer (Sicilyalı Diodoros: iv. 15). Bununla beraber bir kısım yazarlar Herakles'in Argonautlarla sefere çıkmadan önce Dokuz (Valerius Flaccus: Argonautica v. 91) ve On İkinci İş'i (*a.g.e.*: ii. 382) yerine getirip "her iki boğanın" da boynuzlarını kırdığını (*a.g.e.*: i. 36) iddia ederlerken, diğer bir grup ise cesur savaşçının o zamanlar Kraliçe Omphale'nin hizmetinde çalışan bir köle olması nedeniyle onun böyle bir sefere hiçbir zaman çıkmadığını söylerler (Herodotos, Apollodoros tarafından yapılan alıntı: i. 9. 19).

7. *On Lycophron* 1328'e göre Herakles, Dokuzuncu İş'i yerine getirmeye başlamadan önce Eleusis Mysterionlarına kabul edilmişti. Buna karşın Philokhoros'un naklettiğine göre (Plutarkhos tarafından yapılan alıntı: Theseus 26) Theseus, ritüellerin gerçekleştiği bir sırada Herakles'in kabul edilmesini sağlamış ve On İkinci İş'te de Herakles tarafından Tartaros'da hapsedildiği yerden kurtarılmıştır (Apollodoros: ii. 5. 12). Pausanias'a göre ise (i. 27. 7)

üzerine geçirdiği aslan postuyla Herakles, Troizen'e geldiğinde Theseus henüz yedi yaşındaydı ve Herakles Omphale'nin hizmetindeyken Theseus, Atina'ya yaptığı yolculuk sırasında kullandığı İsthmos Boğazını canavarlardan temizlemiştir (Apollodoros: ii. 6. 3). Euripides, Herakles'in Sekizinci İş'e (Alkestis 501) başlamadan önce Ares'in oğlu Kyknos ile dövüştüğüne; Propertios, cesur savaşçının Kakos'u öldürmeden çok önce Tartaros'u ziyaret ettiğine ve Ovidius de anlatılanın aksine, (*Fasti* v. 388) Herakles'in kendisine verilen bütün İşleri neredeyse bitirdikten sonra Kheiron'un bir kaza eseri öldüğüne inanmaktaydı.

8. Albricus (22), aşağıda sıralanan On İki İş'i alegorik açıklamalarla bu dizilişte anlatır: Kentaurların bir düğünde bozguna uğratılması; aslanın öldürülmesi; Alkestis'in Tartaros'dan kurtarılması ve Kerberos'un yakalanışı; Hesperidlerin elmalarının alınması; ejderhanın mağlup edilmesi; Akheloos ile yapılan güreş; Kakos'un öldürülüşü; Diomedes'in kısraklarının ele geçirilişi; Antaios'un mağlûp edilişi; yabandomuzunun yakalanması; Geryon'a ait olan sığırların kaçırılışı ve gök kubbenin taşınması.

9. Herakles'in yerine getirdiği bazı İşler ile diğer kahramanlıklarının birçoğu Apollon'un Amyklae'deki tahtının (Pausanias: iii. 18. 7-9) yanı sıra Athena'nın Sparta Akropolis'teki tunçtan yapılmış tapınağında (Pausanias: iii. 17. 3) betimlenmiştir. Praksiteles'in, Herakles'in Thebai tapınağındaki bina duvarı ile beşik çatı arasındaki üçgen bölüme yerleştirdiği heykeller, On İki İş'in birçoğunu tasvir etmekle beraber, Stymphalos Kuşlarının betimlendiği heykellere rastlanmaz. Aynı şekilde Antaios ile yapılan güreş müsabakası da yerini Augeias'ın ahırlarının temizlenişinin betimlendiği resimlere bırakmıştır. Oldukça belirgin bir şekilde açığa vurulan birçok şehrin Herakles ile ilişkilendirilme arzusu, taç giyme törenine bir hazırlık teşkil eden benzer evlilik şartlarının işlendiği teatral gösterinin oldukça geniş bir coğrafyada gerçekleştirildiği anlamına gelir.

135.
İPHİTOS'UN ÖLDÜRÜLMESİ

Kendisine verilen İşleri yerine getirdikten sonra Thebai'ye dönen Herakles, o sırada otuz üç yaşına basmış olan eşi Megara'yı, birlikteliğinin kendisine uğursuzluk getirdiğini ileri sürerek yeğeni ve aynı zamanda arabacısı olan on altı yaşındaki İolaos ile evlendirdi.[1] Sonra da kendisine daha fazla talih getireceğine inandığı genç bir eş aramaya koyuldu. Tam bu sırada Melanios'un oğlu Oikhalia Kralı Eurytos'un kızı İole'yi, kendisini ve dört oğlunu okçulukta geride bırakmayı başaran bir savaşçıyla evlendireceğini öğrendi.[2] Tanrı Apollon bir zamanlar Eurytos'a güzel bir yay vermiş ve ona bu silahın nasıl kullanılacağını öğretmişti. Nişancılıkta hiç kimsenin kendisini geçemeyeceğini iddia eden bu kral karşısında Herakles'in, düzenlenen yarışmada birinciliği alması pek de zor olmadı. Sonuçtan son derece hoşnutsuz kalan Eurytos, Herakles'in çocuklarını öldürdükten sonra eşi Megara'yı terk ettiğini de öğrendiğinde kızı İole'yi onunla evlendirmekten vazgeçti ve içtiği şarabın kendisine verdiği cesaretle Herakles'e dönerek, "Eğer yarışmaya hedeflerini hiçbir zaman şaşırmayan sihirli oklar yerine sıradan oklarla katılsaydın, ben ve oğullarımla okçulukta asla boy ölçüşemezdin. Bu yarışma geçersizdir ve sevgili kızımı hiçbir şekilde senin gibi bir zorba ile evlendirmem! Dahası sen Eurystheus'un hizmetinde olan bir kölesin ve bir köle olarak hak ettiğin tek şey özgür bir insanın hakaretleridir" diyerek onu Sarayından kovdu. Kendisinden beklendiği gibi düşmanından hemen öç almaya kalkışmayan Herakles, kraldan bir gün intikamını alacağına yemin etti.[3]

b. Eurytos'un Didaion, Klytios ve Tokseus adlarındaki üç oğlu, babalarının verdiği haksız kararı desteklerken, kardeşlerin en büyüğü olan İphitos İole'nin söz verildiği gibi Herakles'le evlendirilmesi gerektiğini söyleyerek onlara karşı çıkmış, ayrıca on iki tane besili damızlık kısrak ile yine sayıları on iki olan katır yavrusunun Euboia'da kayboluşundan da Herakles'in sorumlu olduğunu kabul etmemişti. Gerçekte bu hayvanlar, yaptığı büyüyle çaldığı

sığırların görünüşünü değiştirerek satan ünlü hırsız Autolykos tarafından çalınmıştı. Daha sonra Autolykos hiçbir şeyden şüphelenmeyen Herakles'e bu hayvanları sanki kendi mallarıymış gibi satmıştı.[4] Damızlık kısrakların ve katır yavrularının izlerini takip eden İphitos, hayvanların Tiryns'e doğru gittiklerini görünce hırsızın Herakles olduğundan şüphelenmeye başladı. Demek ki babasının ağır hakaretlerine maruz kalan Herakles bu şekilde ondan intikamını almaya kalkışmıştı. Bu sırada Herakles de Ölüler Diyarı'ndan Alkestis'i kurtarmış ve henüz oraya ulaşmıştı. İphitos cesur savaşçıyla göz göze geldiğinde ona karşı duyduğu şüphelerin hepsini gizledi ve yaşadığı talihsizliğe çözüm bulmak için Herakles'ten yardım istedi. Autolykos'un kendisine sattığı hayvanların İphitos'un bahsettiği hayvanlar olduğunu bir türlü anlayamayan Herakles de her zamanki alçak gönüllüğüyle onları bulmak için kendisine yardım edeceğini söyledi. Bu arada da İphitos'u konuk etmeyi de ihmal etmedi. Ancak bahşedilen tanrısal yetisiyle konuğunun kendisinden şüphelendiğini anlaması da uzun sürmedi. Oldukça cömert bir ziyafetten sonra Herakles konuğu İphitos'u Tiryns'in en yüksek kulesine çıkardı ve ona dönerek, "Etrafına iyice bir bak ve bana kısraklarının görünürde otlayıp otlamadığını söyle" dedi. "Onları göremiyorum" diye karşılık verdi İphitos da. "Öyleyse sana benim hırsız olduğumu söyleyen şüphelerini kalbine boş yere sokmuşsun!" diyerek bağırdı Herakles ve öfkeden deliye dönmüş bir halde konuğunu oradan aşağı atarak öldürdü.[5]

c. Herakles işlediği bu suçun ardından hemen sonra Pylos Kralı Neleus'a giderek ondan kendisini cinayetin kirinden arındırmasını istedi. Ne var ki Eurytos'un sadık bir müttefiki olan Neleus bunu kabul etmedi. Aynı şekilde Neleus'un oğulları da Herakles'e dostça davranmadılar. Ancak kardeşlerin en küçüğü olan Nestor Herakles'i konuk ederek, Hippolytos'un oğlu olan Deiphobos'un onu Amyklae'de günahlarından arındırmasına ikna etmeyi başardı. Ancak bundan sonra da korkunç rüyalar görmeye devam eden Herakles, en sonunda çektiği acılardan kurtulmak için Delphoi Kâhini'ne danıştı.[6] Soruyu cevaplamayı reddeden Pythia Ksenoklea, Herakles'e dönerek, "Sana misafir olan birini öldürdün. Senin gibi insanlara kehanetle verilecek hiçbir cevabım yok" dedi. Bunun üzerine Herakles, "Öyleyse ben de kendi kâhinliğimi kendim kurmak zorunda kalacağım" diyerek adananlarla birlikte tapınağı talan etmeye başladı. Hatta Ksenoklae'nin oturduğu üç ayaklı sehpayı (kehanet sehpası) da çekip alacak kadar ileri gitti. "Görüyorum ki" dedi Ksenoklea, Herakles sehpayı tapınağın dışarısına çıkarırken "Tirynsli Herakles, Canopialı adaşından çok farklı biriymiş." Ksenoklea bunu söylerken Mısırlı Herakles'in bir zamanlar Delphoi'ye geldiğini ve kendisine büyük bir nezaket ve saygıyla davrandığını kastetmişti.[7]

d. Bunun üzerine öfkelenen Apollon, Herakles ile dövüşmeye başladı. Durumun kötüye gittiğini gören Zeus yıldırımıyla kavgaya son verdi ve her ikisini barıştırdı. Herakles aldığı kutsal sehpayı tekrar yerine koydu ve tanrı ile beraber, şimdilerde Apollon, Herakles ve Dionysos'un heykellerinin Pazar yerinde yan yana bulunduğu Gythion şehrini kurdu. Tüm bunlardan sonra Ksenoklea, Herakles'e dönerek, "Başına musallat olan bu beladan kurtulmak için tam bir yıl boyunca köle olarak hizmet etmen ve kazandığın parayı da İphitos'un çocuklarına vermen gerekiyor.[8] Nedenin ne olursa olsun konukseverlik kurallarını hiçe saydığın için Zeus sana çok öfkelendi" dedi. "Kimin hizmetinde köle olarak çalışmam gerekiyor?" diye sordu Herakles alçakgönüllülükle. "Lydia Kraliçesi Omphale seni köle olarak satın alacak" karşılığını verdi Ksenoklea da. "Bunu kabul ediyorum, ama bir gün bana bu felaketi yaşatan kişiyi de ailesiyle birlikte köle olarak satacağım!" diyerek yemin etti.[9] Bu anlatılanlara karşın bazı yazarlar Herakles'in kutsal sehpayı geri vermediğini söylerler. Buna göre tanrı Apollon bin yıl sonra bu kutsal emanetin Pheneus şehrine götürüldüğünü duyduğu zaman, bir zamanlar yoğun yağmurların suyunu şehirden tahliye etmek için bizzat Herakles'in kazmış olduğu kanalı kapatarak şehrin sel suları altında kalmasını sağlamış ve bu şekilde Phenealıları cezalandırmıştı.[10]

e. Anlatılanlardan tamamen farklı, bir diğer güncel hikâyeye daha rastlarız. Buna göre Lykos, Dirke ve Poseidon'un çocukları olan Euboialılar, kargaşa esnasında Thebai'ye saldırarak Kral Kreon'u öldürmüş ve tahtı ele geçirmişlerdi. Kopreus'un söylediklerinden Herakles'in öldüğüne inanan Lykos, Megara'yı baştan çıkarmaya çalıştıysa da genç kadın buna karşı koydu. Ancak isteğinden vazgeçmeyen Lykos, kendisini reddeden Megara ve çocuklarını tam öldürmek üzereyken Herakles'in Tartaros'dan zamanında gelmesiyle yaptığı hatayı hayatıyla ödedi. Lykos'un tarafında olan Hera bunun üzerine Herakles'i delirtti. Cesur savaşçı eşi Megara ve iki çocuğunun yanı sıra uşağı Aitolialı Stikhos'u da kendi elleriyle öldürdü.[11] Çocuklara ait mezarların yerlerini bilen ve "Ona bir takma isim verdik: 'Cezalandırıcı' diyen Thebaililerin söylediğine göre deliren Herakles bunlardan başka, eğer Tanrıça Athena araya girip onu sersemleten 'cezalandırıcı' dev kayayı fırlatmamış olsaydı, üvey babası Amphitryon'u da öldürecekti. Ne var ki gerçekte Amphitryon, Orkhomenos işgallinden çok önce hayatını kaybetmişti. Atinalıların iddia ettiğine göre, Herakles'in kendisini Tartaros'dan kurtardığı için ona minnettar kalan Theseus komutasındaki Atina ordusuyla Lykos'a karşı savaşan Herakles'e bu noktada yardım etmek için gelmişti. İşlenen cinayet karşısında donup kalan Theseus, buna karşın Herakles'i yeryüzündeki ve yeraltındaki günleri için onurlandırmış ve onu Atina getirmişti. Tedavisi Medeia tarafından ilaçlarla yapılan Herakles'i daha sonra Sikalos bir kez daha günahlarından arındırdı."[12]

1. Plutarkhos: On Love 9; Apollodoros: ii. 6. 1; Pausanias: x. 29. 3.
2. Sicilyalı Diodoros: iv. 31; Pausanias: iv. 33. 5; Sophokles: *Trakhiniai* 260.
3. Hyginus *Fabula* 14; Apollonius Rhodius: i. 88-9; Homeros: *Odysseia* viii. 226-8; Apollodoros: *a.g.e.*; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Sophokles: *a.g.e.*
4. Hesiodos, kritik – Sophokles *Trakhiniai* 266; Homeros: *Odysseia* xxi. 15; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Apollodoros: ii. 6. 2; Kritik – Homeros Odysseia xxi. 22.
5. Apollodoros: *a.g.e.*; Sophokles: *Trakhiniai* 271; Homeros: *a.g.e.*
6. Apollodoros: *a.g.e.*; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*
7. Apollodoros: *a.g.e.*; Pausanias: x. 13. 4; Hyginus: *Fabula* 32.
8. Apollodoros: *a.g.e.*; Hyginus: *a.g.e.*; Pausanias: ii. 21. 7; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*
9. Sophokles: *Trakhiniai* 248 ve 275 Hyginus: *a.g.e.*; Servius – Vergilius'un *Aeneis*'i viii. 300.
10. Plutarkhos: *On the Slowness of Divine Vengeance* 12; Pausanias: viii. 14. 3.
11. Hyginus: Fabula 32; Euripides: *Herakles* 26 ve 553; Servius – Vergilius'un *Aeneis*'i viii. 300; Kritik – Sophokles *Trakhiniai* 355; İskenderiyeli Hephaistion: vii, alıntılayan Phorios 490.
12. Euripides: *Herakles* 26, 1163, i. ve 1322; Pausanias: ix. 11. 2; Sicilyalı Diodoros: iv. 55; Menocertes, kritik – Pindaros *Isthmian Odes* iv. 104.

*

1. Anaerkil bir toplumda kraliyet ailesine mensup olan bir kadının boşanması, evlilikte kendi payına düşen krallığı terk ettiği ya da ondan vazgeçtiği anlamına gelir. Göründüğü kadarıyla Yunanistan'da tarihi çağlara ait geleneklerin yumuşamaya başlamasıyla, hükümranlık süresinin sonunda ölüme mahkûm edilmiş olan kutsal kral, ülkesinden kaçıp bir başka naip ile evlenerek hayatını kurtarmayı başarmıştır. Eğer durum bundan ibaretse Eurytos, kızıyla evlenmek isteyen Herakles'i sırf çocuklarını öldürdüğü için geri çevirmemiş –geleneksel olarak kurbanlar her yıl, kral Thebai'de egemenliğini ilan ettiği sırada sunulmaktaydı– aksine bunu, kendisine şart koşulan kutsal görevden* kaçmak için kullanmıştır. Okçulukta gösterilen başarıdan dolayı bir kadınla evlenmeye hak kazanmak bir Hint-Avrupa geleneği idi: Mahabharata'da bahsedildiği şekliyle Arjuna bu yolla Draupadi ile evlenmeye hak kazanırken, Ramayana'da Rama, Shiva'nın sağlam yayını bükmeyi başarıp Sita'ya sahip olur. Ayrıca, bir okun kompasın her iki noktasına ve diğerinin de uç tarafına doğru nişan alınıp atılması da, Hindistan ve Mısır'da kraliyet düğün ritüellerinin bir kısmını oluşturur. Efsanede bahsedilen kısraklar ise, Herakles'in İole ile evlenip Oikhalia Kralı olduğu sırada kurban olarak sunulan hayvanlar olabilirler. Ancak sonuç ne olursa olsun İphitos, kralın yerine geleneksel olarak her yıl sonu ya da öfkeye kapılan tanrıların gönlünü almak için yılın herhangi bir diliminde Thebai surlarından aşağı atılan vekilidir.

2. Herakles'in Delphoi'deki üç ayaklı sehpayı† alması, çok açık bir şekilde söz konusu tapınağın Dorlar tarafından ele geçirildiği anlamına gelir. Ayrıca kavga sırasında Zeus'un gönderdiği yıldırım da, Herakles'in kontrolüne vermektense Kehanet Merkezinin Apollon'un sorumluluğunda –tanrının, Dorik Birliğine mensup bir kabile olan Dymaneslerin koruyucusu olarak Dorların

çıkarlarını koruması koşuluyla– kalması gerektiği şeklindeki kararı sembolize eder. Gerçekte Dorlar olan Spartalıların Klasik Çağ'da Delphoi Kâhini'ni kontrolleri altına aldıkları şeklindeki iddia sadece bir söylentidir. Euripides, Herakles adlı eserinde üç ayaklı sehpanın ele geçirilişinden bahsetmez. Zira MÖ 421 yılında Atinalılar, Phokialıların Delphoi üzerindeki hâkimiyetlerini devam ettirme teşebbüslerinin sonucunda Nicias Antlaşmasıyla bozguna uğramışlar; Spartalılar da burayı her zaman kontrolleri altında tuttukları kukla bir devlet haline getirmekte ısrar etmişlerdi. Anlaşmazlığın tekrar baş gösterdiği 4. yüzyılın ortalarında, Delphoi'yi işgal eden Phokialılar, kendilerini savunacak birlikleri oluşturmada kullanmak üzere tapınağın bir kısım hazinesine el koymuş, ancak büyük bir bozguna uğrayıp bütün şehirlerinin yerle bir edilmesine engel olamamışlardı.

3. Görünen o ki Pythia'nın Herakles'e yaptığı sitem muhtemelen, Peloponnesos'u işgal eden ve kendilerine "Herakles'in Oğulları" adını veren Dorların rahibeye (Pythia), kendilerinden önce orada hükümranlık kuran selefleri Akhalar, Aioller ve İonialılar kadar saygı göstermedikleri anlamına gelir. Bahsedilen bu üç kavmin, Helen sığır krallarından ziyade, Mısır deltasında yaşayan ve geçimini tarımla sağlayan Libyalılar ile birtakım dini bağları vardı. Ksenoklea'nın selefi olan ve hükümranlığı altındaki Libyalılar tarafından "Sibyl" olarak adlandırılan Herophile ("Hera için değerli olan") ise Zeus ile Lamia'nın birlikteliğinden dünyaya gelen kızları idi (Pausanias: x. 12. 1; Euripides: *Prologue to Lamia*). Cicero, Alkmene'nin oğlunun (bir başka deyişle Dor Çağı öncesi Herakles), üç ayaklı sehpa için Apollon ile kavga eden kişi olduğunu reddederken bu görüşü destekler (*On the Nature of the Gods* iii). Dini kaygılar nedeniyle, Dorlu Herakles ile tanrı Apollon arasında geçen tartışmaya ılımlı bir hava vermek için sonradan birtakım girişimlerde bulunulmuştur. Bu nedenle bir Delphoi rahibi olan Plutarkhos, Herakles'in zaman içerisinde uzman bir kâhin ve bilge biri haline geldiğini, ayrıca "göründüğü kadarıyla üç ayaklı sehpayı dostça bir rekabet içerisine girdiği Apollon'dan aldığını" ileri sürmüştür (*Dialogue on the E at Delphoi* 6). Aynı yazar tanrı Apollon'un kehanet sehpasından dolayı Pheneus halkını cezalandırışını da tasvir ederken kasıtlı olarak, bahsi geçen kanalın Herakles tarafından kazılmış olduğunu özellikle vurgulamaktan kaçınmıştır.

* Hükümranlık süresinin sonunda kurban edilmek. (Çev. n.)

† Kehanet sehpası. (Çev. n.)

136.
OMPHALE

Tüm ticari anlaşmaların tanrısı olan Hermes tarafından Asya'ya götürülen Herakles burada isimsiz bir köle olarak satışa çıkarıldı. Tanrıların elçisi daha sonra satıştan elde edilen üç gümüş parayı İphitos'un yetim kalan çocuklarına götürdü. Ne var ki, verilen bedelin sadece kanla geri alınacağını söyleyen Eurytos, torunlarını kesin bir dille hiçbir şekilde para kabul etmemeleri konusunda uyarmıştı. Büyükbabalarının sözünden çıkmayan çocuklar parayı kabul etmeyince paranın akıbeti Hermes'de bir sır olarak kaldı.[1] Pythia'in yaptığı kehanette belirttiği gibi Herakles, ticaretten iyi anlayan Lydia Kraliçesi Omphale tarafından satın alındı. Herakles, efendisine sadık kalarak onun hizmetinde bir yıl ya da bazılarının söylediği gibi üç yıl çalıştı ve haydutlar tarafından istilaya uğrayan Küçük Asya'yı onlardan temizledi.[2]

b. Kraliçe Omphale, Jordanes'in kızı ve bazı yazarların ileri sürdüğüne göre Tantalos'un annesiydi. Hükümranlığı altına aldığı ülkesini, Ares ve Theogone'nin oğlu olan talihsiz kocası Tmolos'dan devralmıştı. Anlatılanlara göre Tmolos, Karmanorion Dağı'nda –bu dağa, bir yabandomuzu tarafından burada öldürülen Dionysos ile Aliksirrhoe'nin oğlu Karmanor'un adı verilmişti– avlandığı sırada, Tanrıça Artemis'in sadık hizmetkârlarından biri olan Arrhippe adında güzel bir avcıyı görmüş ve ona âşık olmuştu. Tmolos'un tehdit ve yalvarışlarına aldırmayan Arrhippe, hemen efendisi Tanrıça'nın tapınağına kaçtı. Ancak tapınağın kutsallığını hiçe sayan Tmolos, genç kızı burada yakalayarak ona Artemis'e ait divanda sahip oldu. Bunun üzerine Arrhippe, Tanrıça Artemis'e dualar ettikten sonra kendisini tapınağın bir direğine astı. Olan bitenden sonra Artemis de öfkeden deliye dönmüş bir boğayı Tmolos'un üzerine gönderdi. Boğanın boynuz darbesiyle havaya fırlayan Tmolos, ucu sivrilmiş kazıklar ile keskin kayaların üzerine düşerek feci bir şekilde can verdi. Omphale'den dünyaya gelen oğlu Theoklymenos onu aynı yerde gömdü ve dağa da "Tmolos" adını verdi. Aynı adla anılan bir şehir de

bu dağın eteklerine kuruldu, ancak İmparator Tiberios'un hüküm sürdüğü tarihlerde meydana gelen bir deprem tüm şehri yerle bir etti.[3]

c. Herakles'in köleliği sırasında göstermiş olduğu yararlılıklar arasında, uykudayken kendisini soymayı âdet haline getiren Efesli iki Kerkopun yakalanması da vardı. Passalos ile Akmon; Olos ve Eurybatos ya da Sillos ile Triballos adlarıyla anılan bu Kerkoplar ikiz kardeştiler. Bunlar, Okeanos ile Theia'nın oğullarıydı. Bütün dünyayı dolaşıp, hilelerine her gün yenilerini ekliyor ve yeryüzünün bilinen en büyük yalancılar olarak ünlerine ün katıyorlardı. Anneleri Theia, oğullarını Herakles'ten uzak durmaları konusunda uyarmış ve onlara söylediği, "Benim küçük beyaz kıçlılarım. Ne olursa olsun kara kıçlı adamdan sakınmalısınız" sözü zaman içerisinde bir atasözü haline gelmişti. "beyaz kıçlı" kelimesinin karşılığı şimdilerde "korkak, basit ve şehvet düşkünüdür".[4] İki kardeş birer mavi sinek kılığına girerek Herakles'in yatağı etrafında dönme alışkanlığından vazgeçmedi. Ne var ki bir gece Herakles ikisini de yakalayıp gerçek kılıklarına dönmelerini sağladı ve ayaklarından uzun bir sırığın ucuna asıp onları omzuna aldı. Bu halde sırığa bağlı kalan Kekroplar Herakles'in, aslan postunun kapamadığı ve daima güneşte kaldığı için eski bir deri parçası gibi simsiyah olan, ayrıca Girit Boğası ile Kakos'un etrafa ateş saçan nefeslerinden nasibini alan kıçını gördüklerinde, bir yandan yeniden görmek için başlarını aşağıya sarkıtıyorlar; diğer yandan da gördükleri karşısında kahkahaya gülüyorlardı. İki tutsağın bu şekilde gülmesi Herakles'i oldukça şaşırttı ve olayın nedenini öğrendiğinde de tıpkı iki kardeşin yaptığı gibi kendisi de kahkahalara boğuldu. Hatta Herakles o kadar neşelendi ki, iki haydut en sonunda, cesur savaşçıyı kendilerini serbest bırakması konusunda ikna etmeyi bile başardı. Bununla beraber, her ne kadar Küçük Asya sınırları içerisinde bulunan ve Kekropelerin uğrak yeri olan bir Asya şehrine Kerkopia, Thermopylai'de bulunan bir kayaya da "kara kıçlı" adı verilmiş olsa da, anlatılan bu olayın bir başka macera sırasında meydana gelmiş olabileceği kuvvetle muhtemeldir.[5]

d. Bununla beraber bazı yazarlar Kerkopelerin, Zeus'u kandırmaya çalıştıklarından dolayı en sonunda birer taşa dönüştürüldüklerini söylerken, diğer bir grup yazar ise iki kardeşin başvurduğu hilelerden dolayı yine Zeus tarafından uzun sarı saçlı maymunlara çevrildiğini ve Pithekuasae adındaki İtalya adalarına gönderildiğini ileri sürerler.[6]

e. Lydia sınırları içerisinde bulunan bir vadide Syleus adında bir haydut yaşamaktaydı. Oradan geçen yolcuları yakalayarak asma bahçelerinde zorla çalıştıran bu haydudun üzüm asmalarını Herakles köklerinden koparark yerle bir etti. Bir defasında da İtoneli Lydialılar Omphale'nin ülkesini yağmalamaya kalkışmış, ancak Herakles onların da üstesinden gelerek İtone'yi yerle bir etmişti.[7] Herakles, Kelainai'de yaşayan Lityerses adlı bir çiftçiyle de uğ-

raşmak zorunda kaldı. Kral Minos'un yasak aşklarından birinin meyvesi olan Lityerses önce oradan geçen yolcuları konuk ediyor, daha sonra da onları kendisi ile birlikte ekin biçmek için yarışmaya zorluyordu. Eğer yabancılar yorgunluktan bitap düşüp artık çalışamaz bir duruma gelirlerse de onları kamçılıyor ve akşam olup yarışmayı kazandığında da kurbanlarının başlarını kesip ekin demetinin içine koyuyor ve bütün bunları yaparken de hüzünlü şarkılar söylüyordu. Günlerden bir gün Herakles, Hermes'in oğlu çoban Daphnis'i kurtarmak için Lityerses'in yaşadığı yere geldi. Daphnis, korsanlar tarafından kaçırılan sevgilisi Pimplae'nin kaybolmasının ardından her yerde onu aramış ve en sonunda genç kızın Lityerses'in kölelerinin arasında olduğunu öğrenmişti. Daphnis de diğer kurbanlar gibi Lityerses'in davetini kabul etmek zorunda kalmıştı. Ancak Herakles bu kez de genç adamın yerini alarak onun yerine bu yarışmaya katıldı ve rakibini geride bırakarak tırpanıyla onun kafasını kesip gövdesini Maiandros Nehrine fırlattı. Bu işte en karlı çıkan Daphnis oldu; zira genç adam sevgilisine kavuşmakla kalmamış, aynı zamanda Herakles ona Lityerses'in sarayını düğün hediyesi olarak vermişti. Phrygialı çiftçiler Lityerses'in anısına uzun bir zaman, ilk Mısır Kralının oğlu olan ve aynı şekilde hasat yerinde hayatını kaybeden Maneros'un anısına yakılan ağıda benzer bir şarkıyı söylemeye devam ettiler.[8]

f. Herakles'in son kahramanlığı Lydia sınırları içerisinde bulunan Sagaris Nehri kenarında yaşayan ve ürünleri yerle bir edip birçok insanın canını alan devasa bir yılanın hakkından gelmek oldu. Herakles'in gösterdiği bütün bu yararlılıklardan sonra Kraliçe Omphale en sonunda kölesinin gerçek ismini ve şeceresini anladı ve azat ederek birbirinden değerli hediyelerle Tiryns'e geri gönderdi. Bu arada Zeus da bu kahramanlığın anısına Ophiukhos'u bir takımyıldızı olarak gökyüzüne çıkardı. Sagaris Nehri ise ismini, Myndon ve Aleksirrhoe'nin oğlundan almıştı. Anlatılanlara göre Sagaris, Mysterionlarını küçük görüp iktidarsız rahiplerine hakaret ettiği için Ana Tanrıça tarafından delirtilmiş ve genç adam en sonunda kendisini nehrin sularına atarak hayatına son vermişti.[9]

g. Kraliçe Omphale, Herakles'i bir dövüşçüden ziyade âşığı olarak satın almıştı. Her ikisinin birlikteliğinden Lamos; Persler Sardis'i ele geçirdiklerinde kendisini cenaze ateşinin üzerine atarak intihar etmeye çalışan Kral Kroisos'un atası olan Agelaos ile Laomedon adlarında üç erkek çocuk dünyaya geldi.[10] Bazı yazarlar bunlara, borazanın mucidi olan ve Lydialı göçmenleri Tyrrhenialılar ismini aldıkları Etrurya'ya götüren Tyrrhenos ya da Tyrsenos adında bir dördüncüsünü de eklerler. Ne var ki Tyrrhenos'un Kral Atys'in oğlu olduğu ve Herakles ile Omphale'nin uzaktan akrabası olma ihtimali akla daha yatkındır.[11] Herakles Kraliçeden başka onun hizmetinde olan Malis adındaki bir kadınla da birlikte olmuş ve bu ilişkiden Kleodaios ya da Kleola-

os ile Kral Kroisos'un Sardis tahtından uzaklaştırdığı Lydia hanedanlığının kurucusu olan Alkaios dünyaya gelmişti.[12]

h. Kısa bir süre sonra Herakles'in üzerindeki aslan postunu ve telli kavaktan yaptığı tacı çıkarıp bunların yerine değerli taşlardan yapılmış kolyeler, altın bilezikler, başına kadınların giydiğine benzeyen bir sarık, mor bir şal ve beline de bir Maionia kemeri taktığı haberi Yunanistan'a ulaştı. Etrafında bir grup zevk düşkünü İonialı kadın bulunduğu halde Herakles burada ya –anlatılanlara göre– parlak yün sepetinden çıkardığı yünleri birbirinden ayırmakta ya da iplik eğirmekteydi. Bütün bunları yaparken de efendisinin azarlamalarıyla korkudan titremekteydi. Herakles'in sakarlığı tutup parmakları kirmene kazayla değdiğinde ise Omphale onu altın sandallarıyla vurarak cezalandırıyor ve kendisini eğlendirmesi için geçmişte gösterdiği kahramanlıkları tekrar tekrar anlattırıyordu. Bütün bunları yaparken Herakles en ufak bir utanma duygusu hissetmiyordu. Bundan dolayı ressamlar, Omphale'yi aslan postu giyip sopa ve yayını kuşanmış bir halde resmederlerken, cesur savaşçıyı sarı bir jüpon içerisinde Omphale'nin hizmetkârları tarafından saçlarının taranıp tırnaklarının törpülenmesine izin verir bir halde tasvir etmişlerdir.[13]

i. Buna karşın gerçekte olanlar sadece aşağıda anlatılacaklardan ibaretti. Günlerden bir gün Herakles ve Omphale Tmolos'a ait olan asma bahçelerini ziyaret etmekteydiler. Lüle lüle haline getirip güzel kokular sürdüğü saçlarıyla kraliçe, altın işlemeli mor bir giysi giymişti. Bu sırada Herakles de büyük bir nezaketle güneş şemsiyesini Omphale'nin başının üzerinde tutmaktaydı. Tam bu esnada Pan, uzaklardaki bir tepenin üzerinden her ikisini görmüş ve Omphale'ye hemen oracıkta âşık olmuştu. Tanrı, dağ tanrıçalarına dönerek haykırır bir sesle, "Bundan sonra benim tek aşkım şu kadın olacak" diye bağırdı. Bütün bunlar olurken Omphale ve Herakles de daha önceden gitmeye karar verdikleri tenha mağaraya ulaşmışlar ve burada eğlence olsun diye giysilerini değiştirmişlerdi. Kraliçe, Herakles'e giysisini vermiş ve küçük geldiği için üzerinde çok komik duran kemeriyle giysiyi beline sarmıştı. Her ne kadar Omphale, kemeri en son kopçaya kadar açtıysa da yine de beline çok küçük geldi ve Herakles onu ek yerlerinden uzatmak zorunda kaldı. Aynı şekilde kraliçeye ait sandalların ipleri de Herakles'in ayaklarını sarmaktan çok uzak bir haldeydi.

j. Herakles ve Omphale bu mağarada akşam yemeklerini yedikten sonra, ertesi gün şafakta Dionysos'a kurban sunmaya karar verip yattılar. Zira şarap tanrısı hizmetkârlarına bu tür olaylardan hemen sonra kendilerini arındırmaları konusunda şart koşmuştu. Tam gece yarısında mağaraya gizlice gelen Pan, içerisi çok karanlık olduğu için el yordamıyla Omphale'ye ait olduğunu sandığı yatağa doğru yöneldi. Gerçekten de yatakta uyuyan kişi baştan aşağıya ipek giysiler içerisindeydi. Tanrı, titreyen elleriyle uyuyan kişinin gece-

liğini çıkarmaya ve ellerini vücudunda dolaştırmaya başladı. Ne var ki tam bu sırada uyanan Herakles, yanlışlıkla kendisine saldıran tanrıyı bir bacağından tuttuğu gibi mağaranın karşı tarafına fırlattı. Çığlık ve inlemelere uyanan Omphale, hemen meşalelerin yakılmasını emretti. Çok geçmeden her ikisi de mağaranın bir köşesine kıvrılıp yaralarını tedavi etmeye çalışan Pan'ı karşılarında gördüklerinde kahkahalara boğuldu. Tanrı o günden sonra giysilere karşı derin bir nefret duydu ve ritüellere katılacak hizmetkârlarına çıplak gelmelerini emretti. Herakles'ten intikamını ise, etrafa kraliçenin giysilerini giymenin onda bir alışkanlık halini aldığını ve sapık davranışlar sergilediği söylentisini yayarak aldı.[14]

1. Apollodoros: ii. 6. 3; Sicilyalı Diodoros: iv. 31; Pherekydes, kritik – Homeros *Odysseia* xxi. 22.
2. Sophokles: *Trakhiniai* 253; Apollodoros: ii. 6. 2; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*
3. Apollodoros: ii. 6. 3; Plutarkhos: *On Rivers* 7; Tacitus: *Historiae* (Tarihler) ii. 47.
4. Apollodoros: *a.g.e.*; Suidas – Kerkopes; Kritik – Lukianos Aleksandros 4; Tzetzes: *On Lycophron* 91.
5. W.H.Roscher: *Lexikon der griechischen und römischen Mytologie* ii. 11. 66.; İ. K. O. Müller: *Dorlar* i. 464; İskenderiyeli Claudius: v. 2; Herodotos: vii. 216.
6. Suidas – Kerkopes; Harpocration – Kerkopes, alıntı Ksenagoras; Eustathios – Homeros *Odysseia* xix. 247; Ovidius: *Metamorphoses* xiv. 88.
7. Tzetzes: *Chiliades* ii. 432; Sicilyalı Diodoros: iv. 31; Dionysios: *Description of the Earth* 465; Bizanslı Stephanos – Itone.
8. Kritik – Theokritos: *İdiller* x. 41; Athenaios: x. 41; Atheneus: x. 615 ve xiv. 619; Eustathios – Homeros 1164; Hesykhios, Photios ve Suidas – Lityerses: Polluks: iv. 54.
9. Hyginus: *Poeticon astronomicon* ii. 14; Plutarkhos: *On Rivers* 12.
10. Sicilyalı Diodoros: iv. 31; *Bakkhylides*: iii. 24-62; Apollodoros: ii. 6. 3; Palaiphatos: 45.
11. Pausanias: ii. 21. 3; Herodotos: i. 94; Strabon: v. 2. 2; Halikarnaslı Dionysios: i. 28.
12. Hellanicus: *Fragman* 102, ed. Didot; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.* Eusebios: *Preparation for the Gospel* ii. 35; Herodotos: i. 7.
13. Ovidius: Heroides ix. 54; Lukianos: *Thcon Dialogoi* (Tanrıların Konuşmaları) 13; Plutarkhos: *On Whether an Aged Man Ought to Meddle in State Affairs* 4.
14. Ovidius: *Fasti* ii. 305.

*

1. Karmanor çok büyük bir olasılıkla, benzer şekilde bir yabandomuzu tarafından öldürülen Adonis'in sahip olduğu unvanlardan biridir. Tmolos'un Tanrıça Artemis'in tapınağına yaptığı saygısızlık ile işlediği cinayetten dolayı Eurytos'un çocuklarına bedel ödemesi gerektiği şeklindeki Herakles'e koştuğu şartın tam olarak ne zaman vuku bulduğu bilinmemektedir. Buna karşın göründüğü kadarıyla her iki olay da tarihi bir dayanağa sahiptir. Akla gelen olasılık Omphale'nin, Delphoi'deki omphalos'un koruyucusu olan, bedelin ödenmesi gerektiğine karar veren ve bu bedel ödenene kadar Herakles'in tapınakta köle olarak kalmasını sağlayan Pythia'yı sembolize ettiği şeklindedir. Ayrıca, "Omphale"nin aynı zamanda bir Lydia kraliçesinin de ismi olma-

sı nedeniyle Herakles'in köleyken yaşadığı olaylar mitologlar tarafından birtakım geleneklerle uygunluk göstermesi için değiştirilmiş olabilir.

2. Kendilerine atfedilen birbirinden farklı birçok isimden de anlaşıldığı kadarıyla Kerkopeler keres ya da Spitelerin kendileriydi. Yanıltıcı ve yıkıcı rüyalar kılığına girerek beliren bu yaratıklar, yalnız başına Kâbusa karşı koymayı başarabilen Herakles'e göründüklerinde kahraman tarafından engellenmiş olabilirler. Her ne kadar Kekropeler (bu yaratıkların isimleri de Kerkope sözcüğünün bir başka varyantıdır) gibi ilk başlarda basit birer hayalet şeklinde tasvir edilmiş olsalar da, sonraki çağlara ait sanat eserlerinde her iki kardeş kerkopithekoi "maymunlar" formuyla resmedilmişlerdir. Bunun sebebi belki de, Kartacalı tüccarların zengin Yunan ve Roma hanımefendilerine, Herakles'in özdeşleştirildiği ve ona atfedilen Sütunlardan biri olan Cebelitarık'tan evcil maymunlar getirmiş olmalarıdır. Yunanlıların Pithekusai adını verdiği ve Nepal Körfezinin kuzeyinde iki ada olan İskhia ve Prokida'da maymunların yaşamamış olup olmadığı anlaşılmamaktadır. Gerçekte bu isimler, o bölgelerde üretilen pithoi, yani kavanozlara atfedilen kavramlardan ibarettir (Plinius: *Naturalis Historia* iii. 6. 12).

3. Bağbozumu mevsiminde Asma ruhu onuruna yabancıları yakalayıp öldürmede kullanılan bağcı kostümleri Suriye ve Küçük Asya'da oldukça yaygındı. Ayrıca, Avrupa'nın yanı sıra benzer bir kurban etme ritüeliyle bu iki bölgede de karşılaşılmıştır. Sir James Frazer *Altın Dal* adlı eserinde bu konuyu bütün ayrıntılarıyla ele almıştır. Herakles burada, girdikleri savaşların daha yıkıcı ve acımasız bir hal aldığı zamanlarda bile Yunanlıların büyük bir gururla anlattıkları sosyal bir reform niteliğindeki insan kurban etme ritüellerinin yasaklanmasıyla ilişkilendirilmiştir.

4. Klasik Çağ yazarları Herakles'in Kraliçe Omphale'nin hizmetinde köle olarak çalışmasını, güçlü kuvvetli bir erkeğin nasıl kolaylıkla tutkulu ve şehvetli bir kadına köle olabileceğini anlatan bir alegori haline getirmişlerdir. Aynı yazarlar bu anlamda Omphale'nin isminin açık bir şekilde ortaya koyduğu şekliyle, göbeği kadın tutkusunun merkezi olarak algılamışlardır. Ancak söz konusu fabl bundan ziyade, anaerkil yaşam düzeninden ataerkil düzene geçişin ilk çağlardaki gelişimini gözler önüne serer. Bu safhada Kraliçenin kavalyesi olarak kral, çeşitli seremoni ve kurban etme törenlerinde onun yerine vekalet etme ayrıcalığına sahipti; sadece kraliçenin kaftanını giydiği zamanlarda bu yetkiye sahipti. Kalıtlardan anlaşıldığı kadarıyla söz konusu bu sistem Sümerlerin yaşadığı ilk çağlarda Lagash'da uygulanmaktaydı. Ayrıca, birçok Girit sanat eserinde erkekler kurban ritüellerinde kadın kıyafetleri giydikleri halde tasvir edilmiştir; bu giysiler arasında sadece Hagia Triada lahidinde olduğu gibi benekli pantolon-etekler değil, aynı zamanda Knossos'daki saray freskinde görüldüğü şekliyle fırfırlı etekler de bulunmaktaydı.

Herakles'in köleliği Batı Afrika orijinli anaerkil geleneklerle açıklanabilir: Briffault'un öne sürdüğü şekliyle Abronlar ile Loango ve Daura'da kral, bütün güçlerden arınmış bir şekilde doğuştan köledir. Agonna, Latuka, Ubemba ve çevresinde ise iktidarda, hiçbir zaman evlenmeyen ancak kendisine köle âşıklar seçen bir kraliçe bulunur. Buna ilaveten benzer bir diğer hiyerarşik yaşam düzeni ise, rahibelerini Troyalı Athena'ya gönderme ayrıcalığına sahip olan tarihi Locria hanedanlığında varlığını Klasik Çağ'a kadar sürdürebilmiştir. Sözü edilen bu halk MÖ 683 yılında Orta Yunanistan'dan İtalya'nın güneyindeki Epizephyria Locri'ye "asil kadınların kölelerle hiçbir ayırım yapmadan yaşadığı aşk ilişkilerinden kaynaklanan skandal nedeniyle" göç etmek zorunda kalmıştı. Helen soyundan olmayan ve evlilik öncesi rasgele cinsel ilişkiye girmeyi Girit, Karia ve Amoritelerin yaptığı gibi gelenek haline getiren Locrialılar oldukça katı bir şekilde anaerkil şecereye sadık kalmakta ısrar ettiler (Dionysos: *Description of the Earth* 365-7; Polybios: xii. 6b). Aynı gelenek çok büyük bir olasılıkla Helen öncesi dönemde Yunanistan ve İtalya'da da uygulanmaktaydı. Buna karşın anaerkil yaşam düzeniyle günümüzde yalnızca, Epizephyria Locri yıkıntılarının yanında bulunan Bagnara'da karşılaşırız. Uzun ve pliseli etekler giyen Bagnarotlar, birkaç gün süren ve bazen iki yüz kiloya kadar varan yüklerini kafalarının üzerinde taşıdıkları ticari gezilerine çıplak ayakla çıkarken, erkeklerini de çocuklara bakmaları için evde bırakırlar. Erkekler zıpkınlarıyla bütün marifetlerini sergiledikleri ilkbahardaki kılıçbalığı sezonu ile tepelere çıkıp mangal kömürü yaktıkları yaz aylarında tatil yaparlar. Her ne kadar Bagnera'nın resmi lideri St. Nicholas ise de, hiçbir Bagnarot bu gerçeği etmez. Buna ilaveten semt papazı bölgede yaşayan insanların Bakireye Oğuldan bile daha fazla önem verdiğinden şikâyet eder. Sözü edilen Bakire, onuruna Klasik Çağ'da Locri'yi meşhur kılan görkemli tapınağın inşa edildiği Kore'nin, bir başka deyişle Genç Kızın yerini almıştır.

137.
HESİONE

Kraliçe Omphale'ye bir köle olarak hizmetini tamamlayan Herakles, Tiryns'e geri döndü ve hemen Troya'ya karşı sefer hazırlıklarına başladı. Bu arada delilik illetinden tamamen kurtulmuş[1] ve seferi gerçekleştirmek için kendince yeterince sebep sıralamıştı. O ve Telamon, Amazonların ülkesinden evlerine dönerken ya da Argonautlarla birlikte Sigeion'a demir attıklarında, Laomedon'un kızı Hesione'yi üzerindeki mücevherlerin dışında tamamen çırılçıplak bir vaziyette Troya sahilindeki bir kayaya zincirlerle bağlanmış olduğunu gördüklerinde hayretten şaşkına dönmüşlerdi.[2] Görünüşe göre Laomedon, şehrin duvarlarını inşa eden ve sürülerine çobanlık yapan Poseidon ve Apollon'a daha önceden söz verdiği bedeli ödememiş Deniz Tanrısı da kralı cezalandırmak için ülkeye bir deniz canavarı göndermişti. Bazı yazarlar Laomedon'un o yıl krallığında doğan bütün sığırları kurban etmesi gerektiğini söylerken, diğer bir grup yazara göre ise Laomedon tanrılara günlük çok düşük bir ücret ödemeye söz vermiş, buna rağmen onları otuz drahmiden fazla dolandırmıştı. İntikam olarak Apollon ülkeye veba illetini göndermiş, Poseidon da ülkede yaşayanları öldürüp deniz suyunu taşırarak tarlalara zarar vermesi için bir deniz canavarını görevlendirmişti. Bir başka hikâyeye göre ise, Laomedon Apollon'a olan borcunu ödemiş ancak Poseidon'u ihmal etmiş ve bunun üzerine de Deniz Tanrısı veba illetinin yanı sıra ülkeye canavar musallat etmişti.[3]

b. Laomedon bunun üzerine Zeus-Ammon Kâhini'ni ziyaret etti ve ondan öz kızı Hesione'yi canavara yem olarak sahile bırakması gerektiği öğüdünü aldı. Ancak kral ısrarla, ilk olarak ülkenin diğer önde gelenlerinin kendi kızlarını kurban etmedikleri taktirde bu şartı asla yerine getirmeyeceğini söyledi. Ülkede yaşayanlar ümitsizlik içinde, öfkesinde Poseidon'dan hiç de geri kalmayan Apollon'a danıştılarsa da tanrı onlara çok az umut verdi. Birçok aile çocuklarının güvenliği için onları başka ülkelere gönderdi. Bunun üzerine

Laomedon, üç kızını da başka yerlere göndermeyip evinde tutan Phoinodamas'a kızlarından birini canavara sunulmak üzere göndermesi için baskı yapmayı denediyse de hemen meclisi toplayan Phoinodamas, başlarına gelen bu felaketten yalnızca Laomedon'un sorumlu olduğunu ve dolayısıyla kızını kurban ederek cezasını çekmesi gerektiğini söyledi. En sonunda kura çekilmesine karar verildi ve kura sonucunda Hesione canavara gönderilmek ve Herakles'in onu bulduğu kayaya zincirlenmek üzere seçildi.[4]

c. Genç kızı kayaya bağlayan zincirleri kıran Herakles, daha sonra şehre gelerek krala canavarla başa çıkabileceğini ancak bunun karşılığında, Zeus'un Ganymedes'i alıkoymasının karşılığında ona verdiği, bir eşi benzeri daha olmayan, ekinlerin üzerinde koştuklarında başakları dahi yere eğdirmeyen, şeklini bile bozmadan suyun üzerinde koşabilen kar beyazı iki at ya da kısrağı kendisine vermesini istedi. Laomedon bu teklifi hiç tereddütsüz hemen kabul etti.[5]

d. Tanrıça Athena'nın da yardımlarıyla Troyalılar Herakles'e kendisini, denizden kafasını çıkarıp ülke insanlarına kök söktüren canavardan koruyacak olan büyük bir duvar inşa etti. Yaratık henüz inşa edilen surlara ulaştığında devasa ağzını açar açmaz, Herakles silahlı bir şekilde canavarın ağzına atlayarak boğazından vücuduna girdi. Cesur savaşçı üç gün sonra zaferle bulunduğu yerden çıktığında kafasındaki bütün saçları kaybetmişti.[6]

e. Bundan sonra ne olduğu tam bir tartışma konusudur. Bazıları Laomedon'un Hesione'yi Herakles'le evlendirdiğini söyler. Kral, cesur savaşçıyı Argonautlarla sefere çıkarken karısını ve kısraklarını Troya'da bırakması için ikna etti. Ne var ki Kutsal Postun kazanılmasından hemen sonra hırsına yenik düşen Kral, Herakles'in, ne kızı Hesione'yi ne de atları almasına izin verdi. Diğer bir grup yazar ise Laomedon'un bir ya da iki ay önceden Herakles'e, Hylas'ı bulmak için Troya'ya geldiği sırada hayır cevabını verdiğini ileri sürmekteydi.[7]

f. Buna karşın efsanenin en ayrıntılı versiyonu, Laomedon'un ölümsüz olan atları ölümlülerle değiştirerek Herakles'i dolandırdığı şeklindedir. Buna göre Herakles, aldatıldığını anladığında Troyalıları savaş açmakla tehdit etmiş ve deniz yoluyla oradan uzaklaşmıştı. İlk olarak Zeus ve Apollon onuruna bir sunak inşa ettiği Paros'u ziyaret eden cesur savaşçı buradan da, Laomedon'un başına gelecek olan felaketi kehanetle bildirdiği Korinth Boğazı'na geçti. En sonunda doğduğu yer olan Tiryns'e gelerek burada asker toplamaya başladı.[8]

g. Bütün bunlar olurken Laomedon, Phoinodamas'ı öldürüp yetim kalan üç kızını da, düzenleyecekleri vahşi hayvan gösterileri için kurbanlar arayan Sicilyalı tüccarlara sattı. Ancak kızlar Sicilya'ya geldiklerinde Tanrıça Aphrodite tarafından kurtarıldılar. En büyükleri olan Aigesta, bir köpek kılığına gi-

ren Nehir Tanrısı Krimissos ile birlikte oldu ve ona Latinlerin Akestes ismini verdiği Aigestes adında bir erkek çocuk dünyaya getirdi.[9] Aigestes, Troya'dan beraberinde getirdiği Ankhises'in yaşadığı yasak bir ilişkiden dünyaya gelen oğlu Elymos'un da yardımlarıyla sonraları Segesta denilen Aigesta; karısının ölümünden sonra onun ismiyle anılan Entella; Eryks ve Aska şehirlerinin kurucusu oldu. Anlatılanlara göre Aigesta en sonunda Troya'ya dönerek Kapys ile evlendi ve bu evlilikten Ankhises dünyaya geldi.[10]

h. Herakles'in Troya'ya karşı düzenlediği sefere, her biri elli küreklik 18 büyük gemiyle mi; yoksa sadece altı küçük tekne ve çok az sayıdaki askerle yola çıktığı tartışma konusudur.[11] Ancak kesin olan şey, İolaos, Telamon'un oğlu Aiakos, Peleus, Argivli Oikles ve Boiotialı Deimakhos'un kendisi ile birlikte denize açıldığıdır.[12]

i. Herakles, Telamon'u arkadaşlarıyla birlikte ziyafet çekerken bulmuştu. Yemek masasına gider gitmez kendisine altın bir kap içerisinde şarap sunulan Herakles, içkisini içmeden birkaç damlasını Zeus onuruna yere döktü. Hemen ardından da Telamon'un eşi Periboia'nın doğum yapmak üzere olduğunu görüp, ellerini gökyüzüne doğru kaldırarak "Ey kudretli Zeus, Telamon'a öyle bir oğul ver ki, derisi bu aslan postu kadar kalın, en az onun kadar da cesaretli olsun" diye dua etti. Bunun üzerine Zeus da kartal aracılığı ile cevabını gönderdi ve Herakles, Telamon'a dönerek duanın gerçek olacağını bildirdi. Gerçekten de ziyafet sona erdikten hemen sonra Periboia Büyük Aias'ı dünyaya getirdi. Herakles hemen bebeği, gelecekte yenilmez bir savaşçı olması için aslan postuna sardı. Ne var ki çocuğun koltuk altı ve boyun kısmı ok kılıfına denk geldiği için açıkta kalmıştı.[13]

j. Troya'ya demir attıklarında Herakles diğer savaşçılarla birlikte şehre saldırmak için harekete geçerken, Oikles'i gemileri koruması için limanda bıraktı. Hiç beklemediği bu olay karşısında ordularını bir araya getirecek zamanı bulamayan Laomedon, köylülere kılıç ve meşaleler vererek onlardan donanmayı yakmalarını istedi. Oikles ölünceye kadar donanmaya saldıranlara karşı koyduysa da uzun süre direnemedi ve yoldaşları çok geçmeden yoldaşları gemilerine binerek oradan uzaklaştı. Bunun üzerine kral şehre tekrar geri döndü ve kısa süren bir çatışmanın ardından şehre girip kapıları kapamayı başardı.

k. Uzun süreli bir kuşatmayı bekleyemeyecek kadar sabırsız olan Herakles, hemen şehre saldırmayı emretti. Surlarda gedik açıp şehre ilk giren Telamon oldu. Kahramanca dövüşen savaşçı, vücudunun ölümcül yaralar alabileceği yerleri babası Aiakos'un dokuduğu kalın kumaşlarla örtmüştü. Kıskançlıktan deliye dönen Herakles, ancak onun arkasından şehre girebilmişti. Herakles'in, kendisini öldürmek için kılıcını kınından çıkardığını görür görmez, hemen yere eğildi ve surlardan kopan büyük taşları bir araya getirme-

ye başladı. Şaşkına dönen Herakles, "Bunlarla ne yapıyorsun?" diye bağırınca da Telamon hazır cevap bir şekilde, "Bu taşlarla Muzaffer Herakles, Felaketlerin Düşmanı olan Herakles onuruna bir sunak inşa ediyorum" dedi.[14] Bunun üzerine Herakles, dostuna dönerek, "Troya'nın ele geçirilme işini sana veriyorum" deyip onu onurlandırdı ve yoluna devam etti. İlk olarak Laomedon'u sonra da Podarkes dışındaki bütün oğullarını öldürdü ve şehri ele geçirdi. Zira sadece Podarkes, Laomedon'un söz verdiği kısrakları Herakles'e vermesi gerektiğini söyleyip, babasına karşı çıkmıştı. Herakles içindeki intikam ateşini bu şekilde söndürdükten sonra Telamon'u Hesione ile ödüllendirdi ve genç kadına istediği köleyi satın almakta serbest olduğunu söyledi. Bunun üzerine Hesione de Podarkes'i seçti. "Çok güzel" dedi Herakles ve daha sonra Podarkes'e dönerek "Ancak bunun için ilk önce bir köle olarak satılman gerekiyor." Bunun üzerine Podarkes'in köle gibi satılması için hazırlıklara başlandı. Tam bu sırada Hesione başındaki altın duvağı vererek onu kurtardı. Bu olaydan sonra Podarkes'e "kurtarılan" anlamına gelen Priamos adı verildi. Ancak bazı yazarlar bütün bunlar olurken Podarkes'in henüz çok küçük yaşta olduğunu söylerler.[15]

l. Herakles Troya'yı yerle bir ettikten sonra Priamos'un tahta geçmesini sağladı ve denize açıldı. Telamon'a Salamis'e kadar eşlik eden Hesione ona, bir yasak ilişkinin mi, yoksa evliliğin mi meyvesi olduğu tartışılan Teuker adında bir erkek çocuk dünyaya getirdi.[16] Hesione daha sonra Telamon'u terk ederek Küçük Asya'ya kaçtı, buradan da denizi geçerek Kral Arion'un onu bir ormanda saklanmış bir halde bulduğu Miletos'a kaçtı. Genç kadın burada Telamon'a, Arion'un öz oğlu gibi büyütüp Telamon'un Asyalı savaşçıları olan Leleglerin ya da bazılarının dediği gibi Lesboslıların kralı ilan ettiği Trambelos adında bir erkek çocuk daha dünyaya getirdi. Troya Savaşı sırasında Akhilleus, Miletos'a saldırdığında Trambelos'u öldürmüş ve onun Telamon'un oğlu olduğunu çok sonra öğrendiğinde büyük bir acıya boğulmuştu.[17]

m. Bazı yazarlar Oikles'in Troya'da hayatını kaybetmediğini, kahramanın, torunu Alkmaion'un Erinyler tarafından delirtildiğinde hâlâ hayatta olduğunu ileri sürerler. Oikles'in mezarı Boreas'ın Megapolita bölgesinin hemen yakınındaki Arkadya'da bulunmaktadır.[18]

n. Bütün bunlar olurken, ninniler söyleyen Uyku, Zeus'u kendinden geçirdiği bir sırada Tanrıça Hera, Boreas'ı yanına çağırarak ona Herakles'in yolunu Kos'a döndürecek bir fırtına çıkarmasını emretti. Uyandığında olan biteni anlayan Zeus buna çok öfkelendi ve Uykuyu, gökyüzünden alarak Erebos Körfezine atmakla tehdit etti. Uyku büyük bir korkuyla, Zeus'un bile rahatsız etmeye cesaret edemediği Gecenin yanına sığındı. Zeus bu öfkeyle Olympos'taki diğer tanrılara saldırdı. Bazıları onun, bu olaydan hemen sonra eşi

Hera'yı bileklerinden gökyüzüne asıp ayak bileklerine örs bağladığını ve sonra da Hephaistos'u Olympos'tan aşağı fırlattığını söylerler. Sinirini bu şekilde çıkaran Zeus, Herakles'i Kos'tan kurtarıp, kahramanlıkları çeşitli hikâyelerde anlatılan Argos'a getirdi.[20]

o. Bazıları, Herakles'in bir korsan olduğunu sanan Koanların onun gelişini engellemek için gemisine taşlarla saldırdığını söylerler. Bütün bunlara rağmen Herakles, gemisini kıyıya yanaşmayı başarmış, gece yaptığı bir baskınla Astypalaia şehrini ele geçirmiş ve Poseidon ile Astypalaia'nın oğlu olan kralları Eurypylos'u öldürmüştü. Ancak bu sırada kendisi de Khalkodon tarafından yaralanmış ve tam öldürülmek üzereyken zamanında bir müdahaleyle babası Zeus tarafından yeniden kurtarılmıştı.[21] Diğer bir grup yazar ise cesur savaşçının Kral Eurypylos'un güzel kızı Khalkiope'ye kalbini kaptırdığı için Kos'a saldırdığını iddia eder.[22]

p. Bir başka hikâyede anlatıldığına göre ise, Herakles'in altı gemisinden beşi fırtınada alabora olarak batmış, suyun üzerinde kalan tek gemi ise Kos adasındaki Laketa limanına sürüklenmiş ve Herakles ile arkadaşları batmak üzere olan gemiden sadece silahlarını kurtarmayı başarmıştı. Askerler bir süre sonra sahilde elbiselerini kurutmaya çalışırlarken, önlerinden bir koyun sürüsünün geçtiğini gördüler. Herakles hemen Meropialı çoban Antagoras'ın yanına giderek ondan kendilerine bir koç vermesini istedi. Bunun üzerine iri bir yapıya sahip olan Antagoras, cesur savaşçıya kendisiyle güreşmesi için meydan okudu. Ne var ki güreş başladığında Antagoras'ın Meropialı dostları hemen onun yardımına koştular. Yunanlı askerler de aynı şekilde davranınca bir meydan muharebesi başlamış oldu. Ancak fırtınalı yolculuktan yorgun düşen ve sayıca kendilerinden çok fazla olan düşmanları karşısında Herakles ve yanındakiler savaş meydanından ayrılarak Trakyalı cesur bir kadının evine kaçtı ve ev sahibesinin giysisini üzerine geçiren Herakles kendisini arayanları bu şekilde atlatmayı başardı.

r. Ertesi gün, iyi bir uyku çekip beslenen Herakles ve adamları Meropialılarla tekrar savaşıp onları bozguna uğrattı ve hemen sonra da döktüğü kanların kirinden arındırıldı. Herakles üzerinde kadın giysisi olduğu halde Khalkiope ile evlendi ve bu evlilikten Thessalos dünyaya geldi.[23] Savaşın meydan geldiği bölgede o günden sonra Herakles'e Geleneksel Kurbanlar sunuldu ve Koanlı damatlar, henüz evlendikleri eşleri evlerine geldiklerinde onları kadın giysileri içinde karşılamaya başladılar. Herakles'in Antimakheia'daki rahibi de yukarda anlatılanlara benzer bir şekilde kurban etme törenine başlamadan önce kadın giysileri giymeye devam etti.[24]

s. Bu arada Herakles, Astypalaia'da yaşayan kadınların kalbini kırmış ve onları gücendirmişti. Hera, cesur savaşçıya beddua eden bu kadınlara ineklerinkine benzeyen boynuzlar bahşederek onları onurlandırdı. Öte yandan

bazı yazarlar bunun bir ceza olduğunu ileri sürerler. Buna göre ülkede yaşayan kadınlar kendilerinin Aphrodite'den daha güzel olduğunu söyleyip bununla övünmeye başladıklarında Tanrıça onları bu şekilde cezalandırmıştı.[25]

t. Meropialıları bozguna uğrattıktan sonra Kos'a hiçbir zarar vermeyen Herakles adadan ayrılarak Tanrıça Athena'nın kılavuzluğunda, Gigantlarla giriştiği savaşta galip geldiği Phlegra'ya ulaştı.[26] Buradan da yardımlarıyla Skamandros'un tahta geçmesini sağladığı Boiotia'ya geldi. Skamandros, kendisine yaptığı yardımların karşılığında İnakhos Nehrine kahramanın, hemen yakınlardaki ırmağa da annesi Glaukia'nın adını verdi. Kral aynı zamanda nehrin kaynağı olan pınara, yerel inanışlarda "Bakireler" ismiyle tanınan üç kızının annesi olan ölmüş eşi Akidusa'nın adını verdi.[27]

1. Apollodoros: ii. 4. 6.
2. Apollodoros: ii. 5. 9; Hyginus: *Fabula* 89; Sicilyalı Diodoros: iv. 42; Tzetzes: *On Lycophron* 34.
3. Apollodoros: *a.g.e.*; Hyginus: *a.g.e.*; Lukianos: *On Sacrifices* 4; Tzetzes: *a.g.e.*; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Servius – Vergilius: *Aeneis* iii. 3.
4. Servius – Vergilius: *Aeneis* v. 30 ve i. 554; Tzetzes: *Lykopron* 472; Hyginus: *Fabula* 89.
5. Sicilyalı Diodoros: iv. 42; Tzetzes: *On Lycophron* 34; Valerius Flaccus: ii. 487; Hyginus: *a.g.e.*; Apollodoros: ii. 5. 9; Hellanicus, kritik – Homeros *Ilyada* xx. 146.
6. Homeros: *Ilyada* xx. 145-8; Tzetzes: *a.g.e.*; Hellanicus:*a.g.e.*
7. Sicilyalı Diodoros: iv. 42 ve 49; Servius – Vergilius: *Aeneis* i. 623.
8. Apollodoros: ii. 5. 9; Hellanicus: *a.g.e.*; Pindaros: *Fragman* 140a, ed. Schroeder ve *Isthmian Odes* vi. 26.
9. Tzetzes: *On Lycophron* 472 ve 953; Servius – Vergilius *Aeneis* i. 554 ve v. 30.
10. Tzetzes: *On Lycophron* 472, 953 ve 965; Servius – Vergilius *Aeneis* i. 554; v. 30 ve 73.
11. Sicilyalı Diodoros: iv. 32; Apollodoros: ii. 6. 4; Homeros: *Ilyada* v. 638.
12. Kritik – Pindaros *Nemeian Odes* iii. 61 ve *Isthmian Odes* i. 21-3; Apollodoros: *a.g.e.* ve i. 8. 2; Homeros: Odysseia xv. 243; Plutarkhos: *Greek Questions* 41.
13. Apollodoros: iii. 12. 7; Pindaros: *Isthmian Odes* vi. 35; Tzetzes: *On Lycophron* 455; Kritik – Sophokles *Aias* 833; Kritik – Homeros *Ilyada* xxiii. 821.
14. Apollodoros: ii. 6. 4; Hellanicus, alıntılayan Tzetzes: *On Lycophron* 469.
15. Sicilyalı Diodoros: iv. 32; Tzetzes: *On Lycophron* 337; Apollodoros: *a.g.e.*; Hyginus: *Fabula* 89; Homeros: *Ilyada* v. 638.
16. Apollodoros: iii. 12. 7; Servius – Vergilius *Aeneis* iii. 3; Homeros: *Ilyada* viii. 283 ve kritik – 284.
17. Tzetzes: *On Lycophron* 467; Athenaios: ii. 43; Parthenios: *Erotika Pathemata* 26.
18. Apollodoros: iii. 7. 5; Pausanias: viii. 36. 4.
19. Plutarkhos: *Greek Questions* 41.
20. Homeros: *Ilyada* xvi. 250 ve xv. 18; Apollodoros: i. 3-5 ve 7. 1.
21. Apollodoros: ii. 7. 1.
22. Kritik – Pindaros *Nemea* iv. 40.
23. Apollodoros: ii. 7. 8; Homeros: *Ilyada* ii. 678-9.
24. Plutarkhos: *Greek Questions* 58.
25. Ovidius: *Metamorphoses* vii. 363-4; Lactantius: *Stories of Ovidius's Metamorphoses* vii. 10.
26. Apollodoros: ii. 7. 1; Pindaros: *Isthmian Odes* vi. 31.
27. Plutarkhos: *Greek Questions* 41.

*

1. Anlatılan bu efsane, Leleglerin desteğiyle Minyalıların ya da bir başka deyişle Aiolialı Yunanlıların, meydana gelen deprem nedeniyle şehri çevreleyen surların yıkıldığı bir anda Troya'ya yaptıkları beşinci veya Homeros Çağı öncesindeki saldırıyı anlatır. Altın Post efsanesinden anladığımız kadarıyla Laomedon, Leleglerin yanı sıra Minyalı tüccarların da, Doğu-Batı festivalinin geleneksel olarak düzenlendiği Skamandros ve Hellespontos ovalarına hâkim olan ülkesine saldırılma ihtimalini göz önünde bulundurarak Karadeniz'de ticaret yapmalarını yasaklamıştı. Herakles'in yerine getirmeyi başardığı Dokuzuncu İş de Karadeniz'de yapılan benzer girişimleri anlatır. Cesur kahramanın kendisine verilen görevi başarmasında, MÖ 1260 yılında meydana gelen depremin katkısı olmuştur.

2. Andromeda'nın Perseus tarafından kurtarılmasıyla büyük paralellik taşıyan Herakles'in Hesione'yi kurtarışının konu edildiği efsanenin, Suriye ve Küçük Asya'da oldukça yaygın olan bir ikondan şekillenip ortaya çıkmış olduğu aşikârdır. Buna göre Marduk, Tanrıça İştar'ın yavrusu olan deniz canavarı Tiamat'a karşı galip gelir ve onu kayalıklara zincirleyerek zararsız hale getirir. Herakles Tiamat tarafından yutulur ve üç gün boyunca yaratığın vücudunda kaldıktan sonra dışarı çıkıp onunla savaşır. Benzer şekilde, göründüğü kadarıyla aynı ikondan şekillenen bir Yahudi söylencesine göre ise, Jonah da üç gün süresince Balinanın midesinde kalmıştır. Bir başka efsanede de Marduk'un temsilcisi olan Babylon Kralı, deniz canavar Tiamat ile savaştığına inanıldığı yılın bir dönemini ölü olarak geçirir. Marduk ya da Perseus'un ölümsüz beyaz atları, burada Hesione'nin kurtarılması için ortaya konan ödül halini almıştır. Herakles'in saçlarını kaybedişi, onun güneşsel bir karakter olduğu anlamına gelir: Yılın sonuna gelindiğinde kutsal kralın saçlarının kesilmesi onun, Samson'un hikâyesinde olduğu gibi sahip olduğu tanrısal güçlerini kaybedişinin en tipik örneğidir. Kral tekrar ortaya çıktığında saçları, henüz dünyaya gelen bebeklerinki kadardı. Hesione'nin fidye karşılığında Podarkes'i kurtarması, Seha (Skamandros?) kraliçe anasının vefasız oğlu Manapadattas için Hitit Kralı Mursilis'e yaptığı müdahaleyi sembolize ediyor olabilir.

3. Phoinodamas'ın üç kızı, üç köşeli Sicilya adasını hükümranlığı altına almış olan Ay Tanrıçası Üçlüsü'nü temsil eder. Artemis, Aphrodite ve Hekate gibi köpek, bu tanrıça için de kutsal sayılmaktaydı. Yunanca konuşan Sicilyalılar, Romalılar gibi Homeros destanlarına müptelaydılar ve bir o kadar da her ne kadar çok sağlam bir zemine dayandıramasalar da Troyalıların kendi ataları olduğu konusunda ısrarcıydılar. Skamandros'un üç kızı da Boiotia'daki aynı tanrıçayı sembolize eder. Glaukia'nın Skamandros'a çocuk dünyaya getirmesi yadırganacak bir olay değildi. Sahte Aeskhinelere göre (*Dialogues* 10. 3) Troyalı gelinler yıkanmak için nehre gidip burada, "Skamandros, bekâ-

retimi al!" diye bağırırlardı. Bu olay tarihi çağlarda, nehir sularının genç kadınların rahimlerini canlandırıp bereket katacağı şeklindeki inanışa yapılan bir göndermedir.

4. Herakles'in, Helenlerin ele geçirdiği bir Hellad Adası olan Kos'u ziyaret edişinin ne anlama geldiği tam olarak açıklığa kavuşmasa da, evlendikleri kadınların eve gelişi sırasında erkeklerin onları kadın giysileri içerisinde karşılamaları, anlaşıldığı kadarıyla, anlatılanın aksine gelinin kocayı kendi evine davet ettiği şeklindeki yerel anaerkil inanıştan geriye kalan bir izdir. Ay Tanrıçası İo onuruna Argive'de düzenlenen ritüellerde gerçekleştirilen inek dansının bir benzeri de, çok büyük bir ihtimalle Kos'da yapılmaktaydı. Antimakheia'da kutsal kral ilkel çağlardaki gibi kraliçenin vekili sıfatını taşımaktaydı ve bundan dolayı da kadın elbisesi giymesi zorunluydu.

5. Laomedon'un sahip olduğu kısraklar, Troya'da Boreas tarafından döllenen kısraklarla aynı cinsi taşımaktaydılar.

6. İnakhos Nehri, Argive sınırları içerisindeydi. Ayrıca göründüğü kadarıyla Plutarkhos da, Boiotialı İnakhos ya da Skamandros'un yegane yaratıcısıdır.

138.
ELİS'İN İSTİLA EDİLİŞİ

Herakles dönüşünden kısa bir süre sonra Tiryntia ve Arkadyalılar ile Yunanistan'ın en soylu ailelerinden gelen gönüllülerden oluşturduğu ordusuyla, Beşinci İş'i yerine getirirken kendisine haksızlık yapan Elis Kralı Augeias'ın* üzerine yürüdü.[1] Ancak Herakles'in ülkesine saldıracağını önceden tahmin eden kral, ordularının başına Eurytos ve Kteatos ile ağabeyinin oğulları Aktor ve Molione veya Moline'yi getirmiş; ordularının bir kısmını da, Elis tahtından pay vererek kendi saflarına geçirmeyi başardığı ve genellikle Tesalyalı bir göçmen olan Pyttios'un oğlu olarak tasvir edilen cesur savaşçı Amarynkeus'un emrine vermişti.[2]

b. Aktor'un oğullarına, Aigina ile evlenen diğer Aktor'un çocuklarından ayırt edilebilmek için annelerinin ölümünden sonra onun ismi olan Molioneler ya da Molionideler adı verildi. Gümüş bir yumurtadan dünyaya gelen ve inanılmaz bir kuvvete sahip olan bu ikiz kardeşler, bu yönleriyle diğer karşılıklarını geride bırakmışlardı. Buna karşın Dioskurların aksine bu kardeşler doğuştan bellerinden birbirlerine yapışıktılar.[3] Molioneler, Kentaurlardan Deksamenos'un ikiz kızları ile evlendiler ve bir kuşak sonra da oğulları, Augeias'ın torunu ve Amarynkeus'un oğluyla birlikte Elis'de hükümranlıklarını ilan ettiler. Bunların dördü de Troya seferi sırasında on gemiye kumandanlık yaptılar. Aktor, Neleus'un kızı olan ve adını günümüze kadar varlığını korumayı başaramayan Hyrmine şehrine verdiği annesi Hyrmine'den dolayı krallıktan doğrudan bir paya sahipti.[4]

c. Ne var ki Herakles, hasta düştüğü bu savaştan zaferle dönmeyi başaramadı. Molioneler, Elis'in merkezine karargâh kuran ordusunu bozguna uğrattığında Korinthliler olaya karışarak İsthmos Ateşkesini ilan ettiler. Molionelerin saldırısında yaralanan kişiler arasında Herakles'in ikiz kardeşi İphikles de bulunuyordu. Arkadaşları ölmek üzere olan savaşçıyı ölümünden sonra bir kahraman haline geleceği Arkadya'daki Pheneus'a götürdüler. Bu

kanlı savaşta ayrıca Herakles'in tarafında kahramanca dövüşen üç yüz altmış Kleonensialı da hayatlarını kaybetmişti. Herakles, aslanı öldürdüğü için Nemeialıların kendisine bahşettiği payeleri onlara devrederek minnettarlığını gösterdi.[5] Yenildikten sonra dostu ve Molionelerin kayın babası olan Deksamenos'un Olenos'daki evine sığınan Herakles, burada kralın küçük kızı Deianeira'ya kalbini kaptırdı ve evleneceğine söz vererek onunla birlikte oldu. Herakles geri dönmekte gecikince Kentaurlardan Eurytion genç kadınla evlenmek istemiş ve Kral Deksamenos da onu reddetmeye cesaret edememişti. Ne var ki düğün gecesi Herakles önceden haber vermeden geri dönmüş ve Eurytion ile kardeşlerini öldürerek Deianeira'yı yanına alarak ülkeden ayrılmıştı. Buna karşın bazı yazarlar Deianeira'nın genellikle Oineus'un kızı olarak tasvir edilmesi tezine dayanarak Herakles'le evlenen kızın, Mnesimakhe ya da Hippolyte olduğunu ileri sürerler. Deksamenos, Herakles'e atfedilen zar falıyla ünlü Bura'da dünyaya gelmişti.[6]

d. Herakles Tiryns'e döndüğünde Eurystheus onu, Zeus'un kendisine bahşettiği yüce krallığı elinden alma planları yapmakla suçladı ve Argolis'e sürgünü gönderdi. Herakles, annesi Alkmene ve yeğeni İolaos ile birlikte Pheneus'a giderek tekrar İphikles'e katıldı ve burada Guneus'un kızı Laonome'ye kalbini kaptırarak onunla aşk yaşamaya başladı. Bu sırada Aroanios Nehrini taşımak için elli furlong uzunluğunda ve en az otuz fit derinliğinde Pheneatia Ovasının ortasından geçen büyük bir kanal kazdı. Ne var ki bazı nehir sularının yer yer çöken bu kanaldan çekilip eski yatağına dönmesi pek uzun sürmedi. Cesur savaşçı aynı zamanda Phenea Dağları'nın eteklerinde sel sularını tahliye etmek için derin kuyular kazdı. Aslında bu kuyular sel sularını taşımada işe yaramıştı yaramasına ama bir keresinde kuvvetli bir sağanağın hemen ardından Aroanios Nehri taşmış ve tarihi Pheneus şehrini sular altında bırakmıştı. Bu selin yüksek yerlerde bıraktığı izler dağın eteklerinde hâlâ görülmektedir.[7]

e. Bu maceradan hemen sonra Elealıların Poseidon onuruna Üçüncü İsthmia Festivaline bir alay göndereceğini, ayrıca Molionelerin oyunları izleyip ve kurban seremonisine katılacaklarını duyan Herakles, Kleonae'nin hemen aşağısında yol kenarında bulunan bir çalılıkta saklanarak iki kardeşe pusu kurdu. Cesur savaşçı burada Molionelerin yanı sıra Kral Augeias'ın oğlu ve aynı zamanda kuzenleri olan diğer Eurytos'u da öldürdü.[8]

f. Molione'nin çocuklarını kimin öldürdüğünü öğrenmesi hiç de uzun sürmedi ve Herakles'in bir Tiryns yerlisi olduğunu ileri sürerek Elealıları Kral Eurystheus'a bunun bedelini ödetmeye zorladı. Ne var ki Eurystheus, ülkesinden uzun zaman önce sürgüne gönderdiği Herakles'in işlemiş olduğu günahlardan kendisinin hiçbir şekilde sorumlu olmadığını belirtince Molione bu kez de, tatminkar bir bedel ödeninceye kadar Korinthlilerden bütün Argivlileri

İsthmia Oyunları'ndan dışlamalarını istedi. Ancak Molione bu sefer de istediğini elde edemedi ve Korinthliler bu isteği geri çevirdi. Bunun üzerine kraliçe festivale katılacak olan bütün Elealıları lanetledi. Bu lanetin gücüne hâlâ inanılır: Hiçbir Elealı sporcu o günden sonra İsthmia Oyunları'na katılmadı.[9]

g. Bu sırada Onkos'tan siyah yeleli at Arion'u ödünç alan ve onu evcilleştiren Herakles Argos, Thebai ve Arkadyalılardan oluşan yeni bir ordu kurup Elis'e saldırdı ve şehri ele geçirdi. Bazı yazarlar cesur savaşçının işgal sırasında Augeias ve oğullarını öldürüp, Elis tahtına gerçek sahibi olan Phyleos'u çıkardığını söylerken, diğer bir grup yazar da onun en azından Augeias'ın hayatını bağışladığını ileri sürerler. Herakles, şehrin tekrar insanlarla dolmasını emredip dul kalan Elis kadınlarının askerleriyle birlikte olmasına karar verdiğinde, Elisli kadınlar bir araya gelerek Tanrıça Athena'ya, daha ilk seferde hamile kalmaları için dualar ettiler. Athena bu isteği kabul etti ve kadınlar Tanrıça'ya duydukları minnettarlıklarını ona Anne Athena adıyla bir tapınak inşa ederek gösterdiler. Tanrıça'nın bahşettiği bu ayrıcalık o kadar büyük bir sevinçle karşılandı ki, Elisli kadınların yeni kocalarıyla birlikte olduğu yer ve bu yerin hemen yakınlarında akan nehre, Elea dilinde "tatlı" anlamına gelen Bady adı verildi. Bu olaydan sonra Herakles, artık yaya olarak savaşmaya karar verdiğini söyleyerek siyah yeleli atı Arion'u Adrastos'a verdi.[10]

h. Bütün bunlar olurken Herakles Buphagos ya da "öküz yiyen" unvanını da kazanmıştı. Anlatılanlara göre olay şöyle gelişti: Astydameai ile Kaukon'un oğlu ve aynı zamanda Arkadya sınırları içerisinde bulunan Lepreus şehrinin (bu bölge adını, ilk yerleşimcilerine musallat olan cüzam –leprosy– felaketinden almıştı) kurucusu da olan Lepreus günlerden bir gün haddini aşarak, Kral Augeias'a, ahırlarını temizlediği için kendisinden ücretini istemeye geldiğinde Herakles'i zincire vurması tavsiyesinde bulunmuştu. Herakles'in şehre yaklaştığı haber verildiğinde Astydameai, cesur savaşçıyı konukseverlikle karşılayıp onu fikrinden vazgeçirmesi için Lepreus'u ikna etti. Herakles Lepreus'un isteğini kabul etti ancak bunun karşılığında ona, disk fırlatma, art arda kovalarca su içme ve bir oturuşta bir öküzü yiyerek bitirme yarışlarından oluşan bir müsabaka için meydan okudu. Her ne kadar Herakles disk atma ve su içme yarışlarını birincilikle bitirdiyse de Lepreus, öküzü ondan daha kısa bir süre içerisinde yiyerek bitirdi. Kazanmanın verdiği cesaretle gözleri parlayan Lepreus, Herakles'i dövüşe davet etti ancak çok geçmeden de rakibinin sopa darbesiyle hayatını kaybederek hâlâ gösterilen Phigalia'daki mezarına gömüldü. Akkavak Zeus ve Demeter'e ibadet eden Leprealılar Elislilere her zaman rakip olmuştu ve içlerinden birinin Olympia'da ödül kazandığı durumlarda konuşmacı onu Lepreuslu bir Elealı olarak ilan ederdi. Kral Augeias, uzun süre Elealılar tarafından bir kahraman olarak onurlandırıldı ve bu halk, Spartalı Kral Lykurgos'un hükümranlık kurduğu

tarihe kadar Herakles'e olan düşmanlıklarından vazgeçmediler. Bu tarihten sonra Herakles onuruna kurbanlar sunmaya başlayan bu insanlar, bu şekilde ülkelerine musallat olacak veba salgınını da önlemiş oldu.[11]

i. Herakles, Elis'in ele geçirilmesinden hemen sonra ordusunu Pisa'da topladı ve kazandığı ganimeti o günden sonra, her dört yılda bir babası Zeus onuruna düzenlenecek olan ve bazı yazarların o güne kadar yapılan sekizinci sportif müsabaka olduğunu iddia ettikleri Olympia Festivali ile Olympia Oyunlarını ihdas etmede kullandı.[12] Belirli bir alanı Zeus için ayırıp Kutsal Korunun etrafını çeviren cesur savaşçı, stadyumdan dışarı çıkar çıkmaz da yakınlardaki tepeye "Kronos Tepesi" adını verdi ve her birini bir çift Olymposlu tanrıya adadığı altı sunak inşa etti. Zeus'a kurban sunarken Herakles, kurbanın uyluk kemiğini, Thesprotia şehri sınırları içerisinden geçen Akheron Nehrinin kenarlarında yetişen akkavağın közüyle yaktı ayrıca, büyük büyükbabası Pelops onuruna da bir kurban sunağı adayarak bir tapınak yaptı. Bu macerası sırasında sineklerden çok rahatsız olduğu için de babası Kurtarıcı Zeus şerefine ikinci bir kurban sundu ve bunun karşılığında Zeus da Alpheios Nehri üzerinden ülkeye nefes aldıracak esintiyi gönderdi. Olympia'dan sinekleri kovdukları günden beri Elealılar Zeus onuruna kurbanlar sunmaya devam ettiler.[13]

j. Yaz gündönümünden hemen sonraki ilk dolunayda, güneş ışığından korunmak için ağaçlandırılması gereken vadiden başka bütün hazırlıklar tamamlanmıştı. Bunun için Hyperborealıların ülkesine bir kez daha giden Herakles, Danube Nehri'nin kaynağında boy atan yabani zeytin ağaçlarına hayran kaldı ve Apollon'un sadık hizmetkârları olan rahiplerini, Zeus'un arazisine dikilmek üzere bu ağaçlardan bir tanesini kendisine vermeleri için ikna etti. Yanında ağaç bitkisi olduğu halde Olympia'ya dönen Herakles Aitolialı hakeme dönerek, yarışlardan galip gelenlere yalnızca bu ağacın yapraklarından örülen tacı takmasını ve başka hiçbir ödülün verilmemesini emretti. Zira, kendisine verilen bütün İşleri Eurystheus'tan hiçbir bedel almadan yerine getirmişti. "Sarı Tacın Zeytini" adı verilen bu ağaç hâlâ, Zeus'un tapınağının hemen arkasındaki Kutsal Koruda gösterilmektedir. Taç yapımında kullanılacak olan dallar, anne ve babasının hâlâ hayatta olması şart olan ve asil kanı taşıyan bir çocuk tarafından altın bir orakla kesilmekteydi.[14]

k. Bazı yazarlar düzenlenen bütün müsabakalarda, hiç kimse kendisiyle yarışmaya cesaret edemediği için Herakles'in hükmen galip geldiğini söylerler. Ne var ki gerçekte, yarışmacılar arasında sert tartışmalar yaşanmıştı. Buna karşın güreşte Herakles'in karşısına çıkacak bir rakip bulunamadığında Zeus kılık değiştirerek dövüş alanına çıkmıştı. Dolunayın geceyi bir gün gibi aydınlattığında yapılan müsabaka sırasında Zeus, gerçek kimliğini oğluna açıkladığında Herakles'in şaşkınlığını gören izleyiciler kahkahaya boğuldu.[15]

l. Ancak bundan daha eski bir efsanede, Olympia Oyunlarının Daktyl Herakles tarafından kurulduğu ve Hyperborealıların Ülkesinden yaban zeytinini getirenin de yine aynı kişi olduğu dile getirilir. Daktyl Herakles onuruna yapılan muska ve büyüler, Alkmene'nin oğlu olan Herakles'e fazla saygı duymayan büyücüler tarafından yapılmaktaydı. Pelops'a atfedilen tapınak ile Hera onuruna inşa edilen tapınağa eşit uzaklıkta, ancak her ikisinin de önünde bulunan Zeus sunağının ilk çağlarda yaşayan Herakles tarafından inşa edildiği söylenir. Benzer bir şekilde anlatılanlara göre aynı Herakles, Pergamon'daki sunağı da Zeus'a kurban ettiği hayvanların uyluk kemiklerinin küllerinden yapmıştı. Yılda bir kez olmak üzere bir Elea ayı olan Elephios'un on dokuzuncu gününde büyücüler Şehir Meclisinden getirdikleri külleri Alpheios Nehri suları ile –sadece bu nehrin suyu olması şarttır– ıslattıktan sonra elde ettikleri karışımı sunağa yapıştırırlar.[16]

m. Ne var ki tüm bu anlatılanlar Alkmene'nin oğlu olan Herakles'in bu oyunları tekrar ihdas etmiş olduğunu yalanlamaz: Zira Elis'de, sporcuların antrenman yaptığı ve etrafı duvarlarla çevrili olan tarihi bir spor salonu –gymnasion– hâlâ varlığını korumaktadır. Uzun çınar ağaçlarının koşu pistleri arasında boy attığı bu yapıyı çevreleyen çite, bir zamanlar Herakles'in devedikenlerini kazıyarak antrenman yapmış olması nedeniyle Ksytos adı verilmiştir. Ancak, Daktyllerin soyundan gelen Kardis'in oğlu Giritli Klymenos söz konusu festivali, Deukalion Tufanı'ndan elli yıl sonra düzenlemiş ve onu sırasıyla Endymion, Pelops, Kretheus'un oğlu Amythaon, Pelias ve Neleus'un yanı sıra bazı yazarların söylediğine göre Augeias takip etmişti.[17]

n. Olympia Festivali takvimsel değişikliklere paralel olarak sırasıyla 49 ve 50 aylık süreler içerisinde düzenlenmekte olup, düzenlendiği ayın on bir ve on beşinci günleri arasında olmak üzere beş gün sürmektedir. Festivali düzenleyenler bütün Yunanistan'da bu ay boyunca tam bir ateşkes ilan ederler ve tanrılara karşı saygısızlık yapan ya da suç işleyen sporcuların müsabakalara katılmasına asla izin verilmez. Başlangıçta Pisalılar tarafından yerine getirilen Şöleni yönetme görevi zaman içerisinde, ülkelerine geri döndüklerinde Heraklidlerin Elis'e yerleştirdiği müttefikleri Aitolialıların eline geçti.[18]

o. Kronos Tepesi'nin kuzeye bakan yamacında Eileithyia tapınağını kendine mesken tutan Sosipolis adında bir yılan yaşamakta ve beyaz peçeli bakire bir rahibe de onu su ve ballı çörek ile beslemektedir. Bu gelenek, kutsal Elis toprakları için savaşan Arkadyalıları bozguna uğratan bir mucizeyi çağrıştırır. Buna göre kim olduğu bilinmeyen bir kadın kucağında emzirdiği bebeği ile aniden belirmiş liderleri olarak tanıttığı çocuğunu Elealı kumandanlara vermişti. Kumandanlar buna inanmış ve kadın bebeğini her iki ordunun tam ortasına bıraktığında bebek aniden bir yılana dönüşmüştü. Elisliler, korkuya

kapılıp kaçmaya başlayan Arkadyalıları takip etmiş ve onlara ağır kayıplar vermişti. Eileithyia'nın tapınağının bulunduğu bölge, bu yılanın Kronos Tepesinde kaybolduğu yeri gösterir. Zirvesinde ise, "Kraliçeler" olarak bilinen rahibeler tarafından Elaphios ayındaki Bahar Gündönümü'nde Kronos onuruna kurbanlar sunulur.[19]

* Herakles, Augeias'ın ahırlarını söz verdiği zamanda temizlediği zaman Augeias daha önce kararlaştırılan ücreti –sahip olduğu sığırların yüzde onunu– ona ödemeyi reddetmişti. (Çev. n.)

1. Apollodoros: ii. 7. 2; Pindaros: Olympia x. 31-3.
2. Pausanias: v. 1. 8 ve v. 2. 2; Eustathios – Homeros: *İlyada* ix. 834 ve xxiii. 1442.
3. Homeros: *İlyada* xi. 709; Apollodoros: *a.g.e.*; Ibycus, Athmaios'un alıntısı: ii. 50; Porphyry: *Questions Relevant to Homer's Iliad* 265; Plutarkhos: On Brotherly Love i.
4. Pausanias: v. 1. 8 ve v. 3. 4; Homeros: *İlyada* ii. 615-24; Kritik – Apollonius Rhodius i. 172.
5. Apollodoros: *a.g.e.*; Pindaros: Olympia x. 31-3; Pausanias: v. 2. 1 ve viii. 14. 6; Aelianus: Varia Historia iv. 5.
6. Hyginus: Fabula 33; Apollodoros: ii. 5. 5 ve 7. 5; Sicilyalı Diodoros: iv. 33; Pausanias: vii. 33; Pausanias: vii. 25-6.
6. Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Pausanias: viii. 14. 1-3.
8. Apollodoros: ii. 7. 2; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Pausanias: ii. 15. 1; Olympia x. 26.
9. Pausanias: v. 2. 2-3
10. Pausanias: viii. 25. 5 ve v. 3. 1; Apollodoros ii. 7. 2; Homeric scholiast, alıntılayan Meursius: *On Lycophron* 40; Servius – Vergilius: Aeneis vii. 666.
11. Athenaios: x. 412; Pausanias: v. 4. 1; 4. 4 ve 5. 3-4.
12. Pindaros: Olympia x. 43; Tzetzes: *On Lycophron* 41; Hyginus: Fabula 273.
13. Pindaros: *a.g.e.*; Apollodoros: *a.g.e.*; Pausanias: v. 13. 1ve 14. 2-3.
14. Pindaros: Olympia iii. 11.; Sicilyalı Diodoros: iv. 14; Pausanias: v. 15. 3.
15. Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Pindaros: Olympia x. 60; Pausanias: v. 8. 1; Tzetzes: *On Lycophron* 41.
16. Pausanias: v. 7. 4 ve 13. 5; Sicilyalı Diodoros: v. 64.
17. Pausanias: vi. 23. 1 ve v. 8. 1.
18. Kritik – Pindaros Olympia iii. 35 ve v. 6; Demosthenes: Against Aristocrates 631-2; Strabon: viii. 3. 33.
19. Pausanias: vi. 20. 1-3.

*

1. Anlatılan bu efsanenin, Akhalar tarafından Batı Peloponnesos'a yapılan başarısız bir istila girişimini anlattığı oldukça açıktır. Bu işgalin hemen ardından Akhalar MÖ 13. yüzyılın sonlarına doğru şehri bir kez daha kuşatmış –bu kuşatma, genellikle MÖ 11. yüzyılda gerçekleşen Dor istilası ile karıştırılmaktadır (Herakles aynı zamanda bir Dor kahramanıydı)– ve bu girişimlerinde başarılı olmuşlardır. Eurytion'un öldürüldüğü sonucu da Pholos'un öldürülüşünü resmeden aynı düğün ikonuna bakılarak çıkarılmış olabilir. Herakles'in Aronia kanallarını kazması ise, Elis, Boiotia ve Trakya'daki benzer kahramanlıklarla paralellik gösterir. Ayrıca sayıları üç yüz altmış olan Kleonensialılara bahşedilen onur ise muhtemelen, takvimsel bir sırra yapılan gönder-

medir. Zira, beş özel gününün Osiris, Horus, Set, İsis ve Nephthys için kutsal sayıldığı Mısır yılı üç yüz altmış günden oluşmaktaydı.

2. Lepreus'la ilişkilendirilen cüzamdan kastedilen, kirli sel sularının deri üzerinde yaptığı tahrifat nedeniyle ortaya çıkan ve sadece akkavak Ay Tanrıçası'nın tedavi edebileceği bir tür hastalık olan vitiligo'dur. Bahsedilen hastalığa MÖ 1. yüzyıla dek Avrupa'nın hiçbir yerinde rastlanılmamıştır.

3. Herakles'e atfedilen Buphagos* unvanı esasen, kendisine ibadet eden sadık hizmetkârların bir öküzü tamamen yemelerine yapılan bir referanstır.

4. Sosopolis'in, ölümünden sonra adını bu tepeye veren Kronos'un hayaleti olduğu kuvvetle muhtemeldir. Tanrıya ait olan baş, Kladeus ile Alpheios nehirlerinin kesiştiği yerin yakınında bulunan ve gömütün arka tarafında kalan stadyumu koruması için tepenin kuzey yamaçlarına gömülmüş olabilir. Kronos'un İngiliz karşılığı olan Bran da aynı şekilde Londra'ya hâkim bir konumda olan Kule Tepesini korumaktaydı. Yavru geyiklerin dünyaya geldiği Bahar Gündönümü, aynı zamanda Elaphios ("yavru geyik ayı") olarak da bilinen ve sadece Kronos-Bran için kutsal sayılan ağaç takviminin kızılağaç ayında. Bu, İtalya'nın bazı bölgelerinde olduğu gibi Elis Yeni Yılının, Bahar Gündönümü'nde, Aktaion'unkilere benzer bir şekilde boynuzlar takan eski yıl Kralının vahşi kadınlar ya da Kraliçeler tarafından öldürüldüğünde başladığı anlamına gelir; aynı zamanda Daktyl Herakles de bu kültü paylaşmaktaydı. Görünen o ki Güneş arabası ve domuzbalığını beraberinde getiren Pelopailılar, söz konusu takvimi değiştirmiş ve cenaze oyunlarının yaz gündönümü cinayeti ile Zeus'u temsil eden kutsal kralın yerini naibine bırakışını kutlayacak şekilde düzenlenmesini sağlamışlardır; kutsal kral kış gündönümünde veliahttan intikamını alacaktır. Klasik Çağ'da Elis Yeni Yılının yaz aylarında kutlanması bu yüzdendir. Anlatılan efsanede ayrıca Pelops'a değinilmesi, kutsal kralın kurban edilerek yendiği ve kemiklerine ait küllerin su ile karıştırılıp bir çeşit alçı haline getirilerek Tanrıça'nın sunağına yapıştırıldığı anlamına gelir. Kral Yeşil Zeus, Akhilleus ya da Herakles olarak adlandırılmaktaydı.

5. Yunanistan'da, sinek kılığına giren eski yılın uğursuzluk ve şeytanlarını kovmak için kullanılan yabani zeytin bu ülkeye, Kuzeyden ziyade Kuzey Rüzgârı kültünün yayılmaya başladığı Libya üzerinden ulaşmıştır. Hyperborea ağaç takviminde de karşılaştığımız bu bitki, Olympia'da çok büyük bir olasılıkla ökseotu (ya da İoranthos) ile özdeşleştirilmiştir. Hera'nın rahibesi unvanına sahip olabilmek için katıldığı yarış eski çağlara ait olan bir fenomendi; ancak, anlaşılan o ki, kutsal kralın hükümranlık süresinin bir yıldan, yüz aylık bir zaman diliminden ibaret olan Büyük Yıl'a uzatılmasıyla –Güneş ve Ay vakitlerinin tam olarak senkronize bir hal almasını sağlamak için– yılın ilk yarısında kral, ikinci yarısında da naip hükümranlık kurmaya başla-

mıştır. Sonraki devirlerde her ikisi de eş zamanlı olarak Molioneler unvanıyla tahta geçerken, artık Spartalı kralların sahip olduğunun aksine aralarındaki güçlü bağdan yoksundular. Siyam ikizleri vakasına benzer bir hadisenin Yunanistan'da vuku bulmuş olması muhtemeldir. Buna karşın Homeros'un naklettiği haliyle Augeias'ın Elis'i bölgelere ayırması, daha sonraki çağlarda kutsal kralın görevini bırakması nedeniyle, Proitos'un Argos'ta yaptığı gibi ülkesinin üçüncü parçasını egemenliği altına aldığı anlamına gelir. Amarynkeus'a verilen payın ise bir savaş ganimeti olduğu aşikârdır.

6. Molione belki de, "Moly'nin Kraliçesi" anlamına gelen Oyunların patroniçesi, Elis Ay Tanrıçası'na atfedilen unvanlardan biridir. Bir çeşit bitki olan moly, bu bölgelerde Ay büyüsüne karşı kullanılmaktaydı. Tanrıça ayrıca Agamede ("çok kurnaz") adıyla da bilinmekteydi ve "yeryüzünde yetişen bütün ilaçları bilen" Augeais'ın büyücü kızı da aynı isimle anılmaktaydı (Homeros: *İlyada* xi. 739-41). Klasik Çağ Yunanistan'ında "Anne Athena" tuhaf ve geleneklere uymayan yakışıksız bir kavramı sembolize etmekteydi ve makul gerekçeler gösterilerek açıklanıp anlatılmalıydı; ancak buna karşın Elis hikâyesinden anlaşıldığı kadarıyla, Tanrıça onuruna Bady Nehri kenarında erotik orjiler düzenlenmekteydi.

7. Görünen o ki Arion'un evcilleştirilmesi, Arkadya Onkos'da düzenlenen taç giyme ritüelinin bir bölümünü oluşturmaktaydı.

* "Öküz yiyen" (Çev. n.)

139.
PYLOS'UN ELE GEÇİRİLMESİ

Herakles daha sonra, Elislilerin yardımına koştukları için Pylos şehrini istila edip yerle bir etti. O sırada Gerania'da* bulunan en küçük oğlu Nestor dışında Neleus'un bütün çocuklarını da öldürdü. Ancak Kral Neleus kaçarak hayatını kurtarmayı başardı.[1]

b. Adaletin savaşçısı olan Athena Herakles'in yanında yer alırken Hera, Poseidon, Hades ve Ares de Pyloslıların tarafına geçti. Athena, Savaş Tanrısı Ares ile savaşırken; Herakles de Poseidon'u karşısına almış ve sopasıyla tanrının üç dişli yabasına karşı koyarak yoluna devam etmişti. Cesur savaşçı rakibini alt ettikten hemen sonra elinde mızrağı olduğu halde hemen Athena'nın yardımına koştu ve üçüncü hamlesinde Ares'in kalkanını parçalamayı başardı. Daha sonra da mızrağını kaldırıp tanrıya öyle bir saldırdı ki mızrak tanrısal bedenin derinliklerine kadar gitti ve Ares yere yıkıldı. Acıdan kıvranır bir halde Olympos'a kaçan Ares'i burada tanrı Apollon, yarasının üzerine sürdüğü sakinleştirici bir merhemle bir saat içerisinde iyileştirdi. Savaş Tanrısı gücünü yeniden topladıktan sonra tekrar savaşmaya başladı ve bu sefer de Herakles onu attığı okla omzundan yaraladı. Bunun üzerine Ares bir daha dönmemek üzere savaş meydanından ayrıldı. Bu sırada Herakles, Hera ile de uğraşmak zorunda kalmış ve Tanrıça'yı üç kancalı okuyla sağ göğsünden yaralamıştı.[2]

c. Bu sırada, Neleus'un en büyük oğlu Argonautlardan Periklymenos'u Poseidon, sonsuz bir güce sahip olma ve kuş, vahşi hayvan ya da bir ağaç olarak istediği kılığa girebilme ayrıcalığı ile ödüllendirmişti. Savaş sırasında da, kendisini ilk önce aslan sonra yılan ve en sonunda da tanınmamak için bir karınca, sinek ya da arı kılığına sokan Periklymenos bu halde Herakles'in arabasının boyunduruğuna kondu.[3] Athena'nın uyarmasıyla Herakles, Periklymenos'u hemen tanıdı ve çabucak sopasına sarıldı. Ancak tam bu sırada Periklymenos bir kartala dönüştü ve kahramanın gözlerini oymaya kalkıştı.

Ne var ki Herakles'in aniden fırlattığı ok, kartalın kanatlarının altına isabet etti ve yere düştüğünde de boynundan içeri girerek onun ölümüne neden oldu. Anlatılanın aksine bazı yazarlar kartalın uçarak kaçtığını; Herakles'in Poseidon'a saldırışının çok önceleri, İphitos'un öldürülüşünden sonra Kral Neleus'un kahramanı günahından arındırmaya yanaşmadığı zaman meydan geldiğini; Herakles ile Hades arasındaki kavganın Elis sınırları içerisinde bulunan Pylos adındaki bir başka yerde geçtiğini ileri sürerler. Buna göre Herakles, Köpek Kerberos'u Ölüm Tanrısından izin almadan yeryüzüne çıkardığı için Hades onu düelloya davet etmişti.[4]

d. Herakles halkının güvenliği için Messenia şehrini Nestor'a bıraktı. Böyle davranmasındaki bir başka etken de Geryon'un sığırlarını Eurystheus'a getirdiği sırada Nestor'un sığırları çalmak için hiçbir girişimde bulunmamış olmasıydı. Zamanla ikisi arasındaki bağ o kadar kuvvetlendi ki, çok geçmeden Herakles ona karşı Hylas ve İolaos'tan daha fazla sevgi beslemeye başladı. Ayrıca Herakles'in üzerine ant içen ilk kişi de yine Nestor'un kendisiydi.[5]

e. Pylos'u tekrar inşa eden Elisliler, bu ülkede yaşayanlar üzerinde egemenliklerini kabul ettirdikleri için olur olmaz her olayda onlara eziyet etmeye başlamıştı. Neleus bütün bunlara sabretti sabretmesine ama günlerden bir gün ödül olarak üç ayaklı sehpanın belirlendiği Olympia Oyunlarına gönderdiği araba ile birçok ödül kazanan dört atının Augeais tarafından alıkonduğunu ülkesine yaya olarak gelen arabacıdan öğrenmesi bardağı taşıran son damla oldu ve Nestor'u yanına çağırarak Elis Ovası'na misillemede bulunmasını emretti. Bunun üzerine ilk savaşına çıkan Nestor elli sığır, elli koyun, elli domuz, elli keçi sürüsünün yanında, çoğu yavrusu ile birlikte olmak üzere kestane renkli yüz elli kısrağı ele geçirerek kendisine karşı gelen Elisliler mızrağı ile kana buladı. Daha sonra Neleus'un habercileri Elisliler tarafından kendilerine borçlandırılan Pyloslıların hepsini bir araya topladı ve elde ettiği ganimetleri, aslan payını Nestor'a ayırmak üzere hak sahiplerine dağıtıp tanrılara cömert kurbanlar sundu. Bu olaydan üç gün sonra bütün askerlerini –bunların arasında babalarının unvanlarını alan Molionelerin iki yetim oğlu da bulunmaktaydı– toplayan Elisliler karşı saldırı için hazırlanıp Thryoessa üzerinden ovayı geçtiler. Ancak Tanrıça Athena, geceleyin Pyloslulara haber verdi ve onların toparlanmasını sağladı. Her iki ordu karşılaştığında yaya olarak savaşan Nestor, Elisli kumandan Amarynkeus'u öldürdü ve onun şarını alarak fırtına gibi daldığı Elis mevzilerinde elli şar daha ele geçirip en az yüz savaşçıyı da öldürdü. Eğer Poseidon araya girip Molieneleri zifiri karanlık bir duman bulutuna sarıp kaçırmasaydı onlar da Nestor'un kahramanca savurduğu mızraktan paylarına düşeni çoktan almış olacaklardı. Nestor'un adamları tarafından sıcağı sıcağına takip edilen Elisliler, kendilerini Athena'nın durduğu Olenia Kayalıklarına kadar kaçtılar.[6]

f. Daha sonra ilan edilen ateşkesin ardından, onuruna, sayısız Pyloslunun katıldığı cenaze oyunlarıyla Amarynkeus, Buprasion'da toprağa verildi. Yarışlarda, Nestor'u dönemeçte geçen Molioneler birinciliği kazandı. Ancak söylenilenlere göre Nestor bunun haricindeki boks, güreş, koşu ve cirit atmadan oluşan diğer müsabakaların hepsini kazandı. Gösterdiği kahramanlıklardan dolayı tanrı Apollon ona, amcalarının mahrum bırakıldığı uzun bir ömür bahşetti. Üç yüz yılı dolduran ömrü boyunca yararlılıklarının tek şahidi oldu ve hiçbir onu inkar etme nezaketsizliğini göstermedi.[7]

* Messenia. (Çev. n.)

1. Pausanias: ii. 2. 2; iii. 26. 6 ve v. 3. 1; Apollodoros: ii. 7. 3.; Sicilyalı Diodoros: iv. 68.
2. Pausanias: vi. 25. 3; Kritik – Homeros: *İlyada* xi. 689; Hesiodos: Shield of Herakles 359; Pindaros: Olympia x. 30-1; Homeros: *İlyada* v. 392; Tzetzes: *On Lycophron* 39.
3. Apollonius Rhodius: i. 156-60; Eustathios – Homeros Odysseia xi. 285; Kritik – Homeros: *İlyada* ii. 336 ve xi. 286.
4. Apollodoros: i. 9. 9; Hersiod, kritik – Apollonius Rhodius i. 156; Ovidius: Metamorphoses xii. 548; Hyginus: Fabula 10; Kritik – Pindaros Olympia ix. 30.
5. Rusanias: ii. 18. 6; Philostratos: Heroika 2.
6. Pausanias: vi. 22. 3; Homeros: *İlyada* xi. 671 ve 761.
7. Homeros: *İlyada* xxiii. 630-42; Hyginus: Fabula 10.

*

1. Görünen o ki, Pylos'un ele geçirilişi Akhaların MÖ 13. yüzyılda Peloponnesos'u işgali sırasında karşılaştıkları bir başka olaydır. Yaşça büyük olan Hera, Poseidon, Hades ve Ares gibi Olymposlular Elislilerin yardımına koşarken, Zeus'un kafasından yeniden dünyaya gelen Tanrıça Athena ve yine Zeus'un oğlu olan Herakles gibi daha genç olanlar ise onlara karşı rol almışlardır. Herakles'in birbirinden farklı birçok kılığa girebilen Periklymenos'a karşı elde ettiği zafer, Yeni Yıl çocuğunun kurban edilişinin yasaklanmasını sembolize ediyor olabilir. Aynı şekilde Periklymenos'un sahip olduğu istediği ağacın kılığına girebilme ayrıcalığı, oldukça belirgin bir şekilde, yabani zeytinle başlayıp mersin ağacı ile son bulan, her ayın bir ağacı sembolize ettiği ve interrex'in ritüel oyununu sergileyerek geçirdiği on üç aylık bir periyoda yapılan bir göndermedir. Herakles'in Ölüm Tanrısı Hades'e karşı kazandığı zafer, onun ölümü dolandırarak bu şekilde ölümsüz olmayı hak eden kahraman bir ölümlü olduğu anlamına gelir. Buna ilaveten Homeros'a göre (*İlyada* v. 319) Herakles, Ölüm Tanrısını "Pylos'da ölülerin arasında" yaralamıştır. Bu, "kapıda, ölülerin arasında" ifadesi ile aynı anlama gelir, zira söz konusu kapı, belki de uzak kuzeydeki Yeraltı Dünyası'na açılan kapıydı. Eğer böyleyse Hades, Herakles'in Ölüler Adasında alt ettiği Kronos'un vekili olup bahsedilen olaylar, kahramanın Cehennem'den çıkmayı başardığının dile getirildiği On İkinci İş'e benzer bir kurguya sahiptir. Athena tarafından

kayda değer bir şekilde yardım gören Herakles'in Pyloslu müttefikleri –her ne kadar Neleus'un kurduğu hanedan bir Aiolia hanedanı ise de– Homeros tarafından (*İlyada* xi. 617 ve 761) Akhalar olarak tasvir edilmektedir.

2. Herakles'in Tanrıça Hera'yı sağ göğsünden üç kancalı bir okla yaralaması göründüğü kadarıyla, kendilerine Herakles'in Oğulları adını veren üç kabilenin Elis Tanrıçası'nın yetkilerini elinden almasının yanı sıra, Dorların Batı Peloponnesos'u işgal edişinin bir alegorisi olabilir.

140.
HİPPOKOON'UN OĞULLARI

Herakles Sparta'ya saldırarak Hippokoon'un oğullarını cezalandırmaya karar verdi. Zira onların hiçbiri İphitos'un öldürülmesinden sonra kendisini günahlarından arındırmayı kabul etmemiş; hatta Neleus'un emri altına girerek kendisine karşı savaşmışlardı. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi iki kardeş bir de, Herakles'in yakın dostu Oioneus'un canına da kıymışlardı. Anlatılanlara göre günlerden bir gün Herakles'e Sparta'ya yaptığı yolculukta eşlik eden Likymnios'un oğlu Oioneus, Hippokoon'un sarayının önünden geçtiği bir sırada büyük bir Molossia tazısı ona saldırmış ve çocuk da kendisini korumak için yerden bir taş alıp köpeğe fırlatmış ve onu öldürmüştü. Bunu gören Hippokoon'un oğulları ellerindeki sopalarla Oioneus'a saldırıp onu dövmeye başlamıştı. Sokağın başında duran Herakles çocuğun yardımına koştuysa da ulaştığında artık iş işten geçmiş, Oioneus oracıkta can vermişti. Dövüş sırasında Herakles de elinden ve uyluk kemiğinden yara almış ve Taygetos Dağı yakınlarındaki Eleusisli Demeter tapınağına sığınmıştı. Cesur savaşçıyı burada ünlü hekim Asklepios saklayarak yaralarını iyileştirmiştir.[1]

b. Küçük bir ordu kuran Herakles daha sonra Arkadya sınırları içerisinde bulunan Tegea'ya doğru ilerledi ve burada Aleus'un oğlu Kepheus'dan yardım isteyerek ona, yirmi oğluyla birlikte kendisine katılmasını rica etti. Kepheus başlangıçta, sarayını terk ederse ülkesinin güvende olamayacağından korktuğu için isteği kabul etmekte gönülsüz davrandı. Bunun üzerine Herakles, Tanrıça Athena'nın kendisine verdiği ve bir kavanoz içerisinde muhafaza ettiği Gorgon'a ait olan saçları Kepheus'un kızı Airope'ye vererek ona, şehrin herhangi bir istilaya uğraması durumunda şehir surlarına çıkıp arkasını dönerek bunu üç kez düşmanlarına göstermesini tembih etti. Buna göre karşılarında Gorgon'un saçlarını gören düşmanları hemen orayı terk edeceklerdi. Ancak babasının ülke dışına çıkmasından sonra Airope'nin bu büyüye başvurmasına hiç gerek kalmadı.[2]

c. Bu şekilde Kepheus ve oğulları Sparta'ya sefere çıkmaya razı olup orduya katıldılar. Ne var ki sefer sırasında kral ve on yedi oğlu hayatını kaybetti. Bu noktada bazı yazarlar bu sırada İphikles'in de öldüğünü ileri sürerken, akla daha yatkın olan diğer bir olasılığa göreyse, hayatını kaybeden bu kişi muhtemelen, Amphitryon'un oğlu İphikles'ten ziyade, aynı adı taşıyan Aitoliali bir Argonauttur. Herakles'in başında bulunduğu ordu bunlardan başka çok az kayıp verirken, Spartalılar, kralları Hippokoon ve on iki oğlunun yanı sıra çok sayıdaki kumandanlarını da kaybetmiş, üstüne üslük şehir bir de güçlü bir fırtınaya maruz kalmıştı. Böylece çok kolay bir istila gerçekleştiren Herakles, soyundan gelen insanların güvenliğini sağlamak için, tahtı Tyndareos'a bıraktı.[3]

d. Anlaşılmaz bir şekilde bu savaşta cesur savaşçıya karşı gelmeyen ve onu engellemeye çalışmayan Hera onuruna Herakles, Sparta'da bir tapınak inşa ederek, başka bir hayvanı olmadığı için şerefine keçiler kurban etti. Spartalılar bu yüzden Hera'ya "keçi yiyen" soy ismini veren ve ona keçi kurbanlar sunan yegane Yunanlılardır. Herakles bundan başka Adil Hakların Tanrıçası Athena onuruna bir tapınağın yanı sıra, Therapne yolu üzerinde elindeki yarayı tedavi eden Kotylaialı Asklepios'un anısına bir tapınak da inşa etti. Tegea sınırları içerisinde bulunan ve "Arkadyalıların Ortak Ocağı" adı verilen bir tapınakta, kalçasındaki yarayla tasvir edilen Herakles heykeli oldukça dikkat çekicidir.[4]

1. Apollodoros: ii. 7. 3; Pausanias: iii. 15. 3; iii. 19. 7; iii. 20. 5 ve viii. 53. 3.
2. Apollodoros: *a.g.e.*; Pausanias: viii. 47. 7.
3. Apollodoros: *a.g.e.* ve iii. 10. 5; Sicilyalı Diodoros: iv. 33.
4. Pausanias: iii. 15. 7; iii. 19. 7 ve viii. 53. 3.

*

1. Anlatılan bu efsanede Herakles miti destanlar içerisinde kaybolmuş; yapay mit, Keçi Yiyen Hera, El İçini Tedavi Eden Asklepios, Kalçasından Yara Alan Herakles ve Tegea'nın uzun yıllar istilalara karşı sahip olduğu dokunulmazlık gibi alışılmışın dışında birçok olayın dile getirilmesi için ortaya atılmıştır. Buna karşın bir keresinde Zagreus, Zeus ve yaban keçisi kılığına giren Dionysos, Hera'nın vahşi kadınları tarafından yenmişti. Ayrıca Asklepios'un heykelinde muhtemelen eldeki yaralara iyi gelen ilaçlar tasvir edilmekteydi. Herakles'in kalçasındaki yara çok büyük bir olasılıkla bir yabandomuzu tarafından açılmış olabilir; Tegealılar da canavar Gorgon'un kafasını tanrısal bir büyü olarak şehir duvarlarına asmış olabilirler. Bu şartlar altında şehri ele geçirmek için yapılan herhangi bir girişim, bizzat Atinalıların ortaya attığı şekliyle bakire Tanrıça Athena'ya karşı yapılan bir saygısızlık demekti.

2. Herakles'in Akha, Aitolia, Sicilya ya da Pelasg şehirlerinden birinin yönetimini soyundan gelen insanların sorumluluğuna bırakması, bu şehirlerin sonraki tarihlerde Dorlar tarafından işgal edilmesini haklı gösterecek bir girişim özelliği taşımaktadır.

141.
AUGE

Apheidas'ın oğlu olan Tegea Kralı Aleus, Pereus'un kızı Neaira ile evlenmiş ve evliliklerinden Auge, Kepheus, Lykurgos ve Aphidamas dünyaya gelmişti. Aleus tarafından Tegea'da, Athena Alea onuruna inşa edilen tarihi tapınakta Tanrıça'ya ait kutsal bir sedir varlığını günümüze dek korumayı başarmıştır.[1]

b. Delphoi'ye yaptığı bir ziyaret sırasında Aleus, Neaira'nın kardeşlerinin kendi öz kızının dünyaya getireceği bir erkek çocuk tarafından öldürüleceğini Kâhinden öğrenir öğrenmez hemen ülkesine geri döndü ve Auge'yi, Tanrıça Athena'ya hizmet etmesi için rahibe olarak görevlendirdi. Ayrıca öz kızına iffetini korumaması halinde onu öldüreceği tehdidinde de bulundu. Herakles'in Tegea'ya, Kral Augias'a karşı düzenlediği sefer sırasında mı; yoksa Sparta dönüşünde mi geldiği bir tartışma konusu olsa da, üzerinde hemfikir olunan nokta, Aleus'un cesur savaşçıyı büyük bir misafirperverlikle konuk ettiğidir. Herakles misafirliği sırasında, içtiği şarabın da etkisiyle tapınağın kuzeyinde bulunan bir pınarın hemen yanında bakire rahibelerden biriyle beraber oldu. Sevişme sırasında Auge'nin çığlık seslerinin duyulmaması nedeniyle genç kızın Herakles ile planlı olarak buluştuğu iddia edilir.[2]

c. Tegea'dan ayrılarak yoluna devam eden Herakles, Stymphalos'a uğradı ve burada Kral Stymphalos'un kızı Parthenope ile birlikte oldu. Bu yasak aşkın meyvesi de Eures oldu. Bu sırada Tegea şehri büyük bir açlık ve veba salgınıyla karşı karşıya kalmış ve bunun üzerine Aleus da, Pytho'ya danışarak ondan yardım istemişti. Kâhinin verdiği cevaba göre bu felaketin nedeni, Athena'ya ait olan kutsal bölgede bir suçun işlenmesiydi. Hemen söylenilen yere giden kralın, burada öz kızının hamile olduğunu öğrenmesi pek uzun sürmedi. Auge, her ne kadar göz yaşları içerisinde Herakles'in kendisini sarhoşken iğfal ettiğini söylediyse de, Aleus buna inanmadı ve kızını şehrin (Tegea) pazar yerine kadar saçlarından tutup sürükledi. Genç kızın dizleri üze-

rine çöktüğü bu yer, "Diz çöken Auge" heykeliyle ün yapmış olan Eileithyia tapınağını tam karşıdan görmekteydi.[3] Öz kızını insanların içinde öldürmeye utanan Aleus, Auge'yi suda boğarak öldürmesi için Kral Nauplis'i görevlendirdi. Nauplis kendisine söylenenlere uygun olarak Auge ile yola çıktı. Ne var ki genç kadın Parthenios Dağı'nda şiddetli doğum sancılarına yakalandı ve Nauplis'e bir mazeret uydurarak ormanın içine saptı. Auge burada bir erkek çocuk dünyaya getirdi ve onu çalılıklara sakladıktan hemen sonra yolun kenarında kendisini sabırsızlıkla bekleyen Nauplis'in yanına döndü. Pazar yerinde yüksek bir fiyatla satmak varken, bir prensesi boğmak gibi bir düşüncesi olmayan Nauplis genç kadını, Nauplia'ya henüz gelen Karialı tüccarlara köle olarak sattı. Onlar da prensesi, Mysia Teuthrania Kralı Teuthras'a sattılar.[4]

d. Auge'nin oğlu, Parthenios Dağı'nda (kahramanın bu dağda kutsal bir korusu vardı) dişi bir geyik tarafından emzirildi ve çok geçmeden bebeği bulan çobanlar ona Telephos adını vererek hükümdarları Kral Korythos'a götürdüler. Bütün bunlar olurken tam bir tesadüf eseri Korythos'un çobanları, Meleagros ile birlikte olan ve ondan hamile kaldıktan sonra çocuğunu aynı dağa bırakan Atalante'nın bebeğini de bulmuşlardı. Ülkede yaşayanlar ikinci bebeğe "bozulan bekaretin oğlu" anlamına gelen Parthenopaios adını verdiler; zira Atalante bu olaydan sonra bile hâlâ bir bakireymiş gibi davranmaya devam etmişti.[5]

e. Telephos delikanlılık çağına geldiğinde Delphoi Kâhini'ne giderek anne ve babası hakkında bilgi sahibi olmak istedi. Kâhin ona cevap olarak, "Git ve Mysialı Kral Teuthras'ı bul" dedi. Bunun üzerine Mysia'ya doğru denize açılan Telephos, o zamana kadar Teuthras ile evlenen Auge'yi buldu ve ondan gerçek annesinin kendisi olduğunu, gerçek babasının ise Herakles olduğu gerçeğini öğrendi. Buna inanmaması için de bir sebep yoktu, zira yeryüzünde hiçbir kadın Herakles'e kendisi kadar benzeyen bir çocuk dünyaya getirmemişti. Bunun üzerine Kral Teuthras, kızı Argiope'yi Telephos ile evlendirdi ve onu tahtının varisi ilan etti.[6]

f. Diğer bir grup yazar ise amcaları Hippothoos ve Nereus'u öldürdükten sonra Telephos'un annesini aramak için sessizce ve kimselerden habersiz sözcüsü olarak yanında Parthenopaios olduğu halde Mysia'ya geldiğini ileri sürerler. "Telephos'un sessizliği" bu olayla bir deyim haline geldi[7]. Anlatılanlara göre şöhreti dört bir yana yayılan Aphareos'un oğlu Argonautlardan İdas, günlerden bir gün Mysia tahtını ele geçirmeye çalışmış ve Teuthras da ümitsizlik içersinde Telephos'a başvurarak İdas'ı ülkesinden kovması karşılığında tahtı ona bırakıp üvey kızını kendisiyle evlendireceği sözünü vermişti. Bunun üzerine Telephos, Parthenopaios'un da yardımlarıyla ilk karşılaşmasında İdas'ı mağlup etmeyi başardı. Ne var ki Teuthras'ın evlat edindiği kadın

Auge'nin kendisiydi; ancak ne Telephos ne de Auge birbirlerinin kimliklerinden tamamen habersizdiler. Herakles'in anısına sadık kalan Auge, gerdek odasına elinde bir kılıç olduğu halde girdi. Gerçekten de eğer tanrılar o gece ikisi arasına giren büyük bir yılan göndermemiş olsaydı Auge bu kılıçla kimliğini bilmediği oğlunu öldürecekti. Daha sonra Auge, Herakles'ten bahsetti ve tam bu sırada bir ensest ilişkiye başlamak üzere olan Telephos tanrısal bir yetiyle "Sen benim annemsin!" diyerek büyük bir günah işlemekten son anda kurtulmuş oldu. Göz yaşları içerisinde birbirlerine sarılan ana-oğul, ertesi gün Teuthras'ın kendilerine bahşetmede tereddüt göstermediği ülkelerine geri döndüler. Auge'nin mezarı Kaikos Nehri kenarındaki Pergamon'da bulunmaktadır. Pergamialıların, Telephos'un onuruna kurbanlar sunan ve onunla birlikte Asya'yı geçen göçmenler olduğu iddia edilir.[8]

g. Buna karşın bazı yazarlar Telephos'un, Troyalı Priamos'un kızı Astyokhe ya da Laodike ile evlendiğini ileri sürerken, bir grup yazar ise Herakles'in, Laomedon'a ait olan ölümsüz atları getirmek için Troya'ya gittiği zaman Auge ile birlikte olduğunu iddia eder. Diğer bir grup yazar ise Aleus'un, Auge ile çocuğunu bir sandığa koyup denize attığını, o sırada olan biteni gözleyen Tanrıça Athena'nın yardımlarıyla sandığın Küçük Asya'ya doğru yöneldiğini söylerler. Buna göre Auge ve oğlunun içinde bulunduğu sandık, sonraları Kral Teuthras'ın Auge ile evlenip Telephos'u da evlatlık olarak kabul edeceği Kaikos Nehri kıyısına savrulmuştu.[9]

h. Kral Teuthras bir keresinde Teuthras Dağı'nda devasa büyüklükte bir yabandomuzunu kovalamış, yakalanacağını anlayan hayvan da Orthosialı Artemis'in tapınağına kaçmıştı. Teuthras tam tapınaktan içeri girmek üzereyken yabandomuzu aniden konuşmaya başlayıp, "Lütfen hayatımı bağışlayın efendim. Ben Tanrıça'nın bakıcısıyım" dedi. Bu yakarışlara aldırmayan Teuthras yabandomuzunu öldürdü ve çok geçmeden de bu davranışıyla Tanrıça'nın nefretini üzerine çekti. Artemis o kadar öfkelendi ki yabandomuzunu tekrar hayata döndürdükten sonra Teuthras'a cüzam illetini musallat etti. Kral vücudunda çıkan yaraların acısıyla çılgınca bağırıp dağların tepesine doğru koşmaya başladı. Ancak tam bu sırada yanında Polyeidos olduğu halde çabucak ormana gelen Teuthras'ın annesi Leukippe, Artemis'e cömert kurbanlar sunarak onun gönlünü almaya çalıştı. Teuthras, vücudundaki cüzam yaralarından, şimdilerde bile Teuthras Dağı'nın zirvesinde sıkça karşılaştığımız Antipathes taşının yardımıyla kurtulmayı başardı. Oğlunun sağlığına kavuşmasının hemen ardından Leukippe, Orthosialı Artemis onuruna bir sunak inşa etti ve baştan sona saf altından imal edilen, ayrıca başına insan kafası konulan ve kovalandığında tapınağa sığınarak "Hayatımı bağışlayın" diyen mekanik bir yabandomuzu da yaptırdı.[10]

i. Herakles, Arkadya'da bulunduğu sırada Ostrakina Dağı'nı ziyaret etmiş ve burada ünlü kahraman Alkimedon'un kızı Phialo'yu baştan çıkararak onunla birlikte olmuştu. Genç kadın çok geçmeden Aikhmagoras adında bir erkek çocuğu dünyaya getirdiğinde Alkimedon, anne ile bebeği mağaradan kovup açlıktan ölmeleri için dağa terk etti. O sırada yakınlarda bulunan bir alakarga çocuğun yürek parçalayan ağlamalarını duydu ve sesi taklit ederek Herakles'i aramaya başladı. Çok geçmeden de bunda başarılı oldu ve Herakles, babası tarafından ağzı tıkanıp bir ağaca bağlanan Phialo'yu gördü ve bebekle birlikte onu kurtardı. Aikhmagoras bu badireyi atlatıp delikanlılık çağına gelirken, o gün bugündür yakınlarda bulunan bir pınara da alakarganın anısına Kissa denmeye başlandı.[11]

1. Apollodoros: iii. 9. 1; Pausanias: viii. 4. 5-6 ve 47. 2.
2. Alkidamas: Odysseus 14-16; Sicilyalı Diodoros: iv. 33; Apollodoros: ii. 7. 4.; Pausanias: viii. 4. 6 ve 47. 3.
3. Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Apollodoros: ii. 7. 8; Pausanias: viii. 48. 5
4. Kallimakhos: *Hymn to Delos* 70; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Apollodoros: i. 7. 4 ve iiii. 9. 1.
5. Pausanias: viii. 54-5; Apollodoros: iii. 9-1; Sicilyalı Diodoros: iv. 33; Hyginus: *Fabula* 99.
6. Pausanias: x. 28. 4; Alkidamas: *Odysseus* 14-16; Apollodoros: *a.g.e.*; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*
7. Hyginus: *Fabula* 244; Aristoteles: Poetika 24. 1460a; Aleksis, Athenaios'un alıntısı: x. 18. 421d; Amphis, Athenaios'un alıntısı: vi. 5. 244d.
8. Pausanias: i. 4. 6; v. 13. 2 ve viii. 4. 6.
9. Hyginus: Fabula 101; Dictys Kretensis: ii. 5; Hesiodos: *Oxyrhynchus Papyrus* 1359, *Fragment* 1; Hekataios, Pausanias'ın alıntısı: viii. 4. 6; Euripides, Strabon'un alıntısı: xiii. 1. 69
10. Plutarkhos: On Rivers 21,
11. Pausanias: viii. 12. 2.

*

1. Tanrıça Athena'ya ait Tegea'da bulunan sedir ile Herakles'in, onun rahibelerinden biri olan Auge'yi baştan çıkardığının iddia edilmesi bahsi geçen Athena'nın, hasat mevsiminde bereketli ürün alabilmek için rahibelerinin kutsal kralla geleneksel olarak evlendiği orgiastik doğaya sahip olan Ay Tanrıçası Neith ya da Anatha ile özdeşleştirilmesine neden olur. Bu geleneğin izlerine, kahramanın eşine Akka –Peloponnesoslu Beyaz Tanrıça Akko'nun karşılığı– isminin verildiği Herakles'in Roma'daki tapınağında rastlarız. Aynı şekilde, göründüğü kadarıyla Exile'nin dini pratiklerinden önce kutsal evlilik, her yıl Eylül ayında Yehova'nın temsilcisi olan başrahip ile Tanrıça Anatha arasında Kudüs'te de gerçekleşmekteydi. Profesör Raphael Patai, Kudüs evliliği hakkındaki kanıtları *Man and Temple* (Londra, 1947) adlı eserinde irdelemektedir. Buna benzer hayali birlikteliklerden dünyaya gelen tanrısal çocuklar, yeni yılın Hasat Tanrıları (ruhları) haline gelmiş, bundan dolayı da Athena Alea Hasat Tanrıçası ve tahıl değirmenlerinin koruyucusu olarak kabul edilmiştir. Herakles'in Nymphalarla yaşadığı ilişkilerden dünyaya gelen

çok sayıdaki oğlu, bahsedilen dini teorinin yaygınlığına birer kanıt niteliğindedir. Onun sadece Makaria ("kutsal") adı verilen bir kız çocuğuna sahip olduğu söylenir.

Auge efsanesi Mysia'ya, muhtemelen Akhaların baskısı nedeniyle Arkadyalıların yaptığı göçü açıklama amacıyla ortaya atılmıştır. Efsanenin şekillenmesindeki bir başka önemli olay i... Tegealıların, Hesiodos fragmanlarından anlaşıldığı kadarıyla Troas ile özdeşleştirilen ala geyik sıfatı ile Yeni Yıl tanrısı onuruna düzenledikleri festivallerdir.

2. Auge ve çocuğunun bir sandık içerisinde Kaikos Nehrine terk edilmesi, –bu olay Pergamene sikkelerinin yanı sıra Pergamon sunağında da tasvir edilmiştir– Auge ve Telephos'a atfedilen kültün Mysia'ya Tegea kolonileri tarafından getirildiği, ayrıca Ay Tanrıçası sıfatıyla Auge'nin Yeni Yıl kutlamalarına katılmak için muhtemel yolculuğunu yarımayı andıran teknesiyle gerçekleştirdiği anlamına gelir. Tanrıça Athena'nın orgiastik doğaya sahip bir kadından iffetli ve savaşçı bir bakireye dönüşmesi hikâyenin daha da karmaşık bir hal almasına neden olmuştur: Bazı versiyonlarda Teuthras'a, Auge'nin eşi şeklinde bir rol verilirken; diğerlerinde de kralın, genç kadını şefkatle himayesi altına aldığı anlatılmaktadır. Hyginus'un dile getirdiği varyant ise son zamanlara ait yapay bir drama özelliğini taşımaktadır.

3. Altın yabandomuzu efsanesi ise kısmen, Teuthras Dağı'ndaki antipathes taşının iyileştirici özelliğine yapılan bir gönderme olup; büyük bir olasılıkla kısmen de bir yabandomuzu kılığına girerek Adonis'i öldüren tanrı Apollon'dan intikam alma şeklindeki Mysia geleneğini gözler önüne serer. Adonis'in yeryüzündeki temsilcisiymiş gibi görünen ve altın dişlere sahip bir yabandomuzu kılığına giren kişi, eğer kendisini takip edenleri atlatıp Apollon'un kız kardeşi Artemis'in tapınağına sığınmayı başarırsa hayatı bağışlanmaktaydı. Görünen o ki Auge'nin dünyaya geldiği yer olan Tegea'da krallar geleneksel olarak yabandomuzları tarafından öldürülmekteydiler.

4. Phialo'nun alakarga ile olan macerası fıkra tarzındaki bir anekdottan ibarettir. Söz konusu anlatım muhtemelen, alakarga familyası için kutsal sayılan pınarın varlığını vurgulamak için anlatılmıştır.

142.
DEİANEİRA

Pheneus'da dört yıl kalan Herakles bir süre sonra Peloponnesos'dan ayrılmaya karar verdi ve sayıca oldukça kalabalık olan Arkadya ordusunun başında Aitolia sınırları içerisinde bulunan Kalydon'a gelerek buraya yerleşti. O sırada yasal bir eşi ve oğlu olmadığından dolayı evlenmeye karar veren Herakles, Oineus'un kızı Deianeira ile evlenmek istedi; bu şekilde genç kızın erkek kardeşi olan ve Yeraltı Dünyası'na inişinde karşılaştığı Meleagros'un ruhuna verdiği sözü de tutmuş olacaktı. Anlatılanlara göre Deianeira aslında Oineus'un eşi Althaia ile Şarap Tanrısı Dionysos'un yaşadığı aşktan dünyaya gelmiş ve genç kızın şeceresi Meleagros'un ölümüyle gün ışığına çıkmıştı. Buna göre hayatını kaybeden Meleagros için yas tutup ağıtlar yakan kız kardeşleri, Artemis, birer beçtavuğuna dönüştürmüş ancak Dionysos daha sonra Tanrıça'yı Deianeira ve kız kardeşi Gorge'yi tekrar insan formuna koyması için ikna etmeyi başarmıştı.[1]

b. Bu sırada, araba kullanmasını bilen ve dövüş sanatında çok iyi olan Deianeira ile evlenmek isteyen birçok talip Oineus'un sarayına gelmiş ve dileklerini krala iletmişlerdi. Ne var ki karşılarında kendilerine rakip olarak Herakles ve Nehir Tanrısı Akheloos'u gördüklerinde hepsi bu isteklerinden vazgeçti. Zira ölümsüz Akheloos'un girdiği kılıklar herkesin malûmuydu: Boğa, benekli bir yılan ve boğa başlı bir insan. Tanrının uzun ve biçimsiz sakalından hiç durmadan bir şelale akmaktaydı ve Deianeira da onunla evlenmektense ölmeyi kafasına koymuştu.[2]

c. Kızıyla evlenmek istediğini Oineus'a ileten Herakles, Deianeira'nın kendisiyle evlenmesi durumunda genç kızın yalnızca Zeus'un gelini olmakla kalmayacağını; aynı zamanda da başarı ile yerine getirdiği On İki İş'in muvaffakiyetinden üzerine düşen payı alacağından da büyük bir övgüyle bahsetti.

Bunun üzerine Akheloos (o sırada boğa başlı insan formuna girmişti) Herakles'in söyledikleriyle alay edip insanlar arasında sayılan bir kişi olduğunu söyleyerek, bütün ömrünce başıboş gezen Herakles'in aksine kendisinin Yunanistan'da akan bütün nehirlerin babası olduğunu ve Dodona Kâhini'nin kendisini ziyaret edenlere Akheloos onuruna kurbanlar sunmalarını telkin ettiğini ileri sürdü. Daha sonra da kahramana dönerek: "Sen ne Zeus'un ne de namuslu bir annenin oğlu olabilirsin," dedi. Bunun üzerine Herakles, "Dövüşte tartışmaktan daha iyiyimdir ve hiçbir şekilde anneme hakaret edilmesine izin vermem," diyerek rakibine meydan okudu.

d. Üzerindeki yeşil pelerini bir kenara fırlatan Akheloos, Herakles'le dövüşmeye başladı ve çok geçmeden de kahramandan ilk darbeyi alarak sırt üstü yere çakıldı. Bunun üzerine kendisini çabucak benekli bir yılana dönüştürüp kıvrılarak Herakles'e doğru ilerlemeye başladı.

"Ben henüz beşikteyken yılanları alt ediyordum," diyerek güldü Herakles rakibine ve hemen devasa yılanın boynundan tuttu. Bu hamlesinde de başarılı olamayan Akheloos, bu sefer de boğa kılığına girerek kahramana saldırmaya başladı. Saldırıdan kendisini çevik bir hareketle kurtarmayı başaran Herakles, boğanın her iki boynuzundan tutup onu öyle bir yere vurdu ki, darbenin etkisiyle hayvanın sağ boynuzu elinde kaldı. Yenilginin verdiği utançla mağlubiyetini kabul eden Akheloos, yarasını söğüt dallarıyla saklayarak oradan ayrıldı.[3] Bazı yazarlar Herakles'in kırılan boynuzu Akheloos'a geri verdiğini ve karşılığında da Keçi Amaltheia'nın boynuzunu aldığını ileri sürerken diğer bir grup yazar da Akheloos'un boynuzunun Naiadlar tarafından Amaltheia Boynuzuna dönüştürüldüğünü ve Herakles'in onu Oineus'a düğün hediyesi olarak sunduğunu söylerler.[4] Tüm bunlara karşın bazı yazarların iddiasına göre ise Herakles'in On İkinci İş'ini yerine getirmeye çalıştığı sırada Hesperidler tarafından altın meyvelerle doldurulan ve şimdilerde Kornukopya adı verilen söz konusu boynuzu, Tykhe'nin yardımcısı olan Plutos'a hediye etmek üzere yanına alarak Tartaros'a götürmüştür.[5]

e. Herakles, Deianeira ile evlendikten sonra Kalydonluları da yanına alarak bir Thesprotia şehri olan Ephyra'ya –şimdilerde Kikhyros adıyla anılmaktadır– saldırarak Kral Phyleus'u alt edip onu öldürdü. Ele geçirdiği tutsaklar arasında bulunan Phyleus'un kızı Astyokhe'ye kalbini kaptıran Herakles genç kadın ile birlikte oldu ve bu ilişkiden Tlepolemos dünyaya geldi. Buna karşın bazı yazarlar Tlepolemos'un annesinin, Herakles'in zehirleriyle ünlü olan Ephyra şehrinden kaçırdığı Amyntor'un kızı Astydameia olduğunu ileri sürerler.[6]

f. Danıştığı bir kâhinin öğüdüyle Herakles, arkadaşı Thespios'a haber göndererek ondan, "Oğullarının yedisini Thespiai'ye; üçünü Thebai'ye ve geri kalan kırkını da yerleşip koloni kurmaları için Sardinya adasına gönderme-

sini" istedi. Thespios da kendisine söylenilenleri aynen yerine getirdi. Thebai'ye göç edenlerin soyundan gelenler bu ülkede onurlandırılmaya devam edilirken, Thespiai'ye –ya da Demukhi– göç edenler ise şehri uzun yıllar yönetme ayrıcalığını ellerinde tuttular. İolaos önderliğinde Sardinya'ya ulaşan ve aralarında Thespiai ve Atinalı insanların da bulunduğu halk ise, krallarının insanlarından farklı olarak bir başka soydan geldiği ilk denizaşırı Yunan kolonisi olma özelliğine sahip oldu. İolaos, Sardinyalıları bozguna uğrattıktan sonra ülkeyi iki ayrı eyalete böldü ve dört bir yanına zeytin ağaçları diktiği adayı o kadar verimli bir hale getirdi ki, Kartacalılar o günden sonra karşılaşabilecekleri onlarca soruna karşı hazırlıklı olma sıkıntısını ve böyle bir adaya sahip olma tehlikesini daima içlerinde hissettiler. Adada, Olbia adında bir şehir kuran İolaos, Atinalıların da aynı yerde Ogryle şehrini kurmalarına yardım etti. Kendisini ikinci babaları olarak gören Thespios'un oğullarının rızasını alan cesur savaşçı halkının kendi ismiyle anılmasına karar verdi: İolarialılar. Önderlerine bağlı olan bu halk, Perslerin Baba Kyros'a yaptıkları gibi geleneksel olarak Baba İolaos'a kurbanlar sunmayı adet haline getirdi. Anlatılanlara göre İolaos en sonunda Sicilya üzerinden, kendisiyle beraber gelen insanların yerleştiği ve ona kahramanlık payeleri sunduğu Yunanistan'a tekrar dönmüştü. Ne var ki bu konuda diğerlerine göre daha fazla bilgiye sahip olan Thebaililere göre ülkeden ayrılan kolonilerin hiçbiri geri dönmemiştir.[7]

g. Bu olaydan üç yıl sonra gerçekleştirilen bir ziyafette Herakles, Oineus'un adamlarından birine öfkelenmişti. Eunomos, Eurynomos, Ennomos, Arkhias ya da Arkhiteles'in oğlu Khairias adlarıyla bilinen bu gence Herakles'in eline su dökmesi söylenmiş, fakat sakarlığı neticesinde suyu kahramanın bacaklarına dökmüştü. Bunun üzerine Herakles genci cezalandırmak için kulağına sıkı bir yumruk attı. Öyle ki bu yumruk hiç istememesine rağmen gencin ölümüne neden oldu. Her ne kadar yaşadığı bu talihsizlik Arkhiteles tarafından daha sonra affedilse de Herakles, hak ettiği cezayı sürgünde geçirerek ödemeye karar verdi ve yanında eşi Deianeira ve oğlu Hyllos olduğu halde Amphitryon'un yeğeni Keyks'in Trakhis'de bulunan sarayına gitti.[8]

h. Benzer bir diğer olay da Arkadya'nın doğu sınırı boyunca uzanan Phlios şehrinde yaşanmıştı. Anlatılanlara göre Herakles, Hesperidlerin Bahçesinden döndüğünde bu şehre uğramış ve kendisine ikram edilen şarabı beğenmeyince Kyathos adındaki uşağa öfkelenip ve yine hiç istememesine rağmen tek parmağıyla onun ölümüne neden olmuştu. Bu olaydan sonra Apollon'un Phlios'daki tapınağının hemen karşısında bulunan bir yere Kyathos'un hatırasına bir şapel inşa edildi.[9]

i. Bazı yazarlar Herakles'in Trakhis'e sürgüne gitmesine neden olan İphitos cinayetinden hemen önce Akheloos ile güreştiğini iddia ederken diğer bir grup yazar ise kahramanın bu şehre Tiryns'den ilk sürgün edildiğinde geldi-

ğini söylerler.[10] Fakat sonuç ne olursa olsun Herakles, Evenos Nehri'ne yanında Deianeira olduğu halde gelmiş ve burada kendisini tanrıların kayıkçısı ilan eden ve doğruluğundan dolayı yine tanrılar tarafından seçildiğini söyleyen Kentaurlardan Nessos ile karşılaşmıştı. Nessos küçük bir ücret karşılığında sel sularıyla kabarmış olan nehirden Deianeira'yı sağ salim karşı kıyıya geçirirken, Herakles de nehri geçmek için yüzmeye başladı. Ne var ki pazarlıkta anlaşılmasına rağmen Herakles'in sopasını ve yayını nehrin karşısına fırlattığını gören Nessos verdiği sözden döndü ve yolunu değiştirip diğer tarafa doğru ilerlemeye başladı. Kıyıya ulaşır ulaşmaz da Deianeira'ya sahip olabilmek için genç kadına saldırmaya başladı. Eşinin feryatları arasında çabucak yayını kapan cesur savaşçı dikkatlice Nessos'a doğru nişan alıp onu yarım millik bir mesafeden göğsünden vurdu.

j. Vücuduna saplanan oku çıkardığı sırada Nessos, Deianeira'ya dönerek, "Eğer yere dökülen tohumları toplar ve yaramdan akan kanla karıştırıp biraz da zeytinyağı ilave edersen bir aşk iksiri elde edeceksin. Bu karışımı gömleğine sürdüğünde artık kocanın seni aldatacağından hiç korkma," dedi. Bunun üzerine Deianeira hemen Nessos'un söylediği karışımı hazırlayıp bir kavanoza koydu ve üzerini mühürleyerek Herakles'e tek kelime bile etmeden yanına aldı.[11]

k. Efsanenin diğer bir versiyonuna göre Nessos, kanına buladığı bir tutam yünü Deianeira'ya vererek ona bu yünle kocasına bir bluz örmesini istemiştir. Üçüncü bir versiyona göre ise Nessos kanının bulaştığı elbiseyi bir aşk hediyesi olarak Deianeira'ya verdikten hemen sonra oradan kaçarak yakınlardaki Lokria ülkesine kaçmış ve bir müddet sonra da aldığı yarayla burada hayatını kaybetmişti. Öldükten sonra cesedi gömülmeyip Taphiassos Dağı'nda bırakıldığı için de cesetten yayılan kötü koku tüm ülkeye yayılmıştı. Lokrialıların, Ozolialılar şeklinde adlandırılması bu yüzdendir. Nessos'un hayatını kaybettiği yerin yakınlarında bulunan pınarda kan pıhtılarının yanı sıra cenin kokusunu da almak bugün bile mümkündür.[12]

l. Herakles'in eşi Deianeira ile olan birlikteliğinden Hyllos, Ktesippos, Glenos ve Hodites adlı erkek çocuklarının yanı sıra hayatı boyunca sahip olduğu tek kız çocuğu olan Makaria da dünyaya geldi.[13]

1. Sicilyalı Diodoros: iv. 34; Apollodoros: i. 8. 1 ve ii. 7. 5; Bakkhylides: *Epinikia* v. 165; Antonius Liberalis: Transformations 2.
2. Ovidius: Metamorphoses ix. 1-100; Apollodoros: i. 8. 1; Sophokles: *Trakhiniai* 1.
3. Ovidius: *a.g.e.*; Ephoros, Macrobius'un alıntısı: v. 18; Tzetzes: *On Lycophron* 50.
4. Apollodoros: *a.g.e.* ve ii. 7. 5; Ovidius: *a.g.e.*; Sicilyalı Diodoros: iv. 35; Strabon: x. 2. 19.
5. Hyginus: *Fabula* 31; Lactantius – Statius: *Thebais* iv. 106.
6. Strabon: vii. 7. 5 ve 11; Apollodoros: ii. 7. 6; Sicilyalı Diodoros: iv. 36; Pindaros: *Olympia* vii. 23; Homeros: *Ilyada* ii. 658-60 ve Odysseia i. 259-61.
7. Apollodoros: *a.g.e.*; Sicilyalı Diodoros: iv. 29-30; Pausanias: vii. 2. 2; x. 23. 1.

8. Sicilyalı Diodoros: iv. 36; Apollodoros: *a.g.e.*; Tzetzes: *On Lycophron* 50; Eustathios – Homeros: *İlyada* 1900; Kritik – Sophokles: Trakhiniai 39.
9. Pausanias: ii. 13. 8.
10. Sophokles: *Trakhiniai* 1-40; Pausanias: i. 32. 5.
11. Apollodoros: ii. 7. 6; Sophokles: *Trakhiniai* 555-61; Ovidius: *Metamorphoses* ix. 101; Sicilyalı Diodoros: iv. 46.
12. Kritik – Horatius: *Epodonlar* iii; Ovidius: *a.g.e.*; Pausanias: x. 38. 1; Strabon: ix. 4. 8.
13. Apollodoros: ii. 7. 8; Sicilyalı Diodoros: iv. 37; Pausanias: i. 32. 5.

*

1. Meleagros'un kız kardeşlerinin konu edildiği hikâye, Leros Adasında Tanrıça Artemis'e atfedilen beçtavuğu kültünün varlığını açıklamak için anlatılmıştır.

2. Deianeira'nın sahip olduğu savaş becerisi, onun, Olympos Çağı öncesi Savaş Tanrıçası Artemis'in yeryüzündeki temsilcisi olduğunu açıklar. Zira Tanrıça'nın farklı bölgelerde gerçekleştirdiği kutsal evlilikler, Herakles efsanesinin bu kısmı ile özellikle ilişkilidir.

3. Theseus'un Minotaur'la yaptığı dövüşe benzer bir şekilde Herakles'in Akheloos ile dövüşmesi, kutsal evlilik ritüelleri çerçevesinde yorumlanmalıdır. Boğa ve Yılan, her ikisi üzerinde de kutsal kralın egemenliğini ilan ettiği artan ve azalan yılı temsil eder. "Yılanın babası olan boğa; aynı zamanda da oğlu boğa olan yılan". İlk çağlardan itibaren bereketin sembolü olarak kabul edilen boğa boynuzu, gerçek bir boğa ya da boğa maskesi takan rakibiyle dövüşen adayın krallık ayrıcalığına ulaştığı anlamına gelmekteydi. Gılgamış'ın ölümlü ikizi ve aynı zamanda Cennet'in Kraliçesinin sadık bir hizmetkârı olan Babilli kahraman Enkidu, Cennet Boğasını boynuzlarından yakalayıp kılıcıyla öldürmüştür. Aynı şekilde Mabinogion'dan anlaşıldığı şekliyle Galli kahraman Peredur'a da evlilik izni olarak cornucopia'yı elde etmesi şart koşulmuştur. Girit'te boğa kültü, boynuzlarına benzer ayrıcalıklar atfedilen vahşi keçi kültünün yerini almıştır. Ne var ki göründüğü kadarıyla bahsedilen ritüel yarışı betimleyen ikon, Yunanlılar tarafından Herakles ile Nehir Tanrısı Akheloos arasında geçen kavgayı anlatıyor şeklinde yorumlanmıştır. Yapılan yorum bir başka deyişle Akheloos Nehrinin taşıdığı çamur ve kum ile her geçen gün Ekhinadia Adalarını anayurda biraz daha bağlayan Parakheloitis'in zamanla sularının çekilip kuruduğu ve böylece tarıma elverişli geniş bir yer haline geldiği şeklindedir. Herakles bahsi geçen bu tür ziyafetleri sık sık düzenlemekle onurlandırılmaktaydı. Dodona Kâhini'nin şart koştuğu kurbanlara gelince; bunların Nehir Tanrı Akheloos'tan ziyade, "ağrıları defeden" Ay Tanrıçası Akhelois onuruna kurban edilmiş olabilecekleri akla daha yatkın bir ihtimaldir.

4. Eunomos ile Kyathos çok büyük bir ihtimalle, hükümranlık süresinin sonuna gelen kutsal kralın yerine sunulan çocuk kurbanlardır.

5. Nessos'un Deianeira'ya sahip olmaya çalışması, Theseus'un (Atinalı Herakles) araya girerek Hippodameia'yı Kentaurlardan Eurytion'un saldırısından kurtardığı Peirithoos'un düğününde yaşanan istenmeyen olayları çağrıştırır. Kentaurların gerçekte keçi adamlar olarak tasvir edilmeleri nedeniyle anlatılan olayın dayandırıldığı ikonda muhtemelen, kutsal evliliğin gerçekleşmesinden hemen önce Kraliçenin Kuzey Avrupa'daki Bahar Bayramı'nda yaptığı gibi keçi-kralın sırtına binişi resmedilmiştir. "Her şeye burnunu sokan" rolündeki Eurytion, Kuzey Yunanistan'daki evlilik seremonilerinde hâlâ karşılaştığımız ve Aristophanes komedileriyle üne kavuşan prototip bir karakterdir. Tarihi çağlarda Eurytion'a ("her şeye burnunu sokan") atfedilen rol, Tanrıça Erekh ile birlikte Gılgamış'ın düğününü basan ve onu kendisiyle savaşmaya zorlayan Enkidu'ya verilmiştir. Üzerine vazife olmayan işlere burnunu sokan bir diğer karakter ise, Andromeda'yı düğün gecesi Perseus'un elinden almaya kalkışan Agenor'dur.

6. Neolitik Çağ Libyalıları olan Sardinya'nın ilk yerleşimcileri bölgenin dağlık kesimlerinde hayatta kalmayı başarmışlardır. Kendilerinden daha sonra buralara yerleşen diğer göçmenler –Giritliler, Yunanlılar, Kartacalılar, Romalılar ve Yahudiler– ise kıyı şeridini ele geçirmeye çalışmışlar ancak malaryaya karşı bir türlü başarılı olamamışlardır. Buralarda yaşam ancak son yıllarda malaryaya sebep olan sivrisineklerin çoğaldığı bataklıkların kurutulmasıyla mümkün olmuştur.

7. "Ozolialı" ("kokulu"), Phokis yakınlarına yerleşen Lokrialı yerleşimcileri akrabaları olan Opuntia ve Epizephyria halklarından ayırt etmek için kullanılan bir takma addır. Ozolialı ismi muhtemelen bu halka, yağmurlu havalarda etrafa cenin kokusu saçan işlenmemiş keçi derisi giyme alışkanlığından dolayı verilmiştir. Buna karşın Lokrialılar kendilerine takılan lakabın, ilk asma filizinin ülkelerinde ekilmesi nedeniyle ozoi "asma filizi" kökünden geldiğini söylemeyi tercih ederler.

143.
HERAKLES'İN TRAKHİS SERÜVENİ

Beraberinde Arkadyalı müttefikleri olduğu halde Herakles, Keyks'in güvencesi altında Trakhis'e gelerek bir süreliğine burada kaldı. Herakles, Trakhis'e yaptığı yolculuk sırasında yolu üzerinde Parnassos Dağı'nın eteklerinde bulunan Dryopialıların ülkesinden de geçmiş ve burada Kral Theiodamas'ın oğlu Dryops'un sabana koştuğu öküzlerle çift sürdüğünü görmüştü.[1] O sırada oldukça aç olan ve Dryopialılarla savaşmak için bahane arayan Herakles –bu halkın yaşadığı topraklar üzerinde hiçbir hakkının olmadığını herkes gibi Herakles de biliyordu– Dryops'tan öküzlerden birini kendisine vermesini istedi ve Theiodamas bunu reddedince de onu öldürdü. İlk önce öküzü kesip kendisine bir ziyafet hazırladı ve daha sonra da kralın Nympha Menodike ile olan birlikteliğinden dünyaya gelen ve o sıralarda henüz çok küçük bir çocuk olan Hylas'a saldırdı.[2] Tüm bu anlatılanlara karşın bazı yazarlar Hylas'ın babasının Keyks, Euphemos ya da Theiomenes'den biri olduğunu ileri sürerek Theiodamas'ın, Herakles'in öküzlerinden birini kestiği sırada çok uzaklardan ona bakıp lanet okuyan Rodoslu bir çiftçi olduğunda ısrar ederler.[3]

b. Anlaşıldığı kadarıyla Theiodamas'ın halefi olan Phylas, Apollon'un Delphoi'deki tapınağına saygısızlık yapmıştı. Buna öfkelenen tanrı, Herakles'i yanına çağırıp Phylas'ı öldürttü ve kızı Meda'yı da kaçırttı. Herakles ile Meda'nın ilişkisinden hâlâ kendi ismini taşıyan Atina beldesinin kurucusu Antiokhos dünyaya geldi.[4] Herakles daha sonra Dryopialılarla savaşarak onları Parnassos Dağı'nda bulunan şehirlerinden kovmayı başardı ve buranın yönetimini savaşta kendisine yardımcı olan Malialılara bıraktı. Dryopialıların önde gelenlerini de tapınağa köle olarak hizmet etmeleri için Delphoi'ye götürdüyse de Apollon bunu kabul etmedi ve onları Ulu Kral Eurystheus'un hizmetine girecekleri Peloponnesos'a gönderdi. Bu insanlar orada bulunan diğer göçmen halkın da yardımları ve kralın emriyle Asine, Hermione ve Ei-

on adlarında üç şehir inşa ettiler. Geri kalan Dryopialılara gelince; bir kısmı Euboia, bir kısmı Kıbrıs'a ve diğerleri de Kynthos adasına göç ederek dağıldılar. Günümüzde sadece Asine'de yaşayanlar kendilerinin Dryopia soyundan geldiklerini söyleyerek bununla gururlanırlar. Ataları olan Dryops onuruna bir tapınak inşa edip onun eski çağlara ait bir heykelini yapan bu halk, her iki yılda bir ataları onuruna Mysterionlar düzenlemeyi bir gelenek haline getirdi.[5]

c. Tanrı Apollon ile Kral Lykaon'un kızı Dia'nın oğlu olan Dryops, dünyaya gelir gelmez babasının öfkesinden korkan Dia tarafından bir meşe ağacı kovuğuna bırakılmış ve ismini de buradan almıştı. Buna karşın bazı yazarlar Dryops'un halkını bir araya getirerek Tesalya sınırları içerisinde bulunan Sperkheios Nehrinden Asine'ye getirdiğini ve onun Sperkheios ile Polydora adlı bir Nympha'nın oğlu olduğunu ileri sürerler.[6]

d. Bu sırada, Kral Aigimios egemenliği altındaki Hestiaiotisli Dorlar ile önceleri Dryopialıların müttefikleri olan ve Kaineus'un oğlu Koronos'un yönettiği Olympos Dağı'nda yaşayan Lapithliler arasında bir anlaşmazlık çıkmıştı. Sayıca Lapithlilerden oldukça az olan Dorlar, Herakles'e başvurarak ondan yardım istediler ve karşılığında da ülkelerinin üçte birini teklif ettiler. Bunun üzerine Herakles Arkadyalı müttefiklerini de yanına alarak Lapithlilere saldırdı ve onları bozguna uğratıp Koronos'la birlikte birçok adamını da öldürdü. Kaçarak hayatını kurtaran Lapithlilerin bir kısmı Korinth'e yerleşti. Aigimios da önceden söz verdiği gibi krallığının üçte birini Herakles'e verdi ve onun soyundan gelen insanların güvenliği için yönetimi ele aldı.[7]

e. Herakles bir süre sonra Trakhis'ten ayrılarak, sınırları içerisinde Tanrıça Athena onuruna bir tapınağın inşa edilmiş olduğu ve Ares ile Pelopia'nın oğlu Kyknos'un yaşadığı Phthiotis şehrine geldi. Kyknos ilk olarak misafirlerini birbirinden değerli ödüller koyduğu güreş müsabakasına davet ediyor ve sonra da hiç yenilgi yüzü görmediği yarışmayı rakibi kaybeder etmez onun başını vücudundan ayırarak topladığı kafatasları ile babası Ares'in tapınağını süslüyordu. Sözü edilen bu Kyknos, Ares ile Pyrene'nin birlikteliğinden dünyaya gelen ve hayatını kaybettiğinde bir kuğuya dönüştürülen Kyknos'tan farklı bir karakterdir.[8]

f. Ne var ki Kyknos, kurban edilmek üzere Delphoi'ye gönderilen sığır sürülerini pusuya düşürüp kaçırmakla zaman içerisinde tanrı Apollon'un öfkesini üzerine çekmiş ve Apollon da Herakles'e haber göndererek ondan Kyknos'un davetini kabul etmesini istemişti. Dövüş günü geldiğinde Herakles'in arabacısı İolaos'un; Kyknos'un ise babası Ares'in yardımlarını alabilecekleri konusunda anlaşmaya varıldı. Her ne kadar alışılmış dövüş tarzı olmasa da Herakles bu kez, Hephaistos'un kendisi için yaptığı göz kamaştıran

zırhı üzerine geçirdi, Athena'nın kendisine verdiği kusursuz bir işçilikle yapılmış olan altın yeleği giydi ve omuzlarına demir korumalıklar taktı. Silah olarak da yanına, Zeus'un kendisi için Hephaistos'a yaptırdığı yay ve okların yanı sıra mızrak, miğfer ve oldukça dayanıklı olan bir kalkan alarak hemen arabasına bindi.

g. Bu sırada Olympos'dan inip Herakles'in yanına gelen Athena, cesur savaşçıyı uyararak ona her ne kadar Kyknos'u öldürmek için Zeus'un izni alınmış olsa da Ares'e karşı korken hiçbir zaman kendisini savunmaktan ileri gitmemesini, bu mücadeleden galip ayrılsa bile tanrıya ait olan atları ve görkemli zırhını almamasını söyledi. Daha sonra Herakles ve İolaos'la birlikte arabaya binen Tanrıça kalkanını da yanına almayı ihmal etmedi. Az sonra Tanrıça'nın inleme sesi duyuldu ve sesle birlikte araba da hareket etti. Bu sırada Kyknos da arabasına binmiş ve atlarını dörtnala koşturarak onlara doğru son hızla ilerlemeye başlamıştı. Çok geçmeden her iki araba da büyük bir hızla çarpıştı ve çarpmanın etkisiyle yere düşen rakipler hemen ayağa kalkarak birbirleriyle dövüşmeye başladılar. Çok geçmeden de Herakles mızrağını Kyknos'un boğazına saplayarak onu öldürmeyi başardı. Bu sırada Herakles'in karşı koymaya çalıştığı Ares, cesur savaşçıya mızrağıyla saldırmış, Herakles'in gönderdiği mızrak ise Athena'nın kızgın bakışları arasında yön değiştirmiş ve tanrının uyluğuna isabet etmişti. Ares açılan yaranın acısıyla, kılıcını çekip Herakles'e saldırdı ancak aldığı darbe ile yere düştü. Eğer Zeus yıldırımıyla araya girip ikisi arasındaki kavgaya son vermemiş olsaydı, Herakles yerde boylu boyunca uzanan tanrıya unutamayacağı bir ders verecekti. Tanrıça Athena bayılmak üzere olan Ares'i Olympos'a götürürken Kyknos'un cesedini parçalayan Herakles ve İolaos yolculuklarına kaldıkları yerden devam ettiler. Kyknos'un cesedi Keyks tarafından Anauros vadisinde toprağa verildi; ancak Apollon'un emriyle kabaran nehir suları Kyknos'un mezar taşını yerinden sökerek uzaklara sürükledi.[9]

h. Tüm bu anlatılanlara karşın bazı yazarlar Kyknos'un hayatını Amphanai'de geçirdiğini ve günlerden bir gün Herakles'in onu Peneios Nehri kenarında ya da Pegasai'de bir yerde okuyla vurarak öldürdüğünü ileri sürerler.[10]

i. Herakles daha sonra Pelasgiotis'ten geçerek Pelion Dağı eteklerinde bulunan Ormenium şehrine geldi. Burada Kral Amyntor'un kızı Astydameia'yı babasından istediyse de Amyntor kahramana dönerek, "Sen zaten evlisin. Bugüne kadar birçok prensese ihanet ettiğin halde, böyle bir istekle karşıma çıkıyorsun! Sana güvenmek imkânsız." diyerek onu reddetti. Bunun üzerine Herakles şehre saldırdı ve Amyntor'u öldürdükten sonra Astydameia'yı kaçırarak ona sahip oldu. Birlikteliklerinden bazılarının Tlepolemos adını verdikleri Ktesippos dünyaya geldi.[11]

1. Sicilyalı Diodoros: iv. 36; Probus – Vergilius: *Georgica* iii. 6; Kritik – Apollonius Rhodius: i. 131.
2. Apollodoros: ii. 7. 7; Apollonius Rhodius: i. 1212; Hyginus: *Fabula* 14.
3. Nikandros, Antonius Liberalis'in alıntısı: 26; Hellanicus, Apollonius Rhodius'un üzerine kritiğinde alıntı: i. 131 ve 1207; Philostratos: *Imagines* ii. 24.
4. Sicilyalı Diodoros: iv. 37; Pausanias: i. 5. 2.
5. Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Herodotos: viii. 46; Pausanias: iv. 34. 6 ve viii. 34. 6.
6. Tzetzes: *On Lycophron* 480; Aristoteles, Strabon'un alıntısı: viii. 6. 13; Antonius Liberalis: *Transformations* 32.
6. Apollodoros: ii. 7. 7; Sicilyalı Diodoros: iv. 37.
8. Euripides: Herakles 398-93; Pausanias: i. 27. 7; Kritik – Pindaros: *Olympia* ii. 82 ve x. 15; Eustathios – Homeros: *Ilyada* 254.
9. Hesodos: *Shield of Heracles* 57-138 ve 318-480; Hyginus: *Fabula* 31; Apollodoros: ii. 7. 7; Sicilyalı Diodoros: iv. 37; Euripides: *a.g.e.*
10. pausanias: i. 27. 7; Hesiodos: *Shield of Heracles* 318-480.
11. Sicilyalı Diodoros: iv. 37; Strabon: ix. 5. 18; Apollodoros: iii. 13. 8 ve ii. 7. 7-8; Pindaros: *Olympia* vii. 23.

*

1. Herakles'in sabana koşulu olan öküzlerden birini kurban etmesi, Theiodamas'ın yaptığı lanet, çocuk Hylas'ın sürülmüş tarlada belirmesi gibi ayrıntıların tümü Helen öncesi döneme ait ekin ritüellerinin bir kısmını oluşturur. Kurban olarak sunulan öküzün kanı Yer Tanrıçası'nın öfkesini azaltırken, okunan lanetler tanrısal öfkeyi tohumların filizlenmesinden uzaklaştırır. Tarlada beliren çocuk ise –bir başka deyişle bu çocuk, Tanrıça Demeter ile İasios'un üç kez sürülmüş tarlada birleşmelerinden dünyaya gelen Plutos'un kendisidir– hasat sonunda elde edilecek mahsulü sembolize eder. Theiodamas ise artık yok olmaya yüz tutmuş olan eski yıl ruhunu temsil eder. Ölüm yazgılı ağaç ruhu Hylas onuruna geleneksel olarak her yıl gerçekleştirilen ağıt yakma ritüelleri, anlatılan bu efsanede benzer şekilde ölüm yazgılı başak ruhuna atfedilen ağıtlarla karıştırılmıştır.

2. Herakles'in Dryopialıları Parnassos Dağı'ndan müttefiki olan Dorların yardımlarıyla kovması ve topraklarını kaybeden bu halkın Güney Yunanistan'a yapmış olduğu yolculuk çok büyük bir olasılıkla, MÖ 12. yüzyılda, Dorların Peloponnesos'u işgalinden önce gerçekleşmiştir. Herakles'in Kyknos'la yaptığı dövüş, Pelops ile Ares'in diğer bir oğlu olan ve kafa avcılığında Kyknos'tan hiç de geri kalmayan Oinomaos arasında yaşanan mücadeleyi çağrıştırır. Her iki hikâyede de kahramanların bindiği arabada bir kadın bulunmaktadır: Oinomaos'un kızı Hippodameia (kralın Pelops ile yarışmasına neden olmuştur) ile Tanrıça Athena. Göründüğü kadarıyla her ikisi de aynı varlığı ya da karakteri, başka deyişle yeni kralın müstakbel eşini sembolize etmektedir. Spartalı Polydeukes'e benzer bir şekilde Kyknos da, ölümünden sonra ruhu gökyüzüne çıkarak uzak kuzeydeki Yeraltı Dünyası'na giden kuğu kültü kralıdır.

3. Aigimios'un ismi –eğer "keçi rolüne giren" anlamına geliyorsa– bu onun kabile kraliçesi ile bir Bahar Bayramı keçi evliliği yapmış olduğu izlenimini vermesinin yanı sıra Kuzey Tesalya'da yaşayan Lapithlilerle girdiği savaşta müttefiki Dorların Kentaurlarla aynı safta savaştığı anlamına gelir. Satyrler gibi başlangıçtan itibaren geleneksel bir şekilde Lapitlilerin düşmanı olan Kentaurlar da tarihi çağlara ait sanat eserlerinde keçi adamlar şeklinde tasvir edilmekteydiler.

4. Oyma sandıkları ile ünlü olan Korinth'in acımasız hükümdarı Kypselos kendisinin Lapith kraliyet ailesine mensup olan Kaineus'un soyundan geldiği iddia etmiştir.

144.
İOLE

Herakles Trakhis'te bulunduğu süre içerisinde Arkadyalılar, Melialılar ve Epiknemidialı Lokrialılardan oluşan bir ordu topladı ve önceden yapılan ok atma yarışında galip geldiği halde söz verilmesine rağmen kendisine prenses İole'yi teslim etmeyi reddeden Kral Eurytos'tan intikam almak için onun üzerine yürüdü. Buna karşın kendisiyle birlikte savaşa giren müttefiklerine ise Eurytos'un, Euboialılardan haksız yere haraç aldığını söyledi. Emrindeki orduyla şehri istila edip ele geçiren Herakles, Eurytos ve oğlunu oklarıyla delik deşik ederek öldürdü. Savaşta hayatını kaybeden yoldaşlarını –Keyks'in oğlu Hippasos ile Likyınnios'un oğulları Argeios ve Melas– toprağa veren Herakles Oikhalia'yı yağmalayıp İole'yi de tutsak etti.[1] Ne var ki İole Herakles'e teslim olmaktansa gözleri önünde bütün ailesinin ölümüne seyirci kalmayı tercih etti ve en sonunda kendisini şehir surlarından aşağı atarak ölmeyi denedi. Ancak bir paraşüt vazifesi gören eteği sayesinde yere şiddetle düşmedi ve ölümden kurtuldu. Bunun üzerine Herakles, Euboia sınırları içerisinde bulunan Kenaion'a doğru yol alırken onu da beraberinde diğer Oikhalialı kadınlar olduğu halde Trakhis'e, Deianeira'nın yanına gönderdi.[2] Bu arada göz ardı edilmemesi gereken bir başka olay ise Herakles'in Deianeira ile vedalaştığı sırada dile getirdiği kehanetiydi. Herakles, kendisine Dodona'daki yaşlı meşe kâhininin ikiz güvercinleri tarafından ifşa edilen kehanetinde on beş ay sonra hayatını kaybedeceğini ya da yaşamının geri kalan kısmını tam bir sükûnet içerisinde geçireceğini belirtmişti.[3]

b. Bütün bunlar yaşanırken, Messenia, Tesalya, Euboia, Trakhis veya Aitolia sınırları içerisinde bulunan Oikhalia adı verilen şehirlerden hangisinin yağmalandığı tam bir tartışma konusudur.[4] Bu olasılıklardan akla en yatkını Messenia sınırları içerisinde bulunan Oikhalia'dır; zira Eurytos'un babası olan Dryopia Kralı Melaneus –aynı zamanda yetenekli bir okçuydu ve sırf bu yüzden Apollon'un oğlu olduğu söylenirdi– Aiolos'un oğlu olan Perieres'in

hükümdarlığı sırasında Messenia'ya gelmiş ve Perieres de ona Oikhalia'yı bağışlamıştı. Adını Melaneus'un eşinden alan Oikhalia'da, kutsal bir servi korusunda, kemikleri, çelikten yapılmış bir sandık içerisinde muhafaza edilen Eurytos onuruna kurbanlar sunulur ve bu seremoniler Ulu Tanrıça Mysterionlarının başlangıcı olarak kabul edilirdi. Buna karşın bazı yazarlar Oikhalia'yı, kutsal servi korusundan bir mil ötede bulunan ve Mysterionların önceki yıllarda düzenlendiği yer olan Andania ile özdeşleştirirler. Epaminondas, Peloponnesos mirasını kendilerine bahşettiğinde Messenialıların aralarında yaşaması için ülkelerine davet ettikleri kahramanlardan biri de Eurytos'du.[5]

1. Athenaios: xi. 461; Apollodoros: ii. 7. 7.
2. Malloslu Nikias, Plutarkhos'un alıntısı: *Bioi Paralleloi* 13; Hyginus: *Fabula* 35; Sophokles: *Trakhiniai* 283; Apollodoros: *a.g.e.*
3. Sophokles: *Trakhiniai* 44-5.
4. Homeros: *İlyada* ii. 596 ve 730; *Odysseia* xxi. 13-14; Servius – Vergilius: *Aeneis* viii. 291; Strabon: ix. 5. 17 ve x. 1. 10.
5. Antonius Liberalis: *Transformations* 4; Pausanias: iv. 2. 2; 3. 6; 33. 5-6 ve 27. 4; Strabon: x. 1. 18

*

1. Eurytos'un İole'yi Herakles'e vermeye yanaşmaması, Herakles'in bir köle olduğu gerekçesine dayanıyordu. Her ne kadar İole'nin intihar amaçlı atlayışı makul bir hikâyenin şekillenmesini sağlamışsa da –Mykeneli kadınların giydiği etekler çan şeklindeydi ve bir keresinde babam da Viktorya Çağı ortalarında bir kadının geniş eteği sayesinde intihardan kurtulduğuna şahit olmuştu– söz konusu efsane büyük bir olasılıkla, kendi şehrine saldıran ordunun üzerinde dönüp duran Tanrıça'nın resmedildiği bir Mykene tabletinden esinlenilerek anlatılmaya başlanmıştır. Oikhalia, "un ambarı" adından anlaşılacağı gibi, onuruna Mysterionların düzenlendiği Tanrıça Demeter'in kendisidir.

145.
HERAKLES'İN TANRISAL PAYE KAZANMASI

Kenaia Burnu'nda babası Zeus onuruna mermerden yapılan sunakların yanı sıra kutsal bir koru da adayan Herakles daha sonra Oikhalia şehrinin ele geçirilmesi nedeniyle minnettarlığının bir göstergesi olarak tanrılara sunacağı kurbanlar için gerekli hazırlıklara başladı. Bu amaçla ilk olarak bu tür seremonilerde düzenli bir şekilde giydiği bluz ve pelerini hazırlaması için de Likhas'ı elçi olarak eşi Deianeira'ya göndermişti.[1]

b. Bütün bunlar yaşanırken Deianeira hayatını Trakhis'te, Herakles'in kendisini aldatmasından bıkmış bir vaziyette sürdürmekteydi. Eşinin metreslerinden sonuncusu olan İole'yi karşısında gördüğünde kocasına duyduğu kırgınlık yerini, Oikhalia'nın yıkımına neden olan ölümcül güzelliğe acıma hissine bıraktı. Ayrıca her şey bir yana Herakles'in kendisi ile birlikte İole'nin de aynı çatı altında yaşamasını istemesi katlanılacak bir durum muydu? Gençlik günlerini de çok uzaklarda bırakan Deianeira, Nessos'un kendisine aşk iksiri diye verdiği tılsımı, kocasını elinde tutabilmek için kullanmaya karar verdi. Herakles'in döneceğini hayal ederek ona seremonide giyeceği bluzu örmeye başladı ve bitirdiğinde de gizlice iksirin bulunduğu kavanoza bir tutam yün batırarak kazağın her yanına sürdü. Likhas saraya ulaşır ulaşmaz Deianeira, bluzu bir sandığa kilitleyerek elçiye döndü ve ona, "Ne olursa olsun, Herakles bunu seremoni sırasında üzerine geçirmeden önce hiçbir şekilde güneş ışığına ya da sıcağa maruz bırakma" diyerek sıkı sıkıya tembih etti. Likhas, kraliçe öğütlerini bitirir bitirmez atlarını dörtnala koşturarak ülkeden ayrıldı. Ne var ki Deianeira az sonra göreceklerinden dehşete kapılacak ve yaptığı şeyden pişmanlık duyacaktı. Nessos'un verdiği iksiri kazağa sürmek için kullandığı ve az önce avluda bir taşın üzerine attığı yün tutamı güneş ışığını görür görmez kocaman taşı toz haline getirmişti. Kraliçe aldatıldığını

oracıkta anladı anlamasına ama elçi artık çok uzaklardaydı. Yine de bir yandan alelâcele Likhas'a gerçeği anlatması için bir haberci gönderirken, diğer yandan da budalalığına lanetler okuyup, Herakles'in hayatını kaybetmesi durumunda kendisini öldüreceğine dair yeminler etmeye başladı.[2]

c. Deianeira'nın gönderdiği haberci Kenaia Burnu'na ulaştığında artık her şey için çok geçti. Herakles kazağı giymiş, adaklarının ilki olarak 12 semiz boğayı kurban olarak sunmuş toplam olarak da farklı cinslerden oluşan yüz sığırı sunağa getirmişti bile. Herakles elindeki kâseden sunağa şarap döküp ateşi alevlendirdiği sırada sanki bir yılan ısırığına maruz kalmış gibi aniden yeri göğü inleten naralar atmaya başladı. Güneş ışığı Nessos'un kanında bulunan Hydra'nın zehrini ısıtmış tüm vücuda yayılan toksin de Herakles'in etlerini yavaş yavaş eritmeye başlamıştı. Çok geçmeden dayanılmaz bir hal alan bu acı karşısında Herakles sunakları bir bir devirmeye başladı. Bir yandan da hemen üzerindekini çıkarmayı deniyordu. Ancak kısa sürede eriyen zehrin etkisiyle kazak vücuduna yapıştığından bu mümkün olmadı. Artık vücudundaki kemikler tek tek ortaya çıkmıştı. Kanı bile, eritilen demirin çıkardığı sese benzer bir şekilde fokurdamaya başlamıştı. Son bir çare olarak yakınlardaki nehre atladıysa da, suların birdenbire kaynamasına sebep olan bu çırpınış, çektiği acıyı daha da arttırdı. Nehir de o günden sonra Thermopylai ya da "sıcak geçit" adıyla anılmaya başlandı.[3]

d. Büyük bir acıyla dağlarda oradan oraya koşmaya başlayıp önüne çıkan ağaçları da bir bir yere seren Herakles çok geçmeden, bir kayanın oyuğuna elleri ayaklarına değecek şekilde çömelerek saklanmış olan Likhas'ı gördü. Likhas'ın kendisini savunmaya çalışması boşunaydı artık. Herakles'in, onu tutup kafası üzerine iki kez yere fırlattıktan sonra Euboia denizine fırlatması uzun sürmedi. Talihsiz genç burada insan şeklini andıran bir kayaya dönüştürüldü. Dalgaların üzerinde belli belirsiz bir şekilde görülen bu kayayı denizciler bugün bile Likhas adıyla anarlar ve hâlâ hissettiğine inandıkları için buraya ayak basmaya korkarlar. Bir zamanlar önderlik ettiği askerleri şimdi uzaklarda bir yandan onu izliyor bir yandan ağıtlar yakıyor, ama hiçbiri cesaret edip yanına yaklaşamıyordu; ta ki Herakles ıstırap içerisinde Hyllos'u yanına çağırıp ondan sükunet içerisinde ölmesi için kendisini başka bir yere götürmesini isteyene dek. Hyllos kendisine söylenildiği gibi Herakles'i alarak Trakhis sınırları içerisinde bulunan Oita Dağı'nın (bu yer beyaz talaşları ile ünlüdür) eteklerine götürdü. Gerçekten de burası bir zamanlar Delphoi Kâhini'nin Likymnios ve İolaos'a, yoldaşları Herakles'in hayatını kaybedeceğini söylediği yerdi.[4]

e. Kocasının ölüm haberiyle dehşete düşen Deianeira hemen oracıkta kendisini astı ya da bazı yazarların söylediği gibi Herakles'le paylaştığı yatakta bir kılıçla hayatına son verdi. Gerçekte Herakles ölümünden kısa bir süre ön-

ce onu cezalandırmak istemiş ancak Hyllos onun masum olduğunu, intihar edişinin de bunun bir kanıtı olduğunu söyleyince bu düşüncesinden vazgeçip onu affetmişti. Cesur savaşçı son isteği olarak Alkmene ve bütün oğullarının yanına gelip son sözlerini duymasını istedi. Ne var ki Alkmene o sırada çocuklarının bazılarıyla Tiryns'te bulunuyordu ve diğerleri de uzun zaman önce Thebai'ye yerleşmişti. Dolayısıyla Zeus'un bir zamanlar yapmış olduğu kehaneti sadece Hyllos'a açıklama şansına sahip oldu: "Yeryüzünde yaşayan hiçbir canlı Herakles'i öldüremeyecek, ancak hayatını kaybeden bir düşmanı onun sonunu hazırlayacaktı!" Hyllos son isteğini ona sorduğunda ise cesur savaşçı oğluna dönerek, "Öldükten sonra cesedimi bu dağın en yüksek tepesine çıkarıp yas bağlamadan, meyvesiz yabani zeytin ağacı ve meşe dallarından hazırlanan ateşte yakacağına ve büyüdüğünde İole ile evleneceğine Zeus'un başı üzerine yemin et" dedi. Bu istekler karşısında Hyllos her ne kadar şaşırıp bir o kadar da utandıysa da tüm bunları yerine getireceğine söz verdi.[5]

f. Bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra Herakles odun yığının üzerine çıkıp kendisini yakmaları emrini verdiğinde başta İolaos olmak üzere cesur savaşçının tüm yoldaşları geriye çekildiler. Philoktetes, Demonassa'dan olan oğlu Poias'a Herakles'in söylediklerini yerine getirmesini söyleyene kadar da içlerinden hiçbiri buna cesaret edemedi. Cesur savaşçı Philoktetes'e duyduğu minnettarlığı ona oklarını, sadağını ve yayını vererek gösterdi. Alevler odun yığınını sarmaya başladığında üzerindeki aslan postunu platformun üzerine serip yere uzandıktan sonra meşhur asasını başının altına koydu ve çehresi etrafında onlarca şarap kupası bulunan ve çelenklerle karşılanan bir misafirinki kadar huzurlu bir görünüm aldı. Daha sonra yıldırımlar indi cenaze ateşinin üzerine ve bir anda her şey küle dönüştü.[6]

g. Bütün bunlar olurken Zeus da Olympos'ta en sevdiği oğlunun ölmek üzereyken sergilediği asil davranışlardan dolayı kendi kendini kutlamakla meşguldü. Daha sonra etrafındakilere dönerek, "Ölüm Herakles'in ölümsüz tarafını etkileyemedi ve çok geçmeden onu kutsal bölgeye, yanıma alacağım. İçinizden hangi tanrı ya da Tanrıça onun tanrılaşıp ölümsüz biri olmasından rahatsızlık duyuyorsa bu kararımı istemese de kabul etmek zorunda kalacak." dedi.

Bütün Olymposlular bunu kabul ettiler. Hatta tehdidin tek muhatabı olan Hera bile önceden yaptıklarını inkar edercesine hiç karşı koymadı. Ne var ki Tanrıça, Herakles'in isteğini yerine getirip cenaze ateşini yakan Philoktetes'in Lemnoslu bir engerekli yılan tarafından öldürülmesini sağlamakta da geri kalmadı.

h. Zeus'un gönderdiği yıldırımlar Herakles'in ölümlü unsurlarını yok etti. Artık o hiçbir şekilde annesi Alkmene'nin bir ölümlü olarak dünyaya ge-

tirdiği sıradan biri değildi; gömlek değiştiren bir yılan gibi bambaşka biri, ölümsüz babasının tüm ihtişamının bahşedildiği tanrısal bir varlık olarak yeniden hayat buldu. Cesur savaşçı cenaze ateşinin yandığı sırada yoldaşlarının gözleri önünde ve yıldırımlar arasında Zeus tarafından dört atlı arabasıyla bir buluta sarılarak gökyüzüne çıkarıldı ve burada Tanrıça Athena onun elinden tutarak Olympos'un diğer ev sahipleriyle tanıştırdı.[7]

i. Her ne kadar Zeus, Herakles'i On İki Olymposlu'dan biri olarak ilan ettiyse de bir zamanlar ölümlü olan oğluna yer açmak için var olan tanrı-tanrıça eşitliğini de bozmak istemiyordu. Zeus bu yüzden eşi Hera'yı Herakles'i evlat olarak kabul etmesi için ikna etmeyi başardı. Buna göre tanrıça, teatral bir şekilde doğum sancıları çekip yatağına yattı ve dünyaya getirdiği oğlunu eteğinin altından çıkardı. Bu ritüel günümüzde bile birçok barbar kabile arasında oldukça yaygın olan bir evlat edinme seremonisidir. O günden sonra Hera, sadece Zeus'un yanında bile olsa oğlunu evlatlığı olarak kabul edip sevmeye başladı. Olympos'taki bütün ölümsüzler onun gelişini selamladılar ve Hera da onu güzel kızı Hebe ile evlendirdi. Herakles ile Hebe'nin evliliğinden Aleksiares ve Aniketos adlarında iki erkek çocuk dünyaya geldi. Çok geçmeden de Herakles, Gigantların (Devlerin) isyanı sırasında Pronomos'un tecavüz etmeye kalkıştığı Hera'yı devin elinden kurtararak onun sevgisini kazanmayı başardı.[8]

j. Herakles Cennet'in kapıcısı oldu ve Olympos'a açılan kapılarda durup gece yarısına kadar Artemis'in avdan dönmesini beklemekten de hiç bıkmadı. Tanrıçayı her zaman güler yüzlü bir ifadeyle karşılar, arabasında bulunan avlarını içeriye taşır ve avlanan hayvanların sadece zararsız keçiler ve yabani tavşanlar olduğunu gördüğünde ise kaşlarını çatıp parmağını tasvip etmeme anlamına gelen biçimde tanrıçaya doğru sallardı. "Bunların yerine, mahsullere zarar veren, güzelim meyve bahçelerini yerle bir eden yabandomuzlarını; insanları öldüren boğaları, aslanları ve kurtları neden öldürmüyorsun? Bu hayvanların bizlere ne zararı var ki?" diyerek de hoşnutsuzluğunu dile getirirdi. Daha sonra avlanan hayvanları birer birer yüzüp hoşuna giden kısımları büyük bir afiyetle yerdi.[9] Ölümsüzlük ayrıcalığına kavuşan Herakles tanrıların sofrasındaki yerini alırken, onun ölümlü ruhu ise ölülerin arasında yayı gerili ve oku hedefe nişanlanmış bir halde avlanıp durmaktaydı. Omuzlarının üzerinde ise, görenleri dehşet içerisinde bırakacak bir şekilde aslan, ayı ve yabandomuzu motiflerinin yanı sıra savaş ve katliam resimleriyle süslenmiş altından yapılan bir pelerin bulunmaktaydı.[10]

k. Bu sırada İolaos ve yoldaşları Trakhis'e döndüklerinde Aktor'un oğlu Menoitios, Herakles onuruna bir boğa, bir koç ve bir de yabandomuzu kurban ederek Lokria sınırları içerisinde bulunan Opos'ta onun adına kahramanlara atfedilen bir kült ihdas etti. Thebaililer bu kültü hemen benimserken,

Maratonlular tarafından yönlendirilen Atinalılar ise, o günden sonra bütün insanların yaptığı gibi ona bir tanrı olarak ibadet etmeye başladılar.[11] Sikyonluların, babasına bir kahraman olarak ibadet ettiği Herakles'in oğlu Phaistos ise bizzat araya girerek cesur savaşçıya tanrısal payelerin atfedilmesinde ısrar etti. O gün bugündür Sikyon'da yaşayanların, kurban olarak sundukları kuzunun uyluk kemiklerini tanrı Herakles'in sunağına atfedip, etinin bir kısmını da savaşçı Herakles'e sunmaları bu yüzdendir. Herakles'e Oita'da, şehri tamamen istila etmek üzere olan çekirgelerden temizlediği için Kornopion adıyla ibadet edilirken; Erythrai'de yaşayan İonialılar, kahramanın şehirlerini, asma filizlerine neredeyse diğer bölgelerin hemen hepsinde olduğu gibi saldıran ve onları yok eden ipes adındaki kurtçuklardan temizlemesi nedeniyle ona Herakles İpoktonos adıyla taparlar.

1. Söylenenlere göre, kahramanın şimdilerde Erythrai'de bulunan Tyrialı Herakles imajı Daktyl Herakles'i sembolize etmektedir. Söz konusu bu heykel, İonia Denizi'ndeki Mesate Burnu ile Khios Adasında bulunan Erythrai limanı arasında bir yerde bir Sal üzerinde yüzer halde bulunmuştur. Heykel bulunduğunda bir yanda Erythaililer, diğer yanda Khioslular tanrının imajını kendi taraflarına çekmek için var gücüyle halatlarına sarılmışlar, fakat bunda hiçbir taraf başarı sağlayamamıştı. En sonunda Phormio adındaki gözleri görmeyen Erythaili bir balıkçı rüyasında Erythaili kadınların kestikleri saçlarının telleriyle bir halat ördüğünü ve erkeklerin bu halatı kullanarak heykeli kendi taraflarına çektiğini gördü. Bunun üzerine Erythai'ye yerleşen Trakyalı kadınlar kehanete uyarak halatı ördüler ve heykeli de bu sayede ülkelerine kazandırdılar. Günümüzde bu halatın bulunduğu tapınağa sadece bu kadınların soyundan gelen insanların girmesine izin verilmektedir. Gördüğü düşle Herakles'in heykelinin ülkeye getirilmesini sağlayan Phormio ise tekrar gözlerine kavuştu ve ölene kadar sağlıklı biri olarak hayatını sürdürdü.[12]

1. Sophokles: *Trakhiniai* 298 ve 752-4; Apollodoros: ii. 7. 7; Sicilyalı Diodoros: iv. 38.
2. Sophokles: *Trakhiniai* 460-750; Hyginus: *Fabula* 36.
3. Sophokles: *Trakhiniai* 756; Nonnos - *Wetermann's Mythographi Graeci: Appendix Narrationum* xxviii. 8; Tzetzes: *On Lycophron* 50-51.
4. Ovidius: *Metamorphoses* ix. 155; Hyginus: *Fabula* 36; Sophokles: *Trakhiniai* 738; Apollodoros: ii. 7. 7; Plinius: *Naturalis Historiae* xxv. 21; Sicilyalı Diodoros: iv. 38.
5. Apollodoros: *a.g.e.*; Sophokles: *Trakhiniai* 912'den sonuna kadar.
6. Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Hyginus: *Fabula* 102; Ovidius: *Metamorphoses* ix. 299.
7. Ovidius: *Metamorphoses* ix. 241-73; Apollodoros: *a.g.e.*; Hyginus: *a.g.e.*; Pausanias: iii. 18. 7.
8. Sicilyalı Diodoros: iv. 39; Hesiodos _ Onomakritos: *Fragman*, ed. Evelyn White 615-16, Loeb; Pindaros: ed. Evelyn White 615-16, Loeb; Pindaros: *Istlımian Odes* iv. 59 ve *Nemea* x. 18; Apollodoros: *a.g.e.*; Byzantiumlu Sotas, Tzetzes'in alıntısı: *On Lycophron* 1349-50.
9. Kallimakhos: *Artemis* 145.
10. Homeros: *Odysseia* ix. 601.

11. Sicilyalı Diodoros: iv. 39; Pausanias: i. 15. 4.
12. Pausanias: ii. 10. 1; ix. 27. 5 ve vii. 5. 3; Strabon: xiii. 1. 64.

*

1. Kutsal kralın kurban olarak sunulmasından ve bu şekilde ölümsüzlüğe kavuşmasından önce, çok büyük bir olasılıkla, Kraliçe onun tüm seremoni giyisisinin yanı sıra diğer kıyafetlerini de çıkarmaktaydı. Bu, Kalypso'nun Odysseus'u ölümsüzlük ayrıcalığına kavuşturmaya çalışmasına benzer. Her ne kadar kahramanın ölümsüzlüğe kavuşabilmek için cenaze ateşinin üzerine yatmadan önce hangi acıları ve ıstırapları çektiğine anlatılan efsanede hiç değinilmemişse de, hikâyenin şekillenip ortaya çıkmasını sağladığına inanılan ikonda kahraman çok büyük bir olasılıkla, büyük bir acı çektiği halde kanlar içerisindeyken resmedilmiştir. Üzerindeki beyaz giysi ise onun Ölüm Tanrıçası tarafından takdis edilmesini sağlamaktadır.

2. Herakles'in Kenaia Burnu'nda öldüğünün anlatıldığı hikâye, kahramanın, tarihi çağlara ait yazıt ve yontulardan anlaşıldığı kadarıyla kutsal kralın vücudunun yakılmasına bir son verildikten yüzyıllar sonra bile kuklasının yakılmaya devam edildiği Oita Dağı'nda hayatını kaybedişinin konu edildiği efsane ile ilişkilendirilmiştir. Yaz gündönümü şenlik ateşi için meşe ağacı doğru bir seçimdir. Buna karşın yabani zeytin ağacı ise kutsal kralın hükümranlığına eski yıl cinlerini kovarak devam ettiği Yeni Yıl ağacıdır. Herakles'in cenaze ateşini yakan Poias ya da Philoktetes kutsal kralın naibi, aynı zamanda da halefidir. Naip kralın silahlarına ve yatağına sahip olurken, yılın sonunda bir yılanın sokmasıyla hayatını kaybeder. İole'nin Hyllos'la yaptığı evlilik bu değerlendirmelerin ışığında yorumlanmalıdır.

3. Herakles'in ruhu başlangıçta, Hesperidlere ait olan Batıdaki Cennet'e ya da Korona Borealis denilen ve Kuzey Rüzgârı'nın ötesinde bir yerde bulunan gümüş şatoya gitmiştir. Bu anlatım Pindaros tarafından nakledilen Üçüncü İş efsanesinde detaylarından arındırılmış bir halde aktarılmıştır. Herakles'in Olympos Cennet'ine kabul edilişi –ki burada da kahraman, Dionysos'un yaptığı gibi hiçbir zaman On İki Olymposlu arasında kendisine yer bulamamıştır– son zamanlara ait olan bir varsayımdır. Herakles'in tanrısal bir kimlik kazanması muhtemelen, Peleus ve Thetis'in yaptığı evliliğin yanı sıra Ganymedes'in alıkonuluşu ile Herakles'in silah kuşandığının anlatıldığı aynı kutsal ikonun yanlış yorumlanmasından kaynaklanmıştır. Söz konusu bu ikon kuvvetle muhtemel, genç kraliçe ve aynı zamanda evlenen kızı temsil eden Athena ya da Hebe'nin, ritüel olarak bir kısraktan veya (burada olduğu gibi) bir kadından tekrar dünyaya gelen (kutsal) kralı, yaptığı kutsal evlilikte şahitlik yapan ve her biri dini konfederasyona bağlı olan bir klanı ya da kutsal yılın her bir ayını temsil etmekte olan on iki şahitle tanıştırmasını tasvir etmektedir. Herakles'in Cennet'in kapıcısı olarak betimlenmesi onun yaz

gündönümünde hayatını kaybetmesi nedeniyledir. Burada yıl, menteşelerle sabitlenmiş ve yaz gündönümünde sonuna kadar açılan ancak günlerin kısalmaya başlamasıyla giderek kapanmaya başlayan ve en sonunda kapanan meşeden yapılan bir kapıya benzetilmiştir (*White Goddess* 175-7). Görünen o ki Herakles'i On İki Olymposlu'dan biri olmaktan alıkoyan şeyi, kahramana atfedilen gölgenin varlığına *Odysseia*'da değinilmesi nedeniyle Homeros'un inisiyatifi belirlemiştir.

4. Eğer Herakles'in Erythrai heykeli gerçekten Tyria orijinli ise tapınakta bulunan halat çok büyük bir olasılıkla kadınların kesilen saçlarından değil de, kış gündönümünde hayatını kaybedecek olan kralın ölümünden hemen önce kesilen saçlarından örülmüştür. Bu, Delilah'ın, Tyrialı bir Güneş-kahraman olan Samson'un saçlarını kesişine benzer. Benzer bir diğer Güneş kahraman da kendi kültünü benimseyen Trakyalı kadınlar tarafından kurban edilmişti. Bahsedilen heykel muhtemelen, ticari bir geminin kutsanmasını ve bunu takiben ticaretten alıkoyulmasını önlemek için bir sal üzerine yerleştirilmiştir. "İpoktonos"un, Herakles'in oldukça sık karşılaştığımız Ophioktonos "yılan öldüren" unvanının yerel bir varyantı olma ihtimali oldukça yüksektir. Kahramanın "gömleğini değiştiren yılan gibi" ölümle tekrar hayat bulması, Mısırlıların "Ölüler Kitabı" adlı eserinden esinlenilen bir kavramdır. Buna göre söz konusu ülkede yılanların gömlek değiştirebilme özellikleri nedeniyle yaşlanmayı geciktirdiklerine inanılırdı; "gömlek" ve "yaşlılık" kelimelerinin her ikisi de Yunanca'da geros sözcüğüne karşılık gelmektedir. Kahraman gökyüzüne yaptığı yolculuğu bir Güneş kahraman ve Olimpik Oyunların patronu gibi dört atın çektiği arabayla gerçekleştirir. Arabayı çeken dört atın her biri Oyunların düzenlendiği dört yıllık sürenin her bir yılını ya da ekinoks ve gündönümleriyle ayrılan bir yılın dört mevsimini sembolize etmektedir. Kurtarıcı Herakles olarak ibadet edilen Güneş'in kare şeklindeki imajı, Ulu Tanrıça'nın Megalopolis'teki kutsal yerinde bulunmaktaydı (Pausanias: viii. 31. 4). Sözü edilen bu yer, Knossos sarayı ile Phaistos sarayının Batı Avlusunda bulunan kare şeklindeki birkaç taş kütlesi gibi muhtemelen eski bir sunaktan ibaretti.

5. Herakles ile evlenen Hebe belki de Genç Kız hüviyetindeki tanrıçadan ziyade, *Orphic Hymns*'in 48. ve 49. bölümlerinde Hipta, Toprak Ana olarak bahsedilen ve güvende olması için Dionysos'un kendisine emanet edildiği tanrısal bir varlık da olabilir. Proklos'un söylediğine göre (*Timaios'a Karşı* ii. 124 c) Tanrıça, Dionysos'u kafasında bir sepetin içerisinde saklamıştır. Maionia'da bulunan tarihi çağlara ait iki yazıttan anlaşıldığı kadarıyla Hipta, Zeus Sabazios ile özdeşleştirilmiş, daha sonra da Lydo-Phrygialı bir kabile tarafından sahiplenilmiştir. Profesör Kretschmer ise Tanrıça'yı, anlaşıldığı kadarıyla Trakya'dan Maionia'ya getirilen ve Boghaz-Keui'de bulunan yazıtlarda

kendisinden bahsedilen Mitannialı tanrıça Heppa, Hepit ya da Hebe ile özdeşleştirir. Eğer Herakles bahsi geçen bu Hebe ile evlenmişse, anlatılan efsane Phrygia, Mysia ve Lydia'da büyük kahramanlıklar sergileyen ve Zeus Sabazios ile özdeşleştirilebilen Herakles ile alakalıdır. Hipta'nın en fazla tanındığı yer Orta Doğudur. Lykaonia sınırları içerisindeki Hattuşaş'da bulunan bir kaya yontusunda Tanrıça, bir aslana bindiği halde Hitit Fırtına Tanrısı ile gerçekleştireceği kutsal evliliği kutlamak üzereyken resmedilmiştir. Tanrıça bu bölgede bir Hurrian sözcüğü olduğu söylenilen Hepatu adıyla tanınmaktaydı ve Profesör B. Hronzy (*Civilization of the Hittites and Subareans*, bl. xv) onu, *Yaratılış* ii'de Havva, "Yaşayan Her Şeyin Anası", ile özdeşleştirir. Hronzy eserinde Kudüs'ün Kenan prensi Abdihepa'dan da bahseder. Eve ile evlenen Adam, aynı zamanda Kudüs'ün vasi kahramanıdır (Jerome: *Commentary on Ephesians* v. 15).

146.
HERAKLES'İN ÇOCUKLARI

Herakles'in annesi Alkmene Tiryns'e gittiğinde cesur savaşçının oğullarından birkaçı onunla beraber gitmiş, diğerleri ise Thebai ve Trakhis'te kalmıştı. Bu sırada Eurystheus, çocukların büyüdüklerinde kendisini tahttan indirme olasılığını göz önünde bulundurarak onların hepsini Yunanistan'dan kovmaya karar verdi. Bunun için ilk olarak Keyks'e haber göndererek ondan sadece Herakles'in oğullarını (Heraklidler) değil, aynı zamanda İolaos ve Likymnios ailesinin tümünün yanı sıra Herakles'in Arkadyalı müttefiklerini de ülkesinden çıkarmasını istedi. Eurystheus'a karşı koyacak kadar güçlü olmayan Keyks bunu kabul etmek zorunda kaldı –aynı zamanda onlara yardım edemeyeceğini de söyledi– ve Herakles'in yoldaşları hep birlikte Trakhis'i terk ederek kendilerini sığınmacı olarak kabul etmeleri için Yunanistan'daki bütün şehirleri gezip yardım istediler. Ne var ki hiç kimse onları kabul etmeye cesaret edemedi. Yalnızca Atinalılar, ki o sırada kralları Theseus idi, Merhamet Sunağına sığınan Heraklidleri gördüklerinde içlerinde harekete geçen adalet duygusuyla onları ülkelerine kabul etmeye yanaştılar.[1]

b. Theseus, Heraklidler ve yoldaşlarını Trikorythos'a –Attika'nın Tetrapolis havalisinde bulunan bir şehir– yerleştirerek onları Eurystheus'a iade etmeyi reddetti ve bu davranışıyla Peloponnesos ve Atinalılar arasında yaşanan ilk savaşın da hazırlayıcısı oldu. Bu sırada Herakles'in oğulları artık birer delikanlı olmuştu. Eurystheus'un Atinalılara karşı başlattığı savaşta İolaos, Theseus ve Hyllos Atinalılar ve Heraklidlerden oluşan orduya komuta etme görevini üstlendi. Buna karşın bazı yazarlar tüm bunlar yaşanırken Theseus'un tahttan çoktan inmiş olduğunu ve yerine oğlu Demophon'un geçtiğini ileri sürerler. O sırada bir kâhin, Herakles'in çocuklarından birinin kendisini kurban olarak sunmayı kabul etmedikçe Atinalıların savaşı kazanamayacağını söylemişti. Bunun üzerine Herakles'in tek kızı olan Makaria, Marathon'da hayatına kendi elleriyle son verdi ve genç kızın adı Makaria pınarına verildi.[2]

c. Heraklidleri koruma altına almalarıyla bu gün bile gurur duyan Atinalılar, meydan muharebesinde Eurystheus'u bozguna uğratıp oğulları Aleksandros, İphimedon, Eurybios, Mentor ve Perimedes'in yanı sıra birçok müttefikini de öldürdüler. Yenilgiyi kabul eden Eurystheus arabasına binerek kaçmaya çalıştıysa da, peşine düşen Hyllos onu Skiron Kayalıklarında yakalayıp kafasını uçurdu ve Alkmene de iğnelerle kesik başın gözlerini oydu. Peloponnesos kralının mezarı öldüğü yerin hemen yakınlarına kazıldı.[3] Buna karşın bazı yazarlar Eurystheus'un Skiron Kayalıklarında İolaos tarafından yakalanıp Alkmene'ye götürüldüğünü ve Alkmene'nin de onun ölüm emrini verdiğini söylerler. Buna göre her ne kadar Atinalılar araya girip Eurystheus'un bağışlanmasını istedilerse de, çabaları sonuç vermedi ve kral oracıkta öldürüldü. Eurystheus hayatını kaybetmeden önce göz yaşları içerisinde Atinalılara duyduğu minnettarlığı dile getirerek ölürken bile sonsuza dek onları dostu, Heraklidleri de düşmanı olarak hatırlayacağını haykırdı. Daha sonra da Theseus'a dönerek, "Ben öldükten sonra mezarıma işret ya da kan dökmene gerek yok. Bunlar olmaksızın da düşmanlarımın hepsini Attika topraklarından kovmayı başarırım!" dedi. Bunlar kralın son sözleri oldu ve öldürüldükten sonra Atina ile Marathon şehirleri arasında bulunan Pellene'deki Tanrıça Athena tapınağının önüne gömüldü. Bu anlatılanlardan tamamen farklı bir diğer hikâyeye göre ise Atinalılar, Marathon şehrinde Heraklidlerle savaşan Eurystheus'a yardım etmiş, ancak Eurystheus'u, araba yolu kenarında bulunan Makaria pınarı yakınlarında yakalayıp kafasını kesen İolaos, kesik başı Trikorythos'da toprağa gömmüş ve kralın cesedini de gömülmesi için Gargettos'a göndermişti.[4]

d. Bu sırada Thebai şehrinin Elektria Kapısına yerleşen Heraklidler, ani bir baskınla Peloponnesos'u işgal etmiş ve bütün şehirleri ele geçirmişlerdi. Ne var ki bundan bir yıl sonra ülke, dayanılmaz bir veba felaketiyle tanıştı. Danışılan kâhin onlara, "Olması gereken zamandan daha önce ülkeye döndünüz" diyerek Heraklidleri uyardı. Bunun üzerine Hyllos Marathon'a geri dönerek babasının son isteğini yerine getirip İole ile evlendi ve Dorlardan Aigimios tarafından kutsandı. Bütün bunlardan sonra Delphoi Kâhini'ne giderek "olması gereken zamanın" hangi mevsimde geleceğini sorduğunda kâhin ona "üçüncü hasadı beklemesini" söyledi. Bu zamanı üç yıla yorumlayan Hyllos, bu süre içerisinde Marathon'da kaldı ve üç yıl sonra tekrar Peloponnesos'u ele geçirmek için harekete geçti. İsthmos Boğazını geçtiği sırada, o sırada Mykene tahtına geçen ve Akha ordusunun başında bulunan Atreus ile karşılaştı.[5]

e. Hyllos, boş yere kan dökülmesini engellemek için kendisiyle dövüşmek isteyen herhangi biriyle düelloya hazır olduğunu dile getirerek, "Eğer kazanırsam, tahttan vazgeçip krallığını bana ver. Eğer kaybedersem de Herak-

les'in oğulları olan bizler elli yıl boyunca bu yoldan geçip Peloponnesos'u bir daha işgale kalkışmayacağız" teklifinde bulundu krala. Tegea Kralı Ekhemos bu teklifi kabul etti ve böylece iki savaşçı arasında geçen dövüş Korinth ve Megara sınırlarının kesiştiği bölgede başlamış oldu. Ne var ki Hyllos dövüşte rakibine yenilerek hayatını kaybetti ve cesedi Megara şehrine gömüldü. Bunun üzerine Heraklidler Hyllos'un verdiği söze sadık kalarak bir kez daha Trikorythos'a geri dönüp, buradan da Doris'e giderek Kral Aigimios'tan babalarından dolayı kendi hisselerine düşen toprakları istediler. Sadece Likymnios ve oğulları ile Argos'a yerleşmesi için davet edilen Herakles'in oğullarından Tlepolemos Peloponnesos'da kaldı. Yaptığı kehanetle birçok kişinin sitemi ile karşılaşan Delphoi Apollon, "üçüncü hasattan" kastettiğinin üçüncü kuşak olduğunu söyledi.[6]

f. Thebai'ye geri dönen Alkmene, burada uzun yıllar yaşadıktan sonra hayatını kaybetti. Öldüğünde Zeus, Hermes'i yanına çağırarak ondan Heraklidlerin tabutu mezara taşıdıkları sırada cesedi çalmasını ve onu Kutsanmışların Adasına götürmesini istedi. Hermes kendisine söylenilenleri büyük bir ustalıkla yerine getirdi ve cesedin yerine alması için tabuta büyük bir taş koydu. Burada tekrar hayata dönen ve gençliğini kazanan Alkmene, Rhadamanthys ile evlendi. Bu sırada tabutun omuzda taşınmayacak kadar ağırlaştığını gören Heraklidler onu açmakta ve olan biteni anlamakta fazla gecikmediler. Hermes'in tabuda bıraktığı kayayı alarak, Alkmene'ye sonraları bir tanrıça olarak ibadet edildiği Thebai'deki kutsal koruya getirdiler. Buna karşın bazı yazarlar Alkmene'nin ölmeden önce Rhadamanthys ile Okaleai'de evlendiğini ileri sürerken, bazıları da onun, Argos'tan Thebai'ye yaptığı yolculuk sırasında Megara'da öldüğünü ve mezarının da burada olduğunu söylerler. Bu yazarların bir başka iddiasına göre ise, Alkmene hayatını kaybettiğinde Heraklidler arasında bir tartışma çıkmış; bazıları cesedin Argos'a geri götürülmesini isterken, diğerleri de yolculuğa devam edilmesinde ısrar etmişlerdi. En sonunda Delphoi Kâhini onlara cesedin Megara'ya gömmelerini salık verdi. Haliartos'da da Alkmene'ye ait olduğu söylenen bir mezar bulunmaktaydı.[7]

g. Atinalılar, Amphitryon'unkinin hemen yanına bir yere, İolaos onuruna da bir sunak inşa ettiler. Genç âşıklar buraya gelerek düştükleri çıkmazlardan dolayı Herakles'ten yardım istemekteydiler. Buna karşın her zaman Herakles'in yanında gördüğümüz bu cesur savaşçıya ait mezarın genelde Sardinya'da olduğu kabul edilir.[8]

h. Tlepolemos Argos'ta bulunduğu sırada bir kaza eseri çok sevdiği büyük amcası Likymnios'un ölümüne neden oldu. Anlatılanlara göre Tlepolemos yabani zeytin ağacından kesilen bir sopayla kölesini cezalandırmak için döverken, artık iyice yaşlanan ve görme yetisini kaybeden Likymnios bir tesadüf eseri sopayla köle arasında belirmiş ve Tlepolemos da sopayla onun ka-

fasına vurarak amcasını kazara öldürmüştü. İşlediği bu cinayet nedeniyle diğer Heraklidler tarafından ölümle tehdit edilen Tlepolemos, kendisi ve yanına toplanan çok sayıdaki yoldaşı için bir donanma inşa ederek Apollon'un tavsiyesine uyup uzun yolculuğu boyunca karşılaştığı onlarca engelden sonra ulaşmayı başardığı Rodos'a kaçtı.[9] O sırada Rodos'a yerleşen Yunanlıların başında Phorbas'ın oğlu Triops bulunmaktaydı. Triops kendi isteği ile, Tlepolemos'un ülkesini üçe bölmesine razı oldu. Halkının Zeus tarafından bizzat korunduğu Tlepolemos, anlatılanlara göre burada Lindos, İalysos ve Kameiros adlarında üç şehir kurmuş ve daha sonra da dokuz Rodos gemisinden oluşan donanmasıyla Troya seferine katılmıştı.[10]

i. Herakles'in, Phaiakların ülkesinde Nehir Tanrısı Aigaios'un kızı olan Su Nymphası Melite ile yaşadığı ilişkiden Hyllos adında bir başka oğlu daha dünyaya gelmişti. Herakles, çocuklarını öldürdükten hemen sonra, Kral Nausithoos ve Dionysos'un bakıcılarından olan Makris tarafından günahlarından arındırılma ümidiyle buraya gelmişti. Çok sayıdaki Phaiak yerleşimciyle Kronia denizine göç eden ve Hyllaialılara ismini veren Hyllos, Melite'nin oğlu olan Hyllos'tu.[11]

j. Söylenenlere göre Heraklidler soyundan gelen en son kişi, Thasialı Theagenes idi. Buna göre Theagenes'in annesi Herakles'in tapınağında bulunduğu bir gece, biri onun ziyaretine gelmiş, genç kadın da bu kişinin aynı zamanda tapınağın rahibi olan kocası olduğunu sanmıştı. Ancak gerçek çok geçmeden anlaşılmış ve ziyarete gelen kişinin tanrının kendisi olduğu anlaşılmıştı.[12]

k. Heraklidler en sonunda, dördüncü kuşaktan olan Temenos, Kresphontes ile Prokles ve Eurysthenes adlarındaki ikizlerin hükümranlığında Orestes'in oğullarından olan Mykene'nin Ulu Kralı Tisamenes'i öldürerek Peloponnesos'u tekrar işgal ettiler. Şehrin daha önceden işgal edilmesi düşünülmesine rağmen, Heraklidlerden bir prensin, kendilerine doğru kehanetlerini söyleyerek yaklaşan Karnos'u –Akarnanialı bir şair– Tisamenes'in gönderdiği bir büyücü sanıp öldürmesiyle ertelenmişti. İşlenen suçun karşılığında Heraklidlerin donanmasındaki gemiler bir bir batmaya başladı ve orduya da veba salgını musallat oldu. Heraklidler bunun üzerine Delphoi Kâhini'ne başvurdular. Kâhin onlara, "Suçlunun on yıl boyunca sürgüne gönderilmesini ve onun yerine de kılavuzluk yapması için Triops'un getirilmesi" öğüdünü verdi. Heraklidler Kâhini'n öğüdüne uyarak, Phorbas'ın oğlu Triops'u tam Rodos adasından getirmek üzerelerdi ki Temenos, Aitolialı bir komutanın karşısında belirdiğini fark etti. Bu kişi, istemeden işlediği bir cinayet ya da suçtan dolayı Elis şehrinden sürgüne gönderilen ve tek gözlü atla yoluna devam eden Oksylos idi. Triops'un kelime olarak "üç gözlü" anlamına geldiğini düşünen Temenos, bundan dolayı Oksylos'u kendilerine kılavuzluk yapması için görevlendirdi ve yoldaşları Heraklidlerle birlikte Elis sahiline ulaş-

tıktan kısa bir süre sonra da tüm Peloponnesos'u ele geçirerek ülkeyi üçe böldü. Kara kaplumbağasının belirlediği hisse Argos'un sembolüydü ve bu şehir Temenos'a verildi. Yılanın belirlediği bölge olan Sparta, Prokles ve Eurysthenes adlı ikizlere verilirken; tilkinin belirlediği yer olan Messenia da Kresponthes'e verildi.[13]

1. Sophokles: *Trakhiniai* 1151-5; Hekataios, Longinus'un alıntısı: *De Sublimitate* 27; Sicilyalı Diodoros: iv. 57; Apollodoros: ii. 8. 1 ve iii. 7. 1; Pausanias: i. 32. 5.
2. Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Apollodoros: ii. 8. 1; Pausanias: *a.g.e.*; Pherekydes, Antonius Liberalis'in alıntısı: *Transformations* 33; Zenobius: *Proverbs* ii. 61.
3. Lysias: ii. 11-16; İsokrates: *Panegyric* 15-16; Apollodoros: ii. 8. 1; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Pausanias: 1. 44. 14.
4. Euripides: *Herakles'in Çocukları* 843, 928 ve 1026; Strabon: viii. 6. 19.
5. Pherekydes: Antonius Liberalis'in alıntısı: *Transformations* 33; Strabon: ix. 40. 10.
6. Pausanias: i. 44. 14 ve 41. 3; Sicilyalı Diodoros: iv. 58; Apollodoros: ii. 81. 2.
7. Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Apollodoros: ii. 4. 11 ve iii. 1. 2; Pausanias: i. 41. 1; Plutarkhos: *Lysandros* 28.
8. Pindaros: *Pythian Odes* ix. 79; Plutarkhos: *On Love* 17; Pausanias: ix. 23. 1.
9. Homeros: *İlyada* ii. 653-70; Apollodoros: ii. 8. 2; Pindaros: *Olympia* vii. 27.
10. Sicilyalı Diodoros: iv. 58; Homeros: *a.g.e.*; Apollodoros: *Epitome* iii. 13.
11. Apollonius Rhodius: iv. 583.
12. Pausanias: vi. 11. 12.
13. Apollodoros: ii. 8. 2-5; Pausanias: ii. 18. 7, iii. 13. 4, v. 3. 5-7 ve viii. 5. 6; Strabon: viii. 3. 33; Herodotos: vi. 52.

*

1. Pausanias (iv. 3. 3) ile Thukydides'in (i. 12. 3) MÖ 1100 yıllarında gerçekleştiğini ileri sürdüğü Mykene sınırları içerisinde bulunan Peloponnesos'un, ataerkil yaşam düzenini benimseyen ve görece daha az medeni sayılan Orta Yunanistanlı dağlılar tarafından kanlı bir şekilde istila edilişi, bahsedilen halkın önde gelen liderlerinin Doris'teki küçük bir eyaletten olmaları nedeniyle Dor istilası olarak adlandırılır. Söz konusu Dor Birliği, Herakles'e ibadet eden Hylleidler; Apollon'a ibadet eden Dymaneler ("girenler") ve Tanrıça Demeter'e ibadet eden Pamphylloi ("her kabileden olan insanlar") adlarıyla bilinen üç kabileden oluşmaktaydı. Görünen o ki, Güney Tesalya'yı istila ettikten sonra Dorlar, Atinalılar ile ittifak kurup Peloponnesos'u işgale kalkmışlardır. Mykene'nin MÖ 1100 yıllarında yakılıp yıkılmasına rağmen, yapılan ilk girişim başarısızlıkla sonuçlandı. Ancak Dorlar bundan yüz yıl sonra Argolis'in kültürel mirasını tamamen yok edip, bölgenin doğu ve güney taraflarını ele geçirdiler. Argolis'ten Rodos'a; Attika'dan Küçük Asya'ya kıyısı olan İonia Denizi sahillerine ve muhtemelen Thebai'den Sardinya'ya doğru birtakım göçlerin yaşanmasına neden olan bu istila, Yunanistan'a Karanlık Çağ'ın gelmesine neden olmuştur.

2. Kahramana ait olan kesik başın stratejik önemi olan bir bölgeye gömülmesi, efsanelerde sık sık karşılaştığımız bir durumdur: Mabinogion'a göre, Thames üzerinden gelebilecek olası bir tehlikeye karşı Londra'yı koruması için Bran'ın başı Tower Hill'e; Ambrose'ye göre ise (Mektuplar vii. 2) Adam'ın kafası da kuzeyden kaynaklanabilecek istilalara karşı Kudüs'ü koruması için Golgotha'ya gömülmüştü. Buna ilaveten Euripides, (Rhesos 413-15) Hektor'un ağzından, yabancılara ait olan ruhların bile Troya'nın birer koruyucu meleği olarak hizmet edebileceğini dile getirmişti. Trikorythos ve Gargettos, Attika girişinin rahatlıkla kontrol edilebileceği bir konumdaydı. İolaos'un, Skiron Kayalıklarını geçerek Eurystheus'u takip etmesi göründüğü kadarıyla, Hippolytos efsanesinin konu edildiği ikondan esinlenilerek ortaya atılmıştır.

3. Phaiakların bir zamanlar üzerinde yaşadığı topraklar, şimdilerde Korfu adıyla bilinen ve hemen açıklarında bir yerde kutsal Makris Adası'nın bulunduğu Korkyra ya da Drepane idi. Ayrıca, efsanede adından bahsedilen Kronia denizi ise, Korkyralı tüccarların kehribar getirdikleri yer olan Finlandiya Körfezi'dir. Korkyra, Argonautların Adriyatik Denizi'nin üst kısımlarını da içine alan bir bölgede kehribar bulma amacıyla gerçekleştirdikleri yolculukla ilişkilendirilmektedir.

4. Rodos Adasındaki Yunan kolonisinin kurucusu olan Triops, tarihi çağlara ait olan ve sahip olduğu üçlü kişiliğin Lindos, İalysos ve Kamerios şehirlerine adlarını veren Üçlü Tanrıça Danae ya da Damkina'nın eril formudur. Diğer hikâyelere göre ise söz konusu bu şehir Danaos ya da Telkhinler tarafından inşa edilmiştir.

5. Alkmene, Tanrıça Hera'nın sahip olduğu unvanlardan biri olup tapınağın kendisine atfedilmesinde kayda değer bir olaya rastlanılmaz.

6. Polygnotos, Delphoi'deki ünlü tablosunda Menelaos'u kalkanındaki yılan nişanıyla –muhtemelen Sparta'daki su yılanı– tasvir etmiştir (Pausanias: x. 26. 3). Messenialı kahraman Aristomenes'in Spartalıların kendisini attığı kuyudan çıkarak kaçmasına bir tilki yardım etmişti; aynı şekilde dişi tilki kimliğindeki tanrıça kavramı Yunanistan'da oldukça yaygındı. Kara kaplumbağasının eskiden bir Argive amblemi olması, sadece dokunulmasıyla tehlikelere maruz kalınacağı şeklindeki kötü ününden ve göreni derin bir huş içine sürüklemesinden (Plinius: *Naturalis Historia* xxxii. 18) değil, aynı zamanda başlangıçta Argosluların Phoronicum olarak adlandırılmaları nedeniyledir. Zira Argos'ta alfabeden önce kullanılan hece sisteminde PHRN kökü kara kaplumbağası, phryne şeklinde ifade edilmiş olabilir.

147.
LİNOS

Her şeyden önce Argoslu çocuk Linos, İsmenios'un oğlu olan ve Herakles'in lir ile öldürdüğü Linos'tan ayrı biri olarak değerlendirilmelidir. Argivlilere göre, Krotopos'un kızı Psamathe, gizli aşk yaşadığı tanrı Apollon'dan hamile kalmış ve babasının öfkesinden korktuğu için de dünyaya getirdiği bebeğini bir dağa bırakmıştı. Bebeği dağda bulan çobanlar onu yanlarına alarak büyüttüler, ne var ki daha sonra talihsiz çocuk Krotopos'un köpeklerince parçalanarak hayatını kaybetti. Her ne kadar Psamathe acısını belli etmemeye çalıştıysa da çok geçmeden Krotopos çocuğun gerçek annesinin öz kızı olduğunu anladı ve onu da öldürdü. İşlenen bu iki cinayetin ardından tanrı Apollon şehri cezalandırmak için Harpyalardan Poine'yi oraya gönderdi. Poine, Koroibos adındaki Argoslu bir savaşçı tarafından öldürülene dek şehirdeki çocukları anne ve babalarından çalarak onları öldürmeye devam etti. Onun ölümünden hemen sonra da Apollon şehre veba illetini musallat etti. Aradan uzun zaman geçmesine rağmen Argoslular felaketin hiçbir şekilde azalmadığını, aksine arttığını gördüklerinde Delphoi Kâhini'ne başvurmaya karar verdiler. Kâhin onlara Psamathe ve Linos'un ruhlarını kutsamaları gerektiğini söyledi. Şehir sakinleri bunun üzerine kestikleri kurbanları anne ile oğlunun ruhlarına adarken kadınlar ve bakire kızlar da şimdilerde linoi adı verilen ağıtlar yaktılar. Linos'un kuzular arasında büyümesi nedeniyle bu festivale arnis, festivalin düzenlendiği aya da arneios adı verildi. Ancak bütün bunlara rağmen felaketin devam etmesi üzerine Koroibos bizzat Delphoi'ye giderek Poine'yi öldüren kişinin kendisi olduğunu itiraf etti. Pytho, Koroibos'un Argos'a tekrar gitmesine izin vermedi ve ona dönerek, "Tapınaktaki kutsal sehpalardan birini eline al ve yola çık. Nerede sehpa elinden kayıp yere düşerse orada tanrı Apollon onuruna bir tapınak inşa et," dedi. Koroibos, Kâhini'n kendisine söylediklerinin Geraneia Dağı'nda gerçekleştiğini gördüğünde ilk iş olarak tapınağı, daha sonra da Tripodiski adı verilen şehri inşa edip burada yaşamaya başladı. Megara'daki pazar yerine kazılan

Linos'un mezarı, Poine'nin öldürülüşünü anlatan birtakım heykelciklerin üzerine yapılmıştır. Bu yapıtlar aynı zamanda Yunanistan'daki varlığını günümüze kadar sürdürmeyi başaran kendi türünün yegane örnekleridir.[1] Bazen Oitolinos olarak da adlandırılan ikinci Linos'un anısına harpistler düzenlenen festivallerde ağıtlar yakmayı gelenek haline getirdiler.[2]

b. Benzer bir şekilde üçüncü Linos da Argos'a gömülmüştür. Anlatılanlara göre bu Linos bazılarının Oiagros ve Müz Kalliope'nin oğlu olduğunu söyledikleri –ve böylelikle Orpheus'un kardeşi olarak tanıttıkları– bir şairdi. Bazı yazarlar onun Poseidon'un kızı Müz Urania ya da Arethusa ile tanrı Apollon'un veya Hermes ve Urania'nın oğlu olduğunu ileri sürerken, diğerleri de Poseidon'un oğlu Amphimaros ile Urania'nın Linos adını taşıyan bir oğullarının dünyaya geldiğini söylerler. Aynı şekilde Linos'un, Magnes ile Müz Klio'nun oğlu olduğunu iddia edenler de vardır.[3] Söylenenlere göre insanların gördüğü en büyük şair olan Linos, kendisini kıskanan tanrı Apollon tarafından çok geçmeden öldürüldü. Linos, başta Şarap Tanrısı Dionysos olmak üzere hayatını kaybeden diğer kahramanlar onuruna birçok şarkı bestelemiş daha sonra da şarkılarını Pelasg alfabesini kullanarak yazıya dökmüştü. Bundan başka ritim ve ezgiyi de icat eden ve evrensel bir bilgeliğe sahip olan şair Thamyris ile Orpheus'un da hocalığını yapmıştı.[4]

c. Linos'un anısına yakılan ağıtlar kısa süre içerisinde bütün dünyaya yayıldı ve Mısır orijinli *Maneros'un Şarkısı* adlı esere esin kaynağı oldu. Helikon Dağı'ndaki Müzlere ait koruya girildiğinde, Müzlerden önce kendisine kurbanların sunulduğu küçük bir mağaradaki duvarın üstünde Linos'un tasviri ile karşılaşılır. Anlatılanlara göre Linos Thebai'de toprağa verilmiş ve Büyük İskender'in babası Philip gördüğü bir rüya üzerine eşsiz müzisyenin kemiklerini buradan alarak Makedonya'ya getirmiş, ancak bir müddet sonra bir başka düş daha görmüş ve onun etkisinde kalarak kemikleri tekrar aldığı yere geri bırakmıştı.[5]

1. Pausanias: i. 43. 7 ve ii. 19. 7; Konon: Narrations 19; Athenaios: iii. 99.
2. Sappho, Pausanias'ın alıntısı: ix. 29. 3; Homeros: *İlyada* xviii. 596-70; Hesiodos, Diogenes Laertius'un alıntısı: viii. 1. 25.
3. Apollodoros: i. 3. 2; Hyginus: *Fabula* 161; *Contest of Homer and Hesiod* 314; Diogenes Laertius: *Prooemium* 3; Pausanias: ix. 29. 3; Tzetzes: *On Lycophron* 831.
4. Sicilyalı Diodoros: iii. 67; diogenes Laertius: *a.g.e.*; Hesiodos, İskenderiyeli Clement'in alıntısı: *Stromateis* i. 121.
5. Pausanias: *a.g.e.*

*

1. Pausanias, Çocuk Linos'un efsanesini, hasat mevsiminde anısına ağıtlar yakılan Mısır başak ruhu Maneros'unki ile birleştirmiştir. Ne var ki göründüğü kadarıyla Linos, ilkbaharda ekilen ve yaz aylarında hasat mevsimi gelen

keten bitkisinin (linos) ruhudur. Plinius'a (*Naturalis Historia* xix. 2) göre söz konusu bitki "kumlu (toprakta ekildiği için" Psamathe Linos'un annesidir. Krotopos, yetenekli müzisyenin büyükbabası ve aynı zamanda katilidir; zira –yine Plinius'a göre– kökleriyle topraktan sökülüp bir müddet açık havada (güneşin altında) bekletildikten sonra sararmaya başlayan keten sapları "çıplak ayakla" ya da demirden yapılan tokmaklarla dövülürdü. Buna benzer bir şekilde sadık hizmetkârları olan rahiplerinin keten giysiler giydiği ve Yunan müziğinin yaratıcısı sayılan Apollon da onun babasıdır. Linos'un köpekler tarafından öldürülüşü oldukça belirgin bir şekilde, aynı metinde Plinius'un dile getirdiği bir süreç olan söz konusu bitki saplarının demir tokmaklarla dövülüşüne yapılan bir göndermedir. Destekleyici bir kanıt sunmamasına rağmen Frazer'e göre Linos, "başımızdaki felaket" anlamına gelen Fenikece *ai lanu* kelimesinin Yunanca'da yanlış algılanmasından ortaya çıkmıştır. Oitolinos'un kelime anlamı ise "kötü yazgıya mahkûm olan Linos"dur.

2. Buna karşın anlatılan efsane, kıskanç büyükbabanın öfkesine maruz kalmamak için çocuğun bir dağa terk edilip burada kendisini bulan çobanlar tarafından büyütülmesi geleneğine sadık kalınarak şekillenmiştir. Bunun tarihsel anlamı ise, Argolis'teki keten işleyiminin, Dor istilasından dolayı ya da Mısır'dan getirilen malların ucuz maliyeti nedeniyle veya her iki sebepten dolayı zamanla yok olduğu ve yerini yün endüstrisine bıraktığı şeklindedir. Buna karşın çocuk Linos anısına yakılan geleneksel ağıtlar varlığını korumaya devam etmiştir. Keten endüstrisinin, Argolis'e yerleşen ve burayı uygarlaştıran Giritliler tarafından kurulmuş olduğu muhtemeldir; zira merinthos sözcüğü Yunanca'da kendir anlamına gelir ve –inthos hecesi ile biten bütün sözcükler Girit orijinlidir.

3. Aynı adı taşıyan ve İlk Olimpiyat'ta (MÖ 776) koşu müsabakasını kazanan Elealı bir kahramanla da özdeşleştirilen Koroibos, Poine'yi ("ceza") öldürdüğünde muhtemelen, Linos festivalinde çocuk kurban sunma geleneğini yasaklamış ve yerlerine kuzuların kurban edilmesini sağlayarak eğlencelerin düzenlendiği ayın ismini de "Kuzu Ayı" olarak değiştirmiştir. Görünen o ki tripodizein ("üç kez bağlamak") kelimesinden türeyen Tripodiskos sözcüğünün, tripods –üç ayaklı sehpa*– ile hiçbir bağlantısı yoktur.

4. Keten hasadının yakılan kederli ağıtlar ile ritmik yürüyüşe bir gerekçe olması ve yaz gündönümünde –Frazer'in *Altın Dal* adlı eserinden alınan İsviçre ve Suabia örneklerinden anlaşıldığı kadarıyla– keten başaklarının boy atması için genç erkeklerin şenlik ateşi etrafında zıplamaları Linos'un bir başka mistik ayrıcalığını da gözler önüne serer: Yetişkinlik çağına gelen birinin zamanla ritim ile melodinin mucidi, ünlü bir müzisyen olması. Sözü edilen bu Linos'un annesinin Müzlerden biri, babasının ise Arkadyalı Hermes, Trakyalı Oiagrios ya da Magnesialıların atası olarak kabul edilen Magnes ol-

ma ihtimali nedeniyle, ünlü müzisyen gerçekte Hellene soyundan gelen biri olmaktan çok, içerisinde ağaç takvimi ile Yaradılış irfanını barındıran Helen öncesi Pelasg kültürünün koruyucusu rolündedir. Müzikte karşısına çıkan hiçbir rakibine hoşgörü ile yaklaşmayan Apollon'un –Marsyas'ın efsanesinde karşılaştığımız durum gibi– Linos'u hiç düşünmeden öldürdüğünün söylenmesine karşın, tanrı öldürmekten ziyade Linos'u evlatlık olarak almış, dolayısıyla bu anlatım da dayanaksız kalmıştır. Sonraki tarihlerde Linos'un ölümü, medeniyette ilerleme sağlayamamış olan Dor istilacılarının koruyucusu olan Herakles'e yüklenmiştir.

5. Linos'un bir başka ünlü müzisyen olan Orpheus'un kardeşi olarak betimlenmesinin nedeni her ikisinin de sahip olduğu benzer yazgılar nedeniyledir. Avusturya Alplerinde (Margarita SchönWels'ten edindiğim bilgiye göre) erkeklerin keten hasadında, ketenin kurutulma, dövülme ya da eğrilmesinde herhangi bir rol almasına hiçbir şekilde izin verilmemekteydi. Tüm gücü elinde bulunduran büyük ruh, elleri ve yüzü kurumla sıvanan korkunç cadı Harpatsch'tı. Kendisiyle bir kaza eseri karşılaşan bir erkeği hemen kucaklayan Harpatsch, onu dans etmeye ve cinsel ilişki kurmaya zorlar, yüzünü de kurumla boyar. Ayrıca keteni dövmekle görevlendirilen ve kendilerine Bechlerinnen adı verilen kadınlar aralarında gördükleri erkekleri hemen kovalayıp yakalarlar. Erkekleri ilk olarak yere yatıran bu kadınlar onların üzerlerine basıp el ve ayaklarını bağlarlar, zincirlerle sarıp yüzünü dikenli keten saplarıyla temizlerler ve yere düşen bir ağacın sert kabuğuna sürdükten sonra da onu tepeden aşağı doğru yuvarlarlar. Feldkirch yakınlarında ise bölgelerine izinsiz olarak girenler yere yatırılır ve üzerine çıkılır. Buna karşın diğer bölgelerde ise kurbanlar yakalandıktan sonra pantolonlarının fermuarları açılıp içine dikenli keten sapları konur. Büyük acı veren bu durum karşısında erkekler pantolonlarını çıkarıp çıplak bir halde kaçmak zorunda kalırlar. Salzburg yakınlarında ise kadınlar (Bechlerinnen) yine izinsiz olarak yanlarına gelen erkekleri pantolonlarını çıkarıp onları hadım etmekle tehdit edip kaçırdıktan sonra bu yeri ince dallar yakıp orakları birbirine vurarak temizlerlerdi, arındırırlardı.

6. Flachses Qual ("Ketenin Istırabı") veya Leinen Klage ("Keten Ağıtı") adı verilen ağıtların söylenmesi dışında, kadınların olan biteni bir sır gibi saklamalarından dolayı eğirme odasında nelerin yaşandığı konusunda çok az şey bilinir. Bununla birlikte görünen o ki keten hasadı yapan kadınlar keten ruhunu sembolize eden erkekleri yakalayıp cinsel ilişkide bulunduktan sonra onları parçalara ayırarak öldürürlerdi. Ne var ki söz konusu bu süreç aynı zamanda, cinsel temalar taşıyan orjilerin ve insan kurban etme seremonilerinin tamamen karşısında yer alan Orpheus'un yazgısı ile aynı olduğundan dolayı Linos ünlü müzisyenin kardeşi olarak betimlenmiştir. Harpatsch da tanıdık

bir role sahiptir: Tahıl hasadının karısı olan bu cadı Yer Tanrıçası'nın temsilcisidir. Keten hasadında kullanılmayan oraklar yalnızca Ay onuruna birbirlerine vurulurlardı. Linos'un müziğin mucidi olmakla ilişkilendirilmesi, bahsedilen ağıtların keten ruhu olarak kendi ağzından söylenmesi, ayrıca lire takılan tellerin bazılarının keten ipliğinden yapılması nedeniyledir.

* Kehanet sehpası. (Çev. n.)

148.
ARGONAUTLARIN TOPLANMASI

Aiolialı Kral Kretheus'un ölümünden sonra, o sıralarda hayatının son günlerini yaşamakta olan Poseidon'un oğlu Pelias, İolkos tahtını, tahtın gerçek varisi ve aynı zamanda üvey kardeşi olan Aison'un elinden zorla aldı. Tüm bunlar olurken bir kâhin Pelias'ı uyarıp ölümünün Aiolos soyundan gelen birinin elinden olacağını söylediğinde yeni kral, önde gelen Aiollerin tamamını öldürürken, sadece annesi Tyro'ya karşı gelmeyerek Aison'un canını bağışladı ve gerçek anne ve babasının kim olduğunu unutması için onu saraydaki zindana attı.

b. Bir müddet sonra Aison, Amphinome, Perimede, Alkimede, Polymede, Polypheme, Skarphe ya da Arne isimleriyle de tanınan Polymele ile evlendi ve Diomedes adında bir erkek çocuğu dünyaya geldi.[1] Pelias bunu öğrenir öğrenmez hemen bebeği öldürmeye kalktıysa da, Polymele saraydaki diğer kadınları çağırarak onlardan bebeğin ölü doğmuş gibi ağıtlar yakmasını istedi ve böylece Pelias'ı aldatmayı başardı. Çok geçmeden kadınlar bebeği şehrin dışarısına kaçırarak Pelion Dağı'na bıraktılar. Burada Kentaurlardan Kheiron, geçmişte bakıp büyüttüğü ve o günden sonra da bakmaya devam edeceği Akhilleus, Asklepios, Aineias ve diğer birçok ünlü kahraman gibi onu da yanına alıp büyütmeye başladı.[2]

c. Bu sırada diğer bir kâhin Pelias'ı uyararak ona yalnız bir ayağında pabuç olan bir adamdan sakınmasını söylemişti. Günlerden bir gün Pelias, tebaasından birçok kişiyi de yanına alarak sahilde Poseidon'a kurban sunmak için bir tören düzenledi. Bütün bunlar olurken gözleri aniden uzun boylu, üzerinde leopar kürkünden yapılmış deri bir gömlek giyen Magnesialı bir gence takıldı. Büyük iki keskin mızrak taşıyan bu genç kâhinin söylediği gibi sadece bir pabuç giymekteydi.[3]

d. Gerçekte, Magnesialı bu genç, mil ve çamur dolu Anauros nehrini –bazı yazarlar yanlışlıkla bunun Evenos ya da Enipeus olduğunu söylerler– geç-

tiği sırada kıyıda bekleyen yaşlı bir kadının kendisini karşı kıyıya geçirmesi için yolculara yalvardığını, ancak ona hiç kimsenin yardım etmeye yanaşmadığını görmüş ve ona yardım etmeye karar vermişti. Ne var ki genç adam bu yaşlı kadını sırtına alır almaz kadının ağırlığının altında yürüyemez hale geldi; zira bu, yaşlı bir kadın kılığına giren Tanrıça Hera'dan başkası değildi. Anlatılanlara göre Tanrıça kendisine geleneksel olarak sunulması gereken kurbanları vermediğinden dolayı Pelias'a öfkelenmiş ve bundan dolayı da onu cezalandırmaya karar vermişti.[4]

e. Pelias, kâhinin kendisine verdiği tanıma uyan genci yanına çağırarak, "Sen de kimsin? Babanın adı ne?" deyip onun şeceresini öğrenmeye çalıştı. Magnesialı genç üvey babası Kheiron'un kendisine İason adını verdiğini, ancak daha önceleri Aison'un oğlu Diomedes olarak tanındığını söyledi.

Bu cevap karşısında Pelias gence nefret dolu bir bakış gönderdi ve aniden tekrar ona dönerek, "Eğer bir kâhin sana ilerde adamlarından biri tarafından öldürüleceğini söyleseydi bunun karşısında ne yapardın?" diye sordu.

İason krala bakıp, "Onu Kolkhis'e, altın koçun postunu getirmesi için gönderirdim" cevabını verdi. Ne var ki cevabında söylediği kelimelerin her birinin Tanrıça Hera tarafından kafasına sokulduğundan tamamen habersizdi. O da krala dönerek, "Tüm bunları kimin bana sorduğunu lütfeder misiniz?" diye sordu.

f. Pelias gerçek kimliğini açıkladığında İason pek fazla şaşırmadı ve cesurca kraldan bir zamanlar zorla ele geçirdiği tahtının kendisine verilmesini istedi. Tahtın yanı sıra elde ettiği onca koyun ve sığır sürüsünü talep etmeyen ve kendisiyle birlikte kurban etme seremonisine katılan amcaları Pherai Kralı Pheres ve Pylos Kralı Amathaon tarafından her koşulda desteklenecek olan bu genç karşısında Pelias onun doğuştan hakkı olan şeyi inkar etmeye cesaret edemedi. Daha sonra gence dönerek, "Fakat bunun için senden ilk olarak topraklarımıza felaketler getiren bir lanetten ülkemizi kurtarmanı istiyorum" dedi.

g. İason daha sonra Kral Pelias'ın, bundan bir nesil önce kurban edilmekten kurtulmak için kutsal bir koçun sırtına binerek Orkhomenos'a kaçmak zorunda kalan Phriksos'un ruhu tarafından devamlı rahatsız edildiğini öğrendi. Anlatılanlara göre Kolkhis'e sığınan Phriksos burada hayatını kaybetmiş, ancak kendisine bir cenaze töreni düzenlenmemişti. Bunun üzerine Delphoi Kâhini, İason'un Minyalı birçok akrabasının da yaşadığı İolkos şehrinin, Phriksos'un ruhunun beraberinde altın koçun postu olduğu halde bir gemiyle evine getirilmediği sürece felaketten asla kurtulamayacağını söylemişti. Şimdilerde Kolkhisli Ares için kutsal sayılan korudaki bir ağaca çivilenen bu posta gece ve gündüz hiç uyumadan nöbet bekleyen bir canavar bekçilik yapmaktaydı. Pelias'ın söylediğine göre bu onurlu görev yerine getirilir getiril-

mez kendisi gönül rahatlığıyla tahttan vazgeçecekti. Zira ömrünün sonuna gelen birisi için krallık her geçen gün daha da zorlaşmaktaydı.[5]

h. Pelias'ın isteğine karşı çıkmayan İason hemen Yunanistan'daki her şehre haber göndererek kendisiyle birlikte bu yolculuğa çıkmak isteyen gönüllüler toplamaya başladı. Aynı zamanda Thespialı Argos'u da kendisine elli kürekli bir gemi yapması için ikna etti. Gemi Pagasai'de Pelion Dağı'ndan getirilen ve terbiye edilen kerestelerden inşa edildi. Daha sonra Tanrıça Athena da babası Zeus'a ait olan Dodona'daki meşeden kestiği kutsal –konuşabilme yeteneği verildiğinden dolayı bu direk kehanette de bulunabiliyordu– bir direği Argo'nun pruvasına dikti.[6]

i. Ülkenin farklı yerlerinden Argonaut unvanını kazanmaya namzet sayısız savaşçı –bu aynı zamanda İason'un yoldaşlarına da verilen isimdi– farklı zamanlarda bir araya geldi. Bu savaşçıların kimler olduğu konusundaki farklılıklara karşın aşağıda verilen isimler en güvenilir yazarlar tarafından dile getirilenlerdir:

Kral Pelias'ın oğlu Akastos,
Phokisli Deion'un oğlu Aktor,
Pherai prensi Admetos,
Argivli kâhin Amphiaraos,
Poseidon'un oğlu Tegealı Büyük Ankaios,
Samoslu Leleglerden Küçük Ankaios,
Argo gemisinin mimarı Thespialı Argos,
Ares'in oğlu Orkhomenoslu Askalaphos,
Pelopialı Kometes'in oğlu Asterios,
Bakire avcı Kalydonlu Atalante,
Elisli Kral Phorbas'ın oğlu Augias,
Arı terbiyecisi Atinalı Butes,
Bir zamanlar kadın olan Lapithli Kaineus,
Boreas'ın kanatlı oğlu Kalais,
Euboialı Kanthos,
Dioskurlardan biri olan Spartalı dövüşçü Kastor,
Arkadyalı Aleus'un oğlu Kepheus,
Tesalya'daki Gyrton sınırları içerisinde bulunan Lapithli Koronos,
Tanrıların elçisi Hermes'in oğlu Ekhion,
Miletoslu Erginos,
Tanaronlu yüzücü Euphemos,
Epigonlardan biri olan Mekisteus'un oğlu Euryalos,
Ksynias Gölünden Dolophialı Eurydamas,

Şimdilerde bir tanrı, ancak yaşadığı tarihlerde yeryüzünün en güçlü adamı Tirynsli Herakles,
Herakles'e ev sahipliği yapan Dryopialı Hylas,
Messenialı Aphareos'un oğlu İdas,
Apollon'un oğullarından Argivli İdmon,
Aitolialı Thestios'un oğlu İphikles,
Mykeneli Kral Eurystheus'un kardeşi İphitos,
Gemi kaptanı İason,
Argivli Akrisios'un oğlu Laertes,
İdas'ın en uzakları bile rahatlıkla görebilen kardeşi Lynkeus,
Poseidon'un oğlu Pyloslu Melampus,
Kalydonlu Meleagros,
Lapithli Mopsos,
Poseidon'un ünlü bir denizci olan oğlu Argivli Nauplios,
Aias'ın babası Lokrialı Oileus,
Trakyalı şair Orpheus,
Hephaistos'un oğlu Aitolialı Palaimon,
Myrmidonlu Peleus,
Hippalkimos'un oğlu Boiotialı Peneleos,
Poseidon'un istediği herhangi bir kılığa girebilen oğlu Pyloslu Periklymenos,
Atinalı okçu Phaleros,
Dionysos'un Giritli oğlu Phanos,
Magnesialı Thaumakos'un oğlu Poias,
Dioskurlardan diğeri olan Spartalı dövüşçü Polydeukes,
Arkadyalı Elatos'un oğlu Polyphemos,
Phanos'un kardeşi Staphylos,
Boiotia Siphaili dümenci Tiphys,
Kalais'in kardeşi Zetes.

Ülkenin en önde gelen savaşçılarını taşıyan bu geminin benzerine ne o güne kadar ne de o günden sonra hiçbir yerde karşılaşılmadı.[7]

j. Argonautların genellikle Minyalılar olarak bilinmesinin iki nedeni vardır. Bunlardan birincisi bir araya gelen bu cesur savaşçıların Minyas'ın torunu olan Phriksos'un ruhunun yanı sıra kutsal koçuna ait olan altın postu da geri getirmeleri, ikincisi de İason da dahil olmak üzere onlardan birçoğunun Minyas'ın kızlarından dünyaya gelmiş olmaları nedeniyledir. Khryses'in oğlu olan bu Minyas, Tesalya'dan ayrılarak Boiotia sınırları içerisindeki Orkhomenos'a göç etmiş ve burada bir krallık kurmuştu. Minyas aynı zamanda bir hazineye sahip olan ilk kraldı.[8]

1. Kritik – Homeros: *Odysseia* xii. 70; Sicilyalı Diodoros: iv 50. 1; Apollonius Rhodius: i. 232; Apollodoros: i. 9. 16; Kritik – Apollonius Rhodius: i. 45; Tzetzes: *On Lycophron* 872.
2. Pindaros: *Pythian Odes* iv. 198 ve *Nemea* iii. 94; Homeros: *İlyada* xvi. 143.
3. Apollonius Rhodius: i. 7; Apollodoros: *a.g.e.*; Pindaros: *Pythian Odes* iv. 128.
4. Apollonius Rhodius: i. 8-17; Apollodoros: *a.g.e.*; Pindarsos: *a.g.e.*; Hyginus: *Fabula* 13; Valerius Flaccus: i. 84
5. Apollodoros: *a.g.e.*; Pindaros: *a.g.e.*; Sicilyalı Diodoros: iv. 40; Kritik – Homeros: *odysseia* xii. 70; Hesiodos: *Theogonia* 992.
6. Pindaros: *a.g.e.*; Valerius Flaccus: i. 39; Apollodoros: *a.g.e.*
7. Apollodoros: *a.g.e.*; Pindaros: *a.g.e.*; Hyginus; *Fabulae* 12 ve 14-23; Apollonius Rhodius: i. 20; Sicilyalı Diodoros: iv. 40-9; Tzetzes: *On Lycophron* 175; Ovidius: *Metamorphoses* vii. 1; Valerius Flaccus: *Argonautica* i. *Passim.*
8. Apollonius Rhodius: i 229; Pusanias: ix. 36. 3.

*

1. Homeros'un yaşadığı tarihlerde Argo gemisinin Aietes'in ("kudretli") ülkesine yaptığı yolculuğu anlatan halk türküsü "herkesin dilinde" dolaşmaktaydı (*Odysseia* xii. 40). Yazara göre Planktai –Odysseus'un yolculuğundan çok daha önce Argo gemisinin geçtiği berzah– Skylla ve Kharybdis'in yakınlarında Siren Adalarının hemen yanı başındadır. Gemidekilerin yaşadıkları tehlike dolu maceraların tümü Argo'nun Kolkhis'den dönüşünü anlatan hikâyelerde ele alınmıştır.

2. Hesiodos'a göre Aison'un oğlu İason, Pelias'ın şart koştuğu birçok tehlikeli görevi yerine getirmeyi başardıktan sonra kendisi ile birlikte İolkos'a gelen ve burada "kendisine tutulan", ayrıca sonraları Kheiron'un bakıp büyüteceği Medeios adlı erkek çocuğu dünyaya getiren Aietes'in kızı ile evlenmiştir. Ancak bu konuda Hesiodos'un yanlış bilgilendirildiği görülmektedir; zira, tarihi çağlarda hiçbir prenses ülkesini terk edip kocasının evine yerleşmezdi; tam tersine kocası eşinin yaşadığı ülkeye yerleşirdi. Dolayısıyla İason ya Aietes'in kızı ile evlenerek onun tahtına oturmuş ya da Pelias'ın kızı ile evlenerek İolkos'a yerleşmiştir. Eumelos'a (13. yüzyıl) göre Korinthos eceliyle öldükten sonra Medeia kolaylıkla o sırada boş olan Korinth tahtında hak iddia etmiş, ne var ki Aietes'in kızı olması nedeniyle babasının kendisine bıraktıklarından pek de memnun kalmadığı için burayı terk ederek kocası İason'un sonraları kral olacağı Kolkhis'e göç etmiştir.

3. Aietes'in, Helios'un oğlu ve Aiailı Kirke'nin erkek kardeşi şeklinde tasvir edildiği tarihi çağlara ait bu hikâyelerde ne Kolkhis ne de onun başkenti Aia'dan bahsedilmiştir. Aynı şekilde Homeros'un bilgisi dahilinde olan hikâye ile Apollodoros ve Apollonius Rhodius tarafından aktarılan efsanenin ortak temalara sahip olduğunu söylemek de pek mümkün görünmemektedir. Eve dönüş yolculuğu bir tarafa bırakılsa dahi, Argo gemisinin sefere çıktığı andan itibaren kullanmış olduğu güzergah bile Herodotos'un hayatta olduğu yıllara dek kesin bir şekilde dile getirilememiştir; zira Pindaros, Dördün-

cü Pythionikon'da (MÖ 462) adlı eserinde Herodotos'un anlatımından tamamen farklı bir hikâye nakleder.

4. Görünen o ki, Pelias ve Diomedes'in –bunlar İason'un gerçek isimleriydiler– konu edildiği efsane, dağda terk edildikten sonra at yetiştiricileri tarafından bulunup büyütülen prensin yaşadığı maceralarla alakalıdır. Buna göre komşu ülkenin krali tarafından, ki bu her zaman tahtı zorla ele geçirmiş biri olmak zorunda değildir, prens, ateş kusan boğaların arabaya koşulması veya bir deniz canavarı tarafından korunan hazinenin ele geçirilmesi gibi gerçekleştirilmesi neredeyse imkânsızmış gibi görülen işlerle görevlendirilirdi; deniz canavarının ağzında yarı ölü bir vaziyette duran İason'un bu tasviri Etrurya sanat eserlerinin ana temasını oluşturur. Bütün görevleri yerine getirmeyi başaran prensin ödülü de her zaman tahtın varisi olan prensesle evlenmek olmuştur. Göründüğü kadarıyla taç giyme töreninden önce kralın cesaretini deneme ve öğrenme amacını güden bu tür ritüellerin konu edildiği benzer söylencelere Kelt mitolojisinde de karşılaşmak mümkündür; Mabinogion kahramanı Kilhwych'e, büyücü Olwen ile evlenmek istediğinde şart koşulan görevler bu türden seremonilere birer örnek teşkil eder.

5. Gerçekten de Mabinogion'un yanı sıra *Tale of Kilhwych and Olwen* ve benzer bir diğer hikâye olan *Tale of Peredur Son of Evrawc*'dan, Diomedes'e şart koşulan işlerin doğası hakkında kesin olmasa da akla yatkın birtakım sonuçlar çıkarmak mümkündür. Gönlünü Olwen'e kaptıran Kilhwych'ten kral, sarı renkli boğayı yakalayıp arabaya koşmasını, çalı ve dikenlerle dolu olan bir tepeyi bir gün içinde yabani otlardan temizlemesini, burayı ekmesini ve aynı gün içerisinde büyüyen ekinleri de hasat etmesini istemiştir. Kilhwych'in bunlardan başka bir diğer görevi ise bolluk boynuzu ile sihirli İrlanda kazanını ele geçirmekti. İsmi bilinmeyen bir bakireye âşık olan Peredur ise Yas Tepesi'nin (Aiaia kelime olarak "yas" anlamına gelmektedir) yanındaki Avanc adı verilen gölde yaşayan bir deniz canavarını öldürmek zorunda kalmıştır. Sevdiği kadına bağlılık yemini ettikten sonra ondan sihirli bir taş alan Peredur bu taş sayesinde Avanc'ı yenip "bir insanın düşleyebileceği miktarda altını" kazanmıştır. Bu bakirenin aynı zamanda bir büyücü olan ve "Hindistan tarzı" bir yaşam sitilini benimseyen Cristinobyl İmparatoriçesi olduğu kanıtlanmış ve Peredur da âşığı olarak 14 yıl boyunca onunla birlikte yaşamıştır. Avanc'ı mağlup edebilen bir diğer Galli kahramanın, Kymry kabilesinin atası sayılan ve iki boğayı bağlayarak canavarı Konwy nehrinden çıkarmayı başarabilen Ulu Hu Gadarn olduğu göz önünde bulundurulursa (*Welsh Triads* iii. 97), görünen o ki İason, ateş kusan yardımcılarıyla birlikte onun ruhunu da sudan çekip çıkarmıştır.

6. Kilhwych'in ele geçirdiği İrlanda kazanı göründüğü kadarıyla, *Tale of Peredur* adlı eserde bahsedilen ve Medeia'nın sık sık kullandığı kaba benzer

yeniden hayat veren bir çeşit kazandı; anlatılanlara göre, bir dev onu İrlanda sınırları içerinde bulunan bir gölün dibinden çıkarmıştı. Buradan yola çıkarak Pelias, buna benzer bir kabı getirmeyi Diomedes'e şart koşmuş olabilir. Bir diğer muhtemel olasılıksa Diomedes'in kendisine verilen görevleri sınırları olmayan "gün doğumuna bakan" bir bölgede yerine getirdiği şeklindedir. Cornucopia'dan Argonaut seferinin konu edildiği efsanede bahsedilmemesine karşın Medeia hiçbir sebep yokken, önceleri Dionysos'un bakıcılığını yapan Nympha Makris ve kız kardeşlerini onlarla karşılaştığı yer olan Drepane veya Korkyra'da tekrar gençliğine kavuşturmuştur. Şarap Tanrısı Dionysos'un çocukluğunun, dişi keçi Amaltheia tarafından gerçek cornucopia ile büyütülen Zeus'un çocukluğuyla olan yakın benzerliğinden dolayı, Medeia da Nymphalara birtakım ayrıcalıklar tanıyarak Diomedes'in onlardan bir başka cornucopia almasını sağlamış olabilir. Herakles'in yerine getirmeyi başardığı İşlerden (Orion ve Theseus'unkilere benzer bir şekilde) anlaşılan en kesin yargı, "her iki boğanın da boynuzlarının kırılması" (Girit ve Akheloalı boğaların) da dahil olmak üzere bütün bunların evlilik için gerçekleştirilmesi gerek şartlar olduğu şeklindedir.

7. Anlaşıldığı kadarıyla Korinth'de anlatılan versiyonunda Korinthos'un, İolkos'da anlatıldığı bir diğer versiyonunda ise Pelias'ın kötü adam rolüne büründüğü ve prensin önüne konulan evlilik şartlarının dile getirildiği bu efsane oldukça belirgin bir şekilde, yarı tarihi bir destan özelliği taşıyan ve İolkos'da Orkhomenalılar tarafından başlatılan Minyalıların deniz seferini anlatan hikâye ile birleştirilmiştir. Orkhomenos, Argos ve Attika'daki altı liman şehrini içine alan ve Aiolialı Deniz Tanrısı Poseidon tarafından yönetilen tarihi çağlara ait Kalaureia birliğine dahildi (Strabon: viii. 6. 14). Ayrıca, coğrafi konum itibariyle Korinth ile Tesalya Körfezleri arasında bulunuyordu ve yedi ülke arasında denize kıyısı olmayan tek yerdi. Hesiodos'un içlerinde hayatını geçirdiği Boiotialılar gibi muhtemelen bu ülke halkı da kışları çiftçilik, yazları ise balıkçılıkla uğraşmaktaydı.

8. Söz konusu seferin görünürdeki amacı, Minyas'ın torunu olan ve Laphystion Dağı'nda kurban edilmek üzereyken altın postu "Aieteslerin ülkesine" kaçıran Kraldan bu kutsal emaneti geri almak ve Phriksos'un hayaletinin eşliğinde onu Orkhomenos'a geri getirmekti. Argo gemisine liderlik eden kahraman çok büyük bir olasılıkla, Apollonius Rhodius tarafından özellikle efsaneye dahil edilen ve Phriksos'un kaçışıyla Orkhomenos'da baş gösteren veba illetini savuşturmayı başardıktan sonra İason ("iyileştiren") unvanını almaya hak kazanan Phriksos'un oğlu Kytisoros (Herodotos: vii. 197) adındaki bir Minyalı idi; söz konusu gemiye Aison'un oğlu Diomedes komuta etmemiştir. Ne var ki tüm bu anlatılanlara karşın Diomedes anne tarafından Minyalı idi ve aynı zamanda Orkhomenos ile Pelasg sınırları içerinde bulunan İolkos'da şecereler anaerkil doktrinlere göre düzenlenmekteydi.

9. Bu Minya efsanesinde Aieteslerin yaşadığı toprakların Karadeniz'in diğer ucunda olma ihtimali yoktur. Eski çağlara ait kanıtlara göre söz konusu bu topraklar Adriyatik'in üst kısımlarında bir yerde idi. Argonautların gemilerle, denize döküldüğü yerin hemen yakınlarında, Körfezin karşısında bir yerde Kirke'ye ait Aiaia Adasının bulunduğu Po Nehri'nden geçtiğine ve çok geçmeden İster Nehri –bilinenin aksine Danube adındaki nehir olmayan bu ırmak, Sicilyalı Diodoros'un kaydettiği kadarıyla adını İstria'ya veren küçük bir ırmak olan İstros'dur– deltasında Aietes'in komutasındaki Kolkhisliler tarafından tuzağa düşürüldüğüne inanılır. Daha sonra Medeia, yakınlardaki Apsyrtides şehrine gömülen kardeşini öldürmüş ve İason ile birlikte Drepane (Korkyra) Kralı Alkinoos'un yanına sığınmıştı. Güneye yaptıkları birkaç günlük deniz yolculuğundan sonra öfkeleri yatışan Kolkhisliler Aietes'in yanına eli boş dönmeye çekindikleri için İstria sınırları içerisinde Pola adını verdikleri bir şehir inşa etmişlerdi. Ayrıca Sirenlerin üzerinde yaşadığı topraklar, Seslenen Kayalıklar, Skylla ve Kharybdis gibi yerleşim birimlerinin hepsi de Sicilya yakınlarında olup, Argo'nun şiddetli kuzeydoğu rüzgârına kapılıp yol aldığında geçtiği şehirlerdi.

Kehribar tanesi gözyaşları döken Helios'un kızlarının, Argo gemisinin Po Nehri'ne girer girmez hikâyeye dahil edilmesi gerçeğinden hareketle muhtemelen "Kolkhis" sözcüğü, Po Nehri'nin aşağı kıyılarında bulunan ve Mantua'nın çok da uzağında olmayan "Kolikaria"nın yanlış bir varyantıdır. Kehribar, Güneş için kutsal sayılmaktaydı ve mitologların düşüncesine paralel olarak Argo'nun uğradığına inanılan Elektra'nın ("kehribar") Samothrake (Semendirek) olması çok az bir ihtimaldir. Buna karşın bahsi geçen yer çok büyük bir olasılıkla ipek kehribar yolu üzerinde bir ticaret merkezi olan "Aieteslerin ülkesidir". Belki de bu topraklar, Aietes'in Güneş kültünü Korinth'den getirmiş olması nedeniyle Korinthlilere ya da tam tersine Pelasglara aitti. Zira Dionysios'a (*Description of the Earth* i. 18) göre, Dodona'dan yola çıkan bir Pelasg kabilesi Po Nehri'nin denize döküldüğü bölgede bir zamanlar çok güçlü bir donanmaya sahipti.

10. Takip eden devirlerde Minyalıların Aieteslerin ülkesine yapmış olduğu seferle birleştirilen ve kesin çizgilerle belirlenen bir coğrafyaya yerleştirilemeyen Diomedes efsanesine üçüncü bir unsur daha eklenmiştir: Karadeniz'in güney kıyılarında karşılaşılan ve diğer bir Minyalı kralın emirleri doğrultusunda yerine getirilen tarihi çağlara ait korsan saldırıları. Troya'nın, Hellespontosların hükümranlığı altındaki altıncı şehri uzun yıllar Karadeniz'deki ticareti tek başına kontrol altında tutma ayrıcalığına sahip olurken, şehrin bu egemenliği söz konusu saldırıyla yıkılmak istenmiştir. Minyalıların Adriyatik Denizi'ne sefere çıkmalarına sebep olan şey altın posttan ziyade, Simonides'e (Apollonius Rhodius: iv. 77 üzerine çalışma yapan bir yazarın

yaptığı alıntıyla) göre, Birinci Vatikan Mitoloğunun "Zeus'un vücuduna sararak Gökyüzüne çıktığı şey" olarak tanımladığı eflatun rengindeki bir posttu. Bir başka deyişle bu kutsal emanet, Pelion Dağı'nda geleneksel olarak düzenlenen Bahar Bayramı ritüellerine benzer bir şekilde yağmur yağdırma seremonilerinde giyilen siyah bir posttu. Pelion Dağı'nda düzenlenen törenlerde, siyah bir koyun maskesi taşıyan yaşlı bir adam, üzerlerine beyaz renkteki postlar giyen yoldaşları tarafından önce öldürülür, daha sonra da tekrar hayata döndürülürdü (*Annals of the British School at Athens* xvi. 244-9, 1909-16). Dikearkhos'a göre söz konusu bu ritüel Klasik Çağ'da Zeus Aktaios ya da Akraios ("zirveye ait") himayesinde gerçekleştirilmekteydi. Esasen çok büyük bir olasılıkla üzerine siyah post geçiren bu yaşlı adam, Zeus'un yeryüzündeki temsilcisi olan ve aynı zamanda hükümranlık süresinin sonunda hayatını kaybeden kutsal kralın kendisidir. Aynı seremoninin Laphystion Dağı'nda olduğu gibi Pelion Dağı'nda da gerçekleştirilmesi, Diomedes'in konu edildiği efsane ile Phriksos'un neden olduğu sorunu gidermek için sefer düzenleyen Minyalıların da dahil edildiği Karadeniz'deki saldırıları konu alan iki İolkos hikâyenin bir araya getirilmesi sonucunda ortaya çıkan bir durumdur.

11. Tüm bunlara karşın Minyalılardan oluşan birliğin, yeri kolaylıkla doldurulabilecek olan kayıp Laphystia postunu geri getirmiş olmaları uzak bir ihtimal olup söz konusu birliğin, yaralı Dağ Tanrıçası'nın gönlünü almak için kehribar aramaya çıkmış olması akla daha yatkın bir sebeptir. Burada göz ardı edilmemesi gereken bir diğer önemli nokta ise, Peloponnesos'un batı sahilinde yer alan "Kumlu Pylos"un Minyalıların egemenliği altına girdiği –Neleus burayı İolkalı Pelasgların yardımıyla Lelegleri bozguna uğratarak ele geçirmişti– ve Aristoteles'in aktardığına göre (Mirabilia 82) Pylialıların kehribarı Po Nehri ağzından getirdiği gerçeğidir. Son zamanlarda yapılan araştırmalarla Pylos'un bu kısımlarında (şimdilerde Kakovatos adıyla anılan bir köydür) yüklü miktarda kehribar gün ışığına çıkarılmıştır.

12. Doğuya doğru gelindikçe bulunması için sefer düzenlenen bu post, Diomedes'in deniz canavarı ile dövüşüp onu alt ettiğinde elde edeceği hazinenin hikâyeye dahil edilmesi gereği nedeniyle "altın post" şeklinde tanımlanmıştır. Bir diğer sebep ise, Strabon'un ileri sürdüğü gibi Karadeniz'e açılan Argonautların, Kolkhia Phasis'de (şimdilerde Rion adıyla bilinmektedir) yerliler tarafından nehir yatağında postlarla toplanan alüvyonlu altını aramaya çıktıkları şeklindeki iddiadır. Kolkhis, Kolikaria ile, Aia'nın ("toprak") Aiaia ile ("feryat") ve Pelionia'daki siyah postun da Laphystia'daki post ile karıştırılması veya yanlışlıkla birbirleriyle ilişkilendirilmesi gibi etkenler nedeniyle söz konusu hikâye yekvücut bir hal almıştır. Aietes'in babası Helios'a ait olan tanyeri sarayı, doğuda Homeros'un bildiği en son ülke olan Kolkhis'de bu-

lunmaktaydı. Ayrıca İyileştirici Herakles'e atfedilen ve İasonika adı verilen sunakların, bir zamanlar Aiollerin ticaret merkezleri kurdukları Karadeniz'in doğu körfezinde bulunmaktaydı. Bazı yazarlara göre Karadeniz seferine Herakles kumandanlık yapmıştır. Bütün bunlara ek olarak, Homeros'un İason'u, Troya Savaşı sırasında Yunanlılara şarap getiren Euneos'un oğlu olarak tanıtması ve Lemnos'un Tesalya'nın doğusunda bulunması nedeniyle Argo gemisinin doğu yönüne doğru yol aldığı da düşünülmüştür. Homeros'un Sicilya sularına konuşlandırdığı Hareket Eden veya Seslenen Kayalıklar bu şekilde Boğaziçi'ne getirilmiştir.

13. Karadeniz'deki ticari haklarından mahrum kalmamak amacıyla her şehir Argonaut seferine katılması için bir temsilci göndermeyi gerekli bulmuş, gezgin halk şairleri de bu karmaşık destan dizgisine farklı birkaç isim katmada üzerlerine düşeni büyük bir hevesle yerine getirmişlerdir. Bu yüzden, Argonautlara, bütünüyle diğerinden farklı birçok liste atfedilmiş olmasına rağmen genel olarak üzerinde uzlaşılan tek konu sefere çıkılan geminin elli kürekli olduğu şeklindedir; aslında Mykene döneminde bu ebatlardaki bir geminin inşası imkânsızdı. Söz konusu hikâyelerde sadece Tzetzes, yüz kişiden oluşan bir liste dile getirmiştir. Buna karşın, en küçük olasılığı dahi göz önünde bulunduran şüpheci yazarlar bile efsanenin söylenilen zamanda, bir başka deyişle MÖ 13. yüzyılın herhangi bir yarısında gerçekleşmiş olabileceği ya da seferin Troya Savaşı'ndan önceki bir tarihte gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda kesin yargılarda bulunmazlar.

14. İason'un seremoniye katıldığı anda giymiş olduğu tek pabuç, onun savaşçı biri olduğu anlamına gelir. Zira Aitolialı savaşçılar yalnızca sol ayaklarına geçirdikleri pabuçlarıyla ün yapmışlardı (Macrobius: v. 18-21; Kritik–Pindaros: *Pythionikon* iv. 133). Savaş sırasında çamurlu bir arazide büyük avantaj sağlayan bu metot Peloponnesos Savaşında Plataialılar tarafından da benimsenmişti (Thukydides: iii. 22). Pabucun neden savaşçının silahını taşıdığı tarafa değil de kalkanını taşıdığı taraftaki ayağa giyildiğinin nedeni muhtemelen, göğüs göğse dövüş sırasında savaşçıların sol ayaklarından destek alarak sağ ayakları ile düşmanının kasıklarına rahatlıkla vurabildikleri şeklinde açıklanabilir. Bu yüzden sol ayak uğursuz ayak olarak benimsendi ve dostlara yapılan ziyaretlerde sol ayakla evin eşiğine basılmaması bir gelenek halini aldı. Modern Avrupa'da da savaşa katılan askerler yürüyüşlerine sol ayakları ile başladıklarından bu geleneğin temsilcisi durumundadırlar.

15. Kendisine kurban sunmadığı gerekçesiyle Tanrıça Hera ile Pelias arasında baş gösteren anlaşmazlık, İolkos'da Deniz Tanrısı Poseidon'a ibadet eden Akha hanedanlığı ile buyrukları altında olan ve Tanrıça'ya ibadet eden Aiol-Magnesialılar arasında yaşanan gerilimi gözler önüne serer.

149.
LEMNOSLU KADINLAR ve KRAL KYZİKOS

Herakles, Erymanthia Yabandomuzunu ele geçirdikten hemen sonra aniden Pagasai'de belirmiş ve kim olduğu bilinmeyen bir kişi tarafından Argo gemisinin kaptanlığına aday gösterilmişti. Ne var ki Herakles alçakgönüllülükte bulunarak her ne kadar tecrübesiz de olsa bu seferi planlayıp düzenleyen İason'un emri altına girmeyi uygun buldu. Gemi harekete hazır olduğunda her birine iki savaşçı oturacak bir düzende kürekler için kura çekildi ve İason Gemici Apollon onuruna bir çift öküz kurban etti. Kurbanlardan çıkan siyah dumanlar kıvrılarak gökyüzüne doğru yükselirken, Orpheus'un şarkılarıyla birkaç sarhoşun çıkardığı arbedenin tatlıya bağlandığı ziyafetlerini sona erdiren Argonautlar, Lemnos'a doğru şafağın ilk ışıklarıyla beraber nihayet yola çıktılar.[1]

b. Yaşanan bu olayların bir yıl öncesinde Lemnoslu kadınlar, saldırılarla ele geçirdikleri Trakyalı kızlarla gönül eğlendirerek kendilerini küçük düşürdüklerini ileri sürüp kocalarıyla tartışmışlar, aldatılmalarının intikamı olarak da hiç acımadan yaşlı ya da genç demeden onları teker teker öldürmüşlerdi. Bu mezalimden sadece Kral Thaos, küçük kızı Hypsipyle'nin kendisini küçük bir kayığa saklayıp kaçırmasıyla kurtulmuştu. Bu olaydan bir yıl sonra da Argo gemisinin ülkelerine yaklaştığını gören Lemnoslular onları düşmanları Trakyalılar sanıp karşı koymak için, kocalarının zırhlarını üzerlerine geçirerek hemen sahile koştular. Ancak gemi limana yaklaştığında iyi bir hatip olan Ekhion, İason'un elçisi olarak onlarla konuştu ve çok geçmeden Lemnoslu kadınlar gerçeği anladılar. Hypsipyle hemen şehir meclisini toplayarak gemidekilere erzak ve şarap göndermeyi teklif etti. Ancak kocalarını öldürdükleri için cezalandırılmaktan korktuklarından dolayı onların Myrine şehrine girmelerine ise izin verilmedi. Bu sırada Hypsipyle'nin yaşlı dadısı Polykso

meclişte söz aldı ve bu şekilde erkeksiz yaşamaya devam ettikleri taktirde soylarının kısa süre içinde yok olup gideceğini söyleyerek, "En akıllıca yol şehirdeki kadınların bu seçkin ve kahraman savaşçılarla birlikte olmasıdır. Bu şekilde yalnızca ülkemizin güvenliğini sağlama almakla kalmayız, aynı zamanda da cesur ve savaşçı bir nesle sahip oluruz" dedi.

c. Söylediklerinden hiçbir çıkarı olmayan birinin bu teklifi orada bulunanlardan destek buldu ve Argonautların Myrine'ye girmesine izin verildi. Beklendiği gibi Hypsipyle gerçeği bütün çıplaklığıyla İason'a anlatmadı. Biraz da sıkılıp geveleyerek İason'a dönüp, kocalarının kendilerine büyük eziyetler çektirdiğini ve sonunda kadınların bir araya gelerek hepsini ülkelerinden dışarı gönderdiğini söyledi ve konuşmasının sonuna da eğer isterse şu anda boş olan tahta geçebileceğini ekledi. İason bu teklifi büyük bir minnettarlıkla kabul etti ancak bereketli Lemnos topraklarına yerleşmeden önce söz verdiği gibi Altın Postu getirmesi gerektiğini söyledi. Buna karşın Hypsipyle'nin Argonautları seferlerinden bir süreliğine de olsa vazgeçirmesi uzun sürmedi. Zira her bir savaşçının etrafı çok geçmeden kendileriyle yatmak isteyen birçok kadınla çevrilmişti.[2] Hypsipyle'nin İason'la yaşadığı birlikteliğinden Euneos ile bazı yazarların Deiphilos ya da Genç Thoas adını verdikleri ikiz kardeşi Nebrophonos dünyaya geldi. Euneos yetişkinlik çağına geldiğinde Lemnos tahtına geçti ve Troya Savaşı boyunca Yunanlılara şarap taşıdı.

d. Sefere katılan diğer savaşçılarla birlikte olan kadınlar da daha sonra birçok çocuk dünyaya getirdi. Aslında eğer gemiyi korumakla görevli olduğundan Myrine'ye gelmeyen Herakles kızgın bir halde şehre girip her kapıyı asasıyla çalarak onları göreve çağırmasaydı muhtemelen altın post hiçbir zaman Kolkhis'den getirilemeyecekti. Herakles çok geçmeden bütün Argonautları sahilde topladı ve aynı günün gecesinde Argo, Samothrake'ye doğru yola çıktı. Argonautlar zamanında buraya gelerek, fırtınada mahsur kalan gemicilerin kurtarıcıları olan Persephone ve onun sadık hizmetkârları Kabeirilerin düzenlediği Mysterionlara katılma şansını da elde ettiler.[3]

e. Tüm bunlar olurken Lemnoslu kadınlar ant içtiği bir sırada Hypsipyle'nin, babası Thoas'ın hayatını kurtardığını öğrendiklerinde kraliçelerini Nemea Kralı Lykurgos'a köle olarak sattılar. Bu sırada Thoas'ın saklandığı kayık Sikinos Adası sahiline vurmuş ve eski Lemnos Kralı şimdi de Taurialıların tahtına geçmişti. Buna karşın bazı yazarlar Trakyalı korsanların Lemnos'a saldırdığını ve Hypsipyle'yi kaçırdığını ileri sürerler. Euneos büyüyüp bir yetişkin olduğunda adayı kirinden arındırdı. Onun bu amaçla düzenlediği seremoniler Kabeirilerin geleneksel olarak kutladığı festivallerde uzun yıllar tekrarlanıp durdu. Buna göre dokuz gün süreyle Lemnos'daki bütün ocakların ateşi söndürülür, ölülere kurbanlar sunulur ve bu sürenin sonunda tanrı Apollon'un Delos'da bulunan sunağından gemiyle getirilen yeni ateşle ocaklar tekrar yakılırdı.[4]

f. Buradan ayrılan Argonautlar İmbros'u sancak tarafına yerleştirerek yollarına devam ettiler. Troya Kralı Laomedon'un Hellespontos girişini kontrol altında tuttuğu ve hiçbir Yunanlı geminin geçişine izin vermediği herkes tarafından bilindiği için Argo gece yarısı Trakya kıyılarına da gizlenerek Boğazlardan sessizce geçip sağ salim Marmara Denizine ulaştı. Dolionialıların ülkesine geldiklerinde Argo, Dindymum Dağı ile çevrelenen Arkton adındaki bir yarımadaya demir attı. Argonautlar burada Aineus'un oğlu ve bir zamanlar Herakles'in müttefiki olan Kral Kyzikos tarafından karşılanıp ağırlandı. Geminin demir attığı sırada Kyzikos ile Phrygialı Perkote'nin kızı Kleite'nin düğünü de başlamıştı. Kral, ülkesine gelen yabancıları düğününe davet etmekte gecikmedi. Ne var ki Argonautlar şenliklere katıldıkları sırada gemiyi korumakla görevlendirilen savaşçılar bir taraftan kayalar, bir taraftan da yarımadanın iç taraflarında Yerden Doğan altı elli devlerle uğraşmak zorunda kaldılar. Ancak çok geçmeden düşmanlar bozguna uğratılarak Argo'nun güvenliği tekrar sağlandı.

g. Argonautlar daha sonra gemilerinin çapa taşını, varlığını günümüze kadar sürdürmeyi başarabilen Athena'nın tapınağına adayıp, yerine daha ağır bir tanesini yerleştirdiler ve dostlarıyla vedalaştıktan sonra Boğaziçi'ne doğru tekrar kürek çekmeye başladılar. Ne var ki çok geçmeden kuzeydoğu yönünden esmeye başlayan kuvvetli bir rüzgâr gemiyi yakaladı. Yola bu şekilde devam edemeyeceklerini gören Tiphys gemiyi geri döndürmeye karar verdi ve Argonautlar fırtına dinene kadar yarımadanın bocasına sığınmak zorunda kaldılar. Gecenin karanlığında yollarını kaybeden cesur savaşçılar, bundan başka yanaştıkları limanda tepeden tırnağa silahlı kişilerle de dövüşmek zorunda kaldı. Çok geçmeden kendilerine saldıranların bir kısmı öldürülmüş diğerleri de kaçmak zorunda kalmıştı. Ancak İason'un yaşanan talihsizliği anlaması uzun sürmedi. Gerçekte Argo yolunu kaybettikten sonra fırtınada tekrar ayrıldığı limana Arkton'a sürüklenmiş, korsanların saldırısına maruz kaldıklarını sanan Kyzikos'un askerleri de onlara saldırmıştı. Yaşanan arbedede Kral Kyzikos da hayatını kaybetmişti. Kocasının ölüm haberini alan Kleite üzüntüsünden delirdikten sonra kendini astı. Yaşanan olaylar o kadar derin bir acı yarattı ki, korunun Nymphalarının gözyaşları sel olup aktı ve günümüzde kraliçenin adıyla anılan bir pınara dönüştü.

h. Argonautlar, daha sonra Kyzikos'un anısına cenaze oyunları düzenlediler. Ancak gemiyi yürütecek rüzgârın esmemesi nedeniyle de yolculuklarına ara verip bir süre daha beklemek zorunda kaldılar. En sonunda bir Halkiyon, İason'un başının etrafında dönüp durduktan sonra cıvıldayarak geminin pruvasına kondu. Bunun üzerine kuş dilini çok iyi bilen Mopsos onun söylediklerini dinledi ve arkadaşlarına dönerek Tanrıça Rhea'ya ibadet edilmesi şartıyla her şeyin yoluna gireceğini söyledi. Tanrıça Rhea aslında kralın

hayatını kaybetmesine öfkelenmemişti. Zira Kyzikos bir zamanlar Dindymum Dağı'nda kendisi için kutsal sayılan aslanı gözünü kırpmadan öldürmüştü. Tanrıça'yı esas öfkelendiren olay, Argonautların Rhea'nın Yerden Doğan altı elli erkek kardeşlerini katletmesiydi. Hepsi birbirinden cesur olan bu savaşçılar Mopsos'un söylediklerine kulak verip, Argos'un eski bir üzüm kütüğünden oyarak yaptığı imajı Tanrıça'ya adadılar ve dağın zirvesinde tepeden tırnağa silahlı bir vaziyette dans ettiler. Bunun üzerine Yer Tanrıçası onları affetti ve yakınlardaki kayalardan suların fışkırarak akacağı bir pınar yarattı; şimdilerde İason Pınarı olarak bilinir. Pınardan akan sulardan güçlü bir rüzgâr esmeye başladı ve nihayet Argo demir alıp yolculuğuna çıkabildi. Ne var ki Dolionialılar matemlerine uzun zaman devam ettiler. Tam bir ay boyunca ülkelerinde hiç ateş yakmadılar ve yiyeceklerini pişirmeden yediler. Uzun yıllar Kyzikos Oyunları boyunca bu gelenek devam etti.[5]

1. Apollonius Rhodius: i. 317.
2. Apollonius Rhodius: i. 1-607; Herodotos: vi. 138; Apollodoros: i. 917; *Argonautica Orphica* 473; Valerius Flaccus: *Argonautica* ii. 77; Hyginus: *Fabula* 15.
3. Homeros: *İlyada* vii. 468; Statius: *Thebais* vi,. 34; Apollonius Rhodius: *a.g.e.*; *Sophokles'den fragmanlar* ii. 51, ed. Pearson.
4. Apollodoros: iii. 6. 4; Hyginus: *a.g.e.*: Philostratos: *Heroika* xx. 24.
5. First Vatican mythographer: 49; Apollonius Rhodius: i. 992 ve 935-1077; *Argonautica Orphica* 486; Valerius Flaccus: *Argonautica* ii. 634; Hyginus: *Fasbula* 16.

*

1. İason'un yolculuk sırasında Lemnos Adası'na uğramasının nedeni cesur savaşçının, Homeros'a göre Troya Savaşı boyunca adada egemenliğini devam ettiren Euneos'un oğlu olmasından kaynaklanır. Bunun bir diğer sebebi ise Argonautlardan Euphemos'un Lemnoslu bir kadınla yaşadığı birliktelikten Leukophanes ("beyaz görünüş") adında bir erkek çocuğunun dünyaya gelmesi (Tzetzes: *On Lycophron* 886; Kritik–Pindaros Pythionikon iv. 455) ve bu şekilde uzun yıllar egemenliğini sürdüren Kyrenea hanedanının atası olarak tanınmasıdır. Lemnos katliamı, ada sakinlerinin, silahlı rahibelerin de desteklemesiyle toplumun, Herodotos'un yaşadığı tarihlerde birkaç Libya kabilesinde de görülen sosyal formunu muhafaza ettirdiğini, adayı ziyaret eden Helenlerin de bu alışılmamış olayı bir kadın devrimi şeklinde algıladığını gösterir. Myrine ise adada yaşayanların ibadet ettiği tanrıçanın kendisidir. Belki de mütemadiyen çivi otuyla haşır neşir olmaları nedeniyle Lemnoslu kadınların kötü koktukları söylenmişti; bahsedilen bu bitki Lemnos yakınlarındaki Trakya'da dövme yapımında kullanılmaktaydı. Çivi otunun mide bulandırıcı ve kolay kolay geçmeyen iğrenç kokusu nedeniyle Norfolk'da bu işle uğraşan insanlar her zaman kendi aralarında evlenmeye zorlanmışlardır.

2. Samothrakhe, Helen dininin merkezi olarak kabul edilirdi. Adanın Ay Tanrıçası onuruna düzenlenen Mysterionlarına katılanlar –bu seremonilerin içeriği bir sır olarak muhafaza edilmekteydi– kendilerini bütün belalardan, özellikle de gemi felaketlerinden korumak amacıyla ritüellere katılmadan önce mor renkte bir nazarlık takarlardı (Apollonius Rhodius: i. 197; Sicilyalı Diodoros: v. 49). Makedonyalı Philip ve eşi Olympias'ın bu Mysterionlara katılmasına izin verilirken (Aristophanes: *Eirene* [Barış] 277), Germanicus Caesar'a, yapılan bir kehanet neticesinde seremonide yer almasına izin verilmemiş ve çok geçmeden de hayatını kaybetmişti (Tacitus: *Historiae* ii. 54). Samothrake Adası'nda bulunan çok sayıdaki bronz eşyanın Argonautlar tarafından buraya adandığı söylenir.

3. Ayı Adası'nda Yerden Doğan ve altı elli olan Rhea'nın erkek kardeşleri kavramı muhtemelen, üzerine geçirdikleri ayı postunda pençelerini havaya kaldıran uzun sakallı insanların resmedildiği tablodan yapılan bir alıntıdan ibarettir. Kyzikos'un ölümü, Karadeniz'de vuku bulan saldırıların gerçek bir fenomen olduğunu gözler önüne sermek için yeterlidir. Bununla beraber söz konusu saldırılar ile, Kyzikos şehrinde ateşlerin geleneksel olarak söndürülmesi ve Kabeiri festivali boyunca Myrine'de Lemnoslu kadınlar tarafından yapıldığı ileri sürülen katliamın anısına düzenlenen benzer seremoniler arasında kurulabilecek bağlantı çok kesin hükümler taşımaz. Hükümranlık yılının sonuna gelen kutsal kralın kurban edilmesiyle birçok krallıkta, yeni kralın tahta geçmesiyle yeniden yakılmak üzere geleneksel olarak ateşler söndürülürdü.

4. Rhea için kutsal sayılan aslanın öldürülmesi, Kyzikos'da Tanrıça'ya atfedilen kültün Olympia kültünün yerleşmesiyle nüfuzunu yitirdiği anlamına gelir.

5. Halykonlar (Halkiyonlar) Deniz Tanrıçası Alkyone'nin ("[fırtınaları] engelleyen, savuşturan kraliçe") habercileriydi.

150.
HYLAS, AMYKOS ve PHİNEUS

Herakles'in davetiyle Argonautlar kendi aralarında en uzun süreyle kimin kürek çekeceği üzerine yarışmaya başlamışlardı. Yorgunluklarını sadece Orpheus'un lirinden çıkan eşsiz nağmelerle unutmaya çalışan cesur savaşçılar arasında zahmetli geçen saatlerin ardından geriye sadece İason, Dioskurlar ve Herakles kalmıştı. Birbiri ardına yenilgilerini kabul edip bir kenara çekilen diğer savaşçılar hâlâ kürek çekmeye devam edenleri izlemeye başladılar. Çok geçmeden Dioskurlar da yorulmaya başladı. Önce Kastor'un gücü tükenmeye başladı ve onu ancak bu şekilde ikna edebileceğini düşünen Polydeukes de küreğini fora edip bırakınca geriye yarışmayı sürdüren bir tek Herakles ve İason kaldı. Karşılıklı oturarak kürek çeken iki kişiye rağmen Argo yoluna devam ediyordu. En sonunda Mysia sınırları içerisinde akan Khios Nehrinin ağzına gelindiğinde İason tükenmiş bir halde yenilgiyi kabul edip küreğini bırakmak zorunda kaldı. Ne var ki tam bu sırada Herakles'in de küreği kırıldı. Cesur savaşçı yaşadığı bu talihsizliğe hayıflanırken yorgun yoldaşları hemen küreklerine sarıldılar ve gemiyi nehir kenarına sürdüler.

b. Gemidekiler akşam yemeği için hazırlık yaparken Herakles de kendisine yeni bir kürek yapmak için ormanda uygun bir ağaç aramaya başladı. Çok geçmeden de devasa büyüklükte bir çam ağacını kökünden söktü ve kesip düzeltmek amacıyla ağacı kamp kurdukları yere getirdi. Ancak bu sırada Hylas'ın bir ya da iki saat önce yakınlardaki Pegai gölüne su için gönderildiğini ancak henüz geri dönmediğini öğrendi. Arkadaşları Hylas'ı bulması için Polyphemos'u gönderdiklerini söylediler. Herakles'in hizmetinde çalışan Hylas, babası Theiodamas'ın ölümünden sonra cesur savaşçının gözdesi haline gelmişti. Anlatılanlara göre Herakles, kendisine öküzünü vermeyi reddeden Dryopia kralını öldürmüş, sonra da oğlu Hylas'ı himayesi altına almıştı.

"Hylas! Hylas!" diye bağırarak hemen ormana doğru deliler gibi koşmaya başlayan Herakles çok geçmeden Polyphemos ile karşılaştı. Polyphemos

ona dönerek, "Hylas'ın yardım çığlığını duyar duymaz sesinin geldiği yöne doru koşmaya başladım. Ancak oraya Pegai'ye geldiğimde ondan hiçbir iz yoktu. Ne bir hayvan ne de bir düşman izi, hiçbir şey yoktu. Bulduğum tek şey gölün kenarında duran su kovasıydı" dedi. Herakles ile Polyphemos bütün gece ormanda Hylas'ı aradılar. Önlerine çıkan Mysialıları da onlarla birlikte aramaya zorladılar. Ne var ki bütün aramalara rağmen bir türlü Hylas'ın izine rastlayamadılar. Gerçekte Hylas'ı ne bir hayvan ne de düşmanları öldürmüştü. Genç adam göle geldiğinde Nympha Dryope ile kız kardeşleri ona gönlünü kaptırmış ve Hylas'ı kendileriyle birlikte su altındaki bir mağarada yaşamaya ikna etmişlerdi.

c. Argonautlardan geri kalanlar ertesi gün şafak vakti güçlü bir rüzgârla uyandılar. Herkesin dört bir yana dağılıp bütün güçleriyle bağırmasına karşın ne Herakles ne de Polyphemos'dan hiçbir ize rastlanmadı. Bunun üzerine geminin kaptanı İason adamlarına yolculuğa kalındığı yerden devam edilmesi emrini verdi. Bu karar Argonautlar arasında itirazlara sebep olduysa da gemi hareket edip kıyıdan ayrılmaya başladığında birçok savaşçı, kürek çekme yarışını Herakles'e karşı kaybetmenin verdiği hırsla İason'un rakibini adada bıraktığını düşünüp onu suçlamaya başladı. Hatta içlerinden bazıları Tiphys'dan gemiyi geri döndürmesini istediyse de Kalais ve Zetes buna karşı çıkarak onları engellediler. Ancak böyle yaparak kendi sonlarını hazırladıklarının da farkında değillerdi. Çünkü Herakles daha sonra bu davranışlarının intikamını onlardan alacak ve her ikisini de öldürerek mezarlarının üzerine hareketli taşlar koyacaktı.

d. Hylas'ı canlı ya da ölü bulamadıkları taktirde bütün Mysialıları öldürmekle tehdit eden Herakles, daha sonra Troya'ya yapılan başarılı bir kuşatmaya kumandanlık yaptı ve kendisine verilen İşleri gerçekleştirmeye devam etti. Buna Polyphemos, Pegai yakınlarına yerleşerek burada Krios adı verilen bir şehir kurdu ve Khalybialılar onu savaş meydanında öldürene kadar da ülkesinde egemenliğini devam ettirdi.[1] Mysialılar Herakles'in hatırına uzun yıllar Pegai yakınlarındaki Prusa'da Hylas anısına geleneksel olarak kurbanlar sunmaya devam ettiler. Bu ritüellerde rahip üç kez Hylas'ı adını yüksek sesle bağırarak söyler ve onun sadık hizmetkârları da teatral olarak ormana dağılıp genci aramaya çıkarlardı.[2]

e. Aslında Hylas'ın başına gelenler Bormos ya da Borimos'un sonuyla tamamen aynı çıktı. Mariandynialı Upios'un oğlu olan ve yakışıklığı ile ün yapan Bormos günlerden bir gün hasat zamanı tarlada çalışanlara su getirmek için bir pınara gitmiş, Nymphaların kendisini kuyuya çekmesiyle oracıkta boğulmuş ve kendisini bir daha gören olmamıştı. Bithynia'da yaşayan insanlar bu gencin anısına her yıl hasat mevsiminde flütler eşliğinde kederli ağıtlar yakıp yas tutarlardı.[3]

f. Bu yüzden bazı yazarlar Hylas'ın anlatıldığı hikâyeyi pek ciddiye almayıp onun aslında Bormos'un kendisi olduğunu ve Herakles'in Pagasai yakınlarındaki Magnesia Aphetai'de terk edildiğini ileri sürerler. Buna göre Herakles su almak için kıyıya gider gitmez, Argo gemisindeki kehanet direğinin, cesur savaşçının kendisi için taşınmayacak kadar ağır olduğunu dile getirmesiyle geri kalanlar yolculuklarına kaldıkları yerden devam etmişlerdi. Bu anlatılanlardan tamamen farklı olarak diğer yazarlar ise yalnızca Herakles'in Kolkhis'e ulaştığını söylemekle kalmaz, aynı zamanda cesur savaşçının o andan itibaren gemiye de kaptanlık yaptığını iddia ederler.[4]

g. Argo daha sonra Marmara Denizinde bulunan ve Poseidon'un kendini beğenmiş kibirli oğlu Kral Amykos'un egemenliği altındaki Bebrykos Adasına demir attı. Amykos çok iyi bir dövüşçü olmakla övünüyor ve ülkesine gelen yabancıları kendisiyle dövüşmeye zorluyor geri çevrilince de hiç acımadan onları kayalıklardan denize fırlatıyordu. Aslında teklifi kabul etmek de kurbanlar için bir şey değiştirmiyordu; zira kral her seferinde galip gelip rakiplerini attığı yumruklarla öldürüyordu. Kral bu sefer de karşısına çıkan Argonautlara içlerinden birinin kendisiyle dövüşmesi için meydan okudu. Hatta isteğini geri çevirdikleri taktirde onlara erzak yardımında bulunmayacağını söyledi. Bunun üzerine Olympia Oyunlarında boks dalında birinciliği elinde bulunduran Polydeukes gönüllü olarak öne çıkarak bu meydan okumayı kabul etti ve Amykos'un dövüşte kullanması için kendisine verdiği ham deriden yapılan eldivenleri giydi.

h. Amykos ile Polydeukes çok geçmeden kıyının hemen yakınındaki dövüşün yapılacağı küçük vadiye geldiler. Amykos'un giydiği eldiven sivri uçlu demir çubuklarla bezenmişti. Karşısındaki bu garip yaratığın kıllı vücudundaki kaslar ise yosunlarla kaplanmış iri bir kaya parçasını andırıyordu. Kesinlikle rakibinden daha ağır ve birkaç yaş daha gençti. Tüm bunlara rağmen Polydeukes rakibinin kurşun hızıyla yaptığı hamlelere karşı ihtiyatlı bir şekilde dövüşe başlayıp çok geçmeden onun zaaflarını bularak üstünlüğü ele geçirdi ve vurduğu ölümcül bir yumrukla ağzından kanlar fışkıran Amykos'u yere serdi. Bir müddet sonra dövüş tekrar başladı. Bu sefer hiçbirinin pes etmek gibi niyeti yoktu. Ancak Polydeukes'in sol eliyle attığı yumruk Amykos'un burnunu ezip parçaladı. Hemen ardından da sağ taraftan elindeki kancayla ölümcül darbeler indirip rakibini sersemletti. Büyük bir acı ve ümitsizlik içinde Polydeukes'in sol yumruğunu sol eliyle tutup sağ yumruğu ile karşı hamle yapmaya çalışan Amykos'un bu çabası da, Polydeukes'in hızla kendisini kaçırmasıyla boşa gitti. Ne var ki bu sadece boşa giden bir hamle değildi. Kral böyle yaparak gardını düşürmüştü. Bunu gören Polydeukes sağ elindeki kancayı hasmının kulağına nişanladı ve hedefini şaşırmayan kanca da kulağı öyle bir yırttı ki, bu darbe ile şakak kemikleri kırılan Amykos hemen oracıkta hayatını kaybetti.

i. Krallarını yerde ölmüş bir halde gören Bebrykanlar hemen silahlarına sarıldıysalar da, kazanılan zaferin gururunu yaşayan yoldaşlarının onları alt etmesi ve sarayı ele geçirmeleri çok uzun sürmedi. Amykos'un babası Poseidon'un gönlünü almak için de İason, ganimet olarak elde ettiği yirmi kızıl boğayı Poseidon onuruna kurban etti.[5]

j. Ertesi gün yollarına devam eden Argonautlar, Trakya'nın batısında bulunan ve Agenor'un oğlu Phineus'un hüküm sürdüğü Salmydessos'a geldiler. Kral uzun zaman önce yapmış olduğu ve tamamıyla doğru çıkan kehanetleri nedeniyle tanrıların gazabına uğramış ve görme yetisi elinden alınmıştı. Ayrıca Aillopos ve Akypete adlarında iki Harpya başına musallat olmuştu o gün bugündür ne zaman yemeğin başına otursa bu iğrenç, dişi ve kanatlı yaratıklar geliyor ve yiyeceğin bir kısmını kaçırıp geri kalanına ise pisleyerek yenmeyecek duruma getiriyorlardı.[6] İason, Phineus'a gidip altın postu nasıl ele geçirebileceğini sorduğunda kral ona dönerek "Beni ilk önce Harpyaların elinden kurtarman gerekiyor" diye yanıt verdi. Çok geçmeden Phineus'un adamları Argonautlar için bir ziyafet düzenledi. Beklendiği gibi Harpyaların oraya gelmesi ve bildik davranışlarını sergilemeleri de pek uzun sürmedi. Ancak bu kez karşılarında Boreas'ın kanatlı oğulları Zetes ve Kalais'i buldular. İki kardeş bu yaratıkları ellerinde kılıçlarla kovalayıp denizin öte yanına sürdüler. Bazı yazarlar Boreas'ın oğullarının Harpyaları Strophades Adasında yakaladıklarını ancak kendilerinden merhamet dileyen bu yaratıkların hayatlarını bağışladıklarını söylerler. Zira Tanrıça Hera'nın habercisi İris, her ikisinin de Girit Diktys'deki mağaralarına geri döneceğini ve hiçbir zaman Phineus'u rahatsız etmeyeceklerine dair yemin vermişti. Anlatılanlardan farklı olarak diğer bir grup yazar ise Okypete'nin bu adalara yerleştiğini, Aillopos'un uçmaya devam edip Peloponnesos sınırları içerisinde bulunan ve şimdilerde onun anısına Harpy adı verilen Tigris Nehrine düşüp boğulduğunu söylerler.

k. Phineus daha sonra İason'a Boğaziçi'ni nasıl geçmesi gerektiğini, Kolkhis'e ulaşmadan yolculuk boyunca karşılaşabileceği hava koşulları, yaşayacağı misafirperverlikler ve tanık olacağı diğer olaylar hakkında detaylı bilgiler verdi. Anlatılanlara göre Karadeniz'in doğu ucunda bulunan ve Kaf Dağı'nın eteğinde kurulu olan Kolkhis, ilk olarak Mısırlılar tarafından istila edilmişti. Ünlü kâhin son olarak İason'a dönerek, "Kolkhis'e ulaştığınızda Aphrodite'den yardım dilemeyi unutmayın" sözleriyle onları uyardı.[7]

l. Phineus önceleri, Kalais ve Zetes'in kız kardeşi olan Kleopatra ile evlenmiş ve onun ölümünden sonra da bir İskit prensesi olan İdaia ile evlenmişti. Ne var ki İdaia bir müddet sonra Kleopatra'nın iki oğlunu kıskanmaya başlamış ve komplo kurup yalancı şahitler bularak onları işlemedikleri bir suç-

tan dolayı hapse göndermişti. Olan biteni anlamakta gecikmeyen Kalais ve Zetes, her gün Skythialı gardiyanlar tarafından kırbaçlanan yeğenlerini, hapisten kurtarmayı başardılar. Durumu fark eden kral her ikisine minnettarlığını sunmakla kalmayıp, eşi İdaia'dan ayrılarak onu babasının evine gönderdi.[8]

m. Tüm bu anlatılanlara karşın bazı yazarlar Phineus'un tanrısal sırları açığa çıkardığı için Argonautların ziyaretinden hemen sonra tanrılar tarafından kör edildiğini söylerler.[9]

1. Apollonius Rhodius: i. 1207; Theokritos: *İdiller* xiii; *Argonautica Orphica* 646; Valerius Flaccus: *Argonautica* iii. 521 f.; Hyginus: *Fabula* 14; Apollodoros: i. 9. 19.
2. Theokritos: *İdiller* xiv. 73; Strabon: xii. 4. 3; Antonius Liberalis; *Transformations* 26.
3. Athenaios: xiv. 620; Aiskhylos: *Persai* 941; Kritik – Dionysos: *Description of Earth* 791; Polluks: iv. 54.
4. Herodotos: i. 193; Apollodoros: i. 9. 19; Theokritos: *İdiller* xiii. 73.
5. Apollodoros: i. 9. 20; Apollonius Rhodius: ii. 1; theokritos: *İdiller* xxii. 27; *Argonautica Orphica* 661; Valerius Flaccus: *Argonautica* iv. 99; Hyginus: *Fabula* 17; Lactantius – Statius: *Thebais* iii. 353.
6. Apollodoros: i. 9. 21; Hesiodos: *Theogonia* 265-9
7. Herodotos: ii. 147; Apollodoros: *a.g.e.*; Apollonius Rhodisus: ii. 176; Valerius Flaccus: *Argonautica* iv. 22; Hyginus: *Fabula* 19; First Vatican Mythographer: 27; Servius – Vergilius: *Aeneis* iii. 209
8. Sicilyalı Diodoros: iv. 44.
9. Apollodoros: *a.g.e.*

*

1. İolkosların Karadeniz'in batısına doğru gerçekleştirdikleri seferin konu edildiği efsanede Herakles'in kaptanlık görevini yerine getirmiş olması muhtemeldir. Buna karşın Minyalıların batıya yaptığı yolculukta Herakles'in ismine rastlanmaz. Hylas'ın ortadan kayboluşunun anlatıldığı hikâye, Roma çağına kadar Pegai yakınlarındaki Prusa'da Ormanlar Adonis'i anısına yapılmaya devam edilen Mysia ritüellerini açıklamaya yöneliktir. Dryope ve Nymphalarının hayatına son verdiği Hylas'ın ölümü Leukippos, Aktaion, Orpheus ve meşe kültünün diğer kutsal krallarının ölümüyle aynıdır. Buna göre kutsal kralın vücudunu parçalara ayırıp yiyen vahşi kadınlar daha sonra bir pınarda yıkanarak günahlarından arınırlar ve kralın esrarengiz bir şekilde öldüğünü söylerlerdi. Dryope, ağaçlara vuruşundan dolayı, doğuştan bir Dryopialı olan Hylas'ı aradığı, ayrıca yağmuru müjdelediği düşünülen "ağaçkakan" anlamına gelir (kelimenin gerçek anlamı "meşe yüzü"dür). Başlıca amacın sonbahar yağmurlarını çağırmak olan bu seremonilerde Herakles'e muhtemelen, selefini aramaya çıkan yeni kral rolü verilmiştir. Bormos veya Borimos ise büyük bir olasılıkla, Brimos'un oğlu olan Brimos'un farklı varyantlarıdır.

2. Amykos'un konu edildiği hikâye, hükümranlık süresinin sona ermesiyle kayalıklardan aşağı atılan eski kralın anısına düzenlenen cenaze oyunlarını betimleyen ikondan esinlenilerek kaleme alınmıştır. Bir Girit spor müsabakası olan ve *İlyada* ile *Odysseia*'da da bahsedilen boks göründüğü kadarıyla, Olimpik Oyunların öne çıkardığı profesyonelliğin kendisiyle beraberinde getirdiği rekabet kavramının yerleşmesine dek saf bir müsabaka özelliği taşımaktaydı. Romalı amfiteatr boksörleri, geleneksel olarak ham deri sırımlarıyla yapılan eldivenlerin yerine üzerinde sivri uçlu demirlerin bulunduğu eldivenler ve demir muştalar kullanmaktaydılar. Theokritos, Polydeukes ile Amykos arasında geçen dövüşü dile getirdiği anlatımında ringlerde kaybedilen şöhretlerin anısına ağıtlar yakar.

Esasen hava girdabı kimliğindeki Giritli Ölüm Tanrıçası'nın kişileştirilmiş sembolleri olan Harpyalar (Homeros: *Odysseia* i. 241 – xx. 66-67), anlatılan efsanede Trakyalıların geleneksel olarak yiyecek hazırladıkları kutsal kuşlar, çaylaklar ya da deniz kartalları formunda karşımıza çıkarlar. Sicilyalı Diodoros, Argonautların Phineus'un sarayını ziyaret edişini dile getirirken –onların gazabına uğramaktan korktuğu için– Harpyalardan bahsetmemeye özen göstermiş; buna karşın Harpyaların sık sık gelerek Phineus'un önündeki yiyeceği kaçırıp geri kalanlara da tükürdükleri şeklindeki anlatıma karşı çıkmış ve bütün bunların kralın ikinci eşi olan Skythialı prensesin emriyle bizzat kralın adamları tarafından yapıldığını ileri sürmüştür. Buna göre gün geçtikçe zayıflayan ve neredeyse açlıktan ölmek üzere olan Phineus'u düştüğü bu çaresiz durumdan, kraliçenin hilesini anlamakta gecikmeyen Kalais ve Zetes –Phineus'un ilk eşinin erkek kardeşleri– kurtarmış ve bir zamanlar İdaia'nın telkinleriyle kral tarafından hapse yollanan çocuklar da yine Boreas'ın oğulları sayesinde özgürlüklerine kavuşmuştu.

3. Harpyaların kovalandığı adalara Strophades ("dönüş") adının verilmesi, gemicilerin buraya yaklaşıldığında rüzgârların yönünü değiştirdiğini düşünmeleri nedeniyledir.

4. En ufak bir dokunuşla bir yandan diğer yana sallanacak şekilde dikkatlice inşa edilen hareketli taşlar, birer anıt mezar niteliğini taşıyan yapılar olup anlaşıldığı kadarıyla MÖ 3. binyılın sonlarına doğru Libya'dan göç eden yol ustaları tarafından yapılmıştır. Cornwall ve Devon'da birkaçının çalışır halde varlığını günümüze dek sürdürmesine karşın bu yapıların çoğunluğu ne yaptığını bilmeyen askerler ve turistler tarafından sökülmüştür. Bir Tenia Oynar Taşının (Logan-stone) Boreas'ın kanatlı oğulları Kalais ve Zetes'e ithaf edilmesi, devasa kayanın altına canlı bir kurban yerleştirmek için iki kardeşe ait olan ruhların rüzgâr kılığına girerek kayayı kaldırması amacıyla yapılan bir davet niteliğini taşır.

151.
SYMPLEGAD'TAN KOLKHİS'E UZANAN YOLCULUK

Phineus yola çıkmadan önce Argonautları, Symplegad, Planktai ya da Kyaneai adlarıyla bilinen korkunç kayaların varlığı konusunda uyarmıştı. Bunlar Boğaziçi'nin girişini kontrol eden ve sisin altına gizlenen devasa kayalardı. Aralarından ne zaman bir gemi geçmeye kalksa, kayalar hareketlenip birbirlerine yaklaşıyor ve onların batmasına neden oluyordu. Ancak Phineus'un tavsiyesiyle Euphemos, Argo'nun geçişinden önce kayalıklara bir güvercin ya da bazılarının dediği gibi bir balıkçıl saldı. Kayalar güvercinin kuyruğunu sıkıştırıp tekrar serbest bırakır bırakmaz Argonautlar bütün güçleriyle küreklere asılıp, Tanrıça Athena ve Orpheus'un lirinin yardımlarıyla son hızla kayaların arasına daldı. Az sonra geçidi sağ salim aşan gemideki tek hasar pupasındaki birkaç süslemenin kırılmasından ibaretti. Bu olaydan sonra kayalar yapılan kehanette de belirtildiği gibi boğazın her iki tarafına çekilerek bir daha hiç kımıldamadılar. Kayalıklardan güvenle geçmeyi başaran Argo bu seferde güçlü akıntı yüzünden kontrolden çıktıysa da gemide bulunanlar yine tüm güçleriyle küreklere asılarak, sulara gömülmekten kurtuldular. O ana kadar birçok tehlike atlatan Argonautlar başka hiçbir sorunla karşılaşmadan Karadeniz'e ulaşmayı başardı.[1]

b. Güney sahillerini izleyerek yoluna devam eden Argo bir süre sonra, Apollon'un tanrılara özgü bir ihtişamla alevler içinde Argonautların karşısına çıktığı Tynias Adası'na yanaştı. Bu tanrısal işaret karşısında Orpheus hemen bir sunak inşa ederek bir yaban keçisini Şafağın Apollon'u adıyla ona kurban olarak sundu. Ayrıca Argonautlar onun isteğiyle tehlike anında birbirlerini asla terk etmeyeceklerine dair yeminler ettiler. Harmonia tapınağının Tynias Adası'nda inşa edilmesinden sonra bu yeminin tekrarlanması bir gelenek haline geldi.

c. Argo, Tynias Adası'ndan sonra Mariandyne şehrine –bu şehir, Herakles'in Yeraltı Dünyası'ndan köpek Kerberos'u yeryüzüne çıkarırken kullandığı yarığın bulunduğu yerdeydi– doğru yola çıktı ve burada Kral Lykos tarafından dostça karşılandı. Lykos'un yolculara gösterdiği misafirperverlik, bir habercinin Kral Amykos'un Argonautlar tarafından öldürüldüğünü müjdelemesiyle bir kat daha arttı. Mariandyne Kralı, düşmanının öldürülmesine o kadar sevindi ki kıyı boyunca kendilerine kılavuzluk etmesi için oğlu Daskylos'u bile onlara önerdi. Ne var ki ertesi gün Argo denize tam açılmak üzereyken, Lykos ırmağının sazlıklarında vahşi bir domuz büyücü İdmon'a saldırarak devasa dişleriyle kalçasında derin bir yara açtı. Arkadaşının yaralandığını gören İdas hemen yardıma koştu ve yeniden saldırıya geçen hayvanı mızrağıyla öldürmeyi başardı. Ancak İdmon'un vücudundaki bütün kan açılan yaradan dışarı aktı ve tüm yardımlara rağmen talihsiz savaşçı oracıkta hayatını kaybetti. Argonautlar ölen arkadaşları için üç gün boyunca yas tuttular. İdmon'un ardından Tiphys de hastalanarak öldü. Yoldaşları büyük bir acıyla cesur savaşçı anısına külleri üzerine yaptıkları anıtı İdmon'unkinin yanına bıraktılar. Başta Büyük Ankaios olmak üzere Erginos, Nauplios ve Euphemos ölen arkadaşları Tiphys'in yerini almak için gönüllü oldu, ancak kılavuzluk görevi onu layıkıyla yerine getiren Ankaios'a verildi.[2]

d. Mariandyne'den ayrılan Argo doğuya doğru yaptığı yolculuğuna devam etti ve hiç mola vermeden geçen günlerin ardından Paphlagonia sınırları içerisinde bulunan ve Nehir Tanrısı Asopos'un kızının ismini alan Sinope'ye ulaştı. Anlatılanlara göre Zeus günlerden bir gün Sinope'ye sevdalanmış ve ona ne isterse yerine getireceğini vaat etmişti. Genç kız da kurnazca davranıp hediye olarak bakireliği seçince burayı kendisine yurt edinmiş ve hayatının geri kalan kısmını mutlu bir şekilde bir başına geçirmişti. İason Sinope'de, kürekleri boş kalan üç arkadaşının yerini doldurdu. Bunlar, Amazon seferine çıktığında Herakles'e eşlik eden, ancak yanlışlıkla ondan ayrılıp bu acayip yerde mahsur kalan Deileon, Autolykos ve Phlogios adlarındaki üç kardeşti.

e. Argo buradan da ayrılarak Amazonların yaşadığı topraklar ile, geçimlerini hayvancılık ya da çiftçilikle değil de demircilikle sağlayan Khalybialıların ülkesinden geçerek Tibarenia şehrine ulaştı. Burada erkeklerin doğum yapan kadınlar gibi inlemelerinin, kadınların da erkekler gibi ailenin geçimini sağlamak için dışarıda çalışmasının bir gelenek olduğuna şahit oldular. Daha sonra, ağaçlardan inşa ettikleri kalelerde yaşayan, hiçbir ahlak kuralına uymadan birbirleriyle birlikte olan, devasa uzunlukta mızraklar kullanıp, sarmaşık yaprağına benzeyen kalkanlar taşıyan Moisynoikhialıların ülkesinden geçtiler.[3]

f. Argonautlar Ares Adası'nın yakınlarına geldiklerinde gökyüzünü kaplayan kalabalık kuş sürüleri, gemiye tunçtan tüylerini bırakarak saldırmaya başladı ve bu saldırıdan Oileus omzuna aldığı darbeyle yaralandı. Bunun üzerine, Phineus'un kehanetini hatırlayan Argonautlar hemen miğferlerini başlarına geçirerek avazları çıktığı kadar bağırmaya başladılar. Gemide bulunanların yarısı oradan hızla uzaklaşmak için küreklerin başına geçerken, geri kalanlar da kalkanlar ve onlara vurdukları kılıçlarıyla arkadaşlarını koruma altına aldı. Bu şekilde kuşların saldırısından kurtulmayı başaran Argonautlar geride bir tek kuşun bile kalmadığını gördüklerinde yine Phineus'un tavsiyesine uyarak adaya demir attılar. Aynı günün gecesinde ünlü kâhinin bilgeliğine dualar eden cesur savaşçılar, çok geçmeden büyük bir fırtınanın koptuğuna şahit oldular. Çok geçmeden de bir gemi direğine sarılmış halde kamp yaptıkları kıyıya çıkmayı başaran dört Aiolialı ile karşılaştılar. Bu kişiler, Kolkhis Kralı Aietes'in kızı Khalkiope ile Phriksos'un oğulları olan Kytisoros, Argeus, Phrontis ve Melanion'du ve dolayısıyla orada bulunan birçok kişinin de akrabasıydı. Hayatlarını şans eseri kurtaran yabancılar Yunanistan'a gitmek üzere bindikleri gemi fırtınaya yakalanıp batmasaydı büyükbabaları Athamas'dan dolayı kendilerine düşen toprakları almak için Orkhomenos'a gideceklerini anlattılar. İason onları dostça selamladı ve hep birlikte Amazonlar Kraliçesi Antiope'nin bir zamanlar sunağında at kurban ettiği Ares'in tapınağındaki siyah taşın üzerinde cömert kurbanlar sundular. İason konuklarına görevlerinin Phriksos'un ruhunu Yunanistan'a geri getirmek, ayrıca altın koçun postunu ele geçirmek olduğunu söyleyince Kytisoros ve kardeşleri kendilerini tam bir ikilem içinde hissettiler. Bir yandan babalarının anısına sadık kalmak isterlerken diğer yandan da altın postu isteyerek büyükbabalarına karşı gelmekten korkuyorlardı. Bununla beraber verdikleri karar ne olursa olsun hayatlarını kurtaran kuzenleriyle birlikte hareket etmeleri gerektiğinin de farkındaydılar.[4]

g. Argonautları taşıyan gemi daha sonra Philyra Adası'nı da geçerek yoluna devam etti. Anlatılanlara göre Kronos bir zamanlar Okeanos'un kızı olan Philyra ile birlikte olmuş ancak Rhea'nın aniden oraya gelmesiyle kendisini bir aygıra dönüştürerek dörtnala oradan kaçıp uzaklaşmıştı. Tanrıdan hamile kalan Philyra daha sonra yarısı insan, diğer yarısı da at şeklinde olan bir çocuk dünyaya getirmişti. Bu çocuk büyüdüğünde bilgeliğiyle ün yapacak olan Kentaurlardan Kheiron'du. Hayat verdiği bu canavarı emzirmek istemeyen Philyra dualar edip hayatını başka bir canlı olarak sürdürmeyi istedi ve çok geçmeden bir ıhlamur ağacına dönüştürüldü. Buna karşın bazı yazarlar bu olayın Philyra Adası'nda değil de Tesalya ya da Trakya'da meydana geldiğini ileri sürerler.[5]

h. Günler süren yolculuğun ardından Argo'da bulunanlar nihayet önlerindeki Kaf Ovasını gördüler ve sularını Kolkhis'e döken Phasis Nehri'nin ağzına gemilerini demirlediler. İason ilk olarak balla karıştırdığı şarabı tanrılara sundu ve Argo'yu tenha bir yere çekerek savaşa hazırlanmak için arkadaşlarıyla bir araya geldi.[6]

1. Apollonius Rhodius: ii. 329; *Argonautica Orphica* 688; Homeros: *Odysseia* xii. 61; Herodotos: iv. 85; Plinius: *Naturalis Historia* vi. 32; Valerius Flaccus: iv. 561; Apollodoros: i. 9. 22.
2. Apollonius Rhodius: ii. 851-98; *Argonautica Orphica* 729; Tzetzes: *On Lycophron* 890; Valerius Flaccus: v. 13; Hyginus: *Fabulae* 14 ve 18; Apollodoros: i. 9. 23.
3. Apollonius Rhodius: ii. 946-1028; Valerius Flaccus: v. 108; *Argonautica Orphica* 738-46; Ksenophon: *Anabasis* v. 4. 1-32 ve 5. 1-3.
4. Apollonius Rhodius: ii. 1030-1230.
5. Apollonius Rhodius: ii. 1231-41; Hyginus: *Fabula* 138; Philargurius – Vergilius: *Georgica* iii. 93; Valerius Flaccus: v. 153; *Argonautica Orphica* 747.
6. Apollonius Rhodius: ii. 1030-1285; *Argonautica Orphica* 747-55; Valerius Flaccus: v. 153-83.

*

1. Görünen o ki denizin buğusuna gizlenen Çarpışan, Gezen ya da Mavi Kayalar adıyla bilinen kayalıklar, Karadeniz'e sularını döken Rus nehirlerinden akıntıyla buralara ulaşan büyük buz kütleleridir. Bu buzdağlarını konu alan anlatımlar, büyük Rus nehirlerinin sularıyla gittikçe kabaran ve genellikle beş deniz mili gibi bir hıza ulaşan Boğaziçi'ndeki dehşet verici akıntının anlatıldığı hikâyelerle birleştirilmiştir. Baltık Denizinde Yürüyen Adalar olarak bilinen kara parçaları ise anlaşıldığı kadarıyla kehribar tüccarları tarafından bilinmekteydi.

2. Sonraki yıllarda Yunan kolonileri tarafından kahramanları İdmon ve Tiphys anısına inşa edilen anıt mezarlar belki de, yolculuk sırasında hayatını kaybeden bu savaşçıların hikâyesini dile getirmek için yapılmıştır. İdmon da Giritli Zeus, Ankaios ve Adonis gibi –bunların hepsi de tarihi çağların kutsal krallarıdır– bir yabandomuzu tarafından öldürülmüştür. Apollonius Rhodius'un kendisini bir büyücü şeklinde tanımlamasına paralel olarak "bilge" anlamına gelen İdmon'un isminden de anlaşılan ona atfedilen tapınağın bir kehanet merkezi olduğu şeklindedir.

3. Mariandyne şehrine, Myrine, Ay-Mari ya da Mariamne adlarıyla da bilinen Doğu Akdeniz'in ünlü tanrıçası Ma-ri-enna'nın (Sümerler onu "gökyüzünün bereketli tanrıçası" olarak tanımlamışlardır) adı verilmiştir. Khalybs Yunanca'da "demir" anlamına gelir ve anlaşıldığı kadarıyla "Khalybianlar" da Tibarenialılar için kullanılan başka bir isimdir. Eski Ahit'in İlk Kitabında (*Yaratılış* x. 2) bu insanların yaşadıkları yer olarak Tubal gösterilmiş, Tubal Cain'in de Ermenistan'dan Hyksos göçmenleriyle birlikte Kenan topraklarına gelen Tibarenialılar olduğuna işaret edilmiştir. Tibarenialıların *couvade*

uygulaması değişikliğe uğramış şekilleriyle Avrupa'nın birçok bölgesinde varlığını hâlâ korumaktadır. Ksenophon'un anlatımında karşılaştığımız –Apollonius Rhodius, yazarın *Anabasis* adlı eseri üzerine çalışmalar yapmıştır– Moisynoikhia gelenekleri, Tunç Çağı'nın başlarında Karadeniz bölgesinden yola çıkarak Britanya'ya ulaşan İskoç Pict ve İrlandalı Sidhe kabilelerininkilerle büyük benzerlikler taşır.

4. İason'un şimdilerde Puga adıyla bilinen Kessab Nehri yakınlarındaki Ares Adası'nda kalabalık kuş sürüleriyle karşılaşması, Argo'nun oraya Mayıs ayı başlarında ulaşmış olduğunu gösterir. Bu durumda gemi Boğaziçi'nden akıntının en üst seviyeye çıkmasından önce geçmiş ve Sinai Yarımadasını ilkbaharda terk eden kalabalık kuş sürülerinin göç mevsiminde Puga'ya gelmiştir. Görünüşe göre Volga'ya ulaşmak için Küçük Asya'daki dağları geçmek zorunda kalan göçmen kuşlar güzergahları üzerindeki Puga'yı dinlenmek amacıyla kullanmaktaydılar. Argo üzerinde uçuşan ve gemiye konan binlerce kuşun yarattığı panik ise, batıl inançlara sahip olan tayfaların olan bitene bir anlam verememesinden kaynaklanmıştır. Nikoll'un *Mısır Kuşları* adlı eserine göre bu göçmen kuşlar arasında "kerkenez, tarlakuşu, kırmızı doğan ve uzunbacaklılar" da bulunmaktaydı. Ancak söz konusu ada Savaş Tanrısı Ares'e ait olunca da doğal olarak bu hayvanlar mitologlar tarafından tunç tüylü ve saldırgan kuşlar şeklinde tanımlanmıştır. Herakles'in, Stymphalos kuşlarını Doğu Karadeniz'de bir adaya kovaladığının anlatıldığı hikâye muhtemelen sanıldığı gibi bağımsız bir anlatımdan ziyade Argonautların yaşadığı bu maceradan esinlenilerek kaleme alınmıştır.

5. Aynı zamanda İksion'un soyundan geldiği de öne sürülen Kheiron'un doktor, bilgin ve bir kâhin olarak sahip olduğu şöhret ona Philyra'nın Oğlu ("ıhlamur ağacı") unvanını kazandırmıştır. Klasik Çağ'da olduğu gibi günümüzde de ıhlamur yapraklarının kullanımı iyileştirici özelliğinden dolayı oldukça yaygındır. Ayrıca bu ağacın iç kabuğundan yazı amaçlı tabletler elde ediliyor ve şeritler haline getirilen kabuklarına bakılarak da kehanette bulunuluyordu (Herodotos: iv. 67; Aelianus: *Varia Historia* xiv. 12). Tesalya ya da Trakya ile sahip olduğu herhangi tarihi bir bağdan ziyade Philyra Adası ismini çok büyük bir olasılıkla toprakları üzerinde yetişen ıhlamur ağaçlarından almıştır. Bahsi geçen bu kıyı adalarının hiçbirinin uzunluğu yüz yardadan fazla değildir.

6. Kolkhis günümüzde Gürcistan, Phasis Nehri ise Rion adlarıyla bilinmektedir.

152.
KUTSAL POSTUN ELE GEÇİRİLİŞİ

Hera ve Athena Olympos'ta tarafını tuttukları İason'un altın postu nasıl ele geçirebileceğini tartışıyorlardı. En sonunda her iki tanrıça bu iş için Aphrodite'e başvurmaya karar verdi. Buna göre Güzellik Tanrıçası, haylazlığıyla ün yapan oğlu Eros'u ikna edecek ve Eros da Kral Aietes'in kızı Medeia'nın İason'a âşık olmasını sağlayacaktı. Aphrodite oğlunu Ganymedes ile zar atarken buldu. Aşk tanrısı bütün kurnazlığı ile attığı her zarda hile yapıyordu. Tanrıça, Eros'a geliş sebebini anlattı ve Medeia'yı İason'a sevdalandıracak oku genç kızın kalbine saplaması halinde ona mavi halkalarla süslenen altın topu rüşvet olarak vereceğini bildirdi. Gökyüzüne fırlatıldığında kayan bir yıldız şekline bürünen bu top Zeus henüz küçük bir çocukken onun oyuncağıydı. Eros'un rüşveti kabul etmesi uzun sürmedi. Aphrodite de hemen Olympos'taki tanrıçaların yanına koşarak Medeia'nın âşığına duyduğu tutkuyu garip bir büyüyle her zaman devam ettireceğine dair söz verdi ve onu kanatları ve ayaklarını iki yana açmış halde bir bodur gaylardiya üzerine yatmış bir döner boyun kuşuna çevirdi.

b. Bu sırada gizli bir yerde toplanan savaş konseyinde İason söz alarak Phriksos'un oğullarıyla birlikte hemen yakınlardaki Aietes'in hükümranlığı altında bulunan Kolkhia Aia'ya gidip kraldan altın postu istemeyi teklif etti. Eğer istekleri kabul edilmezse bu kez güç kullanarak ya da kurnazlıkla amaçlarına ulaşacaklardı. Argonautların hepsi İason'un bu önerisini kabul etti ve Aietes'in üvey kardeşi de onlarla gitmeye karar verdi. Cesur savaşçılar Aia'ya, Kirke'ye ait olan nehir kenarındaki mezarlık yolunu kullanarak yaklaştılar. Burası erkeklere ait cesetlerin tabaklanmamış öküz derilerine sarılarak kuşlara yem olmaları için söğüt ağaçlarının tepelerine bırakıldığı bir mezarlıktı; Kolkhisliler sadece kadınların cesetlerini gömüyorlardı. Çok geçmeden çıktıkları tepeden Aia'yı bütün ihtişamıyla gördüler. Burası Aietes'in babası Güneş Tanrısı Helios için kutsaldı ve tanrı eşsiz güzellikteki atlarını bu-

rada otlatıyordu. Anlatılanlara göre şehirdeki kraliyet sarayı Hephaistos tarafından kurulmuştu. Buna göre Helios, Gigantların Olympos'a saldırısı sırasında Hephaistos'u bu devlerin elinden kurtarmış, Hephaistos da duyduğu minnettarlıkla burayı inşa etmişti.

c. Kral Aietes ilk önce Kaukasoslu Nympha Asterodeia ile evlenmiş ve birlikteliklerinden Phriksos'un dul kalan eşi Khalkiope ile Tanrıça Hekate'nin büyücü rahibesi Medeia dünyaya gelmişti. Asterodeia hayatını kaybedince Aietes bu kez de Eidyia ile evlenmiş ve ondan Apsyrtos adında bir erkek çocuğu dünyaya gelmişti.

d. İason ve yoldaşları saraya yaklaştıklarında ilk olarak Khalkiope ile karşılaştılar. Karşısında Kytisoros ile diğer üç oğlunun geri dönüşünü bu kadar erken beklemeyen kadın bir an şaşırdıysa da, olan biteni öğrenir öğrenmez oğullarının hayatlarını kurtardıkları için Argonautlara minnettarlığını sunmayı ihmal etmedi. Ne var ki daha sonra oraya yeni eşi Eidyia eşliğinde gelen Kral Aietes, olan bitenden Khalkiope kadar mutlu olmadı, zira Laomedon Karadeniz'den hiçbir Yunanlı'yı geçirmeme görevini üzerine almıştı. Çok geçmeden kral, içlerinden en çok değer verdiği torunu olan Aigeus'u yanına çağırarak bu kişilerin izinsiz buraya kadar nasıl geldiklerini anlatmasını istedi. Aigeus da büyükbabasına dönerek kendisinin ve kardeşlerinin hayatını kurtaran İason'un yapılan kehaneti yerine getirebilmek amacıyla buraya altın postu almak için geldiğini söyledi. Aietes'in bu cevapla yüzünün öfkeden gerildiğini gören Aigeus sözlerine devam etti: "Yapacağınız iyilik karşısında bu asil Yunanlı savaşçılar Sauromatialıları sizin buyruğunuz altına sokmaktan zevk duyacaklardır." Bu sözleri duyar duymaz Aietes karşısında duranlara bakarak alaylı bir şekilde kahkahalar attı. Daha sonra da İason'a –aynı zamanda kardeşi olduğunu söylemeye tenezzül etmediği Augias'ı da karşısına alarak– dönerek elleri ve dillerini kesmeden bir an önce ülkesinden ayrılmalarını istedi.

e. İason'un, ülkesini hemen terk etmesini isteyen Aietes'e saygılı ve nazik bir şekilde cevap verdiği bir sırada Medeia da saraydan çıkmış ve oraya gelmişti. Her nasıl olduysa az önce söylediklerinden şimdi de utanç duymaya başlayan Aietes altın postu onlara vermeyi kabul etmiş, ancak bunun için gerçekleştirilmesi neredeyse imkânsız olan şartlar öne sürmüştü. Bunun için İason'un, Hephaistos'un yaptığı burunlarından ateş püskürten tunç toynaklı iki boğayı boyunduruğa vurması ve onlarla Ares Ovası'nda dört dönümlük bir tarlayı sürüp bir dragonun dişlerini buraya ekmesi gerekiyordu. Bunlar Aietes'e Tanrıça Athena tarafından verilen ve Kadmos'un Thebai'de ektiklerinden geri kalanlardı. İason, daha önce hiç kimsenin şahit olmadığı bu sözler karşısında şaşkınlıkla ayağa kalkıp bunları nasıl yerine getireceğini düşünürken, Aşk Tanrısı Eros okunu çoktan Medeia'nın kalbine nişanlayıp fırlatmıştı.

f. O gece Kytisoros ve kardeşlerine yardım etmesi için Medeia'yı ikna etmeye giden Khalkiope, genç kızın İason'a sırılsıklam âşık olduğunu gördü ve ona arabuluculuk yapmayı teklif etti. Medeia hemen bu öneriyi kabul etti ve Khalkiope ile haber göndererek burunlarından ateş kusan bu boğaları boyunduruğa vurabilmesi ve altın postu ele geçirebilmesi için İason'a yardım edeceğini, ancak bunun için de tek şartının Argo ülkeyi terk ettiğinde İason'un eşi olarak gemide bulunmak olduğunu iletti.

g. Haber hemen İason'a ulaştırıldı ve cesur savaşçı sonsuza dek Medeia'ya sadık kalacağına dair tanrıların üzerine yemin etti. Bunun üzerine Medeia, safran rengindeki iki saplı Kaukasos çiğdeminden elde ettiği merhemi bir şişe içerisinde İason'a verdi. Onu boğaların kusacağı ateşten koruyacak olan bu iksirin elde edildiği sihirli çiçek ilk olarak, korkunç işkencelere maruz kaldığı sırada Prometheus'un yere dökülen kanlarından filizlenmişti. İason vakit geçirmeden şişeyi aldı ve yere işret olarak biraz bal damlattıktan sonra merhemi bütün vücuduna, zırhına ve kalkanına sürdü. Cesur savaşçı ancak bu şekilde boğaların çıkardığı ateşten korunabildi ve çok geçmeden her ikisini de yakalayarak sağlam bir boyunduruğa koşmayı başardı. Bütün gün de tarlayı sürüp havanın kararmaya başlamasıyla da dragona ait olan dişleri toprağa ekti. Ancak bunlar toprağa değer değmez her biri tepeden silahlı adamlar birer başak gibi yerde beliriverdi. Kadmos'un bir zamanlar yaptığı gibi İason da aralarına bir taş atarak onların birbirleriyle dövüşüp kendi kendilerini öldürmelerini izledi ve kanlı kavgadan yaralı olarak kurtulanları da sağ bırakmadı.

h. Ne var ki öne sürdüğü şartın yerine getirilmesine karşın Aietes'in postu teslim etmeye pek niyeti yoktu ve bizzat yaptığı anlaşmayı reddetme kabalığını gösterdi. Hatta o sırada Aia açıklarında demir atmış olan Argo'yu yakıp tüm mürettebatını kılıçtan geçireceği tehdidinde bulundu. Ancak tüm bunlar yaşanırken düşüncesizce sırrını paylaşmış olduğu Medeia, İason ve bir grup arkadaşına altı mil kadar ötedeki Ares koruluğuna sağ salim ulaşmaları için kılavuzluk yapmaktaydı. Argonautların işi burada da hiç kolay değildi; zira asılı bir halde duran altın postun başında, bir zamanlar Zeus'un öldürdüğü Typhon'dan dünyaya gelen ve ahtapotunkine benzeyen binlerce koluyla Argo'dan bile daha büyük olan ölümsüz bir ejderha nöbet tutmaktaydı. Medeia bu korkunç ve ateş kusan canavarı ilk önce birtakım büyüler yaparak sakinleştirdi, daha sonra da ardıç ağacından kestiği ince dallardan elde ettiği uyuşukluk veren karışımı onun göz kapaklarına sürdü. Bu sırada İason da dikkatlice postu meşe ağacından aldı ve her ikisi hiç vakit kaybetmeden Argo'nun demirlediği kıyıya doğru koşmaya başladı.

i. Ancak Ares'in sadık hizmetkârı olan rahiplerin olan biteni anlayıp alarm vermesi fazla uzun sürmedi. Argonautlar gemilerine doğru hızla ko-

şarlarken çıkan arbedede İphitos, Meleagros, Argos, Atalante ve İason Kolkhislilerin oklarıyla yaralandı. Ancak buna rağmen hepsi de kendilerini bekleyen Argo'ya binmeyi başardı. Bu sırada Aietes de gemilerini takip etmeleri için Argonautların peşinden göndermişti. İçlerinden sadece İphitos aldığı yaralara yenik düşüp hayatını kaybetti, diğerleri ise Medeia'nın kendi buluşu olan merhemler sayesinde çok geçmeden sağlıklarına kavuştular.[1]

j. İason'un ele geçirip Kral Aietes'in buyruğu altına sokmaya söz verdiği Sauromatialılara gelince; bunlar Herakles'in Dokuzuncu İşini gerçekleştirdiği sırada ele geçirdiği üç gemi dolusu Amazonların soyundan gelen insanlardı. Ayaklarına vurulan prangaları kırarak başlarındaki nöbetçileri öldüren bu kadınlar, denizcilikten hiçbir şey anlamamalarına rağmen Kimmeria Boğazı'nı geçtikten bir müddet sonra, Skythialıların özgür bir şekilde hayatlarını devam ettirdikleri Kremni'ye ulaştılar. Burada vahşi at sürülerini yakalayıp evcilleştirdikten sonra yerli halka baskınlar yapıp zarar vermeye başladılar. Ele geçirdikleri cesetlerden düşmanlarının kadın olduğunu anlayan Skythialılar, içlerinden bir grup genç erkeği göndererek Amazonlara savaşmak yerine aşk yapmayı teklif ettiler. Bu teklifin Amazonlar tarafından kabul edilmesi çok uzun sürmedi, ancak onların da evlenmek için bir şartı vardı. Buna göre Skythialıların, Tanais Nehri'nin doğu kıyılarına yerleşmeleri için kendilerine izin vermesi gerekiyordu. Söz konusu bölgede yaşayan bu halkın soyundan gelen insanlar bugün bile hayatlarına burada devam edip bazı Amazon geleneklerini muhafaza ederler. Bunlardan en fazla ilgi çekici olanı her genç kızın evlenmeden önce bir erkeği savaş meydanında öldürmesinin şart olduğu gelenektir.[2]

1. Apollodoros: i. 9. 23; Apollonius Rhodius: ii. 1260-iv. 246; Sicilyalı Diodoros: iv. 48. 1-5; Valerius Flaccus: v. 177-vii. 139; Hyginus: *Fabula* 22; Pindaros: *Pythian Odes* iv. 221; Ovidius: *Metamorphoses* vii. 1. 138-9; Plutarkhos: *On Rivers* v. 4; *Argonautica Orphica* 755-1012.
2. Herodotos: iv. 110-17.

*

1. Hikâyenin bu bölümü, evlenmek istediği kızın babası olan kral tarafından Diomedes'e sunulan evlilik şartlarının anlatıldığı ilkel mitin (tarihi çağlara ait olan mitin) izlerini taşımaktadır.

2. Theokritos (*İdiller* ii. 17) tarafından büyük bir dikkatle tasvir edilen Aphrodite'in yapmış olduğu aşk büyüsü, Sokrates'in yaşadığı çevreyi de içine alacak bir şekilde bütün Yunanistan'da yaygın olarak kullanılmaktaydı (Ksenophon: *Memorabilia* iii. 11. 17). Zira, yuvasını söğüt ağaçlarına yapan döner boyun bir yılan gibi ıslık çalar ve beyaz yumurtalar çıkarır. Ayrıca her zaman Ay için kutsal sayılan bir kuştur, çünkü bir zamanlar İo, şehvetli Zeus'a haber göndermek için onu habercisi olarak Zeus'a göndermiştir. Bu kuşun

Avrupa'da en yaygın olan adlarından birisi de, Zeus'un Ay Tanrıçası Hera'yı baştan çıkarışını konu alan hikâyesinde karşılaştığımız "erkek tavus kuşu"dur. Sürtünme yoluyla ateş yakmak, kalplere aşk ateşini sokmak için etkili bir sihirdi; aynı şekilde punk sözcüğü İngilizce'de çabuk ateş alan nesne ve aynı zamanda fahişe anlamına gelir. Eros'un meşaleler ve oklarla yapılan tasviri Homeros çağı öncesine ait olup, Apollonius Rhodius'un yaşadığı çağlara gelindiğinde Aşk tanrısının yaptığı haylazlıklar ile Aphrodite'in içine düştüğü çaresiz durum, Apuleios'un *Kupido ve Psykhe* adlı eserinde bir adım daha ileri götürerek betimlediği edebi bir nükte halini almıştır.

3. Cesetlerin derilere sarılarak söğüt ağaçlarının üzerine bırakılması şeklindeki Kolkhis geleneği, benzer bir Parsi geleneğini çağrıştırır. Güneş'in tanrısal hediyesi olan kutsal ateşin doğasını kirletmemek amacıyla ölülerini yakmayan Parsiler, bunun yerine yırtıcı kuşlar tarafından yenip yok edilmesi için cesetleri açık araziye bırakırlardı. Bir Yunanlı olarak bunun yeterli bir defnetme ritüeli olmadığını düşünen Apollonius Rhodius'un bu gelenekten özellikle bahsetmesi Phriksos'un ruhu için endişelenen Pelias'ın tedirginliğini vurgulamak amacıyladır. Aynı şekilde Aietes'in ateş kusan boğaları da, tutsakların Agrigentumlu –Rodos'ta kurulan bir koloni– Phalaris tarafından içerisine atılıp canlı canlı yakılarak öldürüldüğü tunç boğaları çağrıştırır. Muhtemelen Agrigentumlular bu ritüeli, sembolü tunç bir boğa olan Güneş Tanrısı Helios onuruna düzenlemekteydiler (Pindaros: *Pyhtian Odes* i. 185). Bununla birlikte topraktan doğar doğmaz İason'un uğraşmak zorunda kaldığı Ekilen Adamlar hikâyenin bütünlüğü ile çelişir. Buna karşın Kenanlı bir yabancı olan Kadmos'un Boiotia'yı istila ettiğinde Pelasg haydutlarla savaşması akla oldukça makul gelen bir fenomendir. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda krallık için doğuştan aday olan İason'a koşulan şartın Kilhwych'e verilen göreve benzer bir şekilde bir araziyi bir gün içerisinde sürerek ekmesi ve aynı gün de hasadını yapması –yaz gündönümünde kolaylıkla yerine getirilen ritüel oyun– bunu başardıktan sonra da bir boğa ve vahşi hayvan kılığına giren erkeklerle teatral olarak dövüşmesini içermesi mantıklıdır. İason'un altın postu ele geçirmesi, Herakles'in altın elmaları ele geçirmesiyle paralellik taşır; zira her iki macerada da kahramanlar emanetlerin başında hiç uyumadan muhafızlık yapan ejderleri alt etmek zorunda kalmışlardır. Göründüğü kadarıyla Herakles'e yerine getirdiği İşlerin en az dördü, krallığa aday olan kişiye şart koşulan görevleri içermekteydi.

4. İason ve Herakles esasen, evlilik şartlarının konu edildiği efsaneler göz önünde bulundurulduğunda aynı karakterlerdir. Herakles'e atfedilen Birinci ve Yedinci İşlerde geçen olaylar, İason'un hikâyesinde anlatılan ve kahramanla ilişkilendirilmesi gereken Mariandynia Domuzu ile Kyzikos Aslanının

öldürülmesi ile tekrar canlandırılmıştır. "İason" da kesinlikle Herakles'e atfedilen unvanlardan biriydi.

5. Medeia'nın Kolkhis çiğdemi, tarihte gut (damla) hastalığına karşın kullanılan ve günümüzde de kullanılmaya devam edilen zehirli colchium ya da çayır safranıdır. Bitki tehlikeli doğası nedeniyle Medeia ile ilişkilendirilmiştir.

6. Sauromatialılar esasen, ülkenin bozkırlarında savaşan Skythialı atlı okçulardı. Hiç şüphesiz İason'un onları ele geçirip buyruğu altına sokacağı sözü üzerine Aietes, o ve ağır zırhlar giyen arkadaşlarının nasıl olup da bu atlıları yakalayacağını düşünmüş ve bu iddiaya kahkahalarla gülmüştür.

153.
APSYRTOS'UN ÖLDÜRÜLMESİ

Argo'nun Tesalya'ya dönüşünü konu alan birçok hikâyenin varlığını korumasına rağmen, üzerinde bir fikir birliği sağlanan anlatım Argonautların Phineus'un tavsiyesine uyarak Karadeniz boyunca Güneş'in aksi yönünü takip ettikleri şeklindedir. Buna karşın bazı yazarlar Aietes'in onları Danube Nehri ağzında yakaladığı zaman Medeia'nın beraberinde getirdiği üvey kardeşi Apsyrtos'u öldürüp parçalara ayırdığını, daha sonra da bu parçaları teker teker akıntıya bıraktığını ileri sürerler. Vahşet içeren bu oyun, talihsiz oğlunun cesedini bir araya getirerek onu Tomi'de uygun bir şekilde toprağa vermek isteyen Aietes'in hızını yavaşlatmıştı.[1] Söylenenlere göre Medeia'nın üvey kardeşinin gerçek ismi Aigialeus idi; zira "Apsyrtos" kelime olarak, çocuğun parçalanarak öldürülmesinden sonra birbiri ardına suya bırakılan organlarının akıbetini açıklar şekilde "akıp giden, atılan" anlamına gelmektedir.[2] Bir grup yazar ise cinayetin Aia'da işlendiğini ve Apsyrtos'u katleden İason'un aynı zamanda Aietes'i de öldürdüğünü iddia eder.[3]

b. Tüm bunlara karşın en detaylı ve akla en fazla yatkın olan hikâyeye göre ise Aietes tarafından Argonautları yakalamakla görevlendirilen Apsyrtos, Argo'yu Danube Nehri ağzında pusuya düşürmüş ve onları anlaşma yapmaya zorlamıştı. Buna göre Argonautlar Medeia'yı yakınlarda bulunan ve Tanrıça Artemis için kutsal sayılan bir adaya kendisiyle ilgilenmesi için bir hizmetçi eşliğinde birkaç günlüğüne bırakmayı kabul ettiler. Argonautlar ve Apsyrtos ise bu süre içinde Brygia Kralına durumu anlatacak ve o da Medeia'nın evine mi, yoksa İason'la beraber Yunanistan'a mı gitmesi gerektiğine, ayrıca altın postun kimde kalacağına karar verecekti. Ne var ki Medeia vakit geçirmeden Apsyrtos'a haber göndererek zorla kaçırıldığı masalını uydurup kendisini kurtarması için ona yalvardı. O gece üvey kız kardeşini kurtarmak için Apsyrtos adaya geldiğinde anlaşmanın bozulduğunu gören İason onu takip ederek pusuya düşürdü ve arkasından vurarak öldürdü. Daha sonra düş-

manının el ve ayaklarını kesen İason, ruhunun kendisini takip etmesini önlemek için de onun cansız bedeninden toprağa dökülen kanları üç defa yalayıp her seferinde yere tükürdü. Bunun üzerine Medeia ve İason hiç vakit kaybetmeden Argo'ya binerken, Argonautlar da lidersiz kalan Kolkhislilere saldırarak filolarını kolaylıkla dağıtıp yollarına devam ettiler.[4]

c. Bir grup yazar Apsyrtos'un öldürülmesinden sonra Argo'nun geri dönüp Phasis'e, Kaspia Denizi'ne doğru yol aldığını ve buradan da Hint Okyanusu'na geçerek Tritonis Gölü yoluyla tekrar Akdeniz'e çıkmayı başardığını ileri sürer.[5] Diğer yazarlar ise Argo'nun Danube ve Save nehirlerinden yukarı çıkıp daha sonra Save'nin bir kolu olan Po Nehri'ni takip ederek aşağıya, Adriyatik Denizi'ne indiğini 6, ancak burada fırtınaya yakalanıp Aiaia'da bulunan Kirke Adası'na ulaşana dek bütün İtalya sahilinde gezindiğini söylerler. Bazı yazarların ileri sürdükleri iddiaya göre Argo, Danube Nehri'ni takip ederek yukarılara çıkmış daha sonra da Po Nehri'ni takip edip girdaplı birkaç gölü geçtikten sonra nehrin kutsal Rhone ile birleştiği yerde Kirke Adası'na ulaşmıştır.[7]

d. Tüm bu anlatılanlardan farklı olarak bir kısım yazarın dile getirdiği iddiaya göre ise Argonautlar, Don nehrinin kaynağına ulaşıncaya kadar kürek çekmeye devam etmişler, daha sonra da Argo'yu karada yürüterek, sularını kuzeyde Finlandiya Körfezi'ne döken bir başka nehre taşımışlardır. Bir başka anlatımda da cesur savaşçıların Argo'yu Danube'den yürüterek Elbe Nehri kaynağına getirdikleri ve bu şekilde de Jutland'e ulaştıkları öne sürülür. Buna göre yönünü batıya, Okeanos'a doğru çeviren Argo, İspanya ve Gaul kıyıları boyunca ilerleyerek Herakles Sütunları'nı geçmiş, Britanya ve İrlanda üzerinden Kirke Adası'na ulaşmıştır.[8]

e. Ne var ki dile getirilenlerden hiçbiri akla yatkın güzergahlar değildir. Argo gerçekte Kolkhis'den ayrıldıktan sonra geldiği rotayı takip ederek Boğaziçi'ne gelmiş ve Hellespontos'u güvenle geçmeyi başarmıştır. Zira Herakles, Mysia dönüşünde altı gemiden oluşan bir donanmayla [bu gemiler Dolionialılar ile müttefikleri Perkotealılar tarafından sağlanmıştı] Skamandros Nehri'ni takip ederek gecenin karanlığında Troya donanmasına saldırmış ve onları bozguna uğratmıştı. Cesur savaşçı daha sonra asasını eline alarak Troya'ya girip Kral Laomedon'dan kendisine birkaç yıl önce emanet ettiği Kral Diomedes'in kısraklarını geri istemişti. Ancak Laomedon kısraklardan hiçbir şekilde haberdar olmadığını söyleyince Herakles de bütün oğulları ile birlikte Laomedon'u öldürmüş, sadece babasının yerine tahta geçirdiği Podarkes'in (ya da Priamos) hayatını bağışlamıştı.[9]

f. İason ve Medeia bir daha Argo'ya binemediler. Zira, kehanet direği bir kez daha dile gelmiş ve günahlarından arındırılmadıkları sürece her ikisinin de gemiye binmesine izin vermemişti. Bunun üzerine İason ile Medeia, Da-

nube Nehri girişinde gemiyi terk ederek Medeia'nın teyzesi Kirke'nin yaşadığı yer olan Aiaia'ya doğru yola çıktılar. Bu yer, Kirke'nin sonraki yıllarda yerleştiği Kampania sınırları içerindeki Aiaia'dan farklı olarak İstria sınırları içerisinde bulunmaktaydı. Medeia'nın İason'la birlikte Aiaia'ya ulaşmak için takip ettikleri güzergah, Hyperborealıların hasıra sardıkları hediyeleri her yıl Delos'a getirdiklerinde kullandıkları yoldu. Oraya vardıklarında Kirke, istemediği halde yanına sığınan iki âşığı, genç bir dişi domuzun kanıyla günahlarından arındırdı.[10]

g. Öte yandan Aietes tarafından gönderilen ve Medeia ile altın postu ele geçirmeden dönmemeleri emredilen Kolkhisliler, genç kadının günahlarından arınmak için Kirke'ye gideceğini tahmin ederek Ege Denizi'ne geçip Argo'yu takip etmeye başladılar. Bunun için Peloponnesos'un etrafından dolaşarak İllyria kıyılarına gelip beklemeye başladılar. Gerçekten de tahminlerinde haklı çıktılar; zira, bir müddet sonra Argo, önceden anlaşmaya varıldığı gibi Medeia ve İason'u almak için Aiaia'ya dönecekti.[11]

h. Buna karşın bazı yazarlar Apsyrtos'un bütün bunlar yaşanırken Kolkhis filosuna kumandanlık ettiğini ve Medeia'nın bir yolunu bularak üvey kardeşini şimdilerde Apsyrtides adı verilen bir İllyria Adası'nda tuzağa düşürerek öldürdüğünü ileri sürerler.[12]

1. Apollodoros: i. 9. 24; Pherekydes, kritik – Apollonius Rhodius: iv. 223 ve 228; Ovidius: *Tristia* iii. 9; Byzantiumlu Stephanus.
2. Cicero: *On the Nature of the Gods* iii. 19; Justin: xlii. 3; Sicilyalı Diodoros: iv. 45.
3. Sophokles, kritik – Apollonius Rhodius: iv. 228; Euripides: *Medea* 1334; Sicilyalı Diodoros: iv. 212-502.
4. Apollonius Rhodius: iv. 212502.
5. Pindaros: *Pythian Odes* iv. 250; Mimnermus, Strabon2un alıntısı: i. 2. 40
6. Apolllodoros: i. 9. 24; Sicilyalı Diodoros: 4. 56. 7-8.
7. Apollonius Rhodius: iv. 608-560.
8. Timaios, Sicilyalı Diodoros'un alıntısı: iv. 56. 3; *Argonautica Orphica* 1030-1204.
9. Sicilyalı Diodoros: iv. 48; Homeros: *Odysseia* xii. 69 ve *İlyada* v. 638.
10. Apollodoros: *a.g.e.*; Herodotos: iv. 33; Apollonius Rhodius: iv. 659-717.
11. Hyginus: *Fabula* 23; Apollodoros: *a.g.e.*
12. Strabon: vii. 5. 5.

*

1. Batı ile ve doğu yönüne yapılan deniz yolculuklarının birleştirilerek anlatılması, Yunanlıların yeterli coğrafi bilgiye sahip olmalarına dek bu şekilde sürüp gitmiştir. Bu nedenle altın postun Phasis'de ele geçirilişi ve Medeia ile İason'un, İstria ve aynı zamanda batı İtalya açıklarında yaşayan Kirke tarafından günahlarından arındırılması gibi hikâyede bahsedilen temel unsurlar arasında bir uzlaşı sağlamak imkânsız bir hal almıştır. Buna karşın hiçbir tarihçinin halkını rencide etmemek için yolculuğu düşsel bir kurgu şeklinde be-

timlemeyi göze alamaması nedeniyle Argonautların ilk olarak Danube ve Save nehirleri üzerinden Adriyatik Denizi'ne ulaşarak Karadeniz'i arkalarında bıraktıkları farz edilmiştir. Ne var ki sonraki tarihlerde kaşiflerin, Save Nehri'nin sularını Adriyatik Denizi'ne dökmediğini dile getirmesiyle Danube ve Po arasında, Argo'nun yoluna devam edebileceği hayali bir kanal yaratılmıştır. Ancak sonraları Danube'nin de sadece Demir Kapılar yönüne doğru gidildiğinde gemilerin geçişine imkân sağladığı ve sularını Po Nehri'ne akıtmadığı anlaşıldığında Argo'ya farklı bir rota çizilmiştir. Buna göre Argonautları taşıyan gemi Phasis Nehri'nden yukarılara doğru çıkarak Kaspia Denizi'ne gelmiş, bu şekilde Hint Okyanusu'na ulaşmayı başarmış ve "Okeanos Akıntısı" ile Tritonis Gölü üzerinden geri dönmüştür.

2. Dile getirilen üçüncü rota da günümüzde geçerliliğini yitirmiştir. Mitologların iddiasına göre Argo, kaynağını Finlandiya Körfezi'nden aldığı sanılan Don nehrinden yukarılara doğru ilerlemiş ve bu şekilde Avrupa'yı içine alan bir rota izleyerek Cebelitarık Boğazı'ndan Yunanistan'a geri dönmüştür. Bir başka iddiaya göre ise gemi, Danube Nehri'ni geçtikten ve karayoluyla uzun bir mesafe öteye taşındıktan sonra bir şekilde Elbe'ye ulaşmış, daha sonra da nehrin denize döküldüğü istikameti izleyerek İrlanda ve İspanya kıyılarını geçerek evine ulaşmıştır. Argo'nun sadece gittiği yoldan, bir başka deyişle Boğaziçi'ni kullanarak geri döndüğünü öngörecek kadar sağduyulu olan Sicilyalı Diodoros bu meseleyi daha gerçekçi bir şekilde ele almış ve İster'in (şimdiki adıyla Danube) genellikle, küçük bir akıntı olan ve Trieste yakınlarında sularını Adriyatik Denizi'ne döken İstros ile karıştırıldığını iddia etmiştir. Esasen Augustus'un da tanıklık ettiği tarihlerde coğrafyacı Pomponios Mela, Danube'nin batıdaki kolunun "Po Nehri'nin akışına benzer bir türbülans ve şiddetle Adriyatik'e aktığını" ifade etmişti. Görünüşe göre altın postun ele geçirilişi, Kolkhislilerin Argo'yu takip edişi ve Apsyrtos'un öldürülüşü gibi olayların hepsi Adriyatik'in kuzeyinde meydana gelmiştir. Kendi ölüm yazgısının burada gerçekleştiği yer olması nedeniyle Ovidius, Apsyrtos'un Danube Nehri girişinde öldürülüp toprağa verildiğine inanmayı tercih etmiştir.

3. Anlatılanlara göre Aiaia, Minyas'ın babası, Phriksos'un ise büyük büyükbabası olan ve sözcük olarak "altın" anlamına gelen Khryses'e aitti. Dolayısıyla Mysialıların altın postun yanı sıra getirilmesi veya yatıştırılması emrini verdiği ruh büyük olasılıkla Phriksos'tan ziyade Khryses'e aittir. Strabon'a göre Phriksos onuruna Karadeniz sınırları içerisinde bulunan ve "hiçbir koçun kurban edilmediği" yer olan Moskhia'da kahramanlara özgü bir sunak inşa edilmiştir. Buna karşın söz konusu sunak, meşhur Argo yolculuğuna atfedilen bir yapı olup çok büyük bir ihtimalle sonraki tarihlerde yapılmıştır, böylece Romalılar da aynı şekilde hayali birer karakter olarak ulusal tarihle-

rine giren Yunan savaşçıları ve kadın kahramanları onuruna tapınaklar inşa etmişlerdir.

4. Vücudundan ayrılan organların birer birer akıntıya bırakıldığı şeklinde yorumlanan "Apsyrtos" ismi belki de, Mainadlar tarafından vücudu parçalara ayrılan Orpheus'un sahip olduğu yerel bir unvandı.

5. Valerius Flaccus'la birlikte Sicilyalı Diodoros da Herakles'in, şehrin içine girerek Troya'yı istila etmediğini, bunun aksine denizden saldırarak sadece dış kısımlarını yağmaladığını ileri sürseler de, görünüşe göre bu iddia basit bir yanılsamadan ibarettir.

154.
ARGO'NUN YUNANİSTAN'A DÖNÜŞÜ

Kolkhisliler, o zamanlar Drepane adıyla anılan Kokyra'ya ulaştıklarında Argo'nun hemen karşılarında bulunan Makris Adası'na demirlediğini ve Argonautların da başarıyla sona eren yolculuklarını bir eğlence düzenleyerek kutladıklarını gördüler. Bunun üzerine Kolkhislilerin kumandanı, Kral Alkinoos ile Kraliçe Arete'yi ziyaret edip Medeia ve altın postun Aietes adına kendilerine verilmesini istedi. Medeia'nın kendisine sığınıp yardım istediği Arete bu olayın ardından bütün gece eşini uyutmayarak ona babalarının verdikleri yanlış kararlar yüzünden acı çekmek zorunda kalan kızların durumunu anlatarak Nykteus'un kızı Antiope'ye, Akrisios'un da öz kızı Danae'ye yaptığı işkencelerden uzun uzun bahsetti. Sonra da kocasına dönerek, "Bu şimdi bile devam ediyor. Epeirot zindanında her geçen gün ölüme biraz daha yaklaşan zavallı prenses Metope'yi düşünsene! Acımasız babası Kral Ekhetos tarafından zindana kapatıldı ve gözleri tunç çubuklarla yerlerinden çıkarılıp 'eğer önüne konulan demir arpa tanelerini dişlerinle öğütüp una çevirirsen gözlerine tekrar kavuşacaksın' denilerek ölüme terk edildi. Eğer vereceğin kararla Aietes'e de o şansı tanırsan o da aynı barbarlıkla kızını cezalandırmaya kalkışacak" dedi.[1]

b. Arete ne yapıp edip en sonunda Alkinoos'un ertesi sabah vereceği kararı öğrenmeyi başardı. Buna göre "Eğer Medeia hâlâ bakireyse Kolkhis'e gönderilecek, ancak değilse İason'la kalmakta özgür olacaktı". Kocasından bu sözleri duyan Arete, onu uyutur uyutmaz İason'a elçisiyle haber göndererek ona ne yapması gerektiğini söyledi. Bunun üzerine İason hiç vakit kaybetmeden Medeia ile evlendi. Argonautlar genç çiftin düğününü, Aristaios'un kızı olan ve bir zamanlar Dionysos'un da bakıcılığını yapan Makris'in Mağarasında yaptılar. Düzenledikleri ziyafetle de doyasıya eğlenip, altın postu da gelinin yatağına serdiler. Kral Alkinoos ertesi gün kararını açıkladığında İason, Medeia ile evlendiğini söyledi ve böylece genç kadının Kolkhis'e

götürülmesini engelledi. Aietes'in emirlerini yerine getirmeyi başaramayan Kolkhisliler ülkelerine geri dönmeye cesaret edemediler. Bu yüzden dönmemeye karar vererek bir kısmı Korkyra'ya, bir kısmı da şimdilerde Apsyrtides adı verilen ve Kirke'nin yaşadığı adanın hemen yakınlarındaki İllyria Adaları'na yerleşerek yıllar sonra İstria sınırları içerisinde Pola şehrini inşa ettiler.[2]

c. Olan bitenden birkaç yıl sonra haberdar olan Aietes yaşananları öğrendiğinde öfkeden çıldırmış bir şekilde hemen Yunanistan'a elçiler yollayarak Medeia'nın kendisine teslim edilmesini ve neden olduğu zararların ödenmesini istedi. Ne var ki Yunanlılar cevap olarak kendisine yolladıkları mektupta, Aietes'in atalarının kaçırdığı İo'dan dolayı hiçbir şekilde kendilerine şu ana dek tazminat ödenmemişken (gerçekte İo'yu Aietes'in ataları kaçırmamış, genç kadın kendisine musallat olan sinek yüzünden buralara kaçmıştı) kendi isteği ile ülkelerine gelen Medeia'nın teslim edilmesinin ya da yol açtığı zararların ödenmesinin kabul edilemeyeceğini bildirdiler.[3]

d. Tüm bunlar olurken İason'un tek düşüncesi Malea Burnu'ndan geçip altın postu İolkos'a teslim etmekti. Bu amaçla çıktığı yolculukta Argonautlar, kuş kadınların çıkardığı hoş nağmelere Orpheus'un lirinden yükselen eşsiz ezgilerle karşılık verdikleri Siren Adalarının yanından bu şekilde güvenle geçtiler. İçlerinden sadece Butes, gemiden atlayarak kıyıya yüzmeye çalıştıysa da Tanrıça Aphrodite gencin hayatını kurtardı ve Lilybaion üzerinden Eryks Dağı'na gelmesini sağlayarak onu âşığı yaptı. Bazı yazarlara göre Tanrıça Hera'nın gözetiminde Müzlerle yaptıkları müzik yarışmasında başarısız olmaları nedeniyle kanatlarını kaybeden Sirenler, bir de Orpheus'a karşılık veremeyince oracıkta intihar etmişlerdir. Ne var ki dile getirilen bu iddiaya karşın Odysseus bir nesil sonra söz konusu adaya geldiğinde Sirenlerle karşılaşmıştı.[4]

e. Daha sonra yolculuklarına Doğu Sicilya'ya doğru devam eden Argonautlar buraya gelene kadar hiçbir fırtınaya yakalanmadılar. Sicilya kıyılarında otlayan ve Güneş Tanrısı Helios'a ait olan eşsiz sürülere bakıp kendilerinden geçtiyseler de, onlardan birini çalmak gibi bir düşünceyi akıllarından bile geçirmediler.[5] Ne var ki tam bu sırada Kuzey Rüzgârı aniden tüm hırçınlığıyla esti ve dokuz gün süren fırtınanın sonunda Argonautlar Libya açıklarına sürüklendiler. Buradan da dev bir dalga Argo'yu ölümcül kayalıklardan sürükleyerek ülkenin bir mil kadar içerisindeki kurak bir bölgeye fırlattı. Cesur savaşçılar uzun bir süre önlerinde göz alabildiğine uzanan ıssız çöle baktıklarında artık sonlarının geldiğini düşünüp kendilerini ölüme hazırlamaya başladılar. Ancak tam bu sırada Üçlü Tanrıça Libya, İason'un rüyasına girerek onun tüm korkularını giderdi. Önderlerinin gördüğü düşten cesaret alan Argonautlar gemilerini [onu silindirlerin üzerine koyarak] tüm güçleriyle çekerek on iki gün süren uzun uğraşlar sonucunda birkaç mil ötedeki tuzlu Trito-

nis Gölü'ne indirmeyi başardılar. Ne var ki gemilerini kurtarmalarına rağmen hepsi susuzluktan ölmek üzereydi. Tam bu sırada, Herakles'in bir zamanlar Hesperidlerin elmalarını getirmeye gittiğinde açtığı pınar imdatlarına yetişti.[6]

f. İlerleyen günlerde Euboialı Kanthos, sürülerini çalmaya kalkıştığı Garamatialı çoban Kaphauros tarafından öldürüldü. Argonautların intikamlarını almaları uzun sürmedi[7] ve her ikisinin cesedini de henüz toprağa vermişlerdi ki bu kez de Lapithli Mopsos üzerine bastığı bir Libya yılanının kendisini topuğundan ısırmasıyla hayatını kaybetti. Cesur savaşçının gözlerine bir pus perdesinin inmesi ve acılar içinde hayatını kaybetmesi büyük üzüntüye neden oldu. Argonautlar Mopsos'u kahramanlara özgü bir cenaze töreniyle toprağa verdikten sonra bir kez daha ümitsizliğe kapıldılar. Zira tüm aramalara rağmen bir türlü Tritonis Gölü'nden çıkış yolunu bulamamışlardı.[8]

g. Ancak İason yolculuğuna başlamadan önce Delphoi'de Pytho'ya danışmış ve o da kendisine tunçtan yapılmış iki büyük sehpa vermişti. İason çaresizlik içinde ne yapacağını düşünürken Orpheus yanına gelerek sehpalardan birini toprak tanrılarına adamasını istedi. Ritüel yapılır yapılmaz aniden tanrı Triton orada belirdi ve tek kelime bile etmeden sehpayı alarak uzaklaşmaya başladı. Tam bu sırada Euphemos tanrının yolunu keserek kibar bir ses tonuyla, "Bize acıyın efendim ve Akdeniz'e çıkış yolunu bahşedin" dedi. Tanrı Triton cevap olarak Argonautlara Takapai Nehri'ni gösterdi ve bir an düşündükten sonra Euphemos'a dönerek, o günden sonra soyundan gelen insanların Libya'da egemenlik kurmasını sağlayan elindeki toprak parçasını verdi. Euphemos bu iyilik karşısında tanrı onuruna hemen bir koyun kurban etti ve Triton da Argo'yu çekerek onun bir kez daha Akdeniz'e ulaşmasını sağladı. Bütün bunları yaparken de Argonautların soyundan gelen bir kişinin tapınağındaki tunç sehpayı aldığında Tritonis Gölü etrafında yüzlerce Yunan şehrinin kurulacağı kehanetinde bulundu. Libyalı Troglodytes bunları duyar duymaz sehpayı hemen kumlara sakladı ve o gün bugündür kehanet gerçekleştirilemedi.[9]

h. Buradan kuzeye doğru yol alan Argonautlar Girit'te karaya çıkacakları sırada karşılarında Talos'u buldular. Hephaistos'un baştan sona tunçtan yaptığı ve adayı korumakla görevli bir tür canavar olan bu yaratık her zaman yaptığı gibi bu kez de Argo'ya eline geçirdiği devasa büyüklükteki kayaları fırlatmaya başladı. Bunun üzerine Medeia canavara dostça yaklaşarak, kendisi için hazırladığı iksiri içtiği taktirde ona ölümsüzlük ayrıcalığını kazandıracağı sözünü verdi. Gerçekte bir tür uyuşturucu olan bu iksiri Talos içer içmez derin bir uykuya daldı ve Medeia tam bu sırada yaratığın tunç toynağından birini yerinden çıkardı. Esasen bu toynak Talos'un vücudunda dolaşan tek damarın içinde gezinen kanın dışarı akmasını engelleyen bir tür tampon-

du. Çok geçmeden yaratığın vücudunda kan görevini yapan renksiz kutsal sıvının hepsi dışarı aktı ve Talos oracıkta öldü. Buna karşın bazı yazarlar Talos'un Medeia'nın bakışlarıyla büyülenip sendelemeye başladığını ve çok geçmeden de toynağını bir kayaya çarparak hayat sıvısını kaybettiğini ileri sürerler. Diğer bir grup yazar ise Talos'un, Poias'ın topuğuna nişanladığı bir okla öldüğünü iddia eder.[10]

i. Bu olayı takip eden gece Argo güneyden gelen şiddetli bir fırtınaya yakalandı. Bunun üzerine İason, tanrı Apollon'a yalvararak kendilerine yardımcı olması için dualar etti. Apollon cesur savaşçının dileğini yerine getirerek Sporades Adalarından biri olan Anaphe Adacığı üzerine bir ışık seli gönderdi ve tanrısal izi takip eden Ankaios da gemiyi burada demirlemeyi başardı. İason, tanrıya duyduğu minnettarlığın bir göstergesi olarak Apollon onuruna bir sunak inşa etti. Ne var ki ona sunacak bir şey bulamadıklarından İason ve arkadaşları su yerine yere şarap döktüler. Bu sırada Medeia'ya Kraliçe Arete'nin verdiği on iki Phaiak genç kız, Argonautların ibadet şekline gülüp şakalar yapmaya başladılar. Genç kızların yaptığı açık seçik şakalara cesur savaşçılar da karşılık verince neşe dolu bir ritüel ortaya çıktı. Bu seremoninin o gün bugündür geleneksel olarak Anaphe'nin Sonbahar Festivali adıyla kutlanmasına devam edildi.

j. Anaphe'den ayrılarak Aigina'ya yönelen Argonautlar burada bir yarışma düzenlediler. Aiginalıların hâlâ düzenlendiği bu yarışmaya göre gemiden ayrılıp kim önce bir sürahi dolusu suyu getirirse yarışmanın galibi ilan edilecekti. Bir müddet sonra Aigina'dan da ayrılan Argonautların önünde İolkos'a ulaşmak için yolun çok az bir kısmı kalmıştı ve Argo da geri kalan yolculuğunu fırtınasız bir havada tamamladı.[11]

k. Bazı ozanlar bahsedilen olayları farklı bir kronolojik sırayla dile getirirler. Anlattıklarına göre Argonautlar, Kolkhis'e giderken değil de oradan döndükten sonra Lemnos Adası'na uğrayıp Lemnoslu kadınlarla birlikte olmuşlardı.[12] Diğer yazarlar ise Argo'nun Aia'ya ulaşmadan önce Libya'ya sürüklendiğini anlatırlar. Buna göre İason Delphoi Kâhini'ne başvurmaya karar vermiş ve tam bu sırada aniden çıkan şiddetli bir fırtınayla rotalarını kaybetmişlerdi.[13] Başka bir grup yazar ise Argonautların İtalya'nın batı kısımlarındaki sahil boyunca yol aldığını ve Elba Adası'ndaki bir limanın ("Argoos") ismini Argo'dan aldığını ileri sürüp, adada bulunan rengarenk görünümlü çakıl taşlarının cesur savaşçıların alınlarından dökülen ter damlacıkları olduğunu dile getirirler. Buna göre Argonautlar daha sonra Argivli-Hera onuruna Leukania'da bir tapınak inşa etmiş ve Odysseus'un yaptığı yolculuğa benzer bir şekilde Skylla ve Kharybdis'i geçerek yollarına devam etmişlerdir. Argo bu güzergahta ilerlerken Thetis ve Nereidler, şimdilerde denizde sabit bir halde duran Alev Kusan Planktai'de ya da Çarpışan Kayalıklarda onlara rehberlik etmişlerdi.[14]

1. Tüm bu anlatılanlardan farklı olarak bazı yazarlarsa İason ve arkadaşlarının Kolkhis sınırları içerisinde bulunan Aia'yı baştan sona dolaşarak Medeia'ya kadar ilerlediklerini söylerler. Bu hikâyeye göre Argonautlara, Tesalya sınırları içerisinde bulunan Boibe Gölünden katılan Armenos bu sırada geri dönmekten vazgeçip Ermenistan'a yerleşmiş ve ülkeye adını vermişti. Bu yazarların iddialarının gerçek olduğuna dair gösterdikleri kanıtlar ise, Armenos'un Kaspia Kapılarında İason onuruna inşa ettiği ve barbarlar tarafından oldukça saygı gören kahramanlara özgü anıtların varlığı ile Ermenilerin hâlâ tarihi çağlara ait Tesalya giysilerini kullandıkları şeklindedir.[15]

1. Apollonius Rhodius: iv. 1090-95; Homeros: *Odysseia* xviii. 83 ve xxi. 307.
2. Strabon: i. 2. 39 ve vii. 5. 5; Apollonius Rhodius: iv511-21; Hyginus: *Fabula* 23; Apollodoros: i. 9. 25; Kallimakhos, Strabon'un alıntısı: i. 2. 39.
3. Herodotos: i. 1.
4. Pausanias: ix. 34. 2; Strabon: vi. 1. 1; *Argonautica Orphica* 1284; Homeros: *Odysseia* xii. 1-200.
5. Apollonius Rhodius: iv. 922-79; *Argonautica Orphica* 1270-97; hyginus: *Fabula* 14.
6. Apolonius Rhodius: iv. 1228-1460.
7. Hyginus: *a.g.e.*; Apollonius Rhodius: iv. 1461-95; Valerius Flaccus: vi. 317 ve vii. 422.
8. Tzetzes: *On Lycophron* 881; Apollonius Rhodius: iv. 1518-36.
9. Pindaros: *Pythian Odes* iv. 17-39 ve 255-61; Apollonius Rhodius: iv. 1537-1628; Sicilyalı Diodoros: iv. 56. 6; *Argonautica Orphica* 1335-6; Herodotos: iv. 179.
10. Apollodoros: i. 9. 26; Apollonius Rhodius: iv. 1639-93; *Argonautica Orphica* 1337-40; Lukianos: *On the Dance* 49; Sophokles, kritik – Apollonius Rhodius: iv. 1638.
11. Apollonius Rhodius: iv. 1765-72; Apollodoros: *a.g.e.*; *Argonautica Orphica.* 1344--8.
12. Pindaros: *Pythian Odes* iv. 252.
13. Herodotos: iii. 127.
14. Strabon: v. 2. 6 ve vi. 1. 1; Apollodoros: i. 9. 24; Apollonius Rodius: iv. 922.
15. Strabon: xi. 14. 12 ve 13. 10.

*

1. Ne Homeros ne de Apollonius Rhodius tarafından bütün detayları ile dile getirilen Metope efsanesi, Arne ve Antiope'nin konu edildiği hikâyeleri çağrıştırır. Görünen o ki Metope, mezarı başına oturan Kader Tanrıçası'nın resmedildiği ikondan ortaya çıkarılan bir karakterdir. Buna göre Kader Tanrıçası'nın el değirmeni, Varro'nun *Rerum rusticarum libri III* adlı eserinde belirttiği gibi etrafında tanrısal evrenin döndüğü çarktı. Söz konusu bu kurgu, Norse Edda'da Fenja ve Menja adlarındaki dişi devler tarafından, Hâkimlerde ise Tyrialı kör Güneş Tanrısı Samson tarafından döndürülmekteydi. Tahıl çarklarının (değirmenlerinin) tanrıçası olan Demeter ise bir yeraltı ilahıydı.

2. Herodotos'un anlatımında karşılaştığımız Aietes'in Yunanistan'a elçi gönderdiği şeklindeki olaylar kurgusunun gerçekliği ilk bakışta pek mümkün görünmemektedir. Bununla beraber yazarın esas dile getirmeye çalıştığı şey, Argivli prenses İo'nun Kolkhis'e bir histeri nöbetine yakalanarak değil

de kendisini bir düve kılığına sokarak kaçtığı şeklindeki fenomen olabilir. Buna göre, zaman içinde Mısırlılar tarafından İsis adıyla tanrılaştırılan İo, daha sonra Kolkhislilerin düzenlediği ani bir baskınla ele geçirilmiş ve yine aynı ülkeye satılmıştır. Yazar Kolkhisliler adıyla bilinen halkı, Asya'yı istila eden Firavun Sesostris'in askerlerinin soyundan gelen insanlar olarak betimlemektedir.

3. Üç Sirenler –Homeros bunların sayısının iki olduğunu ileri sürer– gerçekte Yer'in şarkı söyleyen kızlarıydılar. Bu daimonlar, kurbanlarına ait kafataslarının yığınlarla bulunduğu adalarının yemyeşil çayırlarına, söyledikleri şarkılarla büyülenen denizcileri davet etmekteydiler (*Odysseia* xii. 39-184). Kuş kadınlar şeklinde betimlenen bu canlılar, Galler mitolojisinde Bran ve diğer kahramanlar anısına yas tutan ve kısrak başlı Demeter'i sembolize eden Rhiannon'un Kuşları ile benzer birtakım özelliklere sahiptir. Sirenlerin üzerinde yaşadığı toprak parçası çok büyük bir olasılıkla Arthur Avalon gibi hayatını kaybeden krallara ait ruhların göç ederek yerleştiği kutsal bir mezar adasıdır. Dolayısıyla Sirenler hem kralın ardından göz yaşı döken rahibeler, hem de adayı mesken edinen kuşlardır; –Ölüm Tanrıçası'nın sadık hizmetkârları. Esasen bu daimonlar Olympos Çağı öncesindeki külte aittiler– bu nedenden ötürü Sirenlerin, Zeus'un kızları olan Müzler ile müzik yarışmasına girip kaybettikleri aktarılmıştır. Yaşadıkları muhtelif yerler arasında Paestum açıklarında bulunan Sirenusia Adaları; Capri ve "Sicilya'daki Peloros burnu yakınları" telaffuz edilmektedir (Strabon: i. 2. 12). Euripides'in hayatta olduğu tarihlerde mezarların üzerlerinde çok sayıda Siren yontusu görmek mümkündü (*Helen* 167). Genellikle "Sicimle bağlamak" anlamına gelen seirazein sözcüğünden türediği iddia edilen söz konusu kelime, akla daha yatkın olduğu haliyle eğer aynı sözcüğün "kurumak, kurutmak" anlamına gelen karşılığıyla kullanılmışsa bu durumda her iki Siren de, Yunanistan'daki otlakların yaz gündönümünde kuruduğu anlarda ortaya çıkan Tanrıça'nın iki kimliğini –Ante-vorta ve Post-vorta: Sırasıyla, yaptığı kehanetle yeni kralın kuracağı hükümranlığı için sabırsızlanan Tanrıça ile tahtını terk etmek zorunda kalan eski kral anısına göz yaşı döken Tanrıça– sembolize etmektedir. Sirenlerin denizkızı tasviri ise Klasik Çağ sonrasına ait olan bir kavramdır.

4. Kendisine, Ay Tanrıçası olan annesi tarafından hediye edilen Helios'a ait sığır sürüsü üç yüz elli baştan oluşmaktaydı. Tanrıya atfedilen gökyüzü boğasına ibadet eden Rodos ve Korinthli birçok koloni Sicilya'ya göç ederek buraya yerleşmiştir. Odysseus, Helios'u "Hyperion" adıyla tanımaktaydı.

5. Bir zamanlar çok büyük bir iç deniz olan ve neolitik dönemlerde yaşayan Atlantislilerin ülkesini de içine alan Tritonis Gölü o tarihten sonra gittikçe küçülmeye başlamış ve her ne kadar Klasik Çağ'a gelindiğinde hâlâ büyük bir coğrafyada varlığını sürdürmeyi başarmışsa da –coğrafyacı Skylaks bu-

nun yaklaşık 1260 kilometrekarelik bir alanı kapsadığını hesaplamıştır– günümüze gelindiğinde bir tuz bataklığına dönüşmekten kurtulamamıştır. Libya'nın hayvan derisi giyen Üçlü Tanrıçası Neith, aigisi ile Tanrıça Athena'yı çağrıştırır.

6. Oldukça sık karşılaşılan bir sonla, topuğundan bir yılanın sokmasıyla hayatını kaybeden Mopsos, Filistinli Diktynna'yı sembolize eden Derceto'nun konu edildiği efsanede de karşımıza çıkar. Teiresias'ın aynı adı taşıyan torunu olan bir diğer Mopsos ise Troya Savaşı'na tanık olmuştur.

7. Kaphauros bir Libyalı için oldukça tuhaf bir isimdir; kaphura "kafur" anlamına gelen Arapça bir kelimedir ve söz konusu bitki Libya'da yetişmez. Buradan hareketle mitologların coğrafyaya fazla hâkim olmadıkları yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkar.

8. Tunç adam Talos farklı karakterler atfedilen bir canlıdır: Kısmen bir gökyüzü boğası, kısmen sadece topuğundan yaralanabilen bir kutsal kral, kısmen de cire-perdue metoduyla şekil verilmiş bir illüstrasyon olarak betimlenmiştir.

9. Anaphe Adası'nda gerçekleştirilen su saçımı, Musevilere ait olan Tabernacles festivalinin doruk noktasını teşkil eden ve suyun bir tören alayıyla Siloam Gölünden getirilişini konu alan Söğüt Günü ritüelinde yapılan ibadetleri çağrıştırır. Aiginata'da gerçekleştirilen su yarışı da muhtemelen benzer bir seremonide yapılan bir ritüel olup Tabernacles, sonbahar bereket festivali olarak başlatılırdı. Talmud'a göre Phariseeler kadınların geleneksel "şuursuzluğunu" engellemeyi neredeyse imkânsız bulurlardı.

10. "Rengarenk görünümlü çakıl taşları", bir başka deyişle demir kristalleri günümüzde bile Elba Adası'ndaki varlığını korumaktadır.

11. Thetis, Argo gemisine Messina Boğazı girişindeki Planktai'den geçişinde rehberlik etmiş, aynı şekilde Tanrıça Athena da ona Boğaziçi girişindeki Planktai'den geçişine yardımcı olmuştur. Odysseus, Skylla ve Kharybdis arasındaki kanaldan geçerek bu iki geçişi kullanmaktan sakınmıştır. Batıda bulunan Planktai, bugünkü adıyla volkanik Lipari Adaları'na verilen isimdi.

12. Ar-Minni "Minni'ye ait olan dağlar" anlamına gelen Armenia'nın (Ermenistan), Boibe Gölünden gelip Argonautlara katılan Armenos ile hiçbir tarihsel bağı yoktur; Minni, Yeremya tarafından Babylon'la savaşmak görevlendirilmiştir (li. 27). Buna karşın anlaşıldığı kadarıyla Minni, Josephus'un Nuh Tufanı'nı aktarırken bahsettiği Minyas'ın kendisidir (*Antiquities* i. 1. 6). Minyalıların atası olan Tesalyalı Minyas, Ermenistan ve Tesalya arasında daha akla yatkın bir bağı gözler önüne serer.

155.
PELİAS'IN ÖLÜMÜ

Bir sonbahar akşamı Argonautlar, hafızalarına kazıdıkları Pagasai kıyılarına ulaştılar ama onları karşılayan kimse yoktu. Gerçekte, Argonautların hepsinin hayatını kaybettiği dedikodusu Tesalya'da günler önce konuşulmaya başlanmış, bunun üzerine Pelias'a da İason'un anne ve babası Aison ve Polymele ile birlikte Argo'nun yola çıkışından hemen sonra dünyaya gelen küçük çocukları Promakhos'u öldürmesi için telkinlerde bulunulmuştu. Kralın kendisini öldüreceğini gören Aison son bir dilekte bulunarak hayatına kendisinin son vermek istediğini söyledi ve isteği kabul edilince de boğa kanı içerek intihar etti. Kocasının gözleri önünde ölümüne tanık olan Polymele ise Promakhos'u acımasızca öldürüp beynini deşerek sarayın içine fırlatan Pelias'a lanetler okudu ve kendisini hançerleyerek ya da bazılarının dediği gibi bir iple asarak hayatına son verdi.[1]

b. Bu acı dolu hikâyeyi yalnız yaşayan bir balıkçıdan öğrenen İason, Argo'nun eve geri döndüğünü hiç kimseye söylememesi için ona telkinlerde bulundu ve hemen savaş konseyinin toplanmasına karar verdi. Argonautların tamamı Pelias'ın yaptıkları ile ölümü hak ettiği görüşünde birleşirken, İason'un İolkos'a ani bir saldırıda bulunma talebine Akastos karşı çıkarak babasına karşı gelmesinin mümkün olmadığını belirtti. Bunun üzerine diğer savaşçılar herkesin dağılıp evine gitmesinin ve gerektiğinde İason'un önderliğinde savaşa katılınanın daha mantıklı olacağını söyledi[illegible]. Gerçekten de İolkos'un sahip olduğu ordu Argonautlar gibi küçük bir birlik karşısında bozguna uğramayacak kadar güçlüydü.

c. Savaşçılar kendi aralarında tartışırlarken Medeia söz alarak tek başına şehri ele geçirebileceğini ileri sürdü. Buna göre Argo güvenli bir yere çekilerek saklanacak ve Argonautlar da İolkos'un sarayını rahatlıkla görebilecekleri ormanlık ve tenha bir kıyıda bekleyeceklerdi. Eğer bir müddet sonra sarayın çatısından sallanan bir meşale görürlerse bu, Pelias'ın öldüğü, şehir kapılarının açıldığı ve şehrin ele geçirilmeye hazır olduğu anlamına gelecekti.

d. Argonautlar Anaphe Adası'na demirlediklerinde Medeia burada Tanrıça Artemis'e ait oyma bir heykel bulmuş ve onu Argo'ya taşımıştı. Şimdi de sadık hizmetkârları olan tuhaf giysili on iki bakireyle birlikte İolkos'un sarayına doğru yola çıktı. Sırayla Tanrıça'nın heykelini taşıyan genç kızlarla birlikte şehrin kapılarına geldi. Bu sırada kendisini de yaşlı bir kocakarı kılığına sokmuştu. Nöbetçilerle karşı karşıya geldiğinde Medeia cırtlak bir ses tonuyla avazı çıktığı kadar bağırıp Tanrıça Artemis'in kanatlı yılanların çektiği arabasıyla gizemli Hyperborealıların ülkesinden İolkos'a iyi dileklerini sunmak için geldiğini söyledi. Bunun üzerine nöbetçiler bu tuhaf kadın ve on iki rahibesine karşı koymaya cesaret edemeyip kapıları açtılar. Konuklar çok geçmeden Mainadlara özgü histeri nöbetlerine kapılmış gibi şehrin sokaklarında dolaşmaya başladıklarında şehir sakinleri de onları izlemeye koyuldu.

e. Büyük bir korkuyla çabucak uykusundan uyanan Pelias, Tanrıça'nın kendisinden ne istediğini sordu. Medeia da krala dönerek Artemis'in, gösterdiği dindarlık sayesinde kendisine minnettar olduğunu ve ödül olarak kendisini gençleştirmeye karar verdiğini söyledi. Medeia'nın söylediklerine göre kral ancak bu şekilde tahtını bırakabileceği bir varise sahip olabilecekti; zira tahtın tek varisi olan Akastos, Libya kıyıları açıklarında bindiği geminin batmasıyla hayatını kaybetmişti. Pelias'ın bu anlatılanlar karşısında kararsız kaldığını gören Medeia, söylediklerinin doğruluğunu ispatlamak için, daha önceden kendisine verdiği yaşlılık görüntüsünü kralın gözleri önünde ortadan kaldırarak bir anda gencecik biri haline geldi ve Pelias'a dönerek, "İşte bu Artemis'in gücü" dedi. Medeia daha sonra son günlerini yaşadığı gözlerindeki çapaklardan anlaşılan yaşlı bir koçu yine kralın gözleri önünde on üç parçaya ayırıp kestiği parçaları bir kazanda kaynattı. Bu sırada Pelias'ın Hyperborea ülkesine ait olduğunu sandığı anadilindeki (Kolkhis) büyülü sözlerle Tanrıça Artemis'e kendisine yardım etmesi için yalvarmaya başladı ve çok geçmeden az önce parçalara ayırıp etlerini kaynattığı koçun yerine körpecik bir kuzu çıkageldi. Aslında bu da bir başka yanılgıydı, çünkü Medeia Tanrıça'nın heykelinin içine bu kuzuyu yerleştirmişti. Bütün bunlara tanık olduktan sonra Pelias'ın kendisine söylenen her şeye inanması fazla gecikmedi ve hemen kadının kendisini de gençleştirmesi için yatağına uzandı. Pelias yapılan büyü ile çok geçmeden derin bir uykuya dalarken Medeia da kralın kızları Alkestis, Evadne ve Amphinome'yi yanına çağırarak, az önce kendisinin koçu kestiği gibi babalarını kesip parçalara ayırmalarını, daha sonra da etlerini aynı kazanda kaynatmalarını istedi.

f. Kızlardan sadece Alkestis iyi bir amaç uğruna da olsa babasının kanını dökmeyeceğini kesin bir dille belirtti. Buna karşın Medeia, Evadne ve Amphinome'ye yaptığı büyünün diğer kanıtlarını gösterip onları ikna ederek genç kızların ellerindeki bıçakları babalarının vücuduna sokmalarını sağladı. Söy-

ledikleri aynen gerçekleştirildikten sonra Medeia, onlara birer meşale alıp sarayın çatısına çıkmalarını, ancak bu şekilde Ay'a dua edebileceklerini söyledi. Bu sırada Pelias'ın parçalanan vücudu kazanda kaynamaya bırakılmıştı. Saraydan bekledikleri sinyali alan Argonautlar bunun üzerine hiç vakit kaybetmeden İolkos'un sarayına yönelip hiçbir karşı koymayla yüz yüze gelmeden içeri girmeyi başardılar.

g. Tahtı ele geçiren İason, Akastos'un intikam almaya kalkışmasından korktuğu için krallıktan vazgeçtiği gibi, bir başka yerde daha varlıklı bir ülkeyi egemenliği altına almayı umduğu için de işlediği cinayetten dolayı İolka Meclisinin kendisine verdiği sürgüne gönderilme cezasına da hiçbir itirazda bulunmadı.[2]

h. Tüm bu anlatılanlara karşın bazı yazarlar Aison'un hayatına son vermeye zorlanmadığını ileri sürerken; vücudunda kuruyan kanları sihirli bir karışım hazırlayarak Aison'a verip onu yaşama döndüren Medeia, Makris ve Korkyra'da yaşayan Nympha kardeşlerine yaptığı gibi onu da gençliğine tekrar kavuşturmuş ve Aison'u güçlü kuvvetli bir delikanlı olarak Pelias'ın huzuruna çıkarmıştı. Pelias da gördükleri karşısında Medeia'ya inanmış ve aynı şekilde gençliğine tekrar kavuşmak istemişti. Ne var ki Medeia bu sefer diğerlerinden farklı büyüler yaparak Pelias'ın ıstırap içinde ölmesini sağlamıştı.[3]

i. Pelias onuruna ertesi gün düzenlenen cenaze oyunlarında Euphemos, iki atlı araba yarışını; Polydeukes, boks müsabakasını; Meleagros, cirit atma yarışını; Peleus, güreş müsabakasını; Zetes, kısa mesafe koşusunu; kardeşi Kalais, maraton koşusunu (bazı yazarlar bu koşuyu İphiklos'un kazandığını söylerler) ve nihayet Hesperidlerin Bahçesine yaptığı yolculuktan henüz dönüp oyunlara katılan Herakles de diğer dövüş müsabakalarının hepsini kazandı. Ne var ki oyunlar sırasında talihsiz bir olay da yaşandı. Herakles'in arabacısı olan İolaos'un kazandığı dört atlı savaş arabaların yarışı sırasında Sisyphos'un oğlu Glaukos'un atları, Aphrodite'in hippomanes ile onları delirtmesi nedeniyle parlayıp Glaukos'u parçalara ayırdılar.[4]

j. Pelias'ın kızlarına gelince; Alkestis uzun süre önce kalbini kaptırdığı Pheraili Admetos ile evlendi. Evadne ve Amphinome ise erkek kardeşleri Akastos tarafından ülkeden kovulup Arkadya sınırları içerisindeki Mantinea'ya sürgüne gönderildiler. Her ikisi de günahlarından arındırıldıktan sonra mutlu evlilikler yaptılar.[5]

1. Sicilyalı Diodoros: iv. 50. 1; Apollodoros: i. 9. 16 ve 27; Valerius Flaccus: i. 777.
2. Apollodoros: i. 9. 27; Sicilyalı Diodoros: iv. 51. 1-53. 1; Pausanias: viii. 11. 2; Plautus: *Pseudolus* iii. 868; Cicero: *De Senectute* (Yaşlılık Üstüne) xxiii. 83; Ovidius: *Metamorphoses* vii. 297-349; Hyginus: *Fabula* 24.

3. *Hypothesis* to Euripides's *Medea*; Kritik – Euripides: *Atlılar* 1321; Ovidius: *Metamorphoses* vii. 251-94.
4. Pausanias: v. 17. 9; Hyginus: *Fabula* 278.
5. Sicilyalı Diodoros: iv. 53. 2; Hyginus: *Fabula* 24; Pausanias: viii. 11. 2.

*

1. Girit ve Mykeneliler bol su ile karıştırdıkları boğa kanını, ağaçlara ve mahsule bereket getirmesi için bir sihir olarak kullanırlardı. Saf kanın içilmesi ise Toprak Ananın rahibesine özgü bir şeydi; yalnızca o içtiği bu kandan zehirlenmeme ayrıcalığına sahipti.

2. Klasik Çağ mitologları Medeia'nın ne kadar başarılı bir sihirbaz ya da şarlatan olduğu ve yaptığı büyülerin ne derece dahiyane olduğu konusunda karar vermekte oldukça zorlanmışlardır. Hayata tekrar dönmede önemli bir yere sahip olan kazanlar Kelt mitolojisinde oldukça yaygın bir şekilde işlenmiş olup, bir İngiliz tanrıçası anlamına gelebilecek şekilde Medeia'nın bir Hyperborealı gibi davranması da sırf bu yüzdendir. Burada ima edilen dini teori göründüğü kadarıyla, yaz gündönümünde siyah bir koç maskesi takmış olan kutsal kralın dağın zirvesinde öldürülüp vücudundan kesilen parçalarla rahibelerin yemesi için bir çorba hazırlandığı şeklindedir. Bu inanışa göre rahibeler kralın etlerini yiyerek, bir sonraki yavrulama mevsiminde onun tekrar hayata dönmesi için ruhunun içlerinden birine geçmesini sağlamaktaydı. Phriksos'un bu yazgıdan kurtulmak için verdiği mücadele, Argonaut seferinin esas nedenini oluşturmaktaydı.

3. Medeia'nın hem Yer hem de Ay Tanrıçası olması nedeniyle kendisine ait olan yılanların çektiği araba, kanatları olduğu halde tasvir edilmiştir; yılanlar yeraltı canlılarıdır. Ayrıca Medeia triadda, babaları Pelias'ın ölümüne neden olan üç kızı temsil eden Persephone, Demeter ve Hekate kimliğine sahip biri olarak karşımıza çıkar. Güneş-Kralın kendisini kibar bir dille arabasına davet eden Ay Tanrıçası ile evlenmesi şekildeki teori, ataerkil yaşam düzeninin kuvvetli bir biçimde benimsenmesi ile değişmiş ve Klasik Çağ'a gelindiğinde yılanların çektiği araba tartışmasız bir şekilde Helios'un kontrolüne bırakılmıştır. Medeia ve Theseus'un konu edildiği sonraki çağlara ait mitte ise Güneş Tanrısı, ölüm tehlikesi ile karşı karşıya kalan torunu Medeia'ya arabasını sadece ödünç olarak vermiştir. Ramayana'nın Hint Yer Tanrıçası da benzer bir şekilde yılanların çektiği bir arabaya binmekteydi.

4. Anlaşıldığı kadarıyla Kallimakhos, kadın avcı Kyrene'yi Pelias onuruna düzenlen cenaze oyunlarında koşu yarışmasının galibi olarak onurlandırmıştır.

156.
MEDEİA'NIN EPHYRA'YA GELİŞİ

İlk olarak Boiotia sınırları içerisindeki Orkhomenos'u ziyaret eden İason, burada altın postu Laphystialı Zeus tapınağına astıktan sonra Argo'yu Korinth Boğazı'na demirleyerek onu Deniz Tanrısı Poseidon'a atfetti.

b. Medeia, Aietes'in hayatta kalan tek çocuğu olması nedeniyle Korinth tahtının vesayetine sahipti. Zira Aietes, hâkimiyet kurduğu bu ülkeden göç edip Kolkhis'e yerleştiğinde tahtı Bunos'a bırakmış, sonraki tarihlerde de Marathon'un (Marathon kendisini "Zeus'un Oğlu" olarak görmekteydi) oğlu Korinthos şehrin hâkimiyetini zorla ele geçirmişti. O sıralarda ise Korinthos hayatını kaybetmiş ve boş kalan tahta da çok geçmeden Medeia talip olmuştu. Korinthliler İason'un kral olmasına karşı çıkmayınca, Argonautların önderi tam on yıl boyunca ülkeyi bolluk ve mutluluk içinde yönetti. Ancak günlerden bir gün İason, tahta geçebilmesi için Medeia'nın Korinthos'u zehirleyerek öldürdüğünü öğrendiğinde Medeia'ya ayrılmak istediğini söyleyip Kral Kreon'un kızı Thebaili Glauke'ye talip oldu.

c. İşlediği cinayeti inkar etmeyen Medeia, kocasının verdiği bu karar karşısında ona Aia'da bütün tanrılar üzerine ettiği bağlılık yeminini hatırlattı. Buna karşın İason da zorla yapılmış bir yeminin asla geçerli olamayacağını söylediğinde Medeia, Korinth tahtına da kendisi sayesinde çıktığını söyleyip kocasına meydan okudu. İason'un buna cevabı sert oldu ve eşine dönerek, "Söylediklerinde haklısın, ancak bu süre içinde Korinthliler senden çok bana saygı göstermeleri gerektiğini öğrendiler" dedi. İason'un kararında ısrar ettiğini gören Medeia onun isteklerini kabul etmiş gibi görünüp Glauke'ye prensesler aracılığıyla bir düğün hediyesi gönderdi; evli kaldıkları on yıl boyunca yedi erkek yedi de kız çocukları olmuştu. Ne var ki Glauke, altın bir taç ve uzun beyaz bir kaftandan oluşan hediyeleri üzerine geçirir geçirmez –her ne kadar onları alelacele sarayın çeşmesinde suya soktuysa da– etrafındaki her şey bir anda alev alev yanmaya başladı. Çok geçmeden kızının yardımına ko-

şan Kreon da dahil olmak üzere sarayda toplanan seçkin Thebaili konukların hepsi çıkan yangında hayatını kaybetti. İçlerinden sadece İason bir pencereden aşağı atlayarak hayatını kurtarmayı başarabildi.

d. Bu sırada Medeia'nın verdiği mücadeleyi taktirle karşılayan Zeus, genç kadına oracıkta kalbini kaptırdı ve hemen kur yapmaya başladı. Ne var ki bütün çabalarına rağmen Medeia'yı baştan çıkaramadı. Olan biteni izleyen Hera, Medeia'nın hafifliği karşısında ona dönerek, "Eğer çocuklarını tapınağımdaki kurban sunağına bırakırsan onların hepsine ölümsüzlük ayrıcalığını bahşederim" dedi. Medeia kendisine söylenenleri yerine getirdikten sonra tahtı Sisyphos'a bırakarak, büyükbabası Helios'a ait kanatlı yılanların çektiği arabası ondan ödünç alıp ülkeden uzaklaştı.[1]

e. Medeia'nın İason'dan dünyaya getirdiği kızlardan bir tek Eriopis'in ismi hafızalarda kalmıştır. Pelion Dağı'nda Kheiron tarafından büyütülüp eğitilen ve bazen babasının Aigeus olduğu söylenen büyük oğlu Medeios ya da Polyksenos daha sonra Medeia şehrinin kralı oldu.[2] Medeia'nın Mermeros, Pheres ya da Thessallos, Alkimedes, Tisander ve Argos adlarını taşıyan oğullarının hepsi de, Kreon ve Glauke'nin öldürülmesine öfkelenen Korinthliler tarafından yakalanıp taşlanarak öldürüldüler. O gün bugündür işlenen bu cinayetin yası tutulmaya devam edildi: Baştan aşağıya siyahlar giyinen ve saçları kazınan yedi erkek ve genç kız cinayetin işlendiği Yükseklerdeki Hera tapınağına giderek burada bir yıl boyunca dururlardı.[3] Delphoi Kâhini'nin uyarısıyla hayatlarını kaybeden çocuklara ait cesetler tapınakta toprağa verilirken, ruhlar da Hera'nın söz verdiği gibi ölümsüzlük ayrıcalığına erişti. Bazı yazarlar İason'un bu cinayete göz yumduğunu ile sürüp onu suçlasalar da, çocuklarına olağanüstü bir tutkuyla bağlanan Medeia'nın bu davranışları ile eşini çılgına çevirdiğini de kaydederler.[4]

f. Korinthlilerin cinayetin kendilerine mal edilmemesi için on beş gümüş sikke rüşvet olarak verdiği oyun yazarı Euripides'in özellikle yanlış yönlendirdiği bir grup yazar ise Medeia'nın iki oğlunu bizzat kendisinin öldürdüğünü, geri kalanların ise sarayda yakılan ateşte hayatlarını kaybettiklerini ileri sürerler.[5] Buna göre katliamdan sadece, o sırada annesinin elinden kaçmayı başaran ve büyüdüğünde İolkos tahtına geçip Tesalya'ya ismini veren Thessallos ile Pheres sağ kalmayı başarmıştı. Sonraki devirlerde Pheres'in oğlu Mermeros büyükannesi Medeia'nın zehir hazırlamadaki yeteneğine kalıtsal yolla sahip olacaktı.[6]

1. Eumelos: *Fragmanlar* 2-4; Sicilyalı Diodoros: iv. 54; Apollodoros: i. 9. 16; Ovidius: *Metamorphoses* vii. 391-401; İskenderiyeli Hephaistionos: ii; Apuleios: *Altın Eşek* i. 10; Tzetzes: *On Lycophron* 175; Euripides: *Medea*.
2. Hesiodos: *Theogonia* 981; Pausanias: ii. 3. 7 ve iii. 3. 7; Hyginus: *Fabulae* 24 ve 27.

3. Apollodoros: i. 9. 28; Pausanias: ii. 3. 6; Aelianus: *Varia Historia* v. 21; Kritik – Euripides: *Medea* 9 ve 264; Philostratos: *Heroika* xx. 24.
4. Sicilyalı Diodoros: v. 55; Kritik – Euripides: *Medea* 1387.
5. Kritik – Euripides: *a.g.e.*; Hyginus: *Fabula* 25; Euripides: *Medea* 1271; Servius – Vergilius: *Bucolica* viii. 47.
6. Sicilyalı Diodoros: iv. 54; Homeros: *Odysseia* i. 260.

*

1. Medeia'nın sahip olduğu çocuklar, Titan tanrı ve tanrıçalarının sayısını akla getirmekle birlikte, Hera'nın Tapınağına kapatılan on dört erkek ve kızdan oluşan gençler muhtemelen kutsal ayın ilk yarısındaki tek ve çift günleri sembolize etmekteydi.

2. Glauke'nin ölümü, Lukianos'un Hieropolis'de tasvir ettiğine benzer bir şekilde (*On the Syrian Goddess* 49) Hera Tapınağındaki büyük yangını resmeden ikondan esinlenilerek kaleme alınmıştır. Buna karşın Glauke anlaşıldığı kadarıyla kurbandan ziyade büyük yangın ile ritüel banyosu olan kuyuyu kontrolü altına alan bir rahibedir. Lukianos'un açıklamalarına bakılırsa, her ne kadar başta Athena olmak üzere diğer tanrıçaların vasıflarına sahip olsa da Suriyeli tanrıça kesinlikle Hera'nın kendisidir (*a.g.e.* 32). Efsanede adı geçen Eriopis ("büyük gözlü") inek gözlü Hera'yı; Glauke de ("baykuş") baykuş gözlü Athena'yı sembolize etmektedir. Lukianos'un tanıklık ettiği tarihlerde evcil hayvanlar, Hieropolis tapınağında hazırlanan ağaç yığının üzerine atılarak canlı canlı yakılmaktaydı. Buna karşın Medeia'nın on dört çocuğunun ölümü ve onların anısına düzenlenen matem ritüelinden anlaşılan başlangıçta insan kurban edildiği şeklindedir. Korinth'de düzenlenen İsthmia Oyunları'na başkanlık eden Giritli tanrı Melikertes, "şehrin koruyucusu" Phoinikialı Herakles olarak da bilinen ve adına Kudüs'te çocukların canlı canlı gömülerek öldürüldüğü Melkarth'dır (*Levililer* xviii. 21 – xx. 2; 1. *Krallar* xi. 7; 2. *Krallar* xxiii. 10; *Yeremya* xxxii. 35). Kutsallığı kabul edilen ve Oita Dağı'ndaki cenaze ateşine kendini atan Herakles'i tanrılaştırdığı gibi ölümsüzlük ayrıcalığı ile ilişkilendirilen ateş, söz konusu efsanede de yakılmış ve söndürülmüştür.

3. Barbarlığın bir göstergesi olan çocuk kurban etme ritüellerinin İason ile Medeia mı yoksa Korinthliler tarafından mı yerine getirildiği sorunu Medeia'nın, Melikertes'in annesi İno ile özdeşleştirilmekten vazgeçildiği tarihlerin hemen sonrasında önemli bir sorun halini almıştır. Şarap Tanrısı Dionysos onuruna yapılan Atina festivalinde ödül kazanan herhangi bir tiyatro oyunun çok geçmeden dini bir yetke kazandığı göz önünde bulundurulduğunda, şu anki haliyle insanlarda şüphe uyandıran söz konusu efsanenin değiştirilmesi karşısında muhtemeldir ki Korinthliler Euripides'e yüklü yardımlarda bulunmuşlardır.

4. Hera'nın İason'a duyduğu sevgiye benzer bir şekilde Zeus'un da Medeia'ya duyduğu ilgi (Homeros: *Odysseia* xii. 72; Apollonius Rhodius: *iii.* 66), "Zeus" ve "Hera"nın Korinthli kral ve kraliçelere atfedilen unvanlar olduğunu gösterir. Korinthos, Marathon'un oğlu olmasına rağmen aynı zamanda "Zeus'un oğlu" olarak da betimlenmiştir. Marathon'un babası Epopeus ("her şeyi gören") ise Zeus'la birlikte aynı kadınla evlenmiştir (Pausanias: ii. 1. 1; Asios: *Fragman* 1).

157.
MEDEİA'NIN SÜRGÜNE GÖNDERİLMESİ

Medeia ilk olarak Thebai'ye, kendisini İason'a karşı koruyacağına söz veren Herakles'in yanına sığındı ve cesur savaşçının kendi çocuklarını öldürmesine neden olan deliliğine çare bulmayı başardı. Ne var ki Thebaililer, genç kadının bir zamanlar öldürdüğü Kreon'un kendi kralları olması nedeniyle onu içlerinde barındırmaya yanaşmadılar. Bunun üzerine Medeia, kendisiyle evlenmek isteyen Kral Aigeus'un yanına Atina'ya gitti. Ancak burada da Theseus'u zehirlemeye kalkıştığı için kovulunca, kendisine hâlâ Tanrıça Angitia adıyla ibadet eden Marrubialılara yılan büyüsünü öğrettiği İtalya'ya doğru gitmek zorunda kaldı.[1] Giritli İdomeneus'un hakem olduğu ve Thetis ile rekabet ettiği güzellik yarışmasından başarısızlıkla ayrılan Medeia, kısa süren bu Tesalya macerasından sonra adı günümüze kadar ulaşamayan ancak Medeios'un gerçek babası olduğu söylenen Asyalı bir kralla evlendi.

b. Bir müddet sonra amcası Perses'in tahtı Aietes'in elinden zorla aldığını öğrenen Medeia, yanında Medeios olduğu halde Kolkhis'e geldi. Medeios, Perses'i öldürüp Aietes'in tekrar kral olmasını sağladı ve Medeia'yı da içine alacak bir şekilde Kolkhis'in sınırlarını genişletmeyi başardı. Bununla birlikte bazı yazarlar bu süre içinde Medeia ve İason'un barışıp birlikte Kolkhis'e gittiğini ileri sürmüş olsalar da, Medeia'nın hayatının birçok tragedya yazarının abartılı hayal gücü sayesinde haddinden fazla maniple edilip çarpıtıldığı mutlaktır.[2] Gerçek olan şu ki, tanrılar üzerine Medeia'ya bağlılık yemini eden İason, daha sonra verdiği bu sözden dönünce onların sevgisini kaybetti ve o günden sonra hayatı boyunca herkesin nefretle baktığı biri olarak bir şehirden diğerine gezip durdu. Yaşamının son günlerinde Korinth'e bir kez daha gelip Argo'nun gölgesinde oturdu ve uzun süre bir zamanlar yaşadığı zaferleri, başına gelen felaketleri düşündü. Sonunda dayanamayıp kendisini tam pruvadan asmak üzereyken direk yerinden sökülüp üzerine düştü ve İa-

son maceralarla dolu hayatını oracıkta kaybetti. Poseidon, yaşananlardan dolayı tamamen masum olan Argo'nun direğini yıldızlar arasına koydu.[3]

c. Medeia'ya gelince, ünlü büyücü sonsuza dek yaşadı ve ölümsüzlük ayrıcalığına kavuşarak Elysia Ovası'nda saltanatına devam etti. Bazı yazarların ünlü savaşçı Akhilleus'un burada Helen'le değil de Medeia'yla evlendiğini ileri sürerler.[4]

d. Phriksos'a verdiği ceza nedeniyle Argonaut Seferinin yapılmasına neden olan Athamas ise, Laphystialı Zeus Kâhini'nin isteği doğrultusunda bağışlanabilmesi için Orkhomenos'da tam öldürülmek üzereyken, o sırada Aiaia'dan henüz dönen torunu Kytisoros tarafından kurtarıldı. Ne var ki bu davranış Zeus'u öfkelendirdi ve Zeus o günden sonra Athamas'ın soyundan gelen herhangi bir kişinin Şehir Meclisine girmesini yasakladı ve uymayanların ise ölümle cezalandırılacağını bildirdi. Günümüzde bile Zeus'un koyduğu bu yasağa uyulduğu görülmektedir.[5]

e. Argonautların ülkelerine dönüşü birçok hikâyenin ortaya atılmasına neden olmuştur. Ancak bunların arasında didaktik olanı Argo'nun dümencisi olan Büyük Ankaios'un konu edildiği hikâyedir. Anlatılanlara göre Argonaut Seferi öncesinde günlerden bir gün kâhin Ankaios'a gelerek kendi elleriyle diktiği asmalardan elde edilen şarabı tatmaması konusunda onu uyarmıştı. Ne var ki onlarca zorluğun ve tehlikenin üstesinden gelmeyi başaran Ankaios, Tegea'daki sarayına ulaştığı gün, uşaklarından birinin hasat edilen ilk üzümlerden şarap yaptığını ve içkinin kralın tatması için bekletildiğini öğrendi. Bunun üzerine Ankaios şarabı denemek üzere dudaklarına götürdü ve kehanetin yanlışlığını kanıtlamak için de kâhini yanına çağırttı. Kâhin tam bu sırada krala dönerek, "Majesteleri, dudağınız ile kupanın üzerinde bulunan damlalar uğursuzluğun işaretidir" dedi. Kâhin henüz sözlerini bitirmemişti ki uşaklardan biri hızla içeri girdi ve "Saygıdeğer efendimiz, bir yabandomuzu üzüm bahçesine girip asmaları yok ediyor" diye bağırdı. Ankaios'un domuz mızrağını eline geçirmesiyle dışarı çıkması bir oldu. önceden bildirildiği gibi kralın, çalılıklara gizlenen yabandomuzunun saldırısına uğrayıp hayatını kaybetmesi uzun sürmedi.[6]

1. Sicilyalı Diodoros: iv. 54; Apollodoros: i. 9. 28; Plutarkhos: *Theseus* 12; Servius – Vergilius: *Aeneis* vii. 750.
2. İskenderiyeli Hephaistionos: v; Sicilyalı Diodoros: iv. 55-66. 2; Hyginus: *Fabula* 26; Justin: xlii. 2; Tacitus: *Historiaea* vi. 34.
3. Sicilyalı Diodoros: iv. 55; Kritik – *Hypothesis* of Euripides's *Medea*; hyginus: *Poeticon Astronomicon* xxxvi.
4. Kritik – Euripides: *Medea* 10 ve Apollonius Rhodius: iv. 814.
5. Herodotos: vii. 197.
6. Kritik – Apollonius Rhodius: i. 185.

*

1. Demeter'in Yer Tanrıçası olarak kendisine yer bulduğu bir Attika kültü, Medeia'nın Atina'da kalışını konu eden hikâyenin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Benzer birçok külte de ünlü büyücünün Tesalya, Thebai ve Küçük Asya'ya yaptığı ziyaretler anlatılmış olmasına karşın, Marrubialıların, yılan büyüsünde oldukça usta olan Psylialıların yaşadığı Libya'dan İtalya'ya göç ettikleri olası bir durumdur (Plinius: *Naturalis Historia* vii. 2). Medeia'nın, yeniden diriliş kazanını yöneten ve bu şekilde kahramanlara tekrar hayat vererek onları dünyaya gönderme ayrıcalığına sahip bir tanrıça olarak Elysia Ovası'nda kurduğu hükümranlık akla yatkın bir fenomendir. Helen ("ay") de çok büyük bir olasılıkla Medeia'nın sahip olduğu unvanlardan birisidir.

2. Göründüğü kadarıyla Kahramanlık Çağı'nda Orkhomenos kralı hükümranlık süresinin sonuna geldiğinde Laphystion Dağı'na götürülüp kurban edilmekteydi. Söz konusu kral aynı zamanda, Laphystialı Zeus'un sadık hizmetkârından olan bir rahipti ve bu görev Minya klanında anaerkil geleneklere göre el değiştirmekteydi. Ayrıca Herodotos'a göre bu klanın şefi Pers Savaşlarının meydana geldiği tarihlerde bile kurban edilmek üzere istendiği zaman Şehir Meclisine katılırdı. Buna karşın hiç kimse bu çağrılara uyması için onu zorlamıyordu. Herodotos'un ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla, veba ya da kıtlık gibi felaketlerde kral şahsen bunlara katılmak zorunda kalıyor, diğer durumlarda ise kendisini temsilen yerine vekilini gönderiyordu.

İason ve Ankaios'un ölümlerini konu alan efsaneler aşırı şöhretin, refahın ve kibirin nelere yol açtığını vurgulayan ve oldukça yaygın olarak karşılaştığımız hikâyelerdendir. Yine de Ankaios kendi ülkesinde asillere yakışır bir şekilde karşı koyduğu bir yabandomuzunun saldırısıyla hayatını kaybederken İason, Bellerophon ve Oidipus gibi bir şehirden diğerine dolaşıp duran, insanlar tarafından nefretle anılan ve bir kaza sonucu ölüp giden bir karakter olarak tasvir edilmiştir. İason'un egemenlik kurduğu İsthmos'da Pharmakos için öngörülen son, kayalıklardan aşağı atıldıktan sonra denizde kendisini bekleyen bir tekne tarafından kurtarılıp kötü talihini de beraberine alıp uzaklara götüren kimliği belirsiz bir dilencinin yaşamı şeklindedir.

3. Bildiğim kadarıyla Sir İsaac Newton, Zodyak ile Argonaut seferi arasında bir ilişkinin varlığına dikkat çeken ilk kişidir. Belki de anlatılan bu efsane Aleksandria'da Zodyak İşaretlerinin tesiri altında kalmıştır: Phriksos, Koçu; Aietes, Boğaları; Dioskurlar, Tanrısal İkizleri; Rhea, Aslanı; Alkinoos, Teraziyi; Aigina, Sucuları; Herakles, Okçuyu; Medeia, Bakireyi ve Keçi de Lemnos Adası'nda yaşanan aşk kaçamaklarını anlatır bir biçimde Şehveti temsil ediyor olabilir. Mısır'a özgü Zodyak İşaretlerinin kullanılmasıyla eksik olan öğeler de yerlerini bulmuşlardır: Yılan, Akrebe; yeniden dirilişin simgesi olan bokböceği de Yengece karşılık gelmekteydi.

158.
TROYA'NIN KURULUŞU

Troya'nın kuruluşunu anlatan hikâyelerden birine göre, kıtlığın kol gezdiği tarihlerde Girit halkının üçte birlik bir kısmı Prens Skamandros öncülüğünde bir koloni kurmak için ülkelerinden ayrılmıştı. Bu göçmenler Phyrigia'ya ulaştıklarında deniz kıyısına kamp kurdular. Hamaksitos şehrinin yakınlarında olan bu yer, Giritli Zeus onuruna İda adını verdikleri dağın da fazla uzağında değildi.[1] Günlerden bir gün tanrı Apollon onlara görünerek, eğer gecenin kör bir karanlığında topraktan doğan düşmanları tarafından saldırıya uğrarlarsa, saldırının gerçekleştiği yere yerleşmeleri öğüdünde bulundu. Gerçekten de aynı gece açlıktan kırılmak üzere olan yüzlerce tarla faresi çadırları basarak başta yay sırımları ve deriden yapılan kalkan askıları olmak üzere Giritlilerin yenilebilecek ne kadar savaş aleti varsa hepsini talan ettiler. Kehanetin gerçekleştiğini anlayan Skamandros burada yolculuğuna son vererek Sminthia, Apollon onuruna bir tapınak inşa etti (tapınağın hemen yanına da Sminthion şehri kuruldu). Skamandros'un Nympha İdaia ile evlenip Teuker adında erkek bir çocuğunun dünyaya gelmesinden sonra Giritliler, Apollon'un yardımıyla yeni komşuları olan Bebrykialıları bozguna uğratmayı başardılar. Ne var ki savaş sırasında Skamandros, o günden sonra ismiyle anılmaya başlanan Ksanthos Nehri'ne atlayarak hayatına son verdi. Babasının ölümünden sonra da, halkına ismini veren Teuker başa geçti. Ancak bazı yazarlar bizzat Teuker'in Giritli göçmenlere kumandanlık ettiğini öne sürerler. Buna göre Giritliler Phyrigia'ya ulaştığında Kral Dardanos onları dostça karşıladı ve Teuker'i kızı ile evlendirerek halkına Teukrialılar ismini verdi.[2]

b. Teukrialıların Girit'ten geldiğini inkar eden Atinalılar ise bundan tamamen farklı bir başka hikâye anlatırlar. Buna göre sanıldığı gibi Giritli değil de Trois'in tebaasından olan Teuker, Atina'yı terk edip Phyrigia'ya yerleşmiş ve burada, Zeus'un Pleiadlardan Elektra ile yaşadığı ilişkiden dünyaya gelen ve aslen Arkadya sınırları içerisinde yaşayan Pheneuslu oğlu Dardanos tarafın-

dan dostça karşılanmıştı. Söz konusu hikâyenin doğruluğunu kanıtlamak için de hem Teukria, hem de Atina kraliyet ailelerinin şecerelerinde Erikhthonios'a yer verilmesine vurgu yapılır.[3] Atinalıların iddiasına göre Dardanos, Pallas'ın kızı Khryse ile evlenmiş ve bu evlilikten İdaios ve Deimas adlarında iki erkek çocuk dünyaya gelmişti. Bu çocuklar Atlas'ın kurmuş olduğu Arkadya krallığında bir süre hükümranlık kurduktan sonra Deukalion Tufanının sebep olduğu felaketler nedeniyle birbirlerinden ayrılmak zorunda kalmışlardı. Kardeşlerden Deimas Arkadya'da kalırken, İdaios babası Dardanos'la birlikte koloniler kurup yerleştikleri ve o günden sonra Dardania adıyla anılan Samothrake'ye göç etti. Bu sırada Khryse, Dardanos ile evlenirken çeyiz olarak yanında, aynı zamanda rahibesi de olduğu Büyük Tanrıların imajlarını da getirmişti. Dardanos, Samothrake'ye yerleştikten sonra Tanrıların gerçek isimlerini saklı tutmak kaydıyla onların kültünü yerli halka tanıttı. Ayrıca seremonilerde gerekli olan ritüellerin yerine getirilmesini sağlamak için de Salia Rahipler Okulunu kurdu. Sözü edilen bu ritüeller Giritli Kuretaların yaptıklarının bir benzeriydi.[4]

c. Kardeşinin ölümünden duyduğu derin acı nedeniyle İason, Dardanos'u ülkesinden kovdu. Dardanos, ağırlık olarak dört taşın konulduğu ve havayla şişirilen bir deri parçasından ibaret olan salıyla tek başına denizi aşarak Troas'a ulaştı. Teuker burada onu dostça karşıladı ve komşu kabilelerden birkaçıyla yapacağı savaşta kendisine yardım etmesi koşuluyla kızı Bateia'yı onunla evlendireceğine ve ülkenin bir kısmını ona bırakacağına söz verdi. Buna karşın bazı yazarlar Bateia'nın Teuker'in halası olduğunu ileri sürerken diğer bir grup yazar ise onun söylendiği gibi Teuker'in öz kızı olduğunu dile getirir.[5]

d. Dardanos başlangıçta, şu anki Troya ya da İlion'un bulunduğu ovadaki Ate tepesine bir şehir kurmaya karar vermişti. Ne var ki Phyrigialı Apollon onu uyararak şehri buraya kurması durumunda her türlü belanın insanlarına sonsuza dek musallat olacağını söyleyip onu uyarınca Dardanos bu kez İda Dağı'nın alt yamaçlarındaki bölgeye Dardania adını verdiği şehri inşa etti.[6] Teuker'in ölümünden sonra da krallığın geri kalanını ele geçirip buraya kendi adını verdikten sonra birçok Asya kavmini hâkimiyeti altına alarak ülkenin sınırlarını genişletti ve Trakya, hatta daha da uzak bölgelere koloniler gönderdi.[7]

e. Tüm bunlar olurken Dardanos'un küçük oğlu İdaios, babasının yolculuğu sırasında onu takip etmiş ve babasının sonraları burada yaşayan halka Samothrake Mysterionlarını öğreteceği kutsal emanetleri de beraberinde getirmişti. Daha sonra yapılan kehanette, Khryse'nin çeyizinin Tanrıça Athena'nın koruması altında kaldığı sürece kurmak üzere olduğu şehrin hiçbir zaman ele geçirilemeyeceği ona bildirilmişti.[8] Ölümünden sonra kral, İlion ve

Tros köylerinin birleşip bir şehir haline dönüşmesinden önce Dardania adıyla bilinen Troya sınırları içerisindeki bir bölgeye gömüldü. Babasının ardından İdaios, bazı yazarların ismini verdiğini ileri sürdükleri İdaia Dağları'na yerleşti ve burada Tanrıların Phyrigialı Annesi kültünü ihdas edip Tanrıça'nın Mysterionlarını halka benimsetmeyi başardı.[9]

f. Latin efsanesine göre İason'un babası Tyrrhenialı Prens Korythos; ikiz kardeşi ise Zeus'un Korythos'un eşi Elektra ile birlikteliğinden dünyaya gelen Dardanos idi. Etrurya'dan göç eden kardeşler kutsal emanetleri aralarında bölüştükten sonra İason Samothrake'ye, Dardanos ise Troas'a gitti. Dardanos bir süre sonra, bütün Tyrrhenialıları geldikleri yerlere geri göndermek isteyen Bebrykialılar ile çetin bir savaşa girmek zorunda kaldı. Savaş meydanında miğferini kaybeden Dardanos, o sırada geri çekilmekte olan askerlerini yeniden bir araya getirerek onu bulmaları emrini verdi ve bu kez askerler düşmanları karşısında zafere ulaştılar. Kral savaşın geçtiği yerde hemen bir şehir inşa ederek babasına ait olan miğferin (korys) anısına buraya Korythos adını verdi.[10]

g. İdaios'un, Erikhthonios ve İlos ya da Zakynthos adlarında kendisinden büyük iki erkek kardeşi, Phineus'un ikinci eşi olan İdaia adında da bir kız kardeşi vardı. Kardeşlerden Erikhthonios babası Dardanos'un ölümünden sonra tahta geçince Simoneis'in kızı Astyokhe ile evlendi ve bu evlilikten Tros adını verdiği erkek bir çocuğu oldu.[11] Aynı zamanda Giritli bir kral olarak da tanıtılan Erikhthonios, Boreas'ın bile kalbini kaptırdığı üç bin kısrağıyla dönemin en zengin adamı haline geldi. Ölümünden sonra ise başa geçen Tros, yalnızca Troya'ya değil, aynı zamanda tüm Troas'a kendi adını verdi. Skamandros'in kızı Kallirrhoe ile yaptığı evlilikten Küçük Kleopatra, Küçük İlos, Assarakos ve Ganymedes dünyaya geldi.[12]

h. Tüm bunlar olurken Erikhthonios'un kardeşi İlos da Phrygia'ya gitmiş ve şehre ulaştığında henüz devam etmekte olan oyunlara katılarak güreş müsabakasını kazanmıştı. Kendisine ödül olarak elli erkek ve elli bakire kız verilmişti. Ayrıca Phrygia Kralı da (adı günümüze ulaşamamıştır) ona benekli bir inek hediye ederek onu takip etmesini ve nerede yorgunluktan bitap düşüp yatarsa oraya bir şehir inşa etmesini öğütledi. Kendisine söylenilenleri aynen yerine getiren İlos, Ate tepesine gelindiğinde ineğin yattığını görünce İlion adı verilen şehri burada inşa etti. Babası Dardanos'a bildirilen kehanet nedeniyle de şehri kurarken hiçbir takviyede bulunmadı.* Buna karşın bazı yazarlar İlos'un takip ettiği hayvanların kendisine ait olan Mysia inekleri olduğunu ve tavsiyenin bizzat tanrı Apollon tarafından yapıldığını iddia ederken, diğer bir grup yazar ise İlion'u Lokrialı göçmenlerin kurduğunu ve bu halkın ülkelerindeki Phrikonis Dağı'nın ismini Troya sınırları içerisinde bulunan Kyme Dağı'na verdiğini ileri sürmektedir.[13]

i. Sıra şehrin sınırlarını belirlemeye geldiğinde İlos, Ulu Zeus'a yalvararak kendisine bir işaret göndermesini istedi. Ertesi gün uyandığında çadırının hemen önünde yarısına kadar toprağa gömülü ve üzeri yabani otlarla kaplı direği gördüğünde bunun tanrısal bir işaret olduğunu anladı. Bu nesne, Tanrıça Athena'nın bir kaza eseri hayatını kaybeden oyun arkadaşı Pallas'ın onuruna yaptığı üç kübit uzunluğundaki Palladion'undu. Athena'nın adını kendi ismine eklediği Pallas bu imajda, göğüslerine sardığı aigis, yukarı kaldırdığı sağ elinde bir mızrak, sol elinde ise bir öreke ile kirmen taşıdığı halde resmedilmişti. Tanrıça ilk olarak bu heykeli Olympos'a, büyük saygı gördüğü Zeus'un tahtının hemen yanına koymuştu. Ancak İlos'un büyük büyükannesi olan Pleiadlardan Elektra, Zeus ile yaptığı bir kaçamak sırasında ona dokunup kirletince Athena öfkeden çılgına dönmüş ve heykelle birlikte genç kadını da yeryüzüne göndermişti.[14]

j. Apollon Smintheus bunun üzerine İlos'a dönüp, "Şimdi senin görevin göklerden düşen Tanrıça'yı korumaktır. Bunu yaptığın sürece ülkeni de korumuş olacaksın; zira o nereye giderse gitsin imparatorluğunu da beraberinde götürecek" diyerek ona tavsiyede bulundu. İlos da bu kehanetten sonra şehrin kalesine heykelin muhafaza edileceği bir tapınak inşa etti.[15]

k. Bazı yazarlar Tanrıça'nın hediyesi olan bu heykelin gökten indiği zaman tapınağın çoktan inşa edilmiş olduğunu ileri sürerler. Buna göre kutsal emanet, tapınağın henüz tamamlanmayan çatısından içeri düşmüş ve tam da kendisi için yapılan bölüme yerleşmişti.[16] Bir grup yazar ise Elektra'nın Palladion'u Zeus'dan olan oğlu Dardanos'a verdiğini ve heykelin onun ölümünden sonra Dardania'dan İlion'a getirildiğini iddia eder.[17] Diğer yazarlarsa aynı şekilde heykelin gökyüzünden Atina'ya indiğini ve Atinalı Teuker'in onu Troas'a getirdiğini söylerler. Tüm bu anlatılanlardan farklı olarak bazı otoriteler ise biri Atina, diğeri de Troya'da olmak üzere iki tane Palladion'un olduğuna ve Troya'daki Palladion'un, Olympia'da Hint fildişinden yapılan Zeus imajına benzer bir şekilde Pelops'un kemiklerinden inşa edildiğine ya da İdaios tarafından Troas'a getirilen Samothrake imajları da dahil olmak üzere Cennet'ten yeryüzüne inen çok sayıda Palladion'un varolduğuna inanırlar.[18] Orijinal olduğuna inanılan ve hiç kimsenin bir cezaya maruz kalmadan bakamadığı gerçek Palladion günümüzde Roma'daki Vestal Okulunca (Birliğince) muhafaza edilmektedir. Palladion'un henüz Troyalıların elinde olduğu bir sırada günlerden bir gün İlos, verilen yangın alarmıyla hemen heykeli koruması altına almış, ne var ki çektiği acılardan dolayı da gözlerinden olmuştu. Kral daha sonra Tanrıça Athena'ya kendisini affetmesi için yalvarmış ve görme yetisini tekrar kazanmıştı.[19]

l. Adrastos'un kızı Eurydike ile İlos'un beraberliğinden Laomedon'dan başka Phrygialı Kapys ile evlenen ve bazılarının iddiasına göre Ankhises'in

annesi olan Themiste de dünyaya geldi.[20] Skamandros ile Leukippe, Zeuksippe ya da Thoosa'nın kızları olan Strymo ile evlenen Laomedon'un da Tithonos, Lampos, Klytios, Hiketaon ve Podarkes adlarında erkek çocukları ile Hesione, Killa ve Astyokhe adlarında üç kız çocuğu oldu. Laomedon ayrıca bir Nympha çoban olan Kalybe ile de gizli bir aşk yaşamış ve bu ilişkiden ikiz çocukları dünyaya gelmişti. Ünlü Troya surlarını inşa etmeye karar veren kral olarak tarihe geçen Laomedon, hükümranlığı sırasında Apollon ve Poseidon gibi tanrıları hizmetinde çalıştıracak kadar da şanslı biriydi. Olymposlu tanrıların başarısızlıkla sonuçlanan Zeus'a başkaldırıları her ikisinin de kralın işçileri olma cezasıyla son bulmuştu. Zeus'a karşı çıkamayan Poseidon ve Apollon yeryüzüne inerek yeni görevlerine başlamakta gecikmediler. Deniz Tanrısı, Leleg Aiakos'un da yardımlarıyla surların inşasını gerçekleştirirken Apollon da ustaca çaldığı lirinden eşsiz nağmeler çıkarıyor bir yandan da kralın sürülerine bakıyordu. Ne var ki Laomedon, surlar bitirildikten sonra önceden söz verdiği ücreti tanrılara ödemeyi reddedince her ikisinin de öfkesini üzerine çekti ve bu hatasını Herakles'in Troya'yı istilası sırasında oğullarının öldürülmesiyle –içlerinden sadece, sonraları Priamos adıyla bilinecek olan Podarkes hayatta kalmayı başardı– ödemek zorunda kaldı.[21]

m. Troya tahtını Herakles'e bırakmada oldukça cömert davranan Priamos şehrin üzerine çöken uğursuzluğun, tanrıların öfkesinden ziyade kurulduğu yerden kaynaklandığını öngördü ve bu amaçla yeğenlerinden birini Delphoi'deki Pytho'ya göndererek ondan hâlâ Ate tepesinin uğursuzluk getirip getirmediğini öğrenmesini istedi. Ancak Priamos'un yeğeni, Apollon'un rahibi olan Othrias'ın oğlu Panthoos'u görür görmez onun güzelliği karşısında kendisine verilen görevi unuttu ve âşığını kaçırarak Troya'ya getirdi. Bu yaşananlar her ne kadar Priamos'u öfkeden çıldırttıysa da kral, yeğenini öldürmeye kıyamadı ve yapılan haksızlık karşısında Panthoos'u Apollon'un rahipliği görevine getirdi. Ne var ki Priamos utancından bir kez daha Pytho'ya başvurmayı göze alamadı ve şehrin aynı yerde ikinci kez kurulmasına karar verdi. İlk olarak ünlü kâhin Merops'un kızı Arisbe ile evlenen Priamos'un bu evliliğinden Aisakos adında bir oğlu oldu. Arisbe daha sonra kocası tarafından Hyrtakos ile evlendirildi ve ikisinin birlikteliğinden Hyrtakideler, yani Asios ile Nisos dünyaya geldi.[22]

n. Rüyaları yorumlayabilme yeteneğini büyükbabası Merops'dan öğrenen Aisakos, Kebren Nehrinin kızı olan Asterope'ye karşı duyduğu derin aşkla ün yapmıştı. Ancak Asterope bir müddet sonra hayatını kaybedince Aisakos, hiç yılmadan ve hiç ara vermeden kendisini kayalıklardan aşağı atmaya çalışmış, durumuna acıyan tanrılar da talihsiz genci bir dalgıç kuşuna çevirerek tutkusunu daha büyük bir afiflikle yerine getirmesini sağlamışlardı.[23]

o. Priamos'un ikinci eşi olan Hekabe'nin –Latinler arasında Hecuba adıyla tanınır– şeceresi konusunda birbirinden farklı birçok görüş mevcuttur. Bazıları onun Dymas ile Nympha Eunoe'nin kızları olduğunu ileri sürerken diğerleri de genç kadının, Ksanthos'un kızı Glaukippe'nin; Kisseus ile Telekleia'nın ya da Nehir Tanrısı Sangarios ile Metope'nin kızı olduğunu iddia eder.[24] Fakat sonuç ne olursa olsun Hekabe kralın elli oğlundan on dokuzunu dünyaya getirmişti. Diğer çocuklar ise Priamos'un nikahsız yaşadığı kadınların doğurduğu çocuklardı ve ellisi de sarayda bir arada yaşamaktaydı. Kralın on iki kızı da aynı şekilde kocalarıyla birlikte sarayın bir başka yerinde hep birlikte yaşıyorlardı.[25] Hekabe ilk olarak bazılarının Apollon'un oğlu olduğunu ileri sürdükleri Hektor'u, daha sonra Paris'i, Kreusa'yı, Laodike'yi, Polyksene'yi daha sonra da Deiphobos, Helenos, Kassandra, Pammon, Polites, Antiphos, Hipponoos ve Polydoros'u dünyaya getirdi. Genç kadın bunlardan başka tanrı Apollon ile yaşadığı birliktelikten Troilos'u doğurdu.[26]

p. Hekabe'nin çocukları arasında Kassandra ve Helenos adlı küçük ikizler de bulunmaktaydı. Günlerden bir gün kral ve kraliçe onların doğum gününü, Thymbraialı Apollon Tapınağı'nda düzenledikleri büyük bir ziyafetle kutlamaya karar vermişti. Eğlencenin ilerleyen saatlerinde oyun oynamaktan bıkan çocuklar yorgunluktan bir köşede uyuyakalınca, şarabı fazla kaçıran anne ve baba onları orada unutarak saraya dönmüştü. Hekabe çocuklarının yokluğunu fark eder etmez hiç vakit kaybetmeden tapınağa geldiğinde iki kutsal yılanın çocukların kulaklarını yaladığını gördü ve korkudan avazı çıktığa kadar bağırmaya başladı. Bunun üzerine yılanlar hemen yakınlardaki defne çalılarının arasına girerek gözden kayboldular. Ancak bu tanrısal bir işaretti ve Kassandra ile Helenos o günden sonra kâhinlik ayrıcalığına sahip oldular.[27]

r. Yukarıda anlatılan olay bir başka hikâyede farklı bir şekilde dile getirilmiştir. Buna göre günlerden bir gün Kassandra tapınakta uyuyakalmış ve tam bu sırada tanrı Apollon yanına gelerek kendisiyle birlikte olması karşılığında ona kehanet ilmini öğreteceğine söz vermişti. Ne var ki Kassandra tanrının şartlarını kabul edip bu ayrıcalığı elde ettikten sonra sözünde durmadı. Bunun üzerine Apollon hiç değilse kendisini bir kez öpmesini istedi. Kassandra dudaklarını yaklaştırır yaklaştırmaz tanrı onun ağzının içine tükürdü ve genç kız o günden sonra kehanetlerine kimseyi inandırmayı başaramadı.[28]

s. Sağduyulu bir yönetimin ardından Priamos birkaç yıl sonra Troya'yı tekrar eski gücüne ve zenginliğine kavuşturdu. Daha sonra kral, Aiakidlerden Telamon tarafından Yunanistan'a kaçırılan kız kardeşi Hesione'nin durumunu tartışmak üzere Konseyi toplantıya çağırdı. Kendisi güç kullanılmasından yana olduğu halde Konsey ilk olarak güç kullanılmadan sorunun çö-

zülmesi konusunda fikir birliğine vardı. Bunun için de Priamos'un kayın biraderi Antenor ile kuzeni Ankhises'in Yunanistan'a gönderilmelerine ve Troyalıların taleplerinin Telamon'un sarayında bir araya gelen Yunanlılara iletilmesine karar verildi. Ne var ki elçiler dostça karşılanmak bir yana alaylı bir şekilde evlerine geri gönderildiler. Bu vakıa, Kassandra'nın sonucunu önceden kestirdiği halde kimseyi inandırmayı başaramadığı Troya Savaşını başlatan kıvılcım oldu.[29] Priamos, kehaneti dinlemediğinden dolayı bir skandala sebep olmamak için öz kızını kaleye, piramit şeklindeki bir hücreye kilitledi. Ancak ihtiyaçlarını karşılaması için görevlendirdiği bakıcısına da Kassandra'nın yaptığı bütün kehanetleri kendisine söylemesi için emir vermeyi de ihmal etmedi.[30]

1. Strabon: xiii. 1. 48.
2. Servius – Vergilius: *Aeneis* iii. 108; Strabon: *a.g.e.*; Tzetzes: *On Lycophron* 1302.
3. Apollodoros: iii. 12. 1; Servius – Vergilius: *Aeneis* iii. 167; Strabon: *a.g.e.*
4. Halikarnasoslu Dionysos: *Roman Antiquities* i. 61 ve i. 70-1; Eustathios – Homeros: *İlyada* 1204; Konon: *Narrations* 21; Servius – Vergilius: *Aeneis* viii. 285.
5. Apollodoros: iii. 12. 1; *On Lycophron*: 72, Tzetzes'in yorumlarıyla; Kritik – Homeros: *İlyada* xx. 215; Servius – Vergilius: *Aeneis* iii. 167; Tzetzes: *On Lycophron* 29.
6. Tzetzes: *a.g.e.*; Sicilyalı Diodoros: v. 48; Strabon: *Fragman 50*; Homeros: *İlyada* xx. 215.
7. Apollodoros: *a.g.e.*; Servius: *a.g.e.*; Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*
8. Strabon: *a.g.e.*; Halikarnasoslu Dionysos: i. 61; Eustathios – Homeros: *İlyada* 1204; Konon: *Narrations* 21; Servius – Vergilius: *Aeneis* ii. 166.
9. Tzetzes: *On Lycophron* 72; Halikarnasoslu Dionysos: *a.g.e.*
10. Servius: *a.g.e.*; viii. 207 ve iii. 15.
11. Apollodoros: iii. 12 2 ve iii. 15. 3; Halikarnasoslu Dionysios: i. 50. 3
12. Homeros: *İlyada* xx. 220; Halikarnasoslu Dionysios: i. 62; Apollodoros: iii. 12 2.

* Kehanete göre Khryse'ye ait olan emanetler Athena'da kaldığı sürece şehrin yıkılması imkânsızdı. (Çev. n.)

13. Apollodoros: iii. 12. 3; Tzetzes: *On Lycophron* 29: Lesses of Lampsacus, Tzetzes2in alıntısı: *a.g.e.*; Pindaros: *Olympia* viii. 30; Strabon: xiii. 1. 3 ve 3. 3.
14. Ovidius: *Fasti* vi. 420; Apollodoros: *a.g.e.*
15. Ovidius: *a.g.e.*; Apollodoros: *a.g.e.*
16. Diktys Kretensis: v. 5.
17. Kritik – Euripides: *Phenician Women* 1136; Halikarnasoslu Dionysios: i. 61; SServius– Vergilius: *Aeneis* ii. 166.
18. İskenderiyeli Clement: *Protrepticon* iv. 47; Servius: *a.g.e.*; Pherekydes, Tzetzes'in alıntısı: *On Lycophron* 355; *EtymologicumMagnum*: Palladium 649-50.
19. Derkyllos: *Foundations of Cities* i, Plutarkhos'un alıntısı: *Bioi Paralleloi* 17.
20. Apollodoros: iii. 12. 2 ve 3.
21. Apollodoros: ii. 59; ii. 6. 4 ve iii. 12. 3; Kritik – Homeros: *İlyada* iii. 250; Homeros: *İlyada* vi. 23-6; xxi. 446 ve vii. 542; Horatius: *Odes* iii. 3. 21; Pindaros: *Olympia* viii. 41; Sicilyalı Diodoros: iv. 32.
22. Servius – Vergilius: *Aeneis* ii. 319; Apollodoros: iii. 12. 5; Homeros: *İlyada* ii. 831 ve 837; Vergilius: *Aeneis* ix. 176-7.
23. Servius – Vergilius: *Aeneis* v. 128; Apollodoros: *a.g.e.*; Ovidius: *Metamorphoses* xi. 755-95.

24. Pherekydes, kritik – Homeros: *İlyada* xvi. 718 ve Euripides: *Hekabe* 32; Athenion, kritik – Homeros: *a.g.e.*; Apollodors: *a.g.e.*
25. Homeros: *İlyada* xxiv. 495-7 ve vi. 242-50.
26. Stesikhoros – Tzetzes'in alıntısı: *On Lycophron* 266; Apollodoros: *a.g.e.*
27. Antiklides, kritik – Homeros: *İlyada* vii. 44.
28. Hyginus: *Fabula* 93; Apollodoros: iii. 12. 5; Servius – Vergilius: *Aeneis* ii. 247.
29. Benoit: *Roman de Troie* 385 ve 3187 ve 3187; *The Seege or Batayle of Troye* 349 ve 385; Tzetzes: *On Lycophron* 340; Dares: 5; Servius – Vergilius: *Aeneis* iii. 80.
30. Aiskhylos: *Agamemnon* 1210; Tzetzes: *Hypothesis of Lycophron's Alexandra*; *On Lycophron* 29 ve 350.

*

1. Troya şehri her ne kadar Tunç Çağı ticaretinde Doğu ile Batı arasında önemli bir ticaret merkezi halini almışsa da, su kaynaklarının bol olduğu Hellespontos girişindeki bir arazide kurulması nedeniyle de dört bir yandan gelen saldırılara da maruz kalmaktan kurtulamamıştır. Şehrin kuruluşunun Yunan, Girit ve Phrygialılar tarafından bir türlü paylaşılamaması nedeniyle Troya, Klasik Çağ'a gelinene kadar defalarca yerle bir edilip tekrar inşa edilmiştir. Yedi tanesi Homeros'a ait olmak kaydıyla tarihte on kadar Troya şehrinden bahsedilir. Göründüğü kadarıyla Homeros'un bahsettiği Troya şehrinde, Tunç Çağı'nın bildik düzeni içerisinde üç kabile yaşamaktaydı: Troyalılar, İlialılar ve Dardanialılar.

2. Sminthos'un Girit orijinli bir sözcük olup "fare" anlamına gelmesi, Sminthialı Apollon'un Girit'i işaret ettiğini gösterir. Söz konusu bu canlı sadece Knossos'da değil, aynı zamanda Philistia (1. *Samuel* vi. 4) ile Phokis'te de (Pausanias: x. 12. 5) kutsal sayılmaktaydı ve aynı şekilde Erikhthonios'a da bereket getiren Kuzey Rüzgârı unvanıyla Atinalı Pelasglar ile Trakyalılar tarafından ibadet edilmekteydi. Buna karşın Atinalıların söz konusu şehri kurmuş oldukları şeklindeki iddia belki de basit bir politik propagandadan ibarettir. Apollon'un tapınağında bulunan beyaz fareler hem vebaya hem de Aristoteles (*History of Animals* vi. 370) ile Aelianus'un (*History of Animals* xii. 5-41) bahsettiği fare istilasına karşı bir önlem olarak burada tutulmaktaydı. Tyrrhenialıların Etrurya'ya Troya Savaşı'ndan çok sonraları yerleştiği gerçeğini göz ardı eden Servius, Dardanos'un bir Etruryalı olduğunu söylerken büyük bir yanılgıya düşmüştür. Büyük bir olasılıkla Dardanos Lydia ya da Samothrake'de hayatını sürdüren bir Tyrrhenialı idi. Troya kraliyet ailesinin şeceresinde rastladığımız ve esasen Girit orijinli bir sözcük olan "Zakinthos", Odysseus'un hükümranlığı altındaki bir adanın ismiydi. Bu ilişki aynı zamanda Odysseus'un Troya tahtında hak iddia ettiğini de gözler önüne seren bir başka kanıttır.

3. Roma'da Vestal Bakireleri tarafından şehrin uğuru olarak koruma altına alınan Palladion, İtalyan mitologlarının ilgisini her zaman üzerinde topla-

mış ve mitologlar, domuzbalığı dişinden yapıldığı sanılan bu kutsal emanetin Aineias (Pausanias: ii. 23. 5) tarafından ele geçirilip Troya'dan İtalya'ya getirildiğini ileri sürmüşlerdir. "Palladion" kelime olarak bir taş veya benzer bir şekilde etrafında belirli bir klana mensup olan genç kızların dans ettiği ya da erkeklerin havaya sıçradığı bir kült objesini sembolize eder. Pallas her iki cinsiyet için de ayırt edilmeksizin kullanılan bir terimdi. Romalıların Salii Birliği de havaya sıçrayan rahiplerden oluşmaktaydı. Buna benzer kült objelerinin kavimin refahı ile ilişkilendirilip hırsızlık ya da zarar vermeye karşı koruma altına alınmasıyla birlikte palladia "Cennet'ten savrulan nesneler" anlamına gelen palta şeklinde yorumlanmaya başlandı. Roma'da bulunan kutsal yıldırım taşı Terminos'un Juppiter'e ait olan tapınakta çatısı olmayan bir yerde durduğu göz önünde bulundurulduğunda –bu olay aynı zamanda Troya'daki tapınakta açılan deliği de açıklar– Palta kuvvetle muhtemel gökyüzünden saklanmıyordu.

4. Göktaşlarına yapılan ibadet zamanla genişleyerek, orijini çoktan unutulmuş olan tarihi yekpare taştan abidelerin kolayca ortaya çıkmasına neden olmuştur. Söz konusu bu kurgu daha sonra kısa bir zaman aralığı içerisinde taş abideden taş imaja, taş imajdan da fildişi ya da tahtadan yapılan imajlara doğru yoluna devam etmiştir. Buna karşın göktaşlarıyla karşılaştırıldığında bir kalkanın Cennet'ten aşağı atılması –Mars'ın kutsal kalkanı (Ovidius: *Fasti* iii. 259-273) buna verilebilecek en iyi örnektir– açıklanmaya daha fazla ihtiyaç duyulan bir görüntü çizer. Gerçek birer *palta* olarak değerlendirilen göktaşlarının başlangıçta, ormanlardaki ağaçları ortadan ikiye ayıran yıldırımın esas kaynağı olduğu düşünülmekteydi. Takip eden devirlerde ise, son yıllarda Asine'nin Mykene'de bulunan tapınağında ortaya çıkarılan ivgiye benzeyen Neolitik Çağ'a ait taş baltaların yanı sıra Kybele'nin Ephesos'taki tokmağına benzeyen Tunç Çağı'na ait havanelleri ve madeni baltaların da yıldırım olduğu düşünülmüştür. Bununla birlikte kalkan da aynı şekilde yıldırımla ilişkilendirilen bir diğer nesne olma özelliğini taşımaktaydı. Helen öncesi dönemde yağmur yağdıran büyücüler bu amaçla düzenledikleri seremonilerinde, hızla esen rüzgâr sesini taklit etmek için boğa düdükleri kullanmaktaydılar. Aynı ritüellerde yıldırım için de, üzerlerine sıkıca gerilmiş öküz derilerinin çekildiği kalkanlara, Salialı rahiplerin Anagni rölyefinde taşıdıklarına benzeyen çift başlı davul tokmaklarıyla vurulmaktaydı. Boğa düdüklerinin devamlı ses çıkarmasını sağlamanın tek yolu çocukların oyuncak yeldeğirmenlerine yaptığı gibi onu sekiz şeklinde hiç durmadan döndürmektir. Yıldırımı taklit etmek için kullanılan meşalelerin de anlaşıldığı kadarıyla aynı kurguda hareket ettirildiği düşünüldüğünde yağmur çağırma seremonilerinde kullanılan kalkanların sekize benzer bir formda kesildiği ve çift başlı tokmaklarla her iki yandan durmadan dövülüyor olması muhtemeldir. Bu, günümü-

ze kadar varlığını sürdürmeyi başarabilen Girit ikonlarında Yıldırım-Ruhun gökyüzünden sekiz sayısına benzeyen bir kalkan şeklinde yeryüzüne inişini, aynı zamanda tarihi çağlardaki kalkanlara neden *palta* adıyla ibadet edildiğini açıklar niteliktedir. Mykene sınırları içerisindeki Akropolis'de bulunan boyalı bir kireçtaşı tabletinde vücudunun renginden anlaşıldığı kadarıyla yıldırım tini tanrıdan ziyade bir tanrıçaydı. Buna karşın bölgenin hemen yakınında bulunan altın bir yüzükte ise yere inmekte olan kalkanın cinsiyeti betimlenmemiştir.

5. Kassandra ve yılanların anlatıldığı bölüm Melampus'un hikâyesini çağrıştırırken, Apollon'un onun ağzına tükürüşü ise Glaukos'un yaşadıklarıyla aynıdır. Genç kadının hapsedildiği yer muhtemelen, geçmişte bir kahramanın gömüldüğü ve kehanetlerini onun adına dile getirdiği bir arı kovanıydı.

6. Priamos'un kâhinlik yeteneğine sahip olan oğlu Aisakos'a verdiği isim kelime olarak, Yunanlıların kurduğu ziyafetlerde insanları şarkı söyleme veya beste yapmaya teşvik etmek için dolaştırılan mersin dalı anlamına gelmekteydi. Mersin ağacının bir ölüm ağacı olması nedeniyle söz konusu şiirler büyük bir ihtimalle bir kahramanlık bayramında yapılan kehanetlerden ibaretti. Attika'da Tanrıça Athena için kutsal sayılan dalgıç kuşu ise, kraliyet ailesinden olan Pharmakos ile özdeşleştirilmiştir. Skamandros'in Ksanthos Nehri'ne atlayarak hayatına son vermesi de kuvvetle muhtemel yine benzer bir şekilde, hükümranlık süresinin sonuna gelen eski kralın suda boğularak öldürülmesi şeklindeki Troya geleneğini yansıtmaktadır. Buna göre nehirde yıkanmaya gelen kızların, kralın ruhundan hamile kaldığına inanılırdı. Aynı yazgıya sahip olduğu görülen Tantalos, Ksanthos'un kızıyla evlenmiştir.

7. Priamos'un, on dokuzu meşru olan elli oğlu Troya'da kutsal kral için biçilen hükümranlık süresinin on dokuz yıllık metonik dönüş ekseninde belirlendiği anlamına gelir. Bu durum Girit ve Arkadya'da rastladığımız 100 Ay ayından oluşan ve kral ile naibi arasında paylaşılan süreden oldukça farklıdır. Priamos'un sayıları on iki olan kızları ise muhtemelen ayların muhafızlarıydı.

8. Aiakos'un Troya surlarının inşasında yer almasının önemi göz ardı edilmemesi gereken bir fenomendir. Zira Apollon yaptığı kehanette şehrin istilasında onun soyundan gelen birinci ve dördüncü kuşaktan insanlar bulunacağını ve surlarda da sadece Aiakos'un inşa ettiği bölümlerden gedikler verileceğini belirtmişti* (Pindaros: *Pythionikon* viii. 39-46). Andromakhe, surların batısında kalan ve şehrin kolaylıkla ele geçirilebileceği "incir ağacının yanında kalan" bu kısmın oldukça zayıf olduğunu Hektor'a hatırlatmıştı (Homeros: *İlyada* vi. 431-9). Burası aynı zamanda "Aias kardeşleri takip eden en cesur savaşçıların içeriye girebilmek için üç kez saldırı gerçekleştirdiği yerdi; bu savaşçılar, bazı kâhinlerin onlara gerçeği söylemesiyle ya da tamamen iç-

lerinden gelen dürtüyle bu kısma yönelmişlerdi". Dörpfeld'in gerçekleştirdiği kazılar anlaşılmaz bir şekilde Troya surlarının en zayıf noktasının burası olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte eğer Polybios'un iddia ettiği gibi "Aiakos", Küçük Aias'ın şehri olan Opuntia Lokrisli ise Aias kardeşlerin ya da "Aiakalıların" bunu† öğrenmek için bir kâhine ihtiyaçları yoktu. Göründüğü kadarıyla Homeros Troya'sına İlia unsurlarını katan ve Troyalı rahibelerinin atanması ayrıcalığını elinde bulunduran Lokris, Helen öncesi dönemde anaerkil yaşam düzenine hatta anaerkil kurumlara sahip olan bir Leleg yerleşim birimiydi. Belki de soyları Lokria'ya dayanan bir başka Leleg kabilesi, Troas sınırları içerisindeki Pedasos'da yaşamış, prenseslerinden biri olan Laothoe ise Troya'ya gelerek Priamos'dan bir çocuk sahibi olmuştu (Homeros: *İlyada* xxi. 86). Görünen o ki Lokria rahibelerinin Palladion'u güvenle Lokris'e kaçırmak için verdiği mücadele, Yunanlıların şehri ele geçirmelerini hızlandırmıştır.

9. Birinci Teuker'in Skamandros'un oğlu, diğerininse Priamos'un kız kardeşi Hesione'nin oğlu ve aynı zamanda Aiakos'un torunu olması nedeniyle Troya'daki Teukria varlığı Leleg, Aiaka ya da İlialılar ile ilişkilendirilebilir. Geri kalan iki unsurdan biri Lydia, Dardania veya Tyrrhenialılar, diğeri de Troya ya da Phrygialılar arasında paylaştırılmıştır.

* Bunlardan ilki Herakles, ikincisi de Neoptolemos tarafından gerçekleştirilmiştir. (Çev. n.)

† Surların en zayıf noktasını. (Çev. n.)

159.
PARİS ve HELEN

Leda'nın güzel kızı Helen, üvey babası Tyndareos'un Sparta'daki sarayında büyüyüp genç kızlığa eriştiğinde Yunanistan'ın dört bir yanından prensler göz kamaştıran hediyeleri ile birlikte bizzat gelerek ya da kendilerini temsilen adamlarını göndererek ona talip olmuşlardı. Bunların arasında henüz Thebai'de kazandığı zaferin sarhoşluğunu üzerinden atamayan Diomedes'in yanı sıra Aias, Teuker, Philoktetes, İdomeneus, Patroklos, Menesthios ve diğer cesur savaşçılar da vardı. Odysseus da hiçbir şansı olmadığı halde oradaydı; zira her ne kadar Helen'in ağabeyleri olan Dioskurlar kız kardeşlerini Atinalı Menesthios ile evlendirmeyi istedilerse de Odysseus'un öngördüğü gibi Helen, Akhaların en zengini olan ve Tyndareos'un kudretli damadı Agamemnon tarafından temsil edilen Prens Menelaos ile evlendirilecekti.[1]

b. Tyndareos her ne kadar hiçbir talibi geri göndermediyse de, aralarında bir tartışma çıkmasından korktuğu için kendisine sunulan hediyeleri kabul etmeye cesaret edemedi. Günlerden bir gün Odysseus kralın yanına yaklaşarak, "Eğer hiçbir sorun çıkmadan kızını nasıl evlendirebileceğini sana söylersem, bunun karşılığında İkarios'un kızı Penelope ile evlenebilmem için bana yardım eder misin?" diye sordu. "Anlaştık" dedi Tyndareos da Odysseus'a. Cesur savaşçı bunun üzerine sözlerine devam ederek, "Öyleyse sana tavsiyem şudur. Bütün taliplerin, Helen'in seçimine saygı göstereceklerine ve gerekirse seçilen talibin iyiliği için onun yardımına koşacaklarına dair yemin etmelerini sağla" dedi. Tyndareos da bunun zekice bir çözüm yolu olduğuna katıldı ve çok geçmeden bir at kurban edip parçalarına ayırdıktan sonra cesur savaşçıları bir araya topladı ve onlardan Odysseus'un kendisine önceden ezberlettiği yemini tekrarlamalarını istedi. Üzerine yemin edilen sakatatlar günümüze kadar ulaşan ismiyle "At Mezarı" denilen yerde toprağa gömüldü.

c. Helen'in evleneceği kişiyi üvey babası Tyndareos'un mu yoksa genç kadının başına taç koyarak mı onu seçtiği tam olarak bilinmez.[2] Fakat yöntem ne olursa olsun Helen taliplerden Menelaos'u seçti ve Menelaos da Tyndareos'un ölümünden ve Dioskurların tanrılaştırılmasından sonra Sparta Kralı oldu. Ne var ki uzun mücadelelerden sonra gerçekleşen bu evlilik başından itibaren yıkılmaya mahkûmdu: Yıllar önce Tyndareos tanrılara kurbanlar sunduğu bir gün Tanrıça Aphrodite'i yok sayma nezaketsizliğinde bulunmuş, bunun karşılığında Tanrıça da kralın üç kızını –Klytaimnestra, Timandra ve Helen– yaptıkları aşk kaçamakları ve edepsizlikleriyle dillere düşüreceğine dair yemin etmişti.[3]

d. Menelaos ile Helen'in evliliklerinden Hermione adında bir kız çocuğu ile Aithiolas, Maraphios –Maraphionlar adındaki bir Pers kavmi; atalarının Maraphios olduğunu iddia ederler– ve Pleisthenes adlarındaki erkek çocuklar dünyaya geldi. Menelaos'un, Aitolialı bir köle olan Pieris ile yaşadığı aşk kaçamağından ise Nikostratos ve Megapenthes adlarında ikiz çocuğu oldu.[4]

e. Neden Zeus ile Themis baş başa verip Troya Savaşını planladılar? Bunu Asya ve Avrupa'yı birbirine düşman eden Helen'i meşhur etmek için mi yaptılar? Ya da amaçları yarı tanrıların soylarını yüceltmek ve aynı zamanda Toprak Ana'nın üzerinde kalabalık bir halde gezerek ona eziyet eden kalabalık kabileleri azaltmak mıydı? Bu soruların cevabı tam bir muamma olarak kalmasına karşın, savaş kararı Eris'in üzerinde "En Güzel Kadına" yazan elmayı Peleus ve Thetis'in düğün töreninde kalabalığın ortasına atmasıyla çoktan alınmıştı. Kudretli Zeus Hera, Athena ve Aphrodite arasında çıkan tartışmada taraf olmayı reddetmiş ve bu konuda Hermes'i görevlendirerek tanrıçaların, Priamos'un kayıp oğlu Paris'in kendilerine hakemlik yapacağını söylediği İda Dağı'na gitmesini sağlamıştı.[5]

f. Tüm bunların yaşanmasından yıllar önce, Paris henüz doğmamışken Hekabe rüyasında içinde yılanların keleplendiği bir çalı demeti dünyaya getirdiğini görmüş ve çığlık çığlığa uyandıktan hemen sonra da avazı çıktığı kadar Troya ve İda Dağı'ndaki ormanın alev alev yanmakta olduğunu haykırmıştı. Bunun üzerine Priamos hiç vakit kaybetmeden aynı zamanda bir kâhin oğlu Aisakos'a danıştı. Aisakos babasına dönerek "Doğmak üzere olan çocuk ülkemizin yerle bir olmasına neden olacak! Onu bir an önce öldürmen için sana yalvarıyorum" dedi.[6]

g. Bu olaydan birkaç gün sonra Aisakos bir kehanette daha bulunarak "Kraliyet ailesinden her kim bugün doğum yaparsa çocuğuyla birlikte hemen öldürülmesi gerekiyor" dedi. Bunun üzerine Priamos, Thymoites ile yaşadığı gizli bir ilişkiden hamile kalan ve o sabah doğum yapan kız kardeşi Killa ile oğlu Munippos'u oracıkta öldürdü ve her ikisinin de cesetlerini Tros'da kutsal bir yere gömdü. Ne var ki Hekabe oğlunu gece yarısından önce dün-

yaya getirdiği için Priamos her ikisinin de hayatını bağışladı. Bu arada Apollon'un rahibesi olan Herophile ve diğer kâhinler Hekabe'nin en azından oğlunu öldürmesi gerektiğinde ısrarcı davrandıysalar da Hekabe onu öldürmeye kıyamadı. Sonunda Priamos, çocuğu öldürmesi için baş çoban Agelaos'un görevlendirilmesine razı edildi. Ancak ip ya da kılıçla bir bebeği öldüremeyecek kadar yumuşak kalpli biri olan Agelaos çocuğu, dişi bir ayı tarafından emzirileceği İda Dağı'na bıraktı. Beş gün sonra bebeği bıraktığı yere tekrar dönen çoban onun hâlâ hayatta olduğunu görünce şaşırıp bunun bir mucize olduğunu düşündü ve onu bir para kesesine –bundan dolayı çocuğa "Paris" ismi verilmiştir– koyup henüz dünyaya gelen kendi çocuğuyla birlikte büyümesi için evine getirdi.[7] Agelaos, verilen emri yerine getirip onu öldürdüğünün bir kanıtı olarak da Priamos'a çocuğun dediği bir köpek dili sundu. Buna karşın bazı yazarlar bizzat Hekabe'nin Paris'in hayatını bağışlaması ve Priamos'a bundan söz etmemesi için Agelaos'a rüşvet verdiğini ileri sürerler.[8]

h. Sıra dışı güzelliği, zekâsı ve inanılmaz gücüyle Paris'in asil biri olduğu doğumundan kısa bir süre sonra ortaya çıktı: Henüz küçücük bir çocukken bir grup sığır hırsızını takip ederek çaldıkları hayvanların yerini ortaya çıkarmış ve bu olaydan sonra Aleksander soy ismini kazanmıştı.[9] Sıradan bir köle ile arasında hiçbir unvan farkı yokken Paris, Nehir Tanrısı Oineus'un bir Su Nymphası olan kızı Oinone tarafından kendisine sevgili olarak seçilmişti. Anlatılanlara göre Tanrıça Rhea genç kıza kehanet ilmini; Laomedon'un hizmetinde çalıştığı sırada Apollon da ona hekimlik sanatını öğretmişti. Paris ile Oinone her zaman birlikte ava çıkıp, birlikte hayvan güderlerdi. Bu sırada Paris de âşığının ismini kayınlara ve kavaklara kazımaktan geri kalmazdı.[10] Onun en büyük eğlencelerinden biri Agelaos'un boğalarını birbiriyle dövüştürerek galip gelene çiçeklerden yaptığı tacı takıp kaybedene ise kurumuş otları atmaktı. Sürünün içerisindeki boğalardan biri mütemadiyen bütün dövüşleri kazanmaya başlayınca Paris, onu diğer sürülerdeki boğalarla dövüştürmeye başladı. İnanılmaz bir şekilde boğa bütün rakiplerini mağlup edince Paris işi daha da ileri götürerek, onun sırtını yere getiren boğaya altın bir taç takacağını söyledi. Bunun üzerine Ares, haddini bilmeyen bu ölümlüye ders olsun diye kendisini bir boğaya dönüştürdü ve onu yendi. Bu sırada Paris'in patavatsızca ve sonunu düşünmeden vaat ettiği bu ödül, olan biteni oturdukları yerden izleyen Olymposluları bir anda şaşırtıp kahkahaya boğmuştu. Böylece Zeus'un neden hakem olarak Paris'i seçtiği de ortaya çıkmış oluyordu.[11]

i. Hermes, yanında Hera, Athena ve Aphrodite olduğu halde onu görmeye geldiğinde Paris, İda Dağı'nın en yüksek tepesi olan Gargaros'da sürülerini otlatıyordu. Tanrıların habercisi, Paris'e yaklaşıp altın elmayı ona verdik-

ten sonra Zeus'un mesajını iletti: "Gönül ilişkilerindeki adaletin yakışıklılığın kadar göz kamaştırıcı. Bu nedenle tanrıçalardan en güzelini söylemen için Zeus sana emrediyor."

Paris elmayı kabul ederken şüphelerini de dile getirmekten geri kalmadı. "Benim gibi basit bir çoban nasıl olur da kutsal güzellik konusunda hakemlik yapabilir? Elmayı üçünüz arasında eşit parçalara böleceğim" diye bağırdı.

Hermes, "Hayır, Ulu Zeus'un verdiği emirlere karşı gelmen imkânsız!" diyerek hemen bunu reddetti. "Benim sana tavsiyede bulunmaya da yetkim yok. Zekânı kullan ve seçimini yap!"

Paris, "Nasıl istiyorsan öyle olsun" diyerek derin bir iç çekti ve sonra da tanrıçalara dönerek, "Verdiğim karardan dolayı kaybedenlerin beni cezalandırmaması için size yalvarıyorum. Neticede ben aptalca hatalar yapabilecek bir ölümlüyüm" dedi.

Tanrıçaların üçü de Paris'in söylediklerine hak verip ona katıldılar.

"Onları göründükleri gibi yargılamak yeterli mi, yoksa soyunmaları da gerekiyor mu?" diye sordu Paris, Hermes'e.

Hermes de ona "Yarışmanın kuralları şu andan itibaren senin kararın olacak" diyerek bıyık altından güldü.

"O halde onlara giysilerini çıkarmalarını söyle onlara?"

Hermes bunun üzerine tanrıçalara dönerek nazik bir dille soyunmalarını istedi.

j. Çok geçmeden Aphrodite kendisine söylenenleri yerine getirdi. Ancak Athena, Güzellik Tanrıçası'nın giydiği sihirli kuşağı da kendisine haksız bir şekilde avantaj sağladığı için çıkarmasında ısrarcı oldu. Zira bu kuşak onu her kim takarsa taksın herkesi sahibine âşık ettiriyordu. "Elbette" dedi Aphrodite sözlerinden kin kusar bir şekilde. "O zaman sen de başındaki miğferi çıkarmak zorunda kalacaksın; onsuz iğrenç biri haline geliyorsun."

Çok geçmeden Paris aralarında belirerek, "Şimdi eğer bir itirazınız yoksa sizlerle teker teker görüşmek istiyorum. Böylece gereksiz tartışmaları önlemiş oluruz. İlk olarak siz gelin Azize Hera! Diğer tanrıçalar da bizi bir süreliğine yalnız bırakma nezaketinde bulunabilirler mi acaba?"

"Bana dikkatle bak" dedi Hera, muhteşem vücudunu yavaşça döndürüp gösterdikten sonra. "Unutma ki eğer beni seçersen seni tüm Asya'nın hükümdarı ve dünyanın en zengin kişisi yaparım."[12]

"Hiçbir şekilde rüşvet kabul etmem mümkün değil.... Çok iyi, teşekkür ederim. İhtiyacım olan her şeyi gördüm. Şimdi siz gelin Azize Athena!" diye karşılık verdi Paris.

k. "İşte buradayım" dedi Athena maksatlı bir şekilde ileri atılarak. "Dinle, Paris, eğer ödülü bana verecek sağduyuyu gösterirsen seni sadece bütün savaşlardan her zaman galip gelen muzaffer bir komutan yapmam aynı zamanda dünyanın en yakışıklı ve en bilge insanı da olursun."

"Ben bir asker değil, basit bir çobanım" dedi Paris Tanrıça'ya dönerek. "Sizde şahsen şahitsiniz ki Kral Priamos'un egemenliği altındaki Lydia ve Phyrigia'nın dört bir köşesinde barış hüküm sürmekte. Bunu kabul edemem. Ancak vereceğim kararda adil olacağıma söz veriyorum. Şimdi giysilerinizi giymek ve miğferinizi takmakta serbestsiniz. Aphrodite hazır mı acaba?"

l. Bunun üzerine Aphrodite hemen çağrıldığı yere gitti. Ancak Paris'e o kadar yaklaştı ki genç adam neredeyse teni tenine değecek olan Tanrıça karşısında kıpkırmızı oldu.

"Lütfen bana dikkatle bak" dedi Aphrodite. "Ve hiçbir şeyi atlama.... Seni görür görmez kendi kendime dedim ki: 'Aman tanrım. İşte Phyrigia'nın en yakışıklı adamı önümde duruyor. Onun gibi biri nasıl olur da böyle ıssız bir yerde şu aptal sürülere çobanlık yapar?' Bir şehre taşınıp medeniyet içerisinde yaşamak varken gerçekten bu işi neden yapıyorsun? Benim kadar güzel ve en az benim kadar tutkulu bir kadın olan Spartalı Helen'le evlenmek sana ne kaybettirir. İnanıyorum ki birbirinizi daha ilk görüşünüzde Helen âşığın olabilmek için ailesini, evini kısacası her şeyi arkasında bırakıp seninle gelecektir. Herhalde Helen'i daha önceden duymuşsundur."

Paris Tanrıça'nın sorusuna, "Bugüne kadar adını hiç duymadım" şeklinde karşılık verdi ve "Eğer onu bana anlatırsanız size minnettar kalacağım" diyerek sözlerini bitirdi.

m. "O sarışın ve yumuşak tenli biridir. Bir kuğu yumurtasından dünyaya geldiği için babasının Zeus olduğunu söyleyebilir. Avlanmak ve güreş tutmak onun en sevdiği uğraşlarıdır. Henüz küçük bir çocukken uğruna bir savaşın çıkmasına bile neden oldu; evlenecek yaşa eriştiğinde ise Yunanistan'ın bütün prensleri onu alabilmek için birbirleriyle yarıştılar. Şimdi Ulu Kral Agamemnon'un kardeşi Menelaos ile evli. Ama bunun hiçbir önemi yok, istediğin zaman onu elde edebilirsin."

Paris, Tanrıça'ya dönerek, "Eğer evliyse bu nasıl mümkün olabilir?" diye sordu.

"Aman tanrım. Ne kadar da safsın. Bu tür çıkmaz ilişkileri düzene koymanın benim tanrısal görevim olduğunu hiç duymadın mı? Sana şimdi oğlum Eros'un rehberliğinde Yunanistan'ı baştan sona geçip Sparta'ya gitmeni öneriyorum. Saraya ulaşır ulaşmaz Helen'in sana nasıl sırılsıklam âşık olacağını hep birlikte göreceğiz."

"Buna yemin eder misin?" diye sordu Paris heyecanlı bir şekilde.

Bunun üzerine Aphrodite beklenen yeminini içti ve Paris bir an bile düşünmeden elmayı ona vererek Tanrıça'yı yarışmanın galibi ilan etti.

Paris verdiği bu kararla hem Hera, hem de Athena'nın nefretini bir anda üzerine çekti. Yarışmayı kaybeden iki tanrıça kol kola verip Troya'nın nasıl yerle bir edileceğinin planını yaparken, Aphrodite ise şeytanca bir gülümse-

meyle az önce verdiği sözü en iyi nasıl yerine getirebileceğini düşünmeye başlamıştı bile.[13]

n. Bu yaşananlardan hemen sonra Priamos elçisini göndererek, ölen oğlu için adet olduğu üzere düzenlenen cenaze oyunlarında ödül olarak verilecek bir boğa getirmesini istedi. Elçi, sürülerin içinden şampiyon boğayı seçince Paris yarışmalara katılmak istediğini ısrarla söyleyip onların peşinden gitmeye karar verdi. Üvey oğlunun oldukça kararlı olduğunu gören Agelaos onu sakinleştirmeye çalışarak, "Senin de kendi boğa güreşlerin var. Daha fazlasını neden istiyorsun anlamıyorum" deyip kararından vazgeçirmeye çalıştı. Ne var ki bu, Paris'i durduramadı ve sonunda Agelaos onu da yanında Troya'ya götürmek zorunda kaldı.

o. Troya geleneklerine göre araba yarışının altıncı turunun sonlarına doğru, güreş müsabakasına katılanların tahtın hemen önünde yarışmalara başlamaları gerekiyordu. Agelaos'un tüm yalvarışlarına rağmen Paris bu müsabakaya katılmaya karar verdi ve arenaya fırlayarak savaş sanatından yoksun olmasına rağmen bitip tükenmez kuvvetiyle tacı kazanmayı başardı. Bunu koşu yarışındaki birincilik izledi. Priamos'un oğulları onun galip gelmesinden o kadar rahatsız oldular ki onu kendileriyle bir kez daha yarışmaya davet ettiler. Bu yarış da Paris'in galibiyetiyle sonuçlandı ve günün sonunda genç adam üçüncü tacını da kazandı. Ancak bu başarılar Paris için hiç de iyi olmadı. Sonunla prensler, kendilerini halkının önünde küçük düşüren bu çobanı öldürmeye karar verdiler. Hektor ve Deiphobos ellerinde kılıçlarla genç adama saldırırken, stadyumun bütün çıkışlarına silahlı muhafızlar çoktan dikilmişti. Paris saldırılardan korunmak için hemen Zeus'un sunağına sığındı. Bu sırada Agelaos da Priamos'un yanına koştu ve ona, "Efendimiz, bu genç sizin kayıp olan oğlunuzdur" diyerek bütün gerçeği anlattı. Bunun üzerine kral hiç vakit kaybetmeden eşi Hekabe'yi yanına çağırdı ve ona gencin elinde bulunan çıngırağı gösterdi. Hekabe oyuncağı görür görmez onu tanıdı ve gerçek kimliğini orada herkese açıkladı. Çok geçmeden Paris, sevgi gösterileri arasında saraya götürüldü. Priamos da oğluna tekrar kavuşması onuruna büyük bir eğlence düzenleyip tanrılara kurbanlar sundu. Ne var ki olan biten her şeyin Apollon'un rahiplerinin kulağına gitmesi uzun sürmedi ve rahipler krala haber göndererek derhal gencin öldürülmesi gerektiğini, aksi halde Troya'nın yerle bir olacağını söylediler. Priamos buna karşılık rahiplere gönderdiği cevapta, "Troya'nın yağmalanması cesur oğlumun öldürülmesinden daha elim bir şey değil" diyerek onların isteklerini reddetti.[14]

p. Yeni evine yerleştikten sonra hepsi de evli olan ağabeyleri onun evlenmesi gerektiğini söyleyince Paris, onları geri çevirdi ve kendisine bir eş seçmesi için Aphrodite'e güvendiğini, bunun için de ona her gün dua etmelerini istedi. Bu sırada barışçıl çabaların amacına ulaşmaması nedeniyle Konsey,

Hesione'nin durumunu görüşmek için bir kez daha toplanmış, Paris de toplantıda söz alarak Priamos'un kendisine güçlü bir donanma sağlaması durumunda yapılacak seferi yönetmeye gönüllü olduğunu bildirmişti. Paris sözlerini tamamlarken Hesione'yi geri getiremedikleri taktirde mevki bakımından onunla eşit unvana sahip bir başka Yunanlı prensesi kaçırabileceklerini de belirtti. Büyük bir kurnazlıkla dile getirdiği bu sözlerle genç adam, aslında Sparta'ya giderek güzel Helen'i kaçırmayı planlıyordu.[15]

r. Konseyin toplandığı gün Menelaos hiç beklenmedik bir biçimde Troya'ya geldi ve Prometheus ile Atlantisli Kelaino'nun birlikteliğinden dünyaya gelen Lykos ve Khimairos'un mezarlarının nerede olduğunu araştırdığını söyledi. Anlattıklarına göre Sparta'yı kasıp kavuran veba salgınının tek çaresi Delphoi Kâhini'nin bildirdiği gibi her ikisinin mezarlarını bulmak ve onlara kurbanlar sunmaktı. Paris, Menelaos'u dostça karşılayıp konuk etti ve kraldan, oyuncak bir kılıçla Antenor'un küçük oğlu Antheus'un ölümüne neden olduğundan dolayı günahlarından arınmak için Sparta'ya geldiğinde kendisini kabul etmesini rica etti. Menelaos bunu kabul eder etmez Paris, Tanrıça Aphrodite'in tavsiyesine uyarak hiç vakit kaybetmeden Tekton'un oğlu Phereklos'a gitti ve ondan babasının kendisine söz verdiği donanmayı inşa etmesini istedi. Donanmanın amiral gemisinin pruvasında ise Eros'un minyatürünü elinde tutan Aphrodite olmasına karar verildi. Paris'in kuzeni olan Ankhises'in oğlu Aineias da düzenlenecek seferde ona eşlik edeceğini bildirdi.[16] Saçları en az boyu kadar uzayıp giden Kassandra, Helenos ile birlikte seferin yol açacağı kayıpları önceden görüp krala bildirdiyse de Priamos, gelecekten haber veren çocuklarının hiçbirini dinlemedi. Hatta Oinone bile Paris'i bu ölümcül yolculuktan alıkoymaya çalıştı. Ancak Paris gözyaşlarıyla elveda dediği sevgilisini dinlemedi bile. Paris'in arkasından bakan Oinone âşığına seslendi ve ona, "Eğer yaralanırsan hemen yanıma gel. Seni benden başka hiç kimse iyileştiremez" diyerek veda etti.[17]

s. Donanma her şeye rağmen sonunda yola çıktı ve Aphrodite estirdiği rüzgârla kısa süre sonra Paris'in Sparta'ya ulaşmasını sağladı. Menelaos onu dostça karşıladı ve dokuz gün boyunca cömertçe ağırladı. Bir ziyafet sırasında Paris, Troya'dan getirdiği hediyeleri Helen'e sunarken cüretli bakışları, hareketleri ve sözleriyle genç kadının yüzünün kızarmasına neden oldu. Daha da ileri giderek Helen içkisini kaldırdığında kadehi tutarak genç kadının kadehteki dudak izlerini öptü. Kraliçe, "Seni seviyorum" sözlerini işittiğinde ise elindeki kadehi aniden masaya bırakarak bu cüretkar adama baktı. Kocası Menelaos'un olan bitenden dolayı şüpheleneceğinden korkan Helen, Paris'e cesaret vermeyi göze alamadı. Ancak ne olup bittiğinden tamamıyla habersiz olan Menelaos, konuğundan şüphelenmedi ve çok geçmeden, büyükbabası Katreus'un davetine katılmak zorunda olduğu Girit'e doğru yelken

açtı. Yola çıkmadan önce de Helen'i çağırarak eşinden konukları iyi ağırlamasını ve yokluğunda tahta geçmesini istedi.[18]

t. Helen, eşinin ülkeden ayrıldığı günün akşamında Paris'le kaçtı ve kendisini, uğradıkları ilk liman olan Kranai'de âşığına sundu. Kranai'nin hemen karşısındaki yerde, Paris tarafından isteğine kavuşturduğu için Birleştirici Aphrodite onuruna inşa edilen tapınak günümüzde de varlığını korumaktadır.[19] Şüphe dolu bazı iddialara göre Helen, Paris'in isteklerine karşılık vermemiş ve onunla olmayı reddetmişti. Bu iddialara göre Paris, avlandığı ya da Sparta'ya yapılan ani bir saldırı sırasında veya Aphrodite'in yardımlarıyla kendisini Menelaos'un kılığına koyup kraliçeyi kaçırmıştı. Helen ülkeyi terk ettiğinde o sırada dokuz yaşında olan kızı Hermione'yi sarayda bırakırken, oğlu Pleisthenes ile birlikte saray hazinesinin çoğunu da yanına almıştı. Bunların arasında değerli taşlar ve altınların yanı sıra Apollon Tapınağı'ndan çalınan üç altın para da vardı. Ayrıca Theseus'un annesi Aithra ile Peirithoos'un kız kardeşi olan Theisadie adlarındaki kraliçelerin dışında üç tane de hizmetçi kadını beraberinde götürmüştü.[20]

u. Donanma Troya'ya yaklaştığında Hera çıkardığı kuvvetli fırtınayla gemilerin Kıbrıs'a yönelmesine neden oldu. Buradan Sidon'a geçen Paris ve adamları kral tarafından dostça karşılanıp konuk edildi. Ne var ki Yunanlıların adetlerini çabuk öğrenen Paris, düzenlediği ziyafette kralı arkasından vurup öldürerek, ele geçirdiği ganimeti hiç vakit kaybetmeden gemilerine yükledi. Bu sırada olan biteni haber alan Sidonialılardan kalabalık bir grup o ve arkadaşlarına saldırdıysa da Troyalılar kanlı bir savaştan sonra onları alt edip uzaklaşmayı başardı. Ancak gemilerinden ikisinin batırılmasına da engel olamadılar. Paris, Menelaos'un kendilerini takip edeceğinden korktuğu için birkaç ay boyunca Phoinikia, Kıbrıs ve Mısır'da kalmaya karar verdi ve en sonunda memleketi Troya'ya ulaştığında Helen ile evlendi.[21] Karşılarında gördükleri inanılmaz güzellik karşısında donup kalan Troyalılar genç kadını hemen saraya davet ettiler. Günlerden bir gün Helen, Troya kalesinde gezerken değdirildiğinde kan kusan bir taş bulduğunda bunun çok güçlü bir afrodizyak olduğunu anladı ve Paris'in kendisine olan tutkusunu hep canlı tutmak için onu kullanmaya karar verdi. Sonunda sadece Paris değil, bütün Troyalılar ona âşık oldu. Kral Priamos da gelinini geri göndermeyeceğine dair yeminler etti.[22]

ü. Bu anlatılanlardan tamamen farklı bir diğer hikâyeye göre ise Zeus'un emriyle Hermes Helen'i Sparta'dan kaçırarak Mısır Kralı Proteus'a emanet etmiş, bu sırada da Tanrıça Hera'nın (ya da bazılarının dediği gibi Proteus) bir buluttan yaptığı Helen'in hayaleti, savaşı başlatmak amacıyla Troya'ya gönderilmişti.[23]

v. Mısırlı rahiplerin anlattığı şüphe dolu bir başka hikâyeye göre ise Troya donanması fırtınada yolunu kaybetmiş ve Paris ile adamları Nil nehrinin Canopic girişindeki Salt Pans'da karaya çıkmak zorunda kalmışlardı. Burada Herakles onuruna yapılan bir tapınak bulunmaktaydı. Anlatılanlara göre kaçak köleler buraya geldiklerinde kendilerini tanrıya adarlar ve bunun karşılığında vücutlarında belirli izlere sahip olurlardı. Paris'in uşakları da karaya ayak basar basmaz bu tapınağa sığınmış ve rahiplerin güvenliklerini sağlamasıyla efendilerini Helen'i zor kullanarak kaçırmakla suçlamışlardı. Caponik valisi olan biteni en ince ayrıntısına kadar öğrendikten sonra bu durumu Memphis'te bulunan Kral Proteus'a bildirdi. O da Paris'in yanı sıra Helen'in de tutuklanmasına, kaçırılan hazineye de el konmasına karar verdi. Vakit kaybedilmeden yapılan sorgunun ardından Proteus, Paris'in sürgüne gönderilmesi gerektiğini, Menelaos'un gelişine kadar da Helen ile hazinenin adada bekletileceğini bildirdi. Anlatılanlara göre Memphis'te, varlığını günümüze kadar koruyan Yabancı Aphrodite tapınağı bizzat Helen tarafından inşa edilmişti.

Helen ile Paris'in birlikteliğinden hepsi henüz küçük birer çocukken üstlerindeki çatının düşmesiyle hayata veda eden Bunomos, Aganos ve İdaios adlarında üç erkek çocuk dünyaya geldi. Helen ayrıca Paris'e kendisiyle aynı adı taşıyan –Helen– bir de kız çocuk doğurdu.[24] Bunlardan başka Oinone de Paris'e Korythos adında bir erkek çocuk verdi. Ancak Helen'e duyduğu kıskançlıktan dolayı Oinone oğlunu Troya Savaşı'na katılan Yunanlılara kılavuzluk etmesi için görevlendirdi.[25]

1. Apollodoros: iii. 10. 8; Hyginus: *Fabula* 81; Ovidius: *Heroides* xvii. 104; Hesiodos: *The Catalogues of Women, Fragman* 68, 192, ed. Evelyn White.
2. Hesiodos: *a.g.e.*; Apollodoros: iii. 10. 9; Pausanias: iii. 20. 9; Hyginus: *Fabula* 78.
3. Stesikhoros, kritik – Euripides: Orestes 249; Hyginus: *a.g.e.*; Apollodoros: iii. 11. 2.
4. Homeros: *Odysseia* iv. 12-14; Kritik – Homeros: *İlyada* iii. 175; *Kypria,* Euripides'in alıntısı: *Andromakhe* 898; Pausanias: ii. 18. 5.
5. *Kypria,* Proklos'un alıntısı: *Khrestlıomatlıia* 1; Apollodoros: *Epitome* iii. 1-2; *Kypria,* Homeros'un alıntısı: *İlyada* i. 5.
6. Apollodoros: iii. 12. 5; Hyginus: *Fabula* 91; Tzetzes: *On Lycophron* 86; Pindaros: *Fragment of Paean* 8, 544-6- ed. Sandys.
7. Tzetzes: *On Lycoplıron* 224 ve 314; Servius – Vergilius: *Aeneis* ii. 32; Pausanias: x. 12. 3; Kritik – Euripides: *Andromakhe* 294 ve *İphigeneia Aulis'te* 1285; Apollodoros: *a.g.e.*; Hyginus: *Fabula* 91; Konrad von Würzburg: *Der trojanische Krieg* 422 ve 546.
8. Diktys Kretensis: iii. Rawlinson: *Excidium Troiae.*
9. Apollodoros: *a.g.e.*; Ovidius: *Heroides* xvi. 51-2 ve 359-6c.
10. Ovidius: *Heroides* v. 12-30 ve 139; Tzetzes: *On Lycoplıron* 57; Apollodoros: iii. 12. 6.
11. *Trojanska Prič'a* 159; Rawlinson: *Excidium Troiae.*
12. Ovidius: *Heroides* xvi. 71-3 ve v. 35-6; Lukianos: *Tasınıların Konuşmaları* 20; Hyginus: *Fabula* 92.
13. Hyginus: *a.g.e.*; Ovidius: *Heroides* xvi. 149-52; Lukianos: *a.g.e.*

14. Rawlinson: *Excidium Troiae*; Hyginus: *Fabula* 91; Servius – Vergilius: *Aeneis* v. 370; Ovidius: Heroides xvi. 92 ve 361-2.
15. Dares: 4-8; Rawlinson: *a.g.e.*
16. Tzetzes: *On Lycophron* 132; *Kypria*, Proklos'un alıntısı: *Khrestomathia* 1; Homeros: *İlyada* v. 59; Apollodoros: *Epitome* iii. 2; Ovidius: *Heroides* xvi. 115-16.
17. *Kypria*, Proklos'un alıntısı: *a.g.e.*; Ovidius: *Heroides* xvi. 119 ve 45; Apollodoros: iii. 12. 6.
18. Ovidius: *Heroides* xvi. 21-3; xvii. 74; 83 ve 155; Apollodoros: *Epitome* iii. 3; *Kypria*, Proklos'un alıntısı: *a.g.e.*
19. Ovidius: *Heroides* xvi. 259-62; Kypria, Proklos'un alıntısı: *a.g.e.*; Pausanias: ii. 22. 2; Apollodoros: *a.g.e.*; Homeros: *İlyada* iii. 445.
20. Servius – Vergilius: *Aeneis* i. 655; Eustathios – Homeros 1946; Apollodoros: *a.g.e.*; *Kypria*, Proklos'un alıntısı: *a.g.e.*; Dares: 10; Tzetzes: *On Lycophron* 132; Hyginus: *Fabula* 92.
21. Homeros: Odysseia iv. 227-30; Proklos: *Khrestomathia* 1; Diktys Kretensis: i. 5; Apollodoros: *Epitome* iii. 4; Tzetzes: *On Lycophron* 132.
22. Servius – Vergilius: *Aeneis* ii. 33.
23. Apollodoros: *Epitome* iii. 5; Euripides: *Elektra* 128 ve *Helen* 31; Servius – Vergilius *Aeneis* i. 655 ve ii. 595; Stesikhoros, Tzetzes'in alıntısı: *On Lycophron* 113.
24. Herodotos: ii. 112-15; Diktys Kretensis: v. 5; Tzetzes: *On Lycophron* 851; İskenderiyeli Hephaistionos: iv.
25. Konon: *Narrations* 22; Tzetzes: *On Lycophron* 57.

*

1. 6. yüzyılda yaşamış Sicilyalı bir şair olan Stesikhoros, Helen'in hiçbir zaman Troya'ya gitmediğini iddia ederek, anlatılan efsanenin, kanlı savaşın "sadece bir hayalet" nedeniyle ortaya çıktığını konu alan hikâye ile ilişkilendirmiştir. Prensesi yergili bir tavırla anlattığı şiirinden sonra şair görme yetisini kaybetmiş ve daha sonra yaşadığı bu felaketin Helen'den kaynaklandığını düşünmüştür. Bu nedenledir ki şairin kaleme aldığı ve kendisini gözlerine tekrar kavuşturan tekzibi şu şekilde başlar: "Bu hikâye tamamıyla doğru. Sen hiçbir zaman ne o gösterişli gemilere bindin, ne de Troya surlarına ulaştın" (Platon: *Phaidros* 44; Pausanias: iii. 19. 11). Gerçekten de Paris'in ya da ondan önce Theseus'un Helen'i nasıl kaçırdığı çok açık değildir. Aynı zamanda Sparta Ay Tanrıçası'nın ismi olan "Helen", bir atın kurban edilmesinden sonra evlendiği Menelaos'un krallık ayrıcalığına sahip olmasını sağlamış, ancak olması gerekenin aksine Paris hükümranlığı onun elinden almamıştır. Troya'nın istila edilişine misilleme olarak Troyalıların da Sparta'ya saldırdığı ve saray hazinelerinin yanı sıra tahtın varisini kaçırdıkları şeklindeki görüş de akla kesinlikle yatkın bir varsayım olup Hesione'nin konu edildiği hikâye de bunu destekler. Bir başka önemli nokta ise Theseus ile ilişkilendirilen Helen'in et ve kemikten biri olmasına karşın, Troyalı Helen'in, Stesikhorus'un kaydettiği gibi "sadece bir hayaletten" ibaret olduğu kuvvetle muhtemeldir.

2. Anlaşıldığı kadarıyla mnesteres tes Helenes, "Helen'in talipleri", esas itibariyle mnesteres tou Hellespontou, "Hellespontos'a önem verenler"di. Söz konusu seferin yegane hamisi olan Deniz Tanrısı Poseidon için kutsal sa-

yılan atın kanlı sakatatları üzerine bahsi geçen kralların yaptığı yemin, Troyalılar ve onların Asyalı müttefiklerine rağmen Hellespontos'da ticaret yapan konfederasyona bağlı ülkelerin haklarını korumak için kendi aralarında yaptığı bir anlaşmaydı. Ne olursa olsun Hellespontos kendi tanrıçaları Helen'in adını taşımaktaydı. Helen'in konu edildiği hikâye gerçekte, bir Ugarit destanı olan Keret'ten alınmıştır. Söz konusu hikâyede Keret'in meşru eşi Huray'ın Udm'a kaçırıldığı anlatılır.

3. Paris'in dünyaya gelişi Aiolos, Pelias, Oidipus, İason ve diğer birçok kahramanın doğuşundaki mitsel kurguyu gözler önüne serer. Agelaos'un oğlunun ikizi olmasıyla Paris, tanıdık Yeni Yıl çocuğu kimliğini kazanır. Aynı şekilde Priamos'un elli oğlunu koşu yarışında mağlup etmesi de en az bir önceki kavram kadar sıklıkla işlenen bir konudur. Görünen o ki "Oinone", Paris'in bu yarışlar sonucunda kazandığı prensesin sahip olduğu unvanlarından biridir.

Bir başka önemli nokta ise esasen Paris'in altın elmayı üç tanrıçadan en güzeline vermediği şeklindedir. Söz konusu bu hikâye, Hesperidlerin –triadın çıplak Nympha Tanrıçası– Herakles'e bir elma dalı verişini, Hebronlu Adanos'un bir Kenan tanrıçası olan Yaşayan Her Şeyin Annesi tarafından ölümsüzlüğe kavuşmasını ya da Olympia oyunlarında galip gelenin ödülünü alışını resmeden ikonun yanlış yorumlanmasından kaynaklanmıştır. Kahramanın Elysia Ovası'na yapacağı yolculukta ona rehberlik eden Ruhların Kılavuzu Hermes'in varlığı bunu kanıtlar niteliktedir.

4. MÖ 14. yüzyıl boyunca Phoinikia (Fenikeliler) ve Mısırlılar, anlaşıldığı kadarıyla Troyalıların etkin bir rol oynadığı ve sık sık tekrarlanan Keftiu (denizci halkların) saldırılarına maruz kalmışlardır. Filistin'e ayak basan kabileler arasında Girgashiteler (*Yaratılış* x. 16), bir başka deyişle Troas sınırları içerisinde bir yerleşim birimi olan Gergis ya da Gergithiumlu Teukrialılar da bulunmaktaydı (Homeros: *İlyada* viii. 304; Herodotos: v. 122-vii. 43; Livius: xxxviii. 39). Priamos ve Ankhises Eski Ahit'in İlk Kitabında Piram ve Akiş olarak karşımıza çıkar (*Yeşu* x. 3 - 1. *Samuel* xxvii. 2). Aynı şekilde henüz annesinin rahmindeyken ikiziyle çekişmeye başlayan (*Yaratılış* xxxviii. 29) ve ırk bakımından karma bir niteliğe sahip Judah kavminin atası olan Peres de anlaşıldığı kadarıyla Paris'in kendisidir. Helen'in Troya kalesinde bulduğu "kanayan taş", Priamos'un yeğeni olan Munippos'un aynı yerde idam edilmesi şeklinde açıklanır. Buna göre Paris, geleneksel olarak kurban edilen çocuğa karşılık kraliçenin kavalyesi olma ayrıcalığını elinde tutar. İsmi, İlkbahar Dionysos'una atfedilen bir unvan olan Antheus ("çiçekli") da aynı yazgıya sahip bir diğer karakterdir. Söz konusu bu isim hayatlarının baharında öldürülen birçok talihsiz prense verilmiştir. Bunların arasında Kleomenes tarafından öldürüldükten sonra derisi yüzülen Poseidon'un oğullarından biri

(Philostephanos: *Fragment* 8) ile Kleobis tarafından bir kuyuda boğularak öldürülen Halikarnaslı Antheus (Parthenius: *Narrations* 14) akla ilk gelenlerdir.

5. "Eşek kemiğinden yapılan kutsal, sihirli zar" anlamına gelen Killa (Hesykhios sub Killai) çok büyük bir olasılıkla, kehanet öngörü sanatının mucidi olan ve Munippos'un öldürülüşünü yöneten Tanrıça Athena'nın kendisidir.

160.
AULİS'TE İLK TOPLANTI

Paris, Helen'i karısı yapmaya karar verdiğinde, Menelaos'un misafirliğini öfkesiyle ödemeyi bekliyordu. Gerçekten de Giritliler Zeus adıyla Fenike'den kaçırdıkları Europe'nin hesabını vermişler miydi? Aynı şekilde Medeia'yı Kolkhis'den kaçıran Argonautlar; Giritli Ariadne'yi kaçıran Atinalılar ya da Atinalı Oreithyia'yı zorla alıkoyan Trakyalılara hak ettikleri cezalar verilmiş miydi?[1] Ne var ki bu durum diğerlerinden tamamıyla farklı olacaktı. Yaşananlardan hemen sonra Hera, İris'i Girit'e yollayarak olan biteni Menelaos'a bildirdi. Hiç vakit kaybetmeden Mykene'ye giden Menelaos da kardeşi Agamemnon'dan bir an önce Troya'ya saldırmak üzere hazırlıklara başlamasını istedi.

b. Agamemnon kardeşinin isteğini bir şartla kabul edeceğini bildirdi. Buna göre Troya'ya gönderdiği elçiler Helen'i geri getirip Menelaos'a verilen zararın karşılanmasını barışçıl yollardan temin edemezlerse savaş kaçınılmaz olacaktı. Priamos, Yunanlı elçilerin isteklerini dinledikten sonra onlara Hesione'nin kaçırılmasıyla Yunanistan'a gönderdiği elçilere nasıl davranıldıysa öyle davrandı ve Helen'in başına gelenlerden hiçbir şekilde haberdar olmadığını söyledi; o sırada Paris gemisinde, güneylerde bir yerdeydi. Verilen bu yanıt üzerine Menelaos, Tyndareos'un kurban ettiği atın sakatatları üzerine yemin eden prenslerin her birine elçiler göndererek Paris'in bu davranışının bütün Yunanistan'ı küçük düşürdüğünü bildirdi. İşlenen bu suçun cezasız kalması durumunda hiç kimse, eşinin güvenliğinden emin olamayacaktı. Menelaos, Pylos'dan çağırttığı yaşlı Nestor'u da yanına alarak bütün Yunanistan'ı bir uçtan diğerine gezdi ve komutanlara savaşa katılmaları çağrısında bulundu.[2]

c. Agamemnon daha sonra yanında Menelaos ile Nauplios'un oğlu Palamedes olduğu halde İthaka'yı ziyaret etti ve burada bin bir güçlükle de olsa Odysseus'u savaşa katılmaya razı etti. Odysseus her ne kadar Laertes'in oğ-

lu olarak bilinse de gerçekte o, hırsızlığı ile ün yapan Autolykos'un kızı Antikleia'nın Sisyphos ile yaşadığı bir aşk kaçamağından dünyaya gelmişti. Doğumunun hemen sonrasında İthaka'ya gelen Autolykos, misafirliğinin ilk gecesinde yemeğini bitirir bitirmez torununu kucağına almış, bunu gören kızı da babasına dönüp, "Ona bir isim ver" diyerek seslenmişti. "Hayatım boyunca birçok prensi kızdırıp öfkelenmelerine neden oldum" dedi Autolykos. "Bu yüzden bu ona 'öfkeli' anlamına gelen Odysseus adını veriyorum. Çünkü büyüdüğünde yaptığım düşmanlıkların kurbanı olacak. Ancak Parnassos Dağı'na gelir de yaptıklarımdan dolayı beni yerme cesaretini gösterirse ona sahip olduğum her şeyden hissesine düşeni verir ve öfkesini yatıştırırım." Günler geçip Odysseus delikanlılık çağına geldiğinde kendisine söylendiği gibi Autolykos'u ziyaret etti. Ölene kadar bacağında taşıyacağı bir yabandomuzunun açtığı yarayı da bu sırada amcalarıyla çıktığı bir av sırasında aldı. Yaşanan talihsizliğe rağmen Autolykos torununa çok iyi baktı ve Odysseus İthaka'ya geri döndüğünde büyükbabasının söz verdiği hediyeleri de beraberinde getirdi.[3]

d. Odysseus daha sonra Naidlardan Periboia ile İkarios'un kızı olan Penelope ile evlendi. Bazı yazarlara göre İkarios'un kardeşi Tyndareos, onun Penelope ile evlenebilmesi için Sparta'daki "Apheta" adlı bir caddede koşu müsabakası düzenlemiş ve Odysseus'un birinci gelmesini sağlamıştı. Anlatılanlara göre başlangıçta ismi Arnaia ya da Arnakia olan Penelope, babasının emriyle Nauplios tarafından denize bırakılmış mor çizgili bir grup ördek tarafından sudan çıkartılıp beslenmiş ve kıyıya bırakılmıştı. Yaşanılan bu mucize karşısında İkarios ile Periboia bebeğe merhamet etmiş ve bu şekilde Arnaia'ya, "ördek" anlamına gelen Penelope ismi verilmişti.[4]

e. İkarios, Penelope ile Odysseus'u evlendirdikten sonra cesur savaşçıdan Sparta'da kalmasını istedi. Ne var ki Odysseus bu isteği geri çevirince kral, gelin ve damadın bulunduğu arabayı takip edip kızına ülkesinde kalması için yalvardı. Bütün bunlar yaşanana dek sabrını muhafaza eden Odysseus birden öfkelendi ve Penelope'ye dönerek, "Ya benimle birlikte İthaka'ya kendi isteğinle gelirsin ya da burada bensiz yaşamaya devam edersin" dedi. Penelope'nin kocasına cevabı duvağını indirmek oldu. Bunun üzerine Odysseus'un buna hakkı olduğunu düşünen İkarios, kızının gitmesine izin verdi ve bu olayın yaşandığı Sparta'nın dört mil uzağındaki yere varlığını günümüze kadar sürdürmeyi başaran Tevazu imajını inşa etti.[5]

f. Menelaos ile Agamemnon Odysseus'u savaşa katılması için ikna etmeye geldiklerinde kâhin Odysseus'a, "Eğer Troya'ya gidersen ancak yirmi yıl sonra, yoksul ve yalnız biri olarak evine dönebileceksin" diyerek onu uyarmıştı. Bunun üzerine cesur savaşçı deli numarası yaparak konukları atlatmaya karar verdi. Menelaos, Agamemnon ve Palamedes Odysseus'u buldukla-

rında genç adam başına yumurta kabuğuna benzeyen bir köylü şapkasını giymiş bir halde bir eşek ve öküzün koşulu olduğu pullukla çift sürmekte, bir yandan da omzundan etrafa tuz saçmaktaydı. Menelaos ve diğerleri ona yaklaşıp selam verdiler. Ancak Odysseus onları tanımazlıktan gelince, onun numara yaptığını anlayan Palamedes, hemen Penelope'nin yanına koştu ve kollarına aldığı Telemakhos'u pulluğun önüne fırlattı. Odysseus, hayattaki tek oğlu Telemakhos'un hayatını kurtarmak için hemen hayvanlarını durdurunca bütün hilesi ortaya çıktı ve savaşa katılmak zorunda kaldı.[6]

g. Menelaos ve Odysseus daha sonra, yanlarında Agamemnon'un elçisi Talthybios olduğu halde, Helen'in bir diğer talibi ola Kral Kinyras'ın hüküm sürdüğü Kıbrıs'a gitti. Kinyras, Agamemnon'a hediye edilmek üzere onlara bir zırh vererek, sefere elli gemiden oluşacak bir kuvvetle katılacağına dair söz verdi. Kral verdiği sözü de tuttu tutmasına ama Kıbrıs'tan yola çıkan gemiler Yunanistan'a ulaştığında Yunanlılar sadece bir geminin gerçek olduğu, diğer kırk dokuzunun ise kıyıya yaklaştığında kaptan tarafından suya bırakılan ve topraktan yapılan oyuncak gemi ve adamlardan oluştuğunu gördüler. Anlatılanlara göre Agamemnon kendisine yapılan bu hakaretten dolayı öç alması için Apollon'a yalvarmış ve tanrı da Kinyras'ı öldürmüştü. Babalarının ölümü üzerine kralın elli kızı kendilerini denize atarak hayatlarına son vermek istemiş ancak birer Halkiyon'a dönüştürülmüşlerdi. Buna karşın gerçekte Kinyras tanrı tarafından öldürülmemiş, öz kızı Smyrne ile ensest bir ilişki yaşadığını öğrendiğinde kendini öldürmüştü.[7]

h. Apollon'un rahibi, aynı zamanda da Troyalı bir casus olan Kalkhas yaptığı kehanette, Peleus'un yedinci oğlu Akhilleus'un yardımı olmaksızın şehrin ele geçirilmesinin imkânsız olduğunu bildirmişti. Söylenenlere göre Akhilleus'un annesi Thetis, çocuklarının ölümsüzlük ayrıcalığına kavuşması amacıyla ölümlü parçalarını yakmak için onları ateşe atmış, ne var ki Akhilleus'un dışındaki diğer çocuklar yanarak hayatını kaybetmişti. Sıra tam Akhilleus'a geldiği sırada odaya aniden Peleus girmiş ve ateşe atılan çocuğu çıkararak onun hayatını kurtarmıştı. Peleus daha sonra Akhilleus'un yanan ayak bileğini de Damysos adındaki devin iskeletinden aldığı bir kemikle tedavi etmişti. Bazı yazarlarsa bu anlatılanlardan tamamen farklı bir başka hikâye öne sürerler. Buna göre Thetis çocuğunu ölümsüz yapabilmek için Styks Nehri sularına daldırmış ancak onu ayağından tuttuğu için topuğu suya değmemiş ve bu yer ölümsüzlüğe kavuşmamıştı.[8]

i. Thetis, eşi Peleus'u terk ettiğinde Akhilleus'u da yanına alarak onu Pelion Dağı'nda yaşayan Kentaurlardan Kheiron'a teslim etti. Kheiron çocuğun cesur biri olması için yabandomuzu ve aslanların umbeliyle besledi. Bazı hikâyelere göre ise Akhilleus çok hızlı koşması için bal ve geyik yavrularının iliğiyle büyütülmüştü. Kheiron ona biniciliği, avcılığı ve flüt çalmayı öğretir-

ken, Müzlerden Kalliope ise ona şenliklerde söyleyeceği şarkıları öğretti. Çocuk henüz altı yaşındayken ilk yabandomuzunu avladı ve o günden sonra Kheiron'un yaşadığı mağara aslan ve domuz leşlerinden geçilmez oldu. Athena ve Artemis bile, tazıların yardımı olmaksızın bir geyiği yakalayıp öldürebilecek kadar hızlı olan bu altın saçlı çocuğu izlemekten kendilerini alamıyorlardı.[9]

j. Thetis oğlunun Troya Savaşı'na katıldığı taktirde asla geri dönemeyeceğini biliyordu. Zira yapılan kehanette Akhilleus'un bir savaşa katılması durumunda büyük bir zafer kazanıp genç yaşta öleceği, eğer doğduğu topraklarda yaşamayı seçerse tanınmamış biri olarak uzun bir ömre sahip olacağı bildirilmişti. Bundan dolayı Tanrıça oğlunu bir kız çocuğu kılığına sokup saklaması için Skyros Kralı Lykomedes'e emanet etti. Skyros sarayında Kerkysera, Aissa ya da Pyrrha adlarından birini alan Akhilleus, Kral Lykomedes'in kızlarından Deidameia ile gönül ilişkisi yaşadı ve ikisinin birlikteliğinden sonraları Neoptolemos adını alan Pyrros dünyaya geldi. Ancak bazı yazarlar Neoptolemos'un, Akhilleus ile İphigeneia'nın oğlu olduğunu söylerler.[10]

k. Ne var ki Thetis'in bu manevrası işe yaramamış, çocuğun Lykomedes'in sarayında saklandığı dedikoduları üzerine Odysseus, Nestor ve Aias onu getirmek için Skyros'a gönderilmişti. Lykomedes, konukların sarayı aramalarına izin verdi ve düşündüğü gibi de Akhilleus'dan hiçbir ize rastlanmadı. Ancak tam bu sırada Odysseus, tasarladığı planı devreye soktu. Bunun için avluya birbirinden değerli hediyeleri yığdı –bunların çoğu eşsiz güzellikteki mücevherler, kemerler ve işlemeli elbiselerden oluşuyordu– ve saraydaki kadınların istediklerini alabileceğini belirtti. Bir yandan da yanındakilere emir vererek sarayın dışından birkaç silahın yanı sıra zırh da getirmelerini istedi. Beklediği gibi kızlardan biri silahların çıkardığı yöne doğru fırlayarak kalkan ve mızraklardan birini seçti. Sonunda Akhilleus'un gerçek kimliği ortaya çıktı ve o da Myrmidonların başında Troya Savaşı'na katılacağına dair söz verdi.[11]

l. Bazı otoriteler bunun hayali bir kurgudan ibaret olduğunu ileri sürüp farklı bir hikâye anlatırlar. Buna göre Nestor ve Odysseus kuvvet toplamak için Phthia'ya geldiklerinde Peleus tarafından dostça karşılanıp ağırlanmış, Peleus da o sırada on beş yaşında olan oğlu Akhilleus'un, Amyntor ile Kleobule'nin oğlu Phoiniks'in gözetiminde olması kaydıyla onlara katılmasını kendiliğinden teklif etmişti. Thetis ise oğluna, içinde onlarca gömlek, rüzgâr geçirmeyen pelerin ve yolculuk için kalın kilimlerin olduğu işlemeli bir sandık verip onu uğurlamıştı.[12] Phoiniks'in hikâyesine gelince; babasının metresi Phthia onu kendisine tecavüze yeltenmekle suçlamış ve Amyntor da hayatı boyunca çocuk sahibi olamaması için onu lanetleyerek kör etmişti. Bu iddiaların geçerliliği tartışılsa da, Phoiniks'in hayatı boyunca bir çocuk sahibi ola-

mayışı bu tezleri güçlendirir. Babasının gazabına uğrayan talihsiz genç çareyi ülkeyi terk edip Phthia'ya sığınmakta buldu. Peleus burada sadece Kheiron'a rica edip ona tekrar gözlerini kazandırmakla kalmadı, aynı zamanda da onu yanı başlarındaki Dolopianların krallığına getirdi. Bunun üzerine Phoiniks de kendisine son derece bağlı olan Akhilleus'un vasiliği görevini üzerine aldı. Bundan dolayı bazı yazarlar Phoiniks'in körlüğünün gerçek bir görme kaybı anlamına gelmediğini, bunun bir iktidarsızlık sembolünden ibaret olduğunu dile getirirler. Bu, Akhilleus'un ikinci bir babaya sahip olmasıyla Peleus'un ortaya attığı bir lanetti.[13]

m. Her ne kadar onun kadar soylu, güçlü ve atik olmasa da Akhilleus kuzeni Patroklos'u yanından hiç ayırmıyordu. Zamanla Akhilleus'un yoldaşı haline gelen bu gencin şeceresi oldukça karmaşıktır. Babasının Aiakos ya da Oposlu Menoitios, annesinin ise Akastos'un kızı Sthenele; Pheres'in kızı Periopis; Peleus'un kızı Polymele ya da Aktor'un kızı Philomele olduğu söyleniyordu.[14] Patroklos, Peleus'un sarayına âşık oyununda çıkan bir kavgada Amphidamas'ın oğlu Kleiteonymos veya Aianes'in ölümüne neden olduğu için kaçıp sığınmıştı.[15]

n. Yunan donanması Euboia boğazındaki oldukça güvenli liman olan Aulis'de toplanmaya başladığında Girit'ten gelen elçiler, Agamemnon'la aynı yetkilere sahip olması kaydıyla kralları Deukalion'un oğlu İdomeneus'un Troya Seferine yüz gemiyle katılacağını bildirdi. Agamemnon, İdomeneus'un bu cömert teklifini kabul etmekte gecikmedi. Bir zamanlar Helen'in talibi olan yakışıklı İdomeneus, Molos'un oğlu olan ancak gerçekte Minos'un gayri meşru çocuğu olduğu söylenen Meriones'i de kendisine yardımcı olarak beraberinde getirdi. Helios'un soyundan gelmesi nedeniyle kalkanında bir horoz figürü bulanan İdomeneus, başında da domuz dişleriyle süslenmiş miğfer taşımaktaydı.[16] Troya seferi böylece Girit ve Helen ortak harekâtına dönüşmüş oldu. Yunanlıların kara kuvvetlerine Agamemnon ve Odysseus'un yanı sıra Palamedes'le birlikte yardımcısı Diomedes kumanda ederken; deniz kuvvetleri ise Büyük Aias ve Phoiniks'in yardımlarıyla Akhilleus'un emri altındaydı.[17]

o. Agamemnon'un, komutanları arasında söylediklerine en fazla önem verdiği kişi, bilgelikte kimsenin kendisiyle boy ölçüşemediği tatlı diliyle baldan daha fazla haz veren Pylos Kralı Nestor'du. Üç kuşaktan fazla tahtta kalmasına ve dolayısıyla ilerleyen yaşına rağmen Nestor hâlâ cesur bir savaşçı ve savaş taktiklerindeki başarısıyla Atinalı Kral Menesthios'u geride bırakabilecek kadar usta bir komutandı. Odysseus ile birlikte en adil kararları veriyor ve bu iki başarılı komutan her seferinde en geçerli savaş taktiklerini arkadaşları ile paylaşıyordu.[18]

ö. Salamisli olan Büyük Aias, Telamon ile Periboia'nın oğluydu. Savaşçılar arasında cesaret, güç ve yakışıklılıkta Akhilleus'dan sonra ikinci sıradaydı. Bununla birlikte yedi boğanın derisinden yapılan bir kalkan taşıyan savaşçı kendisine en yakın rakibinden her bakımından çok üstündü. Herakles'in yaptığı bir büyü nedeniyle koltuk altı ya da bazılarının dediği gibi boynu dışında vücudunun hiçbir yerine silah işlemiyordu.[19] Aias sefere katılmak üzere gemisine bindiğinde Telamon oğlunun yanına yaklaşarak ona, "Zaferi hiç aklından çıkarma, bununla beraber tanrıların yardımını da asla göz ardı etme" tavsiyesinde bulundu. Aias bu sözler karşısında, "Tanrıların yardımıyla korkaklar bile zafer kazanabilir. Ben onlar olmadan da başaracağım" diyerek gururla haykırdı. Gerçekten de günlerden bir gün Tanrıça Athena onu savaşırken cesaretlendirmeye çalışmış ancak Aias aniden Tanrıça'ya dönerek, "Çekil önümden. Bana cesaret vereceğine Yunanlı kardeşlerime yardım et. Hiç kimse beni mağlup edip öldürmeyi nasılsa başaramaz" deyip onu azarlamıştı.[20] Telamon ile Hesione'nin gayri meşru oğlu olması nedeniyle Aias'ın üvey kardeşi olan Teuker, Yunanistan'ın en iyi okçusu unvanını taşımasına rağmen bir çocuğun annesine sığınması gibi savaş meydanında daima Aias'ın peşinden gidiyor ve onun kalkanını kendisine siper ediyordu.[21]

p. Oileus ile Eriopis'in oğlu Lokrisli Küçük Aias ise ufak cüssesine rağmen, Akhilleus'dan sonra en hızlı, mızrak atmada ise Yunanistan'ın en iyisiydi. Büyük Aias'ın takımındaki üçüncü savaşçıydı. Kendisini her gittiği yerde bir köpek gibi takip eden ve boyu bir insandan daha uzun olan evcil yılanı, giydiği keten elbisesi ile kolaylıkla diğerlerinden ayırt edilebiliyordu.[22] Oileus'un Nympha Rhene ile yaşadığı kaçak aşk ilişkisinden dünyaya gelen üvey kardeşi Phylakeli Medon ise, Eriopis'in erkek kardeşinin ölümüne neden olduğu için ülkesinden kovulup sürgüne gönderilmişti.[23]

r. Tydeus ile Deipyle'nin oğlu olan Argoslu Diomedes ise Troya Seferine Epigonlardan iki kişiyle, Kapaneus'un oğlu Sthenelos ve Mekisteus'un oğlu Argonautlardan Euryalos birlikte katılmıştı. Helen'e karşı derin bir aşk besleyen Diomedes, Paris'in onu kaçırışını kişisel bir meseleye dönüştürmüş ve bunu kendisine yapılan bir hakaret olarak algılamıştı.[24]

s. Herakles'in oğlu Argivli Tlepolemos ise Rodos Adasından getirdiği dokuz gemiyle savaşçılar arasındaki yerini aldı.[25]

ş. Yunan donanması Aulis'den ayrılmadan önce, Delos Kralı Anios'un kendilerine verdiği tahıl, şarap ve diğer ihtiyaçlardan oluşan erzağın gemilere yüklenmesini bekledi. Anlatılanlara göre tanrı Apollon, Staphylos ile Khrysothemis'in kızı olan Rhoio ile gizli bir ilişki yaşamış ve bu ilişkiden Delos dünyaya gelmişti. Rhoio'nun hamile olduğunu çok geçmeden anlayan babası, kızını bir sandığa koyarak nehre atmış, sandık da akıntıya kapıldıktan bir müddet sonra Euboia kıyılarına vurmuştu. Rhoio burada dünyaya getir-

diği oğluna, onun yüzünden yaşadığı üzüntü nedeniyle Anios adını verdi ve tanrı Apollon da onu Delos rahip kralı olarak görevlendirdi. Buna karşın bazı yazarlar Rhoio'nun içinde bulunduğu sandığın akıntıya kapılarak Delos'a doğru sürüklendiğini dile getirirler.[26]

t. Anios'un Dorippe ile yaptığı evliliğinden, aynı zamanda Üzüm Yetiştiricileri olarak da isimlendirilen Elais, Spermo ve Oino isimlerinde üç kız çocuğu ile, büyüdüğünde Andros tahtına geçmeye hak kazanan ve Apollon'un kendisine kehanet ilmini öğreteceği Andron adında bir erkek çocuğu dünyaya geldi. Bizzat kendisinin Apollon rahiplerinden biri olmasına karşın Anios, ailesinin birden fazla tanrının koruması altında olması için Üzüm Yetiştiricilerini Dionysos'a adadı. Bunun karşılığında tanrı Dionysos ise kendisinden yardım istendiği anlarda Elais'in dokunduğu her şeyin zeytinyağına; Spermo'nun dokunduğu şeylerin mısıra ve Oino'nun dokunduklarının da şaraba dönüşmesini sağlayarak onları ödüllendirdi.[27] Dolayısıyla Anios, Yunan donanmasına gerekli olan erzağı tedarik etmekte hiç zorlanmadı. Ancak bunlarla yetinmeyen Agamemnon, Menelaos ile Odysseus'u Delos'a göndererek kraldan, Üzüm Yetiştiricilerinin de kendileriyle birlikte sefere çıkması için izin vermesini istedi. Ne var ki Anios, Agamemnon'un bu isteğine karşı çıktı ve Menelaos'a dönerek, Troya'nın ele geçirilişinin tanrıların isteği doğrultusunda onuncu yılda gerçekleşeceğini söyledi. Daha sonra da nazik bir dille "Madem on yıl beklenecek, niye siz Yunanlı savaşçılar bu süre içerisinde burada kalmıyorsunuz? Kızlarım on yıl boyunca istediğiniz kadar yiyecek ve içeceği size temin eder. Bu süre sonunda eğer hâlâ ihtiyaç duyarsınız onların sizinle Troya'ya gelmesine izin veririm" diyerek sözlerini tamamladı. Ancak Agamemnon'un emri kesindi: "Anios izin versin ya da vermesin, kızları buraya getirin!" Bunun üzerine Odysseus Anios'un kızlarını zor kullanarak yakaladı ve gemisine bindirdi.[28] Bir müddet sonra kızlardan ikisi Euboia'ya, diğeri de Andros'a kaçarak Yunanlılardan kurtulmayı denediyse de, kendilerini takip eden Agamemnon'un onları kabul eden ülkelere savaş açacağını bildirmesiyle yakalanıp bir kez daha gemilere bindirildiler. Ancak kız kardeşler bu kez de Dionysos'a yalvararak tanrıdan kendilerine yardım etmesini isteyince çok geçmeden her üçü de birer güvercine dönüştürüldüler. O gün bugündür bu canlılar Delos'ta daha bir özenle korunur oldu.[29]

u. Agamemnon, Aulis'de Zeus ve Apollon onuruna kurbanlar sunduğu bir sırada, kuyruğunda kızıl benekler bulunan mavi renkli bir yılan sunağın altından çıkarak hemen yakınlardaki çınar ağacına doğru ilerlemeye başladı. Ağacın en tepedeki dalında sekiz yavrunun anneleriyle birlikte bulunduğu bir serçe yuvası vardı. Yılan oraya doğru ilerleyip yuvadaki kuşların hepsini yedikten sonra bir dala kelepleniip durdu ve çok geçmeden de Zeus tarafından bir taşa çevrildi. Kalkhas bu mucivezi olayın Anios'un kehanetini kanıt-

ladığını söyleyip Troya'nın ele geçirilmesi için dokuz yılın geçmesi gerektiğini ancak eninde sonunda şehrin istila edileceğini bildirdi. Donanmadaki gemiler yol almaya başladıklarında Zeus gönderdiği yıldırımla onları cesaretlendirmeyi ihmal etmedi.[30]

ü. Bazı otoriteler Yunanlıların Aulis'i terk edişinin, Agamemnon'un Odysseus'u ikna etmesinden bir ay sonra meydana geldiğini ileri sürüp Kalkhas'ın onları sezgilerinin yardımıyla Troya'ya yönlendirdiğini iddia ederler. Diğerleri ise Oinone'nin oğlu Korythos'u, donanmaya kılavuzluk etmesi için gönderdiğini söyler.[31] Bu ikisine oranla daha fazla kabul gören üçüncü bir iddiaya göre ise başlarında bir rehber olmayan Yunanlıların Troya yerine yanlışlıkla Mysia'ya geldiği ve burayı istilaya kalkıştığı anlatılır. Buna göre Yunanlıların saldırısına uğrayan Kral Telephos, onları geri püskürterek gemilerine dönmelerini sağlamış, bu sırada cesurca savaşan Thebaili Polyneikes'in oğlu Thersandros'u da öldürmüştü. Tek başına çarpışan arkadaşlarının ölümü üzerine Akhilleus ile Patroklos hemen kralın üzerine yürüdü. Savaşçıların kendisini öldüreceğini anlayan Telephos, hemen Kaikos Nehri ağzına kaçıp hayatını kurtarmaya çalıştı. Ancak tam bu sırada Şarap Tanrısı Dionysos olaya karıştı ve topraktan aniden çıkan bir sarmaşığın kralın ayaklarına sarılıp onun düşmesini sağladı. Anlatılanlara göre Yunanlılar Aulis'i terk etmeden önce Dionysos'a kurbanlar sunarak onun gönlünü almış, aksine Mysialılar ise onu hiçbir zaman onurlandırmamışlardı. Bu durumda Telephos'u alt etmek hiç de zor olmadı. Akhilleus onu, Kheiron'un bir zamanlar babası Peleus'a hediye ettiği ve sadece kendisinin kullanabildiği meşhur mızrağıyla kalçasından yaraladı.[32]

v. Thersandros, anısına inşa edilen ve günümüze kadar varlığını sürdüren bir anıt mezarın bulunduğu Mysia sınırları içerisindeki Elaia'da toprağa verildi. Emrindeki Boiotialılar ilk olarak Peneleos'un yönetimine girdi. Ancak o da Telephos'un oğlu Eurypylos tarafından öldürülünce, babasının hayatını kaybettiği tarihlerde henüz çok küçük bir çocuk olan Thersandros'un oğlu Tisamenos Boiotialıların liderliğini ele aldı. Bununla birlikte bazı yazarlar Thersandros'un hayatta kalmayı başardığını ve onun Tahta Atın içine giren savaşçılardan biri olduğunu ileri sürerler.[33]

y. İonia sınırları içerisindeki Smyrna yakınlarında bulunan ve adına "Agamemnon Kaplıcaları" denilen sıcak su kaynaklarında Yunanlılar yaralarını temizleyip bir kez daha denize açıldılar. Ne var ki bu sefer de Tanrıça Hera'nın gönderdiği şiddetli fırtınaya yakalanmaktan kurtulamadılar ve çareyi gemilerinin dümenlerini ülkelerine doğru kırmakta buldular. Akhilleus'un Skyros'a ulaşıp burada Deidameia ile evlenmesi bu evreye rastlar.[34] Bazı otoriteler Helen'in kaçırılmasından yirmi yıl sonra Troya'nın işgal edildiğini ileri sürerek, bir yanlışlık eseri Mysia'ya yapılan saldırının ikinci yılda gerçek-

leştiğini ve aradan geçen sekiz yıl boyunca Yunanlıların gemilerine bir daha binmediklerini iddia ederler. Buna karşın Mysia yenilgisinin yaşandığı yılda Yunanlı komutanların Sparta Hellenion'da savaş konseyini topladıkları şeklindeki iddia akla daha yatkındır. Anlatılanlara göre Yunanlılar hâlâ kendilerini Troya'ya götürecek bir kılavuzun bulunmaması nedeniyle büyük bir umutsuzluğa düşmüşlerdi.[35]

z. Tüm bunlar yaşanırken Telephos'un kalçasından aldığı yara her geçen gün daha da kötüye gitmekteydi. Tanrı Apollon yaranın sadece kendisini yaralayan kişi tarafından tedavi edilebileceğini bildirince Telephos, Klytaimnsetra'nın tavsiyesiyle bir dilenci kılığına girerek Mykene'ye, Agamemnon'un sarayına gidip küçük Orestes'i beşiğinden kaçırdı. "Beni tedavi etmezsen oğlunu öldürmekte tereddüt etmeyeceğim" diyen Telephos'un bu sözlerine karşılık olarak Agamemnon ona yardım edeceğine söz verdi. Zira yapılan kehanette Telephos'un öğütleri olmaksızın Troya'nın asla ele geçirilemeyeceği bildirilmişti. Agamemnon da bunun için bir şart öne sürdü. Buna göre Mysia Kralı sağlığına kavuştuğu taktirde Yunanlılara Troya'ya gidebilmeleri için kılavuzluk edecekti. Karşılıklı bir anlaşmaya varıldıktan sonra Agamemnon'un isteğiyle Akhilleus, mızrağındaki pası kazıyarak yaraya bastı ve tamamen kendi icadı olan, bitkilerden elde ettiği akhilleos adındaki karışımın da yardımıyla onu iyileştirmeyi başardı.[36] Telephos sağlığına kavuştuktan sonra, eşi Laodike'nin (aynı zamanda Hiera ya da Astyokhe olarak da bilinir) Priamos'un kızı olduğunu gerekçe göstererek sefere katılmayı reddetti. Ancak Yunanlılara Troya'ya gidebilecekleri yolu tarif etti. Kalkhas da söylenen rotanın doğru olduğunu tanrısal sezgileriyle doğruladı.[37]

1. Herodotos: i. 1. 4; Ovidius: *Heroides* xvi. 341-50.
2. Herodotos: i. 3; *Kypria*, Proklos'un alıntısı: *Khrestomanthia* 1; Apollodoros: *Epitome* iii. 6.
3. Hyginus: *Fabula* 95; Homeros: *Odysseia* xxiv. 115-19 ve xix. 399-466; Apollodoros: *Epitome* iii. 12; Servius – Vergilius: *Aeneis* vi. 529.
4. Apollodoros: iii. 10. 6 ve 9; Pausanias: iii. 12. 2; Tzetzes: *On Lycophron* 792; Didymos, Eustathius'un alıntısı: Homer, 1422.
5. Pausanias: iii. 20. 2.
6. Hyginus: *a.g.e.*; Servius – Vergilius: *Aeneis* ii. 81; Tzetzes: *On Lycophron* 818; Apollodoros: *Epitome* iii. 7.
7. Apollodoros: *Epitome* iii. 9; Eustathios – Homeros: *İlyada* xi. 20; Nonnos: *Dionysiaka* xiii. 451; Hyginus: *Fabula* 242.
8. Apollodoros: iii. 13. 8; İskenderiyeli Hephaistionos: iv; Lycophron: *Aleksandra* 178; Kritik – Homeros: *İlyada* xvi. 37; Kritik – Aristophanes: *Nephelai* (Bulutlar) 1068; Kritik – Apollonius Rhodius: iv. 816.
9. Servius – Vergilius: *Aeneis* vi. 57; Fulgentius: *Mythologicon* iii. 7; Apollodoros: iii. 13. 6; Philostratos: *Heroika* xx. 2 ve xix. 2; *Argonautica Orphica* 392; Statius: *Akhilleis* i. 269; Homeros: *İlyada* xi. 831-2; Pindaros: *Nemea* iii. 43.
10. Apollodoros: iii. 13. 8; Homeros: *İlyada* ix. 410; İskenderiyeli Hephaistionos: i; Tzetzes: *On Lycophron* 183.

11. Apollodoros: *a.g.e.*; Kritik – Homeros: *İlyada* xix. 332; Ovidius: *Metamorphoses* xiii. 162; Hyginus: *Fabula* 96.
12. Homeros: *İlyada* ix. 769; 438 ve xvi. 298.
13. Apollodoros: *a.g.e.*; Tzetzes: *On Lycophron* 421; Homeros: *İlyada* ix. 447 ve 485.
14. Homeros: *İlyada* xi. 786-7; Pindaros: *Olympia* ix. 69-70; Hesiodos, Eustathios – Homeros: *İlyada* i. 337; Apollodoros: *a.g.e.*; Hyginus: *Fabula* 97; Kritik – Apollonius Rhodius: iv. 816.
15. Apollodoros: *a.g.e.*; Strabon: ix. 4. 2.
16. Apollodoros: iii. 3. 1; Philostratos: *Heroika* 7; Sicilyalı Diodoros: v. 79; Hyginus: *Fabula* 81; Pausanias: v. 23. 5; Homeros: *İlyada* x. 61.
17. Diktys Kretensis: i. 16; Apollosoros: *Epitome* iii. 6.
18. Homeros: *İlyada* ii. 21 ve i. 247-52; iv. 310; ii. 553-5; *Odysseia* iii. 244 ve 126-9.
19. Homeros: *İlyada* xvii. 279-80 ve iii. 226-7; Sophokles: *Aias* 576 ve 833; Kritik – Homeros: *İlyada* xxiii. 821; Tzetzes: *On Lycophron* 455.
20. Sophokles: *Aias* 762-77.
21. Homeros: *İlyada* viii. 266-72.
22. Homeros: *İlyada* xiii. 697; ii. 527-30; xiv. 520 ve xiii. 701; Hyginus: *Fabula* 97; Philostratos: *Heroika* viii. 1.
23. Homeros: *İlyada* ii. 728 ve xiii. 694-7.
24. Apollodoros: i. 8. 5; Hyginus: *a.g.e.*; Homeros: *İlyada* ii. 564-6.
25. Homeros: *İlyada* ii. 653-4; Hyginus: *a.g.e.*
26. Diktys Kretensis: i. 23; Servius – Vergilius: *Aeneis* iii. 80; Sicilyalı Diodoros: v. 62; Tzetzes: *On Lycophron* 570.
27. Tzetzes: *a.g.e.*; Apollodoros: *Epitome* iii. 10; Ovidius: *Metamorphoses* xiii. 650; Servius: *a.g.e.*
28. Stesikhoros, Kritik – Homeros: *Odysseia* vi. 164; Tzetzes: *On Lycophron* 583; Servius: *a.g.e.*; Pherekydes, Tzetzes'in alıntısı: *On Lycophron* 583; Servius: *a.g.e.*; Pherekydes, Tzetzes'in alıntısı: *On Lycophron* 570.
29. Ovidius: *Metamorphoses* 643-74; Servius: *a.g.e.*
30. Apollodoros: *Epitome* iii. 15; Homeros: *İlyada* ii. 303-53; Ovidius: *Metamorphoses* xii. 13-23.
31. Homeros: *Odysseia* xxiv. 118-19 ve *İlyada* i. 71; Tzetzes: *On Lycophron* 57.
32. Apollodoros: *Epitome* iii. 17; Pindaros: *Olympia* ix. 70; Tzetzes: *On Lycophron* 206 ve 209; Kritik – Homeros: *İlyada* 59; Homeros: *İlyada* xvi. 140-41.
33. Pausanias: ix. 5. 7-8; Vergilius: *Aeneis* ii. 261.
34. Philostratos: *Heroika* iii. 35; Apollodoros: *Epitome* iii. 18; *Kypria*, Proklos'un alıntısı: *Khrestomatia* 1.
35. Homeros: *İlyada* xxiv. 765; Apollodoros: *a.g.e.*; Pausanias: iii. 12. 5.
36. Apollodoros: *Epitome* iii. 19-20; Hyginus: *Fabula* 101; Plinius: *Naturalis Historiae* xxv. 19.
37. Hyginus: *a.g.e.*; Philostratos: *Heroika* ii. 18; Kritik – Homeros: *Odysseia* i. 520; Apollodoros: *Epitome* iii. 20.

*

1. MÖ 1400'lü yıllarda Knossos'un istila edilişinin ardından, Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler arasında güçlü bir donanmaya sahip olabilmek için büyük bir rekabet başlamıştı. Bu görüş, Apollodoros'un aktarımında Paris'in Sidon'a ve Agamemnon'un halkı Mysialılara saldırışı; Malalas'ın da desteklediği Herodotos'un ifadesinde ise Helen'in kaçırılışından önce bazı saldırıların gerçekleştiği şeklinde her iki yazar tarafından aynen yansıtılmıştır. Troyalıların oluşturduğu konfederasyon, Mykene Ulu Kralının Girit'te yaşayan

Yunan beyliklerini Troyalılara saldırmak için bir araya getirişine kadar, Yunanlıların ticaret gemileri önündeki en büyük engel durumundaydı. Sanılanın aksine Troya'nın kuşatılmasından ziyade bir deniz savaşı niteliğini taşıyan bu mücadele çok büyük bir olasılıkla dokuz ya da on yıl sürmüştür.

2. Agamemnon'un bağımsız müttefikleri arasında Odysseus'un önderlik ettiği İthaka, Sâme, Dulikhium ve Zakynthos Adalarında yaşayan yerlilerin yanı sıra, Akhilleus'un emri altındaki Güney Tesalyalılar ile onların Lokris ve Salamisli kuzenleri olan ve iki Aias'ın kumandası altına giren Aiakalılar da bulunmaktaydı. Komutanlık vasıflarından yoksun olan bu kabilelerin şefleri, Pyloslu Nestor, Argoslu Diomedes ve Spartalı Menelaos'tan oluşan sadık Peloponnesosluların da yardımlarıyla Agamemnon tarafından bir entrikayla devre dışı bırakılıp zararsız hale getirildiler. Aias'ın Olymposlu tanrıları tanımaması ve Zeus'un kafasından dünyaya gelen Athena'ya saygısızca davranışı yanlış bir şekilde kahramanın dini muhafazakârlığından çok, ateizmin bir kanıtı olarak yorumlanmıştır. Oysa Aiakidler, Leleg soyundan geliyorlardı ve Helen öncesi dönemdeki tanrıçaya ibadet etmekteydiler.

3. Atina ordularının *Gemiler Kataloğu* adlı eserde bahsi geçmesine rağmen, Atina ve Thebaililerin Troya öncesinde kayda değer hiçbir mücadele içerisinde bulunmaması nedeniyle görünen o ki her iki halk da söz konusu savaşın dışında kalmıştır. Bununla birlikte söz konusu hikâyede Kral Menesthios'un varlığının özellikle vurgulanması, sonraki tarihlerde Yunanlıların Karadeniz kıyılarındaki yayılmacılığını gözler önüne sermek amacını taşır. Efsane de kendisinden sıkça bahsedilen Odysseus ise Yunan mitolojisinin önemli bir karakteridir. Her ne kadar Korinthli Güneş Tanrısı'nın kızından dünyaya gelmiş ve Penelope'ye sahip olmak için klasik koşu yarışına katılıp kazanmışsa da, eşinin ülkesine yerleşmektense Penelope'nin kendisiyle gelmesinde ısrar ederek kalıplaşmış anaerkil düzenini yıkan ilk kişidir. Aynı şekilde babası Giritli Kinyras ve Sisyphos'un yaptığı gibi hükümranlık süresi sonunda öldürülmeyi reddeden bir kraldır; bu karşı çıkış *Odysseia*'nın ana temasını oluşturmuştur. Bütün bunlardan başka fiziksel özelliğiyle de diğer mitolojik karakterlerden oldukça farklı bir görüntü çizer. Vücuduna oranla çok küçük kalan bacaklarıyla "oturduğunda, ayaktaki halinden daha asil görünen" biridir. Kalçasına aldığı yara ise yabandomuzu kültü krallarının maruz kaldığı ölüm yazgısından kaçtığının bir işareti olarak değerlendirilmelidir.

4. Her ne kadar Odysseus'un garip bir şekilde bir krala yakışan tavırlar sergilemeyişi, onun başvurduğu delilik numarasıyla orantılı olsa da görünen o ki bu olay da yanlış yorumlanarak aktarılmıştır. Gerçekte cesur savaşçının dile getirmeye çalıştığı şey kendisinin de çağrıldığı bu savaşın, tanrısal bir sezgiyle öngördüğü şekilde gereksizliğini anlatmaktı. Zira Odysseus, bir din adamını ya da kâhini sembolize eden koni şeklindeki şapkayla bir tarlayı sü-

rerken konuklarını karşılamıştır. Pulluğa koştuğu öküz ve eşek sırasıyla Zeus ve Kronos'u; bir başka deyişle yaz ve kışı sembolize etmektedir. Tuzun ekildiği her bir pulluk izi de bir artık yılı simgeler. Aynı şekilde tanrısal sezgi gücüne sahip olan Palamedes de Telemakhos'u yakalayıp onu hiç şüphesiz onuncu saban izine atarak pulluğu durdurmuştu. Palamedes böylece aynı zamanda "Telemakhos"un kelime anlamı olan kararlı, istenen savaşın o andan itibaren başlayacağını dile getirmiştir.

5. Görece daha muhafazakâr bir karakter olan Akhilleus, bir Güneş kahraman profiline uygunluk gösterircesine (*White Goddess* 212) kadınlar arasında saklanır ve Güneş'in gündönümünü geçtiği ve bu şekilde annesi Gece'nin himayesinden kurtulduğu bir safha olan dördüncü ayda söz konusu silahları sahiplenir. Scotioi "karanlığın çocukları" adı verilen Giritli çocuklar rahibe ana tarafından özgürlük bahşedilip silah verilene kadar kadınların hayatlarının büyük bölümünü geçirdiği yerlerde tutulurlardı. Mabinogion'da Odysseus'un, Akhilleus'un gerçek kimliğini ortaya çıkarmak için başvurduğu hile benzer bir oyunla Gwydion (tanrı Odin ya da Woden) tarafından da kullanılmıştır. Söz konusu efsanede Gwydion, bir başka Güneş kahraman olan Llew Llaw'ı annesi Arianrhod'un himayesinden kurtarmak için kalenin hemen dışında savaşa benzer sesler çıkarır ve Arianrhod'u korkutarak onun Llew Llaw'a kılıç ve kalkan vermesini sağlar. Efsanenin Galler versiyonu muhtemelen daha eskidir. Argivlilerin dördüncü ayın birinci gününde sahnelediklerı bu varyantta, kadın kılığına giren genç erkekler ile erkek kılığına giren kadınlar arasındaki kavga tasvir edilmektedir. Bu festival Hybristika "yüz kızartan davranışlar" adını taşır. Efsanenin tarihsel boyutu ise 5. yüzyıl başlarında, Argive ordularının bozguna uğramasından hemen sonra Telesilla adındaki bir kadın şairin bir grup kadınla beraber bir yolunu bulup Argos'u, Spartalı Kral Kleomenes'e karşı savunmayı başarması şeklindedir (Plutarkhos: *On the Virtues of Women* 4). Patroklos'un sahip olduğu ismin, "babaya adanan gurur", anaerkil konsepte uygunluk göstermemesi nedeniyle söz konusu kahraman muhtemelen, Akhilleus'un ikizi ve aynı zamanda anaerkil kurallar içerisinde naibi olan Phoiniks'in kendisidir.

6. Troya öncesi Yunanlı liderlerin hepsi de birer kutsal kraldır. Kâhin kahraman ayrıcalığını elde edene dek bir yılana sahip olmaması nedeniyle Küçük Aias'ın evcil yılanıyla birlikte savaşa katılmış olması imkânsızdır. Mykene Yunanistan'ı ile Girit'te elde edilen bulguların ışığında varlığı kanıtlanan İdomeneus'a ait domuz dişi figürleriyle işlenen miğferin, kahramanın naibi tarafından giyildiği olasıdır. Zeus Velkhanos'u temsil eden ve Güneş için kutsal sayılan horoz ise çok büyük bir olasılıkla sonraki devirlerde Homeros'a atfedilen bir eklentiden ibarettir; zira evcilleştirilmiş haliyle tavuk MÖ 6. yüzyıla kadar Yunanistan'a ulaşmamıştır. Bu nedenle kalkana işlenen figür kuv-

vetle muhtemel bir erkek keklikten ibaretti. Boğa derilerinin birbirine dikilmesiyle elde edilen, kenarları yuvarlak, ortaları kesik ve sekiz sayısını andıran bu kullanışsız kalkanlar ritüellerde kullanılmaktaydı. Uzunlukları da kullanan kişilerin çenesinden ayak bileğine kadar gelmekteydi. Skyros, Phthia ve Elis'de kendisine atfedilen kültlerin varlığı göz önünde bulundurulduğunda Akhilleus ("dudaksız") muhtemelen, kâhin kahramanlara verilen yaygın bir unvandı (Pausanias: vi. 23. 3).

7. Staphylos ile Khrysothemis'in ("Altın Düzen ile Üzüm Salkımının kızı Nar") kızı olan Rhoio'nun bir sandık içerisinde sürüklenerek Delos'a gelişi, Bereket Tanrıçası'nın yeniay biçimindeki kayığı ile yaptığı tanıdık yolculuğu sembolize eder. "Zeytinyağı", "tahıl" ve "şarap" anlamına gelen isimler taşıyan Üzüm Yetiştiricilerine benzer bir şekilde Rhoio da triadda karşımıza çıkar. Annelerinin Dorippe ya da "armağan kısrak" olması, Rhoio'nun gerçekte kısrak başlı Demeter'in kendisi olduğunu gösterir. Tanrıça'ya atfedilen kültün izlerine üç kupalı kernos'da hâlâ rastlamak mümkündür. Yunanlı Ortodoks rahipler tarafından kullanılan bu kapta, kutsama seremonisi için kiliseye getirilen yağ, tahıl ve şarap muhafaza edilmektedir. Buna benzer bir diğer kernos da Koumasa'daki tarihi bir Minos mezarında bulunmuştur. Ariadne'nin torununun çocukları olan Üzüm Yetiştiricileri ise çok büyük bir olasılıkla Delos'a Girit'ten gelmişlerdi.

8. Troya'ya nasıl gidileceğini bilmeyen Yunanlıların karşılaştığı zorluklar ile Menelaos'un daha önceden kolayca bu ülkeye gidişi birbiriyle oldukça belirgin bir şekilde çelişen olaylardır. Belki de efsanenin özgün halinde Tanrıça Aphrodite, Yunanlıların dönüş yolunda maruz kaldığına benzer bir şekilde yolculuğa çıkmadan da yaptığı büyü ile onların düşüncelerini buğulandırmıştır.

9. Akhilleus'un, Telephos'un yarasını neden olduğu yolla tedavi ederek iyileştirdiği tarihi yöntem, Melampus'un, iğdiş etmede kullanılan bıçağın pasıyla İphikles'i tedavi edişini çağrıştırır.

10. Vazo resimlerinde Mainadların genellikle, bir merdiven olarak tasvir edilen argaç şeklindeki kalıplarla dudaklarına dövme yaptıkları görülmektedir. Eğer bu kadınlar ormanda düzenledikleri eğlencelerde kamuflaj amacıyla bir zamanlar yüzlerine de aynı şekilde dövme yapmışlarsa bu, Penelope'ye verilen ismin ("yüzünde örümcek ağı olan") bir açıklaması niteliğini taşıyabilir. Orgiastik doğaya sahip Dağ Tanrıçası'nın unvanına sahip olan Penelope, muhtemelen bazı zamanlar Diktynna ya da İngiliz tanrıça Goda gibi orjilerinde vücudunu bir ağ ile örtmekteydi. Odysseus'un yokluğunda eşi Penelope'nin bütün talipleriyle birlikte olmasından sonra Pan'ın dünyaya gelmesi, Helen öncesi seks orjilerinin varlığını gözler önüne serer. Penelope Örde-

ği de, kuğuya benzer bir şekilde çok büyük bir olasılıkla Sparta'nın totem kuşlarından biriydi.

11. Daha önceden hiçbir yorumcu çok açık bir şekilde neden Kalkhas'ın işaret ettiği kuş yuvasının bir çınar ağacında olduğunu ve aynı şekilde kuşların neden bir yılan tarafından yendiğini açıklamamıştır. Bu mitolojik anlatımın altında yatan gerçek, çınar ağaçları gibi yılanların da senede bir kez kabuk değiştirerek kendilerini yenilemeleridir; bu kurgu her ikisini de yeniden dirilişin simgesi haline getirir. Bundan dolayı Kalkhas hayatını kaybeden kuşların her birinin aydan ziyade bir yılı temsil ettiğini öngörmüştür. Her ne kadar sonraki devirlerde Apollon'a atfedilse de çınar, yapraklarının tanrıya uzatılan yeşil bir ele benzemesi nedeniyle Girit ve Sparta'da Tanrıça için kutsal sayılmaktaydı; bahsedilen bu figüre Tanrıça'nın tarihi çağa ait heykellerinde sıkça rastlanılır. Kuşları midesine indiren yılanın üzerindeki mavi benekler ise onun Zeus tarafından gönderildiği anlamına gelir; zira Zeus, göklerin tanrısı olması nedeniyle mavi bir bulut taşımaktaydı. Kinyras'ın Yunanlılara gönderdiği oyuncak gemiler ise muhtemelen, kökeni Mısır'a dayanan ve hayatını kaybeden prenslerle birlikte Öteki Dünyaya yapacağı yolculuklar için çömlekten yapılan gemilerinin de yanlarına gömülmesi şeklindeki geleneği açıklar.

12. Birer Halkiyon'a dönüştürülen Kinyras'ın elli kızı çok büyük bir olasılıkla Tanrıça Aphrodite'in rahibe birliğini sembolize etmektedir. Zira Tanrıça'ya atfedilen unvanlardan biri de "Alkyone", "[Fırtınalardan] Koruyan Tanrıça" idi. Ayrıca Tanrıça için kutsal sayılan Halkiyonlar ya da iskele kuşları sakinliğin habercisi olarak bilinmekteydiler.

161.
AULİS'TE İKİNCİ TOPLANTI

Leukippe ile Theonoe'nin erkek kardeşi olan Kalkhas, kehanet sanatını babası Thestor'dan öğrenmişti. Günlerden bir gün Theonoe, Troya yakınlarında sahilde yürüyüşe çıktığı bir sırada Karialı korsanlar tarafından kaçırıldı ve Kral İkaros onu kendisine metres yaptı. Thestor olan biteni duyduğunda hemen kızını aramaya çıktıysa da, bindiği gemi Karia kıyılarında batınca o da İkaros tarafından tutuklandı. Bu talihsiz olaylar yaşandığında ailenin tek çocuğu olarak yaşamını sürdüren Leukippe yıllar sonra babası ve kız kardeşinin akıbetini öğrenmek için Delphoi Kâhini'ne gitti. Pytho ona Apollon'un rahibi kılığına girerek Karia'ya gitmesini söyledi. Bunun üzerine Leukippe saçlarını kazıdı ve babası ile kız kardeşini bulma umuduyla bir erkek kılığına girip Kral İkaros'un huzuruna çıkacağı Karia'ya gitti. Ne var ki gerçek kimliğinden habersiz onun bir erkek olduğunu sanan Theonoe ona âşık oldu ve gardiyanlarına dönerek, "Hemen şu genç rahibi yatak odama getirin!" emrini verdi. Aynı şekilde ablasını da tanımayan Leukippe yaptığı sahtekarlığın ortaya çıkmasıyla öldürülmekten korktuğu için kraliçenin isteğini geri çevirdi. Bunun üzerine öfkelenen Theonoe onu öldürmek istedi. Ancak kraliçe, hizmetçilerin, saraya konuk olan bir rahibi öldürüp ölümcül bir günah işlemek istemeyeceğini bildiğinden onun mahkûmlardan biri tarafından öldürülmesine karar verdi ve bunun için de ona bir kılıç bile gönderdi.

b. Büyük bir tesadüf eseri cinayeti işlemek için mahkûmlardan Thestor seçilmişti. Elindeki kılıç ile Leukippe'nin kilitli tutulduğu yatak odasına giren talihsiz baba ümitsizce ona hayat hikâyesini anlattı. Sonra da rahip sandığı gence dönerek, "Sizi öldürmeyeceğim efendim, çünkü ben de Apollon'un sadık bir hizmetkârıyım. Bunu yapmaktansa kendimi öldürmeyi tercih ederim. Ama bundan önce size kimliğimi açıklayım. Ben Agonautlardan İdmon'un oğlu, Troyalı rahip Thestor'um" diyerek kararını açıkladı. Thestor bu sözlerin ardından elindeki kılıcı göğsüne tam saplayacakken Leukippe onu elin-

den aldı ve, "Baba, baba" diye bağırdı. "Ben Leukippe, senin öz kızın. Bu silahı kendine değil de İkaros'un şehvet düşkünü metresine çevirmelisin. Hadi, daha fazla vakit kaybetmeden beni izle." Thestor ile kızı çok geçmeden Theonoe'nin bin bir nakışla süslenen yatak odasına girdiler. "Seni şehvet düşkünü" diye haykırdı Leukippe, bir yandan Thestor'u içeri çekerek. "Babamın, İdmon'un oğlu Thestor'un elleriyle ölümüne hazırlan." Şaşırma sırası bu kez Theonoe'ye gelmiş, "Baba" diyerek gözyaşları içerisinde haykırıp Thestor'un boynuna sarılmıştı. Üçü de Apollon'a dualar ederek birbirlerine sarıldılar. Bunun üzerine Kral İkaros onlara cömert armağanlar sunarak ülkelerine gönderdi.[1]

c. Öte yandan, Agamemnon'un Helen'i kendisine iade etme isteğini reddeden Priamos, Thestor'un oğlu ve aynı zamanda Apollon'un rahiplerinden biri olan Kalkhas'ı akıl danışmak için Delphoi'deki Pytho'ya göndermişti. Pytho, Troya'nın istila edilip Priamos'un hükümranlığının sona ereceği kehanetinde bulunduktan sonra Kalkhas'a dönerek ondan Yunanlılara katılmasını ve zafere ulaşana dek Troya kuşatmasını kaldırmalarına engel olması için Yunanlıları ikna etmesini istedi. Bunun üzerine Kalkhas, kendisini evinde konuk eden Akhilleus'a bağlılık yemini etti ve çok geçmeden her ikisi de Agamemnon'un huzuruna çıktı.[2]

d. Yunan donanması ikinci kez Aulis'de bir araya geldiğinde kötü hava yüzünden bir türlü yolculuğuna başlayamadı. Kalkhas'ın yaptığı kehanete göre yolculuğa çıkılabilmesi için Agamemnon'un kızlarından en güzelini Tanrıça Artemis'e kurban olarak sunması gerekiyordu. Artemis'in ne için bu kadar öfkelendiği ve kurban istediği tam bir muammadır. Bazıları uzun bir mesafeden bir geyiği vurmayı başaran Agamemnon'un etrafındakilere dönerek, "Artemis bile bu kadar uzaktan daha iyisini yapamaz" diye böbürlendiğini; kralın Tanrıça'ya adanan kutsal keçiyi öldürdüğünü; Agamemnon'un krallığında o yıl dünyaya gelecek olan en güzel bebeği, ki bu talihsiz İphigeneia olmuştur, Tanrıça'ya sunacağına dair söz verdiğini ya da babası Atreus'un Tanrıça'nın hakkı olan altın kuzuyu ona vermediğini ileri sürerler.[3] Ancak sebep ne olursa olsun Agamemnon kendisinden beklendiği gibi bu şartı yerine getirmeyi reddetmiş ve Klytaimnestra'nın hiçbir zaman İphigeneia'nın öldürülmesine izin vermeyeceğini bildirmişti. Bunun üzerine Yunanlılar bir araya gelerek, "Eğer Agamemnon inatçılığında ısrar ederse biz de ona olan sadakatimizi Palamades'e çevirirriz" diyerek kararlılıklarını bildirdiler. Hatta bir ara Odysseus öfkesinden eve döneceği blöfünde bile bulundu. Olan biten her şeye tanık olan Menelaos en sonunda arabulucu sıfatıyla sorunu çözmeye çalıştı. İleri sürdüğü teklife göre Odysseus ile Talthybios, İphigeneia'yı saraydan alarak Aulis'e getirecek, gerekçe olarak da kraliçeye, genç kızın, Mysia'da gösterdiği kahramanlıklardan dolayı ödül olarak Akhilleus ile

evlendirileceği söylenecekti. Her ne kadar Agamemnon görünüşte bu teklife evet dese de el altından Klytaimnestra'ya bir elçiyle haber göndererek Odysseus'a inanmamasını söyledi. Ne var ki mesajı götüren elçi Menelaos tarafından yakalanınca kralın planı gerçekleşmedi ve genç kız çok geçmeden kandırılarak Aulis'e getirildi.[4]

e. Akhilleus, adının böyle bir entrikada kullanıldığını öğrendiğinde İphigeneia'ya bir zarar gelmemesi için onu korumayı üstlendiyse de genç kadın asil bir davranışla Yunanistan'ın zafere ulaşması için hayatını seve seve feda edeceğini söyledi ve hiçbir şikâyet ya da serzenişte bulunmadan boynunu baltanın altına koydu. Bazı yazarlar ise İphigeneia, kurban edilmeden hemen önce Tanrıça Artemis'in sunağa onun yerine dişi bir geyik veya ayıyı ya da yaşlı bir kadını bırakarak genç kızı kaçırdığını ve onu Tauria'ya götürdüğünü iddia ederler. Diğer bir grup yazar ise Klytaimnestra'nın dualarını kabul eden Artemis'in emriyle çakan şiddetli bir gök gürültüsünün duyulduğunu ve bunun üzerine Akhilleus'un kalabalığa dalarak İphigeneia'nın hayatını kurtarıp onu Skythia'ya gönderdiğini söyler. Bir diğer iddiaya göre ise Akhilleus genç kızla evlenmiş ve Neoptolemos'u Deidameia değil de İphigeneia dünyaya getirmiştir.[5]

f. Ancak ister İphigeneia öldürülsün, isterse de hayatı bağışlanmış olsun, tek gerçek var ki o da bu olayın hemen ardından kuzey doğudan esen rüzgâr etkisini yitirmiş ve Yunanlılar en sonunda Aulis'den ayrılarak Troya'ya doğru yol almaya başlamışlardı. Cesur savaşçılar ilk olarak Lesbos'da demir attılar. Burada Odysseus, kurbanlarını kendisiyle güreşmeye zorlayıp onları bir bir öldüren Kral Philomeleis ile karşı karşıya geldi ve orada bulunan Yunanlıların zafer çığlıkları arasında hasmını havaya kaldırıp fırlatarak onu alt etti. Daha sonra savaşçılar Troya'dan da rahatlıkla görülen ve o yıllarda Tenes'in hükümranlığında olan Tenedos'a uğradı. Anlatılanlara göre Laomedon'un kızı Prokleia ile Kyknos'un birlikteliğinden dünyaya gelen Tenes, tanrı Apollon'un oğlu olduğunu iddia etmekteydi.

g. Deniz Tanrısı Poseidon ile Kalyke ya da Harpale'nin oğlu olan Kyknos, Kolonai'de hükümranlığını ilan etmişti. Söylenenlere göre esrarengiz bir biçimde dünyaya gelen kral, terk edildiği sahilde birkaç balıkçı tarafından bulunmuş ve onlar da bebeği bulduklarında bir kuğunun onu avutmak için onun yanına süzüldüğüne şahit olmuşlardı.[6] Eşi Prokleia'nın ölümünden sonra Kyknos, Tragasos'un kızı Phylonome ile evlenmiş ancak evliliği tam bir trajediye neden olmuştu. Buna göre Phylonome, üvey oğlu Tenes'e gönlünü kaptırıp ona âşık oldu. Ne var ki bütün çabalarına rağmen Tenes'i baştan çıkarıp elde edemeyince çalgıcı Molpos'u şahit gösterip Tenes'in kendisine saldırdığını kocasına anlattı. Onlara inanan Kyknos, Tenes ile kız kardeşi Hemithea'yı bir sandığa kilitleyip denize attı. Sandık bir süre denizde sürüklen-

dikten sonra önceleri "beyaz kaş çehre" anlamına gelen Leukopys adıyla bilinen Tenedos Adası'nda kıyıya vurdu.[7] Ancak yıllar geçip Kyknos tüm gerçeği öğrendiği zaman Molpos'u taşlatarak öldürdü ve Phylomone'yi de canlı canlı toprağa gömdü. Oğlunun hâlâ hayatta olduğunu ve Tenedos'da yaşadığını duyar duymaz da hiç vakit kaybetmeden ondan af dilemek için oraya gitti. Ne var ki kendisine yapılanları affetme niyetinde olmayan Tenes, babasını taşıyan gemiyi limana bağlayan halatları kesti ve o günden sonra "Onu baltayla Tenedos'dan kesip attı" deyimi insanlar arasında söylenir oldu. Daha sonra Tenes'in öfkesi dindi ve Kyknos Tenedos Adası'na, oğlunun yanına yerleşti.[8]

h. Thetis bir zamanlar Akhilleus'u uyararak Apollon'un oğullarından birini öldürmesi durumunda kendi ölümünün de bizzat Apollon'un eliyle olacağı kehanetinde bulunmuş, sırf bu kehaneti ona hatırlatmak için Mnemon adında bir hizmetçi Akhilleus'un emrine verilmişti. Ne var ki Akhilleus, Tenes'in Yunan gemilerine devasa kayalar fırlattığını gördüğünde hemen gemisinden atlayarak kıyıya yüzdü ve hiç düşünmeden onu kalbinden vurarak öldürdü. Yunanlılar daha sonra gemilerinden inip Tenedos'u yerle bir ettilerse de artık her şeyin çok geç olduğunu anladılar. Akhilleus, Tenes'in ölümünden hemen sonra görevini yerine getirmediği, bir başka deyişle Thetis'in kehanetini kendisine hatırlatmadığı gerekçesiyle Mnemon'u da oracıkta öldürdü. Akhilleus, Tenes'in cesedini şimdilerde anısına inşa edilen sunağın yükseldiği yere gömdü. O gün bugündür hiçbir çalgıcının girmesine izin verilmeyen bu sunakta Akhilleus'un ismi de anılmaz oldu.[9] Akhilleus daha sonra Kyknos'u, öldürülebileceği tek yer olan kafasına nişanladığı bir okla öldürüp, kendisinden dişi bir geyik edasıyla kaçan Hemithea'nın peşine düştü. Genç kızın yakalanmasına ramak kala toprak aniden yarıldı ve onu içine çekti. Akhilleus ile Agamemnon arasında yaşanan ilk tartışmada yine Tenedos Adası'nda yaşandı. Buna göre Akhilleus, kendisini sefere çağırmakla Agamemnon'un akılsızlık ettiğini söyleyip yaşananlardan dolayı onu suçlamıştı.[10]

i. Palamedes, kazanılan Tenedos zaferinden dolayı duyduğu minnettarlığı Apollon Smintheus'a çok sayıda kurban adayarak gösterdi. Ancak henüz ritüel tamamlanmamıştı ki bir su yılanı sunağa yaklaşarak ünlü okçu Philoktetes'i topuğundan ısırdı. Hiçbir ilacın fayda etmediği yara bir müddet sonra o kadar iğreti bir hal aldı ve Philoktetes'in inlemeleri o kadar arttı ki savaşçıların hiçbirinin buna dayanacak hali kalmadı. Sonunda Agamemnon Odysseus'a emir vererek onun Lemnos Adası'nda ıssız bir bölgeye terk edilmesini istedi. Talihsiz savaşçı burada birkaç yıl kuş avlayarak hayatta kalmayı başardı. Emrindeki askerler ise Medon'un himayesine geçti.[11]

j. Bir başka hikâyeye göre ise bu olay Lemnos açıklarında küçük bir ada olan Khryse'de meydana gelmiş ve bu olaydan sonra söz konusu ada sulara

gömülmüştür. Buna göre adada yaşayan Nympha Khryse, Philoktetes'e kalbini kaptırmış ancak aşkına karşılık bulamayınca da gönderdiği bir yılanla, genç adamın Athena Khryse onuruna yapılan ancak toprağın altında kalan sunağı gün yüzüne çıkardığı bir sırada onun hayatına son vermişti. Bir başka iddiaya göre ise Philoktetes sunağa gerekenden daha fazla yaklaşınca, tapınağı korumakla görevli olan yılan onu ısırarak öldürmüştü.[12]

k. Bir başka hikâyeye göre ise Philoktetes, Herakles'in cenaze ateşini yakmaya cüret ettiği için Hera'nın öfkesine maruz kalmış ve genç adam Lemnos Adası'nda bizzat Tanrıça'nın gönderdiği bir yılanın sokmasıyla hayatını kaybetmiştir. Buna göre Philoktetes öldürüldüğü sırada vecd olmuş bir halde İason tarafından inşa edilen Athena'nın sunağına bakmakta ve aynısından bir tane de Herakles onuruna yapmayı düşünmekteydi.[13]

l. Dördüncü efsanede ise Philoktetes'in, Thymbraialı Apollon Tapınağı'nda bulunan Troilos'un mezarını ziyaret ettiği bir sırada bir yılan tarafından sokularak öldürüldüğü anlatılır.[14] Genç adam hakkındaki beşinci hikâye ise onun Herakles'in zehirli oklarıyla hayatını kaybetmesiyle alakalıdır. Anlatılanlara göre Herakles, henüz hayattayken cesedine ait küllerin nerede olduğunu kimseye söylememesi için Philoktetes'e yemin ettirmiş, ancak Troya'nın kahramana ait zehirli oklar bulunmadıkça ele geçirilemeyeceği yapılan kehanette bildirilince Yunanlılar Philoktetes'in peşine düşüp onu aramaya karar vermişlerdi. Başlangıçta Herakles'le ilgili bildiği her şeyi inkar etmeye çalışan Philoktetes onlara, Oita Dağı'nda nelerin yaşandığını en ince ayrıntısına kadar anlatınca Yunanlılar bu kez de kahramanın mezarının nerede olduğunu öğrenmeye çalıştılar. Her ne kadar yine başlangıçta bu soruyu cevaplamayı kesinlikle reddettiyse de ısrarlara daha fazla dayanamadı ve en sonunda cesur savaşçıya ait küllerin gömülü olduğu yeri, tek kelime bile etmeden ayağıyla göstererek oradakilere ifşa etti. Bu şekilde mezar yerini gösterdikten sonra Troya Seferine katılmak için yola çıktığında, sırtındaki sadaktan yere düşen oklardan biri bu sırada ayağına isabet edip onun ölümcül bir yara almasına neden oldu. Bu, tek kelime etmeden işaret ya da üstü kapalı bir sözle de olsa tanrısal sırların açığa çıkarılmasının sonunda nelere yol açacağını belirten bir uyarıydı.[15]

1. Hyginus: *Fabula* 190
2. Benoit: *Le Roman de Torie.*
3. İskenderiyeli Hephaistionos: vi, Photius'un alıntısı, 483; Euripides: *İphigeneia Tauris'te*; Apollodoros: *Epitome* iii. 21.
4. İskenderiyeli Hephaistionos: *a.g.e.*; Euripides: *a.g.e.*; Apollodoros *Epitome* iii. 22; Diktys Kretensis: i. 20.
5. Euripides: *İphigeneia Aulis'te*; Sophokles: *Elektra* 574; Apollodoros: *a.g.e.*; Diktys Kretensis: i. 19; Tzetzes: *On Lycophron* 183.

6. Homeros: *Odysseia* iv. 342-4; Apollodoros: *Epitome* iii. 23-4; Pausanias: x. 14. 2; Hyginus: *Fabula* 157; Kritik – Pindaros: *Olympia* ii. 47; Tzetzes: *On Lycophron* 232-3.
7. Apollodoros: *Epitome* iii. 24; Pausanias: *a.g.e.*; Tzetzes: *a.g.e.*
8. Apollodoros: *Epitome* iii. 25; Pausanias: x. 14. 2; Tzetzes: *a.g.e.*
9. Tzetzes: *a.g.e.*; Plutarkhos: *Greek Questions* 28.
10. Tzetzes: *a.g.e.*; Apollodoros: *Epitome* iii. 31; *Kypria*, Proklos'un alıntısı: *Khrestomathia* 1.
11. Diktys Kretensis: ii. 14; *Kypria*, Proklos'un alıntısı: *a.g.e.*; Apollodoros: *Epitome* iii. 27; Homeros: *İlyada* ii. 727.
12. Pausanias: viii. 33. 2; Tzetzes: *On Lycophron* 911; Sophokles: *Philoktetes* 1327; Philostratos: *İmagines* 17; Eustathios – Homeros, 330.
13. Hyginus: *Fabula* 102; Kritik – Sophokles: Philoktetes, 2., 193. ve 266. mısralar.
14. Philostratos: *a.g.e.*
15. Servius – Vergilius: *Aeneis* iii. 402.

*

1. Hyginus'un, Thestor ve kızlarının konu edildiği hikâyeyi dayandırdığı ve hiçbir mitolojik değere sahip olmayan söz konusu kayıp tragedya, Yunanlı Oyun Yazarlarının sanatlarında ne kadar başarılı olduğunu gözler önüne sermektedir.

2. "Yiftah'ın kızı" efsanesinin versiyonlarından biri göründüğü kadarıyla, Agamemnon'un Aulis'de büyü sonucu ortaya çıkan rüzgârın sona ermesi için rahibelerinden birini kurban etmesini konu alan hikâye ile karıştırılmıştır. Bir keresinde Sir Francis Drake de aynı amaçla Cecil'in hesabına çalışan bir casus olduğunu öğrendiği denizcilerinden birini astırmıştı. Görünen o ki Agamemnon'un bir komutan olarak yerine getirdiği eylem, kadınların geleneksel olarak kurban edilmekten muaf tutulduğu şeklindeki yerel inanışı gücendiren aykırı bir davranıştır. Tanrıça Artemis'in İphigeneia'yı kaçırıp ülkelerine gönderdiği söylenen Taurialılar, Krimea sınırları içerisinde hayatlarını sürdürmekte ve erkek katili hüviyetiyle Artemis'e ibadet etmekteydiler. Agamemnon'un oğlu Orestes bu halkın esir ettiği kişiler arasında bulunmaktaydı.

3. Odysseus'un, Kral Philomeleides, "elma Nymphalarının sevgilisi" ile tutuştuğu kavga muhtemelen, yeni kralın eskisini mağlup edip elma dalını almaya hak kazandığı ritüel rekabeti anlatan bildik bir ikondan alınmıştır.

4. Kyknoslardan ikincisini Akhilleus, üçüncüsünü Herakles öldürmüş ve cesur savaşçı dördüncüsünü de öldürmek üzereyken Zeus'un engeline takılmıştır. Krala verilen isimden anlaşıldığı kadarıyla kuğular, kraliyet ailesine mensup asil ruhları Kuzeyde bulunan Cennet'e götürmekteydi. Apollon'un tarihi çağlara ait sanat eserlerinde, bir kuğunun sırtına ya da kuğuların çektiği bir arabaya binişinin tasvir edilmesi (Overbeck: *Griechische Kunstmythologie*), tanrının yeryüzündeki temsilcisinin geleneksel olarak yaz gündönümünde hayatını kaybettiği şeklindeki fenomenin bir başka mültefit açıklamasıdır. Şakıyan kuğular o zamanlar kuzeye, yavruladıkları Kuzey Kutbu dairesine (Arktik daire) göç ederken çift borazan sesine benzer melodiler çıkar-

maktaydılar. Bu yüzden Pausanias (i. 30. 3), Müzlerin sanatında kuğulardan da bahsedildiğini ileri sürer. "Kuğular ölmeden önce şarkı söylerler" deyimi, kutsal krala ait ruhun müzik sesiyle bedeni terk ettiği anlamına gelir.

5. Philoktetes'in aldığı ölümcül yara birbirinden farklı birçok yerel hikâyeyle dile getirilmiştir. Bu, hikâyenin dayandığı ikonun oldukça geniş bir coğrafyada yaygın olarak bilinmesinden kaynaklanır. Tanrıça'ya atfedilen sunağın hemen yanı başında ayağına isabet eden zehirli bir okun açtığı yarayla hayatını kaybeden cesur savaşçı Tenedos, Lemnos, Euboia ya da herhangi bir Helen şehrinin kutsal kralıdır.

6. Herakles, mezarı sır olarak saklanan yegane kutsal kral değildir. Göründüğü kadarıyla bu, Korinth Boğazı'nda yaşayan halkların yanı sıra primitif Yahudiler arasında da oldukça yaygın bir gelenekti (*Deuteronomy* xxxiv. 6).

7. Giritli bir diğer Güneş kahraman olan Tanos'un da benzer bir şekilde adaya yaklaşan gemilere kayalar fırlattığı göz önünde bulundurulduğunda Tenes'in Yunanlı gemilere devasa kayalar fırlatışını anlatan bölüm muhtemelen, Güneş kahramanın iri bir güneş parçasını zirveye çıkarışını resmeden benzer ikonun yanlış yorumlanmasından ortaya çıkmıştır. Söz konusu ikondaki gemiler de Girit ya da Tenedos'un denizler üzerinde kurduğu hâkimiyeti sembolize etmekten öteye gitmez.

162.
SAVAŞIN DOKUZ YILI

Yunanlıların elçilerini Priamos'a ne zaman gönderip Helen'in iadesini ve Menelaos'un uğradığı zararın tazmin edilmesini istediği tam bir muammadır. Bazıları Yunanlıların Troas'a demir attıktan hemen sonra elçilerini krala gönderdiğini savunurken, bazıları da gemilerin Aulis'de bir araya gelmesinden önce elçilerin Troya'ya giderek isteklerini Priamos'a ilettiklerini ileri sürer. Bununla birlikte yaygın olan inanış Menelaos, Odysseus ve Palamedes'den oluşan komitenin Tenedos Adası'ndan Troya'ya giderek kralla görüştüğü şeklindedir.[1] Buna göre Helen'i geri vermemeye kararlı olan Troyalılar, Antenor'un evine konuk olan Yunanlıları elçileri öldürmeye kalkışmış, ancak ev sahibi bu utanç verici olayın gerçekleşmesini engellemişti.[2]

b. Priamos'un bu istekleri kesinlikle reddetmesiyle öfkelenen Yunanlılar da Tenedos'dan ayrılarak gemileriyle Troya önlerine gelip gemilerini demirlediler. Bunun üzerine Troyalılar hiç vakit kaybetmeden kalabalık gruplar halinde kıyıya gelip gemileri taş yağmuruna tutarak düşmanlarını püskürtmeye çalıştılar. Bütün bunlar olurken diğer arkadaşları bir anlık tereddüt yaşadıysa da –bunların arasında Thetis'in ilk karaya çıkan ilk hayatını kaybeden olacak diyerek uyardığı Akhilleus de vardı– Protesilaos hiç vakit kaybetmeden gemisinden aşağı atlayıp kıyıya çıktı ve cesurca savaşarak birçok Troyalı'yı öldürdü. Ne var ki cesur savaşçı en sonunda Hektor, Euphorbos ya da Aineias'ın yakın dostu Akhates tarafından vurularak öldürüldü.[3]

c. Philoktetes'in amcalarından biri olan Protesilaos, bir zamanlar Melampus'un iktidarsızlığını tedavi ettiği İphiklos'un oğluydu. Başlangıçta İolaos adı verilen kahraman, ölümüyle yaşananların ardından Protesilaos ismiyle anılmaya başlandı.[4] Ölümünden sonra Elaos yakınlarına, Trakya sınırları içerisinde bulunan Khersonese'ye gömüldü. Şimdilerde tanrısal payeler verilen mezarın bulunduğu bölgede bizzat Nymphalar tarafından dikilen uzun karaağaçlar yükselmektedir. Deniz tarafındaki Troya'ya bakan dallar erken filiz-

lenip kısa süre sonra yapraklarını dökerken, diğer yöne bakan yapraklar kışın bile yeşilliğini muhafaza etmektedir. Bu bölgedeki karaağaçlar uzayıp, en yüksek dallarına çıkıldığında Troya Surlarının rahatlıkla görülebileceği bir uzunluğa eriştiğinde kendiliğinden kuruyup solar, ancak köklerden yeşillenmeye başlayan filizlerle tekrar uzamaya başlar.[5]

d. Akastos'un kızı olan Protesilaos'un eşi Laodameia (bazı yazarlar ona Meleagros'un kızı Polydora ismini verirler) Troya seferine çıktığından beri kocasını o kadar özlemişti ki, sonunda onun tunç veya balmumundan yaptığı heykeliyle beraber yatmaya başlamıştı. Ne var ki bu hiçbir zaman eşinin yerini dolduramayacak bir çabaydı. Günlerden bir gün Protesilaos'un ölüm haberini aldığında tanrılara yalvararak onun sadece üç saatliğine tekrar hayata gelip kendisini ziyaret etmesi için dualar etti. Zeus bu isteği kabul etti ve elçi Hermes'i görevlendirerek Protesilaos'un ruhunun heykeli bir süreliğine de olsa canlandırmasını istedi. Heykel dile geldiğinde Protesilaos eşine kendisini takip etmesini söyledi ve üç saatin sonunda da kocasına elveda demek için sarıldığında Laodameia kendisini bıçaklayarak hayatına son verdi.[6] Bazı yazarlara göre ise Laodameia'nın babası Akastos onu tekrar evlendirmek istemiş ancak genç kadın bu isteği reddederek eşinin kuklasına sarılıp yatmayı adet haline getirmişti. Bu olay günün birinde saray hizmetçilerinden birinin durumu fark etmesiyle son buldu. Anlatılanlara göre hizmetçi şafak vakti düzenlenecek bir ritüel için elma getirmeye gittiğinde kapının aralık bırakıldığı fark edip prensesin yatak odasına bakmış ve onun kuklaya sarılı bir vaziyette yattığını görmüştü. Hizmetçi hiç vakit kaybetmeden olan biten her şeyi Akastos'a anlattı. Akastos kızının gözleri önünde boş yere acı çekmesine razı olmadı ve heykelin yakılması emrini verdi. Ne var ki bu Laodameia'nın da sonu oldu. Genç kadın heykelin peşinden kendini de ateşe attı ve alevlerin arasında diri diri yanarak hayatını kaybetti.[7]

e. Bir başka hikâyede ise Protesilaos'un Troya Savaşı'nda hayatta kalmayı başardığı ve evine geri dönmek için yolculuğa çıktığı anlatılır. Buna göre Protesilaos beraberinde köle olarak Priamos'un kız kardeşi Aithylla'yı da getirmekteydi. Ancak donanma Pellene'deki Makedonya yarımadasına demir attığında Protesilaos'un yokluğunu fırsat bilen Aithylla diğer köle kadınları da ikna etmeyi başararak gemilerin hepsini yaktı. Artık eve dönme şansı kalmayan Protesilaos da Pellene'ye yerleşmek zorunda kalarak Skione şehrini inşa etti. Ancak bu tamamen yanlış aktarılan bir hikâyedir. Zira gerçekte Aithylla, Astyokhe ve diğer kölelerle birlikte gemileri bir İtalyan nehri olan ve "gemilerin yakılışı" anlamına Navaithos yakınlarında ateşe vermiş olmasına rağmen ele geçirdikleri tutsaklar arasında Protesilaos adına rastlanmaz.[8]

f. Akhilleus, Troya'ya ayak basan ikinci Yunanlı oldu ve kendisini hemen takip eden Myrmidonlarla birlikte cesurca savaşarak fırlattığı bir taşla Pose-

idon'un oğlu Kyknos'u öldürdü. Bunun üzerine Troyalılar dağılıp şehre doğru kaçmaya başladığında, o sırada gemide bulunan diğer Yunanlılar da karaya çıkıp onları bozguna uğrattılar. Bir başka hikâyeye göre ise Protesilaos'un başına gelenlerden kendine ders çıkaran Akhilleus'un karaya ayak basan son Yunanlı olduğu ileri sürülür. Buna göre Akhilleus gemiden öyle bir hışımla sahile atlamıştı ki ayağının değdiği yerde bir pınar oluşmuş ve sular her tarafa fışkırmaya başlamıştı. Anlatılanlara göre çıkan savaşta vücudunun hiçbir noktasına silah işlemeyen Kyknos yüzlerce Yunanlı'yı oracıkta öldürmüş ve Akhilleus ile karşı karşıya gelmişti. Hasmına başlangıçta mızrak ve kılıcıyla saldıran Akhilleus bunların hiçbir işe yaramadığını görünce kılıcının kabzasıyla Kyknos'un suratına peş peşe vurmaya başladı. Kyknos aldığı darbelerle geri geri giderken ayağı bir taşa takıldı ve yere düştü. Akhilleus bunu görür görmez hemen onun üstüne çullandı ve miğferinin askısını sökerek boynuna doladı. Ölmek üzere olan Kyknos'un imdadına babası Poseidon koştu ve onu bir kuğuya dönüştürerek oradan uzaklaştırmayı başardı. Yunanlılar daha sonra Troya'yı kuşatıp gemilerini de etrafı kazık çitle çevrili bir barikatın arkasına demirlediler.[9]

g. Yapılan kehanette Troilos'un yirmi yaşına basmayana dek şehrin ele geçirilemeyeceği bildirilmişti. Bazı yazarlar Akhilleus'un gönlünü bu gence kaptırdığını ileri sürerek onun Troilos ile karşı karşıya kaldığı bir sırada gence dönüp, "Aşk teklifimi kabul etmezsen eğer, seni hemen burada öldüreceğim!" dediğini iddia ederler. Bunun üzerine Troilos canını kurtarmak için hemen Thymbraialı Apollon Tapınağı'na sığınmış, ancak tanrıların gazabına uğramaktan en ufak bir korku duymayan Akhilleus, kendisine evet demeyen genci oracıkta kafasını uçurarak öldürmüştü. Ne var ki kendisi de yıllar sonra hayatını aynı yerde kaybedecekti.[10] Buna karşın Troilos'un nasıl öldürüldüğünü anlatan birçok hikâye mevcuttur. Bunların birinde gencin Troya kalesinde at binmeyi öğrendiği bir sırada Akhilleus'un attığı mızrakla hayatını kaybettiği anlatılır. Bir diğerine göre Akhilleus onu bir çift güvercin hediye edeceği bahanesiyle dışarı çıkarmayı başarmış ve uzun bir mücadeleden sonra kaburgaları kırılıp yüzü mosmor kesildikten sonra ölen gence bu şekilde tecavüz etmiştir. Aynı şekilde bir başka hikâyede ise Memnon'un ölümünden dolayı büyük üzüntü yaşayan Troilos'un intikam almak için öfkeyle surların dışarısına çıktığı ve karşılaştığı Akhilleus tarafından öldürüldüğü –ya da gencin tutsak olarak ele geçirildiği ve Akhilleus'un emriyle acımasız bir şekilde herkesin gözü önünde katledildiği– dile getirilir. Tüm bunlardan farklı bir diğer hikâyede ise esmer teni ve uzun sakallarıyla orta yaşlı biri olan Troilos'un hiçbir şekilde Akhilleus'u cezbetmediği ileri sürülür. Ancak tek gerçek var ki o da ne şekilde olursa olsun Troilos'un ölümüne Akhilleus'un ne-

den olduğudur. Troyalılar bu gencin ölümüne en az Hektor'un ölümü kadar üzüldüler ve en az onunki kadar büyük bir yas tuttular.[11]

h. Anlatılanlara göre Troilos, Kalkhas'ın güzel kızı Briseis'e gönlünü kaptırmıştı. Kalkhas saf değiştirince genç kız Troya'da kalmış ve babasının sadakatsizliğinde hiçbir rolü olmadığı için de her zamanki gibi kendisine nazikçe davranılmaya devam edilmişti. Ne var ki Troya'nın eninde sonunda istila edileceğini bilen Kalkhas kızının bir savaş esiri olmasından korktuğu için, Agamemnon'a gidip onu kendi adına Priamos'dan onu istemesi için ikna etmeyi başardı. Bunu kabul eden Priamos, oğullarından birkaçının eşliğinde genç kızı Yunanlıların kampına gönderdi. Briseis, Troilos'a sonsuza dek bağlılık yemini etmesine rağmen, kendisine deliler gibi âşık olan Argivli Diomedes'i görür görmez bu kez de kalbini ona kaptırdı ve eski sevgilisini savaş meydanında öldürmek için elinden geleni yaptı.[12]

i. Bir gece çıkarması sırasında Akhilleus, Lykaon'u, babası Priamos'a ait olan koruda arabasına sırık yapmak için incir ağacından bir dal keserken yakalamayı başarmıştı. Patroklos, Lykaon'u Lemnos Adası'na götürerek, kendilerine şarap tedarik eden İason'un oğlu Kral Euneos'a satıp karşılığında gümüş bir Fenike kâsesi aldı. Ancak İmbroslu Eetion gerekli olan fidyeyi ödeyerek onu kurtardı ve Troya'ya geri dönmesini sağladı. Ancak talihsiz Lykaon bu olaydan on iki gün sonra yine Akhilleus'un elleriyle hayata veda etti.[13]

j. Akhilleus daha sonra beraberindeki bir grup gönüllü ile birlikte Troya kırsalını ele geçirmek için yola çıktı. İlk olarak İda Dağı'nda sürülerini otlatmakta olan Dardanialı Aineias'a saldırdı. Aineias karşısında Akhilleus'u görür görmez sürüleri bırakıp ormana kaçarak hayatını kurtardı. Bunun üzerine Yunanlılar sığır çobanları ile Priamos'un oğlu Mestor'u öldürüp sürüyü ele geçirdikten sonra Aineias'ın sığındığı Lyrnessos şehrini istila ettiler. Zeus'un Aineias'ın kaçarak hayatını kurtarmasına yardım ettiği savaşta, Kral Evenos'un oğulları Mynes ve Epistrophos hayatlarını kaybettiler. Briseus'un kızı olan Mynes'in eşi Briseis –Kalkhas'ın kızından farklı bir diğer– ise tutsak düştü. Bu olayın ardından genç kadının babası kendini asarak hayatına son verdi.[14]

k. Tanrıça Aphrodite ile Ankhises'in oğlu ve aynı zamanda da Tros'un torunu olan Aineias her ne kadar, Paris'in güzel Helen'i kaçırmasına ses çıkarmamışsa da, savaşın ilk yıllarında tamamen tarafsız kalmış ve hiçbir tarafa yardım etmemişti. Bunda kuzeni Priamos'un, tanrıların soyundan geldiği için kendisini çekememesi önemli bir etkendi.[15] Buna rağmen Akhilleus'un kışkırtıcı saldırısı en sonunda Dardanialıları Troyalılar ile birlikte savaşmaya zorladı. Tüm bunların ötesinde Aineias cesur bir savaşçıydı. Akhilleus bile onunla başa çıkamamıştı. Nasıl Hektor Troyalıların eli ayağı olduysa Aineias da onların kendilerini güvende hissettikleri bir sembol oldu. Bir tanrıça olan

annesi de ona sık sık yardımda bulunmayı hiç ihmal etmedi. Bir keresinde Diomedes'in attığı taşlarla yaralanan Aineias, annesi tarafından son anda kurtarılmıştı. Hatta Diomedes, oğlunu kurtarmaya çalışan Aphrodite'i bileğinden yaraladığında bu kez de Apollon ona yardım etmiş ve onu savaş meydanından kaçırarak iyileştirmeleri için Leto ve Artemis'e emanet etmişti. Bir diğer serüvende ise cesur savaşçının hayatı Deniz Tanrısı Poseidon tarafından kurtarılmıştı. Tanrı her ne kadar Troyalılara düşmandıysa da, eninde sonunda Troya'nın Aineias'ın soyundan gelen birinin hâkimiyetine geçeceğini bildiğinden kadere saygı göstermiş ve onu değiştirmeye çalışmamıştı.[16]

l. Artık Troyalıların müttefiki olan birçok şehir birbiri ardına Akhilleus tarafından ele geçirilmeye başlanmıştı. Bunların arasında Lesbos, Phokaia, Kolophon, Smyrna, Klazomenai, Kyme, Aigialos, Tenos, Adramyttion, Dide, Endion, Linaion, Kolone, Lyrnessos, Antandros da vardı. Ayrıca, Hektor'un eşi Andromakhe'nin babası Eetion ile yoldaşı Podes'in Kilikyalıları hükümranlıkları altına aldıkları Hypoplakia Thebai de istila edilmekten kurtulamamıştı. Anlatılanlara göre Akhilleus, Eetion'la birlikte yedi oğlunu da öldürmüş ancak kralın cesedini toprağa vermek yerine onu üzerinde savaş giysisi olduğu halde odun yığınına atıp yakmıştı. Tüm bunlar olurken dağ Nymphaları ise ateşin etrafına karaağaç filizleri dikmekle meşguldüler.[17] Apollon'un rahiplerinden biri olan Khryses'in öz kızı Khryseis ya da Astynome'nin de aralarında bulunduğu tutsaklar ise Sminthos Adasında tutulmaktaydı. Bazı yazarlar Astynome'nin bizzat Eetion'un eşi olduğunu ileri sürerken diğerleri ise Khryses'in Lyrnessos'u koruması ya da Tanrıça Artemis'in festivaline katılması için onu buraya gönderdiğini iddia ederler. Tutsaklar kura ile yeni sahiplerine dağıtılırken genç kadın Agamemnon'a; Briseis de Akhilleus'a verildi. Akhilleus, Hypoplakia Thebai'yi ele geçirdiği sırada hızıyla ün yapmış olan Pedasos adlı atı da beraberinde getirmiş ve onu ölümsüz atların çektiği arabasına koşmuştu.[18]

m. Bu sırada Trakya Khersonese'ye giden Büyük Aias da burada Lykaon'un kankardeşi Polydoros'u –ikisinin de annesi Laothoe idi– alt etmiş, Teuthrania'da ise Kral Teuthras'ı öldürerek yüklü bir ganimetle geri dönmüştü. Bunların arasında sonraları kendisine metres yaptığı prenses Tekmessa'da bulunmaktaydı.[19]

n. Savaşın onuncu yılına doğru yaklaşıldığında Yunanlılar, Küçük Asya kıyılarında gerçekleştirdikleri saldırı ve istilalara son vererek bütün kuvvetlerini Troya önlerine çekmişlerdi. Bunun üzerine Troyalılar da düşmanlarını yenilgiye uğratmak amacıyla müttefiklerini –Antenor'un iki oğluyla birlikte Aineias'ın komutasındaki Dardanialılar başta olmak üzere Trakyalı Kikonialılar, Paionialılar, Paphlagonialılar, Mysialılar, Phyrigialılar, Maionialılar, Karyalılar, Lykialılar ve daha birçok halk– onların üzerlerine sürmeye karar

verdiler. Zeus ile Bellerophon'un kızı Laodameia'nın birlikteliğinden dünyaya gelen Sarpedon da, Lykialıların başında savaşa katılmıştı. Anlatılanlara göre Laodameia'nın kardeşleri İsander ve Hippolokhos tahta geçmek için birbirleriyle kıyasıya bir mücadeleye girmişlerdi. En sonunda kim bir bebeğin boynunda asılı olan halkadan attığı oku geçirmeyi başarırsa onun kral olmasına karar verilmiş, ancak bu sefer de kardeşler arasında kimin çocuğunun kurban edileceği konusunda bir tartışma yaşanmıştı. Tam bu sırada Laodameia, kanla son bulacak olan tartışmayı keserek halkanın kendi öz oğlu Sarpedon'un boynuna asılmasını önermiş ve bu şekilde kan dökülmesini önlemişti. Bencillikten uzak bu asil davranıştan oldukça etkilenen ve şaşıran İsander ile Hippolokhos, tahttaki haklarından Sarpedon lehine feragat ederek tartışmaya son noktayı koydular. Böylece, Hippolokhos'un oğlu Glaukos ile eş zamanlı olarak Sarpedon Lykia tahtına geçti.[20]

o. Günlerden bir gün Agamemnon Odysseus'u erzak getirmesi için Trakya'ya yollamış ancak cesur savaşçı çıktığı seferden eli boş dönmüştü. Bu başarısız girişimden sonra Nauplios'un oğlu Palamedes onu tembellik ve korkaklıkla suçlamıştı. Odysseus bu hakaretlerden sonra Palamedes'i karşısına alarak, "Gittiğim yerde bir tek tahıl tanesi bile olmaması benim suçum değil. Eğer Agamemnon benim yerime seni gönderseydi de sonuç bundan farklı olmazdı" dedi. Bu sözlere öfkelenen Palamedes hiç vakit kaybetmeden yola çıktı ve çok geçmeden de bir gemi dolusu erzakla geri döndü.[21]

p. Bu olay karşısında gururu incinen Odysseus öfkelenmiş ve günlerce kafasında Palamedes'ten nasıl intikam alacağı hakkında planlar kurup durmuştu. En sonunda kararını verip Agamemnon'a haber göndererek, "Tanrılar beni bir ihanetin yaşandığı konusunda uyarıyorlar. Bunun için yirmi dört saatliğine kampın yerini değiştirmemiz gerekiyor" dedi. Agamemnon bu haber üzerine hemen emir vererek kampın yerinin değiştirilmesini istedi. Artık Odysseus için planını uygulama anı gelmişti. Hemen bir torba dolusu altını, Palamedes'in çadırının bulunduğu yere gömdü ve daha sonra da zorla Phrygialı bir mahkûma Priamos'un ağzından Palamedes'e gönderilen bir mektup yazdırdı. Gerçekle alakası olmayan bu mektupta Priamos, Palamedes'e şöyle diyordu: "Bunlar, Yunanlıları bozguna uğratmak için benden istediğin altınlar." Mahkûm, mektubu yazıp bitirdikten sonra Odysseus onu zorla, mektubu vermesi için Palamedes'in çadırına gönderdi. Ancak tutsak henüz kampın girişine gelmiş ve Palamedes'e emaneti teslim edemeden Odysseus'un attığı okla hayatını kaybetmişti. Ertesi gün Yunanlılar boşalttıkları kampa geri döndüklerinde Phrygialı mahkûmun cesediyle karşılaştılar ve elindeki mektubu hemen Agamemnon'a ilettiler. Bunun üzerine Agamemnon, Palamedes'in mahkemeye çıkarılarak yargılanmasını istedi. Palamedes mahkemede Priamos'dan altın aldığını ısrarla inkar ettiyse de Odys-

seus çadırının aranması gerektiğini ve ancak bu şekilde gerçeğin anlaşılabileceğini söyledi. Bunun üzerine hemen çadır aranmaya başlandı. Çok geçmeden altın bulundu ve Palamedes'in bir hain olduğunun anlaşılmasıyla Yunanlıların hepsi büyük bir şaşkınlık yaşadı.[22]

r. Bazı yazarlar bu komplo teorisinde Odysseus ile birlikte Agamemnon ve Diomedes'in de rol aldığını ileri sürerler. Buna göre bu üç komutan Phrygialı mahkûma uydurma bir mektup yazdırmış daha sonra da bir uşağa rüşvet vererek onun altınlarla birlikte mektubu Palamedes'in yatağının altına koymasını sağlamışlardı. Palamedes, mahkemede suçlu bulunup taşlanarak öldürüleceği yere götürüldüğünde etrafındakilere dönerek, "Şu anda kendim için değil, ölümümü tezgâhlayanlar için yas tutuyorum" diye haykırmıştı.[23]

s. Bazı yazarların iddiasına göre ise Odysseus ile Diomedes birlikte hareket etmiş ve kuyunun birinde hazine olduğunu söyleyerek Palamedes'i iple içeri sarkıtmışlar, daha sonra da attıkları kocaman taşlarla onu öldürmüşlerdi. Bir diğer hikâyede ise her ikisinin Palamedes'i balığa çıktıkları bir sırada suda boğarak öldürdükleri anlatılır. Bazıları da Paris'in attığı okla onun hayatını kaybettiğini iddia eder. Tüm bu tartışmalar bir yana cesur savaşçının nerede hayatını kaybettiği bile kesin olarak bilinmez. Lesbia Methymna yakınlarında kendisine atfen bir anıt mezar inşa edilmiş olmasına karşın, Troya sınırları içerisindeki Kolonai, Geraistos, hatta Tenedos Adası bile onun öldürüldüğü ileri sürülen yerlerden birkaçıdır.[24]

t. Palamedes, yaşadığı süre içerisinde yaptıklarıyla halkının büyük sevgisini kazanmıştı. Mucidi olduğu âşıkların (zarların) ilk setini Argos'taki Tykhe tapınağına atfeden Palamedes, bu buluşu ile Yunanlıların Troya önlerinde hoş vakit geçirmesini sağlamıştı. Bunun yanında sınırsız bilgisi ile herkesin gıpta ettiği biri olmuştu. Fener kulelerinin, terazinin, ölçülerin, diskin, alfabenin ve haberleşme sanatının da yaratıcısı oydu.[25]

u. Nauplios, oğlunun ölüm haberini duyar duymaz hemen Troya'ya geldi ve ortaya atılan iddiaları cevaplaması için Agamemnon'a başvurdu. Odysseus'un suç ortağı olan Agamemnon, diğer Yunanlı komutanlarla birlikte söylentilerin hepsini inkar ederek gerçeği ondan gizledi. Bunun üzerine Nauplios, oğlu Oiaks yanında olduğu halde Yunanistan'a döndü ve Palamedes'in katillerinin eşlerine yalan haberler göndererek onlara, "Kocanız şu anda kendisine metres tuttuğu ve yeni kraliçe olarak atayacağı Troyalı kadınla birlikte ülkeye gelecek" dedi. Hayal kırıklığına uğrayan eşlerden birkaçı bu haberden hemen sonra kendilerini öldürdüler. Diğerleri ise kocalarını aldatma yoluna gitti: Agamemnon'un eşi Klytaimnestra, Aigisthos ile; Diomedes'in eşi Aigialeia, Sthenelos'un oğlu Kometes ile ve İdomeneus'un eşi Meda ise Leukos ile birlikte olarak eşlerinden intikamlarını bu şekilde aldılar.[26]

1. *Kypria*, Proklos'un alıntısı: *Khrestomathia* 1; Tzetzes: *Antehomerika* 154; Kritik – Homeros: *İlyada* iii. 206.
2. Diktys Kretensis: i. 4; Apollodoros: *Epitome* iii. 28-9; Homeros: *İlyada* iii. 207.
3. Apollodoros: *Epitome* iiii. 29-30; Hyginus: *Fabula* 103; Eustathios – Homeros 325 ve 326.
4. Hyginus: *a.g.e.*; Eustathios – Homeros 245.
5. Pausanias: i. 34. 2; Tzetzes: *On Lycophron* 532-3; Philostratos: *Heroika* iii. 1; Quintus Smyrnaeus: *Posthomerica* vii. 408; Plinius: *Naturalis Historia* xvi. 88.
6. Hyginus: *Fabulae* 103 ve 104; *Kypria*, Pausanias'ın alıntısı: iv. 2. 5; Ovidius: *Heroides* xiii. 152; Eustathios – Homeros 325; Apollodoros: *Epitome* iii. 30; Servius – Vergilius: *Aeneis* vi. 447.
7. Eustathios – Homeros: *a.g.e.*; Hyginus: *Fabula* 104.
8. Konon: *Narrations* 13; Apollodoros: *Epitome*, Tzetzes'in alıntısı: *On Lycophron* 941; Strabon: vi. 1. 12.
9. Apollodoros: *Epitome* iii. 31; Tzetzes: *On Lycophron* 245; Ovidius: *Metamorphoses* xii. 70-145.
10. *First Vatican Mythographer*: 210; Tzetzes: *On Lycophron* 307.
11. Eustathios – Homeros: *İlyada* xxiv. 251, 1348; Servius – Vergilius: *Aeneis* i. 478; Diktys Kretensis: iv. 9; Tzetzes: *a.g.e.*
12. Benoit: *Le Roman de Troie.*
13. Apollodoros: *Epitome* iii. 32; Homeros: *İlyada* xxi. 34 ve 85-6; xxiii. 740-7 ve vii. 467-8.
14. Apollodoros: *Epitome* iii. 32; Homeros: *İlyada* ii. 690-3; xx. 89 ve 188; Eustathios – Homeros: *İlyada* 184; *Kypria*, Proklos'un alıntısı: *Khrestomathia* i; Diktys Kretensis: ii. 17.
15. Hyginus: *Fabula* 115; Homeros: *İlyada* xiii. 460 ve xx. 181; Hesiodos: *Theogonia* 1007.
16. Homeros: *İlyada* v. 305; xx. 178 ve 585; Philostratos: *Heroika* 13.
17. Homeros: *İlyada* ix. 328-9; vi. 395-7; xvii. 575-7 ve vi. 413-28; Apollodoros: *Epitome* iii. 33.
18. Diktys Kretensis: ii. 17; Homeros: *İlyada* i. 366 ve xvi. 149-54; Eustathios – Homeros 77, 118 ve 119.
19. Diktys Kretensis: ii. 18; Sophokles: *Aias* 210; Horatius: *Odes* ii. 4. 5.
20. Herakleides Ponticus: *Homeric Allegories* 424-5; Homeros: *İlyada* vi. 196; Apollodoros: *Epitome* iii. 34-5; Eustathios – Homeros 894.
21. *Kypria*, Proklos'un alıntısı: *a.g.e.*; Servius – Vergilius: *Aeneis* ii. 81.
22. Apollodoros: *Epitome* iii. 8; Hyginus: *Fabula* 105.
23. Kritik – Euripides: *Orestes* 432; Philostratos: *Heroika* 10.
24. Diktys Kretensis: ii. 15; *Kypria*, Pausanias'ın alıntısı: x. 31. 1; Tzetzes: *On Lycophron* 384 ve 1097; Dares: 28.
25. Pausanias: x. 31. 1 ve ii. 20. 3; Philostratos: *a.g.e.*; Kritik – Euripides: *Orestes* 432; Servius – Vergilius: *Aeneis* ii. 81; Tzetzes: *On Lycophron* 384.
26. Apollodoros: *Epitome* vi. 8-9; Tzetzes: *On Lycophron* 384; Eustathios – Homeros 24; Diktys Kretensis: vi. 2.

*

1. *İlyada*, Troya Savaşı'nın yalnızca onuncu yılını detaylı bir şekilde ele aldığı için, her mitolog bundan önce meydana gelen olayların kronolojik akışını farklı bir kurguyla aktarmıştır. Apollodoros'a göre (*Epitome* iii. 32-3), Akhilleus Troilos'u öldürür; Lykaon'u yakalar; Aineias'ın sürüsünü ele geçirir ve birçok şehri istila eder. Kypria'ya göre ise (Proklos tarafından alıntılanmıştır: *Khrestomathia* i) saldırılarla Troya'yı istila etmeyi başaramayan Yunanlılar çevresindeki şehirleri ele geçirmiş; Aphrodite ve Thetis bir yolunu bularak Akhilleus ile Helen'in buluşmasını sağlamış; Akhilleus, evlerine dönmeye

karar veren Yunanlıları kararlarından vazgeçirdikten sonra Aineias'ın sürüsüne el koyup birçok şehri talan etmiş ve Troilos'u öldürmüş; Patroklos Lykaon'u Lemnos Adası'na götürerek satmış; ganimetler paylaşılmış ve en sonunda da Palamedes taşlanarak öldürülmüştür.

2. Tzetzes'e göre (*On Lycophron* 307) Troilos, Memnon ve Hektor'dan sonra ölmüştür. Aynı şekilde Phrygialı Dares'e göre ise Troilos, Hektor'un ölümünün ardından Troya ordularının başına geçmiştir (Dares: 30). Buna göre arabasını çeken atlardan biri yaralanan Troilos'u bu şekilde gören Akhilleus hemen ona doğru koşup saldırmaya başlamış ancak bu sırada Memnon tarafından yaralanmıştı. Bu kez de Memnon'a yönelen Akhilleus düşmanını oracıkta öldürmüş, bunun üzerine Troyalılar şehre kaçarak hayatlarını kurtarmışlardı. Priamos, Troilos ve Memnon'un ölümünün ardından her ikisine de eşi görülmemiş bir cenaze töreni düzenledi (Dares: 33).

3. Tarihsel bir fenomen olan Troya Savaşı, başlamasına neden olan kıvılcım ne olursa olsun ticari kaygılar nedeniyle ortaya çıkan bir savaş olma özelliğini taşımaktadır. Troyalılar altın, gümüş, demir, gemi kaburgası, keten, yağ, Çin yeşimi, kurutulmuş balık ve kenevirin el değiştirdiği zengin Karadeniz ticaretini kontrolleri altına almışlardı. Troya'nın ele geçirilmesinin hemen ardından Yunanlılar, en az Sicilya ve Küçük Asya'dakiler kadar zenginleşen doğudaki ticaret yolları üzerine koloniler yerleştirdiler. Sonunda en kapsamlı deniz gücüne sahip olan Atinalılar, özellikle ucuz tahıl stoklarına ulaşarak Karadeniz ticaretinin aslan payını ele geçirdiler. Ne var ki Hellespontos'u korumakla görevlendirdikleri donanmayı MÖ 405 yıllarında Aigospotamoi'de kaybetmeleri ele geçirdikleri hâkimiyetin de sonu oldu ve bu olayla uzun yıllar devam eden Peloponnesos Savaşları da sona erdi. Belki de bu yüzden Agamemnon ile Priamos arasında aralıksız devam eden görüşmelerde Helen'in geri dönüşünden çok, Yunanlıların tekrar Hellespontos'tan geçebilmelerine olanak tanınması masaya yatırılmıştır.

4. Yunanlıların nihai saldırıya geçmeden önce Troyalıların müttefiklerine ait deniz gücünü sekteye uğratmak için Trakya ve Küçük Asya kıyılarını da içine bir bölgeye seri baskınlar düzenlemiş oldukları muhtemeldir. Ayrıca büyük bir olasılıkla da kamplarını Skamandros Nehri ağzına kurmuşlar ve bu şekilde Akdeniz ticaretinin Troya'ya ulaşmasını engellemişler veya Doğu-Batı Fuarı'nın ovada kurulmasına mani olmuşlardır. Ne var ki *İlyada*'da, Troya'nın bilinen anlamda kuşatma altına alınmadığını gözler önüne serilerek, şehrin iç kesimlerle iletişiminin hiç kesilmediğini anlatılır. Buna karşın Akhilleus'un etrafta olduğu sıralarda Troyalılar, kendilerini iç kesimlere taşıyacak olan Dardania Kapısına gündüz vakti gitmeye cesaret edemiyorlardı (*İlyada* v. 789). Aynı şekilde Yunanlı çamaşırcılar da, Troyalıların surlardan atacağı oklara hedef olmamak için elbiselerini pınarda yıkamaktan korkmaktaydılar

(*İlyada* xxii. 256). Tüm bunlara karşın erzak ve takviye kuvvetler şehre serbestçe girebiliyordu. Troyalılar ayrıca kendilerini Trakya'ya bağlayan Sestos ve Abydos şehirlerini de kontrolleri altında tutuyorlardı. Yunanlıların büyük bir övünçle dile getirdikleri İda Dağı'ndaki sığırları ele geçirişleri ile Priamos'un incir bahçesine yapılan saldırılar esasen onların iç kesimlere çok nadir el attıklarını gösterir. Lykaon'un arabasına sırık olarak kullandığı incir sürgünleri söz konusu arabanın, Tanrıça Aphrodite'in koruması altına girecek şekilde dizayn edildiği anlamına gelir. Knossos yakınlarında bulunan Troya Savaşı öncesine ait olan tabletlerde çok sayıda "marangozluk sanatının en ince süsleriyle bezenmiş kırmızı renkli Kydonia arabalarından" bahsedilmiş olmasına karşın, yalnızca sırıkların kesildiği ağaca vurgu yapılmış ve bu da her zaman incir ağacı olmuştur. Buna karşın bahsedilen ağaç arabalarda sırık olarak kullanılmaya elverişli değildi ve Giritliler ile Troyalılar bu iş için ülkelerinde mevcut olan diğer ağaçlardan faydalanma yoluna gitmişlerdi.

5. Agamemnon büyük zayiatla sonuçlanan kanlı bir savaş başlatmış ve onu zaferle sonuçlandırmayı bilmişti. Hektor Yunanlıların kazandığı bu zaferi, ticaretin engellenmesiyle Troya kaynaklarının iyice azaldığını, ayrıca müttefiklerinin yardıma ihtiyaç duyduğunu söyleyerek itiraf etmiştir (*İlyada* xvii. 225 – xviii. 287-92). Paphlagonia, Trakya ve Mysialılar birer tüccardan çok üretici olduklarından Yunanlılarla ticari ilişkiler kurmaya hazırdılar. Ticaretle uğraşan tek kavim olan ve güneydoğudan aldıkları malları pazarlayan Lykialılar ise göründüğü kadarıyla Troya'nın kaderiyle en fazla ilgili olan halktı. Zira şehrin varlığı kuzey doğu ticaret yollarının güvenliği anlamına geliyordu. Gerçekten de Troya istila edilir edilmez Küçük Asya'daki ticaretin kontrolü tamamen Agamemnon'un müttefiki olan Rodosluların eline geçti ve Lykialılar varlıklarını korumayı başaramayarak yok olup gittiler.

6. Kadınlara, ilticacılara ve dostlara karşı girişilen acımasız eylemler, *İlyada*'nın Tunç Çağı'na ait bir efsane olmadığını gözler önüne serer. Knossos'un istila edilişi ve hemen sonrasında, Giritli Deniz Tanrıçası tarafından nüfuzu altındaki tüm ülkelere empoze edilen *pax Cretensis*'in yok olup gitmesiyle yepyeni bir Demir Çağı ahlakı ortaya çıktı: Yunanlı fatihlerin, birer küçük Zeus edasıyla, yeni yerler ele geçirdikten sonra halka işkence etmesi ve hiçbir tanrısal yasağa uymaması, İphigeneia'nın kurban edilmesi, Odysseus'un Palamedes'den haince aldığı intikam, Lykaon'un bir gümüş kaba satılması, Akhilleus'un ahlaksızca Troilos'u baştan çıkarmaya çalışması, Briseis ile Khryseis'in metres olarak alıkonulmaları gibi olayların hepsi tipik birer barbarlık destanıdır. Argolis'e aşılanan Girit kültürünün temsilcisi olması nedeniyle Palamedes'in Agamemnon, Odysseus ve Diomedes tarafından kurulan merhametsiz bir oyunun suçsuz kurbanı olması akla oldukça yatkın bir ihtimaldir; kahramana atfedilen icatların hepsi Girit orijinlidir. Cesur savaşçının bir

kuyuya atılarak öldürülmesi muhtemelen, "Şu anda kendim için değil, ölümümü tezgâhlayanlar için yas tutuyorum!" sözleri ve kuyuların gerçekle olan bildik bağıyla dile getirilmiştir. "Tarihi çağlara ait bilgelik" anlamına gelen Palamedes, Lemnialı karşılığı Hephiastos gibi bir kâhin kahramandır. Kendisine atfedilen icatlar Thoth veya Hermes'de karşımıza çıkar. Zarlar da, oyun kağıtlarına benzer bir şekilde aynı tarihi geçmişe sahiptiler; zira, şans oyunlarına girmeden önce her ikisi de birer kehanet aracı olarak kullanılmaktaydı.

7. Ağaç takviminde kendisine yer bulamayan karaağaç, genellikle Dionysos kültü ile ilişkilendirilmektedir; zira Yunanlılar üzüm asmalarını bu ağacın dallarına dolayarak yetiştirmekteydiler. Buna karşın Protesilaos ile Eetion'un mezarlarının etrafında Nymphalar tarafından dikilmesi belki de söz konusu ağacın dal ve kabuklarının birer koruma aracı işlevi görmesinden (Plinius: *Naturalis Historia* xxiv. 33), ayrıca bunların sayısız yara ile hayatını kaybeden bir prensin mezarından alınmasıyla daha tesirli olacağına inanılmasından kaynaklanmıştır.

8. Laodemeia'nın, eşi Protesilaos'un hayali heykeline sarılarak yatması muhtemelen, kutsal evlilik ikonundan esinlenilerek anlatılan bir hikâyedir: Bazı Hitit evlilik mühürlerinde kral, o kadar cansız resmedilmiştir ki bu haliyle daha çok bir heykeli çağrıştırmaktadır. Hizmetçinin getirdiği elma ve Akastos'un ani girişi gibi detaylar, kraliçenin eşini, içinde ruhunu taşıdığı ölümcül elmayı kesen naip ile birlikte hareket ederek aldattığını konu alan hadiseyi çağrıştırır; Kukhulain, Dekhtire ve Kuroi'nin anlatıldığı efsaneler de aynı temayı taşır.

Briseis (akusatif haliyle Briseida), Khryses'in kızı olan ve Agamemnon'a gayri meşru olarak bir çocuk dünyaya getiren Khryses veya Khryseis ile karıştırılmıştır. Kriseis'in (akusatif hali Kriseida) konu edildiği Ortaçağa ait Latin efsanesi varlığını, Henrysoun'un *Cresseid'in Vasiyeti* ve Shakespeare'in *Troilos ve Kressida* adlı eserlerine kadar etkin bir şekilde korumayı başarmıştır.

9. Teuthrania'ya muhtemelen, başrahibesi Tekmessa ("buyuran") olan Girit Tanrıçası için kutsal sayılan teuthis'in, bir başka deyişle ahtapotun adı verilmiştir.

Her ne kadar özgün halini yitirmişse de Sarpedon'un konu edildiği efsanedeki öğelerin hepsi bildik varyantlardır. Görünen o ki birincisi, ikinci Glaukos'un –bu Glaukos, Yunanca konuşan Aiolia ya da Pelasg soyundan gelen biriydi ve mensup olduğu kavim Akhalar tarafından yurtlarından göç etmeye zorlanmıştı– amcası olan bir başka Sarpedon'un kurduğu olmak üzere Lykia krallığı adı altında iki ayrı ülke vardı. Her ikisinde de anaerkil yaşam düzeni geçerliydi ve Ay rahibelerine verdikleri unvan Laodemeia ("insan ter-

biyecisi") idi. Anlaşıldığı kadarıyla ülkenin kutsal kralı ritüel olarak "bir kısraktan dünyaya geliyor" –bu yüzden ona Hippolokhos adı veriliyordu– ve İsander de ("tarafsız kişi") naiplik görevini yerine getiriyordu. Sarpedon'a verilen isim ("tahta sandıkta eğlenen"), Yeni Yıl Çocuğunun bir tekneyle kıyıya ulaşmasını sembolize etmektedir. Bu kurguda Çocuk, Hippolokhos'un bir günlüğüne de olsa tahtını bıraktığı interrex'in kendisi olup, bir günlük hükümranlık süresinin sonunda Giritli Glaukos gibi bal dolu bir kabın içine atılarak; İsthmoslu Glaukos gibi bir araba kazasına uğrayarak ya da Athamas'ın oğlu Learkhos gibi tekrar hayata dönen Hippolokhos'un nişan aldığı bir oka hedef olarak hayatını kaybetmekteydi.

10. Okçunun öz oğlunun kafası üzerine bırakılan elmaya ya da başlığına tutuşturulan bozuk paraya nişan alarak ok atması, Ortaçağ okçularının kendilerini sanatlarında kanıtlamaları için geçmeleri gereken bir sınavdı. Okçuların mensup oldukları lonca hem İngiltere hem de Kelt-Almanya'sında pagan cadı kültüne aitti (Malleus Maleficarum ile Little Geste of Robin Hood adlı eserlerde karşılaştığımız gibi). Görünen o ki bu test İngiltere'de Maid (Nedime) Marian ile evlenerek Robin Hood ya da Greenwood'un Lordu unvanını kazanan "Gudeman"ı seçmek amacıyla tasarlanmıştı. Kuzeye atfedilen cadı kültünün, neolitik Aigea dini ile birçok ortak yanının bulunması nedeniyle muhtemeldir ki Lykialılar, belki de altın yılanı sembolize eden bu halkayı çocuğun göğsüne değil de başının üzerine koymuşlardır. Ya da bu halka, Odysseus'un Penelope'yi taliplerinin elinden geri aldığında okunu geçirmeyi başardığı balta halkalarından biridir. Tüm bunlardan farklı olarak belki de mitolog, krallık için yarışan adaylara şart koşulan okçuluk sınavı ile interrex'in kurban edilişini birbirine karıştırmış olabilir.

11. Aithylla kelime olarak "çıra" anlamına karşılık gelir. Göründüğü kadarıyla geminin ateşe verilerek yakılması Skione efsanesinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Mezarının bulunduğu bölgeyi farklı birçok şehrin sahiplenmesi nedeniyle Protesilaos'un ("insanların birincisi") bir kraliyet unvanı olma ihtimali yüksektir.

163.
AKHİLLEUS'UN ÖFKESİ

İki halk arasında tek bir mevsime sığdırılamayan bu savaşta artık kış etkisini kaybetmeye başlamış, Yunanlılar da bu süre içerisinde kamplarını genişletmek ve okçuluk yarışmaları düzenlemekle meşgul olmuşlardı. Bazen Troyalıların önde gelenleri ile tarafsız bölgede bulunan Thymbraialı Apollon Tapınağı'nda karşılaşmak sıradan bir fenomen haline gelmişti. Akhilleus ile Hekabe'nin karşılaşması da yine bu şekilde olmuştu. Günlerden bir gün Hekabe, kızı Polyksena ile Apollon'un tapınağında tanrıya kurbanlar sunarken Akhilleus da tesadüfen aynı amaçla orada bulunmuş ve genç kıza sırılsıklam âşık olmuştu. O anda ne anneye ne de kızına hiçbir şey söylemeyen Akhilleus kalbinde yanan aşk ateşiyle hemen çadırına döndü ve Automedon'dan Hektor'a gitmesini ve ondan Polyksena ile evlenebilmesi için öne süreceği şartları öğrenmesini istedi. Hektor elçiyi kabul etti ve ona, "Eğer Akhilleus, Polyksena ile evlenmek istiyorsa babam Priamos adına Yunanlıların kampını ele geçirmeli" dedi. Akhilleus başlangıçta Hektor'un şartlarını kabul etmeye karar verdiyse de, eğer kendisine verilen bu görevi başaramazsa kuzeni Büyük Aias ile Atinalı Pleisthenes'in oğullarını öldürmeye yemin etmesi gerektiğini öğrenince bundan vazgeçti.[1]

b. İlkbahar geldiğinde savaş tekrar başladı. İlk çarpışmada Akhilleus, Hektor'u gözüne kestirip onun peşine düştüyse de tetikte bekleyen Helenos, tanrı Apollon'un kendisine hediye ettiği fildişi yayından attığı okla Yunanlı savaşçıyı elinden yaralayıp yere düşürdü. Anlatılanlara göre oku bizzat Zeus hedefine göndermişti. Zeus bunu yaparken bir yandan da Troyalıları kurtarmak için harekete geçti. Zira, bir taraftan Yunanlılar yaptıkları saldırılarla onlara ağır kayıplar verdiriyor, diğer taraftan da savaş başlamadan önce Troyalıların yanında olduklarını açıklayan müttefikleri bir bir onları yüz üstü bırakıyorlardı. Zeus ilk olarak Yunanlıların başına veba illetini musallat edip Akhilleus'u yoldaşlarından ayırmaya karar verdi.[2] Bunun için de Khryseis'i fid-

yesini ödeyerek kurtarmaya gelen Khryses'e ağır hakaretler yağdırıp huzurundan kovması için Agamemnon'u ikna etti. Gururu incinen Khryses Yunanlıların karargâhından ayrılırken tanrı Apollon'a dualar ederek ondan yardım etmesini istedi. Tanrı bu yakarışlar üzerine gemilerinin yanına konuşlanıp Yunanlıları günlerce ok yağmuruna tuttu. Hiçbir kral ya da prens (tesadüfen) yaralanmazken yüzlerce asker Apollon'un oklarıyla can verdi. Saldırının onuncu gününde Kalkhas, felaketin öfkelenen Apollon tarafından gerçekleştirildiğini bildirdi. Bunun üzerine Agamemnon hiç vakit kaybetmeden istemeyerek de olsa Khryseis'i yüklü armağanlarla babasının yanına gönderdi. Ne var ki Agamemnon bu kaybını, Akhilleus'a verilmesine karar verilen Briseis'i ondan geri isteyerek karşılama yoluna gitti. Koşulan bu şarta öfkelenen Akhilleus çadırına geri çekildi ve artık hiçbir şekilde Savaşa katılmayacağını bildirdi. Annesi Thetis de bu haksızlığa sinirlenip oğluna yardım etmesi için Zeus'a ricada bulundu ve Zeus bu isteği kabul etti. Tüm bunlara karşın bazı yazarlar Polyksena'nın babası Priamos'a iyi niyetini göstermek için Akhilleus'un özellikle savaşmaktan vazgeçtiğini ileri sürerler.[3]

c. Troyalılar, Akhilleus ve emrindeki Myrmidonların savaş meydanından çekildiklerini gördüklerinde umutlanarak cesaretlerini toplayıp şiddetli bir saldırı gerçekleştirdiler. Bunun üzerine Agamemnon, Troyalılarla ateşkes imzalamak zorunda kaldı. Buna göre Paris ile Menelaos'un, Helen ve çalınan hazine için başa baş dövüşmesi gerekiyordu. Ancak düello istenen biçimde sonuçlanmamış, Paris'in yenilmek üzere olduğunu gören Aphrodite onu bir sis bulutuna sararak Troya'ya kaçırmıştı. Bunun üzerine Hera, Tanrıça Athena'yı yeryüzüne göndererek, Lykaon'un oğlu Pandaros'un Menelaos'a saldırmasını ve böylece ateşkesin bozulmasını sağladı. Athena aynı zamanda Diomedes'in kanına girerek onun Pandaros'u öldürmesine, ayrıca Aineias ile annesi Aphrodite'i de yaralamasına neden oldu. Diomedes'in karşısına şimdi de Hippolokhos'un oğlu Glaukos çıkmıştı. Ne var ki her iki savaşçı da bir zamanlar babalarının birbirleriyle dost olduğunu hatırlayıp dövüşmekten vazgeçtiler ve dostluklarının bir göstergesi olarak silahlarını karşılıklı değiştirdiler.[4]

d. Daha sonra Hektor, Akhilleus'a haber göndererek kendisiyle teke tek dövüşmesi için ona meydan okudu. Ancak Akhilleus, artık savaşta yer almayacağını belirtince Yunanlılar onun yerine Büyük Aias'ı Hektor'un karşısına çıkardılar. İki savaşçı hiç durmaksızın gün batana kadar birbirlerine kılıç sallayıp durdu. Hakemler onları soluk soluğa ayırdıklarında her biri diğerine savaş becerisi ve cesaretinden dolayı övgüler yağdırmayı ihmal etmedi. Aias, Hektor'u kutlamak için sonraları ölümüne neden olacak olan işlemeli kuşağını hediye ederken Hektor da ona sonraları kendisini öldüreceği gümüş kabzalı kılıcını verdi.[5]

e. Bunun üzerine bir ateşkes yapılmasına daha karar verildi. Yunanlılar ölülerini gömmek için cenaze töreni düzenleyip üst üste yığdıkları ve ön tarafını bir duvarla çevirdikleri odun yığınlarının hemen arkasında kazıklarla doldurdukları derin bir çukur açtılar. Ne var ki bu törenlerde Troyalılara yardım eden tanrılara kurbanlar sunup onları yatıştırmayı ihmal ettiler. Ateşkes sona erip savaş tekrar başladığında Yunanlılar ağır kayıplar vererek kazdıkları çukurun karşı tarafına, duvarın arkasına sığınmak zorunda kaldılar. Aynı gece Troyalılar Yunan gemilerinin bulunduğu yerin hemen yakınlarına karargâhlarını kurdular.[6]

f. Agamemnon umutsuzluk içerisinde Odysseus, Phoiniks, Aias ve iki elçisini Akhilleus'un gönlünü almak için gönderdi. Bunun içinde, cesur savaşçının tekrar dövüşmeye başlaması yüklü bir fidyenin yanı sıra Briseis'i de (elçiler genç kızın hâlâ bakire olduğuna yemin ettiler) geri vermeyi vaat etti. Bu sırada Khryses de bir müddet sonra kızını geri getirerek ona Agamemnon'un çok kötü davrandığını ve hamile bıraktığını ileri sürmüş, bundan sonra artık kızının yanında kalacağını belirtmişti. Khryseis bir müddet sonra babasının kim olduğu şüpheli olan İkinci Khryses'i dünyaya getirdi. Tüm bunlar olurken Akhilleus, Agamemnon'un gönderdiği temsilcileri yüzündeki gülümsemeyle karşıladı, ancak bütün teklifleri reddederek ertesi sabah eve dönmek için denize açılacağını bildirdi.[7]

g. Akhilleus'un teklifi geri çevirdiği günün gecesinde, henüz Ay batmamışken Odysseus ile Diomedes Tanrıça Athena'nın gönderdiği bir işaretten –sağ ellerine konan balıkçıl kuşundan– cesaret alarak Troya saflarına saldırmayı kararlaştırdı. Yola çıktıklarından kısa bir süre sonra Eumelos'un oğlu Dolon'la karşılaştılar. Dolon, Troyalıların casusluk yapmak için görevlendirdiği biriydi. Diomedes ile Odysseus istedikleri bilgileri zor kullanarak da olsa öğrenip boğazını keserek onu öldürdüler. Odysseus daha sonra Dolon'a ait olan dağ gelinciği postundan yapılan miğferin yanı sıra kurt postu pelerini ile yay ve mızrağı ılgın çalılıklarına gizledi ve Diomedes'i de yanına alarak hiç vakit kaybetmeden Troya saflarının sağ tarafından saldırıya geçti. Dolon'un söylediğine göre burada Trakyalı Rhesos karargâh kurmuştu. Nitekim habercinin söyledikleri doğru çıktı. Rhesos'un şeceresi konusunda farklı hikâyeler öne sürülür. Annesinin Müzlerden Euterpe ya da Kalliope olduğu ileri sürülürken babasınınsa Eioneus, Ares ya da Strymon olduğu söylenir. Rhesos ve on iki adamını uykuda yakalayan Odysseus ile Diomedes onları öldürdükten sonra kralın, her biri kardan beyaz ve rüzgârdan hızlı olan atlarını çalıp dönüş yolunda yine ılgın çalılıklarına gizledikleri eşyaları da yanlarına alarak Yunanlıların karargâhına döndüler.[8] Rhesos'un atlarının ele geçirilmesinin önemi büyüktü; zira yapılan kehanette bu atların Troya'da yayılıp Skamandros Nehri'nden su içtikleri taktirde Troya'nın asla ele geçirilemeyeceği

bildirilmişti. İki savaşçı bu baskınla kehanetin gerçekleşmesini de önlemiş oluyorlardı. Ertesi gün sabah olup Trakyalılar uykularından uyandıklarında kralları Rhesos'un öldürülüp atlarının çalındığını görünce umutsuzluk içinde kaçmaya çalıştılar. Ne var ki Yunanlılar onları karşılayıp hemen hepsini kılıçtan geçirdi.[9]

h. Ancak Yunanlılar bu olayın ertesi günü bu kadar şanslı olamadılar. Çıkan kanlı çarpışmalarda Agamemnon'un yanı sıra Diomedes, Odysseus, Euryplos ve ünlü hekim Makhaon da yaralandı. Bunun üzerine Yunanlılar geri çekilmek zorunda kalırken Hektor da kurulan savunma duvarını yıktı.[10] Apollon'un cesaretlendirmesiyle yönünü gemilere çeviren Hektor'un karşısına, Poseidon'un yardımını esirgemediği iki Aias ile İdomeneus çıktıysa da bu, Troyalıların ilerlemesi engellenemedi. Oturduğu yerden olan biteni izleyen ve Troyalılara olan nefretiyle tanınan Hera, tam bu sırada Aphrodite'in sihirli kuşağını ödünç alarak Zeus'u baştan çıkarmayı başardı ve onunla birlikte oldu. Zeus'un saf dışı bırakılmasını sağlayan bu hileyi Poseidon'un değerlendirmesi uzun sürmedi ve savaş bir anda yön değiştirerek Yunanlıların lehine döndü. Ancak çok geçmeden yapılan hileyi anlayan Zeus Hektor'a yeniden hayat vererek (o sırada Aias'ın attığı devasa taşla ölmek üzereydi) Poseidon'dan savaş meydanını terk etmesini istedi ve Troyalıların cesaretini bir kez daha toplamalarını sağladı. Bunun üzerine Troyalılar yeniden saldırdılar. Çarpışmalar sırasında Medon başta Kopreus'un oğlu Periphetes olmak üzere sayısız savaşçıyı öldürdü.[11]

i. Bu saldırıda Büyük Aias bile yenilgiye uğrayıp geri çekilmek zorunda kalmıştı. Tüm bunlar olurken Akhilleus, Troyalıların ateşe verdiği Protesilaos'un gemisinden alevlerin yükseldiğini görünce inadından vazgeçti ve Myrmidonlara emir vererek hiç vakit kaybetmeden Patroklos'un yardımına koştu. Bu sırada Patroklos, Protesilaos'un gemisinin etrafında toplanan Troyalıların arasına mızrağını nişan alarak fırlatmış ve bu mızrak da Paionialıların kralı Puraikhmes'in ölümüne neden olmuştu. Bunu gören Troyalılar, onu Akhilleus sanıp kaçmışlar ve Patroklos da bu sayede Sarpedon'u öldürdükten sonra ateşi söndürerek geminin en azından pruvasını alevlerden kurtarmayı başarmıştı. Her ne kadar Glaukos emrindeki Lykialılarla birlikte Sarpedon'un vücudunun parçalara ayrılmasını önlemeye çalışmışsa da Zeus, Patroklos'un Troyalıları geri püskürtmesine izin vermiş ve hepsinin şehre kaçmasını sağlamıştı. Bu saldırıda en ağır yarayı, Aias'ın ölümcül darbeleriyle Hektor almış ve savaşı terk etmek zorunda kalan ilk kişi olmuştu.

j. Yunanlılar Sarpedon'un cansız bedenini zırhından tam çıkarmışlardı ki, Zeus'un emriyle Apollon cesedi oradan kaçırdı ve gömülmek üzere hazırladı. Bunun üzerine Uyku ve Ölüm gelip onu Lykia'ya götürdü. Bu sırada Patroklos, Troyalılara karşı büyük bir üstünlük sağlamış, şehri neredeyse tek ba-

şına ele geçirmeye başlamıştı. Ancak bütün bunlar olurken Apollon büyük bir hızla surların başında belirdi ve surları tırmanmaya çalışan Patroklos'a, kalkanıyla üç kez saldırdı. Çarpışmalar günbatımına kadar sürdü. En sonunda Apollon bir sis bulutuna gizlenerek Patroklos'un arkasından ona yaklaştı ve omuzlarının tam ortasına ölümcül bir darbe savurdu. Patroklos'un gözleri bir anda yuvalarından çıktı, miğferi yere fırladı, elindeki mızrak paramparça olurken kalkanı da yavaşça ellerinden kayıp toprağa düştü. Hasmını alt ettikten sonra Apollon, muzaffer bir savaşçı edasıyla onun zırhını da çıkarıp aldı. Patroklos'u savunmasız bir halde gören Panthoos'un oğlu Euphorbos, intikamının alınacağını hiçe sayarak ona saldırdı ve yaraladı. Sendeleyerek ayakta durmaya çalıştığı bir sırada Patroklos, o sırada yaralarının iyileşmesiyle tekrar savaşmaya başlayan Hektor'un tek bir darbesiyle hayatını kaybetti.[12]

k. Bunun üzerine Menelaos hemen Euphorbos'un peşine düşüp onu öldürdü –anlatılanlara göre Euphorbos, yüzyıllar sonra Pythagoras'ın bedeninde tekrar dünyaya gelmişti– ve Hektor'u, Patroklos'un Odysseus'tan ödünç aldığı zırhı onun bedeninden çıkarmasıyla baş başa bırakarak Euphorbos'un çadırını yerle bir edip yüklü bir ganimetle geri döndü. Daha sonra Menelaos ve Büyük Aias tekrar bir araya gelerek Patroklos'un cansız bedenini Troyalılara karşı günbatımına kadar korudular ve karanlık çöker çökmez de cesedi gemiye getirmeyi başardılar. Acı haberi duyan Akhilleus kendisini yerlere atarak büyük bir üzüntü yaşadı.[13]

l. Bütün bu yaşananlardan sonra Thetis elinde, Hephiastos'un kısa bir sürede yaptığı üzerinde değerli bir çift göğüslük bulunduğu yeni zırh takımı olduğu halde oğlunun çadırına geldi. Akhilleus savaş giysilerini kuşandı ve Agamemnon'la barışarak Patroklos'un intikamını almak için yola çıktı (bu sırada Agamemnon, Briseis'i Akhilleus'a geri göndermiş ve onu duyduğu aşktan değil tamamen öfkesinden aldığına dair yeminler etmişti).[14] Artık Akhilleus'un öfkesine karşı koymak imkânsızdı. Bunu anlayan Troyalılar en sonunda yenilgiyi kabul ederek Skamandros Nehri'ne doğru kaçmaya başladılar. Akhilleus burada onların iki kola ayrılmasını sağladı. Birinci grubu şehre doğru sürerken diğerini de nehir kıvrımına hapsetti. Olan bitene öfkelenen Nehir Tanrısı Akhilleus'a saldırmakta gecikmediyse de Hephiastos, Akhilleus'un tarafını tuttu ve çıkardığı alevlerle nehrin sularını kuruttu. Hayatta kalan Troyalılar ise korkuya kapılan geyik sürüleri gibi son hızla kaçtıkları şehirlerine ulaşmayı başardılar.[15]

m. En sonunda Akhilleus Hektor'la karşılaşıp onunla teke tek dövüşmeye başladığında her iki taraf da savaşmayı bir yana bırakarak iki savaşçıyı büyük bir hayranlıkla izlemeye koyuldu. Ancak Hektor düşmanının geldiğini görünce geri dönüp şehri çevreleyen surların etrafında koşmaya başladı.

Amacı bu manevrayla, uzun süreden beri savaşmayan Akhilleus'u yormak ve güçten düşürmekti. Ne var ki düşüncesinde haklı çıkmadı. Akhilleus tam üç kez onu surların etrafında kovaladı. Hektor ne zaman surların kapısına gelip kardeşlerinden yardım istediyse, Akhilleus onun yolunu kesti ve kovalamaca bu şekilde bir süre devam etti. Sonunda Hektor kaçmaktan vazgeçip hasmıyla dövüşmeye hazırlandığında Akhilleus büyük bir hışımla ona saldırdı ve yere düşürdü. Hektor'un son dileği iade edilip geleneklere uygun bir şekilde gömülmek olduysa da Akhilleus bunu kabul etmedi ve zırhını bedeninden çıkardıktan sonra onun topuklarını deldi. Daha sonra topuklarından geçirdiği kayışları Balios, Ksanthos ve Pedasos'un çektiği arabaya bağladı ve atlarını kamçıladı. Gemi azıya alan hayvanlar son sürat gemilere doğru yol alırken kafasının her iki yanından kanlar fışkıran Hektor'un cesedi arkasında büyük bir toz bulutu bırakarak arabayı takip ediyordu. Bu anlatılanlara karşın bazı yazarlar Akhilleus'un, Hektor'un cansız bedenini, bir zamanlar Aias'ın kendisine hediye ettiği kuşağa takarak şehrin surları etrafında üç kez sürüklediğini ileri sürerler.[16]

n. Hektor'un ölümünden sonra Akhilleus, yoldaşı Patroklos için cenaze töreni düzenledi. Cenazede yakılacak ateş için beş Yunanlı prens İda Dağı'na ağaç getirmeye yollandı. Akhilleus, ateş yakıldıktan sonra Patroklos'a ait olan av köpeklerinden dokuzunu ve atların yanı sıra, aralarında Priamos'un oğullarının da bulunduğu birçok Troyalı soyluyu boğazlarını keserek kurban etti. Hatta bir ara Hektor'un cesedini geride kalan köpeklere yem etmek istediyse de Aphrodite'in araya girmesiyle bu fikrinden vazgeçmek zorunda kaldı. Patroklos'un onuruna düzenlenen cenaze oyunlarında Diomedes araba yarışını; tüm korkaklığına rağmen Epeios da boks maçını kazanırken, Aias ile Odysseus ise güreş müsabakasında birbirlerine karşı üstünlük sağlayamadılar.[17]

o. Bütün bunlardan sonra bile acısını unutamayan Akhilleus, her sabah şafakta kalkıyor ve Hektor'un cansız bedenini Patroklos'un mezarı etrafında üç kez sürüklüyordu. Buna karşın tanrı Apollon'un yardımlarıyla cesette en ufak bir çürüme ya da bozulmaya rastlanmıyordu. En sonunda Zeus'un emriyle Hermes gecenin karanlığında Priamos'un Yunan karargâhına gelip fidye karşılığında cesedi götürmek için Akhilleus'u ikna etmesini sağladı.[18] Anlatılanlara göre Priamos gizlice kampa gelip Akhilleus'un çadırına girdiğinde cesur savaşçının o sırada uyuduğunu görmüş, ancak eşi görülmemiş bir iyi niyet davranışı sergileyerek kolaylıkla öldürebileceği düşmanına hiç zarar vermemişti. Hektor'un ağırlığınca fidye olarak altın ödenmesine karar verildi. Anlaşma hükümleri gereğince Yunanlılar surların dışına büyük terazi koyup bir kefesine Hektor'un cansız bedenini koyduktan sonra Troyalılardan diğer kefeye altın koymalarını talep ettiler. Ne var ki Priamos külçe altınlar

ve mücevherlerden oluşan hazinesinin hepsini getirmesine rağmen, terazinin dengeye kavuşmasını sağlayamadı. Hâlâ Hektor'un devasa vücudunun bulunduğu taraf daha ağır basıyordu. Olan biteni surların üzerinden izleyen Polyksena, bunun üzerine kollarındaki bilezikleri çıkararak teraziyi dengelemeye çalıştı ve bu asil davranışıyla bir anda Akhilleus'un hayranlığını kazandı. Yunanlı savaşçı daha sonra Priamos'a dönerek, "Polyksena'nın karşılığında size seve seve Hektor'u veririm. Eğer benim onunla evlenmeme izin verir ve Helen'i Menelaos'a iade ederseniz, size söz veriyorum iki halk arasındaki bu savaş hemen yerini barışa bırakacaktır" dedi. Priamos bir müddet düşündükten sonra üzerinde anlaşılan altın karşılığında Hektor'un geri verilmesinde ısrar etti, ancak Yunanlıları eli boş geri göndermeye razı ettiği taktirde de Polyksena'yı Akhilleus ile evlendireceğine söz verdi. Akhilleus bu konuda elinden geleni yapacağını söyledikten sonra Priamos, Hektor'un cesedini alarak oradan uzaklaştı. Çok geçmeden Hektor'un cenaze töreninde yakılan ağıtlar yeri göğü inletmeye başladı. Troyalılar ağıt yakarlarken Yunanlılar onların seslerini yuhalayıp miyavlayarak bastırmaya çalışıyorlardı. Bağrışmalar o kadar şiddetliydi ki gökte uçuşan kuşlar bile sersemleyip birer ikişer yere düşmeye başlamışlardı.[19]

p. Yapılan kehanete uygun olarak Hektor'un kemikleri en sonunda Boiotia sınırları içerisinde bulunan Thebai'ye getirildi. Oidipus pınarının hemen yanındaki kahramana ait olan mezar bugün bile varlığını korumaktadır. Bazı yazarlar kâhinin sözlerini şöyle dile getirirler:

"Dinleyin beni, Kadmos'un şehrinde ikamet eden ey Thebaililer,
Eğer topraklarınızın bereketli, ülkenizin barış dolu ve kutsal bir yer olmasını istiyorsanız,
Priamos'un oğlu Hektor'un kemiklerini şehrinize getiriniz
Şu anda Asya onlara ev sahipliği ediyor; Zeus bile birlikte gelecek".

Bazı yazarlara göre Yunanistan, veba illetiyle kırılıp döküldüğünde tanrı Apollon, Hektor'un kemiklerinin, Troya Savaşı'nda tamamen tarafsız kalan ünlü bir Yunan şehrine getirilip tekrar gömülmesi kehanetinde bulunmuştu.[20]

r. Anlatılanlardan tamamen farklı bir başka hikâyede ise Hektor'un tanrı Apollon'un oğlu olduğu ve Amazonlardan Penthesileia tarafından öldürüldüğü dile getirilir.[21]

1. Diktys Kretensis: iii. 1-3.
2. İskenderiyeli Hephaistionos: vi.; Diktys Kretensis: iii. 6; *Kypria,* Proklos'un alıntısı: *Khrestomathia* 1.
3. Homeros: *İlyada* i; Diktys Kretensis: ii. 30; *First Vatican Mythographer*: 211.
4. Homeros: *İlyada* iii; iv. 1-129; v. 1-417ve vi. 119-236.

5. Athenaios: i. 8; Rawlinson: *Excidium Troiae*; Homeros: *Ilyada* vii. 66-132; Hyginus: *Fabula* 112.
6. Homeros: *Ilyada* vii. 436-50 ve viii.
7. Diktys Kretensis: ii. 47; Hyginus: *Fabula* 121; Homeros: *Ilyada* ix.
8. Servius – Vergilius: *Aeneis* i. 473; Apollodoros: i. 3. 4; Homeros: *Ilyada* x.
9. Servius: *a.g.e.*; Diktys Kretensis: ii. 45-6.
10. Homeros: *Ilyada* xi ve xii.
11. Homeros: *Ilyada* xii-xiv.
12. Diktys Kretensis: ii. 43; Homeros: *Ilyada* xvi.
13. Hyginus: *Fabula* 112; Philostratos: *Tyanalı Apollonios'un Hayatı* i. 1 ve *Heroika* 19. 4; Pausanias: ii. 17. 3; Homeros: *Ilyada* xvii.
14. Diktys Kretensis: ii. 48-52; Homeros: *Ilyada* xviii-xix.
15. Homeros: *Ilyada* xxi.
16. Homeros: *Ilyada* xxii.
17. Hyginus: *a.g.e.*; Vergilius: *Aeneis* i. 487; Diktys Kretensis: iii. 12-14; Homeros: *Ilyada* xxiii.
18. Homeros: *Ilyada* xxiv.
19. Servius – Vergilius: *Aeneis* i. 491; Rawlinson: *Excidium Troiae*; Dares: 27; Diktys Kretensis: iii. 16 ve 27.
20. Pausanias: ix. 18. 4; Tzetzes: *On Lycophron* 1194.
21. Stesikhoros, Tzetzes'in alıntısı: *On Lycophron* 266; İskenderiyeli Hephaistionos: vi, Photios'un alıntısı 487.

*

1. Proklos'a göre (*Khrestomathia* xcix. 19-20) Homeros kelime olarak bilinenin aksine "kör" değil, "rehine" anlamına gelmekteydi. Aynı şekilde, körlük ile ilham her zaman birbirleriyle ilişkilendirildiğinden, ozanlık sanatı da körler için yaradılıştan sahip oldukları bir ayrıcalık niteliği taşımaktaydı. Gerçek Homeros'un kimliği hakkındaki tartışmalar 2500 yıldan beri sürüp gitmektedir. Tarihi çağlara ait ilk hikâyede kendisinden Khios'da ikamet eden bir İonialı olarak bahsedilir. Homeros'a ait şiirleri söyleyip anlatan ve en sonunda bir esnaf birliği haline gelen (Kritik – Pindaros: *Nemea* ii. 1) Homeridai klanı ya da "Kör Adamın Oğulları", Homeros'un da bizzat şiirlerini okuduğu yer olduğu söylenen İonia dünyasının kalbi Delos'ta bir araya gelmişti (*Homeric Hymn* iii. 165-173). *İlyada*'nın bölümleri MÖ 10. yüzyıla değin uzanırken, bahsettiği konular bundan üç yüz yıl dah eskiye atittir. 6. yüzyıla gelindiğinde *İlyada*'nın anonim resitalleri konu bütünlüğünü bozmaya başlamış, bunun üzerine Atina hükümdarı Peisistratos da ortaya geçerli, resmi bir kaynak çıkarılmasını emretmiş ve bunun için de ülkenin önde gelen dört bilginini görevlendirmişti. Göründüğü kadarıyla da bunlar da kendilerine verilen görevi en iyi şekilde yerine getirmişlerdir. Ne var ki Homeros'un, ülkeler arasında yaşanan anlaşmazlıklarda tek yetkili olması nedeniyle Peisistratos'un düşmanları kralı metnin ana çerçevesini kendi politik amaçları için değiştirmekle suçlamayı sürdürdüler (Strabon: ix. 1. 10).

2. Söz konusu eserin yirmi dört cildi "Akhilleus'un Öfkesi" adlı şiirden oluşmaktadır. Okunması belki de ancak birkaç saat süren bu şiirde, tutsak

alınmış bir prensesin kime verileceği konusunda Akhilleus ve Agamemnon arasında geçen tartışma konu edilmiştir. Temel olayların anlatıldığı metnin MÖ 750 yıllarında kaleme alınan birinci *İlyada*'dan sonra köklü bir şekilde değiştirilmiş olma ihtimali oldukça zayıftır. Buna karşın, Troyalıların, düşmanlarının tersine inanılmaz erdemli davranışlar göstermesine karşın, Yunanlıların tartışmaları o kadar alçakça ve komutanlarının hareketleri o kadar merhametsiz, utanç verici ve hilekârlıkla doludur ki, yazarın hangi tarafa daha fazla sempati beslediğini anlamak pek de zor değildir. Minos ozanlarının mirasına sahip olması nedeniyle yazar manevi şahsiyetini, Kuzeyden gelen barbar istilacıların kamp ateşlerini yaktıkları yerden farklı olarak, tarihleri zaferlerle dolu olan Mykene ve Knossos'a daha yakın tutmuştur.

Homeros, kabilenin veliaht prensesi ile evlenerek o güne kadar geçerliliğini koruyan eski dini unvanları ele geçiren yeni hükümdarlarının hayatlarını yine de sadık bir şekilde tasvir etmekten geri kalmaz. Buna karşın her ne kadar onları tanrılara benzeyen, bilge ve asil kişiler olarak anlatsa da gerçekte içindeki nefreti her zaman muhafaza eder. Hayatlarını kılıçlarına bağlı olarak sürdüren ve ölümleri yine kılıçtan olan bu insanlar aşkı, sevgiyi, arkadaşlığı, inancı ve barış içinde yaşama sanatını hep küçük görmüşlerdir onun gözünde. Bunlar, üzerlerine yemin ettikleri kutsal isimleri o kadar az önemserler ki, yazar şakayla karışık onların gözleri önünde, dünyanın altını üstüne getiren, açgözlü, sinsi, huysuz şehvet dolu ve korkak Olympospluları yerden yere vurur. Öyle ki, Asya'nın Ulu Tanrıçası'nın (ki bu savaşta Tanrıça Yunanlılar tarafından küçümsenmiştir) sadık bir hizmetkârı olduğu bilinmese, ayrıca Priamos hanedanlığından bahsettiğinde asil, onurlu ve sevgi dolu karakteri ortaya çıkmasa dinsiz bir zavallı olarak kovulması ve gözden düşmesi işten bile değildir. Homeros, Akhilleus'u konu ettiği hikâyeyi, Akhilleus'un bizzat Gılgamış'la; Thetis'in Ninsun'la ve Patroklos'un da Enkidu'yla özdeşleştirildiği Babillerin Gılgamış destanından esinlenmiştir.

3. Akhilleus'un, Patroklos'un öldüğü haberini duyduktan sonra sergilediği histerik davranışlar göründüğü kadarıyla Homeros'a çok şaşırtmış, yazar buna karşın yeni efendilerinin hicivdeki keskinliği anlayamayacağından emin bir şekilde cenaze töreninde yaşanan vahşeti alaylı bir destan havasında dile getirmiştir. Homeros'tan bahsederken onun bir bakıma Goya'nın yüzyıllar öncesindeki karşılığı olduğu söylenilebilir; zira ünlü ressamın İspanyol kraliyet ailesini konu alan muhteşem karikatür portrelerini ailenin kurbanları bile gerçeğe yakın buluyordu. Ancak *İlyada*'nın bünyesinde barındırdığı hiciv bir şekilde, Delos'taki ev sahibi tanrıların tepkilerini üzerlerine çekmek istemeyen Homeros Oğulları tarafından köreltilmiştir. Buna göre Artemis ile Apollon kesinlikle Troyalıların yanında bulunmak ve Helen karargâhında ibadet edilen diğer ahlaksız tanrıların tam aksine birer sağduyu ve asalet

sembolü olmak durumundadırlar. *İlyada*'nın, önde gelen Yunanlılar tarafından ulusal bir destan olarak kabul edilmesinin ortaya çıkardığı sonuçlardan biri de, o günden sonra hiç kimsenin Olympos dinini ciddiye almaması olmuştur. Bir diğer netice ise Yunanlıların sahip olduğu erdem bu olaydan sonra her zaman vahşetle birlikte anılmıştır. Bu yargı sadece Girit Mysterionlarını içeren kültlerin varlığını sürdürmeyi başardığı yerlerde geçerli sayılmamış ve din adamları da inisiasyonlarında temiz ahlakı şart koşmuşlardır. Her ne kadar Ulu Tanrıça şimdi Zeus'un emri altına girmişse de Eleusis, Korinth ve Samothrake'de güçlü nüfuzunu muhafaza etmeyi başarmış; bu durum Bizanslı hükümdarların kültünü yasaklamasına kadar da devam etmiştir. Kendi Homeros'unu seven ve Olympialıların en önde gelen hiciv yazarı olarak ondan sonra tahtı devralan Lukianos da, onuruna Hieropolis'de ilk kez saç perçemlerini adadığı Ulu Tanrıça'ya ibadet etmekteydi.

4. Hektor'a ait kemiklerin Troya'dan Thebai'ye getirildiğinin ifade edilmesine karşın, "Hektor"un, Troya Savaşı meydana gelmeden önce Thebaili krallara adanan bir unvan olduğu ve kral hükümranlık süresinin sonuna geldiğinde aynı kaderi paylaştığı gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır. Glaukos, Hippolytos, Oinamaos ve Abderos başına gelenler gibi bu krallar da geçirdikleri araba kazasından sonra atların peşinden sürüklenerek hayatlarını kaybetmekteydiler. "Akhilleus"un isimden ziyade bir unvan oluşu, söz konusu dövüş sahnesinin bir Thebai kahramanlık destanı olan ve eş zamanlı tahta geçen kralların birbirlerine karşı giriştikleri mücadeleyi konu alan "Oidipus'un Koyunları" adlı eserden alınmış olabileceğini akla getirir.

164.
AKHİLLEUS'UN ÖLÜMÜ

Otrere ile Ares'in kızı olan Amazon Kraliçesi Penthesileia, kazayla kız kardeşi Hippolyte'nin (Glauke ya da Melanippe adlarıyla da bilinir) ölümüne neden olduğu için Erinylerin saldırısına uğramış, çareyi de Troya'ya kaçmakta bulmuştu. Anlatılanlara göre Penthesileia, kız kardeşini yanlışlıkla bir av sırasında ya da Atinalıların söylediğine göre Theseus ile Phaidra'nın düğün törenlerinden hemen sonra alevlenen bir kavgada öldürmüştü. Priamos tarafından kutsanıp günahlarından arındırılan kraliçe çok geçmeden Troyalılara büyük yararlılık göstermiş ve aralarında (söylenenlere göre) Makhaon'un da bulunduğu sayısız Yunanlı'yı savaş meydanında alt etmişti. Buna karşın yaygın hikâyelerde Makhaon'un Telephos'un oğlu Eurypylos tarafından öldürüldüğü dile getirilir.[1] Penthesileia birçok kez de Akhilleus ile karşı karşıya gelmiş ve onu kaçmaya zorlamıştı. Hatta bazı yazarlar kraliçenin onu öldürdüğünü ve Thetis'in ricasıyla Zeus'un Akhilleus'a tekrar hayat verdiğini ileri sürüp, Yunanlı savaşçının daha sonra Penthesileia'nın canına kıydığını ve onu öldürdüğünü ancak cansız bedenine âşık olup birçok kez ona tecavüz ettiğini dile getirirler.[2] Sonunda Akhilleus, Amazon Kraliçesini alt edip onu öldürmeyi başardı ve adamlarına dönerek gönüllülerin cenazeyi gömmesi istedi. Bunun üzerine Aitolialı Hippolytos'un oğlu olan Thersites, ki bu Troya'daki Yunanlıların en çirkiniydi, mızrağıyla genç kadının gözlerini oyup çıkardıktan sonra Akhilleus'u sapık ilişkiler kurmakla suçladı. Buna öfkelenen Akhilleus, öyle bir hışımla ona saldırdı ki Thersites'in ağzındaki bütün dişler kırıldı ve çok geçmeden de bedeninden yükselen ruhu Tartaros'un yolunu tuttu.[3]

b. Yaşanan bu olay Yunanlılar arasında büyük bir hoşnutsuzluğa neden oldu ve Thersites'in kuzeni olan Diomedes de Akhilleus'a duyduğu kini, Penthesileia'nın cesedini bir ayağından çekip Skamandros Nehri'ne atarak gösterdi. Ancak kraliçenin cesedi çok geçmeden sudan çıkarıldı ve düzenle-

nen büyük bir cenaze töreniyle nehrin kıyısına gömüldü; bazıları onu kurtaranın bizzat Akhilleus olduğunu söylerken, diğerleri ise genç kadının Troyalılar tarafından nehirden çıkarıldığını ileri sürerler. Akhilleus bu olaydan sonra Lesbos'a giderek Apollon, Artemis ve Leto'ya kurbanlar sundu ve Thersites'in düşmanı Odysseus tarafından günahlarından arındırıldı. Ölmek üzereyken Akhilleus'un yardım ettiği Penthesileia imajı, bu halde Olympia'daki Zeus tahtına oyularak resmedilmiştir[4]. Penthesileia'nın hizmetçisi olan Amazon Klete ise, Hippolyte'nin ölümünden sonra kraliçenin Troya'ya kaçtığını öğrenir öğrenmez onu bulmak için yola çıkmış ancak fırtına nedeniyle yolunu kaybederek, Clete adında bir şehir inşa ettiği İtalya'ya yerleşmişti.[5]

c. O zamana kadar Priamos altın bir asma filizi karşılığında üvey kardeşi Asurlu Tithonos'u ikna etmeyi başarmış ve Tithonos da oğlu Ethiopialı Memnon'u Troya'ya göndermişti.[6] Tithonos, Asur'a göç edip Sus ve Memnon adlarındaki şehirleri kurduğunda o sıralar küçük bir çocuk olan Memnon'u da yanına götürmüş olmasına karşın, anlatılanlara göre Memnon'un Ethiopia'da bir sarayı bulunmaktaydı. Şimdilerde Sus, Memnon'un Şehri adıyla bilinmekte, sakinlerine ise Memnon'un annesi Kissia'nın anısına Kissialılar denmektedir. Kahramana atfedilen ve Perslerin hükümranlık kurduğu tarihlere kadar varlığını korumayı başaran bir başka saray ise Akropolis şehri sınırları içerisinde bulunmaktaydı.[7]

d. Tithonos, Asur Kralı ve aynı zamanda Priamos'un da efendisi olan Teutamos adına Persia şehrini yönetmekteydi. Teutamos, Priamos'un isteği üzerine Memnon'un komutasına iki yüz araba ile bin Ethiopialı ve bin Susludan oluşan bir ordu verdi. Phrygialılar, beraber yola çıktığı uluslara kendi egemenliğini kabul ettiren Memnon'un Troya'ya gitmek için kullandığı engebeli yolu her on beş milde kurulan kamp yerleriyle birlikte uzun yıllar birbirlerine gösterip durdular. En az bir abanoz kadar esmer, bununla beraber yaşayan ölümlerin en yakışıklısı olan Memnon da Akhilleus gibi savaşlarda Hephiastos'un yaptığı zırhı kuşanıyordu.[8] Bazı yazarlar Hint ve Ethiopialılardan oluşan kalabalık bir orduya kumandanlık eden Memnon'un Ermenistan üzerinden Troya'ya ulaştığını, ayrıca yine onun emriyle Sidonialı Phalas komutasındaki bir başka ordunun da Phoinikia'dan yola çıktığını ileri sürerler. Buna göre Phalas çok geçemeden Rodos Adasına ulaşmış ancak Yunanlıları kalpten destekleyen Rodoslular halkın önünde Phalas'ı sorguya çekerek ona, "Ülkenize düşman olan Troyalı Paris ve diğer yandaşlarına yardım etmek sizi utandırmıyor mu?" diye hakaret etmişlerdi. Bunun üzerine hangi ülkeye sefere çıktıklarını o zaman anlayan Phoinikialı denizciler oracıkta Phalas'ı taşlayarak öldürüp, kralın beraberinde getirdiği savaş aletleri ile altınları aralarında bölüştükten sonra İalysos ve Kameiros'a yerleştiler.[9]

e. Tüm bunlar olurken Memnon, Troya'ya ulaşmış ve aralarında babası Nestor'un yardımına koşup onun hayatını kurtaran Antilokhos'un da bulunduğu birçok Yunanlı komutanı öldürmüştü. Paris, Nestor'un bindiği arabayı çeken atlardan birini vurmuş ve gemi azıya alan diğer atlarsa sahibini dinlemeyerek dörtnala koşmaya başlamıştı.[10] Anlatılanlara göre Antilokhos henüz bir çocukken annesi Anaksibia ya da Eurydike tarafından İda Dağı'na terk edilmiş ve burada dişi bir köpek tarafından emzirilmişti. Yunanlılar Aulis'de sefere çıkmak için bir araya geldiklerinde henüz çok küçük bir yaşta olmasına rağmen birkaç yıl sonra Troya'ya gelmiş ve Akhilleus'a yalvararak ondan izinsiz geldiği için öfkelenen babası Nestor'u ikna etmesini istemişti. Antilokhos'un savaşçı mizacına hayran kalan Akhilleus, baba ile oğul arasındaki anlaşmazlıkta arabulucu olmayı hemen kabul etti. Oğlunun isteğini kıramayan Nestor ise onu Agamemnon ile tanıştırdı.[11] Troya'da savaşan Yunanlılar içerisinde çevikliği, gençliği, yakışıklılığı ve cesaretiyle en fazla göze çarpanlardan biri olan Antilokhos'un trajik sonu yıllar önce babası Nestor'a bir kehanetle bildirilmişti. Buna göre Nestor'un, oğlunu özellikle bir Ethiopialıdan koruması gerekiyordu. Nestor'un, Antilokhos'u koruması için Khalion'u görevlendirmesi hiçbir işe yaramamış, talihsiz genç Memnon'un ellerinde hayatını kaybetmişti.[12] Antilokhos'un kemikleri, yoldaşları Akhilleus ve Patroklos'unkilerinin yanına gömüldüğü sırada üç arkadaşın ruhu hep birlikte Asphodel Ovasına doğru yola çıkmıştı bile.[13]

f. Aynı gün Memnon'un komutası altındaki Ethiopialıların da yardımlarıyla Troyalılar neredeyse Yunan gemilerinin hepsini yağmalıyorlardı. Ne var ki havanın kararmasıyla şehre dönmek zorunda kaldılar. Yunanlılar kaybettikleri askerlerini toprağa verdikten sonra Memnon'la teke tek dövüşmesi için Büyük Aias'ı görevlendirdiler. Ne var ki ertesi gün bütün hazırlıklar tamamlanmasına rağmen dövüş gerçekleştirilemedi; zira Thetis, o sırada Yunan karargâhında olmayan Akhilleus'u bularak ona Antilokhos'un ölüm haberini vermiş ve Akhilleus da arkadaşının intikamını almak için hiç vakit kaybetmeden dövüş alanına gelerek Aias'ı bir kenara itip bizzat Memnon'un karşısına çıkmıştı. Tüm bunlar olurken Zeus da bir yandan tanrısal terazide Memnon ile Akhilleus'un yazgısını tartmaktaydı.[14] Memnon'un kaderinin bulunduğu Jüpiter'in elindeki kefe daha ağır basmış ve tam bu sırada Akhilleus hasmına ölümcül bir darbe vermişti. Çok geçmeden talihsiz savaşçının parlak zırhı içerisinde kalan vücudu ile simsiyah kafası, Antilokhos için yakılan cenaze ateşinin farklı yerlerine düştü.[15]

g. Buna karşın bazı yazarlar Memnon'un Tesalyalılar tarafından pusuya düşürülüp öldürüldüğünü iddia ederler. Efsaneye göre Ethiopialılar komutanlarının cesedini yaktıktan sonra külleri Tithonos'a götürmüş ve o da oğlunun küllerini, içinde kendi adını taşıyan bir köyün bulunduğu Aisepus Neh-

rine bakan bir tepeye gömmüştü.[16] Memnon'un annesi olduğu söylenen Eos, bunun üzerine Zeus'a yalvararak oğluna birtakım tanrısal ayrıcalıkların yanı sıra ölümsüzlük bahşetmesi için dualar etti. Çok geçmeden adına Memnonideler denilen çok sayıdaki hayalet dişi kuş kor haldeki cenaze ateşinden yükselip onun etrafında üç kez döndü. Dördüncü turda bu kuşlar iki farklı gruba ayrılarak birbirlerine pençe ve gagalarıyla saldırmaya başlayıp, cenazeye sunulan kurbanlar olarak birer ikişer küllerin üzerine düştüler. O gün bugündür ne zaman Güneş Zodyak'ın bütün işaretlerini dolaşmaya başlasa, Memnonideler birbirlerine saldırıp hayatlarını kaybederek kahramana ait mezarın üzerine düşerler.[17]

h. Bir başka hikâyeye göre ise söz konusu bu kuşlar Memnon'un kadın hizmetkârlarıdır. Buna göre kahramanın ölümünden sonra bu kadınlar ağıtlar yakıp o kadar çok ağladılar ki buna daha fazla dayanamayan tanrılar onları birer kuşa dönüştürdü. Öyle ki kadınların her yıl onun mezarını ziyaret edip içlerinden birkaç kişinin hayatını kaybetmesine dek ağıtlar yakarak kendilerini yaralamaları bir gelenek halini aldı. Hellespontosluların söylediğine göre Memnonideler ne zaman Helespont'un yakınlarındaki Memnon'un mezarını ziyaret etseler, Aisepus Nehrine dalıp kanatlarıyla taşıdıkları suyu kahramanın mezarına serpmeyi adet haline getirmişlerdir. Ayrıca anne Eos'un o günden sonra oğluna döktüğü gözyaşları her sabah çiğ damlalarını oluşturdu. Polygnotos, Memnon'u, üzerinde bu kuşların resmedildiği bir pelerin olduğu halde hasmı Sarpedon'la karşı karşıya gelirken tasvir eder. Söylendiğine göre tanrılar da her iki kahramanın ölüm yıldönümlerini her zaman yas günleri olarak hatırlamaktaydılar.[18]

i. Bazıları ise Memnon'un kemiklerinin Kıbrıs sınırları içerisinde bulunan Paphos'a getirildiğini ve buradan da kız kardeşi Himera ya da Hemera'nın onları alarak Rodos'a götürdüğünü söyler. Buna göre Phalas'a karşı gelerek onu öldüren Phoinikialılar, Himera'ya, çalınan hazinenin geri talep edilmemesi şartıyla kardeşinin kemiklerini getirmesine izin vermişlerdi. Şartı kabul eden Himera da kutsal emanetleri Phoinikia'ya getirmiş, onları Palliokhis'te toprağa verdikten sonra ortadan kaybolmuştu.[19] Bir başka inanışa göre Memnon'un mezarı Suriye'de bulunan Badas Nehri kenarındaki Palton'dan görülebiliyordu. Kahramana ait olan tunç kılıç Asklepios onurına Nikomedeia'da yapılan tapınağın duvarında asılı halde durmaktadır. Mısır sınırları içerisinde bulunan Thebai, Memnon'un onuruna yapılan ve her sabah gün doğumunda lir tellerinden çıkan melodiler gibi ses çıkaran siyah renkli devasa bir heykelle –kahramanı oturduğu halde resmeden taş figür– ün yapmıştı. Yalnız Mısırlılar değil, aynı zamanda Yunanca konuşan bütün halklar onu Memnon adıyla tanımaktaydı.[20]

j. Akhilleus, kendi sonunun da yaklaştığından habersiz Memnon'u öldürdükten sonra Troyalıların peşine düşüp onları şehre kadar takip etti. Bu sırada Poseidon ve Apollon da bir araya gelerek Troilos ile Kyknos'un ölümlerinden dolayı ondan intikam almaya ant içmişler, ayrıca Akhilleus'un Hektor'un cesedi üzerinde takındığı tanrı tanımaz tavırlardan dolayı da onu cezalandırmaya karar vermişlerdi. Bir buluta sarılarak Skaia Kapısına gelen Apollon savaşın tam ortasında Paris'in yanına yaklaştı ve savaşçının elindeki yayı Akhilleus'a doğrultup ona ölümcül darbeyi indirdi. Ok hedefini şaşırmadan Akhilleus'un vücudundaki yara alabileceği tek nokta olan sağ topuğuna isabet etti ve cesur savaşçı büyük bir acıyla hayatını oracıkta kaybetti.[21] Ancak bazı yazarlar, Akhilleus'un oğlu Neoptolemos'un da anlattığı şekliyle bizzat Apollon'un Paris'in kılığına girerek Akhilleus'u öldürdüğünü ileri sürerler. Akhilleus'un ölümünden sonra cesedini almak için kanlı çarpışmalar meydana gelmiş ve savaş tüm şiddetiyle bütün gün sürmüştü. En sonunda Büyük Aias, Glaukos'u öldürerek zırhını ele geçirip karargâha geri gönderdikten sonra ok yağmurunun altında kalabalığın ortasına dalmış ve Odysseus'un yardımlarıyla Akhilleus'un cesedini almayı başarmıştı. Zeus'un gönderdiği fırtına da o günkü çarpışmaların sona ermesini sağladı.[22]

k. Bir başka hikâyeye göre ise Akhilleus, kendisine kurulan bir komplonun kurbanı olmuştur. Buna göre Priamos, Akhilleus'a Yunanlılara ihanet edip kuşatmayı kaldırması karşılığında Polyksena'yı vereceğini bildirmişti. Ne var ki erkek kardeşi Troilos'un vahşice Akhilleus'un ellerinde hayatını kaybedişini bir türlü unutamayan Polyksena'nın, kendisine sırılsıklam âşık ettiği Akhilleus için başka planları vardı. Aşkları karşılığında erkeklerin bütün sırlarını öğrenmekte son derece başarılı olan her kadın gibi Polyksena da Akhilleus'un ölümsüzlük sırrını öğrenmeyi başarmıştı. Genç kadının isteği üzerine Akhilleus anlaşmayı onaylamak üzere silahsız bir halde çıplak ayaklarıyla Thymbraialı Apollon Tapınağı'na geldi. Tapınaktan içeri girer girmez Deiphobos selamlamak için ona dostça sarılarak tüm vücudunu kavradı. Tam bu sırada tanrıya ait heykelin arkasına gizlenmiş olan Paris, zehirli bir ok ya da bazılarının dediği gibi bir kılıçla Yunanlı savaşçının topuğunu parçaladı. Yaralanmasına rağmen tapınakta ele geçirdiği meşalelerle kendisini cesurca savunmaya çalışıp birçok Troyalı'yla beraber tapınaktaki rahipleri de öldürmeyi başardıysa da, Akhilleus, yazgısına karşı koyamadı.[23] Tüm bunlar olurken onun ihanet edeceği şüphesine kapılan Odysseus, Aias ve Diomedes onu tapınağa kadar takip etmişlerdi. Tam tapınaktan içeri girmişlerdi ki aniden Deiphobos ile Paris, koşarak yanlarından geçip kaçmayı başardı. Akhilleus, yoldaşlarının kolları arasında son nefesini verirken Troya'nın ele geçirilmesinden sonra Polyksena'nın mezarı başında kurban edilmesini vasiyet etti. Aias dostunun cesedini omzuna alarak tapınaktan dışarı çıkardı. Troyalı-

lar her ne kadar saldırıp cenazeyi ele geçirmeye çalıştılarsa da Yunanlıları alt etmeyi başaramadılar ve sonunda Akhilleus'un cansız bedeni Yunan gemilerine getirildi. Diğer yandan bazı yazarlar ise Troyalıların cesedi almayı başardığını ve Hektor'un cesedini geri alabilmek için ödemiş oldukları fidyeye eşit bir bedel alana kadar Akhilleus'u vermeye yanaşmadıklarını ileri sürerler.[24]

l. Akhilleus'u kaybeden Yunanlılar dehşete kapıldılar. Poseidon Thetis'e, yakınlarında yaşayan bütün halkların ona sonsuza dek tanrısal payeler vereceği Karadeniz'deki bir adayı Akhilleus'a atfedeceği sözünü verdi. Bir grup Nereid de Troya'ya gelerek Thetis'le birlikte yas tutup perişan bir halde cenazenin etrafında saf tuttu. Bu sırada sayıları dokuzu bulan Müzler de Akhilleus'a ağıtlar yakmaktaydı. Tam on yedi gün ve gece yas bu şekilde sürüp gitti. Her ne kadar Agamemnon ve diğer önde gelen Yunanlılar Akhilleus'un anısına göz yaşı döküp ağladılarsa da, komutaları altındaki askerlerden hiçbiri kendilerine ihanet etmek üzere olan kahramanın ölümüne üzülmedi. Ölümü takip eden on sekizinci gün, cesur savaşçının cesedi yakıldı ve külleri Patroklos'unkilerle karıştırılarak, Hephiastos tarafından yapılan ve Thetis'in düğününde Dionysos'un geline hediye ettiği altın kaba kondu. Yunanlılar bu kabı, Hellespontos'a tepeden bakan Sigaion burnunda toprağa gömüp daha sonra da buraya büyük bir anıt mezar inşa ettiler.[25] Mezarın hemen yakınlarındaki Akhilleon adı verilen köyde Akhilleus'a atfedilen bir tapınak ve kahramanın kadın küpesi taktığı halde resmedildiği bir heykeli bulunmaktaydı.[26]

m. Akhaların kahramanları onuruna cenaze oyunları düzenlediği bir sırada –bu oyunlarda Eumelos, araba yarışında; Diomedes, koşu yarışında; Aias, disk atmada ve Teuker de okçulukta birinci geldi– Thetis oğlunun ruhunu bedeninden alarak Leuke'ye götürdü. Çevresi yirmi furlong uzunlukta bir ada olan ve Danube Nehri'nin tam karşısında bir yerde bulunan Leuke, içerisinde her türden vahşi ve evcil hayvanın yaşadığı ormanlarla kaplıydı. Bir keresinde, sınır komşusu Epizepyrialı Lokrisliler ile giriştiği kavgada göğsünden ölümcül bir yara alan Krotonialı Leonymos yarasının nasıl iyileşebileceğini öğrenmek için Delphoi Kâhini'ne gitmiş ve Pytho da ona, "Leuke'ye gitmek için hemen yola çık. Orada, düşmanlarının kendileri adına savaşması için ruhuna dualar ettikleri Küçük Aias belirecek ve yaranı iyileştirecektir" demişti. Şimdilerde Akhilleus için kutsal sayılan bu adayı ziyaret eden Leonymos birkaç ay sonra sağ salim geri döndüğünde, başta kendisini tedavi eden Küçük Aias olmak üzere Akhilleus, Patroklos, Antilokhos ve Büyük Aias'ı burada gördüğünü söylemişti. Leonymos'un bildirdiğine göre şimdilerde Akhilleus ile evli olan Helen onunla bir mesaj göndermişti: "Sevgili Leonymos, hiç vakit kaybetmeden Himera'ya git ve Helen'e iftira eden kişinin onun gazabın-

dan dolayı gözlerini kaybettiğini bildir." Anlatılanlara göre kuzeyden, Boğaziçi'nden Olbia'ya doğru yelken açan denizciler sık sık atların toynaklarından çıkan sesler ile savaşçıların bağırışları ve silah şakırtılarının yanı sıra Akhilleus'un yüksek sesle okuduğu Homeros'a ait şarkıları duymaktaydılar.[27]

n. Akhilleus ölümünden kısa bir süre önce, annesi Thetis'in tertiplediği bir rüyada güzel Helen ile birlikte oldu. Yunanlı savaşçı bu ilişkiden o kadar çok zevk aldı ki ondan gerçek hayatta Troya surları üzerine çıkmasını ve kendisine görünmesini istedi. Genç kadın bu isteği yerine getirince de ona ümitsizce sırılsıklam âşık oldu. Theseus, Menelaos, Paris ve son olarak da Deiphobos'un ardından Helen'le birlikte olan (evlenen) beşinci kişi olduğundan dolayı "beşinci" anlamına gelen Pemptos adını verdiler.[28]

o. Tüm bu anlatılanlara karşın bazı yazarlar Akhilleus'un Ölüm Tanrısı Hades'in emri altına girdiğini ve bir yandan Asphodel Çayırlarını durup dinlenmeden arşınlarken diğer yandan da yazgısına lanetler okuduğunu ileri sürerler. Aynı şekilde diğer bir grup yazar ise onun Medeia ile evlenerek Elysia Ovası ya da Kutsanmışların Adasında asil bir hayat sürdüğünü iddia eder.[29]

p. Yapılan kehanete uygun olarak Olympia'da bulunan tarihi gymnasiumda Akhilleus onuruna bir anıt inşa edildi. Burada, festivalin başladığı günün akşamına doğru Elealı kadınlar kahramanları onuruna cenaze ritüelleri düzenlemeyi gelenek haline getirdiler. Dodonia Kâhini'nin emriyle Tesalyalılar da Akhilleus onuruna her yıl kurbanlar sunmaya başladılar. Ayrıca kuzeyde, Sparta'ya giden yol üzerinde Akhilleus'un torununun çocuğu olan Praks, büyük dedesi onuruna sıradan insanlara kapalı olan bir tapınak inşa etti. Kendilerinden hemen yakınlarında bulunan çınar korusunda dövüşmeleri istenen savaşçılar, kavgalarına başlamadan önce koruya girip ona adaklar sunmaktaydılar.[30]

1. Pausanias'ın alıntısı: iii. 26. 7.
2. Eustathios – Homeros 1696; Apollodoros: *a.g.e.*; Rawlinson: *Excidium Troiae.*
3. Apollodoros: i. 8. 6; Homeros: *İlyada* ii. 212; Tzetzes: *On Lycophron* 999
4. Tzetzes: *a.g.e.*; Servius – Vergilius: *Aeneis* i. 495; Tryphiodoros: 37; Miletoslu Arktinos: *Aithiopis*, Proklos'un alıntısı: *Khrestomathia* 2; Pausanias: x. 31 ve v. 11. 2.
5. Tzetzes: *On Lycophron* 995.
6. Servius – Vergilius: *Aeneis* i. 493; Apollodoros: iii. 12. 4 ve *Epitome* v. 3.
7. Sicilyalı Diodoros: ii. 22; Pausanias: i. 42. 2; Herodotos: v. 54; Strabon: xv. 3. 2; Aiskhylos, Strabon'un alıntısı: *a.g.e.*
8. Sicilyalı Diodoros: *a.g.e.*; Pausanias: x. 31. 2; Ovidius: *Amores* i. 8. 3-4; Homeros: *Odysseia* xi. 522; Arktinos, Proklos'un alıntısı: *Khrestomathia* 2.
9. Diktys Kretensis: iv4.
10. Apollodoros: *Epitome* v. 3; Pindaros: *Pythian Odes* vi. 28.
11. Apollodoros: i. 9. 9 veiii. 10. 8; Homeros: *Odysseia* iii. 452; Hyginus: *Fabula* 252; Philostratos: *Heroika* iii. 2.
12. Homeros: *Odysseia* xxiv. 17 ve *İlyada* xxxiii. 556; Eustathios – Homeros 1697.

13. Homeros: *Odysseia* xxiv. 16 ve 78; Pausanias: iii. 19. 11.
14. Diktys Kretensis: iv. 5; Quintus Smyrnaeus: *Posthomerica* ii. 224; Philostratos: *Imagines* ii. 7; Aiskhylos: *Psykhostasia*, Plutarkhos'un alıntısı: *How a Young Man Should Listen to Poetry* 2.
15. Diktys Kretensis: iv. 6; Philostratos: *Heroika* iii. 4.
16. Sicilyalı Diodoros: ii. 22; Strabon: xiii. 1. 11.
17. Apollodoros: iii. 12. 4; Miletoslu Arktinos: *Aithiopis*, Proklos'un alıntısı: *Khrestomathia* 2; Ovidius: *Metamorphoses* xiii. 578.
18. Servius – Vergilius: *Aeneis* i. 755 ve 493; Pausanias: x. 31. 2; Kritik – Aristophanes: *Nephelai* (Bulutlar) 622.
19. Diktys Kretensis: vi. 10.
20. Simonides, Strabon'un alıntısı: xv. 3. 2; Pausanias: iii. 3. 6 ve i. 42. 2.
21. Miletoslu Arktinos: *Aithiopis*, Proklos'un alıntısı: *Khrestomathia* 2; Ovidius: *Metamorphoses* xii. 580; Hyginus: *Fabula* 107; Apollodoros: *Epitome* v. 3.
22. Hyginus: *a.g.e.*; Apollodoros: *Epitome* v. 4; Homeros: *Odysseia* xxiv. 42.
23. Rawlinson: *Excidium Troiae*; Dares: 34; Diktys Kretensis: iv. 11; Servius – Vergilius: *Aeneis* vi. 57; *Second Vatican Mythographer*: 205.
24. Diktys Kretensis: iv. 10-13; Servius – Verigilius: *Aeneis* iii. 322; Tzetzes: *On Lycophron* 269.
25. Quintus Smyrnaeus: *Posthomerica* iii. 766-80; Apollodoros: *Epitome* v. 5; Diktys Kretensis: iv. 13-14; Tzetzes: *Posthomerica* 431-67; Homeros: *Odysseia* xxiv. 43-84.
26. Strabon: xi. 2. 6; Miletoslu Arktinos: *Aithiopis*, Proklos'un alıntısı: *Khrestomathia* 2; Apollodoros: *a.g.e.*
27. Pausanias: iii. 19. 11; Philostratos: *Heroika* xx. 32-40.
28. Tzetzes: *On Lycophron* 143 ve 174; Servius – Vergilius: *Aeneis* i. 34.
29. Homeros: *Odysseia* xi. 471-540; Ibycus, kritik – Apollonius Rhodius: iv. 815; Apollodoros: *a.g.e.*
30. Philostratos: *Heroika* xix. 14; Pausanias: iv. 23. 2 ve iii. 20. 8.

*

1. Penthesileia, Theseus ve Herakles tarafından bozguna uğratılan Amazonlardan biriydi; bir başka deyişle Yunanistan'dan gelen Aiol istilacılarının alt etmeyi başardığı Athena'nın dövüşçü rahibelerinden biri. Priamos'un kurmuş olduğu konfederasyonun söylendiği kadarıyla Küçük Asya'daki bütün halkları içine alması nedeniyle söz konusu olay Troya'da gerçekleşmiştir. Penthesileia ismi ile *İlyada*'da karşılaşmasak da, Akhilleus'un genç kadının cesedine karşı yapmış saygısızlık tipik bir Homeros klasiğidir. *İlyada* dışında sayısız birçok Klasik eserde Penthesileia'dan bahsedilmiş olmasından yola çıkarak, Peisistratos tarafından görevlendirilen kişilerin genç kadının konu edildiği metni ortadan kaldırdıkları sonucuna ulaşılabilir. Diktys Kretensis (iv. 2-3) hikâyeyi çağcıllaştırırken, genç kadının büyük bir orduya komuta ettiğini ve Hektor'un öldürülmesinden hemen sonra Troya'yı terk etmeye karar vermiş olmasına rağmen Paris'in kendisiyle kalması için rüşvet olarak sunduğu altın ve gümüşler nedeniyle bu kararından vazgeçtiğini söyler. Buna göre Akhilleus, Penthesileia'yı daha ilk karşılaşmasında öldürür ve saçlarından atının eyerine bağlayarak sürükler. Genç kadının cansız cesedi yere bırakıldığı bir sırada Yunanlı askerler, "Kadın doğasına karşı gelen bu vahşiyi ceza olarak köpeklere atın!" diyerek bağırırlar. Her ne kadar Akhilleus,

Penthesileia onuruna geleneklere uygun bir cenaze töreni yapılmasında ısrarlı olursa da Diomedes cesedi bacağından tutarak Skamandros Nehri'ne atar. Yunan mitolojisine konu olan Yaşlı Bakıcılar genellikle Kocakarı kimliğindeki Tanrıça'yı sembolize etmektedirler. Dolayısıyla Penthesileia'nın bakıcısı Klete de ("yalvarılan") bu ayrıcalığı aynen muhafaza etmiştir.

2. Görünen o ki Kissia ("sarmaşık") Yunanistan, Trakya, Küçük Asya ve Suriye'de düzenlenen sarmaşık ve asma şölenlerine başkanlık eden sayısız isme sahip Tanrıça'nın tarihi çağlara ait unvanlarından biridir. Buna karşın Memnon'un "Kissialılar"ına verilen ad, Zambak Tanrıçası Susannah ya da Astarte anısına isimlendirilen "Susialılar"ın ("zambak-adamlar") bir diğer varyantıdır. Priamos, muhtemelen Asurlulardan ziyade Hititlerden yardım talep etmiş ve bunu kabul eden Hititler de Suriye'den hem kara hem de deniz yoluyla Troya'ya ulaşan destek kuvvetler göndermişlerdir. Yaygın olarak çoğu Yunanlı kralın sahip olduğu bir unvan olan "Memnon", "kararlı" –en fazla Agamemnon "çok kararlı" üzerine odaklanmıştır– söz konusu efsanede Asurlu Artakserkses'in unvanı olan Mnemon ve ile karıştırılmıştır. Aynı şekilde anısına Thebai sınırları içersinde, şarkı söyleyen ünlü siyah heykelin inşa edildiği Firavun Amenophis de Memnon'un karıştırıldığı karakterlerden bir diğeridir. Şarkı söylediği ileri sürülen heykele gelince; güneşin ilk ışıkları, oyuk olan taşın içerisindeki havanın genleşmesine neden oluyor ve kabına sığmayan hava da daracık boğazdan dışarı çıkarken birtakım sesler çıkarıyordu.

3. Akhilleus'un doğumu, yaşamı ve ölümü, onun, alnına "dudaksız" bir kâhin-kahraman olmak yazılmış kutsal bir eski Pelasg kralı olma olasılığını mitolojik bakımdan kuvvetlendirmektedir. Onun efsanevi rakipleri "Hektor", "Paris" ve "Apollon" gibi farklı isimler taşımaktaydı. Anlatılan bu hikâyede de Kissia'nın oğlu Memnon rakip olarak onun karşısına çıkmıştır. Akhilleus'un Memnon ile yaptığı dövüş, her ikisi de annelerinin desteğini aldığı halde Kypselos Sandığının (Pausanias: v. 19. 1) yanı sıra Amyklai'de bulunan Apollon tahtına da resmedilmiştir (Pausanias: iii. 18. 7). Bunun yanında, Apollonia sakinleri tarafından Olympia'ya adanan Lykios'un yaptığı resimde de her iki savaşçı kalabalık bir grup insanla birlikte tasvir edilmişti (Pausanias: v. 22. 2). Buradan hareketle kutsal kral ve naip rolleri de onlara atfedilmiştir. Deniz Tanrıçası'nın oğlu olan Akhilleus, Yeni Yılın ışıldayan Ruhunu; Sarmaşık Tanrıçası'nın oğlu olan ve aynı zamanda altın üzüm asmasının kendisi için kutsal sayıldığı Memnon ise Eski Yılın Karanlık Ruhunu sembolize etmektedir. Kralın her zaman topuğundan yaralanarak öldüğü, naibinin ise kafasının uçurulduğu kış ve yaz gündönümlerinde meydana gelen bu kavgalarda sırasıyla biri diğerine üstünlük sağlamaktaydı. Bu tarihsel mantıkla ba-

kıldığında unvanını zorla ele geçiren Akha ve Dor komutanların iftiralarına maruz kalan Akhilleus'a bir kahraman olarak ibadet edilmekteydi. Ayrıca cesur savaşçının büyük bir kurnazlıkla tanrısal sırrını öğrenen Polyksena tarafından alt edilişini konu alan ve hiçbir şekilde Homeros'a ait olmayan bu hikâyedeki rolüyle Akhilleus, başta Llew Llaw, Cuchulain, Samson olmak üzere adları dürüstlükleriyle ön plana çıkmış diğer Tunç Çağı kahramanlarıyla aynı kategoriye girer. Bundan dolayı onun Penthesileia ile giriştiği mücadele kuvvetle muhtemel, babası Peleus ile Tanrıça Thetis arasında yaşanan mücadelenin aynısıdır. Mesajını Leuke Adası'ndan –şimdilerde burası Romanya'nın kontrolünde olup tecrit adası olarak kullanılmaktadır– gönderen Helen'in muhatabı ise şair Stesikhoros'tur.

4. Doğudan gelip Priamos'a yardım elini uzatması nedeniyle Memnon "Eos'un oğlu" ("şafak") olarak tasvir edilmiştir. Bir babaya ihtiyaç duyulduğu için de Eos'un sevgilisi Tithonos'un bu role uygun en doğru seçim olduğuna kanaat getirilmiştir. Ovidius'un ifadesinde karşılaştığımız kadarıyla, kış gündönümünde gerçek kimliklerini saklayarak birbirleriyle dövüşen genç kızlar, Memnonidlerin varlığının, onların cenaze ateşinde yanan cesetten gökyüzüne çıkan birer kıvılcım olduğu şeklindeki açıklamadan daha somut bir kanıtını teşkil eder. Söz konusu mücadele çok büyük bir olasılıkla Libya örneğinde olduğu gibi başrahibelik ayrıcalığına kavuşmak için verilmekteydi.

5. Olympia'nın kutsal kralı unvanıyla Akhilleus'a, Olimpik cenaze oyunlarının onuruna düzenlendiği kış gündönümünde ağıtlar yakılıp yas tutulur. Aynı şekilde yerel olarak "Kronos" şeklinde adlandırılan naibin anısına ise kış gündönümünün ardından ağıtlar yakılır. Britanya Adalarında bu seremonilerin düzenlendiği tarihler sırasıyla Lammas ve St. Stephen Günlerine karşılık gelmektedir. Buna karşın Kronos için kutsal sayılan altın ibikli çalıkuşunun cansız bedeni St. Stephen Gününde ülkenin kırsal bölgelerini dolaşan bir tören alayında büyük bir üzüntüyle taşınırken, İngiliz Memnonideleri ise kurbandan ziyade Robin (kızıl gerdan) için, bir başka deyişle çalıkuşu için taşınmaktaydı.

6. Akhilleus'a atfedilen Girit'teki anıt mezar, çınarın bir Girit ağacı olmasına karşın çok büyük bir ihtimalle Pelasg göçmenleri tarafından inşa edilmiştir. Çınar yapraklarının, Hera'ya ait olan yeşil eli sembolize etmesi nedeniyle Akhilleus'a, Tanrıça'ya atfedilen Daktyllerden beşincisi olan Acesidas ile özdeşleştirilmek amacıyla Pemptos ("beşinci") adı verilmiştir. Bir başka deyişle kahraman, Herakles'in de birincisi ile özdeşleştirildiği gibi kehanet ayrıcalığının atfedildiği küçük parmak, yani güçlü başparmakla ilişkilendirilmiştir.

7. Memnon'u yardım amacıyla kendisine göndermesi için Priamos'un Tithonos'a rüşvet olarak verdiği altın asma anlaşıldığı kadarıyla, Ganymedes'in alıkonmasına karşılık Zeus'un Tros'a verdiği asmadır.

165.
AİAS'IN DELİRMESİ

Thetis, oğlu Akhilleus'un silahlarını Troya Savaşı'nda hâlâ hayatta kalmayı başaran en cesur Yunanlı savaşçıya ödül olarak vermeyi kararlaştırdığında, askerlerden sadece cesedi birlikte korkusuzca savunmuş olan[1] Odysseus ile Aias onları talep etme cesaretini göstermişti. Bazı yazarlar Aiakos Hanedanlığına hoşgörüyle bakmayan Agamemnon'un Aias'ın bu isteğini geri çevirerek silahları, görece daha fazla değer verdiği Odysseus ile Menelaos arasında paylaştırdığını ileri sürerken,[2] bazıları da kralın kararını bildirmeden önce Yunanlı komutanlar arasında gizli bir toplantı düzenlediğini ya da başta Giritliler olmak üzere diğer müttefiklere konunun götürüldüğünü, hatta Agamemnon'un karar vermek için Troyalı esirleri bu iki savaşçıdan en çok hangisinin kendilerine zarar verdiğini öğrenmek için sorguya çektiğini iddia ederler.[3] Buna karşın gerçekte, Aias ile Odysseus kendi kahramanlıklarından övgüyle bahsedip birbirleriyle çekişirken, Nestor'un tavsiyesine uyan Agamemnon, Troyalıların konu hakkındaki tarafsız görüşlerini dinleyip öğrenmeleri için birkaç casus görevlendirdi. Surların altına saklanan casuslar bir grup kızın konuşmalarını dinlediler. Kızlardan biri bu sırada ok yağmuruna rağmen Aias'ın, nasıl kahramanca Akhilleus'un cesedini omzuna alıp savaş meydanında taşıdığını anlatmakla meşguldü. Ne var ki henüz sözünü bitirmemişti ki, kızlardan bir diğeri, Tanrıça Athena'nın da kışkırtmasıyla onu engelledi ve "Bu büyük bir saçmalık" dedi. "Bir köle kadın bile bu kadarını yapabilir. Bir keresinde bunlardan biri cesedi yerden aldığı gibi omzuna atmış, ancak bu sırada silahlar eline battığı halde onu yere bırakmamıştı. Bize en büyük darbeyi söylediğin gibi Aias değil, Odysseus indirdi."[4]

b. Bunun üzerine Agamemnon, Akhilleus'a ait olan silahları Odysseus'a verdi. Gerçekte, eğer Akhilleus hâlâ yaşıyor olmuş olsaydı ne o, ne de Menelaos, Aias'a karşı gelme cüretini gösterebilirdi. Çünkü cesur savaşçı hayattayken kuzeni Aias'ı her şeyin üzerinde görüyordu. Ne var ki bizzat Zeus tartışmanın alevlenmesini sağladı.[5]

c. Aias, kapıldığı bir anlık öfkeyle o gece Yunanlı komutanlardan intikamını almaya karar verdi. Ancak Tanrıça Athena olaya müdahale ederek onu delirtti ve savaşçıyı, Troyalı köylülerden alınan koyun ve sığır sürüsü üzerine elinde kılıcıyla gönderdi. Yunanlıların iaşesini sağlayan koyunların arasına dalan Aias onlardan birçoğunu öldürdükten sonra geri kalanlarını da birbirlerine bağlayıp karargâhın arkalarına çekerek katliamına devam etti. Daha sonra, Agamemnon ya da Menelaos sandığı sürünün içerisinden ak topuklu iki koç seçerek içlerinden birinin başını koparıp dilini kesti. Diğerini ise ağaca asarak bir at yularıyla derisini yüzerken hain Odysseus'un cezasını bulduğunu haykırıyordu.[6]

d. En sonunda yaptığı fenalıkların farkına varan Aias, Tekmessa ile yaşadığı birliktelikten dünyaya gelen oğlu Eurysakes'i yanına çağırıp, ölümünden sonra ismiyle anılan ünlü yedi köşeli kalkanını ona verdi ve "Ölümümden sonra silahlarımdan geri kalanlar, benimle birlikte gömülsün" diyerek vasiyetini dile getirdi. Aias daha sonra, Priamos'un kaçırılan kızı Hesione'nin oğlu ve aynı zamanda Aias'ın üvey kardeşi olan Teuker'e haber göndererek oğlu Eurysakes'i kendisine emanet ettiğini söyledi. Tüm bunlar olurken Teuker de Mysia'da atası Telamon ile Salamisli Euboia'yı ziyaret etmekteydi. Aias daha sonra Tekmessa'ya dönerek Tanrıça Athena'nın gazabından ancak denize atlayıp yıkanarak kurtulabileceğini, kılıcını da ayak basılmamış güvenli bir yere gömmek istediğini söylemiş ve ölüm andı içerek yola çıkmıştı.

e. Bir müddet sonra Aias, kılıcını –bu, yenişemediği Hektor'dan mor kuşağı ile değiş tokuş yaptığı kılıçtı– yere dikti ve bedeninin gömülü olduğu yeri Teuker'e söylemesi için önce Zeus'a; daha sonra, ruhunun Asphodel Çayırlarına yapacağı yolculukta ona rehberlik etmesi için Hermes'e ve en sonunda da intikamını almaları için Erinylere dualar etti. Kendisinden istenilene gönülsüzce boyun eğen kılıç geriye doğru katlanarak bir yay halini aldı. Şafak söktüğünde, vücudundaki savunmasız tek yer olan koltuk altına kılıcını sokan Aias çoktan hayatına kıymıştı.[7]

f. Bu sırada Mysia'dan henüz dönen Teuker, iaşelerinin bir anda yok edildiğini gören kızgın Yunanlıların elinden hayatını zor kurtardı. İntihar hakkında kendisine önceden hiçbir uyarıda bulunulmayan Kalkhas, Teuker'i yanına alarak ondan, Tanrıça Athena'nın gazabına uğrayarak aklını yitiren Aias'ı kontrol altına almasını ve kulübesine hapsetmesini istedi. Bu görüşe, en az kardeşi Makhaon kadar ünlü bir hekim ve aynı zamanda Aias'ın delirdiğini gözlerinin ışığına bakarak anlayan ilk kişi olan Asklepios'un oğlu Podaleirios da katıldı.[8] Ne var ki kardeşinin ölümü Zeus tarafından kendisine önceden bildirilen Teuker, bu teklife acıyla başını sallayarak cevap verdi ve çok geçmeden Tekmessa ile birlikte Aias'ın cesedini bulmak için yola koyuldu.

g. Teuker bir müddet sonra Aias'ın kanlar içinde yatan cesedi ile karşılaştı. Salamis'e dönüp onun öldüğünü Telamon'a nasıl söyleyecekti? Üvey kardeşinin cansız bedeni üzerinde ağıtlar yakıp ağlayarak saçlarını yoldu durdu. Tam bu sırada Menelaos, Teuker'in yanına geldi ve Aias'ın gömülmesini yasaklayarak cesedinin aç yırtıcılar ve leş yiyicilere yem yapılmasını emretti. Ancak Teuker, Menelaos'un emirlerini hiçe sayarak onu dinlemedi ve Eurysakes'i Tekmessa ile birlikte Aias'ın cesedine –bu sırada Tekmessa, eşinin üzerine beyaz bir kaftan örtmüştü– göz kulak olması için bırakırken büyük bir öfkeyle Agamemnon'un karşısına dikildi. Tam bu sırada Odysseus ikisi arasında çıkan tartışmaya müdahale ederek Agamemnon'dan cesedin gömülmesi için izin vermesini istemekle kalmadı aynı zamanda Teuker'e de yardım elini uzattı. Teuker, Odysseus'un teklifini reddetti reddetmesine ama bu asil davranışından dolayı da ona minnettarlığını sunmayı ihmal etmedi. Sonunda Agamemnon, Kalkhas'ın öğüdüne uyarak Aias'ın bir tabuta konulup Rhoeteum Burnunda toprağa verilmesine izin verdi. Krala göre Aias şerefiyle dövüşüp savaş meydanında ölmediği için cenaze ateşinde yakılmayı hak etmemişti.[9]

h. Bazı yazarlar Aias ile Odysseus arasında geçen kavganın Palladion'a sahip olma hırsından kaynaklandığını ileri sürerek bu olayın Troya'nın istila edilişinden sonra meydana geldiğini iddia ederler.[10] Diğer bir grup yazar ise Aias'ın intihar ettiğini yalanlayarak, vücudunun hiçbir noktasına demirin işlememesi nedeniyle bir kâhinin öğüdünü dinleyen Troyalıların cesur savaşçıyı kil yumaklarıyla öldürdüğünü anlatır. Ancak burada bahsedilen savaşçı muhtemelen diğer Aias'dır (Küçük Aias).[11]

i. Sonraları Odysseus, Asphodel Çayırlarını ziyaret ettiğinde, orada bulunanlardan sadece Aias'ın ruhu ondan uzak durmuştu. Odysseus'un bütün bu olanlara Zeus'un neden olduğunu söyleyip af dilemesi bile bir işe yaramamış ve Aias'ın kalbini yumuşatmamıştı. Odysseus, Aias'ın ölümünden sonra silahları Akhilleus'un oğlu Neoptolemos'a verdi. Buna karşın sonradan Troya'ya yerleşen Aioller, Odysseus'un silahları, evine döndüğü sırada yakalandığı bir fırtınada gemisinin batmasıyla kaybettiğini, bunun üzerine Thetis'in yardımlarıyla kutsal emanetlerin dalgalar tarafından sürüklenerek Aias'ın Rhoeteum'da bulunan mezarına ulaştığını söylerler. İmparator Hadrian'ın hükümranlığı sırasında kuvvetli dalgalar mezarı aşındırarak açmış ve Aias'ın devasa kemikleri gün yüzüne çıkmıştı. Anlatılanlara göre savaşçının diz kapakları erkeklerin pentatlonda fırlattığı bir disk büyüklüğündeydi. İmparatorun emriyle kemikler hiç vakit kaybedilmeden tekrar gömüldü.[12]

j. Salaminialılar, Aias'ın ölümünden hemen sonra adada yepyeni bir çiçeğin büyüyüp yeşerdiğini ifade ederler. Söylediklerine göre zambaktan daha

küçük, sümbülü andıran ve üzerinde kırmızı tonların hâkim olduğu bu beyaz çiçek, Ai! Ai! ("vah, vah") harflerini andıran bir şekle sahipti. Buna karşın yaygın inanış, söz konusu harflerin aynı zamanda Aias Aiakides'i –"Aiakid Aias"– sembolize etmesi nedeniyle Aias'ın hayatını kaybettiği yerde yere dökülen kanlarından yeni bir tür çiçeğin filizlendiği şeklindedir. Salaminia pazar yerinde abanozdan yapılan Aias'ın tapınağı yükselmektedir. Aynı şekilde limandan çok uzak olmayan bir yerde de Telamon'un üzerine çıkıp oğullarını Aulis'e götüren gemiyi izlediği devasa bir kaya parçası bulunmaktadır.[13]

k. En sonunda Salamis'e ulaşan Teuker, Aias'ın hak iddia ettiği kutsal emanetleri ele geçirmek için üzerine düşen görevi layıkıyla yerine getirmediği gerekçesiyle Telamon'un suçlamalarına maruz kaldı. Teuker, ülkeye ayak basması yasaklandığından dolayı kendisini, sahilde bulunan yargıçların huzurunda denizde savundu. Geçmişte Telamon da, erkek kardeşi Phokos'un öldürülmesi olayına karıştığı için babası Aiakos tarafından denizde ifade vermeye zorlanmıştı. Ne var ki nasıl Telamon babası tarafından suçlu bulunup ülkeden kovulduysa yanında, ne Aias'ın kemiklerini, ne de Tekmessa ile Eurysakes'in kendisini getiren Teuker de bu yaptıklarından dolayı ihmallikle suçlanıp Salamis'ten kovuldu. Bunun üzerine Kıbrıs'a doğru yola çıkan Teuker, burada tanrı Apollon'un yardımları ve Sidona Kralı Belos'un izniyle Salamis adını taşıyan başka bir şehir kurdu.[14]

l. Aias'ı kahramanları olarak onurlandıran Atinalılar, Eurysakes'in oğlu olan Philaios'un sonraları Atina yurttaşlığına geçtiğini ve Salamis hükümranlığını kontrolü altına aldığını iddia ederler.[15]

1. Homeros: *Odysseia* xi. 543; Sofokles'in Ajax Savunması.
2. Hyginus: *Fabula* 107.
3. Pindaros: *Nemea* viii. 26; Ovidius: *Metamorphoses* xii. 620; Apollodoros: *Epitome* v. 6; Kritik – Homeros: *Odysseia* xi. 547.
4. Leskhes: *İlias Mikra* (Küçük İlias), Aristophanes'in alıntısı: *Atlılar* 1056.
5. Homeros: *Odysseia*: xi. 559-60.
6. Sophokles: *Aias*; Zenobios: *Proverbs* i. 43.
7. Sophokles: *Aias*; Aiskhylos, *Aias* üzerine bir kritik 833 ve *İlyada* üzerine bir kritik xxiii. 821; Miletoslu Arktinos: *Aithiopis*, Pindaros'un alıntısı: *Isthmian Odes* iii. 53.
8. Arktinos: *Sack of Ilium*, Eustathios – Homeros: *İlyada* xiii. 515.
9. Apollodoros: *Epitome* v. 7; Philostratos: *Heroika* xiii. 7.
10. Diktys Kretensis: v. 14-15.
11. Argument of Sophocles's *Ajax*.
12. Homeros: *Odysseia* xi. 543; Pausanias: 1. 35. 3.
13. Pausanias: i. 35. 2-3; Ovidius: *Metamorphoses* xiii. 382.
14. Pausanias: i. 28. 12 ve viii. 15. 3; Servius – Vergilius: *Aeneis* i. 619; Pindarsos: *Nemea* iv. 60; Aiskhylos: *Persai* i. 35. 2 ve 5. 2.
15. Herodotos: vi. 35; Pausanias: i. 35. 2; Plutarkhos: *Solon* xi.

*

1. Mitolojik açıdan oldukça fakir olan bu hikâyede kendisinden sıkça bahsedilen Aias muhtemelen, Kıbrıs orijinli bir ikonda, koçlardan birini bir sütuna bağlıyor haldeyken resmedilmiştir. Bu anlamda Aias'ın gerçekleştirdiği eylem, delilikten ziyade, Girit orijinli olmasına karşın Kıbrıs'ta da benimsenen kurban ritüelinin bir parçasını oluşturmaktaydı.

2. Homeros'un ifadelerinde rastladığımız sümbül, yapraklarının alt kısımlarında tarihi çağlara ait Yunanca AI harflerine benzer bir form barındıran mavi hezaren çiçeğidir; *hyakinthos grapta*. Söz konusu bu çiçek aynı zamanda Giritli Hyakinthos için de kutsal sayılmaktaydı.

3. Theseus'unkilere benzer bir şekilde Hadrialılar tarafından açığa çıkarılan Aias'ın kemikleri muhtemelen tarihi çağlarda hüküm sürmüş olan bir başka kahramana aittir. Peisistratos, Aias ile Attika arasında var olduğu ileri sürülen bağlantıyı, kahramanın, bir zamanlar Megara'nın hükümranlığı altında bulunan Salamis Adasında kurduğu egemenliği dile getirmek için kullanır. Anlatılanlara göre yazar söz konusu bu iddiayı, Homeros yasalarına ilave edilen birtakım sahte dizelere dayandırmıştır (*İlyada* ii. 458-559; Aristoteles: *Retorika* i. 15; Plutarkhos: *Solon* 10). Aia, gaia'nın ("yer") eski bir formu olup, aias da çok büyük bir olasılıkla "taşralı" anlamına gelmekteydi.

4. Kılıç darbelerinden ziyade herhangi birinin kil yumaklarıyla öldürülmesi, cinayetten sakınma amacını güden ilkel bir gelenektir. Buradan hareketle, Küçük Aias'ın bu şekilde öldürülmesi cinayetin kuvvetle muhtemel, Troyalı düşmanlarından çok bizzat kendi askerleri tarafından işlendiği anlamına gelir.

5. Palladion'un kime ait olacağı konusunda Odysseus ile Aias arasında geçen tartışma tarihsel bir öneme sahip olmasına karşın Sophokles, dikkatsizce davranarak Büyük Aias ile Küçük Aias'ı birbirine karıştırmıştır.

166.
TROYA'NIN KEHANETLERİ

Akhilleus hayatını kaybetmiş ve Yunanlılar büyük bir ümitsizliğe kapılmışlardı. Kalkhas yaptığı kehanette Herakles'in yayı ve zehirli oklarının yardımı olmaksızın şehrin asla ele geçirilemeyeceğini bildirdi. Bunun üzerine Odysseus ile Diomedes, Lemnos'a gidip kutsal emanetleri şimdiki sahibi Philoktetes'ten almak için görevlendirildiler.[1]

b. Bazı yazarlar Dolophion'un oğlu ve aynı zamanda Kral Aktor'un çobanı olan Phimakhos'un Philoktetes'i barındırdığını ve tam on yıl boyunca ölümcül yarasını pansuman ettiğini söylerler. Diğer bir grup yazar ise Philoktetes'in komutası altındaki bir grup Meliboialı askerin onunla birlikte Lemnos Adası'na yerleştiğini ve Odysseus ile Diomedes'in kutsal silahlar için görevlendirilmelerine dek Asklepiadların ya da Hephiastos'un oğlu Pylios veya Pelios'un yarayı Lemnos toprağı ile iyileştirdiğini iddia eder. Anlatılanlara göre Philoktetes, Troya açıklarında bulunan birkaç adacığı Kral Euneos adına ele geçirmiş ve buralarda yaşayan Karialıları göçe zorlamıştı. Kral da gösterdiği bu yararlılıktan sonra ona Lemnos sınırları içerisinde bulunan Akesa'yı bağışladı.[2] Yine anlatılanlara bakılırsa tüm bunlardan dolayı Odysseus ile Diomedes, onu iyileştirmek gibi bir çaba içerisine girmemiş tam aksine Philoktetes savaşın kazanılması ve dolayısıyla itibarının yükselmesi için kendi isteği ile bir zamanlar Herakles'e ait yay ve okları onlara vermişti. Bir başka hikâyeye göre ise Yunanlı elçilerin adaya ulaştığında, Philoktetes'in aldığı ölümcül yaradan dolayı uzun zaman önce hayatını kaybettiğini öğrendikleri, ancak varislerini silahları kendilerine verme konusunda ikna etmeyi başardıkları konu edilir.[3]

c. Ancak gerçekte, Yunanlı elçiler Lemnos'a ulaştıklarında Philoktetes, ta ki Odysseus'un kendisini kandırıp silahları elinden almasına kadar yarasının verdiği dayanılmaz acıları çekmekteydi. Ne var ki (bazılarının yanlışlıkla Neoptolemos dedikleri) Diomedes, böyle bir sahtekarlığa alet olmayı reddetmiş

ve Philoktetes'e kutsal emanetlerin kendisine tekrar verilmesi için nasihatte bulunmuştu. Bunun üzerine tanrı Herakles hemen orada belirip Philoktetes'e dönerek, "Onlarla Troya'ya git" dedi. "Asklepiadlardan birini yarayı tedavi etmesi için oraya göndereceğim. Zira Troya ikinci kez benim oklarımla ele geçirilmeli. Savaşın sonunda Yunanlıların en cesur savaşçısı seçileceksin. Paris'i öldürdükten Troya'nın düşmesini sağlayacak, en değerli ganimeti baban Poias'a ayırdıktan sonra birbirinden değerli malları ülkene getireceksin. Fakat ne olursa olsun şunu asla unutma ki Akhilleus'un oğlu Neoptolemos olmaksızın Troya'yı ele geçirmek imkânsızdır. Aynı şekilde o da sen olmadan bunu asla başaramayacak."[4]

d. Herakles'in söylediklerini aynen yerine getiren Philoktetes, Yunan karargâhına ulaştığında temiz su ile yıkandırıldıktan sonra uyuması için Apollon'un tapınağına bırakıldı. O uyurken ünlü hekim Makhaon çürümeye yüz tutmuş olan parçayı vücudundan keserek ayırdı ve kesiğe şarap döktükten sonra yılantaşı ve şifalı otlar sürdü. Buna karşın bazı yazarlar iyileştirme görevini Makhaon'dan ziyade kardeşi Podaleirios'un gerçekleştirdiğini ileri sürerler.[5]

e. Philoktetes sağlığına kavuşup savaş meydanına iner inmez Paris'le teke tek dövüşmek için ona meydan okudu. Attığı ilk ok hedefini ıskaladı. Ne var ki ikincisi Paris'in yay tuttuğu elini parçaladı. Üçüncüsü onu sağ gözünden ederken, ayak bileğine isabet dördüncü ok ise Paris'in ölümcül bir şekilde yaralanmasına neden oldu. Her ne kadar Menelaos hiç vakit kaybetmeden yaralı hasmına son darbeyi vurmak için acele ettiyse de Paris, sekerek savaş meydanından kaçıp Troya'ya sığınmayı başardı. O gece Troyalılar onu İda Dağı'na götürdüler. Paris burada eski sevgilisi Oinone'ye kendisini iyileştirmesi için yalvardıysa da Nympha'nın, Helen'e karşı beslediği kıskançlık duygusuyla taşlaşan yüreğini yumuşatmayı başaramadı. Troyalılar çaresiz ölmekte olan prenslerini geri getirdiler. Ancak çok geçmeden Oinone kararından vazgeçti ve yanında şifalı otlarını koyduğu çantası olduğu halde Troya'ya gitti. Ne var ki artık Paris için yapılacak bir şey kalmamış, savaşçı oracıkta hayatını kaybetmişti. Oinone, eski sevgilisinin ölümüyle büyük bir acı yaşadı ve üzüntüsünden kendisini surlardan aşağı atarak hayatını kaybetti. Buna karşın bazıları da genç kadının intihar ederek ya da Paris'in cenaze ateşine atlayarak canına kıydığını iddia ederler. Oinone'nin ölümünün hangi şekilde olduğu kesin olarak bilinmez. Bir başka hikâyeye göre ise Paris'in isteğini hemen oracıkta kabul eden Oinone, babasının karşı çıkması nedeniyle bu düşüncesinden vazgeçmek zorunda kalmış, ancak babası sarayı terk eder etmez şifalı bitkilerle birlikte onun yardımına koşmuşsa da geç kaldığı için Paris'e yardım edememiştir.[6]

f. Paris'in ölümünden sonra Helenos ile Deiphobos güzel Helen ile evlenmek için birbirleriyle kıyasıya bir mücadeleye girdiler. Priamos, savaş meydanında gösterdiği yararlılıklardan ötürü Deiphobos'un tarafını tutuyordu. Ne var ki kendisi için girişilen tüm bu mücadelelere ve Paris'le yaptığı evliliğin tanrılar tarafından düzenlenmiş olmasına rağmen Helen, Sparta Kraliçesi ve dolayısıyla Menelaos'un eşi olduğunu hiçbir zaman aklından çıkaramamıştı. Hatta bir gece nöbetçilerden biri onu yakalamamış olsaydı çoktan, mazgallı siperlere bağladığı kumaşla Troya'dan kaçıp Menelaos'un yanına gitmiş olacaktı. Kraliçe, kaçma teşebbüsü ortaya çıkar çıkmaz Troyalıların nefret dolu bakışları arasında Deiphobos'un huzuruna çıkarılıp zorla onunla evlendirildi. Bunun üzerine Helenos hemen şehri terk edip sonsuza dek Arisbe ile yaşamak için İda Dağı eteklerine yerleşti.[7]

g. Sadece Helenos'un Troya'yı koruyan kehanetleri bildiğini Kalkhas'tan öğrenen Agamemnon hiç vakit kaybetmeden Troyalı'nın yolunu kesip onu Yunan karargâhına getirmesi için Odysseus'u görevlendirdi. Tüm bunlar olurken Helenos, Khryses'in konuğu olarak Thymbraialı Apollon Tapınağı'nda bulunmaktaydı. Odysseus'un onu bulması çok uzun sürmedi ve Troyalı savaşçı uzaklarda bir ülkeye yerleşip hayatının güvence altına alınması koşulunda kendisinden istenen sırları bir bir açıklamayı kabul etti. Troya'ya ve insanlarına ihanet edip kehanetleri açığa çıkaran Helenos tüm bunları sadece ölüm korkusuyla yapmadığını söyledi. Anlattığına göre ne kendisi ne de Aineias, Paris'in, tanrı Apollon'a hiçbir fidye ödenmediği bu tapınakta alçakça Akhilleus'u öldürüşünü bir türlü kabullenmemişti.[8]

h. "Nasıl istersen!" dedi Odysseus Helenos'a. "Yanına hiçbir şey alma. Hayatının geri kalanını güvende geçireceğine söz veriyorum."

Bunun üzerine Helenos, Odysseus'a dönerek, "Yapılan kehanet çok kısa ve öz!" dedi. "Eğer Pelops'un kemiklerini karargâhınıza getirmeyi başarır; Neoptolemos'un savaşmasına izin verir ve Palladion'u –ki bu orada durduğu sürece surların yok edilmesi imkânsızdır– şehirden dışarı çıkarabilirseniz Troya önümüzdeki yaz düşmüş olacak."[9]

Agamemnon olan biteni öğrenir öğrenmez Pisa'yı hemen, Pelops'un kürek kemiğini bulması için görevlendirdi. Bu sırada Odysseus, Phoiniks ve Diomedes de Skyros'a doğru yola çıktı. Amaçları Neoptolemos'un savaşmasına izin vermesi için Lykomedes'i ikna etmekti. Bazı yazarlar o sırada Neoptolemos'un sadece on iki yaşında olduğunu ileri sürerler. Yunanlıların adaya ulaşmasından önce Akhilleus'u düşünde gören Neoptolemos, çok geçmeden hem savaş konseyinde hem de savaş meydanında adından söz ettiren biri haline geldi. Odysseus da kendi rızasıyla Akhilleus'un silahlarını ona vermeyi kabul etti.[10]

i. Tüm bunlar yaşanırken, Telephos'un oğlu Eurypylos, komutasındaki Mysia ordusuyla Troyalıların yardımına koştu. Anlatılanlara göre Priamos Eurypylos'un gelmesi için annesi Astyokhe'ye rüşvet olarak altın bir asma dalı göndermiş ve onun Kassandra ile nişanlanmasını sağlamıştı. Çok geçmeden ne kadar cesur bir savaşçı olduğunu herkese kanıtlayan Eurypylos, karşı karşıya geldiği ünlü hekim Makhaon'u öldürdü. Pergamos'taki Asklepios'a atfedilen tapınakta her ritüelin başında Telephos'un anısına ilahiler okunmasına karşın, oğlu Eurypylos'un adının hiçbir seremonide telaffuz edilmemesi bu yüzdendir. Nestor tarafından Pylos'a götürülen Makhaon'un kemikleri uzun yıllar deva aramak için kendisine gelen hastaları iyileştirdiği Geraneia'daki tapınakta muhafaza edildi. Ünlü hekime ait olan ve çiçeklerle örülen taçla süslenen bronz heykel, "Gül" adı verilen kutsal yeri tepeden gören bir konumda bulunmaktadır. Eurypylos'un hayatı ise daha sonra Neoptolemos'un ellerinde son buldu.[11]

j. Troya'nın ele geçirilmesinden kısa bir süre önce Priamos'un oğulları arasındaki ihtilaflar o kadar çetin bir hal almıştı ki, Troya Kralı en sonunda Antenor'u görevlendirerek onu Agamemnon'la barış masasına oturmaya yetkili kıldı. Ne var ki Antenor Yunan karargâhına ulaşır ulaşmaz Deiphobos'a duyduğu kıskançlık nedeniyle saf değiştirdi ve Palladion'u ve dolayısıyla şehri ele geçirmesi için Odysseus'a yardım edeceğine dair söz verdi. Yaptıklarının karşılığında rüşvet olarak krallığı ve Priamos'un hazinesinin yarısını alacaktı. Agamemnon'a anlattıklarına bakılırsa Aineias da Yunanlılara yardım etmek için hazırdı.[12]

k. Odysseus ile Antenor baş başa verip bir plan tertip ettiler. Buna göre Diomedes, Odysseus'u bir düşman askeriymişçesine kırbaçlayacak ve en sonunda Yunanlı savaşçı, üstü başı kan içinde perişan bir halde kamptan kaçmayı başaran bir savaş esiri kimliğinde Troya'ya girecekti. Gerçekten de her şey planlandığı gibi gitti ve Odysseus bu şekilde şehre girmeyi başardı. Troyalılardan bir tek Helen onun gerçek kimliğini anlayıp özel olarak sorgulamış ancak ondan kaçamak cevaplar almıştı. Odysseus buna rağmen Helen'in teklifini geri çevirmeyip onun odasına girme cesaretini gösterdi. Kraliçe, onu ilk önce yıkayıp yaralarını temizledi ve temiz giysilerle kuşattı. Tüm bunlardan sonra kimliği tamamen açığa çıkan Odysseus, Helen'den gerçeği hiç kimseye anlatmamasını istedi. Bunun üzerine Helen, yapılan planı tüm ayrıntılarıyla kendisine söylenmesi karşılığında sırrı açıklamayacağına yemin etti –Helen bu sırrı bir tek Hekabe'ye açıkladı– ve Troya'da tutsak olarak tutulduğunu, evinin gözünde tüttüğünü söyledi. Tam bu sırada Hekabe odaya girdi ve Odysseus'u tanıdı. Ancak Yunanlı savaşçı hemen onun ayaklarına kapandı ve kendisini ele vermemesi için gözyaşı döküp yalvardı. Şaşırtıcı bir şekilde Hekabe de, Odysseus'un yakarışlarını kabul edip onu ifşa etmedi. Bunun

üzerine Odysseus hiç vakit kaybetmeden Hekabe'nin kılavuzluğunda Troya'dan çıkıp, sağ salim Yunan karargâhına ulaşmayı başardı ve elde ettiği değerli bilgileri arkadaşlarıyla paylaştı. Kapıyı kendisine açmayı kabul etmeyen çok sayıdaki Troyalı'yı öldürdüğünü de ekledi konuşmasının sonuna.[13]

l. Bazı yazarlar, Odysseus'un bu olay sırasında Palladion'u yalnız başına ele geçirmeyi başardığını anlatırlar. Diğer bir grup ise Tanrıça Athena'nın gözdeleri olarak o ve Diomedes'in bu görevi yerine getirmek için görevlendirildiklerini ve her ikisinin şehrin surlarına tırmanmak için dar ve çamurlu bir geçidi takip ettiklerini ileri sürerler. Buna göre Odysseus ile Diomedes, o sırada uyumakta olan nöbetçileri öldürdükten sonra Antenor'un eşi ve aynı zamanda bir rahibe olan Theano'nun yardımlarıyla heykeli ele geçirmişti.[14] Öte yandan oldukça yaygın olan hikâyeye göre Diomedes, merdiven kısa kaldığı için Odysseus'un omuzlarına basarak surları tırmanmayı başarmış ve şehre tek başına girmişti. Odysseus arkadaşını surların arakasında beklerken çok geçmeden Diomedes omzunda Palladion olduğu halde geri gelmiş ve her ikisi de dolunay ışığı altında kampa doğru birlikte yola çıkmışlardı. Ne var ki Odysseus elde edilen zaferin yalnızca kendisine ait olmasını istemiş ve Diomedes'in arkasına geçerek onu kollamaya başlamıştı. Bir müddet sonra kılıcını kaldırıp arkadaşını tam öldürmek üzereydi ki, heykeli omzuna bağlayan Diomedes, ay ışığının yardımıyla kılıcın siluetini görüp hayatını kurtardı. Diomedes, dengesini kaybedip kılıcını yere düşüren Odysseus'u ellerinden bağladı ve ite kaka onu kampa kadar sürükledi. O günden sonra "Diomedes zulmü" Odysseus gibi davrananlar için kullanılan bir deyim halini aldı.[15]

m. Romalıların anlattığına bakılırsa Diomedes ile Odysseus, kutsal emanetin halka açık basit bir kopyasını çalmayı başarmışlardı. Buna göre Aineias, Troya istila edildiğinde gerçek heykeli kurtarmayı başarmış ve diğer kutsal emanetlerle beraber onu da İtalya'ya getirmiştir.[16]

1. Apollodors: *Epitome* v. 8; Tzetzes: *On Lycophron* 911; Sophokles: *Philoktetes* i.
2. Hyginus: *Fabula*: 102; Eustathios – Homeros 330; İskenderiyeli Hephaistionos: vi, Photios 490; Philostratos: *Heroika* 5.
3. İskenderiyeli Hephaistionos: v, Photios'un alıntısı 486; Pausanias: i. 22. 6.
4. Apollodoros: *a.g.e.*; Philostratos: *a.g.e.* ve *Philoktetes* 915 ve 1049.
5. Orpheus ve Dionysios, Tzetzes'in alıntısı: *On Lycophron* 911; Apollodoros: *a.g.e.*
6. Tzetzes: *On Lycophron* 61-2; 64 ve 911; Leskhes: *Küçük İlias*; Apollodoros: iii. 12. 6.
7. Apollodoros: *Epitome* v. 9; Tzetzes: *On Lycophron* 143 ve 168; Euripides: *Troyalı Kadınlar* 955-60; Servius – Vergilius: *Aeneis* ii. 166.
8. Apollodoros: *Epitome* v. 9-10; Sophokles: *Philoktetes* 606; *Orpheus*, Tzetzes'in alıntısı: *On Lycophron* 911; Diktys Kretensis: iv. 18.
9. Sophokles: *Philoktetes* 1337-42; Apollodoros: *a.g.e.*; Tzetzes: *a.g.e.*
10. Apollodoros: *Epitome* v. 11; Pausanias: v. 13. 3, Homeros: *Odysseia* xi. 506; Philostratos: *Imagines* 2; Quintus Smyrnaeus: *Posthomerica* vi57-113 ve vii. 169-430; Rawlinson: *Excidium Troiae*; Leskhes: *a.g.e.*

11. Kritik – Homeros: *Odysseia* xi. 520; Diktys Kretensis: iv. 14; *Küçük İlias*, Pausanias'ın alıntısı: iii. 26. 7; Apollodoros: *Epitome* v. 12.

12. Diktys Kretensis: vi. 22 ve v. 8.

13. Euripides: *Hekabe* 139-50; Homeros: *Odysseia* iv. 242; Leskhes: *a.g.e.*

14. Apollodoros: *Epitome* v. 13; Sophokles: *Fragman* 367; Servius – Vergilius: *Aeneis* ii. 166; Kritik – Homeros: *İlyada* vi. 311; Suidas – Palladium; Johannes Malalas: *Chronographica* v. 109, ed. Dindorf; Diktys Kretensis: v. 5 ve 8.

15. Konon: *Narrations* 34; Servius: *a.g.e.*

16. Halikarnasoslu Dionysios: i. 68; Ovidius: *Fasti* vi. 434.

*

1. Palladion'un çalınması, Hekabe'nin anlaşılmaz bir şekilde Odysseus'a yardım edişi ve Paris'in ayak bileğinden aldığı yara nedeniyle hayatını kaybedişi gibi fenomenler dışında söz konusu efsane mitolojik unsurlardan yoksun bir aşk macerası kimliğindedir. Pelops'un kürek kemiği muhtemelen domuzbalığı dişinden yapılmıştır. Görünen o ki, Philoktetes'in aldığı yaranın zehrine –ki bu yara, canavar Hydra'nın kanına batırılan Herakles'in oklarından açılmıştı– dayanamadığını konu alan hikâye görece daha eski olandır.

2. Pausanias şöyle yazar (v. 13. 3): "Yunanlılar Troya'yı terk edip evlerine döndükleri zaman Pelops'un kürek kemiğinin bulunduğu gemi fırtınaya yakalanıp Euboia açıklarında battı. Bu olaydan yıllar sonra Damarmenos adındaki Eretrialı balıkçı avlanırken ağlarına takılan devasa büyüklükteki kemiği denizden çıkarıp kumsala bir yere sakladı ve kemiğin kime ait olduğunu, ayrıca onu ne yapması gerektiğini öğrenmek için Delphoi Kâhini'ne başvurmaya karar verdi. Bu sırada tanrı Apollon, ülkelerindeki veba salgınına bir çare bulmak için yola çıkan Elealı elçilerin aynı gün Kâhine başvurmasını ayarlamıştı. Pytho Elealılara: 'Bu beladan kurtulmanız için Pelops'un kemiklerini açığa çıkarmanız şart' dedi. Daha sonra da Damarmenos'a dönerek, 'Bulduğun kemiği bu elçilere ver' dedi. Elçiler Eretrialı balıkçıyı ödüllendirdikten sonra onu, kutsal emaneti evinde yüzyıllar boyu korumakla görevlendirdiler. Elis'i ziyaret ettiğim yıllarda Pelops'un kemikleri artık görünür bir yerde değildi. Hiç şüphesiz aradan geçen onca zaman ve azgın dalgalar kutsal emaneti alıp götürmüştü."

167.
TAHTA AT

Savaş tüm şiddeti ile sürerken Tanrıça Athena, Hermes'in oğlu Prylis'in aklına Troya'ya tahta bir at sayesinde girilebileceği fikrini sokmuş, bunun üzerine Parnassos sınırları içerisindeki Phokis'te yaşayan Panopeus'un oğlu Epeios da, Athena'nın gözetiminde böyle bir atı inşa etmek için gönüllü olmuştu. Sonraları ise Odysseus, hiç şaşılmayacak şekilde tüm planı kendisine mâl etti.[1]

b. Epeios, Troya Savaşı'na, Kyklades'den getirdiği otuz gemiyle katılmıştı. Tanrı Apollon onuruna Karthea'da inşa edilen tapınağın efrizinde de göründüğü üzere Epeios, Atreus Hanedanlığının şarapçısı olarak görevlendirilmişti ve yetenekli bir dövüşçü ve usta bir zanaatkar olmasına rağmen, tanrısal kurallara karşı gelen babasına verilen ceza nedeniyle daha doğar doğmaz ona korkak unvanı yakıştırılmıştı. Panopeus, Amphitryon'un Taphialılara karşı giriştiği ve galip geldiği seferde elde edilen ganimete el sürmeyeceğine dair Athena'nın üzerine yemin etmiş ancak daha sözünü tutmayarak Tanrıça'yı gücendirmişti. O gün bugündür Epeios'un korkaklığı çok bilinen bir deyim halini aldı.[2]

c. Köknar tahtalarından içi boş devasa bir at inşa eden Epeios, yapının bir yanına gizli bir kapı yaparken diğer yanına ise büyük harflerle Athena'ya atfen şu methiyeyi yazdı: "Sağ salim evlerimize dönmemize yardım edeceği için Yunanlı askerler olarak Tanrıça'ya sunduğumuz hediyedir."[3] Epeios atı inşa etmekle meşgulken Odysseus da Yunanlılardan en cesurlarını baştan aşağı silahlı bir şekilde gizli kapıdan atın içine girmeleri için ikna etmeye çalışıyordu. Bu iş için gönüllü olan askerlerin sayısı kaynaklara göre çeşitlilik gösterir: Bazılarına göre bu sayı yirmi üç, otuz ya da elli olmasına karşın üç bin gibi abartılı rakamlar da telaffuz edilmiştir. Başta Menelaos olmak üzere bu savaşçılar arasında Odysseus, Diomedes, Sthenelos, Akamas, Thoas ve Neoptolemos da bulunmaktaydı. Tatlı sözlerle, olmadı tehdit ve rüşvetle

Epeios da partiye dahil oldu. Gizli kapının nasıl çalıştığını yalnızca kendisi bildiği için Epeios ata en son çıktı ve bindikten sonra merdiveni sürgüleyip kilidin hemen yanındaki yerini aldı.[4]

d. Gece yarısına gelindiğinde Agamemnon, Odysseus'un istediği gibi, karargâhı ateşe verdikten sonra geri kalan Yunanlıları gemilere doldurarak Troya önlerinden ayrıldı ve gemileri Tenedos ile Kalydnia açıklarına demirleyerek ertesi günün akşamını beklemeye koyuldu. Geri dönüş parolasını vermek için Yunanlılardan sadece bir kişi, Autolykos'un oğlu ve aynı zamanda Odysseus'un büyük kuzeni olan Sinon, Troya önlerinde kalmıştı.[5]

e. Günün ilk ışıklarıyla birlikte Troyalı gözcüler tüm kampın küller içinde kaldığını ve Yunanlıların arkalarında devasa bir at bırakarak oradan ayrıldıklarını bildirdi. Bunun üzerine Priamos oğullarının birkaçını da yanına alarak surların üzerine çıkıp şaşkın bir halde gözcülerin gösterdiği yere uzun uzun baktı. Sessizliği ilk olarak Thymoites'in sözleri bozdu: "Madem ki bu hediye Athena'ya atfedilmiş, onu getirip Tanrıça'nın tapınağına bırakmayı öneriyorum." Bu teklife "Hayır!" diyerek karşılık verdi Kapys. "Athena her zaman Yunanlıların yanında oldu. Bana sorarsanız atı ya hemen oracıkta yakalım ya da içinde ne olduğunu öğrenmek için parçalara ayıralım." Bunun üzerine Priamos araya girerek, "Thymoites haklı. Atı silindirler üzerinde çekerek buraya getirmeliyiz. Bu şekilde hiç kimse Athena'ya sunulan bu kutsal hediyeye dokunamaz" dedi. Kralın emriyle tahta at çekilip Troya önlerine getirildi. Ancak beklendiği gibi kapılardan geçmeyince surların bir kısmının yıkılmasına karar verildi. Buna rağmen Troyalılar, tam dört kez sıkışıp kalan bu devasa yapıyı zor bela şehre sokmayı başardı. Ancak bunu yaparken de önlem olarak yıktıkları surları yeniden yapmayı da ihmal etmediler. Bir başka ateşli tartışma Kassandra'nın, atın içinde silahlı savaşçıların bulunduğu şeklindeki kehanetiyle başladı. Genç kadının bu öngörüsünü, bazılarının yanlışlıkla Ankhises'in kardeşi olduğunu söyledikleri Antenor'un oğlu kâhin Laokoon de destekledi. "Sizi aptallar" diye bağırdı Laokoon. "Bir Yunanlı hediyeler bile getirse ona asla güvenilmez" dedikten sonra mızrağını çekti ve atın yan tarafına nişan alıp fırlattı. Mızrak tahtaya değer değmez içerden demir sesleri duyuldu. Yunanlı savaşçıların silahları birbirine değmiş ancak o sırada, "Onu hemen yak! Surlardan aşağı at!" diye tezahüratta bulunan Troyalılar bunu fark edememişti. Tüm bunlar olurken Priamos'u destekleyenler de "Bırakalım at burada kalsın!" diyerek onlara karşı çıkıyordu.[6]

f. Şehir sakinleri aralarında bu şekilde tartışırlarken karşılarında aniden, iki Troyalı askerin yakalayıp zincirledikten sonra şehre getirdiği Sinon'u gördüklerinde donup kaldılar. Sinon sorgusunda, Palamedes cinayetinin sırrını bildiği için Odysseus'un uzun zamandan beri kendisini öldürmeye çalıştığını söyledi. Ayrıca artık savaşmaktan bıkan Yunanlıların bundan aylar önce

vazgeçmeyi tasarlamış olmasına rağmen havanın bir türlü iyileşmemesi nedeniyle kuşatmayı devam ettirmek zorunda kaldığını da ekledi konuşmasına. Buna göre tanrı Apollon, Aulis'e sağ salim ulaşabilmeleri için Rüzgârlara kurban sunulması gerektiğini söylemişti. "Bunun üzerine" dedi Sinon, "Odysseus zorla Kalkhas'ı bir adım öne çıkararak ona kurbanın kim olması gerektiğini sordu. Cevabını hemen vermeyen Kalkhas on günlük bir inzivanın ve hiç şüphesiz Odysseus'un sunduğu rüşvetin ardından Konseyin toplandığı yere gelip beni işaret etti. Günah keçisi olmaktan kurtulup derin bir nefes alan diğer kumandanlar da ona katılınca hemen zincire vuruldum. Ancak tam bu sırada yolculuk için beklenilen rüzgâr esmeye başlayıp herkes bir an önce gemilere binmek için acele edince ben de karışıklıktan faydalanarak kaçmayı başarabildim."

g. Tüm bunlardan sonra Sinon'un kendilerine sığınan bir savaş esiri olduğuna inanan Priamos, genç adamın zincirlerinin hemen sökülmesini istedi. Daha sonra da ona dönerek yumuşak bir ses tonuyla, "Peki bu at neyin nesi?" diye sordu. Sinon, Odysseus ile Diomedes'in Palladion'u Tanrıça'nın tapınağından çalmasıyla uzun süredir Yunanlıların yanında olan Athena'nın gücendirildiğini söyledi. Zaten heykel karargâha getirilir getirilmez etrafında üç kez bir alev topu oluşmuş tahta gözeneklerden Tanrıça'nın gazabını dile getirircesine su zerrecikleri damlamıştı. Bunun üzerine Kalkhas, Agamemnon'a dönerek bir an önce eve dönülmesini ve daha cesur savaşçıların himayesinde Yunanistan'da yeni bir sefere çıkılması gerektiğini söylemişti. Ancak dönüş yolculuğuna çıkılmadan önce Athena'nın öfkesini azaltmak için ona atfen bir at inşa edilmesini de şart koşmuştu. Priamos tüm bunları dinledikten sonra Sinon'a bir başka soru daha yöneltti: "Peki neden bu kadar büyük bir at inşa ettiniz?" Odysseus'un kendisine söylediklerini aynen dile getiren Sinon bu soruya da, "Atı şehre getirmenizi engellemek için" diye karşılık verdi. "Kalkhas'ın söylediğine göre eğer Troyalılar bu kutsal emaneti umursamaz ve onu hor görürse, Athena bütün şehri başlarına yıkacaktı. Öte yandan eğer bu kutsal imaj şehre götürülürse, Troyalılar Asya'nın bütün ordularını dize getirip Yunanistan'ı istila edip Mykene'yi ele geçirecekti."[7]

h. "Tüm bunların hepsi birer yalan!" diye bağırdı Laokoon. "Ve görünüşe göre Odysseus'un tezgâhladığı bir oyun. Priamos, ona asla inanma! Majesteleri lütfen Poseidon'a bir boğa kurban etmem için bana izin veriniz. Geri döndüğümde bu tahta atın küle dönmüş olacağını umuyorum." Poseidon'a kurban sunmaya gelince: Troyalılar, Deniz Tanrısı'nın rahibini dokuz yıl önce taşlayarak öldürdükten sonra, savaşın bitmesine yakın bir zamana kadar da bu göreve hiç kimseyi atamamışlardı. Şimdilerde Laokoon bu göreve kurayla gelmiş ve Poseidon'u yatıştırma görevini üzerine almıştı. Hali hazırda Thymbraialı Apollon'un da rahibi olan Troyalı Savaşçı tanrı huzurunda ye-

min etmesine rağmen evlenip çocuk sahibi olarak onu kızdırmış ve daha da kötüsü Apollon'un heykelinin yakınında bir yerde eşi Antiope ile birlikte olmakla büyük bir günah da işlemişti.[8]

i. Laokoon istediği izni alır almaz Poseidon'a sunacağı kurbanı seçmek ve tapınağı hazırlamakla meşgul oldu. Ancak tam bu sırada Apollon, Troya'nın yaklaşan korkunç sonunu haber verircesine devasa büyüklükte Porkes ve Khariboia –ya da Kurissia ve Periboia– adlarındaki iki deniz canavarını Tenedos ve Kalydnia Adalarından Troya'ya gönderdi.[9]

Sahile bir ok gibi fırlayan bu canavarlar çok geçmeden Laokoon'un iki oğlu Antiphas ve Thymbraios'un –bazı yazarlar bunun Melantios olduğunu dile getirirler– vücutlarına dolandılar. Laokoon hemen onların imdadına koştuysa da talihsiz çocuklar oracıkta feci bir şekilde can verdiler. Daha sonra süzülerek surlara tırmanan deniz yılanlarından biri Tanrıça Athena'nın ayaklarına sarılırken diğeri de Tanrıça'nın kalkanının ardına saklandı. Buna karşın bazı yazarlar Laokoon'un oğullarından sadece birinin öldürüldüğünü ve onun da Poseidon tapınağının yakınlarında değil de Thymbraialı Apollon Tapınağı'nın içinde hayatını kaybettiğini iddia ederken, diğerleri de bizzat Laokoon'un yaratıklardan canını zor kurtardığını ileri sürerler.[10]

j. Meydana gelen bu korkunç olay Troyalıları, Sinon'un gerçeği söylediğine inandırdı. Priamos da, Laokoon'un başına gelenleri tanrı Apollon'un öfkesinden ziyade kutsal ata mızrakla saldırdığı için kendisine kesilen bir ceza şeklinde yorumladı ve tahta atı Athena'ya atfetti. Aineias'ın emrindeki ordular İda Dağı'ndaki karargâhlarında hazır beklemesine rağmen, Priamos askerlerine şölenler düzenleyerek zaferlerini kutlamaları için izin verdi. Kadınlar nehir kenarında topladıkları çiçeklerle atın yelesini çelenklerle süslerken ayakları altına da güller serdiler.[11]

k. Tüm bunlar yaşanırken atın içinde bulunan Yunanlılar korku ve dehşet içerisindeydiler. Hatta Epeios bu duruma daha fazla dayanamayarak içten içe ağlamıştı. İçlerinden sadece Neoptolemos'ta hiçbir korku belirtisine rastlanmadı. Öyle ki Laokoon'un fırlattığı mızrak tahtayı delerek kafasının yanı başına isabet ettiğinde cesur savaşçı kılını bile oynatmamıştı. Sadece arada bir saldırı emrini vermesi için Odysseus'a bakıyor –komuta Odysseus'daydı– mızrağı ve kılıcını sıkı sıkıya kavramakla meşgul oluyordu. Ne var ki Odysseus bir türlü beklenen emri vermedi. Karanlık çöktüğünde Helen odasından çıkarak atın yanına gelip etrafında üç kez döndü. Beraber geldiği Deiphobos'u eğlendirme süsü vererek atın her iki yanına yavaşça vurdu ve içerideki Yunanlıları sinirlendirecek şekilde sırayla her birinin eşinin taklidini yapmaya başladı. Atın tam ortasında bir yerde, Odysseus'un hemen yanında duran Menelaos ile Diomedes, kendilerine isimleriyle çağrıldığında bir anda cevap vermeye kalkıştılarsa da Odysseus onlara engel oldu. Hatta Antielos tam

karşılık vermek üzereyken cesur savaşçı eliyle onun ağzını kapadı ya da bazılarının söylediği gibi boğazından yakalayarak onu boğdu.[12]

l. O gece zaferlerini büyük şölenlerle kutlayan Troyalılar, en sonunda yorgunluktan bitap düşüp uyudular. Öyle ki köpek havlamaları bile onları uyandırmaya yetmedi. Ancak içlerinden bir tek Helen ayaktaydı. Bir süre sonra odasından dışarı çıkan kraliçe ateş yakarak Yunanlılara beklediği sinyali gönderdi. Dolunayın –ki bu yılın yedinci dolunayıydı– gökte belirmesinden hemen önce tam gece yarısı Sinon sürünerek şehirden dışarı çıkıp Akhilleus'un mezarı üstünde bir ateş yaktı. Meşaleyi de bizzat Antenor salladı.[13]

Agamemnon, Troya'dan yükselen bu işarete, sahilden birkaç gemi menzilinde bulunan gemisinin güvertesinde bulunan çam ağaçlarını ateşleyerek karşılık verdi ve bu sinyalle beraber bütün donanma sahile yöneldi. Yunanlılar Troya'ya doğru ilerlerken Antenor da dikkatlice atın yanına gelip kısık bir sesle her şeyin yolunda olduğunu söyledi. Bunun üzerine Odysseus Epeios'a emir vererek ondan gizli kapıyı açmasını istedi.[14]

m. Attan ilk çıkan Portheus'un oğlu Ekhion oldu, ancak Epeios'un elindeki ip merdiveni kullanmadan yere atladığı için boynunu kırdı. Merdiveni kullanarak inen diğer Yunanlı savaşçılardan bir kısmı arkadaşlarının rahatça girebilmesi için kapılara yönelirken diğerleri de o sırada derin bir uyku çeken gardiyanları öldürmekle meşguldü. İçlerinden sadece Menelaos, Helen'in akıbetini düşündüğünden hiç vakit kaybetmeden kraliçenin odasına yöneldi.[15]

1. Hyginus: *Fabula* 108; Tzetzes: *On Lycophron* 219; Apollodoros: *Epitome* v. 14.
2. Euripides: *Troyalı Kadınlar* 10; Diktys Kretensis; i. 17; Stesikhoros, Eustathios'un alıntısı – Homeros 1323; Athenaios: x. 457; Homeros: *Ilyada* xxiii. 665; Tzetzes: *On Lycophron* 930; Hesykhios – Epeios.
3. Homeros: *Odysseia* viii. 493; Apollodoros: *Epitome* v. 14-15.
4. Tzetzes: *a.g.e.* ve *Posthomerica* 641-50; Quintus Smyrnaeus: *Posthomerica* xii. 314-35; Apollodoros: *Epitome* v. 14; *Küçük İlias*, Apollodoros'un alıntısı: *a.g.e.*; Hyginus: *a.g.e.*
5. Apolldoros: *Epitome* v. 14-15; Tzetzes: *On Lycophron* 344.
6. Vergilius: *Aeneis* ii. 13-249; Leskhes: *Küçük İlias*; Tzetzes: *On Lycophron* 347; Apollodoros: *Epitome* v. 16-17; Hyginus: *Fabula* 135.
7. Vergilius: *a.g.e.*
8. Euphorion, Servius'un alıntısı – Vergilius: *Aeneis* ii. 201; Hyginus: *a.g.e.*; Vergilius: *a.g.e.*
9. Apollodoros: *Epitome* v. 18; Hyginus: *a.g.e.*; Tzetzes: *a.g.e.*; Lysimakhos, Servius'un alıntısı – Vergilius: *Aeneis* ii. 211.
10. Thesandros, Servius'un alıntısı – Vergilius: Aeneis *a.g.e.*; Hyginus: *a.g.e.*; Quintus Smyrnaeus: *Posthomerica* xii. 444-97; Miletoslu Arktinos: *Sack of Ilium*; Tzetzes: *a.g.e.*; Vergilius: *a.g.e.*
11. Homeros: *Odysseia* viii. 504; Apollodoros: *Epitome* v. 16-17; Miletoslu Arktinos: *a.g.e.*; Leskhes: *a.g.e.*; Tryphiodoros: *Sack of Troy* 316 ve 340-4.
12. Homeros: *Odysseia* xi. 523-32 ve iv. 271-89; Tryphiodoros: *Sack of Troy* 463-90.

13. Tryphiodoros: *Sack of Troy* 487-521; Servius – Vergilius: *Aeneis* ii. 255; Leskhes: *a.g.e.*, Tzetzes'in alıntısı: *On Lycophron* 344; Apollodoros: *Epitome* v. 19.
14. Vergilius: *Aeneis* ii. 256; Hyginus: *Fabula* 108; Apollodoros: *Epitome* v. 20; Tzetzes: *On Lycophron* 340.
15. Apollodoros: *a.g.e.*

*

1. Klasik Homeros eleştirmenleri tahta atın konu edildiği hikâyeden tatmin olmamışlar ve söz konusu olayı açıklamak için çeşitli fikirler ortaya atmışlardır. Bunlardan bazılarına göre Yunanlılar, surları yıkmak için ata benzer bir aletle Troya'ya saldırmışlar (Pausanias: i. 23) ya da Antenor bizzat üzerine at resmi çizilmiş bir arka kapıdan Yunanlıların Troya'ya girmesini sağlamıştır. Diğer hikâyelerde ise at figürünün karanlık ve kargaşa içerisinde Yunanlıların, kendilerini Troyalılardan ayırmak için kullanıldığı; Troya'nın işgali sırasında kâhinlerin üzerinde at resmi olan hiçbir evin yağmalanmaması şeklinde telkinde bulundukları –Antenor başta olmak üzere evlerinin üzerinde at resmi bulunan diğer Troyalılara bu yüzden dokunulmamıştır–; bir meydan muharebesinden sonra Troya'nın istila edildiği ya da Yunanlıların karargâhlarını ateşe verdikten sonra Hippios (at) Dağı arkasına gizlendikleri anlatılır.

2. Görünen o ki Troya savunması Yunanlıların çok büyük bir olasılıkla, tekerlekleri sayesinde yol alabilen ve yakılma tehlikesine karşı baştan başa ham (tabaklanmamış) at derisiyle kaplanan tahta bir platform aracılığıyla surların en zayıf yerine –ki burası Aiakos'un inşa ettiği batı kanadıydı– saldırmalarıyla çökmüştür. Fakat bu kurgu bile Troyalı komutanların, atın "karnına" saklandığını konu alan efsaneyi açıklamaya yetmez. Belki de Homeros Oğulları söz konusu fenomeni, etrafı surlarla çevrilmiş bir şehri, kraliçeyi ve hem Troyalılar, hem de Aiakidler için kutsal sayılan bir kısraktan ilk önce kafası görülen kutsal kralın tekrar dünyaya gelişini konu alan ve artık yorumlanması neredeyse imkânsız olan bir ikonu açıklamak için ortaya atmışlardır. Bu seremonilerde muhtemelen, dünyaya gelişin simgesi olan çam ağacından yapılmış, tahta bir kısrak, Minos ile Pasiphae'nin gerçekleştirdiği kutsal evliliği kolaylaştıran tahta ineğin yerine kullanılmaktaydı. Kim bilir, belki de Odysseus ile Antielos arasında geçtiği söylenen yarış da, henüz annelerinin rahmindeyken kavga etmeye başlayan ikizleri konu alan ikondan ortaya çıkmıştır.

3. Laokoon'un oğul ya da oğullarının anlatıldığı hikâye, Herakles'in boğmayı başardığı iki yılanın efsanesini çağrıştırır. Bazı hikâyelere göre çocukların ölümü Apollon Tapınağı'nda gerçekleşirken, babaları Laokoon, Amphitryon gibi hiçbir yara almadan kurtulmuştur. Gerçekte yılanlar çok büyük bir olasılıkla kehanet ayrıcalığı ile çocukları ödüllendirmek için onların kulakla-

rını yalamaktaydılar. Görünen o ki "Antiphas" kelime olarak "peygamber", tanrının "yerine konuşan kişi" anlamında kullanılmıştır.

4. Tanrılar mertebesinde ise bu savaş Troya Deniz Tanrıçası Aphrodite ile Yunan Deniz Tanrısı Poseidon arasında geçmiştir; bu yüzden Priamos Poseidon kültünü ülkesinde yasaklamıştı.

5. Terleyen* heykeller Troya'nın istila edilişinden sonra sık sık başvurulan bir fenomen halini almıştır. Romalı tanrılar bu uyarı işaretini kültlerinde benimsemişler, takip eden çağlarda yerlerini alan Katolik azizler de bu tanrıların izinden gitmişlerdir.

6. Tarihi çağlara ait efsanede Epeios'a atfedilen cesaret öylesine ün kazanmıştır ki, Yunanlı savaşçının adı alaylı bir yakıştırmayla övüngene çıkarılmış, ancak bu mertebeden korkaklığa geçiş kısa bir zaman aralığında gerçekleşmiştir.

* Ağlayan. (Çev. n.)

168.
TROYA'NIN YIKILIŞI

Görünen o ki Odysseus, Troya'ya ilk girişinde Hekabe ile Helen'e, kendilerine karşı koymayan insanların hayatlarının bağışlanacağı sözünü vermişti. Buna karşın şehre giren Yunanlılar ay ışığıyla aydınlanan sokaklarda sessizce ilerleyerek savunmasız evlere baskınlar yapıp Troyalıları uykularında boğazladılar. Çıkan karışıklıkta Hekabe kızlarını da yanına alarak Zeus sunağındaki defne ağacının altına saklandı. Kraliçe aynı zamanda kocası Priamos'a, "Bizimle kalınız, efendimiz. Artık savaşamayacak kadar yaşlı ve güçsüzsünüz" diyerek onun da savaşa katılmasını engelledi. Priamos bu durumdan şikâyet etse de eşinin isteğini kabul etti. Ne var ki bir süre sonra oğlu Polites kendisini kovalayan Yunanlı askerlere yakalanıp gözleri önünde öldürülünce,[1] yaşlı kral oğlunun ölümüne neden olan Neoptolemos'a lanetler yağdırarak mızrağını kaldırıp ona doğru fırlattı. Ancak bu nafile ve etkisiz saldırı sadece saklandığı yeri düşmanına açıklamaktan öteye gitmedi. Neoptolemos, Polites'in kanına bulanan Priamos'u tapınağın merdivenlerinde yakalayıp sarayın girişine kadar sürükledi ve orada öldürdü. Daha sonra da babasına olan görevini yerine getirmek için Troya Kralının başsız bedenini Sigaia Burnunda bulunan Akhilleus'un mezarına bıraktı ve orada gömmeden çürümeye terk etti.[2]

b. Tüm bunlar yaşanırken Odysseus ile Menelaos, Deiphobos'un evine saldırmış ve burada hayatlarının en çetin ve en kanlı çarpışmalarından sonra Tanrıça Athena'nın yardımlarıyla zafere ulaşmışlardı. Aralarından kimin Deiphobos'u öldürdüğü tam bir muammadır. Hatta bazı yazarlar bizzat Helen'in sırtına sapladığı bir hançerle Deiphobos'u öldürdüğünü ileri sürerler. Buna göre kraliçenin gösterdiği bu kahramanlığa şahit olan ve yırtılan elbisesinin açıkta bıraktığı göğüslerini gören Menelaos, bir zamanlar "Ne olursa olsun ölmeli" diye yeminler ettiği eşine yeniden âşık oldu. Öyle ki kılıcını bir tarafa savurarak Helen'i sağ salim gemiye kadar taşıdı. Deiphobos'un cansız

bedeni ise hayatını kaybettiği yerde öylece çürümeye terk edildi. Bu olaydan yıllar sonra Aineias, Troyalı savaşçı onuruna Rhoeteum Burnunda bir anıt mezar inşa etti.[3]

Kanlı çarpışmalar yaşanırken Odysseus, Yunanlı askerlerin Antenor'un oğullarından Glaukos'u kovaladıklarını görünce bir yandan onun yardımına koşup askerlerin önünü keserken, diğer yandan da ölümcül darbeler alan Glaukos'un kardeşi Helikaon'un hayatını kurtardı. Bu sırada Menelaos da, Antenor'un evinin kapısına bir leopar derisi asarak Yunanlı askerlerin buraya saldırmasını önledi.[4] Antenor'un, beraberinde eşi Theano ve dört oğlu olduğu halde bütün mallarını alarak şehirden ayrılmasına izin verildi. Menelaos'un gemisiyle denize açılan Troyalı savaşçı ilk önce Kyrene'ye, oradan Trakya'ya ve en sonunda Adriyatik'teki Henetika'ya giderek buraya yerleşti.[5] Anlatılanlara göre Henetika'ya, Antenor'un, Paphlagonia sınırları içerisinde yaşayan ve kralları Pylaimenes'i Troya Savaşı'nda kaybeden Eneteliler üzerinde hâkimiyet kurması nedeniyle bu isim verilmişti. Antenor emrindeki bu askerlerle Kuzey İtalya ovasında Euganeilere karşı büyük bir zafer kazandı. Kıyıya çıktıkları liman ve civarına "Yeni Troya" adı verilirken kendilerine de o günden sonra Venetialılar denmeye başlandı. Söylenenlere göre Antenor, Padua şehrini de kurmuştu.[6]

c. Romalılara göre Troya'da Yunanlılar tarafından hayatı bağışlanan bir başka aile de, Antenor gibi son zamanlarda Helen'in teslim edilmesinde ısrar eden ve savaşın adil bir barışla sona ermesini savunan Aineias'ın ailesiydi. Anlatılanlara göre, Aineias, babası Ankhises'in cansız bedenini omzuna alıp ölümü hiçe sayarak Dardania Kapısına doğru yöneldiği sırada Agamemnon bunu görmüş ve askerlerine emir vererek geleneklere böylesine bağlı bir evladın öldürülmemesini istemişti. Buna karşın bazı yazarlar Troya'nın istila edilişi sırasında Aineias'ın Phrygia'da bulunduğunu ileri sürerken[7] diğerleri de cesur savaşçının son ana kadar şehri savunmaya devam ettiğini anlatırlar. İkinci iddiaya göre bir müddet sonra Troya'dan ayrılarak Pergamos kalesine çekilen Aineias, burada ikinci bir direnişte daha bulunmuş daha sonra da askerlerine İda Dağı'na çekilme emri verdikten sonra ailesinin yanı sıra hazine ve kutsal emanetlerini alıp onlara katılmıştır. Uzun yıllar Yunanlılar tarafından kahramanlık övgüleriyle anılan Aineias, Trakya sınırları içerisinde bulunan Pellene Nehrini geçtikten sonra burada ya da Arkadya'ki Orkhomenos da hayatını kaybetti. Bununla birlikte Romalılar, Aineias'ın en sonunda Latium'a yerleşip burada Lavinium adında bir şehir kurduğunu ileri sürerek cesur savaşçının hayatını savaş meydanında çarpışarak yitirdikten sonra Cennet'e götürüldüğünü iddia ederler. Ne var ki tüm bu anlatılanlar birer masaldan öteye geçmez. Gerçekte Neoptolemos, bir Yunanlı'nın sahip olabileceği en değerli ödül olarak Aineias'ı esir alıp gemisinde alıkoymuş, daha sonra da onu Dardanialıların ödediği fidye karşılığında serbest bırakmıştı.[8]

d. Henüz Troya Savaşı başlamamışken Helikaon'un eşi Laodike, (bazı yazarlar onun Telephos'un eşi olduğunu ileri sürerler) bundan tam on yıl önce Troya'ya Diomedes'in elçisi olarak gelen Atinalı Akamas ile bir aşk kaçamağı yaşamış ve her ikisinin birlikteliğinden Munitos adında bir erkek çocuk dünyaya gelmişti. Munitos, Helen'in hizmetçilerinden Aithra –Aithra, Theseus'un annesi ve dolayısıyla bebeğin büyük ninesiydi– tarafından büyütüldü. Şehrin istilası sırasında Laodike, Tros'un tapınağında, Killa ve Munippos'un mezarlarının yanı başında duruyorken, aniden herkesin şaşkın bakışları arasında yer yarılmış ve onu içine çekmişti.[9]

e. Çıkan karışıklıkta Aithra, Munitos'u da yanına alarak bir yolunu bulup Yunan karargâhına kaçmayı başarmış ve Akamas ile Demophon da onun uzun süredir kayıp olan büyük anneleri olduğunu anlayarak Aithra'yı kurtaracaklarına ya da fidye ödeyeceklerine söz vermişlerdi. Bunun için Demophon hiç vakit kaybetmeden Agamemnon'un huzuruna çıkıp Aithra ve beraberinde getirdiği Peirithoos'un kız kardeşinin fidyesini ödemeye hazır olduğunu bildirdi. Atinalı Menesthios da onların yanında yer aldı. Helen'in sık sık ona karşı duyduğu nefreti başına vurarak ya da saçlarını çekerek gösterdiğini bilen Agamemnon, Demophon ile Akamas'ın elde edilecek ganimette hiçbir pay almamasını şart koşarak bu teklifi kabul etti. Ne var ki Munitos, Akamas ile birlikte eve doğru yol alırken mola verdikleri Trakya'da bir yılanın sokmasıyla hayatını kaybetti.[10]

f. Yunanlılar Troya'da katliama başlar başlamaz Kassandra odasından kaçıp, Tanrıça Athena'nın tapınağına sığınarak, Diomedes'in çaldığı Palladion'un yerine konan tahta heykele sarıldı. Onu bu halde gören Küçük Aias, prensesi çekip tapınaktan çıkarmak istedi. Ancak genç kadın heykele öyle sıkı sarılmıştı ki, Yunanlı savaşçı onunla beraber heykeli de tapınaktan çıkarmak zorunda kaldı. Kassandra, diğer Troyalı kadınların uğradığı akıbete benzer bir şekilde hapse kondu. Ancak Agamemnon bir müddet sonra Kassandra'nın kendisine verilmesinde ısrar edince, Odysseus onun tarafını tutarak, Aias'ın Tanrıça'nın tapınağında Kassandra'ya tecavüz ettiğini ve bu yüzden heykelin dehşete düşmüş bir şekilde gözlerini gökyüzüne diktiğini söyledi.[11] Agamemnon böylece Kassandra'ya sahip olurken Aias da Yunan ordusunun nefretini bir anda üzerine çekmiş oluyordu. Ayrıca, Yunanlılar geri dönüş hazırlıklarına başladıkları sırada Kalkhas, Konseyi uyararak rahibelerinden birinin maruz kaldığı bu davranıştan dolayı Tanrıça Athena'ya kurban sunulması gerektiğini söyledi. Agamemnon'a hoş görünmek için Odysseus bu sefer de Aias'ın taşlanarak öldürülmesini teklif etti. Ancak Aias, olan biteni öğrenir öğrenmez Athena'nın tapınağına kaçarak oraya sığındı ve her zamanki gibi bunun da Odysseus'un söylediği yalanlardan biri olduğunu haykırıp doğruyu söylediğine dair yeminler etti. Kassandra da Aias'ı destek-

ler bir şekilde tecavüzün gerçekleşmediğini söylediyse de kimseyi inandıramadı. Ne var ki Kalkhas'ın yaptığı kehanetlerin gerçekliği konusunda şüphesi olmayan Aias, heykeli tapınaktan zorla çıkarttığı için suçlu olduğunu ve bunu kabul ettiğini, dolayısıyla ölüme de hazır olduğunu söyledi. Ancak Yunanlı savaşçının ölümü beklediği gibi taşlanarak olmadı. Aias'ı Yunanistan'a taşıyan gemi Gyraia Kayalıklarında alabora oldu. Aias, buna rağmen yüzerek kıyıya çıkmayı başardıysa da bu sefer de Poseidon üç dişli yabasıyla kayalıkları parçalayarak onun boğulmasını sağladı. Hatta bazı yazarlar babası Zeus'un tanrısal silahı olan yıldırımı ödünç alan Athena'nın onu bizzat bu silahla öldürdüğünü iddia ederler. Ne şekilde olursa olsun hayatını kaybeden Aias'ın cesedini, Tanrıça Thetis bulup Mykonos Adasına gömdü. Savaşçının hemşehrileri tam bir yıl boyunca onun yasını tutarak baştan aşağı siyahlara büründüler. O günden sonra geleneksel olarak hediyelerle doldurulan siyah yelkenli bir gemi suya bırakılıp yakıldı.[12]

g. Ancak Athena'nın gazabı Opuntialı Lokrisliler üzerinde Aias'ın ölümünden sonra bile eksik olmadı. Şehir sakinleri çareyi en sonunda Delphoi Kâhini'ne danışmakta buldular. Kâhin onlara tam bin yıl boyunca Troya'ya iki genç kız göndermeleri gerektiğini söyledi. Yapılan kehanete uygun bir şekilde o gün bugündür Yüz Lokris Hanedanlığı, asaletlerinin bir sembolü olarak bu sorumluluğu omuzlarında taşımayı bir görev bildi. Yıllar yılı Troya'ya gönderilecek olan kızlar kurayla seçilip gecenin karanlığında uğurlandıktan sonra Rhoetea Burnundan şehre ulaştırıldı. Yanlarına ülkeyi çok iyi bilen ve genç kızları Tanrıça Athena'nın tapınağına kolaylıkla sokabilecek savaşçılar verildi. Yakalandıklarında Troyalılar tarafından taşlanarak öldürülüp, topraklarını kirletmemeleri için yakıldıktan sonra külleri denize atılıyordu. Ancak sağ salim tapınağa ulaşırlarsa artık hayatları güvende demekti. Böyle durumlarda saçları kısacık kesiliyor ve tutsak elbiseleri içerisinde bir sonraki çiftin gelişine kadar tapınaktaki ayak işlerini görüyorlardı. Bir müddet sonra Trarialılar Troya'yı istila edip Lokrisli bir rahibeyi tapınağın içerisinde öldürünce Lokrisliler uzun süren ateşli tartışmalar neticesinde kızlarını artık göndermeme kararı almış, ancak çok geçmeden kıtlık ve veba salgını ülkelerinde tekrar baş gösterince, yakın tarihimizde son bulan eski geleneklerine yeniden başvurma gereğini duymuşlardı. Bu kızlar Athena'nın tapınağına, kapısı surların biraz ilerisinde bulunan ve çamurlu bir avluya çıkan gizli bir geçitten geçerek ulaşıyorlardı. Anlatılanlara göre Palladion'u çalmaya kalkıştıklarında Odysseus ile Diomedes de aynı yolu kullanmıştı. Troyalıların, tapınağa genç kızların nasıl girdiği ve hangi gece gelecekleri konusunda en ufak bir fikirleri yoktu. Bundan dolayı önceleri nadiren, sonraları ise tamamen bir tesadüf eseri onları yakalıyorlardı.[13]

h. Katliamdan sonra Agamemnon'un emrindeki askerler Troya'yı yağmalayıp şehri ateşe verdi. Ele geçirilen ganimetler paylaştırılıp, duvarlar yıkıldı ve yüzlerce adak tanrılara kurban olarak sunuldu. Daha sonra Konseyde uzunca bir süre Hektor'un o tarihlerde henüz küçük bir bebek olan oğlu Astyanaks'ın –Skamandros adıyla da anılıyordu– akıbeti tartışıldı. Odysseus, Priamos'un soyundan gelenlerin sistematik bir şekilde öldürülmesi fikrini ortaya atarken, Kalkhas yaptığı kehanette çocuğun bağışlanması durumunda büyüdüğünde babasının ve Troya'nın intikamını alacağını bildirdi. Diğer komutanlar çocuk katili olmaktan korkup kendilerini geri çektilerse de Odysseus bu iş için gönüllü oldu ve bebeği bir kulenin tepesinden aşağı atarak öldürdü.[14] Buna karşın bazı yazarlar, kendisine savaş ganimetinin paylaşımı sırasında ödül olarak Hektor'un dul eşi Andromakhe'nin düştüğü Neoptolemos'un, bebeği annesinden ayırdığını ve Konseyin kararını önceden tahmin ettiği için Astyanaks'ı tek bacağından tutup başı üzerinde çevirdikten sonra kayalıklardan aşağı fırlattığını anlatırlar.[15] Diğer bir grup yazar ise Kalkhas'ın yaptığı kehaneti Odysseus diğerlerine anlattığı sırada, yapılan vahşete tanrıların ilgisini çekebilmek için Astyanaks'ın surlara çıkıp kendisini aşağı attığını iddia etmektedir.[16]

i. Konseyde, Astyanaks'tan başka Polyksena'nın akıbeti de tartışıldı. Hatırlanacağı gibi Akhilleus ölmek üzereyken onun yakalanıp mezarı başında kurban edilmesini vasiyet etmişti. Ayrıca, son zamanlarda başta Neoptolemos olmak üzere diğer kumandanların düşlerine giren Akhilleus, vasiyetinin yerine getirilmemesi halinde tüm donanmayı Troya önlerinde batırmakla tehdit etmeye başlamıştı. Üstelik mezardan, "Payıma düşen ganimeti vermemeniz haksızlık değil mi?" şeklinde bir ses de duyulmuş ve çok geçmeden Rhoetea Burnunda üzerinde altın bir zırh olduğu halde beliren bir hayalet, "Ey Yunanlılar! Nereye gidiyorsunuz? Yoksa mezarımı şereflendirmeden mi buradan ayrılacaksınız?" diye haykırmıştı.[17]

j. Bunun üzerine Kalkhas, Akhilleus'un bir zamanlar kalbini kaptırdığı Polyksena'dan mahrum bırakılmaması gerektiğini bildirdi. Ancak Agamemnon, o güne kadar, Akhilleus'un öfkesinden dolayı yaşlılar ve çocuklar da dahil olmak üzere çok sayıda savaşçının kanının aktığını, ölülerin hiçbir şekilde yaşayan kadınlar üzerinde hak talep edemeyeceğini ileri sürüp buna karşı çıktı. Ne var ki paylarına düşen ganimetten mahrum bırakılan Demophon ile Akamas, Agamemnon'un tüm bunları, Polyksena'nın kız kardeşi Kassandra'ya şirin gözükmek ve arzularını bir an önce gerçekleştirmek uğruna söylediğini ileri sürüp ona karşı çıktılar. Hatta, "Hangisi daha fazla onuru hak ediyor? Akhilleus'un kılıcı mı, yoksa Kassandra'nın yatağı mı?" diyecek kadar ileri gittiler. Çıkacak kargaşayı önceden sezen Odysseus, aralarına girerek Agamemnon'u, Polyksena konusunda ikna etmeyi başardı.[18]

k. Bunun üzerine Konsey, Polyksena'nın getirilmesi için Odysseus'u görevlendirdi. Genç kadın çok geçmeden Neoptolemos'un rahiplik yaptığı törenle Akhilleus'un mezarında, Yunanlı askerlerin gözleri önünde kurban edildi. Polyksena toprağa verilir verilmez, günlerce beklenen rüzgâr bir anda esmeye başladı.[19] Buna karşın bazı yazarlar Yunan donanmasının Trakya'ya ulaşmasından sonra Akhilleus'un ruhunun ortaya çıktığını ve Yunanlıları ters rüzgâr estirmekle tehdit ettiğini ileri sürerler. Buna göre Yunanlılar hemen onun isteğini yerine getirmiş ve Polyksena oracıkta kurban edilmişti.[20] Diğer bir grup yazar ise Polyksena'nın, Troya'nın istila edilmesinden önce tamamen kendi iradesiyle bir kılıçla hayatına son verdiğini ve bu şekilde Akhilleus'a yaptığı hainliğin cezasını ödediğini iddia etmektedir.[21]

l. Her ne kadar Akhilleus, Priamos'un Laothoe'den dünyaya gelen, aynı zamanda en sevdiği ve en küçük oğlu olan Polydoros'u öldürdüyse de, Troya Kralının aynı ismi taşıyan bir başka oğlu henüz hayattaydı. Anlatılanlara göre Hekabe'nin dünyaya getirdiği bu çocuk güvenlik amacıyla Trakya sınırları içerisinde bulunan Khersonese'ye gönderilmiş ve burada Kral Polymnestor'un eşi olan halası İliona tarafından büyütülmüştü. Gerçekten de İliona, Polydoros'u, Polymnestor'dan olan oğlu Deiphylos'tan hiç ayırt etmemiş ve ona özenle bakmıştı. Tüm Troya veliahtlarının öldürülmesi gerektiği şeklindeki Odysseus'un telkinlerine sıkıya sıkıya uyan Agamemnon, Polymnestor'a elçiler göndererek Polydoros'u kendisine teslim etmesi karşılığında ona değerli mücevherlerden oluşan çeyiziyle birlikte kızı Elektra'yı vermeyi vaat etti. Polymnestor kralın rüşvetini kabul etti etmesine ama korumaya yemin ettiği birini öldürmenin günahından çekindiği için de, Polydoros'un yerine, elçilerin gözleri önünde öz oğlu Deiphylos'u öldürerek onları aldattı. Elçiler evlerine döndüklerinde Agamemnon'a isteğinin yerine getirildiğini söylediler. Gerçek kimliğinin farkında olmayan ve İliona ile Polymnestor'un aralarının açılmasına neden olduğunu düşünen Polydoros, Delphoi Kâhini'ne giderek ondan akıl almaya karar verdi. "Anne ve babamı rahatsız eden şey ne?" sorusuna karşılık olarak Pytho ona, "Doğduğun ülkenin yakılarak yok olması, babanın vahşice katledilmesi, annenin tutsak edilip alıkonması sıradan şeyler midir ki bana gelip bu saçma soruları soruyorsun?" dedi. Polydoros aldığı bu cevap karşısında hiç vakit kaybetmeden Trakya'ya gitti. Bütün yol boyunca annesi ve babası sandığı insanların başına ne gibi bir felaketin geldiğini düşünüp durdu. Ancak saraya ulaştığında her şey bıraktığı gibiydi. "Acaba Apollon yanılmış olabilir mi?" diye sordu kendi kendine. Ne var ki çok geçmeden İliona ona tüm gerçeği anlattı. Babası sandığı kişinin, biraz altın ve yeni bir eş uğruna kendi öz oğlunu öldürecek kadar cani biri olduğunu öğrendiğinde önce onun gözlerini oydu, daha sonra da hançerle onu öldürdü.[22]

m. Bununla birlikte bazı yazarlar Yunanlıların Polydoros'u kendilerine teslim etmesi için Polymnestor'u aralıksız tehdit ettiğini ileri sürerler. Buna göre Trakya Kralı baskılara daha fazla boyun eğememiş ve en sonunda çocuğu iade etmeyi kabul etmişti. Polydoros'u bu şekilde karargâhlarına getirmeyi başaran Yunanlılar, Priamos'a haber göndererek oğluna karşılık Helen'in kendilerine verilmesini istediler. Ancak Priamos bu teklifi reddedince Agamemnon'un emriyle talihsiz çocuk taşlanarak öldürüldü. Troya surlarının hemen yanı başında işlenen cinayetten sonra Yunanlılar, Polydoros'un cesedini Helen'e gönderdiler. Beraberinde gönderdikleri notta ise: "Oğlunun cansız bedenini Priamos'a göster ve ona bu şekilde davranarak doğru bir iş yapıp yapmadığını da sor!" yazılıydı. Bu gerçektende vahşet dolu bir hileydi, çünkü Priamos, Tanrıça Aphrodite'in koruması altında kaldığı sürece Helen'i teslim etmemeye yemin etmişti. Buna rağmen oğluna karşılık Antandros'un hâkimiyetindeki zengin ülkeyi gözden çıkarmaya çoktan hazırdı.[23]

n. Ganimetin paylaşılması sırasında Hekabe, Odysseus'un payına düşmüş ve Yunanlı savaşçı kraliçeyi Trakya sınırları içerisinde bulunan Khersonese'ye götürmüştü. Ancak şehre gelindiğinde Hekabe, Yunanlıları tanrı tanımazlık ve barbarlıkla suçlayıp onlara ağza alınmayacak kadar ağır hakaretlerde bulununca Yunanlılar çareyi genç kadını öldürmekte buldular. Cansız bedeninden yükselen ruhu, Tanrıça Hekate'nin etrafında gezinip duran siyah dişi köpeklerden birinin şeklini aldı ve çok geçmeden denize atlayarak Hellespontos'a doğru yüzmeye başladı. Yunanlılar Hekabe'nin gömüldüğü yere "Köpek (Kancık) Mezarı" adını verdiler.[24] Hikâyenin diğer bir versiyonunda ise bundan tamamen farklı bir olay anlatılır. Buna göre Polyksena'nın kurban edilişinden hemen sonra Hekabe, dalgaların sahile vurduğu Polydoros'un cesediyle karşılaşmış ve damadı Polymnestor'un, çocuğun eğitiminde harcanması amacıyla Priamos'un gönderdiği altınlara sahip olmak için onu öldürdüğünü anlamıştı. Bunun üzerine kraliçe hiç vakit kaybetmeden Polymnestor'a haber göndererek, Troya'nın yıkıntıları arasında kalan ve yerini sadece kendisinin bildiği hazineyi ona vermeye hazır olduğunu söyledi. Polymnestor da çok geçmeden, Hekabe'nin gerçeği bildiğinden habersiz iki oğlunu da yanına alarak Troya'ya geldi. Hekabe, konukları kendisine yaklaşır yaklaşmaz göğsünün üzerinde sakladığı hançeri çıkarıp çocukların ikisini de babalarının gözleri önünde öldürdü. Daha sonra da Polymnestor'un gözlerini oyarak çıkardı. Olan biteni öğrenen Agamemnon, kraliçenin ilerlemiş yaşını da göz önünde bulundurarak onu affetti. Ancak Trakya'nın önde gelenleri Agamemnon'la aynı fikirde değillerdi. Ölülerinin intikamını almak için çok geçmeden Hekabe'ye ok ve mızraklarla saldırdılar. Tam bu sırada Hekabe kendisini Maira adındaki dişi bir köpeğe dönüştürüp esrarengiz bir şekilde havlayarak düşmanlarını şaşırttı ve bu şekilde hayatını kurtarmayı başardı.[25]

o. Tüm bu anlatılanlara karşın bazı yazarlar Antenor'un, eskisinin yıkıntıları üzerine yeni bir Troya krallığı inşa ettiğini ileri sürerken, diğer yazarlar ise Astyanaks'ın hayatını kaybetmediğini ve Yunanlıların ayrılmasından hemen sonra Troya krallığına getirildiğini iddia ederler. Buna göre Astyanaks, Antenor ve müttefiklerinin baskısı sonucu ülkeyi terk etmek zorunda kalınca Aineias, onu tekrar tahta çıkardı. Ancak buna rağmen Aineias'ın oğlu Askanios, yapılan kehanette de bildirildiği gibi en sonunda krallığı ondan devralıp tahta geçti. Anlatılanlardan hangisi gerçeği yansıtırsa yansıtsın, kesin olan bir şey varsa o da Troya'nın o günden sonra eski ihtişamına bir daha kavuşmadığıdır.[26]

1. Apollodoros: *Epitome* v. 21; Euripides: *Hekabe* 23; Vergilius: *Aeneis* 506-57.
2. Leskhes: *Küçük İlias,* Pausanias'ın alıntısı: x. 27. 1; Vergilius: *a.g.e.;* Apollodoros: *a.g.e.;* Euripides: *Troialı Kadınlar* 16-17.
3. Homeros: *Odysseia* viii. 517-20; Apolldoros: *Odysseia* viii. 517-20; Hyginus: *Fabula* 240; Pausanias: v. 18. 1; Leskhes: *Küçük İlias,* kritik – Aristophanes: *Lysistrata* 155; Vergilius: *Aeneis* vi. 494; Diktys Kretensis: v. 12.
4. Apollodoros: *Epitome* v. 21; Homeros: *İlyada* iii. 123; Leskhes: *Küçük İlias,* Pausanias'ın alıntısı: x. 26. 3; Servius – Vergilius: *Aeneis* i. 246; Sophokles: *Capture of Iliad,* Strabon'un alıntısı: xiii. 1. 53.
5. Pausanias: x. 27. 2; Pindaros: *Pythian Odes* v. 82; Servius – Vergilius: *Aeneis* 1. 53.
6. Livius: i. 1; Servius – Vergilius: *Aeneis* i. 246.
7. Livius: *a.g.e.;* Apollodoros: *Epitome* v. 21; Halikarnasoslu Dionysios: i. 48.
8. Halikarnasoslu Dionysios: i. 48, 49 ve 64; Aelianus: *Varia Historia* iii. 22; Hyginus: *Fabula* 254; Strabon: xiii. 608; Pausanias: viii. 12. 5; Vergilius: *Aeneis,* passim; Plutarkhos: Romulus 3; Livius: 1. 2; Leskhes: Küçük İlias, Tzetzes'in alıntısı: *On Lycophron* 1268.
9. Hyginus: *Fabula* 101; Homeros: *İlyada* iii. 123-4; Tzetzes: *On Lycophron* 495 ve 314; Apollodoros: *Epitome* v. 23.
10. Kritik – Euripides: *Troialı Kadınlar* 31; Apollodoros: *Epitome* v. 22; Leskhes: *Küçük İlias,* Pausanias'ın alıntısı: x. 25. 3; Hyginus: *Fabula* 243; Pausanias: v. 19. 1; Dio Chrysostom; *Orations* xi. i. 179, ed. Dindorff; Tzetzes: *On Lycophron* 495; Parthenios: *Erotika Pathemata* 16.
11. Miletoslu Arktinos: *Sack of Ilium*; Vergilius: *Aeneis* ii. 406; Apollodoros: *a.g.e.;* Kritik – Homeros: *İlyada* xiii. 66.
12. Tzetzes: *On Lycophron* 365; Apollodoros: *Epitome* v. 23; Pausanias: x. 311; i. 15. 3 ve x. 261; Homeros: *Odysseia* iv. 99.
13. Hyginus: *Fabula* 116; Kritik – Homeros: *İlyada* xiii. 66; *On Lycophron* 1141-73, Tzetzes'in kritiğiyle; Polybios: xii. 5; Plutarkhos: *On the Slowness of Divine Justice* xii; Strabon: xiii. 1. 40; Aelianus: *Varia Historia, Fragman* 47; Aineas Taktikos: xxxi. 24.
14. Homeros: *İlyada* vi. 402; Apollodoros: *a.g.e.;* Euripides: *Troialı Kadınlar* 719; Hyginus: *Fabula* 109; Servius – Vergilius: *Aeneis* ii. 457; Tryphiodoros: *Sack of Troy* 644-6.
15. Apollodoros: *a.g.e.;* Leskhes: *Küçük İlias,* Tzetzes'in alıntısı: *On Lycophron* 1268; Pausanias: x. 25. 4.
16. Seneca: *Troades* 524 ve 1063.
17. Servius – Vergilius: *Aeneis* iii. 322; Tzetzes: *On Lycophron* 323; Quintus Smyrnaeus: *Posthomerica* xiv. 210-328; Euripides: *Hekabe* 107.
18. Servius – Vergilius: *Aeneis, a.g.e.;* Euripides: *a.g.e.*
19. Euripides: *Hekabe* 218 ve 521-82.

20. Ovidius: *Metamorphoses* xiii. 439; Pausanias: x. 25. 4.
21. Philostratos: *Heroika* xix. 11.
22. Homeros: *İlyada* xxii. 48 ve xx. 407; Hyginus: *a.g.e.* ve 240.
23. Diktys Kretensis: ii. 18, 22 ve 27; Servius – Vergilius: *Aeneis* iii. 6.
24. Apollodoros: *a.g.e.*; Hyginus: *Fabula* 111; Diktys Kretensis: v. 16; Tzetzes: *On Lycophron* 1176.
25. Euripides: *Hekabe*; Ovidius: *Metamorphoses* xiii. 536.
26. Diktys Kretensis: v. 17; *Abas*, Servius'un alıntısı: Vergilius: *Aeneis* ix. 264; Livius: i. 1.

*

1. Odysseus'un, saf değiştirmeye karar veren Antenor ve Kalkhas gibi kaçaklara karşı göstermiş olduğu hoşgörü, anlatılan bu efsanedeki olaylarla tamamen çelişir. Zira, Odysseus'un, Büyük Aias, Küçük Aias ve Diomedes'e karşı takındığı tavır ile Astyanaks, Polydoros ve Polyksena'nın vahşice öldürülmelerinde oynadığı rol, bahsedilen örneğin tam tersi bir nitelik taşır. İulius Caesar ile Augustus'un, kendilerini Aineias'ın soyundan gelen kişiler şeklinde tasvir etmeleri, çağımız okurlarını hicivsel ifadelerin gerçek anlamından tamamen yoksun bırakmıştır; hayatını Odysseus'un bağışladığı bir başka hain olan Aineias, Roma'da tanrısal payelerle anılmaktaydı. Gerçekten de Hekabe'nin, Odysseus ve yoldaşlarına yapmış olduğu ağır hakaretlerin tamamını içeren ve çok büyük bir olasılıkla Homeros'un gerçek duygularını yansıtan metinlerin varlığını günümüze dek koruyamamış olması büyük bir kayıptır. Buna karşın Hekabe'nin Giritli Hekate, Skylla ya da Maira'ya dönüşmesi, yazarın söz konusu hakaretleri meşru bir zemine dayandırdığı anlamına gelir; barbarlık ve vahşet üzerine kurulan krallıklar asla refaha ulaşamayacaklardı. Maira, Skylla'nın gökyüzündeki amblemi olan Küçük Köpek yıldızının kendisiydi ve ortaya çıktığında Attika sınırları içerisinde bulunan Marathon'da onuruna insan kurbanlar sunulmaktaydı. Bu kurbanların içerisinde en önemlisi, Odysseus'un kızıyla evlendiği ve bundan dolayı efsanenin özgün halinde çok büyük bir ihtimalle aynı yazgıyı taşıdığı Kral İkarios'du.

2. Güvenilir otoriteler tarafından doğrulanan Lokrisli kızların konu edildiği efsane, Yunan tarihinin en ilginç fenomenlerinden birini yansıtır. Zira, Küçük Aias'ın Kassandra'ya tecavüz ettiği iddiası, saygın mitologlar tarafından bir Odysseus yalanı şeklinde algılanmıştır. Buradan hareketle Lokrisli kızların, bir kefaretten ziyade, insanlarının onuru adına Troya'ya girdikleri çok açıktır. Eğer Aineias Taktikos'un ifadeleri –yazar, anlatımlarında şehirlerin gizli geçitlerle inşa edilmesindeki tehlikeden bahsetmektedir– gerçeği yansıtıyorsa, Troyalıların bu kızları ülkelerinden çıkarmak için samimi bir çaba içerisine girdikleri açıktır. Ayrıca Troya halkının Lokrisli kızları ele geçirdiğinde onlara "ülkenin hainleri" olarak davranmaları, Lokrisli kızların içeri girmeyi başarmaları durumunda ise onları birer köle şeklinde tasvir etmeleri söz konusu iddiayı güçlendiren diğer kanıtlardır. Küçük Aias, aynı ismi,

Agamemnon'un savaş sırasında öldürdüğü Troyalı bir askerin de taşıdığı Lokrisli Oileus'un oğludur (*İlyada* xi. 9. 3). "Oileus" kelime olarak "İlos"un eski bir formu olduğunu gözler önüne sererken, göründüğü kadarıyla Priamos'un hâkimiyeti altında bulunan İlion da, Helen öncesi döneme ait bir Leleg kavmi olan Lokrisliler tarafından kısmen de olsa istila edilmiştir (Aristoteles: *Fragman* 560; Halikarnasoslu Dionysos: i. 17; Strabon: xiii. 1. 3 – 3. 3). Söz konusu bu halk, bu zamana dek Kyme adını taşıyan Lokris sınırları içerisindeki dağa Phricones ismini vermiş ve atalarından miras kalan ayrıcalıkla Tanrıça Athena'ya rahibeler sunma hakkını kendisinde bulmuştu. Bu gelenek, genç kızların hepsini birer düşman olarak gören Troyalılar tarafından büyük bir şevkle yerine getirilmemesine rağmen, Troya Savaşı'ndan sonra da uzun yıllar –bir başka deyişle şehrin istila edilip eski günlerindeki politik gücünü yitirmesiyle sadece hac yolu üzerinde teolojik bir nokta haline gelmesinden sonra bile– devam etmiştir.

3. Bin yıl gibi bir zaman dilimini kapsayan lanet, MÖ 264 yıllarında etkisini kaybetmiştir. Her ne kadar Eratosthenes yaptığı hesaplamalarda yüz yıl sonrasına dikkat çekmişse de verilen bu tarih, tarih sahnesindeki yerleri Troya Savaşı'na dayanan Delianların hükümranlık çağına tekabül eder (bu yüzden de bir Homeros anlatımı olarak kabul edilir). Odysseus'un herkesten gizlediği gizli geçit Troya harabelerinde bulunmuş ve Walter Leaf tarafından *A Study in Homeric Geography* (Londra, 1912, 126-44) adlı eserinde tasvir edilmiştir. Tüm bunlara karşın Theano'nun hangi nedenle ülkesine ihanet edip Palladion'u Yunanlılara teslim ettiği tam bir muammadır. Belki bir Lokrisli olarak, Priamos'un, Lokrislileri zarara uğratan ticaret politikasından rahatsız olmuş, belki de Troya'nın düşeceğinden emin olduğundan kutsal emanetin Agamemnon tarafından zorla ele geçirilmesini önlemek amacıyla onu güvenli bir yere taşımak gereğini duymuştur. Homeros'a göre Theano, Trakyalı Cisseis'in kızıdır. Gerçekten de, söz konusu tarihlerde Abdera adıyla Trakya'da bir en az bir Lokris kavminin yaşamış olması bunu doğrular niteliktedir. Buna karşın bir Lokris vatandaşı olarak Theano çok büyük bir olasılıkla, anaerkil kaidelere de uygun olarak (Polybios: xii. 5. 6), en önemli festivallerinden biri sarmaşık ayında düzenlenen Tanrıça Athena onuruna Cisseis "sarmaşık kadın" soy ismini taşımaktaydı.

4. Sophokles, kendi Aias'ına yazdığı Argument'inde, Troya'nın istila edilmesinden sonra Odysseus ile Aias arasında geçen tartışmadan bahseder. Ancak tasvir edilen bu kişi, Büyük Aias'ın o zamana kadar kendisini çoktan öldürmüş olması nedeniyle çok büyük bir ihtimalle Küçük Aias'tır. Buradan hareketle, Diomedes'ten ziyade bizzat Küçük Aias'ın gizli geçitten geçip işbirlikçisi Theano'nun yardımlarıyla Palladion'u alması için Odysseus'a yol gösterdiği sonucuna ulaşılabilir. Söz konusu tez aynı şekilde Odysseus'un

Küçük Aias'ı, Lokrisli olmayan ve Theano'nun da ayırmaya çalıştığı kutsal heykele sıkı sıkıya sarılan bir rahibeye karşı zor kullanmakla suçladığı varsayımını güçlendirir. Buna göre Aias yaptığı hatayı anlamış, ancak şartlar göz önünde bulundurulduğunda mümkün olduğunca nazik davrandığını dile getirmeye çalışmıştır. Böyle bir kurgu, Troyalıların takip eden çağlarda Lokrisli kızları, birer Troya rahibesi olma ayrıcalığından mahrum bırakmak için giriştiği mücadeleyi; bunun yanında her ne kadar Tanrıça Athena tarafından yıldırımla öldürülmüş olmasına rağmen söz konusu kızların Aias'a karşı kefaret olarak ödendiği gerçeğini, ayrıca onlara neden birer köle gibi davranıldığını haklı kılacaktır. Belki de Odysseus emri altında bulunan Zacynthialıların atası olarak kabul edilen Zakynthos'un tarihi çağlarda Troya kralları arasında gösterilmesi gerekçesine dayanarak kaleye girdiğinde kendisine eşlik etmek için Küçük Aias'a karşı ısrarcı bir tutum içerisine girmiştir.

5. Bu varsayımın açıklığa kavuşturduğu bir başka nokta ise Hekabe'nin, bir casus olarak şehre giren Odysseus'un gerçek kimliğini Troyalılara neden söylemediğidir. Theano'yla benzer bir şekilde Hekabe de "Kisseus'un kızı" olarak tasvir edilmekteydi. Acaba Aias'ın Palladion'u almasına göz yuman, hatta yardımcı olan kişi Trakya'dan gelen bir başka Lokrisli miydi? Zira, Odysseus'a sempati duyması için Hekabe'nin hiçbir nedeni yoktur. Kraliçenin, Odysseus'un kaçmasına yardımcı olmasının tek sebebi muhtemelen, Yunanlı savaşçı tarafından gerçek kimliğinin Troyalılara açıklanmasını engellemekti. Hiç şüphesiz Odysseus, gururla anlattığı gibi 'birçok Troyalı'yı öldürdükten sonra" ana kapıdan geçip şehre girmemiş, tam tersine gizli bir geçitten geçerek bu amacına ulaşmıştır. İhtimal ki Odysseus, olan biteni anlatmaması için Palladion'a göz kulak olan Hekabe'ye kendi payına düşen hisseyi teklif etmiş ve böylece gerçeği saklama yoluna gitmiştir. Ancak Hekabe, buna karşın olan biten her şeyi ölümünden önce anlatarak gerçeğin açığa çıkmasını sağlamıştır.

6. Troya Savaşı'nın patlak vermesine neden olan en büyük etkenlerden biri Priamos'un kız kardeşi Hesione'nin, Telamon tarafından kaçırılışıdır. Büyük Aias'ın annesi ve böylelikle de Küçük Aias'ın akrabası olan Hesione'nin alıkonulması Priamos ile Yunanistanlı Lokrisler arasında uzun yıllar süren bir gerginliğe zemin hazırlamıştır. Öte yandan Troyalılara ağır kayıplar verdiren Patroklos da, Abderos'un kardeşi olarak tasvir edilen bir başka Lokrislidir. Astyanaks'ın ("şehrin kralı") sözcük anlamı ve ölümü konusunda Konseyde yapılan sert tartışmalar, söz konusu hikâyenin dayandırıldığı ikonda, yeni bir şehrin kuruluşu sırasında çocuk kurban etme ritüelinin tasvir edildiği anlamına gelir; bahsedilen gelenek Doğu Akdeniz'de oldukça yaygındı (1. *Krallar* xvi. 34).

7. Agamemnon'la birlikte hareket eden müttefikler, Troya'da kazandıkları zaferi doyasıya uzun yıllar yaşayamadılar. MÖ 1100 ve 1050 yılları arasında gerçekleşen Dor istilaları boyunca, Peloponnesos'daki Mykene kültürü yok olmuş ve bu olay beraberinde Karanlık Çağ'ı da getirmiştir. Bundan bir ya da 2. yüzyıl önce, Küçük Asya'ya Dorlar tarafından göç etmeye zorlanan İonialılar, temelde Homeros'a dayanan kültürel değişimlerini gerçekleştirmeye başladılar.

8. Aineias'ın gerçekleştirdiği yolculuklar, Yunan mitolojisinden ziyade Roma mitolojisine ait olması nedeniyle söz konusu efsanede göz ardı edilmiştir.

169.
GERİ DÖNÜŞ

"Hazır rüzgârlar esmeye devam ediyorken" dedi Menelaos, "bir an önce yola çıkalım." Bu teklife Agamemnon "Hayır!" diyerek cevap verdi. "Önce Athena'ya kurbanlar sunmalıyız." Bunun üzerine Menelaos, "Yunanlılar olarak Tanrıça'ya hiçbir şey borçlu değiliz. Uzun süre bizim değil, Troyalıların yanında olup onları savundu." Karşılıklı konuşmalardan sonra iki kardeş ateşli bir şekilde tartışmaya devam etti ve ardından da bir daha görüşmemek üzere ayrıldı. Zira Agamemnon, Diomedes ve Nestor rahat bir şekilde evlerine ulaşırken Menelaos, Tanrıça'nın gönderdiği fırtınaya yakalandı ve donanmasından geriye sadece beş gemi kaldı. Bu gemiler de fırtınada yollarını kaybedip Girit'e sürüklendi. Menelaos buradan Mısır'a gitti ve bir türlü yolculuğa çıkamadığı için tam sekiz yıl boyunca burada kaldı. Bu süre boyunca başta Kıbrıs olmak üzere Phoenicia, Etiyopya ve Libya'ya uğradı. Gittiği ülkelerin hepsinde de büyük bir misafirperverlikle ağırlanıp, kendisine birbirinden değerli hediyeler sunuldu. En sonunda Pharos'a gelen Menelaos, burada Nympha Eidothea ile karşılaştı. Genç kız, lanetin kaldırılıp kuzey rüzgârlarının esmesini sağlamak için ne yapması gerektiğini ona bir bir anlattı. Buna göre Yunanlı savaşçının ilk olarak Eidothea'nın babası Deniz Tanrısı Proteus'u yakalaması ve onun tavsiyelerini yerine getirmesi gerekiyordu.

Bunun üzerine Menelaos ve üç arkadaşı ne kadar pis koksa da üzerlerine fok derileri geçirerek sahilde beklemeye başladı. Öğle olur olmaz Proteus'un sayıları yüzü bulan fokları da yanlarına gelip onlara katıldı. Çok geçmeden de Proteus ortaya çıktı ve fokların arasına girip uyumaya başladı. Tam bu sırada Menelaos ve adamları üzerlerindeki postlardan sıyrılarak Proteus'u yakaladı. Deniz Tanrısı her ne kadar birbiri ardına kılık değiştirdiyse de –önce aslan, daha sonra yılan, panter, yabandomuzu, akarsu ve en sonunda da dallı budaklı bir ağaca dönüştü– kendisini sıkı sıkıya tutan savaşçılardan kurtulmayı başaramayıp sırrı açıklamak zorunda kaldı. Proteus, Agamemnon'un

öldürüldüğünü ve Menelaos'un bir kez daha Mısır'a gidip tanrıların gönlünü almak için yüzlerce kurban sunması gerektiğini söyledi. Kehanete harfiyen uyan Menelaos, Mısır Nehri yakınlarında Agamemnon onuruna bir anıt mezar inşa eder etmez kendisini güvenle evine götürecek olan rüzgârların esmeye başladığına şahit oldu. Menelaos, yanında Helen olduğu halde Orestes'in babası Agamemnon'un intikamını aldığı gün Sparta'ya ulaşmayı başardı.[1]

b. Her ne kadar önde gelen komutanları taşımasa da Yunan donanmasının önemli bir bölümü Euboia kıyılarına çarparak parçalanıp battı. Anlatılanlara göre Nauplios, düşmanlarını tuzağa düşürmek için Kaphareos Dağı'na çıkıp burada kocaman bir ateş yakmış, bunu gören Yunanlılar da fenerin Pagasai Körfezine ait olduğunu düşünüp gemilerini sarp kayalıklara yöneltince kendi sonlarını hazırlamışlardı. Ne var ki bu ihanet Zeus'un olan biteni öğrenmesiyle Nauplios'a pahalıya patladı. Yıllar sonra Zeus, yaptığı ihanetin bir benzeriyle bizzat Nauplios'un karşılaşmasını sağlayıp onu bu şekilde cezalandırdı.[2]

c. Amphilokhos, Kalkhas ve Podaleirios'un da aralarında bulunduğu çok sayıda Yunanlı karayoluyla Kolophon'a ulaştı. Yapılan kehanette belirtildiği gibi Kalkhas burada, kendisinden daha bilge bir kâhinle karşılaştığı anda hayatını kaybetti. Bahsedilen bu kişi Apollon ile Teiresias'ın kızı Manto'nun birlikteliğinden dünyaya gelen Mopsos'tan başkası değildi. Anlatılanlara göre Mopsos'u alt etmeyi uman Kalkhas, Kolophon'da onunla karşılaştığında üzeri incir meyveleriyle dolu olan ağacı gösterip, "Sevgili meslektaşım, bana bu ağaçta kaç tane incir çıkacağını söyleyebilir mi acaba?" diye sordu. Mopsos, kabaca bir hesap yapmaktan ziyade, sezgilerini dinliyormuş gibi yapıp gözlerini kapattı ve hasmına cevabını verdi: "Tam tamına dikkatlice tartılmış on bin bir Aigina ölçeği ve bir incir!" Kalkhas, Mopsos'un elinde tuttuğu incire bakıp alaylı bir kahkaha patlattı. Ne var ki ağaç silkelenip üzerindeki incirler bir bir tartılınca Mopsos'un verdiği cevabın tamamen doğru olduğu görüldü. Bu kez söz sırası yüzünde garip bir tebessüm bulunan Mopsos'taydı: "On binlerden daha aşağı gelelim istersen sevgili meslektaşım. Şu gebe domuzu görüyor musun? Sence karnında kaç yavru var? Bunlardan kaçı erkek, kaçı dişi ve en önemlisi ne zaman doğum yapacak?"

"Hepsi erkek olmak üzere tam sekiz yavru dünyaya gelecek ve doğum da dokuz gün içinde gerçekleşecek!" diye karşılık verdi Kalkhas. Ancak kehanetini hiç düşünmeden ve doğumun gerçekleştiğinde çok uzaklarda olmayı umarak bildirmişti. "Ben aynı fikirde değilim!" dedi Mopsos, gözlerini bir kez daha kapayarak. "Bence üç yavru doğacak ve bunlardan sadece biri erkek olacak. Doğum anına gelince: O da yarın tam öğle vakti gerçekleşecek. Ne bir dakika erken ne de bir dakika geç." Mopsos yaptığı kehanette bir kez

daha haklı çıkınca Kalkhas kahrından hayatını kaybetti. Yoldaşları onu Nothium da toprağa verdiler.[3]

d. Korkak Podaleirios, nereye yerleşebileceği konusunda kâhin dostlarının yerine Delphoi Kâhini'ne başvurmaya karar vermişti. Pytho da gönülsüz ve sinirli bir ses tonuyla gökyüzü üzerine düşse bile korkmayacağı topraklara yerleşmesini öğütledi. Uzun bir düşünme faslından sonra Podaleirios, bahsedilen yerin Karia sınırları içerisindeki Syrnos olduğuna karar verdi. Zira dört yanı, bir zamanlar Atlas'ın omuzlarında yükselen dağlarla çevrili olan bu yerde gökyüzünün, düşse bile, dağın zirvelerini geçip kendisine ulaşamayacağını düşündü. İtalyanlar Podaleirios onuruna Daunia'daki Drium Dağı'nda bir anıtmezar inşa ettiler. Tapınağın doruğunu kendisine mesken tutan Kalkhas'ın hayaleti burada rüyaları yorumlayarak kehanette bulunmaya devam etti.[4]

e. Takip eden yıllar Mopsos ile Amphilokhos arasında yaşanan tartışmaya sahne oldu. Anlatılanlara göre her ikisi birlikte Kilikya'da Mallos adını verdikleri bir şehir kurmuşlardı. Ancak Amphilokhos, hükümranlığındaki Amphilokhia Argos'u terk edince Mopsos ülkenin yegane kralı haline geldi. Ne var ki Amphilokhos bir müddet sonra Argos'ta olup bitenlerden rahatsızlık duyup, eski yetkisini tekrar ele alma umuduyla geri dönmeye karar verince karşısında Mopsos'u buldu. İki önderin çekişmesinden hicap duyan Mallialılar sorunun teke tek dövüşle bir çözüme kavuşması gerektiğini ileri sürdüler. Başa baş geçen dövüşten sonra her iki lider de hayatını kaybetti. Şehir sakinleri, cenazelerinde bile birbirlerine duydukları nefret hayli aşikâr olan kralları için büyük bir tören hazırladılar. Ancak şaşılacak bir şekilde öldükten sonra her ikisinin ruhları birbirleriyle dost oldu ve birlikte kehanet yapmaya başladılar. İşlerinde o kadar ustalaştılar ki çok geçmeden tahminlerinde Apollon'un Delphoi Kâhini'ni bile geride bıraktılar. Yapılan her bir kehanet için iki bakır para gibi son derece küçük bir karşılık istenen bu merkezde sorular balmumları üzerine yazılıp bırakılıyor, insanlar merak ettikleri cevaplarına ise rüyalarında kavuşuyorlardı.[5]

f. Neoptolemos, tanrılar ve babasının ruhu anısına kurbanlar sunduktan hemen sonra hiç vakit kaybetmeden eve doğru yola çıktı. Menelaos ve İdomeneus'un yakalandığı borandan, arkadaşı Helenos'un yaptığı kehanete uyarak kurtulmayı başardı ve kısa bir süre sonra Molosia'ya ulaştı. Burada Kral Phoiniks'i öldürdükten sonra dostu Helenos'u annesi ile evlendirdi. Yeni bir başkent inşa eden Helenos böylece Molosialıların yeni kralı olurken Neoptolemos da en sonunda İolkos'u tekrar ele geçirmeyi başardı.[6] Akastos'un oğulları tarafından tahtından kovulan büyükbabası Peleus'un varisi olarak bu ülkeye kral olan Neoptolemos,[7] Helenos'un yaptığı bir kehanetle ne yazık ki umduğu mutluluğu burada bulamadı. Gemilerinin hepsini yakıp ülkenin

iç kesimlerine, Epiros sınırları içerisinde bulunan Pambrotis Gölüne kadar ilerlemesini sürdürdü. Aynı zamanda Dodona Kâhini'ne de oldukça yakın olan bu ülkede Neoptolemos, uzaktan akrabaları olduğunu öğrendiği insanlar tarafından dostça karşılandı. Burada yaşayan halk temelleri demirden ve duvarları tahtadan olan, ayrıca damlarında bezden tenteler bulunan evlerde yaşamaktaydılar. Neoptolemos bunları görür görmez Helenos'un bildirdiği kehaneti hemen hatırladı: "Eğer demirden temelleri olan tahta duvarlı ve damları bezden olan bir ev görürsen hemen yolculuğunu sona erdir ve tanrılara kurbanlar sunduktan sonra orada bir şehir inşa et!" Helenos'un öğüdünü dinleyen kral buraya yerleşti ve Andromakhe ile olan birlikteliğinden Pielos ve Pergamos adlarında iki erkek çocuğu daha oldu.

g. Yaşantısı kahramanlıklarla dolu olan Neoptolemos'un ölümü ne yazık ki bir kahramana yakışır şekilde olmadı. Paris'in kılığına girip Troya'da bulunan kendi tapınağında, babası Akhilleus'u öldürdüğü söylenen tanrı Apollon'dan gerçeği öğrenmek için Delphoi Kâhini'ne giden Neoptolemos, Pytho'nun tüm bu iddiaları reddetmesiyle çılgına döndü ve tapınağı yağmaladıktan sonra ateşe verdi. Daha sonra da Sparta'ya giderek Menelaos'un Troya Savaşı'ndan önce Hermione'yi kendisiyle evlendireceğine dair söz verdiğini, ancak genç kızın, büyükbabası Tyndareos tarafından Agamemnon'un oğlu Orestes'le evlendirildiğini iddia etti. O sıralarda ilahi bir nefretin cezasını, peşine düşen Erinylerle uğraşarak ödemek zorunda kalan Orestes, Hermione'nin kendisine verilmesinde ısrar etti. Ancak tüm karşı gelmelerine rağmen Spartalılar, Neoptolemos'un isteğini kabul ederek Hermione'yi onunla evlendirdiler. Düğün merasimi de Sparta'da gerçekleşti. Ne yazık ki kısa süre sonra kısır olduğu ortaya çıkan Hermione'yi Sparta'da bırakan Neoptolemos, tekrar Delphoi'ye, dumanların hâlâ yükseldiği ve tanrı Apollon'un yeniden inşa etmeye karar verdiği tapınağa gidip ondan akıl almaya karar verdi.

h. Neoptolemos'a burada, tanrı Apollon'un gönlünü almak için kurbanlar sunması gerektiği söylendiğinde kral hemen işe koyuldu. Ne var ki tam bu sırada Orestes de tapınakta bulunmaktaydı. Sevgilisini elinden alan rakibini öldürmeyi kafasına koyan Orestes, bu düşüncesini tam gerçekleştirmek üzereydi ki, Neoptolemos'un aynı gün ama bir başkasının elinden hayatını kaybedeceğini önceden gören Apollon bunu engellemeyi başardı. O günlerde tanrıya kurban olarak sunulan adak etlerinin hepsinin tapınakta bulunan rahiplere verilmesi adettendi. Ne var ki Neoptolemos, az önce kurban ettiği öküzlerin etlerinin gözleri önünde, başkaları tarafından götürülmesine dayanamayıp rahipleri engellemeye çalıştı. Olan biteni gören Pytho da adamlarına emir vererek, "Durmadan sorun çıkaran Akhilleus'un oğlunun artık ölüm vakti geldiğini" bildirdi. Bunun üzerine aslen Phokisli olan Makhaireus adındaki bir rahip adakların kurban edildiği bıçakla Neoptolemos'u öldürdü.

"Cesedi, yeni tapınağın eşiğine gömün" diye emir verdi Pytho. "Hayattayken cesur bir savaşçıydı ve ruhu tapınağı, gelebilecek her türlü saldırıya karşı koruyacaktır. Eğer Apollon'a ettiği pişmanlık yemininde gerçekten samimiyse, bırakalım da kendisi gibi kahramanlara sunulan kurban ritüellerini yönetme ayrıcalığına kavuşsun."

Bununla beraber bazı yazarlar bizzat Orestes'in cinayetin işlenmesine ön ayak olduğunu ileri sürerler.[8]

i. Tüm bunlar yaşanırken Atina'ya, evine dönüş yolculuğunu gerçekleştiren Demophon, Trakya'ya uğramış ve burada Bisaltialı bir prenses olan Phyllis kendisine âşık olmuştu. Çok geçmeden genç kız ile hayatını birleştiren Demophon, yeni kral ilan edildi. Ne var ki bir süre sonra Trakya'dan sıkılan ve yolculuğuna kaldığı yerden devam etmek isteyen Demophon'un bu kararı karşısında Phyllis'in yakarışları hiçbir işe yaramadı. "Atina'ya gidip on bir yıl önce ayrıldığım annemi görmeliyim" dedi Demophon eşine. "Tüm bunları tahta geçmeden önce düşünmeliydin" karşılığını verdi kraliçe de gözyaşlarına boğularak. "Tahtını terk edip birkaç aylığına bile olsa ülkeden ayrılman yasalarımıza da uygun değil." Bunun üzerine Demophon Olympos'ta bulunan tanrıların hepsi üzerine yemin ederek aynı yıl içerisinde geri döneceğine dair eşine söz verdi. Ancak Phyllis, bunun bir yalan ve aldatmacadan ibaret olduğunun farkındaydı. Kocasına Enneodos adı verilen limana kadar eşlik eden kraliçe, uğurlamadan önce Demophon'a küçük bir kutu vererek, "Bu sihirli bir kutu!" dedi. "Onu yalnızca artık eve dönme umudunu tamamen yitirdiğinde açmalısın."

j. Demophon'un Atina'ya gitmeye hiç mi hiç niyeti yoktu aslında. Gemisini bir süre sonra güneydoğuya yönlendirdi ve Kıbrıs'a ulaşarak oraya yerleşti. Öte yandan kocasının gidişinin üzerinden tam bir yıl geçen Phyllis, onu Tanrıça Rhea adına lanetleyerek içtiği zehirle hayatına son verdi. Kraliçenin intihar ettiği saatlerde, Demophon da kutuyu açmak için içindeki meraka yenik düşüyordu. Kral her şeyi bir kenara koyup kutuyu açtığında, gördükleri, –Tanrı bilir içinde ne vardı?– onun aklını yitirip delirmesine yetti de arttı. Alelâcele atına binip büyük bir panikle dörtnala koşturmaya başlayan kral, bir müddet sonra elindeki kılıç olduğu halde kendisini atın üzerinde tutamayınca yere düştü. Ne var ki bu arada elindeki kılıç da yere fırlamış ve Demophon da onun üzerine kapaklanmıştı. Bu şekilde ağır yaralanan kral, bir müddet sora hayatını kaybetti.

Phyllis adında bir başka Trakyalı prensesi konu alan bir hikâye daha rivayet edilir. Buna göre genç kadın Demophon'un kardeşi Akamas'a kalbini kaptırmış, ancak Troya dönüşünde yakalandığı fırtınada mahsur kalıp evine dönmekte geciken sevgilisinin hasretine daha fazla dayanamayıp kederinden hayatını kaybetmişti. Phyllis'in durumuna acıyan tanrılar da onu bir badem

ağacına çevirdiler. Aynı adı taşıyan bu iki prenses sıklıkla birbirine karıştırılmaktadır.[9]

k. Diomedes de Agamemnon ve diğerleri gibi Aphrodite'in gazabına uğramaktan kurtulamadı. İlk olarak bindiği gemi Lykia kıyılarında parçalanıp battı. Hayatını kurtarmasına rağmen bu kez de kendisini Ares'e kurban olarak sunmayı kafasına koyan Kral Lykos'a esir düştü. Tam bu sırada Kallirhoe adındaki bir prensesin yardımlarıyla oradan kaçmayı başarıp Argos'a geldi. Ancak Argos'ta da felaketler onun yakasını bir türlü bırakmadı. Nauplios'un zina yapmaya teşvik ettiği eşi Aigialeia'nın Kometes ya da bazılarının dediği gibi Hippolytos'la gizli bir ilişki yaşadığını öğrendi. Bunun üzerine ülkesini terk edip Korinth'e giden Diomedes, büyükbabası Oineus'un, çıkan isyanlarla başının dertte olduğunu öğrendi. Hiç vakit kaybetmeden Aitolia'ya doğru yelken açan kral, büyükbabasının tekrar tahta geçmesini sağladı. Tüm bu anlatılanlara karşın bazı yazarlar Diomedes'in Troya Savaşı başlamadan çok önceleri, Epigonların Thebai'ye yaptığı başarılı seferin hemen sonrasında Argos'u terk etmeye zorlandığını ve o tarihten sonra da tahtını geri alabilmesi için Agamemnon'un kendisine yardım ettiğini ileri sürerler.[10] Hayatının geri kalan kısmını İtalya sınırları içerisinde bulunan Daunia'da geçiren Diomedes, burada Kral Daunos'un kızı Euippe ile evlenip, başta Brundisium olmak üzere hepsi de birer güzel birçok şehir inşa etti. Belki de sırf bu yüzden Kral Daunos, yaşlı biri haline geldiğinde kapıldığı kıskançlık duygusuyla onu öldürmüş ve şimdilerde Diomedan adı verilen adalardan birine gömmüştü. Bununla birlikte bir başka hikâyeye göre ise Diomedes tanrısal bir sihirle aniden ortadan kaybolmuş, yakın dostları ise bugün bile bahsedilen adalarda yuva yapan zararsız ve erdemli kuşlara dönüştürülmüştü. Diomedes'e ait olan altın zırh, Atinalı rahipler tarafından Apulia Lukeria'da koruma altına alınırken, cesur savaşçıya başta Venetia olmak üzere tüm güney İtalya'da tanrısal payeler verilip ve onuruna ibadetler düzenlenmekteydi.[11]

l. Nauplios yalnızca Diomedes'in eşini baştan çıkarılmasına neden olmamış, aynı zamanda İdomeneus'un eşi Meda'nın da aklına girerek onun başkalarıyla zina yapmasını sağlamıştı. Meda kocasının kendisini aldattığını öğrenir öğrenmez Leukos'la birlikte oldu. Ne var ki Leukos çok geçmeden kraliçeyle birlikte İdomeneus'un kızı Kleisithyra'yı da saraydan kovarak onları sığındıkları tapınakta öldürdü. Bununla da yetinmeyip on şehrin halkını krallarına karşı kışkırtarak kendisine bağlayıp tahta geçti. Tüm bunlar yaşanırken, İdomeneus Girit'e doğru yol aldığı sırada korkunç bir fırtınaya yakalanmış ve karaya çıkar çıkmaz karşılaşacağı ilk kişiyi tanrı Poseidon'a kurban olarak sunmaya yemin etmişti. Ne var ki bu talihsiz kişi kralın öz oğlu ya da bazılarının ileri sürdüğü gibi öz kızından başka biri olmayacaktı. Ancak tam bu sırada ülkeyi kasıp kavuran bir veba salgını İdomeneus'un ölümcül bir

günah işlemesine engel oldu ve kurban etme ritüeli salgın yüzünden gerçekleşmedi. Fakat ülkenin içine düştüğü bu felaket Leukos'a büyük bir fırsat tanıdı ve bu sayede kolayca İdomeneus'u ülkeden kovmayı başardı. Bir Sallentine bölgesi olan Kalabria'ya giden İdomeneus da geri kalan günlerini burada geçirmek zorunda kaldı.[12]

m. Yunanlıların çok azı evlerine dönmeyi başardı başarmasına ama bu seferde ülkelerinde baş gösteren sorunlarla uğraşmak zorunda kaldılar. Bunlardan biri olan Philoktetes, Tesalya sınırları içerisinde bulunan Meliboia'dan, çıkan isyanlar sonucu ayrılmak zorunda kaldı. Hayatını kurtarmak için kaçtığı İtalya'nın güney taraflarında Petelia ve Kroton yakınlarındaki Krimissa adlı şehirleri kuran Philoktetes, adamlarından bir kısmını Sicilya sınırları içerisinde bulunan Aigesta'ya göndererek Kral Aigestes'e yardım elini uzattı. Meşhur yayını Krimissa'da Endişeli Apollon Tapınağı'na adadı. Hayatını kaybettikten sonra da Syrabis Nehri yakınlarında bir yere gömüldü.[13]

n. Aksi yönde esen rüzgârlar Guneus'u Libya'daki Kynips Nehrine sürükledi ve Yunanlı savaşçı da burayı kendisine mesken tuttu. Pheidippos, yanında Koanlar olduğu halde ilk olarak Andros'a, daha sonra da, Agepenor'un da bir zamanlar gelip yerleştiği Kıbrıs'a gitti. Menesthios'a gelince; o da Atina'daki tahtını geri alamadı, buna karşın Melos'un boşalttığı tahta geçmeyi kabul etti. Ancak bazı yazarlar onun Troya'da hayatını kaybettiğini ileri sürerler. Elpenor'un emri altındaki askerler gemilerinin batmasıyla Epiros kıyılarına çıkarak Apollonia'ya yerleşirken, Protesilaos'unkiler ise Trakya sınırları içerisindeki Pellene yakınlarında bulunan Khersonese'yi istila etti. Tlepolemos'un Rodoslu askerleri de İberia adalarından birini ele geçirdi. Bunlardan bazıları daha sonra adayı terk ederek tekrar batıya, İtalya'ya döndüler. Burada barbar bir halk olan Lukanialılar ile giriştikleri savaşı Philoktetes'in yardımlarıyla kazandılar. Odysseus'un eve dönüş macerasını konu alan hikâye ise şimdilerde yirmi dört gecelik bir Homeros anlatımı halini almıştır.

o. Kendisini tanrılara her zaman adil, sağgörülü, cömert, saygılı ve kibar biri olarak kabul ettiren Nestor, koskoca Yunan ordusundan evine sağ salim dönmeyi başaran tek kişi oldu. Ülkesi Pylos'da hayatının son günlerine kadar hiçbir sorunla ya da savaşla uğraşmak zorunda kalmadı. Hepsi de birbirinden yiğit birçok oğlu oldu. Zira, kaderi bizzat Zeus'un kararıyla belirlenmişti.[15]

1. Apollodoros: *Epitome* vi. 1; Homeros: *Odysseia* iii. 130 ve iv. 77-592; Hagias, Proklos'un alıntısı (*Greek Epic Fragments* 53, ed. Kinkel).
2. Apollodoros: ii. 1. 5 ve *Epitome* vi. 11; Euripides: *Helen* 766 ve 1126; Hyginus: *Fabula* 116; Servius – Vergilius: *Aeneis* xi. 260.
3. Apollodoros: *Epitome* vi. 2-4; Strabon: xiv. 1. 27, Hesiodos, Sophokles ve Pherekydes'ten alıntılar; Tzetzes: *On Lycophron* 427 ve 980.
4. Apollodoros: *Epitome* vi. 18; Pausanias: iii. 26. 7; Byzantiumlu Stephanos – Syrna: Strabon: vi. 3. 9; Tzetzes: *On Lycophron* 1047.

5. Apollodoros: iii. 7. 7 ve *Epitome* vi. 19; Tzetzes: *On Lycophron* 440-42; Strabon: xiv. 5. 16; Pausanias: i. 34. 3; Lukianos: *Aleksandros* 19; Plutarkhos: *Why the Oracles Are Silent* 45; Cicero: *De Divitatione* i. 40. 88; Dio Cassius: lxxii. 7.
6. Apollodoros: *Epitome* vi. 12 ve 13; Hagias: *a.g.e.*; Servius – Vergilius: *Aeneis* ii. 166; Kritik – Homeros: *Odysseia* iii. 188.
7. Diktys Kretensis: vi. 7-9.
8. Homeros: *Odysseia* iv. 1-9; Apollodoros: *Epitome* vi. 13-14; Euripides: *Andromakhe* 891-1085 ve *Orestes* 1649; Hyginus: *Fabula* 123; Eustathios – Homeros: *Odysseia* iv. 3; Kritik – Euripides: *Andromakhe* 32 ve 51; Ovidius: *Heroides* viii. 31; *Fragments of Sophocles* ii. 441, ed. Pearson; Pausanias: x. 7. 1 ve x. 24. 4-5; Pindaros: *Nemea* vii. 50-70; Vergilius: *Aeneis* iii. 330; Strabon: ix. 3. 9.
9. Apollodoros: *Epitome* v. 16; Tzetzes: *On Lycophron* 495; Lukianos: *On The Dance* 40; Hyginus: *Fabula* 59; Servius – Vergilius: *Bucolica* v. 10.
10. Plutarkhos: *Bioi Paralleloi* 23; Diktys Kretensis: vi. 2; Tzetzes: *On Lycophron* 609; Servius – Vergilius: *Aeneis* viii. 9; Hyginus: *Fabula* 175; Apollodoros: i. 8. 6; Pausanias: iii. 25. 2.
11. Pausanias: i. 11; Servius – Vergilius: *Aeneis* viii. 9 ve xi. 146; Tzetzes: *On Lycophron* 602 ve 618; Strabon: vi. 3. 8-9; Kritik – Pindaros: *Nemea* x. 12; Skylaks: 6.
12. Apollodoros: *Epitome* vi. 10; Tzetzes: *On Lycophron* 384-6; Servius – Vergilius: *Aeneis* iii. 121 ve xi. 264; *First Vatican Mythographer*: 210; Vergilius: *Aeneis* 121 ve 400.
13. Tzetzes: *On Lycophron* 911, Apollodors'un *Epitome*'sinden alıntı; Homeros: *İlyada* ii. 717; Strabon: vi. 1. 3; Aristoteles: *Mirabilia* 107.
14. Tzetzes: *On Lycophron* 911; Pausanias: i. 17. 6.
15. Homeros: *Odysseia* iv. 209; Pausanias: iv. 3. 4; Hyginus: *Fabula* 10.

*

1. Aşk Tanrıçası olarak Helen'in Paris tarafından kaçırılmasını desteklediği ve buna arka çıktığı için mitologlar Aphrodite'i Yunanlılarla karşı karşıya getirmiştir. Buna karşın Tanrıça aynı zamanda, Poseidon'un yönetimi altında bulunan ticari konfederasyonun yıkılması için Troyalıların başvurduğu Deniz Tanrıçası kimliğini de taşımaktaydı. Ayrıca zafer kazanan Yunanlıların evlerine sağ salim dönmelerini engelleyen ve Athena ile Poseidon tarafından gönderildiğine inanılan fırtınalar da çok büyük bir olasılıkla ilk olarak Aphrodite'e atfedilmişti. İntikamın bu şekilde alınması İtalya, Libya, Kıbrıs ve daha birçok ülkedeki devasa şehirlerin, Dor istilası nedeniyle Yunanistan'dan göç etmek zorunda kalan mültecilerden ziyade Troya dönüşünde gemileri fırtınada kaybolan kahramanlar tarafından kurulduğu iddiasını gündeme getirmiştir.

2. Genç bir savaşçının cesedinin tapınak eşiğinin altına gömülmesi oldukça sık karşılaşılan bir gelenekti. Ayrıca, Neoptolemos'un Delphoi'deki eski tapınağı yakıp yıktığı göz önünde bulundurulduğunda, harabeler üzerinde yeni bir tapınağın inşa edilmesinden önce Pytho'nun onu kurban olarak seçmesi oldukça doğal bir durumdur. Eşiğin Neoptolemos'tan önceki bekçileri ise Agamedes ve Trophonios'du.

3. Demophon'a verilen kutudaki gizemli nesneyi kutsayan Rhea'nın, aynı zamanda Pandora adıyla da tanınması nedeniyle, söz konusu efsane, Epimetheus'un eşi Pandora'nın içi her türlü belayla dolu olan kutuyu açışını konu alan hikâyenin eski bir versiyonu olabilir. Her iki anlatım da düşünülenin aksine kadınların gizemli doğalarına burnunu sokan erkeklere yapılan bir uyarı niteliğindedir. "Mopsos" MÖ 8. yüzyılda Kilikia'da kullanılan bir kraliyet unvanıydı.

4. Diomedes'e bağlı olan askerlerin dönüştürüldüğü kuşların "erdemli" canlılar olarak tasvir edilmesinin nedeni, oldukça belirgin bir şekilde onları, vahşi doğaları ile tanınan hemcinsleri Sirenlerden ayırmak içindir.

5. Maiandros ("insan arayan") da bir zamanlar İdomeneus'un yaptığı yemine benzer bir adakta bulunmuş ve Cennet'in Kraliçesine, Pessinos'u ele geçirdiğinde kendisini ilk tebrik edeni öldüreceğini vaat etmişti. Ne yazık ki İdomeneus'un yaşadığı talihsizliğe benzer bir şekilde bu kişi öz oğlu Arkhelaos ("insanların efendisi") çıkmış, Maiandros da çaresiz oğlunu öldürdükten sonra kederinden nehre atlayarak intihar etmişti (Plutarkhos: *On Rivers* ix. 1). Aynı efsanenin daha tanıdık bir versiyonunu, savaşta galip gelmesi halinde öz kızını yakarak Yehova'ya kurban edeceğine ant içen Yiftah'ın hikâyesinin konu edildiği Hâkimlerde (xi. 30)'de bulmak mümkündür. Söz konusu bu varyantlar İdomeneus'un, Deniz Tanrısı Poseidon'dan ziyade Tanrıça Aphrodite'e erkek bir kurban adadığı anlamına gelir. Zira, Maiandros kurbanını Cennet'in Kraliçesine sunarken, aynı şekilde Yiftah da öz kızını hiç şüphesiz, kendisi için kutsal sayılan Yudaia dağlarında benzer adaklar kabul eden Anatha'ya kurban etmiştir. Görünen o ki, kazanılan zaferin ardından tanrılara duyulan minnettarlığın bir göstergesi olarak veliaht prensin kurban edilmesi bir zamanlar oldukça sık karşılaşılan bir gelenekti. Micmash yakınlarında elde edilen zaferin hemen ardından Jonathan da babası, Kral Saul tarafından tam kurban edilmek üzereyken, halkın tepkisi üzerine ritüeli gerçekleştirememişti. Ancak İdomeneus'un durumuna benzer olarak Abraham'ın Moriah Dağı'nda ya da Athamas'ın Laphystion Dağı'nda yapmaya niyetlendiği kurban seremonilerinin çeşitli nedenlerden dolayı bir türlü gerçekleştirilememesi Cennet'in, bu gelenekten artık hoşnut olmadığı şeklindeki bir uyarısı niteliğindedir. Yiftah'ın hikâyesinde olduğu gibi ya da Birinci Vatikan Mitoloğunun aktardığı şekliyle İdomeneus'un ettiği yeminde karşılaştığımız duruma benzer bir şekilde kurban olarak prensin bir prensesle değiştirilmesi, kahramanlık destanlarına gösterilen anaerkil karşıtı tepkinin bir karakteristiği niteliğini taşır.

6. Menelaos'un uzun bir süre Güney Akdeniz'de dolaşıp durması, koloni kurma çabası içerisinde olan Akhaların gerçekleştirdiği girişimler ve saldırıları gözler önüne serer. İlk Lydia tarihçilerinden olan Ksanthos'a göre bir

Phoinikia şehri olan Askalon, Pelops'un kardeşi ve dolayısıyla Menelaos'un atası olan Askalos ("yekesiz") tarafından kurulmuştur. Aynı şekilde Yeşu MÖ 13. yüzyılda Kenan'ı istila ettiğinde, Givon halkı (bir Septuagint metninde karşılaştığımız ve Astu Achaivon, "Akhaların şehri" anlamına gelen Agavon kelimesinin bir versiyonudur), Yunan geleneklerinde karşılaştığımız bir üslupla Yeşu'ya sığınarak kendilerinin Kenan yerlileri olmadığını, tam aksine Hiviteler, bir başka deyişle uzak denizlerden buraya gelen Akhalar olduklarını itiraf etmişlerdi. Buna karşılık Yeşu da onları, kutsal koruların koruyucusu ve kutsal suyun taşıyıcıları olarak tanımayı kabul etmiştir (*Yeşu* ix). Şiirin dokuzuncu dizesinden anlaşıldığı kadarıyla Givon halkı Yeşu'ya, bir zamanlar Abraham'ın insanlarının yanı sıra Akhaların da mensup olduğu ve Knossoslu Minos tarafından yönetilen tarihi çağlara ait Keftiu deniz birliğini hatırlatmıştır. Hyksos kralları ile Delta'nın içlerine kadar gelen Abraham, kız kardeşi Sarah'ı, Pharos'un Knossoslu lideri –takip eden devirlerde de konfederasyonun ticari merkezinin şefi anlamına gelen– "Firavun" ile evlendirmişti. Ne var ki Menelaos'un tarih sahnesine çıktığı çağlarda Knossos çoktan yerle bir edilmiş; konfederasyona mensup olan birlikler birer korsan hüviyetine girmiş ve Piari Savaşında (MÖ 1229) Mısırlılar tarafından bozguna uğratılmıştı. "Onları birer yaban kuşu gibi tuzağa düşürdüm. Bozguna uğradılar. Şimdi, gemileri ve bütün mallarını denize terk ettikten sonra sahilde sere serpe yatıyorlar." Ayrıca Pharos, söz konusu tarihlerde eski dünyanın en önemli limanı olmaktan çıkmış ve bir denizaltı kazasıyla liman olma özelliğini tamamen yitirdikten sonra fokların yavrulama mevsiminde uğradıkları bir yer haline gelmişti. Klasik Çağ'ın başlarında dış ticaret rotası, bir Milesia entrepotu olan Naukratis'ten geçmekteydi.

7. Menelaos'un Proteus'a karşı verdiği mücadele, oldukça yaygın olan efsanenin özgün halini yitirmiş bir versiyonundan ibarettir. Buna göre Fok Tanrıçası Thetis, Proteus adı verilerek erilleştirilmiş ve Menelaos da pusuya yattığı düşmanın üzerindeki fok derisinin çıkarmasını beklemek yerine, Peleus'un yaptığı gibi ona şehvetle sarılmıştır. Tüm bunları yaparken de fok derisine saklanma ihtiyacını duymuş ve üç adamını yardıma çağırdıktan sonra tanrıdan peşinde olduğu kehaneti öğrenmesini bilmiştir. Proteus da, Peleus tarafından yakalanan Thetis'in ya da Pharos'la ilişkilendirilen Dionysos-Zagreus'un Titanların saldırısına maruz kaldığında yaptığı gibi saldırıya uğrar uğramaz hemen kılık değiştirme yoluna gitmiştir. Proteus'un girdiği kılıkların Homeros tarafından yapılan listesi, iki ya da üç mevsimsel sıranın birbirine girmesi nedeniyle oldukça karışıktır. Aslan ve yabandomuzu bilindiği üzere iki mevsimli yılın sembolleriydi. Aynı şekilde boğa, aslan ve su yılanı ise üç mevsimli yılın temsilcileriydi. Panter, Dionysos için kutsal bir hayvan sayılırken, Periklymenos'un konu edildiği hikâyede de karşılaştığımız "yap-

raklı ağaç" ise muhtemelen ayların kutsal ağaçlarını sembolize etmekteydi. Proteus'un yaşadığı transformasyonlar nükte dolu bir roman vasfı taşımasına rağmen, ilahi bağlama uygun olmayan kavramlardır. Buna karşın hikâyenin özgün halinde, sekiz yıllık bir hükümranlık süresinden ve Giritlilerin gerçekleştirdiği gibi geleneksel olarak naibin öldürülmesinden sonra eğer Menelaos, Mısır Nehri yakınlarına yerleşen bir kavmin kâhin kahramanı ayrıcalığını kazandıysa söz konusu değişimler ancak bu şekilde bir anlam ifade eder.

170.
ODYSSEUS'UN YOLCULUKLARI

Troya'dan ayrıldığında, İthaka'ya ancak on yıl sürecek olan bir yolculuktan sonra dönebileceğinden emin olan Odysseus, ilk olarak Kikonia İsmaros'a demir attı ve çok geçmeden de şehri ele geçirdi. İstila sırasında, kendisine birkaç kavanoz dolusu tatlı şarap ikram eden Apollon'un rahibi Mato dışında şehirde bulunan herkesi kılıçtan geçirdi. Ne var ki bir müddet sonra ülkenin iç kısımlarında yaşayan Kikonialılar, şehirden simsiyah dumanların yükseldiğini görünce hiç vakit kaybetmeden, o sırada sahilde şarap içerek zaferlerini kutlamakta olan Yunanlıların üzerine saldırıp, farklı yönlere doğru püskürtmeyi başardı. Ağır kayıplar veren Odysseus, adamlarına tekrar gemilerine binme emri verdiğinde donanmadaki gemiler kuzeydoğudan esmeye başlayan kuvvetli rüzgâra kapılarak Ege Denizi'nin karşı tarafına, Kythera'ya doğru yol almaya başladı.[1] Yolculuğun dördüncü gününde havanın aldatıcı sakinliğine güvenen Odysseus, Malea Burnu'ndan dolaşıp kuzeye, İthaka'ya doğru yol almaya çalıştıysa da, eskisinden daha şiddetli esmeye başlayan rüzgâr karşısında bu teşebbüsünde başarılı olamadı. Bu defa tam dokuz gün süren sefalet ve tehlikeyle dolu yolculuktan sonra Lotus-yiyenlerin yaşadığı Libya Burnuna yaklaşmakta olduğunu gördü. Safran renginde ve hemen hemen bir fasulye büyüklüğünde çekirdeksiz bir meyve olan lotus, üzüm gibi tatlı ve salkımlar halinde yetişmekteydi. Buna karşın bu meyveyi tadanlar, geldikleri ya da doğdukları ülkeler hakkındaki her şeyi bir anda unutuveriyorlardı. Anlatılanların aksine bazı gezginler bahsedilen meyveyi, keskin (elma) tatta bir tür şarabın elde edildiği bir çeşit elma şeklinde tasvir etmekteydi. Su almak için kıyıya çıkan Odysseus, üç adamını ülke sakinleri hakkında bilgi edinmek için yolladı. Ne var ki bu kişiler yerli halkın kendilerine ikram ettiği lotusu tadar tatmaz nereden ve ne amaçla geldiklerini tamamen unuttular. Bir süre bekledikten sonra adamlarından haber alamayan Odysseus he-

men bir kurtarma birliği oluşturarak onları aramaya başladı. Bu sırada meyveyi yemek için kendisi de dayanılmaz bir istek duyduysa da buna karşı koymasını bilip onlara dokunmadı. Bir müddet sonra kayıplar bulundu ve zincirlenerek kontrol altına alındı. Odysseus ve adamlarını taşıyan gemi vakit kaybetmeden sessiz sedasız oradan uzaklaştı.[2]

b. Odysseus ve yanındakiler daha sonra sadece sayısız keçinin yaşadığı, ormanlarla kaplı ve son derece verimli olan bir adaya ulaştı. Keçilerden birkaçını avlayarak bol bol erzak tedarik ettiler. Odysseus, biri dışında donanmadaki gemilerin tümünü bu adaya çıkarttı; daha sonra da ona binip karşı kıyıyı araştırmak için yola çıktı. Geldiği bu ada korkunç ve vahşi devler olan Kyklopalara aitti ve adını da alınlarında kocaman gözleri bulunan bu yaratıklardan almıştı. Bir zamanlar Zeus'un emri altında çalışan atalarının icra ettiği metal işleme sanatından tamamen bihaber olan ve artık birbirlerinden çok uzaklarda yaşayan bu canavarlar, medeniyetten de bir o kadar habersizdiler. Yasaları, meclisleri, gemileri, pazar yerleri yoktu. Çiftçilik yapmaktan acizdiler. Dik kayalıkların yükseldiği tepelerde birbirlerinden ayrı kapkaranlık mağaralarda yaşamaktaydılar. Ağzında uzun bir defne ağacının bulunduğu ve etrafı tamamen kayalıklarla kaplı bir mağara ile karşılaşan Odysseus ile adamları buranın bir deve ait olduğundan habersiz içeri girdiler. Kyklopalardan Polyphemos adını taşıyan bu dev yaratık, Deniz Tanrısı Poseidon ile insan eti yemekten büyük haz duyan Nympha Thoosa'nın birlikteliğinden dünyaya gelmişti. Yunanlılar kendilerini evlerindeymiş gibi rahat hissedip bir müddet sonra mağaranın ortasına kocaman bir ateş yakarak, mağaranın arka taraflarında etrafı çitle çevrelenmiş olan ağılda buldukları oğlaklardan birkaçını kızarttıktan sonra afiyetle yediler. Ziyafet, duvarda asılı buldukları sepetlerdeki lezzetli peynirlerle devam etti. Ancak hava kararıp akşam olunca mağaranın gerçek sahibi, Polyphemos kapıda beliriverdi. Davetsiz konukları olduğundan habersiz sürülerini mağaranın içine sokup girişe de devasa bir kaya koydu. Öyle ki yirmi öküzün aynı anda çekmesiyle bile yerinden kımıldayacak büyüklükte bir kayaydı bu. Dinlenmeye çekilmeden önce koyun ve keçilerini sağmayı da ihmal etmedi. En sonunda kovasından başını kaldırdığında Odysseus ve arkadaşlarının ocağın başına kurulduklarını fark etti. Fark eder etmez de davetsiz konuklarına kendi mağarasında ne işleri olduğunu büyük bir öfkeyle sordu. "Bizler" dedi Odysseus, "Troya'yı fethettikten sonra evlerimize dönmeye çalışan Yunanlılarız. Lütfen tanrılara karşı yükümlülüğünüzü hatırlayıp bizi dostça konuk edin." Polyphemos bu ricaya cevap olarak kulakları sağır edecek bir inlemeyle iki denizciyi bacaklarından yakalayıp yere öyle bir vurdu ki zavallı adamların kafaları paramparça olup dağıldı. Bununla da yetinmeyen dev, aslanların yemeye koyuldukları leşler

üzerindeyken çıkardıkları seslere benzer bir şekilde hırlayarak talihsiz savaşçıların cansız bedenlerini kemiklerine varıncaya kadar midesine indirdi.

c. Tüm bunlar olurken Odysseus, arkadaşlarının intikamını almak için bir anda harekete geçip ona cesurca karşı koymayı düşündüyse de, mağaranın girişindeki kayayı sadece devin yerinden oynatabileceğini hatırlayıp bu düşüncesinden vazgeçti. Tüm geceyi başını ellerinin arasına alıp, kaçmak için bir plan yapmakla geçirdi. Bu sırada Polyphemos vahşice bağırışlarına devam etmekteydi. Sabah olduğunda dev, kahvaltı için denizcilerden ikisini daha yere vurup parçaladıktan sonra midesine indirdi. Daha sonra da otlatmak için sürüyü mağaradan dışarı çıkarıp girişe aynı taşı tekrar bıraktı. Bu sırada Odysseus yeşil bir zeytin dalı ele geçirip bir ucunu keskinleştirdikten sonra ateşe tutarak sertleştirmiş ve hayvan gübresinin içine koyarak onu saklamıştı. Akşam olduğunda Polyphemos akşam yemeği için Yunanlılardan ikisini daha öldürüp yedi. Durumun gittikçe kötüye gittiğini gören Odysseus, bunun üzerine Kikonia İsmaros'da kendisine Maro'nun verdiği ve bir şans eseri adaya beraberinde getirdiği şarabı canavara kibar bir dille ikram etti. Hayatında yağlı sütten daha ağır hiçbir içkiyle tanışık olmayan Polyphemos büyük bir keyifle ilk tulumu bitirip ikincisini istedi. Daha sonra da Odysseus'a dönerek ona ismini sordu. "Adım Oudeis" dedi Odysseus. "Daha doğrusu dostlarım beni kısaca bu isimle çağırırlar." "Hiç kimse" anlamına gelen Oudeis'in onun gerçek ismi olduğunu sanan dev, içkiyi kana kana içtikten sonra Yunanlı savaşçıya dönerek, "Gösterdiğin cömertlikten dolayı seni en son yiyeceğim, sevgili dostum" diye söz verdi.

d. Yaratık, su karıştırılmamış şarabın etkisiyle bir müddet sonra uykuya dalar dalmaz Odysseus, geri kalan yoldaşlarıyla beraber gübrenin içine sakladığı dalı yerinden çıkartıp bir ucunu köz halindeki ateşe koyup iyice kavurdu ve daha sonra da o sırada uyumakta olan devin gözüne kuvvetlice bastırdı. Kızgın bir demirin tahtaya sokulmasına benzer bir ses çıktı ortaya. Çok geçmeden Polyphemos iliklerine kadar işleyen acıyla kendine geldi ve yeri göğü inleten bir nara fırlattı. Öyle ki sesine diğer Kyklopalar uyanıp hemen kardeşlerinin yardımına koştular.

"Gözümü oydular" dedi Polyphemos, Kyklopalara. "Dayanılmaz bir acı duyuyorum. Bunu yapan da Oudeis'in ta kendisi."

"Zavallı yaratık" dedi diğerleri, Oudeis ismini duyar duymaz. "Eğer dediğin gibi bu suçu hiç kimse işlememişse, aklını kaybetmiş ya da hayal görüyor olmalısın. Babamız Poseidon'a, senin derdine deva bulması için dua et ve şu inlemeyi de kes artık!"

Diğer Kyklopalar söylene söylene oradan ayrılırken, Polyphemos tekrar mağarasına gidip girişteki devasa kayayı kaldırdıktan sonra içeri girdi. Bir yandan da kaçmaya çalışacaklarını düşündüğü geri kalan Yunanlı savaşçıla-

rı el yordamıyla aramaya koyuldu. Ancak böyle bir durumla karşılaşacağını önceden tahmin eden Odysseus bir koçun karnına saklandı ve sırayla diğer arkadaşlarını da, büyüklükleriyle orantılı olarak koçların karınları altına koyarak onlara beklemelerini söyledi. Kendisi de sürünün lideri, aynı zamanda da en irisi olan koçun altına saklanıp el ve ayak parmakları üzerinde ilerleyerek yürüdü ve sürünün içindeki yerini aldı.

e. Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte Polyphemos girişteki kayayı kaldırarak sürülerini otlatmaya çıkardı. Ancak elleriyle tek tek hayvanları yoklayarak bu şekilde Yunanlıların kaçmasına engel olmayı da ihmal etmedi. Sıra tam Odysseus'un altına gizlendiği koça gelmişti ki Polyphemos bir an durakladı ve "Bugün niye her zaman ki gibi en önde gitmiyorsun? Yoksa başıma gelen felaketten dolayı bana acıyor musun?" diyerek ona sitem etti. Ancak bir müddet sonra onun da diğerleri gibi mağaradan çıkmasına izin verdi.

f. Bu şekilde mağaranın dışına çıkmayı başaran Odysseus bir yandan arkadaşlarını kurtarırken, diğer yandan da sürüdeki en semiz hayvanları önüne katıp gemiye çıkartmayı ihmal etmedi. Adamların her biri hiç vakit kaybetmeden küreklere sarılıp gemiyi hareket ettirdi ve bir müddet sonra Odysseus ve yanındakiler unutamayacakları bir serüven yaşadıkları adadan ayrıldılar. Odysseus, Polyphemos'tan oldukça uzak bir yere gelindiğinde, devasa yaratığa alaylı bir şekilde elveda demeyi de unutmadı. Polyphemos da fırlattığı kocaman kayalarla ona karşılık vermeye çalıştı çalışmasına ama menzilinden çıkan gemiye ulaştıramadı. Ancak kayalardan çıkan dev dalgalar neredeyse onu batırıyordu. Odysseus, bu nafile saldırıya gülerek karşılık verdi ve avazı çıktığı kadar bağırarak, "Seni kör edenin kim olduğunu sorarlarsa onlara gerçek adımın Oudeis değil, İthakalı Odysseus olduğunu söyle!" diye haykırdı. Polyphemos'un öfkesi bunları duyar duymaz daha da arttı ve babası Poseidon'a seslenerek, "Ola ki düşmanım evine dönmeyi başarırsa, yolculuğu yıllar alsın. Tüm yoldaşlarını kaybetmiş, acınacak bir halde ve yabancı bir gemide yolculuğu son bulsun. Evine, eşiğine basar basmaz da bir yığın sorunla, dertle karşılaşsın!" diye dua etti. Duasını bitirir bitirmez de eline, önceki fırlattıklarından daha büyük bir kaya alıp gemiye doğru fırlattı. Geminin kıç kısmına isabet etmesine ramak kalan bu kayanın çıkardığı dev dalga, gemiyi, Odysseus'un diğer arkadaşlarının kendilerini merakla bekledikleri karşı kıyıdaki adaya kolayca gitmelerini sağladı. Tüm bunlar olurken Deniz Tanrısı Poseidon oğlu Polyphemos'un duasını duydu ve onun intikamını almaya yemin etti.[3]

g. Demir attıkları bu adadan da ayrılan Odysseus kuzeye, Rüzgârların Kalesi olan Aiolos'un Adasına doğru yol almaya başladı. Rüzgârların Efendisi, konuklarını dostça karşılayıp tam bir ay boyunca ağırladı. Odysseus adadan ayrılmaya karar verdiğinde de ona, içinde rüzgârların bulunduğu bir çuval

verdi ve ağzı gümüş bir iple bağlı kaldığı sürece her şeyin yolunda gideceğini söyleyip konuğunu uğurladı. Ayrıca kendilerini sağ salim İonia Denizi'ni geçip İthaka'ya ulaştıracak olan Batı Rüzgârını da serbest bıraktığını bildirdi. Eğer herhangi bir sebeple yollarını değiştirmek zorunda kalırlarsa, torbadaki rüzgârların kesinlikle birer birer serbest bırakılması gerekiyordu. Gemiler yolculuklarına başladıktan bir süre sonra, o sırada yorgunluktan uyuya kalan komutanları dışında Yunanlı askerlerin hepsi, Odysseus'un sarayının bacasından yükselen dumanları gördüler. Ne var ki uzun süreden beri hep bu anı kollayan askerler, başlarına geleceklerden habersiz içinde şarap olduğunu sandıkları çuvalı açma talihsizliğinde bulundular. Çuvalın ağzı açılır açılmaz serbest kalan rüzgârlar bir hışımla gemiyi de önlerine katarak evlerine, Aiolos'un sarayına doğru esmeye başladı ve çok geçmeden Odysseus ve adamları kendilerini bir kez daha Rüzgârların Kalesinde buldular. Odysseus'un bağışlanmaları için tüm yalvarışlarına rağmen Aiolos, bu sefer kendilerine yardım edemeyeceğini ve bir kez daha Batı Rüzgârını estirmeyeceğini söyledi. "Tanrıların muhalefet ettikleri birine yardım edemem" diyerek son sözünü söyledi ve kapıyı yüzüne kapadı. Yunanlı askerler çareyi küreklerine sarılmakta buldular.[4]

h. Odysseus ve yanındakiler yedi günlük bir yolculuktan sonra, bazı yazarların Sicilya'nın kuzeybatısında bir yerde olduğunu iddia ettikleri Kral Lamos'un hükümranlık kurduğu Laistrygonelilerin ülkesine ulaştılar. Bir grup yazarsa bahsedilen ülkenin İtalya'da, Lamia Hanedanlığına mensup olan insanların kendilerini Kral Lamos'un torunları olarak gördükleri Formiai yakınlarında olduğunu ileri sürerler. İkinci varsayım akla oldukça yatkındır; zira, yaygın bir gelenek söz konusu olmadıkça, kim yamyamların soyundan geldiğini iddia eder ki?[5] Laistrygonelilerin yaşadığı ülkede gece ile gündüz birbirine o kadar yakındı ki, güneş batıp sürülerini evlerine götüren çobanlar çok geçmeden, sabahın ilk ışıklarıyla birlikte sürülerini otlatmaya çıkan diğer çobanlarla karşılaşıyordu. Kaptanlar büyük bir cesaret örneği vererek, dar bir girişin dışında her yanı kayalarla çevrili olan limana gemileri sokmayı başarıp, ucunda vadiye uzanan bir patikanın bulunduğu iskeleye demir attılar. Polyphemos'un Adasında başına gelenlerden sonra bu kez daha dikkatli davranan Odysseus, gemisini limanın dışında bir kayaya bağladıktan sonra keşifte bulunmaları için üç adamını ülkenin iç kısımlarına gönderdi. Gemilerinden inen Yunanlı savaşçılar patikayı takip ettiler ve bir müddet sonra elindeki kovaları pınara doldurmaya gelen bir kızla karşılaştılar. Bu, Laistrygonelilerin şefinin kızı Antiphates'ten başkası değildi. Genç kız, ülkelerine gelen yabancıları babasının evine götürdü. Ne var ki Yunanlıları burada yamyamlar karşıladı ve gözlerini bile kırpmadan içlerinden birini öldürüp oracıkta midelerine indirdiler. Arkadaşlarının hazin sonuna tanık olan diğer iki savaş-

çı ise hiç vakit kaybetmeden son hızla limana doğru koşmaya başladılar. Laistrygoneliler, onları takip etmek yerine hemen kayalıkların başına çıkarak ellerine geçirdikleri iri kaya parçalarını gemilere doğru fırlatıp onları batırdılar. Daha sonra kıyıya gelen yamyamlar Yunanlıları kılıçtan geçirerek etlerini çiğ çiğ yediler. Tüm bunlar olurken gemisi, limanın hemen girişindeki kayalıklara bağlı halde bulunan Odysseus, eline geçirdiği kılıçla hemen halatları kesti ve adamlarına yaşamak istiyorlarsa küreklere hiç vakit kaybetmeden sarılmalarını söyledi.[6]

1. Yağmadan kurtulan tek gemisiyle birlikte doğuya doğru yol alan Odysseus, uzun bir yolculuğun ardından, Aiaia'ya, Şafak adasına ulaştı. Burası, Helios ve Perse'nin birlikteliğinden dünyaya gelen ve dolayısıyla Kolkhis'in meşum kralı Aietes'in kız kardeşi olan Kirke'nin hükümranlığındaydı. Her türlü büyüyü yapmakta çok yetenekli olan Kirke'nin kalbinde insanlar için sevgiye çok az bir yer vardı. Kimin gemide kalıp gözcülük yapacağına, kimin de kıyıya çıkıp adaya keşfe gideceğine karar vermek için kuralar çekildi. En sonunda Odysseus'un yakın dostu Eurylokhos'la birlikte yirmi iki savaşçı ülke hakkında bilgi edinmek için gemiden ayrıldılar. Aiaia Adasının başta meşe olmak üzere diğer ağaçlarla örtülü sık ormanını geçmek zorunda kalan Yunanlılar en sonunda, adanın ortalarında bir yere inşa edilmiş olan Kirke'nin sarayına ulaştılar. Eurylokhos ve arkadaşlarının yaklaştığını gören kurt ve aslanlar hemen yabancıların etrafını sardılar. Ancak şaşılacak bir şekilde onlara saldırmak yerine arka ayaklarının üzerine çıkarak boyunlarına dolanıp yalamaya başladılar. Üzerlerindeki postlar olmasa onlarla karşılaşan biri, bu hayvanların birer insandan farklı olmadığını düşünebilirdi. Gerçekten de öyleydiler. Onların hepsi bir zamanlar Kirke'nin yaptığı büyülerle birer hayvana çevrilen insanlardı.

1. Yunanlı savaşçılar kapıyı çalıp seslendiklerinde Kirke, dokuma tezgâhının başına oturmuş şarkı söyleyerek bir şeyler dokuyordu. Kapıdakileri görür görmez neşeyle yerinden kalktı ve yüzünde tatlı bir gülümsemeyle konuklarını içeri davet edip onlara krallara layık bir sofra hazırladı. Önlerinde Tanrıça'nın sunduğu bol bol peynir, bal, arpa, yulaf ve şarap bulan aç denizciler hiç düşünmeden alelâcele hepsinden tatmaya başladılar. İçlerinden sadece Eurylokhos, bunun bir tuzak olabileceğini düşünmüş ve geride kalarak saraya girmektense olan biteni pencereden izlemeyi tercih etmişti. Çok geçmeden de bu düşüncesinde ne kadar haklı olduğunu anladı. Zira Tanrıça, masanın başına geçip yiyecekleri yemeye başlayan denizcilerin omuzlarına asasıyla dokunarak onları birer domuza çevirmişti. Daha sonra Kirke, tüm suratını kaplayan dehşet verici bir ifadeyle domuz ahırının kapısını açıp, pislik içindeki bu yere, yeni hayvanlarının çöplemesi için bir avuç dolusu meşe palamudu ve kızılcık saçarak oradan ayrıldı.

j. Eurylokhos, gözyaşları içerisinde geri döndü ve yaşadığı talihsizlikleri bir bir Odysseus'a anlattı. Yoldaşlarını bir an önce kurtarmak için hemen kılıcına sarılan Odysseus, henüz aklında hiçbir plan kurmamışken Kirke'nin sarayına doğru yola çıktı. Henüz saraya ulaşmamıştı ki, büyük bir şans eseri tanrıların habercisi Hermes ile karşılaştı. Hermes, cesur savaşçıya Kirke'nin büyüleriyle başa çıkabilecek bir sihir önerdi. Üzerinde beyaz çiçekleri bulunan, kokulu, siyah köklü ve ancak tanrıların diğerlerinden ayırabileceği moly adı verilen bir bitkiydi bu. Verdiği hediyeye karşılık tanrıya duyduğu minnettarlığı dile getiren Odysseus, tekrar yola çıktı ve çok geçmeden Kirke'nin sarayının bulunduğu yere gelip, Tanrıça tarafından dostça karşılandı. İçine bir çeşit iksir katılan yiyeceği Odysseus büyük bir iştahla yedikten sora Kirke, asasını eline alıp omzuna vurdu. "Ahırdaki dostlarına katılma zamanı!" Ne var ki yemeği yemeden önce moly'i koklayan Odysseus'a yapılan bu büyü kâr etmedi. Cesur savaşçı çevik bir hareketle yerinden kalkıp kılıcını eline aldı ve genç kadının üzerine yürüdü. Kirke, Odysseus'un bu hamlesi karşısında çaresiz kendini yere atıp, gözyaşları içerisinde ona yalvarmaya başladı. "Hayatımı lütfen bağışla" dedi ağlayarak. "Eğer bunu yaparsan karşılığında hem yatağıma, hem de Aiaia'da kurduğum hükümranlığa ortak olabilirsin". Büyücülerin, kendilerine âşık olan erkeklerin kanlarını gizlice çektikten sonra onları kuvvetten düşürüp öldürdüğünü bilen Odysseus, Kirke'ye, kendisine karşı hiçbir oyun yapmaması için yemin ettirdi. Genç kadın tanrıların üzerine yemin ettikten sonra âşığı için sıcak bir banyo hazırlayıp altın kupalarda şarap ikram etti. Tüm bunlardan sonra da ongun bir ev sahibesi kimliğine bürünerek Odysseus'a akşam yemeği hazırlayıp, geceyi birlikte geçirecekleri yatağa erguvani çarşaflar çekti. Ne var ki Yunanlı savaşçı, başta arkadaşları olmak üzere diğer tüm tutsakların eski haline dönüşüp serbest bırakmayana kadar onunla birlikte olmayacağını söyledi. Kirke bu isteği de hemen yerine getirdi. En sonunda Odysseus, Kirke ile birlikte oldu ve Hippolytos, Latinos ve Telegonos adlarını verdiği üç oğlu dünyaya gelene kadar da bu adada kaldı.[7]

k. Bir müddet sonra tekrar yola çıkıp, artık eve gitmek isteyen Odysseus, bu düşüncesini Kirke ile paylaşınca, genç kadın, sevgilisine karşı çıkmayıp hatta ona yolunu bulması için yardım da bile bulundu. Buna göre Odysseus'un ilk olarak Tartaros'u ziyaret edip kâhin Teiresias'ı bulması gerekiyordu. Zira, İthaka'ya yapacağı yolculuktan ve eğer evine dek ulaşmayı başarırsa da karşılaşacaklarından sadece Teiresias bilgi sahibiydi. "Kuzey Rüzgârı'nın önünden git" diye seslendi Kirke sevgilisine. "Okeanos Nehri ile karakavaklar ve yıllanmış söğütlerle kaplı olan Persephone'nin korusuna gelene dek de bu şekilde devam et. Phlegethon ve Kokytos ırmaklarının Akheron Nehrine aktıkları yerde bir çukur kazarak genç bir koçla beraber bir koyunu –bu hayvanları sana bizzat ben vereceğim– Yeraltı Dünyası'nın tanrısı Hades

ile Tanrıça Persephone'ye kurban et. Hayvanlardan akan kanın kuyuya akmasını sağla. Teiresias'ın oraya gelmesini beklerken de kılıcını kullanarak diğer ruhları kanı içmemeleri için oradan uzaklaştırman gerekiyor. Teiresias yanına geldiğinde bırak kandan ne kadar isterse o kadar içsin. Daha sonra da onun yapacağı kehanetleri can kulağıyla dinle!"

l. Her ne kadar güzel günler geçirmekte oldukları Aiaia'dan ayrılmaya pek istekli olmasalar da Odysseus adamlarına, Hades'in ülkesine gitmek için yola çıkma vaktinin geldiğini söyleyip adadan ayrılma emrini verdi. Kirke'nin estirdiği rüzgârla Yunan donanması çok geçmeden Okeanos Nehrine ulaştı. Bir müddet sonra, Yeraltı Dünyası'nın habercileri ve aynı zamanda Ebedi Alacakaranlık ülkesinin güneş yüzü görmeyen yurttaşları, Kimmerlerle karşılaştılar. Onları geçer geçmez karakavaklarla kaplı olan Persephone'nin Korusunu gördüler. Odysseus burada gemisinden inerek Kirke'nin kendisine söylediklerini harfiyen yerine getirdi. Kurbanları kesip kanlarını çukura akıttıktan sonra ilk olarak Elpenor'un hayaletiyle karşılaştı. Elpenor, Odysseus'un askerlerinden biriydi ve Tanrıça tarafından önce domuza daha sonra da eski haline dönüştürülmüştü. Henüz birkaç gün önce içtiği şarabın etkisiyle sızmış ve sarayın taraçasında uyuyakalmıştı. Talihsiz savaşçı aniden uyandırılınca nerede uyuduğundan habersiz hemen ayağa kalkıp yürümeye çalışmış ve taraçadan aşağı düşüp hayatını kaybetmişti. Aiaia'dan alelacele ayrılan Odysseus da uzun bir müddet onun yokluğunu fark etmemiş, gemide olmadığını anladığında ise geri dönmekten vazgeçip yolculuğuna devam etmişti. Elpenor'u karşısında gördüğünde de onu uygun bir şekilde toprağa vereceğine yemin etti. "Görünüşe bakılırsa yaya olmana rağmen, gemilerimizi geçip bizden önce buraya ulaşmışsın" diye söylendi Odysseus, Elpenor'a. Ancak bir zamanlar emri altında bulunan askerinin tüm yakarışlarına rağmen kandan bir damla da olsa tatmasına izin vermedi.

m. Elpenor'un hayaletini, her yaştan kadın ve erkeğin ruhunun oluşturduğu kalabalık bir hayalet grubu izledi. Çeşitli tarihlerde hayatlarını kaybeden bu insanların arasında Odysseus'un annesi Antikleia da bulunmaktaydı. Ne var ki Yunanlı savaşçı kendisine söylendiği gibi annesinin bile kandan içmesine izin vermedi. En sonunda ünlü kâhin Teiresias ortaya çıktı ve yalayarak kanın çoğunu içti. Daha sonra da Odysseus'a dönerek, bir sonraki durakları olan Sicilya ufukta görünür görünmez adamlarına çok dikkat etmesini, eğer onları kontrol altında tutamazsa, bu bölgede otlamakta olan ve hepsi birbirinden güzel Güneş-Titan Hyperion'un sığırlarını çalmaya kalkışabileceklerini söyledi. Kehanete göre Odysseus evine, İthaka'ya ulaştığında da birçok sorunla karşılaşacaktı. Ancak, her ne kadar servetinin üzerine konan düşmanlarından intikamını almayı başaracaksa da, yolculukları burada son bulmayacaktı. Buna göre Odysseus'un, omzunda bir gemici küreği olduğu hal-

de, hiç kimsenin, kestiği hayvanların etlerini tuzlamadığı ve hatta omzundaki küreği yaba sanacak kadar denizcilikten tamamen bihaber olan insanların yaşadığı uzak bir ülkeye gitmesi gerekiyordu. Öyle bir ülkeye ulaştığında hemen Poseidon'a adaklar kurban ederse, İthaka'ya sağ salim dönebilir ve hayatının sonuna kadar mutlu olabilirdi. Fakat ne yaparsa yapsın ölüm onu yine denizde yakalayacaktı.

n. Teiresias'a minnettarlığını sunup, İthaka'ya dönüşünde onuruna bir koyun daha kurban edeceğine söz veren Odysseus, kâhinin oradan ayrılmasıyla annesi Antikleia'nın kanı içerek susuzluğunu gidermesine izin verdi. Ülkesi ve evi hakkındaki son haberleri de yine annesinden aldı. Ancak Antikleia, geliniyle beraber olmak isteyen taliplerin varlığından oğluna hiç söz etmedi. Antikleia oradan ayrılır ayrılmaz, içlerinde birçok kraliçe ve prensesin bulunduğu sayısız hayalet çukura yönelerek susuzluklarını gidermeye çalıştı. Odysseus, bir daha göremeyeceğini düşündüğü bu ünlü kişilerin ruhları karşısında tarifsiz bir mutluluk duydu. Antiope, İokaste, Khloris, Pero, Leda, İphimedeia, Phaidra, Prokris, Ariadne, Maira, Klymene ve Eriphyle bunlardan bazılarıydı.

o. Daha sonra bir zamanlar beraber savaştıkları yoldaşlarıyla karşılaştı Odysseus. Agamemnon, İthaka'ya gizlice gitmesi gerektiğini söylerken, oğlu Neoptolemos'un kahramanlıklarını Odysseus'tan dinleyen Akhilleus onunla gurur duyup mutluluktan çılgına döndü. Buna karşın bazı şeyler hiç değişmemiş, Büyük Aias, onu karşısında gördüğünde suratını asıp çekip gitmişti. Odysseus ayrıca Minos'un, suçluları yargılamasına; Orion'un avlanmasına; Tantalos ile Sisyphos'un çektiği dayanılmaz acılara da tanık oldu. Büyük İşlerini yerine getirirken kendisine can yoldaşlığı yapan Herakles bile oradaydı. Bu muhtemelen cesur kahramanın hayaletiydi; zira Herakles ölümsüz tanrılara karışıp onlarla ziyafetlere katılma ayrıcalığını elde etmişti.[8]

ö. Odysseus bir müddet sonra buradan ayrılarak hiçbir problemle karşılaşmadan Kirke'nin adası Aiaia'ya geri döndü. Burada hayatını kaybeden yoldaşı Elpenor için bir cenaze töreni düzenleyip onu toprağa verdikten sonra talihsiz gemicinin küreğini de mezarın başına astı. Kirke karşısında eski âşığını görünce yüzündeki tatlı tebessümle ona sarılıp, "Hades'in ülkesinde işler nasıl gitti?" diye sordu. "Çoğu insana bir ölüm yeter de artar. Ancak sen ikinci kez oraya gitme talihsizliğini yaşayacaksın!" Kirke bu sözlerinden sonra Odysseus'a öğütler vererek şimdi de Sirenlerin yaşadığı adadan geçmesi gerektiğini söyleyip çok dikkatli olması için onu uyardı. Adanın yakınlarında geçen bütün denizcileri inanılmaz sesleriyle büyüleyen Sirenler, Akheloos ya da bazılarının ileri sürdüğü gibi Phokys ile Müz Terpsikhore, Sterepoe veya Porthaön'ün birlikteliğinden dünyaya gelen daimonlardı. Kadın yüzlü bu yaratıkların kuşlarınkine benzeyen ayakları ve tüyleri vardı. Bu acayip görü-

nüşlerinin nereden kaynaklandığı konusunda farklı birçok hikâye mevcuttur. Bir rivayete göre Hades tarafından kaçırıldığında (Core) Kore'yle oyun oynamakta olan bu daimonlar, genç kızın yardımına gitmedikleri için Demeter'in gazabına uğramış ve Tanrıça da, "Dört bir yana dağılıp kızımı bulmak için bütün dünyayı karış karış arayın!" diyerek onlara kanatlar takmıştı. Bir diğer rivayete göre ise hiçbir erkekle, hatta tanrıyla birlikte olmayı kabul etmeyen bu genç kızlar, Tanrıça Aphrodite tarafından birer kuşa dönüştürülmüştü. Artık uçma yetileri de ellerinden alınmıştı. Zira Müzlerle girdikleri müzik yarışmasını kaybettiklerinde, rakipleri başlarına taç yapmak için tüylerini birer birer yolmuştu. Şimdilerde uçsuz bucaksız ovalarda, denizci kurbanlarının kemiklerinden yaptıkları yığınların üzerinde oturup şarkı söyler olmuşlardı. "Adamlarının kulaklarını balmumuyla kapat" diye uyardı Kirke sevgilisini. "Eğer içinde müziğe karşı dayanılmaz bir istek duyup Sirenlere doğru kaçıp gitme hissine kapılırsan, adamlarına seni al ve ayaklarından geminin direğine bağlamalarını ve ne kadar yalvarırsan da, onları ne kadar tehdit etsen de seni serbest bırakmamalarını söyle." Kirke bu uyarıdan sonra ona karşılaşacağı diğer tehlikeleri de anlattı ve âşığıyla vedalaştıktan sonra yolculuk için uygun bir rüzgâr estirdi.

p. Odysseus ve yanındakileri taşıyan gemi Sirenlerin yaşadığı adaya yaklaştığında Kirke'nin söylediklerini hatırlayan Odysseus bunları harfiyen yerine getirdi. İnanılmaz bir güzellikte kendisine mutlu bir gelecek vaat ederek şarkı söyleyen Sirenleri duyar duymaz Odysseus yoldaşlarına bağırarak kendisini serbest bırakmalarını, yapmadıkları taktirde onları birer birer öldüreceğini söyledi. Ancak ilk verdiği emirlere sadık kalan denizciler, komutanları bağırıp çağırdıkça onu direğe daha da sıkı bağladılar. Gemi bu şekilde adanın yanından geçmeyi başardı. Bu sefer başarısızlığa uğrayıp denizcileri ağlarına düşürmeyi başaramayan Sirenler ise kahırlarından intihar edip canlarına kıydılar.[9]

r. Sirenlerin sayısı konusunda birbirinden farklı rakamlar telaffuz edilir. Bazı yazarlar sadece iki Sirenin varlığından söz ederken, diğer bir grup yazar ise Sirenlerin Parthenope, Luekosia ve Ligeia ya da Peisinoe, Aglope ve Thelksepeia adlarını taşıyan üç kişiden oluştuklarını iddia etmektedir. Aglaophonos, Thelksiope ve Molpe'nin de Sirenlerin taşıdıkları adlar olduğu söylenir. Buna karşın bazı yazarlar bu daimonların sayısının dört olduğunu ileri sürmektedir: Teles, Raidne, Thelksiope ve Molpe.[10]

s. Sirenlerin Adasından sonra Odysseus'u bekleyen bir başka tehlike de gemicileri yutan iki kayalıktı. Skylla ve hemen karşısında bulunan Kharybdis adlarını taşıyan bu kayalıkların arasından geçmek zorundaydılar. Anlatılanlara göre Toprak Ana ile Poseidon'un kızı olan Kharybdis, son derece obur biri olarak tanınıyordu. Öyle ki bu duruma daha fazla dayanamayan Zeus,

yıldırımıyla onu öldürüp sulara gömmüştü. Şimdilerde dev bir kaya canavar haline gelen bu tuhaf yaratık günde üç kez büyük miktarda deniz suyunu içindekilerle beraber midesine indirip sonra da ağzından tekrar dışarı fışkırtıyordu. Bir zamanlar çok güzel bir kız olan Skylla da Hekate Krataeis ile Phorkys ya da Phorbas'ın birlikteliğinden dünyaya gelmiş ve on iki ayaklı, altı kafası olan köpeğe benzer bir yaratığa dönüştürülmüştü. Skylla'nın, Ekhidna ile Typhon, Triton ya da Tyrrhenos'un kızları olduğu da söylenir. Anlatılanlara göre genç kızın başına gelen talihsizliklerin sorumlusu, Deniz Tanrısı Glaukos'u kendisinden kıskanan Kirke ya da aynı şekilde Poseidon'u ondan kıskanan Amphitrite idi. Denizcileri ağına düşüren Skylla vücutlarındaki tüm kemikleri kırdıktan sonra kurbanlarını yavaş yavaş midesine indiriyordu. Bu canavara ait en tuhaf şey kendisinden beklenmeyecek kadar ince ve yeni doğan bir yavrununkini andıran sesiydi. Kayalıklara yaklaşan Odysseus, Kharybdis'e yakalanmamak için onun uzağından geçmeye çalışınca farkında olmadan Skylla'nın bölgesine girmiş ve durumu fark eden yaratık da her bir başıyla geminin güvertesinde duran altı gemiciyi yakalayıp kayalıklara fırlatmış ve burada da onları afiyetle yemeye koyulmuştu. Talihsiz savaşçılar can havliyle bağırıp Odysseus'tan yardım istedilerse de Yunanlı savaşçı onları kurtarmaya cesaret edemeyip yoluna devam etmeyi tercih etti.[11]

t. Altı adamını geride bırakarak canavarlardan kurtulmayı başaran Odysseus bu kez de Çarpışan ya da Yürüyen Kayalıklarla karşılaşmamak için rotasını değiştirmek zorunda kaldı; zira bir zamanlar Argo gemisinin arasından geçmeyi başardığı bu kayalıkların şimdilerde deniz yatağına gizlenmiş olduğundan tamamen habersizdi. Kısa bir süre sonra gemideki herkes ufukta Sicilya'nın göründüğüne tanık oldu. Bazılarının Helios adını verdiği Güneş-Titan Hyperion'a ait sürüler gerçekten de göz kamaştırıcıydı. Her biri elli baştan oluşan yedi sürü inek ile sayısız semiz koyundan oluşan devasa bir sürüydü bu. Odysseus kıyıya yanaşmadan önce Teiresias'ın uyarılarını hatırlayarak adamlarını bir araya topladı ve onlara ne olursa olsun Kirke'nin verdiği erzakla karınlarını doyuracaklarına ve hiçbir şekilde bir tane bile olsa Güneş Tanrısı'nın sığırlarını çalmaya kalkışmayacaklarına dair yeminler ettirdi. Odysseus'a söz veren gemiciler bir müddet sonra demir atıp kıyıya çıktılar. Ne var ki takip eden otuz gün boyunca Güney Rüzgârı esti ve gemilerini yerinden kımıldatmaya engel oldu. Her geçen gün erzakları azalıyordu. Her ne kadar Yunanlılar her gün ava ya da balığa çıktıysalar da bunda ne yazık ki bunda pek başarılı olamadılar. En sonunda açlık dayanılmaz bir hal alınca Eurylokhos adamlarını toplayıp sığırlardan bazılarını çalmaları için onları ikna etti. Yunanlılar yaptıkları bu hırsızlığın karşılığında kendilerini affettirmek için İthaka'ya döner dönmez Hyperion onuruna devasa bir tapınak inşa edeceklerine ant içtiler. Odysseus'un uyumasını bekleyen askerler o uyuduk-

tan sonra sığırlardan bazılarını yakalayarak oracıkta kesip yediler. Altı gün boyunca kendilerine tam bir ziyafet çektikleri hayvanların uyluk kemikleriyle birlikte içyağlarını da tanrılara sunmayı ihmal etmediler.

u. Odysseus uyanıp olan biten her şeye tanık olduğunda adamlarının ölümcül bir günah işlediğini anlayıp dehşete kapıldı. Çok geçmeden Güneş Tanrısı Hyperion da sığırlarının çalındığını kızı ve aynı zamanda sürülerinin baş çobanı olan Lampetia'dan öğrendi. Hyperion kendisine yapılan bu saygısızlığı hemen Zeus'a bildirdi. Zeus da gönderdiği fırtınayla, o sırada yola henüz çıkmış olan Odysseus ve arkadaşlarını taşıyan gemiyi batırdı. İlk olarak geminin direği yerinden sökülerek dümencinin vücudunu paramparça ettikten sonra güverteye büyük bir hışımla devrildi. Odysseus'un haricindekiler alabora olup batan gemiden sağ çıkmayı başaramadı. Yunanlı savaşçı gemiden arta kalan karinaları bir araya getirip ham sırımlarla direğe bağlayarak geçici de olsa kendisini suyun üzerinde tutacak bir sal yapmayı başardı. Ne var ki bu sefer de güney rüzgârı esmeye başlayınca çaresiz Kharybdis girdabına doğru yol almaya başladı. Bu sırada Kharybdis rutin olarak yaptığı gibi deniz suyunu içine çekmekle meşguldü. Sonunun geldiğini düşünen Odysseus son bir gayretle, kayalıkların arasında boy veren yabani incir ağacına sarıldı ve bu şekilde hayatını kurtarmayı başardı. Çok geçmeden korkunç yaratık çektiği suyu geri kusunca Odysseus ilkel salına tekrar kavuştu. Kürek olarak ellerini kullanarak ilerlemeye çalıştığı salda tam dokuz gün boyunca dalgalarla savaştı. En sonunda, Thetis'in, Okeanos, Nereus ya da Atlas'tan dünyaya getirdiği kızı Kalypso'nun yaşadığı Ogygie Adası kıyılarına çıkmayı başardı.[12]

ü. Kalypso'nun yaşadığı devasa mağara, dallarında boynuzlu baykuşların, yırtıcı kuşların ve geveze deniz kargalarının yuva kurduğu kızılağaç, karakavak ve servi ağaçlarının sık çalılıklarıyla örtülüydü. Mağaranın girişinde ise bir sarmaşık gibi uzayıp giden üzüm asması vardı. Dört berrak nehrin suladığı verimli ova ise göz alabildiğine maydanoz ve süsenlerle doluydu. İşte böyle bir adada yaşayan güzel Kalypso, sefil bir halde sahile vuran Odysseus'u görür görmez ona yardım elini uzattı. Birbirinden lezzetli yiyecekler önüne koyup lezzetli şaraplar ikram etti. Hatta yatağını bile Odysseus'la paylaşan Kalypso daha sonra ona dönerek, "Eğer burada, benimle kalmayı kabul edersen, sonsuza dek genç ve ölümsüz biri olma ayrıcalığını elde edebilirsin" dedi. Bazı yazarlar Kirke'den ziyade bizzat Kalypso'nun Odysseus ile yaşadığı aşk macerasından Latinos'un yanı sıra Nausithoos ve Nausinoos adlarındaki ikizleri de dünyaya getirdiğini iddia etmektedir.

v. Kalypso, Odysseus'u bu adada tam yedi yıl ya da bazılarının ileri sürdüğü gibi sadece beş yıl boyunca alıkoydu. Bu süre içinde genç kadın, âşığı-

nın İthaka'yı unutması için elinden ne geliyorsa yaptı. Ne var ki tüm bu çabalar bir müddet sonra Odysseus'un bu aşktan sıkılmasına, bütün gün sahilde oturup ümitsizce denizi gözlemesine engel olamadı. Sonunda Poseidon'un yokluğunu fırsat bilen Zeus, elçisi Hermes aracılığıyla Kalypso'ya haber göndererek Odysseus'u serbest bırakmasını söyledi. Bu isteğe uymaktan başka çaresi olmayan genç kadın, Yunanlı savaşçıya bir sal inşa etmesini, yolculuk ihtiyaç duyacağı erzakı da –bir torba tahıl, birkaç tulum şarap ve su ile bir miktar kurutulmuş et– bizzat kendisinin sağlayacağını söyledi. Odysseus her ne kadar kendisine bir tuzak kurduğundan şüphelense de, Styks Nehri üzerine yemin eden ve sal yapması için balta, keser, matkap ile diğer gerekli malzemeleri tedarik eden Kalypso'nun sözleri ve davranışları karşısında bu düşüncesinde haksız olduğunu anladı. Adadan ayrılmak için fazla acele etmeyen Odysseus, yolculuk için en uygun salı nasıl yapabileceğini uzun uzun tasarladı. Sonunda birbirine sırımlarla bağlayıp içini oyduğu ağaç gövdelerinden inşa ettiği tekneye benzer aracını silindirler yardımıyla suya indirmeyi başardı. Kalypso ile vedalaşıp yolculuk için uygun bir rüzgâr çıkar çıkmaz da yola koyuldu.

y. Tüm bunlar olurken masum dostları Etiyopyalıları ziyaret etmekte olan Poseidon, ziyaretini bitirip kanatlı atların çektiği arabasıyla evine dönerken aniden Odysseus'un bindiği salı gördü ve hemen dev bir dalga göndererek hasmına saldırdı. Bir anda kendisini denizin ortasında bulan Odysseus, üzerindeki kaftanın da ağırlığıyla dibe doğru batmaya başladı. Öyle ki nefessizlikten neredeyse ciğerleri patlamak üzereydi. Ancak aynı zamanda güçlü bir yüzücü de olan Yunanlı savaşçı, üzerindeki kaftandan kurtulup su üzerine çıkmayı başardı ve tekrar sala çıktı. Tam bu sırada, bir zamanlar Athamas'ın eşi İno adıyla bilinen ve şimdilerde tanrısal ayrıcalıklar elde edip Leukothea ismini alan yardımsever Tanrıça bir martı şekline girerek Odysseus'un yanında belirdi. Gagasında bir ağ taşıyan Tanrıça, Odysseus'a dönerek suya atladığında ağı vücuduna sarmasını sıkı sıkıya tembihledi ve bunun hayatını kurtaracağına dair söz verdi. Yunanlı savaşçı bir an için tereddüt etse de, Poseidon'un gönderdiği ikinci dev dalda salı paramparça edince çaresiz, Tanrıça'nın söylediği gibi ağı vücuduna sarıp denize atlayarak yüzmeye başladı. Tüm bunlar olurken Poseidon da Euboia yakınlarındaki deniz altı sarayına ulaşmış ve dinlenmeye çekilmişti. Athena, tanrının yokluğundan cesaretlenerek, Odysseus'un boğuştuğu dalgaları sakinleştiren bir rüzgâr gönderdi ve Yunanlı savaşçı iki gün süren mücadelenin ardından tükenmiş bir halde Drepane Adası kıyılarına çıkmayı başardı. O sırlarda Phaiakların egemenliğinde olan bu adada nehir kenarında bulunan bir kulübeye sığınan Odysseus, kuru dallardan yaptığı yorganın altına girer girmez derin bir uykuya daldı.[13]

z. Ertesi sabah, güzel Nausikaa, elbiselerini yıkmak için nehir kenarına gelmiş ve işini bitirdikten sonra da oradaki kadınlarla top oynamaya başlamıştı. Nausikaa, bir zamanlar İason ve Medeia'ya karşı gösterdikleri konukseverlikle herkesin takdirini kazanan Kral Alkinoos ile Kraliçe Arete'nin kızıydı. Oyun devam ederken kadınlardan birinin attığı top uzaklara, tam nehrin ortasına düştü. O ana kadar olan bitenden habersiz tatlı bir uykuda olan Odysseus, suların sesiyle aniden yerinden fırlayıp ayağa kalktı. Üzerine geçireceği hiçbir elbisesi olmadığından çıplaklığını zeytin dallarıyla örtüp sesin geldiği yöne doğru ilerledi ve söylediği birbirinden tatlı sözlerle genç kızı ikna etmeyi başarıp onun gölgesine sığınarak saraya gitmeyi başardı. Kral Alkinoos, konuğunun kimliğini öğrenip başından geçen serüvenleri bir bir dinledikten sonra onu dostça ağırlayıp hediyeler sundu. Daha sonra da onu İthaka'ya götürmesi için bir gemi hazırlanmasını emretti. Odysseus, adayı çok iyi tanıyan kılavuzlar eşliğinde İthaka'ya doğru yola çıktı. Phorkys Limanına demir atan gemiciler, Yunanlı savaşçının derin bir uykuda olduğunu görünce uyandırmayıp, onu sessizce kıyıya bırakarak, Alkinoos'un verdiği hediyeleri de hemen yakınındaki ağacın altına gömdüler. Ne var ki Poseidon, Phaiakların Odysseus'a yardım ettiklerini öğrenir öğrenmez öfkeden çılgına döndü ve o sırada Phokis'ten ayrılıp eve doğru yola çıkan gemiye çıplak elle saldırdı. Bununla da yetinmeyip içindeki denizcilerle beraber onu bir kayaya dönüştürdü. Tanrının gazabına uğrama sırası yaptıkları iyilikten dolayı bu kez de Phaiaklara gelmişti. Deniz Tanrısı, şehrin iki limanı arasına devasa bir dağ kondurup şehirde yaşayanları denizden mahrum bırakmakla tehdit etti. Bunun üzerine Kral Alkinoos hiç vakit kaybetmeden on iki tane besili boğayı Poseidon'a oracıkta kurban etti. Ne var ki bazı yazarlar bu adaklara rağmen Poseidon'un söylediklerini birer birer yerine getirdiğini ileri sürerler. Yardımseverliklerinin karşılığında tanrıların gazabına uğrayan Alkinoos, yaşanan felaketten sonra eşi Arete'ye dönerek kederli bir ses tonuyla, "Bu bela, gelecekte bir daha kimseye yardım etmememiz gerektiğini bize çok iyi öğretecek" dedi.[14]

1. Homeros: *Odysseia* ix. 39-66.
2. Apollodoros: *Epitome* vii. 2-3; Homeros: *Odysseia* ix82-104; Herodotos: iv. 177; Plinius: *Naturalis Historia* xiii. 32; Hyginus: *Fabula* 125.
3. Homeros: *Odysseia* ix. 105-542; Hyginus: *a.g.e.*; Euripides: *Kykloplar*; Apollodoros: *Epitome* vii. 4-9.
4. Homeros: *Odysseia* x. 1-76; Hyginus: *a.g.e.*; Ovidius: *Metamorphoses* xiv. 223-32.
5. Thukydides: i. 2; Plinius: *Naturalis Historia* iii. 5. 9 ve 8. 14; Tzetzes: *On Lycophron* 662 ve 956; *Silius Italicus*; vii. 410 ve xiv. 126; Cicero: *Against Atticus* ii. 13; Horatius: *Odes* iii. 17.
6. Homeros: *Odysseia* x. 30-132; Hyginus: *a.g.e.*; Apollodoros: *Epitome* vii. 12; Ovidius: *Metamorphoses* xiv. 233-44.

7. Homeros: *Odysseia* x. 133-574 ve xii. 1-2; Hyginus: *a.g.e.*; Ovidius: *Metamorphoses* xiv. 246-404; Hesiodos: *Theogonia* 1011-14; Eustathios – Homeros: *Odysseia* xvi. 118.
8. Homeros: *Odysseia* xi; Hyginus: *a.g.e.*; Apollodoros: *Epitome* vii. 17.
9. Homeros: *Odysseia* xii; Apollodoros: *Epitome* vii. 19; Apollonius Rhodius: iv. 898; Aelianus: *On the Nature of Animals* xvii. 23; Ovidius: *Metamorphosesv.* 552-62; Pausanias: ix. 34. 3; Hyginus: *Fabulae* 125 ve 141; Sophokles: *Odysseus, Fragman* 861, ed. Pearson.
10. Plutarkhos: *Convival Questions* ix. 15. 6; Kritik – Homeros: *Odysseia* xii. 39; Hyginus: *Fabulae a.g.e.* ve Önsöz; Tzetzes: *On Lycophron* 712; Eustathios – Homeros: *Odysseia* xii. 167.
11. Servius – Vergilius: *Aeneis* iii. 420; Apollodoros: *Epitome* vii21; Homeros: *Odsysseia* xii. 73-126 ve 222-59; Hyginus: *Fabulae* 125, 199 ve Önsöz; Apollonius Rhodius: iv. 828; Eustathios – Homeros 1714; Tzetzes: *On Lycophron* 45 ve 650; Ovidius: *Metamorphoses* xiii. 732 ve 906.
12. Homeros: *Odysseia* xii. 127-453; Apollodoros: i. 2. 7 ve *Epitome* vii. 22-3; Hesiodos: *Theogonia* 359.
13. Homeros: *Odysseia* v. 13. 493 ve vii. 243-66; Hyginus: *Fabula* 125; Hesiodos: *Theogonia* 1111; Kritik – Apollonius Rhodius: iii. 200; Eustathios – Homeros: *Odysseia* xvi. 118; Apollodoros: *Epitome* vii. 24.
14. Homeros: *Odysseia* xiii. 1-187; Apollodoros: *Epitome* vii. 25; Hyginus: *a.g.e.*

*

1. Apollodoros, *Epitome* (vii. 29) adlı eserinde "bazı yazarların *Odysseia*'yı Sicilya açıklarında yapılan bir deniz yolculuğu destanına çevirdiklerinden" bahseder. Bağımsız olarak gündeme getirdiği iddiasıyla Samuel Butler de aynı kanıyı paylaşıp Nausikaa'yı, efsaneyi şekillendiren kadın yazarın kendi portresi olarak algılar. Bu, Eryks bölgesinde yaşayan genç ve yetenekli Sicilyalı asil bir kadındır. Yazar, *Authoress of the Odysseia* adlı eserinde, denizcilik ya da çiftçilikle uğraşan halkın yaşam tarzı hakkında yarım yamalak bilgi sunmak yerine, efsanede dile getirilen saray yaşantısını tüm kanıtlarıyla birlikte gözler önüne serer ve "kadın çıkarlarının üstünlüğünü" özellikle vurgular. Samuel Butler'in öne sürdüğü bir başka önemli nokta ise, yalnızca bir kadın yazarın, Odysseus'u, yaşamları kahramanlıklarla dolu olan erkeklerden önce ünlü kadınlarla görüştürmeyi başarabileceği, ayrıca ünlü savaşçıya Phaiaklarla vedalaştığında onlara, "Umarım bundan sonra kadınlarınızı ve çocuklarınızı mutlu etmeye devam edersiniz" gibi sözler söyletebileceğidir (*Odysseia*, xiii. 44-5). Yazara göre, aynı şekilde Helen'in Tahta Ata vurarak içindeki Yunanlı askerlere alaylı bir yolla takılması da ancak kadın bir yazarın kullanabileceği üsluptur. Butler'in ileri sürdüğü iddialara tamamen karşı çıkmak zor. Anlaşılabilir, mizahi, yalın bir kurguya sahip olan *Odysseia*'nın bir kadın tarafından kaleme alınmış olduğu neredeyse kesindir. Bununla beraber Nausikaa, hiçbir şekilde kendisine ait olmayan iki farklı efsaneyi bir araya getirmiş ve onları anayurdu Sicilya'ya mâl etmiştir. Odysseus'un Troya'dan eve dönüşünü konu alan yarı tarihsel söylence söz konusu efsanelerden birincisini oluştururken, ikinci hikâye ise, Odysseus'un büyükbabası Sisyphos gibi hükümranlığının sonuna geldiği halde bir türlü ölmeyen bir

başka kahramanın –buna Ulysses adını verelim– başından geçen alegorik serüvenleri anlatır. Odysseus'un konu edildiği efsane çok büyük bir olasılıkla İsmaros'a yapılan saldırıyı; kendisini uzaklara, güneybatıya sürükleyen fırtınayı; buradan, Sicilya ve İtalya üzerinden geri dönüşünü; Drepane (Korfu) Adasında yaşadığı gemi kazasını ve son olarak da karısına talip olan düşmanlarından aldığı intikamı anlatmaktadır. Diğer serüvenlerin tamamı ya da tamamına yakın bir kısmı Ulysses'in efsanesine aittir. Lotusla beslenenlerin ülkesi, Kyklopenin mağarası, Telephos Limanı, Aiaia, Persephone Korusu, Sirenlerin Yurdu, Ogygie, Skylla ile Kharybdis, Denizin Derinlikleri, hatta ve hatta Phorkys Koyu da kahramanın her defasında kaçmayı başardığı ölümün birbirinden farklı sembolleridir. Söz konusu bu firarlara, savaşçının, Küçük Köpek Yıldızı Maira adıyla da bilinen ve İkarios'un veliahtının çok büyük bir ihtimalle onuruna kurban edildiği yaşlı Hekabe'yi öldürmesi de eklenebilir.

2. Skylaks (*Periplus* 10) ile birlikte Herodotos (iv. 77) da, Lotus-yiyenlerin, Libya'nın batı taraflarında, anaerkil yaşam düzenini benimseyen Gindane kavmine komşu bir halk olduğunun bilincindeydi. Başlıca yiyecekleri, üzüm salkımlarına benzeyen hevenklerde yetişen tatlı, bol sulu, lezzetli ve bir kadar da besleyici bir meyve olan *cordia myxa* idi. Bir keresinde Kartaca üzerine yürüyen koskoca bir orduyu besleyen bu meyve ezildikten sonra tahılla karıştırılıp yenmekteydi (Plinius: *Naturalis Historia* xiii. 32; Theophrastos: *Bitkiler Üzerine Araştırmalar* iv. 3. 1). Zamanla *cordia myxa*, suyundan şarap elde edilen ve bünyesinde küçük çiğitlerden ziyade tek bir çekirdek barındıran bir çeşit elma olan *rhamnus zizyphus* ile karıştırılmıştır. Lotus yemenin unutkanlığa sebep olduğu yönündeki iddia, söz konusu meyveden elde edilen içeceğin güçlü bir uyuşturucu etkisine sahip olması şeklinde açıklanır. Buna karşın lotus yemek ile lotus içmek birbirinden tamamen farklıdır. Dolayısıyla kutsal kralın, kendisine Belle Dame Sans Merci tarafından verilen elmayı tatması, Tanrıça'nın elinden öldürülmeyi kabul etmesiyle aynı anlamı taşır. Tedbiri elden bırakmayan Ulysses, Yeraltı Dünyası'ndaki solgun yüzlü kral ve savaşçıların elmayı kabul ettikleri için bu duruma düştüklerinin farkında olduğundan dolayı çok büyük bir olasılıkla kendisine sunulan *rhamnus*'u yemeyi reddetmiştir. Bir İskoç cadı kültü baladında Şair Thomas, kendisine Elphame Kraliçesi tarafından gösterilen Cennet elmalarına kesinlikle dokunmaması için uyarılmaktadır.

3. Kyklope adı verilen devin yaşadığı mağara kuşkusuz bir ölüm yeriydi. Aynı şekilde on üç kişiden oluşan Odysseus'un adamları da, ilkel kralların hükümranlık süresine eşit olan ayların sayısına karşılık gelmekteydi. Annesi bazen dişi bir köpek şeklinde tasvir edilen tek gözlü Polyphemos, Avrupa'nın her köşesinde anlatılan halk hikâyelerinde karşımıza çıkar. Menşeinin

Kafkasya'ya dayanması muhtemel olan bu devin, sayıları on iki olan kardeşlerinin ya da dostlarının varlığına sadece *Odysseia*'da tanık oluruz. Kafkasya orijinli hikâyeden çıkarılabilecek anlam ne olursa olsun, A. B. Cook, *Zeus* (302-23) adlı eserinde Kyklopenin tek gözünün, Yunanlıların Güneş sembolü olduğunu ileri sürer. Buna karşın, yoldaşlarının akıbetine uğramamak için Odysseus, Polyphemos'un gözünü oyduğunda Güneş yeryüzünü aydınlatmaya devam etmektedir. Sadece kendisine kurban olarak insanların sunulmasını talep eden tanrı Baal, Molokh, Tesup ya da Polyphemos'un gözü çıkarılmış ve kutsal kral da yerine getirmeyi başardığı kahramanlığın ardından muzaffer bir eda içerisinde çalınan koçları önüne katmıştır. Kafkas orijinli hikâyede aksettirilen pastoral mekanın *Odysseia*'da aynen yansıtılması ve bahsedilen devin de aynı şekilde tek gözlü olması nedeniyle bu yaratık muhtemelen, Helen öncesi dönemin ünlü metal ustaları olan ve kültleri Sicilya'ya kadar yayılan ve belki de mensup oldukları klanın işaretini alınlarının ortasına yaptıkları dövmeyle belirleyen Kyklopalardan biriydi.

4. "Uzaktaki [Cehennem] kapı[sı]" anlamına gelen Telepylos, Avrupa'nın kuzeydeki en uç noktası, sürülerini eve getiren çobanların, hayvanlarını otlatmaya götüren diğer çobanlarla karşılaştığı Gece Yarısı Güneşinin Ülkesidir. "Kuzey Rüzgârı'nın ötesinde bulunan" bu ülke, aynı zamanda Yüzen ya da Konuşan kayalıkların, bir başka deyişle buzdağlarının boy gösterdiği, ayrıca Haziran ayında öğle vakti yaşadıkları karanlığın gece yarısı güneşine karşılık geldiği Kimmerlerin yaşam sürdüğü yerdir. Muhtemelen Herakles ile Hades arasında gerçekleşen o meşhur kavga da burada oldu; eğer bu doğruysa söz konusu kavga, Herakles'in Hyperborealıların ülkesini ziyareti sırada meydana gelmiştir. Laistrygonialılar ("acımasız ırktan olanlar") belki de, esasen koylarda yaşayan Norveçlilerdi. Güney Baltık kıyıları ile Bornholm'a kadar giden tüccarlar sözü edilen bu halkın barbarlıklarına karşı kesin bir dille uyarılmaktaydılar.

5. Aiaia ("feryat eden"), yaygın olarak tanınan Ölüm Tanrıçası'nın bir yandan şarkı söyleyip bir yandan da ipini eğirdiği tipik bir ölüm adasıdır. Argonaut Seferini konu alan efsanede, Pola yakınlarındaki Lussin olması muhtemel söz konusu bu adanın Adriyatik Körfezi girişinde olduğu anlatılır. Kelime olarak "şahin" anlamına gelen Kirke'nin, Kolkhis'de, Hekate için kutsal sayılan söğüt ağaçlarıyla kaplı bir mezarlığı bulunmaktaydı. İnsanların birer hayvana dönüştürülmesi ise ruh göçü doktrini ile alakalı bir durumdur. Buna karşın domuz özellikle Ölüm Tanrıçası için kutsal sayılan bir hayvandı ve Tanrıça onu, ölümün kızıl yiyeceği olan Kronos'un kızılcıklarıyla beslemekteydi. Dolayısıyla bahse konu olan hayaletler belki de sıradan hayaletlerdi. Hermes'in Odysseus'a önerdiği moly adlı bitkinin kesin olarak ne olduğu konusunda otoriteler tam bir karara varamamışlardır. Tzetzes'e göre eczacılar

(*On Lycophron* 679) ona "yabani sedefotu" adını vermişlerdi. Buna karşın *Odysseia*'da yapılan tanım, beyaz pedallı, koyu renkli ve hoş kokulu olmasının yanı sıra aynı zamanda da oldukça nadir yetişen yabani siklamene daha uygundur. Son dönem Klasik yazarlar moly ismini, Ay'ın gökyüzünde yükselmesinden çok batışından sonra ortaya çıkan sarı renkli bir çeşit sarımsakla ilişkilendirmişler ve böylece söz konusu bitki Hekate'nin Ay büyüsüne karşı etkili bir iksir olarak kullanılmıştır. Babilli kahraman Marduk da, Deniz Tanrıçası Tiamat'ın yaydığı dayanılmaz kokuya karşı panzehir olarak tanrısal bitkiyi koklamış, ancak efsanede bitkiye ayrıntılı olarak değinilmemiştir.

6. Persephone'ye atfedilen karakavak korusu Tartaros'da bulunmaktaydı ve Kirke'nin düşüncesinin aksine Odysseus bu ormana hiç "girmemişti"; tıpkı Herakles, Aineias ve Dante gibi. Phlegethon, Kokytos ve Akheron'un ruhları kesinlikle Yeraltı Dünyası'ndaki Cehennemde bulunmaktaydı. Buna karşın, çok az bir coğrafya bilgisine sahip olması nedeniyle *Odysseia*'nın bayan yazarı Batı, Güney ve Kuzey Rüzgârlarını rasgele telaffuz etmiştir. Odysseus, esasen doğu rüzgârlarıyla Persephone'nin korusunun bulunduğu Ogygie'ye; oradan da güney rüzgârlarıyla Telepylos ve Aiaia'ya sürüklenmiş olmalıydı. Bununla beraber yazar, Odysseus'un, gemisinin yönünü Doğuya doğru çevirerek bu şekilde Şafak Ülkesi ve aynı zamanda Orion ile Tithonos gibi kahramanların hayatlarını kaybettikleri Aiaia'ya ulaştığı şeklindeki iddiasını haklı gerekçelere dayandırır. Mykene'de bulunan arı kovanı şeklindeki mezarların yüzleri doğuya bakar durumdadır. Aynı şekilde Helios'un kızı olması nedeniyle Kirke ile Eos ("şafak") arasında teyze, yeğen akrabalık bağı vardır.

7. Lir eşliğinde ağıtlar yakan ve birer ölüm meleği olarak cenaze anıtlarına oyularak resmedilen Sirenler, aynı zamanda ağıtlar söyledikleri kahramanlara atfedilen erotik şekillerle de ilişkilendirilmişlerdir. Ayrıca ruhun, bir kuşa dönüşerek gökyüzüne çıktığına inanıldığından dolayı, söz konusu daimonlar, Harpyalar gibi, onu karşılayıp yakalayan ve güvenliğini sağlayan birer yırtıcı kuş olarak tasvir edilmişlerdir. Her ne kadar Phorkys'in ya da Cehennemin kızları, böylelikle de Harpyaların ilk kuzenleri olmalarına karşın, ne yeraltında ne de mağaralarda yaşayan Sirenler, Aiaia veya Ogygie'ya benzeyen yemyeşil bir ölüm adasında* yaşayıp özellikle de rüzgârsız günlerde, gün çarpmasıyla ya da öğle uykusu karabasanlarında insanlara tehlike saçmaktaydılar. Aynı zamanda Akheloos'un kızları olarak da tasvir edilmeleri nedeniyle yaşadıkları gerçek ada muhtemelen, Akheloos Nehri ağzındaki Ekhinade Adalarından biridir. Sicilyalılar, Sirenlerin, ülkelerindeki Peloros burnunda (şimdilerde Faro adıyla bilinmektedir) yaşadığını söylerken, Latinlere göre bu yaratıklar Naples yakınlarındaki Sirenusia ya da Capri Adalarını mesken tutmuşlardı.

8. Bir başka ölüm adasının da adı olan "Ogygie" anlaşıldığı kadarıyla kelime olarak, Ogen formunun ortak olarak kullanıldığı "Okeanos" ile aynı anlamı taşır. Aynı şekilde Kalypso da ("saklı" ya da "saklayan"), mağarasının etrafında bulunan ve dallarına deniz kargaları (ya da bodur kargalar) ile kendisine atfedilen boynuzlu baykuş ve şahinlerin konduğu kızılağaçlardan da anlaşıldığı kadarıyla bir başka Ölüm Tanrıçası'dır; kızılağaç aynı zamanda Ölüm Tanrısı Kronos veya Bran için de kutsal sayılmaktaydı. Maydanoz, ağıtın sembolüyken, süsen ise ölüm çiçeği olarak bilinmekteydi. Kalypso, Odysseus'a daimi bir gençlik vaat ederken, Yunanlı savaşçı destansı bir ölümsüzlükten ziyade, hayatı tercih ederek onu reddetmiştir.

9. Phorkys ya da Hekate'nin kızı olan Skylla "parçalara ayıran kadın" ile Kharybdis ("içine çeken"), yıkım getiren Deniz Tanrıçası'nın unvanlarındandı. Her ne kadar daha geniş bir ölçekte yorumlanmaları gerekse de, iki isim de Messine Boğazının her iki kısmındaki akıntı ve kayalıklarla ilişkilendirilmiştir. Leukothea bir martı kimliğiyle, sulara gömülen bir geminin ardından ağıtlar yakan Deniz Tanrıçası'nın kendisidir. Skylla'nın, Odysseus'un gemisindeki denizcilerin altısını aynı anda avlaması, ayrıca Girit Deniz Tanrıçası'nın ambleminin de ahtapot olması nedeniyle, Hintliler ile ticaret yapan Giritlilerin, Akdenizlilere tamamen yabancı olan ve kötü alışkanlıkla özdeşleştirilen tropik türlerin hiç de yabancısı olmadığı söylenilebilir. Skylla'nın kendisinden beklenmeyecek ölçüde ince bir ses çıkarması, tuhaf görünüşünden daha fazla mitolojik bir öneme sahiptir. Zira, yaratık bu ses tonuyla, İngiliz efsanesinde anlatıldığı kadarıyla, lanetlenmiş ruhları avlayan, kırmızı kulaklı, beyaz renkli ölüm tazıları Spectral Pack ya da Gabriel Ratches ile ilişkilendirilir. Söz konusu bu hayvanlar İviza Adasında uzun yıllar nesillerini devam ettirmeyi başaran ve Anubis için kutsal sayılan eski Mısır av köpekleriydi. Avlarının peşine düştüklerinde köpek yavrularının ya da yabani kazların göç ettiklerinde çıkardıkları sese benzer bir ses çıkarırlardı (bkz. *White Goddess* 411).

10. Göründüğü kadarıyla, Odysseus'un Kikonialılara karşı verdiği mücadele ile Phaiakia Adasına gelişi arasında vuku bulan sadece iki olay –Aiolos'un Adasına yapılan ziyaret ile Hyperion'un sığırlarının çalınması– Yunanlı savaşçının ölümü reddedip ona karşı gelmesiyle alakalı değildir. Bununla beraber Aiolos'un hâkimiyetindeki rüzgârlar ölülerin ruhlarıydı ve aynı şekilde Hyperion'a ait olduğu söylenen sığırlar da Herakles'in Onuncu İşini yerine getirmek için çaldığı sığırların kendisiydi. Odysseus'un Güneş Tanrısı'nın sığırlarına yapılan saldırıda rol almadığı şeklindeki iddiası kayda değer bir iddia değildir; zira, anne tarafından büyükbabası olan Autolykos da bir zamanlar Güneş sığırlarını çaldığını itiraf etmemişti.

11. Kelime olarak "kızgın" anlamına gelen ve dolayısıyla kırmızı yüzlü kutsal kralı sembolize eden Odysseus'a, "Ulysses" ya da Latinlerin deyimiyle "Ulixes" –muhtemelen oulos "yara" ve iskhea "uyluk" sözcüklerinden türemiştir– adı verilmiştir. Bu isim, İthaka'ya geri döndüğünde yaşlı bakıcısının onu tanımasını sağladığı domuz yarasına yapılan bir göndermeden ibarettir. Kraliyet ailesine mensup birinin, yabandomuzunun diş darbeleriyle hayatını kaybetmesi o tarihlerde oldukça yaygın bir fenomen olsa da Odysseus bir şekilde bu tehlikeyi atlatarak hayatını kurtarmayı başarmıştır.

* Mezar adası. (Çev. n.)

171.
ODYSSEUS'UN EVE GELİŞİ

Odysseus daldığı derin uykudan uyanır uyanmaz, Athena'nın şeklini birazcık değiştirdiği yerin kendi ülkesi olduğunu ilk anda anlayamadı. Çok geçmeden kendisini bir çoban kılığına sokan Tanrıça, etrafına bakınıp duran bu yabancının yanına geldi. Gerçek kimliğini ondan saklayan Odysseus, aslen Giritli olduğunu, İdomeneus'un oğlunu öldürdükten sonra bir Sidonia gemisine binerek kuzeye kaçtığını, ancak gemicilerin kendi isteği dışında onu bu adaya bıraktıklarını uzun uzun anlattı. En sonunda da çobana dönerek, "Şimdi söyler misin bana, burası neresi?" diye sordu. Bunun üzerine Tanrıça kahkahayla gülüp Odysseus'un yanağını sıvazlayarak, "Sen gerçekten de inanılmaz bir yalancısın" dedi. "Eğer gerçeği tüm çıplaklığıyla bilmeseydim, sana kolaylıkla inanabilirdim. Ama beni esas şaşırtan kim olduğumu anlayamamış olman. Tanrıça Athena'yım ben. Phaiaklar onlara söylediğim gibi seni buraya bıraktılar. Evine dönmenin bu kadar uzun sürmesine gerçekten üzüldüm. Ancak amcam Poseidon'a karşı gelmeye cesaret edemediğim için açıkça senin tarafını tutamadım." Athena tüm gerçeği anlattıktan sonra Odysseus'la beraber Phaiakların armağanları olan kazan, sehpa, erguvani pelerin ve altın kupaları bir mağaraya saklayarak Yunanlı savaşçıyı hiç kimsenin tanıyamayacağı bir hale getirdi; rengini soldurup kızıl saçlarını bembeyaz yaptı, daha sonra da ona eski püskü giyecekler verip doğruca, bir zamanlar sarayın domuz çobanı olan sadık Eumaios'un evine gönderdi. Odysseus, kendisine söylenenleri bir bir yerine getirirken Tanrıça da Sparta'ya döndü. Bu sırada Telemakhos da Sparta'ya, Mısır'dan henüz dönmüş olan Menelaos'un yanına giderek Odysseus'dan haberi olup olmadığını öğrenmek için yola çıkmıştı.

Öte yandan Odysseus'un geri dönmediğini ve dolayısıyla öldüğünü sanan talipler, kraliçe Penelope ile evlenerek bu şekilde tahta geçmeyi hayal ediyorlardı. Sayıları en az yüz yirmi olan ve krallığı oluşturan adalardan

–Dulikhium, Same, Zakynthos ve İthaka– saraya gelen bu prenslerin hepsi de birbirinden küstah ve terbiyesizdi. Ayrıca aralarında anlaşarak tahtın tek varisi olan Telemakhos'u, Sparta dönüşünde öldürmeye karar vermişlerdi.[1]

b. Talipler, Penelope'ye içlerinden biriyle evlenmesi gerektiğini söyleyince, kraliçe onlara, Odysseus'un kesinlikle hâlâ hayatta olduğunu, zira çok güvenilen bir kâhinin onun eninde sonunda eve döneceğini müjdelediğini belirtmişti. Ne var ki baskılar katlanamaz bir raddeye gelince, Penelope, kayın babası Laertes anısına dikeceği kefen biter bitmez kararını vereceğini ve onlardan biriyle mutlaka evleneceğini söylemek zorunda kaldı. Gündüzleri kefeni ören, karanlık bastığında ise gündüz ördüğünü söken kraliçe bu şekilde tam üç yıl boyunca onları oyalamayı başardı. Ancak günlerden bir gün taliplerden biri Penelope'nin başvurduğu hileyi anlayınca, kraliçe için bir seçim yapmaktan başka çıkar yol kalmadı. Tüm bu süre boyunca Odysseus'un sarayında kalan prensler, onun şarabından içerek koyunlarını, domuzlarını ve sığırlarını birer ikişer kesip yemiş, sarayda bulunan hizmetçileri ayartarak onları baştan çıkarmışlardı.[2]

c. Bu sırada Odysseus da söylendiği gibi Eumaios'un yaşadığı kulübeye gitmiş ve kendisini dostça karşılayan bu yaşlı adama kim olduğu konusunda bir başka hikâye uydurmuştu. Odysseus'un kesinlikle hayatta, hatta şu sıralar yolda olduğunu ona söylemeyi de ihmal etmemişti. Tüm bunlar olurken, taliplerin kendisini öldüreceğini anlayan Telemakhos da ülkeye gelmiş ve onu Sparta'dan alelacele geri döndüren Athena'nın telkinleriyle hiç kimseye haber vermeden doğruca Eumaios'un kulübesine gitmişti. Odysseus, Tanrıça izin verene kadar gerçek kimliğini her ikisinden de sakladı. Çok geçmeden sihirli bir dokunuşla gerçek kimliğine döndüğünde baba ile oğlun birbirine yeniden kavuşma sahnesi gerçekten dokunaklı oldu. Fakat sır, şimdilik her ikisinin arasında kaldı ve Odysseus, Telemakhos'un olan biteni Penelope'ye anlatmasına izin vermedi.

d. Bir kez daha dilenci kılığına giren Odysseus, taliplerin arasına girerek onlar hakkında bilgi edinmeye çalıştı. Bu sırada ilginç bir olay da yaşandı. Keçi çobanı Melanthios, yaşlı bir dilenci sandığı Odysseus'a ağza alınmayacak küfürler ettikten sonra onu tekmeleyip bir kenara savurdu. Ancak planının bozulmasını istemeyen Odysseus, dişlerini sıkıp hiçbir şey söylemeden onun yanından ayrıldı. Bir müddet sonra sarayın avlusuna ulaştığında ise, bir zamanlar çevik bir av köpeği olan yaşlı Argos'la karşılaştı. Çöplükte uzanmış kendisine savaş açan pirelerle uğraşmak zorunda kalan Argos, kapıldığı uyuz illetinden neredeyse artık yürüyemez bir durumdaydı. Eski sahibini karşısında görür görmez, artık derisi gün yüzüne çıkmış olan kuyruğunu sallayıp, tel tel dökülen kulaklarını kabartan Argos çok geçmeden gözlerini bir daha açmamak üzere kaparken, Odysseus da kirpiklerinden süzülen gözyaşını siliyordu.[3]

e. Eumaios, Odysseus'a, ziyafetin verildiği avluya kadar rehberlik etti. Burada kendisini karşılayan Telemakhos, yaşlı dilencinin kimliğinden tamamen habersizmiş gibi davranarak onu dostça ağırladı. Tam bu sırada Tanrıça Athena birdenbire belirdi ve kendisini Odysseus'dan başka hiç kimseye göstermeden ve duyurmadan ona bazı tavsiyelerde bulundu. Buna göre Yunanlı savaşçı, o sırada kendilerine ziyafet çekmekte olan taliplerin oturduğu masanın etrafında dolaşarak onlardan yiyecek dilenecek ve bu şekilde onların nasıl insanlar olduğunu anlamaya çalışacaktı. Bunu yapan Odysseus, taliplerin hepsinin birbirinden cimri, açgözlü ve bir türlü doymak bilmeyen kişiler olduklarını anladı. İçlerinden en yüzsüzü de İthakalı Antinoos'du (Odysseus, ona başından geçen olayları tamamen farklı bir biçimde anlatmıştı). Öyle ki İthakalı savaşçı kendisinden yiyecek dilenen yaşlı adama öfkelenip eline geçirdiği oturağı ona fırlatmış, omzunu tutarak onun yanından ayrılan Odysseus da, Antonios'un daha saygılı davranması gerektiğini söyleyen diğer taliplerin yanına gitmişti. Çok geçmeden hizmetçiler olan biten her şeyi Penelope'ye anlattı. Utancından kıpkırmızı kesilen kraliçe, kocasından haber alabileceğini düşünerek dilenciyi hemen odasına çağırttı. Odysseus, aynı akşam kraliçenin huzuruna çıkacağına ve istediği her şeyi ona anlatacağına söz verdi.[4]

f. Bu sırada, Tanrıça İris gibi her an birinin emri altına girmeye hazır olduğu için kendisine "İros" takma adı verilen bir başka dilenci, Odysseus'a sataşarak onu odadan çıkarmaya çalıştı. Ne var ki bu sefer karşısında tehditlere boyun eğmeyen bir rakip vardı. Söylediklerinin bir işe yaramadığını gören ve bir dilenci olmasına karşın oldukça sağlıklı görünen İros, kendisiyle dövüşmesi için ona meydan okudu. Tam bu sırada, kazananın bir kâse dolusu yahni yiyebileceğini ve aynı zamanda talipler arasına gireceğini söyleyen Antinoos'un alaylı sesi bir anda ortalığı çınlattı. Teklifi kabul eden Odysseus, üzerindeki paçavraları kıvırıp kemerinin altına soktuktan sonra rakibinin karşısında yerini aldı. İros, yırtık giysilerin altında beliren güçlü ve sağlıklı kasları görür görmez yaptığı hatayı anladıysa da, etrafını çeviren savaşçıların zoruyla istemeyerek de olsa dövüşmek zorunda kaldı. Zaten kavga da çok kısa sürdü. Etraftakilerin şüphelenmesinden endişe duymayan Odysseus, attığı tek yumrukla rakibini öldürmeyi bildi. Kimi alkışlayıp, kimi burun büküp sesini yükseltse de Odysseus, o günkü ziyafette masadaki yerini aldı ve Penelope şerefine kadeh kaldırmayı da ihmal etmedi. Bu sırada bütün talipler gece olup odalarına çekilmeden önce kraliçeye düğün hediyelerini sundular, ancak Penelope, içlerinden hiç kimse ile evlenmek niyetinde değildi.[5]

g. Akşam olup Odysseus, Penelope'yi ziyarete gittiğinde Telemakhos da, babasının emriyle, taliplerin ziyafet çektiği odanın duvarlarında asılı bulunan mızrakların hepsini birer birer indirip onları silah deposuna taşıdı.

Yaşlı dilenci, gerçek kimliğinden habersiz olan Penelope'ye, Odysseus'la nasıl karşılaştıklarını ve neler yaşadıklarını uzun uzun anlattığı bir hikâye uydurdu. Söylediğine göre çok geçmeden ülkesine geri dönecek olan Odysseus, Zeus'un Dodona'da bulunan kâhinine akıl danışmaya gitmişti. Anlatılanları can kulağıyla dinleyen kraliçe hemen yaşlı bakıcısını çağırarak ondan dilencinin ayaklarını yıkamasını istedi. Eurykleia adındaki bakıcının, dilencinin bacağındaki yarayı görüp bir sevinç çığlığı patlatması uzun sürmedi. Eurykleia, efendisini yarasından tanımıştı. Odysseus hemen yaşlı kadının ağzını kapatarak Penelope'nin olan biteni öğrenmesine engel oldu. Zaten, çığlığın atıldığı sırada Athena'nın ilgisini başka bir yere çekmeyi başardığı kraliçe de hiçbir şeyden şüphelenmemişti.[6]

h. Ertesi gün talipler bir kez daha bir araya geldi ve içlerinden Sameli Agelaos, Telemakhos'u yanına çağırarak, annesinin artık bir an önce bir seçim yapması için onu ikna etmesi gerektiğini söyledi. Bunun üzerine kraliçe taliplerini toplayarak onlara düzenleyeceği yarışmada birinci gelenle evleneceğini bildirdi. Buna göre yarışmacılar Odysseus'un yayını kullanacak ve attıkları oku, yan yana dizilmiş on iki balta halkasının arasından geçireceklerdi. Kraliçe daha sonra kendisiyle evlenerek tahta geçmeye can atan taliplere kullanmaları gereken yayı verdi. Tam yirmi beş yıl önce İphitos'un, Messenia'ya gelerek çobanlarıyla birlikte alıkonan üç yüz koyunun hesabını sorduğunda Odysseus'a verdiği yaydı bu. Silahı bir zamanlar İphitos'un babası Eurytos kullanmıştı. Anlatılanlara göre bizzat tanrı Apollon, Eurytos'a okçuluk sanatını öğretmiş, ne var ki Herakles onu vurarak öldürmüştü. Taliplerden bazıları yayı gerip kirişi takmayı denedilerse de bunda başarılı olamadılar. Hatta bazıları işi, yayı donyağı ile yumuşatmaya kadar götürdü. Ancak bu da bir işe yaramadı. İçlerinden sadece Telemakhos, yayı büküp ipi geçirmeye yaklaşmış, ancak Odysseus'un işaretiyle silahı tekrar eski haline getirmişti. En sonunda yarışmanın bir sonraki güne ertelenmesine karar verildi. Ertesi gün tüm itirazlara ve onur kırıcı sözlere rağmen sıranın kendisine geldiğini gören Odysseus, kolayca yayı büküp kirişi takmayı başardı. Bu sırada talipler Telemakhos'a baskı yaparak Penelope'nin odayı terk etmesini sağlamışlardı. Hatta zaferini kutlamak ve herkese kanıtlamak için lir teli şeklinde kullandığı ipe vurarak hoş melodiler bile çıkardı. Sıra oku, yan yana dizilmiş balta halkalarından geçirmeye gelmişti. Dikkatle hedefine nişan alan Odysseus herkesin şaşkın bakışları arasında oku, on iki halkadan geçirmeyi de başardı. Tüm bunlar olurken sessiz sedasız odadan ayrılan Telemakhos, aniden elinde kılıç ve mızrağı olduğu halde içeri girdi ve Odysseus da, Antinoos'un boğazını keserek gerçek kimliğini odadakilere açıkladı.

i. Bir anda şaşkına dönen diğer savaşçılar, mızraklarını almak için hemen duvarlara koştularsa da silahlarını bıraktıkları yerlerde bulamadılar. Çok

geçmeden içlerinden Eurymakhos, bağışlaması için Odysseus'tan merhamet diledi. Ancak Yunanlı savaşçı bunu kesinlikle reddetti ve ciğerlerine sapladığı kılıçtan sonra attığı okla onu öldürdü. Bunun üzerine odadakilerle Odysseus arasında kanlı bir çarpışma yaşandı. Her ne kadar mızraklarını ele geçirememişlerse de bellerindeki kılıçlarına sarılan taliplerin karşısında, Odysseus elindeki yayla onlara karşı koymaya çalışıyor ve uzaktan onları teker teker avlıyordu. Tam bu sırada Telemakhos silahları bıraktığı depoya giderek babası ve sarayın iki sadık hizmetkârı olan Eumaios ile Philoitios'a mızrak, kalkan ve miğfer getirdi, zira düşmanlarından çoğunu öldüren Odysseus'un okları tükenmek üzereydi. Çarpışmanın tam ortasında taliplerden Melanthios gizlice, arkadaşlarına silah getirmek için depoya ulaşmayı başardı, ancak ikinci denemesinde mızrakları yerlerine ulaştıramadan yakalanarak el ve ayaklarından iplerle sıkıca bağlandı. Bu sırada kırlangıç kılığına girerek saraya gelen Tanrıça Athena da, Odysseus ve yoldaşlarının, odadaki herkesi tek tek öldürmesine dek avlunun içinde uçup durdu. Odysseus, konuklardan sadece elçi Medon ve şair Phemios'un canını bağışladı; zira yerine getirdikleri görevler kutsaldı ve onlardan tek bir hakarete bile maruz kalmamıştı. Düşmanların hepsi öldürüldükten sonra Yunanlı savaşçı, saraydaki hizmetçi kadınları bir odaya kapatan Eurykleia'yı yanına çağırdı ve ona kadınlardan kaç tanesinin kendisine sadık kaldığını sordu. "Sadece on iki tanesi bu yüz kızartıcı suçu işledi, efendimiz" dedi Eurykleia. Bu kadınlar hemen oraya çağrıldı ve kan gölüne dönen avlu onlara temizletildi. Daha sonra da Odysseus tarafından asılan hainler kısa süren birkaç çırpınmadan sonra gözlerini hayata yumdular. Çok geçmeden Eumaios ile Philoitios da Melanthios'un cesedini parçalara ayırdılar; burnunu, kulaklarını, el ve ayaklarını, cinsel organını kesip onları köpeklere yem ettiler.[7]

j. Böylece Odysseus en sonunda eşi Penelope ve yaşlı babası Laertes'e tekrar kavuştu. Onlara başından geçen maceraları, bu kez tüm çıplaklığıyla anlattı. Ne var ki mutlu ve huzur dolu günler fazla uzun sürmedi. Başta Antinoos olmak üzere öldürülen diğer taliplerin yandaşlarından oluşan kalabalık bir İthaka ordusu saraya yürüdü. Odysseus ve adamlarının sayıca eksik kaldığını gören Laertes bile savaşa katıldı ve kahramanca dövüşmeye başladı. Ordular henüz birbirlerine karşı tam bir üstünlük sağlayamamışken Tanrıça Athena araya girerek taraflar arasında bir ateşkes yapılmasını sağladı.[8] Başlangıçta isyancı, ateşkesten sonra ise Odysseus'a karşı yasal bir güç kimliğine bürünen saldırganlar, soruna bir çözüm bulması için o sırada Epirot Adalarının kralı olan Neoptolemos'un hakemlik yapmasını istediler. Odysseus bu teklifi kabul etti ve Neoptolemos'un vereceği karara saygılı olacağını belirtti. Neoptolemos, Odysseus'un ülkeden ayrılmasına ve tam on yıl boyunca geri

dönmemesi gerektiğine hükmetti. Buna göre onun yokluğunda taliplerin varisleri verdikleri zararı, tahta geçecek olan Telemakhos'a ödeyeceklerdi.[9]

k. Ne var ki Deniz Tanrısı Poseidon'un öfkesi hâlâ yatışmamış ve Odysseus da ona hâlâ kurbanlar sunmamıştı. Yunanlı savaşçı, yaşlı kâhin Teiresias'ın söylediklerini hatırlayarak, omzunda bir kürek olduğu halde Epiros dağlarının bir ucundan diğerine doğru yola çıktı. Thesprotis'e ulaştığında şehir halkı birbirlerine şaşkınlıkla baktı ve en sonunda ona dönerek, "İlkbaharda ne diye yaba taşıyorsun?" diye sorma cesaretini gösterdi. Odysseus kehanette belirtilen ülkenin burası olduğuna kanaat getirerek Deniz Tanrısı Poseidon onuruna önce bir koç, sonra bir boğa ve en sonunda da bir yabandomuzu kurban ederek kendisini affettirdi.[10] İthaka'ya dönmesi yasaklandığı için bu ülkede kalan savaşçı, Thesprotialıların Kraliçesi Kallidike ile evlendi ve Ares'in emrindeki Brygia ordusuna karşı, kraliçenin askerlerine kumandanlık yaptı. En sonunda Apollon, taraflar arasına girerek bir ateşkes imzalanmasını sağladı. Bu olaydan dokuz yıl sonra da Odysseus ile Kallidike'nin birlikteliğinden dünyaya gelen Polypoites, Thesprotia tahtına geçti. Odysseus, cezası biter bitmez eve döndüğünde eşi Penelope, küçük oğulları Poliporthis adına ülkeyi yönetmekteydi. "Odysseus, ölümün kendi oğlunun elleriyle olacak!" şeklindeki kehanetten sonra Telemakhos ülkeden kovulmuş ve Kephallenia'ya sürgüne gönderilmişti. Ne var ki ölüm, Teiresias'ın bir zamanlar söylediği gibi ünlü savaşçıyı İthaka'da, denizde yakalayacaktı. Anlatılanlara göre Odysseus'un Kirke'den dünyaya gelen oğlu Telegonos, babasını bulmak için yola çıkmış ve Korkyra sandığı İthaka'ya saldırmıştı. İstila karşısında Odysseus da hiç vakit kaybetmeden yola çıkmış ve onlarla savaşmaya başlamıştı. Çok geçmeden kıyıda, tanımadığı babası ile karşılaşan Telegonos, vatoz dikenleriyle donatılmış mızrağını onun kalbine soktu ve böylece ünlü savaşçıyı öldürdü. İşlediği cinayet nedeniyle sürgüne gönderilip cezasını çektikten sonra geri dönerek Penelope ile evlendi. Telemakhos ise, Kirke'yle evlenerek ailenin iki ayrı dalı arasındaki bağları güçlendirmiş oldu.[11]

l. Bazı yazarlar, Penelope'nin Odysseus'a sadık kalmadığını öne sürerler. Buna göre Kraliçe, kocasının yokluğunda, Dulikhiumlu Amphinomos ya da bütün talipler ile teker teker birlikte olmuş ve bu birlikteliğin neticesinde ise, acayip görünümlü Tanrı Pan dünyaya gelmişti. Hatta Odysseus, karşısında Pan'ı görür görmez utancından evini terk edip Aitolia'ya gitmiş, eşi Penelope'yi de, mezarının hâlâ [illegible] gösterildiği Mantinea'ya, babası İkarios'un evine göndermişti. Diğer bir [illegible] Penelope ile Hermes'in birlikteliğinden Pan'ın dünyaya geldiğ[illegible]evlenen [illegible]thoas'ın kızlarından biri ile evlendiğini ve hayatı[illegible]eşliliğe [illegible] geçirdiği bu evlilikten küçük oğlu Le[illegible]e uygun [illegible]akletmektedir.[12]

1. Homeros: *Odysseia* xiii. 187 ve xvi. 245-53; Apollodoros: *Epitome* vii. 26-30.
2. Homeros: *Odysseia* xix. 136-58 ve xiv. 80-109; Hyginus: *Fabula* 126; Apollodoros: *Epitome* vii. 31.
3. Homeros: *Odysseia* xiv-xvi; Apollodoros: *Epitome* vii. 32
4. Homeros: *Odysseia* xvii; Apollodoros: *a.g.e.*
5. Homeros: *Odysseia* xviii.
6. Homeros: *Odysseia* xix.
7. Homeros: *Odysseia* xx-xxii; Hyginus: *a.g.e.*; Apollodoros: *Epitome* vii. 33.
8. Homeros: *Odysseia* xxii-xxiv.
9. Plutarkhos: *Greek Questions* 14.
10. Homeros: *Odysseia* xi. 119-31; Apollodoros: *Epitome* vii. 34.
11. Apollodoros: *a.g.e.*; Kyreneli Eugammon, Proklos'un alıntısı: *Epicorum Graecorum Fragmenta* 57, ed. Kinkel; Hyginus: *Fabula* 127; Pausanias: viii. 12. 6; *Odysseia* üzerine bir kritik xi. 133; Parthenios: *Erotika Pathemata* 3; Tzetzes: *On Lycophron* 794; Diktys Kretensis: vi. 4; Servius – Vergilius: *Aeneis* ii. 44; *Fragments of Sophocles* ii. 105, ed. Pearson.
12. Servius: *a.g.e.*; Pausanias: viii. 12. 5; Cicero: *On the Nature of the Gods* iii. 22. 56; Tzetzes: *On Lycophron* 772, Samialı Duris'ten alıntı.

*

1. Hükümranlık süresinin sonuna gelen kutsal kralın, ölmeyi reddedişine verilebilecek bir başka örnek olan Odysseus'un taliplerini teker teker öldürmesi, Ulysses'e özgü bir olaydır. Bir başka deyişle kral, veliahtını belirleyecek yarışmaya müdahale ederek, adayları birer birer kendi elleriyle öldürmüştür. Görünen o ki, eski çağlarda kral adaylarının tabi tutulduğu okçuluk testlerinden biri de, oku bir erkek çocuğunun başının üzerine konulan halkadan geçirmekti.

2. *Odysseia*'nın hiçbir satırında Penelope'nin, kocasının uzun süren yokluğunda ona sadık kalmadığını dile getiren bir cümleye rastlanmaz. Buna karşın Kitap xviii. 281-3'de bahsedildiği kadarıyla Kraliçe, yaptığı cilvelerle taliplerin hepsini büyülemiş, onlardan hediyeler almış ve tercihini de açıkça Dulikhiumlu Amphinomos'tan yana kullanmıştır (*Odysseia* xvi. 394-8). Bununla beraber Odysseus, eşine tam olarak güvenmediğinden kimliğini, rakiplerini öldürene kadar açıklamamıştır. Aynı şekilde Yeraltı Dünyası'na yaptığı ziyarette karşılaştığı annesi Antikleia'nın da Penelope hakkında tek kelime bile etmemesi, ortada gizlenmesi gereken bir şeylerin var olduğunu akla getirir (*Odysseia* xi. 180). Penelope'yi Hermes'le ya da sırasıyla bütün taliplerle yaşadığı ilişkiden dolayı Pan'ın annesi yapan arkaik hikâye, göründüğü kadarıyla Tanrıça Penelope ve onun ilkel ilkbahar orjilerine yapılan bir göndermeden ibarettir. Kraliçenin eşini aldatışı karşılığında hayatının son günlerinde Mantinea'ya dönüşünü konu alan hikâye de [illegible] için ka arkaik söylence olup, bu haliyle, Odysseus'un, anaerkil kurallar[illegible]asını ırak Penelope'yi kendisiyle İthaka'ya gelmeye zorlayışını akla[illegible]rarasa sayarsın eserin kadın yazarı Nausikaa, hikâyeye kendi yorum[illegible]a ve tam[illegible]lope'yi tamamen ma-

[illegible]ar ise, [illegible]us'un ise Kral[illegible]
[illegible]ni mutluluk[illegible]
[illegible]nyaya g[illegible]

sum göstermeye çalışmıştır. Yazar, Penelope'nin dünyaya geldiği ataerkil sistemi olduğu gibi kabul ederken, *İlyada*'daki keskin yergilere yumuşak istihzalarda bulunmaktan da geri kalmaz. Artık tanrıça, Ulu Tanrı Zeus'un yerini almış, kutsal kralların tanrıça onuruna kurban edilmelerinden vazgeçilmiş ve mit devri kapanmıştır; ne alâ! Görünen o ki bu durum, sadık hizmetçi kızlarla oyunlar oynayan, onlarla şakalaşan, kendisini kızdıranların saçını çekip yaşlı Eurykleia'nın anlattığı masalları dinleyen ve Alkinoos Babayı tek parmağında oynatmayı başarabilen Nausikaa'yı pek de rahatsız etmemiştir.

3. Bu şekilde *Odysseia*, Zeus'un kafasından dünyaya gelen Tanrıça Athena'nın desteklediği ve düşmanlarının cesetlerinin üzerinde kahramanlık naraları atan Laertes, Odysseus ve Telemakhos'un oluşturduğu ataerkil kahramanlar triadıyla ilişiğini keserken, evlilik öncesi cinsel ilişkiyi hoş görmeyen ve onu evlilik kutsiyetini bozan, değerinden düşüren bir olay şeklinde değerlendiren Nausikaa, sadakatten yoksun olan hizmetçi kızları ise bir çırpıda ipe gönderir. Söylencenin son kısmı diğer mitologlar tarafından muhafaza edilip günümüze aktarılmıştır. Odysseus, Thesprotia'ya; Telemakhos ise Kephallenia'ya sürgüne gönderilirken, Penelope, hayatından memnun bir şekilde sarayda kalmış ve oğlu Poliporthis adına tahtın tek sahibi olmuştur. Öte yandan Teiresias'ın yaptığı kehanetin harfiyen gerçekleşmesi gerekmektedir: Odysseus, çenebaz Nestor'un aksine, hayatının son günlerini huzur içinde geçiremeyecektir. Ölüm onu, ortadan kalkıp artık yok olduğunu düşündüğü geleneksel yolla karşılayacaktır: Elinde vatoz dikenleriyle donatılmış mızrağı olduğu halde bir yunusun sırtında kendisine yaklaşan Yeni Yıl Çocuğunun eliyle. Oğlu Althaimenes tarafından deniz kıyısında yanlışlıkla öldürülen Rodoslu Katreus da Odysseus'la hemen hemen aynı kaderi paylaşır. Vücutta, Yunanlılar ve Latinlerin devasız dedikleri (Aelianus: *Nature of Animals* i. 56) onulmaz yaralar açan ve aynı zamanda Polynesialılar tarafından da kullanılan vatoz dikenli (trygon pastinaca) mızraklar Akdeniz ülkelerinde oldukça yaygın bir şekilde kullanılmaktaydı. Anlatılanlara göre cesur savaşçı Herakles de bu oklardan birinin açtığı yarayla hayatını kaybetmişti.

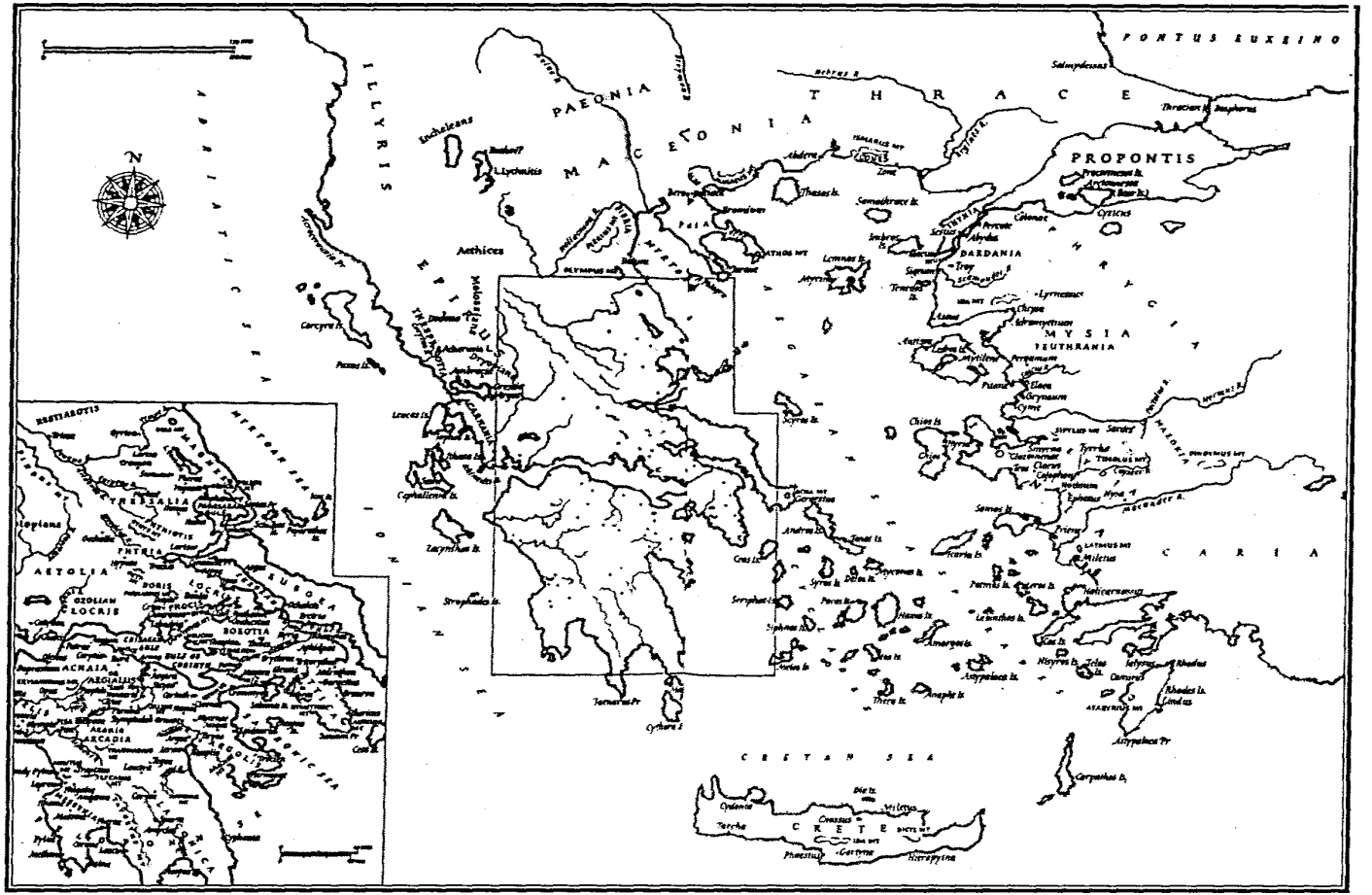
4. Telemakhos'un Kirke'yle; Telegonos'un da Penelope'yle evlenmesi ilk bakışta oldukça şaşırtıcıdır. Sir James Frazer (Apollodoros ii. 303, Loeb) görünüşe bakılırsa, bu ensest ilişkileri, çok eşli toplumlarda kralın, annesi hariç olmak koşuluyla babasının tüm metreslerine sahip olduğu şeklindeki kuralla ilişkilendirir (2. *Samuel* xvi. 21). Ne var ki çok eşlilik hiçbir zaman bir Yunan geleneği olmamış, aynı şekilde ne Telemakhos; ne Telegonos; ne, üvey annesi İole ile evlenen Herakles'in oğlu Hyllos; ne de, öz babasını öldürüp dul kalan annesi İokaste ile evlenen "köpüklü dalganın dünyaya getirdiği" Yeni Yıl Çocuğu Oidipus çok eşliliğe bağlı kalmıştır. Bahsedilen karakterlerin her biri, antik çağ mitlerine uygun şekilde Eski Yılın Kralını öldürüp tahta geçmiş

ve sonra da onun oğlu şeklinde tanımlanmıştır. Bu, Telemakhos'un neden yarışma anında Odysseus'un yayını büküp ona kiriş takmaya çalıştığını açıklar; zira Telemakhos'un bunu başarması, Penelope ile evlenebileceği anlamını taşımaktaydı. Ne var ki Odysseus gönderdiği kızgın bakışlarla oğlunun vazgeçmesini sağlamıştır. Ulysses'in hikâyesinde karşılaştığımız bu detay, varlığını *Odysseia*'da aynen korumayı başarmıştır.

5. Odysseus'un kızıl saçlarının mitsel bir öneme sahip olup olmadığını kim bilebilir? Belki de bu özelliği, Nausikaa'nın Odysseus olarak tasvir ettiği Sicilya'daki bazı maceraperestlerinkine benzeyen ve vücuduyla orantısız, son derece kısa olan bacakları gibi hiçbir mitolojik değere sahip değildi. Kırmızı geleneksel olarak kötü huyla ilişkilendirildiğinden hiç şüphesiz Autolykos, torununu "kızgın" anlamına gelen bir isimle adlandırmıştır. Buna karşın her ne kadar destansı bir kimlik verilse de, *Odysseia*, Yunanlıların ilk romanıdır ve bu yüzden de mitleri ilgilendiren kavramlardan tamamen bağımsızdır. *Homeros'un Kızı (Homer's Daughter*)* adlı romanımda söz konusu eserin kaleme alındığı olası koşulları gözler önüne sermeye çalıştım.

* Londra ve New York, 1955

IERNE
BRITANNIA
BALTIC SEA
ALEMANI
Elbe R.
Seine R.
Rhine R.
GALLIA
Alesia
HELVETICA
Danube R.
Rhône R.
Po R.
ISTRIA
Pyrenael Mt
Stony Plain
LIGURIA
Massilia
ETRURIA
LATIUM
UMBRIA
LUSITANIA
HISPANIA
Corsica
Baleares
Tartessus
Onoba
Gades
Calpe Mt
Pillars of Hercules
Sacred Pr
Tingis
Atlas Mt
Sardinia
TYRRHENIAN SEA
Sicily
MAURETANIA
NUMIDIA
Hecatompylus
Tapacae
SYRTIS MINOR
Meninx Is.
Gabes R.
L. Tritonis
Oea
Lampedusa Is.
Melita Is.
LIBYAN SEA
Crete
CYRENIC SEA
Cyrene
SYRTIS MAJ
Psylli
Nasamon
Garama
Garamantes
LIBYA
Zeus Ammon
Miles
0
500
Scale of inset maps in miles
0
200
Fateril
Tibur
Roma
Aricia
Marsi
Cumae
Vesuvius Mt
Neapolis
Pithecusae
Tarentum
Hyria
MESSAPIA
Petelia
Croton
Lipari Is.
Eryx Mt
Agyrium
Segesta
Locri
Rhegium
Agrigentum or Camicus
Erina
Aetna Mt
Syracusae
BLACK SEA
Calmydessus
Thynias Is.
Bathynias
SEA OF MARMARA
Cyzicus
Dascylium
Calpe
Mariandyni
Encte
Sinope
Amisus
Themiscyra
Iasonium Pr.
Bride of Ares
Trapezus
Chalybes
Conlana
Tibareni
Mosynoeci
Bebryces
Prusa
Gordium
Halys R.
Borysthenes R.
Tanais R.
Sarmatae
Scythians
Berol
Istria
Tomi
Leuce Is.
CRIMEA
Tauri
Royal Scythians
Ister R.
Haemus Mt
THRACIA
Bosporus
Acheron
Athenaeum Pr.
Lepte Pr.
PAPHLAGONIA
Thermodon R.
Moschi
Gogarene
Araxes R.
Ararat Mt
Apsilaeans
Aea
Phasis
Phasis R.
COLCHIS
BITHYNIA
Scylax R.
ARMENIA
MEDIA
Troy
Lesbos
Euboea
MYSIA
LYDIA
Thymbrium
Comana
CAPPADOCIA
Tigris R.
Maeander R.
Lycus R.
Celaenae
CARIA
Cydnus R.
Amanus Mt
ASSYRIA
Euphrates R.
Babylon
Tmolus Mt
Sardis
Halys R.
IONIAN SEA
Olympia
Sparta
Syracusa
SICILIAN SEA
Phoenicus
Icarian Sea
Telmissus
LYCIA
PAMPHYLIA
Rhodes
Cyprus
Paphos
Salamis
Amathus
Castius Mt
Orontes R.
Byblus
Libanus Mt
Sidon
Damascus
Tyre
Atabyrium Mt
Joppa
Jerusalem
Ascalon
Gaza
Alexandria
Pharos Is.
Canopus
Naucratis
Pelusium
River of Egypt
Heliopolis
Memphis
Nile R.
EGYPT
Chemmis
Thebae
ARABIA
ARABIAN GULF

PONTUS EUXEINO
THRACE
PROPONTIS
PAEONIA
MACEDONIA
ILLYRIS
EPIRUS
DARDANIA
MYSIA
TEUTHRANIA
CARIA
CRETAN SEA
CRETE
AETOLIA
ACHAIA
ARCADIA
MESSENIA
LACONIA
BOEOTIA
THESSALIA
EUBOEA
Aethices
Lychnitis
Cephallenia
Zacynthus
Strophades Is.
Cythera I.
Carpathus I.
Rhodes
Lesbos
Chios
Samos
Miletus
Halicarnassus
Troy
Sestos
Abydos
Lampsacus
Cyzicus
Thasos
Samothrace
Imbros
Lemnos
Tenedos
Sigeum
Lesbos
Myrina
Pitane
Cyme
Smyrna
Ephesus
Priene
Patmos
Cos
Nisyros
Telos
Astypalaea
Amorgos
Naxos
Paros
Seriphus
Siphnos
Melos
Thera
Anaphe
Crete
Cydonia
Cissamos
Gortyna
Phaestus
Hierapytna
Arcadia
Messenia
Laconia
Boeotia
Thessaly
Aetolia
Achaia
Aegialus
Doris
Locris
Phocis
Euboea
Opuntian Locris
Aetolian Locris
Hestiaeotis
Perrhaebia
Magnesia
Olympus
Ossa
Pelion
Pindus
Parnassus
Helicon
Cithaeron
Parnes
Oeta
Corinth
Sicyon
Argos
Mycenae
Tiryns
Nauplia
Epidaurus
Troezen
Megara
Eleusis
Thebes
Orchomenus
Chaeronea
Delphi
Naupactus
Patrae
Dyme
Elis
Olympia
Pylos
Sparta
Amyclae
Gythium
Cape Matapan
Cape Malea
Cape Taenarum
Cape Tornese
Cape Araxus
Cape Pelagus
Cape Spada
Cape Buphras
Cape Melangavi
Cape Salmone
Cape Sidero
Cape Krio
Cape Grabusa
Cape Corycus
Cape Chelidonia
Cape Sigeum
Cape Lectum
Cape Baba
Cape Blanco
Cape Malea
Cape Tornese
Cape Araxus
Cape Pelagus
Cape Spada
Cape Buphras
Cape Melangavi
Cape Salmone
Cape Sidero
Cape Krio
Cape Grabusa
Cape Corycus
Cape Chelidonia
Cape Sigeum
Cape Lectum
Cape Baba
Cape Blanco

DİZİN

A

Abas 109, 114, 307, 309, 311, 662, 921

Admete 651, 654, 657, 671

Admetos 14, 55, 95, 97, 291, 292, 352, 648, 765, 809

Adonis 83, 84, 85, 86, 113, 115, 128, 132, 134, 251, 344, 419, 442, 486, 635, 638, 700, 730, 782, 787

Adrastos 490, 514, 515, 516, 517, 522, 649, 713, 821

Agamemnon 139, 428, 433, 551, 552, 553, 554, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 574, 588, 591, 593, 660, 825, 829, 833, 841, 842, 843, 845, 847, 848, 849, 850, 851, 856, 857, 858, 860, 865, 866, 867, 868, 870, 871, 872, 875, 876, 877, 878, 882, 886, 889, 892, 895, 896, 897, 902, 903, 907, 908, 910, 914, 915, 917, 918, 919, 922, 924, 925, 926, 928, 930, 944

Agaue 129, 134

Aigeus 790, 812, 815

Aigina 22, 72, 139, 276, 277, 278, 279, 280, 282, 358, 365, 366, 367, 402, 407, 651, 659, 711, 803, 806, 817, 926

Aigis 34, 50, 51, 52, 54, 119, 120, 506, 533, 821

Aigyptos 258, 260, 261, 262, 263

Aiolos 29, 168, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 207, 208, 281, 282, 287, 322, 330, 397, 742, 763, 839, 939, 940, 954

Aison 288, 763, 764, 767, 769, 807, 809

Aithra 440, 441, 499, 836, 915

Akademos 498

Akastos 351, 360, 363, 365, 366, 765, 807, 808, 809, 845, 863, 872, 927

Akhalar 22, 23, 53, 74, 199, 202, 206, 239, 265, 398, 408, 419, 540, 603, 631, 633, 695, 716, 722, 872, 934

Akheloos 47, 523, 525, 642, 690, 731, 732, 733, 735, 944, 953

Akhilleus 131, 149, 271, 277, 336, 363, 365, 367, 397, 430, 511, 593, 596, 637, 638, 657, 659, 706, 717, 763, 816, 843, 844, 845, 846, 848, 849, 851, 852, 853, 856, 857, 858, 860, 862, 863, 864, 865, 866, 869, 870, 871, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 895, 897, 900, 901, 902, 910, 913, 917, 918, 928, 944

Alea 726, 729

Alkestis 139, 289, 291, 292, 293, 520, 649, 688, 690, 692, 808, 809

Alkinoos 770, 800, 817, 949, 963

Alope 219, 220, 447, 450, 521

Amazon 128, 185, 333, 336, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 658, 663, 688, 703, 785, 786, 792, 880, 884, 885, 891

Ambrosia 11, 12, 92, 144, 363, 369, 472, 526, 529

Amphion 289, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 509, 538, 543

Amphitryon 251, 328, 396, 404, 405, 545, 549, 599, 600, 601, 604, 607, 608, 612, 616, 620, 693, 724, 733, 754, 906, 911

Andromeda 314, 315, 316, 320, 709, 736

Antheus 387, 835, 839, 840

Antigone 13, 508, 512, 517, 518, 521

Antiope 203, 290, 338, 339, 340, 341, 479, 480, 481, 483, 484, 521, 652, 653, 786, 800, 804, 909, 944

Aphrodite 16, 23, 29, 43, 55, 56, 57, 61, 62, 69, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 90, 93, 102, 105, 106, 107, 120, 138, 142, 154, 156, 160, 167, 188, 196, 202, 208, 243, 255, 260, 275, 282, 284, 285, 286, 302, 303, 320, 330, 354, 355, 356, 362, 368, 370, 379, 395, 403, 417, 419, 424, 426, 427, 439, 460, 461, 466, 473, 475, 484,

485, 486, 506, 507, 511, 515, 522, 528, 537, 543, 560, 628, 631, 633, 635, 638, 651, 667, 668, 681, 704, 708, 709, 781, 789, 792, 793, 801, 809, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 853, 854, 865, 866, 869, 871, 875, 877, 879, 912, 919, 930, 932, 933, 945

Apollon 19, 20, 29, 33, 42, 55, 63, 65, 66, 67, 73, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 84, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 102, 120, 124, 133, 137, 138, 139, 140, 141, 144, 164, 167, 168, 171, 189, 191, 197, 201, 202, 203, 205, 206, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 233, 235, 236, 238, 241, 253, 254, 255, 256, 259, 260, 264, 268, 276, 278, 279, 281, 291, 292, 305, 306, 309, 323, 324, 329, 340, 342, 343, 354, 360, 369, 370, 372, 373, 374, 379, 383, 384, 391, 392, 393, 394, 396, 398, 405, 409, 412, 413, 414, 416, 423, 430, 437, 440, 441, 444, 451, 452, 453, 455, 456, 458, 459, 460, 465, 466, 467, 472, 473, 474, 475, 480, 481, 487, 497, 514, 518, 523, 524, 526, 537, 541, 545, 547, 566, 567, 572, 573, 574, 576, 578, 581, 585, 586, 588, 591, 596, 605, 608, 613, 620, 625, 635, 637, 652, 654, 659, 679, 690, 691, 693, 694, 695, 703, 704, 714, 719, 721, 730, 733, 737, 738, 739, 742, 754, 755, 756, 758, 759, 760, 761, 766, 773, 774, 784, 803, 818, 819, 820, 822, 823, 825, 827, 831, 834, 843, 846, 847, 849, 854, 855, 856, 857, 858, 860, 866, 874, 875, 877, 878, 879, 880, 882, 885, 888, 892, 898, 901, 902, 905, 906, 908, 909, 918, 926, 927, 928, 929, 936, 959, 961

Apollon Tapınağı 222, 453, 460, 577, 654, 823, 836, 859, 864, 874, 888, 902, 909, 911, 931

Arakhne 119, 121, 560

Ares 29, 59, 60, 69, 81, 82, 84, 87, 88, 117, 164, 167, 171, 172, 173, 188, 192, 210, 216, 218, 251, 252, 254, 255, 256, 283, 298, 323, 351, 356, 370, 373, 404, 480, 481, 490, 491, 516, 519, 535, 536, 643, 648, 651, 652, 653, 661, 676, 690, 696, 719, 721, 738, 739, 740, 764, 765, 786, 788, 790, 791, 831, 876, 884, 930, 961

Arges 33, 34, 101

Argos 12, 26, 28, 47, 54, 59, 60, 61, 87, 130, 158, 186, 228, 230, 234, 244, 245, 248, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 272, 293, 307, 308, 311, 316, 317, 318, 319, 320, 330, 346, 352, 383, 384, 433, 456, 499, 514, 525, 526, 531, 553, 559, 568, 569, 577, 594, 595, 619, 623, 628, 630, 641, 707, 713, 718, 754, 756, 757, 758, 759, 765, 769, 776, 792, 812, 846, 851, 852, 868, 927, 930, 957

Ariadne 129, 134, 176, 177, 349, 396, 400, 401, 409, 412, 430, 431, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 469, 470, 471, 473, 485, 503, 510, 581, 586, 841, 853, 944

Arion 14, 73, 75, 159, 335, 390, 391, 392, 517, 649, 706, 713, 718

Arkas 102, 273, 668

Artemis 24, 47, 65, 66, 67, 70, 78, 90, 92, 98, 100, 101, 102, 103, 119, 130, 135, 164, 167, 169, 171, 172, 191, 193, 194, 199, 200, 217, 221, 222, 224, 241, 242, 249, 260, 261, 268, 285, 291, 292, 308, 310, 315, 323, 329, 340, 342, 343, 351, 352, 354, 355, 356, 357, 372, 386, 388, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 409, 419, 420, 465, 466, 467, 471, 472, 473, 481, 483, 484, 485, 487, 499, 528, 529, 539, 543, 545, 549, 550, 551, 560, 578, 586, 587, 589, 590, 591, 592, 596, 616, 632, 633, 634, 635, 638, 644, 652, 656, 658, 696, 700, 709, 728, 730, 731, 735, 747, 748, 795, 808, 844, 856, 857, 860, 866, 882, 885

Artemis Tapınağı 128, 440, 486, 493, 577, 586, 589, 593, 616, 652

Asklepios 33, 42, 95, 98, 191, 193, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 228, 323, 326, 410,

413, 487, 683, 723, 724, 763, 887, 896, 903
Athena 21, 22, 23, 24, 36, 39, 40, 50, 51, 52, 53, 54, 72, 73, 74, 79, 84, 88, 89, 90, 93, 97, 98, 104, 106, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 145, 146, 157, 159, 163, 164, 165, 167, 181, 182, 184, 187, 213, 214, 215, 216, 217, 222, 224, 225, 226, 241, 251, 252, 255, 258, 259, 261, 269, 278, 280, 293, 300, 313, 315, 316, 317, 323, 329, 330, 333, 335, 351, 356, 362, 374, 388, 399, 407, 413, 419, 421, 422, 429, 436, 438, 439, 440, 442, 443, 447, 450, 451, 455, 456, 458, 467, 475, 482, 492, 496, 506, 507, 516, 517, 519, 520, 522, 528, 537, 543, 544, 547, 551, 552, 570, 572, 576, 577, 578, 580, 582, 583, 584, 585, 586, 588, 591, 592, 603, 606, 616, 618, 620, 622, 628, 629, 630, 641, 643, 644, 646, 652, 657, 677, 685, 686, 690, 693, 702, 704, 708, 713, 718, 719, 720, 721, 723, 724, 726, 728, 729, 730, 738, 739, 740, 747, 749, 753, 765, 775, 784, 789, 790, 806, 813, 819, 821, 824, 827, 830, 831, 832, 833, 840, 844, 846, 851, 859, 875, 876, 891, 895, 896, 904, 906, 907, 908, 909, 913, 915, 916, 922, 923, 925, 932, 948, 956, 957, 958, 959, 960, 963
Atlas 27, 45, 48, 59, 65, 71, 157, 160, 180, 181, 183, 184, 185, 191, 209, 281, 313, 314, 342, 343, 526, 532, 634, 648, 661, 675, 676, 681, 682, 819, 927, 947
Atreus 290, 519, 539, 545, 546, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 558, 559, 560, 565, 567, 593, 596, 599, 753, 856, 906

B

Balios 362, 366, 879
Bellerophontes 18, 19, 332
Bias 289, 305, 307, 308, 435, 444
Boreas 27, 28, 119, 189, 213, 215, 216, 217, 218, 272, 451, 496, 682, 706, 710, 765, 781, 783, 820
Briseis 865, 866, 871, 872, 875, 876, 878
Busiris 663, 678, 679, 683, 689

D

Daidalos 13, 22, 59, 60, 85, 360, 395, 397, 399, 400, 401, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 435, 448, 450, 461, 464, 465, 466, 470, 471, 619
Danae 198, 203, 242, 262, 311, 312, 313, 315, 316, 318, 319, 320, 434, 556, 757, 800
Danaos 28, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 289, 311, 434, 527, 535, 536, 546, 613, 628, 630, 757
Daphne 19, 94, 97, 230, 523, 524
Dardanos 82, 108, 194, 216, 818, 819, 820, 821, 825
Deiphobos 692, 823, 834, 888, 890, 902, 903, 909, 913
Delos 65, 67, 79, 91, 92, 96, 97, 103, 191, 203, 217, 241, 268, 279, 396, 412, 414, 423, 465, 466, 467, 468, 470, 487, 633, 640, 682, 729, 774, 797, 846, 847, 853, 881, 882
Demeter 12, 44, 48, 51, 65, 67, 73, 74, 75, 89, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 135, 139, 152, 159, 164, 202, 212, 213, 228, 229, 245, 247, 249, 253, 255, 259, 335, 359, 387, 400, 437, 438, 447, 449, 455, 456, 491, 512, 527, 529, 533, 617, 628, 631, 684, 685, 713, 723, 740, 743, 756, 804, 805, 810, 817, 853, 945
Deukalion 13, 37, 133, 174, 175, 176, 177, 178, 183, 199, 437, 464, 474, 481, 500, 715, 819, 845
Diana 46, 135
Diomedes 303, 370, 486, 536, 563, 617, 648, 649, 660, 690, 763, 764, 768, 769, 770, 771, 792, 796, 829, 845, 846, 851, 865, 866, 868, 871, 875, 876, 877, 879, 884, 888, 889, 892, 900, 902, 903, 904, 906, 908, 909, 915, 916, 921, 922, 925, 930, 933

Dione 27, 46, 57, 65, 67, 230, 526
Dionysos 11, 12, 21, 23, 32, 43, 53, 64, 65, 66, 67, 72, 82, 84, 85, 87, 124, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 138, 139, 140, 141, 146, 147, 164, 165, 167, 176, 177, 190, 205, 256, 272, 296, 297, 299, 300, 305, 307, 308, 310, 339, 348, 349, 370, 372, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 387, 388, 390, 396, 399, 409, 462, 465, 467, 471, 473, 475, 481, 495, 496, 544, 570, 586, 590, 626, 628, 631, 635, 647, 655, 658, 684, 686, 688, 693, 696, 699, 702, 724, 731, 749, 750, 755, 759, 766, 769, 782, 800, 813, 824, 839, 847, 848, 872, 889, 922, 934
Dirke 290, 338, 339, 340, 341, 693
Doris 157, 158, 754, 756

E

Egeria 487, 488
Elektra 158, 194, 255, 317, 343, 540, 554, 559, 562, 563, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 572, 573, 574, 575, 576, 579, 583, 589, 591, 593, 595, 597, 770, 818, 820, 821, 838, 859, 918
Eleusis 12, 109, 111, 113, 114, 115, 118, 152, 213, 214, 219, 247, 359, 367, 447, 449, 455, 484, 491, 499, 509, 521, 638, 684, 688, 689, 723, 883
Elpenor 500, 931, 943, 944
Endymion 188, 273, 274, 539, 715
Eos 118, 142, 143, 188, 189, 190, 191, 195, 216, 403, 404, 405, 408, 650, 887, 893, 953
Epaphos 678
Epeios 273, 274, 405, 408, 539, 879, 906, 907, 909, 910, 912
Erebos 36, 55, 148, 150, 152, 584, 706
Erigone 348, 349, 350, 401, 430, 431, 471, 510, 519, 566, 578, 581, 593, 596
Eris 23, 59, 60, 88, 117, 120, 362, 366, 490, 491, 519, 550, 555, 830
Eros 31, 69, 70, 163, 164, 165, 282, 612, 613, 789, 790, 793, 833, 835
Eteokles 186, 220, 290, 293, 508, 512, 514, 515, 516, 517, 519
Eumaios 114, 956, 957, 958, 960
Europa 250, 251, 252, 253, 255, 393, 394, 406, 413, 485, 551
Eurykleia 959, 960, 963
Eurylokhos 359, 941, 942, 946

F

Fortuna 155

G

Gaia 41, 369, 677, 899
Glaukos 198, 222, 223, 224, 281, 302, 303, 304, 332, 334, 336, 397, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 487, 488, 542, 809, 827, 867, 872, 873, 875, 877, 883, 888, 914, 946

H

Hades 32, 44, 45, 48, 62, 71, 73, 78, 79, 88, 95, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 123, 137, 145, 148, 149, 150, 151, 152, 160, 164, 222, 249, 282, 283, 285, 292, 313, 320, 321, 487, 494, 495, 583, 584, 628, 662, 668, 685, 686, 688, 719, 720, 721, 890, 942, 943, 944, 945, 952
Haimon 481, 505, 518, 521
Harmonia 81, 87, 108, 255, 256, 257, 515, 522, 651, 784
Hebe 26, 59, 60, 142, 603, 627, 747, 749, 750, 751
Hekabe 161, 225, 349, 823, 825, 830, 831, 834, 874, 903, 904, 905, 913, 918, 919, 920, 921, 923, 951
Hekate 16, 74, 109, 110, 111, 112, 119, 123, 135, 139, 141, 150, 151, 152, 153, 161, 164, 172, 178, 198, 225, 243, 340, 349, 406, 407, 419, 472, 587, 593, 596, 602, 604, 626, 631, 686, 687, 709, 790, 810, 919, 921, 946, 952, 953, 954

Hektor 303, 336, 757, 823, 827, 834, 862, 865, 866, 870, 871, 874, 875, 877, 878, 879, 880, 883, 888, 889, 891, 892, 896, 917
Helena 268, 581
Helenos 823, 835, 874, 902, 927, 928
Helios 29, 32, 72, 78, 81, 110, 138, 150, 152, 163, 171, 188, 189, 190, 195, 196, 197, 198, 228, 284, 285, 295, 298, 308, 336, 351, 394, 408, 423, 541, 550, 600, 639, 641, 661, 662, 670, 674, 767, 770, 771, 789, 790, 793, 801, 805, 810, 812, 845, 941, 946, 953
Hephaistos 23, 52, 59, 60, 81, 82, 85, 92, 98, 100, 105, 106, 107, 117, 118, 120, 142, 164, 182, 187, 190, 191, 195, 219, 222, 227, 255, 362, 365, 396, 397, 400, 425, 426, 427, 428, 429, 440, 445, 447, 463, 471, 527, 539, 620, 621, 643, 666, 707, 738, 739, 766, 790, 802
Hera 16, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 39, 44, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 67, 71, 72, 73, 82, 85, 88, 93, 96, 100, 101, 102, 105, 112, 115, 128, 130, 131, 133, 134, 142, 157, 163, 164, 165, 167, 169, 171, 172, 173, 201, 202, 203, 204, 207, 208, 228, 231, 239, 243, 244, 247, 248, 253, 259, 265, 269, 270, 271, 273, 274, 276, 280, 288, 290, 294, 295, 296, 299, 307, 308, 330, 335, 361, 362, 373, 383, 385, 393, 417, 419, 426, 456, 505, 507, 512, 525, 528, 533, 541, 544, 547, 558, 560, 561, 569, 571, 580, 600, 601, 602, 603, 604, 606, 607, 609, 610, 619, 620, 623, 628, 629, 632, 634, 644, 646, 649, 653, 662, 663, 668, 675, 677, 682, 693, 695, 706, 707, 715, 717, 719, 721, 722, 724, 746, 747, 757, 764, 772, 781, 789, 793, 801, 803, 812, 813, 814, 830, 831, 832, 833, 836, 841, 848, 859, 875, 877, 893
Herakles 14, 22, 23, 26, 47, 60, 62, 88, 111, 115, 150, 152, 158, 163, 164, 165, 166, 180, 181, 183, 184, 186, 193, 213, 228, 235, 237, 238, 239, 240, 251, 253, 263, 271, 284, 289, 291, 292, 293, 295, 300, 301, 309, 320, 328, 329, 335, 345, 374, 395, 396, 402, 404, 423, 425, 430, 441, 442, 443, 445, 446, 448, 449, 450, 451, 453, 454, 456, 458, 476, 479, 480, 481, 491, 492, 494, 495, 496, 497, 499, 501, 518, 533, 539, 549, 554, 563, 580, 595, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 755, 756, 758, 761, 766, 769, 772, 773, 774, 775, 778, 779, 780, 782, 785, 788, 792, 793Herakles 794, 796, 799, 802, 809, 813, 815, 817, 822, 828, 837, 839, 846, 859, 860, 861, 891, 893, 900, 901, 905, 911, 944, 952, 953, 954, 959, 963
Hermes 29, 30, 51, 52, 65, 66, 69, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 88, 93, 97, 110, 111, 118, 121, 123, 124, 125, 127, 129, 131, 132, 142, 148, 164, 167, 168, 169, 172, 175, 182, 192, 217, 221, 225, 228, 233, 234, 235, 238, 244, 245, 247, 250, 255, 261, 267, 270, 279, 281, 283, 292, 295, 313, 314, 315, 316, 320, 321, 341, 369, 370, 373, 409, 413, 432, 450, 480, 501, 528, 529, 536, 538, 539, 549, 550, 559,

567, 576, 577, 583, 584, 600, 606, 608, 620, 621, 649, 662, 666, 667, 673, 685, 696, 698, 754, 759, 760, 765, 830, 831, 832, 836, 839, 863, 872, 879, 896, 906, 942, 948, 952, 961, 962
Herse 118, 121, 217, 450
Hestia 15, 21, 44, 48, 63, 90, 91, 130, 133, 153, 164, 488, 570, 613
Hylas 113, 622, 637, 704, 720, 737, 740, 766, 778, 779, 780, 782

I

Iakkhos 108, 109, 114
Ida 44, 45, 48, 82, 85, 145, 208, 237, 376, 396, 530, 555, 560, 818, 819, 830, 831, 865, 871, 879, 886, 901, 902, 909, 914
Ikarios 322, 348, 349, 370, 829, 842, 921, 951, 961
Ikaros 143, 348, 422, 423, 426, 427, 429, 542, 578, 855, 856
Ilyada 14, 15, 18, 21, 23, 28, 31, 34, 40, 51, 54, 55, 59, 60, 63, 67, 73, 75, 95, 96, 106, 119, 122, 130, 142, 145, 150, 158, 172, 197, 207, 208, 217, 223, 233, 245, 268, 279, 284, 289, 298, 303, 317, 327, 334, 343, 344, 346, 349, 355, 364, 400, 442, 456, 468, 476, 491, 495, 502, 508, 520, 540, 547, 554, 562, 602, 649, 656, 657, 687, 708, 716, 718, 721, 722, 734, 735, 740, 743, 756, 759, 767, 776, 783, 797, 824, 825, 827, 828, 837, 838, 839, 849, 850, 860, 869, 870, 871, 880, 881, 882, 883, 890, 891, 898, 899, 905, 910, 920, 921, 922, 932, 963
Inakhos 72, 244, 245, 248, 252, 708, 710
Ino 113, 127, 133, 196, 231, 294, 295, 296, 298, 299, 300, 446, 451, 476, 813, 948
Io 44, 47, 48, 54, 65, 67, 95, 114, 233, 234, 244, 245, 246, 247, 248, 252, 290, 310, 413, 710, 792, 801, 804, 805
Iphigeneia 499, 559, 560, 562, 563, 565, 570, 578, 579, 583, 587, 588, 589, 590, 591, 593, 595, 596, 597, 837, 844, 856, 857, 859, 860, 871
Iris 69, 110, 361, 623, 781, 841, 958
Isis 56, 85, 96, 104, 133, 169, 177, 193, 197, 245, 246, 290, 318, 319, 356, 380, 406, 627, 656, 683, 688, 717, 805

K

Kadmos 66, 67, 108, 133, 168, 233, 235, 250, 251, 252, 254, 255, 256, 257, 286, 294, 339, 342, 518, 666, 790, 791, 793, 880
Kalkhas 843, 847, 848, 849, 854, 855, 856, 865, 875, 896, 897, 900, 902, 908, 915, 916, 917, 921, 926, 927
Kalypso 749, 947, 948, 954
Kassandra 414, 560, 561, 562, 823, 824, 827, 835, 903, 907, 915, 917, 921
Kephalos 14, 106, 118, 188, 189, 213, 402, 403, 404, 405, 407, 408, 416, 600
Kerberos 137, 148, 152, 153, 161, 453, 455, 494, 497, 533, 673, 684, 685, 686, 687, 690, 720, 785
Kharon 137, 148, 279, 685
Kheiron 199, 200, 221, 222, 223, 225, 271, 361, 362, 363, 365, 366, 369, 370, 373, 430, 596, 636, 637, 638, 679, 690, 763, 764, 767, 786, 788, 812, 843, 844, 845, 848
Kirke 141, 198, 247, 403, 407, 667, 767, 770, 789, 796, 797, 801, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 952, 953, 961, 963
Kreon 508, 516, 517, 518, 521, 524, 599, 604, 615, 619, 693, 811, 812, 815
Kronos 27, 29, 39, 41, 42, 44, 45, 46, 47, 52, 53, 57, 59, 62, 71, 72, 90, 121, 123, 134, 139, 145, 146, 149, 151, 152, 181, 186, 224, 229, 231, 237, 239, 240, 241, 249, 384, 411, 414, 511, 526, 527, 541, 556, 600, 604, 647, 663, 664, 672, 673, 674, 688, 714, 715, 716, 717, 721, 786, 852, 893, 952, 954
Kybele 85, 93, 144, 355, 356, 826

Kyrene 94, 326, 330, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 648, 652, 810, 914, 962

L

Labdakos 504, 509
Laertes 281, 766, 841, 957, 960, 963
Laios 303, 339, 434, 504, 505, 506, 507, 509, 512, 546
Lamia 265, 310, 695, 940
Laokoon 13, 610, 907, 908, 909, 911
Laomedon 63, 143, 360, 660, 698, 703, 704, 705, 706, 709, 710, 728, 775, 790, 796, 821, 822, 831, 857
Linos 113, 526, 608, 610, 758, 759, 760, 761, 762
Lykaon 101, 174, 175, 176, 177, 178, 474, 527, 577, 738, 865, 866, 869, 870, 871, 875
Lykos 338, 339, 394, 436, 437, 438, 620, 653, 654, 693, 785, 835, 930
Lykurgos 11, 128, 132, 222, 303, 515, 590, 713, 726, 774

M

Maia 65, 66, 76
Marsyas 93, 95, 97, 379, 761
Medeia 114, 630, 693, 767, 768, 769, 770, 789, 790, 791, 792, 794, 795, 796, 797, 800, 801, 802, 803, 804, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 841, 890, 949
Melampus 258, 263, 289, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 444, 636, 766, 827, 853, 862
Memnon 864, 870, 885, 886, 887, 888, 892, 893, 894
Menelaos 151, 325, 433, 551, 552, 558, 559, 560, 562, 574, 575, 576, 578, 579, 580, 581, 590, 591, 593, 597, 682, 757, 829, 830, 833, 835, 836, 837, 838, 841, 842, 843, 847, 851, 853, 856, 857, 862, 875, 878, 880, 890, 895, 896, 897, 901, 902, 906, 909, 910, 913, 914, 925, 926, 927, 928, 933, 934, 935, 956
Mentor 753
Metis 22, 23, 27, 36, 45, 52, 53, 155, 389
Midas 93, 376, 377, 378, 379, 380, 381
Mopsos 228, 232, 314, 346, 406, 524, 596, 656, 658, 766, 775, 776, 802, 806, 926, 927, 933
Myrina 652, 655, 656, 657, 658, 659
Myrtilos 303, 536, 537, 538, 539, 542, 543, 549

N

Naksos 72, 129, 130, 133, 171, 172, 173, 215, 423, 462, 465, 471
Narkissos 14, 98, 124, 385, 386, 387
Nauplios 261, 433, 559, 560, 766, 785, 841, 842, 867, 868, 926, 930
Nausikaa 949, 950, 962, 963, 964
Nemesis 23, 47, 53, 75, 154, 155, 156, 267, 268
Nestor 133, 283, 289, 326, 352, 353, 397, 490, 692, 719, 720, 721, 841, 844, 845, 851, 886, 895, 903, 925, 931, 963
Niobe 29, 340, 342, 343, 344, 526, 529, 530, 534, 544, 601

O

Odysseia 33, 34, 55, 73, 84, 95, 111, 122, 141, 150, 151, 158, 159, 172, 182, 188, 192, 197, 198, 202, 211, 217, 229, 268, 284, 289, 308, 327, 340, 396, 398, 418, 430, 456, 468, 476, 491, 508, 518, 530, 562, 570, 572, 578, 579, 626, 637, 641, 682, 687, 694, 700, 708, 721, 734, 743, 748, 750, 767, 783, 787, 797, 804, 805, 813, 814, 837, 838, 849, 850, 851, 860, 890, 891, 898, 904, 905, 910, 920, 931, 932, 949, 950, 952, 953, 962, 963, 964
Okeanos 27, 31, 36, 45, 57, 100, 148, 154, 156, 190, 195, 276, 526, 538, 542, 661, 662, 663, 675, 697, 786, 796, 798, 942, 943, 947, 954
Orestes 142, 150, 176, 178, 303, 317, 343, 387, 426, 530, 540, 547, 554, 559, 562, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572,

573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 626, 755, 837, 849, 860, 869, 926, 928, 929, 932
Orion 148, 188, 190, 191, 192, 193, 194, 222, 602, 626, 627, 672, 769, 944, 953
Orpheus 125, 137, 138, 139, 140, 141, 237, 371, 376, 454, 455, 495, 684, 759, 761, 766, 773, 778, 782, 784, 799, 801, 802, 904
Osiris 46, 85, 86, 96, 112, 133, 169, 177, 179, 193, 197, 271, 318, 319, 380, 413, 510, 586, 592, 596, 627, 637, 678, 683, 688, 717

P

Paktolos 377, 379, 526
Palamedes 54, 78, 186, 233, 235, 551, 559, 591, 841, 842, 843, 845, 852, 858, 862, 867, 868, 870, 871, 872, 907
Palladion 480, 533, 613, 821, 825, 826, 828, 897, 899, 902, 903, 904, 905, 908, 915, 916, 922, 923
Pallas 50, 51, 52, 53, 97, 119, 164, 165, 407, 436, 441, 453, 454, 455, 474, 478, 819, 821, 826
Pan 14, 44, 49, 78, 79, 80, 92, 93, 97, 101, 123, 124, 125, 126, 168, 244, 247, 526, 529, 541, 549, 699, 700, 853, 961, 962
Pandora 37, 182, 186, 213, 214, 215, 933
Patroklos 277, 649, 829, 845, 848, 852, 865, 870, 877, 878, 879, 882, 886, 889, 923
Pegasos 18, 19, 75, 157, 159, 227, 285, 313, 319, 333, 334, 335, 336, 341, 649
Peleus 23, 71, 73, 143, 155, 256, 277, 299, 336, 352, 353, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 447, 477, 490, 650, 651, 657, 659, 705, 749, 766, 809, 830, 843, 844, 845, 848, 893, 927, 934
Penelope 21, 123, 125, 829, 842, 843, 851, 853, 873, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964
Perseus 12, 18, 19, 52, 130, 133, 157, 181, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 331, 399, 427, 549, 553, 599, 600, 601, 603, 605, 630, 683, 709, 736
Phaethon 32, 141, 188, 196, 197, 198, 303, 403, 408, 640, 642
Philemon 46, 194, 583, 584
Polyphemos 766, 778, 779, 937, 938, 939, 940, 951, 952
Poseidon 20, 40, 44, 45, 46, 48, 52, 54, 63, 71, 72, 73, 74, 75, 82, 88, 89, 90, 91, 101, 109, 111, 112, 117, 118, 120, 134, 157, 159, 164, 165, 171, 175, 180, 183, 185, 186, 190, 192, 194, 196, 198, 199, 200, 202, 204, 213, 214, 215, 216, 219, 241, 245, 249, 250, 251, 252, 258, 259, 261, 276, 278, 279, 285, 288, 290, 297, 298, 313, 314, 315, 323, 324, 326, 333, 335, 336, 345, 346, 359, 360, 361, 362, 390, 391, 392, 394, 395, 398, 405, 411, 414, 416, 419, 422, 435, 439, 440, 441, 442, 445, 446, 447, 451, 455, 458, 459, 460, 461, 464, 473, 476, 485, 501, 502, 529, 532, 536, 537, 538, 541, 543, 545, 555, 588, 601, 615, 620, 636, 638, 639, 641, 642, 646, 650, 654, 665, 677, 678, 686, 693, 703, 707, 712, 719, 720, 721, 759, 763, 765, 766, 769, 772, 780, 781, 811, 816, 822, 838, 839, 857, 863, 864, 866, 877, 888, 889, 908, 909, 912, 916, 930, 932, 933, 937, 938, 939, 944, 945, 946, 948, 956, 961
Prometheus 36, 37, 39, 52, 55, 174, 180, 181, 182, 186, 187, 229, 244, 246, 248, 271, 429, 430, 636, 670, 676, 679, 680, 682, 683, 791, 835
Pterelaos 405, 408, 418, 451, 599, 600, 607

R

Remus 290, 356
Rhakios 524
Romulus 99, 290, 356, 468, 509, 511, 920

S

Sarpedon 250, 393, 394, 395, 398, 399, 436, 654, 867, 872, 873, 877, 887

Saturnus 42, 46

Selene 16, 29, 67, 124, 125, 163, 178, 188, 195, 269, 273, 286, 329, 472, 623, 626

Skamandros 216, 290, 578, 580, 585, 591, 708, 709, 710, 796, 818, 820, 822, 827, 828, 870, 876, 878, 884, 892, 917

Skylla 71, 74, 265, 414, 416, 417, 418, 419, 427, 630, 767, 770, 803, 806, 921, 945, 946, 951, 954

Sphinks 13, 22, 26, 505, 506, 508, 509, 510, 518, 607, 617, 626

T

Talos 59, 60, 61, 106, 414, 421, 422, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 509, 528, 596, 802, 803, 806

Tantalos 12, 343, 422, 426, 512, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 540, 543, 551, 556, 558, 560, 563, 634, 653, 696, 827, 944

Tartaros 36, 41, 45, 69, 83, 84, 92, 95, 109, 130, 135, 137, 141, 148, 149, 152, 153, 159, 163, 167, 172, 173, 181, 202, 221, 243, 279, 280, 282, 283, 284, 292, 293, 296, 340, 443, 487, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 501, 502, 520, 531, 532, 534, 586, 620, 628, 672, 679, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 693, 732, 884, 942, 953

Telamon 277, 279, 352, 353, 358, 359, 360, 367, 447, 477, 532, 545, 651, 659, 703, 705, 706, 823, 824, 846, 896, 897, 898, 923

Thebai 39, 338, 375, 504, 505, 506, 508, 509, 510, 512, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 522, 525, 542, 546, 548, 599, 600, 601, 604, 605, 606, 613, 615, 616, 617, 619, 620, 622, 626, 678, 690, 691, 693, 694, 713, 732, 733, 746, 752, 753, 754, 756, 759, 790, 815, 817, 829, 866, 880, 883, 887, 892, 950

Theseus 14, 51, 57, 129, 173, 215, 219, 253, 283, 293, 352, 365, 374, 388, 395, 397, 399, 409, 412, 425, 437, 439, 441, 442, 443, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 508, 512, 517, 518, 540, 547, 559, 563, 571, 582, 596, 609, 642, 646, 647, 651, 653, 656, 658, 660, 672, 682, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 693, 735, 736, 752, 753, 769, 810, 815, 816, 836, 838, 884, 890, 891, 899, 915

Tmolos 377, 379, 526, 531, 534, 696, 699, 700

Tyrrhenos 698, 946

U

Urania 55, 56, 85, 759

Uranos 31, 32, 33, 34, 41, 42, 43, 44, 52, 57, 156, 167, 241, 393, 511

V

Vestal 22, 613, 667, 821, 825

Vulcanus 426

Z

Zagreus 131, 134, 140, 143, 145, 146, 147, 300, 413, 647, 724, 934

Zeus 20, 21, 22, 23, 26, 29, 30, 31, 32, 37, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 52, 53, 55, 56, 57, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 77, 78, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 90, 92, 95, 96, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 105, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 117, 123, 127, 128, 130, 133, 139, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 149, 150, 153, 154, 155, 159, 163, 167, 168, 169, 173, 174, 175, 176, 178, 180, 181, 182, 186, 188, 192, 195, 196, 197, 198, 201, 202, 204, 207, 208, 209, 214,

215, 222, 223, 225, 226, 227, 230, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 244, 245, 246, 247, 249, 250, 253, 255, 256, 259, 261, 265, 267, 268, 269, 270, 271, 273, 274, 276, 277, 278, 279, 280, 282, 283, 284, 287, 289, 291, 293, 294, 295, 296, 297, 299, 300, 302, 312, 315, 319, 322, 324, 325, 327, 328, 334, 335, 338, 339, 342, 343, 345, 355, 356, 361, 363, 366, 369, 370, 372, 373, 374, 378, 385, 393, 394, 395, 396, 398, 399, 400, 406, 408, 409, 412, 413, 415, 417, 419, 420, 424, 425, 428, 429, 432, 434, 440, 443, 450, 452, 458, 460, 461, 462, 475, 476, 482, 487, 490, 492, 493, 494, 507, 510, 516, 517, 519, 520, 524, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 536, 537, 539, 541, 543, 550, 551, 553, 555, 556, 558, 559, 562, 600, 601, 604, 605, 606, 607, 609, 610, 616, 620, 623, 624, 625, 633, 634, 636, 637, 644, 645, 646, 647, 654, 659, 663, 665, 666, 669, 676, 678, 679, 680, 682, 685, 686, 693, 694, 695, 697, 698, 703, 704, 705, 706, 707, 712, 713, 714, 715, 717, 721, 724, 731, 732, 739, 744, 746, 747, 750, 751, 754, 755, 765, 769, 771, 785, 787, 789, 791, 792, 793, 805, 811, 812, 814, 816, 817, 818, 820, 821, 822, 830, 831, 832, 833, 834, 836, 841, 847, 848, 851, 852, 854, 860, 863, 865, 867, 871, 874, 875, 877, 879, 880, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 894, 895, 896, 897, 913, 916, 926, 931, 937, 945, 947, 948, 952, 959, 963